

Майстри
світової прози

Т О М А С
П І Н Ч О Н

веселка
тяжіння

Т О М А С
П І Н Ч О Н

веселка
тяжіння

Майстри
світової прози

Майстри
світової прози

веселка
тяжіння

ТОМАС
ПІНЧОН

ТОМАС
ПІНЧОН

веселка
тяжіння

Майстри
світової прози

Томас Пінчон
Веселка тяжіння

МАЙСТРИ
СВІТОВОЇ
ПРОЗИ

Thomas Pynchon

Gravity's Rainbow

Томас Пінчон

Веселка тяжіння

Роман

З англійської переклав
Тарас Бойко

Київ

Редагування
Олександр Лебідь
Леся Пішко
Максим Нестелєв

Відповідальний редактор
Олексій Жупанський

Цей текст захищений Законом України «Про авторське право і суміжні права».

Виключне право на видання цього тексту належить Видавництву Жупанського.

Будь-яке цитування тексту, його відтворення чи публікація можливі лише з дозволу видавництва.

Copyright © 1973, 2001 by Thomas Pynchon

Ukrainian translation rights arranged with Melanie Jackson Agency,
LLC

Перекладено за виданням: Gravity's Rainbow by Thomas Pynchon,
Penguin Classics, 2006.

© Видавництво Жупанського;
Т. Бойко, переклад;
М. Нестелєєв, післямова;
О. Баратинська, художнє оформлення, 2021.

Річарду Фарінї

1. За нулем

Ніщо у природі не зникає, лише перетворюється. Все, чого наука навчила мене й досі навчає, зміцнює мою віру у неперервність нашого духовного існування після смерті.

Вернер фон Браун

□□□□□□

А в небі розкотисто верещить. Таке бувало і раніше, але дотепер нічого подібного ще не траплялося.

Надто пізно. Евакуація триває, але лише театр. У вагонах немає світла. Світла нема взагалі ніде. Над головою — ферми підйомників, старі, як «залізна королева^[1]», і десь високо угорі скло, що мало б пропускати денне світло. Проте зараз ніч. Він боїться, що скло от-от упаде — це було б не абищо! — обвал кришталевого палацу. Але, враховуючи належне маскування — жодного проблиску світла, — це була б грандіозна і невидима катастрофа.

Він сидить без курива в оксамитовій пітьмі багатоярусного вагона, відчуває, як то поруч, то віддалік ударяється і треться метал, клубами вилітає пара, тремтіння вагонної рами, балансування, непевність. Інші збилися докупи, слабаки, отара паршивих овець, у котрих не лишилося ні часу, ні талану: пияки, старі ветерани, оглухлі від застарілої вже років зо двадцять артилерії, крутії у міському вбранні, обірванці, виснажені жінки з купою малечі — аж не віриться, що в когось може бути стільки дітей, — вмостилися серед мотлоху, якому пощастило вціліти. Розгледіти можна хіба кілька найближчих облич, та й ті скидаються на сріблясті картинки у видошукачі, зеленуваті лики великого панства за броньованими вікнами автомобілів на вулицях міста...

Рушили. Потяглися вервечкою від головного вокзалу, із центру міста, посунули у ще старіші й занедбаніші квартали. Це точно вихід?

Обличчя повертаються до вікон, проте ніхто не наважується запитати, тільки не вголос. Лле дощ. Ні, вони не виплутуються, лиш тугіше *затягують вузол* — пірнають у потаємні склепінчасті проходи в потрісканому бетоні, вони лиш прикидаються звивистими тунелями... над головою повільно пливуть зчорнілі дерев'яні естакади, і запах вугілля із давно минулих днів, пахощі просочених нафтою зим, неділь, коли рух на дорогах не такий жвавий, подібні до коралів казково живучі нарости, за сліпі повороти і в пустельні прогони, оскомина пустки на місці рухомого складу, всюдисуща іржа — вони глибоко та виразно відчуваються у такі порожні дні, особливо на світанку, коли блакитні тіні заступають дорогу і ведуть до Абсолютного Нуля... і що далі їдеш, то сильніше відчуваються злидні... занедбані потаємні міста бідарів, місця, назв яких *ніколи не чув*... стіни руйнуються, дахів стає дедалі менше, а з ними тануть і надії на світло. Дорога, яка мала перетворитися на широку автостраду, натомість звужується, більше вибоїн, повороти крутішають, аж раптом вони опиняються під останньою аркою: різко спрацьовують і відпускають гальма. Вирок винесено, оскарженню не підлягає.

Караван зупиняється. Кінець залізничної лінії. Всім евакуйованим наказано вийти. Рухаються повільно, але покійрно. Супровід зі свинцевого кольору кокардами на кашкетах мовчить. Аж ось чималий старезний і темний готель, залізне продовження рейок і стрілок, що привели їх сюди... Століттями не вмикаючись, з-під химерних залізних карнизів звисають пофарбовані у темно-зелене кулі ламп... юрба без нарікань, без кашлю тече коридорами, прямими й функціональними, як проходи на складі... оксамитово-чорні поверхні обмежують рух: тхне старим деревом, якимись закутками, що весь цей час простояли порожніми, але нещодавно відчинилися, щоб прийняти наплив гостей, сморід старого тиньку, під яким поздихали всі щури, і лишень їхні привиди, непорушні, як наскельні малюнки, вперто виблискують на стінах... евакуйованих приймають партіями, підіймають ліфтом — це рухомий дерев'яний поміст без жодної стінки, його підносять догори старі просмолені канати і чавунні шківни зі спицями у формі літери S. На кожному темно-брунатному поверсі заходять і виходять пасажири... тисячі принишклих неосвітлених кімнат...

Хтось чекає самотою, а хтось ділить невидиме житло з іншими. Невидиме, бо що важить за таких обставин умеблювання? Під ногами хрускотить давній міський непотріб, скам'янілі рештки того, що місто відкидало, чому погрожувало, про що брехало своїм дітям. Голос промовляв до всіх, але здавалося, що говорить лише з тобою, і голос той казав:

— Ти ж не вірив, що тебе врятують. Та ну, усі ми добре знаємо, хто ми. Друже, ніхто й не думав сушити голову *твоїм* порядком...

Виходу нема. Лежи та чекай, лежи тихенько, нишкни. Вереск у небі не стихає. Коли він прийде, то прийде у п'яті чи принесе із собою світло? Світло з'явиться до, а чи після того?

Але вже світло. Коли воно з'явилося? Весь цей час світло просотувалося із зимним ранковим повітрям, холодило соски його грудей — помалу проступає зборище п'яних гультаїв, хто в одностроях, а хто — ні, вони стискають у руках порожні чи напів порожні пляшки, один зсунувся зі стільця, інший скорчився у холодному каміні, ще інші простяглися на диванах, непропилесосених килимах та шезлонгах на різних рівнях велетенської зали, хрупуть і сопуть кожен у своєму ритмі, невтишимим хором, а світло Лондона, зимове й пружне, проступає межі шибями склепінчастих вікон, постає серед залишків нічного диму, який, танучи, чіпляється до вощених брусів перекриття. Всі у горизонтальному положенні, товариші по зброї — рожевенькі, наче гурт голландських селян, заглиблених у сні про неминуче власне воскресіння за кілька найближчих хвилин.

Ось загорнувся у грубу картату ковдру помаранчевих, іржавих і пурпурових барв капітан Джеффри Прентіс на прізвисько «Пірат». Череп його наче вилито з металу.

Згори — на дванадцять футів вище — от-от гепнеться з хорів Тедді Блоут, збирається випасти саме там, де хтось із дурного розуму кілька тижнів тому вибив ногою дві балясини з чорного дерева. Зараз Блоут у безпам'яті повільно пропихається в отвір — голова, руки, тулуб, — його просування затримує лише порожня чвертка з-під шампанського у задній кишені, вона за щось чіпляється...

Нарешті Пірат спромігся підвестися на вузькому холостяцькому ліжку з коліщатами і роззирається. Здуріти можна! Якесь чортове страхіття... чує над собою тріск тканини. В Управлінні спеціальних операцій Пірата навчили реагувати миттєво, тож він підскакує і ногою

штурхає ліжко до Блоута. Під гучне деренчання пружин той пірнає у койку точно посередині. Одна з ніжок ліжка підламується.

— Доброго ранку! — коментує Пірат. Блоут шкіриться, загортається у Піратову ковдру і знову засинає.

Блоут — один із його співмешканців у будиночку неподалік набережної Челсі, спорудженому минулого століття якимось Коридоном Троспом, знайомим родини Росетті; він носив сіточки для волосся і захоплювався вирощуванням лікарських рослин на даху будинку (молодий Осбі Філ нещодавно віродив цю традицію), хоча небагато з них виявилися достатньо стійкими, щоб пережити тумани й морози, інші повернулися в ґрунт на даху у вигляді химерних алкалоїдів разом із перегноєм від трьох призових свиней породи весекс-седлбек, яких тримав там-таки попередник Троспа, разом із листям численних декоративних дерев, пересаджених на дах наступними мешканцями, із екзотичними неїстівними наїдками, які викидали або вибльовували туди слабкі на шлунок епікурейці, — усе це шарувалося, покришене ножами часу, доки не стало пастозним шаром компосту завтовшки в фут, на якому могло рости що завгодно, навіть банани. Через війну виник дефіцит бананів, тож доведений до відчаю Пірат вирішив збудувати на даху оранжерею і домовився із приятелем, який літав маршрутом Ріо-Асунсьон-Форт-Ламі, щоб той привіз один-два саджанці бананового дерева в обмін на німецький фотоапарат, якщо такий трапиться Піратові під час наступної висадки.

Своїми Банановими Сніданками Пірат зажив неабиякої слави, сюди юрбами збігаються його друзяки з усієї Англії, навіть ті, що мають алергію на банани чи просто їх терпіти не можуть — бодай глянути, бо завдяки бактеріям, викладанню в ґрунті мережива кілець і ланцюгів одному Богові відомо якими петлями плоди сягали довжини у півтора фута — хоч вірте, хоч ні.

Пірат відливає в туалеті, в голові — жодної думки. Відтак загортається у вовняний халат, який носить навиворіт, щоб приховати кишеню із сигаретами (виходить не дуже) і, обходячи теплі тіла приятелів, суне до зашкленних дверей, вислизає надвір, покректує від болю, коли у пломби заходить холод, потім підіймається гвинтовими сходами у садок на даху і ненадовго зупиняється, споглядаючи річку. Сонце ще не зійшло. Вдень, мабуть, задощить, але зараз небо напрочуд чисте. Велика електростанція, чітка лінія газгольдерів за нею:

кристали, вирощені у мензурці ранку, димарі, вентиляційні отвори, башти, трубопроводи, кручені пасма пари й диму...

— Ггаахх, — безголосо реве Пірат, спостерігаючи, як подих стікає за парапет. — Ггааххх! — Дахи будинків танцюють у ранковому сяйві. Велетенські банани — променисто-жовті, волого-зелені. Піратовим товаришам десь унизу сниться Банановий Сніданок, і вони пускають слину. Цей чисто умитий день має бути не гіршим за інші...

А чи буде? Далеко на сході край рожевого виднокола щось яскраво зблискує. Якась нова зірка... це щонайменше, інакше б не помітив. Він перехиляється через парапет, аби краще роздивитися. Яскрава цятка перетворюється на коротку вертикальну лінію білого кольору. Десь далеко, над Північним морем... не ближче... крижані поля і холодний відблиск сонця...

Що воно таке? Нічого подібного ще не бувало, але про щось таке Пірат знає. Бачив у фільмі зо два тижні тому... це інверсійний слід. Уже вище на палець. Але то слід не літака, літаки не запускають вертикально. Це нова і досі Найсекретніша німецька ракетна бомба.

«Свіжа пошта». Він прошепотів, а чи лиш подумав? Пірат тугіше зав'язує потертий пояс халата. Їхню далекобійність оцінюють у 200 миль, якщо не більше, а інверсійний слід за 200 миль не розгледити, так?

О! Саме так: за вигином земної поверхні, далі на схід, сонце отам, щойно зійшло над Голландією, б'є у вихлоп ракети, у краплі й кристали, і вони сяють над морем...

Раптом біла лінія зупинилася. Це може означати відсікання палива, кінець горіння, як там німецькою... *Brennschluss*^[2]. У нас і слова такого нема. Або ж засекречене. Нижній край лінії, початок зірки, вже згасає у червоному світанку, але ракета опиниться тут ще до того, як Пірат побачить схід сонця.

У небі завис розмитий, у двох-трьох напрямках розшарпаний слід. Рухаючись суто за балістикою, ракета здійнялася вище. І стала невидимою.

Хіба він нічого не має робити?.. вийти на зв'язок з оперативним штабом у Стенморі, ракета повинна бути на радарх Каналу? — ні, часу справді нема. Звідси до Гааги менше п'яти хвилин (за цей час він хіба встигне до перекусної на розі... а світло від сонця досягне

планети кохання... часу взагалі не лишилося). Вибігти на вулицю? Попередити інших?

Зірвати банани. Він чалапає по чорному компосту до теплиці, відчуває, що от-от всереться. Реактивний снаряд на висоті шістдесят миль мав би вже досягти вершини траєкторії... почати падати... *і ось...*

Каркас пронизує денне світло, нагорі сяють молочно-білі шибки. Хіба може бути зима — навіть отака — настільки понурою, щоб зістарити здатне співати на вітрі залізо чи затуманити вікна, які відчиняються в іншу пору року і вціліли лише якимось дивом?

Пірат дивиться на годинник. Нічого не відбувається. Сверблять пори на обличчі. Очистивши розум — прийом бувалого десантника — він ступає у вологу спеку свого бананника і кидається вибирати найстиглиші та найкращі плоди, складає у полу халата. Змушує себе рахувати лише банани, босоніж просуваючись у тропічних сутінках поміж хитавиці кетягів, серед жовтих канделябрів...

І знову назовні, до зими. Слід ракети вже зовсім зник. Піт холодить шкіру незгірш за кригу.

Небавом Пірат запалює сигарету. Він не почує, як прилетить ця халепа, вона мчить швидше за звук. Перша звістка про неї — вибух. А потім, якщо ти ще досі тут, почувеш, як вона підлітає.

А коли вцілить *точно* — ахх, ні — на частку секунди доведеться відчути, як самісінький її кінчик усією страхітливою масою вірже тобі згори по черепу...

Пірат сугулиться і гвинтовими сходами несе банани донизу.

□□□□□□

Блакитною плиткою внутрішнього двору до кухні. Рутіна: увімкнути американський блендер — виграв минулого літа в одного янкі, перекинулися в покер, ставки на столі, офіцерські квартири десь північніше, тепер уже й не згадаєш... Порізати на шматки кілька бананів. Зварити каву в електричній кавоварці. Дістати з холодильника посудину з молоком. Розтовкти в молоці банани. Чудово. *Захищу всі поїдені бухлом шлунки Англії...* Шматочок маргарину, понюхати — ніби нічого, розтопити на пательні. Ще почистити бананів, пократити уздовж. Шкварчать довгі кусні маргарину. Розпалити духовку — *бух,*

одного дня ми всі злетимо в повітря, о, точно-точно, так і буде. Почищені цілі банани викласти на решітку, щойно розжариться. Знайти зефірки-маршмеллоу...

Хитаючись, заходить Тедді Блоут — з Піратовою ковдрою на голові, — підсковзується на банановій шкірці і падає на дупу.

— Вбитися можна, — бурмоче.

— Німці тобі в поміч. Вгадай, що я бачив із даху.

— Що, V-2 пролетіла?

— Так, A-4^[3].

— Бачив у вікно хвилин десять тому. Дивно, правда? А потім жодного звуку. Не долетіла, мабуть. Може, впала у море.

— Десять хвилин? — Пірат прикидає час за годинником.

— Не менше. — Блоут сидить на підлозі, намагається примоцувати бананову шкірку до вилоги піжами замість бутоньєрки.

Пірат іде до кімнати і таки телефонує у Стенмор. Доводиться пройти звичну і неймовірно довгу процедуру, але Пірат розуміє, що у ракету вже не вірить. Задля нього Всевишній зірвав її з безповітряного неба, наче сталевий банан.

— Прентіс на дроті. Ви там не чули якогось брязкоту з Голландії? Ага, щойно. Ага. Так, ми її *бачили*. — Так і відбивають у людей смак до світанків. Кладе слухавку. — Загубили над береговою лінією. Кажуть, «недоношений Бреншлюс».

— Не парся. — Тедді відповзає до зламаной койки. — Це не остання.

Добрий друзяка Блоут, він завжди скаже щось гарне. Коли Пірат чекав кілька секунд, аби поговорити зі Стенмором, то думав, що все, небезпека позаду, Банановий Сніданок врятовано. Але то лише відстрочка. Хіба не так? Ракета і справді не остання, і будь-яка інша достоту так само може впасти на голову, а скільки їх, не знає ніхто по обидва боки фронту. Чи зможуть вони перестати стежити за небом?

Осбі Філ стоїть на хорах, однією рукою тримаючи біля матні своїх смугастих піжамних штанів чи не найбільший Піратів банан, а другою пестить його велетенський жовтуватий вигин. Звертаючи до стелі тривірші в розмірі 4/4, Осбі вітає схід сонця такими словами:

А ну-бо з підлоги свій зад підіймай,
(з'їж-но ба-нан),
Зуби почисть і на війну рушай.
Сонному краю, знай, рукою махай,
І мріям своїм скажи «Прощавай»,
Міс Грейбл^[4] збреши, що не годен — і пшик,
І так — аж до перемоги, гай-гай!
Як вернеш з війни — усе буде цивільно.
(з'їж-но ба-нан)
Шипуче вино, і дівчат всюди щільно —
Ще німцям треба прикурити дати,
Усміхнися білосніжніше вати,
І згадай, що раніше казали ми:
А ну-бо з підлоги рум'яний зад підійми!

Є й другий куплет, але не встигає розбурханий Осбі продовжити, як на нього наскакують і енергійно лупцюють — почасти тим-таки здоровецьким бананом — серед інших Бартлі Гоббіч, Дековерлі Покс і Моріс «Саксофон» Рід. На кухні зефірки з чорного ринку помалу розповзаються сиропом на Піратовій водяній бані і невдовзі вже рясно пускають бульбашки. Булькає кава. Тедді Блоут кришить банани чималим рівнобоким ножем на дерев'яній вивісці якогось пабу, яку серед білого дня нахабно поцупив п'яний Бартлі Гоббіч, на ній і досі видніється вирізьблене «Механік і Гак». З-під стрибучого леза Пірат однією рукою змітає бліденьке місиво у вафельне тісто, пружне завдяки свіжим курячим яйцям, які Осбі Філ виміняв на таку ж кількість м'ячиків для гольфу (їх цієї зими дістати важче за справжні яйця), дротяною збивачкою в іншій розмішує — без фанатизму, а скривджений Осбі тим часом, раз-по-раз прикладаючись до півпінтової молочної пляшки із розведеним водою віскі «Vat-69», стежить за бананами на пательні та решітці. Біля виходу в блакитний дворик Дековерлі Покс і Хоакін Стік стоять біля бетонного макета Юнгфрау^[5] — якийсь ентузіаст у двадцятих цілий рік ретельно його моделював і відливав, а потім виявив, що макет завеликий і не проходить у двері, — і лупцюють схили знаменитої гори червоними гумовими грілками з кубиками льоду, аби подрібнити його для Піратових бананових фрапе.

З нічною щетиною, ковтюхами, почервонілими очима та смердючим подихом, Дековерлі і Хоакін нагадують очамрілих богів, що підганяють неквапливий льодовик.

На усіх рівнях будинку чарколуби виплутуються із ковдр (один вивітрює свою, уявляючи, що тримає парашут), дзюрять у раковини ванної кімнати, збентежено розглядають себе у вигнутих дзеркальцях для гоління, без особливих планів на майбутнє хлюпають водою на поріділе волосся, воюють із портупеями. Очікуючи на дощ, змащують черевики — украй виснажлива процедура, наспівують популярні пісеньки, не надто й пам'ятаючи мелодії, або ж, лежачи, зігріваються уявним теплом сонячних променів, які пробиваються крізь шибки, повагом починають бесіду про сьогоднішні справи, які на них чекають менш ніж за годину, наносять піну на шиї та лиця, позіхають, длубаються в носі, шукають у шафках і на книжкових полицях чим би похмелитися, бо після вчорашнього почувалися, як побитий собака, безпричинно і без особливих підстав покусані нічною пиятикою.

Помалу кімнатами, витісняючи задуху нічного диму та алкоголю з потом, розповзається тендітний банановий аромат Сніданку: квітковий, всюдисущий, дивовижніший за барви зимового сонця, він зваблює не якоюсь грубою в'їдливістю чи потугою, а радше химерною складністю сплетіння молекул, у них із чаклуном спільна таємниця, завдяки якій — не надто й часто Смерті так відверто кажуть від'їбатися — плетиво живих генетичних ланцюжків спроможне зберегти людське обличчя у десяти чи двадцяти поколіннях... і та сама структурна система започатковує банановий дух ранку нинішньої війни — дух бою, наступу, перемоги. Чи є бодай одна причина не розчинити всі вікна, не дати цьому блаженному аромату накрити Челсі? Мов оберег від падіння летючих об'єктів...

З грюкотом стільців, перевернутих догори дригом снарядних ящиків, лавиць та отоманок Піратова команда розташовується округ чималого трапезного столу, південного острова за якихось декілька тропіків від моторошних середньовічних фантазій Коридона Троспа, на темній полірованій горіховій поверхні тісняться бананові омлети, сандвічі з бананом, бананова запіканка, геральдичний британський лев із товчених бананів, замішана з яйцями намазка для грінок, вичавлена через насадку на драглисті кремові обшири бананового бланманже й закручена у напис «C'est magnifique, mais ce n'est pas la guerre^[6]» (його

авторство приписують якомусь французові, що спостерігав за атакою легкої кавалерії^[7]) — ці слова Пірат узяв собі за девіз... високі карафки білого бананового сиропу для поливання бананових вафель, чималий глазуrowаний глек, де банани ще з літньої пори бродять у товаристві дикого меду та мускатних родзинок і звідки цього зимового ранку наповнюють кухлі пінистою банановою медовухою... бананові круасани та бананові вареники, бананова вівсянка і банановий джем, банановий хліб і банани, залиті пекучим прадавнім бренді, котре торік Пірат знайшов у підвалі десь на Піренеях поруч із підпільним радіопередавачем...

Телефонний дзвінок легко пронизує кімнату, похмільний галас, обійми, дзенькіт тарілок, ділові балачки, ображене пирхання, наче вульгарний металічний пердіжний дуплет, тож Пірат не сумнівається, що то по його душу. Блоут, який сидить найближче, знімає слухавку, і виделка з *bananes glacées* вишукано завмирає в повітрі. Пірат наостанок черпає медовухи, відчуває, як вона прокочується горлом, наче настала саме її пора, пора літньої безтурботності, ковтає.

— Твій бос.

— Так нечесно, — стогне Пірат, — я ще навіть зарядки не зробив.

Голос, що його Пірат чув лише одного разу — минулого року на брифінгу, руки й лице зачорнені, невідомий поміж десятка інших, — повідомляє, що на Пірата у Гринвічі чекає адресоване йому послання.

— Воно потрапило до нас доволі цікавим чином, — голос у трубці пронизливий та ображений, — я *не маю* аж настільки мудрих друзів. Уся *моя* кореспонденція прибуває поштою. Заберіть, Прентісе, зробіть ласку. — Трубка падає на важіль з гучним клацанням, зв'язок уривається, і нарешті Пірат розуміє, де впала ранкова ракета і чому не було вибуху. Направду свіжа пошта. Крізь потоки світла він дивиться на трапезну, де інші розкошують у банановому достатку, густе завивання їхнього голоду зникло десь в огромі ранку між ними й Піратом. Сотня миль, і так несподівано. Самотність, коли забажає, навіть у сум'ятті війни може вхопити за сліпу кишку і мацати, як от тепер, дуже так по-власницькому. І знову Пірат, десь по той бік вікна, дивиться, як снідають незнайомці.

Далі на схід, через міст Воксголл, його везе у побитій зеленій «лагонді»^[8] ординарець, капрал Вейн. Таке враження, наче що вище сонце, то холодніше. І хмари таки купчаться. Бригада американських

саперів простує путівцем — вони мають розчищати довколишні руїни — і наспівує:

Тут...

Холодніше за відьмину цицьку, от тобі й на!
Холодніш од відра пінгвінячого лайна!
Холодніше, аніж білого ведмедя срака шерстяна!
Холодніше, аніж іней в келисі ігристого вина!

Ні, вони вдають із себе народників, але *я* знаю, що вони із Яс, від Кодряну, *його* люди, члени Легіону^[9], вони... уб'ють за нього — вони *заприсяглися!* Хочуть мене уколошкати... трансильванські мадяри, вони знають *закляття*... нашіптують їх ночами... Ось так, хрум, ге-ге, і склалися Піратові Обставини, коли він чекав того найменше — тут варто нагадати: те, що в досьє називають Піратом Прентісом, є дивовижним талантом, як би то сказати, проникати до чужих фантазій, навіть здатність брати на себе тягар *керувати* ними, а в цьому випадку йдеться про фантазії румунського біженця-рояліста, котрий у найближчому майбутньому може стати у пригоді. Цей дар Фірма вважала надзвичайно корисним — у такий час психічно здорові лідери та інші історичні постаті просто незамінні. А в який іще спосіб, як не кровопусканням і банками, ліпше відсмоктати з них надлишок тривоги, ніж знайти того, хто подбає про їхні виснажливі мрії наяву.... житиме в домашньому зеленому світлі їхніх тропічних притулків, у легкому вітерці пляжних будиночків... питиме їхні напої з високих келихів, пересяде, аби розташуватися обличчям до входу в громадському місці, не даючи змоги їхній невинності страждати більше, ніж вона вже настраждалася... відновить їхню ерекцію напливом думок, які лікарі вважають недоречними... злякається там, де вони не зможуть собі цього дозволити... згадуючи слова П. М. С. Блекетта^[10]: «Вибухами почуттів не воюють». Промугикай дурнувату мелодійку, якої тебе навчили, і спробуй не просрати:

О — так — я —
Чувак, що має фантазії чужі,
Страждає від того, чим хочуть бути вони,
Дівахо, не бійся, сідай на коліна мені,
Якщо Крупінгем-Джоунс спізниться на чай,
По кому б'є дзвін не питай...
(А тепер під акомпанемент численних туб і тромбонів)
Не важить, чи є небезпееееека,
То дах, з якого упав я далеко давно
Піду й не вернуся назад,
Ти, Джеку, не винен нічого, гаразд,
Посци на могилу — зроби шоу ще раз!^[11]

Відтак він насправді *стрибає* туди-сюди, підкидаючи коліна та бавлячись тростиною, у якої ручка — голова В. К. Філдза^[12], ніс, циліндр і все таке інше, і, безперечно, він здатний до магії, поки оркестр грає другий рефрен. Супутньою стає фантазмагорія, реальна фантазмагорія, вона рветься на екран над головами глядачів крихітною колією елегантного вікторіанського перетину, що нагадує профіль шахового коня, задуманого примхливо, але не вульгарно, — потім, промчавши назад, туди-сюди, часом образи змінюють масштаб так стрімко, так непередбачувано, що, як то кажуть, ви схильні іноді вплітати колір лаймовий у рожевий. Ці сцени — найяскравіші моменти Піратової кар'єри сурогатного фантазера, вони при ньому, відколи він носив тавро «Молоде-Зелене», яке безумовним знаком хвороби Дауна росло просто з його голови. Якийсь час Пірат уже знав, що окремі епізоди його снів не можуть належати йому. І не завдяки скрупульозному аналізу вдень — а просто знав. Але пізніше настав день, коли він уперше здибав наживо власника сну, який йому, Піратові, наснився: біля фонтанчика з питною водою у парку дуже довгий ошатний ряд лавочок, і таке відчуття, наче саме за причесаним краєм кущів кипарисів розляглося море, сірий брук на доріжках видається м'яким, як широкі криси фетрового капелюха, хоч лягай та спи, і раптом з'являється слинявий розхристаний торботряс, з яким і здибатися страшно, зупиняється й стежить, як дівчата-скаути намагаються відрегулювати напір води у фонтанчику. Вони схилилися

і не відають, безтурботні симпатяшки, що неминуче заголюють при цьому краєчки білих бавовняних трусиків, округлення юного жирку маленьких сідниць — вражаючи Генітальний Мозок, хоча і схиблений. Волоцюга вишкірився, тицьнув пальцем, а потім озирнувся на Пірата і сказав щось геть неймовірно:

— Гля! Дівчата воду качають... *вночі буде жара*, га? — і відверто втупився у Пірата, не прикидаючись... Отже, ці слова наснилися Піратові позаминулого ранку, перед самісіньким пробудженням, вони були у звичному списку прізів на Змаганні, де стало людно й небезпечно, якесь вторгнення вугільно-чорних вулиць... він не дуже добре пам'ятав... до смерті наляканий, відповів:

— Іди собі, бо покличу поліцію.

Це вирішило нинішню проблему, але ж рано чи пізно настане час, коли ще хтось дізнається про його дар, хтось, для кого це важливо — у Пірата була власна зтяжна фантазія, радше, мелодрама Ежена Сю, у ній організація індіанців-дакота чи, може, сицилійських головорізів викрадала його з якоюсь дуже сумнівною метою.

У 1935-му в нього стався перший епізод *поза* будь-яким станом відомого сну — у його Кіплінгівський Період, коли, куди не кинеш оком, усюди почварні ваззі-ваззі^[13], серед солдатів буяє ришта і шкірний лейшманіоз, цілий місяць без пива, радіопередачі глушать держави, котрим хтозна навіщо забаглося владарювати над цими моторошними чорногузими, і весь фольклор котові під хвіст, нема ніякого Кері Гранта^[14], який, пустуючи, піділлє тобі слонячого засобу в пунш... і ніякого тобі Жирнодзьобого Араба, на якому можна потренуватися, як у відомій кожному солдату сумній пісеньці... тож не випадає дивуватися, що одного разу під дзижчання мух о четвертій дня, не стуляючи очей, посеред смороду гнилих шкірок дині, під сімдесяти-семи-мільйонний повтор однієї-єдиної грамофонної платівки у вартівні табору — Сенді Макферсон на органі грає «Зміну варті» — у Пірата трапилася розкішна східна пригода: неспішно здолав огорожу і вислизнув у місто, у Заборонений Квартал. Там нарвався на оргію, влаштовану Месією, якого ще ніхто не визнав, і зрозумів, щойно їхні очі зустрілися, що він його Іван Хреститель, його Натан із Гази^[15], що йому належить переконати Месію в його Божій природі, сповістити про нього всім іншим, любити його водночас і нехитро, і в Ім'я того, що міг вигадати хіба Б. З. Лоуф. У кожному

підрозділі є принаймні один Лоуф, який ніяк не годен зрозуміти, що віра мусульман не дозволяє їм фотографуватися на вулицях... Лоуф, котрий позичає сорочку, залишається без сигарет, відшукує заничку у тебе в кишені і саме ополудні закурює в їдальні, де потім з безтурботним усміхом тиняється, називаючи сержанта, командира червоних шапочок^[16], даним під час хрещення йменням. Тож, безперечно, коли Пірат зробив помилку, поділившись видінням із Лоуфом, минуло зовсім небагато часу, і нагорі про все дізналися. В особовій справі з'явився запис, і врешті-решт Фірма у своїх невтомних пошуках виставлених на продаж талантів прикликала Пірата під Вайтголл, аби спостерігати за його трансми на блакитних суконних полях під час жорстоких настільних маневрів, заковані очі читають старе, гліптичне^[17] старе графіті на його власних очницях...

Перші кілька разів нічого не клацнуло. Фантазії були в порядку, проте належали незначним особам. Але Фірма терпляча, Вони грають Довгу Партію^[18]. Нарешті, одного справді шерлок-голмського лондонського вечора, до Пірата долинув непомильний запах газу від згаслого вуличного ліхтаря, і з туману постала велетенська фігура, що формою нагадувала член. Обережно, навшпиньки, крок за кроком Пірат підібрався ближче. Фігура ковзнула йому назустріч, повільно, по-слимачому, лишаючи на бруківці позад себе якусь слизьку яскравість, що не могла бути туманом. У просторі між ними була точка переходу, якої Пірат, рухаючись швидше, досяг першим. Від жаху Пірат сахнувся назад, за ту саму точку, але таке усвідомлення незворотне. *То був гігантський Аденоїд*. Завбільшки, принаймні, як собор Святого Павла, та ще й постійно збільшувався. Лондон, а можливо, і вся Англія у смертельній небезпеці!

Подібний лімфатичний монстр колись заблокував славетну носоглотку лорда Блатерарда Осмо, який у ті часи відповідав за Нові Пазар у Міністерстві закордонних справ, незрозуміле покарання за попереднє століття британської політики у Східному питанні, бо від цього непримітного санджака^[19] залежала колись доля всієї Європи:

Не знає ніхто, де-на-карті воно,
Хто міг-передбачить подібне-кіно?
Всі в Чорногорії, в Сербії всі
Очікують ли-ха в цілковитій красі,
Спакуй мені, люба, «глад-стон^[20]»,
Почисти, кохана, костюм,
І прикури мені кілька сигар —
Адресу мою не забудь:
«Схід-ни-й Експрес»
До сан-джака Но-ві-Па-зар!

Доволі звабливі молоді танцівниці з кордебалету, грайливо зодягнуті в ківери й ботфорти, якийсь час витанцьовують, а тим часом в іншому кварталі лорда Блатерарда Осмо *поглинає* його власний Аденоїд... едвардіанська медицина неспроможна пояснити настільки моторошне перетворення клітинної плазми... незабаром на площах Мейфера вже розкидано циліндри, нічийні дешеві парфуми зависають у світлі пабів Іст-Енду, Аденоїд же шаленіє, він не ковтає жертву навмання, о ні, пекельний Аденоїд має *генеральний план*, його цікавлять лише обрані, лише потрібні йому, і ось нові вибори, в Англії нові інтереси за кордоном, у Міністерстві внутрішніх справ істерика і болісна нерішучість... ніхто не знає, *що* робити... не надто охоче намагаються евакуювати Лондон, чорні фаєтони гуркочуть мурашиними кортежами по ажурних мостах, у небі висять аеростати спостерігачів. «Вирахував його у Гемпстед-Гіт, сидить і *дихає*, начебто... вдихає-видихає...» — «Що-небудь *чути* звідти?» — «Так, це страхіття... так, ніби велетенський *ніс* втягує шмарклі... секунду, зараз воно... починає... о *ні*... о Господи, не можу описати, це така почвара», — канат обривається, зв'язок зникає, повітряна куля злітає в аквамариновий світанок. З Лабораторії Кавендіша прибувають бригади, щоб обгородити Гіт велетенськими магнітами, електродуговими терміналами, панелями з чорного металу зі шкалами та ручками, з'являються військові у повному бойовому спорядженні, з бомбами, заповненими найновішим смертоносним газом — Аденоїда намагаються висадити у повітря, тіпають електрошоком, труять, він тут і там змінює колір і форму, високо над верхівками дерев з'являються жовті жирові утворення... під спалахами камер Преси

огидний зелений псевдопод повзе у бік кордону військових і раптом *хххлон!* — спостережний пост змітає валом якогось мерзенного помаранчевого слизу, у нім нещасні *перетравлюються* — без зойків, сміючись, *отримуючи задоволення...*

Завдання пари Пірат-Осмо — встановити контакт із Аденоїдом. Ситуація стабільна, Аденоїд загарбав увесь Сент-Джеймс, уже ніяких історичних будівель, урядові контори перемістилися, але настільки розпорошені, що зв'язок між ними дуже нестійкий — листонош на шляху перехоплюють жорсткі, прищаві, осяйно-бежеві мацаки Аденоїда, а телеграфні дроти рвуться — варто йому лиш забажати. Ранками лорд Блатерард Осмо, нацупивши котелок і прихопивши портфель, змушений здійснювати щоденний *démarche* до Аденоїда. Це забирає стільки часу, що лорд практично занедбує Нові-Пазарський санджак, і це тривожить Міністерство закордонних справ. У тридцятих про політичний баланс сил дбали всерйоз, усі дипломати злягли з балканозом, шпигуни з гібридними іноземними іменами снували по всіх базах Оттоманського охвістя, кодовані повідомлення на десятку слов'янських мов татуювалися на виголених верхніх губах, а поверх них оперативники вирощували вуса, що їх відтак зголювали лише уповноважені службовці-криптографи, а пластичні хірурги Фірми пересаджували шкіру поверх ран... ці губи були палімпсестом таємної плоти, вкритої шрами та неприродно білої, за якою вони пізнавали один одного.

Хай там як, але Нові Пазар залишався *croix mystique*^[21] на долоні Європи, і МЗС нарешті зважилося звернутися до Фірми по допомогу. Фірма знала, хто саме це зробить.

Щодня протягом двох з половиною років Пірат відправлявся з візитом до Сент-Джеймського Аденоїда. Ледь не збожеволів. Хоча він і спромігся розробити суржик, яким спілкувався з Аденоїдом, проте, на жаль, Піратові назальні можливості не дозволяли чітко вимовляти всі звуки, і завдання його страшенно ускладнилося. Вони обоє шморгали носами, як могли, а психіатри в чорних піджаках із сімома гудзиками, шанувальники доктора Фрейда, на котрих Аденоїд відверто не зважав, стояли на драбинах, приставлених до його огидних сіруватих боків, згрібали новий диво-препарат кокаїн, навперемінку тягли його *цеберками* нагору по драбинах і намащували пульсуючу лімфопотвору,

пазухи, де гидко хлюпали паростки з токсинами, без якогось помітного ефекту (хоча хтозна, що відчував сам *Аденоїд*, еге ж?).

Зате лорд Блатерард Осмо нарешті зміг цілковито присвятити себе Нові Пазару. На початку 1939-го його знайшли в будинку Однієї Віконтеси, у ванні, заповненій пудингом з тапіоки, у якому він загадковим чином утопився. Дехто вбачав у цій події руку Фірми. Минули місяці, почалася Друга світова війна, минули роки, а про Нові Пазар не було жодної звістки. Пірат Прентіс врятував Європу від Балканського Армагеддону, про який мріяли старі дідугани, умліваючи у своїх ліжках перед його величчю, — хоча від Другої світової, звичайно, не вберіг. Однак до того часу Фірма дозволяла Піратові лише крихітні гомеопатичні дози миру — саме стільки, щоб тримати його укріплення у формі, але недостатньо, аби втруїти.

□□□□□□

Тедді Блоут на обідній перерві, хоча обід сьогодні — тьху, розкислий банановий сандвіч у провощеному папері, його Тедді спакував у стильний ранець з кенгурячої шкіри і приткнув між усяким причандаллям — мініатюрною шпигунською фотокамерою, слоїком мастики для вусів, бляшанки лакричних, ментолових і перцевих «Пастилок для пом'якшення голосу», сонячними окулярами в золотій оправі у стилі генерала МакАртура, парою гребінців, кожен у формі палаючого меча ВГСЕС^[22], які мама замовила йому у «Гаррарда», а сам Блоут вважає вишуканими.

Цього мрячного зимового дня його мета — сіра кам'яна садиба, ані досить велика, ані достатньо історична, щоб фігурувати у довідниках, розташована трохи в глибині — її не видно з Гроувнер-сквер, дещо обіч офіційно натоптаних столичних маршрутів війни та коридорів влади. Ледь замовкнуть друкарські машинки (о 8:20 та в інші містичні години), якщо в небі не літають американські бомбардувальники, а на Оксфорд-стрит ущухне вуличний рух, іззовні долинає цвірінькання зимових пташок, що діловито юрмляться біля розвішаних дівчатами годівничок.

Плитняк слизький від туману. Настав понурий, важкий, зголоднілий за тютюном, болиголовний, гастритний полудень, а мільйони бюрократів старанно проєктують смерть, багато з них уже

приклалися до другої-третьої пінти чи хайболу, породжуючи своєрідну ауру відчаю. Але Блоут, заходячи в обкладені мішками з піском двері (о так, тимчасові піраміди, зведені задля втіхи нащадків допитливих богів), нічого цього відчути не може: він надто зайнятий пошуком можливих відмовок на випадок, якщо його заскочать, ну, не те, щоб таке точно сталося, самі розумієте...

Приязна дівчина в окулярах із ЖДК^[23] за головною стійкою жує гумку і помахом руки відсилає його сходами нагору. Впрілі суконні ад'ютанти дорогою на штабні наради, у вбиральні, по годині-другій добрячої випивки, кивають на ходу, взагалі не бачачи Блоута, всі його знають, він приятель того, як-там-його, однокурсника з Оксфорду, того лейтенанта, що працює на АХТУНГ...

Стара будівля поділена на окремі гетто для військових бюрократів. АХТУНГ — це Адміністрація хіміко-технічного управління німецьких ґрунтів. Прокурений паперовий гадючник, наразі практично порожній, чорні друкарські машинки вивищуються, мов надгробки. На підлозі — зашмугляний лінолеум, вікон нема, електричне світло жовте, дешеве, безжальне. Блоут зазирає до кабінету, відведеного його давньому приятелю по коледжу Ісуса, лейтенантові Оліверу «Алюру» Макер-Маффіку. Нікого нема. Алюр і Янкі на обіді. Гарзд. Отже, виймай стару камеру, вмикай гнучку лампу, наводь рефлексор осюди...

Подібні закапелки, либонь, розкидано по всьому ЄТВД^[24] — три замурзані обшарпано-кремові стінки з фіброліту, а стелі катма. Алюр ділить її зі своїм американським колегою — лейтенантом Тайроном Слотропом. Їхні столи стоять під прямим кутом один до одного, тож поглядами колеги не зустрічаються, хіба незграбно крутнувшись градусів так на 90. Стіл Алюра чистий, а на Слотроповому страшенний безлад, його не розчищали до первісного дерева стільниці з 1942 року. Бюрократична смеґма, що осідала на дно шарами, складається з мільйонів червоних і рудих крихт гумки для стирання, стружки від олівців, засохлих плям чаю або кави, слідів цукру та «Домашнього молока», маси тютюнового попелу, найтонших чорних пилинок зі стрічки друкарської машинки, застарілого бібліотечного клейстеру, зламаних і викришених на пудру пігулок аспірину. Вище лежить пласт канцелярських скріпок, камінців від «зіппо», гумок, дротяних скобок, недопалків і зім'ятих сигаретних пачок, загублених сірників, шпильок і кнопок, пер від ручок, олівцевих недописків усіх кольорів,

включаючи дефіцитні геліотроп та умбру, дерев'яних кавних ложечок, пастилок для горла «Рудий берест» від «Thayer», які надсилає Слотропу його мама Наллін аж із Массачусетсу, обривків клейкої стрічки, мотузки, шматочків крейди... а понад цим — шар забутих меморандумів, порожніх продовольчих книжок кольору буйволової шкіри, телефонних номерів, листів, залишених без відповіді, подертих клаптів копіїрки, нашкрябаних акордів для гавайської гітари до десятка пісеньок, включно з «Джонні-Пундик знайшов собі троянду в Ірландії^[25]» («У нього справді є досить вдалі аранжування, — каже Алюр. — Щось на кшталт американського Джорджа Формбі^[26], якщо можеш таке уявити», — але Блоут вирішує, що ліпше не уявляти), порожнього флакона з-під тоніка для волосся «Кремль^[27]», окремих пазлів із зображенням бурштинового лівого ока ваймаранера^[28], зелених оксамитових складок вечірньої сукні, сланцево-блакитних прожилків далекої хмарки, помаранчевого німбу вибуху (а може, заходу сонця), заклепок в обшивці «Летючої фортеці», пін-ап дівчини з надутими губками і частиною рожевого стегна... кілька старих тижневих звітів управління розвідки, закручена штопором струна гавайської гітари, коробка від клейких різнобарвних паперових зірочок, частини ліхтарика, кришка від крему для взуття «Самородок», у якій Слотроп час від час досліджує своє нечітке мідне зображення, хтозна скільки довідників з бібліотеки АХТУНГа, що далі по коридору, словник технічних термінів німецької мови, *Особливі вказівки* МЗС або *Міський план* і, якщо тільки не позичили чи не викинули, то «Н'юз оф зе Ворлд» також десь там є — Слотроп любить читати.

До стіни біля столу Слотропа пришилена карта Лондона, саме її досліджує і фотографує маленькою камерою Блоут. Речовий мішок відкритий, і кімнатка поступово заповнюється запахом стиглих бананів. Може, запалити недопалок, щоб перебити цей запах? повітря майже не рухається, вони здогадаються, що тут хтось був. Робить чотири кадри, клац-цок-клац, ого, який спритний, щойно хтось поткне сюди свого носа, він одразу кине камеру у мішок, а там банановий сандвіч пом'якшить — і зрадливий звук, і шкідливі для камери перенавантаження.

Шкода лишень, що той, хто фінансує цю маленьку капость, не розщедрився на кольорову плівку. Може, воно б і виглядало трохи

інакше, міркує Блоут, хоча нема кого й спитати. Зірочки, наклеєні на карту Слотропа, охоплюють увесь можливий спектр, починаючи зі сріблястої (підписаної «Дарлін»), яка ділить сузір'я з Глейдіс, зеленою, і Кетрін, золотою, потім через Еліс, Делорес, Ширлі, дві Саллі — вони тут здебільшого червоні й сині — погляд проходить у сузір'я поблизу Тауер-Гіл, фіолетове скупчення довкола Ковент-Гардена, потік туманності у Мейфері, Сого і далі до Вемблі та Гемпстед-Гіт — навсібіч розповзається глянцева, різнобарвна, тут і там порепана небесна твердь, Кароліни, Марії, Анни, Сьюзен, Елізабет.

Але, можливо, кольори вибрані навмання, без кодування. Можливо, ті дівчата навіть не справжні. Зі слів Алюра, після кількох тижнів поставлених недбалим тоном запитань (*ми знаємо, що він твій однокласник, але втаємничувати його у справу надто ризиковано*) Блоут може лишень відзвітувати, що Слотроп почав працювати над картою минулої осені, приблизно тоді, коли взявся, за дорученням АХТУНГа, виїжджати на огляд місць ракетно-бомбових ударів, видно, мав трохи вільного часу у своїх напружених подорожах по місцях смерті, тож бігав за спідницями. Якщо існує причина для появи зірок що кілька днів, чолов'яга її не розтлумачив, і це, здається, не самореклама, бо Алюр — єдиний, хто взагалі дивиться на цю карту, та й то більше з доброзичливістю антрополога: «Таке нешкідливе хобі у янкі, — пояснює він своєму другові Блоуту. — Може, щоб чого не забути. Він веде справді складне світське життя», — після чого заводить розмову про Лорейн і Джуді, констебля-гомосексуаліста Чарльза та піаніно у меблевому фургоні або ж про ексцентричний маскарад за участі Глорії та її сексапільної мамці, ставки на одного «коника» у грі між Блекпулом і Престон Норт-Ендом, непристойну версію «Тихої ночі» та благословенний туман. Та у цих побрехеньках нема жодного промінця світла для тих, кому звітує Блоут...

Ну, справу зроблено. Речмишок застебнутий, лампа вимкнена і знову на місці. Може, він ще застане Алюра у «Механіку і Гаку», пропустять по пінті, як добрі товариші. Він рухається назад лабіринтом із пресованого картону у тьмяному жовтому світлі, розсуваючи приплив зустрічних дівчат у гумових чунях, байдужий Блоут, не всміхається, бачте, зараз не час перейматися попліскуванням і лоскотанням, у нього сьогодні ще є доставки...

Вітер змінився на південно-західний, барометр падає. Звернуло за полудень, під навісом дощових хмар уже темно, як увечері. Тайрона Слотропа він також застане. Сьогодні була довга безглузда погоня до нульової відмітки, і доповідати, як завжди, нічого. Вважали, що стався черговий дочасний вибух у повітрі, палаючі шматки ракети розлетілися на кілька миль, найбільше їх потрапило в річку, і лишень один уламок зберіг форму, але і той на час Слотропового прибуття оточили щільним кільцем, небаченим раніше, та ще й вояки були украй недоброзичливими. М'які вицвілі берети на тлі бузкових хмар, треті «Стени^[29]» поставлені на автоматичний вогонь, вуса на цілий рот, покривають величезні верхні губи, жодних тобі жартів — ніякий американський лейтенант нічого не побачить — принаймні, не сьогодні.

Хай там як, але АХТУНГ — це бідний родич розвідки країн-союзників. Цього разу Слотроп хоча б не самотній, він дещо підбадьорився, спостерігаючи, як колега з Технічної Розвідки, а за ним і шеф відділу, спішно прибувають на місце у «Волслі-Восп» 1937 року, і їх обох теж завертають. Ха! Ніхто з них не реагує на дружній кивок Слотропа. Справи кепські, хлоп'ята. Проте хитрий Тайрон тиняється недалечко, ділиться «щастям^[30]» і примудряється розвідати, яке неЩастя трапилося цього разу.

А трапився графітовий циліндр завдовжки шість і діаметром два дюйми, місцями вціліли лусочки зеленої армійської фарби, все інше обгоріло. Лишень цей уламок і пережив вибух. Видно, так було й задумано. Всередину, схоже, напхали паперів. Підбираючи циліндр, старший сержант обпік руку, всі чули, як він заверещав «Ой, курва!», викликавши сміх серед нижчих чинів. Всі чекали на капітана Прентіса з Управління спеціальних операцій (*ці шельми ніколи не квапляться*), і він таки з'являється. Слотроп якусь мить його бачить — обвітрене лице, здоровенне таке мурло. Прентіс забирає циліндр, авто рушає, і на цьому крапка.

У такому разі, міркує Слотроп, АХТУНГ може мимохідь надіслати 50-мільйонний міжвідомчий запит у це ж таки Управління спеціальних операцій, поцікавитися звітом про вміст циліндра, і, як завше, на запит просто начхають. То нічого, він не образиться. УСО всіх ігнорує, і всім

чхати на АХТУНГ. Та-а зрештою, що воно, власне кажучи, міняє? На якийсь час це його остання ракета, а хотілось би вірити, що й назавжди.

Цього ранку у кошику «Вхідні» з'явився наказ про його відрядження до якогось госпіталю в Іст-Енді. Жодних пояснень, окрім машинописної копії меморандуму в АХТУНГ, де вимагали його переведення «у рамках тестування В. П. П.» Тестування? В. П. П. — Відділ політичної пропаганди, це Слотроп уже знає. Поза сумнівом, знову щось на кшталт Міннесотського багатоаспектного лайна^[31]. Хоч відпочине від біганини за ракетами, бо вже приїлася.

Колись Слотроп уболівав за справу. Серйозно. Принаймні, він так гадав. Багато з подій, що сталися до 1944-го, уже тьмяніють. Він пригадує перший Бліц^[32] лиш як довгу вервечку удач. Жодна зі скинутих «Люфтваффе» бомб не впала поблизу нього. Цього літа вони перейшли на «хрущі^[33]». Ідеш собі вулицею чи вже дримаєш у ліжку, а тут ніби щось заперділо над дахами — якщо триває, сягає піку, а потому минає — то добре, не мій клопіт... але ж, якщо двигун глохне, то стережися, Джеконе — воно вже пірнає, пальне хлюпається у хвості, подалі від форсунок, і маєш десять секунд, аби кудись сховатися. Ну, загалом, не так і страшно. Помалу пристосовуєшся — і ти вже робиш невеликі, на шилінг чи два, ставки з Алюром Макер-Маффіком за сусіднім столом, де саме рвоне наступна...

Але у вересні полетіли ракети. Срані ракети. До такої гидоти не пристосуєшся. Жодних шансів. Уперше він з подивом зрозумів, що боїться. Став більше пити, менше спати, курити одна за одною цигарки, відчуваючи, що починає божеволіти. Господи, це ж не може тривати *так і далі*...

— Бачу, Слотропе, одна у тебе вже у роті...

— То все нерви, — Слотроп все ж таки припалює.

— Але ж *не мою*, — благає Алюр.

— Дві зразу, бачиш? — Він спрямовує їх донизу, наче ікла у коміксі. Лейтенанти витріщаються один на одного крізь пивну паволоку, а день за високими холодними вікнами «Механіка і Гака» тьмяніє, і Алюр от-от зарегоче або форкне, Боже милостивий, через усю дерев'яну Атлантику їхнього столу.

Таких Атлантик було чимало за останні три роки, і часто суворіших за ту, що її якийсь там Вільям, перший трансатлантичний Слотроп, перетнув багато предків тому. Варварське вбрання і мова, промахи в поведінці — одного жакливого вечора їх обох витурили з «Молодого Атенея^[34]», бо п'яний Слотроп, гість Алюра, цілився дзьобом опудала сови у яремну вену Дековерлі Поксу, а той, приладнавшись до більярдного столу, намагався загнати кулю Слотропові в горлянку. Схоже трапляється страхітливо часто, але доброта — міцне судно для таких океанів, і Алюр завжди поруч, червоніє, шкіриться, і Слотроп дивується, коли йдеться про справу, бо Алюр жодного разу його не підвів.

Слотроп знає, що можна вилити душу. Говорити особливо нема про що — амурний звіт про Норму (пухкі ніжки, наче в малявки з якогонебудь Сідар-Репідз^[35], яка ще не виходила у світ), Марджорі (висока, ставна, фігура — ніби з кордебалету «Млина^[36]»), дивні події суботнього вечора в клубі «Фрік-Фрак» у Сого^[37], кублі, що зажило недоброї слави, з рухомими прожекторами всіляких пастельних відтінків, табличками ВХІД ЗАБОРОНЕНО і ДЖИТЕРБАГ НЕ ТАНЦЮВАТИ, аби задовольнити претензії різноманітних поліцаїв, військових і цивільних — а в наші часи «цивільний» може означати що завгодно, — які час від часу заглядають до клубу і там, попри будь-яку імовірність, внаслідок якоїсь моторошної змови Слотроп, що має зустрітися з *однією*, заходить і раптом бачить кого? *обох*, стоять собі рядочком, ракурс вибрано саме для нього, над синім суконним плечем машиніста 3-го класу, під спокусливою голою пахвою дівчиська, яке зумисне застигає у вихорі лінді-хопу, і тут рухливе світло плямує шкіру лавандовим кольором, і одразу охоплює параноя, а два обличчя починають обертатися до нього...

Обидві юні леді стали срібними зірками на Слотроповій карті. Видно, в обох випадках він відчував себе сріблястим — блискотів і дзеленчав. Барви наклеєних ним зірок відповідають суто його почуттям того дня, від синього до золотого. Ніяких інших оцінок — хіба можна? Карту бачить один лиш Алюр і, Господи, *всі* вони прекрасні... у листку чи квітці докола його зимного міста, у перекусних, у чергах, вони закутані в хустки й загорнуті в пальта, зітхають, чхають, фільдеперсові ніжки на бордюрах, зупиняють попутки, друкують, розкладають по теках, із високих зачісок проростають жовті олівці, він знаходить їх — дами, персики, дівулі у светрах в обтяжку — трохи нарочито, але... Томас Гукер^[38] проповідував: «Я знаю, у світі — вдосталь нестримного кохання і радощів, як ото буває дикий чебрець та інші трави, але ми плекаємо сад любові і сад радощів, який посадив Господь». Ось як росте Слотропів сад. Повниться незабудками, ломиносом, рутою — і повсюди жовто-фіолетові, немов синці, знаки безтурботного кохання.

Він полюбляє розповідати їм про світлячків. Англійські дівчата нічого про них не знають — ось, власне, майже все, що Слотроп напевно знає про англійських дівчат.

Карта таки бентежить Алюра. Її не спишеш на галасливе американське свавілля, хіба що на рефлекс хлопця зі студентського братства у вакуумі, рефлекс, якого Слотроп не може стримати, рикає у порожні приміщення, у червоточини лунких коридорів, коли потреба давно минула, а брати відбули на Другу світову, щоб отримати нагоду згинути. Загалом, Слотроп не любить балакати про дівчат, навіть тепер Алюр змушений дипломатично його піддрочувати. Спершу Слотроп намагався, як справжній джентльмен, не розповідати взагалі нічого, доки не зрозумів, наскільки Алюр сором'язливий, йому спало на думку, що Алюр просто хоче поговорити. Алюр же почав усвідомлювати масштаби Слотропової самотності — схоже, у Слотропа взагалі нікого не було в Лондоні, крім ватаги дівчат, з котрими він рідко зустрічався двічі, а так геть нікого, з ким можна бодай *про щось* потеревенити.

І все ж Слотроп щодня із безглуздою сумлінністю працює над картою. У кращому разі вона символізує потік, швидкоплинність, з якої — серед раптових небесних вивержень, таємничих наказів, що надходять з темної суєти ночей, які для нього самого даремні, — він може викроїти мить чи дві тут і там, а дні знову холоднішають, вранці іній, помацати груди Дженіфер під холодною вовною светра, натягнутого, аби трохи зігрітися у до чорного задимленому коридорі, денний смуток, якого він ніколи не відчує... чашка «Боврілу^[39]», ледь не сягаючи кипіння, обпікає йому голе коліно, Айрін, оголена, як і він, у призмі заскленого сонця, перебирає безцінні нейлонові панчохи, шукаючи пару без «стрілок», обоє пронизані спалахом світла крізь засніжену трельяжну сітку... у Еллісон гугняві американські дівочі голоси верещать з борозенок котроїсь платівки крізь тернову голку маминої радіоли... лапаєш заради тепла, усі вікна затемнені, ані поблиску, лише вогник їхньої останньої сигарети, англійський світлячок, за її примхою скаче курсивом, лишаючи по собі слід — слова, яких він ніяк не прочитає...

— Що сталося? — Слотроп не відповідає. — Оті дві твої Пташки^[40]... коли тебе побачили... — Потім помічає, що Слотропа, який далі вже не розповідає своїх побрехеньок, усього тіпає. Взагалі-то він тремтить уже деякий час. Тут холодно, але ж не настільки. — Слотропе...

— Не знаю. Господи. — Зрештою, навіть цікаво. Дике відчуття. Неможливо зупинитися. Він підіймає комір «Айкової» куртки^[41], руки ховає в рукави, так і сидить.

Нарешті, після паузи, рухається сигарета.

— Не чути, коли вони прилітають.

Алюр розуміє, що це за «вони». Відводить погляд. Коротке мовчання.

— Певна річ, що не чути, вони ж надзвукові.

— Так, але... річ не в тому, — слова прориваються назовні крізь пульсацію тремтіння, — інші, V-1^[42], їх чути. Розумієш? Може, зумієш якось ухилитися. А ці спершу вибухають, та-а *по тому* чуєш, як вони прилетіли. А якщо мертвий, то *не* чуєш.

— У піхоті так само. Ти знаєш. Свою ніколи не почувеш.

— Ну, так, але...

— Думай, Слотропе, що то величезна куля. Зі стабілізаторами.

— Господи, — цокотить зубами, — умієш заспокоїти.

Алюр, стривожено нахилившись у хмільному смороді й бурій імлі, більше переймаючись Слотроповим тремтінням, ніж власними передчуттями, має перевірені способи відігнати ману.

— Ану ж, спробуємо — може, вдасться відправити тебе кудись туди, де бабахнуло...

— Навіщо? Та що ти, Алюре, від них нічого не залишилося. Так же?

— Не знаю. Навіть сумніваюся, чи німці знають. Але кращої нагоди поставити на місце отих з Техрозвідки вже не буде. Повір.

І таким чином Слотроп устрив в розслідування «інцидентів» з V-бомбою. Наслідків. Щоранку — спершу — хто-небудь з Цивільної Оборони передає в АХТУНГ перелік учорашніх вибухів. В останню чергу цей список потрапляв до Слотропа, він відкріпляв почерканий олівцем аркуш, виїжджав з гаража на одному й тому ж допотопному «хамбері^[43]» і вирушав маршрутом — запізнілий Святий Георгій їхав шукати лайно Звіра, шматки німецького заліза, що не схотіло існувати, у блокноті занотовував пустопорожні висновки — працетерапія. Надходження в АХТУНГ прискорювалися, і частенько він з'являвся на місце вибуху, саме щоб устигнути допомогти пошуковим загонам: за невгамовно-м'язистими собаками королівських ВПС пірнав у сморід тиньку, витоки газу, криві довгі тріски та провислі мережі,

розпростерті безносі каріатиди, іржа поточила цвяхи, оголилася нарізка, порохнявий слід руки Небуття на шпалерах із павичами з розпущеними хвостами на порослих травною галявинках перед стародавніми георгіанськими обійстями, перед безтурботними гаями скам'янілих дубів... серед закликів до тиші він прямував туди, де чекала висунута рука або яскраво біліла шкіра, хтось живий або загиблій. Коли нічим було допомогти, він стояв собі збоку, попервах молився Богові, як належить, вперше з часу Бліцу, аби перемогло життя. Але гинуло дуже багато, тож невдовзі, не вбачаючи у молитвах сенсу, він це діло кинув.

Учора був гарний день. Знайшли дитину, маленьку дівчинку, що ледь не задихнулася під столом Моррісона^[44]. Чекаючи на ноші, Слотроп тримав її долоньку, почервонілу від холоду. На вулиці гавкали собаки. Коли вона розплющила очі й побачила його, її першими словами були «Чувак, жуйка є, так?» Застрягла на дві доби без жувальної гумки, а в нього лишень теєрівські пастилки. Почувався ідіотом. Перед тим, як її забрали, дівчинка все одно потягла його за руку, поцілувала її, щока й губи у світлі пошукових ламп холодні, як іній, і місто довкола, наче велетенська спустошена льодовня, затхла і на віки вічні убезпечена від несподіванок. Вона кволо всміхнулася, і він зрозумів, що саме на це чекав, ну й посмішка, як у Ширлі Темпл^[45], і ніби саме вона скасовувала все те, посеред чого відшукали дівчинку. Якась дурня. Він на дні потоку своєї крові, 300 років західних болотяних янкі, і спроможний хіба укласти непевне перемир'я з їхнім провидінням. *A détente*^[46]. Руїни, куди він приходить щодня, — це проповідь про марноту марнот. Тижні зітлівають, а він не знаходить ані найменшого фрагменту ракети, і це свідчить про те, наскільки невидимим є акт смерті... Слотропів Шлях — споконвічний Лондон повчає його: лиш заверни за будь-який ріг, як втрапиш в історію.

Його гризла нав'язлива думка про ракету з написаним на ній своїм іменем — якщо вони й справді налаштувалися його уколошкати («Вони» означало щось значно більше, ніж нацистська Німеччина), це гарантований спосіб, і їм нічого не вартує взяти та й написати його ім'я *на кожній із ракет, адже так?*

— Ну, можна й так, — Алюр дивиться на нього якимось дивно, — чому ні, особливо на війні, знаєш, *прикинутися*. Дуже навіть можна.

Вважай, «оперативна параноя», ну, щось таке. Але...

— А хто прикидається? — закурює сигарету, трусить чубом у диму. — А хай тобі біс, Алюре, не хочу тебе засмучувати, проте... Тобто я на чотири роки загальмував, так, це могло статися *будь-якої миті*, наступної секунди, авжеж, просто раптом... курва... просто нуль, просто ніщо... і...

Він цього не бачить, не може помацати — зненацька газу, у повітрі вибух, а потім ані сліду... Слово, неждано сказане тобі на вухо, а потім вічне мовчання. Окрім невидимості, крім падіння молота й суремного голосу, ось він, істинний жах, заграє з ним, з німецькою педантичністю обіцяє смерть, із реготом відкидає всі заспокійливі Алюрові аргументи... ніякої кулі зі стабілізатором, друже... не це Слово, не єдине Слово, яке роздирає день на шматки...

Минулий вересень, вечір п'ятниці, після закінчення робочого дня прямував до станції метро «Бонд-Стрит», у голові плани на вихідні та думки про двох його «Пташок», Норму і Марджорі, яким не можна дізнаватися одна про одну, і щойно він підняв руку, аби подлубатися в носі, як раптом за кілька миль позад нього вище за течією — *memento mori* в небі, страшенний тріск і потужний вибух, наче удар грому. Але не зовсім так. Ще кілька секунд, і ось попереду все повторилося: ясно й чітко, на все місто. Вилка. Не «хрущ», не Люфтваффе.

— І не грім, — подумав уголос.

— Та газ, мабуть, вибухнув. — Пані з коробкою для обіду, очі підпухлі в кінці дня, проходячи повз, штурхнула його ліктем у спину.

— Ні, то *німці*, — її подруга із кучериками, що білявими торочками звисають з-під картої хустинок, виконує якийсь монструозний ритуал, простягає руки до Слотропа, — ось прийшли по *його душу*, вони просто *дуже люблять* гладеньких пухленьких американців, — ще мить, і вона дотягнеться і вщипне його за щоку, потермосить сюди-туди.

— Привіт, кицюню, — сказав Слотроп. Її звали Синтія. Перш ніж вона помахала рукою і зникла у хвилях натовпу в «пікову» годину, йому вдалося дізнатися номер її телефону.

У Лондоні був черговий чудово-залізний день: жовте сонце дражнять тисячі димарів, сопуть, безсоромно тягнуться догори. Їхній дим — не просто подих життя, не просто темна сила, це верховна присутність, вона живе й рухається. Люди перетинали вулиці й площі,

повсюдно метушилися. Автобуси сотнями виповзали на довгі бетонні віадуки, засмальцьовані безрадісними роками немилосердної експлуатації, в димну сірість, жирну чорноту, червоний свинець і блідий алюміній, поміж куп відходів, що здіймалися хмарочосами, у бокові з'їзди, які вливаються в дороги, забиті армійськими конвоями, іншими височенними автобусами й брезентовими вантажівками, велосипедами й автомобілями, і в кожного своє призначення й початок, кожен плине, щоразу пригальмовує, а понад цим усім неосяжна газова руїна сонця серед заводських димарів, загороджувальні аеростати, лінії електропередач і комини, брунатні, наче дерево, що прожило вік під дахом, ось брунатна барва темнішає, за мить сягає чорноти — можливо, істинного лику заходу сонця, — твоє вино, вино й розрада.

Той момент настав о 6:43:16 за британським подвійним літнім часом^[47]: небо, побите, як барабан Смерті, ще гуде, а Слотропів член — даруйте, що? ага, загляньте у його армійські труси, там підступний *стояк*, от-от виплигне — о Господи, а *це* звідки?

Ув історії його життя і, ймовірно, Боже поможи, у його досьє зафіксована незвичайна чутливість до всього, що посилає небо. (Але ж *стояк*?)

На старому кристалічно-сланцевому надгробку, що на парафіяльному цвинтарі конгрегаціоналістської церкви — там, удома, в Мухваборо, штат Массачусетс, — Божа правиця виринає з-за хмари, контури подекуди роз'їдені двохсотлітніми трудами різців криги та вогню, а напис засвідчує:

*У пам'ять про Константа Слотропа,
що упокоївся 4-го березня 1766 року
на 29-му році життя.
Померти — борг природі віднести,
Я заплатив своє, а далі маєш ти.*

Констант бачив — і не самим лиш серцем — оту кам'яну правицю, що з одвічних хмар вказувала просто на нього, її контури окреслено нестерпним світлом, — споглядав над шепотінням річки та схилами пологих та сумних Беркширських пагорбів, як і син його, Варіабл Слотроп, та й усі в родині Слотропів — так чи інакше, щонайменше

дев'ять чи десять поколінь, одне до одного: усі, крім Вільяма, найпершого, що покоїться під опалим листям — м'ята і пурпурове вербозілля, тремтливий берест і тінь верби над цвинтарем поблизу болота на затяжному шляху гниття, розмивання, злиття із землею, кам'яні круглопикі янголи із довгими собачими мордами, зубасті черепа з порожніми очницями, масонські герби, барвисті урни, перисті верби, прямі та зламані, спустошені пісочні годинники, сонячні лики, що от-от зійдуть чи сядуть, чії очі визирають понад небокраєм, як у всюдисущого Кілроя^[48], а от епітафії — від прямолінійних і чесних, як у Константа Слотропа, до стрибучого «Зоряно-смугастого прапора» у місіс Елізабет, дружини лейтенанта Ісаї Слотропа (пом. 1812 р.):

Прощайте, друзі, я лежу в могилі,
Данину Смерть прийшла забрати Ненаситна,
Христос мене врятує, може, навіть нині,
Його чекаю, як Писання учить заповітне.
Зваж, подорожній, я кричу! Схили думки до Неба,
Знай, що і багатому колись померти треба.
Поки Верстат у Бога в тьмі горішній тче,
Випробуй долі нас, ми лиш нитки твої, о Отче.

І до дідуся нинішнього Слотропа, Фредеріка (пом. 1933 р.), котрий із характерним сарказмом та підступністю поцупив епітафію в Емілі Дікінсон, не вказавши справжнього автора:

Як я за смертю не зайшов,
Вона прийшла по мене.

Кожен своєю чергою сплачував борг природі, а надлишки заповідав наступній ланці у родинному ланцюжку. Слотропи починали скупниками хутра, чоботарями, соляниками й вуджарами, зі свинини перейшли на виробництво скла, стали членами міського правління, будували чинбарні, добували мармур. Округа на багато миль довкола стала некрополем, сірим від мармурової пилюки — пилюки, яка була зітханнями, привидами всіх оцих псевдоатенських пам'ятників, що повсюдно проростали по Республіці. Але щоразу де-небудь не тут.

Гроші розтікалися по портфелях акцій чудернацькими потоками, незгірш за родове дерево: що залишалося в Беркширі, зникало в лісових масивах, ті ж випаровувалися цілими акрами, вмить перетворюючись на папір — туалетний, банкноти, газети, середовище чи то основу для лайна, грошей і Слова. Вони не були аристократами, жоден Слотроп не значився у «Світському календарі» чи «Сомерсет-клубі»^[49] — вони керували своїм підприємством у тиші, зливаючись із рухом життя, що в повноті своїй оточувало їх, як по смерті своїй зливалися з цвинтарною землею. Лайно, гроші і Слово — три американські істини, рушійні сили американської мобільності — підкорили Слотропів, назавжди пристебнули їх до долі країни.

Але вони не процвітали... хіба що наполегливо діяли — і попри те, що все у них хилилося до занепаду, приблизно в цю пору Емілі Дікінсон була, як завжди, недалечко і писала:

Руїна — формальна, а чорт
Повільно працює завжди.
Людина не падає вмить,
А послідовно повзе до біди^[50].

вони все ж таки діяли далі. Іншим традиція була зрозумілою, всі знали: здобудь, розроби, візьми все, що можеш, а відтак рушай на захід, там ще усього вдосталь. Але через якісь небезпідставні застороги Слотропи застрягли на сході в Беркширі, були ж бо впертюхами — поблизу затоплених розкопів та розорених схилів, які вони позалишали, немов свої підписані зізнання, по всій оцій солом'яно-брунатній запліснявілій відьмацькій землі. Доходи падали, родина розросталася. Відсотки з різноманітних номерних довірчих трастів у бостонських сімейних банках, кожне друге чи третє покоління зверталось ще до якогось фонду, і це тяглося нескінченним ралентандо^[51] і повторами, одне за одним, помираючи... але щоб до самого нуля — ніколи.

Прийшла і все це засвідчила Велика депресія. Слотроп зростав в атмосфері спустошення, бізнес котився з гори, живоплоти навкруг володінь багатющих і наполовину легендарних дачників із Нью-Йорка потонули у здичавілій зелені або тихо померли, ставши соломою, всі

кришталеві шиби потрощені, Гаррімани та Вітні повтікали, газони перетворилися на пасовища, а осінь знову стала порою звичних цвіркунів і яблук, а не далеких фокстротів, лімузинів і ламп, як раніше, ранні приморозки женуть колібрі геть, східний вітер, жовтневий дощ, зимова однозначність.

У 1931-му, в рік Великої пожежі в готелі «Еспінуол», молодий Тайрон гостював у Леноксі, де мешкали його дядько й тітка. Був квітень, але протягом кількох секунд, прокидаючись у чужій кімнаті під стукіт ніг старших і молодших кузенів на сходах, він міркував про зиму, до того ж його часто будили ось так само тато чи Гоган, і він кліпав очима крізь нашарування снів, а вони тягли його назовні, на холод, подивитися на Північне Сяйво.

Боявся, мало не всирався. А що як ця сліпуча завіса зараз розчахнеться? Що хочуть показати йому духи Півночі у своїх шатах?

Але тепер була весняна ніч, і небо палало червоним, тепло-помаранчевим, сирени гули у долинах поблизу Пітсфілда, Ленокса й Лі — сусіди стояли на верандах, витріщалися на зливу іскор на гірському схилі... Вони казали: «Наче зоряний дощ... ніби попіл Четвертого липня...» — 1931-й, отакі-то були порівняння. Жарини падали і падали п'ять годин поспіль, діти задрімали, а дорослі рушили пити каву і базікати про пожежі минулих років.

Але що то за сяйво було? Які духи ним керували? І, припустімо, замить усе це, вся ніч, *і справді* вийде з-під контролю, а завіса розчахнеться, оголить перед нами зиму, про яку ніхто з нас і не здогадувався...

О 6:43:16 за британським подвійним літнім часом — *у небі просто зараз і тут* — так само все це розгортається, ще трохи, й прорветься, його лице набирається того світла, зараз усе кинеться геть, а він втратить себе, як його рідні краї провіщали із самого початку... стрункі церковні шпилі тут і там примостились на осінніх схилах, от-от вистрілять білі ракети, ще кілька секунд зворотного відліку, круглі вікна-розетки всотують недільне світло, омиваючи понад катедрами обличчя, що просторікують про красу, присягаються: *ось так воно і стається* — *так, сліпуча велетенська правиця тягнеться із хмар...*

На стіні у химерному бра, газовому ріжку з потьмянілої бронзи, горять язички вогню, ніжно наспівують — його відрегулювали до рівня, який учені минулого століття називали «чуттєвим полум'ям»: при основі, де полум'я виходить із пальника, воно невидиме, далі, уповільнюючись, перетікає у плавне блакитне світло, що тремтить на кілька дюймів вище, мерехтливий маленький конус реагує на щонайменші зміни у тиску повітря в кімнаті. Вогонь реєструє вхід і вихід гостей: кожен з них цікавий і поважний, ніби на круглому столі якась рулетка. Коло тих, що на стільцях, непорушне, їм ніщо не заважає. Жодних білих рук, жодних блискучих труб.

Камеронівські офіцери^[52] у картатих парадних штанях, синіх крагах, формених кілтах потоком вливаються до кімнати, перемовляючись із американськими... священники, ополченці, пожежники після чергування, складки важкої вовни, важкі від запаху диму, усі мріють поринути в сон бодай на годину, і недосипання дається взнаки... старезні едвардіанські дами у крепдешині, вест-індці м'яко обгортають голосними не такі гнучкі ланцюжки російсько-єврейських приголосних... Більшість ковзає повз святе коло — хтось залишається, а хтось повертається до інших кімнат, проте ніхто не уриває стрункого медіума: він сидить найближче до чуттєвого полум'я, спиною до стіни, рудо-каштанові кучері охоплюють череп, ніби ярмулка, високе гладеньке чоло, темні губи то ворухнуться без видимих зусиль, то кривляться від болю:

— Щойно Роланд прибув до царства Домінуса Блікеро, він виявив, що всі знаки повстали проти нього... Вогні, що їх вивчив він так досконало, будши одним із вас, положення і рух — усе зібралось нині на протилежному кінці, усе танцювало... якийсь неприродний танець. Не відкрилося шляху, властивого Блікеро, ні — щось нове, чуже... Роланд, до того ж, зауважив вітер, чого жодного разу не дозволяла йому смертність. Вітер виявився таким... таким радісним, що стріла просто мусить йому підкоритися. Вітер дув увесь рік, і так — рік за роком, проте Роланд відчував лише вітер одвічний... він хоче сказати, свій особистий вітер. Але... Селено, вітер, вітер усюди...

На цьому місці медіум перериває монолог... один стогін... тиха, відчайдушна мить.

— Селено. Селено. Ти пішла від мене?

— Ні, любий, — її щоки змережані пролитими слізьми, — я слухаю тебе.

— Це контроль. Усе впливає з одного — контролю. Уперше його виявили *всередині*, розумієш? Контроль усередині. Більше немає потреби страждати пасивно від «зовнішніх сил» — дослухатися до будь-якого вітру. Так, ніби... Ринок більше не мусить слухатися Невидимої Руки, адже він може *створити себе* — власну логіку, імпульс, стиль — *ізсередини*. Помістити контроль досередини — означає підтвердити те, що вже відбулося де-факто: ви відкинули Бога. Водночас вдалися до грандіознішої та згубнішої ілюзії. Ілюзії контролю. Оце «А» може робити «Б». Але ж то є хиба. Цілковита. Ніхто не здатен *робити*. Усе лишень відбувається, «А» і «Б» нереальні, це назви частин, що мають бути нероздільні...

— Знов успенська^[53] маячня, — шепоче якась дама, прослизаючи повз них із портовим робітником попід руку. Змішуються аромати дизпалива і «*Sous le Vent*^[54]». Зачувши довоєнний парфум, підводить голову Джесіка Свонлейк, молоденька рум'яна дівчина у формі рядової ЖДК, хм, платтячко, міркує вона, — 15 гіней і хтозна скільки купонів, очевидно — з «Геродза^[55]», *і мені б воно краще пасувало*, будьте певні. Дама, раптово озирнувшись через плече, посміхається: он як? Хай йому біс, невже почула? У *такому* місці — майже напевно.

Джесіка вже давно стоїть біля спиритичного столу, стискаючи в руці жменю дротиків, що їх знічев'я насмикала з мішені на стіні, схилила голову, бліда шия і верхній хребець визирають між коричневим суконним коміром і дещо світлішим русявим волоссям, яке спадає по щоках. Латунні шийки й кільця зігріваються від її крові, тремтять у кулачку. Погладжуючи оперені хрестики, торкаючи їх кінчиками пальців, вона сама наче поринула в якийсь неглибокий транс...

А зовні, котячись зі сходу, долітає приглушене ревіння ще однієї ракетної бомби. Шибки у вікнах деренчать, перекриття здригаються. Чуттєве полум'я пірнає у сховок, тіні за столом танцюють, загусають біля сусідньої кімнати, — відтак полум'я підскакує — тіні знову видовжуються аж на два фути, а тоді геть зникають. У сутінках кімнати сичить газ. Мілтон Глоумінг, що ідеально здав на бакалавра у Кембриджі десять років тому, кидає стенографію і встає перекрити газ.

Схоже, у Джесіки є шанс кинути дротик — один дротик. Волосся розлітається, груди під шаром щільного сукна чудесно підскакують. Свист повітря, чвах — у липкі волокна, у самісіньке яблучко. Брови Мілтона Глоумінга поповзли догори. Його розум, що вічно дошукується зв'язків, знайшов іще один.

Тепер медіум роздратований — він поволі виринає з трансу. Хтозна, що відбувається тепер по той бік? Будь-який сеанс потребує не лише кола близьких за духом, але й основного чотиристороннього союзу, якого не слід розривати в жодній ланці: Роланд Фельдспат (дух), Петер Сакса (шеф), Керрол Евентир (медіум), Селена (дружина і наступниця). Аж десь там — від виснаження, відволікання, манівців чи сплеску білого шуму в етері — ця комбінація почала розпадатися. Всі розслаблюються, рипіння стільців, зітхання, покашлювання... Мілтон Глоумінг вовтузиться із блокнотом, різко його згортає.

Трохи згодом підходить Джесіка. Роджера не видно, та й чи схоче він, аби його шукали, а Глоумінг, хоча й тишко, не такий проблемний, як дехто з Роджерових друзів...

— Роджер каже, що ви тепер перелічите всі записані слова і накреслите графік чи щось таке, — життєрадісно, аби вберегтися від будь-яких зауважень про інцидент із дротиком, який вона воліла б не згадувати. — Ви це робите лише на сеансах?

— Це автоматичні тексти, — супиться Глоумінг, який побоюється дівчат, — тут один чи два випадки з дошкою Квіджа, так, так... ми — ми намагаємося скласти сукупність кривих — певні патології, певні характерні форми, знаєте...

— Не впевнена, що я...

— Гарзд. Згадайте Принцип Найменшого Зусилля Ціпфа: якщо ми графічно покажемо відношення частоти слова P n -го до його рангу в логарифмічних координатах, — жебонить на тлі її мовчання, і навіть подив її чарівний, — ми, безперечно, маємо отримати щось на кшталт прямої... водночас ми маємо дані, котрі напевне передбачають криві, — загалом умови досить різноманітні — до прикладу, шизофреніки у горішній частині мають тенденцію рухатися полого, а далі стрімкіше — такою собі дугою... Гадаю, цей хлопець, Роланд, — класичний параноїк...

— Ха. — *Таке* слово вона знає. — Мені здалося, ваш настрій поліпшився, коли він сказав «повернулися проти».

— «Проти» чи «навпроти», так, ви здивуєтесь, як часто звучить це слово.

— А яке слово вживається *найчастіше*? — цікавиться Джесіка. — Ваш номер один?

— Те саме, що в подібних ситуаціях, — відказує статистик так, ніби це всім відомо, — смерть.

Літній уповноважений з протиповітряної оборони, накрохмалений і витончений, немов органді^[56], зводиться навшпиньки, щоб знову запалити чуттєве полум'я.

— До речі, еее... куди подівся ваш божевільний юний джентльмен?

— Роджер із капітаном Прентісом. — Невпевнено покрутив рукою. — Таємничі справи з мікрофільмами, як завжди. — Угоди укладаються в якомусь віддаленому приміщенні за грою в «корону та якір», до якої випадковість майже не має стосунку, у хмарах диму й теревенів, «Фолкмена та його апачів^[57]» на Бі-Бі-Сі приглушують, кремезні пінти і стрункі склянки для шеррі, зимовий дощ у вікна. Час шпаклювати щілини, час газових полін^[58], шаликів од нічного холоду, пошуку затишного місця з молодою леді чи підстаркуватою дружиною — або ж, як тут у «Сноксолі», у доброму товаристві. Тут прихисток — ймовірно, справжній осередок безтурботності, один із кількох, розкиданих у цьому довгому воєнному часі, де збираються з метою, що не цілковито відповідає воєнним інтересам.

Пірат Прентіс щось відчуває — інтуїтивно, радше класовим чуттям: серед цих людей він носить свою посмішку, як крізь стрій. Набрався з фільмів — такою хитрою ірландською посмішкою Денніс Морган^[59] цілить у чорний цигарковий дим від жовтих щурів із вишкіреними зубами. А потім відстрілює.

Це на користь і Піратові, і Фірмі, якій він потрібен, — а вона, добре відомо, готова використати кого завгодно: зрадників, убивць, збоченців, негрів і навіть жінок, аби домогтися того, чого Вони прагнуть. Можливо, Вони із самого початку й не були впевнені у корисності Пірата, однак пізніше, в процесі, переконалися, що це справді так.

— Генерал-майоре, ви ж не можете схвалювати такого.

— Ми спостерігаємо за ним день і ніч. Він, поза сумнівом, не залишає приміщення як фізичне тіло.

— Отже, має спільника. Якимось чином — засобом гіпнозу, наркотиками, ну, не знаю чим — вони знаходять спільника і впокорюють його. Господи, ви б іще гороскопам довіряли.

— Гітлер довіряє.

— Гітлер — людина натхненна. А ми з вами працюємо за гроші, не забувайте...

Після першої хвили зацікавлення кількість клієнтів, закріплених за Піратом, дещо зменшилася. На Піратову думку, зараз його ноша цілком посиљна, але ж насправді він хоче іншого. Вирощені у теплих маніяки з Управління спеціальних операцій не зрозуміють, — *а, дуже добре, капітане*, — читаються рапорти, порипують чоботи, відлуння казенних окулярів, *з біса добре, а й справді, чи не зробите цього якогось для нас у клубі Служби Побуту*^[60]?..

Піратові хочеться Їхньої довіри, аромату Їхньої суворої любові, доброго віскі та зрілої Латакії^[61]. Він хоче розуміння *своїх*, а не бібліотечної шашелі та розсудливих дурнів тут, у «Сноксолі», настільки відданих Науці, настільки невимовно терплячих, що тут (він дуже про це шкодує), можливо, — єдине місце у воюючій імперії, де він почувається не надто чужим...

— Геть незрозуміло, — продовжує Роджер Мехіко, — про що вони думають. Закону про Відьомство більше двохсот років, і це релікт цілком іншої доби, іншого способу мислення, і раптом 1944 року нас починають лупцювати вироками справа і зліва. На нашого пана Евентира, — вказує на медіума, який у дальньому кутку теревенить із юним Гевіном Трефойлом, — вони можуть напосісти будь-якої миті, вдертися у вікна, затягти небезпечного і впертого Евентира у «Скрабз^[62]», звинувативши в тому, що він «робив-вигляд-нібито-виконує-чи-використовує-якісь-чари-аби-змусити-духів-покійників-фактично-з'являтися-у-тому-місці-де-він-у-цю-мить-перебуває-і-ці-духи-спілкуються-з-живими-людьми-присутніми-там-і-тоді-ж...» Господи, що за несусвітня фашистська дурня...

— Знаєш, Мехіко, ти знову втрачаєш цю... як її... об'єктивність — науковцю таке не личить. Навряд чи це по-науковому, авжеж, ні.

— Недоумок. Ти за *них*. Невже не відчув сьогодні — воно ж у дверях стояло? Та тут повно параноїків.

— Такий вже у мене талант. — Щойно закривши рота, Пірат розуміє, що висловився надто різко, і намагається пом'якшити

враження від цього вибуху: — Загалом не знаю, чи впораюсь я із множиною...

— Та ну, Прентісе. — Ні брови, ні губи не здригнулися. Терпимість. Та ну. — Ти приходиь цього разу, нехай доктор Гроуст перевірить тебе на електроенцефалографі.

— Якщо буду в місті, — невизначено. Маємо халепу із безпекою. Балакун — знахідка для шпигуна, і певності Пірат не має навіть щодо Мехіко. У нинішньої операції забагато кіл, внутрішніх і зовнішніх. Списки адресатів звужують мірою того, як ми, кільце за кільцем, рухаємося до «яблучка», Інструкції Знищити помалу охоплюють кожен клаптик, нотатку, стрічку друкарської машинки.

Пірат здогадується, що Мехіко лише краєчком дотичний до чергової манії Фірми, відомої під назвою «Операція “Чорне крило”» — у вигляді статистики, наприклад, аналізує дані про закордонний бойовий дух, — але десь на узбіччі самого процесу, де сьогодні перебуває і сам Пірат — посередник між Мехіко та своїм сусідом Тедді Блоутом.

Йому відомо, що Блоут кудись ходить і щось знімає на мікроплівку, після чого передає через Пірата молодому Мехіко. А відтак, міркує Пірат, усе це надходить до «Білої візитації», де облаштувалося незрозуміле агентство під назвою ПОТІК — Психологічна Оптимізація Тактики і Капітуляції. Хто має капітулювати — незрозуміло.

Пірат розмірковує, чи не втягли часом Мехіко в одну з тисяч сумнівних міжсоюзницьких шпигунських афер, що розповзлися Лондоном, щойно тут замешкали американці та десятки урядів у вигнанні. На цьому тлі все німецьке в дивний спосіб геть розчинилося. Всі озираються, «Вільні Французи» чинять підступи вішистським зрадникам, люблінські комуністи цілять у варшавських тіньових міністрів, греки з ЕЛАСу вистежують монархістів, різномовні мрійники, що вбереглися від репатріації, сподіваються самою лиш силою волі, кулаків, молитви повернути королів, республіки, претендентів, літні заколоти, що зникають, щойно зібрали перший урожай... хтось невідомий безславно гине під кригою та снігом у вирвах Іст-Енду, і знайдуть його лише навесні, хтось співається чи забувається в опійному сні, аби пережити катаклізми дня, більшість якось так втрачає — втрачає залишки своїх душ, довіряє дедалі менше, їх захоплює нескінченна тріскотня гри, її постійне самокопання,

вимога цілковитої уваги... і якого це чужинця Пірат має на увазі, якщо не матроса-індійця без вітчизни, жалюгідного вигнанця, який дивиться на нього із дзеркала...

Ну, він здогадується, що Вони обробили Мехіко, і тепер той влип у якісь подібні візантійські ігри, ймовірно, дотичні до американців. А може, й до росіян. Оскільки «Біла візитація» покликана займатися психологічною війною, у ній прихистили усіляких зайд: тут біхевіорист, там павловець. Пірата це не стосується. Проте він зауважує: з кожною доставкою плівки ентузіазм Роджера зростає. Якось це нездорово, дуже схоже на згубну залежність. Так наче його друга, його тимчасового воєнного друга, використовують для чогось не зовсім пристойного.

Що він може вдіяти? Якби Мехіко захотів про це поговорити, він знайшов би спосіб, безпечний або й не дуже. Його небажання відрізняється від Піратового щодо операції «Чорне крило». Більше схоже на сором. Чи не ховав він очі, приймаючи конверт увечері? очі бігали із неймовірною швидкістю, рефлекс покупця порнографії... гм-м. Знаємо ми Блоута — ймовірно, так воно і є, молода леді спокушає забезпеченого юнака, кілька поз — найкорисніше, що нафотографувала ця війна... принаймні, якесь життя...

Дівчина Мехіко щойно увійшла до кімнати. Він одразу зауважує її чистоту, відсутність диму й шуму довкола неї... невже він уже й ауру бачить? Вона помічає Роджера й усміхається, очі величезні... темні вії, ніякої косметики, в усякому разі, помітної для Пірата, волосся до плечей укладене — що в біса вона робить на зведеній батареї ППО? — вона має розливати каву десь у військовому клубі. У нього, старого дурня, раптом заболіла душа, він відчуває просту любов до цих двох, нічого для них не просить, окрім безпеки, і те, що йому завжди вдавалося визначати якимось інакше — «турботу», ну і, знаєте, «ніжність»...

У 1936-му Пірат (вона назвала цей період «квітень Т. С. Еліота»), хоча була дещо холодніша пора року) закохався у шефову дружину. Не дівчина, а худеньке метке створіння на ймення Скорпія Моссмун. Її чоловік Клайв був експертом у царині пластиків, працював у Кембриджі на «Імперському хімічному». Піратові, професійному військовому, випало на рік чи два повернутися до цивільного життя — інакше кажучи, гульнути на волі.

Коли Пірат перебував на базі, на схід від Суецу, у місцях на кшталт Бахрейну, коли хлебтав пиво, розведене краплинами власного поту, посеред смороду сирої нафти навпроти Муаррака, залишати частину після заходу сонця заборонено — і все одно 98 відсотків венеричних хворих — один, обпечений сонцем, занехаяний підрозділ оберігає шейха та нафтові долари від якоїсь там загрози, джерело якої східніше Англійської протоки, член стоїть, все тіло у вошах, спітніло і свербить (мастурбувати за таких умов — досить вишукані торттури), всі постійно п'яні в дим, — навіть тоді в Пірата виникала непевна підозра, що життя тече повз нього.

Неповторна чорно-біла Скорпія справдила не одну Піратову фантазію про блискучий англійський шовково-литковий реальний світ, котрого, як він відчував, його надовго позбавили. Вони зійшлися, коли Клайв рушив за вказівкою «Імперського хімічного тресту» вирішувати якісь питання, і саме в Бахрейн. Така симетрія дещо розслабила Пірата. Вони ходили на вечірки ніби незнайомці, хоча вона ніколи не могла встояти проти його несподіваної появи у кімнаті (з виглядом, наче ніхто ні на кого тут не працює). Пірат, на її думку, був зворушливий у своєму невігластві щодо всього — вечірок, кохання, грошей, — тож почувалася досвідченою й водночас тісно прив'язаною до цього хлоп'яцтва попри його звички, великодержавницькі й давно вкорінені (йому було тоді тридцять три), наближення вимушеного аскетизму, адже Скорпія вважала цей роман його Останнім Загулом — хоча й сама була надто молода, ще не усвідомлювала *цього*, не відала, як Пірат, про що *насправді* йдеться у пісеньці «Танці у темряві»...

Він ніколи їй про це не скаже. Але бували миті, коли ставало нестерпно боляче не припасти до її ніг, знаючи, що Клайва вона не кине, не заволати *ти мій останній шанс... якщо не ти, часу більше не лишилося...* Хіба не жадає він усупереч усім надіям *можливості* відкинути клятий розклад життя західного чоловіка... але як чоловікові... з чого взагалі починати у тридцять три роки... «*У цьому ж і річ*», — посміялася б Скорпія, не стільки роздратована (вона б *таки* розсміялася), скільки весела від нереальності проблеми — вона ж бо сама надміру захопилася його готовністю *рватися до бою*, штурмувати, розтинати її (значно сильніше, ніж під час дочки в армійську фланель у Персидській затоці, палючий нашійник кохання стискав тепер *його* — його член), для Скорпії, занадто навіженої, щоб

не віддатися нестямі кохання, але й, зрештою, і надто нестямної, аби подумати, що зраджує Клайва...

Однак для неї це збіса зручно. Роджер Мехіко тепер переживає майже те саме з Джесікою, а той Інший Хлопака у цьому випадку відомий як Бобер. Пірат усе це бачив, проте жодного разу з Мехіко не обговорював. Так, він очікує, чи не закінчиться все для Роджера так само, — якась частина Пірата чекає, ніколи так не радіє, як споглядаючи чуже лихо, вболіває за Бобра і за все, що схоже на Клайва; той символізує ідею «аби вони виграли». Але ж інша частина — інше «я»? — та, котру йому в поспіху не варто називати «порядною», — *вочевидь* бажає Роджерові того, що втратив сам Пірат...

— А ти *направду* пірат, — прошепотіла вона останнього дня — ніхто з них тоді не знав, що останнього, — ти приїхав і забрав мене на свій піратський корабель. Дівчину з порядної родини з усталеними умовностями. Ти мене згвалтував. Тепер я Руда Хвойда Відкритих Морів... — Цікава гра. Запитати б, чому їй таке раніше не спадало на думку? Грالیся в останній (уже останній) день до сутінок, з полудня до вечора, цілі години траху, завелися так, що й не роз'єднатися, — і не помітили, як орендована кімната м'яко погойдується, стеля послужливо опустилася на фут, лампи хитнулись у своїх гніздах, якась частка руху по Темзі породила солонуваті крики понад водою, корабельні ринди...

Але поза цим, за навислим небо-морем, урядові гончаки вже натрапили на їхній слід — підступають ближче, плывуть катери і лискучі гермафродити на службі закону, агенти, котрі, побувавши в бувальцях, згодяться на її безпечне повернення, не наполягатимуть на його страті чи ув'язненні. План простий: завдати йому досить серйозного поранення, і він отямиться, повернеться до звичаїв цього світу, звареного, як круто зварене яйце, до звичного розкладу, замкнувши коло ночі, аби цю ніч скомпрометувати...

Вони розлучилися на вокзалі Ватерлоо. Там зібралося святкове юрмище — проводжали «Роту Диво-Карликів» Фреда Ропера на імперський ярмарок до Йоганнесбурга, Південна Африка. Карлики в темних пальтечках, вишуканих платтячках та приталених курточках бігали по всьому вокзалу, поглинаючи прощальні шоколадки і потрапляючи під об'єктиви репортерів. Тальково-бліде обличчя

Скорпії в останньому вікні навпроти крайнього виходу розбило йому серце. Від Диво-Карликів та їхніх шанувальників долинула хвиля смішків і найкращих побажань. Ну що ж, подумав Пірат, а чи не повернутися мені до Армії?..

□□□□□□

Їдуть на схід. Роджер вдивляється понад кермом, сутулиться, як той Дракула, у своєму «Бербері^[63]», до тьмяної вовни на рукавах і плечах Джесіки чіпляються блискучі мільйони крапельок. Їм хочеться бути разом, у ліжку, відпочивати, кохатися, натомість треба на схід, а тоді на південь від Темзи, на зустріч із якимсь видатним вівісектором, аж доки Сент-Фелікс не проб'є першу. І коли миші повтікають униз, чи не з'ясується, що вони повтікали назавжди^[64]?

Її обличчя біля затуманеного диханням вікна, — ще одна туманність, ще один вибрик зимового світла. Позад неї пролітають білі віхті дощу.

— А чого він сам тих собак ловить? Він же якийсь начальник? Не може знайти якогось хлопчика, абощо?

— Ми називаємо їх «персоналом», — відповідає Роджер, — і я не знаю, нащо Пойнтсмен робить те, що робить. Він послідовник Павлова, люба моя. Він член Королівського коледжу. Звідки мені знати цих людей? Їх важко зрозуміти, як і тих, у «Сноксолі».

Вони обоє сьогодні знервовані, напружені, як шибки з кепсько гартованого скла, і коли що — врозліт, від будь-якого недоречного доторку в ниючій матриці стресів...

— Бідолашний Роджер, бідолашне ягнятко, така жахлива війна.

— Отже, так? — Він трясє головою, проривні «б» і «п» ніяк не хочуть прориватися. — То ти дуже мудра, так? — Роджер знавіснів, відпускає кермо, ледь виштовхує слова, «двірники» клацають у такт його словам. — Ти часом шмаляла по «хрущах», ти і твій приятель, стара добра Нутрія...

— *Бобер.*

— Ага, точно, і цей ваш невимовний дух, чим ви справедливо пишаєтесь, але *ракет* ти збила небагацько, правда? Ха-ха! — Він ядуче вишкірився, підпер посмішкою зморщеного носа і скривився. — Не більше за мене, за Пойнтсмена, ну і хто в *цей* час за кого кращий,

га, моя хороша? — і все це підскакуючи вгору-вниз на шкіряному сидінні.

Її долоня вже тягнеться, от-от доторкнеться до його руки. Притискається щокою до свого плеча, волосся розсипалося, спросоння дивиться на Роджера. З нею навіть як слід не полаєшся. А він намагається це зробити. Вона своїми паузами, наче долонями, гладить його, відволікає, згладжує кути в кімнатах, покривала, скатертини — усі ці випадкові поверхні... Навіть у кіно, коли дивилися «Я йду своїм шляхом^[65]» у день їхнього знайомства, він помічав найменший порух її оливкових, бурштинових, кольору кави очей. Він витратив купу грошей на галони розчинника, клацаючи вірним «Зіппо», гніт обвуглився, енергія поступилася економності, — іскорки на краю блакитного вогника у півночі, такій різній півночі, а йому аби побачити, що відбувається з її обличчям. Що спалах — то нове обличчя.

Адже бували миті, і останнім часом — дедалі частіше, такі миті, коли дивишся впритул і не добереш, хто є хто. Обоє водночас якимось неприродно збентежуються... наче у дзеркало раптом глянули, але... понад тим, відчуття, ніби і справді поєднані... потім минається — хтозна? дві хвилини? тиждень? і ось вони, знову роз'єднавшись, розуміють, що відбувається, Роджер і Джесіка зливаються в єдине безтямне створіння... У житті, яке він завжди проклинав через потребу знову і знову вірити в недоступне для спостереження, ось воно, найперше справжнє диво: такі дані не відкинеш.

То було, як кажуть у Голлівуді, «пікантне знайомство» у центрі Тенбридж-Велса, в його ошатному центрі XVIII сторіччя: Роджер їхав вінтажним «ягуаром» до Лондона, Джесіка на узбіччі мужньо змагалася зі зламаним велосипедом, її непоказна суконна спідниця ЖДК зачепилася за кермо, доволі нестатутна чорна комбінація та чисті перламутрові стегна над панчохами кольору хакі, ну...

— Агов, любя, — гальма пронизливо вищать, — ми тут, знаєш, не за кулісами «Млина».

Це вона знала.

— Гмм, — кучерики падають, лоскочуть їй носа і додають до репліки понаднормової отрути, — не знала, що у такі місця пускають маленьких дітей.

— Ну, загалом кажучи, — він навчився відбивати закиди щодо своєї зовнішності, — дівчат-скаутів теж не викликали, правда?

— Мені вже двадцять.

— О, ну тоді можеш доїхати у цьому «ягуарі» до самого Лондона.

— Але мені в інший бік. Майже до Беттла.

— Хай буде туди й назад, не питання.

Вона відкидає з обличчя волосся:

— Мама знає, що *ти* тут?

— Війна моя мама, — оголошує Роджер Мехіко і нахиляється прочинити дверцята.

— Дуже дивно таке чути, — її забрюханий черевичок намацує підніжку авто.

— Сідай, серденько, ти затримуєш виконання місії, кинь свій транспорт і вважай на спідницю, коли сідаєш, я б не хотів сотворити щось недоречно тут-таки, на вулиці Тенбридж-Велса...

Цієї миті падає ракета. Пікантно, пікантно... Гуркіт, глухий барабанний відгомін. Досить далеко від міста, небезпеки немає, проте й доволі близько та гучно — це підштовхує Джесіку, і вона долає чи не сотню миль до незнайомця: довгий балетний переліт, її чудовий кругленький задок повертається, влаштовується на другому сидінні, волосся — віялом, рука граційним крилом розгладжує знизу спідницю армійського кольору, а все навкруги ще деренчить од вибуху.

Він думає, що бачить дещо похмуро-пухирчасте, воно глибшає чи то темнішає швидше за хмари і прямує на північ. Чи вона тепер пікантно пригорнеться до нього, прохатиме захисту? Він навіть не вірив, що вона сяде в автомобіль, ракета чи не ракета, а тому замість низької передачі здає Пойнтсменовим «ягуаром» назад і з хряскотом переїжджає велосипед, від якого лишається купа брухту.

— Я вся твоя, — вигукує вона. — *Цілковито*.

— Гмм, — трохи згодом Роджер відшукує важіль, танцює на педалях, рррн, гарчить двигун, уперед, до Лондона. Але Джесіка йому непідвладна.

А щодо війни, то вона і є Роджерова мати, вона остаточно викорінила м'які та вразливі часточки надій і похвал, розкидані під слюдяними блискітками, крізь Роджерове мінеральне, надгробне «я», усе це, позбавлене сенсу, немов тужливий сірий приплив. Уже шість років, завжди в полі зору, завжди там, де він може її бачити. Він забув свій перший труп, як забув і те, коли вперше бачив смерть живого. Ось як віддавна це триває, більшість його життя. Місто, куди він прибуває сьогодні, — приймальня Смерті, де всі папери підписані, контракти готові, дні пораховані. Нічого спільного з його величною, садовою, ризиковою столицею, яку він знав у дитинстві. Він став Суворим Юнаком з «Білої візитації», павуком, що плете павутину чисел. Усі знають, що він не має друзів у відділі. А як інакше? Усі вони — самородки, ясновидці й божевільні маги, телекінетики, астральні мандрівники, збирачі світла. А він, Роджер, лише статистик. Жодного віщого сну, ані разу не надіслав і не отримав пророчого послання, ніколи не торкався безпосередньо Іншого Світу. Якщо і є щось таке, то воно виявиться в експериментальних даних, хіба ні? у цифрах... але наблизити або з'ясувати щось годі. То що ж дивного у його ворожнечі з Відділом Псі по обидва боки підвального коридору, з усією цією

компанією явних трьох сигм^[66]? Боже милосердний, можна подумати, що ви ставились би до них якось інакше.

Це їхня єдина очевидна потреба, настільки очевидна, що дратує його... І *його* потреба також, нехай так. Але як можна під яке завгодно «психічне» підводити наукову основу, коли смертність завжди підганяє, просто за межею розподілу «хі-квадрата», між киданням карт Зенера^[67] і перервами у недолугому і натужному белькотанні медіума? Коли приходить спокій, Роджер починає міркувати: я намагатимуся знову й знову, отже, я хоробрий. Але здебільшого він картає себе за те, що не працює у пожежній охороні чи не креслить графіки Стандартних Рівнів Ураження на Тонну для груп бомбардувальників... *що завгодно*, аби обійтися без невдячного втручання у справи неминучої Смерті...

Вони наближаються до заграви над дахами будинків. Пожежні машини сигналять, минають їх, прямуючи туди само. Гнітючий район цегляних вулиць і мовчазних стін.

Роджер гальмує перед натовпом саперів, пожежників, місцевих мешканців у темних пальтах поверх білих піжам, бабусь, у нічних роздумах котрих пожежникам виділено спеціальну роль *ні дуже прошу вас не націлюйте на мене цей величезний Шланг... о ні... хіба ви не скинене оці страшні тумові чоботи... тактак ось...*

Через кожні кілька ярдів стоять солдати, ріденький кордон, непорушний, є у ньому щось надприродне. Навряд чи Битва за Британію має виглядати настільки офіційно. Але нові керовані бомби принесли потенціал загального жаху, що не піддається жодному обліку. У провулку Джесіка зауважує вугільно-чорний «пакард» із людьми в цивільному. Білі комірці сяють у пільмі.

— Хто вони?

Він стенає плечима: «вони» — цілком достатньо.

— Неприємна компанія.

— Хто б казав. — Проте посміхаються вони по-давньому, звично. Колись вона трохи психувала через його роботу: чарівні підшивки на тему «хрущів», як славно... А тут ще його роздратоване зітхання: Джесіко, не роби з мене якогось холодного фанатика від науки...

В обличчя пашить жаром, жовтизна випікає очі, струмені б'ють у полум'я. Зачеплену за край даху драбину шарпають потоки повітря. Угорі на тлі неба щуляться в макінтошах силуети, вимахують руками, разом рушають роздавати накази. За пів кварталу лампи освітлюють

рятувальну операцію серед мокрих обвуглених руїн. Від причепів із помпами і важких агрегатів розбігаються розтовстілі через тиск води брезентові шланги, з-під нашвидкуруч скручених муфт порскають зірки холодних, пекучо холодних бризок, коли вибивається язик вогню, вони спалахують жовтим. Десь жіночий голос по радіо — тиха йоркширська дівчинка розсилає підрозділи в інші частини міста.

Колись Роджер із Джесікою могли б зупинитися. Але обоє вони — вихованці Битви за Британію, обох завербували у чорноту досвітку і благання про порятунок, тупу інерцію бруківки і балок, цілковиту нестачу милосердя тих днів... На той час, коли витягуєш n-у жертву чи то фрагмент жертви із n-ї купи каміння, якось сказав він їй, сердитий, змучений, це вже береш не так близько до серця... величина n, можливо, для кожного своя, але даруй — рано чи пізно...

А крім виснаження існує щось іще. Навіть не повністю відійшовши від воєнного стану, вони, однак, почали м'яко відступати... нема ні часу, ні місця про це побалакати, а може, й потреби немає — обоє чітко усвідомлюють, що краще разом сховатися де-небудь у затишному закутку, ніж назад до паперів, пожеж, хакі, криці Домашнього фронту. По правді кажучи, цей Домашній фронт — якась фікція і брехня, не надто вишукано сфабрикована, аби їх розлучити, в ім'я роботи, абстракції, визначеного їм болю, гіркої смерті.

Вони знайшли дім у закритій зоні під аеростатами на південь від Лондона. Евакуйоване в 40-му році містечко досі «регулюється», фігурує у списках Міністерства. Роджер і Джесіка вселилися в цей дім незаконно — акт непослуху, який не оціниш, поки їх не заскочать. Джесіка привезла із собою стару ляльку, морських черепашок, тітчину валізу, повну мережаних трусиків і шовкових панчіх. Роджеру вдалося роздобути кілька курок, хай несуться у порожньому гаражі. Зустрічаючись у будинку, завжди привозять одну-дві живі квітки. Ночі сповнені вибухів, вантажівок і вітрів, які тягнуть до них через пагорби останній сплеск моря. День починається з філіжанки чогось гарячого та сигарети за кульгавим столиком, який Роджер підв'язав рудою мотузкою. Говорять завжди мало, лишень доторки і погляди, і спільні усмішки, і нарікання на неминучість розлуки. Нужденно, голодно, холодно — найчастіше параноя не дає ризикнути і розпалити вогонь — але вони хочуть цього, хочуть настільки, що заради цього візьмуть на

себе більше, ніж коли-небудь їх агітували. Вони кохають одне одного. Пішла та війна до сраки.

□□□□□□

Сьогоднішня жертва, яку називатимуть Владімір (або ж Ілья, Сергій, Ніколай, залежно від настрою доктора), скрадається до входу в льох. Ця діра, щербата по краях, напевне веде туди, де глибоко й безпечно. Жертва має спогад чи то рефлекс ховатися у таку пітьму — тікала вже від ірландського сетера, той пахне димом і кидається, щойно помітить жертву... якимось від зграйки дітей, нещодавно — від раптового вибуху світла, падіння цегляної кладки, яка пошкодила ліву лапу (ще болить, треба зализувати). Проте сьогоднішня небезпека — це щось нове: не така агресивна, систематична, хитра, жертва до такої не звикла. Життя тут значно простіше.

Дощить. Вітер ледве дихає, приносить запах, дивний для жертви, — вона жодного разу навіть близько не підходила до лабораторії.

Цей запах — етер, ним тхне від пана Едварда В. А. Пойнтсмена, члена Королівського хірургічного коледжу. Собака ховається за зруйнованою стіною, і ледь зникає кінчик хвоста, докторова нога провалюється в гостинне біле горло унітаза, якого доктор, зосередившись на здобичі, не помітив. Він незграбно згинається, витягуючи унітаз з купи сміття, стиха проклинаючи всіх нехлюїв, маючи, зокрема, на увазі не себе, а господарів потрошеного помешкання (якщо їх не вбило вибухом) або ж тих, хто вчасно не поцупив унітаз, у якому доктор застряг, здається, доволі ґрунтовно...

Містер Пойнтсмен підтягує ногу до розбитих сходів, злегка розмахується, аби не налякати собаку, і б'є унітазом об балясину з мореного дуба. Унітаз лиш тенькає у відповідь, дерево здригається. З нього знушаються — ну гаразд. Він сідає на сходинки, які височіють просто неба, і намагається зняти з ноги цю трикляту штуку. Не вдається. Доктор чує, як невидимий собака — кігті тихо цокають — щезає у безпечному льоху. В унітаз навіть рука не пролазить, аби розв'язати шнурівку бісового *черевика*...

Поправивши отвір плетеного підшоломника під носом так, що стає лоскітно, і поклавши собі не панікувати, містер Пойнтсмен встає,

чекає, аби розійшлася кров, знову піднялася, застрибала мільйонами відгалужень посеред нічної сльоти, розсмокталася і втишилася — а тоді, накульгуючи і дзенькаючи, рушає назад до авто, щоб там йому допоміг юний Мехіко, який, сподівається доктор, не забув прихопити електричного ліхтаря...

Роджер із Джесікою помітили його нещодавно, він причаївся у кінці вулички із суцільною лінією будинків. Пошкоджень, які вони оглядали, завдала V-бомба, що знесла чотири житла, рівно чотири, акуратно, як в операційній. М'який запах дочасно потрошеного будівельного риштовання, прибитого дощем попелу. Натягнуті шнури, у прочілі дверей вцілілого будинку, за яким починаються руїни, мовчки тиняється вартовий. Якщо вони з доктором і встигли потеревенити, жоден не подає про те знаку. Джесіка помічає, як з отвору підшоломника визирають два ока незрозумілої барви, — схоже на середньовічного лицаря в шоломі. З якою потворою він прийшов сюди битися за свого короля? Руїни затримують його, здіймаючись ближче до залишків задніх стін, безглузде плетиво дранки, дошки підлоги, меблі, скло, шматки тиньку, довгі клапті шпалер, розколоті й побиті бруси: гніздечко-довгобуд якоїсь жінки, знову розібране до соломинки, викинуте на вітер і в темряву. З руїн підморгує латунний стовпчик ліжка, довкола нього закручений ліфчик, білий, ще довоєнний виріб із мережив та атласу, просто заплутався, кинутий... Несподівано у мимовільному запамороченні весь жаль, що накопичився у серці, вихлюпується на цю ганчірку, наче на викинуту і забуту тваринку. Роджер відкриває багажник. Чоловіки порпаються в ньому, витягують чималий брезентовий мішок, флакон етеру, сітку для ловів, свисток. Джесіка знає, що не повинна плакати: від сліз її очі в отворі підшоломника не шукатимуть їхнього Звіра краще. А та загублена благоденька річ... чекає на господиню серед ночі, під дощем, чекає, що кімната довкола неї складеться до купи...

Ніч сповнена мряки, пахне мокрою псятиною. Пойнтсмен, схоже, десь заблукав.

— Я, мабуть, геть здуріла. Цієї хвилини я мала десь обжиматися з Бобром, дивитися, як він розпалює свою Люльку, а натомість я тут із цим *ловцем*, чи хто ти там, спіритуаліст, статистик, хто ти там є взагалі...

— Обжиматися? — Роджер мало не кричить. — *Обжиматися?*

— Мехіко. — Це доктор, він зітхає, на нозі унітаз, плетена балаклава перехнябилась.

— Вітаємо, а вам не важко так ходити? гадаю, нелегко... давайте сюди, спочатку в дверцята, ось так, ага, добре, — потому знову зачинає дверцята на Пойнтсменовій щиколотці, тож унітаз тепер на сидінні Роджера, а сам Роджер наполовину лежить на колінах Джесіки, — тягніть чимдуж.

Подумки називаючи його *малолітнім занудою і бісовим пересмішником*, Пойнтсмен відхиляється на вільній нозі, буркоче, унітаз смикається туди-сюди. Роджер притримує дверцята й уважно вдивляється туди, де щезає нога.

— Якби нам трохи вазеліну або чого слизького. Стривайте! Стійте, Пойнтсмене, не ворухіться, зараз усе буде... — Лізе під авто, імпульсивний хлопчина, до пробки картера, перш ніж Пойнтсмен витискає із себе:

— Нема *часу*, Мехіко, він утече, утече.

— Ваша правда. — Знову випростується, намагає в кишені ліхтарика. — Я його вижену, а ви чекайте з сіткою. Ви ж можете нормально рухатися? Буде зле, якщо впадете саме тоді, коли собака вискочить.

— Та Господь з вами! — Пойнтсмен суне за ним у руїни. — Не налякайте його, Мехіко, це вам не Кенія чи щось таке, нам він потрібен, знаєте, щонайближче до норми.

Норма? *Норма?*

— Роджер, — озивається Роджер, блимаючи ліхтариком сигнал «короткий-довгий-короткий».

— Джесіка, — бурмоче Джесіка, йдучи за ним навшпиньках.

— Ну, друже, — вмовляє Роджер. — Тут у мене чудова пляшечка *етеру*, — відкриває флакон, помахуючи ним над проваллям льоху, а потім вмикає ліхтарика. Собака визирає з іржавого дитячого візочка, підстрибують чорні тіні, язик висолоплений, на морді — неприхований сумнів. — Та це ж місіс Нуссбаум^[68]! — вигукує Роджер, так само, він чув, вигукував Фред Аллен по середах увечері на Бі-Бі-Сі.

— А шо ви, може, *Лессі*^[69] шукали? — відказує собака.

Обережно спускаючись, Роджер відчуває, що пари етеру згущуються.

— Ну-ж-бо, друже, не встигнеш гавкнути — як усе скінчиться. Пойнтсмен просто хоче підрахувати, скільки ти випускаєш слини, от і все. Зробить малесенький надріз на щоці, скляну трубочку вставить, чого хвилюватися, правда? Покалатає дзвіночком. У лабораторії цікаво, тобі сподобається. — Здається, на нього діє етер. Роджер намагається закоркувати флакон: робить крок, нога провалюється в діру. Він смикається вбік, шукає, за щоб ухопитися. Затичка випадає з флакона і зникає серед мотлоху на самому дні зруйнованого будинку. Пойнтсмен десь згори кричить:

— Губку, Мехіко, ви забули *губку!* — Униз летить круглий і біленький дірчастий віхтик, танцює у промені ліхтарика.

— Ич який жвавий. — Роджер ловить губку обома руками і промахується, щедро розхлюпуючи етер. Находить її променем, а собака спостерігає зі свого візочка, дещо збентежений. — Ха! — він лле рідину на губку, холодні струмені течуть по руках, аж доки флакон не порожніє. Стиснувши мокру губку двома пальцями, він нетвердою ходою прямує до собаки, підсвічує собі в підборіддя ліхтариком, аби підкреслити кровожерну гримасу, яку він, на його думку, демонструє. — Момент... істини! — Кидається вперед. Собака відстрибує кудись навскоси, мчить повз Роджера до виходу, а Роджер з губкою летить головою вперед простісінько у візочок, той під його вагою розвалюється. Наче в тумані, чує, як доктор нагорі пхинькає:

— Він тікає, Мехіко, скоріше!

— Та куди вже скоріше... — Стискаючи губку, Роджер вилазить із візочка, скидає його із себе, немов сорочку, демонструючи, як йому здається, доволі непогані спортивні здібності.

— Мехіко-о-о, — жалібно.

— Зараз. — Роджер навпомацки лізе через купу підвального сміття догори, назовні, де бачить, як доктор перекриває собаці шлях, розгорнута сітка наготові. Цю живу картину невпинно поливає дощ. Роджер робить коло, аби разом із Пойнтсменом узяти тварину в кліщі, та стоїть завмерши, розставивши лапи і вишкіривши зуби, впритул до вцілілого фрагмента задньої стіни. Джесіка чекає оддалік, руки в кишенях, курить, спостерігає.

— Гей, ви! — репетує вартовий. — Геть здуріли? Не підходьте до стіни, вона ледве стоїть!

— Маєте сигарети? — запитує Джесіка.

— Він зараз утече! — волає Роджер.

— Заради Бога, Мехіко, тепер поволі. — Кожен крок навмання, вони рухаються вгору по нестійких залишках будинку. Це система важелів, що будь-якої миті може посипатися смертельним обвалом. Вони підкрадаються до здобичі, яка крутить головою і уважно дивиться то на доктора, то на Роджера. Собака для проби гарчить, хвіст невпинно хльостає по двох сторонах кутка, у який його загнали.

Коли Роджер із ліхтариком ледь відступає, собака — якась його часточка пригадує інше світло, що спалахувало останніми днями, — світло супроводжувало неймовірно потужний вибух, що опісля відгукувався болем і холодом. Світло позаду сигналізує про загибель / чоловіків із сіткою, готових до стрибка, — від них можна і втекти...

— Губку! — кричить доктор. Роджер кидається на собаку, який уже мчить на Пойнтсмена, а тоді повз нього на вулицю, поки доктор, стогнучи, відчайдушно розмахує взутою в унітаз ногою, сила інерції тягне його за собою, сітка здіблюється радарною антеною. Роджер із забитими етером ніздрями свого стрибка вже не контролює — і поки Пойнтсмен завершує повний розворот, Роджер влітає у нього, унітаз боляче б'є по нозі. Обидва падають, заплутавшись у сітці, що повністю їх накриває. Поламані бруси риплять, обсипаються шматки мокрого тиньку. Нагорі погойдується стіна, вона от-от завалиться.

— Геть звідти! — горлає вартовий. Проте всі намагання парочки під сіткою звільнитися лише сильніше розгойдують стіну.

— Нам гаплик, — тремтить доктор. Роджер зазирає йому в очі — жартує? — але в отворі плетеного шолома тепер видно лише біле вухо й торочки волосся.

— Відкотимося? — пропонує Роджер. Їм вдається прокотитися кілька ярдів униз до вулиці, тимчасом як частина стіни падає — у протилежний бік. І ось вони спромагаються повернутися до Джесіки, не спричинивши більше жодних руйнацій.

— Він побіг вулицею, — каже Джесіка, допомагаючи їм виплутатися із сітки.

— Та байдуже, — зітхає доктор. — Вже по всьому.

— Але час іще *дитячий*, — повідомляє Роджер.

— Ні-ні. Забудьте.

— Чого, значить, не зробиш заради собаки.

Знов у дорозі, Роджер за кермом, Джесіка між ними, унітаз визирає у прочинені дверцята, і ось нарешті відповідь:

— Можливо, це знак. Можливо, варто розширити спеціалізацію.

Роджер кидає на нього швидкий погляд. Помовч, Мехіко. Намагайся не думати, що *це* означає. Врешті-решт, доктор йому не начальник, обидва підпорядковані старому Бригадирові, у «Білій візитації» на однорівневих, наскільки відомо Роджерові, шаблях. Але іноді — Роджер знову позирає понад темними вовняними грудьми Джесіки на плетену голову, голий ніс та очі — йому здається, що доктор прагне не лише його доброї волі, його співпраці. А хоче *його*. Як хоче чудову собачу особину...

То чому він тут, навіщо бере участь у черговій крадіжці собаки? Якого чужака він пригрів у собі, якого психа...

— Ви сьогодні поїдете назад, докторе? Маю підкинути юну леді.

— Ні, я лишуся там, а ви можете повертатися на авто. Мені потрібно перебалакати з доктором Спектро.

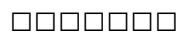
Вони наближаються до довгої цегляної імпровізації, вікторіанського парафразу того, що колись давно стало готичними соборами, — проте свого часу постало не через потребу продертися крізь формування такої собі плутанини до якогось верховинного Бога, але радше через заплутаність мети, через сумнів щодо місця істинного перебування Бога (ба навіть, у декого, щодо самого Його існування), із безжальних тенет чуттєвих митей, звідки неможливо звільнитися, тож наміри будівничих повернули не до високості, а знову до страху, до простої втечі у будь-який бік від усього, що казали про ймовірність милосердя того року промислові дими, вуличні відходи, безвіконні «мурашники», провислі шкіряні хащі приводних пасів, рухливі й терплячі потаємні держави мух і щурів. Закіптюжений цегляний наріст, відомий під назвою Шпиталь Святої Вероніки Істинного Образу Для Лікування Товстокишкових і Респіраторних Захворювань, та один із приписаних до нього лікарів — доктор Кевін Спектро, невролог і безсистемний павловець.

Спектро — один із перших семи власників Книги, і якщо ви поцікавитесь у пана Пойнтсмена, якої саме Книги, над вами лише посміються. Ця таємнича Книга переходить із рук до рук співвласників на щотижневій основі, і зараз, як підозрює Роджер, настав тиждень Спектро, коли можна з'явитися до нього будь-якого часу. Протягом

тижня Пойнтсмена інші таким само чином прибували серед ночі до «Білої візитації». Роджер чув їхній ревний змовницький шепіт у коридорах, самовдоволене тупання їхніх каблуків убиває людський спокій, наче бальні туфлі на мармурі, — не стихаючи навіть на відстані. Голос Пойнтсмена і його кроки завше вирізнялися з-поміж інших, а як вони тепер лунатимуть з унітазом?

Роджер і Джесіка залишають доктора поблизу бічного входу, в якому він поволі тане, не залишаючи по собі нічого, крім дощу, що крапає з одвірків і насічок нечитабельного напису над прочілем дверей.

Вони повертають на південь. На панелі теплом світяться вогники. Прожектори обмацують дощове небо. Невелика машина тремтить на ходу. Джесіка поринає у сон, шкіряне сидіння порипує, коли вона згортається клубочком. «Двірники» розчісують дощ ритмічною, яскравою дугою. Вже звернуло на третю ночі, час додому.

Вечорами у шпиталі Святої Вероніки вони вдвох звично сидять біля відділення воєнних неврозів. В автоклаві клекочуть і брязкають сталеві кістки. Пара підіймається до сяйва гнучкої лампи, раз по раз яскраво спалахує, і тіні жестів розтинають її стрімкими помахами гострих лез. Обличчя, проте, зазвичай приховані, ретельно захищені складками ночі.

З чорноти відділення, прочиненої картотеки болю, у якій кожне ліжко є водночас і текою, лунають крики, надривне волання, як від холодного металу. Сьогодні Кевін Спектро озброїться шприцом і колотиме в п'ять до нестями, десятки разів, не менше, аби вгамувати Лиса (так він називає будь-якого пацієнта — тричі оббіжи весь корпус, не думаючи про лиса, і зможеш зцілити що завгодно). Щоразу Пойнтсмен сидітиме, чекатиме, поки відновиться бесіда, тішитиметься відпочинком у ці миті напівмороку: стерті позолочені літери блищать на книжкових корінцях, у запашній кавовій гущі плавають таргани, зимовий дощ у ринві за вікном...

— *А виглядаєш ти кепсько.*

— Та знову той старий пень, він мене доконає. Бойові дії, Спектро, щодня, я не... — випнувши губи до окулярів, які він протирає

сорочкою, — я цього триклятого Пудинга геть не розумію, завжди підносить... старечі нежданчики.

— Літа, літа. Вік.

— Та з *цим* я б упорався. Але він до біса... він просто *виродок*, *геть* не спить, *інтриги* плете...

— Я не про старечість — у нього такий підхід. Це ж Пойнтсмен. Ти поки що не маєш можливостей, які у нього є, ти не можеш ризикувати, як він. Ти ж працював із ним, у такому віці, сам знаєш, у них таке дивовижне... *самовдоволення*...

Власний Пойнтсменів Лис чекає на нього у місті — його військовий трофей. А цей кабінет — як печера оракула: витає пара, з темряви долинують зойки сивіли... Абреакція^[70] Повелителя Ночі...

— Мені це не подобається, Пойнтсмене. Якщо ти хочеш знати.

— Чому? — Пауза. — Це неетично?

— Та Господи, невже *це* етично? — Спектро простягає руку до входу у відділення майже у фашистському вітанні. — Ні, я просто шукаю способу це виправдати — експериментально. І не знаходжу. Існує лише одна така людина.

— Слотроп. Сам знаєш, хто він. Навіть Мехіко вважає... ну, як завжди. Передбачення. Психокінез. У них, у *тієї* братії, свій клопіт. Але, скажімо, *ти* отримав шанс дослідити справді класичний зразок... певної патології, ідеальний механізм...

Якось уночі Спектро запитав:

— Він так само надихав би тебе, навіть якби не був піддослідним Ласло Джемфа?

— Навіть не сумнівайся.

— Гмм.

Уявіть собі ракету, наближення якої чуєш *після* вибуху. Реверсування! Акуратно вирізаний шматочок часу... кілька футів кіноплівки, прокручені навспак... вибух ракети, що впала швидше за звук, — і *звідти* вже проростає гуркіт її падіння, наздоганяє те, що вже стало смертю й полум'ям... примара у небі...

Павлова приваблювали «поняття протиставлення». Припустімо, в нас десь у корі головного мозку існує кластер клітин. Вони допомагають відрізнити насолоду від болю, світло від темряви, панування від підпорядкування... Але якщо у певний спосіб — прирікаючи їх на голод, травмуючи, шокуючи, каструючи,

зіштовхнувши їх в одну з перехідних фаз, за межі їхніх безсонних «я», за межі фази порівняльної й парадоксальної, — ви підірвете це розуміння протилежностей, — ось вам пацієнт-параноїк, якому належить бути паном, а він вважає себе рабом... якого мали б любити, а його мордує байдужість світу, і «я наважуся припустити, — пише Павлов до Жане, — щось оця *ультрапарадоксальна фаза* і є основою для послаблення у наших пацієнтів поняття протиставлення». У наших схиблених, наших параноїків, маніяків, шизоїдів, морально недорозвинених...

Спектро трусить головою:

— У тебе реакція передуге подразникові.

— Аж ніяк. Ти сам поміркуй — він там за кілька днів *відчуває, що вони летять*. Це ж рефлекс. Рефлекс на те, що витає в повітрі *вже тепер*. Ми порівнюємо занадто грубо й не вловлюємо — а *Слотроп уловлює*.

— Це вже відгонить екстрасенсорикою.

— А можна сказати й так: «сенсорний сигнал, якого ми не помічаємо». Він здавна існує, ми могли б це помітити, тільки ж ніхто не дивиться. У наших дослідах часто... Здається, М. К. Петрова^[71] помітила першою... жінка у гру включилася дуже рано, власне... сам факт того, що собаку привели *до лабораторії* — особливо в нашій дослідницькій роботі з неврозами... перший же погляд на випробувальний стенд, на лаборанта, випадкова тінь, доторк протягу, певні сигнали, яких ми, можливо, ніколи не розпізнаємо — цього достатньо, аби увігнати собаку в перехідний стан.

— Отже, Слотроп. Нехай так. У місті сама вже атмосфера — припустімо, будемо вважати, що сама війна — це *лабораторія?* розумієш, коли падає V-2, спершу вибух, а тоді гуркіт падіння... тобто зворотний з подразником порядок... отже, він може повернути за якийсь ріг, вийти на якусь вулицю і невідомо, з якої причини, раптом відчути...

Западає мовчання, виліплене озвученими мріями, криками болю жертв ракетних бомбардувань за дверима, дітей Повелителя Ночі, голоси зависають у застійному повітрі медичного відділення. Вони моляться своєму Господові: рано чи пізно абреакція кожному, у всьому цьому замороженому і зруйнованому місті...

...і, як уже бувало, знову підлога — велетенський ліфт, зненацька підносить тебе до стелі, і знову програє те саме, а стіни спухають назовні, цегла й вапно — як злива, твій раптовий параліч і смерть приходять оповити, ошелешити, *нічого не знаю дядечку я певно відключився а коли отямився її вже немає і все довкола палає голова повна диму...* і бачиш власну кров, вона б'є фонтаном з обвислого шматка артерії, поперек половини ліжка засипаний снігом шифер, поцілунок у кінотеатрі урвався, тебе пришпилили, дві години болю витріщався на зім'яту пачку від сигарет, чув, як вони волають у рядах праворуч і ліворуч, але не міг ворухнутися... раптове світло сповнює кімнату, моторошна тиша, яскравіша за будь-який ранок крізь ковдри, перетворені на марлю, і взагалі жодних тіней, лише невимовний двогодинний світанок... і...

...цей трансмаргінальний стрибок, ця капітуляція. Де протилежні ідеї злилися і позбулися протилежності. (І справді, чи на ракетний вибух налаштовується Слотроп, чи саме на *цю деполяризацію*, невротичне «збентеження», що заповнює палати цього вечора?) Скільки ще разів, поки воно не змиється, оце виливання ітерацій, переживання вибуху, вони бояться випустити з рук, адже випустити — це вже остаточно *звідки мені знати докторе чи я взагалі повернуся?* а відповідь *повірте нам* така безглузда після ракети, лукавство — повірити вам? — і обидва це розуміють... Спектро почувається шахраєм, але продовжує... лише тому, що біль залишається реальним...

А ті, хто врешті-решт випускає з рук: з кожного катарсису народжуються нові діти, ніякого болю, ніякого «его» на одне биття Між... табличка стерта, от-от почнуть нові письмена, рука та крейда наготові у зимових сутінках над цими бідолашними людськими палімпсестами, які тремтять під казенними ковдрами, захлинаються сльозами і шмарклями горя настільки реального, вихопленого з таких глибин, що воно вражає, вже здається не лишень їхнім особистим...

Як їх жадає Пойнтсмен, цих гарненьких діток. Його зашмульгана білизна от-от, без жартів, лусне від потреби використати їхню невинність, накреслити на них власні нові слова, свої брунатні реальнополітичні сили, якась психічна простата вічно ніє від обіцяного кохання, ох, досі лиш натяки... як спокусливо лежать вони

рядочком на залізних ліжках, на незайманих простирадлах, ляльки, такі нехитро еротичні...

Центральний автовокзал Святої Вероніки, їх перехрестя (щойно прибули на цей ерзац-паркет, жуйка перетворилася на вугільну чорноту, патьоки нічної блювотини, блідо-жовті, чисті, як соки богів, сміттєві газети чи агітлістівки, яких ніхто не читає, засохлі шмарклі, чорна сажа, яку мляво затягує всередину, щойно відчинять двері...).

Чекаєш у подібних місцях до ранку, синхронізувавшись із вибіленим інтер'єром, а розклад Прибуття вже надійно у пам'яті, у порожнечі серця. Звідки оці дітки тікали, адже в місті їх нема кому зустріти. Вражає їхня ніжність. Так до пуття і не збагнув, чи бачать вони твою порожнечу. Вони ще не бажають дивитися тобі у вічі, їхні худенькі ніжки повсякчас у русі, трикотажні панчішки сповзають (все еластичне поглинула війна), але ж як спокусливо: каблучок невпинно копає полотняні торби, задрипані саквояжі під дерев'яною лавицею. Репродуктор під стелею повідомляє про прибуття й відбуття автобусів англійською, а відтак іншими мовами, мовами вигнанців. Сьогоднішня дитинка їхала довго, не виспалася. Очі червоні, сукенка зім'ялася. Її пальтечко замість подушки. Відчуваєш її втому, неймовірні обшири заспаних просторів у неї за спиною, і ти на мить справді безкорисливий, безстатевий... лише думаєш, як дати їй притулок, і ти — Допомога Подорожньому.

Позад тебе довгі, завдовжки в ніч, черги чоловіків у мундирах повільно відсуваються, штурхаючи дорогою рюкзаки для самоволки, переважно мовчки, до виходу, пофарбованого в бежевий колір, але краї зашмульгані до брунатного параболами прощальних помахів покоління рук. Двері відчиняються лише зрідка, впускають холодне повітря, висмоктують купку людей і знову зачиняються. Водій а чи писар стоїть біля дверей, перевіряє квитки, перепустки, посвідки про звільнення. Люди один за одним проходять у цей безмежно чорний прямокутник ночі й зникають. Вони щезли, забрані війною, хтось за спиною вже показує квиток. Зовні ревуть двигуни: не транспорт, скоріше якийсь стаціонарний агрегат, наднизькі частоти землетрусу змішуються з холодом — таким чином натякають, що назовні, після яскравого світла всередині, твоя сліпоту стане несподіваним поривом вітру в лице... Солдати, моряки, морські піхотинці, пілоти. Один по одному зникають. Курці, можливо, затримуються на мить довше,

слабкий вогник накреслить помаранчеву дугу, раз, двічі — бувайте. А ти сидиш у пів оберта, спостерігаєш усе це, а твоя замурзана сонна красунечка починає скиглити, і все намарне — ну як твоїй хіті вписатися в ту саму білу рамку нескінченного вибуття? Тисяча дітей цього дня ступають за ті двері, і хіба зрідка вночі ввійде бодай один — додому, до твоєї пружинної, залитої спермою койки, вітер над газгольдером, затхлий сморід плісняви на вологій кавовій гущі, котяче лайно, бліді светри з кишеньками, скинуті в купи якимось випадковим рухом, викидати чи обіймати. Ця безсловесна тріскотлива черга... відходять тисячі... лише якась заблукала потворна частка довільно тече проти головного потоку...

І все ж, попри диявольські муки, Пойнтсмен наразі роздобуде лише восьминога — так, гігантського морського диявола, наче з фільму жахів, на ймення Григорій: сірого, слизького, невгамовного, він спроквола здригається у саморобному загоні біля пристані Ік-Регіс... страшений вітер того дня з Каналу, Пойнтсмен у плетеному шоломі, доктор Поркевич у шинелі, комір піднятий, хутряна шапка натягнута на вуха, їхній подих відгонить стухлою рибою, і на біса Пойнтсмену потрібна ця тварюка?

А відповідь уже зростає сама собою, от вона, ота безлика бластула, вона згортається, видозмінюється...

І ось що Спектро серед іншого мовив тої ночі — так, це було тоді:

— Мене лиш цікавить, чи думав би ти так само, якби навколо не тинялися собаки? Якби всі твої піддослідні повсякчас були люди?

— Ну, тоді ти мусиш запропонувати мені когось натомість — це взагалі серйозно? — велетенського восьминога. — Медики уважно дивляться одне на одного.

— Цікаво, що ти робитимеш.

— І мені цікаво.

— Та бери восьминога. — А чи він хоче сказати: «забудь про Слотропа»? Напружена мить.

Аж тут Пойнтсмен вибухає своїм знаменитим реготом, що став у великій пригоді в його професії, де надто часто пан або пропав.

— Мені *завжди* кажуть брати тварин. — Це він до того, що багато років тому один колега — вже небіжчик — сказав, що Пойнтсмен стане людянішим, теплішим, якщо заведе собаку — за межами лабораторії. Бог свідок, Пойнтсмен спробував, мав спрингер-спанієля

на ймення Глостер, доволі мила тварина, але ця спроба тривала менше місяця. Пойнтсменові увірвався терпець, коли собака не змогла реверсувати власну поведінку. Могла відчиняти двері дощу й весняній мошкарі, а зачиняти не вміла... перекидала відро для сміття, блювала на підлогу, а прибирати не вміла... ну чи може бодай хтось витримати таке створіння?

— Восьминоги, — вкражливо каже Спектро, — гарно піддаються хірургії. Вони здатні пережити масоване видалення мозкових тканин. Їхній безумовний рефлекс на жертву *дуже* надійний: покажи їм краба: ХАП! мацак випустить — і готово, отруїть жертву і вже має чим повечеряти. І ще, Пойнтсмене, вони не *гавкають*.

— О, але... Ні... резервуари, помпи, фільтри, особливий раціон... може, в Кембриджі це нормально, у тих хлопців, але ж у нас усі такі жмикрути, тут потрібен клятий наступ фон Рундштедта^[72], щонайменше... Відділ політичної пропаганди нічого не фінансуватиме, якщо це не виправдає себе у тактичному сенсі, негайно — минулого тижня, розумієш, або й швидше. Ні, восьминоги — то надто складно, навіть Пудинг їх не купить, навіть застаріла манія величі власного персоною.

— Їх можна навчити геть усьому.

— Спектро, ти ж не диявол. — Придивляючись ближче. — Правда? Ти сам знаєш, нам усе налаштували під звукові подразники, і сама суть оцього казусу Слотропа *повинна* бути слуховою, та й *реверсування* слуховим... Свого часу я бачив, друже, кілька восьминогових мізків, і гадаєш, не помітив їхніх величезних і добре розвинених зорових часток? Га? Ти намагаєшся втелющити мені візуальний організм. І що там *бачити*, коли ці бісові тварюки падають?

— Світіння.

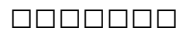
— Га?

— Вогняна червона куля. Падає, як метеор.

— Маячня.

— Гвенгідві недавно бачив, уночі, над Дептфордом.

— Ось чого я хочу, — Пойнтсмен схиляється до центру освітленого кола, його біле обличчя вразливіше за голос, шепоче над палаючим вістрям підшкірної голки, що стійма завмерла на столі, — мені треба насправді не собаку, не восьминога, а якого-небудь твого Лиса. *Хай йому біс!* Одного, маленького, *Лиса!*

Щось скрадається містом Дима, згрібає ручиськами дівчаток — струнких, чудових, гладеньких, наче ляльки. *Їхні жалібні зойки... жалібні і сумні зойки...* обличчя однієї з них раптом дуже близько і *ницьма!* на уважні очі опускаються кремові повіки з густими віями, гучно хляпають. У голові Джесіки гуркоче довгий відгомін свинцевих противаг, і повіки розчахуються. Вона спливає саме, щоб почути, як по слідах вибуху здуває останні відголоски, суворі й пронизливі, зимовий звук... Роджер також на мить прокидається, бурмоче щось наче «сране божевілля...» і знову поринає в сон.

Вона потягується, маленька рука наосліп намагає годинник, що цокає, потертий плюшевий живіт панди Майкла, порожню молочну пляшку з червоними квітами молочаю із саду, що за милю звідси по дорозі, — рука тягнеться туди, де мають бути сигарети, але їх нема. Тепер, наполовину вилізши з-під ковдри, Джесіка зависає поміж двох світів, атлетично-пружною білизою в холодній кімнаті. Ох, ну... залишає Роджера у теплій норі, тремтить і рухається — шух-шухшух — у зернистій пільмі по зимово-тугих дошках підлоги, для босої ноги ковзких, наче крига.

Сигарети — осьде вони, на підлозі вітальні, лишилися між подушками перед каміном. Розпалюючи одну, жмурячись проти диму одним оком, Джесіка прибирає кімнату, складає його штани, вішає сорочку. Відтак підходить до вікна, відтуляє штору світломаскування, крізь паморозь вікна намагається розгледіти, що там зовні, на снігу, змереженому слідами лисиць, кроликів, давно загублених собак і зимових птахів — але не людей. Порожні снігові русла ведуть до діброви і містечка, назви якого вони й досі не знають. Чашечкою долоні Джесіка обачливо прикриває сигарету, щоб прикрити вогник, хоча затемнення скасували багато тижнів тому і воно лишилося в іншому часі й світі. Ночами на північ і південь мчать пізні вантажівки, літаки рояться у небі і течуть на схід, у мовчазний безмір.

Хіба не можна було обійтися готелями, бланками ЕПН^[73], змиритися з обшуками, коли приходили, щоб знайти фотокамери і біноклі? Цей будиночок, містечко, з'єднання арок Роджера та Джесіки такі вразливі перед німецькою зброєю, перед британськими наказами... небезпека тут загалом *не відчувається*, але Джесіка таки

хоче, аби поруч мешкали інші, щоб тут справді було селище — її селище. Прожектори нехай собі освітлюють ніч, та й загороджувальні аеростати можна залишити, тлусті й доброзичливі, світанок — усе, навіть далекі вибухи, можуть залишатися, якщо тільки просто так... якщо нікому не доведеться помирати... хіба не можна, щоб так було? Тільки хвилювання, звук і світло, влітку наближається гроза (жити у світі, де хвилюватимешся лиш через *це...*), лишень приязний гуркіт грому?

Джесіка виринула з глибин задуми на поверхню, зауважила, що дивиться у ніч, застигла у білому, вільному, з підкладними плечиками, атласно-вишуканому в потрібних місцях. Поки щось не впаде досить близько, аби їх потривожити, тут цілком безпечно — їхні сріблясто-блакитні хащі після смерку тягнуться аж до хмар, торкаючись чи обмітаючи їх, буро-зелені маси в одностроях, надвечір'я, камінь, спрямовані в далину очі, конвої на фронт, до високого призначення, яке, на диво, має обмаль спільного з ними двома ось тут... хіба ти не знаєш, що йде війна, телепню? так, але — ось тут Джесіка в ношеній сестриній піжамі, Роджер спить голяка, а війна *де*?

Аж поки вона їх не торкнеться. Аж поки що-небудь не впаде. «Хрущ» дасть їм час добігти до сховища, а ракета вдарить раніше, ніж її почують. Можливо, біблійна, так, моторошна, як стара північна казка, але не Війна, не велична битва добра і зла, про яку щодня розповідає радіо. І жодної причини, ну, просто не продовжувати...

Роджер намагався розтлумачити їй статистику V-бомб, різницю між розподілом на карті Англії з висоти лету ангелів, і їхніми шансами, як це виглядає звідси, знизу. Джесіка майже зрозуміла, до неї дійшло Пуассонове рівняння, але пов'язати одне з одним їй не вдалося, вона не змогла зіставити свою вимучену спокійну буденність з голими цифрами і ні те, ні інше не випускати з уваги. Мозаїка розсипається.

— А чому твоє рівняння лише для ангелів, Роджере? Чом тут, унизу, *ми* ні на що не здатні? Хіба не буває рівняння для нас, аби ми змогли відшукати надійніше місце?

— Чому мене оточують, — сьогодні мовить його звичне «я», що розуміє все на світі, — статистичні нуки? Не існує жодного способу, коханнечко моє, — в усякому разі, доки середня щільність ударів постійна. Цього не розуміє навіть Пойнтсмен.

Ракети *справді* розподіляються по всій площі Лондона так, як це передбачає рівняння Пуассона. Мірою накопичення даних Роджер дедалі більше нагадує пророка. У коридорах його проводжають поглядами люди з Відділу Псі. Йому хочеться оголосити в кафетерії чи ще де-небудь: це не пророцтво... хіба я коли-небудь прикидався тим, ким не є? я просто підставляю цифри у добре відоме рівняння, можете глянути в підручник і самі це зробити...

Нині його невеликий стіл займає мерехтіння карти, вікно не у зимовий Сассекс, а в інший пейзаж, написані назви, звивисті вулиці, чорнильний привид Лондона, поділений на 576 квадратів, кожен — чверть квадратного кілометра. Ракетні удари позначені червоними кружальцями. Рівняння Пуассона скаже для довільно обраної кількості влучань, у скільки квадратів не прилетить нічого, скільки отримають по одному, два, три влучання і так далі.

На конфорці булькає колба Ерленмеєра. Мерехтить блакитне світло, метушиться у потоці бульбашок за склом. На столі та підлозі розкидані пошарпані допотопні підручники й математичні статті. З-під Роджерового старого «Віттекера і Вотсона^[74]» визирає світлина Джесіки. Біля розчинених дверей сповільнює ходу сивий павловець — тонкий, наче голка, ранками він пружною ходою прямує до себе у лабораторію, де на нього чекають собаки з розпанаханими щокми, і зимово-срібні краплі, що збираються в акуратних вогких фістулах, наповнюють воскові чашечки чи градуйовані пробірки. Повітря далі — сизе від сигарет, скурених і загашених, а пізніше, на морозних чорних ранкових змінах перевикурених, — застійна і незатишна атмосфера. Але він мусить увійти, мусить випити звичну ранкову чашу.

Обидвоє знають, наскільки дивним видається їхній зв'язок. Якщо коли-небудь взагалі існував Анти-Пойнтсмен, то звать його Роджер Мехіко. Не в сенсі, визнає доктор, психічних досліджень. Цей молодий статистик відданий цифрам і процедурам, а не спиритизму чи енергійному самонавіюванню, проте в царині від нуля до одиниці, від нічого до чогось, Пойнтсмен здатен володіти лише нулем та одиницею. Він, на відміну від Мехіко, не може вижити між цими двома. Як колись його вчитель І. П. Павлов, Пойнтсмен уявляє масу великих півкуль кори головного мозку мозаїкою дрібних пунктів «увімк. / вимк.». Одні з них повсякчас у жвавому збудженні, інші похмуро пригнічені. Контури, яскраві й темні, безперестанку змінюються. Але кожному

пунктові дозволено лише два стани: сон або не-сон. Одиниця або нуль. «Сумація», «перехід», «іrrрадіація», «концентрація», «взаємна індукція» — уся павловська механіка мозку — допускає присутність цих бістабільних пунктів. А Роджерові належить царство між нулем і одиницею — та середина, яку Пойнтсмен вилучив зі своїх переконань: імовірності. Шанс 0,37 означає, що до часу, коли він закінчить підрахунок, цей квадрат карти зазнає лишень одного удару, шанс 0,17 означає, що квадрат карти зазнає двох...

— Хіба не може *підказати*, — Пойнтсмен пропонує Мехіко свої «Кіпрінос Орієнт», які береже в потаємній кишеньці для курива, вшитій у підкладку всіх його лабораторних халатів, — оця ваша карта, в які місця їхати найбезпечніше, де найліпше сховатися від нальотів?

— Ні.

— Але ж...

— У кожен квадрат може влучити з однаковою імовірністю. Влучання не групуються. Середня щільність — постійна.

Карта нічому не суперечить, там класичний Пуассонів розподіл чітко та акуратно просіює всі квадрати точно так, як і має бути... він набуває передбаченої форми...

— Але ж квадрати, в які вже кілька разів *влучали*, тобто...

— Даруйте. Це Омана Монте-Карло. Хоч би скільки влучали в конкретний квадрат, шанс залишається таким самим. Кожне окреме влучання не залежить від усіх інших. Бомби — не собаки. Ніякої пам'яті. Жодного зв'язку. Ніяких умовних рефлексів.

Дуже приємно пояснювати таке послідовникові вчення Павлова. Це характерна педантична емоційність Мехіко, а чи, може, він знає, що говорить? Якщо й *справді* ніщо не пов'язує ракетні удари — ніяка рефлекторна дуга, ніякий Закон Негативної Індукції... тоді... Доктор щоранку заходить до Мехіко, ніби лягає на операційний стіл. Дедалі більше Пойнтсмена дратує ця зовнішність хлопчика-хориста, ці його студентські шпички. Але він мусить приходити. Як може Мехіко гратися, до того ж так невимушено, із цими символами ймовірностей та страху? Невинний, як дитина, він, либонь, і не усвідомлює, що у своїй грі руйнує вишукані будівлі історії, загрожує, власне, ідеї причини й наслідку. А що, як усе *покоління* Мехіко зросло таким? Невже Післявоєнний Час стане не чимось, а «подіями», що кожного разу постають заново? Жодного зв'язку? Невже це кінець історії?

— Римляни, — Роджер і преподобний д-р Поль де ла Ньюї якомсь увечері впилися разом, чи то пак вікарій напився, — давньоримські жерці клали сито на дорогу, а тоді дивилися, які стеблинки трави проростуть крізь його дірочки.

Роджер умить помітив зв'язок.

— Хотів би знати, — обмацуючи кишеню за кишеню, чому там ніколи нема цих клятих — ага, ось вони, — чи відповідатиме це Пуассону... ану поглянемо...

— Мехіко. — Доктор нахилився вперед з неприхованою ворожістю. — Тими пророслими стеблинками вони зцілювали недужих, для них сито було священним предметом. А що ви зробите із ситом, яким накрили Лондон? Як скористаєтеся тим, що зростає у вашій мережі смерті?

— Щось я не встигаю за вашою думкою. Це ж просто рівняння...

Роджеру насправді хочеться, аби інші зрозуміли, про що він каже. Джесіка це усвідомлює. Якщо не розуміють, його обличчя іноді блідне, мов крейда, і затьмарюється, наче за брудним вікном залізничного вагона, коли падають сріблясті перепони і напливають простори, які ще більше відмежовують його, сильніше розмивають його самотність. З першого їхнього дня вона знала, коли він перехилився відчинити дверцята «ягуара», не сумніваючись, що вона нізащо не сяде. Побачила його самотність: в обличчі, між почервонілих рук з обгризеними нігтями...

— Ну, так нечесно.

— Навіть дуже чесно. — Роджер тепер страшенно цинічний, виглядає, як на неї, дуже молодод. — Усі ми рівні. Однакові шанси, що в когось влучать. Однакові з погляду ракети.

На це вона відповідає гримасою Фей Рей^[75], очі витріщені, рот готовий розчахнутися для крику, аж зрештою він, не витримавши, регоче.

— Ой, та годі тобі.

— Іноді... — Але що вона хоче сказати? Що він завжди має бути привабливим, потребувати її й ніколи не ставати таким завислим статистичним херувимом, який, загалом, не бачив пекла, а говорить ніби найпослідущій грішник...

— Дешевий нігілізм — так це називає капітан Прентіс. Якомсь удень біля замерзлого ставу поблизу «Білої візитації» Роджер кинувся

смоктати бурульки, бабрався і метляв руками, малюючи у снігу янголів, пустував.

— Гадаєш, він не заплатив... — Погляд піднімається, обвітрене лице Пірата закінчується ніби десь у піднебессі, її волосся нарешті перекриває шлях поглядіві його сірих суворих очей. Він був другом Роджера, він не грався і не робив підкопів, геть нічого не знав, здогадалася вона, про ці війни бальних туфельок — та йому в будь-якому разі не треба знати, адже вона й так жахлива кокетка... гаразд, нічого серйозного, але ці очі, в які вона так і не змогла глибше зазирнути, від яких так паморочилося в голові, які так вражали, їй-богу...

— Що більше V-2 он звідти очікує пуску от сюди, — сказав капітан Прентіс, — то, очевидно, більше у нього шансів котрусь одну із них упіймати. Аякже, не скажеш, що він не платить бодай мінімального мита. Як, зрештою, і всі ми.

— Ну що ж, — кивнув Роджер, коли вона йому пізніше розповіла, погляд десь блукає — Роджер у роздумах, — знову це кляте кальвіністське божевілля. Плата. Чому їм усе треба тлумачити в категоріях обміну? Чого хоче цей Прентіс, чогось на кшталт Пропозиції Бевериджа^[76]? Визначити кожному Коефіцієнт Гіркоти! чудово — постати перед Оцінювальною Комісією, одержати стільки-то очок за те, що єврей, за концтабір, втрачені кінцівки чи життєво важливі органи, за втрату дружини, коханої, близького друга...

— Так і знала, що ти розсердишся, — пробурмотіла вона.

— Я не серджуся. Аж ніяк. Він має слухність. Усе це дешево. Гаразд, але що ж тоді йому потрібно... — ось він походжає задушливою, тьмяною, маленькою вітальною, завішаною суворими портретами улюблених мисливських собак, що роблять стійку у полях, яких ніколи й не існувало, хіба що в чиїхось фантазіях про смерть, луки золотяться дедалі більше — мірою старіння олії з насіння льону, вони що далі, то осінніші, більш некропольні, аніж довоєнні сподівання, — адже кінець усім переминам, бо статичний день тягнеться довго, і тетерук завше в розпливчастому злеті, погляди ведуть навскоси через фіолетові пагорби до блілого неба, доброго собаку насторожує споконвічний запах, постріл у нього над головою завше от-от лунає — ці сподівання постають так відверто, так беззахисно, що Роджер навіть у найдешевшому нігілізмі ніяк не може змусити себе зняти картини, повернути їх лицем до шпалер, — чого ви всі від мене хочете, я щодня працюю серед несамовитих

божевільних, — Джесіка зітхає *о Господи*, підібгавши в кріслі гарні ніжки, — вони вірять у життя після смерті, спілкування розуму з розумом, у пророцтва, ясновидіння, телепортацію, — вони *вірять*, Джес! І... і... — щось не дає йому доказати. Вона забуває про досаду, вибирається з м'якого пейсліського^[77] крісла, щоб обійняти Роджера, і *звідки вона знає*, стегна під теплою спідницею і лобок підсуваються ближче, аби розбудити й підняти його прутень, рештки помади розмазуються по його сорочці, м'язи, доторки, шкіра, догори, криваво — як точно знає, що Роджер мав сказати!

Розум-до-розуму, сьогодні допізна біля вікна, поки він спить, припалюючи одну дорогоцінну сигарету від іншої, сповнюючись потребою заплакати, бо вона так чітко бачить свої межі, знає, що ніколи не зможе захистити його, як мала б, — від того, що може впасти з неба, від того, в чому він не міг зізнатися того дня (риплять засніжені стежки, аркади схилених дерев з крижаними бородами... вітер збиває кристали снігу: на її довгих віях розквітають фіолетові й помаранчеві істоти), і від містера Пойнтсмена, і від Пойнтсменового... його... похмурість, щойно з ним зустрінешся. Від його байдужої нейтральності науковця. Рук, які... вона здригається, налітайте, ворожі тіні зі снігу та спокою. Вона випускає з рук штору затемнення. Рук, які здатні мучити людей, мов собак, і ніколи не відчуті їхнього болю...

Скрадання лисиць, полохливість дворняг стали нинішнім вуличним рухом, що жебонить у подвір'ях і вуличках. Мотоцикл на автостраді реве зухвало, наче винищувач, огинає село дорогою до Лондона. У небі дрейфують оброслі перлами велетенські аеростати, а повітря таке непорушне, що недовгий ранковий сніг налипає на сталеві троси, білий колір крутиться м'ятною паличкою в тисячах футів ночі. І люди, що могли б спати у спорожнілих будинках, люди, зметені, дехто вже й назавше... чи сняться їм міста, що вночі сяють вогнями, чи бачать вони Різдво знову очима дітей, а не збитих до купи овець, таких вразливих на голому схилі, вибіленому нестерпним сяйвом Зірки? чи пісні — такі кумедні, такі милі чи правдиві, що їх, прокинувшись, і не згадаєш... сновидіння мирного часу...

— Як це було? До війни? — Вона знає, що жила тоді, ще дитиною, але вона про інше. Радіоприймач, «Варіації Френка Бриджа» крізь атмосферні перешкоди, гребінець Внутрішнього мовлення Бі-Бі-Сі для

сплутаних мізків, пляшка «Монраше», Піратів подарунок, холоне на кухонному вікні.

— Ну, річ у тому, — надтріснутий голос старого буркотуна, рукою паралітика тягнеться лапнути її груди так огидно, як тільки вийде, — дівчинко, все залежить від того, *якої саме* війни, — і ось воно, тьху, гидота, слина збирається в куточку нижньої губи, перетікає й сотається сріблястою ниткою, він такий розумний, він репетирував усі ці огидні...

— Не клей дурня, Роджере, я серйозно. Я не пам'ятаю. — Дивиться, як на щоках увиразнюються ямочки, а він розмірковує, якимось дивно до неї усміхаючись. *Так буде, коли мені виповниться тридцять...* спалах — кілька дітей, сад, вікно, голоси *Мамуню, що...* огірки і коричнева цибуля на дошці для нарізання, суцвіття дикої моркви скропили блискучо-жовтою барвою простір темної, надзвичайно зеленої галявинки, а його голос...

— Пам'ятаю лишень, що було якимось по-дурному. Якась страшенна дурня. Нічого не відбувалося. О, тоді Едуард VIII зрікся престолу. Він закохався у...

— Я знаю, вмю читати журнали. Але *як* це сталося?

— Просто... просто до біса по-дурному, та й по всьому. Хвилювалися через те, що не... Джес, ти й справді не пам'ятаєш?

Ігри, фартушок, подружки, чорне безпритульне кошени з білими лапками, відпустка біля моря всією родиною, смажиться риба, катання на віслючках, персикова тафта, хлопчик Робін...

— Те, що насправді минуло, чого я більше ніколи не віднайду, ні, того не пам'ятаю.

— Ага. То як *мої* спогади...

— Ну? — Обоє всміхаються.

— Ковтав аспірин. Майже увесь час пиячив або ходив п'яний. Переймався тим, щоб костюм сидів як годиться. Зневажав вищі кола, але поведився, як вони...

— І поки біг додому, страшенно верещав «рох-рох-рох^[78]»... — Джесіка не витримує і починає хихотіти, коли Роджер тягнеться до її боку у светрі, до того місця, де, він знає, вона не витримує лоскоту. Джесіка зіщулюється, відповзає подалі, а він прокочується повз неї, відскакує від спинки дивана, але швиденько підводиться, і тепер їй лоскотно вже усюди, хоч за литку хапай, хоч за лікоть...

Аж зненацька гримнуло. Ракета! Струс вибуху за селом неподалік: тканина повітря, час, геть усе змінилося... віконна рама шарпнулася всередину, відскочила з дерев'яним рипінням і знову брязнула, будинок і далі дрижить.

Гупають серця. Туго напнуті ударною хвилею, дзвенять від болю барабанні перетинки. Понад дахом у далечінь летить невидимий потяг...

Вони сидять тихо, як намальовані песики, мовчки, дивовижно нездатні торкнутися одне одного. Смерть увійшла через комору: стоїть, споглядає, залізна й терпляча, з таким виглядом, наче промовляє: *спробуй-но, полоскочи мене.*

□□□□□□

(1)

Тимчасово відряджений
До Відділення Абреакції
Шпиталю Святої Вероніки,
Боунчепел-Ґейт, Е1
Лондон, Англія,
Зима 1944.

Кеноші-хлопчаку до запитання,
Кеноша, Вісконсин, США.

Вельмишановний сер,
Хіба мені колись, хоч *коли-небудь* у житті від тебе чогось хотілось?

Щиро Ваш,
Л-т Тайрон Слотроп.

До запитання,
Кеноша, Вісконсин, США.

кілька днів по тому

Тайронові Слотропу, ескв.
Тимчасово відрядженому

Відділення Абреакції
Шпиталь Святої Вероніки
Боунчепел-Гейт, Е1
Лондон, Англія

Вельмишановний містере Слотроп,
Тобі — ніколи і ніяк.

Кеноша-хлопчак

(2) Нахабний чувак: Ой, та я все оте «ретро» можу злабати — і «чарльстон», та-а «велике яблуко» теж!

Досвідчений чечіточник: Закладаюся, що не утнути тобі ніколи і ніяк «Кеношу», хлопчак!

(2.1) Н.Ч.: А хай тобі біс, та я все можу — і «касл-вок», і «лінді» також!

Д.Ч.: Закладаюся, що не утнути тобі ніколи і ніяк «Кеноша-хлопчак»!

(3) Дрібний службовець: Ну от, він мене уникав, і я вирішив, що це через Справу Слотропа. Якщо він у чомусь зробив мене винним...

Начальник (бундючно): Тобі! Ніколи і ніяк Кеноша-хлопчак не подумав би, що *ти*...

(3.1) Начальник (скептично): Тобі? Ніколи! І ні, як Кеноша-хлопчак подумав би, що *ти*?..

(4) І під кінець потужного дня, коли він дарував нам вогняними літерами на небі всі слова, що знадобляться нам, слова, якими ми нині насолоджуємося й заповнюємо словники, лагідний голос малого Тайрона Слотропа, з того часу оспіваний у сагах і піснях, несміливо проник і досяг слуху Хлопчака:

— Тобі ніколи «ніяк», Кеноша-хлопчак!

Оці варіації на тему «Тобі ніколи і ніяк, Кеноша-хлопчак» панують у свідомості Слотропа, а лікар схиляється до нього з білої надхмарної височини, щоб розбудити й почати сеанс. Голка безболісно заповзає у

вену трохи збоку від ямки точно на згині ліктя: 10 %-ний амітал натрію, один кубик, як і належиться.

(5) А може, ти філонив у Філадельфії, розбещував Рочестер і дуркував з Джоліет. Але не втнути тобі ніколи і ніяк, Кеноша-хлопчак.

(6) (День Вознесіння й жертвопринесення. Відзначається всією країною. Витоплюється жир, кров капає і випалюється на буру сіль...) Ви принесли в жертву чиказького підсвинка, так, форест-гілльське лоша, так. (Голос слабшає...) Ларедське ягня. Так. Ой. Стривай. А що це, Слотропе? Тобі ж ніколи і ніяк — Кеноша-хлопчак. Струнко, Слотроп.

Стояк затис у кулаку,
Та ну,
Знов на війну...
Слотроп, струн-ко!

Джексона, мені насрати,
Аби «орла» хтось зміг би дати!
Слотроп, струн-ко!

Тут не кохають і не розуміють,
Може, на завдання відрядить зуміють...

Датчик у мозок, слухавку в чоло,
Та й голкою у вену — ого-го!
Слотроп, струн-ко!

ПОТІК: Сьогодні, Слотропе, знову хотілось би побалакати про Бостон. Минулого разу, якщо пригадуєте, ми обговорювали проблему негрів у Роксбері. Ми, безперечно, знаємо, що вам це не надто приємно, але спробуйте, дуже прошу. Отже... де ви, Слотропе? Що-небудь бачите?

Слотроп: Ну, не те щоб *бачу*...

З ревінням влітає підземкою, лишень у Бостоні, сталь і вуглецевий саван поверх давньої цегли...

Ритм-ом мене захопив,
О люба, це свінг, свінг, свінг і поготів!
Ритм мене захопив.
І лунає з усіх діл-рівнин-морів,
Не гадав ніколи, що він так зву-чить,
Навіть за рогом старої Бей-сін-стрит,
Коли ж ритм мене захопив,
Свінг, свінг, свінг,
Нумо... хлопці... це ж бо свінг!

Чорні обличчя, біла скатертина, блискають *дуже гострі ножі*, викладені біля тарілок... дим тютюну й ганджі густо змішуються, від нього червоніють очі, він міцний, як вино, а як інакше заб'ємо косяк, щоб від дурнини в мозку процес! аби всі звивини зовсім вирівнялися, ав-жеж!

ПОТІК: Ви сказали «авжеж», Слотропе?

Слотроп: Та годі вам... чого ви знову починаєте...

Білі студенти вигукують свої замовлення ансамблю на естраді. Голоси первачків зі східної школи, *срака* вимовляють губами, складеними гузенцем, — виходить *шьррякя*... ледве на ногах тримаються, заливають очі. Азійська конвалія, велетенські філодендрони, віяла зеленого листу і гілки тропічних пальм звисають у напівтемряві... два бармени, дуже світлий вест-індієць, тендітний, з вусиками, та його партнер на побігеньках — чорний, немов рука у жіночій оперній рукавичці, — невтомно рухаються перед глибоким океанічним дзеркалом, воно затягує більшу частину зали в металічні тіні... на сотні пляшок світло утримується недовго, потім воно стікає у дзеркало... якщо хтось нахиляється припалити, полум'я відбивається лишень темною призахідною жовтогарячістю. Слотроп не годен розгледіти навіть власного білого обличчя. Жінка за столиком відхиляється — глянути на нього, її очі одразу ж кажуть, хто він насправді. До губної гармоніки в кишені повертається латунна інертність. Важкенька. Джайвовий реквізит. Але він бере її з собою, хай би куди пішов.

Він колінкує біля унітаза в чоловічій вбиральні танцзалу «Трояндовий край», нагорі, блює пивом, гамбургерами, картоплею у фритюрі, салатом від шефа з французькою приправою, половиною

пляшки «Моксі»^[79], пообідніми м'ятними пастилками, батончиком «Кларк», фунтом солоного арахісу і вишенькою з чогось старомодного якоїсь редкліфської дівулі. Без жодного попередження, поки з очей течуть сльози, ХЛЮП — гармоніка вислизає у все це, *беее*, в паскудний *унітаз!* Й одразу по її яскравих боках течуть бульбашки, і по коричневому дереву, десь полакованому, десь витертому губами, ці тоненькі срібні зернятка — вервечкою на волю від спуску гармоніки до кам'яно-білої шийки і в ніч іще глибше... Настане день, і Армія США зодягне його в сорочки із гудзиками на кишнях, але тієї довоєнної пори він довіряв лише крохмально-білосніжним «Ерроу», де кишені сходяться так, аби звідти нічого не... Але ж ні, ні, дурню, гармоніка *вже* випала, забув? Низькі язичкові на мить заспівують, вдаряючись об фаянс (а десь у вікно стукотить дощ — і зовні, по листовому залізу вентиляції: холодний бостонський дощ), відтак тонуть у воді, позначеній останніми жовчно-брунатними завитками його блювотиння. Не повернеш. Треба або відпустити гармоніку, свою срібну мрію про пісню, або пірнути за нею.

За нею? Біля запорошеного шкіряного сидіння чекає Рудий, ну, негр-чистильник. Негри чекають по всьому занехаяному Роксбері. За нею? З танцмайданчика завиває «Черокі», понад хай-хетом, контрабасом, тисячею пар ніг, де несамовиті рожеві вогні осявають не блідолицих гарвардських хлопчаків із подружками, а юрбу розцяцькованих червоношкірих. Пісня, яку саме грають, — ще одна брехня про злочини білих, але у потоці «Черокі» захлинулося більше музик, ніж їх зуміло проплисти ним до кінця. Усі ці довгі, довгі ноти... навіщо вони, що з ними робити так довго? Жени у Нью-Йорк, може, встигнеш на останнє відділення — на 7-й авеню між 139-ю та 140-ю сьогодні «Птаха» Паркер покаже, що треба робити з найвищими нотами, аби розламати мелодію на *змилуйся* та що ж це таке трясця просто кулетом якийсь хлопака та він *поїхав* тридцять друга нота — промов дуже швидко (тридцятьдруганота) гном'ячим голосом, якщо врубаєшся, *що там* лине із «Будинку Чилі Дена Волла^[80]» і вниз вулицею, — курва, та по всіляких вулицях (до 39-ї його подорож уже почалася: уздовж нутром найтвердіших соло-гудків — уже ледаче дуже потішне дум-ди-дум старого Містера курва Смерть власного персоною) по радіохвилях, на світські вечірки, іноді аж і до того, що струменить з динаміків, захованих у міських ліфтах і магазинах, співає

його пташка, сперечаючись із колисковими Чувака, перекриваючи хмільне тринькання нескінченно, бездарно перетягнутих струн... Отже, пророцтво, навіть тут, на дощовій Массачусетс-авеню, нині здійснюється в «Черокі», саксофони внизу переходять уже до якоїсь ох в натурі чортівні...

Якщо за гармонікою в унітаз, доведеться Слотропові головою вперед, а це недобре, бо тоді срака зависне безпорадно у повітрі, а довкола ж негритоси, а йому цього аж ніяк не треба, бо сам мордою у смердючу невідому твань, а брунатні пальчики як почнуть розстібати на ньому пасок, розривати матню, сильні руки розведуть ноги — і він уже відчуває на стегнах студений лізольний подих, бо довгі труси так само сповзають разом з усіма різнобарвними приманками на окуня й наживками на форель. Він намагається щонайглибше залізти в очко унітаза, а тим часом крізь смердючу воду ледь чутно долинає гомін цілої смаглявої банди моторних негрів, які, щасливо галасуючи, завалюють у вбиральню для білих, юрмляться довкола бідолашного Слотропа, наспівуючи: «Дай-но мені тальку, Малкольме!» І голос у відповідь — чий же, як не цього Рудого, хлопчика-чистильника, він десятки разів начищав чорні лаковані мешти Слотропа, ставши навколішки і клацаючи щіткою в такт... а Рудий — це довготелесий, кістлявий хлопака, негр-чистильник із чудернацьким прямим волоссям, який для всіх гарвардців завше був просто «Рудим»: «Чуєш-но, Рудий, «Шейхів» не маєш там у шухляді?» — «А привітнішого телефончика нема, га, Рудий?» — цей негритос, чиє справжнє ім'я нарешті посеред унітазу сягає слуху Слотропа — а грубий палець із хляпом дуже слизького желе чи то крему вже підповзає жолобком до його дірки, дорогою викладаючи волоски кривою лінією, наче малюючи річкову долину на топографічній карті, — *справжнє ймення Малкольм*, і всі чорні залупи знають його, цього Малкольма, увесь час знали — Рудий Малкольм, Небачений Нігіліст, каже: «Божечку, таж він увесь сама срака, га?» Курва твоя мама, Слотропе, ну тебе й нагнули! Хоча він і спромігся так глибоко запхатися, що стирчать самі ноги, а сідниці здіймаються й перекочуються під водяною поверхнею, наче мертвно-бліді крижані опуклості. Стінками білого унітазу тече вода, студена, як дощ надворі. «Тримай, щоб не втік!» — «Аякже!» Далекі руки хапають його за литки й щиколотки, ляскають його підтяжками і тягнуть за шкарпетки у ромбик, що їх матуся сплела йому спеціально

для Гарварду, проте чи їх захист настільки надійний, а чи він так глибоко заліз в унітаз, що доторку майже не відчуває...

І ось він струснув їх усіх, дотик останнього негритоса лишився десь нагорі, а сам він вільний, слизький, мов риба, і його цнотлива срака незаймана. Тут хтось би сказав хух, *Богу дякувати*, а хтось би трохи постогнав, ех, курва, але Слотроп не каже майже нічого, бо майже нічого не *відчуває*. Та-а понад те — *досі* жодного сліду його загубленої гармоніки. Світло тут, унизу, темно-сіре й доволі тьмаве. Вже якийсь час він помічає лайно, що химерно обліпило стінки керамічного (а на цю мить — залізного) тунелю, в якому він тепер перебуває: незмивне лайно, жорсткою водою заздалегідь зліплене у нарости на його шляху, у візерунки схем, обтяжені смыслом, як знаки крему для гоління «Бірма-Шейв» туалетного світу, смердючі й липкі, криптичні й гліптичні, ці форми окреслюються і плавно минають, а він і далі спускається довгим каламутним тунелем відходів. «Черокі» дуже нечітко все так само пульсує нагорі, акомпануючи йому до самого моря. Він усвідомлює, що здатен розрізнити сліди лайна за очевидною належністю тому чи тому знайомому гарвардцеві. Щось тут, звичайно, негритянське, та воно на вигляд однакове. Гей, он те — Індик Бідл, мабуть, того вечора, коли ми всі їли китайське рагу у «Примхах Фу», що в Кембриджі, адже тут десь паростки квасолі і навіть натяк на соус із дикої сливи... це ж треба такого, деякі відчуття й *справді* загострюються... ох ти... «Примхи Фу», а хай йому біс, скільки місяців минуло. Та-а до того ж Дампстер Віллард, того вечора він мав закреп, ні? — чорне лайно, таке тужаве, як смола, що колись застигне прозорим темним бурштином. У тупих неохочих дотиках уздовж стінки (що свідчать про реверс його власного зчеплення) він, надприродно чутливий до гімна, здатен розрізнити прадавні муки бідолахи Смітника, який минулого семестру намагався накласти на себе руки: диференціальні рівняння ніяк не бажали сплітатися для нього елегантним візерунком, мама в насунутому на очі капелюсі та колінами в шовку нахилилася над столиком Слотропа у «Великому Жовтому Грилі Сідні», аби випити за нього пляшку канадського елю, редкліфські дівки його уникали, чорні професіоналки, з котрими його зводив Малкольм, втелющували йому еротичних мук за долар стільки, скільки міг витримати. Або ж, коли мамин чек затримувався, скільки міг собі дозволити. Змившись угорі за течією, барельєфний Сміттяр

губиться в сірому світлі, ось Слотроп пропливає повз знак Вілла Стоунблока, Дж. Пітера Пітта, Джека Кеннеді, сина посла — чуєш, де той *Джек*, цур йому й пек? Якби хто-небудь і врятував гармоніку, то один лишень Джек. Слотроп захоплюється ним здалеку — Джек атлет, добрий, у Слотроповому класі всі його люблять. Щоправда, на історії трішки схибнувся. Джек... можливо, він не дав би їй упасти, здолав би якось тяжіння? Тут, на переході до Атлантики, запахи солі, водоростей, тління слабо докочуються до нього, як шум хвилерізів, так, схоже, Джек би зумів. Заради ще не зіграних мелодій, мільйонів можливих блюзових рядків, нот, що звучать на офіційних частотах, колінець, на які Слотропові не вистачить дихання... наразі не вистачить, але настане день... ну, принаймні, якщо (коли...) він віднайде інструмент, добряче промоклий, значно легше буде грати. В унітазі таку обнадійливу думку затишно нести із собою донизу.

Плиг в очко — ану поглянь!
Треба ж, отаке утяв!
Тільки щоб ніхто не сцяв —
Їппі діппі діппі твань...

Цієї миті накочується якийсь моторошний сплеск згори, гуркіт наростає припливом, запакований по самісіньке «фе» хвилевий фронт лайна, блювотини, туалетного паперу та волохняшок лайна з волоссям у химерній мозаїці налітає на переляканого Слотропа, наче потяг підземки на бідолашну жертву. Тікати нема куди. Скам'янілий, він озирається через плече. Стіна височіє і тягне за собою довгі мацаки засраного паперу, нарешті удар — ГААХХХ! Він пробує, мов жаба, останньої миті хвицнути, але його вже змиває стовп зливної води, темний, немов телячий холодець, по хребту між лопатками, папір рветься, обліплює губи та ніздрі, все довкола нуртує і смердить лайном, а він змушений відмахуватися віями від налиплих на них крихітних волохняшок гімна, а це гірше за торпедну атаку япошок! Брунатна маса плине далі, тягне його, безпорадного, за собою... схоже, він бовтається догори дригом — хоча у цьому вирі лайна до пуття й не второпаєш, оку нема за що зачепитись... час від часу він третється об якісь корчі, а може, об якісь кучеряві деревця. Спадає на думку, що він

давненько не торкався твердої поверхні — відколи почав перекидатися, якщо він і справді перекидається.

Під кінець бурі довколишні сутінки починають світлішати. Щось таке, наче досвіток. Мало-помалу кружляння спиняється. Останні жмути гімняного паперу, майже пульпа, відступають... бридкі, розчиняються, пливуть геть. Його заливає зловісне світіння, водянисте й крапчасте, аби лиш ненадовго, бо чого від нього чекати? Але в цих пустищах живуть «контакти». Знайомі. У шкаралупі старих і, схоже, непоганої кладки руїн — одна вивітрена клітка за іншою, багато безверхих. У чорних печах палають вогнища, в стандартних іржавих бляшанках з-під лімської квасолі от-от закипить вода, дір'явими димарями здійсмається пара. А вони сидять собі на вичовганих плитах підлоги і роблять щось... як би сказати ліпше... щось ледь не релігійне... Спальні облаштовані як слід, лампи вмикаються і світять, зі стін і стель звисає оксамит. До останньої забутої і вкритої пилюкою синьої пацьорки під «Кейпгартон^[81]», до останнього висхлого павучка та мережива складок на ворсі килимів химерність цих жител його страшенно вражає. Тут рятуються від лиха. Не обов'язково від змиву в Туалеті — тут це лише можлива халепа, за цим прадавнім небосхилом, у його роз'їденій одноманітності, — але від чогось такого, що моторошно *впало* на країну і чого бідолашний змоклий Слотроп не годен ані роздивитися, ані почути... ніби тут щоранку Перл-Харбор невидимо валиться з неба... У волоссі туалетний папір, у правій ніздрі застрягла волохата і туга волохняшка. Тьху, тьху! На цьому ландшафті безмовно вгадується розор і занепад. Ані сонця, ані місяця — лишень довгі пологі хвилі світла. Це негритянська волохняшка гімна, він знає напевне, коли намацує — вперта, наче зимова шмаркля. Видирає нігтями, до крові. Стоїть поза цими комунальними кімнатами і приміщеннями, на власному пустельному високогір'ї, рудувато-коричневий яструб — два яструби — пливуть у повітряному потоці, оглядають виднокруг. Холодно. Вітряно. Слотроп відчуває лише свою окремішність. Кличуть до себе, досередини, але він не може. Щось не пускає: опинишся всередині — то ніби дав обітницю на крові, не відпустять. Жодної гарантії, що не загадають зробити щось... щось таке...

Ось кожен окремішній камінь, шмат фольги, дерев'яний цурпалок, уламок скіпки для розпалу чи клапоть тканини стрибає вниз і вгору:

здіймається на десять футів, а потім знову падає на хідник із різким виляском. Світло густе й водянисто-зелене. Вулицями в унісон злітає й падає сміття, наче віддане на поталу якійсь глибокій розміреній хвилі. Крізь вертикальний танець важко щось розгледіти. Барабанний дріб на хіднику триває одинадцять тактів, дванадцятий — пауза, цикл починається знову... це ритм якоїсь народної американської мелодії... На вулицях безлюдно. Досвіток. А може, сутінки. Металеве сміття сяє жорстко, з ледь не суворою впертістю.

Рудого Малкольма хтось іще пам'ятає?

Це той, що «Червоного чорта^[82]» в чуприні має...

І от вам Кратчфілд, а чи Краучфілд, хлопець із Заходу. Не «архетипний» переселенець, але *один-єдиний*. Зрозумійте, такий він був лише один. Лишень один індіанець вступив з ним у бій. Лишень один бій, одна перемога, одна поразка. І тільки один президент, і один убивця, і одні вибори. Воістину. Всього по одному. Ви подумали про соліпсизм, уявили собі, що вся споруда населена — на вашому рівні — лиш одним, який жах, одним-єдиним. Усі інші рівні до уваги не брати. Але виявляється, що не так уже й самотньо. Негусто, звісно, але значно ліпше за самотину. Всіх по одному, не так уже й зле. Пів Ковчега — ліпше, ніж узагалі ніякого. І ось цей Кратчфілд, бурий через сонце, вітри і багнюку — якщо порівняти з темно-брунатними дошками стайні чи комори, він деревина геть з іншим волокном та лаком. Доброзичливий, вигідно влаштувався на багряному гірському схилі, мружить проти сонця. Тінь його грубо пробивається назад крізь дерев'яне сито стайні — крокви, стовпи, стояки, ясла, підставки для ночов, балки, лати покрівлі, крізь яку сіється сонце: сліпучі емпіреї навіть на схилі дня. За вбиральнею хтось грає на губній гармоніці — якийсь музичний ненажера гігантськими п'ятинотними акордами, що засмоктують увесь рот, виводить мелодію

ДОЛИНИ ЧЕРВОНОЇ РІЧКИ

Кажуть, усе ти змиваєш чистою водою, —
Потужся, посидь, посопи,
Тому що вбиральня — навічно з тобою,
А гімна тут хоч греблю гати.

А чого ж, нормальна така Червона річка, а як не вірите — спитайте ось цього «Рудого», хай би де він був (я вам розповім, що за Червоні, зачухані друзяки ФДР^[83], вони хочуть усе це відібрати, щоб в усіх бабів ноги волоссям поросли, та й віддайте їм усе, а то підірвуть чорну круглу залізяку із гнотом посеред ночі, закривавивши пшеків у сірих кашкетах, сезонників, негритосів ну так негритосів обов'язково...)

Курдупельний дружок Кратчфілда щойно виповз із комори. Наразі курдупельний дружок, не інакше. За Кратчфілдом всією цією широкою солончакуватою рівниною тягнеться ланцюжок згорьованих курдупельних дружків. А один недомірок у Південній Дакоті,

Один шахрай із Сан-Берду,
Одне китайча, що з залізниці втекло,
Із жовтою дупою, як сам Фу-Манчу!
Один — сифілітик, а інший — зобате мурло,
Один був з проказою, трішки й того,
Каліка на праву, каліка на ліву,
На обидві каліка — тож три усього!
Один педераст і лесбійка одна,
Один негритос, і жид-одинак,
Один індіанець — бізон-неборака,
Й мисливець, що у Нью-Мексико жив...

І так далі і тому подібне, всіх по одному, він Білий Трахальник у тутешньому *terre mauvais*^[84], цей Краучфілд, топче жіночу і чоловічу стать, а також усіх тварин, окрім гримучих змій (власне кажучи — «гримучої змії»), оскільки в наявності лишень одна), але останнім часом, судячи з усього, йому на думку спадають також фантазії і про *гримучу змію!* Зуби ледь лоскочуть крайню плоть... бліда паща розчахується, і моторошна радість в очах-півмісяцях... Його нинішній курдупельний дружок — Ваппо, юний мулат-норвежець, фетиш якого

— кінська зброя, йому подобається, коли його шмагають батогом у пропітнілій шкіряній упряжі їхніх мандрів, яким виповнюється нині три тижні — довгенько цей протримався, як на дрібного друга. Ваппо носить шкіряні ковбойські штани з імпортою шкіри газелі, які Краучфілд придбав йому на Орлиному перевалі у картяра, зі схильністю до опію — той картяр саме востаннє перетинав велику Ріо, прямуючи в пустельну піч дикої Мексики. Крім того, Ваппо хизується банданою класичних пурпурового й зеленого кольорів (подейкують, що у Краучфілда вдома повна шафа шовкових шаликів на «Ранчо Пелігросо^[85]», і він ніколи не виїжджає у гори та й по руслах річок без дюжини-двох, розтиканих по сидельних сумках, це означає, що правило «всього по одному» застосовують лишень до форм життя, таких як курдупельні друзки, а не до предметів на кшталт бандани). А на голові Ваппо носить високий сонцесайний циліндр із японського шовку. Сьогодні Ваппо виходить зі стайні, схожий на справжнього денді.

— А, Краучфілде, — махає рукою, — дуже добре, що ти прийшов.

— Ти, не домірку, добре знав, що я з'явлюся! — трясця, Ваппо таки трохи намаханий. Вічно під'юджує господаря, сподіваючись отримати шкіряним паском кілька разів по своїх смаглявих афро-скандинавських сидницях, що поєднують у собі каліпігійську округлість, притаманну народностям Темного Континенту, із худорлявою та шляхетною мускулатурою міцного Олафа, нашого білявого північного родича. Але Краучфілд цього разу лиш одвертається, роздивляється гори вдалині. Ваппо супиться. У його циліндрі віддзеркалюється прийдешнє веспалення. Білій людині не слід вимовляти лишень одного, навіть знічев'я — чогось подібного: «Сьогодні ввечері примчить Торо Рохо^[86]», друзяки й так це знають. Достатньо самого вже вітру, який несе їм індіанський сморід. О Боже, от-от стрілянина почнеться, море крові, а хай йому біс. Вітер подме так потужно, що на деревах з північного боку кров застигне крижаною лускою. З червоношкірим прийде собака — єдиний індіанський собака на цих муругих рівнинах: цей простях полізе до курдупельного Ваппо і скінчить дні свої на м'ясному гаку за відкритим прилавком на небрукованому майдані в Лос-Мадрес, очі розплющені, шолудива шкіра нечіпана, по вапну й каменю церковної стіни, на осонні, що через площу, стрибають блохи, кров темнішає і запікається на порваній шиї, де зуби Ваппо перегризли

яремну вену (а може, й кілька сухожиль, бо голова звисає набік). Гак устромлений в спину, між хребцями. Мексиканські дами тицяють у здохлого пса, а він неохоче гойдається у ранкових пахощах кормових бананів для смаження, солодкої молочної моркви з долини Червоної річки, різноманітних потовчених овочів, кінзи, що пахне тваринним мускусом, міцної білої цибулі, ананасів, що лежать на сонці й уже забродили, тож готові вибухнути, величезних крапчастих полиць гірських грибів. Слотроп рухається поміж рундуків і розвішаних тканин, невидимий серед коней і собак, свиней, ополченців у коричневих мундирах, індіанок з немовлятами, підвішеними у хустках, слуг із пастельних будиночків, що далі на схилі, — площа нуртує життям, і Слотроп збентежений. Хіба не годиться всім бути по одному?

В: Так.

З: Тоді одна індіанка...

В: Одна *чистокровна* індіанка. Одна *mestiza*. Одна *criolla*^[87].
Потім: одна з які. Одна навахо. Одна з апачів...

З: Стривайте, спершу був лишень один індіанець. Якого порішив Кратчфілд.

В: Саме так.

Вважайте це проблемою оптимізації. У найкращий спосіб країна забезпечує всіх лишень по одному.

З: А як щодо решти? Бостон, Лондон... Мешканці міст. Ці люди справжні, чи як?

В: Дехто справжній, дехто ні.

З: А справжні люди необхідні? Чи надлишкові?

В: Залежить від того, що у вас на думці.

З: А хай йому біс, нічого не маю на думці.

В: А *ми* маємо.

На якусь мить десять тисяч мерців, скорчених під снігом в Арденнах, набувають сонячного діснеївського вигляду пронумерованих немовлят під теплими біленькими ковдрами в очікуванні, коли їх відішлють щасливим батькам у місця типу Ньютон Аппер Фолз. На якусь мить. А потому ще на мить таке враження, ніби всі різдвяні дзвіночки світу от-от зіллються в єдиний хор — і що весь їхній випадковий передзвін нині стане, лиш на мить, узгодженим,

гармонійним і принесе із собою звістки про безумовну втіху, про відчутну радість.

Але переносимося на схил Роксбері. Втоптані купини снігу, сітка слідів чорних гумових підшов. Коли він ворушить ногами, дзеленчать «арктики». Сніг у цій занедбаній темряві видається сажею в негативі... влітає в ніч і вилітає. Цегляні поверхні при світлі дня (він бачить їх лиш удосвіта, у чунях йому боляче, шукає таксі, гасає вгору-вниз по всьому Пагорбу), вони іржаво палають, кремезні, глибокі, знову й знову притлумлені морозами: такі історичні, що куди там Бікон-стрит^[88]...

У тінях, де чорне й біле перетворюють його обличчя на морду панди і будь-яка ділянка — це пухлина чи маса рубцевої тканини, чекає зв'язковий, до якого він добивався у таку далечінь. Обличчя мляве, як у кімнатного собаки, а господар оцього обличчя забагато стенає плечима.

Слотроп: Де він? Чому не з'явився? Ви хто?

Голос: Хлопчака загребли. Та й мене ви знаєте, Слотропе. Пригадайте: Я — Ніколи.

Слотроп (*придивляючись*): Ти, Ніколи? (пауза) І ніяк — Кеношу, хлопчак?

□□□□□□

«Криптосім» — патентований різновид стабілізованого тирозину, розроблений «IG Farben» за контрактом на дослідження з ОКВ^[89]. Додається активуючий агент, який за наявності певного, до цього дня (1934) не виявленого, компоненту сім'яної рідини сприяє перетворенню тирозину на шкірний пігмент, або ж меланін. Без сім'яної рідини «Криптосім» лишається невидимим. Жоден з відомих реагентів серед доступних оперативникам у польових умовах не перетворює «Криптосім» на видимий меланін. У криптографічному застосуванні рекомендовано разом із повідомленням передавати стимулятор, який імовірно викличе ерекцію та еякуляцію. Дуже помічним буде докладне вивчення психосексуального профілю одержувача.

Проф., д-р Ласло Джемф, «Криптосім» (рекламна брошура), «Agfa», Берлін, 1934.

Малюнок на цупкому кремовому папері, згори чорний напис «GENEIME KOMMANDOSACHE^[90]», зроблений пером і тушшю, виконаний досить точно, частково у стилі фон Байроса^[91] чи Бердслі^[92]. Жінка — викапана Скорпія Моссмун. Кімната, про яку вони говорили, але ніколи не бачили, кімната, де хотіли б колись оселитися, западина басейну, шовкова завіса спадає зі стелі — просто знімальний майданчик Де Мілля^[93], блискучі від оливи граційні дівулі-прислужниці, вгорі — натяк на полуденне світло, Скорпія розляглася серед пухких подушок, на ній лише пояс із фламандським мереживом, темні панчохи й туфлі, він часто цим марив, але ніколи...

Ні, звісно, він їй і слова не сказав. Нікому ані словечка. Як у кожного юнака, що виростає в Англії, він має стояк — умовний рефлекс на певні фетиші, а відтак сором — умовний рефлекс через нові рефлекси. Хіба може бути у якомусь досьє, чи можливо, аби Вони (Вони?) якось наловчилися відстежувати все, що він бачив і читав від самої статевої зрілості... а звідки *ще* їм знати?

— Тс-с, — шепоче вона. Пальцями легенько погладжує довгі оливкові стегна, вище мережива набрякають голі груди. Обличчя звернене до стелі, та очі не відриваються од Піратових, довгі, примружені від хіті, між довгих вій блимають дві цятки світла... — Я його кину. Ми приїдемо сюди й почнемо жити. Будемо вічно кохатися. Я — твоя, я віддавна це знаю... — Язик облизує загострені зубки. Кошлата потка у плямі світла, і в роті присмак, який він знову відчує...

Коротше, Пірат ледь устигає витягти зі штанів прутень, перш ніж усе довкола обвафлити, але таки приберіг краплину сперми — вистачить, щоб витерти чистим клаптиком, додатком до малюнка. І помалу, проявляючись під перламутровою плівкою його сімені, проступає буро-африканське повідомлення: зашифроване простою «перестановкою нігілістів^[94]», кодові слова він ледь угадує. Розшифровує подумки. Названо місце, час, запит про сприяння. Він спалює послання, що звалилося на нього з безповітряного простору, добуте з нульового меридіану Землі, малюнок залишає, гм-м, і мие руки. Нис простата. Тут є значно більше, ніж він здатен побачити. Ані попрохати про допомогу, ані вблагати про ласку: знову туди, евакуювати оперативника. Послання рівнозначне наказові з найвищих рівнів.

Здалеку крізь зливу гаратає чергова німецька ракета. На сьогодні третя. Ганяють у небесах, як Вотан і його схиблене воїнство.

А Піратові маніпулятори вже обстежують теки і скриньки у пошуках необхідних посвідок і бланків. Поспати нині не вдасться. Та й, видно, без шансів скурити сигарету чи ковтнути чогось дорогою. І чого так?

□□□□□□

У Німеччині з наближенням фіналу нескінченні стіни з написами: «WAS TUST DU FÜR DIE FRONT, FÜR DEN SIEG? WAS HAST DU HEUTE FÜR DEUTSCHLAND GETAN^[95]?». У «Білій візитації» стіни змережено кригою. Крижані графіті похмурого дня вкривають потьмянілу цеглу барви венозної крові й теракоту, наче будівлю — архітектурний документ, старомодний прилад забутого призначення — належить оберігати від негоди у шкаралупі прозорого музейного поліетилену. Крига різної товщини, хвиляста, помутніла — легенда, що її розшифрують повелителі зими, місцеві кригознавці, а потому сперечатимуться про неї у своїх часописах. Вище схилом, ближче до моря, сніг подібно до світла скупчується на кожній навітряній грані прадавнього Абатства, дах давно знесений через дурну примху Генріха VIII, а стіни zostалися, віконними проймами вже без ликів святих вгамовують солоний вітер, поки пори року широкими мазками перефарбовують трав'янистий килим на зелений, вицвілий, а потім у засніжений. З палладіанського будинку^[96] в похмурій сутінковій низині це єдиний вид: на Абатство або ж на м'які, пологі й крапчасті спади нагір'я. Моря звідси не видно, хоча деякими днями й під час приливів ти відчуваєш, як пахтять усі твої паскудні прашури. У 1925-му втік Родж Ле Фройд, пацієнт «Білої візитації», промчав центром міста й завмер, похитуючись, на краєчку скелі, волосся й лікарняний одяг шарпає вітер, ліворуч і праворуч у розсільному мареві тьмяніє хитавиця південного узбережжя, білястої крейди, пристаней і набережних. За ним на чолі юрби роззяв прибіг констебль Стаггльз.

— Не стрибай! — горлає констебль.

— Навіть у думці не було, — Ле Фройд і далі споглядає море.

— Тоді що ти там робиш, га?

— Хотів на море глянути, — пояснює Ле Фройд. — Ніколи не бачив. Ми кривна рідня, розумієте?

— А, так-так. — Підступний Стагглз тим часом підбирається до нього боком. — Зазираєш до родичів у гості, га? Як гарно.

— Я чую Повелителя Моря, — зачудовано волає Ле Фройд.

— Це ж треба! І як же його звать? — обличчя в обох мокрі, обоє перекрикують вітер.

— Ой, не знаю, — горлає Ле Фройд. — А вам яке ім'я до вподоби?

— Берт, — пропонує констебль, намагаючись пригадати, як треба — правою рукою схопити вище лівого ліктя чи лівою...

Ле Фройд обертається і лишень тепер помічає констебля, бачить юрбу. Очі його круглішають, погляд м'якшає.

— Берт — це добре, — каже він і відступає у порожнечу.

От і все, що дала містянам Ік-Регіса «Біла візитація» у їхньому буденному житті — щоліта рожевий чи засмаглий потік із Брайтона, уривки днів радіоепохи у піснях, вечірнє сонце на набережній, шторки об'єктивів, налаштовані на морське світло, то різке, то заспокійливе, аспірин на ніч, — і лишень стрибок Ле Фройда був єдиною розвагою, поки не вибухнула війна.

Після падіння Польщі у будь-яку пору ночі «Білу візитацію» стали навідувати урядові кортежі, безгучні, немов сторожовики, вихлопи приглушені, — чорні машинерії без латочки хрому, що сяяли зоряної ночі, а в інших випадках зодягали камуфляж, мов лице, яке от-от пригадаєш, однак відсуваєш у небуття самим спогадом... Після падіння Парижа на скелі облаштували радіостанцію, націлили на Континент антени під добрячою охороною, а наземні лінії потайки протягли вниз, до будиночка, його вдень і вночі стережуть із собаками, яких попередньо лупцювали, виснажували голодом та обдурювали, аби виробити рефлекс кидатися на будь-кого, хто тільки наблизиться. Це що, Всевишній Цар тепер і сам без царя в голові? Що, наші хочуть деморалізувати Німецького Звіра, транслюючи йому безладні думки божевільного, називаючи за традицією, закладеною констеблем Стагглзом того знаменного дня, чимсь глибинним, ледь видимим? Відповідь — так, усе вищезгадане, ба навіть більше.

Запитайте у «Білій візитації» про генеральний план бі-бі-сішного базикала Майрона Грантона, медовий голос якого роками заповзав із потертого іржавого завитка гучномовця в англійські сни, затуманені

старечі мізки, в дітей на межі свідомості... Він був змушений щоразу відкладати свій план — спочатку один лишень голос, — позбавлений необхідних даних, жодної підтримки, він намагався достукатися до німецької душі тим, що траплялося під руку: допити полонених, вказівки міністерства закордонних справ, брати Грімм, власні спогади про подорожі (юнацьке безсоння епохи Доуса^[97], яскраве сонце на яскраво-зеленому вруні виноградників південних схилів долини Райну, димними ночами довгі підв'язки зі шлярками у дешевих столичних кабаре, наче рядки гвоздик, шовкові панчохи, кожна висвітлена одним довгим перехрестом променя...). Але врешті-решт з'явилися американці, інституція, відома під назвою ВГСЕС, і неймовірні гроші.

Комбінація зветься «Операція “Чорне крило”». Дуже і дуже кропітка робота, п'ять років на неї вбехали. Ніхто не може приписати її тільки собі, навіть Грантон, основоположні директиви уклав генерал Айзенгавер, започаткувавши ідею «стратегії правди». Айк наполягав на чомусь «реальному»: цвях у посіченій розстрільній стіні війни, на який можна повісити сюжет. Пірат Прентіс із УСО прибув з першими достовірними даними, що у німецькій програмі створення секретної зброї насправді певним чином беруть участь справжні африканці — гереро, вихідці із колоній у Південно-Західній Африці. Натхненний Майрон Грантон якось уночі суто експромтом видав у етер пасаж, що пізніше увійшов до першої директиви «Чорного крила»:

«Колись Німеччина була для своїх африканців суворим, але люблячим названим батьком і за потреби їх карала, часом і на горло. Пригадуєте? Але ж то був далекий-далекий *Südwest*^[98], і відтоді змінилося покоління. Нині гереро мешкає у будинку свого названого батька. Ви, слухачі, можливо, й бачили цього гереро. Сьогодні він не куняє у комендантську годину, а спостерігає за вітчимом, поки той спить, — невидимий під захистом ночі кольору його шкіри. Про що вони думають? Де зараз гереро? Що *роблять* вони цієї хвилини, ваші темні потайливі діти?»

«Чорне Крило» навіть відшукало американця, лейтенанта Слотропа, який під легким наркозом погодився розповісти про расові проблеми у своїй країні. Безцінний додатковий вимір. Ближче до кінця, з напливом даних про бойовий дух за кордоном, янкі-репортери з планшетами, у високих черевиках чи калошах, новеньких і рипучих, набігли у присипані снігом визволені руїни, аби накопати трюфіальних

істин, що, на думку давніх, виникали під час бурі від удару блискавки, — контакту в ДПВ^[99] вдалося здобути кілька штук і контрабандою переслати їх до «Білої візитації». Жодна душа до пуття не знає, хто вигадав назву «Schwarzkommando^[100]». Майрону Грантону більше подобалося *Wütende Heer*^[101] — зграї духів, що диким гоном мчать небесними пустищами під проводом Вотана, — однак погодився, що це радше північний міф. У Баварії ефективність може не дотягти до оптимальної.

Усі торочать про ефективність — американська дурня, а в «Білій візитації», либонь, уже й надміру. Гучніше за всіх — містер Пойнтсмен, а боєприпасами слугує статистика від Роджера Мехіко. До висадки в Нормандії Пойнтсменів сезон відчаю був у розпалі. Доктор нарешті усвідомив, що великі континентальні кліщі ще принесуть успіх, зрозумів, що ця війна, ця Держава, громадянином якої він себе вже відчував, буде розпорошена і відновлена миром, а в професійному сенсі він, вочевидь, не матиме з того ні шеляга. Ось фінансуються всілякі радары, магічні торпеди, літаки й ракети — а де ж Пойнтсменове місце у цьому світовому порядку? Якусь хвилику покерував: зібрав Групу абреакційних досліджень (ГАД), швиденько зманив з десяток дрібних чиновників, дресирувальника собак із вар'єте, кілька студентів-ветеринарів. Запопав навіть одну велику рибину — біженця д-ра Поркевича, що працював із самим Павловим у Колтуському інституті ще до початку чисток. Усім гамузом команда ГАД щотижня приймає, підраховує, зважує, класифікує за Гіпократовими типами темпераменту, саджає по клітках і тут-таки піддає дослідям цілу дюжину нових собак. А ще є колеги, співвласники Книги, всі тепер — усі, хто залишився з перших семи, — гарують у госпіталях, обробляють виснажених боями і контужених по той бік Каналу, а також потерпілих від обстрілів чи бомбардувань по цей бік. У наш час важких V-бомбардувань лікарі бачать стільки абреакцій, скільки медикам попередніх поколінь навіть не снилося побачити за кілька життів, тож нові теми для досліджень можна знаходити до нескінченності. З ДПВ скупю дзюрчить фінансовий струмочок, нижче корпоративними шаблями безнадійно шелестить папір — вистачає, аби протриматися, аби ГАД залишилася колонією у війні метрополії, але до незалежності не дотягує... Підручні Мехіко занотовують для ГАД краплини слини, вагу тіл, вольтаж, рівні

гучності, частоти метрономів, дози броміду, дати й час оніміння, глухоти, сліпоти, кастрації. Допомога надходить навіть із Відділу Псі, колонії *dégagé*^[102] та послужливої, геть позбавленої мирських прагнень.

Старий бригадний генерал Пудинг непогано уживається зі своєю бандою медіумів, він і сам поглядає у той бік, але Нед Пойнтсмен — пройдисвіт, йому аби гроші. Витримки Пудинга вистачає лиш на те, щоб спостерігати за ним здалеку і намагатися бути чемним. Він не такий високий, як його батько, і загалом не такий показний. Батько був офіцером медслужби в полку Сандера Продда, отримав жменю шрапнелі в стегно при Полігон Вуді^[103], сім годин пролежав мовчки, поки вони, ні слова не сказавши, у багнюці, смороді... так, при Полігон Вуді... чи... а хто був отой рудий, що спав у шапці? Аххх, не годен пригадати. Так, при Полігон Вуді... але ні, вже пощезло. Повалені дерева, неживі, гладко-сірі, деревноїтекстуриводовертюякзамерзлийдим... рудий... грім... безглуздо, по-дурному, курва, нема його, і цього нема, і того, хай Господь милує...

Вік старого генерала непевний, але десь так під вісімдесят — повернувся до лав 1940-го, отримав нове призначення — не просто на поле бою, де лінія фронту щодень чи щогодини змінюється і петляє, ніби осяяні золотом межі свідомості (либонь так, хоча настільки зловісно тут і не дуже пасує, *точно так, ніби вони...* загалом, краще вже «петляє») — але й самої війни, її структури. Пудинг часом дивується — іноді вголос і в присутності підлеглих, — хто ж це не любив його аж до такої міри, щоб запхати в Політичну Війну. Тут належить діяти злагоджено — але водночас у дивовижному дисонансі з іншими сферами Війни, колоніями цього Материнського Міста, розкиданими по карті скрізь, де займаються систематичною смертю: ДПВ перетинається з Міністерством інформації, «Європейською службою Бі-Бі-Сі», Дирекцією Особливих Операцій, Міністерством Економічної Війни та Відділом Політичної Розвідки МЗС у Фіцморісгаусі. Серед іншого. З приходом американців постала необхідність зносити з їхніми ОСС (Офісом стратегічних служб), УВІ (Управлінням військової інформації) і Департаментом психологічної війни сухопутних військ. Тепер іще виникли об'єднаний Відділ психологічної пропаганди (ВПП) ВГСЕС, безпосередньо підпорядкований Айзенгаверу, а щоб усе це трималося купи, утворили Лондонську координаційну раду з питань пропаганди, в якій катма реальної влади.

Хто спроможеться намацати шлях у цьому розгалуженому лабіринті аббревіатур, стрілочок суцільних і пунктирних, великих і малих квадратиків, надрукованих і завчених імен? Тільки не Ернест Пудинг — це для Нових Хлопців із зеленими вусиками, що вловлюють поживні еманції влади, тямлять на американській політиці (знають різницю між «новокурсистами» з УВІ та грошовитими республіканцями зі Сходу, що обстоюють ОСС), у мізках зберігають досє про потаємні риси, вразливі сторони, застільні звички, ерогенні зони всіх і вся, хто коли-небудь може знадобитися.

Ернеста Пудинга привчили вірити в буквальний Ланцюжок Підпорядкування, як священники минулих століть вірили у Ланцюжок Буття. Його бентежить новітня геометрія. Найбільшого успіху на полі бою він домігся 1917-го, у місиві загазованого армагеддону Іпрського виступу, де генерал відвоював клин нічийної землі завглибшки ярдів 40, не більше, поклавши при цьому лише 70 відсотків особового

складу підрозділу. Десь на початку Великої Депресії його випроводили на пенсію, і він засів у кабінеті порожнього будинку в Девоні в оточенні світлин давніх друзів — усі намагались не зустрічатися із ним поглядом, — аби натхненно поринути в дослідження ймовірностей, улюблене заняття відставних армійських офіцерів.

Він вирішив зосередитися на європейському балансі сил, через брак якого сам колись постраждав без найменшої надії отямитися, посеред фламандського жахіття. Взявся до написання велетенського трактату під назвою «Що може відбутися в європейській політиці». Почав він, природно, з Англії. Бригадир писав так: «По-перше, Берешит^[104], Ремсі Макдональд^[105] може померти». До того часу, коли йому вдалося здолати партійні погодження і можливі перестановки у кабінетах, Ремсі Макдональд таки помер. — Ніяк не встигну, — бурмотів Бригадир щодня, беручись до роботи, — все змінюється просто на ходу, землю з-під ніг вибивають. Закручено, дуже кручено.

Коли зміни дійшли до падіння німецьких бомб на Англію, Бригадир Пудинг облишив це захоплення і знову запропонував свої послуги країні. Якби він тоді знав, що це означатиме «Білу візитацію»... розумієте, не те щоб він чекав бойового призначення, але ж начебто йшлося про розвідувальну роботу? А натомість — занедбаний госпіталь для схиблених, два-три психи про всяк випадок, величезна зграя крадених псів, ватаги медіумів, водевільних блазнів, радистів, кувейтів^[106], успенсківців, скіннеритів^[107], шанувальників лоботомії, фанатів Дейла Карнегі, — вибухнула війна, що поглинула усі їхні ідеї-фікс і манії, приречені — якби мир був тривкішим — на провали різної глибини, але *сьогодні* їхні надії пов'язані з генералом Пудингом і можливістю фінансування, яких Довоєння, ця недорозвинута провінція, не давала. У відповідь Пудингові лишалося тільки напускати на себе таку собі старозавітність під час спілкування з усіма, включаючи собак, і потайки дивуватися й перейматися з приводу, на його думку, зради у найвищих ешелонах Командування.

Світло просотується крізь сито снігу у безліч шибок високих вікон, день похмурий, лишень тут і там у брунатних кабінетах горить світло. Молодший офіцерський склад шифрує, піддослідні із зав'язаними очима озвучують здогади щодо карт Зенера у приховані мікрофони:

— Хвилясті лінії... Хвилясті лінії... Хрест... Зірка...

А хтось із Відділу Псі занотовує за ними під гучномовцем у промерзлому цоколі. Секретарки у вовняних шалях і гумових калошах трусяться від зимового холоду, що проникає крізь міриади тріщин божевільні, клавіші друкумашинок клацають, наче перлові зубки. Мод Чілкс, яка ззаду нагадує Марго Асквіт^[108] на світлині Сесіла Бітона^[109], сидить і мріє про філіжанку чаю з булочкою.

Крадені пси у крилі ГАД сплять, чухаються, згадують примарні запахи людей, котрі, можливо, їх любили, слухають, не пускаючи слини до осциляторів і метрономів Неда Пойтсмена. Опущені жалюзі пропускають знадвору лише слабеньке світло, лаборанти пораються за товстим оглядовим вікном, однак їхні халати, за склом зеленкувато-підводні, тріпочуть дедалі повільніше, невиразніше... Все поринає в заціпеніння чи то у ватяну імлу. Метроном на 80 розсипає дерев'яний стукіт, а собака Ваня, припнутий до оглядового столу, пускає слину. Всі інші звуки суворо приглушуються: у кімнатах балки, на яких стоїть лабораторія, привалені, засипані піском і мішками, соломною, мундирами мерців заповнені порожнини між безоких стін... де сиділи місцеві божевільні, супилися, вдихали звеселяючий азот, хихотіли, ридали при переході з мі-мажорного акорду на соль-дієз-мінорний, нині кубічні пустки, піщані кімнати, і тут, у лабораторії, за залізними дверима, герметично зачиненими, панує метроном.

Протока підщелепної залози собаки Вані вже давно виведена назовні крізь розтин на підборідді й пришита, слина стікає у лійку, припасовану, як і належить, помаранчевою Павловською Замазкою з каніфолі, оксиду заліза й воску. Помпа викачує секретію блискучим трубопроводом, і вона витісняє стовпчик ясно-червоного мастила, що рухається праворуч уздовж шкали, розміченої «краплями» — умовна одиниця, ймовірно, геть не рівня тим краплям, що насправді падали 1905-го в Санкт-Петербурзі. Проте кількість крапель — для цієї лабораторії, для собаки Вані та для метронома на 80 — щоразу передбачуване.

Тепер, коли собака Ваня перейшов у «зрівняльну», першу з перехідних фаз, між ним та зовнішнім світом натягується ледь помітна плівка. «Всередині» й «зовні» залишаються незмінними, однак те, що перебуває на *межі*, себто кора мозку собаки Вані, змінюється, і саме це в перехідних фазах насправді гідне уваги. Вже не важить гучність цокання метронома. Посилення подразника тепер не викликає

посилення реакції. Витікає та падає та сама кількість крапель. Метроном переставляють у дальній куток цієї приглушеної кімнати, у ящик, ховають під подушку з машинною вишивкою «Спогади про Брайтон», а виділення слини не слабне... відтак метроном цокає в мікрофон з підсилувачем, кожне цокання криком сповнює кімнату, але слинотеча не посилюється. Щоразу прозора слина проштовхує червоний стовпчик до тієї самої позначки тієї самої кількості крапель...

Веблі Сільвернейл і Ролло Гроуст більярдними кулями мандрують коридорами, зачочуються до чужих кабінетів, шукаючи, де б це його розжитися придатними до розкурювання недопалками. Загалом, кабінети зараз порожні: весь персонал, якому вистачає терпцю чи то мазохізму, відбуває ритуал у товаристві нетвердого на ногах Бригадира.

— У діда не-має ані крихти-совісті. — Гьоза Рожавьольдї, ще один біженець (неприховано антирадянський, що викликає у ГАД певну напруженість), у веселому відчаї вказує туди, де височить генерал Пудинг, мелодійний мадярський шепіт бряжчить у кімнаті, так чи інакше збадьорюючи всіх, окрім власне перестаркуватого генерала, який усе белькоче і белькоче з катедри того, що колись, у божевільні роки XVIII століття, було приватною церквицею, а нині стало пусковою платформою для «Щотижневих Брифінгів», дивовижного потоку недорікуватих спостережень, конторської параної, чуток про Війну, що передбачали чи не передбачали порушення секретності, спогадів про Фландрію... ящики вугілля з ревінням падають просто на голову... ураганний вогонь, молочний і сяючий, у ніч його народження... мокрі стінки у вирвах від снарядів на милі довкола віддзеркалюють одне лишень тьмаве осіннє небо... що аж надто розумний Гейг^[110] сказав якомсь за обідом про відмову Лейтенанта Сассуна воювати... гармаші навесні у розмаяному зеленому одязі... узбіччя, завалені бідолашними гниючими кіньми, саме перед абрикосовим світланком... дванадцять спиць застряглої гармати — заболочений годинник, брудний зодіак, заляпаний багнюкою і вкритий кіркою, виграє на сонці численними відтінками брунатного. Грязюка Фландрії складалася із грудочок і желе людського лайна, навалених, вкритих настилами, покряяних траншеями й пронизаних снарядами ліг лайна, куди не глянь, жодного, бодай якого цурпалка дерева — і тут

старе базікало, маестро балаканини, намагається струснути катедру з вишневого дерева, начебто це і є найгірше з жахіття Пашендейле^[111], цей брак вертикальної складової... А він базікає, базікає, сотня рецептів смачного приготування буряка, баштанні дива на кшталт Гарбузового Сюрпризу Ернеста Пудинга — так, є щось садистське у рецептах із «Сюрпризом» у назві, голодна людина хоче, знаєте, просто *пожертви*, а не отримати Сюрприз, хоче просто вп'ястися зубами в (ех-х...) стару картоплину в цілковитій певності, що всередині нічого нема, знаєте, *окрім* картоплини, і вже точно не дотепний мускатний горіховий «Сюрприз!», рідке місиво, пурпурове від *гранатів* чи ще чогось... і проте отакі сумнівні жарти Бригадир Пудинг і полюбляє: як він *захихотів*, коли за вечерею гості, нічого не підозрюючи, нарізають знамениту бригадирову «Жабу-в-Норі^[112]», зривають шар щирого йоркширського тіста і *фу-у!* а що це таке? Бурякова *начинка*? *фарширувати* буряковою *начинкою*? А може, сьогодні пропахле морем пюре з морських водоростей (їх він купує раз на тиждень в одного тлустого синка торговця рибою, що, форкаючи, котить свого велосипеда вгору білою крейдяною скелею) — жодна з тих пришелепуватих овочевих начинок не нагадує звичайної «Жаби», радше зіпсутих, напівпритомних істот, з якими у віршиках Хлоп'ята із Кінгз-Роуд Мають Стосунки, — у Пудинга *тисячі* подібних рецептів, і він безсоромно кидає їх у ПОТІК, а також — мірою розвитку щотижневого монологу — кілька рядків, вісім тактів з «Не краще тобі бути полковником з орлицею на плечі, ніж піхотинцем з ціпонькою на коліні?», а по тому, напевно, розлогий опис усіх його труднощів із фінансуванням, буквально всіх, починаючи задовго до появи навіть групи «Електро-гаус^[113]»... епістолярні баталії на сторінках «Таймз» із критиками Гейга...

І всі вони *сидять* перед височезними зачорненими вікнами, перекресленими свинцевими ґратками, потурають генеральським примхам, собачий гурт збирається в кутку, перекидається записками і схиляється пошептатися (у них змова, змова, немає цьому кінця-краю ні вві сні, ні наяву), хлопці з Відділу Псі повсідалися в іншому кутку, наче у нас тут якийсь парламент... роками кожен сідає на своє особисте відкидне сідало і повертається у бік маячні рум'яного і вкритого старечими брунатними плямами Пудинга, а інші фракції-в-

екзилі розповзаються між цими двома крилами: баланс сил, якщо тільки у «Білій візитації» взагалі є якісь сили.

Д-р Рожавьольдї гадає, що це було б цілком можливим, якби хлопці «правильно розігрували карти». Зараз єдине завдання — вижити, здолати страхітливий рубіж Дня перемоги в Європі, новісіньке Повоєння, з незайманими почуттями й спогадами. Не допустити, щоби ПОТІК упав під ударом молота разом з усією цією худобою. Мусить постати — і збіса хутко — хтось, здатний збити їх у фалангу, промінь світла у темряві, якийсь лідер чи програма, чієї моці вистачить, аби всі вони перетерпіли хтозна-скільки літ Повоєння. Д-р Рожавьольдї схиляється скоріше до потужної програми, ніж до могутнього лідера. Вочевидь тому, що надворі 1945-й рік. У ті дні всі вважали, що за Війною — усіма смертями, варварством, нищенням — стоїть воля Фюрера. Але якщо замінити персоналії абстракціями влади, якщо можна вплинути на методики, розроблені корпораціями, може, народи почнуть жити раціонально? Такою є одна з найзаповітніших надій Повоєння: не повинно бути місця страхітливим недугам на кшталт харизми... її слід раціоналізувати, поки є час і ресурси...

Чи не такою є насправді ставка д-ра Рожавьольдї в його останній афері, закрученій навколо лейтенанта Слотропа? Всі психологічні тести в досє піддослідного свідчать про надзоріві прояви. «Рож» прибиває теку долонею — він полюбляє ефекти. Письмовий стіл здригається.

— Ось, на-приклад: його Міннесот-ське багато-ас-пект-не опитування особис-тості дивови-жно однобо-ке, завше на ко-ристь психопатич-ного й нездоро-вого.

Однак преподобний д-р Поль де ла Ньюї недолюблює МБОО.

— Роже, а хіба існують шкали для виміру міжособистісних особливостей? — Його яструбиний ніс принохується, зондує, очі опущені долу, політес і смиренність. — Людських цінностей? Довіри, чесності, любові? А чи не існує часом, даруйте, що звертаюся до цих матерій, релігійної шкали?

— Та зроду-віку не було, падре, МБОО розробили десь 1943-го. Просто посеред Війни. «Дослідження цінностей» Олпорта й Вернона, Опитувальник Бернрейтера, 1935-го переглянутий Фленаганом — передвоєнні тести — Полю де ла Ньюї видаються гуманнішими. А

МБОУ, скидається на те, тільки з'ясовує, який солдат вийде з людини — добрий чи поганий.

— Солдати ниньки в ціні, преподобний докторе, — бурмоче містер Пойнтсмен.

— Сподіваюся лишень, що ми не надто покладатимемося на його результати за МБОУ. На мою думку, це опитування завузьке. У ньому не враховані найширші сфери людської особистості.

— Ось *са-ме то-му*, — втручається Рожавьольдї, — ми пропонуємо тепер піддати Слот-ропа ціл-ком іншо-му тестуванню. Зараз ми розробля-ємо для нього так *зва-ний* «проектив-ний» тест. Найвідоміший *тест* — чорнильні *пля-ми* Роршаха. *Суть* тео-рії в тому, що в присут-ності неструктуро-ваного подразника, якогось аморфного *згуст-ка* пережи-вань, піддослідний намагається накласти на нього *структу-ру*. Те, як він *структурува-тиме цей* згусток, віддзеркалить його *потре-би*, його надії, дасть нам *на-тяки* на його марення, *фанта-зії*, найглибші *сфе-ри* його свідомості. — Брови літають, як заведені, його жестикуляція доволі плавна й красива, нагадує, найімовірніше, навмисне — і ніхто не дорікне Рожеві за його потуги — жести славетного співвітчизника, хоча тут неминуче виникають згубні побічні ефекти: дехто присягається, що бачив, як Роже головою донизу сповзає північним фасадом «Білої візитації». — Отже, ми ціл-ком *одностай-ні*, преподобний докторе. Тест, подібний до МБОУ, у цьому сенсі, неадекватний. Це *структуро-ваний* подразник. Піддослідний може *свідо-мо*, *бреха-ти*, або ж *несвідо-мо* пригнічува-ти. Але ми, озброєні проектив-ною *мето-дикою*, здат-ні з'ясува-ти те, що хочемо, знати, що б він не робив, *свідо-мо* чи *навпа-ки*. Контролюємо ми. А він нічого не може *вді-яти*.

— Мушу зауважити, це не ваша царина, Пойнтсмене, — усміхається д-р Аарон Траустер. — Ваші подразники зазвичай структуровані, чи не так?

— Вважатимемо, що я відчуваю якусь нездорову цікавість.

— Та ні, не будемо. Лишень не кажіть, що не забрудните в цьому ваші чисті павловські ручки.

— Ні, Траустере, не зовсім так. Якщо ви вже про це почали. А *ще* ми залишили дуже структурований подразник. Власне, той самий, що нас і зацікавив. Хочемо піддати Слотропа дії німецької ракети...

На ліпленій гіпсовій стелі над головами присутніх буває методистське бачення Царства Христового: леви обіймаються з ягнятами, фрукти нестримним потоком сипляться в руки й під ноги джентльменів і леді, селян і молочниць, лица у них не надто природні. Крихітні створіння злісно шкіряться, хижі звірі наче обкурені чи сонні, а люди взагалі нікому не дивляться у вічі. А в «Білій візитації» багато дивини й поза стелями. Класична «маячня» в найкращому вигляді. Комора спроектована під арабський гарем у мініатюрі — нині про причини можна хіба гадати, — там повнісінько шовків, вічок і ліпнини. Бібліотека якийсь час правила за хлів, підлога опущена на три фути й до порога завалена багном, у якому велетенські глостерширські плямисті свині бабралися, рохкали й байдикували літо за літом, розглядали полиці з клейончастими томами та міркували, чи добре вони смакуватимуть. У цій будівлі вігівська^[114] ексцентричність сягає доволі нездорових меж. Кімнати трикутні, сферичні, зведені в лабіринти; хоч звідки поглянеш, витріщаються чи шкіряться портрети чудасій генетики. На фресках у ватерклозетах Клайв і його слони топчуть французів під Плассі^[115], водограї зображують Саломею з головою Івана Хрестителя (вода тече з вух, носа й рота), на підлозі — мозаїчні образи різних версій *Homo Monstrosus*^[116], оригінальне захоплення тих часів — зусібіч один за одним циклопи, гуманоїдна жирафа, кентавр. Повсюди куполи, гроти, гіпсові квіткові композиції, стіни завішані витертим оксамитом або парчею. Балкони випинаються у неймовірних місцях, і над ними нависають горгулії, чиї ікла залишили не один слід на головах необізнаних новачків. У найсильніші зливи ці чудовиська здатні хіба пускати слину — водостоки, що їх живлять, багато століть тому вийшли з ладу, очманіло повзуть черепицею повз карнизи, мимо тріснутих пілястрів, завислих купідонів, теракотового личкування на кожному поверсі й бельведерів, іржавих стиків, колон у псевдоіталійському стилі, стрімких мінаретів, кривих перехняблених димарів — будь-яка пара спостерігачів, хоч би як близько вони один до одного стояли, через оргію самовираження бачитимуть різну споруду, у яку до самої реквізиції цієї Війни кожен власник додавав щось своє. Спершу під'їзну дорогу облямовують фігурні дерев'яні куафюри, відтак вони поступаються місцем модринам і в'язам: качки, пляшки, равлики, янголи й повелителі стипль-чезу рідшають, що далі котиш вимощеною щебенем дорогою,

розчиняються у зів'ялій безгучності, в тінях тунелю меланхолійних дерев. Вартовий, темна постать із білою портупесею, стовбичить у мареві твоїх затемнених фар зі зброєю напоготові, і перед ним мусиш загальмувати. Собаки, навчені й смертоносні, пильнують за тобою з лісу. Ось уже підступає вечір, уже пролітають гіркі лапаті сніжинки.

□□□□□□

Поводься пристойно, бо повернемо тебе д-ру Джемфу!

А оцей, коли Джемф виробляв у *нього* умовний рефлекс, викинув подразник.

Бачу, д-р Джемф заходив сьогодні поглянути на *твою* штучку, га?

— «50 000 дражнілок Ніла Ноупікера».

§ 6.72. «Жахливий Нащадок»

«Нейленд Сміт Прес»

Кембридж, Массачусетс, 1933

ПУДИНГ: Але ж це...

ПОЙНТСМЕН: Сер?

ПУДИНГ: Це ж якось не по-людському, Пойнтсмене. Отак лізти в чужу голову?

ПОЙНТСМЕН: Бригадире, ми продовжуємо багаторічну традицію експериментів та опитувань, і то Гарвардський університет, армія США. Навряд чи це недостойні інституції.

ПУДИНГ: Ми не можемо, Пойнтсмене, це звірство.

ПОЙНТСМЕН: Але ж американці його вже *обробили!* Ви що, не розумієте? Ми ж не розбещуємо незайманих чи щось таке...

ПУДИНГ: А ми хіба мусимо, якщо навіть так чинять американці? Треба, щоб вони *нас* розбестили?

Ще десь 1920-го Ласло Джемф дійшов висновку, що оскільки Вотсон і Рейнер успішно виробили у свого «Малого Альберта^[117]» умовний рефлекс жаху перед будь-чим пухнастим, навіть перед власного матір'ю в хутрянному боа, то він, Джемф, напевне спроможеться зробити те саме зі своїм «Малим Тайроном» і сексуальним рефлексом. Джемф був тоді у Гарварді — запросили з Дармштадту, це сталося на світанку його кар'єри, до плавного

переходу в органічну хімію (доленосна зміна сфери діяльності, як і — за століття до того — прославлений перехід самого Кекуле^[118] до хімії від архітектури). Для експерименту Джемф одержав невеликий грант Національної науково-дослідної ради (в рамках програми психологічних досліджень ННДР, започаткованої під час Світової війни, коли виникла потреба у методах відбору офіцерів і кваліфікованих рекрутів). Можливо, через недостатнє фінансування доктор і поклав собі стояк малого за цільовий рефлекс. Вимірювати секрецію, як те робив Павлов, означає різати. Вимірювати «страх», рефлекс, обраний Вотсоном, означає надмір суб'єктивності (що є страх? Що таке «сильний»? Хто ухвалює рішення, коли ти на-місці-в-полі, а повагом звірятися з Таблицею Страху просто немає часу?). У ті дні не було потрібної апаратури. Джемфові залишався хіба що трипараметровий «детектор брехні» Ларсона-Кілера, але ж детектор тоді ще був експериментальною моделлю.

А от стояк... він або є, або його немає. Бінарно й вишукано. Спостереження може здійснювати навіть *студент*.

Безумовний подразник = погладжування пеніса стерильним ватним тампоном.

Безумовний рефлекс = стояк.

Умовний подразник = x .

Умовний рефлекс = стояк за наявності x , погладжування вже зайве, потрібен лишень цей x .

Е... x ? це який же x ? Той самий — відомий «Таємничий Подразник», що заворожував покоління студентів з курсу поведінкової терапії — ось який x . Середньостатистичний університетський журнал щорічно публікує 1,05 дюйма тексту з цього питання, що, за іронією долі, дорівнює саме середній величині ерекції Малого Т, зафіксованій Джемфом.

Одне слово, за традицією, у дрібного сисунця цей рефлекс знищили б. Джемф, за термінологією Павлова, «загасив» би вироблений еректильний рефлекс, а вже потому відпустив би немовля на всі чотири сторони. Найімовірніше, Джемф так би і вчинив. Однак, як висловився сам Іван Петрович, «маємо не лише говорити про повне або часткове згасання умовного рефлексу, але й розуміти, що воно може тривати *за точкою* згасання рефлексу до нуля. Неможливо говорити про ступінь згасання *лише* на основі сили рефлексу чи його

відсутності, оскільки *за нулем можливе приховане згасання*». Курсив містера Пойнтмена.

Чи здатний умовний рефлекс проіснувати, не виявляючись, двадцять або тридцять років? Чи загасив його доктор Джемф лиш до нуля — дочекався, коли стояк у немовляти за наявності подразника *x* став рівний нулеві, і все кинув? Чи забув він про «приховане згасання за нулем», знехтував ним? Якщо знехтував, то чому? Має що про це сказати Національна науково-дослідна рада?

Під кінець 1944-го «Біла візитація» відкрила Слотропа, хоча багатьом він давно був відомий як уславлений Малий Тайрон — чистісінький тобі Новий Світ, багато хто навіть вирішив, що вдалося щось віднайти.

На думку Роджера Мехіко, то вибрики статистики, але тепер він відчуває, як здригаються самі підвалини цієї науки — глибше, ніж здатні її струснути якісь несподіванки. Вибрик, вибрик, вибрик — вдумайтеся, що за слово: яка чітка остаточність у фінальному поруху язика. Натяк на прохід за повне зімкнення задньої частини язика з піднебіннями — за нуль — в інший світ. Ви, звісно, не «проходите за». Але розумом усвідомлюєте, як саме ви *маєте* проходити.

Гроуст вважає, що вся річ у попередньому знанні.

— Слотроп уміє передбачити, коли ракета впаде в заданій точці. Він досі живий, а це доводить, що він діє, керуючись майбутньою інформацією, обминає район, коли там має впасти ракета. — Доктор Гроуст до пуття не знає, до чого тут секс, може, й ні до чого.

Та Едвін Трікл, найбільший фрейдист серед дослідників психіки, переконаний, що дар Слотропа полягає у психокінезі. Слотроп силою свідомості *викликає* падіння ракет там, де вони падають. Можливо, і не ганяє їх по небу фізично, а скажімо, впливає на систему наведення ракет, сплутує електричні сигнали. Хоч би що виробляв Слотроп, у теорії доктора Трікла секс *наявний*.

— Він підсвідомо хоче стерти всі сліди сексуального Іншого, якого на своїй карті символічно позначає — і це дуже істотно — *зіркою*, цим анально-садистським символом шкільного успіху, що ним просякла початкова освіта в Америці...

Саме карта їх і лякає, карта, на якій Слотроп веде лік своїм перемогам. Зірочки складаються в Пуассонів розподіл, наче ракетні удари на Роджеровій карті Безпілотного Бліщу.

Але тут щось більше за розподіл — так сталося, що схеми ідентичні. Збігаються до квадрата. Кадри, які Тедді Блоут наклацав із карти Слотропа, спроектували на Роджерову карту, і з'ясувалося, що зображення — дівочі зірочки та кружальця ракетних ударів — збіглися.

Більшість зірочок Слотроп датував — уже простіше. Зірка завше з'являлася до відповідної ракети, а ракета могла впасти або досить швидко, за день-два, а могла і пізніше, днів за десять. Середня затримка — близько чотирьох з половиною днів.

Припустімо, міркує Пойнтсмен, Джемфів подразник x — якийсь гучний шум, як у досліді Вотсона-Рейнера. Нехай у випадку зі Слотропом ерекtilний рефлекс загасили не остаточно. Отже, у нього має виникати ерекція під час будь-якого гучного шуму, якому передують та сама зловісна підготовка, з якою Слотроп зіткнувся в лабораторії Джемфа — з якою донині стикаються пси в лабораторії самого Пойнтсмена. Це вказує на V-1: будь-яка ракета, опинившись досить близько, щоб Слотроп здригнувся, повинна спричинити в нього стояк: двигун реве дедалі гучніше, а відтак пауза й тиша, зростає напруга — і потому вибух. Гуп — стояк. Але ж ні, у Слотропа ерекція виникає лише тоді, коли ця послідовність програється *навпаки*. Спочатку вибух, потім наближається звук: V-2.

І все ж таки подразником *мусить* бути ракета, якийсь безтілесний провісник, для Слотропа існує якийсь двійник ракети — відсоткова частка усмішок в автобусі, якийсь таємничий вплив на менструальні цикли — ну *чому ж* ці дівки дають йому просто так? Коливання на сексуальному ринку, в порнографії чи в середовищі проституток — можливо, з прив'язкою до цін на фондовій біржі, про які ми, звичайнісінькі люди, знати не знаємо? Можливо, новини з фронту спричиняють свербіння між їхніми звабливими стегнами, а може, бажання зростає прямо чи обернено пропорційно до реального шансу раптової загибелі — хай йому біс, де та підказка, вона ж десь перед носом, а ми, закрутивши, її не бачимо...

Але якщо вона витає у повітрі, ось прямо тут, просто зараз, то це означає, що ракети їй підкоряються всі 100 відсотків часу. Без винятку. Коли знайдемо, знову доведемо твердокам'яну визначеність будь-кого і будь-чого, а простору для будь-якої надії майже не залишиться. Самі розумієте, наскільки важливе таке відкриття.

Вони крокують повз засніжені собачі загороди, Пойнтсмен у теплих черевиках і рудуватій шинелі, шалик Мехіко, нещодавно сплетений Джесікою, тріпоче і звисає до землі багряним драконячим язиком, а холоди стоять досі небачені, 39 морозу. Прямують до скель на порожній пляж, обличчя задубіли. Набігають хвилі, відкочуються, залишаючи великі півмісяці криги, тонкої, наче шкіра, сліпучої під млявим сонцем. Найвища точка року. Сьогодні чути залпи гармат із Фландрії — вітер приносить їхнє відлуння з того берега Каналу. Сірий кристал руїни Абатства завмер над урвищем.

Уночі в будинку на околиці режимного міста Джесіка, пригортаючись, куняючи, коли вони вже майже поснули, прошепотіла:

— Роджере... а як же дівчата? — І на цьому все. Але Роджер прокинувся. І хоча стомився як собака, ще годину не міг склепити очей, крутився, думав про дівчат.

А тепер, усвідомивши, що мусить викинути з голови:

— Пойнтсмене, а якщо Едвін Трікл має рацію? Якщо це справді психокінез? А що як Слотроп — навіть несвідомо — *змушує* їх падати, куди там вони падають.

— Ну, отже, вашим дещо перепаде, так.

— Але... *навіщо* це йому? Якщо вони падають усюди, де він...

— Може, він жінок ненавидить?

— Я серйозно.

— Мехіко. Ви, що, справді так цим переймаєтеся?

— Не знаю. Либонь, думав, чи не зв'яжеться все це з вашою ультрапарадоксальною фазою. Певне... мені хочеться знати, що ви насправді шукаєте.

Над головами гуде згряя В-17^[119], пункт призначення яких сьогодні невідомий, бо летять далеко за межами звичайних повітряних коридорів. Позаду «фортець» синіють підвалини холодних хмар, а їхні гладенькі вали помережані синіми прожилками, подекуди позначені вицвілим рожевим чи фіолетовим... Крила і стабілізатори зісподу підкреслені темно-сірими тіннями, ті м'яко оперені, світлішають уздовж вигинів фюзеляжу і кабіни. Обтічники гвинтів виступають із вигнутих капотів, розкручені пропелери невидимі, небесне світло робить усі незахищені поверхні однаково тьмаво-сірими. Літаки гудуть собі, неквапом, у промерзлій височині, на льоту скидають паморозь, лишають у небі позад себе білу крижану борозну, їх колір накладається

на відгинки хмар, крихітні ілюмінатори й отвори у м'якій чорноті, у плексигласовому носі відбиваються пасма та струмені хмар і сонця. А всередині — чорний обсидіан.

Пойнтсмен далі теревенить про параною та поняття «протиставлення». Шкрябав у Книзі окличні знаки і «як правильно» на всіх берегах відкритого листа Павлова до Жане стосовно *sentiments d'emprise*^[120] та розділу LV «Спроба фізіологічного розуміння нав'язливого неврозу та параної»: нічого не міг із собою вдіяти, хоча семеро власників і домовилися позначок у Книзі не робити — надто вона цінна, кожному довелося викласти за неї по гінеї. Книгу продали йому потай, у темряві, під час нальоту люфтваффе (більшість копій згинули на їхньому складі у перші дні Битви за Британію). Пойнтсмен так і не розгледів навіть фізіономії продавця — той щез при перших звуках відбою тривоги, полишивши доктора з Книгою, безсловесна пачка паперу вже розігрівалася, мокріла у стиснутих долонях... так, еротика була б на славу, цей грубий самвидав точно пасував би... ламані фрази, наче зашифрований кострубатий переклад доктора Горслі Ганта^[121], а в розшифровці — сороміцька втіха, злочинні поривання... І наскільки ж у кожній собацюрі, що потрапляє на його оглядовий стіл, Нед Пойнтсмен вбачає гарненьку жертву, в її потугах скинути пута... адже скальпель і зонд однаково декоративні, це лиш доповнення, вишукані, наче різка або нагай, чи не так?

Том, що передував Книзі, — перші Сорок одна Лекція — потрапив до нього у двадцять вісім років велінням Венери у гроті, проти якого не заперечиш: кинути Гарлі-стрит, вирушити в подорож, що веде все далі, блаженно вперед, у лабіринт роботи над умовними рефlekсами, звідки лиш тепер, після тринадцяти років, він починає повертатися, наражається на старі знахідки — цією стежкою він уже ходив, — тут і там здибує наслідки свого безмежного молодого захвату... Але ж вона застерігала, так? — а він бодай раз прислухався? — що з часом доведеться заплатити сповна. Венера й Аріадна! Здавалося, вона варта будь-якої плати, лабіринт тими днями здавався надто химерним для *них* — сутінкових сутенерів, які все влаштували між версією його самого, крипто-Пойнтсменом, та його долею... надто розгалужений лабіринт, гадав він тоді, його, Пойнтсмена, тут нізащо не відшукають. А тепер зрозумів. Зайшов надто далеко, не бажаючи до часу дивитися у вічі правді, і зрозумів: вони просто вичікують, кам'яні та впевнені,

агенти Синдикату, яким вона, певно, також заплатила, у центрі лабіринту чекають на його наближення... Їм належить усе: Аріадна, Мінотавр і навіть, як побоюється Пойнтсмен, він сам. Нині вони миготять перед ним, голі, атлетичні, завмерли, дихають у центрі, їхні жахливі пеніси повстали, скам'янілі, як і очі, що блискають памороззю чи то лусками слюди, але не хіттю, або ж не до нього. У них така робота...

— П'єр Жане іноді висловлювався, мов східний містик. Він не розумів протиставлення. «Акти образити й бути образеним поєднані в загальній процедурі образи». Обговорювач і обговорюваний, господар і раб, незаймана і спокусник — усяка пара доволі зручно поєднана й нероздільна... Оцей інь-янський мотлох — останній притулок невиправних ледарів, як-от Мехіко. Ти уникаєш малоприємної роботи в лабораторії, але що ти при цьому *сказав*?

— Мені не хочеться заходити з вами у релігійну суперечку, — через недосипання сьогодні Мехіко роздратований більше, ніж зазвичай, — але от я собі гадаю — може, всі ви трохи той... ну, надто назираєте на переваги аналізу. Тобто — коли все розкладете на складові — чудово, я першим аплодуватиму вашому ремеслу. Але, попри купу шматків та уривків, що сказали *ви*?

Пойнтсменові така суперечка також не до вподоби. Проте він гостро поглядає на молодого анархіста в червоному шалику.

— Павлов вважав, що ідеал, фінал, заради кого ми б'ємося в науці, у справді механічному поясненні. Він був реалістом і не сподівався побачити цього за життя. Чи за кілька життів. Він сподівався на довгий ланцюг наближень, дедалі краще й краще. Зрештою, він вірив у суто фізіологічну основу життя духу. Поза причиною не буває наслідку, чітка послідовність зв'язків.

— Ну, це не моя парафія, — Мехіко на правду не хоче образити чоловіка, але зрештою — існує думка, що ці причини-наслідки не є нескінченно розтяжними. Якщо наука взагалі хоче рухатися далі, їй слід шукати не такий вузький, не такий... стерильний комплекс припущень. Можливо, наступний великий прорив станеться, коли нам вистачить хоробрості взагалі відмовитися від причини-наслідку і вдарити з якогось іншого боку.

— Ні, не «вдарити». Це регрес. Тобі тридцять років, хлопче. Немає ніяких «інших боків». Можна лишень уперед — *всередину* — або

назад.

Мехіко спостерігає, як вітер смикає Пойнтсмена за поли шинелі. Чайка скімлить, летить боком уздовж промерзлої берми. Крейдяне урвище над головою стало дибки, холодне й незворушне, як смерть. Давні європейські варвари, що ризикнули наблизитися до цього берега, крізь туман уздірили білу стіну і здогадалися, куди пішли їхні мерці.

Ось Пойнтсмен повернувся і... Господи, він усміхається. В цій нещирій приязні прозирає щось таке прадавнє, що — не тепер, але кількома місяцями пізніше, коли забуває весна, а Війна в Європі добіжить кінця, — Роджер згадає цю усмішку, вона переслідуватиме його, як найлютіша гримаса, яку він лиш бачив на людському обличчі.

Вони спинилися. Роджер витріщається на Пойнтсмена. Анти-Мехіко. Втілення «поняття протиставлення», але на якій корі, на якій зимовій півкулі? Що за мертвотна мозаїка, вивернута назовні, до Порожнечі... геть від рятівного міста... Зрозуміла лишень тим, хто мандрує зовні... очі вдалину... варвари... вершники...

— У нас обох є Слотроп, — ось що допіру сказав Пойнтсмен.

— Пойнтсмене, чого ви домагаєтеся? Ну, крім слави.

— Не більше, ніж Павлов. Фізіологічного підґрунтя досить дивної, як видається, поведінки. Мені однаково, до котрої з ваших ТПД-ешних ^[122] категорій вона потрапить, але дивно, що жоден із вас не згадав про телепатію: може, Слотроп на кого-небудь там налаштований, ну, на того, хто у німців заздальгідь знає розклад пусків? Га? Мені начхати, що воно таке, може, якась звіряча фрейдистська помста матері за те, що намагалася його каструвати, — я не знаю. Не маю жодних претензій, Мехіко. Я — невибагливий, методичний...

— Скромний.

— У цьому я сам собі визначив межі. Маю лишень реверсування шуму ракети... клінічна історія вироблення сексуальних рефлексів, *можливо*, на слуховий подразник, і, *судячи з усього*, реверсування причинно-наслідкового зв'язку. Я менше за вас схильний відкинути причину й наслідок взагалі, але якщо їх треба видозмінювати — давайте змінимо.

— Але чого ви домагаєтеся?

— Ви ж бачили його МБОО. Його шкалу F ^[123]? Фальсифікації, спотворені процеси мислення... Результати чітко свідчать: у нього

психопатичні відхилення, манії, латентна параноя... так от, Павлов вважав, що манії та параноїдальні марення є продуктом якихось... вважайте, клітин, нейронів у мозаїці мозку, настільки збуджених, що через взаємну індукцію вони пригнічують ділянку кори навколо себе. Одна яскрава, полум'яна цятка, оточена темрявою. Темрявою, яку та цятка певним чином покликкала до життя. Вона ізольована, ота яскрава цятка, може, й на все життя пацієнта, від усіх інших ідей, відчуттів, самокритики, що втихомирюють і нормалізують полум'я. Павлов називав це «цяткою патологічної інертності». От зараз ми працюємо із собакою... він пройшов «зрівнювальну» фазу, коли будь-який подразник, сильний чи слабкий, викликає достоту ту саму кількість крапель слини... відтак перейшли до «парадоксальної» — потужні подразники викликають слабку реакцію, і навпаки. Учора вивели його на ультрапарадоксальну. За межі. Тепер, коли вмикаємо метроном, який раніше означав їжу і викликав у Собаки Вані потоки слини, собака одвертається. А коли вимикаємо метроном, от *тоді* Собака Ваня до нього повертається, нюхає, пробує лизати, кусати — відкушує у тиші подразник, якого немає. На думку Павлова, всі душевні захворювання врешті-решт пояснюються ультрапарадоксальною фазою, патологічно-інертними цятками кори, плутаниною з поняттями протиставлення. Павлов було надумав цілковито присвятити себе експериментам, але помер. А я живу. Маю фінансування, і час, і волю. Слотроп — сильний, непроникний, його непросто перевести в будь-яку з трьох фаз. Можливо, зрештою, нам доведеться морити його голодом, тероризувати, я не знаю... не конче до цього доводити. Але я таки знайду його цятки інертності, з'ясую, які вони, навіть якщо мені доведеться залізти у його триклятий череп, і, може, розгадаю цю загадку, чому так падають ракети — хоча, зізнаюся, це лишень подачка, аби вмовити вас мені допомогти.

— Навіщо? — Трохи не по собі, га, Мехіко? — Навіщо вам я?

— Не знаю. Але ви потрібні.

— *Ви* — одержимий.

— Мехіко. — Він стоїть без поруху, повернута до моря половина обличчя наче вмить постаріла на пів століття, дивиться, як хвилі аж тричі залишають по собі крижану плівку. — Допоможіть мені.

Та нікому я не годен допомогти, думає Роджер. І звідки така спокуса? Це небезпечно, це збочення. Він справді хоче допомогти, він,

як і Джесіка, страшенно боїться Слотропа. *А як же дівчата?* Може, це все його самотність у Відділі Псі, у переконанні, до якого він не може ані пристати серцем, ані покинути... їхня віра, навіть скупого на усміх Глоумінга, полягає в тому, що має бути щось більше за почуттями, за смертю, за Ймовірностями, в які Роджеру тільки й лишається вірити... *О, Джесі,* — його обличчя тикається в її голу, химерно кістяну і жиливу спину, — *я тут геть чисто заблукав...*

Між водою та жорсткими водоростями бринить на вітрі довга смуга трубопроводу за колючим дротом. Чорна мережа тримається на довгих скісних розтяжках, які списами стирчать у бік води. Картина занедбана й математична: обідрано все до векторів сил, що утримують конструкцію на місці, де-не-де подвоєно, один ряд за іншим, йде навспак — це Пойнтсмен і Мехіко знову пішли — товстезним муаром, на тлі повторення діагоналей повторюється вертикально паралаксом, а нижче плутанина дроту вже геть безладна. Вдалині, де конструкція звертає в туман, ажурна стіна набуває сірого кольору. Нічний снігопад забілив кожен чорний штрих, проте вітер і пісок знов оголили темне залізо, просолили, тут і там явивши короткі мазки іржі... а місцями крига й сонце перетворюють конструкцію на електрично-білі потоки енергії.

Ще далі, нагорі, на півдорозі до скель, за вкопаними фугасами й протитанковими стовпами з подзьобаного бетону, в ДОТі, накритому сіткою і дерном, після складної лоботомії розслабляються доктор Блігт і його медсестра Айві. Його відчищені вправні пальці пірнають попід її підв'язки, відтягують, одпускають із раптовим гучним «хлясь» і «го-го-го» від Блігта, Айві підстрибує і також сміється, не надто наполегливо вивертаючись. Вони лежать на постелі зі старих вицвілих навігаційних карт, інструкцій з експлуатації, драних мішків з піском і розсипаного піску, спалених сірників і розтріпаних коркових фільтрів потовчених сигарет, якими втішалися ночами 41-го, коли від найменшого відблиску в морі раптово стискалося серце.

— Ти божевільний, — шепоче вона.

— Я розпусник, — усміхається він і знову хляпає її підв'язкою, немов якийсь хлопчисько з рогаткою.

На узвишші лінія циліндричних загороджень, яким належало калічити «королівських тигрів», що тепер ніколи вже не покотяться цією землею, лінією білих кексів зміється вдалину мишастими

пасовиськами, серед плоских латок снігу і блідих виходів вапняку. На ставочку чорношкірий із Лондона, катається на ковзанах, неймовірний, наче зуав, ковзає на лезах, високий і гордий, ніби народжений для них і криги, не для пустелі. Міські дітлахи кидаються перед ним урозтіч, і все одно надто близько, щоразу, коли він розвертається, їхні щоки обпікає віяло крижаних іскор. Доки не всміхнеться, вони не наважаться заговорити, почнуть лишень ходити хвостиком, стежитимуть, кокетуватимуть, жадаючи усмішки, остерігаючись її, прагнучи її. Лице має чарівне, таке лице вони знають. На березі Майрон Грантон і Едвін Трікл смалять цигарки, одна за одною, розмірковуючи про Операцію «Чорне крило» та репутацію Шварцкомандо, спостерігають за своїм чарівним негром, своїм прототипом, обидва не хочуть ризикувати і на лід не виходять, не мають жодного бажання стрибати чи викидати якісь колінця перед дітлашнею.

Зима застигла — небо перетворилося на холодне сяюче желе. Унизу на пляжі Пойнтсмен виймає з кишені рулон туалетного паперу, кожен листок із трафаретним «Власність Уряду Й. В.», аби висякатися. Роджер раз у раз заправляє волосся під шапку. Обоє мовчать. Ось вони, чалапають, руки в кишенях, руки з кишень, силуети тоншають, жовто-брунатний і сірий, і ще мазок яскраво-червоного, доволі різкі контури, їхні сліди позаду — довгий морозний шлях знесилених зірок, хмари відбиваються від глазураного пляжу майже білим... Вийшли з поля зору. Ніхто не чув початку їхніх розмов — навіть натяку не збереглося. Вони йшли, доки їх не сховала зима, і, здавалося, навіть безжальний Канал от-от замерзне, і ніхто, жоден із нас, більше не побачить їх знову такими самими. Сліди засипало кригою, а трохи згодом їх забрало море.

□□□□□□

Прихована камера стежить, як вона, довгонога, ходить тихими кімнатами навмисно безцільно, широкі плечі підлітка трохи зсутулені, а волосся не просто заплетене в косу, а зібране у модну високу зачіску із старою тьмаво-срібlistою короною, вчорашня свіжа завивка заморозила світле волосся на маківці сотнями вихорців, що сяють крізь темну філігрань. Діафрагму сьогодні якнайширше, додати

вольфрамового світла, такого дощу останнім часом і не пригадаєш, до будиночка час від часу долинають вибухи ракет далеко на півдні та сході, гримають не запітнілими вікнами, а лишень дверима, шарпають три-чотири рази, наче бідолашні духи, яким забaglося товариства, просяться досередини, на хвилинку, аби торкнутися...

Вона в будинку сама, якщо не рахувати таємного кінооператора й Осбі Філа, що на кухні творить якісь дива із зібраними на даху грибами. Мають блискучі червоно-помаранчеві чашечки шапок із опуклими клаптями білувато-сірої вуалі. Час від часу геометрія непосидючості спонука її визирнути у двері, глянути, як Осбі хлоп'ячому захоплено займається *Amanita muscaria*^[124] (саме цей різновид отруйного Ангела-Руйнівника приковує всю увагу Осбі або те, що в нього вважається увагою) — с'яйнути, як вона сподівається, доброзичливою усмішкою, а Осбі та усмішка видається дуже світською, витонченою, пустотливою. Перша голландська дівчина, з якою він спілкувався, і йому дивно бачити не дерев'яні мешти, а високі каблучки, його, бачте-но, просто до нестями вражає її ошатний і (як він гадає) континентальний вигляд, розум, що сяє під світлими віями або за темними окулярами, в яких вона хизується на вулиці, у залишку дитячої припухлості, в симетричних ямочках у кутиках її рота (на великих планах видно, що її шкіра, хоч і майже досконала, трішки припудрена та підрум'янена, вії підведені чорним, брови вигнуті вгору завдяки двом-трьом вищипнутим фолікулам...).

А що в юного Осбі може бути на гадці? Він ретельно вичищає кожну грибну чашечку кольору хурми та шинкує решту. Виселені ельфи гасають дахом, теревенять. Перед ним росте купа помаранчево-сірих грибів, тому він жменями засипає їх у каструлю з окропом. Попередня партія кипить на повільному вогні, вже густа каша, вся в жовтій піні, Осбі знімає піну й розмелює цю кашу в Піратовому блендері, відтак розмазує грибне місиво по жерстяній формі для випікання. Відчиняє піч, азбестовою чаплією дістає ще одну жаровню, вкриту темним припеченим порохом, замінює його щойно приготованою. Товче у ступі якусь субстанцію і зсипає її до старої бляшанки від печива «Гантлі-і-Палмерз», залишаючи лишень трішки, вправно згортає ці рештки в лакричний цигарковий папір «Різла», потім підкурює і вдихає дим.

Але ось вона зазирає до кухні, саме коли Осбі відкриває лунку піч. Камера не фіксує на її обличчі жодної зміни, але чому вона так непорушно застигла у дверях? Наче цей кадр має зупинитися і розтягтися саме на таку тривку мить золота, свіжого й потемнілого, мікроскопічно закамуфльованої невинності, лікоть ледь зігнутий, рука впирається у стіну, віяло пальців на блідо-помаранчевих шпалерах, наче торкається власної шкіри, такий замислений дотик... На вулиці нескінченний дощ із невловимим присмаком кремнію крижаним потоком тужливо хлюпає і повільно роз'їдає середньовічні вікна, наче димом запинає далекий берег річки. Це місто з усіма його прошитими бомбами милями — невтомно кимось сплутана жертва... луска блискучої черепиці, закіптюжена цегла над вікном, темним чи освітленим, і кожна з мільйонів шпаринок беззахисна перед сутінками зимового дня. Дощ омиває, змочує, сюрчить пісеньку, наповнює канави, а місто височіє собі і приймає його зі звичною байдужістю... Зі скреготом і металевим виляском піч знову закривається, але для Катьє вона не закриється ніколи. Катьє сьогодні довго видивлялася у дзеркала, знає, що зачіска та макіяж у неї бездоганні, вона в захваті від сукні з «Гарві Ніколз», прозорий шовк — він стікає від накладних плечиків до глибокої борозенки між грудьми — густого відтінку какао, відомого у цій країні як «негритянський», цілі ярди вишуканого шовку скручені й накинуті, зібрані на талії, а до колін опускаються м'якими складками. Кінооператор задоволений несподіваним ефектом такої кількості плинного шовку, а надто коли Катьє проходить перед вікном і дощове світло, що проникає всередину, на кілька коротких клацань діафрагми перетворює тканину на тьмаве скло відтінку темно-сірого деревного вугілля, антикварне й обвітрене, сукня, лице, волосся, руки, стрункі ноги, все перетворюється на скло й поливу, завмерлу целулоїдну мить — дощ, напівпрозорий охоронець, струшуваний цілісінький день ракетними вибухами то віддалік, то поруч, — утворює темне і загрозливе тло за нею, підкреслює її у кадрі.

Дивлячись у дзеркало, Катьє також відчуває задоволення оператора, але вона знає те, чого не може знати він: у самій собі, ув'язнена у *soigné*^[125] поверхні чудової тканини й відмерлих клітин, вона тлін і прах, вона належить Печі — це жорстоко, їм тут таке і не снилося... її місце у *Der Kinderofen*^[126]... варто лишень згадати його зуби, довгі, моторошні, прошиті яскраво-брунатною гнилизною, коли

він вимовляє ці слова, жовті зуби капітана Блікеро, мереживо роз'їдених тріщин, а в глибині його нічного дихання, в темній печі його самого, вічний шепіт загнивання... Зуби вона згадує перш за інші його риси, від Печі зубам має стати краще, ніж від іншого, — від того, що призначено їй та Готфріді. Він ніколи не казав того прямо, навіть не звертався ні до кого з них, радше розмовляв із гостями вечірки через її вишколені атласні стегна або вздовж покірного хребта Готфріді (вісь «Рим — Берлін», як назвав його тої ночі, коли прийшов італієць і всі вони вмостилися на круглому ліжку, і капітан Блікеро закупорив підставлений Готфрідів анус, а італієць одночасно — його гарнесенький ротик). Катъє, знерухомлена, зв'язана, з кляпом у роті і накладними віями, сьогодні лише жива подушка для білих і напахчених парфумами кучерів італійця (троянди й жир, ще трохи — і протухне)... будь-яке висловлювання — нерозквітлий пуп'янок, здатний розшаровуватися й нескінченно розкриватися (вона пригадує математичну функцію, що розквітне заради неї ступеневим рядом *без загального члена*, нескінченно, похмуро, хоча жодної миті не зненацька... його фраза *Padre Ignazio* розгортається в іспанського інквізитора, чорну сутану, смаглявий ніс із горбинкою, нестерпний сморід фіміаму + духовник/кат + Катъє й Готфрід обоє на колінах, впритул у темній сповідальні + діти зі старої *Märchen*^[127] на колінах, а колінам зимно й боляче, перед Піччю, нашіптують їй секрети, котрі нікому більше не можуть розкрити + полювання на відьом, параноїдальна манія капітана Блікеро, і він підозрює їх обох, попри мандат NSB^[128] у Катъє + Піч у ролі слухача/месника + Катъє на колінах перед Блікеро, зодягнутим у чорний оксамит та кубинські каблукі, його пеніс сплющений під шкіряним бандажем тілесного кольору, до якого зверху він причепив штучну жіночу... штучну манду і кошлате хутро з соболя, і те, й інше виготовлене в Берліні сумнозвісною мадам Офір, штучні губи та яскраво-червоний клітор вилиті з — мадам покірно просила вибачення, посилаючись на дефіцит, — синтетичної гуми й міполаму, нового полівінілхлориду... майже справжня рожева вологість наїжачується крихітними лезами з нержавіючої сталі, їх сотні, а Катъє на колінах змушена різати об них собі губи та язик, а відтак поцілунками малювати криваві абстракції на золотій негрунтованій спині свого «брата» Готфріді. Брата по грі, по рабству... Вона ніколи доти його не бачила, доки не прийшла в

реквізований будиночок поблизу пускових майданчиків, захованих у дібровах і парках цього заселеного клину дрібних ферм та обійсть, що простягається на схід від королівського міста поміж двома обширами польдеру до Васенаара — але того першого разу його обличчя, побачене в осінньому світлі крізь величезне західне вікно вітальні, коли він стояв на колінах голий, якщо не зважати на змережений шипами нашійник, ритмічно мастурбуючи під вигуки капітана Блікера, вся його світла шкіра, розпечена надвечірнім сонцем до яскравого синтетично-помаранчевого відтінку, який у неї ніколи не пов'язувався зі шкірою, кривавий моноліт його пеніса, добре чути у тиші килимів важке дихання, лице, підняте не до когось певного, а наче до чогось такого на стелі чи в небесах, що стеля може замінити його поглядом, а очі опущені, в такому стані він, очевидно, проводить більшість часу, — його обличчя, підняте, дедалі напруженіше, охоплене оргазмом, воно настільки близьке до того, що вона все своє життя бачила в дзеркалах, до її власного продуманого погляду манекена, що вона затамовує подих, на мить відчуває прискорене серцебиття і лишень по тому дивиться на Блікера. Той у захваті.

— Можливо, — каже він, — тобі я обріжу волосся. — Посміхається до Готфріда. — А його змушу відростити.

Кожного ранку у казармах, вишикуваних рядком біля його батареї біля *Schußstelle* 3^[129], де за старих часів перед знавісними безталанними завсідниками перегонів колись мчали із тупотом коні, на хлопця може чекати пониження, тож постійних оглядів він не проходить, капітан оберігає його від армійських порядків. Замість цього між стрільбами чи то вдень, чи вночі, не досипаючи, у найнезручніший час він потерпає через «Hexeszüchtigung^[130]» капітана. То обрізав їй Блікера волосся чи ні? Цього вона вже не пам'ятає. Знає, що раз чи двічі одягала мундири Готфріда (волосся, авжеж, забирала під його пілотку), і при цьому легко могла б зійти за його двійника, такі ночі проводила «в клітці», оскільки правила встановлював Блікера, а Готфрідові доводилося вдягати її шовкові панчохи, мереживний фартушок і очіпок, весь її атлас та органді зі стрічками. Однак потому він завше повертався до клітки. Так має бути. Їхній капітан не дозволяє сумніватися, хто з них, сестра чи брат, насправді покоївка, а хто гусак на відгодівлі.

Чи всерйоз вона грає? У завойованій країні, у її власній окупованій країні, як вона гадає, краще стати частиною якогось формального, осмисленого різновиду того, що зовні відбувається без усякої форми чи пристойних обмежень удень і вночі, страти без суду й слідства, облави, побиття, параноя, сором... вони між собою цього ніколи відверто не обговорюють, однак, схоже, Катьє, Готфрід і капітан Блікеро зійшлися на тому, що така нордична й прадавня форма, з якою вони знайомі і з якою їм зручно, — заблукалі дітлахи, лісова відьма в пряниковому будиночку, полон, відгодівля, Піч — буде їхнім притулком, захистом від того, що ззовні, чого жоден із них витримати не спроможний — Війни, цілковитої влади випадку, і, поміж усім іншим, їхніх власних жалюгідних умов отут...

Навіть усередині, в будиночку, небезпечно... майже щодня ракета дає збій. У кінці жовтня неподалік від цього обійстя одна впала і вибухнула, забравши життя дванадцятьох членів бригади наземного обслуговування, вибивши шибки в будинках на сотні метрів навколо, включно із західним вікном вітальні, де Катьє вперше побачила свого золотого брата по грі. За офіційними чутками, вибухнуло тільки пальне й окиснювач, але капітан Блікеро з дрожем, слід зауважити, нігілістичного вдоволення сповістив, що аматоловий заряд боеголовки також вибухнув, а тому для них що пусковий майданчик, що мішень — однаково... І всі вони приречені. Будиночок стоїть на захід від іподрому Дьойндігт, у протилежному від Лондона напрямку, але то геть нічого не важить — ракети, сказившись, часом повертають, як їм заманеться, моторошно іржуть у небесах, крутяться і падають казнакуди, куди звелить їхнє безумство, незрозуміле і, ймовірно, невиліковне. Якщо встигають, господарі їх знищують — по радіо, у корчах. Між ракетними пусками — англійські нальоти. Коли надходить час для вечері, низько над темним морем з ревінням пролітають «спітфайри», затинаючись, вмикаються міські прожектори, високо в небі над мокрими залізними лавами у парках зависає відлуння сирен, гармати ППО пахають, намацують, а бомби падають у гаю, на польдер, у низинах, де, як гадають, розквартировані ракетні підрозділи.

Цим самим до гри додається обертон, що змінює тембр. Це вона, Катьє, якоїсь невизначеної поки що миті має запхати Відьму до Печі, напаленої для Готфріда. Тому капітанові не слід виключати

ймовірності того, що Катъє — насправді англійська шпигунка чи голландська підпільниця. Попри всі потуги німців, з Голландії просто в Командування бомбардувальної авіації Королівських ВПС нескінченним потоком плинуть розвіддані про розгортання частин, шляхи сполучення, в якій темно-зеленій діброві може причаїтися А-4: дані застарівають щогодини — настільки мобільними є ракети та їхнє допоміжне устаткування. Але «спітфайрам» вистачає й електростанції, і складу рідкого кисню, і квартири командира батареї... от цікаве питання. Чи вважатиме Катъє свої зобов'язання недійсними, одного разу викликавши англійські винищувачі-бомбардувальники на цей самий будиночок, свою іграшкову тюрму, хоча це й означає смерть? Капітан Блікеро в цьому геть не впевнений. До певної міри ця агонія його захоплює. Певна річ, у людей Мюссерта^[131] є послужний список Катъє, він бездоганний, на її рахунку щонайменше три впольовані єврейські родини, вона справно буває на зборах, працює на курорті люфтваффе під Схевенінгеном, де керівництво хвалить її за сумлінність і бадьорість духу, від роботи не ухиляється. Та й не використовує, як багато хто зараз, партійний фанатизм, аби прикрити брак здібностей. Можливо, є лиш одна тінь сумніву: її відданість холодна, схоже, у неї є своя причина перебувати в Партії. Жінка з математичною освітою — і з *причинами*... «Зажадай Переміни, — казав Рільке, — Хай Пломінь тебе надихне^[132]!» Лаврові, солов'ю, вітрові — *жадаючи його*, віддатися, обійняти, впасти в пломінь, що зростає, заповнюючи собою всі почуття й... не кохати, бо вже неможливо діяти... але безпорадно лишатися закоханим...

Проте не Катъє: жодного тріпотіння. Блікеро робить висновок, що потай вона побоюється Перемін, замість цього вподобала підправляти незначні похибки у візерунках та вбранні, не заходячи далі політичного трансвестизму — не лишень у Готфрідовому одязі, а й у звичайній мазохістській одязі французької покоївки, що так не пасує до її зросту, довгих ніг і ходи, білявого волосся, крилоподібних чуттєвих плечей — вона в усе це лишень грає... грає у гру.

Він нічого не може вдіяти. Посеред приреченого Райху, паперової імпотенції наказів, вона йому дуже потрібна, потрібен Готфрід, шкіряні паски з батогами, його руки ще спроможні їх відчувати, її зойки, червоні рубці на сідницях хлопчика, їхні уста, його пеніс, пальці на руках і ногах — за цілу зиму лиш у них є певність, лиш на них

можна покладатися: причин він вам не скаже, проте в душі вірить — хоча тепер, певно, хіба формально — в оцю, єдину з усіх різновидів *Märchen und Sagen*^[133], вірить у безпеку зачарованого будиночка в лісі, жодна бомба не впаде на нього просто так, лишень унаслідок зради, якщо тільки Катєє насправді англійський агент і наведе їх, а він знає, що вона так не зможе, що якимось дивом, непомітнішим за відгомін будь-яких слів, британський наліт — єдиний заборонений стусан у спину, до заключного залізного літа Печі. Вона прийде, прийде ця Доля... не так — але прийде... *Und nicht einmal sein Schritt klingt aus dem tonlosen Los...* З усієї поезії Рільке «Десяту елегію» він полюбляє особливо, відчуває, як гірке пиво Млості починає пощипувати в очах і в носі на спогад про будь-який уривок із... юний мрець, обійнявшись зі своєю Жалобою, своєю останньою єднальною ланкою, відкинувши нині навіть її умовні людські дотики навіки, сходить сам-один, смертельно самотній, вище і вище у гори первісного Страждання, а над головою — знавісніло-чужі сузір'я... *I в безлунні судьби ані разу не чуть його кроків*^[134]... Це він, Блікеро, видирається нагору, піднімається уже добрих двадцять років, ще до того, як у ньому спалахнув племін Райху, ще із Африки... один. Хай би яка плоть задовольняла Відьму, канібала й чаклуна, хай би якими квітучими були знаряддя страждання — один, один. Відьми він навіть не знає, не здатен осягнути того голоду, який визначає його/її, лишень у хвилини слабкості його ошелешує, як цей голод може існувати в тому ж тілі, що й він сам. Атлет і його вміння, окреме усвідомлення... Молодий Раугандель, принаймні, так сказав... за багато років до війни... Блікеро спостерігав за своїм молодим другом (навіть тоді вже настільки кричуще, настільки безнадійно приреченим на якийсь різновид Східного фронту) в барі, на вулиці, хай як погано сидів на ньому вузький костюм і були подерті його черевики, він дуже красиво приймав футбольний м'яч, який жартівники, впізнавши, кидали навіть не знати звідки, — безсмертні фортелі! удар без підготовки, так до неможливості високо, такою досконалою параболою, м'яч злітає на милі, аби пролетіти саме між двома високими фалічними електричними пілонами кінотеатру «Ufa» на Фрідріхштрассе... на голові міг тримати м'яч кварталами, годинами, а ноги красномовні, як поезія... Проте він лишень хитав головою, коли запитували, намагався бути своїм хлопцем, але не міг із себе вичавити... «Це... так буває...

м'язи самі... — а потім, пригадавши слова старого тренера: — Це ж м'язове, — чарівно всміхнувшись і вже лиш тим мобілізований, уже гарматне м'ясо, блідий відблиск бару в дифракційній решітці голоної макітри: — Рефлекси, знаєте... Це не я... Просто рефлекси». Коли ж у ті дні для Блікеро все стало перетворюватися з хіті на простий жаль, тупий, як і подив Рауганделя від власного таланту? Він перебачив уже стільки цих Рауганделів, особливо після 39-го, вони переховували таких само таємничих гостей, сторонніх, що часто не мали якогось дивовижнішого дару, крім як завше опиняться там, куди снаряди не... хто-небудь із *них*, з цієї сировини, «чекає на Переміни»? Вони взагалі про це знають? Він сумнівається... Користуються лише їхніми рефлексами, по сотні тисяч за один раз, інші користуються — королівські метелики, захоплені Пломенем. Уже багато років тому Блікеро позбувся наївності у цьому питанні. Отже, йому судилася Піч, а загублені дітлахи, які нічого не знають і змінять хіба однострої та посвідчення, житимуть і процвітатимуть ще довго після того, як його жар та газу вилетять у трубу. Так, так. Вандерфогель^[135] у горах Стражданя. Щось це надто довго триває, він вибрав гру, вважає, лише заради того кінця, що вона принесе, *nicht wahr*^[136]? нині надто старий, грип дедалі важче вилікувати, шлунок надто часто мучить цілими днями, від огляду до огляду помалу сліпнуть очі, він надто «реаліст» і навряд чи вибере смерть звияжця чи навіть солдата. Йому зараз хочеться одного — вийти із зими, опинитися в теплі Печі, в її пільмі, її сталевому прихистку, аби дверцята за ним — вузький прямокутник кухонного світла з деренчанням стає дедалі вужчим — зачинилися навік. Усе інше — попередні ласки.

Але йому не байдуже, не байдужіше, ніж слід, і його це дивує — що там із дітьми, з їхніми мотивами. Вони шукають свободи, міркує він, прагнуть, як він, Печі, і така збоченість його переслідує й гнітить... він знову й знову повертається до запустіння й безглузлого образу того, що було будиночком у лісі, а нині перетворилося на крихти й патьоки цукру, зосталася сама лиш чорна безугавна Піч і двоє дітей, пік приємної енергії вже позаду, знову діймає голод, зникають у зеленій чорноті дерев... Куди вони підуть, де вони знайдуть прихисток уночі? Дитяча недалекоглядність... і громадянський парадокс цієї їхньої Маленької Держави, підвалини якої — у тій самій Печі, що неминуче її знищить...

Та кожен істинний бог має бути і будівничим, і руйнівником. Він зростав у християнському середовищі, і сприйняти це було важко, аж до подорожі на *Südwest*, до його африканської виправи. Серед наждачного пломеню Калахарі, під розгорнутим аркушем прибережного неба, вогню й води він учився. Хлопчак гереро, силами місіонерів колись сповнений жаху перед християнськими гріхами, шакалячими привидами, могутніми європейськими смугастими гієнами, що женуться за ним, прагнучи поживитися душею, коштовною личинкою, що живе в його хребті, нині намагався ув'язнити своїх старих богів у клітці, спіймати у пастки слів, видати їх — диких, паралізованих — цьому вченому білому, який, видається, страшенно закоханий у мову. Носить у заплічнику «Дуїнянські елегії^[137]», видані перед самим його від'їздом, мамин подарунок біля трапу, запах свіжої друкарської фарби п'янив його ночами, поки старе вантажне судно повзло із тропіка в тропік... доки сузір'я, нові зірки країни Болю, не стали геть чужими, а пори року не перевернулися догори дригом... і він не висадився на берег з високоносого дерев'яного човна, що двадцять років тому доправляв із залізного рейду синьоштанні війська для придушення великого Повстання Гереро. Аби знайти в глибині суходолу, серед розколотих гір між Намібом і Калахарі, свого вірного тубільця, свою нічну квітку.

Непрохідні скелясті пустки, обпалені сонцем... безліч миль каньйонів звиваються в нікуди, на дні занесені білим піском, який з плином дня перетворюється на холодну королівську блакить... Ми тепер зробимо Нджамбі Карунга, *отухона*^[138]... — шепіт з-за палаючих гілок тернини, де німець тонкою книжечкою розганяє енергії, що скупчилися за вогняним колом. Він стривожено підіймає голову. Хлопчик уже хоче «гратися», але він називає герерське ім'я бога. Незвичне тремтіння охоплює білу людину. Він, подібно до Рейнського місіонерського товариства, що розбестило цього хлопчачка, вірить у святотатство. Особливо тут, у пустелі, де небезпеки, які він не зважається назвати навіть у містах, навіть за світлого дня, збираються довкола, складають крила, сідницями торкаються холодного піску, очікують... Сьогодні ввечері він відчуває міць кожного слова: слово — це лишень помах вій від означуваного ним. Небезпечність сексу із хлопчачком у відголосі святого Імені сповнює його непогамовною хіттю, хіттю перед лицем — маскою — миттєвої відплати з п'ятьми...

та для хлопчика Нджамбі Карунга — те, що буває, коли вони злягаються, та й по всьому: бог — творець і руйнівник, сонце й темрява, всі пари протилежностей, зведених разом, включно з чорним і білим, чоловічим та жіночим... і він у своїй невинності стає дитям Нджамбі Карунги (як і все в його претерітному клані, невблаганним, за межами їхньої історії) тут, під європейським потом, ребрами, внутрішніми м'язами, пуцькою (а в хлопчика м'язи залишаються шалено пружними багато годин поспіль, наче він націлений убивати, але жодного слова, лишень довгі, судомні, тлусті шматки ночі, які пролітають над їхніми тілами).

Що я з ним зробив? Капітан Блікеро знає, що зараз африканець десь посеред Німеччини, у Гарці, і що якби Піч цієї зими за ним зачинилася, вони вже сказали б *auf Wiedersehen* востаннє. Він сидить, у шлунку щось ворухиться, залози начинені хворістю, схилився над пультом у заляпанім маскувальною фарбою автомобілі. Сержанти моторного та кермового пультів вийшли на перекур, у пункті керування запуском він один. У брудному перископі зашкарублий туман зовні відривається клаптями від яскравої ділянки інею, що попругою оперізує здіблену примарну ракету там, де заливають бак із рідким киснем. Обступили дерева: шматка неба над головою ледь вистачає для зльоту ракети. *Bodenplatte*^[139] — бетонна плита на сталевих рейках — розташована на ділянці, позначеній трьома деревами, і виставлена точно на 260°, на Лондон. При розмітці використовують символ, грубу мандалу, червоне коло з широким чорним хрестом, в ньому пізнається прадавній коловорот, з якого, за переказами, перші християни видерли свастику, аби приховати свій злочинний символ. В дерево, у центр хреста, вбито два цвяхи. Поруч з одним знаком розмітки, намальованим фарбою, тим, що західніше від інших, хтось на корі видряпав вістрям багнета слова *IN HOC SIGNO VINCES*^[140]. Ніхто на батареї не зізнався, можливо, це справа рук Підпілля. Однак знищити напис ніхто не наказав. Навкруг *Bodenplatte* блимають блідо-жовті зрізи пеньків, свіжі тріски й тирса змішуються зі старим опалим листям. Глибокий запах із дитинства перебиває сморід палива та спирту. Заповідається на дощ або навіть на сніг. Нервово метушиться сіро-зелена обслуга. Чорні й лискучі каучукові кабелі повзуть до лісу, з'єднуючи наземне устаткування із голландською 380-вольтовою енергомережею. *Erwartung*^[141].

З якихось причин останнім часом йому важче згадувати. Щось таке, каламутне від бруду, в оправі призм, ритуал, щоденне повторення на щойно розчищених трикутниках у лісі, здолало те, що раніше було безцільною прогулянкою пам'яті, її безневинним зібранням образів. Часу, який він проводить не тут, а з Катьє й Готфрідом, меншає, і він то коштовніший, що частіші пуски. Хоча хлопчак і служить у підрозділі Блікеро, капітан майже не бачить його на службі — спалах золота, який допомагає маркшейдерам відмірювати кілометри до передавальної станції, притлумлена яскравість його волосся на вітрі зникає у хащі... Яка дивна протилежність африканцеві — кольоровий негатив, жовтий і блакитний. Капітан у якомусь сентиментальному вибухові почуттів, у якомусь передбаченні дав своєму африканському хлопчикові ймення «Енціан», на честь гірського тирличу з нордичним забарвленням у Рільке, принесеного, немов чисте слово, в долину:

*Bringt dock der Wanderer auch vom Hange des Bergrands
nicht eine Hand voll Erde ins Tal, die Allen unsägliche, sondern
ein erworbenes Wort, reines, den gelben und blaun Enzian*^[142].

— Омугона... Поглянь на мене. Я червоний і коричневий... *чорний*, омугона...

— *Liebchen*, це інша півкуля. У Німеччині ти був би жовтим і блакитним.

Дзеркальна метафізика. Зачарований тим, що вважав елегантністю, своїми книжковими симетричностями... І все ж таки, навіщо так безцільно говорити до висхлих гір, до спеки дня, до дикої квітки, з якої він пив, так нескінченно... навіщо губити ці слова у мареві, у жовтому сонці й крижаних блакитних тінях ущелин, якщо це не пророкування, поза всім долиховісним синдромом, за жахом роздумів про наближення старості, хай би скільки мимобіжних, хай би скільки ілюзорним був шанс бодай якогось «забезпечення» — *поза* цим дещо здійсмається, ворухиться, назавжди нижче, назавжди раніше його слів, дещо, отже, здатне розгледіти наближення жахливого часу, *принаймні* такого жахливого, як ця зима й та форма, якої нині набула Війна, форма, яка неминуче набуває обрисів останнього шматка головоломки: гри у Піч із жовтоволосим та блакитнооком юнаком і мовчазним

двійником Катъє (хто був її протилежністю на *Südwest*? Яка чорна дівчина, ніколи ним небачена, вічно захована під сліпучим сонцем, у захриплого, закіптюженому гуркоті потягів ночами, у темних сузір'ях, яким ніхто, ніякий анти-Рільке не дав назви...) — але 1944-го було вже надто пізно, вже нікому не потрібно. Усі ці симетричності виявилися довоєнною розкішшю. Не лишилося про що пророкувати.

І найменше про її раптовий вихід із гри. Єдиний варіант, якого він не взяв до уваги, можливо, і справді через те, що ніколи не бачив чорної дівчини. Мабуть, чорна дівчина — геній мегарішень — скинути шахову дошку, застрелити суддю. Але після поранення, після пошкодження — що станеться з малою державою Печі? Чи можна її полагодити? Можливо, нова форма більш відповідна... лучник і його син, і постріл у яблучко... та й сама Війна, наче король-тиран... Піч іще можна врятувати, хіба ні? підлатати, наново призначити ролі, не варто квапитися назовні, де...

Готфрід зі своєї клітки бачить, як вона вислизає з пут і тікає. Білявий і стрункий, волосинки на його ногах видно лише у сонячному світлі, та й то хіба тоненькою невагомою сіткою золота, повіки вже бгаються химерними юно/старими позначками зморщок, завитками, очі рідкісної блакиті, яких у поєднанні з погодою певними днями вже занадто для мигдалевого розрізу очей, тож ллється через вінця, сочиться, витікає, освітлюючи все обличчя хлопця незайманою синявою, синявою потопельника, тією, яку невситимо збирають вапняні стіни середземноморських вуличок, якими ми спокійно накручували педалі полуднями старого життя... Він не може її спинити. Якщо капітан запитає, розповість. Готфрід уже помічав, як вона вислизала назовні, ходять чутки, що вона заодно з Підпіллям, що вона закохана в пілота «штуки ^[143]», якого зустріла у Схевенінгені... Але, видно, вона й капітана Блікєро кохає. Готфрід називає себе пасивним спостерігачем. Він дочікувався, поки його наздоженуть вік і повістка, з безсоромним жахом, ніби спостерігав за стрімким наближенням повороту, у який мав намір увійти контрольованим заносом, *бери мене*, набираючи швидкість до останньої можливої миті, — ось його єдина молитва перед сном. Та небезпека, яка, на його думку, потрібна, для нього й досі вигадана: з того, із чим він фліртує й дражниться, смерть не є реальним виходом, герой завше крокує з епіцентру вибуху, з кіптявою на обличчі, але і з усмішкою, вибух — то

шум і різноманітність — і пригинається, аби не зачепило. Готфрід ще не бачив мерця, принаймні, зблизька. З дому час від часу надходить звістка, що загинув хтось із друзів, якось дивився, як віддалік в отруйну сірість вантажівок закидали довгі обвислі брезентові мішки, фари розтинали туман... та ще іноді ракети дають збій і намагаються на тебе впасти, на того, хто їх запускав, і вас із десятком втискається, тіла туляться одне до одного в окопчику, чекають, геть просмерділа потом вовна, напруження від стримуваного сміху, думаєш лишень — ось розповім у їдальні, напишу *Mutti*^[144]... Ці ракети — ніби його домашні тваринки, ледь приручені, часто має з ними клопіт, завжди норовлять повернутися. Він любить їх, як любив би коней чи «тигрів», якби йому довелося служити деінде.

Тут він почувається *доречним*, насправді у своїй стихії. А без Війни на що б він сподівався? Однак брати участь у *такій* авантурі... *Якщо «Зігфріда» не заспіваєш, то хоч списа візьми поноси.* З якого гірського схилу, з чийого засмаглого і коханого лица це долинуло? Все, що пригадує, це білий підйом, клапті луків, обложені хмарами... Нині ж опановує ремесло, доглядає за ракетами, а по закінченні Війни піде вчитися на інженера. Він розуміє, що Блікеро загине або зникне, а сам він таки вийде з клітки. Але це він пов'язує з кінцем Війни, а не з Піччю. Він, як усі, добре знає, що спійманих дітей завжди звільняють у мить найбільшої небезпеки. Трахання, солонина довжина кволого капітанового пеніса, що тицяється в його покірний рот, часте шмагання, віддзеркалене обличчя, коли цілує капітанський чобіт, крапчастий блиск, роз'їдений солідолом з підшипників, оливою, спиртом, розлитим під час заправки, затемнює його лице до непізнаванності — все це необхідне, через це його полон особливий, а інакше він навряд чи відрізнявся б від армійського тягаря і задухи. Соромно, що все це йому дуже подобається: від слова *сука*, сказаного особливим тоном, у нього ерекція, яку не притлумити силою волі, — він боїться, що як і справді не засуджений чи проклятий, то принаймні вже схибнувся. Вся батарея в курсі: хоча капітанові вони й коряться, але все на обличчях, відчувається у тремтінні натягнутих сталевих рулеток, хлюпається йому на тацю в їдальні, чіпляє ліктем правий рукав на кожному шикунанні. Цими днями часто сниться дуже бліда жінка, що хоче його, вона ніколи нічого не каже, але цілковита певність у її очах... його моторошна переконаність, що вона,

знаменитість, яку всі пізнають з першого погляду, вона його знає, і їй зовсім не треба з ним заговорювати, досить і кивком підманити, ночами підкидає його, тремтливого, на койці, а виснажене лице капітана лишень за кілька дюймів зім'ятого срібного шовку, слабкий погляд втуплений у його очі, щетина, об яку раптово конче необхідно потертися щокою, схлипуючи, намагаючись розповісти, якою вона була, як вона *дивилася на нього...*

Капітан бачив її, аякже. Та й хто не бачив? Його уявлення про заспокоєння — це сказати дитині:

— Вона справжня. З цим нічого не поробиш. Зрозумій, вона хоче тебе. То навіщо тобі прокидатися з криком і будити мене?

— Але ж, якщо вона *повернеться...*

— Здайся, Готфріде. *Поступися в усьому.* Подивися, куди вона тебе заведе. Згадай, як я вперше тебе чухрав. Який ти був тугий, доки не зрозумів, що я хочу кінчити всередину. Твій пуп'янок розцвів. До того разу тобі нічого було втрачати, навіть цнотливості губ...

Та хлопчик усе плаче. Йому не допоможе Катъє. Напевне, спить. Ніколи не вгадаєш. Він хоче бути їй другом, але вони майже не розмовляють. Вона холодна, таємнича, він її іноді ревнує, а іноді, коли хочеться її трахнути, але через якісь капітанові витребеньки не можна, йому здається, що страшенно її кохає. На відміну від капітана, він не бачить у ній вірної сестри, що звільнить його з клітки. Він уявляє *таке* визволення, але як темний зовнішній Процес, що відбудеться, хай би що вони собі там думали. Піде вона чи лишиться. Тому, коли Катъє назавжди йде з гри, він мовчить.

Блікеро її проклинає. Шпурляє розпіркою для взуття у безцінного Терборха^[145]. Бомби падають західніше, у *Haagsche Bosch*^[146]. Дме вітер, збрижує воду в декоративних ставках. Ревуть штабні автомашини, рушаючи довгою дорогою серед буків. Місячний серпик сяє в димчастих хмарах, його темна половина має колір старого м'яса. Блікеро наказує всім спуститися у сховище — підвал з джином у брунатних глиняних бутлях, із ґратчастими ящиками з цибулинами анемонів. Шльондра підставила його батарею у перехрестя британського прицілу, наліт може початися щохвилини! Усі сидять і п'ють *oude genever*^[147], обдирають шкірку із сиру. Розповідають байки, здебільшого смішні, довоєнні. До світанку всі перепилися й поснули. Патьоки воску укривають підлогу опалим листом. «Спітфайри» не

прилетіли, але ближче до полудня *Schußstelle 3* передислоковують, реквізований будиночок залишають напризволяще. А її нема. Перейшла на англійські позиції, на тому виступі, де велика десантна авантюра загрузла на всю зиму, у Готфрідових чоботях і старій сукні, чорний муар, нижче колін, на розмір більша, блаґенька. Її останній маскарад. Відтепер вона буде Катьє. Залишилося віддати борг капітанові Прентісу. Всі інші — Піт, Вім, Барабанщик, Індіанець — її полишили. Кинули здихати. Або ж це її застереження про...

— Даруй, але ні, нам потрібна куля, — Вімове обличчя в тіні, яку не пронизати її поглядом, з гіркотою шепоче під пірсом Схевенінгена, рване тупання юрби по дошках над головою, — кожна бісова куля, геть до єдиної. Нам потрібна тиша. І ми не можемо когось відрядити, щоб він позбувся тіла. Я й так згаяв на тебе п'ять хвилин... — тож на останній зустрічі він перейматиметься технічними питаннями, які більше її не стосуються. Коли вона озирається, його вже нема, зник по-партизанському безшелесно, а їй ніяк не вдається зіставити це із тим, як він почувався торік під холодною шинеллю в ті дні, коли ще не мав таких м'язів, шрамів на плечі й стегні — пізньоцвіт, звичайна людина, яку витягли за поріг, та вона його кохала й раніше... обов'язково...

Тепер їм до Катьє байдуже — їм потрібна *Schußstelle 3*, усе інше вона їм уже дала. Вона постійно знаходила причини, щоб не виказати капітанову пускову позицію, і тепер велике питання, наскільки поважними були ті причини. Так, позиція часто переїжджала, але підібратися до прийняття рішень ще ближче вона не могла: її безстороннє лице служниці схилилося до їхніх шнапсів і сигар, карт на низьких столиках зі слідами кави, аркушів паперу, проштампованих фіолетовим кольором, немов синцями. Так, Вім і подібні до нього поклали свій час і життя, три єврейські родини поїхали на схід — але зачекайте, за ті місяці у Схевенінгені вона віддала цей борг із лишком, хіба ні? Вони були дітьми, невротиками, самотніми, і льотчики, і обслуга любили базікати, а вона переправила через Північне море бозна-скільки пачок Цілком Таємних копірок, номери ескадрилій, точки дозаправлення, протиштопорні методики і радіуси розвороту, радіоканали, сектори, схеми руху, так? Чого їм іще? Вона серйозно питає, наче між інформацією та життям насправді існує коефіцієнт перерахунку. Та як не дивно, він таки існує. Записаний в Управлінні, зберігається у Військовому міністерстві. Не забувай, істинний сенс

Війни — купівля-продаж. Убивство й насильство саморегулюються, їх можна довірити й аматорам. Масова природа смерті у воєнний час корисна дуже по-різному. Слугує видовищем, відволікає від справжньої динаміки Війни, постачає сировину для запису в Аннали історії, щоб навчати дітей цього предмета як послідовності насильства, одна битва за іншою, так вони успішніше підготуються до дорослого життя. Найкраще — це масова смерть, стимул для звичайного народу, для людей, вхопити шмат цього Пирога, доки вони ще живі й можуть його зжертвувати. Справжня війна — триумф ринків. Повсюдно вириваються справжні ринки, ретельно замасковані фахівцями під «чорні». Окупаційні гроші, фунти стерлінгів, райхсмарки ходять і далі, строгі, мов класичний балет, у межах своїх стерильних мармурових палат. А тут, зовні, внизу, в народі, живуть справжні валюти. Наприклад, предметом торгу стають євреї. Геть усе стає предметом торгу, як сигарети, піхва чи батончики «Герші». Крім того, у євреїв є частка провини, майбутнього шантажу, який, безперечно, фахівцям на руку. І ось Катя щосили горлає в безлюддя, у Північне море надій, а Пірат Прентіс, знайомий із нею по квапливих зустрічах — на міських площах із казармами та клаустрофобією, під прикриттям темних сходів із запахом сосни та живиці, стрімких, мало не прямовисних, як драбини, під гафелем на кораблику біля пропахлої нафтою набережної, згори витріщаються бурштинові котячі очиська, в старому кварталі, де за вікном дощ, а у запорошеній кімнаті запчастини допотопного кулемета «шварцльозе», розібраного до колінно-важільного механізму та мастильної помпи — вона була для нього ще одним обличчям, якому годиться бути знайомим, на межі впізнавання, тепер же, зустрівшись поза контекстом, безмежне море хмар, що рухаються похідним маршем, високі й пишні, за її спиною, він помічає небезпеку в її самотності, усвідомлює, що ніколи не чув її імені аж до зустрічі біля млина, відомого під назвою «Ангел»...

Вона йому розповідає, чому самотня — у загальних рисах — чому не може повернутися, а її обличчя десь не тут, образ на полотні, висить разом з іншими, хто вижив там, у будиночку біля Дьойндігта, свідчення про гру з Піччю — століття минають зчервонілими хмарками, затьмарюють непомітний шар поливи між нею та Піратом, даруючи їй щит такої потрібної безтурботності, класичної несучасності...

— Але куди вам іти? — Обоє тримають руки в кишенях, замотані шалики, викинуте водою каміння вилискує чорним, як викладені вві сні письмена вздовж берега, наразі кожен їх фрагмент настільки виразний, от-от зрозумієш....

— Не знаю. А куди варто?

— У «Білу візитацію», — пропонує Пірат.

— «Біла візитація» — це добре, — мовила вона і ступнула в порожнечу..

— Осбі, я здурів? — Снігової ночі, після п'яти ракетних бомб від полудня, тремтячи на кухні, пізній та осяяний свічкою, Осбі Філ, недорікуватий геній цього будинку, настільки заглибився у стосунки з мускатним горіхом, що питання лунає цілком доречно, в темному кутку примостилася бліда цементна Юнгфрау, поки що незворушна, але, видається, уже починає дратуватися.

— Аякже, аякже, — каже Осбі, плавно поводячи пальцями й зап'ястком, десь так Бела Лугоші подавав келих вина із трунком молодому дурневі, герою «Білого Зомбі», першого фільму в житті Осбі і, до певної міри, останнього, представленого в Його Переліку Всіх Часів разом із «Сином Франкенштейна», «Потворами», «Летимо до Ріо» та, можливо, «Дамбо», який він ходив дивитися на Оксфорд-стрит вчора ввечері, проте посеред стрічки замість чарівного пір'ячка помітив, як пухкенький хобот слоненяти з довгими віями згортається навколо кислої пурпурово-зеленої фізіономії містера Ернеста Бевіна^[148], тому вирішив не ризикувати і піти. — Ні, — оскільки Пірат тим часом хибно витлумачив слова Осбі, хай би якими вони були, — не «аякже, ти здурів, Прентісе», зовсім не так...

— Тоді що? — запитує Пірат, коли мовчання Осбі затягується.

— Га? — озивається Осбі.

Пірат у роздумах і сумнівах, от воно як. Пригадує, що Катъє тепер уникає будь-яких спогадів про будиночок у лісі. Вона лиш зазирнула — й одразу назад, але кришталеві шибки істини заломлювали все нею сказане — часто до сліз, — і він не розуміє, про що йдеться, і вже геть не тямить щодо променистого кришталю. Ну правда, чому вона пішла з Schußstelle 3? Ніхто не каже. Та час від часу гравцям — у розпал гри, під час паузи чи кризи — нагадують, як то воно, зрештою, грати посправжньому, — і вони після цього вже не зможуть продовжувати в

тому ж дусі... Тут не треба нічого раптового, ефектного — бо можна й м'яко, — і, незалежно від рахунку, кількості глядачів, їхнього загального бажання, накладених ними чи їхніми Лігами штрафів, гравець, отямившись, можливо, пружним кроком молодого одинака, як у самої Катьє, повівши, як вона, плечима, скаже «до сраки» і вийде з гри, раз і назавжди...

— Гаразд, — продовжує він на самоті. Осбі зник за мрійливою посмішкою наркомана, мережить слідами зріло-жіночу снігову шкіру Альп у кутку, лиш він і крижаний пік над ним, і синя ніч... — отже, це вада характеру, примха. Як із тою клятою «мендосою». — У Фірмі, знаєте, всі *інші* носять «стени». «Мендоса» втриє важча, ніхто останнім часом навіть близько не *бачив* 7-міліметрових куль до мексиканського «маузера», навіть на Портобелло-роуд^[149]: їй бракує шляхетної Простоти Саморобки і скорострільності, але Пірат її все одно любить (така у наші дні любов), — бачиш, вся суть в обміні, не? — ностальгія за прямою тягою «льюїса», можливість зняти за секунду ствол (коли-небудь пробували так зробити зі «стеном»?) і двосторонній бойок на випадок поломки... — Невже мене зупинить зайва вага? Це моя *примха*, я до ваги байдужий, інакше я б не витягнув сюди дівчинку.

— Ви за мене не відповідаєте. — Статуя кольору вина, оксамит *façonné*^[150] від шиї до зап'ясть і щиколоток, і як давно, панове, вона стежить із тіні?

— Ну, — Пірат смиренно, — взагалі-то відповідаю, знаєте-но.

— Щаслива парочка! — несподівано рикає Осбі, беручи нову дрібку чогось схожого на мускатний горіх, очі його зачочуються до білків кольору зменшеної гори. Чхає на всю кухню, його вражає, що ці двоє в нього в одному полі зору. Піратове лице сутеніє від збентеження, а в Катьє не змінюється, наполовину освітлене сяйвом із сусідньої кімнати, наполовину в синюватих тінях.

— То було вас кинути? — І коли вона стискає губи, нетерпляче: — А чи гадаєте, що тут хтось був зобов'язаний вас витягати?

— *Ні*. — Тепер дійшло. Пірат спитав лишень тому, що почав підозрювати — непевно — скільки завгодно Когось Тут. А для Катьє обов'язок сьогодні є, а завтра нема. Її застаріла невігойна слабкість — бажання долати моря, з'єднувати країни, між котрими неможливий ніякий обмінний курс. Її пращури співали середньоголландською:

*ic heb u liever dan en everswîn,
al waert van finen goude ghewracht*^[151],

про любов, несумірну із золотом, золотим телям і навіть, як у цьому випадку, із золотою свинею. Та до середини XVII сторіччя золотих кнурів уже не лишилося, лишень зі смертної плоті, як у Франса ван дер Гроова, ще одного прашура, який вирушив на Маврикій із повним трюмом отаких живих кнурів і витратив тринадцять літ, тягаючи ебеновими лісами свою *haakbus*^[152], вештаючись болотами і потоками лави, методично винищуючи місцевих додо із незрозумілих навіть для самого себе причин, а голландські свині розправлялися з яйцями та пташенятами. Франс ретельно цілиться в додо-батьків з десяти чи двадцяти метрів, ствол на гаку, поволі тисне на гачок, око сфокусоване на линялій потворі, а поруч у гнотовому замку, просочений вином, затиснутий щелепами серпентину^[153], опускається червоний цвіт, його жар вже у нього на щоці, «моє власне маленьке світило, — писав він додому старшому братові Гендріку, — повелитель мого Знака...», відкривається запальний порох, захищений од вітру іншою рукою, — раптовий спалах вогню на полицці крізь запальний отвір, і грім пострілу відлунює від стрімких скель, віддача б'є прикладом у плече (шкіра спершу злазить, потім пухирі, а після першого літа роговіє). І дурна незграбна птаха, не здатна ані літати, ані бодай прудко бігати — що вона *взагалі* вміє? — негодна навіть зауважити свого вбивцю, розірвана, хлюпає кров'ю, хрипко здихає...

Удома брат проглянув листи, дуже крихкі, деякі у плямах морської солі чи вицвілі, за багато років, доставлені всі одразу, мало що зрозумів, хотілося лишень посидіти, ну, як зазвичай, в саду й теплиці з тюльпанами (найбільше тогочасне божевілля), особливо з одним різновидом, названим на честь нинішньої коханої: криваво-червоним, тонко татуйованим фіолетом... «У всіх прибулих тепер новий *snaphaan*^[154]... але я тримаюся свого громіздкого старого гнотового... я ж заслуговую на громіздку зброю для такої незграбної дичини, правда?» Проте Франс не роз'яснює, що тримало його серед зимових циклонів, змушуючи забивати у дуло свинцеві кулі з пижами зі старих

мундирів, його, обпаленого сонцем, бородатого й брудного, — якщо лиш не дощило або він не опинявся у нагір'ях, де кратери згаслих вулканів збирали небесно-блакитні чаші дощів для офіри.

Він залишав додо гнити, не міг змусити себе їсти це м'ясо. Зазвичай він полював сам-один, але по кількох місяцях самотність починала даватися взнаки, змінювалося навіть його сприйняття — частокіл гір у сяйві дня горів неймовірним шафраном, стікав пасмами індиго, небо перетворювалося на оранжерею, острів став його тюльпаноманією^[155]. Безсонними ночами він чув голоси, південні зірки, надто великі для сузір'їв, мерехтіли над мордами фантастичних істот, не схожих на додо, — промовляли сонними голосами, поодинці, парами, хором. Ритм і тембр співу були голландськими, їхнього значення він не вловлював, хіба іноді здавалося, що голоси застерігають... докоряють, гніваються, що він не може зрозуміти. Якось він просидів цілісінький день, вдивляючись у біле яйце додо на зарослому травою пагорбі. До місця його полювання свиням не дістатися. Він чекав шкрябання, першого удару дзьоба в шкаралупу: появу. Шнур затиснуто зубами сталевої змійки, він готовий спалахнути, перетворити порох на постріл і знищити народжене, яйце світла перетворити на яйце п'їтьми у найпершу мить свідомості пташеняти, вологого пуху, розкошланого південно-східними пасатами... Щогодини поправляв приціл, дивлячись уздовж дула. Тоді він, либонь, і усвідомив, якщо усвідомив, звичайно, що зброя утворює вісь, таку ж, як земна, між ним і жертвою, ще цілою, у яйці, з родовим ланцюжком, який неможливо порвати довше, ніж на цей спалах світла. Отак вони й сиділи — мовчазне яйце і схиблений голландець, та ще рушничний гак, який назавше з'єднав їх ланкою у якійсь рамці, ось вони, блискучо-непорушні, як у Вермеєра. Рухалося лиш сонце: від точки зеніту донизу і нарешті за шпичасті гори до Індійського океану, до чорноти ночі. Яйце було непорушним, шкаралупа цілою. Треба було тут-таки його розтрити — він розумів, що пташеня вилупиться ще до світанку. Та колесо обернулося. Він звівся на ноги, суглоби тріщали від болю, голова стугоніла від наказів сновидців — дудніли, накладалися, усі термінові, — і зашкунтильгав далі, звично закинувши рушницю на праве плече.

Коли він, самотній, опинявся у подібних ситуаціях, то зазвичай повертався до поселення і приєднувався до мисливців. Їх усіх

охоплювала п'яна студентська істерія, під час нічних гулянок вони стріляли навмання — у верхівки дерев, хмари, кажанів-демонів, вереску яких людина не могла почути. Пасати тягли у гори, остуджуючи їхній нічний піт, небо наполовину залите кармазином вулкана, під ногами щось гарчить настільки нечутно низько, наскільки нечутно високо звучать голоси кажанів, а люди метушаться десь посередині спектру, у пастці власних голосів і слів.

Ця знавісніла юрба складалася із невдах, які вважали себе обраним Богом народом. Колонія, їхній задум, гинула, як ті ебенові дерева, від яких вони очищали острів, як ті бідолашні істоти, яких вони зживали зі світу. До 1681 року *Didus ineptus*^[156] зникне, до 1710-го те саме станеться з останнім переселенцем на Маврикій. Тутешній виправі судилося протриматися приблизно одне людське життя.

Дехто гадав, що в цьому був свій сенс. Люди бачили кульгавих птахів, створених так недолуго, що в цьому вбачалося втручання Диявола, настільки потворних, що вони наче свідчили проти Божого творіння. Чи був Маврикій першим струмінцем отрути, який просочився крізь рятівну греблю? Християни мали його заткнути — або згинуть у водах другого Потопу, цього разу насланого не Богом, а його Ворогом. Сам акт заряджання мушкетів для цих людей втілював благочестя із його близьким для них символізмом.

Але ж якщо вони, обранці, прийшли на Маврикій, то чому були обрані й для поразки і забуття? Що це — вибір чи недогляд? Хто вони — Обранці чи Претеріти, приречені, як і додо?

Франс не знав, що, за винятком кількох особин на острові Реюньйон, то були єдині додо у Світобудові, і він брав участь у винищенні цілого племені. Та з часом масштаби і безжальність полювання до нього доходили і тривожили душу. Він писав: «Якби цей вид не був таким потворним, його можна було б вигідно розводити для нащадків. Я не маю до них ненависті, як дехто з наших мисливців. Але що тепер вгамує цю бійню? Запізно... Може, миліший для ока дзьоб, повноцінне пір'я, здатність літати — хоч недовго... але такий уже задум Творця. Якби ми знайшли на острові дикунів, цей птах здавався б нам чимось на кшталт північноамериканської дикої індички. На жаль, трагедія додо в тому, що вони — панівна форма життя на Маврикії, але говорити не можуть».

Отак усе і сталося. Якщо не годен говорити, отже, жодного шансу на те, що дебелі й біляві загарбники називали Спасінням. Але Франс у світанкові години, страшенно самотній, нарешті мимоволі засвідчив диво: Дар Мовлення... Навернення Додо. Вони вишикувалися на березі перед осяйним профілем рифу на воді, тож його ревіння було єдиним голосом ранку, бо вулкани спали, вітер стих, осінній схід сонця їх осяває, наче вкриває склом... вони зійшли із гнізд своїх і сідал, прийшли від струмків, що вириваються із пащ лавових тунелів, від острівців, прибитих до північного узбережжя, мов водорості, від стрімких водоспадів і виснажених дощових лісів, де іржею вкриті леза сокир і де гниють, порипуючи на вітрі, недбало склепані водостічні жолоби, від вологих ранків у тіні пагорбів, незграбні прочани перевальцем придибали на це зібрання — по благословення, аби їх не обійшли ним... *«Бо оскільки вони є творінням Божим і володіють*

даром розуму, визнаючи, що лишень Його Словом життя вічне здобудеться...» В очах додо блищать сльози щастя. Усі вони тепер брати — вони й люди, які раніше полювали на них, вони браття у Христі, у дитяті, і додо мріють про те, щоб сидіти біля нього, гніздитися в його яслах, гарненько уклавши пір'ячко, цілісіньку ніч вдивлятися у його личко...

Така вона, європейська пригода у чистому вигляді. Навіщо були потрібні всі ці вбивчі моря, гангренозні зими і голодні весни, безглузде переслідування невірних, ночі боротьби проти Звіра, коли піт перетворюється на кригу, а сльози на бліді сніжинки, як не заради таких митей: крихітні неофіти струменіють з поля зору, такі благі, довірливі — хіба ж залякне пташиний зоб від страху, невже пролунає малодушний крик під нашим лезом, таким необхідним? Благословенні, тепер вони годуватимуть нас, благословенні їхні останки та послід стануть добривом для наших нив. Ми сказали їм про «Спасіння»? Ми мали на увазі поселення назавжди у Місті? Життя вічне? Відновлений рай земний, буцімто їхній острів, яким він був, таким його їм і повернуть? Можливо. Ми повсякчас думаємо про братів наших менших, згаданих у наших благословеннях. Справді, якщо вони рятують нас на цьому світі від голоду, то на тім, у царстві Христовому, наше спасіння має нерозривно перебувати з нами, інакше додо лишаться тим, чим бачаться в ілюзорному світлі цього світу — лише здобиччю. Господь не може бути аж настільки жорстоким.

Франс схильний вважати обидві версії, себто чудо й полювання, яке тривало так довго, що й не згадаєш скільки, справді однаково ймовірними. Хай там як, але рід додо кінець кінцем згасає. А от віра... він здатен вірити лишень в одну сталеву реальність зброї, яку має при собі.

— Він знав, що *snaphaan* важив би менше, його спусковий гачок, креміль і сталь давали б менше осічок, — та *haakbus* будила у ньому ностальгію... що там зайва вага, то була його примха...

Пірат і Осбі Філ спираються на поруччя край даху, за звивистою рікою розкішний захід сонця, обабіч неї, величної змії, в'юняться юрмища фабрик, жител, парків, імлісті шпилі й фронтони, розпечені небеса таврують милі глибоких вулиць, дахів, неспокійну хвилясту Темзу плямами вогненної вохри, аби нагадати прийшлому про його смертну минущість, запечатати чи спустошити двері й вікна в його

полі зору, що вишукує бодай якеś товариство, слівце чи два на вулиці, перш ніж піднятися у мильну задуху найманої кімнатки, до квадратів коралового заходу на підлозі, — старожитнє світло, захоплене собою, паливо для дозованого зимового всеспалення, далекі обриси у струмінцях і полотнищах диму, а тепер досконалі попелясті руїни самих себе, на мить торкнуті сонцем ближні вікна не віддзеркалюють, сповнені такого ж спустошливого сїява, напружене згасання без натяку на повернення, світло роз'їдає казенні машини на узбіччях, вкриває полудою останні обличчя, що квапляться на морозі повз крамниці, ніби нарешті завила гучна сирена, світло вистуджує неходжені канали безліку вулиць, сповнюється лондонськими шпаками — ті мільйонами збираються біля потьмянілих кам'яних постаментів, на спорожнілих майданах, у колосальному спільному сні. На екранах радарів вони літають колами, концентричними колами. Радіолокаторники називають їх «ангелами».

— Він тебе переслідує, — Осбі зтягується мухоморовою цигаркою.

— Так, — Пірат нипає краями садка на даху, роздратований призахідним сонцем, — але в це я хочу вірити в останню чергу, бо решта вже зовсім...

— То що ти про неї думаєш?

— Гадаю, кому-небудь вона та знадобиться, — таке він вирішив учора на вокзалі Черинг-Крос, коли вона від'їжджала до «Білої візитації». — Несподіваний для когось дивіденд.

— Знаєш, що вони собі намислили?

Що вони мудрують із величезним восьминогом, більш нічого. Але тут, у Лондоні, ніхто нічого не знає напевне. Навіть у «Білій візитації» бозна-чому раптово знявся страшенний переполох і біганина. Майрон Грантон поглядає на Роджера Мехіко геть не по-приятельському. Зуав повернувся до себе в частину, до Північної Африки, знову під лотаринзький хрест^[157], усе, що німці можуть розцінити в його чорноті як зловісне, записано на плівку, видурено чи витиснуто з нього не кимось, а Гергардтом фон Гьоллем, колись близьким приятелем Ланга, Пабста, Любича^[158], та й нині їм рівним, а нещодавно сам фон Гьолль вп्लутався у справи численних урядів у вигнанні, курси валют, формування та розформування неймовірної мережі ринкових операцій, що виникають і зникають по всьому сплюндрованому війною

континенту, навіть коли від сюрчання свистків пожежників гороїжаться вулиці, вогняні бурі пожирають у небесній височині весь кисень, а клієнти душаться, як блощиці від «Фліту»... але комерція не позбавила фон Гьолля Чуйки — нині він ще чутливіший, ніж зазвичай. У цих його перших зафільмованих епізодах чорношкірий походжає в мундирі SS^[159] серед макетів ракет і *Meillerwagen*^[160], зроблених із дранки та полотна (їх завше фотографують крізь сосни і сніг, здалеку, аби не видати англійського походження, а решта з правдоподібно наваксованими обличчями залучені на день, уся команда зібралася задля розваги, містери Пойнтсмен, Мехіко, Едвін Трікл і Ролло Гроуст, нейрохірург-стажер із ГАД Аарон Траустер, усі грають чорних ракетників вигаданого Шварцкомандо, навіть Майрон Грантон у ролі без слів, нечітка пляма у масовці, як і всі вони. Хронометраж фільму три хвилини 25 секунд, у ньому дванадцять планів. Плівку зістарять, підсадять на неї грибок, феротипізують^[161], перевезуть до Голландії, щоб вона стала частиною «залишків» фальшивого стартового ракетного майданчика у *Rijkswijksche Bosch*. Голландський рух опору відтак влаштує «наліт», здійме галас, лишить по собі сліди шин і купу сміття, аби позначити квапливу втечу. Нутрощі армійської вантажівки випалять «коктейлями Молотова», і в попелі, серед обвугленого дрантя, оплавлених і закіптюжених пляшок джину відшукають фрагменти ретельно підроблених документів Шварцкомандо і катушку з плівкою, на якій придатними для перегляду будуть лишень три хвилини та 25 секунд. Незворушний фон Гьолль проголошує це своїм найбільшим шедевром.

«І справді, судячи з розвитку подальших подій, — пише відомий кінокритик Мітчел Пріттіплейс, — важко сперечатися з його оцінкою, хоча цілком з інших причин, ніж міг передбачити або вигадати сам фон Гьолль».

У «Білій візитації», з огляду на куце фінансування, є тільки один кінопроектор. Щодня, близько полудня, коли люди з «Операції “Чорне крило”» намілюються липовими африканськими ракетними військами, приходить Веблі Сільвернейл — віднести проєктор обшарпаними коридорами у крило ГАД, у задню кімнату, де у своєму резервуарі набурмосився і стікає слизом восьминіг Григорій. В інших кімнатах виють собаки, пронизливо гавкають від болю, скавулять, випрошують подразник, якого нема і ніколи вже не буде, а надворі завірюха,

невидима голка татуювальника на поверхні незворушної шибки за зеленими жалюзі. Заправлено стрічку, світло гасне, увага Григорія прикута до екрана, де вже рухається постать. Камера стежить за нею, і вона, довгонога, походить кімнатами зумисне безцільно, підліткова сутулість широких плечей, волосся не виразно голландське, але зібране догори у модну високу зачіску зі старою тьмяно-сріблистою короною...

□□□□□□

Був ранній ранок, він вивалився на мокру цегляну вулицю. Південніше аеростати загородження, серфери на гребені світанку, зустрічали сонце рожевим і перламутром.

Слотропа знову відпустили, знову на вулиці, курва, був останній шанс на 8-й параграф, але згайнував...

Чом це його не лишили у божевільні, скільки обіцяли, — наче ж мало бути кілька тижнів? Жодних пояснень — просто «Ну, бувай!», і канцелярист відсилає його назад в АХТУНГ. Кеноша-хлопчак, і цей Краучфілд, хлопець із Заходу і його друга Вапо останніми днями заступили Слотропові всенький світ... ще було над чим працювати, пригоди не скінчилися, треба натиснути і про все домовитись, щоб бабина комбінація спрацювала і її свиня повернулася з-за паркана. А тут раз — і маєш, Лондон.

Але тепер щось інакше., щось... *змінилося...* не хочу пашекувати, хлопці, але ж — ось, наприклад, він був майже готовий заприсягтися, що за ним стежать або спостерігають. Одні «хвости» досить спритні, інших він помічає. Вчора пішов скупитися на Різдво до «Вулвортса» і перехопив якусь пару очей-намистинок у відділі іграшок, за купою винищувачів із бальсового дерева і дитячих «енфілдів». Щось таке постійно бачиш у дзеркальці заднього виду «хамбера», ні кольору, ні моделі точно не назвеш, але *щось там завжди є*, і Слотроп, рушаючи вранці на службу, почав придивлятися до автівок. Мотлох на його ахтунгівському столі, здається, лежить якось не так, дівчата вигадують причини не йти на побачення. Він відчуває, як його плавно витискають із життя, яке було до Святої Вероніки. Навіть у кіно хтось позаду завжди досить обережний, аби не базікати, не шурхотіти газетою,

гучно не сміятися. Слотроп побував у чималій кількості кінотеатрів, тож умить помічає такі аномалії.

Кімнатка біля Гроувнер-сквер дедалі сильніше скидається на пастку. Слотроп марнує час, іноді цілими днями, вештається по Іст-Енду, дихає смородом Темзи і шукає місце, де за ним не шпигуватимуть.

Одного дня, щойно звернувши на вузьку вуличку, де самі старі цегляні стіни та ряд вуличних торговців, почув своє ім'я і — ого, а це що таке, а ось і вона, виклично розвівається біляве волосся, білі танкетки цокають бруківкою, звабливий персик в однострої медсестри, а звати її, ну як же її... ага — Дарлін. Людоньки, та це ж Дарлін! Працює у шпиталі Святої Вероніки, мешкає неподалік у якоїсь місіс Квояд: пані давно овдовіла і відтоді потерпає від цілої купи старомодних болячок — блідої немочі, лишаїв, потрісканих п'ят, багрянцю, чиряків і вушного тонзиліту, а віднедавна ще й трохи від цинги. Словом, вийшла пошукати лаймів для своєї хазяйки, фрукти вискакують і розсипаються із солом'яного кошика, жовто-зелено котяться вулицею, юна Дарлін у медсестринській шапочці наздоганяє, груди — як м'які кранці для цієї зустрічі у сірому міському морі.

— Ти повернувся! Ах, Тайроне, ти *повернувся*, — одна сльоза, друга, тим часом обоє збирають цитрусові, накрохмалене плаття-хакі порипує, і не позбавлений сентиментальності Слотропів ніс навіть шморгає кілька разів.

— Це я, так, любя...

Колії в багні вкриті перлами, ніжними перлами. Чайки неквапом шугають уздовж високих і сліпих цегляних стін кварталу.

Місіс Квояд — трьома поверхами вище, іноді вечорами з кухонного вікна крізь марево видно вдалині баню Св. Павла, а сама пані, крихітна, в рожевому плюшевому кріслі у вітальні, біля радіоприймача, слухає «Оркестр акордеонів Прімо Скали». Виглядає досить здоровою, але на столі — зіжмакана шифонова хустка: з-поміж складок рослинним орнаментом проглядають перисті криваві плями.

— Ви тут були, коли зі мною трапився напад малярії, — пригадує вона Слотропа, — ми ще тоді заварювали чай з полину — що було то було, смак пробивав наскрізь від самих підшов. Знову збираються... десь із-за меж пам'яті... чистий спокійний інтер'єр, дівчина й жінка, не пов'язані із його зоряним скорописом... стільки потьмянілих

дівочих облич, вітровійних каналів, квартирок, прощань на зупинках — усього й не пригадаєш. Але ця кімната помалу прояснюється: частина того, ким він був усередині, люб'язно вціліла, всі ці місяці безмовно зберігалася поза ним, розкидана по зернистих тінях, каламутно-засмальцьованих слоїках із травами, цукерками, приправами, по романах Комптона Макензі на поличці, по скляних амбротипах^[162] її покійного чоловіка Остіна у позолочених рамках на камінній поличці, де зірвані останнього Михайлового дня маргаритки похитували голівками у севрській вазочці, яку вона з Остіном якоїсь суботи надібала у крамничці на Ворддор-стріт...

— Він був моїм здоров'ям, — часто каже вона. — Відколи він залишив нас, я стала справжньою відьмою, просто для самозахисту.

З кухні долинає запах нарізаних і щойно вичавлених лаймів. Дарлін заходить і виходить, шукає якісь трави, запитує, куди поділася марля.

— Тайроне, подай-но мені — ні-ні, поруч високий дзбанок, дякую, любий, — і знову до кухні, крохмально рипаючи, майнувши рожевим.

— Я тут одна не втратила пам'яті, — зітхає місіс Квояд. — Ми допомагаємо одне одному, аякже. — З-за кретонової фіранки дістає велику вазу з цукерками. — *Ось*, — втішено каже Слотропові, — дивіться: винне желе. Ще довоєнне.

— Тепер я вас пригадую, ви маєте знайомого у Міністерстві постачання! — З минулих відвідин він знає, що зараз ніяка галантність його не врятує. Опісля він написав Наллін: «Мамо, англійці трохи дивакуваті у питаннях смаку. Вони не такі, як ми, це, либонь, через клімат. Їм подобається таке, що нам би й на думку не спало. Часом аж верне, правда. Я днями скуштував одну штуку, називається «винне желе». Матусю, вони вважають, що то *цукерки!* Якби тою гидотою нагодувати Гітлера, то сто відсотків, що війні завтра капут!» І от він куштує ці кляті желатинові штукенції, киває місіс Квояд, хочеться вірити, люб'язно. На цукерках опукло позначені назви різних вин.

— А ось трішечки, крапельночка ментолу, — місіс Квояд вкидає цукерку до рота. — Смакота.

Слотроп нарешті вибирає ту, на якій написано «Лафітт-Ротшильд», і запихає в рота.

— О-о-о. Так. Дуже смачно.

— Якщо бажаєте чогось *справді* особливого, скуштуйте «Доктор з Бернкастла». До речі, а це не ви приносили мені оті чудові

американські цукерки, рідкий берест, кленові, з присмаком сасафрасу...

— «Рудий берест». От халепа, вчора закінчилися.

Заходить Дарлін із чайником, що парує, і трьома філіжанками на таці.

— А що то? — поспішає з'ясувати Слотроп.

— Знаєш, Тайроне, ліпше тобі не знати.

— Твоя правда, — після першого ж ковтка, шкодуючи, що Дарлін не дала більше лаймового соку чи бодай чогось такого, щоб перебити головний страхітливо гіркий смак. Певна річ, без цукру. Ці люди справді схибнуті. Він запускає руку до миски з цукерками, дістає ребристу чорну лакричну карамельку. Наче нічого страшного. Але щойно він надкушує, Дарлін якось дивно дивиться на нього, на карамельку, добра дівчина, саме вчасно, і каже:

— Ой, а я гадала, що *оці*, — веселеньке «*оц-циі*», викапана Гілберті-Салліванова^[163] інженю, — вже скінчилися кілька *років* як, — на цих словах Слотроп добирається до потічка рідкої начинки, судячи зі смаку, це апельсинова цедра з майонезом.

— Ви з'їли мій останній «Мармеладний Сюрприз»! — вигукує місіс Квоед, вправно, мов фокусниця, демонструючи яйцевидні пастельно-зелені солодощі, всіяні лавандової барви драже. — За це ви не одержите ні крихти «ревеню з вершками», а він дивовижний. — І цей делікатес опиняється в її роті.

— Так мені й треба. — Слотроп, розмірковуючи, що, власне, він мав на увазі, сьорбає трав'яний чай, намагаючись перебити смак майонезної цукерки, — а даремно, хай йому біс, його рот знову наповнюється жахливим алкалоїдним смаком, до самого піднебіння, там і вкорінюється. Дарлін, милостива, як сама Найтінгейл^[164], тицяє йому тверду червону цукерку, зроблену у вигляді малини... мм, дивно, але й на смак малина, хоча гіркоти не перебиває. Він нетерпляче вгризається і, ще не стиснувши зубів, уже знає, курва, ідіот, що його знову підманули, бо на язик хлюпає гидосвітна кристалізована концентрація, хай Бог милує, чистісінької азотної кислоти. — Еге ж, *добряче* підкислена, — ледь вичавлює із себе слова, так його скривило, отакі самі фокуси міг устругнути Гоп Герріген, аби змусити Танка Тінкера^[165] кинути окарину, дуже огидна витівка, але огидніша вдвічі, якщо до неї вдається літня дама, яка має бути Союзником, трясця твоїй

матері, він нічого не бачить, ця гидота залізла до носа і, та що ж це таке, зовсім не хоче там розчинятися, роз'їдає його зморщений язик і товченим склом хрумтить на зубах. Місіс Квояд має свій клопіт, делікатно відкушує, смакує шматочком вишнево-хінінового *птіфуру*. Всміхається до молоді з-за вази з цукерками. Слотроп, забувшись, знову тягнеться до філіжанки. Тут уже так легко не відбутися. Дарлін зняла з полиці кілька нових дзбанків із солодощами, і Слотроп пірнає — це наче подорож до центру ворожої планети — у гігантський льодяник, що йому наче й не по зубах, крізь шоколадну мантію до потужно-евкаліптової помадки і нарешті до ядра з дуже жорсткого виноградного гуміарабіку. Вишкрябує уламок отієї гидоти і якийсь час роздивляється. Уламок має фіолетовий колір.

— О тепер ви розумієте! — місіс Квояд махає йому плямистою сумішшю імбирного кореня, іриски й анісового насіння, — бачите, цим треба ще й *милуватися*. І чого американці такі нерозважливі?

— Ну, — бурмоче Слотроп, — зазвичай нічого складнішого за батончик «Герші» ми не їмо...

— О, скуштуй *оце!* — скрикує Дарлін, тримаючись за горло, і притискається до Слотропа всім тілом.

— Ого, це, либонь, і справді особливе, — він з острахом бере щось моторошного брунатного кольору, зменшену копію гранати Міллса^[166], запобіжник, чека, усе на місці, одна з тих патріотичних цукерок, які випускали до того, як цукор став дефіцитом, а ще, зауважує Слотроп, глянувши у дзбанок, тут є .455 «Веблі^[167]» з рожево-зеленого смугастого ірису, шеститонна сейсмічна бомба з якогось сріблястого блакитного желатину і лакрична базука.

— Ну ж бо, — Дарлін буквально хапає його за руку із затиснутою в ній цукеркою і намагається всунути її до рота.

— Я тільки, ну, хотів помилуватися, як радила місіс Квояд.

— Тайроне, хапати цукерки нечесно.

Під тамариндовою глазур'ю гранати Міллса таїться нудотна пепсинова нуга, набита вельми зацукрованими пікантними ягодами кубеби, та в'язка камфорно-смолиста серцевина. Невимовна гидота! Слотропова голова паморочиться від камфорних випарів, з очей котяться сльози, язик безнадійно обпечений. Кубеба? Якось він *курув* цю мерзоту.

— Отруїли... — вже харчить він.

— Проявіть хоч трохи твердість характеру, — каже місіс Квояд.

— Таки-так, — вставляє Дарлін крізь шар карамелі, — війна навкруг, чи ти забув? Ну, любий, роззяв ротика.

За слізьми він погано бачить, але чує, як місіс Квояд навпроти примовляє:

— Ням, ням, ням, — а Дарлін хихотить. Маса величезна та м'яка, наче зефір, але смаком, якщо він досі не схибнувся, нагадує джин.

— Що це? — кволя запитує.

— Зефір із джином, — пояснює місіс Квояд.

— Ой-й...

— То пусте, покуштуй лиш *оце*... — його зуби в якомусь зболеному рефлексі вгризаються у тверду й кислу агрусову оболонку і натикаються на фонтанчик якоїсь гидоти, він підозрює, що то крохмаль, липкі шматочки, насичені гвоздичною пудрою.

— Ще чаю? — пропонує Дарлін. Слотроп вдихає гвоздичну начинку і починає нестримно бухикати.

— Не подобається мені ваш кашель, — місіс Квояд простягає йому бляшанку «Меггезон», неймовірних англійських пастилок від кашлю. — Дарлін, а чай розкішний, аж відчуваю, як цинга буквально відступає.

«Меггезон» — це наче тебе лупцюють по голові швейцарськими Альпами. З піднебіння проростають ментолові бурульки. Білі ведмеді у легенях тягнуться кігтями до заморожених грон альвеол. Зуби так зціпило, що не дихнути, навіть носом, навіть послабивши краватку і сховавши ніздрі у горловину тьмяно-оливкової футболки. У мозок просочуються бензойні випари. Голова пливе у крижаному німбі.

Навіть годину по тому «Меггезон» м'ятним привидом витає у повітрі. Слотроп лежить біля Дарлін, Огидна Англійська Кондитерська Муштра позаду, він присусідився біля теплих сідниць дівчини. Єдина цукерка, якої він не скуштував, бо її приховала місіс Квояд, — це «Райське полум'я», відомі ласощі, дорогі та розмаїті на смак — комусь випаде «солоня слива», іншому «штучна вишня», а ще «зацукровані фіалки», і «вустерширський соус», і «пряна патока», безліч таких назв, точних, стислих — двійко слів, не більше — скидаються на характеристики отрут і смертоносних газів у навчальних посібниках, словосполучення «кисло-солодкий баклажан», мабуть, із них найдовше. Нині «Райське полум'я» практично зникло, і 1945-го його

майже не знайти, принаймні точно не у сонячних крамничках або начищених вітринах на Бонд-стрит, тим паче не в спустошеній Белгрейвії. Проте часом вони спливають там, де взагалі ласощами не торгують: лежать собі у чималих скляних дзбанках, вкритих порохом часу, серед таких самих, як вони самі, предметів, іноді одна цукерка на весь дзбанок, майже прихована посеред турмаліну в німецькому золоті, чорнодеревних різьблених напальників ще минулого сторіччя, гачків, деталей клапанів, нарізних частин якихось загадкових музичних інструментів, якоїсь електроніки з міді й камеді, усього, що ненажерлива і гризуча Війна досі не знайшла і не злизала у свою пільму... Там, куди автівки ніколи не під'їжджають і тому не гуркочуть, а вздовж вулиць ростуть дерева. Кімнати глибшають, а лиця старішають, світло падає крізь заклеєну стелю то жовтіше, що ближче до кінця року...

Ганяючи через нуль від пробудження до сну, наполовину обвислий прутень досі всередині неї, їхні безсилі ноги зігнуті однаково... Спальня поринає у воду й прохолоду. Десь там сідає сонце. Світла саме вистачає, щоб роздивитися у неї на спині темніші веснянки. А місіс Квояд у вітальні сниться, буцім вона знов у садах Борнмута, серед рододендронів, аж раптом дощ. Остін кричить: *«Торкнітьса її горла, Ваша Величносте, торкнітьса!»* — а Юрйо — самозваний, але правдивий король, адже внаслідок інтриг довкола Бесарабії трон 1878 року узурпувала доволі сумнівна гілка династії, — Юрйо у старомодному фраку із блискучими золотими галунами на рукавах схиляється до неї, під дощем, аби назавше зцілити від королівської золотухи, і виглядає він достоту так само, як на гравюрі, його гарненька Грісула за кілька кроків позаду, люб'язно і серйозно очікує, періщить злива, королівська біла рука без рукавички пурхає метеликом, аби торкнутися горла місіс Квояд, дивовижний дотик, ніжно... торкається...

Блискає...

Слотроп позіхає:

— Котра година? — Дарлін випливає зі сну, і зненацька кімната сповнюється полуденним світлом, сліпучо-білим, кожна волосина на потилиці у Дарлін стає сторч, ясно як удень, удар, будинок здригається до останньої бідолашної кісточки, щось гупає у віконниці з чорно-білим візерунком поховальних карток. Над головою, наздоганяючи

ракету, стугонить, повітряний експрес летить униз, геть, у лунку тишу. Десь зовні б'ється скло, довгий немилозвучний дзенькіт мідних тарілок далі по вулиці. Підлога здригається, ніби килим струснули, а разом з килимом і ліжка. Слотропів пеніс тужавіє, починає нити. Серце нагло розбудженої Дарлін відчайдушно б'ється, долоні й пальці судомить від переляку, їй видається, що цей стояк до певної міри є невід'ємною частиною білого світла, отого гучного вибуху. До часу, коли вибух завмирає яскраво-червоним блиманням на віконницях, Дарлін починає гадати... що це з ними обома... але тепер вони вже трахаються на повну, та менше з тим, Боже мій, має ж бути від цього Бліца бодай якась користь?

А хто це там крізь шпарину в помаранчевих стулках обачливо дихає? Спостерігає? І як гадаєте, картографи, фахівці стеження, де впаде наступна?

□□□□□□

Найперший дотик: він казав щось гидке, з відтінком звичайного Мехікового самокатування — овва, ти мене ще не знаєш, я той іще шельма, яюсь так...

— Ні, — вона приклала йому пальці до губ, — не верзи дурниць... — А коли вона до нього потяглася, він, не роздумуючи, перехопив її зап'ясток, відштовхнув руку, самозахист — і тримав за цей зап'ясток. Очі в очі, і ніхто не бажав одвести їх першим. Роджер підніс її руку до губ, після чого поцілував, не відпускаючи погляду. Пауза, серце різко стукає в груди... — Ох-х... — вирвалося в неї, і притулилася, обійнявши його, геть розслабилась, відкрилася, тремтлива, аж поки не відпустили одне одного. Потім вона зізналася йому, що коли того вечора він узяв її за руку, вона кінчила. І коли він уперше торкнувся її лона, стиснув Джесіку крізь трусики, десь високо на стегнах вона відчула тремтіння, воно зростало, захоплювало її. Вона кінчила двічі, не встиг іще прутень офіційно ввійти всередину, і це важливо для них обох, хоча обоє так і не зуміли втямити, чому так сталося.

Однак, коли таке трапляється, у них в очах завжди червоніє.

Яюсь вони здибалися в чайній: на Джесіці була червона кофта із короткими рукавами, її голі руки полум'яніли з обох боків. Жодної

косметики, Роджер уперше бачив її такою. Дорогою до авто Джесіка бере його за руку і на мить засовує межі ніг, просто на ходу. Роджерове серце вибухає ерекцією і кінчає. Ось так воно й відчувається. Різко до рівня шкіри, літерою V навкола осьової, омиває соски... це кохання, це дивовижно. Навіть коли її немає поруч, після сновидіння, зустрівши на вулиці обличчя, яке може всупереч імовірності виявитися її, Роджер не може стриматися, хватка не послаблюється.

Про Бобра, тобто Джеремі, як його називає рідна матуся, Роджер намагається думати лишень за крайньої потреби. Звичайно ж, суто технічні питання не дають йому спокою. Не може бути — чи може? — щоб вона Робила Те Ж Саме із Джеремі. Чи цілує, наприклад, її Джеремі лоно? Невже це *вайло* насправді... чи обвиває вона його рукою, коли вони «граються», аби запхати свій грайливий палець у дупу, у його англійську троянду, *Джеремі*? Годі, годі про це (але чи смокче вона йому? А чи пхає він свою нахабну пику між її прегарних сідниць?), безглуздо, у нас період підліткових дурниць, то сиди ліпше у «Тіволі», дивися Марію Монтеc і Джона Голла^[168] або шукай леопардів та пекарі у звіринці Ріджентс-парку, гадай, чи не почнеться дощ до 4:30.

Той час, який Роджер і Джесіка провели разом, усе одно в підсумку становитиме години, а сказаного вголос не більше, ніж в одному середньому за обсягом меморандумі ВГСЕС. І вперше за роки його кар'єри статистика не може нічого витиснути із даних.

Разом вони — довга поверхня шкіри, струминки поту, настільки близько, наскільки можуть притиснутися одне до одного м'язами й кістками, майже без слів, за винятком її імені або його.

Окремо — легковажні кіношні балачки, сценарії, які вони вигадують, аби ставити собі самотніми ночами, коли «бофори» стукають у її небеса, а його вітер шепоче в кружалах колючого дроту вздовж берега. Готель «Мейфер».

— Ми, либонь, і *справді* реактивні, на якихось пів години спізналися.

— Угу, — на них скося поглядають «Пташки» і дівчата із Служби Побуту, ошатні молоді вдови, — а *ти*, либонь, часу не гаяв.

— Часу вистачить на кілька побачень, — одказує він, уважно глянувши на годинник, який за модою Другої світової носить на

внутрішньому боці зап'ястка, — а *тепер*, я б сказав, і для однієї-двох підтверджених вагітностей, якщо вже не...

— Ах, — жваво стрибає вона (проте вгору, не на нього), — це *нагадує* мені про...

— Йеєєєххх! — Роджер сахається до вазона з якоюсь зеленню під пружні саксофони «Роланда Пічі та його Оркестру», що саме грають «Ось, я сказав це знову», і зіщулюється. — Ну *чим* ти думаєш, га? Якщо тут взагалі можна сказати «думаєш».

Вони всіх збивають з пантелику. На перший погляд такі невинні, одразу хочеться взяти їх під захист, всі утримуються від балачок про смерть, справи, дворушництво, коли Роджер і Джесіка поруч. Самі лиш дефіцит, пісеньки і бойфренди, фільми та блюзки...

Коли її волосся зібране за вухами, а округле підборіддя повертається у профіль, має вигляд дівчинки років дев'яти-десяти, самісінька біля вікна, мружиться від сонця, повертає голову на легкому покривалі, накочуються сльози, дитяче личко червоніє і кривиться, зараз заплаче уу, уу...

Одної ночі, у темному холодноковдровому прихистку їхнього ліжка, він, сам раз-по-раз поринаючи в сон, язиком приспав Джесіку. Відчувши, як його перші теплі зітхання торкаються її великих губ, вона затремтіла і скрикнула, мов кішка. Дві-три ноти, злившись до купи, хрипкі, примарні, відлетіли зі сніжинками із навколишнього присмерку. Ззовні дерева просівали вітер, невидимі вантажівки безугавно мчали вулицями й шляхами, за будинками, через канали чи річку, за нехитрим парком. Ох, і собаки з кішками заходилися ганяти одне одного по м'якому сніжку...

— ... картинки, ну, сцени весь час миготять перед очима, Роджере. Самі по собі, тобто я їх не *витворюю*... — Під розслабленим тьмяним мерехтінням стелі пролітає їх яскравий рій. Він і вона лежать і важко дихають. М'який прутень слинить йому стегно, що внизу, ближче до Джесіки. Нічна кімната тяжко зітхає, таки-так, Тяжко і Зітхає, старомодна кумедна кімната, ох, та що з мене візьмеш, горбатого могила виправить, кокетує собі крізь раму дзеркала в чомусь смугасто-зеленому, в панталонах із шлярками — але ж от у чому *дивина*, сьогодні кімнати здебільшого, знаєте, гудуть, а крім того, відомо, що «дихають», аякже, так, і навіть *зважаєно очікують*, і це, мабуть, доволі

зловісна традиція, високі струнки створіння, густий аромат парфумів і накидки в палатах, обложених опівніччю, пронизаних гвинтовими сходами, альтанки з блакитних пелюсток, середовище, де ніхто, хоч як його провокуєш чи діймаєш, юна моя і люба леді, ніколи Тяжко не Зітхає. Так не робиться.

Але тут. Ох, *уже ця* юна леді. Картата бавовняна тканина. Кошлаті брови, дико розрослися. Червоний оксамит. Якось вони заклалися, і вона зняла блузку, мчали саме трасою поблизу Нижнього Бідінга.

— О Боже, вона геть розумом стерялася, що ж це *таке*, за що це *мені*?

— Ну, ха-ха, — Джесіка, наче стриптизерка, вимахує краваткою від форменої блузки, — а ти казав, що не наважуся. Казав чи ні? Ще й обзивався «гускою-боагузкою», ну, якось так... — І ніякого бюстгальтера, певна річ, вона їх узагалі не носить.

— Слухай, — люто зиркає він, — а ти хоч знаєш, що за це можуть арештувати? Гаразд, не *тебе*, — раптом спадає йому на думку, — *мене* заарештують!

— Ти будеш у всьому винен, ля-ля. — Нижні зубки блискають в посмішці пустотливого дівчиська. — Я лишень безневинна овечка, а цей... — граційно викинула вперед руку, світло грає на білявих волосинках передпліччя, маленькі груди вільно підстрибують, — цей розпусний Роджер! Ось цей, то страшна тварюка! Змушує мене, розбещує мене...

Тим часом величезна вантажівка, такої Роджер ще й не бачив, здригаючись сталлю, підрулює ближче, і тепер уже не тільки водій, а й кілька — ну, здається, якихось моторошних... *карликів* у дивному оперетковому вбранні, наче який емігрантський уряд із Центральної Європи, якимось дивом напханий у високу кабіну, і всі вирячуються згори, штовхаються, мов поросята біля матки, аби ліпше бачити, очі лізуть на лоба, смагляві, тече слина, вбирають у себе видовище з його зухвало гологрудю Джесікою Свонлейк, а сам він одчайдушно намагається загальмувати й відстати од вантажівки, але ж одразу за Роджером буквально з тією ж швидкістю, що й вантажівка, на хвості сидить, курва, автомобіль військової поліції. Він уже не може скинути швидкість, а щойно почне гнати, *отут* вони й запідозрять...

— Благаю, Джес, одягнися, будь ласка, м-м-м, я тебе прошу. — Вдає, наче шукає гребінець, а той, як завжди, кудись зник,

підозрюваний — сумно відомий ктенофіл^[169]...

Водій величезної гуркітливої вантажівки тепер намагається повернути Роджерову увагу, карлики лізуть у вікна, горлають:

— Гей! Гей! — із масним нутряним реготом. Їхній вожак говорить англійською з якимсь плинним, невимовно огидним європейським акцентом. Там, нагорі, й геть розійшлися — підморгують, штовхають один одного ліктями: — Мііістер! Ай, ві! Хвілі-начку, а? — І знов іржуть. У дзеркальце заднього виду Роджер бачить рожеві від добродійності обличчя англійських поліцейських, червоні погони нахиляються, підстрибують, радяться, раз-по-раз різко зиркають уперед, на пару в «ягуарі», що поводить настільки...

— *Що* вони там *виробляють*, Прігсбері, тобі видно?

— Гадаю, там чоловік і жінка, сер.

— Придурок. — І хапає чорний бінокль.

Крізь дощ... відтак крізь сонне скло, від вечора зелене. Сама в кріслі, в старомодному капелюшку, дивиться на захід, оглядає палубу Землі, пекельно червону на краях, а далі в брунатних і золотих хмаринках...

Аж раптом ніч: порожнє крісло-гойдалка яскраво освітлене крейдяно-блакитним, це місяць чи якийсь інше світло з небес? просто незручне крісло, тепер порожнє, серед ясної ночі, та це холодне світло згори...

Картинки плинуть, розквітаючи, до нього й від нього, деякі гарненькі, інші аж моторошні... ось вона згорнулася калачиком зі своїм ягнятком, своїм Роджером, який же любий їй весь цей обрис його шиї, ось так — *ось вона* перед нею, його шишкувата потилиця, як у десятирічного хлоп'яти. Вона цілує його кисло-солону шкіру згори донизу, і це її захоплює, захоплює нічне світло вздовж виразних сухожилів, цілує його, наче стікає диханням, і не зупиняється.

Одного ранку — він не бачив її зо два тижні — прокинувся у своїй келії відлюдника в «Білій візитації» зі стояком, повіки сверблять, а в роті заплуталась довга русява волосинка. Це не його. Нікого не міг пригадати з таким волоссям, окрім Джесіки. Але такого не може бути — він з нею не бачився. Кілька разів шморгнув носом, потім чхнув. За вікном ранок. Болить праве ікло. Роджер розплутав довгу волосину,

всю в блискітках слини, зубному нальоті, ранкових відкладеннях, які бувають у тих, хто дихає ротом, і витріщився. Як вона сюди потрапила? Лячно, ляля. Нормальний такий шмат *je ne sais quoi de sinister*^[170]. Схотів відлити. Почовгав до вбиральні, посіріла казенна фланель мляво заткана за поясок піжами, і тут до нього дійшло: а якщо це якась рожево-лілова казка на межі століть про помсту привида, а ця ось волосинка є Першим Кроком... Ох, параноя? Знали б ви, які він перебирав комбінації, коли справляв туалетні потреби серед кульгавих, пердячих, бритвошкрябучих, різкокашлючих, зачханих мешканців Відділу Псі. Тільки потім він узагалі подумав про Джесіку — про її безпеку. Турботливий Роджер. А якби вона померла серед ночі, ну, там, вибух на артскладах... а ця волосинка — єдине «прощавай», яке її примарне кохання зуміло переслати на цей бік йому, єдиному, хто для неї щось таки значив... Ось тобі і павук-статистик: на очі насправді навернулися сльози, аж тут Наступна Думка — *ох. Ой-ой*. Закрути кран, Баран, і трохи покумекай. Він стояв, згорбившись над раковиною вмивальника, заціпенілий, поставивши на паузу тривогу за Джесіку, і йому кортіло озирнутися через плече чи бодай глянути у старе дзеркало, розумієте, подивитися, що вони там задумали, але завмер, побоявся так ризикувати... *ну ж бо...* у його мозку проросло надзвичайне припущення, ось як. А що, як усі вони, ті потвори з Відділу Псі, потайки змовилися супроти нього? Нормально? Так: припустімо, вони насправді *можуть* зазирнути в його мозок! Та-а понад те, а раптом це *гіпноз*? Га? Господи, тоді безліч *інших* окультних викрутасів: астральні проєкції, контроль за мозком (але тут нічого окультного), таємні закляття на імпотенцію, чиряки, божевілля, йоооохох — *зілля!* (нарешті випростовується і внутрішнім поглядом проникає назад до свого кабінету, дивиться — *дуже* боязко — на кавову гидоту, о *Господи...*), психічна-єдність-з-Агентством-Контролю така, що Роджер був ним, а він Роджером, так так багато ідей роїться в його голові, і жодної приємної — особливо в цій вбиральні для персоналу, де пика Гевіна Трефойла сьогодні вранці яскраво-пурпурова, зовсім як квіточка конюшини на вітрі, Роналд Черрікок відхаркує в раковину мармурово-дрібно-зернисту бурштинову мокроту — що це таке, хто *всі ці люди*? Потвори! *Потввоооориши!* Оточили! Вони днями й ночами, всю війну прослуховують його мізки, телепати,

чорнокнижники, сатанинські агенти всіх різновидів підключаються до *всього* — навіть коли вони з Джесікою в ліжку *трахаються*...

Спробуй це притлумити, старий, ні, панікуй, якщо не можеш інакше, але не тепер, не тут... Слабенькі лампочки вмивальні перетворюють скупчення тисяч плям од мила й води на дзеркала на сплетіння перистих хмаринок, шкур і диму, коли він хитає перед люстром головою, цитринові й бежеві, тут хмара нафтового чаду, а тут брунатні сутінки, дуже химерно наляпано, така текстура...

Чудовий ранок, Друга світова. Все, що йому вдається втримати на поверхні свідомості, це слова *Я хочу перевестися*, вони ніби якимось немюзично мугикають дзеркалу, так точно сер рапорт подам негайно. Попрошуся добровольцем до Німеччини, от що я зроблю, Дам-де-дам, де-дам. Саме так, допіру в середу було оголошення на рекламній сторінці «Нацистів у новинах», втулили між Мерсисайдським відділенням лейбористської партії, яке шукає собі агента з реклами, та лондонським рекламним агентством, де є, за їхніми словами, вакансії одразу після демобілізації. А це оголошення посередині розмістила якась служба майбутньої G-5^[171], що шукає кількох спеців з «перевиховання». Життєво, життєво необхідно. Розтлумачити Німецькому Звірові про Велику хартію вольностей, спортивний дух, ну, щось таке, правильно? Випатрати механізм баварського годинника з невротичною зозулею в селі, куди ночами з лісів сходяться ельфи-перевертні й підсовують під вікна й двері листівки підривного характеру... — Будь-що! — Роджер навпомацки пробирається до свого вузького помешкання. — Та будь-що ліпше за це...

Ось як притисло. Він знав, що в божевільній Німеччині, з Ворогом, буде комфортніше, ніж тут, у Відділі Псі. А ця пора року все тільки погіршує. Різдво. *Ой-ой-ойтттггг*, він хапається за живіт. Тільки з Джесікою почувався якимось по-людському, ну бодай стерпно. Джесіка...

Тут його й накрило, на півхвилини, поки позіхав і тремтів у довгій білизні, його, м'якенького, майже невидимого у світлі грудневого світанку, поміж гострих країв книжок, пачок і цигаркового паперу для копій, графіків і карт (головна з них із червоними віспинами на чистій білій шкірі леді Лондон спостерігає за всіма... *стривай*... шкірна хвороба... *невже* вона носить у собі смертельну заразу? чи визначені точки ударів заздальгідь, а політ ракети відбувається з фатального нариву, *що дримає в самому місті?*.. проте йому цього не досягнути, як і

не зрозуміти Пойнтсменової одержимості інверсією звукового подразника, і будь ласка, благаю, припиніть хоч на мить про це теревенити...), отаке найшло, і він не знав, поки не минулося, наскільки ясно він бачив оту чесну половину свого життя, якою тепер була Джесіка, наскільки фанатично його мати, Війна, має засуджувати її вроду, її нахабну байдужість до тих закладів смерті, в які він сам допіру ще вірив, — її непохитну надію (хоча вона й терпіти не могла будувати плани), її вигнання з дитинства (хоча вона незмінно відмовлялася чіплятися за спогади)...

Його життя прив'язане до минулого. Себе він бачив якоюсь цяткою хвильового фронту, що наступає на стерильну історію — відоме минуле, проєктоване майбутнє, а Джесіка була хвилерізом. Раптово постає пляж, непередбачуване... нове життя. Минуле та майбутнє на березі зупинилися, ось як він би це витлумачив. Але йому хотілося також і віри, так само, як кохав її, попри всі слова, — хотілося віри в те, що, хай би які були погані часи, ніщо не визначено, все можна змінити, і вона завжди зуміє відкинути темне море за його спиною, відкохати його геть від усього. І (самолюбиво) що отаким похмурим юнаком, який стійко вкоренився у Смерті, — надумав покататися зі Смертю, — разом із Джесікою він зможе відшукати шлях до життя і насолоди. Він ніколи їй не розповідав, намагався не говорити про себе, але саме такою була міра його віри, коли сьоме Різдво Війни накопило черговою атакою на його кістлявий тремтливий фланг...

Вона метушиться по гуртожитку, стріляючи у сусідок недопалки «Вудбайн», дріб'язок для штопання нейлонових панчіх, розсипає військові жартики для підтримання стосунків. Цього вечора вона буде з Джеремі, своїм лейтенантом, але хоче бути з Роджером. Але насправді не хоче. Чи ні? Вона не пригадує, коли востаннє так не знала, що робити. Коли вона з Роджером, у них суцільна любов, але якщо вона далеко від нього, ну, на *будь-якій* відстані, хлопче, отак, то ловить себе на думці, що він її пригнічує чи навіть лякає. Чому? На ньому, дикими ночами скакаючи верхи, догори-донизу, його прутень — її вісь, сама намагаючись не розм'якнути, аби не скапати воском зі свічки, не відпасти, танучи, на покривало, кінчаючи, тому лишень *оте Роджер, Роджер, ох коханий*, поки стане дихання. А поза ліжком, у блуканнях-теревенях, його гіркота, його смуток відходять у глиб

Війни, зими: він так ненавидить Англію, ненавидить «Систему», вічно бурчить, каже, що після Війни емігрує, не потикає носа з печери паперового циніка, ненавидить самого себе... але чи *хочеться* їй насправді його витягувати? Хіба не надійніше буде з Джеремі? Вона намагається не надто часто роздумувати над цим питанням, але воно є. Три роки з Джеремі, наче одружені. Три роки — це не так і мало. Щодня щось відбувалося. Вона носила старі халати Бобра, заварювала йому чай і каву, шукала його погляд на стоянках вантажівок, у кімнатах відпочинку, на розгрозних полях під дощем, коли всі паскудні й гнітючі денні турботи можна відшкодувати одним поглядом — знайомим, повним довіри, тієї пори року, коли слово звучить задля вишуканості або щоб трохи посміятися. І все це вирвати з життя? три роки? заради дивакуватого, зосередженого лишень на собі — ну *хлопчиська*, їй-бо. Курва, він, певно, має вже добрих тридцять, набагато старший за неї. Мусив же він *чогось* та навчитися? Вже досвідчений чоловік?

Найгірше, що й поговорити ні з ким. Уся політика цієї змішаної батареї, професійний інцест, хвороблива одержимість тим, хто що кому сказав навесні 1942-го, заради Бога Святого, під Графті-Грін, що в графстві Кент, чи десь іще, і хто мав відповісти якимось, але не відповів зовсім, і тим самим розпалив ненависть, яка пречудово буяє донині, — по роках наклепів, честолюбства й істерії довіряти хоч комусь бодай щось — справжнісінький мазохізм.

— Джес, у дівчини стрес? — Меггі Данкерк уже в дверях, поправляє рукавички з крагами. По «Танною» свінг-оркестр Бі-бі-сі виграє спекотно-синкопову різдвяну музичку.

— Маєш цигарку, Мег? — майже на автоматі, нехитрий процес, Джес?

Ну от...

— Гадала, тут щось типу дурнуватого кіно із Гарбо, а не звичайний нікотинний голод, вибачай, промашка, та-та...

Ой, та пензлюй вже собі.

— Думала про закупи до Різдва.

— А що Боброві подаруєш?

Зосередившись на пристібуванні панчіх, старенькі вже, вгору-всередину-вперед-донизу-всередину-назад отак мнемонічно ворухатися складки в пальцях, випрано-білий еластик розтягується

прегарно й дотично до м'якого переднього згину її стегна, затискачі підв'язок поблискують сріблом під — чи то за — її лакованими червоними нігтями, ковзають далекими фонтанами за червоними фігурними деревами, Джесіка відказує:

— О. М-м. Та, мабуть, Люльку...

Одної ночі поблизу батареї, коли їхали Кудись у Кент, Роджер і Джесіка натрапили на церкву, горбик на темному узвишші, лампадно-світлу, що росла наче із землі. Недільний вечір, незабаром вечірня. Чоловіки в шинелях, клейончастих дощовиках, у темних беретах ковзаються на вході, американські пілоти в шкірі, підбиті смушком, кілька жінок на цокітливих підборах, у широкоплечих вільних пальтах, але без дітей, жодної дитини не видно, самі дорослі, чимчикують зі своїх бомбардувальних полів, стоянок аеростатів, дотів на березі, проходять під норманською аркою, аж кошлатою від обмерзлих пагонів лози. Джесіка каже:

— От я пригадую... — і замовкла. Згадує інші Різдвяні пости, засніжені, наче вівці, протитанкові їжаки за вікном, а ще Зірку, яка от-от знову готова вийти на небо.

Роджер з'їхав на узбіччя, і вони дивилися, як вицвілі сірувато-коричневі вояки йдуть на вечірню службу. Вітер пах свіжим снігом.

— Час додому, — сказала вона перегодом, — уже пізно.

— Може, глянемо, як там?

Оце вже її здивувало, очманіти, стільки тижнів дражнивсь, і тут таке? Його роздратування невіруючого щодо інших з Відділу Псі, які, на його думку, зі шкіри пнулися, аби виставити його пришепелуватим, і його Скряджість, то сильніша, що менше днів лишалося на різдвяні закупи...

— Це ж начебто не твоє, — сказала вона йому. Але їй хотілось увійти, у засніженому небі загусла ностальгія, голос Джесіки готовий її зрадити, втекти до різдвяних співаків, чиї різдвяні гімни так хочеться послухати у ці святкові дні, що минають один за одним, голоси линуць понад замерзлими пагорбами, де міни висіяні густо, мов родзинки в пудингу... часто понад звуки талих снігів вітри, що мають віяти не крізь різдвяне повітря, але крізь густину самого часу, доносили до неї дитячі голоси, які співають за шість пенсів, і, якщо її серце не готове було вмістити всі страхи власної, а так само і їхньої смертності, принаймні, зберігалось побоювання, що вона почне їх втрачати — що одного разу взимку вибіжить поглянути аж до хвіртки, аби їх знайти, вискочить аж на дорогу, але марно, їхні голоси вже згасають...

Вони пройшли витоптаною у снігу стежкою, вона статечно взяла його попід руку, вітер поривчасто куйовдив її волосся, каблукі посковзнулися на льоду.

— Музику послухаєм, — пояснив він.

Сьогодні збірний хор цілком чоловічий, у широких горловинах білих шат видно плечі з погонами, обличчя майже так само білі, виснажені мокрими розкислими полями, нічними вартами, тросами, що гудуть від неспокійних ловців риби-сонця у хмарах — аеростатів, сутінками і лопотінням проти вітру наметів із ядерним сяйвом ламп, ті просвічують сітчасті стіни, мов душі, і перетворюють брезент на тонку марлю. Проте було й одне чорношкіре обличчя, контртенор, капрал з Ямайки, перенесений зі свого теплого острова аж сюди — від співів свого дитинства у ромово-димних салунах Гай-Голборн-стрит, де моряки кидають велетенські червоні петарди, чверть шашки динаміту, чоловіче, в розчинені двері, й перебігають, давлячись реготом, через дорогу або ж вигулюють дівчат у коротеньких спідничках, місцевих, китаянок і французенок... розтопані лимонні шкірки у вуличних канавах напахчували ранні години в місцях, де він, бувало, співав: «Ви не бачили моєї Лоли з фігуркою, як пляшка кока-коли?», а моряки бігали туди-сюди у брунатних тінях провулків, майоріли нашійними

хустками і кльошем, а дівчиська перешіптувалися та сміялися... щоранку він перелічував мало не пів кишені дріб'язку з усього світу. Із пальмового Кінгстона вибагливі потреби Англо-американської імперії (1939–1945) привели його до цієї холодної церкви польових мишей, до майже чутного шереху північного моря, на яке під час переходу він ледь кинув оком, до цього вечірнього богослужіння, а нинішня програма, простий розспів англійською, час від часу переходить до поліфонії: Томас Талліс, Генрі Персел^[172], навіть німецький макаронічний вірш XV століття, який приписують Гайнріху Сузо^[173].

In dulci ubilo

Nun singet und seid froh!

Unsers Herzens Wonne

Leit in *praesipio*,

Leuchtet vor die Sonne

Matris in gremio.

Alpha et es O^[174].

Високий голос чорношкірого підноситься над іншими, не він тут головний, але чисте звучання на повну силу, баритон, відшліфований роками репетицій... від такого темнолиці дівки просто пливуть серед усіх цих знервованих протестантів, униз прадавніми стежками, прокладеними музикою, обидві Аніти, Велика й Мала, Шпилька Мей, Плонжетка, якій подобається, коли між цицьками, і якщо так, то піде з тобою задарма, — не кажучи вже про латину, про *німецьку*? в англійській церкві? Це не так ересь, як плата за імперськість, неминуча, як присутність чорного, від актів дрібного сюрреалізму — які, взяті разом, є актом самогубства, але у своїй патології, у версії реальності без сновидінь, Імперія здійснює їх щодня тисячами, нітрохи не усвідомлюючи, що коїть... Тому чистий контртенор злітав і ширяв, примудряючись поплавком виштовхнути на поверхню серце Джесіки й навіть Роджера, здогадалася вона і ризикнула поглянути йому в обличчя скоса й знизу крізь русяве марево свого волосся на речитативах і стиханні. Він не виглядав нігілістом, і навіть схожим не був. Він...

Ні, Джесіка ніколи не бачила у нього такого обличчя. У світлі лампад із незгасними і дуже жовтими племінчиками — на пузатому склі найближчої два довгі відбитки пальців служки, тоненьким пилком — «V — перемога», Роджерова шкіра по-дитячому рожева, очі палають яскравіше, і не лишень через лампадне світло, хіба не так? може, це їй хочеться, щоб так було? Церква холодна, як ніч надворі. Пахне мокрою вовною, гірким пивом у подиху вояків, димом свічок і стопленим воском, здушеним пердінням, засобом для зміцнення волосся, власне згорілою оливою, що по-материнському охоплює всі інші аромати, робить їх більш приземленими, ближчими до глибоких шарів, інших часів, і послухай... ану послухай: це вечірня Війни, час воєнної відправи, і ніч реальна. Чорні шинелі збиваються до купи, у порожніх каптурах щільні, суто церковні тіні. Десь на узбережжі допізна працюють «Пташки» у холодних і порожніх машинах, їхні блакитні смолоскипи — новонароджені зірки у припливі вечора. У небесах, наче величезне листя, тріпоче сталева обшивка, натягнуті триси розкидають скалки звуків. Пригаснувши, вичікуючи, полум'я смолоскипів пом'якшилося й абрикосовою барвою заливає скло циферблатів. Коли у Протоці вирує шторм, дзеленчать і потріскують прикрашені бурульками майстерні водопровідників, ось тисячі старих використаних тюбиків від зубної пасти, часом навалених аж під стелю, тисячі похмурих людино-ранків, уже стерпних, перетворених на м'ятні випари і безрадісну пісеньку, що залишила білі плями на амальгамі дзеркал від Гарроу до Грейвзенда; тисячі дітей, що товкли піну в м'яких ступках ротів, з легкістю губили в тисячі разів більше слів у крейдяних бульках — скарги на те, що треба лягати, боязкі освідчення в коханні, новини про тлусті або ледь не прозорі, пухнасті й лагідні створіння із села під стьобаним покривалом, — незліченні мильно-лакричні миті, виплюнуті й змиті до каналізації, у сірий отвір, що помалу вкривається піною, ранкові роти заповнюються денним тютюном і риб'ячим хутром, пересихають від страху, брудняться неробством, захлинаються від думки про неймовірні наїдки, а замість них вдовольняються тижневим лівером у пирогах, «Господарським молоком», поламаними галетами за половину ненормованих талонів, і хіба ментол не дивовижний винахід, якщо вранці знімає всю цю гидоту, яка, змита донизу, стає запорошеними величезними бульбашками і візерунками, розходить і застоюється біля просяклих

нафтою берегів, і чудернацькі нариси зливів їх підгодовують, поширюючи до самого моря мірою того, як старі тюбики один за одним спустошуються й повертаються назад до Війни, купами невиразно ароматного металу, фантомами перцевої м'яти в зимових сараях, і кожен тюбик зморщений або вичавлений нестямними руками Лондона, записаний поперх інтерферограми, рука до руки, вони вже очікують — ось істинне повернення, — коли їх переплавлять на припій, на пластини, домішають у лиття, у підшипники, в сальники, у приховані гальмівні накладки, яких діти того, іншого, домашнього життя ніколи так і не побачать. Але спадкоємність, плоть від споріднених металів, додому до безрадінного моря, вистояла. Не смерть роз'єднує ці життя, а папір: особливості паперу, поведінка паперу. Війна й Імперія зводять бар'єри між нашими життями. Війна мусить отак розділяти, а по тому ще й підрозділяти, хоча її пропаганда завжди буде наголошувати на єдності, альянсі, спільній праці. Схоже, війна не прагне народної свідомості, навіть такої, яку вибудували німці, *ein Volk ein Fuhrer*^[175], їй подавай машину з багатьох частин, не єдність, а комплекс складників... Та й хто тут наслідиться припускати, чого хоче Війна, настільки вона величезна й байдужа... настільки відсутня. Можлива лишень груба, випадкова подоба життя. У «Білій візитації» є, знаєте, один давній шизик, який вважає, нібито він і є Другою світовою. Не передплачує газет, відмовляється слухати радіо, але того дня, коли почалася висадка в Нормандії, температура в нього чомусь підскочила до 40° С. А тепер, коли кліщі зі сходу й заходу повільно продовжують симетрично стискатися, він просторікує про те, як темрява загарбує його розум, про виснаження власного «я»... Щоправда, наступ Рундштедта його дещо збдьорив, повернув до життя...

— Чудовий різдвяний подарунок, — зізнався він ординатору своєї палати, — це пора народження, нових починань. — Хай би куди падали ракети — ті, що їх чути, — він усміхається, кидається міряти кроками палату, із куточків веселих очей от-от потечуть сльози, у нього дуже високий тонус, який не може не збурювати сусідів по палаті. Дні його полічені, він має померти на День перемоги в Європі. Якщо він і не сама Війна, то її сурогатна дитина, якийсь час живе на широку ногу, але урочистий день все одно настане, і тоді начувайся. Істинний король по-справжньому не вмирає, зятямте. Скільки завгодно

юнаків можуть обрати для смерті замість нього, а справжній король, старий чортів лис, прошкуватиме далі. Чи явиться він під Зорею, непомітно ставши на коліна поряд з іншими королями, коли настане пора зимового сонцестояння? Чи принесе до ясел дари вольфраму, бездимного порошу, високооктанового бензину? І тоді чи погляне дитя зі своєї золотої соломи, чи гляне у вічі старому королю, що довго гнеться і б'є поклони, аби вручити свій дар, чи стрінуться вони поглядами, і що за зв'язок, що за можливе привітання чи то згода відбудеться між королем і царственим немовлям? Дитя усміхається чи то просто гази? А ви чого б хотіли?

Різдвяний піст дме з моря, яке на спаді дня виблискує залізистим склом, зеленим і гладеньким: дме щоденно, все небо набрякло святими і стрункими сурмами крилатих вісників. Ще один рік весільних шат, покинутих у серцевині зими, бо так і не знадобилися, висять нині сумирними атласними рядами, біло-зім'яті вуалі жовкнуть, злегка похитуються, коли ідеш повз них, глядачу... гостю міста глухих кутів. Раз чи двічі побачив у шовках своє відображення, на півдорозі до тіні, лиш змазані тілесні відтінки по *peau de soie*^[176] штовхає тебе туди, де відчуєш перший моторошний дотик плісняви, як і було задумано — шляхетним милом і пудрою замести всі сліди запаху спітнілої майбутньої нареченої із середнього класу. Вона ж незаймана в душі, у сподіваннях. Ніякої тобі яскраво-швейцарської, кришталево-прозорої пори роки, натомість похмуро купчиться хмарами день, сніг шатами укриває околиці, шатами зими, ночами ніжний, мало не безвітряний подих довкола тебе. Через міські вокзали полонені повернулися з Індокитаю, дріботять бідолашними ноженятами, легкі, як сновидці чи люди на Місяці, посеред хромовано-пружинних візків із чорної барабанно-гучної шкіри, серед високих дитячих стільчиків зі світлого дерева, рожевих і блакитних, із заляпанями кашею та зішкрябаними квітковими перемальовками, складаних ліжечок і ведмежаток із червоними фетровими язичками, дитячих ковдр, що стають яскраво-пастельними хмарками у випарах і вугільному смороді, у металічних просторах, серед тих, хто в чергах, кого несе течією, хто сторожко дрімає, прибувши сотнями на свята попри всі застереження, попри суворість містера Моррісона, попри те, що підземку під річкою може пронизати німецька ракета, навіть сеї миті, коли звучать ці слова, попри пустку, що може на них чекати, міські адреси, яких, напевно,

більше не існує. Очі з Бірми, з Тонкіна стежать за страшенно зайнятими жінками — витріщаються з посинілих орбіт, долаючи головні болі, яких не вгамувати ніякими аласилом. Полонені італійці клянуть усе на світі під розпухлими мішками із поштою, пирхають, дзенькають щогодини — сезонний наплив — набивають засніжені вагони, мов бляшанки із сардинами, наче потяги всеньку ніч ішли під землею через країну мерців. Якщо італійці тепер і співають, то можна закластися: не «Giovinezza^[177]», а либонь, що-небудь із «Ріголетто» чи «Богеми». Взагалі-то Міністерство поштового зв'язку має намір видати перелік Неприйнятних Пісень з акордами для укулеле із метою якнайшвидшої ідентифікації. Бадьорість і мелодійність цієї юрми певного мірою непідробні — але минають дні, оргія різдвяних привітань щоденно перевищує всі прийнятні для здоров'я межі, і ніщо, судячи з усього, не стримає її аж до Дня подарунків, тому вони самі починають задовольнятися професійнішою італійськістю, часом позирають на евакуйованих дамочок, винаходять способи утримувати мішок однією рукою, поки інша прикидається «мертвою» — *ciòè*^[178], умовно живою, — там, де юрби згущуються жінками, безцільно... ну, загалом, де більш багатообіцяюче. Життя має тривати. Це визнають обидва типи військовополонених, лишень для англійців, що повернули з КБІ^[179], немає жодної *mano morta*^[180], немає стрибка від мертвого до живого, коли дозволено випадково торкнутися литки чи сідниці — жодних, заради всього святого *igor* з життям-і-смертю! Ніяких пригод їм більше не треба: аби лиш стара вовтузилася біля старої печі та гріла стару постіль, а взимку збиралися крикетисти, і їм подавай дрімоту опалого листя у висохлому садку по неділях із сусідами за стіною. Якби їм так трафився якийсь дивовижний новий світ, ну, раптом вітром задує, тоді й до нього, напевне, стане часу пристосуватися... А цього тижня їм хочеться майже повоєнної розкоші — купити малому електричну залізницю і кожному в такий спосіб спробувати засвітити гірлянду блискучих личок, відкалібрувати свою дивність, все відомо за світлинами, тепер ожилими, охи й ахи, але не тепер, не на вокзалі, жодних найнеобхідніших порухів: Війна перевела їх на запасні колії, заземлила безглузді руйнівні сигналізації любові. Діти порозгортали торішні іграшки і виявили перелицьовані бляшанки з-під «Спаму^[181]», вони розуміють, що це може бути зворотним і можливо, хто знає,

неминучим боком різдвяної гри. За минулі місяці — сільські весни й літа — вони нагналися справжніми бляшанками — танками, самохідками, дотами, дредноутами, розгортали у вигнанні м'ясисто-рожеве, жовте й блакитне на запорошених підлогах комірок і закамарків, під ліжками та кушетками. А нині — знову час. Гіпсовий пупсик, позолочені воли, вівці з людськими очима знову виявляться справжніми, до плоті повертаються барви. Вони не платять вірою — вона приходиться сама по собі. Він — Нове Немовля. У чарівний вечір напередодні звірі заговорять, а небо стане молоком. Бабусі й дідусі, які раніше щотижня чекали, коли Радіо-Лікар спитає: Що Таке Геморой? Що Таке Емфізема? Що Таке Серцевий Напад? — нині безсонно чекатимуть, споглядаючи, як знову не відбудеться щорічно-неможливе, але із гідким осадом — *оце* схил, небо *годне* явити нам світло, — як нервовий дрозд, як приємний час, якого дуже хотілося, ще не повна поразка, та все одно до дива надто далеко... відбувають нічні служби у светрах і теплих хустках, театральні засмучені, але осад щороку зазнає нової зимової ферментації, щоразу слабшої, але достатньої, щоб ожити цієї пори... Тепер усі хіба не голі, блискучі костюми та вечірні сукні з часів гулянок по пивницях давно розідрані на клапти для утеплення труб із гарячою водою та нагрівачів, для чужих людей, для того, аби будинки встояли супроти зими. Вугілля потрібне Війні. Вони вже дійшли майже до краю, отримали від Радіо-Лікаря свідоцтва про все, що знають про власні тіла, і на Різдво вже голі, як обскубані гуси, під понурими і дешевими старечими суконними лахами. Електричні годинники поспішають, навіть Біг-Бен тепер поспішатиме аж до приходу нової весни, усе квапиться, і, вочевидь, ніхто більше цього не розуміє, та й ніхто цим не переймається. Війна потребує електрики. Це жвава гра, «Електрична монополія», в ній беруть участь виробники електрики, Центральне електроенергетичне управління та інші військові відомства, аби Час Енергосистеми був синхронізований із Гринвічем. Ночами у глибоких бетонних колодязях динамо-машини, місцезнаходження яких засекречене, крутяться швидше, а стрілки годинників перед безсонними старечими очима намотують хвилини, виють, тягнуть вище, до запаморочення сирени. Це Ніч Божевільного Карнавалу. Веселощі під прикриттям хвилиних стрілок. Істерія у блідих ликах поміж цифрами. Виробники електроенергії кажуть про навантаження, воєнні витоки, настільки величезні, що

годинники знову можуть сповільнитися, якщо не вкрасти цей нічний марш, проте щоденно очікуваних навантажень не відбувається, й Енергосистема потроху розганяється, обличчя старих обертаються до циферблатів, гадаючи: *змова*, і числа вихоряться до Різдва Христового, до насильства, до новітньої зірки серця, що змінить усіх нас, навіки поверне до першоджерел. Але сьогодні над морем туман — досі тиха перлина між стулками мушлі. А в місті шкварчать дугові лампи, розлючені, у притлумленому сяйві вздовж осей вулиць, надто крижані як на свічки, надто охолоджено-запітнілі як для всеспалення... високі червоні автобуси погойдуються, усі їхні фари, за новими правилами — незатемнені, схрещуються, відбивають, тицяють і засліплюють, повз них проносяться величезні жмутки і клапті мокречі, пустельні, під перламутровим туманом пляжі, колючий дріт яких ніколи не знав внутрішнього жала струму і лишень пасивно хитався, окислюючись ночами, тепер в'ється кільцями підводної трави, жорстоко холодний, гострий, наче скорпіон, безслідними милями пісків повз кинуті в останніх мирних літах яхти, що колись під час відпусток катали весь старий світ, винні, й оливково-дібровні, люлькові вечори по інший бік Війни, а нині обідрані до іржавих балок і скоб, а всередині ще й смердять тією ж ропою, що й пляж, яким тепер не погуляєш, бо Війна. А за пагорбами, за прожекторами, об які восени з ночі в ніч билися перелітні птахи, безпорадно купчилися, аж поки безсило падали зливою з неба, сидять парафіяни на вечірній службі у непаленій церкві, тремтять, безголосі, коли ж бо хор їх питає: де радощі? А де ж іще, як не там, де Ангели співають нових пісень і бамкають дзвони при царському дворі. *Eia* — дивне тисячолітнє зітхання — *eia, warn wir da!* аякже, ми таки тут... Стомлені люди за чорним вожаком із дзвіночком тягнуться, скільки можуть, якнайдалі від овечих шкур, наскільки рік дасть їм відбитися від отари. Ну, ходімо. Облиш наразі свою війну, паперову чи залізну, війну паливну чи плотську, заходь зі своєю любов'ю, зі страхом програти, з виснаженням своїм. Увесь день на тебе наскакувало, спонукало, чіплялося, вимагало віри у стільки всіляких неправд. Чи ж ти — це розпливчате злочинне обличчя на посвідці, чию душу викрала урядова фотокамера, коли зімкнулася гільйотина діафрагми, чи душа зосталася із серцем твоїм у «Солдатському клубі^[182]», де підраховують нічний вилов дівчата зі Служби Побуту, дівчата на ймення Елін дбайливо розкладають по

охолоджених відсіках гумові на дотик брунатно-малинові органи з жовтими патьоками жиру — ой, Ліндо, ходи-но сюди, помацай, встроми пальця у шлуночок, аж голова обертом, ще *б'ється*... Тут всі при ділі, кого б нізащо не запідозрив, усі, крім тебе: капелан, лікар, твоя мама, яка сподівається почепити «Золоту зірку», прісне сопрано вчора ввечері в програмі Внутрішнього мовлення, і не забудемо містера Ноеля Коварда^[183], такого стильного, гарненького, коли йдеться про смерть і життя після смерті, на нього в «Герцогиню» народ валить четвертий рік поспіль, хлопці з Голлівуду нам розповідають, як у нас тут усе гарно, як весело, Волт Дісней змушує слоненя Дамбо хапатися за пір'ячко, а скільки трупів під снігом серед пофарбованих білим танків, скільки рук відморозив кожен, прагнучи Чудотворної Медалі, талісмана зі стертої кістки на щастя, пів долара з усміхненим сонечком, що визирає з-під серпанку мантиї Свободи, бездумно чіпляючись, коли падає 88-й^[184] — це що тобі, дитяча казочка? Нема таких. Діти десь бачать сни, лишень в Імперії немає місця для видінь, сьогодні ввечері тут Лишень Для Дорослих, в цьому притулку, де догоряють лампи, у докембрійських випарах, апетитних, як їжа на плиті, густих, як сажа. А за 60 миль вище ракети зависають на визначену мить над чорним Північним морем перед падінням, дедалі швидшим, до помаранчевого жару, Різдвяна зірка безпорадно пірнає до землі. Нижче на небесах летючі бомби також зійшли, рикають, наче Ворог Роду Людського, шукаючи, кого б ізжерти. Додому сьогодні ввечері доведеться йти довгенько. Послухай, як співає цей несправжній ангел, причастися, хоча б лишень послухавши, хай навіть вони й не говорять про достеменно твої надії, твій похмурий жах, все одно послухай. Вечірня тут була, напевно, ще задовго до новин про Христа. Вже точно стільки, скільки було таких самих паскудних ночей, — те, від чого постає вірогідність іншої ночі, що воістину може любов'ю та піянням когута осяяти стежку додому, вигнати Ворога, знищити межі поміж нашими землями, нашими тілами, нашими історіями, де все — брехня про те, хто ми є: скільки тривала єдина ніч, від якої залишаються лишень чистий шлях додому та пам'ять про те немовля, яке бачив, ну таке вже тендітне, що аж... на цих вулицях купи лайна, надворі важко тупцяють верблюди та інша худоба, та кожне копито — можливість порішити Немовля, перетворити на ще одного Месію, і тому, напевне, вже хтось тут-таки приймає на це ставки, а в

самому містечку тим часом єврейські колабораціоністи повним ходом продають корисні чутки Імперській Розвідці, а місцеві шльондри оцчасливлують необрізаних приходьків, здираючи з них по можливості, і трактирники, які, само собою, у захваті від усіх цих вигадок із реєстрацією, а в столиці сушать голови, може, всім варто якось присвоїти по *номеру*, ну, аби полегшити роботу Канцелярії SPQR^[185]... тож Ірод чи Гітлер, хлопці (а капелани на Клині^[186] — мужні, виснажені, добрячі випивохи), а що це за світ отакий («Забули Рузвельта, падре, — долинають голоси із задніх рядів, добрий панотець ніяк не може їх роздивитися, вони його діймають, оці спокусники, навіть усі сні: «Венделл Вілкі!» «Може, Черчілль?» «Гаррі Поллітт!»)» для немовляти, яке налягає на ці «Толедо» своїми 7 фунтами 8 унціями, гадаючи, що зможе цей світ викупити, та він хворий на голову...

Але сьогодні ввечері дорогою додому шкодуєш, що не пригорнув його, не приголубив. Просто притиснув би якнайближче до серця, щокою тобі у ямку ключиці, геть сонне. Ніби ти сам зміг би його врятувати. Якусь мить навіть не переймаєшся, в ролі кого тобі слід зареєструватися. Бодай на мить — не той, ким тебе оголосили Цезарі.

O Jesu parvule,

Nach dir ist mir so weh^[187]...

І от уся ця компанія випадкових знайомців, вигнанці та хтиві бахури, призвані під старість понурі цивільні, чоловіки, що, попри весь свій голод, жиріють, через це потерпають від здуття, особи в передвиразковому стані, захриплі, шмаркаті, червонооокі, з хворим горлом і роздутим сечовим міхуром — у них болять крижі і весь день мордує похмілля, люди, що бажають смерті воістину ненависним офіцерам, люди, яких ти бачив у містах в пішому строю і без посмішок, але забув, а вони тебе теж не пам'ятають, вони знають, що ліпше б поспати трішки, а не викаблучуватися тут перед чужими, — дарують тобі цю вечірню службу Божу, ось вони сягають найвищої точки з її фрагментом якоїсь давньої гами, що плавно і розлого линує, голоси складаються по три, по чотири, вище, відлунням сповнюючи весь обшир церкви, — жодних несправжніх немовлят, жодних

проголошень Царства, навіть спроби зігріти чи осяяти цю моторошну ніч, лишень, дідько б нас забрав, оце тихеньке і неохайно обов'язкове наше благання, наше щонайпалкіше поривання назовні, — *благословен Господь!* — щоб ти забрав із собою за адресою польової пошти, твоя воєнна личина, впоперек слідів ніг і шин у снігу нарешті вже на тій стежині, яку маєш проторувати сам, наодинці і в темряві. Хочеш цього чи ні, хай би які ти переплив моря на шляху додому...

□□□□□□

Фраза парадоксальна, коли слабкі подразники мають сильні реакції... Коли ж це сталося? Рання стадія сну: вночі не чув ані «москітів», ані «ланкастерів», що дорогою до Німеччини роздирали моторами небо, добру годину термосили його і шматували, кілька клубів зимових хмар дрейфували під вібрацією заклепаного сталлю дна ночі, жах від виправи стількох бомбардувальників. Ти сам непорушний, дихаєш ротом, самотній, горілиць на вузькому ліжку біля стіни, ані картин, ані графіків, ані карт: *так звично порожньо...* Твої ноги вказують на високе вікно, вирізане у дальній стіні. Зоряне світло, вперте ревіння бомбардувальників, досередини проникає крижане повітря. Стіл захаращений книжками із переламаними корінцями, з нашкрябаними колонками, означеними «*Час/Подразник/Секреція(30 сек)/Примітки*», чайними філіжанками, мисочками, олівцями, ручками. Спав, марив: за тисячу футів над тобою летіли сталеві бомбардувальники, хвиля за хвилею. Це було всередині якоїсь просторої зали для зібрань. Людський тлум. Останніми днями у певні години кругле і досить яскраве біле світло ковзало у повітрі прямовисно то вгору, то вниз. Аж ось воно знову з'являється, раптово, як завжди, звично лінійним курсом — зліва направо. Але цього разу воно мінливе — яскраво спалахує короткими сплесками або неприємно зблискує. Цього разу явище сприймають як застереження — щось недобре, геть недобре для сьогодні... Ніхто не знав, що може означати кругле світло. Утворили комісію, почали розслідування, відповідь майже в руках — але поведінка світла змінюється... Зібрання перериває роботу. Побачивши, як дражливо мерехтить світло, очікують чогось страхітливого — не повітряного нальоту, але чогось дуже близького і невідворотного. Зиркаєш на годинник. Рівно шоста,

стрілки виструнчилися вгору і вниз, розумієш, що шоста — це година, коли з'являється світло. Виходиш надвір, у вечір. Бачиш вулицю перед будинком, у якому ти жив у дитинстві: кам'янисту, покряну коліями, потріскану, у калюжах виблискує вода. Рушаєш ліворуч. (Зазвичай вві сні волієш бачити краєвид праворуч — широкі нічні галявини, нависають старезні горіхи, віддалік пагорб, дерев'яний паркан, коні із запалими очима, цвинтар... Твоє завдання в таких снах часто полягає в тому, щоб іти — під деревами, крізь тіні, — аж поки щось не станеться. Часто йдеш перелогами, що за кладовищем, там осіння ожина і кролики, там живуть цигани. Іноді літаєш, але ніколи не можеш сягнути далі певної висоти. Відчуваєш, як уповільнюєшся, невблаганно гальмуєш: не гострий страх упасти, а лишень заборона, якої не скасувати... аж ось починає тьмяніти краєвид... а ти *знаєш... що...*) Проте сьогодні увечері, о шостій годині круглого світла, ти звертаєш ліворуч. З тобою дівчина, нібито знаєш, що вона твоя дружина, хоча ти ніколи не був жонатий, ніколи раніше її не бачив, але знайомий з нею вже багато років. Вона мовчить. Щойно скінчився дощ. Усе мерехтить, обриси надзвичайно ясні, освітлення тьмяне і дуже чисте. Звідусіль, хоч куди кинеш оком, визирають маленькі сузір'я білих квіточок. Цвіте геть усе. Знову зауважуєш кругле світло, що котиться схилом, коротко блимає, то воно є, то його нема. Попри свіжість, нещодавній дощ, буйне цвітіння, на душі чомусь тривожно. Намагаєшся вловити свіжий аромат і зіставити з тим, що бачиш, але не виходить. Усе безмовне, без запахів. Через отаку поведінку світла щось має статися, тобі лишається тільки чекати. Краєвид сяє. На тротуарі волога. Розправляєш на плечах та потилиці щось тепле і подібне до каптура і вже хочеш сказати дружині: «Це найзловісніша вечірня година». Але знаєш набагато влучніше слово. Підбираєш його. Це чиєсь ім'я. Воно чекає за сутінками, за ясністю, за білими квіточками. Світло стукає у двері.

Зриваєшся на ліжку, серце гупає від страху. Чекав на повторення стуку, аж тут зауважив, що в небі бомбардувальники. Знову стук. Із самісінького Лондона прибув Томас Гвенгідві зі звісткою про бідолашного Спектро. Ти спав під невинним оглушливим ревом ескадрилій, але прокинувся від легенького шкрябання Гвенгідві. Щось подібне до цього відбувається в корі головного мозку собаки під час «парадоксальної» фази.

Під карнизами покрівлі з'юрмилися привиди. Витягуються між засніженими димарями, гудуть над вентиляційними шахтами, надто слабкі, щоб самим видати бодай звук, навик сухі у поривах вогкого вітру, розтягуються, але не рвуться, вигнуті на склистих лекалах гребенів даху, уздовж сріблистих видолинків, ковзають там, де у берег вмерзає морська піна. Вони збираються з кожним разом щільніші, англійські привиди, скільки ж їх тлумиться ночами, спогади випущені у зиму, зерна, які довіку не зійдуть, цілком намарно, хіба що яке слівце вряди-годи, підказка для живих:

— Лиси, — вигукує Спектро_E через астральні простори, слово призначене для містера Пойнтсмена, якого наразі нема і якому не повідомлять, бо ті кілька людей з Відділу Псі, що тут сидять і чують, на кожному сеансі отримують отакого роду таємниче сміття — якщо його і запишуть, воно опиниться у проєкті Мілтона Глоумінга з підрахунку слів... — Лиси, — пискляве відлуння пополудні, Керрол Евентир, медіум при «Білій візитації», кучерики на голові густі й тугенькі, вимовляє слово «Лиси» дуже червоними тонкими губами... вранці половина шпиталю Святої Вероніки просто як стародавнє абатство Ік-Регіс — розтрощена, без даху, стерта на сніговий порошок, і тут бідолашного Спектро підхопило, його освітлену комірку і темне відділення поєднав вибух, тож він так і не почув її наближення, звук долинув надто пізно, вже після вибуху, привид ракети гукає до щойно сотворених нею привидів. Потім тиша. Ще одна «подія» для Роджера Мехіко, круглоголова шпилька у карті, квадрат градується від двох до трьох ударів, допомагає підкріпити прогноз про три, чомусь останнім часом він запізнюється...

Шпилька? навіть не шпилька, лише дірка від шпильки в аркуші, який одного дня знімуть, коли ракети перестануть падати або молодий статистик надумає кинути свою лічбу, папір заберуть прибиральниці, порвуть, сплять... Пойнтсмен самотньо і безпорадно чхає у своєму стемнілому бюро, гавкіт із псарні тепер глухий і стишений через холод, хитає головою *ні*... всередині, у моїх спогадах... не просто «подія»... наша спільна смертність... оці трагічні дні... Але тепер він тремтить, дозволяє собі втупитися поглядом через увесь кабінетний простір у Книгу, нагадати собі, що з перших семи лишилося двоє, він і Томас Гвенгідві, що піклується про своїх бідолах аж за Степні^[188].

П'ять привидів шикуються за наростанням: Пумм у джипі, аварія, Істерлінга рано забрав наліт люфтваффе, Дромона — німецька артилерія на Шелфайр-Корнер^[189], Ламплайтера — летюча бомба, а тепер Кевін Спектро... авто, бомба, гармата, V-1, а тепер V-2, тож Пойнтсмен не відчуває нічого, крім жаху, вся шкіра болить, бо витонченість усього цього зростає, тут, здається, якась є діалектика...

— Аякже, так-так. Прокляття мумії, не менше. Боженьку милосердний, та мене хоч зараз у Крило Д.

Наразі Крило Д — прикриття «Білої візитації», там досі утримують кількох справжніх пацієнтів. Лише декілька людей з ПОТІК наближаються до нього. Постійні працівники лікарні мають власну їдальню, свої вбиральні, квартири, кабінети, працюють, як і раніше, терплять поміж себе Отих Інших. Так само і ПОТІК, своєю чергою, терпить сад і мирне божевілля Крила Д, хіба що зрідка випадає нагода обмінятися інформацією про лікування та симптоми. Так, зв'язок мав би бути тіснішим, бо, зрештою, істерія — то істерія, адже так? Але, ні, виявляється, що не так. Як же довго треба пересвідчуватися, що це перетворення законне і природне? Від змов настільки дрібних, настільки домашніх, від змій, що згорнулися в чайному горнятку, від спаралізованої руки або очей, відведених при словах, словах, що настільки лякають, аж до тих речей, які Спектро виявляв щодня у своєму відділенні, тепер знищеному... аж до того, що Пойнтсмен виявляє у Собак Пьотра, Наташи, Ніколая, Сергея, Катеньки або у Павла Сергєєвича, Варвари Ніколаєвни та їхніх дітей... Коли все це так легко читається на обличчях лікарів... Гвенгідві за своєю пухнастою бородою не буває настільки незворушним, як би йому хотілося. Спектро женеться зі шприцом для свого Лиса, але насправді ніщо не припинить Абреакції Повелителя Ночі, аж поки не припинять Бліцу, не демонтують ракет, поки всю стрічку не прокрутять назад: вибілена обшивка назад до листової сталі, аж до болванок, до білого жару, до руди, до Землі. Проте реальність незворотна. Кожне суцвіття вогню, після якого гримить вибух, а тоді звук прибуття, — це насмішка (і як вона може бути ненавмисною?) над зворотним процесом: щоразу Повелитель утверджує свою Державу, і ми неспроможні його знайти, навіть побачити, вже думаємо про смерть не частіше, правду кажучи, ніж раніше... і, не маючи жодних попереджень про їхнє прибуття, не в змозі їх збивати, вдаємо, наче живемо, як за безблицових часів. Коли

воно таки стається, нам досить назвати це «випадковістю». Або нас у цьому переконують. Так, справді, є рівні, де випадковість взагалі дуже рідко визнається. Але для таких працівників, як Роджер Мехіко, це — музика, не позбавлена величі, це ступеневий ряд

$$Ne^{-m}\left(1 + m + \frac{m^2}{2!} + \frac{m^3}{3!} + \dots + \frac{m^{n-1}}{(n-1)!}\right),$$

елементи пронумеровані у відповідності з падінням ракет на квадрат, розподіл Пуассона керує не лише знищенням, від якого нікому не порятуватися, але такою ж мірою і нещасними трапунками в кавалерії, аналізами крові, радіоактивним розпадом, кількістю воєн на рік...

Пойнтсмен стоїть біля вікна, нечіткий відбиток його обличчя продимає снігова хурделиця у присмерку. Далеко за улоговинами плаче паровозний свисток, шорсткий, як пізній туман: крик півня — . — . — —, довгий свисток, знову п'яння, вогонь біля колії, ракета, ще одна ракета, у лісах чи в долинах...

Ну, якось так... Чого б тоді *не* зречтисся Книги, Неде, облишити все, застарілі дані, окремі поетичні миті Майстра, це ж бо папір, тільки й усього, воно тобі не треба — ота Книжка та її страшне прокляття... поки не пізно... Так, зречися, плазуй, о, чудово — але перед ким? Хто слухає? Та він знову підходить до столу і буквально накладає на неї руки....

— Телепень. Забобонний *телепень*. — Вештається, пустоголовий... тепер такі епізоди частішають. Його кінець наповзає, як паморозь. Пумм, Істерлінг, Дромон, Ламплайтер, Спектро... ось що треба було зробити — піти до Відділу Псі, попрохати Евентира провести сеанс, бодай до кого достукатися... можливо... так... І що ж його стримує? — Чи ж я таки — шепоче він до скла, проривні приголосні затуманюють холодну шибку подихом, теплим і печальним диханням, — настільки гордий? — Не в змозі, *він* не в змозі пройтися цим коридором, не в змозі навіть натякнути, навіть Мехіко, як він за ними сумує... хоча він майже не знав Дромона чи Істерлінга... але... як він сумує за Алленом Ламплайтером, який був готовий закладатися, знаєте, та на будь-що, на собак, на грози, трамвайні номери, на вітер за

рогом будинку, о, зараз буде спідниця, і як далеко пролетить, скажімо, «хрущ»... о Боже... навіть отой, що на нього впав... Пуммове кабінетне піаніно і п'яний баритон, його пригоди з медсестрами... Спектро... Чому він *не може* попрохати? Коли є сотня способів сказати...

Треба... треба було... В його історії стільки незроблених ходів, так багато подібних «треба було» — йому треба було з нею одружитися, аби її батько ним керував, треба було залишатися на Гарлі-стрит, бути добрішим, частіше всміхатися до незнайомців, навіть от сьогодні треба було всміхнутися до Моді Чілкс... і що йому завадило? Дурна триклята посмішка, а чом би й ні, що гнітить, що за безлад у мозаїці? Гарненькі бурштинові очі за казенними окулярами... Жінки його уникають. Загалом він знає, в чому тут річ: він моторошний. Він добре усвідомлює, як правило, коли він *моторошний* — напружені м'язи обличчя, схильність пітніти... але тут він, здається, неспроможний бодай щось змінити, неспроможний навіть довго зосереджуватися на цьому, бо воно відволікає — і ось, на, маєш, він знову випромінює моторошність... тож їхня реакція передбачувана, вони біжать, щось викрикують, і чують ці крики тільки вони, та ще він. Ох, але як йому хочеться одного дня дати їм *справжній привід для крику*...

Ось уже й ерекція прокидається, сьогодні він мастурбуватиме, щоб знову приспати себе. Безрадісна константа, прикмета його життя. Але розбурхуючи його, саме перед яскравим піком, які ж то завихоряться картини? Ну, башточки та блакитна вода, вітрила і шпилі соборів Стокгольма — жовта телеграма, обличчя високої, обізнаної, прегарної жінки, що обернулась і дивиться, як він проїжджає у церемоніальному лімузині, жінки, що потім навряд чи випадково навідає його в номері «Гранд-готелю»... але ж ви розумієте — не *все* вирішують рубінові соски і чорне мереживо комбінації. Ще є приглушені ходини до кімнат із запахом паперу, супутні голосування в тому чи тому Комітеті, Кафедри, Нагороди... що може з цим зрівнятися! *Як виростеш, дізнаєшся*, казали йому. Таки-так, воно тисне, кожен воєнний рік вартий десятка мирних, ой, таки-так, їхня правда.

Своє щастя він знав завжди, підкіркове, brutальне щастя, дар виживання, коли інших, ліпших, вириває Смерть, ось вони, двері, які він часто уявляв у самотніх тезеївських походеньках начищеними коридорами років: вихід з ортодоксально-павловського, що відкриває

чудові краєвиди Норрмальма, Сьодермальма, Оленячого Парку і Старого міста...

Одного за одним їх висмикують з оточення Пойнтсмена: у вузькому колі колег співвідношення неухильно змінюється, більше привидів, щозими більше, менше живих... і щоразу йому здається, ніби візерунок кори його головного мозку тьмянішає, назавжди засинає, частини того, ким він є тепер, стають нічим, обертаються на бездумну хімію...

Кевін Спектро не настільки чітко розділяв «Ззовні» і «Всередині», як Пойнтсмен. Кора бачилася йому органом на межі, посередником між оцими двома, але й *частиною обох водночас*. «Якщо придивитися уважніше, — припустив він одного разу, — то як можемо ми, будь-хто з нас, бути окремим?» Та ж він мій П'єр Жане, думав Пойнтсмен...

Невдовзі, за діалектикою Книги, Пойнтсмен залишиться на чорному полі один, впаде в ізотропію, до нуля, останнім чекатиме, коли настане його черга... А чи стане часу? Йому *доведеться* вижити... щоб домогтися Нагороди, не заради слави, ні — але заради того, щоб дотримати слова, задля трудів семи, одним із котрих він колись був, заради тих, хто не дожив... Кадр середнього плану, він підсвічений ззаду, стоїть самотньо біля високого вікна у «Гранд-готелі», келих віскі підносить до яскравого субарктичного неба, *отак, хлопці, п'ю за вас, завтра всі ми разом будемо на сцені, так сталося, що Нед Пойнтсмен вижив, та й по всьому...* «НА СТОКГОЛЬМ» — це його прапор і гасло, а після Стокгольма — щось розмите, довгі золотаві сутінки...

Так, бачите-но, колись він таки вірив, що на нього чекає Мінотавр: марив, як власною персоною вривається у серце лабіринту, блискучий меч наготові, репетує, ніби який штурмовик, нарешті дає собі повну волю — справжній, чудовий злет життя всередині його єства, вперше і востаннє, морда обертається до нього, прадавня, виснажена, геть не бачить Пойнтсменової людськості, готова зустріти його ще одним уже давно звичним ударом рога, дригом ратиці (але цього разу буде бій, кров Мінотавра, триклятого звіра, крики із найпотаємніших Пойнтсменових глибин, чия мужність і несамовитість застає його зненацька)... Отакий сон. Оточення і морда змінювались, і мало що з усього цього, крім загальної структури, виживало після першої філіжанки кави та пласкої бежевої пігулки бензедрину. Могла бути

неозора стоянка вантажівок удосвіта, щойно політичній зі шланга тротуар, у краплях, масно-коричневий, оливкового кольору криті вантажівки, кожна зі своєю таємницею, кожна чекає... але Пойнтсмен знає, що в одній з них... тож нарешті, обстеживши їх усі, знаходить хитромудрий — не вимовиш — ідентифікаційний код, лізе у кузов, під брезент, чекає в пилюці та рудому світлі, аж доки у затуманеному довгастому вікні кабіни починає обертатися морда, морда, яку він знає... але структура в основі — поворот морди, зустріч поглядів... полює за *Reichssieger von Thanatz Alpdrucken*^[190], найневловимішою нацистською мисливською собакою — ваймаранером, чемпіоном 1941-го, на вусі має татування — племінний номер 416832, лондонець німецького походження, його шоколадно-сірі обриси віддаляються, у сутінках плигають всіяними слідами війни набережними вздовж каналів, усі ракетні удари йдуть повз, оминають їхню гонитву, витаврувані спалахи полум'я, карта жертвовного міста, кори головного мозку людини та собаки, шкіра собачого вуха погойдується, у тімені яскраво відбиваються зимові хмари, а в закутому в сталь укритті, милі й милі під містом, опера з балканською інтригою, і у герметичній його захищеності серед печальних дисонансів з неперіодичними акцентами йому не втекти, бо *Reichssieger*, як завжди, наполегливий, цілеспрямований, незворушний, невідступний, і до його буквального переслідування Пойнтсмен має повернутися, відступити на такт і знов кинутись у гарячкове рондо, аж поки зрештою вони опиняються на схилі якогось пагорба під завісу дня новин від Армагеддону, серед багряних валів бугенвілій, здіймають пилюку на золотих стежках, віддалік стовпи диму над павутиною міста, що лишилося позаду, голоси в повітрі розповідають про спалену дощенту Південну Америку, що небо над Нью-Йорком світиться пурпуром від нового величного променя смерті, і тут сірий собацюра нарешті може обернутися і бурштиновими очима втупитися в очі Неда Пойнтсмена...

Щоразу, на кожному повороті його кров і серце підштовхують, б'ють, із захватом підносять догори, перетворюють на крижану ночесвітку, на сяйво термітного полум'я, Пойнтсмен починає збільшуватись, нестримно сяяти, стіни камери жевріють багряним, помаранчевим, потім білим, а тоді починають сповзати, стікають воском, все, кільця лабіринту падають, звитяжець і жахіття, будівничі

й Аріадна зникають, тануть у його світлі, у божевільному його вибухові...

Багато років тому. Напівзабуті марення. Між ним і його останнім звіром давно стоять посередники, вони відмовлять йому навіть у незначному порушенні — бути залюбленим у власну смерть...

Але тепер з'явився Слотроп — нежданий ангел, сюрприз термодинаміки, та хай би ким він був... — щось зміниться? Може, зрештою, Пойнтсмену таки наїхати на Мінотавра?

Слотроп дотепер уже мав би бути на Рив'єрі, у теплі, нагодований, донесхочу натраханій, але надворі пізня англійська зима, покинуті собаки досі никають глухими завулками та стайнями, приносяться до сміття у баках, ковзаються на снігових покривалах, гризуться, тікають, тремтять у мокрих калюжах барви берлінської блакиті... намагаються уникати всього, що не можна понюхати чи побачити, що заявляє про себе ревом хижака настільки абсолютного, що вони тонуть у снігу, скилячи і перекочуючись на спину, підставляючи Йому м'які беззахисні животи...

Невже Пойнтсмен відмовився від них на користь однієї невипробуваної піддослідної людини? І не думайте, що він не має сумніву щодо законності цієї, м'яко кажучи, схеми. Нехай вікарій де ла Ньюї переймається її «правильністю», він штатний капелан. Але... як щодо песиків? Пойнтсмен їх знає. Вміло відмикає замки їхньої свідомості, у них нема таємниць. Пойнтсмен вміє довести до божевілля, а тоді за допомогою відповідних доз бромідів повернути до попереднього стану. А от Слотроп...

Отже, павловець перебуває у своєму кабінеті в стані сильного збудження, стривожений, постарілий. Було б добре задрімати, але не вдається. Видно, у дитини тоді виробляли не просто умовний рефлекс. Як він міг бути лікарем так довго і не розвинути рефлексу на певні умови? Він добре знає: річ не лише в цьому. Спектро мертвий, а Слотроп (*sentiments d'emprise*^[191], старий, тут обережніше) був зі своєю Дарлін лишень за кілька кварталів від Св. Вероніки — за два дні до.

Коли зі страхітливою регулярністю події відбуваються одна за одною, то, безперечно, не одразу приходиш висновку, що має місце причина-та-наслідок. Але шукаєш механізм, аби щось второпати, намацуєш, проводиш скромний експеримент... Цим він завдячує

Спектро. Навіть якщо юридично американець не вбивця, він хворий. Необхідно простежити етіологію, розробити лікування.

У такій справі, і Пойнтсмену це відомо, є небезпека спокуси. Через симетрію... Знаєте, симетрія й раніше водила його манівцями: з деяких результатів аналізів... впливало, що механізм повинен мати дзеркальний відповідник — «іррадіювання», наприклад, «взаємну індукцію»... а хіба хтось колись припускав, що вони існують, бодай один із них? Можливо, так буде і цього разу. Але як же його тепер гризе симетрія двох таємних видів зброї, Ззовні, у Бліці, ревіння V-1 і V-2, одне — реверс іншого... Павлов показав, як можна переплутати дзеркальні образи Всередині. Поняття протиставлення. Але яка нова патологія чаїться Ззовні тепер? Що за розлад у подіях — в Історії — може створити симетричні протилежності, схожі на цю автоматичну зброю?

Ознаки і симптоми. А якщо Спектро мав рацію? А чи можуть Ззовні та Всередині бути частиною одного поля? Якби тільки почесному... по-чесному... Пойнтсмену треба шукати відповідь на межі... хіба не так... у корі головного мозку лейтенанта Слотропа. Хлопець страждатиме — до певної клінічної міри буде, певно, знищений, — але скільки інших людей сьогодні страждають задля нього? Хай Бог милує, але щодня у Вайтголлі зважують і приймають ризики, порівняно з якими цей видається майже банальним. Майже. Тут є щось надто прозоре і вертке, не вхопишся — Відділ Псі міг би говорити про ектоплазму, — але Пойнтсмен добре знає, що ліпшого часу не могло бути і що конкретний об'єкт для дослідження у нього в руках. Треба хапати негайно або приректи себе на ті самі камінні коридори, а чим це закінчується, він знає. Але необхідно залишатися відкритим — навіть бути готовим до того, що хлопці з Відділу Псі мають слухність. «Усі ми маємо слухність, — записує він у щоденнику, — можливо, у всьому, що пропонуємо, або навіть і більше. Хай би що ми виявили, не треба сумніватися, що з погляду фізіології, історії він є чудовиськом. Нам не можна втрачати над ним контроль. Думка про те, що після війни він зникне у людському морі, сповнює мене глибоким і непогамовним жахом...»

□□□□□□

У ці дні ангельських з'яв і вісток Керрол Евентир дедалі більше почувається жертвою свого недоладного таланту. Як одного разу висловилася Нора Додсон-Трак, «розкішної болячки». Ота болячка виявилася пізно: мав уже 35, коли якимось вранці на Набережній, між двома штрихами пастельного олівця вуличного художника, помаранчево-рожевого, майже бежевого, і десятком худючих постатей, жалюгідних обірванців, які вдалині зливалися із залізними конструкціями та річковим туманом, ні сіло ні впало хтось з іншого світу заговорив через Евентира — настільки тихо, що Нора ледь вловила той шепіт і не збагнула навіть, яка душа ним оволоділа і його використала. Тоді не вдалося. Частково німецькою, деякі слова вона запам'ятала. Хотіла спитати у свого чоловіка, з яким мала здибатися пополудні в Сурреї, але приїхала пізно, тіні на величезному лузі — чоловіки й жінки, собаки, димарі — дуже довгі та чорні, на краю

серпанку ледь помітна у призахідному сонці пляма охряного пилку у вигляді віяла — від олівця, вихопила його з дерев'яної скриньки вуличного художника і борзенько, спритно крутнувшись на носку черевичка, не відриваючи руки від тротуару і розкришуючи вохру, намалювала велику п'ятикутну зірку трохи вище за непривітну геліотропно-аквамаринову подобу Ллойда Джорджа, вхопила Евентира за руку і затигла до центрального п'ятикутника під плаксивий вереск чайок, що кружляли над головою, ступила у п'ятикутник сама, інстинктивно, по-материнському, як з усіма, кого кохала. Пентаграму вона малювала аж ніяк не жартома. Безпеки забагато не буває, зло завжди поруч...

А чи відчував він уже тоді, як вона починає відступати... чи покликав когось з-за Стіни, аби якось утримати? Через його пробудження вона тоне, його погляд на світ подібний до вечірнього світла, коли протягом небезпечних, ну, десь так десяти хвилини нічого не вдієш: вдягни окуляри, запали лампу, сядь біля західного вікна, але воно вислизає, ти продовжуєш втрачати світло — цього разу, можливо, назавжди... непоганий час, аби навчитися здаватися, слабнути, як світло або яка-небудь музика. Його єдиний дар — ота капітуляція, а після він нічого не може згадати. Іноді, дуже нечасто, відбувається щонебудь дразливе, не слова — аура смислів навколо слів, які його вуста, вочевидь, вимовили, і вони затримуються — якщо затримуються — на якусь мить, ніби сні, які не втримаєш і не проявиш, і ось вони вже зникають. Відколи прийшов до «Білої візитації», Ролло Гроуст зробив йому безліч електроенцефалограм, все у нього як у нормального дорослого, за винятком того, що, може, раз чи двічі прибулдився 50-мілівольтний сплеск від скроневої частки, то від лівої, то від правої, без жодної схеми — останніми роками у середовищі фахівців тривали суперечки, насправду, ніби про ті канали на Марсі — Аарон Троустер присягається, що бачив обриси повільних дельта-хвиль з лівої скроневої частки і підозрює пухлину, а минулого літа Едвін Трікл помітив «чергування сплесків-хвиль, притаманних пригніченій малій епілепсії, дивовижно повільніших, ніж звичайні три за секунду», — хоча, треба визнати, напередодні Трікл провів цілу ніч у Лондоні, пиячив з Алленом Ламплайтером і його картярами. Але менше ніж за тиждень «хрущі» дали Ламплайтеру шанс глянути на Евентира з іншого боку і переконатися, що він є саме тим, що про нього кажуть

інші. Евентир — межа між світами, екстрасенс. Ламплайтер запропонував робити ставки 5 до 2, але наразі мовчить: на гнучких ацетатних/металічних дисках з передрукованими стенограмами нема такого, чого не міг би повідомити будь-хто з десятка інших душ...

Свого часу вони поприїжджали здалеку, аж з інституту в Бристолі, повитріщатися на потвор з Відділу Псі, вимірювати їх і систематично ставити під сумнів. Ось Рональд Черрікок, знаний психометрист, очі трохи бігають, руки точно за дюйм від загорнутої у коричневий папір скриньки, яка надійно ховає деякі сувеніри перших днів Війни, темно-бурякову краватку, зламану авторучку «Шеффер», потемніле пенсне з білого золота — все це належить полковникові авіації «Зарізяці» Сен-Блейзу, який облаштувався далеко на північ од Лондона... і оцей Черрікок, на вигляд нормальний хлопець, ну, може, з децицею зайвої ваги, починає з переливами мідлендського^[192] акценту викладати деталі життєпису полковника авіації, його побоювання щодо облісіння, захоплення мультікама з Дональдом Даком, про інцидент під час нальоту на Любек, свідком якого був лише він і нині вже покійний пілот другого літака. Вони домовилися у рапорті про цю історію не згадувати — але ніяких суттєвих порушень, власне, перегодом Сен-Блейз сам усе й підтвердив, усміхаючись, щоправда, із подивом в очах, мовляв, трохи пожартували, а тепер скажіть, як це вам вдалося? А й справді, як це вдалося Черрікоку? Як вдається їм усім? Як Маргарет Квартертон за багато миль викликає появу голосів на дисках і дровових носіях, не мовивши й слова і фізично не торкаючись обладнання? І що це нині за такі говоруни збираються? Звідки беруться групи по п'ять цифр, які преподобний доктор Поль де ла Ньюї, капелан і штатний автоматист, записує вже кілька тижнів поспіль і які, хоч як це й прикро, ніхто в Лондоні не годен розшифрувати? Що означають недавні сни Едвіна Трікла про польоти, особливо якщо зіставити їх за часом зі снами Нори Додсон-Трак про падіння? Що згущується навколо всіх них таке, що кожен на свій чудернацький копил здатен підтвердити, але не мовою, навіть не їхнім конторським суржиком? Турбулентність етеру, нав'язні вітрами карми сумніви. Душі по той бік межі, які ми називаємо мерцями, щораз неспокійніші й невловиміші. Навіть шеф Керрола Евентира, зазвичай незворушний і саркастичний Петер Сакса, що знайшов його того далекого дня на

Набережній і надалі знаходив щоразу, коли виникла потреба передати послання, — навіть Сакса нервував...

Останнім часом усі ніби налаштувалися на одну Програму, 10-ту, у «Візитації» з'являються потвори, будь-якої пори дня і ночі, безмовні, витріщаються, очікують, що про них згадають, із собою носять машинки з чорного металу зі скляними коржиками, впадають у неспокійні транс, гіперкінетично чекають лиш на правильне запитання-тригер, аби зі швидкістю 200 слів за хвилину затуркотіти про свої надзвичайні страхітливі таланти. Спасу від них нема. Як нам розуміти Гевіна Трефойла, чий дар досі навіть не назвали? (Ролло Гроусту хочеться назвати це *автохроматизмом*). Гевін тут наймолодший, тільки сімнадцять, якимось чином йому вдається самохіть засвоювати одну зі своїх амінокислот — тирозин. Виробляється меланін — брунато-чорний пігмент, що відповідає за колір шкіри. Гевін уміє і притлумлювати цей процес за допомогою — як з'ясувалося — зміни рівня фенілаланіну у крові. Тож він може плавно варіювати колір своєї шкіри з мертвотно-альбіносового до глибоко-лілового, аж чорного. Якщо зосереджується, здатний його утримувати на будь-якому рівні, навіть тижнями. Проте зазвичай він на це не зважає або забуває і поступово повертається до свого звичного стану, до веснянкуватої блідості рудого. Але можете собі уявити, наскільки корисним він був для Гергардта фон Гьолля під час фільмування матеріалу про Шварцкомандо: він допомагав заощадити цілі години накладання гриму та мороки з освітленням, грав роль перемінного відбивача. Найліпша теорія, що пояснює цей феномен, наразі належить Ролло, але вона страшенно туманна: добре відомо лише, що клітини шкіри, які виробляють меланін — меланоцити, — колись у кожному з нас на ранній стадії ембріонального розвитку були частиною нервової системи. Але зародок росте, тканина диференціюється щораз більше, деякі нервові клітини відходять від того, що потім стане ЦНС, мігрують до шкіри і стають меланоцитами. Зберігають первинні свої обриси дерева з трьома гілками — аксон і дендрити типової нервової клітини, але тепер дендрити служать не для передачі електричних сигналів, а для пігментації шкіри. Ролло Гроуст вірить в існування якоїсь ланки, наразі невідомої, якоїсь клітинної пам'яті, що, як і раніше, ретроколоніально відгукується на послання з мозкової метрополії. Послання, яких юний Трефойл може й не

усвідомлювати. «Це частина, — пише Ролло доктору Гроусту-старшому додому, у Ланкашир, і в такий спосіб дуже вишукано мститься за дитячі казки про Дженні Зеленозубку, що пантрує на мочарах, аби його втопити, — так, частина стародавньої потаємної драми, для якої людське тіло — лишень доволі алегорична, часто загадкова театральна програмка, ніби доступне нам тіло — клопоть програмки, знайдений на вулиці біля величного кам'яного театру, входити до якого нам заборонено. Нас не пускає заплутаність мови! велика Сцена, темніша навіть за звичний морок містера Тайрона Гатрі^[193]... Позолота і дзеркала, червоний оксамит, ложі, ярус за ярусом, — усе це також у тіні, а десь у глибокому просценіумі, глибше за будь-яку відому нам геометрію, голоси виповідають таємниці, про які ніхто нам ніколи не розповість...»

— Бачте, все, що надходить від ЦНС, нам доводиться архівувати. По якимсь часі це просто остогиджує. Переважно — дурниці. Але ніколи не знаєш, коли їм щось знадобиться. Посеред ночі, в розпал ультрафіолетового бомбардування, ну, розумієте, їм там байдуже.

— А вам часто вдається дістатися... ну, Зовнішнього Рівня? (Довга пауза, старша оперативниця витріщається уже відкрито, вираз обличчя кілька разів змінюється — веселість, жаль, стурбованість — аж поки новачок не заговорює знову.) Д-даруйте, я не хотів...

— (Поривчасто.) Гадаю, у рамках інструктажу можна і розповісти.

— Розповісти що?

— Колись мені говорили те саме, і ми передаємо це від покоління до покоління. (Бракує впевненості, не вдається знайти надійної точки опертя, видно, що до такого вона ще не звикла і тепер задля більшої поважності намагається говорити спокійно, якщо не заспокійливо.) Ми всі виходимо на Зовнішній Рівень, юначе. Хтось одразу, інші трохи згодом, але рано чи пізно всі мають вийти в Епідерму. Без винятків.

— Мають...

— Прошу?..

— Але ж... Я гадав, що це просто... ну, *рівень*. Ну, місце, куди виходиш. Хіба не так?..

— Прегарний красвид, так, я також... незвичні утворення, зазирнути одним оком у Зовнішнє Сяєво. Але все це *ми*, розумієте? Мільйони *нас*, перетворених на межу, загрубілих, без відчуттів, а тоді — тиша.

— Господи Боже. (Пауза, під час якої він намагається все це усвідомити — тоді в паніці відкидає.) Ні — як ви таке можете казати — ви не відчуваєте *пам'яті*? потяг... ми у вигнанні, у нас є дім! (Вона нічирк.) Там, унизу! Не вгорі на межі. Там, у ЦНС!

— (Тихо.) Більшість так вважає. Згаслі іскри. Уламки розбитих під час Творення суден. А одного дня, перед самим кінцем, усі повернуться додому. Останньої миті з'явиться провісник Царства, але я кажу вам, що нема ніякого послання, нема ніякого дому — лиш мільйони втрачених митей... і все. Наша історія — сукупність останніх митей.

Вона перетинає захаращену кімнату, в ній повно м'яких шкур, натертого цитриною тикового дерева, фіміаму, що завитками підноситься догори, блискучого оптичного приладдя, вицвілих середньоазійських золотаво-багряних килимів, вислих кованих конструкцій ребрами назовні, довго-предовго йде через авансцену, їсть помаранч, кислу скибку за скибкою, фаєва одіж красиво розвівається, рукави продумано спадають з підкладених плечей і збираються у довгі вузькі манжети, туго застебнуті на гудзики, все це має якийсь безіменний землистий відтінок — живоплітно-зелений, глинисто-брунатний, ледь окислений, з подувом осені, — світло з вуличних ліхтарів просочується поміж стебел філодендронів і пальчастого листя, схоплених у жменю останнім порухом західного сонця, жовто і незворушно спадає на різьблені сталеві пряжки на підйомах ніг і розтікається далі бічними смужками вниз по високих каблуках її лакованих черевичків, відполірованих настільки, що здаються безбарвними — хіба м'яке цитрусове марево там, де світло їх торкається, а вони його відштовхують, як поцілунок мазохіста. Позад неї килим розгладжується, видно, як повільно зникають відбитки підшов і каблуків. Через усе місто самотньо гримає вибух ракети, далеко на схід звідси, схід — південний схід. Світло по її черевичках тече і пригальмовує, немов пообідній потік машин. Вона бариться, щось собі пригадує: військова сукня тремтить, шовкові нитки у прядиві багатотисячне здригаються, коли з них зісковзує мерзлякувате світло, а тоді знову торкається їхніх беззахисних спинок. У кімнаті згущуються запахи тліючого мускусу і сандалового дерева, шкіри і розлитого віскі.

А він — безсторонній, мов транс, дозволяє її вроді проникати у нього або уникати його, як вона сама того забажає. Чим іще йому бути, як не слухняним приймачем, заповнювачем мовчання? Всі радіуси кімнати — її, водянистий целофан — тріскотливо-тангенціальний, коли вона обертається на вісях-каблучках, щоб кинутись назад власними слідами. Невже він справді любить її майже десятиліття? Неймовірно. Цю шанувальницю «розкішної болячки», якою рухає не якась там хіть, навіть не прагнення, але порожнеча, безнадія. Вона страхітлива. Хтось назвав її еротичною нігілісткою... кожен із них, Черрікок, Поль де ла Ньюї, навіть, здогадується він, юний Трефойл, навіть — якось він чув — Маргарет Квортертон, усіх їх використовують задля ідеї Нуля... аби велика відмова Нори вселяла ще більше священного страху. Бо... якщо вона його насправді кохає: якщо всі її слова, десятиліття кімнат і розмов щось та значили... якщо вона його кохає і все одно відмовить, з прикрим шансом 5 до 2 заперечить його дар, відмовить у тому, що вирує у кожній його клітині... тоді...

Якщо вона кохає. Він занадто пасивний, йому бракує нахабства залізти всередину, як це спробував Черрікок... Черрікок узагалі трохи прибитий. Занадто часто сміється. Але ж і не безцільно, а *над тим*, що, як він гадає, решта також бачить. Усі ми дивимося якийсь дурнуватий кіножурнал, падає молочно-білий промінь проєктора і гусне від диму з вересових люльок і дешевих «Абдулл» і «Вудбайнз»... висвітлені профілі військових і молоденьких панянок — це краї хмар: мужній креп пілотки ножем крає затемнений кінозал, лискуча округлість шовкової ноги пальчиками всередину ліниво кинута між сидіннями переднього ряду, а нижче різкі тіні оксамитових шапчинок і пухнастих вій під ними. Такими ночами поміж хтивих парочок — сміх Рональда Черрікока, що нидіє на самотині, вразливий, легко спалахує, виколупує жуйки зі щілин, носить чудернацький благенський поліетиленовий макінтош... З усіх розкішних болящих саме він береться за найнебезпечніші мандрівки у її порожнечу, шукає серця, ритм биття якого *він* і задаватиме. Це мало б її здивувати, Нора така безсердечна: Черрікок припав на коліна, колише її шовки, поміж його пальцями вихориться водокрутами стародавня історія — плинуть шарфи кольору лайма, морської хвилі, лаванди, шпильки, брошки, переливчасті опалові скорпіони (її знак Зодіаку) в золотих оправках із трискеліоном,

пряжки на туфлях, зламані перламутрові віяла і театральні програмки, петлі підв'язок, темні обвислі панчохи з доаскетичних часів... на незвичних колінах, руки плывуть, повертаються, вишукують її минуле в молекулярних слідах, геть ненадійних у потоці предметів, руками навпомацки, вона радіє своїм відмовам, прикриває його влучання (вельми точні, майже в яблучко) дуже вміло, наче це салонна комедійка...

Небезпечну гру затіяв Черрікок. Часто він вважає, що вже сам потік інформації, який протікає крізь його пальці, наповнить, випалить його дощенту... вона, схоже, повна рішучості ошелешити його своєю історією та болем, тож край історії, завжди гострий після точильного каменя, стинає його надії, всі їхні надії. Ні, він її поважає: знає, що насправді тут дуже мало жіночої театральності. Вона *таки* повертала своє обличчя, і то не раз, до Зовнішнього Сяйва і просто нічого не побачила. Тому щораз вбирала у себе ще трішки Нуля. Все зводиться до відваги, у найгіршому випадку — до самообману, якого нікчемно мало: Черрікок мусить ним захоплюватися, навіть якщо й не може прийняти її склистих пустищ, її поривань до дня аж ніяк не гніву, але граничної байдужості... Про себе він знає хіба трохи більше, ніж вона здатна прийняти правди. Він отримує еманції, враження... крик у камені... екскрементні поцілунки, накладені невидимими швами впоперек ярма старої сорочки... зрадник, інформатор, чия вина одного разу перетвориться на рак горла, калатаючи передзвоном денного світла крізь вуздечки соромітних губ і виверти італійської рукавички... Вербної неділі Ангел Убивця Сен-Блейза піднісся над Любеком за милі від визначеної цілі з ядучо-зеленими банями під ногами, бурхливий потік червоної черепиці шугав угору-вниз на тисячах гостроверхих дахів, коли бомбардувальники закладали віражі й пірнали, Балтика зникла позаду в пелені диму від «запальничок», аж ось Ангел: кришталіки льоду зі свистом змітає із задніх країв небезпечно глибоких крил, що розгортаються, переносяться до нової білої безодні... На пів хвилини радіотишу порушено. Перемовини:

Сен-Блейз: Потвора Два, *ти його бачив*, прийом.

Пілот другого літака: Потвора Два — підтверджую.

Сен-Блейз: Гарзд.

Здається, більше ніхто на завданні не перемовлявся. Після нальоту Сен-Блейз перевіряв обладнання всіх, хто повернувся на базу, і жодних

неполадок не виявив: усі кристали^[194] на частоті, жодних перепадів напруги, все як годиться, — але дехто пригадав, що — на кілька митей — із навушників зникла навіть статика. Дехто чув високий спів, ніби вітер межі щоглами, стропами, у пружинах ліжка або в параболічних антенах кораблів на зимівлі у доках... але тільки Убивця і пілот, який летів слідом, бачили, поки гучали перед вогненними лігами цього обличчя, яке стежило за їхнім летом багатомільними очима, повз райдужні оболонки, червонясті, як жаринки, що мінилися через жовтий до білого, поки полковник із напарником безладно скидали бомби, краплини поту в повітрі біля окуляра норовливого прицілу Нордена, ошелешеного їхнім нежданим бажанням дертися на висоту, припинити атаку на землю заради удару по небу...

Полковник Сен-Блейз під час аналізу польоту про ангела не згадав — жінка із ЖДС^[195], яка проводила опитування, мала на базі буквально драконівську славу (подала психіатрам рапорт на Бловітта за веселкову валькірію над Пенемюнде і на Кріпгема за злющих яскраво-блакитних гремлінів, що павуками виповзали з-під крил його «тайфуна» і тихенько падали у ліси навколо Гааги на парашутиках тієї ж барви). Але хай йому біс, то була не хмара. Протягом двох тижнів між «вогняною бурею» у Любеку та наказом Гітлера про «жах розплати» — йшлося про зброю V — чутки про Ангела неофіційно розходилися. Хоча полковнику відверто не хотілося, Рональду Черрікоку дозволили розпитати про той політ. Так і дізналися про Ангела.

Потім Керрол Евентир спробував дотягтися до Теренса Овербейбі, пілота, що йшов за Сен-Блейзом. Повне небо «месершмітів», не викрутишся. Вхідні дані суперечливі. Петер Сакса дав утямки, що, фактично, маємо справу з різними проявами Ангела. В Овербейбі він не настільки доступний, як в інших. Є проблеми з рівнями, з Правосуддям у сенсі таро... Це частина бурі, що нині розмітає всіх по обидва боки Смерті. Смішного мало. Зі свого боку, Евентир схильний вважати, що він жертва, навіть трохи ображається. Сакса, натомість, дивовижним чином випадає з ролі, його охоплює ностальгія за старим, попереднім, життям, за Ваймарським декадансом, який давав йому хліб і мету. Силоміць перекинутий 1930-го на інший бік ударом поліцейського кийка на вуличних акціях у Нойкьольні, тепер він сентиментально пригадує вечори натертого чорного дерева, сигарного

диму, дам у гранованому гагаті, в оксамиті, олія дамаських троянд, на стінах новочасні вугласті картини, у численних шухлядках столу модні наркотики. Більше за звичайне «Kreis^[196]», ночами розквітали цілі мандали: всі прошарки суспільства, всі квартали столиці, долонями вниз на знаменитому кривавому покритті, торкаючись лишень мізинцями. Стіл Сакси був наче глибоким ставком у лісі. Під поверхнею щось ворушилося, ковзало, починало спливати... Вальтеру «Теляті» Ашу якось увечері явилось щось настільки незвичайне, що знадобилося три ієропони (250 мг), аби він отямився, але навіть після них він ніяк не міг заснути. Всі стояли і дивилися на нього, нерівними рядами, схожими на шиккування атлетів: Вімпе, людина з «IG», якому випало тримати ієропон, зациклював Заргнера, цивільного, прикомандированого до Генерального штабу, збоку лейтенант Вайссманн, який нещодавно повернувся із Південно-Західної Африки, і помічник-гереро, якого лейтенант привіз із собою, витріщався, витріщався на них усіх, геть на все... позад них шерехкий візерунок жінок, спалахували блискітки та панчохи з високим альбедо, вишукано назальна тривога чорно-білого гриму, очі розплющені *ах*... Кожне обличчя, що спостерігало за Вальтером Ашем, — з лялькової вистави, кожне само по собі.

...видно хороші руки та опущені і зап'ястя аж до м'язовий релаксанти пригнічення дихання...

...те саме... те саме... моє обличчя біле в дзеркалі три тридцять чотири марш Годин цокає годинник ні не можу ввійти ні недостатньо світла недостатньо ні *аааахххх*...

...театр ніщо але Вальтер насправді подивитися на голову хибний кут хоче ввійти світло гарне повне світло треба жовтий фільтр...

(Надувна іграшкова жабка вистрибує на плавучий листок лілеї, він тремтить — під поверхнею причаївся жах... пізнє поневолення... але ось він пропливає над головою того, що поверне... по його очах нічого не прочитаєш...)

...*mba rara meroto ondyoze... mbe mu munine m'oruroto ayu u n'otuinu*...^[197] (далі, позаду, витки прядива або такелажу, велетенська павутина, вивертання шкіри, м'язів у міцному стисканні того, що приходить боротися, коли ніч глибока... і відчуття, а також з'ява мертвих, а тоді хворобливе відчуття, що вони вже не такі доброзичливі, як здавалося... він збудився, поплакав, домагався

пояснень, але ніхто ніколи не говорив йому такого, чому можна довіряти. З ним розмовляли мертві, приходили й сідали, пили його молоко, розповідали про пращурів або про духів з інших частин вельду — бо час і простір на тому боці не мають жодного значення, там усе разом).

— Є соціології, — Едвін Трікл, волосся скуйовджене, намагається розкурити люльку, набиту всіляким непотребом — осіннім листом, віхтями прядива, недопалками, — куди ми ще й не заглядали. Наприклад, соціологія нашого гурту. Відділ Псі, ТПД, бабусі з Олтрінгему, які намагаються викликати Диявола, — розумієте, всі ми по один бік, це лишень половина історії.

— Обережніше з «ми», — Роджера Мехіко сьогодні дратують сотні речей, хі-квадрати не бажають сходитися, підручники губляться, Джесіки нема...

— Жодного сенсу, якщо не брати до уваги і тих, що перейшли на інший бік. Ми з ними спілкуємося, хіба ні? Через таких фахівців, як Евентир, і тамтешнє начальство. Але всі разом ми утворюємо єдину субкультуру, психічну спільноту, якщо хочете.

— Не хочемо, — сухо каже Мехіко, — але гадаю, що так, хтось таки має з цим розбиратися.

— Є люди — гереро, наприклад, — які щодня мають справу з пращурами. Мертві настільки ж реальні, як і живі. Як їх зрозуміти, якщо не дивитися з обох боків стіни смерті з однаковим науковим підходом?

А все ж для Евентира це не те спілкування, на яке сподівається Трікл. У нього немає спогадів, жодних особистих записів. Змушений читати у нотатках інших, слухати диски, а це означає — довіряти іншим. Дуже складна суспільна структура. Більшу частину свого життя мусить спиратися на чесність людей, на яких покладено обов'язки поєднувати його самого і того, ким він має бути. Евентир знає, як близько він до Сакси на тому боці, але *не пам'ятає*, і виховали його християнином, західним європейцем, що вірить у першість «свідомого» «я» і його спогадів, а все інше вважає ненормальним або дріб'язковим. Через те він і стурбований, дуже стурбований...

Стенограми — це документи на Петера Саксу і на душі, з якими він контактує. В них докладно розповідається про його настирливу любов до Лені Пьоклер, дружини молодого інженера-хіміка та ще й

активістки КРД^[198], що мандрувала між 12-м районом і посиденьками у Сакси. Щовечора, коли вона приходила, йому хотілося плакати через її неволю. У її скаламучених очах читалася відразу до життя, яке їй не хотілося полишати: чоловіка, якого вона не кохала, дитини, перед якою почувалася винною, бо недостатньо любила.

Чоловік Франц мав зв'язки, щоправда, надто далекі як для Сакси, з Армійським управлінням озброєнь, а звідси ще й ідеологічні бар'єри, які обидвом бракувало сили здолати. Вона брала участь у вуличних акціях, а Франц вирушав на ракетне підприємство у Рейнікендорфі, щойно ковтне ранкового чаю у кімнаті, повній жінок — жінок, на його думку, дуже похмурих, які тільки й чекали, аби він пішов: приносили стоси листівок, наплічники з книжками та політичними газетами, а на світанку розчинялися у нетрях Берліна...

□□□□□□

Вони голодні й тремтять. Тепла у *Studentenheim*^[199] нема, мало світла, мільйони тарганів. Тхне капустою, старим другим Райхом, бабусиною капустою, димом від пригорілого ляду, що з роками досяг певної *détente*^[200] з повітрям, яке намагається його здолати, од потрісканих стін відшаровується сморід задавненої хвороби й останнього спочинку. Одна стіна у жовтих патьоках від каналізації нагорі. Лені сидить на підлозі, з нею четверо чи п'ятеро інших, передають одне одному темний шматок хліба. У вогкому гнізді з «Die Faust Hoch»^[201], старих номерів, які ніхто не читатиме, спить її донечка Ільзе, так слабко дихає, що й не помітиш. Від її вії на вилиці лягають довжелезні тіні.

Цього разу вони пішли назавжди. Тут вони перебудуть ще день, а може, й два... а потім Лені вже й не знає. Вона взяла одну валізу на двох. А чи уявляє він, як то жінці, народженій під сузір'ям Рака, матері, помістити весь дім в одну валізу? При собі має кілька марок, а Франц — іграшкові ракети для польоту на Місяць. Так, тепер уже точно все скінчилося.

Бувало, мріяла, що піде простісінько до Петера Сакси. Якщо і не прийме, то принаймні допоможе знайти роботу. Але тепер, коли з Францом вона таки розлучилася... у Петері раз за разом здійсмається якась огидна войовничість земного знаку... Останнім часом у неї нема

певності в його настроях. На нього тиснуть з рівнів, гадає вона, значно вищих, ніж зазвичай, і він з цим неспроможний впоратися...

Але навіть найгірші інфантильні Петерові напади гніву все-таки ліпші за найспокійніші вечори з її Рибним чоловіком, що плаває у морях власних фантазій, прагнення смерті, ракетного містицизму — саме такого Франца вони й потребують. Вони знають, як таке використати, знають, як використати мало не кожного. Що станеться з тими, кого використати не зуміють?

Руді, Ваня, Ребекка — ось вони, уламок берлінського життя, ще один шедевр «Ufa», символічний Студент із «Богемі», нібито Слов'янин, нібито Єврейка, ось, подивіться на нас: Революція. Звісно, нема ніякої революції, нема навіть у «Kinos^[202]», ніякого тобі німецького «Жовтня^[203]», ну, не при цій «Республіці». Революція померла — а Лені була маленькою й аполітичною — разом із Розою Люксембург. Найліпше тепер вірити у Революцію-у-вигнанні-на-поселенні, у її неперервність, що виживає на похмурому краю протягом цих ваймарських років, вичікує свого моменту і реінкарнованої Люксембург...

ВІЙСЬКО ЗАКОХАНИХ МОЖНА РОЗБИТИ. За ніч такі написи з'являються на стінах «червоних» районів. Нікому не вдається вистежити автора або художника, тому виникає підозра, що це одна особа. Мимоволі повіриш у народну свідомість. Вони не стільки гасла, скільки тексти, явлені, щоб над ними міркувати, щоб їх тлумачити, втілювали у дії людей...

— Це правда, — тепер уже Ваня, — подивіться на форми капіталістичного вираження. Порнографії: порнографія кохання, еротичного кохання, християнської любові, хлопчика-і-його-собачки, порнографія заходу сонця, порнографія вбивства і порнографія дедукції — *ахх*, оте зітхання, коли ми вгадуємо у комусь убивцю, — всі ці романи, фільми і пісні, що нас заколисують, — це все підходить, деякі дуже зручні, деякі менш зручні для Абсолютної Зручності. — Пауза, щоб Руді мав змогу швидко і скисло посміхнутися. — Самовикликаний оргазм.

— «Абсолютної»? — Ребека виповзає на голих колінах і передає йому хліб, змокрілий, він тане від доторку його мокрого рота. — Двоє людей...

— Це тобі так сказали, що двоє людей, — Руді не дуже вже й посміхається. У поле її уваги, на жаль, уже не вперше, потрапляє фраза *чоловіча перевага*... чого ж вони так леліють свою мастурбацію? — ... але в природі такого майже не трапляється. Переважно всі на самоті. Сама знаєш.

— Я знаю, що кінчимо разом, — це все, що вона каже. Хоча вони ніколи не займалися коханням, це вона каже як докір. Але він одвертається, як і всі ми робимо, коли хтось незграбно звернувся до віри, а далі не має що сказати.

Про те, як кінчати окремо, з досвіду змарнованого із Францом часу Лені знає достатньо. Спочатку його пасивність узагалі не давала їй кінчити. Потім вона зрозуміла, що може вигадувати будь-що, аби заповнити свободу, яку він їй надав. Стало зручніше: вона могла марити про ніжність між ними (потім вона марила і про інших чоловіків) — але самотності побільшало. Все ж її зморшки так швидко не поглиблюються, рот не навчиться тверднути поза звичною маскою, якою вона себе безперестанку дивує, поза обличчям дитини, що марить наяву, обличчям, що зраджує її перед усіма, хто на нього дивиться, ота пом'якшена жирком несфокусована слабкість, у якій чоловіки впізнають Залежну Маленьку Дівчинку — навіть у Сакси вона зауважувала такий погляд — а мрія — та сама, яку вона шукала, коли Франц стогнав у своїх темних болях-жаданнях, мрія про ніжність, світло, про її спокутуване злочинне серце, більше не треба тікати, боротися, з'являється спокійний чоловік, як вона сама, і сильний, тож вулиця стає далеким спогадом: достоту та мрія, яку саме тут Лені може дозволити собі найменше. Вона знає, що їй треба когось із себе вдавати, особливо коли Ільзе дедалі більше за нею спостерігає. Вони не збираються використовувати Ільзе.

Ребекка тим часом далі сперечається з Ванею, наполовину фліртує, а Ваня намагається тримати все в інтелектуальному ключі, але єврейка раз за разом повертається до тілесного... настільки чуттєва: її стегна зсередини, над колінами, гладкі, як олива, напруження всіх м'язів, пильне обличчя, випадки *judenschnautze*^[204], заповзятливі, спалахи язичка між повних губ... а якою вона буде, коли ляже з тобою у ліжку? Це непросто з якоюсь іншою жінкою, але з єврейкою... їхня тваринна п'ятьма... спітнілі філейні частини агресивно пнуться в лице, чорні волосини з розпадини темніють тонкими півмісяцями навколо кожної

сідниці... обернулася через плече, всміхається У брутальному захваті... геть зненацька, насправді, у миттєвому прихистку блідо-жовтої кімнати, поки чоловіки з дурнуватими усмішками блукали коридорами назовні... «Ні, тільки не так сильно. Ніжніше. Скажу, коли схочу сильніше...» Світла шкіра Лені, її невинна зовнішність, а у єврейки відтінок темніший, її первісність контрастує з делікатністю будови і шкіри Лені, павутина тягнеться від таза вниз до паху і довкола живота, дві жінки ковзають, гарчать, судомно хапають ротом повітря... *Я знаю, що кінчимо разом...* і Лені прокидається наодинці — єврейка вже в іншій кімнаті — ніколи не пам'ятає тієї миті, коли провалюється у свій напівдурний дитинячий сон, м'якої переміни стану, якої не було із Францом... Тож вона розчесала і скуйовдила кінчиками пальців волосся, аби хоч якось показати, які має почуття до нічної клієнтури, і пішла до ванни, роздягнулася, не звертаючи уваги, чи була хто не дивиться, а тоді ковзнула у теплінь тіла, у звичний його аромат... Раптом, крізь крики і вологість, що заважають, мабуть, зосередитися, вона побачила: там, на одній полиці, згори на неї дивиться... Так, це Ріхард Гірш, з Маузіхштрассе, стільки років тому... одразу збагнула, що її обличчя ще ніколи не виглядало таким вразливим, — прочитала це в його очах...

А навколо хлюпалися інші, кохалися, вели кумедні монологи, може, вони були його друзями — так, це ж бо Сіггі пливе по-жаб'ячому, ми ще прозвали його Тролем, відтоді він нітрохи не виріс, ані на сантиметр... відколи ми бігли вздовж каналу, а тоді прокидалися і бачили сніг на шпичках коліс возів, пару з ніздрів старого коня...

— Лені. Лені. — Ріхардове волосся пригладжене назад, тіло золотаве, нахилиється, аби підійняти її із затуманеної ванни, посадовити біля себе.

— Ти, здається... — вона розгублена, не знає, як сказати. — Хтось мені казав, що ти не повернувся з Франції... — Втупилася поглядом у свої коліна.

— Навіть французькі дівчата не змогли втримати мене у Франції. — Він досі тут: вона відчуває, як він намагається зазирнути їй у вічі: він говорить так просто, такий живий, аякже, французькі дівчата мусять бути переконливішими за англійські кулемети... вона розуміє, сповнюючись плачем за його невинністю, що ні з ким він там не міг

бути, що французькі дівчата досі для нього прекрасні й далекі агенти Коханья...

У Лені тепер ніщо не видає довгої трудової діяльності, геть ніщо. Вона — те дівча, на котре він дивився через паркові доріжки або здибував, коли втомлено тупцяв додому по *gassen*^[205] в брунатному, як окраєць хліба, світлі, обличчя її, тоді ще доволі широке, схилене донизу, світлі брови стурбовані, за спиною наплічник з книжками, руки у кишнях фартушка... деяке каміння у стінах було біле, мов тісто... може, вона його і бачила, коли йшов назустріч, але він був старший, завжди з друзями...

Тепер навколо них трохи менше галасу, більше пошани, навіть боязкості, вони тішаться Ріхардом і Лені.

— Ліпше пізніше, ніж ніколи! — пищить Сітті голоском хапливого карлика, стає навшпиньки і наливає травневого вина в усі келихи. Лені йде робити зачіску і трохи освітлити волосся, а Реббека чимчикує за нею. Вони говорять, уперше, про плани та майбутнє. Не торкаючись одне одного, вони з Ріхардом закохуються, як мало статися ще тоді. Певна річ, він забере її з собою...

Останніми днями з'являються давні друзі з часів навчання в гімназії, приносять екзотичну їжу, нові наркотики, багато легкості й чесності у статеких стосунках. Ніхто не клопочеться через одягання. Показують одне одному свої голі тіла. Ніхто не переймається і не заздрить розміру її грудей чи його пеніса... Для всіх це чудова релаксація. Лені вправляється у своєму новому імені: «Лені Гірш», іноді навіть, коли вони з Ріхардом сидять вранці за столиком у кав'ярні: «Лені Гірш», — і він, як не дивно, всміхається, зніяковілий, намагається дивитися в інший бік, але не може уникнути її очей, тож нарешті дивиться просто у вічі, гучно сміється, чистою радістю, простягає руку, притуляє свою ніжну долоню до її обличчя...

Багатоповерховий ранній вечір балконів, терас, публіка згрупована за різними прошарками, всі погляди спрямовані донизу, до спільного центру, галереї молодих жінок із зеленими листочками на таліях, високі вічнозелені дерева, лужки, дзюркітлива вода і національна урочистість, Президент посеред звернення до Бундестагу — знайомо здушеним гугнявим голосом — щодо величезних воєнних асигнувань раптом зривається:

— А курва твоя мама, — *Fickt es*, фраза, якій невдовзі судилося стати безсмертною, дзвенить у небі, дзвенить над землею: *Ja, fickt es!* — Відправляю всіх солдатів додому. Закриваємо всі військові заводи, а зброю скинемо в море. Мені остогидла війна. Мені остогидло прокидатися вранці й боятися, що помру. — Раптом його неможливо далі ненавидіти: він людина, тепер такий самий смертний, як і кожен. Відбудуться нові вибори. Ліві висунуть жінку, чиє ім'я не називається, але всі розуміють, що це Роза Люксембург. Інші кандидати підбираються настільки недоладні або безбарвні, що ніхто за них не голосуватиме. Революція отримає шанс. Президент пообіцяв.

Неймовірна радість у лазні, серед друзів. Щира радість: події в Діалектичному процесі не здатні викликати такий сердечних вибух. Усі закохані...

ВІЙСЬКО ЗАКОХАНИХ МОЖНА РОЗБИТИ.

Руді та Ваня догомонілися до суперечок про тактику вуличної боротьби. Десь капотить вода. Втискається вулиця, відчувається геть усюди. Лені це знає, ненавидить її. Неможливо відпочити... доводиться вірити незнайомцям, що можуть працювати на поліцію, якщо не тепер, то трохи пізніше, коли вулиця так для них спорожніє, що годі витримати... їй хочеться знати, як вберегти від неї дитину, але вже, мабуть, запізно. Франц — Франц ніколи не перебував на вулиці довго. Завжди мав якусь відмовку. Переймався безпекою — а раптом потрапить у кадр котрогось фотографа у шкіряному пальті, бо вони завжди підбираються до акції. Бувало:

— А як бути з Ільзе? Раптом якась шарпанина? — Якщо раптом шарпанина, то як бути з Францом?

Вона спробувала пояснити йому про стан, якого досягаєш, коли стоїш там на обидвох ногах, коли втрачаєш відчуття страху, геть втрачаєш почуття страху, проникаєш у мить, досконало ковзаєш у її жолобки, сіро-металічні, але м'які, як латекс, і ось постаті вже танцюють, кожна поставлена хореографом на те місце, де вона є, спалахи колін під сукнею кольору перлів, коли дівчина у хустці нагинається за каменем-кругляком, а чоловіка у чорному піджаку та в брунатній безрукавці хапають поліцейські, по одному на кожную руку, тож він намагається тримати голову високо, шкіриться, літній ліберал у багнисто-бежевому пальті робить крок назад, аби на нього не впав демонстрант, блимає очима назад понад вилогою та-як-ви-смієте або

обережно-тільки-не-мене, і його окуляри сповнюють блиском зимового неба. Ось та мить і її можливості.

Вона навіть намагалася з отих перших обчислень, яких нахапалася, пояснити Францу, як це Δt наближається до нуля, наближається нескінченно, коли прошарки часу стають дедалі тоншими і тоншими, чергування кімнат, коли кожна наступна стіна стає срібlistішою, прозорішою, коли чисте світло нуля щораз ближчає...

Але він хитає головою:

— Трохи не так, Лені. Важливо довести функцію до межі. Δt — це умовність, аби це могло статися.

Він уміє, вмів кількома словами вбити захват. Першими-ліпшими словами: це в нього підсвідомо. Коли вони ходили в кіно, він, бувало, засинав. Заснув на «Nibelungen^[206]», тож не бачив, як гун Аттіла з риком наскочив зі сходу і стер з лиця землі бургундців. Франц любив кіно, але дивився його, засинаючи та прокидаючись.

— Ти причинно-наслідкова людина, — кричала вона. Як йому вдавалося з'єднувати ті фрагменти, які він бачив, розплющуючи очі?

А він і справді був причинно-наслідковою людиною: немилосердно прискіпувався до її астрології, розповідав, у що, мовляв, їй треба вірити, а тоді заперечував. Припливи, шум в етері — й більше нічого. Не може такого бути, аби тамтешні зміни викликали зміни тут.

— Не викликали, — намагалася вона, — не спричинили. Але все це у парі. Паралельно, не серіями. Метафора. Знаки і симптоми. Їх позначають на карті в інших системах координат, ну, я не знаю... — Вона далебі не знала, але намагалася дотягтися.

Проте він казав:

— Спробуй отак щось придумати, і щоб воно працювало.

Вони подивилися «Die Frau im Mond^[207]». Франц розважався, був дуже поблажливий. Прискіпувався до технічних подробиць. Він знав декого з тих, хто працював над спецефектами. А Лені бачила мрію про політ. Одну з багатьох можливих. Справжній політ і мрії про нього йдуть разом, обоє — частини одного руху. Не спочатку А, а потім Б, але разом...

А чи бодай щось у нього могло бути тривалим? Якби єврейський вовк Пфляумбаум не спалив власну фабрику з виробництва фарби біля каналу, Франц, може, і донині б з рання до смеркання працював над нездійсненою задумкою єврея, що полягала у створенні візерунчастої

фарби, розчиняв би один за одним покірні кристали, маніакально контролював би температурний режим — раптом цього разу при остиганні аморфний завиток зміниться, замкнеться смужками, горошками, клітинками, зірками Давида — а натомість не застав би вдосвіта зчорніле пустище, банки фарби, що вибухнули величезними сплесками багряного і темно-зеленого, сморід обгорілого дерева і нафти, і Пфляумбаум не заламував би руки ой, ой, ой, підлий лицемір. Усе заради страхової виплати.

Тому Франц і Лені якийсь час голодували, поки Ільзе щодень росла у неї в животі. Всі роботи, які вдавалося знайти, були важкими, а про оплату й говорити не хочеться. Це його добивало. Але потім якось увечері на приміських мочарах він зустрів давнього друга з Мюнхенського політехнічного.

Цілісінький день він, чоловік-пролетарій, сновигав містом і розклеював афіші, що рекламували щасливі кіношні фантазії якогось Макса Шлепціга, поки Лені лежала вагітна у мебльованому смітнику, крайньому в їхньому *Hinterhöfe*^[208], і час від часу переверталася, коли діймав біль у спині. Вже добряче стемніло, стало страшенно холодно, коли його відерце з клеєм нарешті спорожніло — всі афіші розклеєні, аби потім їх обісцяли, поздирали, заліпили свастиками. (Можливо, це був квотний фільм^[209]. Можливо, щось неправильно надрукували, але коли Франц прийшов до кінотеатру у вказаний на афіші день, там було темно, на підлозі у фое валялися уламки тиньку, а зсередини лунав страхітливий гуркіт, наче будівлю зносили — жодних тобі голосів, жодного вогника... він погукав, але руйнування тривало, жахливий тріск десь у нутрошах під електричним табло, яке наразі не світилося...) Страшенно втомлений, він пройшов багато миль на північ, у Райнікендорф, у квартал невеличких фабрик, іржаві листи покрівель, борделі, гаражі, вторгнення цегли у ніч і занепад, ремонтні майстерні, застоюна вода з піною у чанах для охолодження виробів. Лишень зрідка бризки вогників. Порожнеча, бур'яни, пустища, на вулицях ні душі: околиця, де щоночі б'ється скло. Видно, вітер гнав униз його ґрунтовою дорогою, повз старий армійський гарнізон, зайнятий тепер місцевою поліцією, серед халуп і майстерень аж до дротяної огорожі з ворітьми. Побачив відчинені ворота, увійшов. Почув звук десь спереду. Влітку перед Світовою війною він на канікулах з батьками поїхав до Шаффгаузена, і вони на електричному

трамваї подеренчали до Райнських водоспадів. Зійшли донизу сходами і опинилися перед дерев'яним павільйоном із загостреним дахом — а довкола хмари, веселки, краплини полум'я. І ревище води. Він тримався обіруч за руки Мутті і Папі, у холодній хмарі бризок майже не бачив нагорі дерев, що обліпили краї водоспаду мокрою зеленою плямою, ані човників з туристами внизу, що підходили майже до місця, де потік падав у Райн. Але тепер, у зимовому осерді Ранікендорфа, він був сам, рукам нема за що триматися, ноги шпортаються по замерзлій багнюці, крокують старим звалищем армійської амуніції, порослим березами та вербами, а звалище, знай, розбухає у темряві ближче до пагорбів, тоне у мочарах. Бетонні казарми і земляні укріплення, заввишки, може, футів сорок височіють десь не дуже далеко, шум за ними, шум водоспаду, стає гучнішим, виринає з пам'яті. Ось такі примари з того світу віднайшли Франца, не люди, але форми енергії, абстракції...

Крізь діру в загоржі він побачив малесеньке срібне яйце з полум'ям, чистим і непохитним, що било десь з-під нього, висвітлювало обриси людей у костюмах, светрах, пальтах, вони спостерігали з бункерів і траншей. То була ракета на стенді: стендові випробування.

Звук почав змінюватися, раз за разом переривався. Той звук для Франца, страшенно здивованого, не здався зловісним, лишень іншим. Аж тут світло заяскравіло, а постаті спостерігачів почали падати в укриття, бо ракета тріскотливо заревла, довгий спалах, голоси закричали «лягай», і Франц гепнувся на землю саме тої миті, коли срібляста халепа розірвалася, страхітливий вибух — там, де щойно стояв Франц, у повітрі завив метал, тож він обійняв землю, у вухах дзвенить, навіть холоду не відчуває, тої миті не відаючи, чи й далі він у своєму тілі...

Залопотіли, поспіхом наближаючись, кроки. Він підвів очі й побачив Курта Мондаугена. Цілу ніч або навіть рік вітер гнав їх один до одного. Ось до чого додумався Франц — усе це був вітер. М'язи нині замінили майже весь колишній школярський жирок, волосся порідшало, обличчя темніше за всі, що Франц узимку бачив на вулицях, темне навіть у бетонних складках тіні та у палахкотінні розбризаного ракетного пального, але це, безперечно, був Мондауген, минуло сім чи вісім років, але вони одразу впізнали один одного. Колись вони навіть жили в одній мансарді зі страшеними протягами на Лібіхштрассе у Мюнхені. (В адресі тоді Франц бачив щасливе знамення, бо Юстус фон Лібіх був одним з його героїв, героєм хімії. Перегодом, як підтвердження, курс теорії полімерів у нього вів професор-доктор Ласло Джемф, останній у справжньому ланцюжку наступників — від Лібіха до Августа Вільгельма фон Гофманна, а тоді до Герберта Ганістера і аж до Ласло Джемфа, очевидний ланцюжок, причина-і-наслідок.) До Політехніки вони їздили гуркітливим *Schnellbahnwagen*^[210] з трьома контактами, тендітними, як ноги комашки, вони вищали дротами над головою аж до Політехніки: Мондауген спеціалізувався на електромеханіці, після закінчення університету в рамках якогось дослідницького радіотехнічного проєкту поїхав до Південно-Західної Африки. Якийсь час вони листувалися, потім кинули.

Вони сиділи у пивничці Рейнікендорфа допізна, зі студентським горланням серед пияків із робочого класу, радісно і грандіозно проводили посмертний аналіз ракетного випробування, малювали карлючки на мокрих паперових серветках, говорили одночасно за круглим столом, заставленим келишками, сперечалися серед диму і шуму про тепловий потік, питому тягу, витрати ракетного палива...

— То був провал, — Франц похитується під електричною лампочкою о третій або й четвертій ранку, на обличчі квола посмішка, — нічого не вдалося, Лені, а вони теревенять про успіх! Двадцять кіло тяги і лиш на кілька секунд, але *дотепер такого ще ніхто не робив*. Аж не віриться, Лені, що я бачив щось таке, чого раніше ніхто не робив...

Він, видно, збирається, думала вона, звинуватити її в тому, що вона виробила в ньому рефлекс відчаю. Але їй лишень хотілося, щоб він

подорослішав. Що за вандерфогелівська маячня — бігати цілу ніч мочарами і називатися Товариством космічних польотів?

Лені виросла у Любеку, у рядочку дрібнобуржуазних будиночків біля Траве. Охайні дерева, рівномірно висаджені вздовж узбіччя брукованої вулиці, повигинали над водою довге віття. З вікна спальні вона бачила, як над дахами здійснюються подвійні шпилі Катедрального собору. Її смердюче існування на задвірках Берліна було тільки декомпресійним шлюзом, так *мусило* бути. Отакий її шлях із метушливого і задушливого «бідермаєра», плата за кращі часи, що настануть після Революції.

Франц часто жартома називав її «Ленін». Ніколи не було жодного сумніву, хто з них веде, а кого ведуть — і все ж таки вона сподівалася, що він це переросте. Розмовляла з психіатрами, знала про німецького зрілого самця. Лежить горілиць посеред лугів і гір, дивиться у небо, мастурбує і прагне. Доля чекає, темрява прихована у текстурі літнього вітерцю. Доля тебе зрадить, розтрощить твої ідеали, викине у такому самому нудотному *Bürgerlichkeit*^[211], що й твого тата, який смокче люльку після церкви на недільних прогулянках повз ряд хатинок біля річки, — одягне у сірий однострій ще одного сімейного чоловіка, і, навіть не писнувши, відбудуватимеш ти свій строк, літатимеш від болю до обов'язку, від радості до роботи, од відданості до нейтралітету. Все це зробить з тобою доля.

Франц любив Лені невротично, по-мазохістському, належав їй і вірив, що вона винесе його на спині аж до того місця, куди Доля не дотягнеться. Наче Доля — тяжіння. Якось уночі він наполовину прокинувся, зарився обличчям їй під пахву і пробурчав:

— Твої крила... ох, Лені, твої крила...

Але ті крила здатні витримати лише її вагу, ну, може, ще Ільзе, але ненадовго. Франц — баласт. Нехай шукає свого польоту там, на Ракетенфлюгплац, куди ходить, аби ним користувалися військові та картелі. Нехай летить на мертвий місяць, якщо йому так хочеться...

Ільзе прокинулася і плаче. Цілий день нічого не їла. Мусять вдатися до Петера, він має трохи молока. Ребекка простягає те, що лишилося від недоїденого окрайця.

— Може, їстиме?

Небагато у ній єврейського. І чого половина лівих, яких вона знає, євреї? Одразу нагадує собі, що Маркс також був євреєм. Расовий потяг

до книжок, до теорії, рабинська любов до гучних суперечок... Дає скоринку дитині, бере на руки.

— Якщо прийде, скажи, що не бачила мене.

До Петера Сакси люд сходиться, коли вже добре стемніло. Ось-ось має розпочатися сеанс. Одразу нітється через своє неохайне пальто, бавовняну сукенку (надто високий поділ), сходжені, запилюжені туфлі, жодних прикрас. Міщанські рефлексії... їхні залишки, сподівається вона. Але переважна більшість жінок — уже старі. Решта ж — *надто* блискучі. Гм-м. Чоловіки мають вигляд заможніших, ніж звичайно. То тут, то там Лені помічає срібні свастики на вилогах. На столі вина чудових 20-го і 21-го. «Schloss Vollrads», «Zeltinger», «Piesporter», і це вже Подія.

Завдання на сьогодні — увійти у контакт із покійним міністром закордонних справ Вальтером Ратенау. В гімназії Лені разом з іншими дітьми співала чарівний антисемітський вуличний куплет:

Knallt ab den Juden Rathenau,
Die gottverdammte Judensau^[212]...

По тому, як на нього вчинили замах, вона вже нічого не співала багато тижнів, була певна, що навіть якщо й не куплет спричинився до його смерті, то принаймні ці рядки стали пророцтвом, заклинанням...

Сьогоднішнє послання — незвичного характеру. Запитання до колишнього міністра. Відбувається процес делікатного сортування. З міркувань безпеки. Лише певним гостям дозволено увійти до вітальні Петера. Претерітів не впускають, вони пліткують, вишкірюють від напруги ясна, ворущать руками... Цього тижня великий скандал навколо корпорації «IG Farben», пов'язаний із безталанною Дочірньою компанією «Spottbilligfilm AG^[213]», там зачистять усе керівництво — за те, що до відділу закупівлі зброї ОКВ надіслали пропозицію з розроблення нового атмосферного променя, який здатний геть чисто осліпити все живе у радіусі десяти кілометрів. Наглядова комісія «IG» вчасно схаменулася. Бідолашна «Spottbilligfilm». Їхньому колективному розумові не спало на думку, що після майбутньої війни зробить така зброя із ринком барвників. Знову маєте ментальність *Götterdämmerung*^[214]. Зброя була відома під назвою «L-5227»: «Б»

позначало «Licht», світло, ще один комічний німецький евфемізм, як і «А» у маркуванні ракет, що позначає «агрегат», або як сама назва «IG», себто «Interessengemeinschaft», спільні інтереси... а як щодо справи про каталізаторне отруєння у Празі — а чи правда, що Персонал Групи VI-b Центру Радіохімічного Управління вилетів по тривозі на схід, а отруєння комплексне, як селен, так і телур... самі вже назви отрут протверезують, як і згадки про рак...

Еліта, яка сьогодні сидітиме на сеансі, — корпоративні нацисти, серед яких Лені впізнає не когось, а генерального директора Смарагда, саме з тієї гілки «IG», що колись цікавилася її чоловіком. Але потім усі контакти перервалися. Було б дуже таємничо, навіть трохи зловісно, але все у ті дні можна було пояснити економікою...

У натовпі вона зустрічаються очима з Петером.

— Я пішла від нього, — шепоче вона, киваючи головою, поки він потискає руки.

— Поклади Ільзе в одній зі спалень. Потім поговоримо? — Сьогодні у його очах єхидство фавна. А чи прийме він те, що вона не *його*, не більше, ніж Францова?

— Так, аякже. А що відбувається?

Він пирхає, мовляв, *мені не доповідали*. Вони його використовують — використовують уже близько десяти років, всі вони. А він ніколи не знає, як саме, хіба що інколи, випадково, через натяк, перехоплену посмішку. Спотворене й завжди затуманене люстерко, усмішки клієнтів...

Навіщо їм сьогодні здався Ратенау? Що насправді прошепотів Цезар своєму протезе, коли падав? *Et tu, Brute*^[215] — офіційна брехня, ось приблизно і все, чого можна від них домогтися, ні про що не говорить. Мить убивства — це мить, коли сходяться воєдино влада і неуцтво влади, а Смерть — уже підсумок. Коли один заговорює з іншим, то не для того, аби згаяти час із ет-ту-Брутами. Від одного до іншого переходить правда, настільки страхітлива, що історія — у ліпшому випадку не завжди шляхетна змова, щоб когось ошукати, — ніколи її не визнає. Правду пригнічуватимуть або, якщо епохи особливо елегантні, маскуватимуть під щось геть інше. Що такого може розповісти Ратенау — його мить минула, він уже багато років у потойбічному існуванні — про старе зволення, Божий Промисел? Мабуть, нічого аж настільки неймовірного, що міг би розповісти,

щойно його смертні нерви спалахнули в шоці, щойно шугнув згори Ангел...

Але побачимо. Ратенау — як подекують — був пророком та архітектором картельної держави. З того, що колись було невеличким бюро Военного міністерства в Берліні, він координував німецьку економіку під час Першої світової війни, здійснював контроль за постачанням, квотами й цінами, вторгався і зносив бар'єри таємності та власності, що відокремлювали одну фірму від іншої, — корпоративний Бісмарк, перед чією владою жоден гробсбук не мав привілеїв, жодна угода не було таємною. Його батько Еміль Ратенау заснував АЕГ, німецьку «Загальну електричну компанію», але молодий Вальтер був не тільки черговим промисловим спадкоємцем — він був філософом із власним баченням післявоєнної Держави. У війні, що тривала, він вбачав світову революцію, з якої постане не Червоний комунізм, не Права безконтрольність, але раціональна структура, в якій підприємництво стане правдивою, законною владою — структурою, що ґрунтуватиметься, і це не дивно, на тій, яку він спроектував у Німеччині для ведення Світової війни.

Така от офіційна версія. Досить грандіозна. Але генеральний директор Смарагд із колегами прийшли не заради того, щоб почути маячню, в яку вірять навіть маси. Тут ідеться — якщо вистачить параної — заледве чи не про співпрацю по обидва боки Стіни, матерії і духу. Що ж таке вони приховують, чого не відають ті, без влади? Що за жахлива структура стоїть за фасадом багатоманітності та підприємництва?

Гумор повішеного. Триклята салонна гра. Правду кажучи, Смарагд у щось таке не вірить, себто Смарагд-фахівець і Смарагд-управлінець. Йому, мабуть, хочеться знаків, прикмет, підтвердження існуючого, з чого можна похихотіти у *Herrenklub*^[216] — «Маємо навіть єврейське благословення!» Хай би що там надійшло сьогодні через медіума, вони все спотворять, відредагують, зроблять благословенням. Блюзнірство найвищого ґатунку.

У тихенькому закутку кімнати, повної китайської слонової кістки і шовкових порт'єр, Лені знаходить диван, лягає, одну ногу звіщує, намагається розслабитися. Франц уже, мабуть, повернувся з ракетного поля, кліпає під лампочкою, і тут фрау Зільбершлаг подає йому останню записку Лені. Сьогодні ввечері послання переносять вогні

Берліна... неонові, розжарені, зоряні... послання сплітається у мережу інформації, якої нікому не уникнути...

— Шлях вільний, — голос рухає губами і напруженим білим горлом Сакси. — Ви там у себе змушені йти ним поступово, крок за кроком. Але звідси видно всю форму одразу — не мені, я так далеко не зайшов — але багато впізнають у ній ясну присутність... слово «форма» тут не дуже доречне... Хочу бути з вами відвертим. Мені дедалі складніше ставити себе на ваше місце. Проблеми, якими ви можете перейматися, навіть глобального масштабу, багатьом тут видаються незначними збуреннями. Ви стали на звивистий і важкий шлях, але вважаєте його широким і прямим, автобаном, яким спокійно можете собі їхати. Не знаю, чи варто вам казати: все, що ви вважаєте справжнім, є ілюзією. Не знаю, вислухаєте ви мене, а чи знехтуєте моїми словами. Вам хочеться лишень одного — дізнатися про ваш шлях, про ваш автобан.

Гаразд. Мовеїн: ось що у схемі. Винайдення мовеїну, прихід на ваш рівень рожево-бузкового кольору. Ви слухаєте, директоре?

— Слухаю, герр Ратенау, — відповідає Смарагд з «IG Farben».

— Тирський пурпур, алізарин та індиго, інші барвники на основі кам'яновугільного дьогтю винайдені, але важливий — рожево-бузковий. Вільям Перкін відкрив його в Англії, але він навчався у Гофманна, який навчався у Лібіха. Має місце наступність. Якщо тут можна розгледіти карму, то лишень у дуже обмеженому сенсі... ще один англієць Герберт Каністер, а також покоління хіміків, що у нього навчалися... Потім відкриття онейрину. Запитайте у свого Вімпе. Він фахівець з бензилізохінолінів. Придивіться до клінічної дії медикаменту. Я не знаю. Але здається, вам варто поглянути у той бік. Він сходиться з лінією мовеїну-Перкіна-Каністера. Все, що я маю, то лишень молекулу, начерк... Метонейрин у вигляді сульфату. Не в Німеччині, але у Сполучених Штатах. Є прив'язка до Сполучених Штатів. Прив'язка до Росії. Як ви гадаєте, чому ми з фон Мальцаном довели до логічного завершення Рапалльський договір? Треба було рухатися на Схід. Вімпе може вам розповісти. Вімпе, *V-Mann*^[217], завжди був присутній. Як на вашу думку, чому ми так хотіли, аби Крупп продавав їм сільгосптехніку? І це було частиною процесу. Тоді я не розумів цього так чітко, як тепер. Але я знав, що маю робити...

Візьміть до уваги вугілля або сталь. Є місце, де вони зустрічаються. Між вугіллям і сталлю межа — кам'яновугільний дьоготь. Уявіть вугілля у землі, мертво-чорне, ніякого світла, сама сутність смерті. Смерті стародавньої, доісторичної, біологічні види, *яких ми більше ніколи не побачимо*. Старіє, чорніє, залягає глибше і глибше, шарами вічної ночі. А над землею котиться сталь — вогненна, яскрава. Однак для створення сталі з первинного вугілля необхідно видалити кам'яновугільні дьогті — темні, важкі. Екскременти землі, очищені заради яскріння шляхетної сталі. Дистильовані...

Ми вважали, що це промисловий процес. Навіть більше. Ми дистильовали кам'яне вугілля. У претерітному лайні нас чекала тисяча різних молекул. Знак одкровення. Розгортання. Ось одне зі значень мовеїну, першого нового кольору на Землі, що вихопився на світло Землі з могили, залеглої на милі, в глибинних ерах. Також є інше значення... наступність... наразі так далеко заглянути не можу...

Але все це — уособлення життя. Справжній рух не від смерті і не до відродження. Але рух від смерті до смерті видозміненої. У ліпшому випадку вам вдасться полімеризувати кілька мертвих молекул. Але полімеризація — не воскресіння. Я про ваш «IG», директоре.

— Про *наш* «IG», я так розумію, — відповідає Смарагд з більшим холодом і церемонністю, ніж звичайно.

— Розберетеся. Якщо волієте називати це контактом, називайте. Я тут стільки, скільки вам знадобиться. Вам не обов'язково мене слухати. Думаєте, ліпше б послухати про те, що називаєте «життям»: зростаючий, органічний Картель. Лишень ще одна ілюзія. Дуже розумний робот. Що динамічнішим він вам здається, то глибшим і мертвотнішим насправді стає. Подивіться на димарі, як вони розмножуються, розсіваючи відходи первинних відходів над дедалі ширшими просторами міста. За структурою вони найміцніші у стисненні. Димар здатен пережити будь-який вибух — навіть ударну хвилю якоїсь нової космічної бомби... — на цих словах за столом лунає тихе перешіптування, — як усі ви добре знаєте. Отже, наполегливість структур, схильних до смерті. Смерть переходить в іншу смерть. Удосконалює своє панування, як те вугілля під землею, ущільнюється, вкривається новими стратами — епоха над епохою, місто над зруйнованим містом. Це знак Смерті-імітатора...

І знаки ці реальні. Вони також — симптоми процесу. Процес іде слідом за тією ж формою, тією ж структурою. Аби її збагнути, ви йтимете слідом за знаками. Всі розмови про причину й наслідок — мирська історія, а мирська історія — історія, що відвертає увагу. Для вас корисно, панове, але не для нас, які тут. Якщо прагнете істини — розумію, це лишень припущення, — погляньте на технічний бік цих питань. Навіть зазирніть в осердя певних молекул — саме вони, зрештою, задають температури, тиски, потужності потоку, вартості, прибутки, обриси башт...

Необхідно поставити два запитання. Перше: яка справжня природа синтезу? А тоді: яка справжня природа контролю?

Ви вважаєте, що знаєте відповіді на ці запитання, тримаєтеся своїх переконань. Але рано чи пізно їх доведеться зректися...

Мовчанка затягується. Дехто за столом совається, але комплекти мізинців залишаються у контакті.

— Герр Ратенау? А скажіть іще таке. — Це Гайнц Ріпенштосс, нестримний нацистський дотепник і ледащо. Учасники сеансу починають хихотіти, і Петер Сакса вже повертається до тями. — А що, Бог насправді єврей?

□□□□□□

Пумм, Істерлінг, Дромон, Ламплайтер, Спектро — це зорі на докторовій різдвяній ялинці. Виблискують цієї священної ночі. Кожен — холодна ознака глухого кута, сонця, що не хоче вставати і втікає на південь, завжди на південь, а нам залишає саму тільки північ. Однак Кевін Спектро — найяскравіша, найдальша зоря. Найтсбридж кишить юрбами, по радіо лунають різдвяні пісні, у підземці — збіговиська, а Пойнтсмен — сам-самісінький. Але він отримав свій подаруночок, тра-ля-ля, цього року йому не доводиться задовольнятися якоюсь собачкою з бляшанки від «Спаму», отак, хлопці, він має неймовірне дитя людське, змужніле, і несе десь у Слотроповій корі головного мозку трішки дитинства самої Психології, аякже, чиста історія, млява, у капсулі, не зачеплена джазом, депресією, війною — виживання, якщо хочете, часточка самого доктора Джемфа, тепер покійного, поза смертю, поза міркуванням отієї... отієї... ну, центральної ділянки...

І нема йому в кого запитати, нема кому сказати. Моє серце, відчуває він, моє серце сповнене такої мужності, такої надії... Новини з Рив'єри чудові. Для різноманітності *тут* досліди пішли гладко. Через якісь незрозумілі накладки із загальних асигнувань чи якогось амортизаційного фонду бригадир Пудинг навіть збільшив фінансування ГАД. Відчуває Пойнтсменову владу? Перестраховується?

Іноді впродовж дня зачудований Пойнтсмен виявляє у себе ерекцію. Заходиться жартувати, сипати англійськими павловськими жартиками, і майже всі з них випливають з однієї нещасливої випадковості: латинське «cortex» перекладається англійською і як «кора», і як «гавкіт», а вже всім, мабуть, відомий гумористичний зв'язок між собаками і деревами (оті жартики доволі таки примітивні, тому майже весь ПОТІК має досить клепок у голові, щоб їх уникати, але ті жартики — просто блискучі порівняно з дотепами, що взагалі *поза* головною тенденцією, на кшталт незвичайного «А що кокні скажуть ковбою із Сан-Антоніо?»). Десь посеред щорічної різдвяної вечірки Моді Чілкс веде Пойнтсмена до комірчини, повної беладонни, марлі, пузатих колб, де смердить медичною гумою, і борзенько опускається на червоні коліна, розщіпає Пойнтсмену штани, а він, розгублений, хай Бог милує, погладжує їй волосся, незграбно витрясає мало не всю її гриву з-під стрічки винного кольору — і що ж це ми тут маємо, справжню, гладеньку і пурпурову, гарячу, обтягнуту скрипучими панчолами рабиню із сексі-ніжками, отак, просто посеред зимово-блідих лікарняних коридорів, і далекий грамофон грає румбу, басы, вудблоки, чути втомлені дуті нашарування тропічних струнних каденцій, коли всі танцюють на голій, без килимів, підлозі, і стара палладіанська шкаралупка, молюск із тисячею кімнат, піддається, резонує, зсуває натиски на стінах і з'єднаннях... хоробра Мод, це неймовірно, бере рожевий прутень павловця, скільки залізе, підборіддя над ключицею вертикально, ніби шпагу ковтає, щораз відпускає і видає такий дуже жіночий звук, ніби душиться, квітково розпускаються випари дорогого шотландського віскі, а її руки хапають обвислу шерсть заду його штанів, мнуть, розправляють — все відбувається дуже швидко, тож Пойнтсмен лишень похитується, кліпає очима, знаєте, дещо п'яно, розмірковує, чи не сниться йому це все, а може, він знайшов ідеальний коктейль, лишень би не забути,

амфітаміну сульфат 5 мг 1 р. / 6 г., учора перед сном 0,2 г амобарбіталу натрію, вранці набір вітамінних капсул перед сніданком, унція алкоголю, скажімо, за годину, протягом останніх... і скільки це буде кубиків і ого Господи я кінчаю. Таки кінчаю, ні? Так... ну що ж... а Мод, люба Моді, ковтає, жодної краплі не зронить... злегка всміхається, нарешті позбувається корка, повертає обм'яклого яструба у вистигле холостяцьке гніздечко, але ще якийсь час стоїть навколішки у комірчині цієї обвіяної протягом, осяяної білим світлом миті, щось таке ніби з Ернесто Лекуони^[218], мабуть, «Сібоней», тепер лине до них коридорами, довгими, як морські дороги до зелених відмілин, вкритих слизом камінних портів і пальмових вечорів Куби... вікторіанська поза, її щока тулиться до його ноги, його рука з набряклими венами — до її обличчя. І ніхто їх так і не побачить, ні тоді, ні ще коли-небудь, а протягом наступної зими її погляд час від часу візьме та й перестрінеться із його, і вона зашаріється, почервоніє, як тоді її коліна, може, раз чи двічі зайде до його кімнати при лабораторії, але такого з ними вже більше не станеться, оцих несподіваних тропіків у затамованому віддиху війни й англійського грудня, цієї миті досконалого миру...

Нема кому розповісти. Мод знає, там щось таки затівається, через її руки проходять усі фінанси, вона нічого не прогавить. Але він *не може* їй сказати... або ж не може сказати все, *не про точні терміни своєї надії*, ніколи, навіть собі самому... вона причаїлася спереду в темряві, що визначається навпаки — жахом, тим, як усі сподівання можуть іще бути розбиті, а тоді він знайде лише смерть, недолугий порожній жартик у кінці Шляху Павловця.

Тепер Томас Гвенгідві відчуває перемену, що проглядається у ході та на обличчі колеги. Огрядний, передчасно посивіла борода Санта-Клауса, схилений, скуйовджений витівник, безугавно виступає, намагається говорити двозначно, валлійська комічна провінційність і тверда, як алмаз, опущена до жебрацтва правда, слухайте, що вам заманеться. Голос має співучий до неймовірності, у вільний час походжає вздовж сталевих сіток злітно-посадкових смуг для винищувачів, вишукує літаки щонайбільші — бо любить репетирувати басову партію «Діадеми», поки з усією своєю потугою здійснюється «Літаюча фортеця», але й тоді, бачите, вам його чути: вібрацією у кістках і чистотою за бомбардувальниками, аж до самого Стоук-

Поуджиса. Якось одна пані навіть написала до «Таймз» з Лутон-Гу, Бедфордшир, розпитувала, що то був за чоловік з настільки гарним глибоким голосом, який співав «Діадему». Така собі місіс Снейд. Гвенгідві любить хильнути, здебільшого хлібного спирту, змішаного у дивних варивах пришелепкуватого вченого з телячою юшкою, гренадином, сиропом від кашлю, з гіркими аж до відрижки настоянками із шоломниці, кореня валеріани, собачої кропиви та зозулиних черевичків, власне, з усім, що надibaє. Ось він, міцний пияцький дух, оспіваний у народних легендах і піснях. Рід Гвенгідві бере свій початок від валлійця із «Генріха V^[219]», який змушував усіх навколо їсти Порей. Утім, він не з неповоротких п'яничок. Пойнтсмен ще ніколи не бачив, аби Гвенгідві не тримався на ногах або стояв нерухомо — він без кінця метушиться, тангаж-крен, стоп, шельмо, вздовж рядів хворих або вмираючих облич, тому навіть Пойнтсмен помічав грубу любов у дрібних жестах, зміні дихання і голосу. Вони — чорні, індійці, ашкеназі, говорять діалектами, яких не почувеш на Гарлі-стріт^[220]: їх розбомбили, виморозили, заморили голодом, абияк прихистили, а в їхніх обличчях, навіть дитячих, проглядається прадавнє знайомство з болем і злигоднями, що вражає Пойнтсмена, більше орієнтованого на Вест-Ендські каталоги шляхетних знаків і симптомів, психічних анорексій і закрепів, які валлієць терпів би недовго. У палатах Гвенгідві швидкість базального метаболізму у декого знижується до ~35—~40. Білі лінії на рентгенівських привидах кісток потовщуються, сірі мазки з-під язиків під його зморшкуватим чорним мікроскопом квітнуть хмарами венсанівських^[221] загарбників, що нагострили маленькі ікла й пробують вкрити виразками авітамінозну тканину, з якої вийшли. Бачите, геть інша царина.

— Я не знаю, чоловіче, не знаю, — махаючи пухкою загальмованою рукою з-під їжакового плаща у бік шпиталю, на дорозі посеред снігопаду — для Пойнтсмена розподіл очевидний, тут ченці, там храм, солдати і гарнізон — але не для Гвенгідві, частина якого залишається там у заручниках. Вулиці порожні, надворі Різдво, вони чимчикують під гору додому до Гвенгідві, а тихе снігове запинало падає і падає між ними та поточеними стінами, що кам'яним паралаксом марширують кудись у білий морок.

— Як вони *впираються*. Бідні, чорні. І євреї! Валлійці, а валлійці колись також були *євреями*? одне із загублених Ізраїлевих колін, чорне

коліно, що блукало сторіччями по землі? о, неймовірна мандрівка. Аж поки нарешті не добилися, бачиш-но, до Вельсу.

— До Вельсу...

— Осіли і стали кімрійцями. А що, коли всі ми, бачиш-но, також євреї? розпорошені, як те насіння? досі вилітаємо з первісної жмені. Чоловіче, а я в це вірю.

— Аякже, Гвенгідві, віриш.

— Хіба не так? А ти?

— Не знаю. Сьогодні не відчуваю себе євреєм.

— Маю на увазі, ти вилітаєш? — Має на увазі, що самотній, назавжди відокремлений. Пойнтсмен розуміє, про що він, і щось його зачіпає. У тріщинах черевиків різдвяний сніг, намагається пролізти холоднеча. На краю поля зору рухається брунатний вовняний бік Гвенгідві, кольорова кишенька, супротив білизні дня. Вилітає... Летить... Гвенгідві, мільйони крижаних крупинок навскоси падають на закаптурену його велич, і згасання виглядає настільки неможливим, що зі своєї схованки повертається п'яно-никаючий балакучий страх, Прокляття Книги, і ось той, хто Пойнтсмену потрібний, кого він на правду, всією своєю підлою душею, хоче бачити неушкодженим... хоча він надто боязкий або занадто гоноровий, навіть не всміхається до Гвенгідві, і жодної спроби пояснити і схвати ту усмішку...

Пси плигають, гавкають, а вони наближаються. Пойнтсмен окидає їх Поглядом Фахівця. Гвенгідві мугикає «Абериствіт». Виходить донька сторожа Естелл з тремтячою дитиною чи двома під ногами, в руках тримає різдвяний бутель із чимось ядучим, але дуже зігрівачим після внутрішнього вживання. Сморід вугільного диму, сечі, відходів, вчорашньої печені. Гвенгідві цмулить із бутля, нашвидку кокетливо вовтузитися з Естелл і бавиться з її меншим, Арчемом, «а-куди-ж-то-він-повівся-а-ось-він-де», тим часом малий ховається за широкі материні стегна, Естелл намагається його ляснути, але він спритно ухиляється.

Гвенгідві хукає на газовий лічильник, що геть чисто промерз і не ковтає монет. Страхітлива погода. Він оточує лічильник собою, лає, пригортає, ніби кіношний коханець, поли плаща ось-ось його огорнуть — Гвенгідві сяє, як сонечко...

За вікнами вітальні — вервечка голих тополь армійських кольорів, канал, засніжене депо, а за ним довга щербата купа обвуглених

уламків, ще димить після вчорашньої V-бомби. Пошматований дим навскіс зносить снігопадом, закручує, розриває і знову прибиває до землі.

— Так близько ще не падала. — Гвенгідві біля чайника, у повітрі висне різкий запах спаленого сірника. За мить, далі пильнуючи конфорку:

— Пойнтсмене, а хочеш почути щось справді параноїдальне?

— І ти туди ж?

— Останнім часом дивився на карту Лондона? Ця метеорна кара єгипетська з V-бомбами летить *сюди*, бачиш? Не на Вайтголл, як би належало, а на мене, неподобство та й годі, хіба не так?

— Кажеш до біса непатріотичні дурниці.

— Ой, — відхаркнувши і плюючи у раковину, — тобі просто не хочеться вірити. А нащо? Красуні з Гарлі-стрит, Боже Всевишній.

Стара гра з Гвенгідві — злови випускника Королівського коледжу на живця. Порив вітру чи термоклин у небі притискає їх низьким гуркітливим хоралом американських бомбардувальників: білий «Кіманфа Гану^[222]» Смерті. Внизу павутиною колій безгучно повзе маневровий локомотив.

— Вони падають за Пуассоном, — каже Пойнтсмен тихенько, наче хтось у цьому ще сумнівається.

— Поза сумнівом, чоловіче, поза сумнівом — чудове спостереження. Але бачиш-но, курва, на сам лиш на *Іст-Енд*. — Арч або хтось інший намалював брунатно-помаранчево-блакитного Гвенгідві, що несе докторську валізку вздовж пласкої лінії обрію повз зелену газову станцію. Валізка напхана пляшками джину, Гвенгідві всміхається, з гнізда у бороді визирає вільшанка, і небо блакитне, а сонце жовте. — Коли-небудь задумувався, чому? Ось і маєш Параноїка із Сіті. Всі ці довгі століття ріс собі на селі, так? як розумне створіння. Актор, фантастичний *мім*, Пойнтсмен! Фаль-си-фі-кує правильні сили, так? еконо-мічні, демографічні? ба навіть, ось бачиш, випад-кові.

— Що означає «ось бачиш»? Я не бачу. — На тлі вікна, підсвічене білим надвечір'ям, обличчя Пойнтсмена невидиме, за винятком крихітних яскравих півмісяців, що сяють з кожної очниці. Може, треба вже намацувати позаду шпінгалет? Може, вовняний валлієць остаточно схибнувся?

— Ти не бачиш їх, — пара тугою парчею вивергається зі сталевого лебединого дзьобика, — чорних і євреїв у їхній п'їтьмі. Не вмїєш. Не чуєш їхньої тиші. Настїльки звук до балаканини і свїтла.

— Принаймні до гавкання.

— Бачиш-но, крізь мїй шпи-таль проходять самї невда-хи. — Витрїщається застиглою, пришелепувато-п'яною посмішкою. — А що я можу вилїкувати? Хїба що вирядити назад. Назад до *оцього*? Хай була б тут навїть Європа, все по-трощено, ну, на-клали б шини, нашпигували б лїка-ми, привели б хоч якось у форму, аби потїм уби-вати, га?

— Послухай, а ти чув, що йде вїйна? — І тут Пойнтсмен отримує разом з філіжанкою страхїтливо насуплений погляд. Правду кажучи, вїн сподївається своїм дурнуватим варняканням спонукати Гвенгїдві забути про Параноїка із Сїті. Пойтсмен радше б говорив про жертви ракет, що надїйшли сьогодні до шпиталю. Але це екзорцизм, хлопче, це поет вїдповїдає на тишу пїснею, заклинає бїлих вершникїв, тож Гвенгїдві знає, як не може знати Пойнтсмен, що це і є частина плану на сьогодні — сидїти у злиденній кїмнатї і кричати ось у таку глушину: що мїстер Пойнтсмен має зіграти самого себе — умовного, дратївливого, нетямущого...

— У деяких мїстах багатї живуть на узгїр'ях, а бїднї туляться внизу. В їнших — багатї зайняли узбережжя, а бїднї змушенї жити вїддалїк моря. Тепер у Лондонї градї-єнт лиха, правильно? збїльшується, як ширитьс я рїка до моря. Я лишень пи-таю: чому? Через паро-плавство? Через си-стему землекористування, ще з часїв Індустріальної Доби? Невже через оте стародавне племїнне табу, що переходило вїд одного англїйського поколїння до їншого? Нї. Справжня причина полягає, бачиш-но, у Загрозї зі Сходу. І з Пївдня: з усього огрому Єв-ропи, аякже. Тут людам *належало впасти першими*. Нас можна витрачати, а тих, з Вест-Енду і на пївнїч од рїчки — нї. О, я не кажу, що ця Загроза має ту чи ту конкретну форму. Не політичну, нї. Якщо Параноїк із Сїті марить, для *нас* це неприйнятнo. Може, Сї-тї марить про їнше, воро-же мїсто, що пли-ве морями, аби загарбати гир-ло... чи про хвилї пїтьми, про хвилї вогню... Можливо, про те, що його знову проковтне велетенський мовчазний Материнський Континент, хїба нї? Не *моя* то справа — маячня Сїті... А що коли Сїті — це зростаюча пух-лина, вона сторїччями безперестанку змї-нювалася, аби

збігтися з мінливою формою своїх найгірших, таємних страхів? Пошарпані пішаки, знеславлений офіцер і боягузливий король — усе, що ми прирекли, безповоротно втратили, голе, покинуте чека-ти. Це було відомо, навіть не заперечуй — було *відомо*, Пойнтсмене! що фронт у Єв-ропі має стати саме таким? пересунути на схід, почати вимагати ракет, також було *відомо*, як і куди ракети не долетять. Запитай у свого друга Мехіко, подивися розподіл на його карті. На схід, так, на схід і на південь від річки, де живе комашня, ось хто отримав *спо-вна*, друже.

— Твоя правда, Гвенгідві, — розсудливо, сьорбаючи чай, — так, навіть дуже параноїдально.

— Так і є. — Видобув святкову пляшку Vat-69 і вже хотів було налити. — За малечу. — Шкіряться, геть збожеволів.

— За малечу, Гвенгідві?

— А. Тут я ма-ю *власну* карту. Ноту-ю да-ні з пологових палат. Діти, народжені при Бліці, так-ож, як бачиш, при-тримуються Пуассонового розподілу.

— Ну — тоді за цю дивину. Бідолашні пуцьвірінки.

Перегода, ближче до сутінків, з-під стінних панелей, ніби ельфи, з'являються кілька велетенських тарганів, таких дуже темно-брунато-червонявих, і з тупотінням прямують до буфету — вагітні матки-тарганиці з почтом із напівпрозорої малечі. Вночі у дуже пізніх затишнях між бомбардуваннями, вогнем зеніток і падінням ракет їх добре чути: шумливі, як миші, торсають паперові пакети Гвенгідві, залишаючи по собі струминки і відбитки гімна такого ж кольору, як і самі. Видно, не дуже захоплюються м'якою їжею, фруктами, овочами тощо, їм аби чогось твердішого, сочевиці і квасолі, їм би вгризатися у паперові й тинькові перепони, дірявити тверді поверхні, бо вони, бачите, агенти уніфікації. Різдяні таргани. Мешкали глибоко в соломі ясел у Віфлеємі, повзали, падали, мерехтіли червоним серед золотавого мережива соломи, яка, здавалося їм, пролягла на милі вгору і вниз — їстівна обитель, раз у раз прогризалися і руйнували таємничий сніп векторів, від чого сусіди-таргани падають сторч головою, догори дригом, вусиками донизу повз тебе, коли ти чіпляєшся всіма ногами за тремкі золоті стебла. Безтурботний світ: температура і вологість майже незмінні, денний цикл приглушений до м'якого, легкого коливання світла від золотавого до потемнілого золота, до тіні,

а тоді у зворотному порядку. Мабуть, вибухом енергії з невидимої далечини долинув до тебе плач немовляти, майже нечутний, часто нехтуваний. То, бачиш-но, твій, спаситель...

□□□□□□

В акваріумі дві золоті рибки зображають знак Риб — голови до хвостів, непорушні. Пенелопа сидить і розглядає їхній світ: там є маленький затоплений галеон, порцеляновий пірнальник із належним спорядженням, гарненькі камінці і мушлі, що їх Пенелопа із сестрами привезли з моря.

Тітонька Джесіка і дядько Роджер на кухні, обіймаються і цілуються. Елізабет дражнить Клер у передпокої. Мама у вбиральні. Кішка Сажа спить у кріслі — чорна грозова хмаринка на шляху в хтозна-куди, але зараз має вигляд кішки. День подарунків. Вечір дуже тихий, остання ракета впала годину тому, десь на півдні. Клер подарували чорномазу ляльку-страховидло. Пенелопі — светр, Елізабет — сукню, яку колись носитиме Пенелопа.

Вистава, на яку Роджер водив їх пополудні, називалася «Гензель і Гретель». Клер одразу пірнула під сидіння, де й інші повзали таємними стежками, спалахи косички або білого комірчика між високих уважних дядьків в одностроях, між спинками сидінь, завішаних шинелями. На сцені у клітці зіщулився Гензель, якому годилось би бути хлопцем, але тут він висока дівчинка у блузці і трико. Кумедна стара Відьма пускала піну ротом і лазила по декораціях, а гарненька Гретель чекала слухної нагоди біля Печі...

Аж тут на вулицю біля театру німці скинули ракету. Заревіло кілька немовлят. Злякалися. Гретель, яка саме замахувалася мітлою, аби лупнути Відьму по задниці, застигла: опустила мітлу, у набубнявілій тиші зробила крок до рампи і заспівала:

Не дайся нікому, щоб били —
Зухвалі, аж поки не вцідиш між очі,
А я вам кажу, є таке, що не бачиш,
Нахабне мурло хоче ще, розрослося,
Щоб кігті свої запусить у волосся!
На веселку городник загадує явно,
Краватку двірник пов'язує файно...
Все зійтися може під пісню гожу
Із м'ятним обличчям у небо гайда!

— А тепер підспівуйте, — всміхається вона і таки змушує глядачів,
навіть Роджера, співати:

Із м'ятним обличчям у небо гай-да,
Мрія зів'яла в великому серці,
Як торт прилетить — це не бі-да,
Тож почнім пантоміму у герці!
В заметі Томмі сьогодні заснув,
А Джеррі вчаться і вчаться літати —
Летімо на місяць, годі нам грітись,
У нашій небесній пластмасовій хаті...
Гарна небесна пластмасова хата,
Гарна булавка з платини в жмені,
Тлуста гармата — рідная мати,
Тато — жахливий наш юний геній...
(Пошепки, стакато):
На-чаль-ник смокче куку-рудзяну люльку,
Банкі-ри жінок їдять на обід,
Оркестр наш грає — все в світі сяє,
Тож кишені виверни, і здивуйся як слід —

Кишені виверни, і зди-вуй-ся як слід,
Там, врешті, ніхто тебе не шу-кав!
На сходах світло поволі гасне,
Бал скінчився, і час настав...
На пляжі шепочуться пальми про те,
Як рятувальнику тяжко зітхати,
І голос оцей — Найліпших Дітей,
Бо діти тільки вчаться вмирати^[223]...

Крісло Пенелопиного тата в кутку, біля столу з лампою, порожнє. Дивиться на Пенелопу. На спинці з дивовижною чіткістю вона бачить плетену серветку, багато вузликів — сірих, кремових, чорних, брунатних. У візерунку чи й перед ним щось вовтузиться, попервах це щонайбільше рефракція, наче перед порожнім кріслом є джерело тепла.

— Ні, — шепоче вона вголос. — Не хочу. Ти не він. Не знаю, хто ти, але не мій тато. Іди геть звідси.

Підлокітники і ніжки мовчазні, нерухомі. Пенелопа дивиться на крісло.

Я лиш хочу зайти у гості.

— Ти хочеш мене захопити.

Із демонічною одержимістю в цьому домі знайомі. Невже це справді її тато Кіт? його забрали, коли вона мала вдвоє менше років, ніж тепер, і повернули вже не тою людиною, яку вона знала, а її оболонкою — м'ясиста личинка душі, яка всміхається і любить, відчуває свою смертність, перегнила або подзьобана гострозубими пащами смерті-від-уряду — процес мимовільного перетворення живих душ на демонів, Оболонки Мерців, у традиції західної магії відомих як Кліпот... Те саме наша світобудова часом коїть із порядними чоловіками та жінками і по цей бік могили. У жодному з тих процесів нема ані гідності, ані милосердя. Матерів і батьків спонукають до навмисного вмирання перевіреними способами: нажити рак або серцевий напад, потрапити в аварію, піти воювати на війну — і кинути дітей у лісі. Вам обов'язково скажуть, що ваших батьків «забрали», скажуть, що вони просто пішли — саме так. Одне одного покривають, от і все. А може, так навіть ліпше — натирати кімнату до скляної сухості, вмоцуватись і підводитися зі старого крісла, ніж коли тато —

людина, яку любиш, — ще не вмер, а ти змушена бачити, що з ним відбувається...

На кухні в чайнику дрижить вода, сичить до кипіння, а надворі дме вітер. Десь, на іншій вулиці, сповзає і падає з даху шифер. Роджер узяв холодні руки Джесіки і гріє коло своїх грудей, відчуває їх крізь светр і сорочку, вони геть крижані, стислися і туляться до нього. А Джесіка не зближується, тремтить. Він хоче зігріти її всю, не самі лиш недоладні кінцівки, хоче навіть попри безнадію. Його серце здригається, мов чайник на вогні.

Ось і починає виявлятися, як легко Джесіка може зникнути. Вперше він розуміє, що це також смерть, що плакатиме, коли вона піде. Він вчиться розпізнавати миті, коли її насправді ніщо не втримує, крім його худих — на двадцять віджимань — рук... Якщо вона піде, йому стане байдуже, куди падають ракети. Але збіги, пов'язані з топографічними картами, дівчатами та ракетними ударами, увійшли в нього тихою кригою, тож Квіслінгові молекули зсунулися у своїх решітках, аби його заморозити. Якби тільки він міг бувати з нею частіше... якби це сталося, коли вони разом, — в інші часи це прозвучало б романтично, однак у культурі смерті певні ситуації дещо прикольніші, ніж інші, — але вони так мало разом...

Якщо її не дістануть ракети, залишається лейтенант. Триклятий Бобер/Джеремі і є Війна, він — уособлення всіх зазіхань скурвої Війни, того, що ми призначені для роботи і врядування, для суворості, і це переважить кохання, мрії, дух, почуття та інші другорядні нісенітниці, які приходять у бездіяльні та бездумні години... Та пішли вони до сраки... Геть подуріли. Джеремі її забере, як той Ангел, у свою дурнувату безрадісну подорож, і Роджера забудуть — кумедний маніяк, але для нього нема місця у раціональній могуті ритуалу, яка підкорить прийдешній мир. Вона слухатиметься наказів чоловіка, стане у себе вдома бюрократом, молодшим партнером і згадуватиме Роджера, якщо взагалі згадуватиме... він стане помилкою, якої, дякувати Богові, вона не зробила... О, він уже відчуває наближення нападу шаленства — як же йому, курва, без неї вижити? Вона — зимова шинель, що зігріває його згорблені плечі, і змерзла синичка в долонях. Вона — найглибша його невинність серед гілля та сіна, ще до того, як бажанням дали окремі назви, застерігаючи, що вони можуть і не здійснитися, і гнучка його паризька донька втіхи, яка вічно перед

дзеркалом, зрікається парфумів, лайкова шкіра під пахви — все надто просто, для його зубожіння і вартіснішого кохання.

У мені ти йдеш від мрії до мрії. Ти проникла в найглибший мій убогий закуток і там, серед уламків, віднайшла життя. Тепер я вже не певний щодо того, які з усіх тих слів, образів, мрій або привидів належать «тобі», а які «мені». Це вже не розібрати. Тепер ми обоє нові, неймовірні...

Його випробування віри. Надворі діти виспівують:

Чуєш, ангел з неба промовля:

Місіс Сімпсон вкрала Короля^[224]...

На камінній полиці припишк Сажин синочок Кім, надзвичайно гладкий косоокий сіаєць, саме збирається утяти єдине, що досі дає йому радість. Після їжі, сну і трахання головний його бзїк — стрибнути або впасти на свою мамцю і лежати, регочучи, поки вона із лементом гасає кімнатою. Сестра Джесіки Ненсі виходить із вбиральні, аби вгамувати Елізабет і Клер, що вже сваряться не на жарт. Джесіка задкує від Роджера, щоб висякатися. Той звук йому знайомий, як пташина пісня: іп-іп-іп-іп НГУННГГ — і хусточка намагається втекти...

— Так, супер-пупер, — каже вона, — здається, я підхопила нежить.

Ти підхопила Війну. Вона заражає тебе, і я не знаю, як її відігнати. О, Джес, Джесіко. Не кидай мене...

2. Un Perm' au Casino Hermann Goering^[225]

З Вами буде грати найвища, найсмаглявіша голлівудська зірка.

Меріан К. Купер^[226] до Фей Рей

□□□□□□

На вранішніх вулицях уже там і тут стукають дерев'яними підборами цивільні. Над головами шугають чайки, ковзають на вітрі легко, одна повз одну, крила нерухомі, хіба зрідка поведуть ними, щоб набрати висоту, сплестися, розплестися — чиїсь невидимі пальці тасують білу колоду карт... Учора перше враження від опівденної еспланади було безрадісним: під сірими хмарами сірі відтінки моря, казино «Герман Герінг» блякло-біле, майже непорушні чорні зубці пальмового листя... Цього ж ранку дерева на сонці знову взялися зеленню. Віддалік, ліворуч, уздовж *Мису* в'юниться розвалений, сухожовтий стародавній акведук, будинки і вілли біля нього вигоріли до теплих відтінків іржавого, ніжної корозії всіх кольорів світу — від блідо-сируватих до бездоганно блискучих.

Наразі сонце не надто високо, намагається схопити птаха за кінчики крил і перетворити пір'я на яскраві кучерики крижаної стружки. Слотроп клацає зубами до зграї птахів у високості, а сам ловить дрижаки на мініатюрному балкончику, бо електричне тепло з глибини кімнати ледве сягає литок. Його влаштували на горішньому поверсі з вікнами до моря, самого на весь номер, Алюра ж Макер-Маффіка та його приятеля Тедді Блоута поселили разом на тому ж поверсі, але трохи далі. Слотроп втягує руки у рубчасті манжети светра і схрещує на грудях, дивиться на дивовижний чужоземний ранок, на привиди свого подиху в ньому, відчуває перше сонячне тепло, хоче першої сигарети — і хворобливо чекає на раптовий шум, з якого почнеться день, на першу ракету, повсякчас усвідомлюючи, що він далеко у кільватері великої війни на північ звідси, і тут можна почути хіба що вибухи відкоркованого шампанського, вихлоп

лискучих «іспано-сюїз», іноді грайливий, хочеться вірити, ляпас... Нема Лондона? Нема Бліцу? Чи зуміє він до цього звикнути? Аякже, саме коли настане час повертатися.

— Тільки гляньте, він прокинувся. — Блоут, в однострої, боком заходить у номер, покусуючи тліючу люльку, за ним Алюр у піджачній парі в тоненьку смужку. — Схопився удосвіта, рекогносцирує пляж з метою виявлення самотньої мамзелі...

— Якось не спиться, — Слотроп позіхає у бік кімнати, а позад нього, як ті повітряні змії, ширяють птахи.

— Та й нам теж, — це Алюр. — Щоб звикнути до такого, потрібні роки.

— Боже, — Блоут сьогодні вранці ніяк не позбудеться вдаваного захвату, театральню вказує на велетенське ліжко, гепається на нього, а тоді енергійно підстрибує. — Вони, видно, про тебе вже попередили, Слотропе! Тобі добре! А нас захали в нікому не потрібну комору.

— Ти що йому нагородив? — Слотроп роззирається, шукає сигарети. — Що я, Ван Джонсон^[227] чи щось таке?

— Та щось таке, а от стосовно... — Алюр зі свого балкона кидає йому зелену пачку «Крейвенс», — дівчат, розумієш...

— Англійці досить стримані, — пояснює Блоут, для переконливості підстрибуючи на ліжку.

— Схиблені психи, — бурмоче Слотроп, прямуючи до вбиральні, — мене запопала банда 8-го параграфа... — Стоїть вдоволений, мочиться без рук, прикурює, але не дуже розуміє Блоута — наче ж вони з Алюром давні друзі. Шпурляє сірник до унітаза, коротке шипіння — і зі Слотропом він говорить якимось наче поблажливо. Може, нервує...

— То ви гадаєте, що я вас пускатиму на ніч? — кричить, перегукуючи плюскіт спущеної води. — А я вже було подумав, щойно ви потрапите за Канал, як тільки ваша нога ступить у Франції, одразу перетворитеся на Валентино^[228].

— Чув я, що до війни саме так і робили, — Алюр тужливо тупцяє у дверях, — але ми з Блоутом належимо до Нового Покоління, ми мусимо покладатися на досвід янкі...

Після цього Блоут схоплюється з ліжка і намагається просвітити Слотропа пісенькою:

АНГЛІЄЦЬ-НЕСМІЛИВЕЦЬ (фокс-трот)

(Блоут): Англiєць-несміливець — страх,
І геть не Ка-за-но-ва,

Дівчат підкоряти зно-ву і зно-ву
Один тільки ян-кі мастак...

(Алюр): Англійцеві бракує, так-так,
Зухвальства заатлантичного,
Для дам такого романтичного,
Не знаю щиро — чого все не в такт...

(Блоут): Такий як баламутний брит,
Багатоженець-янкі з натовпом дівиць,
(Алюр): Все-ляє страх у всіх він вмить,
Неначе е-ро-тич-ний Клаузевиц...

(Разом): Якби лиш об'єднати в-мах,
Знання а-мериканця в ліжку,
Й британську вроду ніжну,
Красуні б одразу впали в екстаз, аж *ах*,
Бо всім відомо: англiєць-несміливець — жах.

— Аякже, ви звернулися саме до кого треба, — упевнено киває головою Слотроп. — Але не сподівайтесь, що я за вас ще й запихатиму.

— Тільки початковий етап, захід на посадку, — відказує Блоут.

— Мої^[229], — тим часом Алюр кричить з балкона кудись униз, — мої Алюр, розумієте. Алюр.

— Allure, — відповідає нерозбірливо дівочий хор знизу.

— J'ai deux amis, aussi^[230], так сталося. Par un bizarre збіг, чи як там, oui?

Слотроп, який саме голиться, виходить з пінистим борсучим помазком у кулаку подивитися, що відбувається, і нашттовхується на Блоута, який намагається понад лівим погоном свого співвітчизника роздивитися гарненькі личка трьох дівчат, підняті догори в ореолах величезних солом'яних капелюшків, усмішки сліпучі, очі загадкові, як море позаду них.

— Чуєте, oui, — допитується Блоут, — oui, розумієте, *déjeuner*^[231]?

— Радий, що зміг допомогти, — буркоче Слотроп, намилюючи Алюрові спину між лопатками.

— То ходімо з нами, — вигукують дівчата під шум хвиль, дві з них тримають величезний плетений з лози кошик, з нього виглядають лискучі зелені пляшки із вином та крайці хліба під білим полотном, що тріпоче краями по горіховій поливці та світліших розламах, — ходімо — *sur la plage*^[232].

— Я тільки, — каже Блоут уже в дверях, — складу їм компанію, поки ви...

— *Sur la plage*, — Алюр замріявся, кліпає на сонце, усміхається донизу здійсненню своїх ранкових мрій. — Ого, це просто художнє полотно. Якогось імпресіоніста. Представника фовізму^[233]. Усе залите світлом...

Слотроп заходиться стирати з рук гамамелісовий крем. Запах у кімнаті нагадує про беркширські суботи — пляшечки сливових і бурштинових тоніків, під вентилятором гойдається всяяна мухами липучка, терзання тупими ножицями... Борсається у светрі, запалена сигарета в роті, з горловини, як з вулкана, йде дим.

— Агов, а можна стрільнути в тебе...

— Ти вже маєш пачку, — кричить Алюр. — Хай Бог милує, а це що таке?

— Що — це? — На Слотроповому обличчі нічого, крім невинності, він поправляє і починає застібати предмет здивування.

— Ти жартуєш, звісно. Дівчата чекають. Слотропе, знайди щось пристойне, будь людиною...

— Я готовий. — Проходячи повз дзеркало, Слотроп зачісує волосся у звичайний франтуватий помпадур Бінга Кросбі.

— І не думай, що ми вийдемо *на люди* з...

— А-а, це мій брат Гоган прислав, — повідомляє Слотроп, — на день народження аж із Тихого океану. Бачиш ззаду? під хлопцями на катамарані, ліворуч від гібіскуса, написано «НА ПАМ'ЯТЬ про Гонолулу»? Це оригіналка, Макер-Маффіку, не якась там дешева підробка.

— Боженьку, — стогне Алюр, жалюгідно плентаючись за ним, затуляючи очі від сорочки, що тьмяно світиться в коридорному присмерку. — Хоч заправ у штани і накинь що-небудь зверху. Ось, могу тобі тужурку позичити...

Неабияка жертва: річ із закладу на Севіл-роу, де примірювальні прикрашені ликами поважних овець: деякі велично позують на стрімчаках, інші меланхолійні та сумирні на великих планах — саме з них настригли незвичайної, посрібленої туманом вовни.

— Зіткана, мабуть, з колючого дроту, — вважає Слотроп, — і яка дівчина схоче до такого наблизитися?

— Ага, а якій нормальній жінці захочеться підійти ближче ніж на десять миль до цієї, цієї ось жлобської сорочки?

— Зачекай-но! — Слотроп звідкись видобуває химерний жовто-зелено-помаранчевий носовичок і, попри Алюрове квиління, запахає у кишеньку його піджака, щоб видно було три кутики. — Отак! — аж сяє, — ось про що можна сказати *реально круто!*

Виходять на осоння. Починають скиглити чайки, одіж на Слотропі спалахує блиском власного життя. Алюр міцно заплющує очі. Коли ж розплющує, дівчата вже поприлипали до Слотропа, погладжують сорочку, покусують кінчики комірця, туркотять французькою.

— Аякже. — Алюр підіймає кошик. — Ще б пак.

Дівчата — танцівниці. Управитель казино «Герман Герінг», такий собі Сезар Флеботомо, привіз цілий кордебалет, щойно прийшли визволителі, хоча наразі так і не знайшов часу змінити окупаційну назву закладу. Схоже, тут цим не надто переймаються, приємна мозаїка з крихітних досконалої форми морських мушель, їх тисячами втиснули у тиньк — фіалкові, рожеві, коричневі, й вони замінили величезну секцію даху (стара черепиця досі купою лежить біля Казино) — два роки тому в рамках рекреаційної терапії ескадрилья «месершмітів» на вакаціях сотворила напис готичними літерами, досить великими, щоб побачити з повітря, як і було задумано. Наразі сонце занизько, щоб освітити слова, їх ледь видно на тлі, тож виглядають вони сумно і не видають жодного зв'язку із чоловіками з болем у руках, почорнілими на сонці від крові й інфекцій мозолями, зовсім втратили своє значення, а товариство вже прямує повз готельні простирадла та напірники, розіпнуті на схилі пляжу для просушування, складки заповнює блакить — вона розтане, щойно сонце підіб'ється вище, шість пар ніг топчуть сміття, яке тут ніхто ніколи не прибирав, майже вибілену сонцем стару гральну фішку, прозорі кістки чайок, жовто-брунатну вермахтівську майку, подерту і заляпану солідолом.

Вони йдуть пляжем, дивовижна сорочка Слотропа, хусточка в кишеньці Алюра, дівочі сукенки, танець зелених пляшок, всі говорять одночасно, хлопчачо-дівоча лінгва-франка, дівчата багато чого звіряють одна одній і скося поглядають на своїх кавалерів. Мабуть, саме час для, хе-хе, слабенької параної, такого собі випадкового знайомства, аби легше впоратися з тим, що станеться того дня. Але ні, для такого ранок надто вже гарний. Набігають невисокі хвилі, розбиваються об вигнуту скоринку темної ріні, віддалік піняться серед чорних скель, що стирчать уздовж *Сар*^[234]. Ще далі в морі миготять клинці човнових вітрил, їх відстань і сонце зтягують до Антиба, тож судно помалу йде галсами проти вітру, крихка мушля на морських брижах, чий доторк і гучне шипіння на гострих вилицях судна сьогодні відчуває Слотроп, нагадують про довоєнні човни «комети» та яхти «гемптони» біля Кейп-Код^[235], запах землі, підсохлих водоростей, згіркої олії, відчуття піску на обпеченій сонцем шкірі, колючу траву під босими ногами... Ближче до берега рухається *pédalo*^[236] з вояками та дівчатами — вони перехиляються, хлюпаються, порозсідалися у зелено-білих шезлонгах на кормі. Біля води гасають одне за одним дітлахи, верещать, сміються якимось захриплено і безпомічно, як від лоскоту. Вище на еспланаді сидить на лаві літня пара — біло-блакитна, кремова парасоля, вранішня звичка, якір на весь день...

Вони доходять до перших скель, знаходять вузьку затоку, частково закриту від решти узбережжя, а також від Казино, що нависає згори. На сніданок вино, хліб, усмішки, сонце заплутується в тоненькій сітці довгого волосся танцюристок, погойдується, ворушиться, не спиняється, сліпить фіалковим, червоно-брунатним, темно-помаранчевим, смарагдовим... Якусь мить світу не існує, тверді форми роздробилися, тепло хлібних нутрощів чекає на кінчики пальців, а запашне вино довгим і легким струменем обполіскує корінь язика...

У розмову вступає Блоут.

— Послухай, Слотропе, вона теж твоя подружка?

Гм-м? що таке... вона що? Поряд сидить самовдоволений Блоут, показує на скелі і на припливну заводь неподалік...

— На тебе вже накинули оком, старий.

Ну... мабуть, вийшла з моря. На такій відстані — метрів двадцять — вона лиш нечітка постать у чорній бомбазиновій сукні до коліна, босі ноги довгі та стрункі, яскравий каптур білявого волосся затінює

обличчя, закручується кучериками, торкається щік. Таки справді, вона дивиться на Слотропа, той усміхається і махає рукою. Вона собі стоїть, вітерець тріпоче рукавами. Він обертається витягти корок з винної пляшки, той з виляском вискакує водночас із вигуком однієї з танцівниць. Алюр уже майже стоїть, Блоут витріщився на дівчину, моментальний знімок — дівчата переходять до захисту: волосся має на вітрі, сукні перекрутилися, виблискують стегна...

От, стерво собаче, та воно *рухається* — восьминіг? Так, курва, найбільший восьминіг, якого Слотроп коли-небудь бачив поза стінами кінотеатру, Джексона, виповз із води і вже звивається на пів-дорозі до чорного каміння. Уже поглядає недобрим оком на дівчину, а тоді тягнеться, обвиває мацаком із присосками її шию, і поки всі на це дивляться, другим мацаком — талію і тягне жертву, що відчайдушно пручається, назад, під воду.

Слотроп зривається на ноги, в руці пляшка, мчить повз Алюра, той робить невпевнене танцювальне «па», руки плескають по кишнях піджака в пошуках зброї, якої там нема. Що ближче Слотроп підбігає, то краще видно тварюку, ого, який *здоровезний*, хай Бог милує, гальмує обома ногами, зупиняється біля самісінького восьминога, одна нога у припливній калюжі, і починає гамселити ворога пляшкою з-під вина по голові. Довкола його ноги смикаються у смертних конвульсіях раки-самітники. Дівчина, наполовину під водою, намагається кричати, але мацак, холодний і гладкий, не дає навіть продихнути. Вона простягає руку з пухкими дитячими пальчиками і зі сталевим чоловічим розпізнавальним браслетом на зап'ясті, хапає Слотропа за гавайку, стискає щосили, і звідки було знати, що серед останнього, що вона побачить, будуть гавайські танцівниці з вульгарними пиками, маленькі гітари та серфінгісти коміксових кольорів... *Господи, благаю тебе*, пляшка раз по раз вогко гупає у плоть восьминога і без жодного, курва, ефекту, потвора переможно витріщається на Слотропа, сам же Слотроп перед лицем невідвортної смерті не може відірвати погляду від руки дівчини, тканина розчухрана відповідно до ситуації, гудзик сорочки тримається на єдиній нитці — він бачить на браслеті ім'я, викарбувані срібні літери, дуже чіткі, але що з того, слизькі сирі обійми продовжують стискатися, мокрі, сильніші за них із дівчиною разом, до судоми чавлять бідолашну руку, розлучають із землею...

— Слотропе! — це Блоут за десять кроків від нього простягає великого краба.

— Що за дурня... — от якби він розбив пляшку об камінь і встромив почварі межі очі...

— Він голодний, схопить краба. *Не вбивай його, Слотропе.* Тримай, заради Бога... — і краб летить, обертається у повітрі, ноги центрифужно розчепірені: розгублений Слотроп випускає пляшку, і краб одразу хляпає йому в другу долоню. Акурат. Одразу крізь її пальці і свою сорочку він відчуває реакцію на їжу.

— Добре. — Тремтячою рукою Слотроп махає крабом перед восьминогом. — Перекус, хлопче. — З'являється ще один мацак. Брижуватий слиз на зап'ястку. Слотроп кидає краба на кілька футів вздовж берега, і восьминіг кидається за тим крабом: трохи волочить за собою дівчину та Слотропа — той зашпортується, а тоді відпускає. Слотроп знову швидко хапає краба, метляє ним перед восьминогом і з підстрибом відводить почвару якнайдалі вздовж берега, з восьминогового дзьоба тече слина, погляд прикутий до краба.

Упродовж цього короткочасного знайомства у Слотропа складається враження, що восьминіг несповна розуму, але порівняти нема з чим. А у почварі відчувається божевільний надлишок енергії, як у неживих предметів, що падають зі стола, коли ми надміру чутливі до гуркоту та власної незграбності, тому не *хочемо*, щоб вони падали, не хочемо чути отого бух! ха-ха, чуєте? он *знову*, БУХ! у кожному русі головоногого молюска, від якого Слотроп хоче триматися якнайдалі, нарешті жбурляє краба щосили, наче диск, ген у море, і восьминіг нетерпляче шубовстає з бульканням у воду, кидається навздогін, і за мить його вже не видно.

Тендітна дівчина лежить на березі, глибоко дихає, всі інші скупчилися навколо неї. Одна з танцівниць підтримує її руками і говорить мовою, якої, попри французькі «р» і носові, Слотроп, повернувшись назад достатньо близько, щоб розчути, майже не розбирає.

Алюр усміхається, ледь помітно віддає честь.

— Чудово! — підбадьорює Тедді Блоут. — Я б такого не утнув.

— Чого це? Ти ж мав краба. Ану скажи, де його надибав?

— Знайшов, — відповідає Блоут незворушно. Слотроп втуплюється у цього птаха очима, але не може зловити його погляду.

Курва, та що таке?

— Ліпше вип'ю вина, — вирішує Слотроп. П'є просто з пляшки. За зеленим склом спливають косяки повітряних бульбашок. За ним спостерігає дівчина. Він зупиняється перевести подих і всміхається.

— Дякую, лейтенанте. — Жодного тремтіння в голосі, вимова тевтонська. Тепер він бачить її обличчя, м'які лінії носа, очі під білявими віями кислоно зелені. Європейський рот з тонкими губами. — Я ледь не задихнулася.

— А-а — ви не німкеня.

Енергійно хитає головою:

— Голландка.

— І ви тут...

Її очі дивляться в інший бік, вона простягає руку, бере у нього пляшку. Дивиться у море навздогін восьминогові.

— Вони дуже видющі, правда. А я й не знала. Він мене *побачив*. Мене. Я не схожа на краба.

— Либонь, що не схожі, ви дуже вродлива дівчина. — На задньому плані зачарований Блоут штурхає Алюра ліктем. Нахалюга заатлантичний. Слотроп бере її за руку і без жодних труднощів читає бирку. Там написано «КАТЬЄ БОРГЕСІУС». Під пальцями тріпоче пульс. Невже вона його звідкись знає? Дивно. На обличчі у неї суміш впізнавання і несподіваної проникливості...

Отже, тут, на пляжі, у товаристві незнайомців, кожен голос — дотик металу, кожне слово — гострий виляск, а при світлі, хоч і досі яскравому, видно вже набагато менше... пуританська звичка вишукувати щось за і без того очевидним, відома також як параноя... У морському повітрі гуде напруга... ваблять клятви, дані у залах, очищених до первісного вигляду — і не конче в запалі війни. Ні, того краба не «знайшли», хлопче, — то не якийсь випадковий восьминіг чи дівчина, ні-і-і. Загальна картина і деталі проявляться пізніше, але якусь облуду докруз себе він уже відчуває серцем.

Вони ще посиділи на пляжі, доїдали сніданок, проте легкість дня, птахи і сонце, дівчата й вино непомітно для Слотропа зникли. Алюр потрохи п'яніє, стає розкутішим і смішнішим мірою того, як порожніють пляшки. Націлився не тільки на дівчину, що впала йому ув око із самого початку, але й на ту, що вже говорила б дуже любо зі Слотропом, якби не восьминіг. Він посланець з невинного,

довосьминогового минулого Слотропа. Блоут, навпаки, сидить цілковито тверезий, навіть вуса не розтріпані, однострій за статутом, невідривно дивиться на Слотропа. Його супутниця — Гіслен, невеличка і струнка, ніжки, як у пін-ап красуні, довге волосся зачесане за вуха і спадає на спину, совається округлим задком у піску, пише на берегах коментарі до тексту Блоута. Слотроп, який вірить, що жінки, подібно до марсіан, мають антени, яких нема в чоловіків, уважно за нею стежить. Вона поглянула на нього лишень раз, її очі якось так загадково розчахнулися. Вона щось таки знає, це точно. Дорогою до Казино із порожніми пляшками та кошиком вранішнього сміття він наважується до неї заговорити.

— Гарний пікнік, *nessay-pah*^[237]?

Обабіч рота з'являються ямочки.

— Ви ж від самого початку знали про восьминога? Кажу так, бо дуже скидалося на танець — для вас усіх.

— Ні. Йй-богу, я не знав. Тобто ви, ну, ви подумали, що це такий собі розіграш?

— Маленький Тайроне, — раптом шепоче вона, беручи його за руку з широкою напускною усмішкою для всіх інших. Маленький? Та він удвічі більший за неї. — Будь ласка — дуже обережно... — І все. З другого боку він тримає за руку Катъє, двоє бісенят — обабіч нього. Пляж уже спорожнів, хіба з пів сотні чайок сидять і дивляться на воду. Над морем збираються білі купчасті хмари, пружні, надуті херувимами — по всій еспланаді гойдається пальмове листя. Гіслен прямує далі пляжем забрати манірного Блоута. Катъє стискає Слотропів лікоть і каже саме те, що він хоче почути:

— А може, нам усе ж таки *судилося зустрітися*...

□□□□□□

З моря цієї пори Казино видається палаючою коштовністю на вечірньому прюзі: пальмове тло вже тьмяніє у згасаючому світлі, поглиблюється брунатна жовтизна невисокого гребінця гір, море набуває барви м'якуша чорних оливок, білі вілли, шато на узвишші — цілі та зруйновані, осіння зелень гаїв і поодиноких сосен, крізь усе проступає нічний краєвид, що весь день чаївся десь поруч. На пляжі спалахують багаття. Тихо жебонить англійська, часом над водою

плинуть навіть пісні, долинаючи до доктора Поркевича, що стоїть на палубі. Внизу восьминіг Григорій уже напхався крабовим м'ясом, щасливо вибрикує і пустує у своїй загороді. З маяка по суходолу дугою ковзає промінь, а невеличке риболовецьке судно прямує у відкрите море. Гришо, чуєш, малий, цей номер тобі наразі вдається востаннє... А чи ще лишається надія на подальшу підтримку Пойнтсмена, тепер, коли Поркевич і Його Дивовижний Восьминіг зробили свою справу?

Він давно перестав сумніватися в наказах — навіть його заслання не підлягає обговоренню. Факти, що буцімто пов'язували його зі змовою Бухаріна, про подробиці якої він нічого ніколи не знав, могли якимсь чином виявитися правдою — Блок Троцькістів міг знати про нього, з чуток, міг використовувати у спосіб, що назавжди лишився таємницею... *таємницею назавжди*: адже існують, як йому добре відомо, форми невинуватості, які не можуть збагнути, що це воно таке, а тим паче прийняти, як і сталося з ним. Бо, зрештою, це просто ще один епізод у грандіозному хворобливому маренні Сталіна. Принаймні Поркевич має фізіологію, що поза межами партії... а хто не має нічого, крім партії, хто на неї поклав усе своє життя лишень для того, щоб потрапити під чистку, той мусить пройти крізь щось дуже подібне до смерті... так і не дізнавшись нічого достеменно, жодної тобі лабораторної точності... у цьому він переконаний, як Богу відомо, вже впродовж двадцяти років. Вони, принаймні, ніколи не зможуть...

Ні, ні, не зможуть, такого ще не траплялося... якщо тільки не приховували, аякже, такого в журналах не прочитаєш...

А чи Пойнтсмен...

Так, він може. Так.

Гришо, Гришо! Збулося. На нас упали так швидко: чужі міста, комедіанти у заломлених капелюхах, дівчата з канкану, фонтани вогню, гучний оркестр у ямі... Гришо, у твоїх руках майорять прапори всіх країн... свіжі морські черепашки, теплий *пирожок*, горнятка гарячого чаю вечорами, між виставами... вчишся забувати Росію, отримуєш вітху від її підлих, брехливих уламків, які потрапляють під ноги...

Ось небо витягується і приймає самотню першу зірку, але Поркевич бажань не загадує. Політика. Ознаки прибуття його не цікавлять, навіть ознаки відбуття... Двигун дає повний уперед, у кильватері хлюпочеться рожева від заходу сонця вода, затуманює біле Казино на березі.

Сьогодні є світло, Казино знову під'єднали до електромережі. Спалахують над головою кошлаті від кришталевих шпичок люстри, дещо тьмяніші лампи горять у садах надворі. Йдучи на вечерю з Алюром і танцівницями, Слотроп зупиняється, витріщившись на Катсьє Боргесіус, її волосся зібране у таку собі тіару зі смарагдами, а решту тіла огортає довга сукня Медічі з оксамиту кольору морської хвилі. Її супроводжують двозірковий генерал і бригадир.

— Чин має переваги, — співає Алюр, саркастично човгаючи шкарбунами по килиму, — *еге ж*, чин таки має переваги.

— Хочеш забрати мою кізоньку, — усміхається Слотроп, — але не вийде.

— Говори, говори... — Його усмішка застигає. — Ох ні, Слотропе, благаю тебе, не треба, ми йдемо на вечерю...

— Та я знаю, що ми йдемо на вечерю...

— Ні, страх як негарно, треба це зняти.

— Подобається? Вручну розмальовано! Дивися! Гарні цицьки, га?

— Це шкільний галстук «Вормвуд Скрабз».

У головній залі вирує натовп офіціантів, дам та офіцерів, і вони вливаються в нього. Слотроп з молодою танцівницею за руку потрапляють у цю водовертть, але зрештою їм таки вдається ковзнути на два сидіння, які щойно звільнилися: і — тільки гляньте — ліворуч сидить Катсьє. Він надимає щоки, косує очима, ретельно пригладжує обома руками волосся, а тут уже з'являється й суп, до якого він береться з таким виглядом, наче знешкоджує бомбу. Катсьє на нього не зважає, захоплено розмовляє через свого генерала з якимось полковником про його довоєнну роботу, він тоді був управителем поля для гольфу у Корнволлі. Про ямки і перешкоди, рельєф місцевості. Але найбільше йому подобалося бувати на полі ночами, коли з нір вилазили побавитись борсуки...

Допіру, коли принесли і забрали рибу, почало відбуватися щось дуже дивне. Відчуття, ніби Катсьє оксамитово треться під столом об коліно Слотропа.

Нууу, розмірковує Слотроп, а тепер таке: вдамся-но я до *хитроців*, адже я в Європі, хіба ні? Він підносить келих з вином і проголошує:

— «Балада про Алюра Макер-Маффіка». — Лунають схвальні вигуки, зняковілий Алюр намагається не всміхатись. Цю пісню знають всі: хтось із шотландців кидається через усю залу до рояля.

Сезар Флеботомо, закручуючи лискучого вуса у вигострену шаблю, квапиться до пальми у діжці, щоб додати трохи світла, а тоді знову висовує голову, моргає і сичить, підкликаючи метрдотеля. Булькає вино, прочищаються горлянки і чи не половина товариства заводить

БАЛАДУ ПРО АЛЮРА МАКЕР-МАФФІКА

Італійський джин — і ти для матері більше не син,
А пиво французьке — не що інше, як септика,
А бурбон ув Іспанії — єдина манія,
Для святих те заняття, а може, для епілептиків.
Згорів від білої блискавки не один катафалк,
Де горді горяни споконвіку живуть,
Варять там в казані лиш отрути одні,
І з сокири пекельної кашу намнуть!

(Приспів): Напивався Алюр у різних місцях,
На далеких заморських іще островах.
І коли вже не пити — тоді і не жити,
І в обіймах у смерті померти — не жах!

Враження таке, наче лунає добра сотня голосів, хоча, найімовірніше, співає лишень пара валлійців, тенор з півдня і бас із півночі, тож усі розмови — *sub rosa*^[238] або ні — цілком успішно глушить спів. Саме цього і треба Слотропу. Він нахиляється до Катъє.

— Зустрінемось у мене в номері, — шепоче вона, — 306, після опівночі.

— Зрозумів. — Слотроп одразу випростовується — саме вчасно, щоб приєднатися до хору:

Він морем грогу просяк,
Полював не раз на китів,
І у Дурбані був, і про Дувр не забув,
І не раз у штормах він скнів.
У рідних туманах і під сонцем Сахари,
Й на засніжених схилах в Церматті.
Сам Плімсол — зауваж — маркував той вантаж:
Пити граючись й марку тримати.

Так, напивався Алюр у різних місцях... і т. д. і т. п.

По вечері Слотроп дає Алюрові таємний знак. Їхні танцівниці дружно виходять до мармурових кімнат, де вбиральні оснащено мережею латунних переговорних трубок — справжня акустична система, яка значно спрощує спілкування між кабінками. Слотроп з Алюром прямують до найближчого бару.

— Чуєш, — каже Слотроп у свій хайбол, слова підстрибують над кубиками льоду, тож лунають з належним холодком, — у мене або невеликий психоз, або тут відбувається щось дуже дивне. Що скажеш?

Алюр, що вдає дуже розслабленого, перестає мугикати «На морі зробиш значно більше, ніж у місті» і запитує:

— Ти справді так думаєш?

— Ну послухай, а восьминіг?

— Здибати морського диявола на середземноморському узбережжі не така вже й дивина. Ні, ну, може, не такого великого — тебе бентежить його *розмір*? Хіба американцям *не подобається*...

— Алюре, все це геть не випадково. Хіба ти не чув Блоута? «Не вбивай його!» І він *при собі* мав краба, м-може, навіть у торбі, напоготові, аби одвести тварюку подалі. І куди він подівся цього вечора?

— Думаю, він на пляжі. Там море випивки.

— Він що, сильно п'є?

— Ні.

— Слухай, ти його друг...

Алюр стогне.

— Господи, ну звідки *мені* знати, Слотропе? Я твій друг також, але завжди існує бодай дециця слотропівської параної, і на це треба

зважати...

— До сраки таку параною. Тут щось не так, і ти знаєш, що саме!

Алюр хрумкає лід, націляється паличкою для розмішування коктейлю, шматує маленьку серветку на завірюшні клапті, звична справа для бару, він тут бувалий. Але нарешті тихенько так каже:

— Ну, він отримує зашифровані повідомлення.

— Ха!

— Сьогодні помітив у нього одне. Краєм ока, не хотів придивлятися. Він працює з Командуванням експедиційних сил, думаю, в цьому вся річ.

— Ні, не в цьому. А як *щодо*... — і Слотроп розповідає про своє опівнічне побачення з Катьє. Обидва на якусь мить наче повертаються до бюро, в АХТУНГ, падають ракети, чай у картонних склянках — а потім усе знову на своїх місцях...

— Підеш?

— А що, не варто? Гадаєш, вона небезпечна?

— Гадаю, вона чудова. Якби не Франсуаза, не кажучи вже про Івонну, то я перший стояв би під її дверима.

— Але що?

Але годинник над баром клацає один раз, потім ще раз, відміряючи хвилини, що спливають у минуле.

— Або те, що ти маєш, заразне, — починає Алюр, — або за мною вони також наглядають.

Дивляться один на одного. Слотроп нагадує собі, що, за винятком Алюра, він тут сам-самісінький.

— То розповідай.

— Якщо вдасться. Він дуже змінився — але я не можу нічого довести. Це відтоді як... ну, не знаю. З осені. Більше не говорить про політику. Боже, про що ми колись тільки не... Навіть не каже, що збирається робити після дембеля, а раніше лиш про те й розводився. Вже було подумав, що це Бліц його зіпсував... але після вчорашнього мені здається, тут щось іще манячить. Усе це дуже сумно.

— А що сталося?

— Та... Наче й не погроза. Ну, не серйозна. Я взяв і бовкнув, просто так, жартома, що запав на твою Катьє. А Блоут спохмурнів і каже: «На твоєму місці я б тримався від неї якнайдалі». Намагався зам'яти все смішком, ніби теж до неї підкочується, але тут інше. Ме-

ені він більше не довіряє. Таке відчуття, ніби я чимсь йому корисний, тільки не знаю чим саме. От він мене і терпить — доки з мене є користь. Давні університетські зв'язки. Не знаю, чи ти коли-небудь відчував таке у Гарварді... але в Оксфорді час від часу у мене з'являлося відчуття якоїсь такої специфічної *структури*, в якій ніхто не зізнавався... вона простяглася далеко за Терл-стрит, повз Корнмаркет, якісь домовленості, постачання, виставлені рахунки... до пуття навіть не знаєш, ким, коли і як вони спробують їх стягнути... але мені подумалося, що все це лишень гаяння часу на краях того, заради чого я там *насправді* був, розумієш...

— Ще б пак. В Америці це перше, що тобі кажуть. Гарвард для іншого, «освіта» — це так, для годиться.

— От бачиш, які ми тут невинні.

— Хтось, може, і невинний. Шкода Блоута.

— Усе ж таки сподіваюся, що там інше.

— Можливо. Але що тепер робити?

— Скажу так — не відмовляйся від побачення, але будь обережний, тримай мене в курсі. Може, завтра розповім тобі про кілька своїх пригод, задля різноманітності. А якщо знадобиться допомога, — зблискують зуби, обличчя ледь зашарілося, — то я допоможу.

— Дякую, Алюре. — Господи, ось якого маю британського союзника. Знадвору позирають Івонна і Франсуаза, підкликають до себе кивком голови. *Himmler-Spielsaal*^[239], *chemin-de-fer*^[240] до опівночі. Слотроп відігрується, Алюр програє, а дівчата виграють. Блоута не видно, хоча десятки офіцерів вештаються безугавно туди й сюди, брунатні й далекі, як на ротогравюрі. Не видно і його дівчини, Гіслен. Слотроп запитує. Івонна стенає плечима:

— Видно, десь шпацірує з твоїм другом. Хто його знає? — Довге волосся і засмагли руки, усмішка на обличчі шестирічної дівчинки...

Якщо з'ясується, що вона насправді щось знає, то чи не загрожує їй небезпека?

О 23:59 Слотроп обертається до Алюра, киває головою на дівчат, намагається хтиво пирхнути і швидко та міцно штурхає приятеля у плече. Якось ще у молодшій школі, перш ніж випустити Слотропа на футбольне поле, тренер штурхонував його так само, надавши впевненості щонайменше секунд на п'ятдесят, аж поки його не

посадили на сраку настирливі хлопці з Чоута, кожен з інстинктом і масою носорога-вбивці.

— Щасти, — каже Алюр, анітрохи не жартуючи, а рука тягнеться до солоденького шифонового задка Івонни. Хвилини сумніву, так-так... Слотроп підіймається сходами, застеленими червоним килимом (Ласкаво Просимо Містере Слотроп Сподіваємося Вам У Нас Сподобається), малахітові німфи та сатири застигли в погоні одне за одним, вічнозелені, на заанімілих сходових майданчиках, пнуться вгору до єдиного широко розплющеного ока лампочки на самій верхівці...

Біля її дверей він бариться саме стільки, скільки треба, аби пригладити волосся. Катъє одягнена у білу довгу мантилю, вся у блискітках, підшиті плечі, гострі зубці страусових пір'їн біля вирізу горловини та по краю рукава. Тіари вже нема; в електричному світлі її волосся здається свіжим снігом. Усередині горить лише ароматична свічка, номер залитий місячним світлом. Вона наповнює старі коньячні келихи, і коли він простягає руку, їхні пальці торкаються.

— Не знав, що ви схибнулися на гольфі! — Поштивий і романтичний Слотроп.

— Він був дуже милим. І я була до нього мила. — Одне око ніби напружене чи й нахмурене, чоло зморщилося. Слотроп переймається, чи не розстебнута у нього ширінка.

— І нехтували мною. Чому? — Гарно ти накинувся, Слотропе, вона випаровується під тиском запитання і знову набирає форми в іншому кутку кімнати...

— Невже я нехтую вами? — Вона біля вікна, під нею і за нею — море, опівнічне море, один пружок хвиль і не простежиш, усе злилося у підвішену нерухомість давньої картини, яку видно на іншому боці безлюдної галереї, де чекаєш у тіні, забувши, чого ти тут, наляканий розкішним сяйвом, яке ллється від того самого вибіленого шраму місяця, що згладив сьогоднішнє нічне море...

— Не знаю. Але ви забагато ходите околяса.

— А може, мені так годиться.

— Як і те, що «ми мали зустрітися»?

— О, ви гадаєте, нібито я щось більше, ніж те, чим насправді є, — ковзає на канапу, підбирає під себе одну ногу.

— Та я це знаю. Ви звичайна голландська молочниця. У комірчині купа накрохмалених фартушків, та-а також дерев'яних черевиків,

правильно?

— Підіть і гляньте. — Пряні аромати свічки пасмами нервів засновують всю кімнату.

— І гляну! — Відчиняє шафу, і місячне сяйво, відбившись від дзеркала, відкриває лабіринти атласу, тафти, батисту, епонжу, темних хутряних комірив і біжутерії, гудзиків, пасків, позументу, м'яких, бентежливих жіночих тунелів, що тягнуться, можливо, на довгі милі — він тут заблукає вже за пів хвилини... сяє мереживо, підморгують петельки, креповий шарф лоскоче обличчя... Ага! Хвилиночку, а тут цікавий запах — тетрахлорметан, Джексона, і майже все у цій одежній шафі — бутафорія.

— Ну що ж, навіть прикольно.

— Якщо це комплімент, то дякую.

Нехай Вони мені дякують, любя.

— Американізм.

— Ви мій перший знайомий американець.

— Гм-м. Вибиралися через Арнгем, правда?

— Ого, а ви у темі. — Її голос застерігає, що йому не варто йти в тому напрямку. Слотроп зітхає, постукує нігтем по келиху. У темній кімнаті, з паралізованим і зацікавленим морем за спиною, він намагається співати:

ЗАРАНО ЗНАТИ ВСЕ (фокс-трот)

Зарано знати все,
Без поцілунків запальних,
А місяць не засне,
Допоки танець наш не стих
В світанку росянім
На гарному лужку яснім...

Зарано знати все,
Не дихаючи, мовиш —
Зітхання давнє се —
Хіба лиш флірт ти ловиш,
Приречений уплисти
У сірість ту імлисту...

А як дізнаємося звідкись щось,
Побачимо одразу звідки ми?
Любов чарує завжди таємно,
Буває зчаста вона невзаємна...

Скажи лишень:
Чи радісна любов моя,
Чи, може, день
Став ніччю, й крутиться Земля?
Кохана, марно це —
ЗАРАНО ЗНАТИ ВСЕ.

Усвідомлюючи, чого від неї сподіваються, вона з порожнім обличчям чекає, поки він доспіває, м'які однооктавні ноти язичкових ще якусь мить гудуть у повітрі, відтак простягає руку, пригортається до нього, а він повільно схиляється до її губ, пір'їни ковзають, рукави загортаються, її голі руки, помережані місячним сяйвом, охоплюють і гладять його спину, її липкий язик неспокійний, як нічний метелик, його руки шарудять по блискітках... відтак її груди притискаються до нього, бо руки і передпліччя відступають, складаються за спиною, а пальці намагаються блискавку, щоб із дзижчанням опустити її вздовж хребта...

Шкіра Катє біліша за біле плаття, з якого вона постає. *Заново народжена...* з вікна він майже бачить те місце, де з-під каміння виповз морський диявол. Іде на пальчиках, мов балерина, довга хвиля стегон, Слотроп розстібає ремінь, гудзики, шнурівки, стрибає то на одній, то на другій нозі, отакої-отакої, а місячне сяйво лишень вибілює спину, до того ж є і темна, її потаємна сторона, він уже не бачить її обличчя, на яке напочується страхітлива, тваринна переміна, охоплює нижню частину обличчя, чорні зіниці збільшуються, аж поки не заповнюють усе око, білки зникають — і залишається тільки хижий червоний відблиск, коли в очі вдаряє світло, вже й не *знати, світло то чи...*

Вона потопає у глибокому ліжку, тягне його за собою, вниз, в атласну ангельську і квіткову вишивку, одразу розвертається і приймає його ерекцію витягнутим камертоном, єдине тремтіння, на яке настроєна вся ніч... коли вони трахаються, вона здригається, кремово-

блакитне нічне тіло вібрує під ним, всі звуки приглушені, очі півмісяцем за золотими віями, гагатові сережки, довгі, восьмигранні, літають безгучно, б'ються об щоки, чорна снігова крупа, його обличчя над нею залишається незворушним, зосередженим на процесі — заради неї? а чи настроєне на Слотропське Стикування, на яке вони її налаштували — вона його розпалить, на неї навалиться не пластикова оболонка... її дихання стає хрипкішим, долає звуковий бар'єр... думає, що от-от кінчить, він запускає руку у її волосся, намагається підняти голову, дуже хоче бачити її обличчя: раптом починається боротьба, несамовита і справжня — вона не видає свого обличчя — і тут, не знати чому, вона таки починає кінчати, а разом з нею і Слотроп.

З якихось причин вона, одвіку несміяна, стала верхівкою кулі сміху, що підноситься звідкись із глибин. Перегодом, уже засинаючи, вона прошепоче:

— Сміюся, — знову сміючись.

Він захоче сказати: «Це ж треба, Вони вам це дозволили», але знову ж таки, може, й не дозволили. Але Катьє вже заснула, та і його очі злипаються.

Як у ракети на дистанційному керуванні, клапани якої відкриваються і закриваються у визначений час, Слотроп, сягнувши певної глибини сну, перестає дихати носом і переходить на ротове дихання. Невдовзі це перетворюється на хропіння, од якого, бувало, деренчали подвійні шибки, хиталися віконниці, із несамовитим брязкотом гойдалися люстри, так, на-спра-а-вді... Катьє одразу ж прокидається і гамселиє його подушкою по голові.

— Не хропи.

— Гм-м.

— Я сторожко сплю. Тільки захропи — матимеш ось цим, — і махає подушкою.

Ніяких жартів, так усе і йде: захропів — отримав подушкою, прокинувся, сказав «гм-м», знову заснув, і так мало не до самого ранку.

— Ану, — нарешті, — перестань.

— Ти ротом дихаєш! — верещить вона. Він хапає подушку і замахається. Вона пригинається, перекочується, падає на підлогу, завдає відволікаючого удару своєю подушкою і задкує до буфета з випивкою. Він не розуміє, що у Катьє на думці, аж поки та не кидає подушку і не бере пляшку содової води.

Це що таке? *Пляшка содової*? Що за чортівня? Яку ще бутафорію Вони задумали, які ще американські рефлексії їм потрібні? А де *бананові тістечка із заварним кремом*, га?

Він помахує обома подушками і спостерігає за нею.

— Ще тільки крок, — хихоче вона. Слотроп пірнає і гепає її подушкою по задниці, після чого вона, певна річ, поливає його содовою з пляшки. Подушка тріснула на мармуровому стегні, місячне світло в кімнаті задихається в пуху та пір'ї, а згодом і в густій мжичці від фонтанів содової. Слотроп намагається відібрати пляшку. Дівчина слизька, вивертається, ховається за кріслом. Слотроп дістає з буфета карафку із бренді, відкорковує і метає розляписті, прозорі бурштинові кулі через всю кімнату — крізь два потоки місячного світла — на шию, груди з темними наверхами, на боки.

— Придуток, — знову поливає його содовою. Віхола пір'я прилипає до їхніх тіл, а вони гасають одне за одним по спальні, її плямиста постать весь час відступає, в такому світлі і зблизька не завжди роздивишся. Слотроп раз за разом налітає на меблі.

— Хлопче, гляди, потрапиш *ти* мені до рук! — відчиняє двері до вітальні, забігає, з грюкотом захраскує двері, Слотроп з розгону влітає у них, відскакує, бурчить «трясця», відчиняє двері і бачить, як вона вимахує перед ним великою червоною тиковою скатертиною.

— Це що? — цікавиться Слотроп.

— Чари! — кричить вона і накидає на нього обрус, брижасті складки миттю розкриваються у повітрі, наче тріщини у червоному кристалі.

— Уважно дивись і побачиш, як зникне американський лейтенант.

— Годі дуркувати, — Слотроп молотить руками, хоче виборсатися назовні. — І як мені дивитися, коли я всередині. — Ніяк не може знайти краю і вже починає трохи панікувати.

— А в тому й суть, — раптом усередині, поряд з ним, губи на його сосках, руки куйовдять волосся на потилиці, повільно тягне його на килим з довгим ворсом. — Моя ти маленька синичко.

— А де ти його бачила, га^[241]? Пам'ятаєш, як він лягає у ліжко з-з-з отим *козлом*?

— І не питай... — Цього разу це благопристойний швидкий перепих, обоє заспані, вкриті липким пір'ям... кінчають, лежать поруч одне з одним, надто розслаблені, щоб рухатися, м-м, тикова тканина і

довгий ворс, дуже затишно і червоно, як в утробі... Згорнувся калачиком, захопивши її ступні своїми, прутень угніздився у теплій западині між її сідницями, чесно намагається дихати носом, і вони дрімають.

Слотроп прокидається від вранішнього середземноморського світла, воно проникає крізь пальмове листя за вікном, крізь червону скатертину, птахи, десь нагорі дзюрчить вода. Якусь хвилину лежить, прокидаючись, ніякого тобі похмілля, досі у безслотропному багаторазовому циклі відбуття та повернення. Катьє лежить м'яка і тепла, її S до його S, починає ворушитися.

Із сусідньої кімнати знайомо дзенькає пряжка армійського ремня.

— Здається, — миттю здогадується Слотроп, — хтось вивертає кишені моїх штанів. — Поряд із головою лопотять по килиму ноги. Слотроп чує, як у кишнях дзенькає його дріб'язок. — Злодюга! — репетує він, Катьє прокидається, обертається до нього і стискає в обіймах. Тепер Слотроп знаходить край, якого не вдалося відшукати вночі, прожогом вискакує з-під обруса саме вчасно, аби побачити, як велика нога в черевіку двох барв — кави й індиго — щезає за дверима. Мчить до спальні і бачить, що вкрали геть усе, що мав на собі, навіть черевіки й труси.

— Мій одяг! — він біжить назад повз Катьє, що постає з-під тилу і намагається схопити його за ногу. Слотроп розчиняє двері навстіж, вибігає у коридор, згадує, що *голий*, помічає візок із білизною і хапає пурпурове простирadlo, обмотується ним, наче тогою. Зі сходів долинає здушений смішок і гуп-гуп каучукових підшов.

— Ага! — вигукує Слотроп і кидається коридором навздогін. Слизьке простирadlo не тримається, лопоче, зісковзує, плутається між ногами. Через дві сходинки нагору, а там інший коридор, так само порожній. Куди всі пощезли?

Віддалік з-за рогу вигулькує маленька голова, потім висовується маленька рука і показує Слотропу маленького середнього пальця. За якусь секунду до нього долинає неприємний сміх, і Слотроп кидається вже туди. Чує, як хтось іде сходами вниз. Величезний Пурпуровий Повітряний Змій шугає, лаючись, три сходові марші вниз на невеличку терасу лишень для того, щоб побачити, як хтось переплигує через камінну балюстраду і зникає у кроні товстого дерева, що росте звідкись ізнизу.

— Попався! — кричить Слотроп.

Треба тільки видертися на дерево, а далі буде легко, як по драбині. Коли Слотроп опиняється на дереві, серед колючого яскравого листя, то бачить тільки ближчі гілки. Дерево продовжує погойдуватися, і він собі гадає, що злодій десь недалечко, тому вперто дереться вище, чіпляється і рветься простираadlo, у шкіру впинаються голки, дряпає кора. Ногам також боляче. Ось він уже засапався, конус зеленого світла поступово звужується, стає яскравішим. Ближче до верхівки Слотроп помічає щось дуже схоже на пропили, але не зупиняється подумати, що це може означати, аж поки не вилазить на самісінький вершечок і, обхопивши стовбур, не починає розгойдуватися, милуючись чудовим видом на затоку і мис, мальовничо-блакитне море, як на картинці, білі баранці на воді, десь на горизонті вже збирається буря, далеко внизу рухаються маківки людських голів. Ого! Чує, як десь нижче починає тріщати стовбур, відчуває тремтіння тонкої гілки, на якій уможився.

Ну от, маєш... От *вилупок*. Він ліз по дереву не нагору, а *донизу!* Тепер стоїть собі й шкіриться! Видно, знали, що Слотроп полізе догори, а не вниз — точно розраховували на *той* триклятий американський рефлекс, бо покидьок, якого хочуть упіймати, завжди лізе нагору — а чого? майже перепиляли стовбур, та-а тепер до того...

Вони? *Вони?*

— Ну, — розмірковує Слотроп, — ліпше я, ех... — Цієї миті верхівка дерева тріщить і падає зі страшенної сили шурхотом і свистом, у коловерті голок і темного гілля, які шмагають його тисячами дрібних гострих друзок, Слотроп летить униз, перескакує з гілляки на гілляку, намагаючись втримати пурпурове простираadlo над головою, немов парашут. О-о-х. Тш-ш-ш. Десь на півдорозі до землі, десь так на рівні тераси, він мимохіть зиркає донизу і бачить там старших офіцерів у мундирах, гладких дам у білих батистових сукнях і прикрашених квітами капелюшках. Вони грають у крокет. Скидається на те, що Слотроп має десь посеред них і приземлитися. Заплющує очі й намагається уявити тропічний острів, надійно захищене приміщення, де такого просто не може бути. Розплющує очі саме тієї миті, коли гупає на землю. У цілковитій тиші, ще не відчувши болю, чує гучне «хрясь» дерева об дерево. Яскраво-жовта смугаста куля котиться за дюйм від Слотропового носа за межі поля зору, а потім, уже за мить, — вибух привітань, дами у захваті, до нього наближаються чийсь

кроки. Здається, ох-х-х, лишень трохи потягнув спину, але ворушитися чомусь не має жодного бажання. Враз небо затується обличчями якогось Генерала і Тедді Блоута, що згори із цікавістю на нього витріщаються.

— Це Слотроп, — каже Блоут, — і вдягнений він у пурпурове простирадло.

— Це що, хлопче, — цікавиться Генерал, — якась костюмована вистава? — Підходить двійко дам, променисто посміхаються до нього або, радше, все ж таки крізь нього.

— А з ким це ви розмовляєте, Генерале?

— Та тут якийсь паскудник у тозі, — відповідає Генерал, — лежить межи мною і наступними ворітцями.

— О, Ровено, як незвично, — обертається до супутниці, — а ти бачиш «якогось паскудника у тозі»?

— Хай Бог милує, звісно, ні, Джуел, — відповідає життєрадісна Ровена. — Видно, Генерал трохи *підхмелений*. — Дами починають хихотіти.

— Якби Генерал усі рішення схвалював у такому стані, — Джуел хапає ротом повітря, віддихуючись, — тоді у нас *на Стренді квашеною капустою б торгували!* — Обидві аж підвискують, заходяться сміхом дуже голосно і неприємно довго.

— А ти була б Брунгільда, — обличчя обох уже наливаються рожевим, — а не... не Джуел! — Щосили хапаються одна за одну. Слотроп люто дивиться на цю сцену зі спектаклю, в якому бере участь трупа у повному складі та ще й десятки статистів.

— Ну-у-у, розумієте, хтось поцупив увесь мій одяг, а я саме йшов скаржитись адміністрації...

— І вирішили накинути на себе пурпурове простираadlo, а тоді видертися на дерево, — киває Генерал. — Ну... гадаю, ми вам чимсь підсобимо. Блоуте, у вас наче такий самий розмір, чи не так?

— О, — крокетний молоток на плечі, стоїть у позі, немов на рекламі Кілгора або Кертиса^[242], дурнувато всміхається до Слотропа, — так, у мене десь там є ще один мундир. Ходімо, Слотропе, ти ж у порядку? Ніби нічого не зламав.

— Яаггг. — Загорнувшись у подерте простираadlo, поставлений на ноги турботливими крокетистами, Слотроп шкутильгає за Блоутом з трав'яного майданчика до Казино. Спочатку навідується до Слотропового номера. Там прибрано, порожньо, все готове до заселення нових жильців.

— Оце так... — рвучко висуває порожні шухляди, лункі, наче барабани: зник увесь його одяг, геть до останнього клаптя, вкупі з гавайською сорочкою. Що за херня! Постогнуючи, нишпорить у столі. Порожньо. І у шафах порожньо. Папери на відпустку, посвідчення особи — вимели все дочиста. Спину судомить від болю.

— А це що таке? — знову йде перевіряти номер на дверях, уже для годиться. Він знає. Найбільше його турбує Гоганова сорочка.

— Та спершу вдягни щось пристойніше, — голос Блоута сповнюється відразою шкільного директора. Ввалюються двоє молодших офіцерів, ледве пруть свої валізи. Гальмують, витріщаються на Слотропа.

— Друзяко, ти не на тому театрі воєнних дій, — вигукує один із них.

— Май повагу, — регоче другий, — це ж Лоуренс Аравійський!

— Курва, — каже Слотроп. Не годен навіть руку звести, не то що замахнутися. Йдуть до Блоутового номера, добирають однострій.

— Чуєш, — спадає Слотропові на думку, — а де цей Макер-Маффік із самого рання вештається?

— Знати не знаю, серйозно. Кудись подався зі своєю дівулею. Чи дівулями. А *ти* де був?

Але Слотроп озирається, намагається знайти у номері, де з Блоутом живе Алюр, якісь сліди свого друга, його запізнило наздоганяє переляк, по шиї й обличчю збігають струминки поту. Колючу тужурку, костюм у тоненьку смужку, та бодай щось...

Нічогісінько.

— А що, Алюр звідси виїхав?

— Він, мабуть, перебрався до Франсуази чи Як-там-її. А міг і до Лондона повернутися, я не веду на нього досьє і не працюю в бюро з розшуку.

— Ти його друг... — Блоут нахабно стенає плечима і вперше з часу їхнього знайомства дивиться Слотропові просто у вічі. — Чи ні? Хто ж ти такий?

Відповідь у Блоутовому погляді, тьмяна кімната раціоналізується, в ній нема нічого, що свідчило б про відпустку, лишень однострій із Севіл-роу, срібні гребінці та бритва під прямим кутом, блискуча шпичка на восьмикутній підставці, на яку наколото з пів дюйма папірців пастельних кольорів, усі охайно підрівняні... такий собі осередок Вайтголла на Рив'єрі.

Слотроп дивиться в інший бік.

— Піду пошукаю, може, десь зустріну, — бурмоче він, задкуючи до дверей, мундир обвисає на сідницях і тисне в талії. Наразі нічого не вдієш, друзяко, якийсь час так мусить бути...

Починає з бару, де вони розмовляли минулого вечора. Порожньо, тільки якийсь полковник з великими підкрученими вусами бундючно

сидить у кашкеті перед чимсь великим, пінистим, непрозорим і прикрашеним білою хризантемою.

— Вас що, у Сендгерсті^[243] не навчили вітатися? — гарикає офіцер. Слотроп якусь мить вагається і салютує. — У вашій бісовій НВЧПО^[244], видно, самі нацисти. — А тут ще й жодного бармена. Згадати б, що... — Ну?

— Знаєте, я, е-е-е, американець, просто ненадовго позичив мундир і шукаю, ну, одного летяху, тобто лейтенанта Макера-Маффіка...

— Ти хто такий? — реве полковник і зубами зриває пелюстки з хризантеми. — Це що за нацистські витребеньки, га?

— Ну, я вам дуже вдячний, — Слотроп відступає із зали і знову салютує.

— Неймовірно! — відлуння женеться за ним коридорами дорогою до «Гімлер-Шпільзали». — Нацик!

Спорожнілі у полудневому затишші лункі обшири червоного дерева, зеленого сукна, петель темно-бордового оксамиту. Лопатки круп'є із довгими держаками віялами розкидані на столах, срібні дзвіночки із чорнодеревними ручками догори на темній червонястій обшивці. Навколо столів на гравців чекають рівненько вишикувані крісла у стилі ампір. Деякі вищі за інші. Ніяких інших видимих і зрозумілих натяків на гру випадку. Тепер тут інше підприємство, значно реальніше і менш милосердне, приховане від таких, як Слотроп. Хто сидить у вищих кріслах? Чи мають Вони імена? Що лежить на гладкому сукні перед Ними?

Згори просочується мідяно-жовте світло. Величезна зала вся розмальована: фігуристи боги та богині, пастельні лебеді та дівчатка-пастушки, імліста зелень, розмаяна одіж... Звідусіль стікають чудернацькі завитки позолочених фестонів — з ліпних прикрас, канделябрів, колон, віконних рам... у променях світла виблискує місцями пошкоджений паркет... Зі стелі на довгих ланцюгах звисають гаки, до столів не вистачає кілька футів. І що ж висіло на тих гаках?

Протягом хвилини Слотроп в англійському мундирі стоїть на самоті з атрибутами порядку, чию присутність серед звичайного сміття пробудження він лише щойно почав підозрювати.

Ось тут між брунатними і світлими вершковими тінями могла б помалу вже й намалюватися якась золотава, нечітко окреслена розкаряка або людська постать. Слотропа так легко не відпустять. Хоч

як це прикро, але вже невдовзі до нього доходить, що все в цьому залі використовується з іншою метою, щось означає для Них і ніколи — для нас. Ніколи. Два способи буття, на вигляд однакові... але, але...

Ох, ТАМТЕШНІЙ СВІТ, його
Так нелегко пояснити!
Як-от, в мізках сни-геть розгубити!
Танцювати як дурний в Забороне-нім Крилі
І чекати поки світло стане на зем-лі — ну,
Хто ска-зав: тобі там не ходити,
Хто ска-зав: про спроби забувай?
Як-ле-гень-ко-за-бо-лить,
Можеш зав-ше-по-вер-ну-тись-вмить, бо
Ти ж-ні-ко-ли-так-і-не-ска-зав «бу-вай^[245]!»

Чому саме тут? Чому веселкові краї того, що вже майже на ньому, найсильніше повинні тріпотіти саме у цій неймовірно закодованій залі? чому зайти сюди — це майже все одно, що зайти у самісіньке Заборонене, там такі самі довгі зали, палати старого паралічу і злочинної перегонки, конденсатів і осадів забутого гниття, які страшно навіть понюхати, а кімнати набиті сіроперими статуями з розпростертими крилами, нечіткі запоорошені обличчя — кімнати сповнені пилюки, якої стане, щоб оповити мешканців і за рогом, і навіть далі, вона осяде на їхні строгі чорні вилоги, висвітлить до цукрово-білого їхні обличчя, сорочки на грудях, самоцвіти і сукні, руки, які миготять так швидко, що й не знаєш... у яку гру Вони грають? Що то за паси, настільки розмиті, настільки старі й вивірені?

— Та хер вам, — шепоче Слотроп. Це єдине заклинання, яке він знає, воно дуже помічне і геть на всі випадки життя. Його шепіт глушать тисячі крихітних рококових граней. Можливо, якимсь під вечір він прошмигне сюди — не сьогодні, колись, із відерцем і пензликом, а потім у бульці біля рота котроїсь рожевої пастушки візьме та й напише: ХЕР ВАМ...

Він задкує до дверей, наче половину його єства, фронтальну половину, вражає царствене сяйво: відступає і все ж таки бачить Присутність, якої боїться і прагне.

Виходить надвір і прямує до набережної серед охочих розважитися, серед шугання білих птахів, безперервного хляпання чайного посліду. Крокує далі по Буа-дебулон, весь такий незалежний... Салютує кожному однострою, виробляє рефлекс, навіть шукати неприємностей, намагається стати невидимим... прикладає руку щораз не доладніше. З моря швидко накочуються хмари. І жодного сліду Алюра.

Привиди рибалок, складувів, торговців хутром, проповідників-сектантів, патріархів з гір і політиків з долів лавиною плинуть подальше від Слотропа у 1630-й рік, коли губернатор Вінтроп прибув до Америки на «Арбеллі», флагмані славної пуританської флотилії, де перший американський Слотроп був хлопчиком на побігеньках у кока або кимось подібним — ось та «Арбелла» разом з усім флотом пливе назад у належному порядку, вітер тягне їх на схід, істоти, що схиляються з полів невідомого, *втягують* щоки, косіючи від напруги, у глибоку чорну порожнечу на милість зубів — уже не молочних херувимських молярів, старі суденця задкують із Бостонської затоки через Атлантику, її течії та брижі плинуть і збурюються у зворотному напрямку... справжня покута для кожного підмагача, який ковзав і падав, коли палуба ставала сторч, а нічне рагу само по собі збирається з обшивки та обурених черевиків обраних, фонтаном плигає назад, в олов'яно-свинцевий чан, сам хлопчак похитується і виструнчується, а блювотиння, на якому він послизнувся, хлюпає назад до рота, звідки вивергнулося... отак, дуже навіть просто! Тайрон Слотроп — знову англієць! Але, здається, *це* не зовсім та покута, яку мали на увазі Вони...

Він на широкій, вимощеній бруківкою еспланаді, обсаженій пальмами, які набирають грубої зернистої чорноти, бо сонце потрохи затуляють хмари. На пляжі Алюра також нема, та й дівчат не видно. Слотроп сідає на невисоку огорожу, дригає ногами, роздивляється хмарний фронт, сланцевий, брудно-фіолетовий, він насувається з моря пеленами, повільними потоками. Повітря навколо холоднішає, він починає тремтіти. І що це Вони роблять?

Він повертається до Казино, коли великі кульки дощових крапель, густі, як мед, уже розбиваються велетенськими зірочками на тротуарі, заохочують його поглянути на нижню частину тексту дня, де примітки геть усе пояснять. Але він туди не дивитиметься. Ніхто ніколи не

казав, що день на своє завершення має набувати якогось сенсу. Слотроп біжить. Дощ переходить у мокре кресендо. Слотроп збурює витончені водяні квітки, він тікає, а вони щораз на мить зависають у повітрі позаду. Це таки втеча. До зали він заскакує плямистим, поцяткованим краплями дощу, розпочинає несамовиті пошуки по всьому інертному Казино, знову димний, просяклий паленкою бар, заходить до невеличкої театральної зали, де сьогодні гратимуть скорочену версію «L'Inutil Precauzione^[246]» (уявної опери, якою Розіна марно намагається забити баки своєму опікунові у «Севільському цирульнику»), до гримерки, де дівчата, шовковість дівчат, але не та трійця, яку Слотроп жадає побачити найбільше, начісують волосся, поправляють підв'язки, наклеюють вії, всміхаються до Слотропа. Ніхто не бачив Гіслен, Франсуази й Івонни. У сусідній залі оркестр проводить репетицію бадьорої тарантели Россіні. Язичкові брешуть мало не на пів тону. І тут Слотроп усвідомлює, що він опинився серед жінок, які прожили немалий шмат свого життя на війні, в окупації, коли люди зникали з-перед очей буквально щодня... так, у кількох очах він бачить давній європейський жаль, такий погляд він розпізнає задовго до того, як втратить невинність і стане одним із них...

Тож він проминає яскраві склепінчасті гральні кімнати, ресторанну залу та її менших приватних супутників, заважає тет-а-тетам, натикається на офіціантів, але хай куди погляне, самі незнайомці. *А якщо знадобиться допомога, то я тобі допоможу...* Голоси, музика, шурхіт карт гучнішають, стають гнітючішими, а він стоїть і вдивляється у «Гімmlер-Шпільзалу», тепер тут купа народу, спалахують самоцвіти, мигтить шкіра, шпиці рулетки розпливаються, обертаючись, його б'є надмір метушні — всі ці ігри, їх забагато: нав'язливий гугнявий голос круп'є, якого він не бачить, — *messieurs, mesdames, les jeux sont faits*^[247] — раптом лунають слова із Забороненого Крила безпосередньо до нього, причому про те, що Слотроп цілий день грає проти всього невидимого Закладу, і зрештою, не виключено, що на власну душу, — нажаханий, він обертається, знову пірнає у дощ, де електричні вогні Казино у нестямному всеспаленні люто сяють на глазурованій бруківці. З піднятим коміром, з натягнутим на вуха Блоутовим кашкетом мало не щохвилини каже *курва*, тремтить, спина досі болить після падіння з дерева, брѳохається, зашпортуючись, під дощем. Хоч би не заплакати. Як же так швидко все

взяло й обернулося проти нього? Його друзі, давні й нові, найменший клопоть паперу й одягу, що поєднував його з тим, ким він був, — усе пощезло, пішло котові під хвіст. Як же йому все це сприймати по-доброму? Лишень пізніше, натомлений, шморгаючи носом, змерзлий, жалюгідний, ув'язнений у промоклій армійській вовні, він згадує про Катьє.

Близько опівночі Слотроп повертається до Казино, це її час, тупає вгору по сходах, залишаючи за собою мокрі сліди, зчиняє шум, як пральна машина, зупиняється біля її дверей, дощ скапує на килим, а Слотропу навіть лячно постукати. Раптом і її забрали? Хто чекає за дверима, яку ще техніку Вони із Собою прихопили? Але вона вже почула його і відчиняє двері з ямочками на щоках, усмішкою докоряючи, що він так змок.

— Тайроне, я сумувала за тобою.

Він пересмикується якимось судомно, безпорадно, оббризкуючи їх обох дощовими краплями.

— Мені більше нема куди піти.

Її усмішка повільно розгладжується, і він боязко переступає через поріг у її глибоку кімнату, не впевнений, двері це чи високе вікно.

□□□□□□

Добрі ранки старої доброї хіті, віконниці зрання прочинені до моря, подув вітру приносить важкий шерех пальмового листя, дельфіни у затоці зі свистом вискакують на поверхню, до сонця.

— Ох, — стогне Катьє десь під купою батисту і парчі. — Слотропе, яка ж *ти свиня*...

— Рох-рох-рох, — радісно відгукується Слотроп. На стелі грає відблиск хвиль, в'ється дим сигарет з чорного ринку. Завдяки світлу у пасмах диму такого ранку можна розгледіти, як щось чарівне в'юниться, скручується і потрохи розсіюється до цілковитої прозорості...

Із часом синява затоки відбиватиметься на оберненій до моря вибіленій стіні, тож високі віконниці знову позачиняють, і у світлому неводі замерехтять відображення хвиль. На той час Слотроп уже підведеться і в британському однострої швидко поглинатиме круасани, запиватиме їх кавою і водночас займатиметься підвищенням рівня

своєї технічної німецької, осягатиме теорію стійкості траєкторії ракет або мало не носом возитиме по німецьких електричних схемах, на яких резистори подібні до трансформаторів, а трансформатори — до резисторів.

— А срава пес їхній матері, — щойно допетрав, у чому тут річ, — і нащо так усе перекручувати? Маскуються, чи що?

— Пригадайте давньогерманські руни, — пропонує сер Стівен Додсон-Трак, що з ВПР^[248] Міністерства закордонних справ і розмовляє тридцятьма трьома мовами, серед іншого англійською, але з неймовірним акцентом оксфордського пустобреха.

— А у мене що?

— О, — губи стиснуті, мозок, здається, від чогось аж знудило, — ось ця позначка трансформатора дуже нагадує давньоскандинавську руну «S» — *sól*, що означає «сонце». Її давньо-верхньонімецька назва — «*sigil*».

— Прикольний спосіб намалювати *сонце*, — дивується Слотроп.

— Ваша правда. Готи використовували коло з крапкою посередині набагато раніше. Ламана лінія, очевидно, бере початок від доби розриву безперервності — можливо, роздроблення племен, відчуження або щось аналогічне в соціальному сенсі на кшталт пробудження незалежного «я» у дуже маленької дитини, он, можете звернути увагу на...

Але ні, Слотроп так і не звертає уваги, тобто не дуже звертає. Такі дурниці він вислуховує від Додсон-Трака майже щоразу, як вони здибуються. Цей чолов'яга матеріалізувався одного дня просто на пляжі — у чорному костюмі, плечі всіяні лупою з-під рідкого морквяного волосся, а коли підійшов ближче, то затулив увесь вид на білий фасад Казино, що тремтів над ним у потоках нагрітого повітря. Слотроп саме читав комікс про Пластикмена, Катъє горілиць дрімала на осонні, але щойно почула кроки, повернулася на лікті, щоб помахати йому рукою. Пер витягнувся на увесь зріст, крен 8.11, Ступор, Студент.

— То ви і є лейтенант Слотроп.

Чотириколірний Пластикмен сотається із замкової шпарини, обминає ріг і трубами підіймається до раковини у лабораторії божевільного нацистського вченого, аж гульк — із крана вилазить

Пластикова голова з чорними хітиновими очима і непластичною щелепою.

— Ну. А ви хто такий, чоловіче добрий?

Сер Стівен відреккомендується, гріє на сонці ластовиння, з цікавістю позирає на комікс.

— Чомусь мені здається, що це не навчальна література.

— Він у курсі?

— Він у курсі. — Катъє усміхається/стенає плечима у бік Додсон-Трака.

— Трохи відпочиваю від радіокерування «Телефункена». Від усіх тих «Гаваїв I». Ви щось про це знаєте?

— Лишень стільки, щоб поцікавитися, звідки вони взяли ім'я.

— *Ім'я?*

— У ньому вчувається поезія, поезія інженера... натякає на *Haverie* — середнє, як ви знаєте, — аякже, ви маєте дві частки, хіба не так, симетрично розташовані щодо наміченого курсового азимута ракети... і *hauen* — розтрити когось мотикою чи дрючком... — це він уже вирушає у власну далеку подорож, ні до кого конкретно не усміхається, пригадав поширене воєнне слово *ab-hauen*, техніку бою палицею із залізним наконечником, селянський гумор, фалічну комедію, що сягає корінням аж давніх греків... Слотроп поривається якнайшвидше повернутися до Пластика — як там він? — але щось у цьому чолов'язі, попри його очевидну участь у змові, змушує прислухатися... невинність, може, намагання дружити єдиним доступним йому способом, ділитися тим, що його захоплює і що ним рухає, любов до Слова.

— Ну, а може, це пропаганда Осі. Щось пов'язане із Перл-Харбором.

Сер Стівен над цим розмірковує і має задоволений вигляд. Невже Вони його вибрали з огляду на очманілих від слова пуритан, що теліпаються на Слотроповім родовім дереві? Видно, Вони намагаються звабити його мозок, його як читача. Іноді Слотроп і насправді здатний намацати муфту між ним і їхнім двигуном під залізним кожухом десь дуже високо в силовому приводі, про обриси і конструкцію якого він може хіба здогадуватися. Муфту, яку він годен розчепити і тоді відчутти всю інерцію, свою безпорадність... що, зрештою, не так і неприємно. Дивина. Він майже впевнений: хай би

що Вони там задумали, йому не доведеться ризикувати життям, ба навіть відмовлятися від якихось зручностей, але все це ніяк не вписується у струнку схему, неможливо поєднати когось такого, як Додсон-Трак, з кимось таким, як Катьє...

Спокусниця-і-розтелепа, ну, гаразд, але грає не так і погано, майже не прикидається. І вини Катьє тут нема: справжній ворог десь аж у Лондоні, а це її робота. Вона вміє бути різнобічною, веселою і доброю, а йому значно ліпше залишатися з нею тут, у теплі, ніж нидіти під Бліцом. Але час від часу... надто непомітно, щоб це впадало у вічі, на її обличчі проступає дивний вираз, геть їй непідвладний, і це його пригнічує, той вираз йому навіть снівся, уві сні він настільки посилювався, що Слотроп аж злякався: а що, коли її також надурили? Така сама жертва, як і він сам, — нещасний погляд, з незбагненною *неприявністю* майбутнього.

Одного сірого дня у «Гімлер-Шпільзалі», а де ж іще, він побачив її за рулеткою. Вона стоїть, нахиливши голову, граційно вигнувшись, зображає круп'є. Світло зі стелі. Працівниця Закладу. Вдягнена у білу селянську сорочку і веселково-смугасту широку атласну спідницю з переливчастими шлярками. Калатання кульки об шпиці викликає у просторі з розмальованими стінами довге деренчливе відлуння. Вона не обертається, аж поки Слотроп не опиняється поряд. У її диханні вчувається похмуре повільне тремтіння: вона тягне за віконниці його серця, прочиняє їх і показує короткі спалахи осені, про що він тільки підозрював і чого страшився, ззовні себе, всередині її ества...

— Агов, Катьє... — Простягає руку, зачіпає пальцем шпицю, щоб зупинити колесо. Кулька завмирає, але номери вони вже не бачать. Нібито в номері вся суть. Але у грі поза грою сенсу нема жодного.

Вона хитає головою. Він розуміє: тут щось пов'язане з Голландією, ще до Арнгема — повний опір, постійно підключений до їхнього електричного кола. Скільком вухам, що пахли «Палмолівом» і «Камей», він мугикав пісні про за-кегельбаном і про за-рекламним-щитом-«Моксі», про суботньої-ночі відкоркуй-ще-одну-пляшку, й у всіх піснях те саме: кохана, та начхати, де ти була, забудьмо минуле, нумо жити теперішнім...

Тоді й там усе було добре, але не тут і не тепер. Торкає голе плече, вдивляється у її європейську п'янку, геть збитий з пантелику, волосся стирчить, толком і не причешеш, голене лице без зморщок, ось яке

безневинне вторгнення у «Гімлер-шпільзалу», вщерть набиту німецько-бароковими острахами форми (таїнство рук у кожному останньому поруху, який має зробити кожна рука залежно від того, чим вона була, чим їй слід було стати, аби все вийшло точнісінько отак... весь холод, травма, відсохла плоть, яка будь-коли її торкалася...) У вигнутій позолоті гральної зали його таємні поривання трохи прояснюються. Усілякі ймовірності, на які Вони тут ставили, відійшли у минуле і належать лишень минулому. Вони ніколи не були можливостями, лише частковостями, за якими *вже спостерігали*. Якраз минуле тут висуває вимоги, шепоче, тягнеться слідом і, неприємно, глумливо посміхаючись, штурхає свої жертви.

Коли Вони вибирали число, червоне, чорне, непарне, парне, то що мали на увазі? Що за Колесо Вони розкрутили?

У кімнаті колись давно, колись раніше у житті Слотропа, у кімнаті, тепер для нього забороненій, чаїться щось дуже погане. Щось йому там заподіяли, і так може статися, що Катьє знає, що саме. Хіба він не розгледів у її «погляді з неприявністю майбутнього» сполучну ланку до свого минулого, яка притягує їх дуже близько, немов коханців? Слотроп бачить Катьє, яка немов стоїть у кінці лінії життя, далі жодного кроку, бо всі ставки зроблено, лишилася тільки нудьга, коли її переводитимуть з однієї кімнати до іншої, низка пронумерованих кабінетів, і номери не мають значення, аж поки інерція не приведе її до останнього. Та й по всьому.

Наївний Слотроп ніколи навіть на думав, що чиєсь життя може отак завершитися. Дуже сумно. Але тепер це його дивує вже менше — він якось прилаштувався, мастурбаційно наляканий і піднесений, — до неприємної імовірності того, що точнісінько такий самий Контроль накинули вже і на нього.

Заборонене Крило. Рука страхітливого круп'є торкає рукави його мрій: усе в його житті, на вигляд вільне і випадкове, потім виявлялося під певним Контролем — весь час, як і підкручене колесо рулетки, де має вагу лише результат, де цікавить лишень довгострокова статистика, а не окремий випадок, і де Заклад, безперечно, завжди у вигаші.

— Ти був у Лондоні, — зараз прошепоче вона, повернеться до колеса і знов його розкрутить. Відвернулася, по-жіночому снує пронизану пітьмою розповідь про своє минуле, — коли вони падали. А

я саме була у 's *Gravenhage*^[249], — зітхають фрикативні звуки, назву вимовлено із затримкою вигнанця, — коли їх запускали. Між мною і тобою не тільки траєкторія ракети, але й життя. Ти зрозумієш, що між двома точками за п'ять хвилин вона проживає ціле життя. Ти ще навіть не дізнався всіх даних щодо профілю польоту з нашого боку — видимих або таких, за якими можна простежити. А за ними ще багато чого — маса всього, про що ніхто з нас не знає...

Але, поза сумнівом, обоє відчують криву. Щось схоже на параболу. Вони мали б здогадатися, — раз чи двічі здогадалися і не повірили, — що все, завжди, колективно рухалося до цієї очищеної, прихованої у небі лінії — лінії без несподіванок, без других шансів, без вороття. І все ж таки вони завжди переміщуються під нею, приготівані для її власних чорно-білих поганих новин, безперечно, ніби вона Веселка, а вони її діти...

Оскільки фронт Війни віддаляється, а Казино опиняється у дедалі глибшому тилу, вода стає бруднішою, а ціни зростають, особовий склад, прибувши у відпустку, стає значно галасливішим і поринає у відвертий кретинізм — нічого від стилю Алюра, від його звички налигатись і врзати чечітку, вдаваного джигунства та боязких, благопристойних поривань влаштовувати, тихенько-тихенько, змови, якщо випаде нагода, проти влади і байдужості... Про нього досі ніхто нічирк. Слотропові його дуже бракує — не як союзника, а як присутності, доброти. Він далі вірить, що ось тут, у французькій відпустці, по стійці «вільно», втручання тимчасове й паперове, в усьому винні надіслані депеші та віддані накази, і всім оцим прикрошам настане край, коли закінчиться Війна, — ось як гарно перекопали Вони дернові прерії його мозку, зорали і засіяли, а ще й субсидію дали, аби нічого свого не вирощував...

З Лондона жодного листа, навіть жодних новин про АХТУНГ. Усе завмерло. Тедді Блоут одного чудового дня взяв і зник: інші змовники, як той кордебалет, замиготять позаду Катъє і сера Стівена, затанцюють, усі з однаковими Корпоративними Усмішками, розмноження тих мерехтливих зубаток має його засліпити, думають вони собі, відвернути увагу від того, що у нього забирають, — від його посвідчення особи, службового досъє, минулого. Ну, курва... ви второпали. А нехай так і буде. Його більше цікавить, а деколи навіть трохи тривожить те, що вони, схоже, додають. Якоїсь миті Слотроп,

мабуть, піддавшись примсі, надумує викохати вуса. Останні вуса він носив у тринадцять років — надіслав замовлення до «Джонсона Сміта» на весь «Набір вусів»: двадцять різновидів — від Фу Манчу до Граучо Маркса. Були вони з чорного картону, з гачками, чіплялися до носа. Дуже швидко вуса просякали шмарклями, розлазилися і відпадали.

— Які? — хоче знати Катьє, щойно з'являється перша подоба вусів.

— Злодійські, — каже Слотроп. А це означає, пояснює він, охайні, вузенькі та підступні.

— Ні, так тебе люди боятимуться. Ліпше відрости собі вуса хорошого хлопця.

— Але хороші хлопці *не мають...*

— А Ваятт Ерп^[250]?

На таке можна б заперечити, що Ваятт не був аж настільки хорошим. Усе відбувалося в часи Стюарта Лейка^[251], до набігу ревізійоністів, і Слотроп вірить у того Ваятта. Якось зайшов генерал Віверн з Технічного персоналу ВГСЕС і побачив вуса.

— Кінці обвисли, — зауважує він.

— Так само звисали у Ваятта, — пояснює Слотроп.

— І в Джона Вілкса Бута^[252], — парирує генерал. — Що скажете?

— Поганий був хлопець.

— Саме так. То чому б не підкрутити *догори?*

— Себто на англійський манер? Я пробував. Видно, клімат, чи яка там мара, але мої щіточки постійно звисають, і-і я мушу ті *кінчики* відкушувати. Страшенно дратує.

— Препаскудно, — каже Віверн. — Як прийду наступного разу, принесу вам віск, до нього додають якогось гіркотиння, аби віднадити, е-е, від покусування.

Оскільки вуса зазвичай навощують, Слотроп бере і навощує їх. І щодня якась несподіванка, ну, як оця. Завжди тут як тут Катьє, підкинута Ними у його постіль, як дрібна монетка під подушку, за його швидкоплинний американізм, невинні різці та моляри для мами, що залишаються цокотливим шлейфом цих днів у Казино. З якихось незрозумілих причин одразу після занять він відчуває, що у нього встає. Гм-м. Дивина та й годі. Ніякої тобі еротики у читанні інструкцій, нашвидкуруч перекладених з німецької, криво розмножених на ротаторі, є навіть кілька добутих польськими підпільниками з

нужників на тренувальному майданчику в Близні, заляпаних справжнім есесівським лайном і сечею... або в заучуванні коефіцієнтів, щоб перевести дюйми у сантиметри, кінські сили у *Pferdestärke*, кресленні з пам'яті схем та ізометрики заплутаного лабіринту ліній подачі пального, окислювача, пари, перекису та перманганату, клапанів, каналів, камер — що тут може бути сексуального? але після кожного заняття він виходить з добрячим стояком, з грандіозним тиском ізсередини... якесь короткочасне божевілля, припускає він і йде шукати Кат'є, рук, які крабами повзатимуть йому по спині, і шовкових панчіх, що вищатимуть на його кістках...

Під час занять він часто озирається і бачить, як сер Стівен Додсон-Трак поглядає на секундомір і щось занотовує. Та хай йому біс, що б це воно могло означати? Йому навіть на думку не спадає, що все це якимось чином стосується його загадкових ерекцій. Підібрано або ж розроблено особистість, яка не викликатиме підозр, поки ті не наберуть потрібної швидкості. Зимове сонячне проміння б'є збоку в обличчя, наче мігрень, штани давно не прасовані, мокрі, в піску, бо він щоранку встає о шостій і гуляє набережною — сер Стівен виставляє напоказ свій камуфляж, якщо взагалі не роль у змові. Наскільки Слотроп уявляє, він легко може бути агрономом, нейрохірургом, гобоїстом — у Лондоні надивишся всякого, будь-які рівні командування аж кишать отакими багатовимірними геніями. Але, як і над Кат'є, над Додсон-Траком нависає запопадлива поінформованість, безпомильна аура підлеглого і невдахи...

Якось Слотропу випала нагода у цьому переконатися. Скидається на те, що Додсон-Трак фанатик шахів. Одного разу в барі пополудні він запитав Слотропа, чи він, бува, також не грає.

— Не, — бреше, — навіть у шашки не граю.

— А шкода. В мене нарешті з'явився час для партійки в шахи.

— Одну гру я знаю. — Невже щось від Алюра весь цей час ховалось у закамарках його душі? — Грають за випивкою, називається «Принц», її, може, навіть англійці й вигадали, ви ж маєте принців, так? а ми не маємо, ну, тільки зрозумійте мене правильно, кожен вибирає собі номер, ну-у, ви починаєте «Принц Валлійський якось так — взяв і загубив свій фрак», тільки не ображайтеся, номери йдуть по колу за годинниковою стрілкою, а номер два його знайшов, за годинниковою

стрілкою від принца або взагалі будь-який номер, який схочеться йому назвати, себто принцові, ну, шість чи будь-який, розумієте, ви спершу вибираєте принца, він починає, потім цей номер два, ну, або який каже Принц, але спочатку цей, принц, який каже, Принц-отак, фрак, два, сер, після того, як скаже, що Принц Валлійський якось так — взяв і загубив свій фрак, і номер два відповідає, «не я, сер...»

— Так-так, але... — сторопіло дивиться на Слотропа, — ну, я не зовсім упевнений, що зрозумів суть гри. Хто у ній *виграє*?

Ха! Хто *виграє*, от же телепень.

— Ніхто не *виграє*, — тепер дуже обережно, згадує про Алюра, бо маємо тут невеличку імпровізацію контрзмови, — у цю гру програють. Один за одним. А хто *залишається*, той і *виграє*.

— Якась та гра недобра.

— *Garçon*. — Для Слотропа напої за рахунок закладу — це вже Вони не поскупилися, підозрює він. — Ще такого самого шампанського! І щоб не чекати — порожніє пляшка, несіть ще, *comprenez*^[253]? — Зачувши чарівне слово, молодші офіцерики з одвислими щелепами поволі підходять і сідають за стіл, а Слотроп продовжує розтлумачувати правила.

— Щось не впевнений... — починає Додсон-Трак.

— Дурня. Давайте спробуємо, що вам ті шахи?

— Точно, точно, — погоджуються всі.

У кріслі Додсон-Трак сидить дещо напружено.

— Келишки несіть, оті більші, — горлає Слотроп офіціанту. — А ліпше дайте он ті *пивні гальби*! Ая! Саме враз. — В офіціантових руках вистрілює здоровенна пляшка брюту «Вдова Кліко», всім наливають. — То що, принц Валлійський якось так, — провадить Слотроп, — взяв і загубив свій фрак. Номер три його знайшов. Принц-отак, фрак, три, сер!

— Аж ніяк, сер, — відповідає Додсон-Трак, наче виправдовується.

— А хто, сер?

— П'ять, сер.

— А чому я? — з хитрим виразом запитує П'ять, шотландський горець у парадних вузьких штанях.

— От, курва, й сіли маком, — командує Слотроп, вжившись у роль принца, — отже, маєте випити. До дна, без перепочинку, одним духом.

Гра триває. Слотроп поступається титулом Принца Четвірці, і всі номери міняються. Першим вибуває шотландець, спочатку роблячи помилки навмисно, а потім уже неминуче. Приносять і відносять бутлі, пузаті, зелені, подерта сіра фольга на шийках пляшок сяє електричним світлом. Корки стають щоразу пряміші, все менше і менше схожі на гриби, роки *degorgement*^[254] переходять у часи війни, а товариство стає дедалі п'янішим. Шотландець, гикаючи, скотився зі свого крісла, протримався на ногах кроків з десять, а тоді заснув під пальмою у діжці. Одразу інший молодший офіцер, сяючи, посунув на його місце. Вістка осмосом просочила всеньке Казино, тепер довкола столу зібралася юрма непроханих порадників і чекала на втрати. Заносять величезний шматок льоду з тріщинами, схожими на листя папороті, крижані грані дихають білим, відтак лід розтрошують на дрібні шматки у велетенській мокрій ванні, куди кладуть охолоджуватися пляшки, що їх естафетою виносять з пивниць. Невдовзі натомленим офіціантам доводиться споруджувати піраміди з порожніх кухлів і наливати в них шампанське фонтаном згори, а натовп гучними вигуками вітає пінисті водограї. Обов'язково якийсь жартун вихопить кухоль із самого споду, споруда захитається, а решта кидається рятувати те, що можна врятувати, бо за мить усе з гуркотом обвалиться, заливаючи мундири і черевики, доведеться споруджувати все спочатку. Гра вже перейшла на «Принца по колу», коли кожен названий номер негайно стає Принцом, а решта номерів зсуваються відповідно. На цей час уже неможливо сказати, хто робить помилки, а хто ні. Виникають суперечки. Пів зали затягує сороміцьку пісню:

СОРОМІЦЬКА ПІСНЯ

Махав я вчора королеву Трансильвані-ї,
Сьогодні королеву Бургундії грав,
Близький тепер я до шизофрені-ї,
Та королеви гарні всі, і не ловлю я гав...
Шампань рожевий і на сні-данок кав'яр,
До чаю «Шатобріана» трішки я взяв...
Цигарку за десять шилінгів курю,
Сміюся так, що аж живіт болить, я не дурю,
Назви мене, як хочеш і не стань на прю
З отим, хто грав учора королеву Трансиль-ва-ніі!

Слотропова голова — повітряна кулька, тільки рухається не вертикально, а горизонтально, і повсякчас уздовж зали, хоча й залишається на одному місці. Всі клітини мозку тепер — малесенькі бульки: голова перетворилася на чорний епернейський виноград, прохолодні тіні, шляхетне *cuvée*^[255]. Дивиться на сера Стівена Додсон-Трака, якимось дивом той ще тримається прямо, хоча очі й оскліли. Ага, саме тут і передбачається контрзмова, так-так, ну, ось... Слотроп втуплює погляд у черговий пірамідальний фонтан, цього разу у солодке «теттенже» без дати на етикетці. Офіціанти і працівники, робочий день яких закінчився, розсілися, мов ті птахи, уздовж барної стійки і витріщаються. Галас просто неймовірний. На столі стоїть валлієць з акордеоном і лабає «Іспанську даму» у до мажорі, бігає пальцями вгору-вниз по всіх клавішах, як маніяк. Дим густий, в'ється клубами. У напівмороці тліють люльки. Відбувається щонайменше три кулачні бої. Вже важко встежити за грою у «Принца». Біля дверей з'юрмилися дівчата, хихотять і показують пальцями. Світло від мундирного рою в залі набрало брунато-ведмежого забарвлення. Слотроп, стискаючи свій кухоль, з тяжкою бідною підводиться на ноги, розвертається докруз і з гуркотом гепається посеред гри в «корону і якір». Пристойніше, застерігає він себе, пристойніше... Гуляки підхоплюють Слотропа під пахви та задні кишені й кидають у бік сера Стівена Додсон-Трака. Він лізе під стіл, по дорозі на нього падають один чи два лейтенанти, перетинає випадкову ковбаню розлитого ігристого, баюру блювотиння, аж поки не натрапляє на те, що йому видається набитими піском манжетами штанів Додсон-Трака.

— Агов, — заплівшись між ніжками стільця, вигинаючи шию догори, аби вздріти лице Додсон-Трака, окреслене німбом підвісного світильника з пацьорками. — Іти зможете?

Обережно опустивши погляд на Слотропа:

— Навіть не знаю, чи зумію підвестися...

Якийсь час вони виплутують Слотропа зі стільця, а тоді встають, що також відбувається не без труднощів, а вже тоді визначають розташування дверей і наводяться у потрібному напрямку... Похитуючись і підпираючи одне одного, вони проштовхуються крізь пляшконосний, скляноокий, розхристаний, галасливий, блідоликий і животохапний натовп, мінають гнучку і напахчену дівочу публіку біля виходу, всі приємно збуджені, декомпресійний шлюз назовні.

— Ох, курва, як гарно. — Такого заходу сонця більше не побачити, ну, як у дев'ятнадцятому сторіччі десь у глибинці, лише декому вдавалося зобразити на полотні, хоча й дуже приблизно, краєвиди Американського Заходу — художникам, про яких ніхто ніколи не чув, коли земля була ще вільною, погляд невинний, а присутність Творця значно відчутнішою. Ось він гримотить понад Середземномор'ям, величний і самотній, анахронізм у первісному багрянці, у жовтизні настільки чистій, що нині годі таку знайти, чистота просто благає, аби її негайно забруднили... аякже, Імперія обрала шлях на захід, а куди ще їй було рухатись, як не в незаймані заходи сонця, аби у них проникнути і спаскудити.

А десь далеко на небосхилі, ген там, на відшліфованому краї світу, що то за прийшли стоять... оті постаті в одіяннях — заввишки, може, зі сто миль на такій відстані — їхні лица незворушні, безсторонні, як у Будди, схиляються над морем, спокійні, на правду, як той Ангел, що стояв над Любеком під час нальоту у Вербну неділю, прийшов того дня не карати і не оберігати, але свідчити про гру в спокусу. Був то передостанній крок, який зробила пані Лондон перед тим, як скоритися, перед тим зв'язком, що зрештою привів її до запалення і рубцювання спустошливої висипки, поміченої на мапі Роджера Мехіко, латентної у цьому коханні, яке вона ділить з нічним розпусним володарем на ймення Смерть... тому що посилати Королівські ВПС наводити жах на цивільний Любек було нічим іншим, як безпомільним поглядом, що казав: *поквапся трахнути мене, поквапся*

підняти ракети, тверді і виючі А-4, які все одно б полетіли, хіба трохи раніше...

І що ж приходили шукати дозорці краю світу? вони темнішають, монументальні істоти, стоїчно темнішають до жужелю, до попелу, до тої барви, якій ніч сьогодні надасть стійкості... і що тут аж настільки грандіозне можна засвідчити? тут лишень Слотроп і сер Стівен верзуть дурниці, перетинають довгі тюремно-гратчасті тіні стовбурів високих пальм обіч еспланади. Проміжки між тінями на зернистому шоколадному пляжі омивають дуже теплі цієї миті промені призахідного сонця. Здається, що тут не відбувається нічогосінько. Ніякого тобі шамотіння вуличного руху на кругових під'їзних алеях, за жодним столом усередині не ризикують мільярдами франків через жінку або союз націй, саме тільки в міру офіційне пхинькання сера Стівена, що впав на одне коліно у теплий ще пісок: тихе, притлумлене, стримане хлипання відчаю розповідає про утиски, яких сер Стівен колись зазнав, і горло Слотропа болісно стискається через співчуття до страдника...

— Ох, так, так, бачите-но, я, я, я не можу. Ні. Я припускав, що ви знаєте, але, зрештою, навіщо їм було вам про це повідомляти? Вони знали. Для всіх в конторі я посміховисько. Навіть сторонні люди сміються. Нора вже роками водиться з натовпом телепатів. Завжди щось свіже для допису в «Н'юз оф зе Ворлд»...

— Ага! Нора — це та дамочка, яку колись застукали з отим бахуром, щ-що змінює свій колір, правильно? Точно! Аякже, Нора Додсон-Трак! А я собі думаю, звідки мені знайоме ваше прізвище...

А сер Стівен провадить далі:

— ...був син, так, ми мали дуже доброго сина, десь вашого віку. Френк... Думаю, його послали до Індокитаю. Тепер вони дуже ввічливі, коли запитую, дуже ввічливі, але досі не кажуть, де він... Дуже хороші хлопці у Фіцморіс-гаусі, Слотропе. Бажають лише добра. Майже в усьому моя вина... А я таки любив Нору. Таки любив. Але з'явилося ще дещо... Дещо надто важливе. І я в те вірив. Досі вірю. Мушу. Коли вона пішла далі, ну... вони і собі пішли. Знаєте, які вони вимогливі, завжди хочуть затягнути вас у-у ліжку. Я не міг, — хитає головою, тепер, у сутінках, його волосся стає розжарено помаранчевим. — Я не міг. Надто високо подерся. На іншу гілляку. Не міг спуститися до неї назад. Вона-вона, може, б і тішилася навіть

доторком до себе час від часу... Чуєте, Слотропе, ваша дівчина, ваша Катьє, вона... вона, знаєте, дуже *вродлива*.

— Знаю.

— Во-вони думають, мені *байдуже* — тепер. «Можете спостерігати безпристрасно». Гімнюки... Ні, я не це мав на увазі... Слотропе, всі ми люди технічні. Виконуємо свою роботу. От і все. Чуєте, а як, на вашу думку, я *почуваюся*? Коли ви з нею після кожного заняття кудись зникаєте. Я все ж таки *чоловік*, хоча й імпотент, і можу, Слотропе, усамітнитися хіба що з книжкою. Хіба що рапорти писати...

— Знаєте, шановний...

— Не драгуйтеся, я безпечний. Зацідіть мені, я впаду й одразу встану. Гляньте. — Він показує. — Ви мені не байдужі, ви обоє. Мені не байдуже, повірте, Слотропе.

— Добре. То скажіть, що відбувається.

— Не *байдуже*!

— Гаразд, гаразд...

— Моя «функція» — за вами спостерігати. Ось яку я виконую функцію. Подобається моя функція? *Ваша* «функція»... вивчити ракету, дюйм за дюймом. Щодня мушу... надсилати зведення про ваші успіхи. І це все, що я знаю.

Але це не все. Він щось приховує, десь глибоко-глибоко, а дурний Слотроп так напився, що й не дістанеться, куди треба.

— За мною з Катьє також? Підглядаєте крізь замкову шпарину?

Хлипаючи:

— Та яка різниця? Для такої справи я просто ідеальний. Ідеальний. Навіть не годен мастурбувати, хіба що десь-колись... навіть поганенька ота сперма, знаєте, не завжди порсне на ті звіти. Їм такого не треба. Потрібен кастрат, що все бачить і фіксує... Вони дуже жорстокі. Думаю, вони навіть не знають, на правду... Вони навіть не садисти... Вони *позбавлені найменших пристрастей*.

Слотроп кладе руку йому на плече. Підкладка в костюмі з'їжджає і бгається складками на теплій кістці. Слотроп не знає, що його робити, що казати: він і сам *почувається* геть спустошеним, йому хочеться спати... Але сер Стівен далі тремтить на колінах над самим краєчком — от-от зізнається у жахливій таємниці, у фатальній впевненості щодо того, *буцімто*:

ПЕНІС, ЩО ВІН ДУМАВ, ЙОГО

(провідний тенор): Власний пеніс, він думав, його,
Як та кістка, твердий, ого-го...

Червоняста голівка така не дарма,
Величезна така і у ліжку — сторчма,
А дівчата дзвонять і хочуть свогó,
(бас): Хо-чуть сво-гó...

(внутрішні голоси): А от в дірку пролізли ніччю Вони,

(бас): і той пеніс одразу зманити змогли —

(внутрішні голоси): Одразу змогли...

(тенор): І тепер залишили його самого,

Він зітхає і трохи вже став тогó,

Бо він думав, що-пе-ніс — йййооого!

(внутрішні голоси): Думає, що пеніс — його!

Фігури над морем досі бовваніють, і поки світло холоднішає та згасає, стають нечіткими і все більш далекими... До них складно дістатися... їх складно схопити. Керролл Евентир, намагаючись підтвердити існування любекського ангела, дізнався, наскільки складно — він і його контролер Петер Сакса саме борсалися у драговині між світами. Перегодя до Лондона завітав найвсюдисущіший подвійний агент Семмі Гілберт-Спеєсс, про якого всі думали, що він у Стокгольмі. Чи в Парагваї?

— Ото, значиться, — добре скумбрієве обличчя вивчає Евентира, поквапливо, як тарілка антени керування вогнем, і навіть з меншим милосердям, — я думав, що...

— Ви думали, що просто трохи побудете.

— Ого, ще й телепат, Господи, ну не диво? — Риб'ячі очі не відпускають. Кімната майже гола, адреса десь за Геллаго-М'юз, її зазвичай резервують для передачі готівки. Вони викликали Евентира з «Білої візитації» — у Лондоні добре знають, як малювати всілякі пентаграми і як залучати саме тих, хто їм потрібен... Стіл захаращений склянками, заляпанними, білуватими, геть порожніми або з осадом темно-коричневих і червоних трунків, попільничками й залишками штучних квітів, які тут оскубував старий Семмі, обчищав, закручував химерними спіралями та вузлами. У прочинене вікно заносить

паровозний дим. Одна стіна в кімнаті, хоч і глуха, за довгі роки піддалася ерозії, спричиненій тінями таємних агентів, як дзеркала у громадській їдальні спотворюють образи відвідувачів: поверхня набуває характерних рис, немов старе обличчя...

— Але ви, значиться, насправді з ним не *розмовляли*, — ех, як гарно це виходить у Семмі, якое так м'яко-м'яко, — маю на увазі, що ви не телеграфісти, не любите потеревенити серед ночі...

— Ні. Ні. — Тепер Евентир розуміє — вони переглядали стенограми всього, що проходить через Петера Саксу, розуміє, усе, що дають прочитати Евентирі, вже пройшло цензуру. І це триває, мабуть, досить довго... То розслабся, стань пасивним, подивися, що вийде з базікання Семмі, але Евентир уже знає, що вийде, як ми знаємо, читаючи акровірш: його викликали до Лондона, але не просять ні з ким зв'язати, тож їх цікавить тільки Сакса, а мета цієї зустрічі — не найняти Евентира, а лишень застерегти, аби наклав заборону на частину свого прихованого життя. Манера говорити, інтонація, вибір зворотів — усе сходиться до одного:

— ...мабуть, відчув справжнє потрясіння, коли там опинився... і сам за кількох отаких Захсів переживаю... принаймні, *тебе* на вулицю випускати не можна... дивись, як тримаєшся, ну і старий Захса, безперечно, треба фільтрувати *особистості*, розумієш, з даних, так значно легше для нас...

На вулицю випускати не можна? Всі знають, як загинув Сакса, але ніхто не знає, чому його туди понесло саме того дня. І Семмі каже Евентирі ось що: *Не питай*.

Тоді вони спробують і до Нори дістатися? Якщо тут існують аналогії, якщо Евентир якимось чином справді є відображенням Петера Сакси, то чи є Нора Додсон-Трак тією жінкою, яку кохав Сакса, Лені Пьоклер? Чи поширюється заборона і на серпанковий голос, і на впевнені руки Нори, і чи Евентира не триматимуть якийсь час, а може, й довічно під якимось хитромудрим домашнім арештом за злочини, про які йому ніхто й не скаже?

Нора й далі заглиблена у свою Авантюру, свою «Ідеологію Нуля», непохитна серед вивіреного волосся останніх білих вартових біля останньої сходинки у п'їтму, у сяєво... Але де тепер Лені? Куди вона подалася, тягнучи за собою дитину і свої дитячі мрії? Ми або не хотіли її втрачати, або в нашій опіці утворився якийсь еліпсис, як дехто запрягся б, у нашій до неї любові, або її хтось навмисно забрав з причин, що залишаються таємними, і смерть Сакси до цього дотична. Своїми крильми вона обійняла нове життя — не чоловіка Франца, який про таке лишень снів і молився, його тримають для чогось іншого — а Петера Саксу, пасивного зовсім інакше... і чи не криється тут якась помилка? Вони взагалі помиляються, а чи... навіщо йому мчати з нею до її кінця (як, власне, Евентира й затягло у кільватер несамовитої Нори), і тіло її затуляє йому вид геть на все, що лежить попереду, струнка дівчина раптом якомсь дивно задубіла, розрослася вшир, стала дебелою... тож йому лишається тільки прошкувати повз уламки їхнього часу, він мете з обох боків, петляє довгими спіралями у запорошене невидиме, де на дорожньому камінні лежить остання латка сонячного світла... Так, хоч як це сміховинно, але він є втіленням фантазії Франца Пьоклера, ось він припав до її спини, дуже маленький, і його *везуть*: везуть уперед, в етерний вітер, запах якого... ні, *не той запах*, що востаннє відчував перед народженням... у порожнечу, що існувала значно раніше, ніж він може пам'ятати... а це означає, якщо вона знову тут... тоді... *тоді*...

На них напірає ланцюг поліцейських. Сакса застряг усередині, намагається втримати рівновагу, тікати нема куди. Обличчя Лені неспокійно рухається у вікні «Гамбурзького літуна», бетонні дороги, цоколі, промислові башти «Марка» віддаляються зі швидкістю понад сто миль за годину, прегарний задній план, брунатний, розмитий, найменша помилка на стрілках за такої швидкості на такому насипі — і їм гаплик... її спідницю задирає ззаду, голі сідниці, стегна з червоними пасмугами від сидіння в поїзді, повертається до нього... так... у невідворотності катастрофи, так, хай би хто дивився, так...

— Лені, де ти? — Ще десять секунд тому вона була поруч. Заздалегідь домовилися, хай там що, триматися разом, але тут лише два види руху — випадкове переміщення незнайомців через ланцюг зіткнення Сили раз за разом зводить до купи людей, які певний час лишаються закоханими, тож навіть утиск видається невдачею, і те

кохання, знову таки, тут, на вулиці, можна роз'єднати відцентрово: обличчя стрічаються востаннє, слова вимовляються марнотні, через плече, сприймається як належне те, що вона там, уже останні слова...

— А Вальтер сьогодні принесе вина? Бо я забув... — це такий їхній жарт, забування, походжає у якомусь підлітковому сум'ятті, безнадійно закоханий також у малу Ільзе. Вона — його прихисток від суспільства, вечірок, клієнтів... часто вона його здоровий глузд. Йому подобається трохи посидіти вночі біля її ліжечка, спостерігаючи, як вона спить, дупкою догори, а личком у подушку... сама чистота і *правота* цього... А от її мама, коли спить, останніми ночами скрегоче зубами, насуплюється, говорить мовою, яку він — годі й припустити — десь, колись буде спроможний вивчити і говорити вільно. От минулого тижня... що він знає про політику? але ж бачить, що вона переступила поріг, знайшла таке відгалуження часу, куди він пройти не зуміє...

— Ти її мама... якщо тебе заарештують, що буде з нею?

— Саме це вони... Петере, хіба ти не розумієш, їм аби *потриматися* за велику тужаву цицьку у когось з атрофованою людською подобою, та ще аби в тіні, аби ще й не забувало мекати. Як я можу бути для неї *людиною*? Не її *мамою*. «Мама» — це категорія держслужби, матері на *Них* працюють! Вони — поліцаї душ... — її обличчя темнішає, євреїзується сказаним не тому, що це було промовлено вголос, а тому, що саме це вона й мала на увазі, до того ж вона має рацію. На тлі її віри Сакса здатен бачити обмілини власного життя, ванну із застоюною водою званих вечорів, на яких упродовж багатьох років навіть обличчя не змінюються... забагато байдужих років...

— Але я тебе кохаю... — вона відгортає волосся з його спітнілого чола, вони лежать під вікном, крізь яке безперестанку залітають вуличні та рекламні вогні, хлюпають їм на шкіру, на їхні вигини і тіні, зі спектрами значно холоднішими, ніж у Місяця астрологів... — Ти не маєш бути тим, Петере, ким ти не є. Мене б тут не було, якби я не любила тебе такого...

Вигнала вона його на вулицю, а чи стала для нього смертю? На його погляд, з іншого боку, ні. Коли кохаєш, слова можна зрозуміти дуже по-різному, от і все. Але він відчуває, що йому з якихось причин сказали перейти на інший бік вулиці...

Ільзе спокушає його темними оченятами. Вже може вимовити його ім'я, але часто, аби з ним побавитися, не хоче. Або називає *мамою*.

— Ні-ні, он мама. Я Петер. Невже забула? Петер.

— Мама.

Лені лишень дивиться, на її губах застигла усмішка, він мусить визнати, майже самовдоволена, не перешкоджає плутанині, чоловічому відголосю, про яке не може не знати. Якщо вона не хоче, щоб він виходив на вулицю, то чого мовчить лише в такі хвилини?

— Я лиш тішилася, що *мене* вона мамою не називає, — Лені думала, що це пояснення, але чомусь воно відгонить ідеологією, і від цього йому незатишно. Він не знає, як слухати — такі розмови, разом узяті, дуже скидаються на лозунги: не навчився слухати революційним серцем, та йому, зрештою, не дадуть досить часу, щоб виростити революційне серце з похмурою товариською любов'ю до інших, ні, на це тепер нема часу, ні на що нема, ну, хіба на ще один вдих, різкий вдих людини, якій страшно на вулиці, бракує часу, навіть щоб позбутися свого страху в спосіб, освячений часом, нема часу, бо он уже підходить шуцман Йохе, вже замахнувся кийком з-за плеча, комуністична голова тупо впливає в його поле зору, не усвідомлюючи присутності шуцмана та його влади... це перше шуцманове чисте влучання за цілий день... о, дуже вдало вибрав момент, він одразу це відчуває рукою, а також по кийку, що не гойдається у нього на стегні, а вигнувся пружною дугою, у вершині замаху, в піку потенційної енергії... значно нижче сірої вени на скроні того чоловіка, крихкої, як пергамент, виділяється так чітко, посіпується вже передостаннім ударом пульсу... і, КУРВА!.. Ох — як...

Як класно!

Посеред ночі сер Стівен з Казино зникає, але встигає розповісти, що Слотроповими ерекціями надзвичайно зацікавляться у Фіцморіс-гаусі.

Відтак уже вранці заскакує Катьє, наче курка без голови, і повідомляє, що сер Стівен зник. Раптом усі починають Слотропові щось розповідати, хоча він не дуже й прокинувся. Торохтить у віконниці та вікна дощ. Понеділкові ранки, розлади шлунку, прощання... він кліпає на затуманене море, небокрай закутаний у сіряк, поблискують під дощем пальми, важкі, мокрі та зелені. Могло так статися, що в ньому ще забагато шампанського — протягом десяти

незвичайних секунд він нічого не бачить, окрім любові до того, що постає перед очима.

Відтак, спотворено все це усвідомлюючи, він обертається знову до кімнати. Настав час побавитися з Катьє, отже...

Обличчя бліде, як і її волосся. Відьма дощу. Криси капелюшка облямовують її обличчя вишуканим кремово-зеленим ореолом.

— Значиться, пропав. — Проникливість такого штабу може її спровокувати. — Кепські справи. А з іншого боку, може, й непогані.

— Облиш. А що ти знаєш, Слотропе?

— Як це — «облиш»? Ви що, просто берете і викидаєте людей?

— Хочеш знати?

Він стоїть і підкручує вуса.

— Розповідай.

— Ти, паскудо, завалив усю справу тою п'яною студентською грою.

— Яку справу, Катьє?

— Що він тобі сказав? — Ступає вперед. Слотроп уважно стежить за її руками, пригадуючи армійських інструкторів з дзюдо. Він раптом усвідомлює, що зовсім голий, а крім того, гм-м, у нього знову стояк, обережно, Слотропе. І нема нікого, аби помітити і запитати, чому...

— Ну, він мені точно не розповів, звідки ти знаєш про *дзюдо*. Мабуть, в *Голландії* навчили, га? Але то таке, дрібниці, — виспіває низхідними дитячими терціями, — але саме вони тебе і виказують, так-так.

— Аахх... — несамовитіє вона і кидається до нього, цілиться завдати йому в голову короткого рубаного удару, але він ухиляється, пірнає їй під руку, бере, немов пожежник якийсь оберемок, шпурляє на ліжку, а сам падає зверху. Гострим каблучком буцає його в член, що треба було зробити на самому початку, але все у неї йде не так, в іншому випадку вона б уже давно подала йому його власну дупу на таці... а може, їй таки захотілося промазати і лишень ковзнути каблучком уздовж Слотропової ноги, а він відхиляється, хапає її за волосся, викручує руку за спину і штовхає обличчям у постіль. Спідниця на задниці задерлася, стегна під ним звиваються, у нього неймовірна ерекція.

— Чуєш, хвойдо, мені вже терпець уривається, мені запросто ударити жінку, я Кегні Французької Рив'єри^[256], май на увазі.

— Я тебе приб'ю...

— І що? Завалиш усю справу?

Катьє повертає голову і впивається зубами у його руку трохи вище ліктя, де колись встромлялися щприци з пентоталом.

— От же *стерво*... — Відпускає руку, яку викручував, стягує нижню білизну, хапає її за одне стегно і проникає у неї ззаду, а знизу тягнеться потерєбити соски, помацати клітор, нігтями пройтися по стегнах ізсередини, ану, містере Технічний, ну, вже й, може, не має великого значення, бо вони обоє готові кінчити — спершу Катьє репетує у подушку, а Слотроп за секунду чи дві по тому. Він лежить на Катьє, спітнілий, глибоко дихає, спостерігає за її обличчям, повернутим на 3/4, навіть не профіль, а страхітливе Лице, Що Не Є Лицем, робиться надто абстрактним, недосяжним: очна ямка, але не саме мінливе око, лишень безіменна лінія вилиці, виступ рота, безноса маска Істоти Іншого Порядку, істоти Катьє — безживне не-лице, що є тим єдиним її лицем, яке він знає чи запам'ятає.

— Агов, Катьє, — тільки й каже він.

— М-м. — Але колишній осад гіркоти повертається, і вони, зрештою, не є коханцями в парашутах сонячного серпанку, що ніжно опускаються, обіруч, на якусь подобу лужка або спокою. Здивовані?

Вона відсунулася, випустила його член у холод кімнати.

— А як там у Лондоні, Слотропе? Коли падають ракети?

— Що? — Після такого траху він любить полежати, викурити сигарету, подумати про їжу. — А-а, та не знаєш, що вона падає, аж доки не впаде. Таки-так, доки не *впаде*. Якщо у тебе не вцілила, то з тобою все добре аж до наступної. Якщо чуєш вибух, отже, ти живий.

— З того і знаєш, що живий.

— Ну, так. — Тим часом вона підводиться, натягує трусики, опускає спідницю, підходить до дзеркала, поправляє зачіску. — А згадаймо температури пограничного шару. Поки вдягаєшся.

— Температура пограничного шару T нижнє e — *що* воно таке? — піднімається експоненціально аж до Бреншлюса, дальність близько 70 миль, та-а тоді настає різкий поворотний пункт, 1200 градусів, тоді трохи знижується, мінімум 1050 градусів, аж поки не виходиш із атмосфери, тоді ще один поворотний пункт на 1080 градусах. Залишається досить стабільним до зворотного входження, — ля-ля-ля. Музичний приспів із розсипом ксилофона, будується на чомусь давньому й улюбленому, що іронічно, але ніжно пояснить те, що

відбувається, — мелодія на зразок «Шкільні дні, шкільні дні», або «Летимо, Джозефіно, у летючій моїй машині», або навіть «Увечері буде ГАРЯЧЕ в нашому містечку!», вибирайте до смаку — уповільнення і згасання, зашклені ганок унизу, Слотроп і Катъє тет-а-тет, самісінькі, за винятком кількох музикантів у кутку, що постогнують і похитують головами, тяжко задумавшись, як би змусити Сезара Флеботомо заплатити їм бодай щось — для різноманітності. Поганенький ангажемент, ох поганенький... Дощ торохтить у скло, цитринові дерева й мирти за вікном похитуються на вітрі. Після круасанів, полуничного варення, справжнього масла, справжньої кави вона муштрує його щодо профілю польоту в плані температури стінки і коефіцієнтів теплопередачі Нуссельта, вирахованих у голові з чисел Рейнольдса, які спадають їй на думку... рівняння руху, згасання, відновлюваних моментів... методи обчислення Бреншлюса за інерційним наведенням і радіометоди... рівняння, перетворення...

— Тепер кути розширення. Я кажу висоту, а ти кажеш кут.

— Катъє, а чому б *тобі* не сказати кут?

Колись вона любила думати про павича, що залицяється, розпускає віялом хвіст... коли ракета злітала з платформи, бачила його у барвах полум'я, яскраво-червоних, помаранчевих, райдужно зелених... деякі німці, навіть есесівці, називали ракету «Der Pfau», «Pfau Zwei^[257]». Злітає, запрограмована для любовного ритуалу... із Бреншлюсом збулося — власне жіночий відповідник Ракети, нульова точка у центрі цілі, таки підкорилася. Решта відбувається відповідно до законів балістики. Тут Ракета безпорадна, нею починає керувати щось геть інше. Щось з-поза меж задуманого.

Катъє сприйняла величезну безповітряну дугу як чітку алузію на якусь потаємну хіть, що рухає планетою і нею самою, а також Тими, хто нею користується, — перевал через вершину, а тоді спуск донизу, стрімким кидком, палаючи, до граничного оргазму... чого, зрозуміло, Слотропу не розповіси.

Вони сидять, до них долинають пориви дощу, який уже майже переходить у сніг. Наближається зима, дихає холодом, поглиблюється. Десь у глибині іншої зали торохтить кулька рулетки. Вона тікає. Навіщо? Невже він знову підійшов за близько? Він намагається пригадати, чи завжди їй хотілося таких розмов, з відскоком — відсахнутися, перш ніж доторкнутися. Гарна нагода ставити

запитання. Він влаштовує контрзмову в темряві, підважує перші-ліпші двері, тож і не вгадаєш, що звідти виповзе...

З моря напливає темний базальт, над мисом і над шато зависла маскувальна сітка пари, надаючи всьому вигляду зернистої давньої листівки. Він торкається її руки, пальцями веде вгору по голій руці, сягаючи...

— Гм-м?

— Ходімо нагору, — каже Слотроп.

Вона, може, й завагалася, але хіба на якусь мить, і він цього не помітив:

— Про що ми весь цей час балакали?

— Та про ракету, А-4.

Вона довго дивиться на нього. Спершу він думає, що от-от розреготеться. Потім йому здається, що заплаче. Нічого не годен второпати.

— Ох, Слотропе. Ні. Я тобі не потрібна. Тому, за чим вони полюють, може, й потрібна, але не *тобі*. Так само як А-4 не потрібен Лондон. Але не думаю, що вони знають... про інші «я»... твої чи Ракети... ні. Не більше за тебе. Якщо тепер не розумієш, то принаймні запам'ятай. Це все, що я можу для тебе зробити.

Вони повертаються до номера: прутень, піхва, понеділковий дощ у вікнах... Решту ранку і середину дня Слотроп присвячує вивченню написаного професором Шіллером про регенеративне охолодження, Вагнером про рівняння згорання, Пауером і Беком про відпрацьовані гази й ефективність горіння. І порнографія світлокопій. Опівдні дощ вщухає. Катьє кудись іде у справах. Слотроп проводить кілька годин внизу у барі, офіціанти, що перехоплюють його погляд, усміхаються, показують пляшки шампанського, так спокусливо ними похитують...

— Ні, мерсі, поп... — Він намагається запам'ятати оргструктурну схему Пенемюнде.

Коли із затягнутого неба починає скапувати світло, вони з Катьє йдуть на прогулянку, такий собі щоденний шпацір вечірньою еспланадою. Він відчуває холод її руки без рукавички, вузьке чорне пальто робить Катьє вищою, довга мовчанка розріджує її мало не до мряки... Вони зупиняються, спираються руками на парапет, він дивиться на Середземне море, а вона на сліпе й мерзлякувате Казино,

що височіє у нього за спиною. Небом без кінця і краю ковзають безбарвні хмари.

— Саме думав про те, як до тебе підійшов. Того дня. — Йому складно змусити себе говорити вголос, але вона розуміє, що він має на увазі «Гімлер-Шпільзалу».

Вона різко озирається.

— І я також.

Їхнє дихання примарами зносить до моря. Сьогодні вона зачесала волосся високим валком, світлі брови вищипані крильми, потемніли, очі обведені чорним, кілька вій пропущено, і вони залишаються світлими. Її обличчя навскоси освітлює захмарене небо, забирає барви, залишається мало не офіційний знімок, ну, як на паспорт...

— Та-а ти була тоді так далеко... Я ніяк не міг дотягтися...

Тоді. Щось подібне до жалю з'являється на її обличчі і знову зникає. Але шепіт її вбивчий, різкий, мов розряд:

— Може, колись і втямиш. У якомусь їхньому розбомбленому місті, десь біля їхньої річки або лісу, навіть у дощ, до тебе колись таки дійде. Згадаєш «Гімлер-Шпільзалу» і спідницю, в яку я була вбрана... тобі затанцює пам'ять, і ти навіть почувеш, як мій голос каже те, що я не могла тоді сказати. Або тепер не можу. — О, а чого це вона йому тут усміхається, на якусь мить? вже нема. Знову маска «нема щастя», «нема майбутнього» — обличчя у стані спокою, так ліпше, так простіше...

Вони стоять серед покручених чорних скелетів залізних лавиць на порожньому вигині еспланади зі значно крутішим насипом, ніж потрібно для прогулянок: запаморочення, ніби щось тягне їх у море і хоче з усім цим покінчити. Холоднішає. Ані він, ані вона не можуть довго зберігати рівновагу, кожних кілька секунд хтось із них мусить похитнутися і переступає з ноги на ногу. Він тягнеться до неї і піднімає комір пальта, бере у долоні її обличчя... намагається отак повернути йому барви? Дивиться вниз, хоче зазирнути у вічі і з подивом помічає, що вони наповнюються слізьми, від яких злипаються вій, туш сочиться тоненькими чорними завитками... напівпрозорі камінці тремтять в обох очних ямках...

Накочуються хвилі і крадуть камінці з пляжу. Вся затока вкрита пінистими баранцями, надто яскравими, щоб приписати це світлу з темно-коричневого неба. Знову той ідентичний Інший Світ — йому

що, тепер і *цим* перейматися? Що за х... глянь на ці *дерева* — довші гілки звисають, змучені, запаморочені, ретельно витаврувані на тлі неба, кожна *настільки досконало доречна*...

Вона притислася до нього стегнами і тазом, через пальто — зрештою, це може допомогти повернути його назад, її подих — білий шарф, сліди від сліз — вибілена зимою крига. Їй тепло. Але цього замало — ніколи не вистачало — не, він чудово це розуміє, вона вже давно надумала піти. Обійнявшись чи то через вітер, про який свідчать пінисті баранці, чи то через крутий схил, вони не відпускають одне одного. Він цілує її очі, відчуває, як бубнявіє його член з давньою доброю, давньою злою — давньою, хай там якою, хіттю.

Над морем лунає самотній кларнет, веселенький мотивчик за кілька тактів підхоплюють гітари й мандоліни. Ясноокі птахи купчаться на пляжі. На серці у Катьє трохи відлягає від звуку. А Слотроп ще не виробив європейських рефлексів на кларнети, бо досі на думку спадає Бенні Гудмен^[258], а не блазні та цирки — але зачекай-но... це наче *казу* вступає, хіба ні? Ая, *цілий гурт казу! Казу-оркестр!*

Пізно ввечері у себе в номері вона одягає червону сукню з важкого шовку. На невизначеній відстані позад неї горять дві високі свічки. Він відчуває зміни. Після кохання вона лежить, зіпершись на лікоть, дивиться на нього, глибоко дихає, темні соски підносяться й опускаються, як буйки на хвилях білого моря. Але на очах у неї патина: він навіть не помічає її звичного сигналу до відступу цього останнього разу, пригашеного, витонченого, у куточок якогось внутрішнього закамарку.

— Катьє.

— Ш-ш-ш, — волочить граблями сонних нігтів по ранку, по Лазурному берегу до Італії. Слотропу хочеться співати, нарешті зважується, але нічого, що б спрацювало, вигадати не може. Простягає руку, не послинивши пальців, гасить свічки. Вона цілує біль, і від цього болить ще сильніше. Засинає у неї на руках. Коли прокидається, її вже нема, геть нема, майже весь одяг лишився у шафі — неношений, на пальцях пухирці від опіків і залишки воску, а погашений недопалок має вигляд сердитого рибальського гачка... Вона ніколи не марнувала сигарет. Видно, сиділа, курила, дивилася на нього, доки він спав... доки щось, він уже ніколи не запитає її, що саме, не перемкнуло її, не дало можливості дочекатися, поки сигарета догорить до кінця. Він

випрямляє недопалок і докурює сам, дим на вітер пускати не варто, все-таки йде війна...

□□□□□□

«Зазвичай у нашій поведінці ми реагуємо не відокремлено, а комплексно, аби відповідати завжди непростому складу нашого оточення. У літніх людей, — казав Павлов на лекції, коли мав 83 роки, — все цілком інакше. Зосереджуючись на одному подразнику, ми виключаємо негативною індукцією інші одночасні, паралельні подразники, оскільки вони часто не відповідають обставинам і не взаємодоповнюють у заданій ситуації».

Отже (Пойнтсмен ніколи нікому не показує оцих своїх екскурсів),
тягнучись до квітки на моєму столі,
Я знаю, що мозаїка моїх кімнат
Повільно тане й розчиняється —
Навколо квітки, і подразника, і потреби
Яскраво розгорітись, а яскравість всмоктана
Від всіх предметів, тепер так зосереджена,
(Не сліпота оце), і фокус в неї — на вогонь.
Коли в кімнаті гіпнотичний вечір,
Побачиш різні інструменти, книги,
Старечий одяг, *городківські* бити,
В полуді власної присутності та духу.
Чи спогадів про те, де всі вони колись були,
Тепер ураз забулось... є вогонь:
Тягнуць до квітки тлінної, яка чекає...
Нехай одне — порожній келих, а чи ручка —
Зіб'ють зі столу і покотиться воно —
Аж ген туди, за межі пам'яті...
До речі — не «розсіяність стареча».
Бо зосередженість таку для молодих
Обманом обійти зі сміхом легше,
Світ їм дарує значно більше шансів,
Аніж саму лиш жалюгідну втрату...
Вісімдесят три роки стукнуло мені,
Кора розм'якла і подразнення звугліли,
Підступним Гальмуванням стлілі.
Щоразу, як моя кімната ледве мріє,
Я поринаю ніби в світломаскування,
(Воно почнеться неминуче,
Якщо Німеччина ітимає в божевілля гучно.)
Щомиті блимають вогні тьмяніше...
За винятком останнього, — малої квітки,
Наглядачам її не загасити. Нізащо і ніколи.

Щотижневі інструктажі у «Білій візитації» майже припинилися,
останніми днями старого Бригадира майже не видно. Засиджені

херувимами коридори і закапелки, весь ПОТІК відчуває бюджетну нестабільність.

— Старий боїться, — кричить Майрон Грантон, що останніми днями також не надто відзначається стабільністю. Група Слотропа зійшлася на регулярні збори у крилі Абреакційних досліджень. — Він усе завалить, йому на це стане одної паскудної ночі...

Досить таки добре виплекана паніка спостерігається в усіх присутніх. Десь на другому плані тиняються лаборанти, збирають собаче лайно та калібрують інструменти. Щури та миші, білі, чорні, а також кількох відтінків сірого, торохтять колесами у добрій сотні кліток.

Лишень Пойнтсмен зберігає спокій. Незворушний і сильний. Його лабораторні халати останнім часом навіть почали набирати безтурботності Севіл-Роу: приталений одяг, сміливі розрізи, делікатніша тканина, хвацько зазубрені вилоги. У цей виснажливий і тяжкий час він пашисть достатком. Коли нарешті стихає гавкіт, він починає говорити, заспокійливо:

— Жодної загрози.

— Жодної загрози? — волає Аарон Троустер, і багато хто знову починає буркотіти й гарчати.

— За одну добу Слотроп вибив Додсон-Трака і дівчину!

— Усе валиться, Пойнтсмене!

— Відколи повернувся сер Стівен, Фіцморіс-гаус вийшов із гри, і від Дункана Сендіса надходять якісь дивні запити...

— Це зять прем'єр-міністра, Пойнтсмене, недобре, ой недобре!

— Уже починає відчуватися дефіцит...

— Фінансування, «Якщо спокійний ти перед юрбою^[259]», є і невдовзі почне надходити... безперечно, ще до того, як ми потрапимо в якусь серйозну халепу. Сер Стівен аж ніяк не «вийшов із гри», він із великим задоволенням працює на Фіцморіс-гаус і відчувається досить затишно, якщо хтось має бажання, може перевірити. Місс Боргесіус досі бере активну участь у програмі, а містер Дункан Сендіс на всі свої запити отримує відповіді. Але найліпше те, що у нас буде фінансування аж до 46-го фінансового року, і лише тоді може підвести голову якийсь там дефіцит.

— Знову ваші Зацікавлені Сторони? — каже Ролло Гроуст.

— А я помітив, що Клайв Моссмун з «Імперського хімічного» про щось із вами перешіптувався, — зауважує раптом Едвін Трікл. — Ми із Клайвом курс чи два студіювали органічну хімію в Манчестері. А що, ІХТ — один, е-е, з наших спонсорів, Пойнтсмене?

— Ні, — впевнено, — річ у тім, що Моссмун уже кілька днів працює на Малет-стрит. Боюся, ми не думали про щось серйозніше, ніж про звичайну координацію дій щодо Шварцкомандо.

— Дідька лисого не думали. Я добре знаю, що в ІХТ Клайв керує Дослідженнями полімерів.

Витріщилися один на одного. Один бреше чи блефує, брешуть чи блефують обоє, або обоє і брешуть, і блефують. Хай там як, але Пойнтсмен має певну перевагу. Поставши перед загрозою згорання програми, він таки набрався Розуму: якщо в Природі є якась життєва сила, то в бюрократії нічого подібного нема. Жодної тобі містики, все зводиться, як і належить, до бажань окремих людей. Серед них є і жінки, Боженьку, благослови їхні порожні голівки. Але виживання залежить від сили бажання або від того, наскільки ліпше за того хлопця ти знаєш Систему та як нею користуватися. Це робота і більше нічого, тут нема місця для жодних надлюдських тривог — вони лиш розслабляють, ожіночують волю: людина або потурає їм, або бореться з ними і перемагає, *und so writer*^[260].

— Мені дуже хочеться, щоб ІХТ *таки* профінансував частину роботи, — усміхнувся Пойнтсмен.

— Щось непереконливо, непереконливо, — буркоче молодший за нього доктор Гроуст.

— Та яка різниця? — кричить Аарон Троустер. — Якщо старий почне комизитись, усій виставі гаплик.

— Бригадир Пудинг не відступить, — Пойнтсмен дуже розмірено, спокійно, — ми з ним уже про все домовилися. Подробиці — другорядні.

А вони на його збіговиськах завжди другорядні. Увагу Трікла легко перевели на проблему Моссмуну, а Гроустові закиди ніколи не призводили до серйозного протистояння і навіть корисні для створення видимості відкритої дискусії, як випадки з Троустеровими істеричними вибриками — для відволікання уваги... Отже, зібрання розходиться, змовники йдуть пити каву, до дружин, до віскі, до ліжка, до байдужості. Веблі Сільвернейл затримується, щоб забрати своє

аудіовізуальне причандалля й понишпорити в попільничках. Песикові Вані, що на якийсь час повернувся до нормального стану психіки, якщо не нирок (вони за деякий час стають дуже вразливими до бромідної терапії), надано короткострокову відпустку від випробувального стенду, і він саме заходиться обнюхувати клітку Щура Іллі. Тим часом Ілля притискається мордочкою до гальванізованого дроту клітки, й обоє завмирають — ніс до носа, життя до життя... Сільвернейл затується м'ятим недопалком, цупить 16-міліметровий проектор, виходить з відділу Абреакційних досліджень, іде повз довгий ряд кліток, бігові колеса мерехтять під флуоресцентними лампами. Ану цить, пуцьвірінки, шандар інде. А він так нічо, Луї, хлопець нормальний. Решта регоче. Що жи він тоди тутка ходит, га? Над головою дзижчать довгі білі лампи. Лаборанти в сірих халатах теревенять, курять, пораються хто коло чого. Вважай, Ліваку, вони за тобов тепер точно прийдут. Ти диви, хмикає Миша Алексей, якби він мене взяв, то я б насрав йому просто в руку! Ох, ліпше не треба, ти ж знаєш, що приключилося зі Слимаком? Вони його *підсмажили*, коли він отакої втяв, дівко, ох, і зганьбився він із тим скурвим лабіринтом. Сто вольтів. Потім казали, мовляв, «нешасний випадок». Аякже... *направду* нещасний!

Згори, з ракурсу німецької камери, Сільвернейлу спадає на думку, що ця лабораторія також лабіринт, а хіба не... біхевіористи бігають проходами між столами і стійками, як ті миші зі щурами. Закріплення рефлексу для них — це не їстівна балабушка, а вдалий дослід. Але хто спостерігає згори, хто фіксує їхні реакції? Хто чує звірят у клітках, коли вони паруються, або вигодовують малечу, або спілкуються крізь сірі ґрати, або, як от тепер, починають співати... виходять зі своїх загородок, по суті, виростають до розмірів Веблі Сільвернейла (хоча ніхто з лаборантів, здається, цього не помічає) і танцюють з ним довгими проходами біля металічного апарата, тож барабани «конга» і жагучий тропічний оркестр підхоплюють дуже популярний ритм і мелодію

ПАВЛОВІЇ (Беґуен)

Навесні у Павловії-і-і
В лабіринті я блукав...
Хоч лізолом і просяк,
А усе тебе шукав
І знайшов в кутку,
В зневірі отаку.
Доторкнулись носами — і враз
Піднялись без любовних фраз!

Разом ми швидко вихід знайшли,
Балабушок з'їли — одну або й дві,
У затишну кав'ярню неначе зайшли,
Тож дякую долі, а ще більше тобі...

Восени у Павловії-і-і Знов я блукав,
Мілівольги печалі
До нейронів й кісток відчував.
Тоді й імені твого не знав —
Минуле серце моє крає:
Геть нікого в Павловії,
Лабіринт лиш і гра є...

Виткі пасма танцю. Щури та миші йдуть колами, вигнутими туди-сюди хвостиками утворюють хризантеми і променисті сонечка, а потім усі зливаються в одну велетенську мишу, і посеред її ока постає усміхнений Сільвернейл, руки розкинуті літерою V, а сам він дотягує останню ноту пісні разом з велетенським хором та оркестром гризунів. В одній з класичних пропагандистських листівок Відділу психологічної боротьби міститься заклик до фолькстренадерів: *SETZT V-2 EIN*^[261]!, а нижче примітка, в якій тлумачиться, що V-2 означає піднести обидві руки догори на знак «почесної капітуляції» — ось такий чорний гумор, — а тоді ще й транскрипція речення англійською «я здаюся» — «ei ssörgender». То означає це V у Веблі перемогу, а чи ссьорендер?

Так, отримали вони свою мить свободи, Веблі був лише запрошеною зіркою, але час повертатися до кліток, до раціоналізованих форм смертовбивства — до смерті на службі в єдиного біологічного виду, проклятого знанням про свою смертність...

— Я б усіх вас повипускав, аби знав як, але там немає свободи. Всі тварини, рослини, мінерали, ба навіть інші види людей — усі вони безупинно, буквально щодня, трощаться і складаються до купи, щоб зберегти нечисленну еліту, представники якої найгучніше просторікують про свободу, але самі найменш вільні. Не можу вам навіть дати надію, що одного чудового дня буде якимось інакше, що Вони колись вийдуть назовні й забудуть про смерть, і розгублять витончений жах своєї технології, і перестануть використовувати інші форми життя, аби хоч на терпимому рівні утримувати те, що не дає спокою людям, — і будуть натомість як ви, просто тут, просто живими... — Запрошена зірка іде геть коридором.

Усе світло, крім бризок кількох ламп, у «Білій візитації» згасає. Небо сьогодні темно-синє, синє, як флотська шинель, і хмари на його тлі дивовижно білі. Вітер пронизливий і холодний. Старий бригадир Пудинг, тремтячи, вислизає зі свого помешкання, вниз чорними сходами, маршрутом, відомим йому одному, під зоряним світлом прямує порожньою оранжереєю, уздовж галереї, обвішаної мереживними дженджиками, кіньми, дамами, в яких не очі, а круто зварені яйця, відтак через невеличкі антресолі (*найнебезпечніше місце...*) до комірчини, де гори мотлоху і розмитий морок попри далеке вже дитинство викликають холодок остраху, а тоді знову назовні металічними сходами, вже співаючи для хоробрості, як він сподівається, тихо:

Омий мене у воді,
Там, де миєш доньку брудну, і тоді
Я стану біліший за білену стіну^[262]...

і нарешті у крило Д, де ще утримуються божевільні з 30-х. Нічний черговий спить під газетою «Дейлі Гералд». На вигляд просто нечесане вайло, але читає передовицю. А чи не передвістя це чергових виборів? От халепа...

Але є наказ: бригадира пропускати. Старий іде повз вартового, часто дихає, у горлі хрипить слиз. Він уже в тих літах, коли слиз — його щоденний супутник, вікова культура слизу з тисячею проявів, згустками на скатертині в друга, вночі перетворює дихальні шляхи на

жорсткі сопла — цілком достатньо, щоб затьмарити сни, а самого розбудити, змусити бламати про пощаду...

Голос із камери, надто далеко, аби сказати, з якої саме, виспіває: «Я благословенний Метатрон. Я хранитель Таємниці. Я вартовий Трону...» Тут найбільші вігівські безчинства здерто або зафарбовано — навіщо тривожити пацієнтів? Все у нейтральних тонах, м'яка обшивка, на стінах репродукції імпресіоністів. Залишилася лиш мармурова підлога, і під світлом лампочок вона виблискує, наче вода. Старий Пудинг має проминути пів дюжини кабінетів і палат, перш ніж дістатися мети свого походу. Ще й двох тижнів не минуло, а вже відчувається ритуальність повторення. У кожній кімнаті на Пудинга чекає неприємність, випробування, які він має витримати. А чи не Пойнтсмен усе це влаштував? Аякже, точно, саме він... і як оцей жовторотий пуцьвірінок дізнався, невже я уві сні розп'якав? Невже вони ночами підкрадалися зі своїми сироватками правди, аби... і щойно майнула думка, як ось його перше на сьогодні випробування. На столі у першій кімнаті шприц для підшкірних ін'єкцій. Дуже чіткий і блискучий, а решта кімнати дещо не у фокусі. Так, уранці я трохи не той... не можу прокинутися після цих снів — а чи сни це? Я говорив... Але більше нічого не пригадує, лишень пам'ятає, що говорив, а хтось слухав... Тремтить від страху, обличчя біліше за побілену вапном стіну...

У другій — червона бляшанка з-під кави. Марки «Саварін». Він розуміє, що це значить «Северин». От лихо, оте насмішкувате гімно... Але це не якісь зловорожі витівки супроти обраного страждальця, а здебільшого симпатична магія, повторення геть усюди якоїсь переважної форми (як, наприклад, жоден підривник при своєму глузді не митиме увечері ложки між чашками або ж навіть між склянкою і тарілкою через страх перед тремблером, який вони уособлюють... бо насправді він тримає язичок тремблера між двома його вбивчими контактами, тримає пальцями, які аж болять від настільки несподіваного нагадування)... У третій кімнаті висунута шухляда з картотекою історій хвороби й розгорнута книжка Краффт-Ебінга. У четвертій — людський череп. Збудження бригадира зростає. У п'ятій — ціпок з ротангу. Я побував на стількох війнах за Англію, що вже й з ліку збився... невже я заплатив недостатньо? Раз за разом наражав себе на ризик, навіщо вони мордують старого? У шостому приміщенні

звисає понівечений рядовий з пагорбів Вайтшіт^[263], польовий однострій пропалений дірками від куль «Максима», з чорним околлом, немов очі Клео де Мерод^[264], а власне ліве око вибите, труп уже починає смердіти... ні... ні! шинель, чиясь стара шинель, от і все, лишилась висіти на гачку в стіні... але хіба не чути смороду? От-от заструмує гірчичний газ, простісінько у мозок, задзижчить востаннє, наче марево, якого не хочеш бачити або коли задихаєшся. Кулемет з німецького боку співає *дум дідді да да*, англійська зброя відповідає *дум дум*, а ніч стискається, кільцями охоплює тіло, саме перед початком наступу...

У сьомій він ледь чутно стукає кісточками у темний дуб дверей. Замок, керований на відстані за допомогою електрики, відмикається з гуркотом, за гуркотом приходить відлуння. Бригадир заходить і причиняє за собою двері. Кімната у напівтемряві, лишень свічка блимає у дальньому кутку, наче за милі звідси. Вона чекає у високому адамівському^[265] фотелі, біле тіло і чорний однострій сьогоднішньої ночі. Він падає на коліна.

— Domina Nocturna... сяюча мати й останнє кохання... твій слуга Ернест Пудинг прибув, як наказано.

У роки цієї війни головне у жіночому обличчі — рот. Помада серед цих крутих і дуже часто поверхових дівчат панує як кров. Очі лишають на поталу погоді і сльозам: останнім часом, коли стільки смерті чаїться у небі, в морських глибинах, серед плям і мазків на розвідувальних аерофотознімках, переважна більшість жіночих очей суто функціональна. Але Пудинг з іншого часу, Пойнтсмен врахував і цю деталь. Бригадирова повелителька мало не годину просиділа перед люстерком із тушшю й олівцем для очей за туалетним столиком, а ще з тіннями, лосьйонами, рум'янами, пензликами та щипчиками, час від часу звіряючись з аркушами альбома, заповненого світлинами царствених красунь тридцяти- і сорокарічної давнини, аби її царювання цими ночами було — задля її психічного стану так само, як і його, — достовірним, якщо взагалі не законним. Світле волосся ретельно підібране і сховане під щільною чорною перукою. Коли сидить зі схиленою головою, забувши про царську позу, волосся спадає з-за плечей наперед, затуляючи груди. Вона гола, сама лиш соболина накидка і чорні черевички на елегантних підборах. Єдина її прикраса — срібний перстень зі штучним рубіном у первісній формі, не

ограничений, самовпевнений згусток крові, тепер простягнутий для поцілунку.

Його підстрижені вуса гороїжяться, тремтять на її пальцях. Нігті вона перетворила на довгі пазури й покрила таким самим, як і її рубін, червоним лаком. Їхній рубін. У такому світлі нігті здаються майже чорними.

— Досить. Готуйся.

Вона дивиться, як він роздягається, злегка подзенькують медалі, хрускотить накрохмалена сорочка. Їй страшенно хочеться закурити, але не велено. Намагається не ворухити руками.

— Про що думаєш, Пудингу?

— Про ніч, коли ми вперше зустрілися. — Тхнуло баговинням. У темряві бахкали зенітки. Його солдати, його бідолашні овечки, того ранку надихалися газу. Він був один. У свій перископ під зорею освітлювальної міни у небі він побачив її... і вона, хоча Пудинг і ховався, його також помітила. Її обличчя було блідим, вся одягнена в чорне, стояла на Нічийній Землі, кулемети поздовжнім вогнем малювали навколо неї візерунки, але вона не потребувала захисту.

— Вони тебе знали, Володарко. Вони були твоїми.

— І ти також.

— Ти обізвалася до мене, ти сказала: «Я тебе ніколи не покину. Ти належиш мені. Ми будемо разом, знову і знову, хоч і мине багато років. І ти завжди мені служитимеш».

Він знову на колінах, голий, як немовля. У світлі свічки видно, як його старече тіло вкривається великими сиротами, тут і там на шкірі гуртуються старі шрами та нові рубці. Його пеніс наче салютує. Вона всміхається. За командою він підповзає цілувати її черевики. Відчуває запах крему для взуття і шкіри, крізь чорну шкіру відчуває, як її пальці рухаються у нього під язиком. Краєм ока зауважує на столику залишки ранньої вечері, обідок тарілки, шийки двох пляшок — мінеральна вода, французьке вино...

— Час для болю, бригадире. Матимеш дванадцять найліпших, якщо мені догодить твоя сьогоднішня офіра.

Настає найгірша мить. Раніше вона йому відмовляла — його спогади про Іпрський виступ її не цікавлять. Їй байдуже до масової бійні, а цікавить радше міф і особистий жах... але прошу... прошу, нехай вона прийме...

— У Бадахосі, — покірно шепоче, — коли була війна в Іспанії... на місто наступав батальйон франкістського Легіону, всі співали полковий гімн. Співали про наречену, яку собі взяли. То були ви, Володарко: вони-вони проголошували вас своєю нареченою...

Вона якийсь час мовчить, змушує його чекати. Нарешті, втримуючи його очі поглядом, усміхається, а частка зла, якої, на її погляд, він так потребує, сама про себе дбає, як завжди:

— Так... Багато з них стали того дня мені нареченими, — шепоче вона, вигинаючи яскраву різку. Кімната дихає зимовим вітром, її образ от-от розпадеться на лапаті сніжинки. Йому подобається слухати, як вона говорить, її голос відшукав його у розбитих кімнатках фламандських сіл, за вимовою він розрізняє дівчат, що постаріли у Нижніх Землях, дівчат, чиї голоси псувалися від юності до старості, від веселості до байдужості мірою того, як ішла війна, з однієї нелегкої пори року до ще важчої... — Я взяла їхні смагляві іспанські тіла, вони мали колір пилу, і сутінків, і м'яса, засмаженого до ідеальної текстури... більшість із них були дуже молоді. Літній день, день кохання: один з найболючіших, які я знаю. Дякую тобі. Сьогодні ти отримаєш свій біль.

Ця частина вистави їй принаймні подобається. Хоча вона ніколи й не читала класичної британської порнографії, але дуже добре, як риба у воді, почуввається в цьому річищі. Шість по сідницях і шість по сосках. *Лясь*, і де ж той Гарбузовий Сюрприз? Га? Їй подобається, як до рубців учорашньої ночі приливає нова кров. Зчаста вона ледве втримується, аби самій не застогнати після кожного болісного схрипування, два голоси в дисонансі, які менш випадкові, ніж видається... Часом вона вставляє йому кляп з парадного шарфа, зв'язує золотими шнурами аксельбанта або його власною портупесю. Але сьогодні він скрутився на підлозі біля її ніг, його всохлий зад здійснюється, випрошуючи різку, і нічого йому не треба, крім болю, крім чогось справжнього, чистого. Вони вже настільки віддалили його від звичайних переживань, напхали паперових ілюзій і воєнних евфемізмів між ним і цією правдою, рідкісною порядністю, миттєвістю біля її бездоганних ніг... ні, тут не стільки муки сумління, скільки звичайне здивування — адже стільки років він слухав священників, науковців, лікарів, і кожен з них мав для нього заготовлену брехню, а вона весь час була тут, впевнена у своїй владі над його дедалі

слабкішим, його справжнім тілом — не прикритим одностроєм, не нашпигованим медикаментами, аби приглушити для нього її послання запаморочення, нудоти й болю... Понад усе — болю. Найчистішої поезії, найкоштовнішої ніжності...

Важко спинається на коліна поцілувати різку. Тепер вона над ним нависає, ноги розставлені, таз випинається вперед, хутрова накидка розійшлася на стегнах. Він набирається сміливості подивитися на її піхву, страхітливу вирву. Її лобкове волосся з такої нагоди пофарбоване в чорний колір. Він зітхає, з горла виривається тихенький соромливий стогін.

— А... так, я знаю. — Вона сміється. — Бідолашний смертний Бригадире, я знаю. Це моя остання таємниця, — нігтями погладжує собі нижні губи, — ти ж не можеш прохати жінку розкрити її останню таємницю, адже так?

— Благаю...

— Ні. Не сьогодні. Вклякни і прийми те, що я тобі дам.

Мимохіть — уже рефлекс — він кидає швидкий погляд на пляшки на столі, на тарілки, замащені м'ясними підливами, голландським соусом, шматками хрящів і кісток... Її тінь укриває його обличчя і горішню частину торса, її шкіряні черевички злегка порипують, коли напружуються м'язи стегон і живота, і ось вона струменем починає мочитися. Він роззявляє рота і ловить струмінь, захиляється, пробує ковтати, відчуває, як тепла сеча скрапує з кутиків рота вниз по шиї та плечах, поринає у шиплячу бурю. Коли вона закінчує, він злизує останні краплі зі своїх губ. Ще кілька золотистих крапель залишається на лискучих волосинах її потки. Обличчя, що нависає між оголеними грудьми, гладке, мов сталь.

Вона обертається.

— Потримай хутро. — Він слухається. — Обережно. Не торкайся моєї шкіри. — Колись у цій грі вона дуже нервувала, мала закреп і питала, чи не схоже все це на чоловічу імпотенцію, але винахідливий Пойнтсмен, усе це передбачивши, підкидав їй у їжу таблетки проносного. Тож її кишківник тепер тихо скімлить, і вона відчуває, як кал починає ковзати і висковзувати. Бригадир стоїть навколішки, зведені догори руки тримають багату накидку. У розколинні, з цілковитої пільми поміж її білих сідниць, з'являється темний кал. Він розставляє коліна, дуже незграбно, аж поки торкається шкіри її чобіт.

Нахиляється вперед, аби охопити гарячий кал губами, злегка його посмоктує, облизує знизу... він думає, вибач, нічого не можу зробити, думає про негритянський пеніс, так, він знає, що це скасовує частину домовленостей, але його не відкинеш, отого африканського дикуна, що змусить його... Сморід лайна забиває носа, збирається, охоплює звідусіль. Це сморід Пашендейле, сморід Виступу. Змішаний з багном, з розкладеними трупами, цей запах був головним під час їхньої першої зустрічі, її символом. Кал ковзає йому до рота і далі у стравохід. Він душиться, але міцно стискає зуби. Хліб, що поплив би десь у порцелянових водах, невидимий, некуштований, — тепер піднявся і спікається у нестерпній Печі кишківника і стає хлібом, який ми знаємо, легким, як домашній затишок, як смерть у постелі... Спазми у горлі тривають. Біль страшенний. Язиком він розмелює лайно об піднебіння і заходиться жувати, вже часто, тільки це й чути у кімнаті...

Ще дві порції, трохи менші, і коли він їх з'їдає, то вилизує залишки екскрементів з її ануса. Він благає, аби вона дозволила йому вкритися накидкою, дала дозвіл затриматись у шовковій пільмі ще трохи, аби покірний його язик спробував проникнути у її задній прохід. Але вона відступає, хутро випаровується з його рук. Вона наказує мастурбувати у неї на очах — спостерігала за капітаном Блікеро з Готтфрідом і знає, як треба.

Кінчає бригадир швидко. Густий запах сперми, наче димом, сповнює кімнату.

— Тепер іди. — Йому хочеться плакати, але він уже благав її раніше, пропонував їй — який абсурд — своє життя. Підступають сльози, стікають донизу. Він не годен поглянути їй у вічі. — Твій рот весь у лайні. Добре було б сфотографувати. Таким. На випадок, якщо ти від мене колись втомишся.

— Ні. Ні, я втомився лишень від *того*, — кивком голови показує на Крило Д, охоплюючи всю «Білу візитацію». — Просто по-чорному втомився.

— Одягайся. І рота не забудь витерти. Прикличу, як знову схочу тебе бачити.

Розійтися. Знов у однострої, зачиняє двері й повертається тим самим маршрутом. Нічний вартовий спить собі далі. Щосили б'є холодне повітря. Він хлипає, згорблений, самотній, щокою притулився до грубої камінної стіни паладіанського будинку. Звичайні апартаменти

стали для нього місцем заслання, його справжній дім у Владарки Ночі, біля її м'яких чобіт і суворого чужинського голосу. Йому нема на що чекати, крім як на вечірнє горня бульйону, підписування нудних паперів, дозу пеніциліну, яку Пойнтсмен велів йому приймати, аби боротися з дією *E. Coli*^[266]. Хоча, можливо, завтра вночі... мабуть, саме тоді. Він не розуміє, як триматиметься далі. Але, може, перед самим світанком...

□□□□□□

Поворотний пункт — зелене рівнодення і розворот від сонливих риб до молоденького баранчика, від водосну до вогнедії — гряде. По той бік Західного фронту, у Гарці, у Бляйхерьоде, Вернер фон Браун — нещодавно ушкоджена рука в гіпсі — готується святкувати тридцять треті свої уродини. Цілий день гупає артилерія. Російські танки здіймають пилові примари високо над німецькими перелогами. Повернулися лелеки, розквітли перші фіалки.

Дні «Білої візитації» на крейдяному шматку морського узбережжя тепер ясні й погожі. Конторські дівчата шуляться у дедалі менших светрах, груди знову помітно випинаються. Березень надійшов, мов те ягнятко. Вмирає Ллойд Джордж. Випадкові заброди по всьому до того забороненому пляжі сидять серед непотрібних старих мереж зі сталевих прутів і кабелю, штани зачочені до колін або розпущене волосся, мерзлякуваті сірі пальці ніг торсають камінці. Одразу біля берега, під водою, пролягли милі таємних трубопроводів, тільки поверни клапан — і струменем вдарить нафта, підсмажить німецьких загарбників, що відійдуть у забуті вже сни... пальне чекає на самозаймання, якого не станеться, якщо тільки не розійдеться котресь молоде бюрократичне дрантя або не трапиться весняного піднесення духу, і під жваву мелодію баварського пісняра Карла Орффа

О, О, О,
To-tus flore-o!
Iam amore virginali
Totus ardeo^[267]...

всеньке укріплене узбережжя не спалахне від Портсмута до Данджинесса, полум'яніючи від любові до весни. Ось такі підступи щоденно вигадують енергійні голови з «Білої візитації» — зима із собаками, з чорними снігопадами марних слів добігає кінця, от-от лишиться позаду, але чи й тоді вона променітиме потаємним холодом, як у морі запалають вогні?

Казино «Герман Герінг» переходить на новий режим. Генерал Віверн — тепер єдине знайоме обличчя, хоча, здається, його понизили у званні. Підозри Слотропа про змову міцнішають. Раніше вона була монолітною, всемогутньою — не доступишся. До гри із випивкою та сценою з Катъє, до обох тих раптових прощань. Але тепер...

Приповідка для Параноїків 1: До Творця ти, може, й не дотягнешся, але його створіння полоскочеш.

А тоді, ну, річ у тім, що останнім часом він починає входити в особливий стан свідомості, не сон, безперечно, а можливо, те, що раніше називалося «маренням», хоча барви тут яскравіші, не пастельні... і щоразу видається, що він зачіпає і торкається ще якийсь

час знайомої душі, голосу, що не раз говорив через експериментальну апаратуру Керрола Евентира: нещодавно померлого Роланда Фельдспата, давно кооптованого фахівця із систем керування, рівнянь наведення, зворотного зв'язку, що працював на цей і той Повітроплавний Заклад. Скидається на те, що з якихось особистих міркувань Роланд продовжує ширяти над Слотроповим простором у сонячному світлі, чиєї енергії він майже не відчуває, в бурях, що лоскотали йому спину статичною електрикою, тож нашіптує Роланд з відстані у вісім кілометрів, зі страшенної висоти, оскільки розташувався на одній із Останніх Парабол — траєкторій польоту, якими у жодному разі не можна літати, — і працює як один з невидимих стратосферних Перехоплювачів. По той бік він безнадійно обюрократився, як і тут колись, — свої астральні загребущі руки, як і слід було чекати, запускає у «небеса» з усією силою досади, що не може чогось там досягти, а ще від безсилля, притаманного деяким сновидцям, які хочуть прокинутися або заговорити і не можуть, борються з пригніченням і внутрішньочерепним болем, якого, здається, не витримати, якщо не спати, тому чекає на безцільні виходи таких бевзів, як Слотроп...

Роланд тремтить. А *цей?* Цей? очолює найостанніший проліт? Ой, лишенько. Хай Бог милує: що за бурі, і яких же чудовиськ Етеру цей Слотроп зуміє відігнати?

Що ж, Роланд має цим скористатися якнайліпше, от і все. Якщо вони дотягнуться аж сюди, доведеться їм показати, що він знає про Контроль, це одне з таємних завдань його смерті. Його загадкові висловлювання про економічні системи тої ночі біля «Сноксола» — звичайне приятельське фонове патякання, таке вже буття. Спитайте, наприклад, у німців. Ох, то дуже сумна історія, як паскудно їхнє *Schwärmerei*^[268] Контролем використовувала влада. «Параноїдні Системи Історії» (ПСІ), нежиттєздатне періодичне видання 1920-х років, чії стереотипні пластини, само собою, загадковим чином пощезли, не в одній своїй передовиці висували припущення, що Німецьку Інфляцію розкрутили навмисно лиш для того, щоб спонукати до роботи юних ентузіастів із «Кібернетичної Традиції» Контролю. Зрештою, інфляція роздимає економіку, яка випорскує вгору, як надувна кулька, її власне визначення земної поверхні набуває вартості, неконтрольовано, щодня вище, система зворотного зв'язку, яка, за

очікуваннями, мала тримати марку, щоразу зазнає принизливої невдачі... одиничне підсилення у всьому контурі, одиничне підсилення, нульова зміна і т-с-с, і ось назавжди, це були таємні дитячі віршики Дисципліни Контролю — таємні й страхітливі, як стверджують яскраво-червоні історії. Найрізноманітніші непередбачувані коливання були чи не Найгіршою Загрозою. На цих дитячих майданчиках неможливо було розгойдати гойдалку сильніше певного відхилення від вертикалі. Бійки припинялися дуже швидко, і то з невідворотною плавністю. Дощовим дням бракувало блискавки і грому, лиш у нижніх шарах збиралася поважна скляна сірість, монохромний вид долин, забитих замшілим вітровалом, що штрикає корінням у небо зовсім не через свою згубну грайливість (наче якийсь білий сюрприз для горніх небожителів, що не звертають жодної уваги, бодай найменшої...), долин, густих від осені, і під її золотом, під дощем — блякла, перестигла іржа... дуже так вибірково дражниться дошкульний дощ, виганяє вас на пустирища і задвірки, які що далі, то більш таємничі, гірше вимощені й нерозбірливо розмічені на картах, один пустир переходить в інший кривий пустир, і так разів сім, а іноді й більше, обгинаючи кути парканів, через примхи денної пори, поки ми не виходимо, гарячково, безмовно, з району вулиць у сільську місцевість, на клаптики темних полів і в гаї, де починається праліс, де вже видніється важке випробування, тож серця наші завмирають від страху... але як і гойдалку неможливо розгойдати вище, так і в ліс далі певного радіусу не зайдеш. Завжди межа, далі — зась. Під таким наглядом зростати було нескладно. Усе було надзвичайно цільним. Краю вже й не бачили, тим паче — не загравали. Руйнування, ох, і демони — так, серед них і Максвеллів демон, — були десь там, у глибині лісів, а інша звірина плигає поміж валами вашої безпеки...

Так і був жахливий політ Ракети зведений буквально до буржуазних понять, до понять рівняння, ось як ця елегантна суміш філософії та «заліза», абстрактної зміни і шарнірів зі справжнього металу, що описує рух з погляду керування:

$$\Theta \frac{d^2\varphi}{dt^2} + \delta^* \frac{d\varphi}{dt} + \frac{\partial L}{\partial \alpha} (s_1 - s_2)\alpha = - \frac{\partial R}{\partial \beta} s_3 \beta,$$

зберігаючи, володіючи, пробираючись межі Сціллою і Харибдою аж до самого Бреншлюса. Якщо якісь молоді інженери бачили взаємозв'язок глибокого консерватизму Зворотного Зв'язку і життя, яке їм належало вести в *самому процесі* його прийняття, він губився чи маскувався — ніхто з них такого зв'язку не простежував, принаймні, за життя: Роланду Фельдспату задля цього довелося померти, померти з усіма шансами Запізнитися — і кільканадцятьоро душ, що відчували себе — навіть тепер — Ракетоподібними, такими, що кермують до безмежної блакиті вогнів Вакууму під Контролем, який вони неспроможні навіть назвати... освітлення несподівано м'яке, як м'які хіба що небесні шати, тут відчуття сукупності й невидимої сили, уривки «голосів», погляди на *інший порядок буття*...

Згодом Слотроп залишиться не так із чітким символом чи схемою, як із дещо лужним присмаком плачу, з нескоротною *дивністю*, самодостатністю, в яку не проникнути геть нічому...

Так, щось *німецьке* у цих епізодах є. Загалом, останніми днями Слотроп і сні бачить тією мовою. Його тут навчають *Plattdeutsch*^[269], діалектів зони, яку британці планують зайняти, тюрингського, якщо росіяни раптом не дійдуть до Нордгаузена, де розташовані головні ракетні виробництва. Разом з викладачами мови до нього приходять фахівці з артилерії, електроніки й аеродинаміки, а ще чоловіча з «Shell International Petroleum» на ім'я Гіларі Баунс, що розповідатиме про реактивний рух.

Скидається на те, що на початку 1941 року британське Міністерство постачання підписало з компанією «Shell» дослідницький контракт на 10 000 фунтів стерлінгів — хотіли створити ракетний двигун, що працював би на чомусь іншому, ніж кордит, який у ті часи використовували для підривання різноманітної людності, і витрачався він зі швидкістю до біса тонн на годину, тож на ракети його було не настати. Команда під орудою Айзека Лаббока облаштувала майданчик для стендових випробувань у Ланггерсті, що неподалік Горшема, і заходила експериментувати з рідким киснем та авіаційним пальним, провівши перше вдале випробування у серпні 42-го. Інженер Лаббок двічі був найкращим студентом у Кембриджі, а ще — Батьком Британських Досліджень Рідкого Кисню, а те, чого він не знав про інші кислі речі, і знати не було потреби. Тепер у головних

його асистентах ходить містер Джеффри Голлін, і саме цьому Голліну і підпорядкований Гіларі Баунс.

— Ну, сам я прихильник «Esso», — Слотропу здається, що про це таки варто згадати. — Моя стара тарадайка жерла дуже багато, але була гурманкою. Як заповню «Shell», то цілий бутель «Бромом» тра було у бак заливати, аби в отої скурвої «терраплейки» все грало.

— Річ у тім, — брови капітана Баунса, відданого компанії на 110 відсотків, ходять вгору-вниз, допомагаючи йому відбиватися, — що тоді ми займалися тільки перевезенням і зберіганням. У ті дні, ще до япошок і фашистів, виробництвом і очищенням займалися голландці у Гаазі.

Слотроп, безталанний телепень, згадує, як Катъє, втрачена Катъє, вимовляє назву рідного міста, шепоче голландською слова кохання, коли вони пливуть морськими ранками в іншій епосі, за іншого зволнення... *Хвильку.*

— Це не «Bataafsche Petroleum Maatschappij, N. V.»?

— Таки-так.

А також негатив знімка аерофоторозвідки міста, темно-брунатного, з мокрими плямками — ніколи не вистачає часу просушити як слід...

— А ви, остолопи, хоч *тямите*, — його невідь навіщо намагаються навчити ще й англійської англійської, а виходить, як у Кері Гранта, — що фріци саме в тій Гаазі й були, гатили триклятими ракетами по Лондону, та-а при цьому *використовували...* будівлю штаб-квартири «Royal Dutch Shell» на Йозеф Израельплайн, якщо мені не зраджує пам'ять, там стояла апаратура *радіонаведення?* Це *що* за чортівня, старий?

Баунс витріщається на нього, дзенькаючи начеревною біжутерією, не зовсім тямлячи, як розуміти Слотропа.

— Маю на увазі, — Слотроп уже завівся, хоча все це непокоїть його дуже здалеку, тут і сваритися нема через що, правда? — чи не видається вам трохи дивним, коли ви з «Shell» працюєте над *своїм* двигуном на рідкому пальному по *цей* бік Каналу, еге ж, а *ті* хлопці гатять у вас *своїми* лайбами з вашої ж... хай йому біс... «шеллівської» передавальної вишки?

— Ні, я не розумію, як це... до чого ви хилите? Та вони просто обрали найвищу споруду, яку тільки змогли знайти на прямій від пускових установок до Лондона.

— Так, і до того ж на потрібній *відстані*, не забувайте — рівно дванадцять кілометрів *від* пускових установок. Так? Саме це я і маю на увазі. — Так, зачекайте, а *що* це я маю на увазі?

— Ну, під таким кутом я на це ніколи не дивився.

Я так само, Джеконе. Ой, я так само, людоньки...

Гіларі Баунс і його Спантеличена Усмішка. Ще один безневинний телепень, такий собі стриманий ентузіаст на зразок сера Стівена Додсон-Трака. Але:

Приповідка для Параноїків 2: Безневинність створіння обернено пропорційна аморальності Творця.

— Сподіваюся, я нічого зайвого не бовкнув.

— А це ж як?

— Ви ніби... — Баунс хекає, що мало б означати дружнє хмикання, — трохи розхвилювалися.

Нормально так розхвилювався. Присягаюся щелепами та іклами Створіння, такої собі Присутності, настільки велетенської, що її ніхто не бачить, — ось! ось чудовисько, про яке я казав. — Та ніяке то не чудовисько, дурненький, то *хмари!* — Ні, хіба ти не *бачиш?* Це його *ноги*... — Ну, а Слотропові ввижається звірина у небесах: її зримі кігті й луску всі сприймають за хмари та інші подобини... або може таке бути, що всі погодилися *називати їх іншими іменами*, аж тут Слотроп чує...

— Це просто «прикрий збіг», Слотропе.

Він навчиться розпізнавати у чужих словах лапки.

Суто книжковий рефлекс або навіть генетична схильність, бо давні Слотропи на своїх блакитних пагорбах сприймали Біблію як невід'ємну частину домашнього побуту, завчивали вірші та глави про Ковчеги, Храми і Провидницькі Престоли — всі матеріали і розміри. За цим усім стояли дані, які більшою чи меншою мірою несповідимо свідчили про Бога.

І чи ж є більш підхожий для Тайрона спосіб Збагнути Все Це одного холодного ранку, як не такий:

Це світлокопія німецької специфікації на деталі, така поганенька, що він ледве годен прочитати слова... «Vorrichtung für die Isolierung^[270], 0011–5565/43», це що таке? Номер він знає напам'ять, це номер первісного контракту на ракету А-4 загалом. А що «ізоляційний засіб» робить поряд з номером контракту на «Aggregat»? До того ж із

позначкою DE, що є найбільшим у фашистів пріоритетом? Кепсько. Або клерк з ОКВ, курва, гав ловив, а таке час від часу трапляється, або він просто не знав номера і підставив ракетний як найбільш підхожий. Заявка, номери деталей і виробів, усі мають однакову позначку-прапорець, що спрямовує Слотропа до «Документа SG-I». Позначка каже: «Geheime Kommandosache! Це державна таємниця відповідно до § 35 R5138».

— Знаєте, — вітає Слотроп генерала Віверна, коли той пропихається у двері, — а мені потрібна копія «Документа SG-1».

— Хо, хо, — відповідає генерал. — Нашим хлопцям також потрібна, чогось мені так здається.

— Давайте без дурні. — Найменша дециця розвідданих союзників щодо А-4, хай наскільки б вони були засекреченими, потрапляє у Лондоні до таємної лійки, і звідти все тече у розкішні Слотропові покої в Казино. Досі від нього нічого не приховували.

— Слотропе, документів SG не існує.

Перше бажання — тицьнути генерала носом у специфікацію, але сьогодні він проникливий як кіт, що збиває з пантелику бравих англійських вояків.

— Он воно як. Ну, може, я неправильно зрозумів, — удавано озирається по заваленій паперами кімнаті, — може, там «56» або щось інше. А хай йому біс, щойно ж *тут* була...

Генерал знову йде геть, Слотроп залишається з головоломкою, ну, ще наче ненав'язливою... ще... Навпроти специфікації деталей у колонці «Матеріали», ось, маєш — «Imipolex G». Що, правда? Ізоляційний пристрій з «Imipolex G»? Він перекидає всю кімнату, шукаючи довідник із німецькими торговельними марками. Нічого навіть приблизно схожого... відтак знаходить специфікацію головних матеріалів для А-4 і всього допоміжного обладнання, і там, певна річ, ніякого іміполексу. Луска та пазурі, та ще нечутні кроки...

— Щось не так? — Гіларі Баунс знову встромив носа у двері.

— Йдеться про рідкий кисень, треба трохи більше даних щодо питомого імпульсу.

— Питомого... ви маєте на увазі питому тягу?

— Так, так, тягу, авжеж, — англійська англійська на допомогу, Баунс відступає:

— Для рідкого кисню і спирту — близько 200. Вам щось іще треба знати?

— А ви, хлопці, хіба не використовували у Ланггерсті бензин?

— Серед іншого — використовували.

— Саме про інше наразі і йдеться. Чи ви не знаєте, що йде війна? Не скупіться.

— Але всі звіти нашої компанії у Лондоні. Може, коли там буду наступного разу...

— От же ж бісова тяганина. Мені *вже* треба, кеп! — Він натякає на те, що має необмежений доступ до Необхідних Даних, і Баунс одразу це підтверджує:

— Думаю, можна надіслати запит телетайпом...

— Так це ж *інша* справа!

Телетайп? Так, Гіларі Баунс має свій особистий Пристрій, або ж Термінал Міжнародної Телетайпної Мережі «Shell», на що Слотроп так сподівався у готельному номері, у комірчині за вішаком з алкитівськими мундирами і накрохмаленими сорочками. Слотроп спритно прокладає собі шлях не без допомоги подружки Мішель, на яку, як він помітив, Баунс уже не раз поглядав.

— Як життє, мала, — нагорі, у брунатній, завішаній панчолами мансарді, де ночують танцівниці, — як дивишся на те, аби підчепити вгодованого нафтовика? — Виникла незначна мовна проблема, і вона думає, буцімто має якимось своїм місцем причепитися до тлустого чоловіка, що стікає сирою нафтою, і під таким кутом секс їй навряд чи сподобається, але невдовзі це питання вирішується, і вона вже сповнена запалу так розвіятися з дядьком, аби він забув про свій телетайп на досить довгий проміжок часу, поки Слотроп зв'язуватиметься з Лондоном і робитиме запит про «Imirolex G». Таки-так, вона не раз зауважувала капітана Баунса серед своїх щонічних залицяльників, зокрема, помічала блискучу штукенцію, яку бачив і Слотроп: золоте бензольне кільце з вигнутим хрестом всередині — відзнака «IG Farben» за Визначний Внесок у Дослідження Синтетичних Матеріалів, Баунс отримав цю нагороду ще 32-го. Промисловий зв'язок, про який свідчить ця штукенція, і справді дрімав у закамарках Слотропового розуму, коли постало питання про Передавач Ракетного Наведення, і частково надихнув на теперішній телетайпний підступ. Кому знати ліпше, як не конторі на кшталт

«Shell», космополітичній, без симпатій до певної сторони у війні, без якогось конкретного обличчя або спадщини: знай, качає собі з глобального пласту, що залягає глибше за інші, звідки тягнуться всі видимі нитки корпоративного володіння.

Гаразд. Сьогодні забава на *Car, chez*^[271] Рауля де ля Перлімпінпіна, молодого пришелепкуватого спадкоємця лімозького феєрверкового магната Жоржа «Пудри» де ля Перлімпінпіна — якщо тільки слово «забава» доречне, аби описати те, що безупинно триває з часу визволення цього шматка Франції. Слотропові дозволено — під звичайним наглядом — заходити до Рауля будь-якої пори. Там збирається юрмище легковажних ледацюг — стікаються з усіх закутків Союзницької Європи, пов'язані якоюсь мережею родинних стосунків, полюванням за спідницями та спільною історією участі в інших таких забавах, складність яких Слотропові так і не вдалося досягнути. Тут і там виринають обличчя давніх знайомих, американців з Гарварда або із ВГСЕС, їхніх імен він уже й не пам'ятає — вони примари, може, випадково, а може...

Саме на цю забаву Мішель і спокусила Гіларі Баунса, туди і Слотроп збирається, щойно з дзижчанням надійшла відповідь із Лондона, відкритим текстом через машинку Баунса, який саме зараз наводить на себе красу. Прочитає пізніше. Мугикаючи:

Обличчя сяє, не-мов мікрофон, ОК,
Бріюлін у волоссі — і хто із нас франт?
Я улесливий, на-че морозива ріжок
О, та я просто Міс-тер Га-лант^[272]...

і вбравшись у зелений французький костюм огидного фасону у непомітну фіолетову клітинку з широкою квітчастою краваткою, виграною у «червоне й чорне», в біло-брунатні туфлі з накладками для гольфу, у білих шкарпетках, Слотроп завершує образ опівнічно-синім капелюхом із заломленими крисами — і все, його вже нема, поцокотів підборами у фое Казино «Герман Герінг», красень та й годі. Коли він виходить, жилавий цивільний, замаскований під апаша (як його міг собі уявити працівник Таємної Служби), відривається від пройми

під'їзду і звивистою темною дорогою їде за Слотроповим таксі на забаву до Рауля.

□□□□□□

Виявляється, якийсь веселун вкинув у голландський соус сто грамів гашишу. Звістка поширилася серед гостей, і броколі просто змели. Печеня холоне на буфетних стійках на всю довжину зали, третина товариства вже куняє — переважно на підлозі, і якщо хочеш потрапити туди, де щось відбувається, доводиться прокладати шлях поміж тілами.

А що відбувається — геть незрозуміло. У садах звичні компанії, обговорюють якісь свої справи — сьогодні геть без видовищ. Гомосексуальний трикутник докотився до пощипувань і взаємних докорів, тож двері в туалет заблоковані. Прогулюються парочки, молоді офіцери блюють надворі у цинії. Переважають дівчата — з оксамитовими бантами, з мусліновими рукавами, недогодовані, широкоплечі, із завивкою, говорять пів дюжиною мов, одні смагляві від тутешнього сонця, інші бліді, як Намісниці Смерті, ті, що зі східніших околиць Війни. Пристрасні шмаркачі із блискучим, немов лаковані туфлі, волоссям безперестану метушаться в погоні за дамами, старші ж світять лисинами і воліють стояти й чекати, докладаючи хіба мінімальних зусиль, витріщаються і роззявляють рота по всіх залах, поки говорять про справи. Один куток салону окупував танцювальний оркестр, і зовсім виснажений естрадний співак із хвилястим волоссям і дуже червоними очима співає

ДЖУЛІЮ (фокс-трот)

Джу-лія,
Найдорожча моя лі-лі-я,
І тебе підманув би я —
Подаруєш ці-лу-нок ме-ні?

Джуул-іяаахх,
На тебе давно полю-ю я,
Брюлями тебе обві-шаю я,
Подаруй-но ці-лу-нок ме-ні!

Ахх Джуул-іаяахххх
У серці су-мую я
Навіть ла-ска мам-улі
Не врятує тоді —
Мене у біді...

Джу-лія,
Закричу алі-луя я,
Коли Джуул-іюуухх
Обійму назавжди^[273].

Мелодія дуже саксофонна і якась ніби парк-лейнова^[274], просто ідеальна для деяких психічних станів. Слотроп бачить Гіларі Баунса, очевидну жертву галюциногенного голландського соусу, він куняє на велетенському пуфі з Мішель, яка, своєю чергою, останні дві-три години погладжує на грудях його брязкальце від «IG Farben». Слотроп махає рукою, але ніхто з них того не бачить.

Наркомани з пияками без комплексів пхаються до буфету і кухонь, нишпорять у коморах, вилизують денця сковорідок. Віддалік іде гурт голих купальників, спускаються сходами до моря. Господар — Рауль — чалапає у десятигалоновому капелюсі, у сорочці а-ля Том Мікс^[275] із шестизарядним револьвером на поясі та першероном на повідку. На бухарському килимі кінь залишає по собі лайно, перепадає і розкиданим по долівці випадковим лежням. Усе безформне, розфокусоване, аж поки оркестр не заходжується грати щось саркастично-духове, і тут з'являється найпаскудніший тип, якого Слотроп коли-небудь бачив поза фільмом про Франкештейна, — у білому костюмі фасону «зут^[276]» з напрасованими складками на штанях, з довгим золотим ланцюжком для ключів, що виграє блискучими петлями, поки його власник перетинає залу, кидаючи сердиті погляди на всіх і кожного, наче квапиться, але не поспішає, оглядаючи обличчя і тіла, голова хитається з боку на бік, методично, дещо зловісно. Нарешті зупиняється біля Слотропа, що майстричить собі «ширлі темпл^[277]».

— Ти. — Палець, завбільшки з кукурудзяний качан, за якийсь дюйм від Слотропового носа.

— Таки-так, — Слотроп впускає на килим мараскинову вишеньку, а тоді роздушує її, коли робить крок назад. — Саме я. Аякже. А що таке? Будь-що.

— Ходімо. — Вони виходять із зали й прямують до евкаліптового гаю, де знаний марсельський рабовласник Жан-Клод Гонг вербує білих рабів.

— Агов, ти, — горланить він у гущавинь, — хочеш стати білою рабинєю, га?

— Трясця, ні, — долинає відповідь невидимої дівчини, — хочу зеленою!

— Кольору фуксії! — репетує хтось з оливкового дерева.

— Кіноварною!

— Ліпше займуся наркотою, — вирішує Жан-Клод.

— Глянь, — Слотропів приятель дістає конверт із цупкого паперу, що, як бачить навіть у сутінках Слотроп, напханий армійськими грошима із жовтою печаткою^[278].

— Потримай у себе, поки не попрошу віддати. Здається, Італо дістанеться сюди раніше за Тамару, але я не впевнений, хто саме з них...

— Такими темпами Тамара буде тут ще до вечора, — перебиває Слотроп голосом Граучо Маркса.

— Не намагайся підірвати мою віру в тебе, — радить Опецькуватий. — Ти той, хто мені потрібен.

— Аякже, — Слотроп запихає конверт у внутрішню кишеню. — Слухай, а де ти дістав такий костюмчик?

— У тебе який розмір?

— 42, середній.

— Матимеш такий самий, — і, сказавши це, зникає всередині.

— Та-а *ланцюжок крутезний теж!* — гукає Слотроп навздогін. Що воно за мара? Швендяє, розпитує. Чолов'яга виявляється Бюджеттом Воксвінгом, відомим утікачем з паризької «Caserne Mortier^[279]», найгіршої буцегарні на всьому європейську театрі воєнних дій. Спеціалізувався Воксвінг на підробці різноманітних документів: пайкових карток у гарнізонній крамниці, паспортів, *Soldbücher*^[280], побічна спеціалізація — торгівля армійським залізничкам. Значиться у самоволці з часу боїв за Клин, тож йому світить вишка, але він усе одно вечорами заходить на територію

американських військових баз подивитися у їдальні кіно, звісно, якщо це вестерни, надто вже йому подобається те лайно, коли на чужій землі у металічному гучномовці над сотнями ярдів бочок з-під пального і вантажівок стукотять копита, тож серденько у нього тріпоче, наче під вітерцем, він ганяє своїх зв'язкових за розкладом сеансів по всій окупаційній зоні, а одного разу, розповідають, поцупив генеральський джип, аби тільки доїхати до Пуатьє і подивитися на старого доброго Боба Стіла чи Джоні Мека Брауна. Його фотографія могла висіти в усіх караулках і закарбувалася в мізках тисяч військових поліцейських, але «Повернення Джека Слейда^[281]» він бачив двадцять сім разів.

Сьогоднішній сюжет — типова романтична інтрига Другої світової війни, черговий вечір у Рауля, що включає очікування партії опію, яку Тамара використовує під гарантію позики Італо, який, своєю чергою, винен Воксвінгові за танк «Шерман», який його друг Теофіл намагається нелегально переправити до Палестини, але має назбирати кілька тисяч фунтів для хабарів по обидва боки кордону, тож змушений заставити танк, аби взяти позику в Тамари, яка для оплати використовує частину позики Італо. Тим часом обладка з опієм, схоже, зривається, бо від посередника вже кілька тижнів нема жодної звістки, нічого не чути і про гроші, які Тамара заплатила йому авансом, отримавши їх від Рауля де ля Перлімпінпіна через Воксвінга, на якого Рауль тепер тисне, бо Італо, вирішивши, що танк уже належить Тамарі, заявився минулої ночі й сховав його десь у Невідомому Місці як погашення позики, тож Рауль тепер панікує. Якось так.

Кормі Слотропа роблять непристойні пропозиції двоє гомосексуалістів, що билися в туалеті. Баунса і Мішель ніде не видно, так само як і Воксвінга. Рауль вкрай поважно бесідує зі своїм конем. Слотроп влаштовується біля дівчини у довоєнній сукні від «Ворта» і з обличчям теннієлівської Аліси^[282] — таке ж чоло, ніс, волосся, — аж тут знадвору долинає пекельний гуркіт, гарчання, тріск дерева, перелякані дівчата вибігають з евкаліптового гаю і тікають до будинку, а за ними у мертвотно-бліде світло вихоплюється не що інше, як «Шерман»! фари горять, наче баньки Кінг-Конга, траки розкидають траву й уламки плитняку, він маневрує і зупиняється. Його 75-міліметрова гармата розвертається, аж поки не втуплюється крізь засклені двері просто в залу.

— Антуане! — молода дамочка витріщається на велетенське дуло, — заради Бога Святого, тільки не тепер... — Розчахується люк, і Тамара — здогадується Слотроп — хіба танк тепер має бути не в Італо? — а-а — з вереском вискакує звідти, лає на чім світ стоїть Рауля, Воксвінга, Теофіла та посередника в опійній оборудці.

— А тепер, — репетує вона, — ви всі у мене на мушці! Лише один *coup de foudre*^[283]! — Люк падає — о, Боже, — чути, як подаються 3-дюймові снаряди. Дівчата із вереском кидаються до виходу. Наркомани озираються, кліпають очима, усміхаються, кожен по-своєму кажучи «так». Рауль пробує видертися на коня і дати драла, але пролітає повз сідло й зісковзує з другого боку, падає у чан з чорноринковим «Джелл-О» з малиновим смаком і збитими вершками.

— Ой, ні... — Слотроп саме надумав підбігти до танка з флангу, аж тут ЙЙЙБЛАААНННІІІ! гармата бахкає неймовірно гучно, полум'я б'є у залу на три фути, ударна хвиля вганяє барабанні перетинки в самісінький мозок і жбурляє присутніх на стіни.

Зайнялася фіранка. Слотроп, перечіпаючись через гультяїв, нічого не відчуваючи, крім болю в голові, біжить крізь туман до танка — вискакує на броню, намагається відчинити люк і мало не падає — його ледь не збиває Тамара, яка знову вилазить полементувати. Після сутички, що відбувається не без еротичних моментів, бо Тамара ще молодиця ого-го і вигинається досить граційно, Слотроп усе ж примудрився взяти її у захват і стягти з танка. Хоча гримнуло будь здоров! і таке інше, погляньте, здається, ерекції у нього нема. Гм-м. Цих даних Лондон так і не отримав, бо ніхто нічого не помітив.

З'ясувалося, що снаряд не розірвався, а тільки пробив дві стіни і знищив величезну алегоричну картину з Доброчесністю та Пороком під час неприродного акту. У Доброчесності на вустах блукає непевна, туманна усмішка, Порок чухмарить нечесану волохату голову, трохи спантеличений. Палаючу штору загасили шампанським, Рауль у сльозах, тішиться, що живий, тисне Слотропові руки і цілує його у щоки, залишаючи патьоки «Джелл-О» на всьому, чого торкається. Тамару виводять охоронці Рауля. Слотроп щойно вивільнився з його обіймів і стирає з костюма «Джелл-О», коли на його плече лягає чиясь важка рука.

— Твоя правда. Ти мені таки потрібен.

— Та це що! — Еррол Флінн^[284] підкручує вуса. — Не так давно я врятував дамочку від восьминого, от.

— Є одна різниця, — каже Блоджетт Воксвінг. — Сьогодні це сталося насправді, а той восьминіг — ні.

— А як ти знаєш?

— Я багато чого знаю. Не все, але дещо, чого не знаєш ти. Послухай-но, Слотропе, тобі знадобиться друг, і то швидше, ніж ти думаєш. Не приходь на віллу — тут може бути надто гаряче, — але якщо зможеш дістатися Ніцци... — передає візитівку з тисненим шаховим конем і адресою на рю Россіні. — Я забираю конверт. Ось твій костюм. Дякую, братухо. — І зник. Має такий талант — щойно захоче, вмить розчиняється. Костюм «зут» у коробці, перев'язаній пурпуровою стрічкою. Ланцюжок теж є. Перше і друге належить хлопчині, що колись жив у Східному Лос-Анджелесі, його звали Рікі Гутьєррес. Під час Костюмних Бунтів 1943 року на юного Гутьєрреса накинулася ціла вантажівка англолінчувальників із Віттьєра, його лупцювали, а поліція Лос-Анджелеса дивилася і давала поради, і потім його ще й арештували за порушення громадського спокою. Суддя дав «заколотникам» можливість вибирати між цюпою і військом. Гутьєррес пішов до війська, на Сайпані був поранений, почалася гангрена, довелося ампутувати руку, і тепер він удома, одружився з дівчиною, яка працює на кухні, пече тако у Сан-Габріелі, самому роботи знайти не вдається, вдень пиячить... Але його старий костюм, як і тисячі інших, що належали тим, кого забрали того літа, і дурно висіли на всіх мексиканських дверях Л. А., купили, і вони дісталися аж на тутешній ринок, і нічого поганого, якщо дали якийсь прибуток, адже там лишень просякали б димом і немовлятами у кімнатах з опущеними від білого сонця жалюзі, день у день, на висохлих пальмах і в брудних стічних канавах, в обліплених мухами порожніх кімнатчинах...

□□□□□□

«Imipolox G» виявився нічим іншим, не більш і не менш зловісним, як новим пластиком, ароматичним гетероциклічним полімером, розробленим для «IG Farben» таким собі Л. Джемфом 1939 року, який значною мірою випередив свій час. Пластик стабільний при високих температурах — до 900° С, поєднує хорошу міцність з низьким

фактором утрати потужності. За своєю структурою це підсилений ланцюг ароматичних кілець, шестикутників — як і той золотий, що ковзає і поплескує Гіларі Баунса по череву, — тут і там чергується з так званими гетероциклічними кільцями.

Історія «Imipolex G» простежується до перших досліджень у «DuPont». Пластичність має свою традицію і власний шлях розвитку, який, так уже склалося, пролягає через «DuPont» і відомого їхнього працівника Карозерса на прізвисько Великий Синтезист. Його класичне дослідження макромолекул тривало всі двадцять роки і привело безпосередньо до нейлону, що не тільки став утіхою для фетишиста і благословенням для озброєного зловмисника, але на той час і для тієї Системи озвучив канон Пластичності: хіміки більше не залежать від милості Природи, тепер вони самі можуть вирішувати, яких властивостей хочуть від молекули, тож гайда її створювати. Наступним кроком після нейлону в «DuPont» стало монтування ароматичних кілець у поліамідний ланцюг. Незабаром з'явилася ціла родина «ароматичних полімерів»: ароматичні поліаміди, полікарбонати, поліетери, полісульфани. Ймовірно, цільовою властивістю найчастіше була міцність — першою серед тріади добродісностей Пластичності: Міцність, Стабільність і Білизна (*Kraft, Standfestigkeit, Weiße*: дуже часто це сприймали за нацистські графіті, і насправді, як мало вони відрізнялися від обмитих дощем стін, коли на сусідній вулиці диркають передачами автобуси, трамваї скрегочуть металом, а люди під дощем переважно мовчать, коли ранній вечір темніє до вигляду диму з комина, і руки молодих перехожих не у рукавах пальт, а десь усередині, немов заховані карлики, або у захваті кинули розклад і обмацують підшивку, навіть ще спокусливішу за новий нейлон...). Л. Джемф, серед іншого, тоді запропонував дуже логічно і діалектично взяти батьківські поліамідні ланки нового ланцюга і закрутить їх петлями також у кільця, велетенські «гетероциклічні» кільця впереміш із ароматичними. Цей принцип легко поширювався на інші прекурсорні молекули, так можна було синтезувати на замовлення будь-який бажаний мономер з високою молекулярною вагою, зігнути його гетероциклічне кільце, прикріпити і розтягти у ланцюг з «природнішими» бензольними або ароматичними кільцями. Такі ланцюги стали відомі як «ароматичні гетероциклічні

полімери». Один гіпотетичний ланцюг, запропонований Джемфом перед самою війною, пізніше перетворився на «Imipolex G».

У той час Джемф саме працював на швейцарську організацію, що називалася «Psychochemie AG», раніше відому як «Хімічна корпорація Grössli», відгалуження «Sandoz» (де, як знає будь-який школяр, зробив своє надважливе відкриття легендарний доктор Гофманн). На початку 20-х «Sandoz», «Ciba» і «Geigy» зібралися до купи і перетворилися на швейцарський хімічний картель, невдовзі вони поглинули і фірму Джемфа. Очевидно, що в будь-якому разі більшість контрактів «Grössli» уклали із «Sandoz», усні домовленості між швейцарським картелем та «IG Farben» відомі ще з 1926 року. Коли за два роки по тому німці заснували свою компанію-ширму у Швейцарії, вони купили контрольний пакет акцій «Grössli», і компанія постала вже під назвою «Psychochemie AG», тож патент на «Imipolex G» зареєстрували і на «IG», і на «Psychochemie» водночас. «Shell Oil» потрапила туди завдяки угоді 1939 року з «Імперським хімічним». Через якусь дивну причину, як з'ясує Слотроп, після 1939 року жодної угоди між ІХТ та «IG» укладено не було. В угоді щодо іміполексу Імперхім міг торгувати новим пластиком на ринках Британської співдружності в обмін на фунти та інші юридично чинні зустрічні задоволення. Дуже мило. Отже. «Psychochemie AG» досі на плаву, досі займається бізнесом за тією ж адресою на Шоколадештрассе у тому ж таки Цюриху, що у Швейцарії.

Слотроп дещо збуджено метляє довгим ланцюжком свого модного костюма. Одразу впадають в око кілька речей. На ньому сходиться всього навіть більше, ніж у найпараноїдальніших припущеннях. «Imipolex G» виникає у таємничому «ізольованому пристрої» в ракеті, що запускається за допомогою передавача на даху штаб-квартири голландського «Shell», що також має ліцензію на торгівлю іміполексом, — у ракеті, силова установка якої страшенно нагадує установку, розроблену британським «Shell» майже в той самий час... і, ох, отакої, тепер Слотропу спадає на думку, де саме *збирається* вся розвідувальна інформація щодо ракети — в кабінеті нікого іншого, як зятя Черчілля, містера Дункана Сендіса, що працює в Міністерстві постачання, розташованого не де-небудь, а в «Шелл-Мекс-Гаусі», та *хай Бог милує...*

І ось Слотроп зі своїм вірним компаньйоном Блоджеттом Воксвінгом влаштує чудовий наліт у стилі командос на «Шелл-Мекс-Гаус» — у самісіньке серце регіональної контори Ракети в Лондоні. Здолавши взводи охорони за допомогою свого невеличкого «стена», розкóпавши ногами сексапільних і верескливих секретарок із Жіночої допоміжної служби сухопутних військ (як тут іще реагувати, навіть якщо жартома?), брутально спустошивши теки з документами, жбурляючи коктейлі Молотова, молодики у модних зут-костюмах нарешті вриваються в найостаннішу святая святих, у штанях, підтягнутих аж до пахв, від них тхне паленим волоссям і пролітою кров'ю, і тут вони бачать не містера Дункана Сендіса, змалілого перед лицем їхньої доброчесності, не відчинені вікна, ніхто не дає драла, нема розкиданих карт для ворожіння, ніхто не міряється силою волі з великим Консорціумом — лишень досить нудну кімнатчину, попід стінами спокійно блимають обчислювальні машини, теки з продірявленими картками — крихкими, наче зацукрованими, як останні німецькі стіни, що стоять поодинці після бомбардування і тепер карлючаться над головами, загрожуючи скластися від поруху вітру, що розвіює дим... У повітрі відчувається запах вогнепальної зброї, але нема ніяких секретарок. Обчислювальні машини щебечуть і передзвонюються, час відігнути криси капелюхів, закурити сигаретку після бою і подумати про втечу... пам'ятаєш, як сюди заходили, всі ці повороти і вигини коридорів? Ні. Ти не зауважив. Будь-які з цих дверей можуть привести у безпечне місце, але на це може забракнути часу...

Але Дункан Сендіс — лише ім'я, функція, тож «А як високо вона здіймається?» — недоречне запитання, тому що Вони підігнали всі структурні схеми організації, Ними заповнені всі посади й імена, тому Приповідка для Параноїків 3: Якщо вони змусять тебе ставити неправильні запитання, їм можна буде не перейматися відповідями.

До Слотропа доходить, що він втупився у світлокопію специфікації, через яку все й почалося. *Як високо вона здіймається... ахxxx.* Підступне запитання, зрештою, стосується *обладнання, а не людей!* Примружившись, уважно водячи пальцем по стовпчиках, Слотроп знаходить Вищий Агрегат отого *Vorrichtung für die Isolierung.*

«S-Gerät^[285], 11/00000».

Якщо це число є серійним номером ракети, про що свідчить уже сама форма його написання, то це має бути особлива модель — про модель із чотирма нулями Слотроп навіть і не чув, що вже й казати про п'ять нулів... не чув і про «S-Gerät», є також «I-» та «J-Gerät», вони в системі наведення... мабуть, у «Документі SG-I», якого начебто не існує, про це і йдеться...

Геть із кімнати, без певної мети, під повільний барабанний бій м'язів живота *подивимося, що станеться, будь наготові...* У ресторані Казино ніхто не перешкоджає йому зайти досередини, по шкірі не пробігає холодок, тож Слотроп сідає за столик, на якому хтось залишив лондонську «Таймз» за минулий вівторок. Гм-м. Щось давненько їх не було видно... Гортає, дум, дум, ді-ду, ага. Війна триває, Союзники обступують Берлін зі сходу і заходу, яечний порошок далі йде дюжина за один і три, «Полеглі офіцери», Мак-Грегор, Макер-Маффік, Вайтстрит, «Особисті некрологи»... «Зустрінь мене в Сент-Луїсі» йтиме в кінотеатрі «Ампір» (пригадує, як показував пеніс-у-коробці-попкорну такій собі Мадлен, що аж ніяк не...)

Алюр... Ох, курва, не може бути, зачекай-но...

«Справжня чарівність... сором'язливість... сила характеру... засаднича християнська чистота і доброта... ми всі любили Олівера... його відвага, чуйне серце і незмінна добродушність усім нам служили натхненням... героїчно загинув у бою, очоливши відважну спробу врятувати солдатів свого підрозділу, на яких обрушилася німецька артилерія...» І підпис його найвідданішого товариша по зброї Теодора Блоута. Уже *майора* Теодора Блоута...

Втупившись поглядом у вікно, в нікуди, стискає столовий ніж з такою силою, що ледь не ламаються кістки. З прокаженими таке трапляється. Перебої мозку зі зворотним зв'язком, не відчувають, наскільки несамовито стискають кулак. Ну, ви знаєте отих прокажених. Ну...

Десять хвилин по тому знову у своєму номері, лежить долілиць на ліжку, нічого не відчуває, всередині утворилася порожнеча. Плакати не може. *Нічого* не може.

Це зробили Вони. Заманили його товариша у якусь пастку, мабуть, дозволили вдати «геройську» смерть... а тоді *закрили його справу...*

Перегодя йому спаде на думку, що, може, вся ця історія — цілковита брехня. Вони легко могли підкинути таку інформацію у

«Таймз», могли ж? І залишили газету, щоб Слотроп її побачив. Але коли він до такого додумається, назад вороття вже не буде.

Опівдні, протираючи очі, приходять Гіларі Баунс із самовдоволеною посмішкою.

— Як вам учорашній вечір? Мені страшенно сподобався.

— Дуже радий чути. — Слотроп усміхається. *Ти також у моєму списку, хлопче.* Ця усмішка вимагає від нього більше люб'язності, ніж досі вимагало будь-що в його млявому американському житті. А тієї люб'язності, як він вважав, йому ніколи не вистачало. Але спрацьовує. Йому дивно, і він настільки вдячний, що мало не пускає сльозу. Найліпше не те, що усмішка ввела Баунса в оману, а те, що вона йому ще не раз стане у пригоді...

Він таки дістається Ніцци після швидкої втечі Карнизом^[286], через гори, його машину заносить, гума м'яко порипує над нагрітими сонцем прірвами, відірвався од усіх хвостів ще на пляжі, коли йому вистачило розуму позичити свої новенькі псевдотаїтянські плавки новому приятелю Клоду, помічникові кухаря приблизно такого ж зросту й зі схожою статурою, і поки вони стежили за Клодом, він знайшов чорний «сітроен» з ключами, все дуже просто, і покотився до міста у стильному білому костюмі, темних окулярах і м'якій панамі Сідні Грінстрита^[287]. Надто вирізняється у юрмі військових і мамзелей, що вже одягли літні сукні, але він ставить машину на площі Гарібальді, прямує до бістро на старо-Ніццевому боці «La Porte Fausse»^[288] і повагом жує булочку, п'є каву, а відтак вирушає на пошуки адреси, яку дав йому Воксвінг. Виявляється, це допотопний чотириповерховий готель, коридорами тиняються ранні п'яниці, набряклі повіки — як маленькі буханці, змашені останніми променями вечірнього сонця, літня пилюка статечно клубочиться у брунато-сірому світлі, на вулицях відчувається літня полегкість, квітневе літо гуде неосяжною круговертю передислокації з Європи до Азії, щоночі змушуючи не одну душу чіплятися за тутешній супокій, зовсім поруч із водостоком Марселя, передостанньою зупинкою паперового циклону, що вимітає все з Німеччини, вздовж річних долин, декого починає тягти із самого Антверпена та північних портів, бо круговерть набирає сили, позаяк основні маршрути вже прокладено... Як ножем різнуло, тут, на рю Россіні, Слотропа спіткало найсильніше враження, яке тільки може дати захід сонця в чужому місті: там, де світло з небес врівноважує

електричне світло вуличних ліхтарів, саме перед першою зіркою — обіцянка подій без причин, несподіванок, рух під прямим кутом до всіх напрямків, які могли трапитись у його житті.

Слотроп занадто нетерплячий, щоб чекати першої зорі, тому заходить до готелю. Килими запилюжені, смердить спиртним і хлоркою. Неквапливо, разом та поодиночі, ходять моряки й дівчата, а Слотроп кидається від дверей до дверей, шукає, хто йому що-небудь скаже. У кімнатах з важкими дерев'яними меблями горлає радіо. Скидається на те, що сходи тут не прямі, а ніби хиляться на бік, ще й по стінах збігає світло двох кольорів: землі та листя. На горішньому поверсі Слотроп нарешті надibuє літню мамцю-*femme de chambre* ^[289], що прямує до номера зі зміною білизни, дуже білою у сутінках.

— Навіщо ви звідти поїхали, — сумний шепіт ніби з телефонної слухавки в якомусь далекому місці, — вони хотіли вам допомогти. Нічого поганого вони б вам не заподіяли... — Її волосся закручене догори, як у Джорджа Вашингтона. Дивиться на Слотропа під кутом 45°, таким собі терплячим поглядом шахіста на парковій лавиці, дуже великий горбатий ніс і яскраві очі: вона манірна, широкої кістки, носики шкіряних капців загнуті догори, на дебелих ногах червоно-білі смугасті шкарпетки, тож має вигляд доброї істоти з якогось іншого світу, щось на зразок ельфа, що не тільки шиє вам чоботи, поки ви спите, але й часом підмітає, ставить на вогонь банячок і, можливо, кладе свіжу квітку біля вікна...

— Перепрошую?

— Ще маєте час.

— Ви не розумієте. Вони вбили мого друга. — Але побачити це в «Таймз» отак, на людях... як отаке може бути реальним, достатньо реальним, щоб його переконати, що Алюр не вигулькне звідкись одного дня, якпоживаєтелюдоньки, а тоді сором'язлива усмішка... Агов, Алюре, ти де був?

— Де я був, Слотропе? Нічогеньке запитаннячко. — Його усмішка сьє знову, і світ геть вільний...

Слотроп світить на Воксвінгову картку. Стара розпливається у широчезній усмішці, у світлі двох нічних лампочок виблискують два вцілілі зуби. Вона тицяє великим пальцем угору, а тоді показує V, що може означати перемогу або бути якимось сільським оберегом від

пристріту, ну, аби молоко не скисало. Так чи інак, але вона саркастично хмикає.

Там горище, схоже посередині на мансарду. Біля входу сидить трійко молодиків із бакенбардами апашів і молода жінка, споряджена плетеним шкіряним кийком, курять тоненьку сигаретку з неоднозначним запахом.

— Ви заблукали, *mon ami*^[290].

— Е, ну, — знову показує Воксвінгову картку.

— *Ah, bien*^[291]... — вони відсовуються, а він вступає у сум'яття канарейково-жовтих «борсаліні», коміксових черевиків на корковій підошві з величезними круглими носами, наляпаних докупи контрастних кольорів (помаранчевого й блакитного, нев'янучої улюбленої зелені та пурпуру), буденної втіхи полегшення, як це буває у громадському туалеті, і телефонних перемовин у хмарах сигарного диму. Воксвінга там нема, але його колега, щойно побачивши картку, перериває гучне укладання якоїсь угоди.

— Що вам треба?

— *Carte d'identité*^[292], потрапити до Цюриха, Швейцарія.

— Завтра.

— Нічліг.

Чоловік передає йому ключ до кімнати вниз.

— Маєте гроші?

— Небагато. Не знаю, коли зможу...

Рахує, кидає погляд, шурхоче.

— Ось.

— А...

— Усе гаразд, це не кредит. Накладні витрати. Ще таке, надвір не виходьте, не напивайтеся, тримайтеся подалі від дівчат, що тут працюють.

— Ой...

— Побачимося завтра. — І знову до справ.

Уночі Слотропу незатишно. На жодному боці не вдавалося проспати довше десяти хвилин. Клопи невеликими підрозділами роблять вилазки на його тіло, і не скажеш, що не скоординовано, якщо брати до уваги ступінь його неспанья. До дверей підходять п'яниці, п'яниці та ще гультяї.

— Роне, пусти мене, це Дампстер, Дампстер Віллард.

— Що це за...

— Херово мені сьогодні. Ти вже вибачай. Мені не треба так напошуватися, від мене більше проблем, ніж того я вартий... чуєш... мені холодно... я здалеку...

Різкий стукіт.

— Дампстере...

— Ні, ні, це Мюррей Смайл, проходив з тобою підготовку, 84-та рота, пам'ятаєш? Наші порядкові номери відрізнялися тільки на дві цифри.

— Треба було... треба було все ж таки Дампстеру відчинити... куди він пішов? Я спав?

— Не кажи їм, що я приходив. Просто хотів сказати, що тобі не обов'язково вертатися.

— Невже? Вони сказали, що так буде ліпше?

— Буде ліпше.

Так, але чи вони *так казали*? — Мовчанка. — Агов? Мюррею? — Мовчанка.

Вітер продимає залізні конструкції, а внизу, на вулиці, вергає з боку на бік ящик від овочів, дерев'яний, порожній, темний. Мабуть, четверта ранку.

— Таки треба вертатися, курва, ще запізнюся.

— Ні. — Лишень шепіт... Але саме її «ні» залишилося з ним.

— Хтотам? Дженні? Це ти, Дженні?

— Так, я. Коханий, як добре, що я тебе знайшла.

— Але мені треба... — Вони дозволять їй жити з ним у Казино?..

— Ні. Не можу. — Але *що сталося з її голосом*?

— Дженні, я чув, що поцілило у твій квартал, хтось мені казав, одразу після Нового року... ракетою... і мені дуже хотілося повернутися і переконатися, що з тобою все добре, але... так *і не вернувся*, а тоді Вони перевели мене у Казино...

— Та нічого.

— Але якби я не...

— До них не вертайся.

А десь темною рибою за гранями рефракції у нічній течії сьогодні ховаються Кат'є з Алюром, двоє гостей, яких він найбільше хоче побачити. Він намагається вивести голоси біля дверей, вивести, як ноти на гармоніці, але нічого не виходить. Надто глибоко те, чого він хоче...

Удосвіта хтось гримає дуже гучно... з металевою твердістю. Слотроп відчуває, що цього разу треба лежати тихо.

— Ану відчиняй.

— Військова поліція, відчиняй.

Американські голоси, сільські голоси, високі й безжальні. Лежить і мерзне, боїться, що пружинний матрац може його виказати. Можливо, він уперше чує американця, як мав би чути неамериканець. Пізніше він пригадає, що найбільше його здивував фанатизм, упевненість не просто у силі, але у *правильності* того, що вони зібралися робити... йому давно казали сподіватися такого від фашистів, а особливо від япошок — *ми* завжди граємо чесно, — але оцих двійко за дверима настільки деморалізують, ну, як вигляд Джона Вейна зблизька (під тим кутом, що підкреслює, наскільки він косоокий, аж смішно, що раніше не помічав), який верещить «БАНЗАЙ!».

— Зачекай, Рею, вже йде...

— Гоппере! Ану, бовдуре, вертайся...

— Не полізу я у вашу гамівну сороочкууу. — Голос Гоппера стихає за поворотом, поліцейські кидаються навздогін.

І тут Слотропа осяває, достоту, крізь жовто-брунатні фіранки, що це його перший день Ззовні. Перший ранок на волі, йому *не треба* повертатися. Свобода? А що таке свобода? Нарешті він засинає. Незадовго до полудня заходить молода жінка, відімкнувши двері універсальним ключем, і віддає йому папери. Тепер він англійський військовий кореспондент на ім'я Ян Скаффлінг.

— Ось адреса одного з наших людей у Цюриху. Воксвінг бажає вам удачі і питає, чому так довго.

— Маєте на увазі, що йому потрібна відповідь?

— Сказав, що ви маєте подумати.

— А ска-а-ажі-іть-но мені, — йому це щойно спадає на думку, — з якого це доброго дива ви мені так допомагаєте? Ну, за безплатно, просто так?

— А хто ж його знає? Граємо у свою гру. Ви ж бо граєте у свою.

— Е...

Але вона вже пішла. Слотроп озирається: у денному світлі все навколо вбоге і ніяке. Тут і тарганам, либонь, незатишно... Невже він отак перескакує, як Катє на своєму колесі, по заскочці ось таких кімнат, затримується у кожній, аби хіба зібратися на силі чи достатньо впасти у відчай і наважитися на перехід до наступної, і вороття назад уже нема? Не вистачає навіть часу на те, щоб як слід роздивитися рю Россіні, галасливі пики у вікнах, пошукати заклад, де можна добре

попоїсти, дізнатися назву пісні, яку всі насвистують у ці дні передчасного літа...

За тиждень він уже в Цюриху після довгої подорожі поїздом. Доки самотні металічні створіння у затишку суцільного туману проводять дні й години за грою з молекулами, зображаючи промисловий синтез, коли молекули розпадаються, з'єднуються, зчіплюються і розчіплюються, він, дрімаючи, входить і виходить з галюцинацій Альп, туманів, прірв, тунелів, нудних до щему підйомів під неймовірними кутами, у темряві чути передзвін коров'ячих дзвіночків, вранці — зелені схили, запах вологого пасовиська, за вікном неголені робітники йдуть ремонтувати чергову дільницю дороги, довгі стоянки на сортувальних станціях, рейки сходяться і розходяться, як шари розтятої навпіл цибулини, сірість і спустошення, повні свистків ночі, зчеплення, гуркіт, бічні відгалуження, витрішкуваті корови на вечірніх схилах, армійські конвої на переїздах, а потяг мчить далі, ніякої чіткої національності чи протиборчих сторін, Війна всюди, однаковий понівечений краєвид, і «нейтральна Швейцарія» — це радше задушлива умовність, за якою спостерігають з не меншим сарказмом, ніж за «визвольною Францією» або «тоталітарною Німеччиною», «фашистською Іспанією» тощо...

Війна перелицьовує час і простір на свій копил. Тепер дорога біжить у різних мережах. Що видається руйнуванням, насправді — підготовка перегонів під інші цілі, інші наміри, які Слотроп починає намацувати лише тепер, проїжджаючи тут уперше...

Поселяється у готелі «Німбус» на тихій вулиці у Нідердорфі, районі цюрихських кабаре. Номер на горищі, туди можна дістатися драбиною. До вікна приставлено саме таку, ну що ж, дуже навіть добре, розмірковує Слотроп. Коли настає ніч, він виходить на пошуки місцевого представника Воксвінга, знаходить його трохи далі, на набережній Ліммата, під мостом, у кімнатах, напханих швейцарськими наручними годинниками, настінними дзигарями та ще висотомірами. Росіянин на прізвище Семявін. За вікном на річці й озері гудуть судна. Нагорі хтось грає на піаніно: збивається, приємний мотивчик. Семявін наливає настоянки на тирличі у філіжанки щойно завареного чаю.

— Найперше маєте зрозуміти, що тут кожен на чомусь спеціалізується. Потрібен годинник, ідете до одної кав'ярні. Якщо жінки — вже до іншої. Хутра поділяються на Соболині, Горностаєві,

Норкові та Інші. Те саме з наркотою: Стимулятори, Депресанти, Психотомиметики... Чого бажаєте?

— Е... інформації? — Отакої, наче сьорбнув «Моксі»...

— Ага. І ви туди ж. — Кидає на Слотропа кислий погляд. — До першої війни жилося легше. Ви не пам'ятаєте. Наркотики, секс, брязкальця. Валюта у ті дні була чимсь побічним, а слів «промислове шпигунство» ніхто й не чув. Але я бачив, як усе змінювалося — і як воно змінилося. Німецька інфляція, я мав би здогадатися, нулі тяглися вервечкою аж до Берліна. Тоді я сказав собі: «Семявін, це лише тимчасовий відступ від реальності. Невеличка аберація, нема чого смикатись, дій як завжди — покладайся на стійкість і здоровий глузд. *Тримайся, Семявін! Незабаром усе владнається*». Але знаєте що?

— І що б це могло бути?..

Трагічне зітхання.

— Інформація. Чим вам жінки і наркотики не догодили? Не дивно, що світ божеволіє, якщо інформація стала єдиною твердою валютою.

— А я думав, що сигарети.

— Ага, якраз. — Він приносить список цюрихських кав'ярень і кубел. Під заголовком «Шпигунство, промислове» Слотроп знаходить три заклади: «Ультра», «Ліхтшпіль» і «Штрегелі». На різних берегах Ліммата, ще й далеченько одне від одного.

— Нозі мої, нозі... — ховає список у величезну кишеню зут-костюма.

— Колись буде легше, усе це робитимуть машини. Інформаційні. Ви — хвиля майбутнього.

Починає курсувати між трьома кав'ярнями, у кожній сидить по кілька годин і п'є каву, один раз на день їсть цюрихські ковбаски і рьошті у Народних їдальнях... спостерігає за юрмами підприємців у синіх костюмах, почорнілих від сонця лижників, що збавляли час, краючи багатомильні льодовики і сніг, нічого не відали про воєнні кампанії чи політику, нічим не цікавилися, крім показань термометра та напрямку флюгера, всі їхні звірства у лавинах і льодопадах, перемоги у шарах доброго снігу... обшарпані іноземці у заляпаних мастилом шкіряних куртках і подертому солдатському робочому одязі, гості з Південної Америки закутуються у пальта на хутрі і тремтять під яскравим сонцем, літні іпохондрики, яких Війна заскочила під час лікування мінеральними водами на курорті, жінки у довгих чорних

сукнях не всміхаються, чоловіки у забруднених плащах, навпаки, всміхаються... і божевільні, випущені на вихідні з фешенебельних клінік, швейцарські психи: Слотроп знаний у цьому товаристві, і як його не знати: серед вуличної сірості й похмурих облич він один у білому — штиблети, зут-костюм, капелюх — білі, як тутешні цвинтарні гори... А ще він Нова Міська Дивина — ледве може відрізнити першу хвилю корпоративних шпиків від

ПСИХІВ НА ПОБИВЦІ!

(У кордебалеті не традиційні Хлопці та Дівчата, а Санітари і Психи незалежно від статі, хоча всі чотири комбінації на сцені є. Багато хто носить сонцезахисні окуляри з темними лінзами і білою оправою — не задля модного вигляду, а натякаючи на снігову сліпоту, антисептичну білизну Клініки, можливо, навіть на присмерк розуму. Але всі, здається, щасливі, розслаблені, невимушені... нібито й не пригнічені, нема різниці навіть у їхніх костюмах, тому спочатку важко відрізнити Психів від Санітарів, коли всі вони вистрибують з-за куліс, танцюючи та співаючи):

Ось ми, то й що, як не готові,
Вдягай свою маску, плети свої змови.
Ми багато сміємось, ми кепкуєм із них,
Як щасливі карлики на вихідних!

Ми ПСИХИ НА ПОБИВЦІ,
Ми просто в зашкварі: нам начхати
Мізки — у хімчистці, душі — на базарі.
Потвори у відпустці, без смутку і решти,
Безумні і гострі, як носки наших мештів,
Капелюх пішов по колу — для хмуру і сліз.
І страх туди вліз, одвічний твій страх.
Послухай кретина, життя миле, дитино,
Обіймай і цілуй, поки їде твій дах!
Ла-да-да, я-та я-та та-та тощо...

(Мурикають мелодійку, за якою йде ще таке^[293]):

Перший Псих (а може, Санітар): Маю для тебе чудову пропозицію. Американець? Я одразу пізнаю обличчя з батьківщини, скааажімо, також костюмчик, хоч на льодовик вилазь — ніхто не побачить! Ну так, я знаю, що ти думаєш про вуличних торговців, які ходять собі й ходять, три карти монте на тротуарі^[294] (якийсь час снує по сцені туди-сюди, вимахує пальцями, співає «Три карти монте на *тро, туарі*», знову і знову, тим самим нав'язливим тоном, повторів — скільки дозволять), і ти одразу бачиш — тут щось не те, бо всі тобі щось обіцяють просто за так, хіба ні? Саме так, і, як не дивно, це головне заперечення інженерів і вчених супроти поняття (понижує голос) вічного руху або, як ми це називаємо, Керування Ентропією — ось, ось маєте нашу карту — ну що ж, вони мають слухність. Принаймні *мали* слухність. Досі...

Другий Псих або Санітар: Ти вже чув про карбюратор двісті-мільна-галон, про завжди гостру бритву, вічну підошву, таблетку від корости, помічну для gland, про двигун, що працюватиме на піску, про орнітоптери і рободжазменів — ти мене чуєш, борідка цапина зі сталеві вовни — такі жваві, отак, а *ось* над цим треба тобі *поміркувати!* Готовий? Блискавична Засувка, Двері, Що Відчиняють Тебе.

Слотроп: Думаю, треба піти трохи подрімати...

Третій П. або С.: Перетворюємо звичайне повітря на діаманти Катаклізовим Відновленням Двоокису Вуглецю-у-у-у-у...

Якби Слотроп виявився чутливим до таких речей, вона була б дуже образливою, ця перша хвиля. Але вона відкотилася, жестикулюючи, звинувачуючи, благаючи. Слотропові вдається зберігати спокій. Пауза — відтак приходять справжні, спочатку повільно, але збираються, збираються. Синтетична гума або бензин, електронні калькулятори, анілінові барвники, акрил, парфуми (вкрадені есенції у флаконах для зразків), сексуальні звички сотні обраних членів ради директорів, креслення заводів, шифрувальні книжки, зв'язки і відкати — попроси, і вони роздобудуть.

Нарешті якось у «Штрегелі» Слотроп наминає братвурст і окраєць хліба, які проносив цілий ранок у паперовому пакеті, і тут нізвідки з'являється такий собі Маріо Швайтар у зеленій камізелці з жабками,

отак просто собі вигулькує зозулею з лунких ходиків Другої світової, за спиною нескінченні темні коридори, і приносить Слотропу вдачу.

— Т-с-с-с, Джо, — починає він, — агов, містере.

— Це не до мене — відповідає Слотроп із набитим ротом.

— ЛСД не цікавить?

— Фунти, шилінги, пенси. Ви помилилися кав'ярнею, друже.

— Боюся, що помилився країною, — Швайтар дещо скорботно. — Я із «Sandoz».

— Ага, «Sandoz»! — вигукує Слотроп і підсовує йому стілець.

З'ясовується, що Швайтар і справді дуже тісно пов'язаний із «Psychochemie AG», він один із фахівців Картелю з вирішення всіляких проблем, перебуває у вільному плаванні, працює на них поденно і шпигує у приватному порядку.

— Ну, — каже Слотроп, — мені дуже б хотілося знати все, що вони мають на Л. Джемфа, та-а на «Imirolex G».

— Феєе...

— Прошу?

— Дурня. Забудь. Це навіть не по нашій лінії. Ти коли-небудь пробував створити полімер, коли навколо самі індоляники? А велика матуся з півночі тільки й робить, що надсилає ультиматум за ультиматумом? «Imirolex G» — це альбатрос компанії, розумієш, янкі? Є спеціальні віце-президенти, що займаються тільки одним — здійснюють ритуал, щонеділі їздять і плюють на могилу старого Джемфа. Ти мало спілкувався з індоляниками — шляхетна кров! Вважають себе останньою ланкою європейської діалектики, поколінням виродженого насіння, ерготизм, відьми на мітлах, общинні оргії, загублені посеред гір кантони, де жодного дня за останні 500 років не минуло без видінь, вартові традиції, аристократи...

— *Зачекайте-но* — Джемф помер? — Чого це ви кажете «могила Джемфа»? — Треба копнути глибше, але ж він і живим як слід ніколи не був, то як він міг...

— Високо в горах, неподалік від Ветліберга.

— Ви коли-небудь...

— Що?

— Ви з ним бачилися?

— Це ще до мене. Але я знаю, що у таємних файлах «Sandoz» про нього купа даних. Отримати те, що тобі потрібно, справа не з легких.

— Ну...

— П'ятсот.

— П'ятсот чого?

Швейцарських франків. Слотроп не має п'ятсот нічого, крім хіба клопотів. Грошей з Ніцци майже не лишилося. Він вирушає до Семявіна через Гемюзе-Брюке, постановляє від сьогодні ходити пішки, жує білу ковбаску і гадає, коли вдасться побачити наступну.

— Спочатку, — радить Семявін, — ідіть у ломбард, отримайте франки за це, е-е, — показує на костюм. Але ні, тільки не костюм. Семявін нишпорить у комірчині, виходить із купою робочого одягу. — Вам би трохи зменшити свою помітність. Зайдіть завтра. Може, щось знайду.

Зі згортком білого зут-костюма під пахвою і менш помітний, Ян Скаффлінг виходить надвір, заглиблюється у середньовічне надвечір'я Нідердорфа, кам'яні стіни під присмерковим сонцем повиростали, як той хліб у печі, отакої, він тепер докумекав: влізе у щось схоже на бучу Тамари/Італо, і то так влізе, що й не вилізти...

Повертаючи на свою вулицю, у вечоровому холодку бачить чорний «роллс», мотор працює вхолосту, скло затемнене, надвечір'я настільки сутінкове, що в салоні нічогосінько не видно. Гарна машинка. Давно таких не бачив, було б дуже цікаво, якби не

Приповідка для Параноїків 4: *Ти ховаєшся, вони шукають.*

Цуннтт! Диддилунг, диддила-та-та-та, я-та-та-та це в нас увертюра до «Вільгельма Телля», назад у тінь, сподіваюся, ніхто не дивиться з-поза поляризованого скла — дж-ж, дж-ж, звертаючи за рiг, петляючи вузькими провулками, здається, погоні нема, але це один з найтихіших моторів, якщо не брати до уваги «королівського тигра»...

Забудь про «Німбус», каже собі Слотроп. Його починають турбувати ноги. Дістається Луїзештрассе і ломбарду перед самісіньким закриттям, вдається отримати трохи грошей — вистачить на сардельки на день або й два. Бувай, модний зут-костюмчику.

Ох і рано ж тут усе зачинається. Куди піти ночувати? На мить він проймається оптимізмом: пірнає у ресторан, телефонує на реєстрацію у «Німбус»:

— Так, алло, — англійська англійська, — будь ласка, скажіть, чи отой британський хлопчина, що чекає у вестибюлі, все ще там, а чи, може...

За хвилину лунає приємний ніяковий голос з «ви-ще-тут». Ох, просто неземний. Слотроп сахається, вішає слухавку, стоїть, дивлячись на людей, що вечеряють і витріщаються на нього — прокляття, прокляття, тепер Вони знають, що він їх засік. Ще лишається ймовірність, що його параноя вийшла з-під контролю, але надто вже забагато збігів. Окрім усього іншого, він упізнає звучання Їхньої показної безневинності, це Вони уміють...

Знов у місто: акуратні набережні, церкви, готичні двері мелькають повз нього... він має триматися подалі від готелю і тих трьох кав'ярень, так-так, так-так... Постійні мешканці Цюриха походжають у надвечірній блакиті, у синій, як міські сутінки, темній блакиті... Шпики та ділки порозходилися по домівках. Заклад Семявіна не годиться, Воксвінгове коло було дуже люб'язне, тож не варто ставити їх під удар. Наскільки люблять гостей у цьому місті? А може, ризикнути й поселитися в іншому готелі? Але ні. Стає прохолодно. З озера дме вітер.

Ловить себе на думці, що доплентався аж до «Одеона», одної з найвідоміших у світі кав'ярень, чия спеціалізація ніде не значиться — та й чи значилася колись узагалі. Ленін, Троцький, Джеймс Джойс, доктор Ейнтшейн — усі вони сиділи за цими столиками. І що такого вони мали спільного: навіщо вони займали цю вигідну позицію... можливо, річ у людях, у звичайній смертності, безупинному схрещуванні потреб і відчаю на одному доленосному відтинку вулиці... діалектика, матриці, архетипи — усім їм необхідно час від часу долучатися до пролетарської крові, до запаху тіл і безглузких викриків через столи, до обдурювання й останніх надій, бо в іншому разі — вся ця застаріла Дракульня, прадавнє прокляття Заходу...

Виявляється, Слотропові вистачає грошей на каву. Влаштується всередині, сідає обличчям до входу. П'ятнадцять хвилин — і він отримує шпигунський сигнал від смаглявого кучерявого чужинця в зеленому костюмі за кілька столиків. Також любить сидіти обличчям до входу. На його столі стара газета, схоже, іспанська. Розгорнута на незвичайній політичній карикатурі: черга чоловіків середнього віку, одягнених у камзоли та перуки, у поліційному відділку, де коп тримає буханець білого... ні, це немовля, а на етикетці підгузка напис LA REVOLUCIÓN... о, всі вони претендують на немовля революції, всі ці політики гризуться поміж себе, достоту зграя нібито-матусь, тож

карикатура має бути своєрідним пробним каменем, а цей зелений чолов'яга, як з'ясувалося, аргентинець на ймення Франсиско Сквалідоссі, чекає на реакцію... ключовий пасаж у самому кінці, де великий аргентинський поет Леопольдо Лугонес промовляє: «А зараз я вповім вам у віршах, як зачав її, не заплямувавши Первісним Гріхом...» Революція Урібуру 1930 року. Отже, газетці вже п'ятнадцять літ. Незрозуміло, чого Сквалідоссі чекає від Слотропа, тож має саме нерозуміння. Таке видається прийнятним, аргентинець одразу розслаблюється і зізнається Слотропу, що він і ще десяток колег, серед яких і міжнародна дивачка Грасієла Імаго Порталес, кілька тижнів тому захопили вінтажний німецький підводний човен у Мар де Плата і перетнули Атлантику — просити політичного притулку в Німеччині, щойно закінчиться Війна...

— Кажете, у *Німеччині*? Здуріли? Там казна-що робиться, Джеконе!

— Бачили б ви казна-що в нас удома, — сумно одказує аргентинець. Навколо рота пролягають довгі зморшки, зморшки, що свідчать про життя поряд з тисячами коней, де бачиш забагато приречених лошат і заходів сонця на південь від Ривадавії, де й починається справжній Південь... — Там безлад, відколи полковники захопили владу. Тепер, коли заворушився Перон... наша остання надія на «Acción Argentina^[295]», — *що це він торочить, Господи, я вмираю з голоду*, — її придушили за місяць після заколоту... тепер усі вичікують. Ходять на вуличні акції хіба через звичку. Жодної надії. Ми надумали рушати, поки Перон не домігся чергового портфеля. Найвірогідніше військового. Він уже обіймав посаду *descamisados*^[296], а тепер ще й армію отримає, розумієте... питання часу... ми могли б податися до Уругваю, там перечекати — така вже традиція. Але, можливо, він там надовго. Монтевідео кишить вигнанцями-невдахами та невдалими сподіваннями...

— Ага, але Німеччина — останнє місце, куди варто так рватися.

— *Pero ché, no sós argentine*^[297]...

Довгий погляд у далечінь, уздовж спроектованих шрамів швейцарських проспектів, у пошуках покинутого Півдня. Не та сама Аргентина, Слотропе, яка, за повідомленнями Боба Еберлі, підіймала тости за «Tangerine^[298]» у кожному барі, тепер... Сквалідоссі хоче

сказати: З усіх магічних дистилятів стогнучого, запітнілого перегінного куба Європи ми — найдрібніші, найнебезпечніші й найзручніші для практичного використання... Ми так само, як і ви, намагалися знищити своїх індіанців, ми так само, як і ви, прагнули білої версії реальності, яку отримали, — але навіть у найзадимленіших лабіринтах, у найдальнішій щільності полуденних балконів або дворів і воріт земля не дозволила нам забути... Але вголос він каже:

— Ви наче зголодніли. Ви вже їли? Я саме хотів повечеряти. Зробіть мені честь?..

У «Кроненгалле» знаходять столик нагорі. Вечірня метушня потрохи стихає. Ковбаски та фондю — Слотроп таки добряче зголоднів.

— За часів гаучо моя країна була чистим аркушем. Пампаси простягалися, скільки сягала людська уява, невичерпні, незагороджені. Місце, куди міг доїхати гаучо, ставало його. Але Буенос-Айресу забаглося гегемонії над провінціями. Напруга через власність посилювалась і повсюдно ширилася. З'явилися загорожі, свободи для гаучо стало обмаль. Наша національна трагедія. Ми одержимі спорудженням лабіринтів на місцях, де раніше простиралися розлогі рівнини і небо. Прагнемо накреслити на чистому аркуші паперу дедалі складніші візерунки. Для нас нестерпна така *відкритість*: для нас це страхіття. Гляньте на Борхеса. Подивіться на околиці Буенос-Айреса. Тиран Росас уже сто років як помер, але культ його процвітає. Попід вулицями міст, під перенаселеними кімнатами і коридорами, під загорожами і мережами сталевих доріг серце Аргентини у своїй упертості та винуватості прагне повернутися до первинного споконвічного невимовного спокою... анархічної єдності пампасів і неба...

— А-але колючий дріт, — Слотроп, натоптавши фондю у рот, знай собі наминає, — це вже *прогрес* — не-не можна вічно розкошувати на вільних просторах, неможливо стояти на шляху прогресу... — так, він насправді збирається ще пів години, цитуючи суботні вестерни, присвячені Власності, забивати баки цьому іноземцеві, що пригостив його вечерею.

Сквалідоссі, сприймаючи це як легке божевілля, а не грубість, лиш кліпає раз чи двічі.

— За звичайних умов, — намагається він пояснити, — завжди перемагає центр. Його сила з часом зростає, і цього не спинити, принаймні не звичайними засобами. Децентралізація, повернення до анархії вимагають незвичайних часів... ця Війна — ця неймовірна Війна — на сьогоднішній день стерла купу маленьких держав, що існували в Німеччині ціле тисячоліття. Геть стерла. *Відкрила Німеччину.*

— Аякже. Але чи надовго?

— Ні, не надовго. Безперечно, ні. На кілька місяців... може, до осені вже й мир настане — *discúlpeme*^[299] до весни, ніяк не звикну до вашої півкулі — хіба що на одну весняну хвильку, можливо...

— Так, але... що ви збираєтеся робити, захопите землі й триматимете? Вони, друже, швиденько вас звідти випроводять.

— Ні. Захоплена земля — це нові загорожі, а ми хочемо лишити все відкритим. Хочемо, щоб земля зростала, мінялася. У відкритості Німецької зони наша безмежна надія. — Відтак, ніби отримав у чоло, раптом швидкий погляд, не на двері, але нагору, *на стелю*. — І така ж небезпека.

На цей час підводний човен ходить десь неподалік Іспанії, занурений упродовж дня, вночі на поверхні заряджає батареї, час від часу приповзає на заправку. Сквалідоссі про подробиці заправки балакати не хоче, але скидається на те, що вони мають багаторічні зв'язки з республіканським підпіллям — співтовариством доброчесності, дарунком завзятості... Тепер Сквалідоссі контактує в Цюриху з урядами, які з різних міркувань можуть захотіти допомогти його анархії-у-вигнанні. До завтра він має встигнути надіслати повідомлення до Женеви: звідти його передадуть до Іспанії, на підводний човен. Але в Цюриху повно агентів Перона. Стежать за ним. А він не має права ризикувати і підставити контакт у Женеві.

— Можу допомогти, — Слотроп облизує пальці, — але через брак грошей...

Сквалідоссі називає суму, якої вистачить і Марію Швайтару, і на харчі на кілька місяців.

— Половину на стіл, і я побіг.

Аргентинець віддає повідомлення, адреси, гроші, оплачує рахунок. Домовляються за три дні зустрітися в «Кроненгалле».

— Хай щастить.

— І вам також.

Останній сумний погляд Сквалідоссі, він лишається за столиком один. Відкинутий чуб, затемнення.

Літак, пошарпаний DC-3, обраний за готовність підхалтурити, за добродушну засклену мармизу, за пільму зовні та всередині. Скорчений серед вантажу, Слотроп прокидається, металічна темрява, вібрація моторів пробирає до самісіньких кісток... Із переділки десь попереду ледь сотається червоне мерехтіння. Слотроп підповзає до крихітного ілюмінатора й визирає. Альпи під місячним світлом. Але якісь ніби невисокі, не настільки вражаючі, як він собі уявляв. Ну, та дарма... Він знову вмощується на м'якому пружному лежку, запалює сигару Сквалідоссі з пробковим фільтром, думаючи, а непогано так, хлопці просто сідають у літак і летять, куди заманеться... от навіщо сідати в Женеві? А може — ну, скажімо, в Іспанії? Але ні, там же фашисти. Може, десь на південних островах? Гм-м. Повно япошок і військових. А от Африка — Чорний Материк, там *геть* нікого, самі тубільці, слони і Спенсер Трейсі^[300]...

— Нема куди тікати, Слотропе, нема куди. — Постає шулитися біля ящика і тремтить. Слотроп мружить у слабкому червонястому світлі. Людина з обкладинки, безтурботний авантюрист Річард Галлібертон, але чомусь зовсім інакший. На обох щоках страшенні висипи палімпсестом поверх старих віспин, у чий симетрії Слотроп, якби мав око медика, побачив би алергію на наркотики. Штани-«джодпури» Річарда Галлібертона подерті й зашмаровані, блискуче волосся — масне й обвисле. Здається, він тихо плаче, зібгавшись пропацим ангелом над другосортними Альпами, над нічними лижниками, які на схилах далеко внизу наполегливо щось викреслюють, очищаючи, удосконалюючи свій фашистський ідеал Дії, Дії, Дії, колись і його осяйний сенс буття. Але не тепер. Не тепер.

Слотроп витягує руку, гасить сигарету об підлогу. Як легко може спалахнути ця ангелічно біла стружка. Лежи собі у тремтінні бідолашного літака, завмри, як можеш, клятий дурню, тебе надурили — знову тебе надурили. Річард Галлібертон, Ловелл Томас, хлопці Ровера й Мотора, пожовклі стоси «Нешнл Джіографікс» у Гогановій кімнаті — видно, всі вони брехали, і не було там нікого, хто міг би переконати його в чомусь іншому, ніякого тобі колоніального привида на горищі...

Гуркіт, ковзання, розворот, посадка на живіт, курва, та вони повітряного змія запустити не зуміють, в ілюмінатори сотається сірий швейцарський світанок, ніє кожен суглоб, болять м'язи і кістки. Знову час братися до справи.

Без будь-яких пригод сходить з літака, губиться в заспаному і похмурому гурті вранішніх пасажирів, експедиторів, працівників аеродрому. Куантран на світанку. Неймовірно зелені пагорби з одного боку, брунатне місто з іншого. Тротуари слизькі й мокрі. Повільно пливуть у небі хмари. Монблан каже «Привіт», озеро каже «Здоровенькі були», Слотроп купує двадцять сигарет і місцеву газету, питає дорогу, сідає у підоспілий трамвай і допіру пробуджений холодним повітрям з дверей і вікон котиться у Місто Миру.

Має зустрітися з аргентинцем у кав'ярні «Cafe l'Éclipse^[301]», це далеченько від трамвайної зупинки, вниз мощеною бруком вулицею до крихітної площі, оточеної овочевими і фруктовими ятками під бежевими дашками, крамничками, кав'ярнями, квітниками на вікнах, зі шланга помитими тротуарами. Тут і там провулками вештаються собаки. Слотроп сидить у кав'ярні, п'є каву з круасанами, читає газету. Невдовзі вигорає хмарність. Сонце кидає тіні через площу майже до того місця, де він сидить, виставивши всі антени. Наче ніхто не пасе. Він чекає. Тіні відповзають, сонце підбивається вище, тоді потроху сідає, і нарешті з'являється людина Слотропа, точнісінько така, як змальовували: костюм буенос-айресівської чорноти, вуса, окуляри в золотій оправі, насвистує давнє танго Хуана д'Арієнсо. Слотроп напоказ обмацує всі кишені, виймає іноземну купюру — все, як велів Сквалідоссі: спить на неї, зводиться, підходить.

Coto no, señor^[302], без будь-яких проблем розмінює банкноту в 50 песо — пропонує сісти, виймає гроші, записники, картки, невдовзі стіл засипаний папірцями, що зрештою знову розповзаються по кишенях, тож чоловік отримує повідомлення від Сквалідоссі, а Слотроп повідомлення, яке має тому передати. І по всьому.

Назад до Цюриха пообіднім поїздом, майже всю дорогу спить. Сходить у Шлірені, у богоненавидну темну годину, на випадок, якщо Вони стежать за *Bahnhof*^[303], сідає у попутку і їде до Санкт-Петергофштатта. Величезні дзигарі нависають над Слотропом, розлягаються порожні акри вулиць, як би він тепер висловився, у німій недоброзичливості. Нагадують квадратні двори Ліги Плюща в його

далекій юності, вежа з годинником настільки тьмяно освітлена, що й не побачиш, котра година, і тут спокуса, ніколи настільки сильної ще не було, здатися на милість присмеркового року, прийняти в обійми справжній жах безіменної години (якщо тільки... ні... Ні...): це була марнота, марнота, добре відома його пуританським пращурам, до мозку кісток чутливих до Нічого, Нічого, схованого під солодко змішаними студентськими саксофонами, з білими піджаками із помадою на вилогах, з ядучим димом «Фатіми»^[304], кастильським милом, що випаровується на блискучому волоссі, а ще під м'ятними поцілунками і з росою на гвоздиках. Це коли вдосвіта приходять молодші за тебе башибузуки, витягують з ліжка, зав'язують очі, агов Райнгардте, виводять на осінній холод, під ногами тіні та листя, а тоді мить сумніву, імовірність того, що вони — хтось інші — і ніщо до цієї миті справжнім не було: тобі цією виставою морочать голову. Але екран темніє, і часу геть не лишилося, за тобою нарешті прийшли агенти...

Яке місто є ліпшим за Цюрих, коли хочеш віднайти марноту? Батьківщина Реформації, рідне місто Цвінглі, людини наприкінці енциклопедії, і повсюди камінні нагадування. Шпики і великий бізнес у своїй стихії безперестанку рухаються поміж могильними каменями. Будьте певні, тут, у цьому місті, є колишні молоді хлопці, чиї обличчя мелькали перед Слотропом у шкільному дворі, а тоді у Гарварді на Пуританських Містеріях: вони на правду присягалися шанувати і завжди діяти в ім'я *Vanitas*, Порожнечі, їхньої повелительки... тепер вони, відповідно до такого-то і такого-то життєвого плану, прибули до Швейцарії працювати на Алена Даллеса і його «розвідувальну» мережу, яка нині діє під назвою «Офіс Стратегічних Служб». Але для втаємничених ОСС — таємний акронім: мантра, яку навчили повторювати подумки на випадок настання невідворотної кризи *осс*... *осс*, а це пізньою спотвореною латиною Темних століть означає «кістка»...

Наступного дня, зустрівшись із Маріо Швайтаром у «Штретгелі» і віддавши йому завдаток, Слотроп розпитує про могилу Джемфа. Там вони і домовляються владнати справу, високо в горах.

Скволідоссі не з'являється у «Кроненгалле», в «Одеоні» чи в якомусь іншому місці, куди Слотроп заходить наступними днями. Для Цюриха зникнення — річ досить звичайна, але Слотроп приходить

знову і знову, про всяк випадок. Повідомлення іспанською, розуміє хіба що кілька слів, але береже — раптом випаде нагода передати. Та ще й анархічні переконання чимось йому навіть подобаються. Ще коли Шейс бився із федеральними військами у Массачуссетсі^[305], Слотропи-Охоронці патрулювали Беркшир, шукали заколотників, маючи на капелюхах гілочки болиголову, аби відрізнитися від солдатів уряду — федерали встромляли у капелюхи білі папірці. У ті часи Слотропи ще не так поринули у виробництво паперу і вирубування лісів і воліли бачити живу зелень, а не мертву білизну. Перегода вони втратили або продали усвідомлення того, на чиему боці були, і Тайрон загалом успадкував їхнє байдуже невігластво у цій царині.

За його спиною вітер пронизує склеп Джемфа. Слотроп розбив тут табір кілька ночей тому, майже без грошей, чекає на звістку від Швайтара. Розжився парою швейцарських військових ковдр, тож ховається од вітру, загортаючись у них, навіть може поспати — просто поверх містера Іміполекса. Першої ночі боявся заснути, боявся появи Джемфа, чий німецький науковий розум Смерть виродила до набору примітивних рефлексів — нема сенсу скаржитися німій оскаленій п'огані в бездушній шкаралущі... цвенькають голоси, його поличчя під місячним сяйвом, і крок за кроком він, Воно, Витіснене у підсвідомість, наближається... *зачекай-но* і сон тікає геть, голе обличчя, повертається до чужоземних нагробків, *що таке? що то було...* і назад, майже впритул, знову назовні... назовні й назад, і так майже всю ніч.

Не приходить. Схоже, Джемф таки помер. Вранці Слотроп прокидається і відчуває, що йому значно ліпше попри порожній шлунок і нежить, а такого не було вже місяцями. Очевидно, він пройшов випробування, не чиєсь випробування, але одне зі своїх — для різноманітності.

Місто під ним, омите почасти світлом, — це некрополь церковних шпилів і флюгерів, білих фортечних веж, широких будівель з мансардними дахами і тисячами блискучих вікон. Перед полуднем гори прозорі, як крига, згодом перетворюються на сині кучугури м'ятого атласу. Озеро гладеньке, мов дзеркало, але гори та будинки, що в ньому відбиваються, чомусь дуже розмиті, краї тонкі й побрижені, наче під дощем: мрія про Атлантиду, про Зуггенталь^[306]. Іграшкові села, спустошене місто фарбованого алебастру... Тож Слотроп

облаштовується тут, на холодному вигині гірської стежки, знічев'я ліпить і кидає сніжки, викурює останній недопалок, останній, наскільки йому відомо, на всю Швейцарію «Лакі Страйк»...

На стежці чути кроки. Цвікають калози. Це посильний Маріо Швайтара з великим грубим конвертом. Слотроп віддає гроші, стріляє сигарети і кілька сірників, а тоді вони розходяться. Біля склепу знову підпалює купку трісок і соснових гілок, гріє руки і гортає папери. Відсутність Джемфа оточує його, немов запах, а який саме, він сказати не може, немов якась аура, що з хвилини на хвилину викличе епілептичний напад. Ось уже він має інформацію — не так багато, як би хотілося (ой, а скільки йому хотілося б?), але більше за ту, на яку він, практичний янкі, сподівався. Наступними тижнями, у нечасті хвилини, коли йому дозволено буде покопирсатися в минулому, можливо, випаде нагода пожалкувати, що він усе це прочитав...

□□□□□□

Зелені свята містер Пойнтсмен вирішив відсвяткувати на морі. Останнім часом у нього манія величі, але нічого серйозного — коли він снує коридорами «Білої візитації», наприклад, йому іноді здається, що всіх інших спаралізувало недугою Паркінсона, і тільки він бодай на щось здатний. Знову настав мир, на Трафальгарській площі у ніч Перемоги голубу не було де сісти, всі у конторі п'яні в дим, обіймаються й цілуються — за винятком Блаватського крила з Відділу Псі, яке у День Білого Лотоса подалося на прощу^[307] до будинку 19 на Авеню-роуд, що в Сент-Джонс-Вуді.

Знову настає пора відпусток. Пойнтсмен добре розуміє, що варто попустити віжки, проте Криза триває, а під час Кризи лідеру годиться виявляти стриманість у всьому, включаючи вакаційні настрої.

Про Слотропа жодної звістки вже цілий місяць, відколи недолугі телепні з військової розвідки втратили його слід у Цюриху. Фірма почала обтяжувати Пойнтсмена, його продумана стратегія, схоже, не спрацювала. Під час перших бесід з Клайвом Моссмуном та іншими вона видавалася бездоганною: дати Слотропу можливість утекти з казино «Герман Герінг», а тоді покластися на Таємну Службу, нехай вони за ним стежить, а не ПОТІК. З міркувань економії. Рахунок за стеження — це, мабуть, найдошкульніша шпичка у вінці фінансових

проблем, який Пойнтсмен приречений носити протягом усього проєкту. Трикляте фінансування його просто розчавить, якщо тільки Слотроп не доведе до божевілля раніше.

Пойнтсмен таки помилився, він позбавлений навіть Теннісонової втіхи сказати, що помилки припустився «хтось^[308]». Ні, саме він і тільки він уповноважив англо-американську команду Гарві Спіда і Флойда Перду досліджувати довільну вибірку Слотропових сексуальних пригод. Кошти були, то що тут поганого? Вони буквально *повискакували* на цей еротичний Пуассон, мов ті очманілі карли. Донжуанова карта Європи: 640 в Італії, 231 у Німеччині, 100 у Франції, 91 у Туреччині, *але, але, але* — в Іспанії! в Іспанії — 1003! — ось що таке Слотропова карта Лондона, і двійко нишпорок настільки захопилися всемогутнім потягом до бездумних насолод, що тепер проводять дні у ресторанных двориках, збавляють час за салатом з хризантем і запеченої баранини або жартують з крамарками:

— Ей, Спіде, поглянь, *диня мускусна!* Такої не бачив з Третього Строку^[309] — ти лише понюхай, як пахне! То що, Спіде, візьмемо канталупу?

— Аякже, Перду, чом би й ні.

— Е... Вибирай сам, яка на *тебе* дивиться, добре?

— *Яка* на мене дивиться, так?

— Так. Оця, — крутить і показує — так негідники грубо повертають обличчя дівчат, які втрапили у халепу, — ось цю беремо, еге?

— Але-але я думав, ми разом... — нерішуче вказує на диню, з вибором котрої ще не змирився, у її сітчастому офсеті, немов посеред кратерів блілого місяця, вимальовується обличчя, обличчя полоненої жінки з опущеними очима, а повіки гладенькі, як персидська мозаїка...

— Ні, але, звичайно, я той... — Перду трохи *ніяково*, наче він змушений вибачатися за те, що їсть яблуко або кидає *виноградину* до рота, — просто, ну, от як, їх їм... ну, ти розумієш, — порскає сміхом, як йому здається, досить дружелюбно, щоб ненав'язливо натякнути на *дивність* такої дискусії...

...але його порскання Спід розуміє інакше: для нього це — свідчення психічної нестабільності трохи вугластого американця із завеликими зубами, що безперестану гнеться і сутулиться, худючий і хиткий, наче лялька на мотузочках. Посмикуючи головою, він усе ж

вибирає канталупу, розуміє, що платити доведеться самому, а це досить витратно, і плигає слідом за Перду, й обидва вони скік та й скік, тра-ля-ля-ля, лусь, і ще один глухий кут:

— Дженні? Нема тут ніякої Дженні...

— Може, Дженіфер? Женев'єва?

— Джинні, — (може, неправильно написали), — Вірджинія?

— Якщо джентльмени бажають розважатися... — Вишкірені зуби, голодна, маніакальна — добр-р-рого-ранку-а-він-дуже-добрий! — посмішка настільки широка, що вони завмирають, обоє тремтять, шкіряться, бо вона настільки *стара*, що годиться їм у Матері — у спільну Матір, поєднуючи найгірші риси місіс Перду і місіс Спід, — фактично, на *оту їхню матір* вона і перетворюється, просто у них на очах. Згубним морям не бракує спокусниць — тут розпусно і хтиво, та ще й як. Мірою того, як двох витріщених і розімлілих нишпорок затуляє в її ауру — підморгує просто на вулиці, хнисто-мідносяйна, з пасифлорою на віскозі, — незадовго до остаточного безпорадного падіння у нестямі її фіалкових очей, вони — краєчком свідомості — дозволяють собі останню думку про завдання, над яким їм годилось би працювати — Тижневі Обсервації Характерологічних Тайронівських Оказій (ТО ХТО?) — думка візуалізується у подобі клоуна, вульгарного недоладного блазня у блискітках безсловесних жартів про тілесні виділення, лисого, із ніздрів — неймовірні струмені волосся, заплетені у косички і перев'язані ядучо-зеленими бантиками, він хутко повзе рачки повз мішки з піском, пірнає під завісу, що опускається, хоче віддихатися, верескливо до них волає:

— Нема Дженні. Нема Саллі В. Нема Кібели. Нема Анжели. Нема Кетрін. Нема Люсі. Нема Гретхен. Коли вже до вас дійде? Коли до вас дійде?

І «Дарлін» нема, це з'ясувалося вчора. Відстежили ім'я до самої оселі такої собі місіс Квоед, але бідова розведена молодичка ніколи, за її словами, не чула, щоб англійське дитя називали «Дарлін». Їй страшенно шкода. Місіс Квоед цілими днями ледарювала у досить-таки нагламуреному домі у Мейфері, тож розслідувачі вшилися з району із великим полегшенням...

Коли вже до вас дійде? До Пойнтсмена доходить одразу, але «доходить», ну, так, ніби ти заходиш у спальню, а на тебе з тіней під стелею звалюється велетенська мурена, вишкіривши зуби у

широчезній пришелепувато-смертоносній усмішці, сопе і падає просто на беззахисне обличчя, аж раптом чуєш протяжний людський звук, і, хоч як це страхітливо, ти розумієш, що це *еротичне зітхання*...

Тобто Пойнтсмен тримається від усього цього якнайдалі, підсвідомо, як від будь-якого нічного кошмару. От якби цей кошмар виявився не фантазією, а *реальністю*, ну...

— Наразі дані неповні. — На цьому треба наголошувати в усіх заявах. — Ми визнаємо, що перші дані нібито свідчать, — пам'ятай, що треба *вдавати щирість*, — буцімто імена на карті Слотропа у кількох випадках не мають еквівалентів у масі фактів, які нам вдалося зібрати про час його перебування у Лондоні. Тобто *досі* вдалося збирати. У нашому розпорядженні є переважно імена, а не прізвища, як бачите, ікси, а не ігреки, маємо, так би мовити, горизонтальні координати без вертикальної осі. Важко сказати, наскільки все це «відповідає» реальності.

А що, як чимало — чи навіть більшість — Слотропових зірок одного чудового дня *направду виявляться* сексуальними фантазіями, а не реальними подіями? Навряд чи це скомпрометує наш підхід, як і підхід молодого Зігмунда Фройда, що колись мешкав у давньому доброму Відні: він наразився на схоже порушення ймовірності — з усіма казками про «татко-мене-згвалтував», які могли бути брехнею з фактологічного погляду, але були цілковитою правдою з погляду *клінічного*. Ви маєте зрозуміти: ПОТІК украй зацікавлений в отриманні строго визначеної клінічної версії істини. На щось більше ми не претендуємо.

Так чи інак, а це винятково Пойнтсменова ноша. Самотність фюрера — він відчуває, як дужчає у променях темного супутника, його зоря сходить... але він не хоче ні з ким ділитися славою, ні, наразі не хоче...

Збори колективу працівників, його працівників, стають до безглуздості непотрібними, в'язнуть у трясовині нескінченних суперечок про буденне — перейменовувати чи не перейменовувати ПОТІК тепер, коли Капітуляцію вже Оптимізовано, яку затвердити шапку на бланках і чи потрібна така шапка взагалі. Представник «Шелл-Мекс-Гауса» містер Денніс Джойнт хоче передати програму до відання Групи Спеціальних Реактивних Операцій (ГСРО) як частину британського плану з розроблення ракет «Операція “Зворотний

вогонь”» з осідком на Північному морі, біля Куксгафена. Що не день, то чергова спроба реформувати або навіть розпустити ПОТІК. Останнім часом Пойнтсмену дедалі легше впадати у стан «l'état c'est moi»^[310] — тут *іще* бодай хтось щось робить, чи все це тримається на ньому, на самій лиш його волі?..

Зрозуміло, «Шелл-Мекс-Гаус» аж казиться після Слотропового зникнення, адже втік хлопець, який знає геть усе, що тільки можна знати — не тільки про А-4, але й про те, що *Велика Британія* знає про А-4. У Цюриху безліч радянських агентів, а раптом Слотроп уже до них перекинувся? Навесні вони зайняли Пенемюнде, і скидається на те, що запопадуть іще й головний ракетний завод у Нордгаузені, все через ялтинську угоду... Принаймні три агенції ВІАМ, ЦАГІ та НІЛО^[311], а ще додати сюди інженерів від інших комісаріатів, які вже тепер працюють в окупованій совітами Німеччині зі списками персоналу й обладнання, призначених для вивезення на схід. У сфері впливу ВГСЕС Артилерійсько-технічна служба американських сухопутних сил і безліч її конкурентів, усіляких дослідницьких груп, які тільки й роблять, що гребуть усе, що тільки на очі трапить. Уже затримали фон Брауна і п'ять сотень інших, інтернували їх у Гарміш — а раптом вони і Слотропа схопили?

Криза значною мірою погіршується ще й дезертирством: Ролло Гроуста знову прийняли до Товариства психічних досліджень, Трікл відкриває власну практику, Майрон Грантон знову сидить на радіо, Мехіко віддаляється. Боргесіус продовжує виконувати щоденні обов'язки, але позаяк бригадир занедужав (старий пень забуває про антибіотики? — Пойнтсмену що, все робити самому?), і вона вже починає нервувати. Безперечно, Гьоза Рожавьольдї працює, як і працював. Фанатик. Рожавьольдї *ніколи* не піде.

Отже. Відпустка біля моря. З політичних міркувань група складається із Пойнтсмена, Мехіко, Мехікової дівулі, Денніса Джойнта і Катъе Боргесіус. Пойнтсмен взувся у туфлі на мотузяній підошві, на голові має довоєнний котелок, а на обличчі — нечасту усмішку. Погода — не ідеал: небо затягло хмарами, дме вітер, який під вечір принесе холод. Від атракціону з електричними машинами за сірими сталевими балками біля променаду долинає запах озону, ятки тхнуть морською живністю і солоним морем. На гальковому пляжі не пропхаєшся, цілі родини: батьки босоніж, у піджаках і жилетках, з настовбурченими

білими комірцями, мами у блузках і спідницях, висмикнуті із камфорної дримоти завдовжки з війну, скрізь бігають діти у пляжних костюмчиках, підгузках, комбінезончиках, коротких штанцях і довгих шкарпетках, капелюшках із короткими козирками. Морозиво, солодощі, кока-кола, молюски, устриці та креветки із сіллю та соусом. Руки солдатиків і їхніх дівчат захоплено терзають пінбольні автомати, англійська мова тіла і сварки, стогін, коли яскраві кульки торохтять дерев'яною смугою перешкод крізь ворітця, мигання, плескання фліперів. Віслюки кажуть «іа» і серуть, діти розтовкують те лайно, мами верещать. Чоловіки потопають у смугастих полотняних шезлонгах, теревенять про різновсякі справи, спорт, секс, але переважно про політику. Катеринка грає увертюру Россіні до «La Gazza Ladra^[312]» (пізніше ми побачимо, що у Берліні вона ознаменовує злет композитора, яким усі нехтували, віддавши перевагу Бетховену, що не пішов далі заяв про наміри), тож без ударних або гучності духових вона солодкава, сповнена надії, обіцяє лавандові сутінки, павільйони з нержавіючої сталі, загальне піднесення до аристократичного статусу і безкорисливу любов...

На сьогодні Пойнтсмен постановив не говорити про справи, нехай бесіда тече більш-менш вільно, нехай інші себе видадуть. Але всі почуваються сором'язливо або скуто, говорять якнайменше. Денніс Джойнт із хтивою усмішкою спостерігає за Кат'є, але час від часу підозріло втуплюється поглядом у Роджера Мехіко. Тим часом у Мехіко непорозуміння із Джесікою, останнім часом їх дедалі більше, тож цієї миті вони навіть не дивляться одне на одного. Кат'є Боргесіус блукає поглядом десь далеко в морі, й не збагнеш, *що* з нею відбувається. Якось невиразно Пойнтсмен її побоюється, досі не знає, що вона не має жодних важелів впливу. Багато чого не знає. Зараз він найбільше, мабуть, переймається її зв'язком, ну, якщо такий, звісно, є, з Піратом Прентісом. Він кілька разів приїжджав до «Білої візитації», питав про неї досить-таки цілеспрямовано. Нещодавно, коли ПОТІК відкрив нове лондонське відділення (і якийсь дотепник, либонь, той самий малолітній бевзь Веблі Сільвернейл, уже встиг охрестити його «Дванадцятий дім»), Прентіс почав там огинатися мало не щодня, заграє із секретарками, то в одну теку запхає носа, то в іншу... Що ж це таке? Що за бісове загробне життя Фірма виявила в Європі після Дня перемоги? Що шукає Прентіс... чого він хоче? Закохався в пані Боргесіус? А чи взагалі та жінка здатна любити? *Кохання?* Вже через це можна криком закричати. Як вона собі уявляє те кохання...

— Мехіко, — ловить за руку молодого статистика.

— Га? — Роджера перервали, він саме витріщався на дивне видіння, трохи схоже на Риту Гейворт і загорнуте у щось квітчасто-неймовірне зі схрещеними на спині шлейками...

— Мехіко, здається, у мене галюцинації...

— Невже? Правда? І що вам ввижається?

— Мехіко, я бачу... я бачу... Як, що я *бачу*, шмаркля ти не втерта? Я *чую*.

— Нехай так, то що ж ви чуєте? — Роджер уже трохи дратується.

— Ось тепер я *чую тебе*, ти питаєш: «Нехай так, то що ж ви чуєте?» І мені *це не подобається!*

— Чому?

— Та тому, що приємні галюцинації чи ні, але я *волю* чути їх, а не твій голос.

Така поведінка дивна для будь-кого, а оскільки це зазвичай коректний містер Пойнтсмен, цього вистачає, аби перервати навзаєм

параноїдальне спілкування. Недалечко — «Колесо Фортуни», поміж шпичцями запхані пачки «Лакі Страйк», голі пупсики і солодкі батончики.

— А ти що скажеш? — світловолосий бугай Денніс Джойнт штурхає Катьє ліктем завбільшки з коліно. Завдяки фахові він навчився миттю оцінювати, з ким має справу. На його думку, Катьє — веселуха й любить розважитися. Такі й стають вожаками. — Щось наче клепки бракує, еге ж? — Намагається не підвищувати голосу, туманно шкіриться в атлетичній параної у бік дивакуватого павловця — не *прямо* на нього, самі розумієте, дивитися у вічі — чистісіньке самогубство, беручи до уваги його психічний стан...

Тим часом Джесіка виконує номер Фей Рей. Це такий різновид захисного паралічу, близький до твоєї реакції, коли зі стелі накидається мурена. Але це для Мавпячої Хватки, для вогнів електричного Нью-Йорка, що білістю сотається до кімнати, яку ти вважала цілком безпечною, захищеною від вторгнення... для жорсткого темного волосся, напружених сухожиль, трагічного кохання...

«Таки-так, — як висловився кінокритик Мітчелл Пріттіплейс у повному вісімнадцятитомовому дослідженні «Кінг-Конга», — розумієте, люди, він її *насправді* кохав». Розвиваючи цю думку, Пріттіплейс нічого не проминув, проаналізував кожен кадр, включно з вирізаними, перебрав усі до останньої крихти символізму, навів вичерпні біографії всіх, хто мав стосунок до зйомок фільму: статистів, робітників, техніків... навіть інтерв'ю з шанувальниками культу Кінг-Конга, які для отримання права на членство мали щонайменше сто разів переглянути фільм і підготуватися до 8-годинного вступного екзамену... І все ж таки, все ж таки: не забуваймо взяти до уваги Закон Мерфі, зухвалого ірландсько-пролетарського підтвердження Теореми Гьоделя — *коли про все подбали, коли ніщо не може піти не так, як треба, аби нас здивувати... щось таки піде не так і нас здивує*. Отже, пермутації та комбінації Пудингових «Речей, що можуть статися в європейській політиці» від 1931 року, року Теореми Гьоделя, не дають Гітлеру жодного шансу. Отже, коли встановлені закони спадковості, народжуються мутанти. Навіть детерміністське обладнання на зразок ракети А-4 спонтанно генерує такі об'єкти, як «S-Gerät», за яким Слотроп полює, на його думку, достоту наче за Граалем. А звідси, знову ж таки, легенда про чорного примата-відбувайла, якого ми, наче

Люцифера, скинули з найбільшого у світі стояка, почала з часом породжувати власних дітей, які нині вештаються по всій Німеччині — Шварцкомандо, якого не міг передбачити навіть Мітчелл Пріттіплейс.

ПОТІК — багато хто у ньому — переконаний, що Шварцкомандо було покликано до життя у спосіб, у який збираються докупити демони, було явлено на світло дня та землі нині вже замороженою операцією «Чорне крило». Можна сміливо закладатися, що Відділ Псі над цим таки трохи посміявся. Хто міг передбачити, що виникнуть справжні чорні ракетні війська? Що казка, вигадана для залякування нещодавнього ворога, виявиться достеменною правдою — і тепер їх нема як загнати назад у пляшку, і навіть не прочитаєш замовляння задом наперед: ніхто не знає замовляння повністю — різні люди знають різні частини, командна робота... До часу, коли їм спаде на думку переглянути Найтаємнішу документацію щодо операції «Чорне крило», коли вони спробують бодай приблизно уявити, як усе це сталося, з'ясується, на диво, що деякі найголовніші документи або втрачені, або доповнювалися вже після закінчення Операції, тому вже просто неможливо, надто пізно відновлювати замовляння, хоча, як завжди, виникнуть здогадки — елегантні й не надто поетичні. Навіть здогадки, висловлені дещо раніше, будуть обтяті та стишені. До прикладу, нічого не лишиться від попередніх відкриттів фройдиста Едвіна Трікла та його хлопців, які ближче до кінця посварилися зі своєю меншістю, психоаналітичним крилом Відділу Псі. Все почалося з пошуку якоїсь кількісної основи для такого поширеного явища, як переслідування привидами-мерцями. З часом колеги почали писати заяви про перехід до інших відділів, у цокольних приміщеннях залунали в'їдливі зауваження на кшталт «Тут уже справжнісінький Тавістокський інститут^[313]». Двірцеві перевороти, багато з яких починалися у розкішно-блискучих спалахах параної, наганяли табунами слюсарів і зварників, призводили до загадкової нестачі офісного приладдя, навіть води і тепла... але ніщо так і не спромоглося змусити Трікла та його команду відмовитися від фройдистського спрямування, вже не кажучи про юнгіанське. Звістка про реальне існування Шварцкомандо прийшла за тиждень до Перемоги. Окремі факти, хто кому і що справді казав, були втрачені у шаленстві докорів, планів, нервових зривів і різноманітних проявів несмаку. Дехто навіть пригадує, як Гевін Трефойл з посинілим, як у Крішни, обличчям біг

поміж фігурно стрижених дерев зовсім голий, а Трікл гнався за ним із сокирою і репетував: «То я, значить, *горила*, га? Я тобі зараз *дам* горилу!»

І він таки «дав» би багатьом із нас ту почвару, але ми б не взяли. У своїй невинності він ніяк не міг збагнути, чого б це колегам не вдатися до практики самокритики із завзятістю революційних осередків. Він не хотів зачіпати нічийх почуттів, прагнув лишень показати іншим — ну всі ж дорослі люди, — що їхнє ставлення до чорного пов'язане зі ставленням до лайна, а їхнє ставлення до лайна пов'язане зі ставленням до розпаду та смерті. Йому все видавалося настільки зрозумілим... ну чому вони не слухали? І чого вони не визнавали, що їхні витиснення у півсвідомість *втілюють* — у тому сенсі, що його Європа втратила на останніх виснажливих стадіях своєї спотвореної магії, — *втілюють* справжніх живих людей, які, ймовірно (згідно з найточнішими розвідданими), володіють справжньою живою зброєю: мертвий тато, який ніколи з тобою не спав, щоночі повертається до твого ліжка і щоразу намагається притиснутися ззаду... або ненароджене дитя будить *тебе*, плаче вночі, а ти відчуваєш, як його примарні губки ссуть твої груди... вони реальні, вони живі, а ти вдаєш, що волаєш у Мавпячій Хватці... але тепер дивиться на значно більш підхожу кандидатуру, на вершковошкіру Катъє під Колесом Фортуни, яка готується стрілою помчати над пляжем у відносний спокій американських гірок. А Пойнтсмен бачить галюцинації. Він утратив контроль. Пойнтсмен мусив би мати повний контроль над Катъє. А що з нею? Вона непідвладна контролю. Навіть у шкірі та болю вселенським *gemütlich*^[314] капітана Блікєро вона не почувалася настільки наляканою.

Роджер Мєхіко бере це близько до серця, ох, послухайте, я тільки хочу допомогти...

Трохи відключив містера Пойнтсмена нестихаючий голос, він звучить безперестану, на диво знайомий голос, котрим, як він собі колись уявляв, говорить знаменита фотографія з новин Війни:

— Саме так і вчиниш. А Мєхіко тобі потрібен як ніколи. Твої зимові тривоги про Кінець Історії наче стихли, частина твого життя тепер — наче давній недобрий сон, але, як любить казати лорд Ектон, чистими руками історії не сплетеш. Подружка Мєхіко — загроза всій справі, він її триматиметься щосили. Нєхай вона супитьсє, сваритьсє,

але все одно звабить його за собою, у пелену цивільного туману, ти його втрадиш і більше ніколи не знайдеш, якщо, Пойнтсмене, не почнеш діяти негайно. Операція «Зворотний вогонь» відправляє дівчат із ЖДК у Зону. Ракетних дівчат — на секретарську роботу, нескладні технічні завдання на полігоні у Куксгафені. Тільки слово скажи у ГСРО ну бодай через Денніса Джойнта, і Джесіка Свонлейк більше не плутатиметься під ногами. Мехіко трохи поскигить, але, якщо буцнути його у потрібному напрямку, матиме ще більше причин із Головою Поринути в Роботу, правильно? Згадаймо красномовне звернення сера Денніса Нейленда Сміта до молодого Алана Стерлінга^[315], чия наречена потрапила до пазурів підступного жовтоликого Негідника: «Я пройшов крізь багато пожеж, схожих на ту, що пожирає вас нині, Стерлінгу, і завжди доходив висновку, що робота — найліпший засіб від опіків». І ми обоє добре знаємо, щó таке Нейленд Сміт, гм-м... чи не так?

— Я знаю добре, — говорить уголос Пойнтсмен, — але не скажу точно, чи знаєш ти, а як я можу сказати, якщо навіть не знаю, хто *ти* є, розумієш...

Цей дивний спалах анітрохи не заспокоює супутників Пойнтсмена. Відверто панікуючи, вони починають відсуватися.

— Треба знайти лікаря, — шепоче Денніс Джойнт, підморгуючи Катьє, наче стрижений під їжака білявий Граучо Маркс. Джесіка, забувши про образу, бере Роджера під руку.

— Бачиш, бачиш, — провадить голос, — їй здається, що вона захищає його *від тебе*. Скільки шансів *бути* синтезом має людина, Пойнтсмене? Схід і Захід разом в одній особі? Ти не лише можеш бути Нейлендом Смітом, дати хлопцеві корисну пораду про чесноти праці, але водночас стаєш *Фу Манчу!* Так? У чий владі перебуває юна леді! Як тобі *таке*? Протагоніст і антагоніст — вкупі. На твоєму місці я б часу не гаяв.

Пойнтсмен уже готовий був огризнутися: «Але ти — *не я*», — чи якось так, але бачить, якими очима на нього повітрішалися всі інші.

— Ой, ха-ха, — натомість каже він. — Сам до себе говорю. Така от, бачиш, притичина, хе-хе.

— Янь та Інь, — шепоче Голос, — Інь та Янь...

3. У Зоні

Щось мені підказує, Тото, — ми вже не в Канзасі.

Дороті по прибутті до Країни Оз

□□□□□□

Ми щасливо пережили дні *Eis-Heiligen*^[316] — святого Панкратія, святого Серватія, святого Боніфація, *die kalte*^[317] Софії... вони ширяють у хмарах над виноградниками, крижані святі, готові своїм подихом, наміром знищити рік морозом і холодом. Якогось року, особливо у воєнну пору, буває так, що вони не надто милосердні, а сварливі й самовпевнені у своїй силі, не дуже й святі, навіть не цілком християни. Молитви землеробів, збирачів і шанувальників вина, видко, до них долітають, але звідки нам знати, як собі холодні святі міркують — захриплий регіт, надокучання поганства, хто здатен збагнути цей ар'єргард, що захищає зиму від травневих революціонерів?

Цього року мало якого дня сільські пейзажі виглядають сумирно. Виноградна лоза вже починає заплітати протитанкові «зуби дракона», збиті «штуки», спалені танки. Сонце нагріває схили, річки течуть яскраві, як вино. Святі утримуються від різких випадів — ночі теплі, приморозків не було. Весна миру. Якби Бог дав бодай сотню сонячних днів, виноград достиг би на славу.

Довіри до холодних святих Нордгаузен має трохи менше, ніж виноробні райони далі на південь, але навіть тут пора обнадіює. Над містом сіється дощ, коли раннього ранку з'являється Слотроп — босоніж, водянка на водянці, охолоджені мокрою травою. А у горах — сонце. Черевики в потязі вже за швейцарським кордоном зняв із нього якийсь переміщений, чиї пальці легші за сновидіння, — Слотроп у міцному сні саме мчав Баварією. Хай би ким був той переміщений, але він лишив у Слотропа поміж пальцями червоний тюльпан, і Слотроп вважає, що це знак. Нагадування про Катъє.

Знаки віднайдуть його і в Зоні, заявлять про себе прашури. Це як вирушити до Найчорнішої Африки вивчати тубільців і піддатися їхнім дивним забобонам. Загалом, досить кумедно, бо Слотроп саме нещодавно наштовхнувся на африканця, вперше у житті. Вони говорили в місячному світлі на даху товарного вагона, може, хвилину-дві, не довше. Коротка розмова, під час якої майор Двейн Марві несподівано пірнув за облавок, застрибав, зашумів вимощеним бруком насипом у долину — щоправда, й мови не було про віру гереро у предків, і все ж Слотроп відчуває своїх, вони стали сильнішими, відколи кордони відсунулися і його огорнула Зона, його власна «біла кістка», англосаксонські протестанти у чорному з пряжками, що чули глас Божий у кожному шереху листка, у кожній корові, що ходить восени яблуневими садами...

Знаки Катєє і двійники також. Якось поночі сидів у дитячому будиночку покинутого маєтку, підгодовував багаття волоссям білявої ляльки з очима із лазуриту. Очі він зберіг і за кілька днів потому віддав за проїзд і варену картоплину. Десь далеко гавкали собаки, літній вітер гойдав березове віття, він опинився на одному з магістральних шляхів останнього відступу та розпаду цієї весни. Недалечко один із ракетних підрозділів генерал-майора Каммлера здибав спільну смерть, залишивши плавати у багнюці під дощем пошматоване в' запалі війни дрантя, модулі, уламки корпусів, гнилі батареї та паперові секрети. Слотроп іде слідом. Згодиться найменша зачіпка, аби заскочити у вагон...

Волосся ляльки було людським, і коли горіло, смерділо страшенно. Несподівано Слотроп чує, як по той бік багаття щось ворухиться, тріщить — він хапає ковдру, готовий вистрибнути в порожню віконну раму — а раптом граната? Але натомість одна з маленьких і яскравих німецьких іграшок — орангутанг на коліщатах виїжд-ж-ж-жає на світло, шарпається, голова перехнябилася, на морді пришелепувата посмішка, сталеві кісточки шкрябають підлогу. Орангутанг мало не зачочується у багаття, але закінчується накрут пружини, голова застигає прямо і витріщається на Слотропа.

Він підгодовує вогонь ще одним пасмом золотавого волосся.

— Добривечір.

Звідкись сміх. Дитина. Але сміх старечий.

— Виходь, я тебе не чіпатиму.

За мавпою з'являється невеличка чорна ворона з червоним дзьобом, також на коліщатках, підстрибує, каркає, лопоче металічними крильми.

— Навіщо ти палиш волосся моєї ляльки?

— Ну, це, власне кажучи, не її волосся.

— Тато казав, що вони [так в паперовому оригіналі. — *Прим. верстальника*] з російської єврейки.

— А чого ти не підходиш до вогню?

— Очі щипає. — Знову щось заводиться. Нічого не рухається, але починає грати музична скринька. Мелодія мінорна й чітка. — Потанцюй зі мною.

— Я ж тебе не бачу.

— Ну, ось я. — З-за частоколу блілого полум'я — малесенька морозяна квітка. Слотроп простягає руку, ледве знаходить долоньку, охоплює тоненьку талію. Починають поважний танець, і Слотроп навіть не може сказати, чи він веде.

Обличчя так і не побачив. На дотик вона, наче вуаль і органді.

— Гарна сукенка.

— Одягала на перше причастя.

Невдовзі багаття погасло, лишень зірки та слабке світіння за вибитими шибками — якесь містечко на сході. Музична скринька грала далі, здається, далеко за межами накруту звичайної пружини, їхні ноги переступали через потрощене старе скло, пошматовані шовки, кісточки мертвих кроликів і кошенят. Геометрична стежка привела їх до здутих розідраних гобеленів із запахом пилюки та звіринцю, старшого за той, що біля вогню... єдинороги, химери... а що це він бачив у гірляндах біля невеликого проходу — хіба що для дитини? Головки часнику? Зачекай, вони ж відганяють *вампірів*? Тієї миті він відчув легкий запах часнику, вторгнення балканської крові в повітря його півночі, коли обертався до неї запитати, чи вона насправді Катьє, чарівна Королева Трансильванії. Але музика стихла, вона випарувалася з його обіймів.

І ось його носить Зоною, як запитальник на спиритичній планшетці, а те, що виникає у порожньому колі в його мозку, може скластися в послання, хоча може і не скластися, треба почекати й глянути, але він відчуває пальці медіума, що легенько, але впевнено лягли на всі його прожиті дні, і вважає, що це Катьє.

Він і досі Ян Скаффлінг, військовий (цивільний?) кореспондент, хоча й знов у британському однострої, має у потягах досить часу, щоб обдумати інформацію, яку Маріо Швайтар поцупив для нього в Цюриху. Товста тека з «Imipolex G», схоже, вказує на Нордгаузен. Інженером з боку замовника за контрактом на іміполекс був якийсь Франц Пьоклер — приїхав до Нордгаузена на початку 44-го, коли виробництво ракети почало набирати розмаху, його розмістили у «Mittelwerke» — підземному фабричному комплексі, яким керувало переважно SS. Жодного слова про те, куди він подівся після евакуації заводу у лютому-березні, але будьте певні, Ян Скаффлінг — репортер-ас — відшукає у «Міттельверк» підказку.

Слотроп сидів у хиткому вагоні з тридцятьма іншими змерзлими і подертими душами, очі — самі зіниці, губи подовбані ранками. Вони співали, принаймні дехто з них. Багато хто ще діти. Пісня переміщених осіб, і Слотроп ще не раз почує її в Зоні, у таборах, на дорогах чи не в десяти варіантах:

Якщо поїзд ти побачиш
Уночі, супроти неба,
То залізь під ковдру, друже,
Спи, бо він тобі не треба.

Кличе поїзд нас щоночі
Миль багацько, він — один,
Їде він в міста порожні,
І ніде не дома він.

Там немає машиніста,
І ніхто не гомонить,
Геть не видно пасажирів,
Лише ніч у нім сидить.

На вокзалах дуже тихо,
Бо дорога зла й сумна,
Що поробиш, поїзд лиха,
Шлях — для нього, старість — нам.

Хай голосить потяг зради,
Плач на вітрі не стиха,
Поїзд мчить у дощ і крах,
Ми ж — до пісні і гріха^[318].

Люльки йдуть по колу. Під відсирілими дерев'яними балками висне дим, крізь шпарини просочується у нічний потік вітру. Сопуть уві сні діти, пхинькають рахітичні немовлята... час від часу перекидаються словом матері. Слотроп зіщулився у своєму паперовому нещасті.

У досє швейцарської фірми на Л. (тобто Ласло) Джемфа перелічено всі його активи до переходу на роботу в Цюрих. Виявляється, він сидів таким собі весільним ученим у раді директорів «Хімічної корпорації Grössli» аж до 1924 року. Серед опціонів на акції та відділень фірм у Німеччині, які за рік-два вже загарбає восьминіг «IG», був запис про угоду між Джемфом і містером Лайлом Блендом із Бостона, штат Массачусетс.

Усе чудово, Джеконе. Лайл Бленд — відоме йому ім'я, навіть дуже добре відоме, воно нерідко фігурує в особистих записах Джемфа щодо приватних угод. Скидається на те, що Бленд на початку двадцятих тісно співпрацював з відділенням Гуго Штіннеса в Німеччині. Штіннес за життя мав славу вундеркінда європейських фінансів. Живучи неподалік Руру, де його прашури були вугільними магнатами, молодий Штіннес, не маючи навіть тридцяти, вже вибудував чималу імперію, що виплавляла сталь, добувала газ, виробляла електроенергію, постачала воду, забезпечувала трамвайне і баржеве сполучення. Під час Світової війни тісно співпрацював з Вальтером Ратенау, а він у ті часи опікувався економікою загалом. Після війни Штіннесу вдалося з горизонтального електричного тресту Сіменса-Шухерта і «Райнсько-Ельбського Союзу» з постачання вугілля та заліза створити суперкартель, що був і горизонтальним і вертикальним одночасно, а відтак скуповував геть усе — верфі, пароплавні лінії, готелі, ресторани, ліси, целюлозні фабрики, газети, а крім того займався грою на фондових ринках, на позичені у «Райхсбанку» марки купував іноземні гроші, чим знецінював марку, а тоді сплачував позики частками первісної суми. Його як жодного іншого фінансиста звинувачували в інфляції. У ті дні, щоб розплатитися за продукти в магазинах, марки возили тачками, їх використовували як туалетний

папір, звісно, якщо було чим срати. Зарубіжні зв'язки Штіннеса охоплювали весь світ — Бразилія, Ост-Індія, Сполучені Штати, тож бізнесмени на кшталт Лайла Бленда не могли встояти перед настільки швидким зростанням. Тоді побутувала теорія, буцімто Штіннес змовився з Круппом, Тіссеном та іншими знецінити марку, у такий спосіб звільнивши Німеччину від сплати воєнних боргів.

Блендова роль тут лишається незрозумілою. У нотатках Джемфа є згадки про те, що він налагодив для Штіннеса та його партнерів постачання тонн приватних грошей, відомих як «нотгельд», а також «векселів Мефо» для Веймарської республіки, ще однієї лазівки в бухгалтерському обліку Ялмара Шахта, аби в офіційних паперах не було щонайменшого натяку на закупівлю зброї, заборонену умовами Версальського договору. Деякі угоди на випуск банкнот були укладені з масачусетською паперовою фабрикою, і так сталося, що в раді директорів цієї фабрики був Лайл Бленд.

Підрядник мав назву «Паперова компанія “Слотроп”».

Він помічає своє прізвище і не надто дивується. Воно тут дотичне, як і більшість дрібниць під час дежавю. Він впирається поглядом у сім чорнильних значків, і замість раптового променя світла (хай навіть у вигляді людини: золотого застережного світла) з'являється неприємний біль у шлунку, страшенно відчутний, як блювота, те саме запаморочення, що якимось здолало його у «Гіммлер-Шпільзалі». Аеростат охоплює його голову, гумовий, просторий, тисне зусібіч, так, знайоме відчуття, так, але... Ще у нього стояк, і то не знати, з яких причин. Знову *запах*, запах, що з'являється до початку свідомої пам'яті, слабкий хімічний сморід, загрозливий, нав'язливий, ніде такого не знайдеш — *це віддих Забороненого Крила*... есенція нерухомих фігур, що чекають на нього всередині і спонукають віднайти таємницю, якої він не зможе пережити.

Одного разу йому щось заподіяли, він лежав у кімнаті, геть безпорадний...

Його ерекція стугонить десь осторонь, наче підключений Ними до його тіла інструмент — як колоніальний аванпост, тут, у грубому і голосистому світі, ще одна контора, що репрезентує їхню білу і далеку Метрополію...

Сумна історія, таки сумна. Слотроп, уже знервований, читає далі. Отже, Лайл Бленд? Аякже, саме так. Він туманно пригадує, що раз чи

двічі бачив дядька Лайла, коли той приїздив до тата, люб'язний світловолосий крутій, такий собі Джим Фіск^[319] місцевого значення. Бленд завжди хапав малого Тайрона і розгойдував за ноги. Тоді то було так собі, навіть непогано, бо Слотроп не мав особливої пристрасті до вертикального положення.

Судячи з прочитаного, Бленд або передбачив крах Штіннеса раніше за інших, або просто нервував. На початку 23-го він почав продавати Штіннесові акції. Якийсь пакет через Ласло Джемфа продали у власність «Хімічної корпорації Grössli» (потім «Psychochemie AG»). Один з активів, переданий покупцю, значився як «всі майнові права у підприємстві «Schwarzknabe». Продавець погоджується виконувати обов'язки спостерігача доти, доки працівника Schwindel не замінять на такого ж із боку покупця. Прийнятність кандидатури визначається продавцем».

Сталося так, що в досьє був і Джемфів кодовий словник. Частинка структури особистості. «Швіндель^[320]» стало кодовою назвою для Гуго Штіннеса, старого пердуна з почуттям гумору. А «Шварцкнабе^[321]» позначався ініціалами «Т. С.».

Так-так, розмірковує Слотроп, це ж, мабуть, я. Звісно, якщо відкинути малоймовірне розшифрування «Тямуща Срань».

Позначений як заборгованість з боку «Шварцкнабе», в досьє зберігається неоплачений повторний рахунок з Гарвардського університету, близько 5000 доларів, разом з відсотками, «згідно з домовленістю (усною) зі Шварцфатером».

«Шварцфатер^[322]» — кодова назва «Б. С.» Нею, якщо відкинути малоймовірне розшифрування «Безглузда Срань», позначали Слотропового татуса Бродеріка. Чорний Татко Слотроп.

Гарний спосіб дізнатися, що двадцять років тому твій тато уклав з кимсь угоду, щоб отой хтось розщедрився тобі на освіту. Якщо добре поміркувати, Слотроп так і не спромігся належним чином зіставити заяви часів Депресії про неминучий родинний крах із комфортом, яким насолоджувався у Гарварді. Хай там як, але про що все ж таки домовилися тато з Блендом? Хай Бог милує, таж мене продали «IG Farben», немов телячий бік. Спостереження? Штіннес, як і всі промислові барони, мав приватну шпигунську мережу. Так само як і

«IG». А чи означає це, що Слотроп перебував під наглядом — можливо, від самого *народження*? Ех...

У мозку знов оселяється страх, його не виженеш звичним «та хер вам»... Запах, заборонена кімната на самому дні пам'яті. Нізачо не побачиш, не розрізниш. Нема бажання. Все пов'язано з Найгіршим.

Він знає, що то за запах: хоча для цього ще зарано, судячи з паперів, хоча він ніколи не наражався на цю гидоту в денних координатах свого життя, але десь у глибині, у непроглядному мороці, серед непевних обрисів, де годинники й календарі мало чого варті, він знає — сморід, який не дає йому спокою, виявиться запахом «Imiprolex G».

А ще є нещодавній сон, який Слотроп не хотів би побачити знову. Він був у своїй старій кімнаті, вдома. Літній день, бузок і бджоли, тепле повітря з відчиненого вікна. Слотроп натрапив на дуже давній словник технічної німецької мови. Словник падає, розгортається на сторінці, що гороїжиться чорним шрифтом. Слотроп читає, Доходить до ДЖЕМФ. У визначенні йдеться: «Я». Він прокидається, благаючи Його *ні*, — але навіть прокинувшись, не сумнівається і залишатиметься впевненим, що Воно може прийти до нього ще раз, Йому достатньо лише схотіти. Можливо, і тобі таке сниться. Може, Воно і тебе застерігало — ніколи не вимовляй Його імені. Якщо так, ти розумієш, як тепер почувається Слотроп.

І от він зводиться на ноги, підходить до дверей товарного вагона, що чмихає під гору, відсуває двері, висковзує — рухайся, рухайся — і вилазить драбинкою на дах. За фут від його обличчя у повітрі завис подвійний ряд блискучих зубів. Тільки цього бракувало. Майор Марві з Артилерійської технічної служби Американських сухопутних сил, лідер «Мамок Марві», найкрутішої команди технічної розвідки в усій, курва, Зоні, містере. Слотроп може називати його Двейном, якщо захоче.

— Бугі, бугі, бугі! Хапай чорних зайців з *джунглів у наступному вагоні!* Вііі-ха!

— Хвилинку, — каже Слотроп, — я, здається, спав, чи що. — Холодно в ноги. А той Марві таки доволі товстий — холоші заправлені у блискучі армійські черевики, складки жиру звисають над плетеним ременем, на якому теліпаються сонцезахисні окуляри, ствол 45-го калібру, рогова оправа, волосся зализане назад, очі, немов запобіжні

клапани, аж вилазять з орбіт, щойно в голові — як от тепер — трохи підвищується тиск.

Марві на попутному Р-47 прилетів з Парижа аж до самого Касселя, а тоді причепився до цього потяга трохи західніше Гайлігенштадта. Як і Ян Скаффлінг, прямує до «Міттельверк», йому треба узгодити свої плани з проєктом «Гермес» під орудою «General Electric». Певна річ, негритоси по сусідству страшенно його діймають.

— А для вас, журналістської братії, сюжет дуже навіть непоганий. Просвітіть народ удома.

— Солдати?

— Ні, курва. Фріци. Південно-Західна Африка. Чи щось таке. Хочеш сказати, що не знаєш? Та годі тобі. Йй-богу. Аґлицька розвідка, і ще не розвідала, ха-ха, але не бери в голову, я просто так. Думав, весь світ уже знає. — Далі йде страхітлива оповідь, яка дуже скидається на витвір ВГСЕС, бо Геббельсова запаморочлива фантазія сягала не далі Альпійських Редутів і такого іншого, — про план Гітлера створити нацистську імперію в чорній Африці. План провалився після того, як Безжальний Паттон згодував Роммелю його власну сраку. — «Ось ваша срака, Генерале». — «Ach du lieber! Mein Arsch^[323]! А-а-ха-ха-ха...» — кумедно хапається за сідниці в широких штанях. Отже, чорні кадри не мають майбутнього в Африці, тому лишилися в Німеччині різноманітними урядами у вигнанні навіть без офіційного визнання, відтак перекочували до німецької артилерії, а вже тоді досить швидко перекваліфікувалися на ракетних техніків. Тепер вештаються на свободі. Дикуни. Навіть не інтерновані, як військовополонені, і наскільки Марві відомо, навіть не роззброєні. — Мало нам росіян, жабоїдів, аґлицьких, — ага, звиняй, друже. Тепер маємо не просто негритосів, але *фріців*-негритосів. Та хай би вони повиздыхали! У День перемоги хай би яку ракету побачив, біля кожної стовбичить негр. Але суто негритоських батарей не буває, сам знаєш, навіть фріци не можуть бути аж *настільки* тупими! Одна батарея — це вісімдесят одна людина, та *плюс* підтримка, пускова бригада, енергозабезпечення, ракетне паливо, інспектування — друже, це ж бо сила-силенна негритят в одному місці. Але чи розкидані вони і зараз, як раніше? Вивідай — і матимеш *сенсацію*, хлопче, бо як зберуться до купи — о, тоді у нас будуть *величезні* неприємності! У тому вагоні їх щонайменше зо два десятки — отам, глянь, як цікаво. І *пруться вони*

до Нордгаузена, малий! — За кожним словом тицяє товстим пальцем у груди. — Ну? Питаєш, що в них на думці? А знаєш, що я кажу? У них є план. Точно. Думаю, ракети. Не питай, як і що, але серце моє чує, що саме ракети. І до то-о-го ж сам добре знаєш, що це *страшенно* небезпечно. Їм нема віри — до *ракет* вони, як малі діти. А мозок ще менший.

— Але терпіння, — лунає рівний голос з темряви, — терпіння у нас велике, проте, мабуть, не безмежне. — Сказавши ці слова, високий африканець з імператорською борідкою підходить впритул і підхоплює тлустого американця, якому стає часу лиш на короткий зойк, після чого Марві вирушає за облавок. Слотроп із африканцем спостерігають, як майор підскакує по насипу вниз, метляє руками та ногами, а тоді зникає з виду. На схилах юрмляться смереки. Над позубленим гребенем зійшов серпик місяця.

Чоловік англійською мовою відрекомендовується оберстом Енціаном із Шварцкомандо. Просить вибачення за свою запальність, помічає у Слотропа нарукавну пов'язку і відмовляється давати інтерв'ю, хоча Слотроп і слова не промовив.

— Ніякого закрученого сюжету. Ми переміщені, як і всі.

— Майор, здається, переймається, що ви їдете до Нордгаузена.

— Не він один отак прискіпується, що тут скажеш. Але від нього клопоту менше, ніж... — Вдивляється у Слотропа. — Гм-м. Ви справді військовий кореспондент?

— Ні.

— Як на мене, скидається на вільного художника.

— Навряд чи на «вільного», оберсте.

— Але ж ви вільні. Ми всі вільні. Ось побачите. Вже незабаром. — Відступає вздовж гребеня вагона, махає по-німецькому на прощання, ніби підкликає. — Незабаром...

Слотроп сидить на даху, розтирає голі стопи. Друг? Добрий знак? Чорні ракетники? Що за херня?

Добрий ранок, люди, нумо, на старт
Якось воно буде і бува —
Прощай-бо Дру-га Світова-а-а-а!
Бої зупинились, а ми не журились,
Принесу вам сонця — найліпшого охоронця,
Гей, Герман з Германії, кинь суєту і манію,
Хіба не знаєш, що додому відбуваєш,
В місті Ракет нема сумних сект,
А найкращий день — щодень,
(Не гріх те, Гретхен!)
Ну ж бо — буде гарний де-е-е-ень ^[324]!

Світанковий Нордгаузен, пасовисько — зелений салат — шерехтить під краплинами дощу. Все свіже й вмите. Навкруги гороїжиться Гарц, темні схили поросли згори ялинками, смереками та модринами. Високі фронтони будинків, у дзеркалі води відбивається небо, на вулицях моква, американські та російські солдати заходять і виходять з дверей шинків і збитих нашвидкуруч гарнізонних крамничок, всі при зброї. Луги та пролисини серед лісів на гірських схилах мерехтять світляними плямами — дощові хмари обминають Тюрингію. Високо над містом похнюпилися замки, зникають і з'являються з подертих хмар. Скуті попарно старі коні з брудними вузлуватими коліньми, коротконогі та широкогруді, повигинали шиї у хомутах, важкі підкови з кожним кроком вихлюпують болотяні квіти, тягнуть донизу вози з бочками, з виноградників до шинків.

Слотроп тиняється серед будинків без дахів. Старі в чорному, як ті кажани, сновигають поміж стінами. Тутешні крамниці та житла вже давно обчищені визволеними робітниками з табору «Дора». Навколо досі повно *педерастів*, стоять, виставляють кошики та нашивки «175^[325]», пильнуючи вологими очима з під'їздів. У сутінках за вибитим еркерним вікном крамниці і лисим гіпсовим манекеном, який розлігся із простягнутими до неба руками та зігнутими пальцями, що шукають чи то букет, чи то келих із коктейлем, яких їм більше не тримати, Слотроп чує дівочий спів. Хтось акомпанує на балалайці. Щось схоже на сумну паризьку мелодійку на 3/4:

Любов не минає хвацько,
Ніколи вона не вмирає,
Печальний її сувенір
Тебе застане зненацька.

Ти від мене пішов,
Але троянду лишив,
Ніби покинув любов,
Якою так дорожив.

Час уже нині не той,
Стала я іншою, хай,
Хоч під трояндою плачу, ой,
Під липою мені рай.

Любов не минає хвацько,
Якщо вона справжня і вірна,
Завтра вернеться покірна,
Не забариться юнацька,
Ніжна, як липове листя, юна, як рання весна.

Виявляється, звати її Гелі Триппінг, а балалайка належить совіцькому розвіднику на ім'я Чичерін, та й сама Гелі до певної міри теж його. Таке враження, що цей Чичерін має гарем, по дівчині в кожному ракетному місті Зони. Отакої, ще один ракетний маніяк. Слотроп почувается туристом на екскурсії.

Вони сидять у кімнаті без даху, попиваючи світле вино, відоме тут як «Нордгойзер Шаттензафт», Гелі розповідає про свого приятеля. Жовтодзьобі чорні птахи плетуть у небі мереживо, у сонячних променях колами спускаються від своїх гнізд у високогірних замках у долину, до міських руїн. Десь далеко, може, на ринковій площі, вхолосту гуркотять мотори автоколони, сморід з вихлопних труб розтікається лабіринтами порослих мохом стін, просочених водою, обліплених зголоднілими тарганами, у цих стінах торохтіння моторів наче заблукало і лине звідусіль.

Вона худа, трохи незграбна, дуже юна. В очах не видно бодай натяку на якесь виснаження, вона, видно, провела всю Війну під дахом і в безпеці, спокійно бавилася з лісовими звірятами десь у тилу. Її

пісня, як визнає вона, зітхаючи, це здебільшого видавання бажаного за дійсне.

— Якщо його нема, то нема. Коли ти зайшов, я було подумала, що це він, Чичерін.

— Не. Всього-на-всього репортерська нишпорка. Ані тобі ракет, ані гаремів.

— Домовленість, — каже вона йому. — Тут такий безлад. Мусять бути якісь домовленості. Ось побачиш. — І він побачить — побачить тисячі домовленостей задля тепла, кохання, їжі, простого пересування шляхами, рейками та каналами. Навіть G-5, що вважають, буцімто вони зараз єдиний уряд у Німеччині, всього-на-всього домовленість переможців. Не більш і не менш справжня за інші, дуже приватні, тихі і втрачені для Історії. Слотроп, хоча наразі сам цього і не знає, є державою настільки ж законною, як і будь-яка інша у Зоні. Не параноя. Ось так. Тимчасові альянси складаються і розпадаються. Він і Гелі досягають згоди, сховавшись від окупованих вулиць за рештками стін, у старому ліжку зі стовпчиками проти темного трюмо. Крізь дах, якого нема, він бачить порослі лісом гори. Запах вина з її рота, гнізда пуху у западинах рук, стегна з весняною паростю під вітром. Щойно він у неї входить, вона кінчає, видно, уявивши собі Чичеріна, про що ясно і зворушливо свідчить її обличчя. Це Слотропа дратує, але не заважає кінчити і самому.

Усілякі дурниці починаються одразу після спадання ерекції, після еякуляції, кумедні запитання, наприклад, які потрібні слова, щоб до Гелі не підходив ніхто, крім мене? Чи щось у мені нагадує їй про Чичеріна, якщо так, *то що саме?* А цікаво, де Чичерін зараз? Слотроп дрімає, а тоді прокидається від доторку її губ, пальців, зрошених ніг, що ковзають по його ногах. На їхній шматок неба вистрибує сонце, його затуляють її груди, воно відбивається у її дитячих очах... тоді хмари, дощ, Гелі розтягує зелений брезент із китицями, пришитими нею власноруч, наче до балдахіна... дощ стікає з китиць, холодний і різкий. Ніч. Гелі годує його вареною капустою зі стародавньої фамільної ложки з гербом. Випивають ще вина. Розмита мідянка тіней. Дощ ущух. Десь на бруківці діти копають порожню каністру з-під бензину.

Раптом у небі щось залопотіло крильми, брезент дряпають пазурі.

— Що таке? — скидається Слотроп, а вона знову натягує на себе всю ковдру, ну й Гелі...

— Моя сова, — каже Гелі. — Вернер. У горішній шухляді шифоньєра є батончик, *Liebchen*. Нагодуй сову, будь ласка.

Ага, *Liebchen*. Похитуючись, Слотроп вилазить із постелі, вперше за весь день набуває вертикального положення, виймає з обгортки «Бейбі рут», прочищає горло і вирішує не питати, звідки взявся батончик, бо і так знає, а тоді кидає його на балдахін Вернеру. Незабаром, лежачи знову поряд, вони чують, як той хрумкотить горіхами, клацаючи дзьобом.

— Батончики, — буркоче Слотроп. — Що це з совою? Хіба не знаєш, що сови полюють на живих мишей чи ще там на якусь хрінь? Ти з неї зробила якусь домашню сову.

— А ти теж лінькуватий. — Дитячі пальчики повзуть по його ребрах.

— Ану припини, отому твоєму *Чичеріну*, мабуть, не треба сову годувати.

Вона завмирає, рука зупиняється, де була.

— Сова любить Чичеріна. Ніколи не прилітає, коли нема Чичеріна.

А тепер завмирає вже Слотроп. Точніше, застигає.

— Е... ти хочеш сказати, що Чичерін... ну...

— Та мав прийти, — зітхає.

— Ага. Коли?

— Вранці. Запізнюється. Так іноді буває.

Слотроп вискакує з ліжка, вже на середині кімнати, замість стояка лежак, одна шкарпетка на нозі, друга в зубах, голова в рукаві футболки, «блискавку» на штанях заїло, кричить *курва*.

— Мій бравий англійцю, — протягло каже вона.

— Чому раніше не сказала, га, Гелі?

— Лягай. Надворі ніч, він у якоїсь жінки. Не може спати сам.

— Сподіваюся, ти зможеш.

— Заспокойся. Ходи сюди. Ти ж не підеш босоніж, я дам тобі його старі чоботи і розповім усі його таємниці...

— Таємниці? — Обережно, Слотропе. — А якого милого вони мені потрібні?

— Ти не кореспондент.

— І чого мені всі це кажуть? Ніхто не вірить. А я таки військовий кореспондент, а хто ж іще? — Трясе перед нею нарукавною пов'язкою. — Читати вмієш? Написано «Військовий кореспондент». Навіть вуса маю, бачиш? Ну, як Ернест Гемінгвей.

— Ага. То ти не шукаєш Ракету Номер 00000. Я, видно, дурницю бовкнула. Вибачай.

Ну, хлопче, треба давати звідси драла, каже про себе Слотроп. Тебе розводять, хіба не знаєш, як вони вміють морочити голову? Хто ще може цікавитися однією ракетою з шести тисяч, саме тією, на якій «Imipolex G»?

— І «Шварцгерет» тобі не потрібен, — провадить вона.

— Що?

— Його ще називають «S-Gerät».

Суміжний вищий агрегат, пригадуєш, Слотропе? На балдахіні пугкнула сова. Точно Чичеріну сигналить.

Параноїки є параноїками (Приповідка 5) не тому, що вони параноїки, а тому, що вони, тупі недоноски, постійно заганяють себе у параноїдальні ситуації.

— І звідки це, — майстерно відкорковує свіжу пляшку «Нордхойзер Шаттензафта», *шпок*, удає щосили Кері Гранта, хоча в животі досить туго, поштиво наповнює келихи, один подає їй, — настільки чарівній юній леді, як ти, знати щось про ракетне *железо*?

— Читаю пошту Вацлава. — Ніби відповідає на дурне запитання, а таки дурне.

— А дарма ти все розп'ятуєш першому стрічному. Чичерін дізнається — уб'є.

— Подобається ти мені. Люблю інтригувати. Люблю погратися.

— Тобі подобається втягувати людей у халепу.

— Нехай і так. — Закопилує нижню губку.

— Гарзд. Ну гарзд, розповідай. Але не знаю, чи це зацікавить «Гардіан». Розумієш, маю досить-таки нудних редакторів.

Гусяча шкіра вкриває її голі груденята.

— Яюсь мені довелося позувати для ракетного символу. Може, бачив. Гарненька юна відьма верхи на А-4. На плечі — стара мітла. Мене обрали Королевою Краси 3/Art. Abt. (mot) 485^[326].

— Ти на правду відьма?

— Гадаю, деяка схильність таки є. Вже був на Брокені?

— Таж я щойно приїхав.

— Відколи у мене перші місячні, буваю там кожної Вальпургієвої ночі. Якщо хочеш, можу відвести.

— Розкажи про отой, як його, «Шварцгерет».

— А тобі ж наче й не цікаво?

— Звідки мені знати, цікаво чи ні, якщо я поняття не маю, що мені має чи не має бути цікавим?

— Видно, ти і справді кореспондент, вмієш гратися словами.

Чичерін з ревінням вривається крізь вікно, його наган вивергає потоки вогню. Чичерін приземляється на парашуті й вкладає Слотропа прийомом дзюдо. Чичерін заїжджає до кімнати на танку «Йосип Сталін» і розриває Слотропа 76-міліметровим снарядом, дякую, що затримала його, *Liebchen*, він був шпиком, ну, то бувай, дівчинонько, подамся до Пенемюнде, до сексапільної польки з цицьками, як ванільне морозиво, навідаю тебе ще коли-небудь.

— Ну що ж, треба йти, — каже Слотроп, — друкарська машинка потребує нової стрічки, та й олівці треба підстругати, сама знаєш, як воно буває...

— Кажу тобі, сьогодні його не буде.

— Чому не буде? Полює на «Шварцгерет»?

— Ні, він не знає останніх новин — повідомлення зі Штеттина надійшло тільки вчора.

— Нешифроване.

— А нащо?

— Тоді, значить, неважливе.

— Продається.

— Повідомлення?

— «S-Gerät», дурбецало нещасне. Його можна роздобути в Свінемюнде. Пів мільйона швейцарських франків — ринкова ціна. Щодня до полудня чекає на Штранд-променаде, буде вдягнений у білий костюм.

То ось у чому річ.

— Бюджетт Воксвінг.

— Там не сказано. Наче не Воксвінг. Він тримається ближче до Середземномор'я.

— А ти на цьому таки знаєшся.

— Воксвінг у Зоні — це легенда. Як і Чичерін. Може, і ти станеш. Тебе як звати?

— Кері Грант. Ге-лі, Ге-лі, Ге-лі... Послухай, а Свінемюнде у совіцькій зоні, так?

— Ти чисто німець. Забудь про кордони, забудь про підрозділи — їх просто не існує.

— Але солдати є.

— Солдати є. — Дивиться на нього. — Але то інше.

— Ага.

— Побачиш. Усе зависло у повітрі. Вацлав називає це «межицарством». Просто пливи за течією.

— Ну, все, побіг я звідси, маленька. Декую за інфу, Скаффлінг скидає перед тобою капелюха...

— Будь ласка, не йди. — Скрутилася на ліжку калачиком, з очей от-от покотяться сльози. Ох і йолоп ти, Слотропе, вона ж просто дитина... — Йди до мене...

Але щойно він устроїв, вона божеволіє, ніби дичавіє, роздирає його ноги, плечі й сідниці обгризеними нігтями, гострими, як зубці пилки. Турботливий Слотроп намагається не кінчати, поки вона ще не готова, аж зненацька щось важке, пернате і дуже колоче гупає йому на крижі, підскакує, тож Слотроп зривається і, як потім бачить, Гелі також — ЦОННГГ! Ееее... що за чортівня. Лопочуть крила, і Вернер — бо то був Вернер — зникає у темряві.

— Курва твоя мама, сова прибацана, — репетує Слотроп, — ще раз спробує, запхаю «Бейбі Рут» їй у сраку. — Та це якась змова, це *павловські рефлекси!* точно щось таке. — Чичерін навчив, так?

— Ні! Я навчила. — Вона усміхається, як чотирилітнє дитя, нічого не приховує, тож Слотроп приймає рішення вірити кожному її слову.

— От відьма. — Параноїк є параноїком, він уможується під стьобаним покривалом на ліжку поруч із довгоногою чарівницею, запалює сигарету і, попри стовписько чичеріних, що стрибають через стіни без даху з цілим арсеналом лиха для Слотропа, йому вдається заснути в обіймах її голих рук.

Світанок із недільних коміксів — дуже блакитне небо з убивчо рожевими хмарами, багно на бруківці настільки гладеньке, що відбиває світло, тож ідеш не вулицею, а довгими, з прожилками жиру, скибками сирого м'яса, сухожиллями вовкулаки, окостом Звіра. А Чичерін має добрячі чоботи. Гелі довелося напхати якогось дрантя зі старої сорочки у носачи, аби Слотроп міг у них ходити. Постійно ухиляючись від джипів, десятитонних вантажівок, російських вершників, Слотропові нарешті вдається зловити попутку — 18-річний американський перший лейтенант у сірому штабному «мерседесі» з ум'ятинами по всьому кузову. Слотроп ворушить вусами, світить пов'язкою, готовий до несподіванок. Сонце починає припікати, пахощі хвої заповнили гори. Лейтенант за кермом із танкового підрозділу, який охороняє «Мігтельверк», вважає, що Слотроп спокійненько потрапить усередину. Англійська ГСРО прийшла і пішла, саме зараз американські артилеристи зайняті тим, що пакують і відправляють частинами А-4. Ох і мороку ж мають...

— Хочемо все вивезти, поки росіяни не запопали. — Межицарство. Щодня з'являються цивільні та бюрократи, високоповажні туристи, дивляться й охають. — Мабуть, і не бачили раніше таких величезних, навіть не знають, що воно таке, просто цирк на дроті. Нічогісінько не роблять, тільки витріщаються, майже всі з фотоапаратами. У вас, бачу, нема. Якщо треба, можна взяти на прокат при головному в'їзді.

І цей намагається щось впарити. Косоокий Джеймс, кухар, десь роздобув фургон із сандвічами, і тепер у тунелі лунають його вигуки: «Підходьте і беріть! Гарячі та холодні, багато зелені!» А ще за п'ять хвилин у половини дурнів, що зараз душаються сандвічами, всі окуляри будуть засмальцьовані. Нік Де Профундіс, тутешній дармоїд, здивував усіх, раптом ставши енергійним бізнесменом — продає ракетні сувеніри у телефонних будках фабричних корпусів: всілякі дрібнички — брелоки для ключів, затискачі для грошей, декоративні шпильки для коханої, що чекає десь удома, латунні форкамери з камер згорання, підшипники від серводвигуна, а цього тижня вищий клас — діоджолуді «СА 100», чудові змішувальні клапани, зняті з «Телефункенів», навіть рідкісні «СА 102», але ці вже дорожче, аякже. І ще є Грем «Мікро», що відростив бакенбарди і вештається Штольнями, куди іноді заходять легковірні відвідувачі.

— Т-с-с-с.

— Т-с-с-с?

— Та нічого.

— Тепер навіть цікаво.

— Ти ніби сміливий. На екскурсію?

— Ну, я просто на секунду відійшов. Справді, я вже вертаюся...

— Що, нуднувато? — Вкрадливий Мікро вирушає на лови. — Коли-небудь задумувався: «А що тут *насправді* відбувалося?»

Якщо відвідувач готовий витратити гроші, він рідко залишається розчарованим — Мікро знає потаємні двері до проходів у скелях, що ведуть у «Дору», концтабір біля «Міттельверк». Кожному учасникові екскурсії видають електричний ліхтар, проводять швидкий базовий інструктаж, що робити на випадок зустрічі з мертвяками.

— Не забувайте, як їм тут велося. Коли американці визволили «Дору», вцілілі в'язні пустилися берега: грабували, жерли і пиячили до знемоги. Інші замість американської армії зустріли Смерть, себто духовне звільнення, і тепер, мабуть, шаленіють духовно. Контролюйте свої думки. Не забувайте про внутрішню душевну рівновагу. Також пам'ятайте: вони нападають, коли вам страшно.

Популярна розвага — елегантний гардероб космічних скафандрів «Раумваффе», створених знаменитим військовим кутюр'є Гайні з Берліна. І це не просто обладунки, достатньо ефектні, щоб вразити юних примадонн космічної оперети, аж до мерехтіння розцяцькованих телекадрів на кігтиках пальців ніг, — Гайні подумав і про вбрання для надзвичайних Космічних Жокеїв (Raum-Jockeier) з електричними батогами, що одного прегарного дня гарцюватимуть за межею сьйва Ракетен-Штадта верхи на «конях» відполірованих метеоритів, всі з однаковими стилізованими поличчями (контрастне зображення коня, що йде за тобою, підкреслено нестямні очі, зуби, темрява під задньою частиною тулуба...), коли ж реактивні гази вириваються з-під хвостів назовні, наче коні пердять, юні примадонни дружно хихотять з такого туалетного казусу і повільно й легко, подихом тяжіння, сяючи флуоресцентним пластиком, знову пускаються у Вальс, у дивний спільний Вальс Майбутнього, тривожно-дисонансний хорал чаїться у завихреній тиші облич, оголені лопатки перетягнуті якимось дуже по-космічно-віденському, загнані Завтрашнім Днем...

А відтак... Космічні Шоломи! Попервах ви стривожитесь, коли помітите, що виготовлені вони наче із черепів. Принаймні горішня частина цього неприємного головного убору — однозначно череп якоїсь схожої на людину істоти, хіба трохи більшої... Можливо, тут, під горою, жили Титани, і їхні черепи збирали, немов велетенські гриби... В очиці вставлені кварцові лінзи, їх можна накривати фільтрами. Носову кістку і горішні зуби замінили на метал дихального апарата, там повно прорізів і сітка. Замість нижньої щелепи якийсь пристрій, ледь не лицевий гультік із заліза та ебоніту, імовірно, для передавача, що випинається з чорною невідворотністю. За кілька додаткових марок цей шолом дозволять одягти. Коли у *цих* жовтих печерах дивишся крізь матово-сірі очниці, коли чуєш, як твоє дихання свистить між кістками черепа, те, що ти колись вважав душевною рівновагою, тобі навряд чи допоможе. Житловий відсік Шварцкомандо вже не видається захопливою ілюстрованою лекцією про дикунів, що пристосовуються до ХХІ сторіччя. З'ясовується, що баклажки для молока виготовлено з якогось пластику. На місці, де, подекують, Енціан зазнав Просвітлення під час еротичного видіння про стикування зі стрункою білою ракетною, лишилася темна пляма, якимсь дивовижним чином вона досі залишається вогкою, відчуваєш запах, як ти розумієш, сімені, хоча більше скидається на мило або відбілювач. Настінний живопис втратив задуману примітивну грубість і набрав примітивного обширу, глибини й блиску, скажемо навпростець, перетворився на діораму «Обітниця Космічних Подорожей». Залите різким карбідним світлом (воно шипить і смердить, як з рота давнього знайомого), це видовище полонить. По кількох хвилинах розрізняєш уже рух, навіть на неймовірних відстанях, позначених масштабом: так, ми хитаємося на останньому відтинку траєкторії до Ракетен-Штадта, позаду лишилася важка ніч магнітних бур, вихорові течії досі мерехтять крізь залізо, немов дощові краплі на ілюмінаторах... так, це Місто: відлунюють мляві «нічого *собі!*» і «тільки глянь!», коли всі юрмляться біля просвіту ілюмінатора у соляному підземеллі... Як не дивно, перед нами постає не та симетрія, яку ми запрограмовані бачити, аж ніяк не плавники, не обтічні кути, не пілони і не проста міцна геометрія формального бачення — *таке* для слабаків, що залишилися на Екскурсії у пронумерованих штольнях. Ні, це Ракетоград, залитий білим світлом у спокійних космічних сутінках,

навмисно збудований таким чином, аби Уникати Симетрії, Допускати Складність, Вселяти Страх (з Преамбули до Статей про Іммахінацію) — але туристам доводиться поєднувати цей вигляд з речами, які вони пам'ятають зі своїх часів і своєї планети — з розбитою в раковині винною пляшкою, з колючими соснами, які тисячоліттями протистоять Смерті, з покинутими багато років тому бетонними дорогами, зачісками кінця 1930-х років, індольними молекулами, зокрема, *полімеризованими* індолами, як в «Imipolex G»...

Зачекай — а хто з них таке подумав? Радари, засікайте, *покваптеся*...

Але ціль вислизає.

— Там усередині своя охорона, — пояснює Слотропові молодий лейтенант. — Ми тільки для Зовнішньої, відповідаємо за Штольні номер Нуль, Енергозабезпечення й Освітлення. Не надто виснажливо. — Жити можна, і ніхто особливо не горить бажанням передислоковуватися. Є фройляйни, тож є кого трахнути, вони варять і перуть. Він може показати Слотропові місця з шампанським, хутрами, фотоапаратами та сигаретами... адже Слотропа навряд чи цікавлять самі лиш ракети, правда? Це ж дурня. Однозначно.

Один з найсолодших плодів перемоги — після сну і мародерства — можливість не зважати на знаки «стоянка заборонена». Скрізь висять перекреслені «Р» у колі — прибиті на деревах, прикручені до різноманітних поперечок, але до прибуття пом'ятого «мерседеса» головні під'їзди до тунелю вже майже забиті.

— Трясця! — вигукує молодий танкіст, глушить мотор і кидає «німця» просто посеред широкого і брудного бетонного майданчика. Ключ запалювання залишає — Слотроп вчиться таке зауважувати....

Вхід до тунелю — параболічний, відчувається почерк Альберта Шпеєра. Сталося так, що у тридцятих усі запали на параболи, і Альберт Шпеєр відповідав тоді за Нову Німецьку Архітектуру, а перегодя став міністром постачання і номінальним замовником А-4. Ця парабола стала дитям натхненного Шпеєрового учня — Етцеля Ольша, який помічав цю параболічну форму в естакадах автобана, спортивних стадіонах тощо і вважав, що то найсучасніший підхід, який лишень буває. Уявіть його подив, коли він дізнався, що парабола є ще й траєкторією польоту ракет у просторі. (Насправді він сказав: «Ага, добре».) Мама назвала його на честь гуна Аттілі^[327], але ніхто так і не

довідався, чому саме. На верхівці його параболи є високі підвищення, залізничні колії проходять попід ними, сталь у мороку. Закріплений камуфляж згортається по краях, гірські схили здіймаються вище, подекуди серед кущів і дерев проступає скельна порода.

Слотроп показує свою супер-пупер перепустку ВГСЕС, підписану Айком і ще автентичніше — полковником, який з Парижа командує американською «Особливою місією V-2». Воксвінгова послуга за рахунок закладу. Скидається на те, що друга рота 47-го батальйону піхоти бронетанкових військ 5-ї танкової дивізії тут не тільки охороною завідує. Слотропа пропускають. Тут багато метушні, тягучої вимови та сільських жартів, дехто, здається, длубається в носі. По кількох днях Слотроп виявляє на своїй перепустці суху шмарклю — кришталево-брунатну візу до Нордгаузена.

Минає білошарпкові сторожові вежі. Весняний ранок гуде трансформаторами, десь бряжчать ланцюги, відкидається задній борт. Пагорки, хребти багнюки між коліями вже підсихають на сонці, світлішають і тріскаються. Неподалік шаленіє побудливе зітхання паровозного свисту. Минає купу іскристих проти сонця металічних кульок із кумедною табличкою «БУТЬЛАСКА НЕ ТРАСКАЙТЕ (КІСНЕВИЙ АГРЕГАТ)». Допоки, допоки всі ці страждання... А тепер далі, під параболу і в гіперболу, просто в гору, де нема сонця, у холод, у п'тьму, в довгі відлуння «Міттельверк».

Нерідкісним є розлад психіки, що називається тангейзеризм. Декому подобається, коли їх заводять у гору, і не завжди заради похитливих очікувань — Венери, фрау Гольди, її сексуальні втіхи, — ні, багато хто приходить заради гномів, усіляких недоростків, заради похоронного плину часу під час прогулянки в каптурі аж сюди, донизу, багатомильними переходами, без страху заблукати... ніхто не дивиться, ніхто не поривається тебе засудити... поза полем зору громадськості... навіть міннезінгеру треба побути наодинці... довгі прогулянки під склепіннями у похмурий день... затишок замкнутого простору, де всі у цілковитій згоді щодо Смерті.

Слотроп знає цей простір. Не так по картах, які йому довелося вивчати в Казино, але, радше, просто знає, що *хтось там таки є...*

Заводські генератори досі виробляють електроенергію, зрідка гола лампочка висвітлює округлий шмат поверхні. П'тьму можна видобувати і перевозити з місця на місце, як мармур, тож лампочка

служує своєрідним долотом, що позбавляє пільму інерції і стає однією з найбільших таємних ікон Смирення, однією з багатьох, обійдених увагою Бога й Історії. Коли в'язні «Дори» зірвалися з ланцюга, лампочки ракетного заводу стали їхньою першою здобиччю: ще до їжі, до усіляких радощів із медичних шаф і провізорської у Штольні номер 1, крихкі, без патрона (німецькою «патрон лампочки» означає також і матір, тож без матерів також) образи стали тим, що захотіли мати «визволені»...

Базове планування заводу стало ще одним витвором натхненного Етцеля Ольша, його нацистською ідеєю, як і парабола, але знову ж таки — так само і символом Ракети. Уявіть літери SS, тільки дещо розтягнуті вздовж — саме такими були два головні тунелі, що заходили на добру милю в гори. Або уявіть собі драбину з незначним вигином у формі літери S, що лежить плазом: 44 Штольні — це поперечні тунелі, які наче сходишки поєднують центральні. На максимальній глибині згори тисне кілька сотень футів скелі.

Але контури — просто видовжені SS. Підмайстер Гупла одного дня біжить до архітектора.

— Майстре! — репетує він. — Майстре! — Ольш мешкає в ізольованій від заводу квартирі за кілька штреків од нього, яких нема на жодному плані. До Ольша приходять грандіозна ідея щодо того, яким має бути життя архітектора ось тут, унизу, відтак він наказує всім помічникам величати його «Майстром». І це не єдине його дивацтво. Останні три проекти, які він запропонував фюреру, візуально були чудовими, прегарна Нова Німеччина, за винятком того, що жодна будівля не стояла прямо. На вигляд цілком нормальні, але були спроектовані падати, як товстуни в опері, заснувши, падають комусь на коліна, щойно видалиш останню заклепку, знімеш останню опалубку з новенької алегоричної статуї. Ефект Ольшевого «прагнення вмерти», як називають це явище його помічники, сприяє появі багатьох чуток у військовій лавці, за обіднім столом і біля електричних кавоварок на похмурому камені вантажних платформ... Уже давно зайшло сонце, над кожним столом у цій склепінчастій, майже на поверхні, ніші своя лампочка розжарювання. Вночі тут сидять гноми, тому лампочки світять дуже умовно, вкрай ненадійно... будь-якої миті все може поринути в пільму... Що не гном, то працює за своїм кульманом. Працюють допізна. Мають останній термін — лишень незрозуміло, гарують вони понад норму, аби встигнути вчасно, а чи вже запізнилися, і як покарання тепер змушені тут стовбичити. Етцель Ольш повернувся до себе в кабінет, і тепер чути, як він співає. Дурнувати, вульгарні пісні пивниць. Ось він запалює сигару. Обоє — він і гном Підмайстер Гупла, який щойно до нього забіг, — знають, що це сигара з вибухівкою, революційним жестом покладена у х'юмідор якимись незнайомцями, але настільки безсилями, що це вже не має значення... — Зачекайте, Майстре, не запалюйте, Майстре, загасить сигару, це *сигара з вибухівкою!*

— Розповідай, Гупло, що змусило тебе увірватися до мене настільки безцеремонно.

— Але...

— Гупло... — майстерно видихає хмарку сигарного диму.

— Я-я про форму тутешніх тунелів, пане Майстре.

— Не відхиляйся. Мій проєкт ґрунтується на подвійно зігнутий блискавці, Гупло, — що на емблемі SS.

— Але це також і знак подвійного інтеграла! Ви це знали?

— Ага. Так: *Summe, Summe*, як, бувало, казав Лейбніц. А хіба не...

БАХ.

Ну, то таке. Однак генію Етцеля Ольша судилося стати фатально сприйнятливим до образів, що асоціюються з Ракетою. Можливо, у статичному просторі архітектора він на початку своєї кар'єри використовував подвійний інтеграл, щоб знайти об'єми під поверхнями, чії рівняння вже відомі, — маси, моменти сили, центри тяжіння, — але вже багато років не мав справи з настільки базовими поняттями. Більшість його теперішніх розрахунків здійснюються у марках і пфенігах, а не з огляду на функції ідеалістичних r та θ , наївних x та y ... У динамічному просторі живої Ракети подвійний інтеграл має інше значення, інтегрувати тут означає оперувати при такій швидкості зміни, коли час відпадає: зміна нерухоміє... «Метри за секунду» інтегруються в «метри». Рухомий літальний апарат завмирає у просторі, стає архітектурою, втратою відчуття часу. Ніколи не запускали. Ніколи не впаде.

А під час наведення відбувалося таке: магнітне поле втримувало у центрі маленький маятник, під час запуску змінювалися g , маятник переміщувався. До маятника прикріплена котушка. Коли котушка проходила крізь магнітне поле, у ній виникав електричний струм. Оскільки маятник зміщувався *вбік* від центру через прискорення на старті, струм ставав більшим зі збільшенням прискорення. Таким чином, Ракета спершу сприймала прискорення. Люди, що спостерігали за нею, спочатку сприймали її положення або відстань до неї. Щоб перейти від прискорення до відстані, Ракета мала інтегруватися двічі — потрібна була рухома котушка, трансформатори, електролітична комірка, діодний міст, один тетрод (додаткова сітка, що не допускала ємкісного зв'язку у трубці), продуманий танець продуманих застережних заходів, аби перейти до того, що людське око бачило передусім, — до відстані на траєкторії польоту.

Знову симетрія навиворіт, яку Пойнтсмен прогавив, але не прогавила Катьє. «Власне життя», — казала вона. Слотроп пригадує її неохочу усмішку, середземноморську пообідню пору, закручену стружку стовбура евкалипта, рожевий колір у потьмянілому світлі, наче офіцерські штани американського зразка, які Слотроп колись носив, а ще різкий, ядучий запах листя... Струм, що протікав у котушці, минав мостик Вітстоуна і заряджав конденсатор. Заряд — це інтеграл за часом струму в котушці та мостику. Уточнені версії цього так званого

«IG-наведення^[328]» інтегрували двічі, тож заряд на одній пластині конденсатора зростає із відстанню, яку здолала Ракета. Перед запуском другу пластину елемента заряджали до рівня, що відповідав відстані до визначеної точки. Застосований саме тут Бреншлюс привів би Ракету до точки за 1000 ярдів на схід від вокзалу Ватерлоо. Тієї секунди, коли накопичений у польоті заряд (V_{IL}) дорівнює заданому заряду (A_{IL}) на іншій пластині, конденсатор розряджається, спрацьовує перемикач, припиняється подача пального, припиняється горіння. Ракета летить сама по собі.

Таким є одне зі значень форми тунелів у «Міттельверк». Другим є, мабуть, стародавня руна, що позначала тис, або Смерть. У підсвідомості Етцеля Ольша подвійний інтеграл означав метод віднаходження прихованих центрів, невідомих інерцій, ніби для нього лишили у сутінках моноліти, забуті якимсь спотвореним уявленням про «Цивілізацію», де вилиті з бетону десятиметрові орли стоять у кутах стадіону, збирається народ — спотворене уявлення про «Народ», — де птахи не літають, де уявні центри всередині суцільної фатальності каменю не вважаються «серцем», «сплетінням», «свідомістю» (голос, що це вимовляє, стає дедалі іронічнішим, наближається до плачу — не цілком награного, а перелік триває...), «Святилищем», «мрією про рух», «вмістилищем вічного теперішнього» або «його сірою еміненцією Тяжіння серед соборів живого каменю». Ні, не вважається нічим таким, але є точкою в просторі, точкою, що зависла саме в тому місці, де має припинитися горіння, ніколи не запускали, ніколи не впаде. А якою є конкретна форма, чий центр тяжіння — Точка Бреншлюса? Не кваптеся відповідати нескінченною кількістю варіантів — є лиш одна відповідь. Найімовірніше, це ділянка взаємодії між одним порядком речей та іншим. Точка Бреншлюса наявна у будь-якій пусковій позиції. Всі вони зависли сузір'ям, чекають, що на його честь назвуть 13-й знак Зодіаку... але вони розташувалися надто близько до Землі, і тому мало звідки їх можна побачити, а з різних точок огляду всередині зони, звідки їх видно, вони складаються у цілком різні візерунки...

Подвійний інтеграл — це також обриси поснулих закоханих, саме туди Слотроп і прагне тепер: назад до Катьє, нехай він знову буде розгубленим, навіть ще вразливішим, ніж нині, — навіть (бо щиро за нею сумував) збережений випадковістю, якої він не може не бачити,

випадковістю, чию набагато холоднішу власну чесність закоханого може захистити хіба що інший закоханий... Чи *зміг би* він так жити? І чи Вони колись дозволили б їм так жити? Йому нема що про неї розповісти. Не джентльменський рефлекс спонукав його редагувати, змінювати імена, вставляти вигадки у байки, які він плів Алюрові в конторі АХТУНГа, а примітивний страх, що душу можна вловити подібністю образу чи іменем... Він хоче захистити її, наскільки змога, від Їхньої ентропії, Їхньої улесливості, Їхніх грошей: мабуть, гадає собі, що як спроможний це зробити для неї, то зробить і для себе... хоча для Слотропа і для Пеніса, який, як Він Думає, таки насправді Його Пеніс, усе це надто вже близько до шляхетності.

У трубах листового металу, що гадюкою вигинаються понад головою, стогне заводська вентиляція, час від часу скидається на голоси. Звідкись здалеку. Не те щоб вони говорили *безпосередньо* про Слотропа, самі розумієте. Але шкода, що не чути ліпше...

Озера світла, прогони п'тьми. Бетонне облицювання тунелю змінилося побілкою поверхонь розломів, на вигляд несправжніх, як у печері парку атракціонів. Входи до поперечних тунелів ковзають поруч, як труби контурної вентиляції, крізь їхні устя плине повітря... колись тут повискували токарні верстати, веселі токарі бризкали мастильно-охолоджувальними рідинами з мідних мазничок... кровоточили кісточки від шліфувальних каменів, тонюсінькі сталеві скалки забивались у пори, в складки, під нігті... мішанина сплавів і скла дзенькала, стискуючись у по-зимовому студеному за відчуттями повітрі, а бурштинове світло фалангами мчало поміж неоновими лампами. Аякже, колись так і було. Важко тут, у глибині «Міттельверк», довго жити в теперішньому. Відчуваєш ностальгію, хай і не свою, але все одно потужну. Всі предмети завмерли, потонули, ослаблені вечором, межовим вечором. Тверді оксидні плівки, деякі завтовшки лише в молекулу, огорнули метал, затуманили людське відображення. Покриті полівініловим спиртом солом'яної барви привідні ремені обвисли і віддають рештки фабричного запаху. Хоча перебуває у дрейфі та й населене привидами і прикметами недавнього людського пробування, це все ж таки не легендарне судно «Марія Целеста» — не так ретельно замкнуте, колії під ногою біжать до носа і корми всією нерухомою Європою, а плоть пітніє й вкривається гусячою шкірою не стільки від домашніх таємниць, не від погребного

жаху Того, Що Могло Статися, але від знання про те, що найімовірніше таки *сталося*... просто неба, на самоті, завжди легше впустити до себе Панічний страх глушини, але тут маємо справу із міською хандрою, яка тільки й чекає, коли ти розгубишся або лишишся один на шляху часу, коли нема більше Історії, нема капсули машини часу, щоб знайти дорогу назад, лишень запізнення та відсутність, що заповнюють депо після евакуації столиці, а міські родичі козлоногого бога очікують на тебе край світла, награвуть мелодії, які завжди грали, але тепер вони чутніші, бо все інше відійшло або затихло... душі ластівок, викроєні з брунатних сутінок, підносяться до білих стель... вони є унікальними для Зони, вони підпорядковуються новій Невідомості. Колись привиди мали подобу мертвих або були видіннями живих, але тут, у Зоні, категорії геть затуманилися. Статус імені, за яким ти сумуєш, яке любиш і шукаєш, тепер став неоднозначним і далеким, але навіть більшим за бюрократію масової відсутності — дехто досі живий, дехто помер, але багато хто, дуже багато хто забув, яким він є... Від їхніх подоб нема користі — тут, унизу, вони лишень обгортки, залишені на світлі, в темряві: зображення Невідомості...

Пост-А-4-те людство ворухиться, гуркоче і кричить серед тунелів. Слотроп помічає цивільних з беджиками і в хакі, у підшоломниках з трафаретними «GE^[329]», іноді йому кивають, блискають окулярами під далекою лампочкою, але частіше просто не звертають уваги. Військові бригади ходять туди-сюди, не в ногу, бурчать, совають контейнери. Слотроп зголоднів, Косоокого Джеймса ніде не видно, і тут ніхто не запитає, «як справи», а щоб нагодувати вільного репортера Яна Скаффлінга — про це і не йдеться. Хоча ні, стривай, ти бач, он делегація дівуль в обліплених рожевих лаборантських халатах, що ледь сягають голих стегон, шпортаються по тунелю на модних золотавих танкетках.

— *Ah, so reizend ist!* — Забагато, щоб обійняти всіх одночасно. — *Hübsch, was^[330]*? — Ну-ну, дівчата, не всі одразу, вони хихотять і чіпляють йому на шию розкішні гірлянди зі сріблястих гайок і фланцевих фітингів, червоних резисторів і нанизаних, як сосиски, яскраво-жовтих конденсаторів, із залишків прокладок, миль алюмінієвої стружки, стрибучих, закручених і блискучих, як голівка Ширлі Темпл — агов, Гогане, залиш гавайських танцюристок собі, — і

куди ж це вони його цуплять? У порожню Штольню, де влаштовують казкову багатоденну оргію: курять опій, бавляться, співають і тягаються.

Переходимо до Штольні 20 і далі, там руху більше. Ця частина заводу працювала на А-4, Ракета ділила її з V-1 і монтажем турбогвинтових двигунів. Ось із цих штолень, 20-х, 30-х і 40-х, перехрещені деталі Ракети згодовували двом головним конвеєрам. Заходиш глибше і простежуєш шлях постання Ракети: нагнітачі, центральні відсіки, головні частини, силові агрегати, системи керування, хвостові відсіки... чимало хвостових відсіків так тут і лишилися, поперемінно штабельовані стабілізаторами вгору/стабілізаторами донизу, ряд за рядом, однаковий хиткий і м'який метал. Слотроп чвалає далі, бачить на їхніх поверхнях відображення свого обличчя, бачить, як воно викривлюється і зісковзує — велика, хлопці, підземна кімната сміху та й годі... В тунелі вервечкою вишикувалися порожні візки на маленьких металічних коліщатах: везуть чотирилопатні стрілоподібні конструкції, спрямовані до стелі — ой. Точно — гостроконечні дефлектори, видно, стикувалися із ракетним двигуном, таки-так, ось вони, ціла купа, великі, курва, падлюки, заввишки зі Слотропа, біля форкамер намальовані білою фарбою величезні літери «А»... Нагорі причаїлися тлусті звивисті труби у білій термоізоляції, обпалені ярмулки рефлекторів сталевих ламп не дають жодного промінчика світла... уздовж осі тунелю вишикувалися сталеві стовпи, витончені, сірі, гола різьба вкрита задавненою іржею... запасні частини омивають блакитні тіні, лягають на обшивку та опори, які сполучаються із відсірими цегляними колонами з димар завбільшки... біля колій снігові замети скловолоконної ізоляції...

Остаточний монтаж відбувався у Штольні 41. Поперечний тунель завглибшки 50 футів, щоб влізла готова ракета. Звуки гулянки, відверто невірноважені голоси бубнявлюють, відлунюють од бетону. Особовий склад суне центральним тунелем — очі скляні, обличчя розпашілі. Слотроп мружить і зазирає у довгу яму, бачить юрми американців і росіян, що обступили велетенську дубову бочку з пивом. Німець-цивільний завбільшки з гнома, з рудими вусами, як у фон Гінденбурга, роздає пивні кухлі, здається, із самою піною. Майже на кожному рукаві ряботить артилерійський димок. Американці співають

РАКЕТНІ ЛІМЕРИКИ

Була така штука «Фау-2»,
Пілот їй треба? Нахіба!
Натиснеш на кнопку — і все,
Летить вона і несе
Лиш трупи, уламки й подібні дива.

Мелодію знає кожен американець зі студентського братства, але з якихось причин співають тут у стилі німецьких штурмовиків: у кінці кожного рядка ноти різко обриваються, а тоді пульс тиші перед атакою на наступний рядок.

[Рефрен:] *Ja, ja, ja, ja!*
У Пруссії — дискусія: їсти кицю чи ні?
Бо в них там бракує навіть котів,
Сміття ж забагато на те й поготів
Тож, москалик, зі мною таки вальсани [\[331\]](#)!

П'яні позвисали зі сталевих сходинок, обліпили вузькі трапи.
Пивні випари заповзають у довгу печеру поміж блоків брудно-оливкових ракет, що вже завалилися на бік або поки що стоять.

Був собі хлопець на ймення Крокет,
Закохався він у ракети рокіт,
Як побачиш їх разом,
Не займай їх одразу,
Не займай, і пришвидш свої кроки!

Слотроп зголоднів, його мучить спрага. Попри явно відчутні міазми зла у Штольні 41, він заходжується шукати прохід, щоб спуститися і щось перехопити на обід. Виявляється, що єдина дорога вниз — це трос, причеплений до підйомника нагорі. Гладкий селюк, рядовий першого класу, мало не лежить у кріслі в будці й цмулить вино.

— Уперед, Джеконе, трохи покатаєшся. Мене вчили цього в УГР^[332]. — Розправивши вуса, щоб підкреслювали, як йому здається, вольову верхню губу, Ян Скаффлінг моститься — одна нога у канатній петлі, друга в повітрі. Стугонить електромотор, Слотроп розтиスカє пальці на останніх сталевих перилах і хапає канат, а під ним розверзається 50 футів сутінків. А... Опускається над Штольнею 41, далеко під ним море голів, смолоскипами в тінях колихається пивна піна — аж раптом мотор вимикається, і Слотроп каменем падає вниз. Курва його мама...

— Я ще такий молодий! — верещить він, і голосок тоненький-тоненький, немов у підлітка по радіо, що дуже ніяково, але на нього летить бетонна підлога, видно кожну відмітку, кожну темну зернинку тюрингського піску, на якому його розплескає, а поблизу жодної коробки, аби відбутися потрощеними кістками... Залишається футів десять, аж тут рядовий першого класу тисне на гальмо. Маніакальний регіт нагорі, канат туго напинається і бринить під Слотроповою долонею, аж поки його руки не відриваються від каната, він перекидається, а тоді, спійманий за ногу, плавно в'їжджає сторч головою у юрму роззяв, що стовпилися довкола пивної бочки і вже звикли до таких прибульців, тож далі горлають:

Був собі хлопець на ймення Гектор,
І раптом він закохався в інжектор.
Але плескіт і ляск,
А ще дзенькіт і брязк
Вивели з ладу гідравлічний конектор.

Молоді американці по черзі підводяться (за бажанням), підносять кухлі і співають про різні способи Робити Це з А-4 або із суміжним обладнанням. Слотроп не знає, що вони співають для нього, та вони й самі цього не знають. Перевернуту сцену він спостерігає з певним занепокоєнням: до мозку приливає кров, і до Слотропа приходить усвідомлення того, що за гомілку його тримає Лайл Бленд. Він статечно пливе на околицю свята.

— Гей! — зауважує підстрижений під їжака юнак, — це-е ж просто якийсь *Тарзан*, хіба ні? Ха! Ха! — Пів дюжини добряче осоловілих

артилеристів із задоволеним ревінням намагаються ухопити Слотропа. Добряче накрутившись і наштотхавшись, він визволяє ногу з петлі. Під завивання підйомника трос повзе нагору, до жартуна біля кнопок і до наступного бовдура, якого він вмовить прокататися.

Був собі хлопець на ймення Мургед,
Кохався із боєголовкою, ледь
Не покинула його рідна жінка,
Гарна, як квітка з барвінка,
Хоч і куслива була, як той гедзь.

Росіяни п'ють невпинно і мовчки, човгають чобітьми, супляться, може, намагаються перекласти ці лімерики. Не добереш, американці тут з мовчазної згоди росіян, а чи навпаки. Хтось підсовує Слотропу гарматну гільзу, холодну, як лід, на боках піна.

— Ти бач, англійців ми й не чекали. Гарна забава, еге ж? Нікуди не зникай, він скоро підійде.

— Це хто? — Перед очима Слотропа звиваються тисячі світляних черв'яків, нога, оживаючи, береться шпичаками. Ух, яке *холодне* пиво, холодне і гіркувато-хмільне, нема чого пертися вгору на свіже повітря, пий, аж поки... — ааххх. Виринає утоплений в піні ніс, вуса білі, шумують пухирцями. Десь на краю товариства хтось гукає:

— Ондечки він, уже йде!

— Дайте йому пива!

— Здоров, майоре, пане-брате!

Був собі технік, звався Урб́аном,
В турбіну втелющився серед гульб́ану,
«Аякже, насправді, ніжніша вона,
Як в тепломu ліжку законна жона»,
І дешевше бурбону зі жбану!

— Що діється? — запитує Слотроп крізь шапку посталого в його руці наступного пива.

— Це майор Марві, а це його відхідна. — Всі «Мамки Марві» співають «Бо він наш веселий товариш». Цього ніхто не може

заперечити, якщо хоче ще ряст потоптати, — мимохить складається таке враження...

— А куди він відходить?

— Геть.

— Я собі гадав, що він приїхав побачитися з «GE».

— А ти думаєш, хто це пригощає?

У підземному світлі майор Марві ще менш привабливий, ніж у місячному світлі на даху товарного вагона. Складки жиру, витрішкуваті очі, а блискучі зуби тут ще сіріші, щербатіші. Смужка пластиру наліплена, як у спортсмена, на перенісся, а фіолетово-жовто-зелена гама кольорів навколо ока свідчить про нещодавній стрімкий політ до узніжжя залізничного насипу. Тисне руки доброзичливцям, обмінюється чоловічими ніжностями, приділяючи особливу увагу росіянам:

— Закладаюся, *ви його* присмачили горілкою! Га? — Провадить далі: — Що скажеш, Владе, як твоя дупа? — Росіяни, здається, не розуміють, дивляться на вишкірені ікла усмішки, на крашанки очей. Слотроп саме пирхає піною з носа, коли Марві його зауважує і витріщається вже без найменшої награності.

— Ага, *ось* де він! — реве оглушливо і тицяє тремтячим пальцем у Слотропа. — *Ось* де той аглицький скурвий син, *хапайте* його, хлопці! — *Хапайте його*, хлопці? Якусь мить Слотроп дивиться на палець, облямований чарівними закарлюками та складками жиру.

— Та послухай, — починає Ян Скаффлінг, а його тим часом оточують непривітні обличчя. Гм-м... Ну що ж, треба тікати — він хлюпає пивом у найближчу пику, шпурляє порожню гільзу в іншу, знаходить прогалину у натовпі, прошмигує у неї і мчить поміж частин Ракети по розпашілих мармизах заснулих п'яниць, по прикрашених виблюваною закускою випнутих животах кольору хакі, ген туди, у глибокий поперечний тунель.

— Підйом, одоробла, — рикає Марві, — не дайте паскуді втекти! — Сержант із хлоп'ячим обличчям і сивим волоссям, що дрімав, колихаючи «шприц для мастила», прокидається з вигуком: «Фріци!», його зброя з оглушливим гуркотом смалить простісінько у пивну бочку, розносить нижню її частину і потоком рідкого бурштину та піни поливає американців, половина з яких ковзається і гепається на підлогу. Слотроп добігає до протилежного краю Штольні з непоганим

відривом і піднімається драбиною, перестрибуючи через два шаблі. *Стріляють...* Страхітливі вибухи у цій кабіні звукозапису. Чи то «Мамки Марві» надто п'яні, чи то його рятує темрява. На горішніх шаблях драбини повітря в легенях уже катма.

Опинившись в іншому центральному тунелі, Слотроп риссю кидається назовні, намагаючись не думати, чи вистачить моці здолати в такому темпі добру милю шляху. Не встигає він пробігти і двохсот футів, як драбиною позад нього вже видирається авангард. Він заскакує у щось подібне до малярного цеху, ковзається у калабані вермахтівської зелені, падає і їде серед хлюпання чорного, білого, червоного, аж поки впирається у важкі армійські черевики літнього чоловіка із довгими закрученими сивими вусами.

— *Gruss Gott*^[333].

— Слухайте, мене, здається, хочуть вбити. Де тут можна...

Старий підморгує, веде через Штольню до іншого центрального тунелю. Слотроп помічає замашений фарбою комбінезон і здогадується його прихопити. Минають ще чотири Штольні, а тоді круто праворуч. Тут зберігають щось металічне.

— Дивися. — Старий шкірить зуби, крокуючи довгим цехом поміж блакитних стійок з листами холодного прокату, куп алюмінієвих брусків, оберемків пруткових заготовок 3712, 1624, 723...

— А це вже *веселіше*.

— Не *туди*, хлопче, бо тудою вони лізуть *донизу*. — Ельф-здоровило вже підтягує канат підйомника до високої купи мідно-нікелевих болванок. Слотроп влазить у комбінезон, начісує на очі помпадур, виймає кишенькового ножика й обтинає вуса.

— Тепер ти чисто Гітлер, тепер *точно* замордують. — Німецький гумор. Він відрекомендовується Глімпфом, професором математики *Technische Hochschule*^[334] у Дармштадті, науковим консультантом союзного військового уряду, і це займає трохи часу. — Так... а тепер нехай собі біжать.

Я потрапив до рук очманілого маніяка...

— А чого б мені десь тут не схватися?

У тунелі вже лунають далекі вигуки:

— У 37-му і 38-му все чисто, курчата!

— Гарзд, старий дурню, беріть, хлопці, парні, а ми непарні. — Вони не збираються кидати пошуки, натомість прочісують тунель за

тунелем. Мирний же час, може, не застрелять, але ж п'яні... Ох, лихо мені. Слотроп напудився, от-от рідким дрисне зі страху.

— Що робити?

— Будете знавцем англійської ідіоматики. Скажіть щось провокаційне.

Слотроп висовує голову у довжелезний тунель і з найанглійськішим акцентом репетує:

— Майор Марві файно ссе.

— Сюди! — Тупають казенні чоботи, цвяхи підошов цокають по бетону, а метал і собі примовляє: дзень-дзень.

— Ще раз, — аж сяє розбишакуватий професор і вмикає підйомник.

Слотропу на думку спадає ще кілька слівцець. Він знову висовується і горланить:

— Майор Марві файно ссе у НЕГРИТОСІВ.

— Маємо поспішати, — кидає Глімпф.

— Ой, а я ще придумав і про його мамцю. — Провислий канат дюйм за дюймом підіймається між підйомником і металевими заготовками, які Глімпф приладнав так, щоб упали впоперек дверей, треба сподіватися, саме як з'являться американці.

Слотроп і Глімпф квапливо зникають у виході навпроти. Щойно підходять до першого повороту, як у тунелі гасне світло. Гуде вентиляція. Її примарне бурмотіння у темряві набирає впевненості.

Мідно-нікелева купа завалюється зі страшенним гуркотом, Слотроп намацує стіну і йде вздовж неї у безмежній чорноті. Глімпф досі десь посеред тунелю, на коліях, дихає спокійно, але повсякчас *гмукає* собі під носа. Позаду лунають непевні кроки погоні, але світла досі нема. Тихий дзенькіт і професорове «Himmel^[335]». Крики гучнішають, ось перші промені ліхтариків, треба вилазити з ванни...

— Що таке? Хай Бог милує...

— Ходи сюди. — Глімпф наштовхнувся на якийсь невеличкий потяг, чи що там таке, його обриси у темряві ледь помітні — раніше на ньому возили по заводу гостей із Берліна. Залазять у локомотив, німець порастає біля важелів.

Чудово, ану всі на облавок. Мабуть, Марві вирубав лише світло, позаду спалахують іскри, навіть потягло вітерцем. їхати — це добре.

Ці малі зухвали наці в карти граються на таці,
В «Міттель-верк Екс-прес»!
А фашисти — от спокуса! — знай підкручували вуса.
А куди ми їдем? Нащо цей процес?
У країну близьку, під стукіт колес,
Про податки ми не чули, дефіцит — наш стрес,
І для Мінні, і для Макса це значний прогрес,
Чимчикує, мчить угору «Міттель-верк Екс-прес^[336]»!

Глімпф увімкнув головний прожектор. З мерехтіння бічних тунелів витріщаються постаті в хакі, білки очей на мить спалахують і згасають. Дехто махає рукою. Крики спотворюються і тягнуться — *Ге-е-е-е-е-й* — немов клаксони на переїздах, наче їдеш уночі додому з Бостона в Мен... Експрес квапиться, назустріч свистить вогкий вітер. У розмитому світлі видно обриси двох платформ із секціями боєголовок, при них тягач. Тутешнє ліліпутство розбігається і застигає на межі світла вздовж полотна. Маленький поїзд вони вважають своїм і дуже ображаються, коли великі люди його реквізують. Дехто сидить на штабелях ящиків, дригає ногами, хтось у пільмі розважається, стоячи на руках, їхні очі палахкотять зеленим і червоним. Ще інші розхитуються на закріплених десь понад головами мотузках, вдаючи камікадзе, наче нападають на Глімпфа і Слотропа з вигуками «Банзай, банзай», а тоді хихочуть і зникають. Все йде добре. Загалом, вони навіть симпатичні...

Позаду гучний, ніби в мегафон, багатоголосий хорал:

Був собі хлопець на ймення Дурбецало,

— От гадство, — каже Слотроп.

Кохав батареїку, аж гецало
Від пів сотні вольт шоку.
Член його став нівроку,
Але потім вже і не квецяло.

Ja, ja, ja, ja!

У Пруссії — дискусія: їсти кицю чи ні? — і так далі.

— А якщо відчепити платформи? — запитує Глімпф.

— Було б непогано... — Але на те розчеплення можна годину вбити. Тим часом:

Був собі юнак на ймення Поп,
Підключив до себе *осцилоскоп*.
У циклічних коливаннях їх тілесне кохання,
Покотилося просто в окоп.

— Інженери, — бурмоче Глімпф. Слотроп відчіплює платформи, і тягач набирає швидкість. Вітер тріпоче майками, комірцями, манжетами, пряжками і поясами. Позаду страхітливий гуркіт і брязкіт, хтось волає у темряві.

— Гадаєте, зупинилися?

І тут їм у сраку на чотири голоси:

Був собі хлопчина та й на ймення Юрій,
Грав форсунку у трубку «вентурі».
Мав справу в поліції,
Та без коаліції,
Поки в суді вистоював бурі.

— О-о-о-кей, обізяни! Фальшфейер маєте?

— Ану посунься, братухо!

Без додаткових застережень сліпучим струсом вибухає Крижане Сяєво, затоплює білий тунель. Хвилину-другу ніхто нічого не бачить. Гримкотиш собі далі крізь дивовижну всеохоплюючу білизна. Білизна без жару та сліпа інерція: Слотропові все це до болю *знайоме*, центр, який Слотроп оминав, скільки себе пам'ятає, завжди його унікав — ніколи не підходив так близько, як нині, до справжньої рушійної сили свого часу; обличчя та факти, що наповнювали його угоду з Ракетою, камуфляж і відволікання уваги відлітають на білу мить, марнотні та сліпі, сіпають його за рукав — *це важливо... будь ласка... поглянь на*

нас... але вже надто пізно, лишень вітер, перевантаження, і кров з очей уже підфарбовує білизну в колір слонової кістки, у мазки золота, а сітку граней — у розтроснену скелю... а та рука, що підводить Слотропа, повертає його назад у «Міттельверк»...

— Хо-хо-хо! *Ось* де той запорток!

Із сяєва — запросто можна дістати з пістолета — з гуркотом виринає дизель, який штовхає дві відчеплені Слотропом платформи, набитий налитими кров'ю, розхристаними, набурмосеними американцями, а нагорі, всівшись охляп на їхні плечі, завершує піраміду сам майор Марві у велетенському ковбойському капелюсі та ще й із двома автоматичними 45-ми...

Слотроп пірнає за щось циліндричне у хвості тягача. Марві починає стріляти не цілячись, натхнений огидним реготом своїх посіпак. Слотроп випадково зауважує, що те, за чим він намагається сховатися, не що інше, як боєголовка. Якщо амотальні заряди досі всередині, то скажіть, професоре, чи здатний струс від кулі 45-го калібру здетонувати цю боєголовку, якщо вцілить, звичайно? — навіть, якщо детонатор не встановлено? Ну, Тайроне, це залежатиме від багатьох речей: від швидкості кулі у дулі, товщини і конструкції стінок...

Ризикуючи щонайменше розтягти сухожилля рук і заробити грижу, Слотроп примудряється перехилити і скинути боєголовку на колію, поки кулі Марві дзижчать по всьому тунелю. Боєголовка підскакує і завмирає біля рейки. Чудово.

Сяєво тьмяніє, тіні повертаються на звичні місця в устях Штолень. Вагони перед Марві вганяються у перешкоду з потужним ДИНЬК! складаються перевернутою V, гальма дизеля панічно скрегочуть *йі-і-і-і-к*, а потім дизель сходить з рейок, розвертається, нахилиється, очманілі американці хапаються хто за що годен, один за одного і за порожнечу. Слотроп і Глімпф вписуються в останній вигин інтеграла, позаду знову лунає страшенний гуркіт, розлягаються і відлунюють крики, а спереду вже видніється в'їзд, зростаюча парабола зелених схилів і сонячне світло...

— Ви приїхали машиною? — запитує, блискаючи очима, Глімпф.

— Що? — Слотроп згадує про ключі, залишені в «мерседесі». — А...

Глімпф натискає на гальма, щойно вони викочуються з-під параболи на денне світло, і тягач неквапливо, дуже поважно зупиняється. Вони салютують вартовим з другої роти і рушають на «мерседесі» з того самого місця, де його покинув лейтенант.

Дорогою Глімпф жестом показує на північ і скоса позирає, як Слотроп кермує. Вони петляють угору, в бік Гарца, заїжджають і виїжджають з гірських тіней, оточені ароматом сосен і ялиць, автомобіль скрегоче на поворотах і часом ледь не злітає з дороги. Слотроп має вроджений хист за будь-яких обставин вмикати не ту передачу, до того ж він постійно смикається, бо краєм ока поглядає у дзеркало заднього виду, потилицею відчуваючи погоню на бронетранспортерах — на повній швидкості й під завивання «тандерболтів». Проминувши сліпий поворот, прооравши юзом по всій ширині дороги — звідкілясь відомий Слотропу крутий автотрюк, — вони мало не врізаються у дві з половиною тонни американської армійської вантажівки, і слова «*йобане одоробло*» чітко читаються на губах водія, коли їм таки щастить розминутися, серця калатають десь аж у горлі, багнюка з-під задніх шин вантажівки летить на них довгим крилом, від чого весь автомобіль здригається, а твань укриває половину вітрового скла.

Сонце давно проминуло зеніт, коли вони нарешті під'їжджають до порослого лісом купола з невеличким похиленим замком нагорі, сотні голубів крапотять із зубчастих стін, наче ллються білі сльози. Зелений подих лісів став різкішим і прохолоднішим.

Підіймаються, немов американськими гірками, стежка завалена камінням, пнеться догори серед темних ялиць аж до замку на осонні, позубленого і поруділого, наче хлібина, залишена всім поколінням тутешнього птаства.

— Ви тут живете?

— Колись працював. Гадаю, Цвіттер і досі тут. — У «Міттельверк» бракувало місця для дрібного монтажу, переважно систем керування, тому їх облаштовували у шинках, крамницях, школах, замках, на фермах по всьому Нордгазену, тобто в будь-якому лабораторному приміщенні, яке вдавалося знайти фахівцям з наведення.

Цвіттер — колега Глімпфа з Мюнхенської політехніки.

— Звичний баварський підхід до електроніки. — Глімпф супиться. — Гадаю, якимось його стерпимо. — Хай вже яка вона — та

загадкова несправедливість баварського підходу до електроніки, але вона гасить блиск в очах Глімпфа, і решту шляху вгору він мовчить, поринувши у похмурі роздуми.

Щойно вони протискуються у бокові двері замку, їх вітає вологе туркотіння у хмарах білого пуху. Підлога брудна, скрізь валяються пляшки та клапті паперу. Декотрі проштамповані червонястим «GENEIME KOMMANDOSACHE». Птахи вилітають і залітають у розбиті вікна, крізь тріщини та щілини пробиваються промені світла; не осідаючи, висить збита голубиними крильми пилюка. Стіни завішані тьмяними портретами знаті з великими білими зачісками у стилі Фрідріха Великого, дам із гладенькими обличчями й овальними очима, у сукнях з глибокими декольте, ярди шовку стікають у пилюку і лопотіння крил у темних кімнатах. Скрізь впадає в око голубиний слід.

А Цвіттерова лабораторія нагорі, навпаки, яскраво освітлена, всюди порядок, вона напхана дутим склом, робочими столами, різнобарвними лампочками, крапчастими коробками, зеленими теками — лабораторія божевільного нацистського вченого! Де ж ти, Пластикмене?

Тут сам лише Цвіттер: присадкуватий, темне волосся з проділом посередині, лінзи окулярів завтовшки з ілюмінатор батисфери, флуоресцентні гідри, вугрі та скати диференційованого керування системи автоматичного регулювання скородять моря за цими скельцями...

Але, побачивши Слотропа, вони вмить ясніють, скляні бар'єри зникають. Гм-м, Т. С., а це що таке? Що це за люди? Що сталося з яблучками щік Глімпфа? Що робить у його лабораторії, по цей бік паркану в Гарміші, нацистський фахівець з наведення?

Ой... тут таке...
Нацисти всі у дереві,
Фашисти у стінах,
Японці вишкіряються
І кажуть: «Яйця нах!».
Коли війна закінчиться,
Щасливий будеш ти,
Готовий бити русского?
Айда на номер Три^[337]1...

□□□□□□

У ті дні, коли білі інженери сперечалися про властивості задуманої системи подачі пального, один з них прийшов до Енціана з Бляйхерьоде і сказав: «Ми не можемо дійти згоди щодо тиску в камері. За нашими розрахунками, найліпшим робочим тиском буде 40 атмосфер, але всі відомі нам дані схиляють до показника у якихось 10».

«Однозначно, — відповідав Нгарореру, — вам треба взяти до уваги дані».

«Але то не буде ані оптимальна величина, ані ефективна», — заперечив німець.

«Гордію, — відповів Нгарореру, — що є оті дані, як не безпосереднє одкровення? Звідки вони прийшли, якщо не від Ракети, яка має постати? Як думаєш порівнювати число, яке ти отримав на папері, з числом, породженим самою Ракетою? Відкинь погорду і проектуй, беручи до уваги компромісну величину».

З «Оповідей Шварцкомандо»,
зібраних Стівом Едельманом

У горах біля Нордгаузена та Бляйхерьоде у покинутих шахтах жили собі Шварцкомандо. Вже більше не військовий підрозділ, вони тепер народ, зонгереро, два покоління тому вигнаний з Південно-Західної Африки. Перші райнські місіонери почали переправляти їх до величезного нудного зоопарку — Метрополії як представників

приреченої, скоріш за все, раси. На них проводили м'які досліді: піддавали дії соборів, вагнерівських суаре, егерської білизни, намагалися зацікавити їх власною душею. Когось вивезли до Німеччини солдати, прибулі придушувати велике повстання гереро 1904–1906 років, ці стали слугами, але більшість теперішніх лідерів прибули вже після 1933 року в рамках програми (якої нацистська партія ніколи відкрито не визнавала) зі створення чорних хунт, тіньових урядів, щоб зрештою захопити британські та французькі колонії в чорній Африці — на зразок того ж німецького плану щодо Магрибу. На той час *Südwest* уже був протекторатом, яким керував Союз Південної Африки, але справжня влада перебувала в руках сімей давніх німецьких колонізаторів, і вони співпрацювали.

Тепер поблизу Нордгаузена/Бляйхерьоде мешкає кілька підземних громад. В околиці всі вони відомі як *Erdschweinhöhle*^[338]. Це такий жарт гереро, доволі гіркий жарт. У оватджимба, найбільшій гереро без худоби й даху над головою, тотемною твариною був Erdschwein — трубказуб. Вони назвалися його іменем, ніколи не їли його плоті і, так само як він, викопували їжу із землі. Бувши вигнанцями, жили на пасовищах просто неба. Найчастіше з ними можна було зустрітися вночі, коли багаття хоробро палахкотіли на вітрі там, де не дістанеш рушничним пострілом з потяга: очевидно, жодна інша сила не зміла означити їм місце в порожнечі. Ти знав, чого вони бояться, але не знав, чого хочуть, що ними рухає. Ти маєш бізнес на півночі країни, у шахтах, тож у мить, коли їхні палахкотливі багаття пролітали повз тебе, разом з ними зникала і будь-яка потреба про них думати...

Ти минав їх, погойдуючись, але хто та самотня жінка внизу, по плечі закопана в нору трубказуба, з пустельної площини уважно дивиться голова, а десь далеко позаду підносяться темні складки вечірніх гір? На животі вона відчуває нестерпний тиск миль піщаних і глинистих шарів, нижче стежкою на неї чекають світляні привиди її чотирьох мертвонароджених дітей, тлусті хробаки без жодних сподівань на втіху лягають один попри одного серед дикої цибулі, плачуть за молоком священнішим, ніж те, яким смакували і благословлялися з калібасів у селі. Обійдені вирядили її сюди, щоб доторкнулася до земного дару плодоношення. Жінка відчуває, як крізь усі ворота вливається потуга: ріка посеред стегон, світло спалахує на кінчиках пальців. Владна, поживна, як сон. Тепло. Що тьмяніше світло

дня, то більше вона віддається п'їтми, зішестю води з повітря. Вона — насіння у землі. Святий трубкаозуб викопав їй постіль.

Для *Südwest* Ердшвайнгьоле були могутнім символом плодючості та життя. Але тут, у Зоні, їх справжній статус не настільки очевидний.

У Шварцкомандо наразі є сили, що обирають стерильність і смерть. Боротьба переважно мовчазна, вночі, у нападах нудоти, у спазмах вагітності та викиднів. Але це політична боротьба, найбільше вона турбує Енціана, він тут Нгарореру. Це слово означає не зовсім «лідер», але «той, хто був випробуваний».

Енціана також знають, хоча й не звать так у вічі, як Отийкондо, що означає Покруч. Його тато був європейцем. Річ не в тім, що він єдиний такий серед ердшвайнгюлерів: у них є домішки німецької, слов'янської, циганської крові. Останні два покоління з прискоренням, невідомим у доімперські часи, їхнє самоусвідомлення складається таким чином, що на його остаточну форму годі сподіватися. Остаточну форму матиме Ракета, але не її народ. Тут еанда й орузо втратили свою силу — батьківські та материнські лінії лишилися десь там, у *Südwest*. Багато хто з перших емігрантів навіть перейшов у віру Райнського місіонерського товариства задовго до переїзду. У кожному селі, коли полудень припікав тіні до їхніх власників, у мить жаху та порятунку омугона виймав зі священного мішка одну наверхнену душу за іншою (шкіряні пуповини зберігалися у мішку від народження людини) і розв'язував вузол. Якщо вузол розв'язаний, це означало, що для племені померла ще одна душа, і сьогодні в Ердшвайнгьоле кожен Порожній носить шкіряну смужку без вузла — давній уламок символізму, який вони вважають корисним.

Себе вони називають Отукунгуруа. Так, старі африканці, *має* звучати «Омакунгуруа», але вони завжди дуже обережно — радше нездорово, ніж обережно — вказують, що «ома-» застосовується тільки щодо живого або людини. «Оту-» — для неживого і воскреслого, ось ким вони себе вважають. Як революціонерам Нуля їм належить продовжити почате давніми гереро після придушення повстання 1904 року. Вони прагнуть досягти зниження рівня народжуваності, їхня програма — самогубство раси, вони завершать знищення, започатковане німцями 1904-го.

Зменшення кількості народжених гереро у попередньому поколінні стало одним з найголовніших явищ у всій Південній Африці. Білі

стежили за цим з такою стурбованістю, наче почалася чума серед великої рогатої худоби, якось неприємно бачити, що піддане населення рік у рік зменшується — що то за колонія без смаглявих тубільців? Сміху в тому мало, якщо усім їм забаглося вимерти. Великий шмат пустелі, і ніяких тобі служниць, наймитів, робітників на будівництві чи в копальнях — ану постривай, хвилинку, так це ж бо Карл Маркс, підступний старий расист, дає драла зі зціпленими зубами і зведеними догори бровами, а водночас намагається вдавати, нібито йдеться тільки про Дешеву Робсилу, Заморські Ринки... Аж ніяк. Колонії — це значно, значно більше. Колонії — відхожі місця європейської душі, де чоловік може зняти штани і розслабитися, насолодитися запахом власного гімна. Там він може накинутися на жертву, ревучи так гучно, як тільки захоче, і жлуктати її кров, не приховуючи радості. Як вам таке? Там він може досхочу вилежуватися або полювати, дозволити собі поринути у м'якість, у податливий морок обіймів, волосся такого ж кучерявого, як і на його власних скоромних дітородних органах. Там росте мак, і канабіс, і кока, зелені та пишні, барвою й формою геть не схожі на смерть, як ріжки і мухомор, себто як паразит і гриб старої Європи. Християнська Європа завжди була смертю, Карле, смертю і гнітом, а там, у колонії, можна тішитися життям, життям і чуттєвістю в усіх проявах — і жодної шкоди Метрополії, ніщо не забруднить соборів, білих мармурових статуй, шляхетних думок... Туди не долине жодного слівця. Настільки безмежні тутешні безгоміння, що поглинуть будь-які вибрики, хай і будуть вони найбрутальнішими, ба навіть тваринними...

Раціоналісти від медицини пов'язували зниження народжуваності гереро з нестачею у раціоні вітаміну Е, інші — з малою ймовірністю запліднення з огляду на особливості матки жінок гетеро, довгої та вузької, але за всіма цими розсудливими бесідами, за науковими міркуваннями ніхто з білих африканерів не міг відкинути того, як *почувається*... Щось зловісне заворушилося у вельді: вони починали вдивлятися в обличчя, особливо в обличчя жінок, вишикуваних за терновими загорожами, і вже знали — всупереч логіці: *запрацювала* племінна свідомість і надумала здійснити самогубство... Незрозуміло. Можливо, ми недостатньо справедливі, може, ми відібрали в них худобу і землю... а понад те, безперечно, ще й трудові табори та колючий дріт і частокіл... Може, вони вважають, що в такому світі

жити не варто. Їм це навіть притаманно — здатися, а тоді відповзти, щоб померти... чого вони хоча б перемов не ведуть? Ми могли б виробити рішення, бодай *якесь* рішення...

Перед гереро постав дуже простий вибір між двома смертями — племінною та християнською. Племінна смерть мала сенс, християнська — жодного, то навіщо їм ця морока? — але для європейців, задурених власного Облудою із Немовлям Ісусом, те, що відбувалося з гереро, виявилось настільки ж нездоланною таємницею, як слонячий цвинтар або стрімке поринання лемінгів у море.

Хоча Порожні того і не визнають, для них, вигнанців у Зоні, європейзованих у мові та помислах, відколотих від прадавньої племінної єдності, оте «чому» також украй загадкове, але вони хапаються за нього, як хвора жінка за амулет. Не вираховують ані циклів, ані дороги назад, вони залюблені у блиск суїциду цілого народу — у таку позицію, стоїцизм і хоробрість. Отукунгуруа — пророки мастурбації, фахівці з абортів і стерилізації — закликають до актів оральних і анальних, за допомогою ніг або пальців, содомії та зоофілії, їхній підхід і гра — насолода: вони просторікують серйозно, переконливо, тож ердшвайнгьолери до них дослухаються.

Порожні гарантують настання дня, коли помре останній зонгереро, знаменуючи остаточний нуль колективної історії, пройденої до самого кінця. І в цьому є певна приналежність.

Відвертої боротьби за владу не відбувається, все це спокуса і контрспокуса, реклама та порнографія, а історія зонгереро вирішується в ліжку.

Вектори нічного підпілля, всі до одного, намагаються втекти з центру, від сили, якою, напевно, є Ракета: така собі іммахінація чи то подорожі, а чи долі, спроможна з'єднати докупі несамовиті політичні протилежності в Ердшвайнгьоле, як вона поєднує у двигуні пальне й окислювач — вивірена, схожа на керманіча — заради накресленої заздалегідь параболи.

Цього вечора Енціан сидить під горою, за плечима ще один день планування, метушні, нововинайденої канцелярщини — паперів, які йому вдається до кінця дня знищити або на японський лад перетворити на газелей, орхідеї, мисливських соколів. Мірою того як Ракета зростає, набуває завершеності й повноти, з нею розвивається і сам Енціан, набуває нової конфігурації. Він це відчуває. Ще один привід

для занепокоєння — вчора, пізно вночі, посеред креслень Крістіан і Мечислав підвели голови, раптом усміхнулися і замовкли. Торопіють з пошани, вивчають креслення, наче його власні, наче якесь одкровення. Це не тішить.

Те, що хоче створити Енціан, не матиме історії, ніколи не потребуватиме змін у конструкції. Час у тому розумінні, яке відоме іншим народам, поблякне у новому часі. Ердшвайнгьоле не буде пов'язано часом, як Ракету, люди знову віднайдуть Центр, Центр без часу, подорож без гістерезису^[339], коли кожне відбуття стане воротям до тієї ж точки, єдиної...

У такий незвичний спосіб він налагодив дружні стосунки з Порожніми, зокрема з Джозефом Омбінді з Ганновера. Вічний Центр легко розглядати як Остаточний Нуль, назви та методи змінюються, але рух до нерухомості залишається. Це приводить до обміну між ними дивними пасажами.

— Бачиш-но, — очі Омбінді дивляться вбік, зведені на віддзеркалення Енціана, яке тільки він і бачить, — буває... ну, таке, що нібито про нього й не думаєш як про еротичне, але воно найзбудливіше на світі.

— Невже? — шкіриться Енціан, забавляючись. — Навіть не знаю, що воно таке може бути. Дай якусь підказку.

— Неповторний акт.

— Запуск ракети?

— Та ні, за нею буде ще одна ракета. Але за ним ніщо... та менше з тим.

— Ха! За ним ніщо не слідує, ось ти що хотів сказати.

— А якщо я дам тобі ще одну підказку?

— Дай. — Але Енціан уже здогадався: видно по випнутій щелепі, от-от засміється...

— В одному акті воно охоплює всі Девіації. — Енціан роздратовано зітхає, але не питає, чому йдеться про «Девіації». Повернення в минуле — це така гра Омбінді. — Гомосексуалізм, наприклад. — Нема заперечень. — Садизм і мазохізм. Онанізм? Некрофілія...

— І все це в одному акті?

Усе це і навіть більше. Тепер обидва вже розуміють, що йдеться про самогубство, включаючи зоофілію («Уяви собі, як солодко, — провадить адепт, — бути милостивим, сексуально милостивим до *тої* покривдженої, згорьованої тварини»), педофілію («Часто стверджують, що буквально на порозі стають дивовижно молодшими»), лесбійство («Так, бо коли вітер дмухає у порожніх салонах, дві жінки-тіні нарешті потайки вийдуть зі своїх покоїв у вмираючій оболонці й на останньому спопелілому обрисі берега зустрінуться та обіймуться...»), копрофілію й уролагнію («Останні здригання...»), фетишизм («Широкий вибір фетишів смерті, природно...»). Природно. Обоє сидять, передають одне одному сигарету, аж поки докурюють до малюсінького недопалка. Що це — дурні балачки, а чи Омбінді намагається зманити Енціана? Енціану треба знати напевне, перш ніж відповісти. Якщо він бовкне: «Ти мене зманюєш, так?» — а з'ясується, що ні, тоді... Альтернатива ж настільки *дивна*, що Енціан певною мірою

САМ ОХОЧИЙ СУЇЦИДУ

Мені начхати, що я їм,
Нехай поб'є те бугі-вугі грім —
Отак я сам, охочий, *суїциду!*

Бінга Кросбі собі забирай,
Та-а «бу-бу-бу-буу» його не грай,
Отак я сам охочий суїциду!

Ох! Згубив я харчовий талон,
Вампірів не люблю, пардон.
Отак я сам, охочий, *суїциду!*

Кардиналів і Браунз^[340] іще не люблю
Місто і країну я до біса шлю.

Бо я С. О. С, — і триває таке куплет за куплетом досить довго. У повній версії представлено цілковите й остаточне зречення світу. Притичина в тому, що, згідно з теоремою Гьоделя, обов'язково має виявитися якийсь предмет, пропущений у переліку, і той предмет так просто й не згадаєш, тому ти, найімовірніше, починаєш із самого початку, а в перебігу справи ще й виправляєш помилки і викреслюєш

неминучі повторення, вставляєш нові предмети, що спадають тобі на думку, і вже добре видно, що «суїцид» у заголовку можна відкладати нескінченно!

Тож бесіди між Омбіндом та Енціаном — це серії рекламних повідомлень, а Енціан не те щоб лох — мимовільна підсадна качка, що заміняє інших, хто може слухати, а може і ні.

— Ахх, невже я бачу, як у тебе встає, Нгарореру?.. але ні, можливо, ти просто згадуєш своє давнє кохання, що було колись давно... *Südwest*, га? Щоб розвіяти минуле племені, всі спогади слід оприлюднити — нема жодного сенсу зберігати історію під час нетерплячого очікування Остаточного Нуля...

А все ж Омбінді цинічно проповідує це в ім'я колишньої племінної Єдності, що є доволі-таки слабким місцем у його напучуваннях, виглядає дещо сумнівно, бо виходить так, наче Омбінді намагається довести, нібито християнська недуга ніколи нас не торкалася, хоча кожен знає, що вона заразила всіх нас, а декого навіть умертвила. Так, з боку Омбінді це вже скидається на порожні теревені — озиратися на невинність, про яку йому доводилося хіба що чути, але в яку він сам не вірить — накопичена чистота протилежностей, село у формі мандали... Та все ж він проповідує та проголошує її образом осяйного Граалю, хоча жартуни навколо столу підсовують Пукальні Подушки на Погибельний Стілець під зад шукача Граалю, і хоча ті Граалі останніми роками стали пластмасовими й ідуть дюжина за 10 центів, а дванадцять дюжин — за пенні, Омбінді, іноді сам ошуканий, як і кожен християнин, вихваляє та пророкує добу невинності, яку й сам до деякої міри прогавив — чи не останнє осереддя Дохристиянської Єдності на планеті:

— Тибет — особливий випадок. Тибет було навмисне відособлено як вільну і нейтральну територію, своєрідну Швейцарію духу, звідки нема екстрадиції, де Альпи-Гімалаї підносять душу д'горі, де небезпеки настільки рідкісні, що можна й потерпіти... Швейцарія і Тибет пов'язані одним з *найправдивіших* меридіанів Землі, настільки правдивих, як меридіани тіла у китайців... Ми маємо вивчити нові мапи Землі, а позаяк подорожі Всередині стають явищем дедалі звичнішим, то й мапи набувають інших вимірів, отож і нам доведеться... — І він розповідає про існування Гондвани ще до розколу материків, коли *Südwest* прилягав до Аргентини... люди

слухають і просочуються назад у печеру, в ліжку, до сімейних баклажок, з яких лигають неосвячене молоко серед холодної білизні, холодної, як північ...

Тож між цими двома навіть звичайне привітання не позбавлене корисного навантаження сенсів і сподівання на несподіване захоплення свідомості іншого завдяки стрімкому наступу. Енціан знає, що особисто ним користуються заради імені. Ім'я має певну магію, але він настільки неспроможний долучитися, так давно займає нейтральну позицію... все пощезло, залишилося саме ім'я, Енціан, звук для хоралів. Він сподівається, що настане час, і магії його імені вистачить на одну справу, одну добру справу, якби ще не Центр... Уся упертість народу, всі ці звичаї й обряди — не що інше, як пастки? Сексуальні фетиші, якими християнство вміло виграє, зманює нас, призначені для того, щоб нагадати про первинну, дитинну любов... Чи спроможне його ім'я «Енціан» повалити їхню владу? чи переважить його ім'я?

Ердшвайнгьоле — це одна з найстрашніших пасток, діалектика слова, що стало плоттю, плоттю, що рухається до чогось іншого... Енціан дуже чітко бачить пастку, але не бачить виходу з неї... Сидить цієї миті між двома щойно запаленими свічками, розстебнувши комір сірої польової куртки, борода стелиться пір'ям уздовж темної горлянки до коротшого, рідкішого, блискучого чорного волосся, що вихором залізної стружки закручується навколо південного полюса адамового яблука... полюс... вісь... дерево життя... Дерево... Омумборомбанга... Мукуру... перший пращур... Адам... далі пітніючи, руки після дня праці стали незграбними, задеревіли, він має хвилику, щоб поплисти, згадати *Südwest*, цю пору дня там, на землі, коли зливаєшся із заходом сонця, бачиш, як загусає туман, напівтуман-напівпилюка з-під копит худоби, що повертається до краалів для доїння та сну... його плем'я з давніх-давен вважає захід сонця битвою. На півночі, де сідає сонце, живуть однорукі воїни, одноногі й одноокі, вони щовечора б'ються із сонцем до смерті, прохромлюють його списками, аж доки кров не розтікається небом і небокраєм, але під землею, вночі, сонце знову народжується, щоб повернутися на світанку — новим і таким самим, як раніше. Але ми, Гереро Зони, що живуть під землею, скільки нам чекати на півночі, у цьому локусі смерті? Чи відродиться сонце? А може, нас поховали востаннє, поховали головою на північ, як усіх наших померлих, як усю священну

худобу, принесену в жертву пращурам? Північ — володіння смерті. Може, богів і нема, але є схема: самі по собі імена позбавлені магії, але акт найменування, фізичне вимовляння, підпорядковується схемі. Нордгаузен означає «помешкання на півночі». Ракету слід створювати у місці під назвою Нордгаузен. Сусіднє місто на підтвердження цього називається Бляйхерьоде, до певної міри надмірне повторення, щоб послання не загубилося. Історія дотеперішніх гереро — історія втрачених послань, вона починається в міфічні часи, коли підступний місячний заєць приніс людям смерть замість звістки від Місяця, справжнє ж послання так і не дійшло. Можливо, одного дня Ракета перенесе нас на Місяць, і той скаже нам правду. В Ердшвайнгьоле ті, що молодші і знають тільки білу, схильну до осені Європу, вірять, що Місяць — це їхня доля, але літні люди пам'ятають, що Місяць, як і Нджамбі Карунга, приносить зло і мститься за нього...

А Енціан вважає, що назва «Бляйхерьоде» досить близька до «Блікер», як прадавні германці прозивали Смерть. Їм вона бачилася білою: безбарвною і порожньою. Перегода назва латинізувалася і стала «Домінусом Блікero». Зачарований Вайссман узяв це прізвисько за партійне есесівське псевдо, на той час Енціан був уже в Німеччині. Вайссман привіз нове ім'я своєму вихованцеві, не стільки виставляючи напоказ, як вказуючи Енціанові на ще один крок до Ракети — долі, яку він досі не бачить за зловісною криптографією найменувань, тож схема досить розмита, але її не відкинеш, вона волає до нього, вона його мучить, щойно він на неї наражається, як і двадцять років тому...

Колись він не міг уявити собі життя без повернення. Ще до зародження усвідомлених спогадів щось переносило його до круглого села матері, далеко у вельд Какау, що межує із землею смерті, туди і назад, відбуття і повернення... Йому про це розповідали багато років по тому. Невдовзі після народження мама забрала сина зі Свакопмунда до свого рідного села. За звичайних обставин її мали б вигнати — вона народила дитину поза шлюбом, від російського моряка, чийого імені вона не могла й вимовити, але через німецьке вторгнення усталений порядок збляк перед необхідністю допомагати одне одному. Хоча вбивці у синьому приходили знову і знову, проте Енціана якось оминали — тут Енціанові шанувальники люблять згадувати міф про Ірода, самого ж Енціана це дуже дратує. Минуло лише кілька місяців,

як він навчився ходити, аж мама взяла його у велику подорож — Самуель Магереро повів народ через Калахарі.

Найтрагічніша з усіх історій тих часів. Багато днів провели втікачі у пустелі. Хама, вождь бечуанів, прислав їм провідників, биків, вози і воду. Перших прибулих застерегли від надмірного вживання води, хіба що зовсім трішки, але коли підійшли решта, перші вже спали покотом, тож не було кому попередити. Ще одне втрачене послання. Пили, аж поки не повмирали, сотні душ, серед них була й Енціанова мати. Він заснув під волячою шкурою, виснажений голодом і спрагою, а прокинувся серед мертвих. Розповідали, що його знайшов загін Оватжимба, вони подбали про нього і забрали з собою. Залишили на краю маминого села, аби сам зайшов. Були вони кочівниками, тож могли у тій пустельній країні рушити в будь-якому напрямку, але привели його туди, звідки він вийшов. У селі вже майже нікого не було — багато хто вирішив переселитися, багатьох забрали на узбережжя і загнали в краалі або вислали будувати залізницю, яку німці в ті часи саме прокладали через пустелю. Багато повмирало, бо їли м'ясо померлої від чуми худоби.

Вороття нема. Шістдесят відсотків гереро знищено, до живих ставилися як до тварин. Енціан вростав у світ, зайнятий білими. Неволя, раптова смерть, відхід без повернення стали звичайними, повсякденними явищами. До часу, коли перед ним постало це запитання, він уже не міг пояснити, як і чому вижив. У процес відбору йому щось не вірилося, Нджамбі Карунга та християнський Бог були надто далеко. Не лишилося різниці між учинком Бога і дією чистого випадку. Вайссман, європеєць, чийм протеже став Енціан, вважав, що це він відвадив свого підопічного від релігії, але боги пішли самі по собі, боги покинули людей... тож Енціан не заважав Вайссманові вважати, як тому хотілося. Людина, спрагла вина, була ненаситна, мов пустеля, спрагла води.

Минуло вже немало часу від їхньої зустрічі. Востаннє вони говорили під час переїзду з Пенемюнде сюди, в «Міттельверк». Вайссмана, може, й на світі вже нема. Ще на Південному Заході, двадцять років тому, не вмючи говорити його мовою, Енціан уже бачив *це*: любов до останнього вибуху — зліт і зойк, що підноситься понад межі страху... Чого б це Вайссману хотілося пережити війну? Поза сумнівом, він віднайде собі щось підхоже, аби вгамувати цю

спрагу, бо ж не могло так статися, що для нього все скінчилося раціонально і мирно, коли сотні його зашкелених офісів у всіх закладах SS розташовано у часі та просторі так, щоб прогавити свою велич і опинитись у її вакуумі, аби бути затягнутими її повітряним потоком, але, зрештою, знову застигнути серед небагатьох потьмянілих блискіток у кильватері. *Bürgerlichkeit*^[341], зігране під Вагнера, духові несміливі й ледь чутні, а голоси струнних то схоплюють фразу, то відпускають...

Останнім часом Енціан часто і безпричинно прокидається. Невже насправду приходив Він, прохромлений Ісус, щоб схилитися над тобою? Біле тіло, мрія підора, стрункі ноги та лагідно-золотисті європейські очі... ага, встиг побачити оливковий прутень під подертою пов'язкою на стегнах, захотів злизати піт з його жорстких дерев'яних пут? Де він, у якій частині Зони перебуватиме сьогодні ввечері, а хай йому біс разом з наверхами на його нервовому імператорському жезлі...

Зовсім небагато таких пухово-оксамитових острівців, де він міг би лежати і мріяти, особливо у мармурових коридорах влади. Енціан закоцюб — не стільки через згасання вогню, скільки через прихід холодів, гіркота розходиться піднебінням першими сподіваннями кохання... Це почалося, коли Вайссман привіз його до Європи: відкриття того, що любов у цих людей, проминувши найпростіші відчуття й оргазми, має справу з чоловічими технологіями, угодами, виграшами та поразками. В його випадку вимагає, щоб він пішов на службу до Ракети... Попри те, що Ракета — це проста сталева ерекція, вона також є цілою системою, *виграною* у жіночній п'їтми, виставленою супротив ентропії привабливої, але легковажної Матері Природи: то був перший урок, який змусив його засвоїти Вайссман, перший крок на шляху до отримання громадянства у Зоні. Його підвели до усвідомлення того, що, зрозумівши Ракету, він воістину зрозуміє свою мужність...

— Колись я уявляв, наївний, — тепер уже так не зможу, — що всі захоплення тих днів мені якимось чином підкинули, ну, як подарунок від Вайссмана. Він переніс мене через поріг до свого будинку, саме до такого життя він хотів мене долучити, до чоловічих забав, відданості Лідерові, політичних інтриг, до таємного переозброєння як виклику зістарілим плутократіям навколо нас... вони знемагали, а ми були

молодими й дужими... добре бути *настільки* молодими і дужими у такий період життя нації! Ніяк не міг повірити у таку кількість чудових юнаків, піт і пилюка вкривають їхні тіла, а вони день за днем прокладали автобани, і кожен день аж дзвенів: ми їхали серед сурмачів, бездоганно скроєні шовкові вимпели, наче костюми... жінки ж бо йшли, здавалося, покірні та безбарвні... я уявляв їх шеренгами, вони стояли рачки, з їхніх грудей здоювали молоко у відра з блискучої сталі...

— А чи ревнував він тебе до інших юнаків, до того, як ти до них ставився?

— Ага. Для мене тоді все це було дуже тілесним, але він зробив крок далі. Ні. Навряд чи він мав щось проти... Я любив його тоді. Але не розумів його, не розумів того, у що він вірив, проте мені дуже хотілося... Якщо його життя — Ракета, то я віддамся Ракеті.

— І ти ніколи в ньому не сумнівався? Він же вочевидь був людиною ексцентричною...

— Послухай, — не знаю, як сказати... ти колись був християнином?

— Було й таке.

— А чи бувало колись у тебе, що ти йдеш вулицею, бачиш чоловіка й одразу знаєш, що він *має* бути Ісусом Христом — не сподіваєшся, не бачиш жодної схожості, але *знаєш*. Спаситель повернувся і ходить серед людей, як обіцяно у давніх історіях... ти наближаєшся і з кожним кроком переконуєшся — ніщо не суперечить першому враженню... підходиш ближче і минаєш його, нажаханий, що він може заговорити до тебе... твій погляд зустрічається з його поглядом... все так і є. І найжахливіше, що *він усе розуміє*, заглядає тобі в душу — і вся твоя удавана облуда зникає...

— Тоді... все, що сталося з часу твого переїзду до Європи, можна назвати, за висловом Макса Вебера, «узвичаєнням харизми».

— *Outase*, — каже Енціан, що мовою гереро є одним з багатьох слів на позначення лайна, в цьому випадку — великого коров'ячого плескача.

Недалечко у скельній западині перед зеленим приймачем-передавачем захисного кольору сидить Андреас Орукамбе, його вуха прикривають гумові навушники. Шварцкомандо мовить у 50-сантиметровому діапазоні, саме в цьому діапазоні діяло наведення

Ракети «Гаваї II». Хто, крім ракетних маніяків, буде слухати в діапазоні 53 сантиметри? Шварцкомандо, принаймні, можуть бути впевнені, що за ними стежать усі конкуренти в Зоні. Передачі з Ердшвайнгьоле починаються близько 03:00 і тривають до світанку, інші станції Шварцкомандо мовлять відповідно до власних розкладів. Трансляція відбувається мовою гереро з деякими запозиченнями із німецької (що досить таки зле, бо переважно це технічні терміни — гарні підказки для непроханих слухачів).

Андреас сидить другу піввахту, переважно приймає повідомлення, за потреби — відповідає. Самі по собі маніпуляції з передавачем — уже своєрідне запрошення до негайної параної. Постає схема з антен, тисячі квадратних кілометрів Зони, сповнених ворогами у нічних таборах, вони безликі й пильно стежать. Хоча вони одне з одним підтримують зв'язок, Шварцкомандо й собі намагається слухати якнайбільше, бо не має жодних ілюзій щодо планів конкурентів стосовно Шварцкомандо, попри те, що конкуренти припишкли, вичікують слушної нагоди рушити всіма силами і знищити безслідно... Енціан вважає, що вони дочекаються повного монтажу першої африканської ракети та її готовності до запуску: виглядатиме значно ліпше, якщо вони вдарять по справжній загрозі, по справжньому оснащенню. Наразі він намагається тримати охорону напоготові. Тут, на головній базі, це нескладно: щоб пробитися сюди, знадобиться принаймні полк, але там, далі у Зоні, у ракетних містечках Целле, Еншеде, Гахенбург вони можуть повисмикувати нас по одному, спочатку кампанія на виснаження, а тоді скоординований рейд... залишиться тільки дотиснути обложену метрополію...

Може, це наразі і театр, але вони, *здається*, вже більше не Союзники... історія, яку вони собі винайшли, змушує нас *очікувати* «післявоєнного суперництва», коли вони можуть, фактично, стати одним гігантським картелем, до якого входитимуть переможці та переможені й у полюбовній згоді ділитимуться тим, що залишилося... Але Енціанові все ж таки вдається їх налаштувати один проти одного, тих забіякуватих стерв'ятників... *на вигляд* геть по-справжньому... Марві мав би нині бути з росіянами, а також із «General Electric» — днями скинувши його з поїзда, ми виграли... скільки? Ну, день-два, а чи добре ми розпорядилися тим часом?

Усе зводиться до щоденного плетіння і розпускання, дрібні перемоги та дрібні поразки. Тисяча деталей, і в кожній можливість фатальної помилки. Енціан волів би не заглиблюватися в процес, хотів би бачити, до чого все це котиться у реальному часі, на кожному роздоріжжі ухвалення рішень: що було правильним, а що — ні. Але це *їхній* час, *їхній* простір, і він досі наївно очікує на результати, яких білий континуум перестав сподіватися вже багато сторіч тому. Деталі — клапани, спеціальні інструменти, що існують, а може, й не існують, задрощі та змови в Ердшвайнгьоле, загублені посібники з експлуатації, по всьому світові розпорошило техніків — утікачів зі Сходу та Заходу, нестача продуктів, хворі діти — все вихориться туманом, кожна частинка зі своєю сукупністю сил і векторів... він не годен упоратися з цим усім водночас, бо якщо надто довго затримується на чомусь одному, наражається на небезпеку втратити інше... Але притичина не лишень у деталях. Його не полишає дивне відчуття: у миті марення чи відвертого відчаю йому здається, буцімто він промовляє фрази, підготовлені десь далеко (не далеко у просторі, але на далеких рівнях влади), а його рішення — геть не його, а просто патякання актора, що грає роль лідера. Йому мариться, нібито ним оволодіває потреба вчинити щось величне і безжальне, а він не здатний прокинутися... наче він на облавку корабля посеред широкої річки, очолює бунт, приречений на поразку — просто з політичних міркувань бунтові дали можливість потривати якийсь час. На нього полюють, його дні сповнені різноманітних загроз, яких йому вдається уникнути буквально останньої хвилини, він у захваті від цього, фізично все це дуже гарно... і сама Змова! вона має сувору, потужну красу, це — музика, симфонія Півночі, арктична подорож повз стрімчаки зеленої-зеленісінької криги до підніжжя айсбергів, заляклих в обіймах неймовірної музики, омитих морями найблакитнішої блакиті, нескінченна Північ, безмежна країна, заселена людьми, чия прадавня культура та історія відмежовані від решти світу великим безгомінням... назви їхніх півостровів і морів, довгих і повноводних річок геть невідомі у середніх широтах... плавання — це вороття додому: він постарів у своєму імені, та всеосяжна музика — це музика, написана ним самим настільки давно, що він геть про неї забув... але тепер вона знову його віднаходить...

— Проблеми у Гамбургу... — Андреас швидко пише, піднімає мокрий від поту навушник, аби мати змогу одночасно бути на обох каналах зв'язку. — Можливо, знову переміщені. Слабкий сигнал. Що далі, то більше глухне...

Після капітуляції постійно виникають сутички між цивільними німцями та звільненими з таборів полоненими іноземцями. Міста на заході захопили переміщені поляки, чехи, росіяни, вони грабують арсенали та комори і не збираються щось із того віддавати, але ніхто не може вирішити, як ставитись до тутешніх Шварцкомандо. Хтось лишень побачить шмаття SS — й одразу реагує у той чи той спосіб, інші вважають їх марокканцями або індійцями, що якимось чином перебралися з Італії через гори. Німці досі пам'ятають окупацію Райнланда французькими колоніальними загонами двадцять років тому, а також плакати, що проголошували: «SCHWARZE BESATZUNG AM RHEIN^[342]!» Ще трохи тиску в системі. В Гамбурзі минулого тижня двох Шварцкомандо застрелили, а інших жорстоко побили. Британська військова адміністрація прислала якихось військовиків, але було вже запізно — здається, їх цікавила головно необхідність дотримання комендантської години.

— Це Онгуруве. — Андреас простягає навушники і дає Енціанові пройти.

— ... не розумію, це ми їм потрібні чи нафтопереробний завод... — голоси деренчать, час від часу зникають, — ... сотня, може, дві сотні... так багато... ..тівки, дрючки, пістолети...

Пі-і-і-п і вибух шипіння, а тоді лунає знайомий голос:

— Можу прислати з десяток людей.

— Ганновер на дроті, — бурмоче Енціан, такий собі жарт.

— Тобто Йозеф Омбінді. — Андреасу не до жартів.

Попросивши допомоги, Онгуруве щодо Порожніх займає нейтральну позицію — або принаймні намагається. Але якщо Омбінді може допомогти і вирядити людей до Гамбурга, він може схотіти затриматись. Ганновер для нього — навіть із заводом «Volkswagen» — тільки ще одна сходинка. Гамбург надасть Порожнім потужну підтримку, вони отримають шанс. Хай там як, але північ — їхня стихія...

— Мені треба їхати, — повертає навушники Андреасу. — Що таке?

— Може, це росіяни, хочуть тебе виманити.

— Та ні. Не переймайся Чичеріним. Не думаю, що він там.

— Але твій європеець казав...

— Цей? Не знаю, наскільки йому можна вірити. Не забувай, що я чув, як він говорив з Марві у потязі. А тепер він з дівчиною Чичеріна у Нордгаузені. Ти б йому повірив?

— Якщо за ним полює Марві, то чогось він таки вартий.

— Якщо вартий, ми його обов'язково знову здобаємо.

Енціан хапає торбу, ковтає на дорогу два первітини, нагадує Андреасові про деякі справи на завтра і довгими соляними та камінними уступами підіймається на поверхню.

Нагорі вдихає вічнозелене повітря Гарца. У старих селах саме була б пора доїти корів. Зійшла перша зірка, оканумайгі, маленька шанувальниця свіжого молока...

Але це мусить бути інша зірка, північна. Нічого втішного. Що з нами сталося? Якщо вибирали не ми, якщо зонгереро судилося жити за пазухою в Ангела, що намагався знищити нас на *Südwest*... тоді... нас не помітили, а чи вибрали для чогось жахливішого?

Енціану треба бути в Гамбурзі ще до того, як у сонце знову понастромляють списів. Охорона у потягах настирлива, але його вони знають. Удень і вночі довгі товарняки виїжджають з «Міттельверк», вивозять обладнання А-4 на захід до американців, на північ до англійців... а вже незабаром, коли набере чинності карта окупації, то й на схід до росіян... Нордгаузен перейде до російської адміністрації, і тоді нам доведеться діяти... чи буде в нього шанс із Чичеріним? Енціан його ще й бачити не бачив, але їм все ж таки судилося стрітися, Енціан йому єдинокровний брат. Вони — одна плоть.

Пульсує сідничний нерв. Забагато сидів. Накульгує, самотній, схилив голову, бо в Ердшвайнгьоле низькі стелі; хто знає, що чекає на голову, якщо задереш її надто високо? Дорогою до залізничної естакади, високий і сірий під дедалі яскравішим світлом зірок, Енціан прямує на Північ...

□□□□□□

Досвіток. Стома футами нижче пливе мертвотно-бліде простираadlo хмар, простягається на захід, скільки бачить око. Тут Слотроп і учениця відьми Гелі Триппінг, стоячи на вершині Брокена, в самому

осерді німецького зла, за двадцять п'ять миль на північ від північно-західного «Міттельверк», дожидають сходу сонця. Хоча передвечір Травневого дня вже минув і пустотлива парочка спізналася майже на місяць, але залишки останнього Чорного Шабашу все ще помітні: пляшки з-під *Kriegsbier*^[343], мереживна білизна, порожні гільзи від гвинтівки, подерті червоні атласні прапори зі свастикою, голки для татування та бризки синього чорнила.

— А це на якого біса? — цікавиться Слотроп.

— Для поцілунку диявола, звісно. — Гелі влаштовується, старий-ти-дурню, йому під пахву, тож Слотроп почуввається трохи ніяково, бо навіть такого не знає. Йому майже нічого не відомо про відьом, хоча серед його пращурів була справжня Салемська Відьма, одна з найостанніших, що приєдналася до компанії *sus. per coll*^[344], вона вже багато століть теліпається на родинному дереві Слотропів. Звали її Емі Спру, була вона ганьбою родини, стала антиноміанкою^[345] у двадцять три роки і віялася по всьому Беркширу, як навіжена, випередивши Божевільну Сью Данем на двісті років — викрадала немовлят, їздила в сутінках верхи на коровах, приносила в жертву курчат на Сноддовій горі. Через отих курчат, як ви собі можете уявити, боліла не одна голова, бо корови й немовлята завжди поверталися живими та здоровими — Емі Спру, на відміну від своєї суперниці, пострибухи Дороті, була не зловорожою відьмою.

На Род-Айленд пішла і там прихисток знайшла,
Й по дорозі в Салем завершила,
Але там її не знали, тому жартів не сприйняли,
Тож Наррангасетта вона і не сягнула^[346]...

Її схопили за відьомство і скарали на горло. Ще одна божевільна Слотропова родичка. Якщо її коли й згадували, то хіба стеновши плечима — надто далека, щоб залишатися для роду Ганьбою, радше такий собі курйоз, тож Слотроп змалечку не знає, як до неї ставитись. Упродовж тридцятих відьмам ще добряче діставалося — їх зображали старими почварами, що кличуть тебе «дорогесенький», і взагалі досить неприємними персонажами, тож кінематограф не зумів підготувати його до тевтонського різновиду відьом. Фріцівська відьма, наприклад,

мала по шість пальців на ногах і жодної волосинки на піхві. Принаймні такі на вигляд відьми на сходових фресках у вежі колишнього нацистського передавача на Брокені, а на казенних фресках не може бути безвідповідальних фантазій, правильно? — хоча Гелі вважає, що ця безволосість — від намальованих фон Байросом^[347] жінок.

— Ти просто не хочеш *свою* поголити! — вигукує Слотроп. — Ха-ха! Теж мені відьма!

— Зараз я щось *тобі* покажу, — каже вона, тому ж то вони й не сплять у цю небожу годину, завмерли одне біля одного, тримаються за руки, сонце тільки починає розчищати обрій. — Дивися, — шепоче Гелі, — он там.

Сонячне світло б'є у спини майже горизонтально, і на перламутровій хмарі починають проступати дві велетенські тіні, що тягнуться на милі, аж за Клаусталь-Цельтерфельд, за Зезен і Гослар, через річку Ляйне — десть там вона має бути, і досягають самого Везера...

— Ти ба, — Слотроп трохи нервує, — та це ж Примара. — Навколо Грейлока у Беркширі такі теж бувають. А в цих краях вони відомі як *Brockengespenst*.

Божі тіні. Слотроп підносить руку. Його пальці — міста, біцепси — провінції, так, він підносить руку. Хіба не цього від нього чекають? Тінь від руки тягне за собою веселку, сягає далеко на схід — схопити Готтінген. Незвичайні *тривимірні* тіні, що лягли на німецький світанок, так, у цих горах або під ними *мали* б жити Титани... Неймовірних пропорцій. Ніколи не віднесе їх річка. Ніколи не подивляться на обрій і не подумають, що все це триватиме вічно. Ані на дерево вилізти, ані рушити у довгі мандри... залишаються самі їхні глибокі відбитки, оболонки в ореолах, що лягають поверх туманів, куди поринають люди...

Гелі дригає ногою вперед, як танцівниця, і схиляє голову набік. Слотроп показує заходу середній палець, і нерозважливий палець за мить затемнює три милі хмар. Гелі хапає Слотропа за прутень, Слотроп нахиляється і покусує Гелі за цицьку. Вони велетенські, танцюють по всьому паркету видимого неба. Він запихає руку їй під сукню. Вона обвиває його ногу своєю. Примари переливаються від

червоного до індиго, напливами, фантастично великі, від краю до краю. Під хмарами все знерухоміло і втрачено, як Атлантида.

Але *Brockengespenstphänomen*^[348] прикуті до тонкої межі світанку, тож невдовзі тіні знову зіщулюються, підповзають до своїх власників.

— Скажи, а той Чичерін колись...

— Чичерін для цього занадто зайнятий...

— Авжеж, тоді я, виходить, дармоїд?

— Ти інший.

— Ну-у-у... йому *треба було б* це побачити.

Вона дивиться на нього з цікавістю, але не питає чому — її зуби прикушують нижню губку, й «варум^[349]» (варуум, гуркіт Пластикмена) завмирає у пастці рота. Так навіть ліпше. Слотроп не *знає* чому. Він не стане в пригоді нікому, хто хоче влаштувати допит. Учора ввечері вони з Гелі біля старого входу до копальні наштовхнулися на патруль Шварцкомандо. Цілу годину гереро засипали Слотропа запитаннями. О, та просто тиняюся, розумієте, шукаю незвичне, як ми кажемо, «людське обличчя», зрозуміло, що захопливе, нас завжди цікавить, чим це ви, хлопці, займаєтеся... Гелі тільки стиха посміювалась у темряві. Видно, вони її знають, у *неї* ні про що не питали.

Коли пізніше він завів про це розмову, вона не змогла сказати, що за справи Чичерін має з африканцями, але хай там як, пристрасті хлюпають через вінця.

— Не що інше, як ненависть, — сказала вона. — Нерозумно. Дуже нерозумно. Війна закінчилася. То не політика, і не «пішов ти до сраки, хлопче», це якась за давнєна особиста ненависть у чистому вигляді.

— Енціан?

— Думаю, що так.

Виявляється, Брокен окупований і американцями, і росіянами, гора здійснюється на межі радянської окупаційної зони. Цегляні руїни радіовежі з облупленим тиньком і готель для туристів бовваніють за колом світла від багаття. Тут лишень кілька взводів, нікого старшого за сержанта — всі офіцери у Бад-Гарцбурзі, у Гальдберштадті, у затишніших місцях, розважаються випивкою і трахом. Тут, на Брокені, відчувається якийсь дух образи, але хлопцям подобається Гелі, терплять і Слотропа, і дуже добре, що ніхто з них не пов'язаний з артилеристами.

Однак безпека дуже нетривка. Майор Марві клацає зубами на весь Гарц, доводить тисячі своїх дятлів-стукачів до серцевих нападів, і вони обсипаються з дерев і лежать горічерева, коли він гарчить: *Знайти* цього аглицького шмаркача, мені до сраки, скільки треба людей! Нехай то буде, курва, хоч *дивізія*, тобі ясно, салабоне!? Лише питання часу, коли він натрапить на слід. Геть схибнувся. Слотроп і сам дещо причмелений, але ж не настільки, там уже чистісіньке божевілля з тим переслідуванням. А може... ага, спадало йому на думку, Марві змовився з тими «роллс-ройсами», що полювали на Слотропа в Цюриху? Може, їхні стосунки взагалі значно ширші. Марві має тісні контакти з «GE», а це гроші Моргана, а ще гроші Моргана у Гарварді, й однозначно він десь перетинається з Лайлом Блендом... і *хто* вони взагалі такі? На біса їм Слотроп? Тепер він достеменно знає, що одним із них є божевільний нацистський учений Цвіттер, а добродушний професор Глімпф лишень чекав у «Міттельверк», аби підібрати Слотропа, щойно той з'явиться. Крий Боже! Якби Слотропові не вдалося уночі тихцем дістатися до Гелі у Нордгаузені, до цього часу вони б його вже давно причинили, може, б побили, а може, і прикінчили б.

Перш ніж спуститися з гори, вони примудряються стрільнути у вартових шість сигарет і кілька сухпайків. Гелі знає друга свого друга, що мешкає на фермі в Гольдене-Ауе, великого шанувальника повітроплавання, звати його Шнорп, і він саме прямує до Берліна.

— Та не хочу я в Берлін.

— Ти хочеш туди, де немає Марві, *Liebchen*.

Шнорп аж сяє, тішиться, що матиме компанію. Щойно повернувся з гарнізонної крамниці з оберемком пласких білих коробок — везе товар до Берліна.

— Запросто, — каже він Слотропу, — не переймайся, я вже сотні разів так літав. Кому потрібна якась повітряна куля?

Він веде Слотропа на задвірок, і звідти посеред зеленого схилу біля великої купи яскраво-жовтого і багряного шовку видно сплетену з лози гондолу.

— Вшиваємося зовсім непримітно, — бурмоче Слотроп. З яблуневого саду набігає гурт дітей і допомагає віднести до гондоли бляшані каністри хлібного спирту. Пополудневе сонце відкидає тіні вгору схилом, вітер із заходу. Слотроп підносить Шнорпу вогню із

«зіппо» — для пальника, а діти тим часом розправлять складки аеростата. Шнорп підкручує регулятор, аж поки язика вогню з монотонним шумом не вистрілюють в отвір великої шовкової кулі. Видимі у просвіт діти беруться тріпотливими гарячими брижами. Куля повільно надимається.

— Не забувай мене, — Гелі перекрикує гудіння пальника. — Побачимося... — Слотроп залазить у гондолу разом зі Шнорпом. Куля відривається від землі, її підхоплює вітер. Починає рухатися. Гелі та діти тримають гондолу за планшири, куля ще не розгорнулася повністю, але вже набирає швидкості, тягне так, що вони ледь встигають перебирати ногами, сміються і галасують. Слотроп намагається звільнити для Шнорпа якнайбільше місця, бо треба стежити, щоб полум'я летіло всередину кулі й не заплуталися стропа. Нарешті куля підстрибнула вертикально, вже до сонця, а її нутро сповнилося бурхливими завитками жовтого та багряного тепла. Один за одним відпадають члени наземної команди, махають на прощання рукою. Останньою виходить із гри Гелі у білій сукеночці, волосся зачесане назад за вуха й заплетене у дві косички, м'яке підборіддя, рот, великі серйозні очі дивляться у Слотропові, допоки їй не доводиться розчепити пальці. Вона вклякає на траві й посилає йому здаля поцілунки рукою. Слотроп відчуває, як його серце виходить з-під контролю і сповнюється коханням, а тоді злітає повітряною кулею. Що довше він у Зоні, то більше часу йому потрібно, щоб отямитися й сказати собі: *ану, не будь рюмсою*. Що робить це місце із його головою?

Вони шугають над ялиновою памолоддю. Гелі та діти зменшуються до мазків тіні на зеленому лузі. Гори розходяться, розгладжуються. Невдовзі, озирнувшись, Слотроп бачить Нордгаузен: Собор, Ратушу, церкву святого Власія... квартал будинків без дахів, у якому він знайшов Гелі...

Шнорп штурхає його ліктем і показує пальцем. Незабаром Слотроп розрізняє автоколону з чотирьох брудно-оливкових автомобілів, що покvapливо пилюють до ферми. Так виглядає, що то «Мамки Марві». А Слотроп погойдується собі під різнобарвним пляжним м'ячем. Ну, все може бути...

— У мене завжди не слава Богу, — кричить перегода Слотроп. Тепер куля летить неухильно на північний схід, і вони притискаються

якнайближче до спиртового пламеню, піднявши коміри, між вітром у спину і теплом спереду перепад сягає градусів п'ятдесят. — Мені треба було раніше сказати. Ти навіть не знаєш мене, а ми летимо простісінько у російську зону.

Шнорп, волосся розпатлане, просто свято косовиці, тужливо так, по-німецькому, закопилує верхню губу.

— Нема ніяких зон, — каже він, так само каже й Гелі. — Нема зон, сама Зона.

Перегода Слотроп заходжується порпатися в коробках, які завантажив Шнорп. Їх з добрий десяток, і в кожній — товстий золотавий пиріг із заварним кремом, за такі у Берліні дають фантастичні гроші.

— Ого! — вигукує Слотроп. — Ніхера собі. Здається, у мене галюцинації, — і видає купу інших підліткових словечок.

— Тобі потрібна картка для гарнізонної крамниці. — І цей намагається продавати.

— Зараз я не потягну навіть талон на резинку від мурашиних трусів, — зізнається Слотроп.

— То я з тобою поділюся, — незабаром вирішує Шнорп, — бо щось я зголоднів.

— Отакої.

І от Слотроп уже наминає торт! тішиться, злизує з рук крем, аж раптом помічає в небі з боку Нордгаузена дивну таку темну дрібничку, завбільшки з цятку. — А...

Шнорп озирається.

— *Kot!*^[350] — виймає блискучу латунну підзорну трубу і прилаштовує її на планшир. — *Kot, Kot*, без розпізнавальних знаків.

— То вже цікаво.

Вони спостерігають, як з повітря — настільки блакитного, що візьми його в пальці, потри, і пальці стануть такими ж блакитними, — цятка поступово перетворюється на іржавий допотопний розвідувальний літак. Відтак чути, як гарчить, бухикає його двигун. Потім літак робить віраж і заходить на ціль.

До них із вітром лине спів Фурій:

Був собі хлопець на ймення МакГвайр,
Дуже любив він лампочку з фар,
Кілька коротких підряд замикань —
І в нього бородавки й нуль нарікань,
А в спальні до тла згорів бар.
Ja, ja, ja, ja!
У Пруссії — дискусія: їсти кицю чи ні?

Літак гуркоче за якихось кілька ярдів, показує черево. Почвара на останньому місяці. З маленького люка визирає червона пика у шоломі й окулярах.

— Ах ти ж мурло аглицьке, — пролітаючи повз, — зараз матимеш *свою сраку* на таці.

Довго не думаючи, Слотроп хапає торт.

— Іди на хер! — Шпурляє прицільно — літак дуже повільно проходить зовсім недалечко, — і торт *хляп* — заліплює Марві всенюку піку. Ура. Руки в пальчатках зішкрябують місиво, вивалюється рожевий майорів язик. Вітер розносить жовті краплини крему, вони довгою дугою летять до землі. Люк зачиняється, літак ковзає набік і повільно робить бочку, коло і повертається. Шнорп і Слотроп хапають по торті й чекають.

— У них мотор без кожуха, — помічає Шнорп, — туди ціляй. — Тепер вони бачать корпус літака згори, кабіна напхана просякними пивом американцями, що співають:

Був собі хлопець на ймення Ріттер,
Грав він постійно великий трансмітер.
Член від цього йому покрутився,
І в шкарпетку відвалився,
Гірко плаче наш Ріттер у светр^[351].

Ось уже сто ярдів, літак наближається дуже швидко. Шнорп хапає Слотропа за лікоть і показує за правий облявок. Провидіння здогадалося примостити у них на шляху величезний білий хмарний схил, і вітер швидко жене туди їхню кулю; кипляча істота виставляє

білі мацаки, махає ними, мовляв, скорше... скорше... і ось уже вони всередині, в мокрому крижаному тимчасовому прихистку...

— Вичікуватимуть.

— Ні, — Шнорп прикладає долоню до вуха. — Заглушили мотор. Вони десь тут, біля нас. — Сповивальна тиша триває хвилину-другу, але потім, аякже:

Був собі хлопець на ймення Шр'юдёр,
Так оце він сервопривод дер.
На кінці його шланга,
Виросла зубата фаланга,
І як же йому без реклами тепер [\[352\]](#)?

Шнорп порається біля вогню рожево-сірого пальника — хоче стати менш помітним, але щоб не надто втратити висоту. Вони пливуть у блідій бульбашці світла, оголена гранітна порода навмання, немов кулаками, тицяє у хмару, намагається намацати аеростат, десь поруч літак зі своїм курсом і швидкістю — повітряна куля нічого не може з цим вдіяти, бінарні рішення втратили сенс. Хмара тисне, ніби аж душить, великими краплями збирається на тортах. Раптом захрипло, з похмілля:

Був собі хлопець із міста Дек'атор
Що пхав у РК-генератор.
Замерзли яйця і кран,
Тверді стали, як кардан —
Й не врятують зад перфоратори [\[353\]](#).

Розпадається туманна заволока, і перед ними постають американці, ширяють десь так метрів за десять, хіба тільки трохи швидше за аеростат.

— Давай! — репетує Шнорп, шпурляючи торт у беззахисний мотор. Слотропів торт не вціляє і розмазується по склу перед пілотом. Шнорп заходжується кидати у двигун мішки з баластом, один застрягає між двома циліндрами. Заскочені американці гарячково намагаються вихопити пістолети, гранати, автомати чи що там ті

штрихи з артилерії носять при собі як особисту зброю, але вони уже проскочили, знову хмарою суне туман. Гримають кілька пострілів.

— От гімнюхи, а якби вцілили у балон...

— Т-с-с. Здається, нам телеграма від пускового магнето. — З осердя хмари долинає чмихання мотора, він ніяк не хоче заводитись. Відчайдушно деренчить проводка.

— Ай, курва! — приглушений крик віддалік. Переривчасте завивання стихає, зрештою настає цілковита тиша. Шнорп лежить горілиць, цямкає тортом і гірко сміється. Половина його товару за облавком, тож Слотроп почувається трохи винним.

— Ні-ні. Не бери дурного в голову. Це як колись торгували, знову туди вертаємся. Ще один шанс. Переходи довгі й небезпечні, втрати у дорозі — неминуча умова гри. Це ти трохи подивився на *Ur-Markt*^[354].

Коли за кілька хвилин хмари повністю розходяться, вони пливуть собі тихенько під сонцем, зі строп капає, а куля сяє від хмарної вологості. І жодних ознак літака Марві. Шнорп додає вогню, вони поволі підносяться догори.

Ближче до заходу сонця Шнорп стає задумливим:

— Дивись. Он край видно. На цій широті тінь мчить Німеччиною зі швидкістю 650 миль за годину, це швидкість реактивного літака. — Хмарне простирадло розпалося на невеличкі туманні клапти кольору варених креветок. Повітряна куля пливе собі над сільським краєвидом, сутінки підштовхують його зелені латки до чорноти: вервиця потічка спалахує в променях призахідного сонця, заплутаний вугластий візерунок ще одного міста з будинками без дахів.

Захід червоно-жовтий, як і повітряна куля. На обрії м'якенька сфера повзе донизу персиком на порцеляновому тарелі.

— Що далі на південь, — провадить Шнорп, — то швидше ковзає тінь, а на екваторі — тисяча миль на годину. Фантастика. Долає звуковий бар'єр десь над південною Францією — приблизно на широті Каркасона.

Вітер спроваджує їх далі на північний схід.

— Південна Франція, — згадує Слотроп. — Авжеж. Ось і я там здолав швидкість звуку...

Зона повниться літом: за уламками стін душі віднаходять спокій, швидко засинають, згорнувшись калачиком у вирвах від снарядів, злягаються під трубами водогону, задерши сірі сорочки, безтямно марять серед полів — їжею, забуттям, інакшою історією...

Тиша — притулок звуку, як відступ прибою перед хвилею припливу: звук спливає схилами акустичних проходів, щоб в іншому місці зібратися великим шумовим сплеском. Корови — величезні поплямовані чорно-білим незграби, нині запряжені для оранки — німецькі ж бо коні у Зоні майже вимерли, — з незворушними мордами пруться просто на засіяні ще взимку мінні поля. Страхітливі вибухи гримлять по всіх угіддях, роги, шкури та яловичий фарш зливою падають на околиці, а погнуті дзвіночки тихенько лежать у конюшині. Коням стало б розуму не наражатися на таку небезпеку, але німці розтринькали своїх коней, розпорошили породу, загнали їх далі нікуди — у сталеві огроми, у ревматичні драговини, у непокриті зимові холоди нещодавніх Фронтів. Деякі, можливо, знайшли порятунок у росіян, яким ще потрібні коні — їх часто чути вечорами. Багаття видно за багато миль з-за букових лісосмуг крізь серпанок північного літа — він майже сухий і надає язикам полум'я гостроти леза, — коли десяток акордеонів і гармошок звучать одночасно розхитаними акордами з язичковим дзвоном, а пісні переповнені всіляких жалібних *-ствій* і *-зних*, дівочі голоси лунають найчистіше. Коні іржуть і тупцяють шелесткою травою, чоловіки та жінки дуже добрі, винахідливі, вперті — найвеселіші серед вцілілих у Зоні.

По всій цій тріпотливій плоті туди й сюди никає божевільний стерв'ятник Чичерін — металічніший за будь-що інше. Коли він говорить, підморгують сталеві зуби, під шевелюрою — срібна пластинка. Золоте дротяне плетиво тривимірним татуюванням стягує потрощені хрящі та кістки у правому колінному суглобі, завжди відчутне, ручної роботи печатка болю, його найшляхетніша бойова нагорода, бо невидима, і лишень він її відчуває. Чотиригодинна операція, та ще й у темряві. Східний фронт: ніяких тобі антибактеріальних препаратів, жодної анестезії. Звичайно ж, він цим пишається.

Він прийшов сюди — із накульгуванням, незмінним, як золото, — з холоду, з низин, із таємниці. Офіційно він підпорядковується ЦАГІ,

себто Центральному аерогідродинамічному інституту в Москві. До його обов'язків серед іншого входить і технічна розвідка, але справжня його місія в Зоні має приватний характер з поволокою одержимості і не відповідає, як йому вже неодноразово зауважувало керівництво, суспільним інтересам. Чичерін усвідомлює, що в буквальному сенсі все це не так і далеко від правди, але не впевнений у мотивах тих, хто його застерігає. Хай би що вони казали, у ліквідації Енціана в них може бути свій інтерес, і з Чичерініми вони можуть розходитися хіба що в питанні строків і мотивів. Мотиви Чичеріна — не політичні. Державка, яку він будує в німецькому вакуумі, ґрунтується на непереборній потребі, і він цю потребу вже навіть не намагається зрозуміти, — на необхідності знищити Шварцкомандо і його легендарного зведеного брата Енціана. Чичерін — виходець з нігілістів, серед його пращурів донесхочу політично вмотивованих бомбометальників та успішних вбивць, проте він навіть не далекий родич того Чичеріна, що доклався з Вальтером Ратенау до підписання договору в Рапалло. Той меншовик, що потім зробився більшовиком, був далекоглядним, і в еміграції, і після повернення вірив у Державу, що всіх їх переживе, коли хтось прийде і займе його місце за столом так само, як він сів у крісло Троцького — сидільці приходять і відходять, а крісла залишаються... та нехай. Такою є Держава. Але знову ж таки, є і чичерінський різновид, смертна Держава, що не переживе певних людей. Він пов'язаний душевною любов'ю і тілесним страхом зі студентами, що загинули під колесами карет, з очима, у яких легко вгадуються безсонні ночі, з руками, одержимо простертими назустріч смерті від абсолютизму. Він заздрить їхній самотності, прагненню йти по життю одинаками, поза будь-якими межами, навіть поза військовими структурами, часто без будь-якої підтримки чи любові. Його власна мережа вірних фройляйн по всій Зоні — це компроміс: він знає, що в ній забагато затишку, хай навіть при непоганих розвідданих, але відчутна небезпека кохання, звиклості все одно для нього надто дріб'язкова, якщо зважити на те, що він має зробити.

Початок сталінських часів Чичерін зустрічав у далекому ведмежому закамарку — в Семиріччі^[355]. Влітку в зелених оазах розпливчастим химерним сплетінням пітніли зрошувальні канали, взимку на підвіконнях шерезами вишиковувалися липкі чайні склянки, солдати грали у *преферанс* і виходили надвір хіба що справити нужду або постріляти зі щойно модернізованої гвинтівки Мосіна у здивованих вовків. То був край п'яної ностальгії за містами, мовчазних киргизьких вершників, нескінченного тремтіння землі... через землетруси ніхто не будував нічого вищого за один поверх, тож місто мало вигляд, як у вестерні: поруділа брудна вулиця, а обабіч грандіозні дво-і триповерхові фальшиві фасади.

Він приїхав у таку далечінь, щоб подарувати місцевим племенам алфавіт: тут було тільки усне мовлення, жест, дотик, навіть арабський шрифт не довелося витіснити. Чичерін працював під дахом тутешнього «лікнепу», відомого у Москві як «червоні юрти». З рівнин з'їжджалися молоді та старі киргизи, від них тхнуло кіньми, кумисом і трав'яним димом, вони заходили досередини і витріщалися на грифельні дошки з крейдяними карлючками. Церемонний латинський шрифт був незвичним навіть для російських кадрів — високої Галини у списаних армійських штанях і сірих козацьких сорочках... для Люби з хвилястим волоссям і м'яким обличчям, Галиної подружки... для Вацлава Чичеріна, політичної нишпорки... всі — хоча ніхто про це й не думав — представляли НТА (Новий тюркський алфавіт) у цілковито незнайомій країні.

Уранці після перекусу Чичерін зазвичай прошкував до червоної юрти повітрішатися на вчительку Галину, вона брала тим, що можна назвати жіночим зчепленням з його натурою... ну... часто, значить, він виходив надвір і бачив, як вранішнє небо сповнювалося блискавицями: поривчастими, несамовитими, страхітливими. Ледь чутно здригалася земля, здавалося, що настає кінець світу, хоча в Середній Азії таке трапляється часто. Одне по однім всеосяжне пульсування небес. Хмари, деякі з доволі виразним профілем, чорні й позублені, пливуть армадами до азійської Арктики понад незліченними десятинами трави, зелених і бурих стебел ведмежого вуха, що брижами стелилися ген-ген далеко у степ. Неймовірний вітер, а Чичерін стоїть на вулиці, просто неба, підтягує штани, кінчики вилог хляпають на грудях, проклинає Армію, Партію, Історію — все, що його сюди запроторило. Ніколи він

не полюбить ані це небо, ані рівнину, ані народ цей, ані живність. І не озирнеться, ні, навіть у найдраглистіших закапелках своєї душі, навіть у голому Ленінграді, зустрівшись із неминучістю смерті власної та своїх товаришів, ніколи не плекатиме він спогадів про Семиріччя, ніколи не шукатиме там прихистку. Ні про відлуння музики, ні про подорожі влітку... ні про коня в степу у вечірніх сутінках...

А про Галину й поготів. Галину навіть «спогадом» важко назвати, вона більше скидалася на якусь алфавітну карлючку, на розбирання гвинтівки Мосіна у польових умовах — так, це все одно, що пам'ятати про необхідність притримувати спусковий гачок вказівним пальцем лівої руки у відтягнутому положенні, коли правою виймаєш затвор, набір взаємопов'язаних застережних заходів, частина життєвих процесів між трьох вигнанців — Галини/Люби/Чичеріна, під час яких виробляються зміни, своя маленька діалектика, аж поки все не закінчується, тому поза межами структури нема навіть що згадати...

Її очі ховаються у залізних тінях, очниці потемніли, наче від влучних ударів. Нижня щелепа маленька, квадратна, випнута, коли говорить, видно нижні зуби... майже ніколи не всміхається. Різкі контури обличчя окреслюють міцно спаяні кістки черепа. Її оточує аура крейдяної пилюки, господарського мила, поту, а в кутку кімнати, біля вікна, відчайдушна Люба, гарненька соколиця. Галина її навчала, лишень Люба з-поміж них літає, лишень вона знає про верстове пірнання, удар кігтями, кров, а її сухорлявій господині судилося лишатись унизу, в класі, затиснутою словами, завіяною кучугурами та морозяними візерунками білих слів.

За хмарами пульсує світло. Чичерін несе болото вулиці у Центр, Люба береться рум'янцем, догідливий різнороб-китаєць Чу П'ян кланяється до землі, один чи двійко ранніх учнів дивляться непроникними поглядами. Мандрівний «місцевий» учитель Джакип Кулан підводить очі від безладно розкиданих пастельних топографічних карт, чорних теодолітів, шнурівок, тракторних сальників, свічок запалювання, з'єднувальних тяг у солідолі, сталевих планшетів, патронів калібру 7,62 мм, крихт і недогризків *лепёшек*, аби попрохати сигарету, що уже вигулькнула у Чичеріна з кишені і дивиться просто на нього.

Вдячно всміхається. Про всяк випадок. У намірах Чичеріна він не певен, тим паче, у дружбі росіянина. Батька Джакипа Кулана вбили під

час повстання 1916 року, той намагався втекти від загонів Куропаткіна через кордон, до Китаю — був серед приблизно ста втікачів, яких одного вечора перебили біля пересохлої річки, яку можна простежити на північ до самих витоків початку на вершині світу. Охоплені панічним страхом, російські поселенці оточили і вколошкали смаглявих біженців лопатами, вилами, старими рушницями — всім, що під руку трапилося. Звичайна справа у тогочасному Семиріччі, навіть на такій відстані від залізниці. Того страхітливого літа вони полювали на сартів, казахів, киргизів і дунганів, немов на якусь дичину. Вели щоденний підрахунок — змагання доволі добродушне, але не просто гра. Тисячі негамовних тубільців знайшли свою смерть, їхні імена і навіть кількість утрачені назавжди. Відтінок шкіри, предмети одягу були підставою кинути до буцегарні, відлупцювати, а чи навіть убити. Навіть голоси, бо рівнинами поширювалися чутки про німецьких і турецьких агентів — не без допомоги Петрограда. Вважалося, що тубільне повстання — справа іноземців, міжнародна змова з метою відкрити новий фронт у війні. Ще трохи західної параної, що переконливо обґрунтовувалася європейською політичною рівновагою. Які могли бути казахські, киргизькі — Східні — інтереси? Хіба не щасливі національності? Хіба п'ятдесят років російського правління не принесли прогресу? збагачення?

Наразі за зволенням з Москви Джакип Кулан — син національного мученика. До влади прийшов грузин, до влади в Росії, стародавньої й абсолютної, наказавши Бути Добрими до Національностей. І хоча милостивий тиран робить, що може, Джакип Кулан якимсь чином залишається таким самим «тубільцем», що й раніше, росіяни щодня вимірюють ступінь його замиреності. Його червоно-буре обличчя, продовгасті вузькі очі й запилюжені чоботи, те, куди він їздить під час подорожей, і що насправді відбувається в наметах Десь Там, в аулах, серед вітрів — у такі таємниці вони вже не заглиблюються, не мають бажання того торкатися. Вони по-дружньому підсовують йому сигарети, будують для нього паперове буття, використовують як Освіченого Носія Мови. Йому дозволяють виконувати свою функцію — та й по всьому... за винятком того, що час від часу — Любин погляд, у якому є щось від соколиці — пута, небо і земля, подорожі... Або від Галини — мовчанка там, де могли бути слова...

Тут вона стала великою шанувальницею мовчання. Велике мовчання Семиріччя ще не має алфавіту і, можливо, ніколи й не матиме. Мовчання готове постати в кімнаті щомиті, у самісінькому серці, знову надаючи крейді та паперові розсудливих радянських альтернатив, принесених сюди лікнепівцями. Того мовчання не заповнити новому тюркському алфавітові, не ліквідувати його, бо воно неосяжне і страхітливе, як стихії у цьому закапелку, розраховане на помітно більшу Землю, на планету більш дику і далеку від сонця... Вітри, міські сніги та хвилі спеки в Галиному дитинстві ніколи не були настільки всеохопними, настільки безжальними. Сюди їй хотілося, аби дізнатися, що таке землетрус, як перечекати піщану бурю. Як би це виглядало, щоб вона повернулася назад, назад до міста? Їй часто мариться якась вишукана модель з пап'є-маше, місто будівничого, до неймовірності деталізоване, настільки крихітне, що підошви її чобіт одним кроком знесуть цілі його квартали, але водночас вона мешканка того міста, крихітного міста, прокидаючись пізньої ночі, кліпаючи у разюче світло дня, очікуючи знищення, ударів з небес, страшенно перенапружена від чекання, неспроможна навіть назвати те, що наближається, але знаючи — воно надто страхітливе, щоб назвати, — це вона сама, її середньоазійське внутрішнє «я» велетки, і цієї Безіменної Істоти вона так боїться...

Ці високі, зоресяжні мусульманські ангели... *O, wie spurlos zerträte ein Engel den Trostmarkt*^[356]... Він безперестанку там, на заході, цей африканський єдинокровний брат зі своїми томиками віршів, заскородженими і засіяними тевтонським шрифтом, чорним, як згарище, — він чекає, плямуючи одна за одною сторінки, аж ген за незліченними верстами низин і зонального світла, які щороку хиляться, коли настає їхня осінь, припадає до загривка планети, немов старий цирковий вершник, що намагається привернути увагу своєю парсуною, але щоразу, після чергового досконалого кола навколо арени, йому це не вдається.

Але хіба Джакип Кулан час від часу — правда, нечасто — не дивився на Чичеріна через весь навчальний клас або несподівано з-поза зеленої глибокої вікна дуже особливим поглядом? Хіба не казав йому той погляд: «Хай би що ти робив, хай би що він робив, це не допоможе твоїй смертності»? А ще таке: «Ви — брати. Разом чи окремо, яка різниця? Живіть. Помри почесно або підло, але не від його

руки...» Світло кожної спільної осені щоразу приносить ту саму безплатну пораду, і щоразу сподівань у ній меншає. Але жоден з братів не вміє слухати. Чорний, мабуть, десь у Німеччині віднайшов свою власну версію Джакипа Кулана, якогось дівка-тубільця, який своїми очищами розвіє його німецькі мрії про пришестя ангела з «Десятої Елегії», крила вже тріпочуть на межі сну, він прийшов уцент розтовкти біле торжище його вигнання... Обернене на схід чорне обличчя несе варту чи то на якомусь зимовому мурі, чи то на мурі з добре пригнаного землистого каменю, вдивляється у пустки Пруссії, Польщі, ліги луків чекають, а тим часом Чичерін щомісяця тужавіє і лисніє од вітру із західного флангу, бачачи, як Історія та Геополітика підштовхують їх до протистояння, радіоприймачі вищать щораз пронизливіше, а нові шлюзи тремтять гідроелектричною люттяю, яка збільшується порожніми ущелинами та западинами, небо удень загусає милями опущених балдахинів, білих, як видіння про небесні юрти багатіїв, що досі грають дуже незграбно, але з кожною розісланою вказівкою дедалі менш грайливо...

До осердя невідомості Чичерін їде зі своїм вірним киргизьким супутником Джакипом Куланом. Кінь Чичеріна чимось подібний до нього самого — апалуза із Америки на ім'я Змій, він — щось на зразок перехідного прапора. Ще позаторік Змій жив у Саудівській Аравії, отримуючи щомісяця чек від навіженого (або, якщо вам до вподоби бачення параноїка, страхітливо раціонального) нафтопромисловця з Мідленда, штат Техас, аби кінь якнайдалі тримався від американських родео, де знаменитий напівдикий мустанг Опівніч у ту пору розкидав молодих вершників під спалені сонцем загородки. Змій не настільки дикий, як Опівніч, але послідовно схильний до вбивства, і що найгірше — непередбачуваний. Якщо сісти на нього верхи, він може це сприйняти з байдужістю, навіть бути покірним, наче юна дівка, аж раптом, знову ж таки, без найменшого попередження, вихопившись із останнього здригання глибокого позіху, одним ударом копита може вас просто вбити, тої ж миті по-змійному витягнувши голову до місця, де ви вріжете дуба. І не скажеш, що, мовляв, місяцями він може бути спокійним. Досі він нехтував Чичеріним, але тричі намагався зробити щось подібне з Джакипом Куланом. Двічі киргиза рятувало тупе везіння, а втретє він вчепився у жеребця і їхав на ньому досить довго й домігся від Змія такої-сякої слухняності, але щоразу, йдучи до

брякання загорожі Змія на схилі гори, несе разом з ремінною упряжжю та шматком рубцюватого гобелена, яким вкриває коневі хребет, також і сумнів, невтішну імовірність того, що попереднього разу киргизу не вдалось укоськати коня, і Змій тепер тільки вичікує слухної нагоди...

Вони їдуть геть від залізниці, подалі від приємніших країв. По крупу та на стегнах апалузи вибухають чорні та білі зорі. Посеред кожної такої нової зірки видно чітке коло вакууму, безбарвне, на них дивляться полудневі киргизи з узбіччя, шкіряться й відвертаються до обрію.

Дивна, дуже дивна динаміка нафти та примхи нафтових магнатів. Після Аравії Змій бачив не одну переміну на шляху до Чичеріна, який може бути його другою половиною — чимало конокрадів, важкі перегони, конфіскації то одним урядом, то іншим, втечі до щораз віддаленіших країв. Цього разу від тупотіння копит кидаються врозтіч киргизькі фазани, великі, наче індики, чорно-білі з криваво-червоною облямівкою навколо очей, вони тупцяють до нагір'я, а Змій переживає, можливо, останню свою пригоду, вже не пам'ятаючи джерел в оазах, повитих димом, бородатих чоловіків, вирізьблені, інкрустовані перламутром лаковані сідла, поводи з крученої козячої шкіри, жінок на сідельних подушках, що виють від захвату в кавказьке нічне передгір'я, а хіть і буря несуть їх уздовж ледь помітної стежки... лишень сліди залишаються позаду на цих буйних трав'янистих пасовищах; тіні вгамовуються і заспокоюються у фазанячій метушні. Два вершники наполегливо прокладають шлях углиб степу, ближче до ночі запах лісів потроху зникає. На осонні, яке наразі ще не їхне, чекає... Якесь... На них чекає неймовірне створіння, височезне і палаюче...

Навіть тепер у дорослих мріях до схвильованої Галини під'їжджає крилатий вершник, червоний Стрілець із революційних плакатів дитинства. Далеко від гвалту, снігу, зазубрених вулиць вона зіщулюється в азійській пилюці, виставленим до неба задом очікуючи на перший дотик його... *цього*... Сталеві копита, зуби, якийсь посвист, помах пір'я по крижах... дзвінка бронза кінної статуї на площі і її обличчя, втиснуте у землетрусний степ...

— Він солдат, — це Люба про Чичеріна, — і він дуже далеко від дому.

Виряджений на дикий Схід, робить справу тихо, не виявляючи емоцій і явно через якийсь офіційний примус. Чутки настільки ж несусвітні, наскільки апатична ця земля. У кімнаті відпочинку сержанти пащекують про жінку: неймовірна радянська куртизанка, що носила ліфчик з білої лайки і щоранку голила витончені ноги аж од промежини. Грана кіньми Катерина в горностаї та діамантах, осучаснена. Спектр її коханців — від міністрів до таких, як капітан Чичерін, зрозуміло, що серед ліпших найліпший. Тимчасом як нео-Потьомкіни борознили заради неї далеку Арктику, а вмілі технократичні самці зводили поселення в безкрай тундрі, цілі урбаністичні абстракції з криги та снігу, нахабний Чичерін перебував у столиці, влаштувався у неї на дачі, де вони бавилися в рибалку та рибку, козаків і розбійників, мандрівника і край відомого світу. Коли влада зрештою звернула на них увагу, Чичерін не поплатився за це життям, його навіть не відправили на заслання, він заплатив кар'єрою — настільки розходилися в ті дні вектори. Добру частину ліпших років віддаєш Центральній Азії або посаді аташе в якомусь місці на зразок Коста-Рики (ну, він волів би подивитися на Коста-Рику — трохи відпочити від цього чистилища, аби тасувався прибій, зеленіли ночі, як же він сумує за морем, як мріє про чорні вологі очі, як його власні, про колоніальні очі, що дивляться вниз із балконів з вивіреного каменю...)

А тим часом інша чутка розповідає про його зв'язки з легендарним Вімпе, головним торговим агентом «Ostarzneikunde GmbH^[357]», дочірньої компанії «IG». Загальновідомо, що представники «IG» за кордоном — це, по суті, німецькі шпигуни з осідком у берлінському офісі, відомому як «NW7», і цій історії про Чичеріна повірити значно складніше. Якби це виявилось достеменною правдою, Чичеріна тут би не було — бо не могло так статися, щоб йому зберегли життя і відпустили б нікати сомнамбулою у східних гарнізонних містечках.

Безперечно, він *міг* бути знайомий із Вімпе, їхні життєві шляхи на певному проміжку часу пролягали досить близько. Вімпе був *Verbindungsmann*^[358] у класичному стилі з дещицею нездорового ентузіазму: красень, чия чарівність падає на вас потужними каскадами або цілими пластами: доброзичливі сірі очі, вертикальний гранітний

ніс, кам'яний рот, непідвладне фантазіям підборіддя... темні костюми, бездоганні шкіряні ремені і срібні запонки, черевики з кінської шкіри, що блищали і під прозорими стелями царських вестибюлів, і на радянському бетоні, завжди франтуватий, зазвичай коректний, поінформований і пристрасний у питаннях органічної хімії, його фаху і, як вважалося, його віри.

— Уявіть собі шахи, — на самому початку свого перебування у столиці, шукаючи порівняння, яке може сподобатися росіянам, — екстравагантну партію в шахи. — А відтак показував, якщо аудиторія виявлялася достатньо сприйнятливою (маючи рефлексі торговця, він умів автоматично прокласти лінію шляхом найменшої байдужості), як перед кожною молекулою відкривається безліч шляхів, можливостей для утворення зв'язків, зв'язків різноманітної міцності, від вуглецю — найгнучкішого, царя, «Петра Великого періодичної системи» — до сполук водню, дуже численних і з однаковими ходами, достоту як пішаки... і брутальну протидію шахової дошки, що підпорядковувалася в цій хімічній грі танцювальним фігурам у трьох вимірах, «у чотирьох, якщо хочете», а ще радикально відмінне уявленням про те, чим є виграш або програш... «Schwärmerei», бурмотіли вдома його колеги, шукаючи нагоди перевести розмову на щось інше. Але не Чичерін, він би залишився. Він, недолугий романтик, слухав би і слухав, навіть ще й підтакував би німцю.

Хіба могли вони уникнути спостереження? Що далі розвивалися їхні стосунки, притлумлені та безживні, радянський ланцюжок прийняття рішень, дуже турботливий, як будь-яка родина XIX сторіччя, починав вдаватися до дуже простих кроків, щоб їх розвести. Така собі консервативна терапія. Центральна Азія. Але впродовж тижнів нерішучого і м'якого збирання інформації, поки спостерігачі ще не докумекали, що до чого... як випадають чіт і лишка у темних кишнях цієї невизначеності? Від самого початку своєї роз'яснювальної роботи Вімпе зосереджувався на бензилізохінолінах, а найбільше його цікавили опійні алкалоїди та численні їхні варіації. Аякже. Приміщення кабінету Вімпе в апартаментах доволі старого готелю було напхане зразками — німецькими наркотиками у дивовижному достатку, а Вімпе — джин Заходу — крутив ними перед дрібним обличчям Чичеріна, флакон за флаконом, аби той трохи позахоплювався:

— Евмекон, 2 %-ний розчин морфію... Діонін (тут додаємо, як бачите, етилову групу до морфіну)... Холопон і неалпон, пантопон і омнопон, усі суміші опійних алкалоїдів у вигляді розчинних гідрохлоридів... а ще глікопон у вигляді гліцерофосфатів... Ось евкадол — кодеїн з двома воднями, гідроксилем, хлоргідратом... — махає в повітрі рукою над власним стисненим кулаком... — які звисають з різних частин молекули. — Серед цих запатентованих препаратів, захоплень і подробиць минає половина гри... — Це як французенки шують свої сукенки, *nicht wahr?*, стрічка тут, пряжечка тут — і фасон, той, що простіший, уже продано... А це? Тривалін! — одна з перлин його лінії. — Морфій плюс кофеїн плюс кокаїн — все у розчині, ну, геть чисто як валер'яти. Валер'янка, *ja*, — корінь і кореневище: ваші літні родичі багато років приймали їх як заспокійливий засіб... трохи оздоблення бісером, як то кажуть, — трохи прикрас на голих молекулах.

І що мав казати Чичерін? Чи був він там узагалі? сидів у зачуханій кімнатчині, за стінами ляпали та рипіли троси ліфта, а внизу на вулиці настільки зрідка, що можна й не брати до уваги, по старій чорній бруківці під ляскання батога гуркотіли дрожки? Або сніг шмагав по закіптюжених вікнах? Наскільки далеким оте «дуже далеко» уявляли собі ті, хто виряджав його до Центральної Азії: чи лишень його присутність у цих кімнатах автоматично означатиме його смерть... а чи навіть на цій стадії слабінки забагато, і він зможе відповісти?

— Але щойно ви позбулися болю... простого болю... за... нижче нульового рівня відчуття... я чув... — Він чув. Не найтонший спосіб перейти до справи, і Вімпе, мабуть знає всі стандартні вступні слова, які тільки існують. Дехто по-воєнному заходиться рубати навідліг шаблею, у когось кров у жилах настільки гаряча, що навіть думки про «утаєння» не виникає, — це чистісіньке божевілля, вони не просто кінноту на гармати кинуть, але й самі атаку очолять. Це велично, але це не війна. Зачекайте, буде у вас Східний фронт, і в першому ж бою Чичерін завоює славу психа-самогубці. Німецькі польові командири від Фінляндії до Чорного моря викохають до нього джентльменську відразу і цілком серйозно міркуватимуть, чи має цей чоловік бодай елементарне почуття воєнної порядності. Його ловитимуть і втрачатимуть, ранитимуть і вважатимуть полеглим у бою, а він невтримно шаленітиме — несамовитий сніговик на засніжених

трясовинах, — і жодними поправками на вітер, ніяким модифікаціям дульця чи смертоносного оголовка кулі для парабелума так і не вдасться збити його з ніг. Йому, як і Леніну, подобалося Наполеонове «on s'engage, et puis, on voit^[359]», а щодо нестримного шалу, то готельний номер цього штриха з «IG» міг бути сценою для перших репетицій. Чичерін має дар зав'язувати стосунки з небажаними типами, ворогами устрою *sub rosa*, контрреволюційними недобитками і покидьками; він цього не планує, просто так стається, а він — велетенська супермолекула з величезною кількістю вільних валентностей у будь-який час і в потоці речей... у танці речей... і хай би як... інші чіплялися й модифікували в такий спосіб фармакологію Чичеріна, назовні виявлену її побічну дію не завжди вдається розрахувати заздалегідь. Чу П'ян з червоної юрти, китайський майстер на всі руки, здається, щось про це таки знає. Першого ж дня, коли з'явився Чичерін, Чу П'ян одразу все зрозумів і перечепився через свою швабру — не стільки щоб відвернути увагу, скільки відзначаючи зустріч. Чу П'ян і сам має одну чи дві вільні валентності, він — живий пам'ятник успіхів британської торговельної політики минулого сторіччя. Ця класична обгородка досі не забулася, навіть нині відчувається її холодна чистота: привозимо опій з Індії, знайомимо з ним Китай — чудово, Фонг, ось це опій, опію, а це Фонг, — аха, знаціць, моя гамай-гамай! — ні, хо-хо, Фонг, твоя кури, *кури*, отак, видиш? і невдовзі Фонг приходить ще і ще, створюєш на це гімно постійний попит, змушуєш Китай оголосити його нелегальним, опісля затуляєш Китай у дві-три спустошливі війни за право твоїх торговців продавати опій, яке на цей час ти називаєш уже священним. Ти виграєш, Китай програє. Фантастика. Тож Чу П'ян — живий пам'ятник усього цього, нині цілі каравани туристів прибувають, аби на нього глянути, звичайно, коли він Під Дією...

— А ось, пані та панове, як ви могли вже помітити, характерний темно-брунатний відтінок шкіри... — Всі стоять і вдивляються в його охоплене маренням поличчя, уважні чоловіки з охайно підстриженими бачками тримають у руках перлово-сірі вранішні капелюхи, жінки підсмикують спідниці, аби не торкатися подолом тих місць, де страхітливі азійські створіння мікроскопічно рояться на старих дошках підлоги, а екскурсовод показує найцікавіші речі металічною указкою, інструментом вражаюче тонким, по суті, навіть тоншим за рапіру, і

блискає ним частіше, ніж очі встигають простежити... — Його Потреба, як ви побачите, зберігається за будь-яких стресів. Ані тілесні захворювання, ані перебої з постачанням, здається, не впливають на... — всі їхні мляві, мілкі очі покійно перебігають за указкою, немовби за фортепіанними акордами в приміській вітальні... від кричущої Потреби аж світиться сперте повітря: цей злиток просто безцінний, з нього ще можна накарбувати соверенів, награвіювати облич великих правителів і запустити в обіг, нехай свідчать. А мандрівка вартісна, ви тільки гляньте на це сяєво, воно варте довгого переїзду промерзлим степом у величезних критих санях завбільшки з паром, лепсько прикрашених у вікторіанському стилі, — а всередині палуби та рівні для пасажирів різного класу, оксамитові бари, добре укомплектовані камбузи, молодий доктор Маледетто, якого дуже вподобали дами, елегантне меню, в якому є все: від «Mille-Feuilles à la Fondue de la Cervelle» до «La Surprise du Vesuve^[360]», кімнати для відпочинку обладнані всілякими стереоптиконами і бібліотекою слайдів, дубові туалети начищені до темно-червоного, на панелях різьблені вручну обличчя русалок, акантовий декор, полуднево-садові сюжети, щоб нагадувати клієнтові про рідну домівку, коли він потребує цього найбільше, гарячі нутрощі розташовані високо над карколомним шумовинням кристалів льоду та снігу, яке можна спостерігати з оглядової палуби, плинуть білі пласкі краєвиди, рухомі снігові поля Азії під небом з металу значно низькопробнішого, ніж той, на який ми зібралися подивитись...

Чу П'ян також бачить, як вони приходять, витріщаються і йдуть. Вони — силуети у мареві, вони його розважають. Вони з опію, без нього ніколи не приходять. Тут він намагається не курити гашиш, ну, хіба з увічливості. Такий грудкуватий, загуслий туркестанський фантазмагорик добрий для росіянина, киргиза — та на будь-який варварський смак, але Чу хочеться тільки макових сліз. Видіння ліпші, не настільки геометричні, не настільки схильні до перетворення — повітря, неба — на перські килими. Чу воліє бачити події, мандрівки, комедії. Дізнатися про подібний апетит Чичеріна, цього приземкуватого темноокого емісара з Москви, новоприбулого радянського службовця — цілком достатньо, аби перечепитися через швабру, щоб мильна вода зашипіла підлогою, а відро гонгом гримнуло від подиву. Від захвату!

Незабаром ці злочинні елементи потайки зустрічаються на краю містечка — скандал місцевого значення. Звідкілясь з-під брудного лахміття і ганчір'я, що теліпається на нездоровому жовтому тілі, Чу виймає відразливу і смердючу чорну грудку, загорнуту в шматок *Enbekši Qazaq*^[361] за 17 серпня минулого року. Чичерін дістає люльку — оскільки він із Заходу, то відповідає за технічний бік справи — обсмалену паскудну приспособу з розводами жовтого й червоного на п'юторі^[362], не нову, куплену за жменю мідяків у бухарському Кварталі прокажених, так, на той час уже добряче вживану. Бравий капітан Чичерін. Два опійні маніяки присідають навпочіпки під залишками муру, розваленого і потовченого останнім землетрусом. Повз них проїжджають випадкові вершники, хтось їх помічає, хтось не помічає, але всі мовчать. У небі над головою юрмляться зірки, до самого осердя країни вітер жене трави, хвилі перетікають повільно, наче вівці. Вітерець легенький, відносить останній дим дня, запахи стад і жасмину, застоюної води, осілої пилуги... вітерець, якого Чичерін ніколи так і не згадає. Так само не пов'язує він вогку мішанину сорока алкалоїдів з гранчастими, відшліфованими і вкритими фольгою молекулами, які одну за одною колись показував йому торговець Вімпе, розповідаючи їхні історії...

— Онейрин і метонейрин. Про ці варіації позаторік повідомляв Ласло Джемф в *ACS Journal*^[363]. Джемфа знову здали в оренду — цього разу як хіміка — американцям, їхня Національна науково-дослідницька рада започаткувала широку програму з дослідження молекули морфію та її можливостей — Десятирічний План, що збігся, як не дивно, з класичним дослідженням макромолекул Карозерса з «DuPont», Великого Синтезиста. Зв'язок? Безперечно, є такий, але ми про нього не говоримо. ННДР щодня синтезує нові молекули, здебільшого з фрагментів молекули морфію. «DuPont» збирає групи на зразок амідів у довгі ланцюжки. Обидві програми, здається, доповнюють одна одну, правда? Американське зло модульного повторення у поєднанні з тим, що, мабуть, і є нашою головною метою в дослідженні: знайти речовину, здатну погамувати сильний біль і не викликати звикання.

— Результати наразі не вселяють великої надії. Схоже, ми наразилися на дилему, закон Природи, щось дуже схоже на ситуацію Гейзенберга. Існує якийсь майже цілковитий паралелізм між

аналгезією та звиканням. Що більше болю вона забирає, то більше ми її хочемо. Скидається на те, що одного без іншого нам не отримати, як фізику-ядернику не визначити положення частинки без невизначеності щодо її швидкості...

— І я міг би вам таке сказати. Але навіщо...

— *Навіщо?* Любий мій капітане. *Навіщо?*

— Гроші, Вімпе. Аби викинути гроші на смітник заради безнадійного пошуку...

Дуже чоловічий доторк до його погона. Середньовічна усмішка, сповнена Weltschmerz^[364].

— Взаємовигідний обмін, Чичеріне, — шепоче торговець. — Питання рівноваги пріоритетів. Дослідникам не треба платити багато, тому навіть «IG» може дозволити собі без надії сподіватися... Лишень подумайте, що означає віднайти такий засіб — раціональне звільнення від болю без додаткової ціни за звикання. Без *додаткової* вартості — аякже, у вченні Маркса та Енгельса все ж таки щось є, — заспокоює клієнта. — Попит на «звикання» не має нічого спільного з болем, зі справжніми економічними потребами, не має стосунку до виробництва чи праці... і таких невідомих нам потрібно менше, а не більше... Справжній біль ми вміємо виробляти. Передусім, війни... заводські верстати, аварії на промисловості, отруйні домішки в їжі, воді, ба навіть у повітрі — всі ці величини безпосередньо пов'язані з економікою, ми їх знаємо і здатні контролювати. Але «звикання»? Що нам про нього відомо? Туман і примари. Навіть двом експертам нізащо не домовитися щодо визначення цього поняття. «Змушування»? А кого не змушують? «Сприйнятливість»? «Залежність»? А що це таке? Все, що ми маємо, це тисячі академічних теорій. Раціональна економіка не залежить від психологічних примх. Ми не могли *планувати*...

Що ж то за недобре передчуття затріпотіло у правому коліні Чичеріна? Яке воно — пряме перетворення болю на золото?

— Ви насправді такий негідник чи прикидаєтесь? Дійсно торгуєте болем?

— Болем торгують лікарі, але чомусь нікому навіть на думку не спадає дорікнути їм за це шляхетне покликання. Щойно *Verbindungsmann* торкнеться рукою замка чемоданчика зі зразками, як усі ви з криками вшиваєтесь, але серед нас ви не знайдете наркоманів. У медицині ж їх повно, а ми, торговці, віримо в істинний біль, в

істинне звільнення — ми лицарі на службі в цього Ідеалу. У нас на ринку все має бути достеменним, в іншому разі мій роботодавець — і наш невеличкий хімічний картель, що є моделлю для самої структури націй, — заблукає в ілюзіях і мареві й одного чудового дня зникне у хаосі. І ваш роботодавець також.

— Мій «роботодавець» — Радянська держава.

— Так? — Вімпе сказав «є моделлю», а не «буде». Дивно, що вони так далеко зайшли у своїй розмові, якщо взагалі кудись зайшли, маючи настільки різні переконання. Однак Вімпе значно цинічніший і міг би визнати більше правди, перш ніж стане незручно. Можливо, його терпіння щодо Чичерінової червоноармійської версії економіки справді велике, бо розійшлися вони як друзі. Вімпе перевели до Сполучених Штатів («Chemnuso», Нью-Йорк) невдовзі після того, як Гітлер став канцлером, і, за гарнізонними чутками, зв'язок Чичеріна з ним перервався назавжди.

Але все це лише чутки, і покладатися на їхню хронологію не варто — одразу виявляються суперечності. Перебути зиму найліпше в Середній Азії, якщо тільки ви не Чичерін. А якщо ви *таки* Чичерін, що ж, тоді ви потрапляєте у делікатне становище. Хіба ні? — адже доведеться перебувати зиму з параноїдальними підозрами щодо того, чому ви тут взагалі опинилися...

Через Енціана, через триклятого Енціана. Чичерін ходив у *Красный Архив*, гортав документи, щоденники і журнали епічного, хоча й приреченого на невдачу переходу адмірала Рождественського, деякі й по двадцяти роках лишаються засекреченими. І тепер він знає. А якщо все це є в архіві, то й Вони також знають. Звабливих панянок і німецьких торговців наркотою цілком достатньо, щоб вислати чоловіка на схід у будь-який період історії, але Вони не будуть Самими Собою, не будуть там, де Вони є, якщо в їхніх уявленнях про покарання не буде бодай трохи від Данте. Звичайної помсти, може, і вистачило б для воєнного часу, але міжвоєнна політика потребує симетрії й елегантного погляду на справедливість аж до вирядження її — дещо на декадентський манір — у машкару милосердя. Це складніше за масову страту, важче, та й задоволення менше, але по всій Європі, можливо, по всьому світу, відбуваються приготування, яких Чичеріну не видно, і їм у міжвоєнний період заважати не можна...

Складається враження, що в грудні 1904 року адмірал Рождественський, командувач флотилії з сорока двох російських бойових кораблів, на всіх парах зайшов у порт Людерицбухт, що на південному заході Африки. Розпал Російсько-японської війни, Рождественський прямував у Тихий океан на допомогу іншій російській флотилії, на багато місяців закритій японцями в Порт-Артурі. З Балтики навколо Європи й Африки, а відтак через увесь Індійський океан на північ уздовж краю азійського узбережжя — це стане одним з найбільш вражаючих морських переходів в історії: сім місяців і 18 000 миль шляху до того дня на самому початку літа у водах між Японією та Кореєю, коли адмірал Того вигулькнув із засідки біля острова Цусіма і до настання ночі подав Рождественському його дупу на таці. До Владивостока дійшло тільки чотири російські кораблі, а решту підступний япошка потопив.

Батько Чичеріна служив каноніром на флагманському кораблі «Суворов». Флотилія стояла у Людерицбухті тиждень, намагаючись запаситися вугіллям. Невелику переповнену гавань шмагали шторми, «Суворов» безперестанку бився об судна-вуглярі, здирав обшивку з корпусу, пошкодивши не одну свою 12-фунтову гармату. Налітали шквали, липкий вугільний порох вихорився й осідав геть на все: на людей і на сталь. Моряки працювали цілодобово, вночі з прожекторами на палубі, носили мішки з вугіллям, майже осліплі від яскравого світла, працювали лопатами, пітніли, кашляли, бурчали. Дехто божеволів, кілька спробували накласти на себе руки. Старший Чичерін після двох таких діб пішов у самоволку і не повертався, аж поки все не скінчилося. Знайшов дівчину гереро, що втратила чоловіка під час повстання проти німців. Коли сховався на берег, такого не планував і навіть не мріяв. А що йому було відомо про Африку? У Санкт-Петербурзі він мав дружину й малюка, який щойно навчився перевертатися, і донедавна Кронштадт був найдалшим містом, куди ходив старший Чичерін. Йому хотілося відпочити від робочих вахт, взагалі від самого вигляду... від того, що збиралися йому повідомити чорно-біле вугілля і дугове світло... жодних барв, навколо нереальність — але *знайома* нереальність, вона застерігає: Все Це Інсценізація, аби Подивитися, Як Я Вчиню, Тому Не Можна Робити Жодного Неприпустимого Кроку... в останній день свого життя, коли на нього зі свистом полетить японське залізо з кораблів настільки

далеких у мареві, що й не розгедиш, він подумає про обвуглені обличчя тих, кого вважав знайомими, про людей, що перетворюються на вугілля, прадавнє вугілля, яке мерехтіло кожним своїм кристалом у захриплому потріскуванні «свічок Яблочкова», кожна лусочка — точно влучання... змова вуглецю, хоча «вуглецем» старший Чичерін його ніколи не називав, то була сила, якої він уник, відчуття надто безглуздої влади, що тече не в той бік... у ній він відчував запах Смерті. Тому дочекався, поки корабельний старшина відвернеться припалити цигарку, і пішов собі геть — всі вони були надто чорними, штучно чорними, щоб одразу помітити, що хтось ушився, — і на березі знайшов правдиву чорноту серйозної дівчини-гереро, яка здалася йому живильним ковтком свіжого повітря після довгого ув'язнення, і він залишився з нею на краю плаского сумного містечка біля залізниці в однокімнатній хатині з тонкого гілля, пакувальних ящиків, осоки і твані. Відгонило дощем, потяги кричали й пахкали, чоловік і жінка вилежувались у постелі й пили «карі» — його вигонили з картоплі, гороху і цукру, а мовою гереро це слово означає «напій смерті». Наближалось Різдво, і він дав їй медаль, якою був нагороджений під час гарматних стрільб колись давно, ще на Балтиці. На той час вони вже знали, як одне одного звати, вивчили кілька слів мовою одне одного — боюся, щасливий, спати, любов... започаткували нову мову, своєрідний суржик, яким у всьому світі хіба самі лиш вони і говорили.

Але він повернувся. Його доля — Балтійський флот, і цього ані він, ані його дівчина не піддавали сумніву. Шторм пошумів далі, море відкрилося туманом. Чичерін на всіх парах пішов геть, знову запертий у темному смердючому відсіку нижче ватерлінії «Суворова», пив на Різдво горілку і розповідав брехні про те, як провів час там, де нема хитавиці, ген на краю сухого вельду, з чимсь теплішим і м'якішим навколо свого члена, ніж власний самотній кулак. Про неї він розповідав уже як про хтиву тубільну дівулю. Моряцька оповідка, стара як світ. Розповідаючи, він переставав бути Чичеріним, ставав безликим натовпом, пропащим, але не безталанним, а тим часом дівчина, можливо, стояла десь на мисі, дивлячись, як сірі, одягнені в броню кораблі розчиняються в імлі Південної Атлантики, але навіть якщо ви сподіваєтеся на кілька тактів з «Мадам Баттерфляй», вона, скоріш за все, пішла щось циганити або лягла спати. Їй буде нелегко, бо від Чичеріна вона носила під серцем дитя, що народиться за кілька

місяців по тому, як на вечір 27 травня канонір піде на дно неподалік від крутих скель і зелених лісів Цусіми.

Німці зареєстрували народження і батькове ім'я (за моряцьким звичаєм, він записав для неї своє ім'я — так, він дав своє ім'я) у центральній реєстраційній установі у Віндгуку. Незабаром на маму й дитину видали подорожній документ для повернення до села її племені. У перепису населення, проведеному колоніальними властями задля встановлення кількості вбитих ними тубільців, одразу по тому, як бушмени повернули Енціана до села, зазначалося, що його мама померла, але її ім'я в документах збереглося. Видана Енціанові у грудні 1926 року віза для в'їзду до Німеччини й опісля клопотання про надання німецького громадянства також зберігаються в берлінському архіві.

Немало довелося попоходити Чичеріну, щоб зібрати всі ці папери. Спершу він знайшов кілька згадок у документах Адміралтейства. За часів Феодори Олександрівни, отої, що в лайковій білизні, доступ Чичерін мав трохи ліпший, ніж тепер. До того ж уже набрав чинності Рапальський договір, тому в Берліні повідкривали безліч ходів. Той дивний папірець... якоїсь миті нудотного самозвеличення йому стає цілком зрозуміло, яким чином убитому єврею-однофамільцю вдалося влаштувати настільки продуманий театр у Рапалло, і лишень з єдиною реальною метою — повідомити Вацлаву Чичеріну про існування Енціана... життя у гарнізоні на сході, як і певні наркотики, роблять такі речі дивовижно очевидними...

Але, на жаль, ця одержимість, схоже, стала його погібеллю. Досьє, яке Чичерін збирав на Енціана (йому навіть випала нагода ознайомитися з інформацією, якою володіла радянська розвідка про тодішнього лейтенанта Вайссмана, *Südwest* і його тамтешні політичні пригоди), скопіював якийсь запеклий *апаратчик* і підшив у досьє *самого* Чичеріна, і так сталося, що місяць чи два по тому хтось настільки ж анонімний виписав Чичеріну путівку до Баку, і він понуро вирушив на перше пленарне засідання ВЦК НТА (Всесоюзного центрального комітету Нового Тюркського Алфавіту), де його одразу ввели до складу Комітету з питань звука

ґ

подібний до [g] — дзвінкий, увулярний, вибуховий, і Чичеріну годі розпізнати різницю між ним і звичайним [g] — він лишень з'ясував, що всі Призначення на Дивні Літери зарезервовані для таких нездар, як він сам. Шацьк, горезвісний лєнінградський назальний фетишист, який приходить на партійні з'їзди із чорною атласною хустинкою, тільки уявіть, і не раз таки не втримувався, витягував руку і буквально *гладив* носи могутніх посадовців, він також засланий сюди, в Комітет з питань звука θ, де постійно забуває, що θ у НТА — це

Ϣ

, а не російське [f], тож гальмує процес і сіє замішання на кожному робочому засіданні. Здебільшого він воює за переведення до Комітету з питань звука

Ń

: «Або, по суті, — підсувається ближче, важко дихає, — тут підійде звичайний [n] або навіть [m]...» Імпульсивний і неврівноважений жартун Раднічний клеїв дурня в Комітеті з питань звука

Ә

, нейтрального голосного, щось на зразок млявого «ex», і узявся втілювати прожект, здатний зародитися хіба що в голові людини з манією величі, щодо заміни всіх голосних у Центральній Азії — а навіщо спинятися на цьому, чому б не замінити ще кілька приголосних на оці нейтральні «ехи»... що аж ніяк не дивно, якщо взяти до уваги його послужний список самозванця і майстра фальшивих резолюцій, а також блискучу, хоча й приречену на невдачу, змову — зацідити Сталіну в пику виноградним тортом, у якій він брав участь лишень такою мірою, щоб потрапити до Баку, а не кудись у значно менш приємне місце.

Звісно, Чичерін тягнеться до товариства безнадійних. Невдовзі, якщо не бере участі у черговій комбінації Раднічного з проникнення на нафтове родовище, щоб перелицювати бурову вишку на велетенський пеніс, Чичерін вештається арабськими кварталами міста у компанії сумнозвісного українського шанувальника гашишу Багногоркова із

Комітету з питань щілинного [к] (звичайний [к] тут позначається [q], а [с] вимовляється з чоканням), чекає на продавця наркоти або відбиває наїзди Шацька. Чичеріну спадає на думку, що насправді його запроторили до палати військової божевільні у Москві, а пленарні засідання — просто галюцинації. Тут ніхто з розумом не дружить.

Найбільше мороки він має через боротьбу за владу з Ігорем Блобадяном, представником партії у престижному Комітеті з питань звука [g], Блобадян фанатично хоче забрати у Комісії Чичеріна всі звуки

1

і замінити їх на [g], використавши запозичені слова як проміжну ланку. У залитому сонцем задушливому буфеті ці двоє глузують одне з одного над тарілками із запіканкою та грузинським фруктовим супом.

Виникає криза щодо того, який із [g] використовувати у слові «стенографія», навколо цього слова палають неабиякі пристрасті. Одного ранку Чичерін бачить, що з конференц-зали чомусь позникали всі олівці. Щоб помститися, Чичерін з Раднічним наступної ночі йдуть до конференц-зали комітету Блобадяна з пилкою по металу, напилками та горілками і реформують увесь алфавіт на його друкарській машинці. Вранці весело, Блобадян бігає колами і дуже довго й голосно верещить. Чичерін на засіданні, збори закликають до порядку, ХРУСЬ! — і два десятки мовознавців та бюрократів гепаються на сраку, відлунює щонайменше дві хвилини. Чичерін, усе ще сидячи, помічає, що ніжки всіх стільців навколо столу підпиляні, потім прикріплені за допомогою воску і знову полаковані. Таки-так, працювали професіонали. А раптом Раднічний подвійний агент? Час добродушних жартів відходить у минуле, далі Чичеріну працювати самому. Ретельно, при світлі ламп, коли маніпуляції з літерами радше сприятимуть іншим видам просвітлення, Чичерін транслітерує вступну суру святого Корану згідно з НТА, а тоді влаштовує все так, щоб її за підписом Ігоря Блобадяна роздали на засіданні арабістів.

Це неабияка заявка на халепу, та ще й чималу. Арабісти — справжні психи, вони палко любують Новий Тюркський Алфавіт на основі арабських літер. У коридорах виникає шарпанина з непримиренними кириличниками, шепочуться про бойкот будь-яких латинських алфавітів у всьому ісламському світі. (Насправді, нікому

той кириличний НТА не подобається, це скелети царизму у радянській шафі. У Середній Азії наразі великий тубільний опір усьому, що передбачає русифікацію, дійшло і до друкованої мови. Заперечення щодо арабського алфавіту ґрунтувалися на відсутності знаків голосних і чіткого співвідношення між звуками та символами, тому, через недосяжність ідеалу, лишалася латиниця. Проте арабісти не здаються, пропонують реформовані арабські літери — здебільшого беручи за основу модель, ухвалену в Бухарі 1923 року й успішно використану узбеками. Палатальні та велярні голосні розмовної казахської мови можна обійти шляхом використання діакритичних знаків.) Окрім усього іншого, обговорення йде під клерикальним кутом зору: використання неарабського алфавіту вважається гріхом супроти Бога, більшість тюркомовних народів, зрештою, є мусульманами, й арабська в'язь — це письмо ісламу, це письмо, яким слово Аллаха зійшло у Ніч Могутності, письмо Корану...

Отакої! А чи взагалі Чичерін усвідомлює, на що він важить своєю фальшивкою? Це навіть більше за блюзнірство, це буквально запрошення до релігійної війни. Відповідно, за Блобадяном усім Чорним містом женеться верескливий натовп арабістів, вони вимахують ятаганами і моторошно клацають зубами. Нафтові вишки, кістяки у п'їтмі, стоять на варті, зі схованок вилазять подивися на все це горбані, прокажені, гебефреники й ампутанти — порозлягалися на іржавих закрайках нафтодобувного обладнання, всезагальне небо всіялося мозаїкою первісних кольорів. Вони займають комірчини, засіки й закутки адміністративної порожнини, залишеної після Революції, коли представників «Dutch Shell» попросили покинути місто й усі англійські та шведські інженери подалися додому. У Баку тепер період затишшя, скорочення витрат. Усі нафтові гроші, викачані з цих родовищ Нобелями, пішли на Нобелівські премії. Нові свердловини бурять уже в інших місцях — між Волгою й Уралом. Настав час для ретроспекції, рафінування виснаженої нещодавньої історії, сірководневої і чорної, з інших шарів помислів Землі...

— Сюдою, Блобадян, скоріш. — Арабісти наздоганяють, улюлюкають пронизливо, безжально серед червоно-помаранчевих зірок над стійбищем бурових вишок.

Грюк. Останній люк зачинено.

— Зачекай — що це?

— Ходімо. Час рушати.

— Але я не хочу...

— Ви не хочете стати ще одним безжально вбитим невірним? Запізно, Блобадяне. Ходімо...

Найперше він навчився змінювати коефіцієнт рефракції, може вибрати будь-що між прозорим і світлонепроникним. Коли перший захват від експериментування минає, він зупиняється на ефекті блідого смугастого оніксу.

— А вам личить, — бурмочуть його провідники. — Тепер швидше.

— Ні, я маю віддати Чичеріну все, що йому заборгував.

— Запізно. Ви йому нічого не винні. Більше ні.

— Але він...

— Він блюзнір, для такого в ісламу є інші підходи. Ангели та санкції, а ще обережні допити. Облиште, у нього свій шлях.

Наскільки алфавітною є природа молекул. Про це дізнається кожен — знаходить Комітети з питань молекулярної структури, досить схожі на пленарні засідання НТА.

— Бачите, як вони вилучаються з грубого потоку — формуються, очищуються, виправляються точнісінько так само, як і ви колись викупували свої букви із беззаконного, смертного потоку людського мовлення... Ось наші літери, наші слова: вони також можуть модулюватися, розламуватися, повторно з'єднуватися, перевизначатися, співполімеризуватися одне з одним у всесвітніх ланцюгах, що час від часу спливають на поверхню над тривалим молекулярним мовчанням, наче видимі частини гобелена.

Блобадян доходить висновку, що Новий Тюркський Алфавіт — лише одна з версій процесу, давнішого і більш свідомого себе, ніж той, про який він мав підстави мріяти. Поступово несамовита конкуренція між

¶

та [g] блякне до рівня дитячих спогадів. Туманні пересуди. Він пішов далі — колись понурий бюрократ із випнутою верхньою губою, як у шимпанзе, а тепер шукач пригод, що вирушив у власну мандрівку підземним потоком, геть не переймаючись, куди він його занесе. Десь там? у горішній течії? він загубив гордість за те, що колись йому трохи навіть було шкода Вацлава Чичеріна, якому не судилося побачити те, що бачить Блобадян...

Друкують уже без нього. Хлопчики-посильні бігають поміж рядами столів, тріпочучи в повітрі замащеними гранками. Тубільні друкарі проходять прискорені курси набору НТА за участі фахівців, перекинутих літаками з Тифліса. У містах розклеюють друковані плакати, у Самарканді й Бішкеку, у Вірному і Ташкенті. На тротуарах і стінах з'являються перші друковані лозунги, перші у Середній Азії написи «хуй», перші заклики «бий ментівських комісарів» (а дехто так і робить! таки щось значить отой алфавіт!), тож виходить, що магія, відома шаманам на вітрах, починає працювати вже й на політичному рівні, а Джакип Кулан чує, як уночі примара його лінчованого тата скрипучим пером виводить каліграфічні А та Б...

Десь у цей час Чичерін і Джакип Кулан переходять через невисокі пагорби і спускаються в село, до якого йшли. Люди зібралися в коло — празникують всенький день. Тліють багаття. Посеред натовпу розчищено невеличкий майданчик, тож навіть з такої відстані долинають два юні голоси.

Це — айтис, співоче змагання. Хлопець із дівчиною стоять у центрі села, у них триває такий собі насмішкуватий двобій: ти-наче-мені-подобаєшся-хоч-і-маєш-своїх-тарганів... гра, а мелодія шарпається туди-сюди, туди-сюди з бреньканням і триньканням кобизу й домбри. З дотепних рядків сміються. Треба завжди бути напоготові: обмінюєтесь чотирма рядками, перший, другий і четвертий мають римуватися, рядки хоч і довільної довжини, але не надто довгі, аби вистачило дихання. Не так і просто. І досить дошкульно, в деяких селах після айтисів суперники роками не розмовляють. Коли Чичерін і Джакип Кулан в'їжджають у село, дівчина кпить із коня свого супротивника, який дещо — ну, не дуже, але трохи приземкуватий... по правді, таки дещо гладкий. *Дуже* тлустий. Хлопця це зачіпає, він дратується. У відповідь випалює про те, як збере ватагу хлопців і зітре її на порох з усією сім'єю. Слухачі відповідають чимсь на зразок «гм-м». Ніхто не сміється. Вона скупо всміхається і співає:

Ти, видко, щоночі дудлиш кумис,
Бо й слова твої пахнуть, наче кумис,
Що мій брат ходив учора шукати,
Бо хтось краде у нього кумис.

Отак! Згаданий брат вже мало не падає зі сміху, а хлопчині-супернику й геть непереливки.

— Ну, це надовго. — Джакип Кулан спішується і розминає коліна. — Он він сидить.

Дуже старий акин — мандрівний казахський співак — сидить із чашкою кумису, куняє біля багаття.

— Ти впевнений, що він...

— Заспіває. Він проїхав усю країну. А як не заспіває, то зрадить своєму ремеслу.

Вони сідають долі, і їм подають чашки з вибродженим кобилячим молоком, по шматку ягнятини, по *лепёшке* і жмені суніць... Хлопець і дівчина й далі воюють голосами, а Чичерін раптом розуміє, що незабаром сюди хтось придибає і почне записувати це Новим Тюркським Алфавітом, який він допомагав створити... отак усе й забудеться.

Час від часу він кидає погляд на старого акина, що тільки вдає, ніби спить. Насправді він випромінює настанови для співаків. Доброту. Вона відчувається безпомильно, як тепло від жаринок.

Повільно, по черзі, ображені пари стають добрішими, кумеднішими. Що могло вилитися у сільський апокаліпсис, перетворюється на комічну супряж, наче у пари водевільних комедіантів. Вони аж зі шкіри пнуться, аби потішити слухачів. Дівчина має останнє слово:

Здається, чула я щось про весілля?

А тут було уже наше весілля —

Оце коло теплих пісень,

Веселих і буйних, як і кожне весілля...

І все ж ти мені подобаєшся, хоч і маєш кілька тарганів... Перегодя гулянка набирає розмаху. Горланять п'яні, гомонять жінки, малі діти дріботять то в юрту, то з юрти, а вітер посилюється. Тоді мандрівний співак починає ладнати свою домбру, і повертається азійська тиша.

— Ти все схопиш? — питає Джакип Кулан.

— Застенографую, — відповідає Чичерін, і його [g] трохи глотальне.

ПІСНЯ АКИНА

І прийшов я з краю світу.
І прийшов я із легень вітру,
Страхотливі бачив речі,
Навіть Джамбул їх не оспіває.
Зі страхом великим у серці
Розітну найміцнійший метал.

У давніх оповістках говориться
Про часи ще до Коркита,
Що ширгай добув із дерева гідно,
Кобиз перший і першу пісню, —
І говориться, що земля далека
Є місцем Киргизького Світла...

У тій країні не знають слів,
А очі світять, як свічки вночі,
Обличчя Бога ховалося
За високою маскою неба —
Біля високої скелі в пустелі,
Коли останні дні наставали.

Якби та земля була не така далека,
Якби слова там знали й казали,
То Бог став би там золотим видінням,
Або ж у книжці аркушем паперовим,
Але сяє Він Киргизьким Світлом,
І яюсь інакше Його не видно.

Його гласу ревіння — глухота одразу,
Блиск Його світла — сліпоту несусвітня.
Стрясається земля пустелі,
А на лик Його не поглянути.
І людина сама не своя,
Як побачила Киргизьке Світло.

І кажу вам я, що бачив Його
У далекій країні, від пільми давнішій,
Куди навіть Аллах заглядає нечасто негрішний.
Як бачите, борода моя з криги,
Ходжу я лишень з патерицею,
Але світло це перетворить нас на дітей.

Скільки отак пройду, не знати,
Як дитя вчитись наново ходити мушу.
А мої слова лягають у ваші вуха,
Як безглузді звуки немовляти,
Киргизьке Світло забрало мої очі,
Тепер землю відчуваю, як те немовля.

Мчати верхи на північ шість днів,
Степом сухим і проваллями, як смерть, сірими.
А тоді — по камінній пустелі,
Аж до гори, верхівка якої біла юрта,
І якщо проминув все безпечно,
Місце чорної скелі знайде вас стиха.

А якщо ви так і не народитесь,
То лишайтесь біля вогню свого теплого,
То лишайтесь із дружинами у своїх юртах,
І Світло так ніколи вас і не знайде,
І серце ваше стане з роками важчим,
А очі заплющатся, тільки засни.

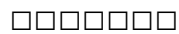
— Гаразд, — каже Чичерін. — Сідаймо на коней і їдьмо,
товаришу. — Знову рушають у дорогу, позаду догорають багаття,
відлунюють звуки струнної музики, сільської гулянки, але зрештою
все поглинув вітер.

А далі — ущелинами. Далеко на північ, в останньому сонячному
промінні мерехтить біла верхівка гори. А тут, унизу, вже тінистий
вечір.

Чичерін сягне Киргизького Світла, але не власного народження.
Він не акин, і його серце ніколи не було готове. Побачить Його він на
світанку, тоді проведе дванадцять годин горілиць у пустелі, на

кілометровій глибині під спиною лежить у задушливому камінному сні доісторичне місто, більше за Вавилон, а тінь височезної скелі, що сходилася на верхівці гострим наконечником, танцює із заходу на схід, за Чичеріним доглядає Джакип Кулан, дбайливий, немов дитя біля ляльки, на шиях коней обох висихають мережива піни. Але одного чудового дня так само, як гори, і як молодих жінок-вигнанок у їхній закоханості й невинності, як вранішні землетруси і гонихмарні вітри, як чистки, як війну, як мільйони і мільйони душ, що йшли за ним, він не зможе Його пригадати.

Але у Зоні, заховавшись у глибині літа, чекає Ракета. І притягне його так само...

Минулого тижня десь у Британському секторі Слотроп — дурень дурнем — напився води з декоративного ставочка у Тиргартені і, відповідно, заслаб, хоча будь-який берлінець у ці дні знає, що воду перед питтям слід прокип'ятити. Інша річ, що замість чаю можуть заварити мало не будь-що, наприклад, цибулини тюльпанів, і це не надто корисно — ходять чутки, що осердя тюльпана — смертельна отрута. Але все одно заварюють. Колись Слотроп, або ж Ракетмен, як знатимуть його незабаром, гадав, що зуміє застерегти від подібних речей, хотів ошасливити місцевих американською просвітою, але втратив надію, намагаючись пробитися крізь завісу європейської скорботи: він здирав шар за шаром, але під ним завжди виявлявся ще один, непроникний...

І ось він сидить під літньою зеленню дерев, серед квітів, чимало з них лежать на землі або ж розтоптані і пошматовані, дрібна пилюка зі стежок для кінних прогулянок здіймається у сонячних променях сама собою — привиди коней і досі ранками гарцюють у мирному парку. Всю ніч Слотроп не спав, його страшенно мучить спрага, тож він лягає на живіт і хлебче воду — старий безпритульний вершник на водопої... Телепень. Блювота, судоми, бігунка — та хто він такий, щоб проповідувати про тюльпанові цибулини? Слотропу вдається доповзти до порожнього погребя через дорогу від зруйнованої церкви, він згортається калачиком і проводить наступні дні у гарячці, тремтінні, випорскуванні пекучого, як кислота, рідкого лайна — розгублений,

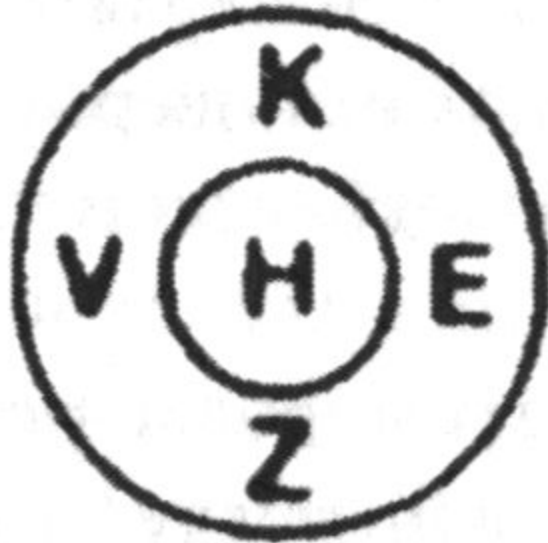
наодинці з владним кулаком негідника-фашиста, що викручує йому тельбухи, *ja* — бутеш тепер *срати, ja*? Йой, бодай би ще хоч одненький раз побачити Беркшир. Мамочко, матусю! Війні гаплик, то чого ж мені не можна повернутися додому? Наллін, жовтець «Золотої зірки» осяває відблиском її підборіддя, вона силувано усміхається і не відповідає...

Жахіття. Уночі вчуваються «роллс-ройси» і гупання чобіт — по нього прийшли. На вулиці жінки у хустках мляво копають рови для чорної водогінної труби, що лежить поруч на узбіччі. Вони балакають цілими днями, зміна за зміною, аж до вечора. У підвал, де лежить Слотроп, сонячне світло заглядає на пів години — перед тим, як понести скупі калюжі тепла далі — вибачай, вже мушу йти, треба дотримуватися графіка, побачимося завтра, як не задощить, хе-хе...

Якось Слотроп прокидається і чує, що вулицею марширує американський робочий загін, ритм задає негритянський голос: *аць-два, аць-два, аць-два*, Право-руч, А-два... а за інтонацією гейби німецька народна пісенька з підплигуванням угору гамою на складі «руч» — Слотроп уявляє виразний мах рукою і посмикування голови ліворуч, він карбує крок — як навчали у таборі... навіть бачить його усмішку. На якусь хвилю на думку спадає, що було б добре вибігти на вулицю і попрохати забрати його назад, клопотатися про надання політичного притулку в Америці, однак він заслабкий. Слабкість у животі, у серці, він лежить і слухає, як стихає тупотіння і голоси, згасає звук рідної країни... Тьмяніє, як привиди «істинних американців», а стародавніх «переміщених осіб» безслідно відносить по дорогах його пам'яті, вони гуртуються на дахах товарняків забуття, наплічники та кишені вбогих утікачів напхані трактатами, яких ніхто не читатиме, шукають іншого господаря і вже давно махнули рукою на Ракетмена. Десь між печією в голові та печією у гепі, якщо тільки ці печії можна для зручності розділити і прилаштувати до вже ледь чутного ритмічного кроку, він продумує фантазію, у якій Енціан, африканець, знову його відшуковує — і пропонує вихід.

Здається, наче вони й справді зустрілися знову — біля порослої очеретом драговини десь на південь від столиці. Неголений, спітнілий, смердючий Ракетмен безперестанку вештається передмістями серед своїх людей: сонце в імлі, а гниле болото смердить ще гірш за Слотропа. Останні кілька діб він спав лишень дві-три години.

Наштовхується на Шварцкомандо, ті саме метушаться, виловлюючи уламки ракети. Небом курсують бойові порядки темних птахів. Африканці мають дуже партизанський вигляд: то тут, то там — шмаття старих вермахтівських і SSівських одностроїв, цивільне дрантя, і єдиний спільний знак — його носять на заповітному місці — сталева пластинка, розфарбована червоним, білим і синім, отака:

Зроблений на основі відзнаки німецьких вояків у Південно-Західній Африці, коли 1904 року вони висадилися придушувати повстання гереро, її приколювали до крисів м'якого капелюха. Для зони гереро, здогадується Слотроп, це стало чимось дуже глибоким, а може, навіть і містичним. Хоча він і розрізняє літери... Klar, Entlüftung, Zündung, Vorstufe, Hauptstufe^[365], себто п'ять положень пускового перемикача у вагоні керування А-4, але Енціанові того не показує.

Вони сидять на схилі пагорба, жують хліб з ковбасою, туди-сюди гасає міська дітлашня. Хтось напнув військовий намет, хтось прицупив пиво у кегах. Поспіхом зібраний оркестр — дюжина духових у поношених золотаво-червоних одностроях з китицями — грає мелодії з «Майстерзінгера». У повітрі пливе їдкий дим, хори п'яниць віддалік час від часу то регочуть, то щось виспівують. Вознесіння Ракети для цієї країни — нове свято. Невдовзі до народної свідомості дійде, наскільки близько день народження Вернера фон Брауна до весняного рівнодення, і той самий німецький порив, що колись катав містечками

клумби на візках і влаштовував потішні битви юної Весни та смертельно старої Зими, зводитиме квіткові вежі на галявинах і луках, а юний ерзацнауковець бігатиме колами зі старою Гравітацією або іншим подібним блазнем на втіху дітям і під їхній сміх...

Шварцкомандо вовтузяться по коліно в болоті, на цю мить цілковито поглинуті рятувальною операцією. А-4, яку вони от-от дістануть, застосували в останній відчайдушній битві за Берлін — невдалий запуск, боєголовка не вибухнула. Навколо її могили збивають зміцнені підпірками дошки, відрами та дерев'яними барилами вичерпують твань і передають ланцюжком, а тоді виливають на березі, де складено гвинтівки та наплічники.

— Марві не помилився, вас так і не роззброїли.

— Не знали, де нас шукати, не чекали нас. Навіть і тепер у Парижі деякі серйозні сили не вірять у наше існування. Та мені й самому якось не віриться.

— А це ж як?

— Мені здається, ніби ми тут статистично. Ну, як оцей камінь на сто відсотків певний, що він тут є, і всі про це знають. А наші шанси бути саме тут і саме тепер хіба трохи більші: найменший зсув імовірності, і нас нема — хляп! — і по всьому.

— Дивна розмова, оберсте.

— Аж ніяк, якщо ви побували там, де ми. Сорок років тому на *Südwest* нас мало не винищили до ноги. Без будь-яких причин. Розумієте? *Геть ні за що!* Нас не втішала навіть Теорія про Волю Божу. То були німці з іменами і послужними списками, люди в синіх мундирах, вони вбивали невміло і не без докорів сумління. Їм наказали шукати і знищувати. Щодня. І так два роки. Накази віддавала людина, педантичний різник на прізвище фон Трота. Палець милосердя ніколи не торкався шальки його терезів.

— Є слово, яке вимовляємо лише пошепки, своєрідна мантра на ті випадки життя, коли насувається лихо. *Мба-кауере*. І вам може стати в пригоді. *Мба-кауере*. Означає «мене обійшло». Для тих із нас, хто вцілів після фон Трота, це також означає, що ми навчилися відсторонюватися від нашої історії й спостерігати за нею, відчуваючи зовсім небагато. Трохи шизоїдно. Відчуття статистики нашого буття. Одна з причин, чому ми так зблизилися з Ракетою, на мій погляд, полягала в усвідомленні того, наскільки випадковим, як і ми самі,

може бути «Агрегат 4» — наскільки він залежить від дрібниць... від пилуки у таймері, що розриває електричний контакт... від тоненького шару, що його навіть не побачиш, коли жир від доторку пальця залишається на клапані подачі рідкого кисню, який спалахує, щойно туди потрапить, а тоді все вибухає — я і таке бачив... дощ намочує прокладки сервомоторів або затікає у перемикач: корозія, коротке замикання, сигнал заземляється, передчасний Бреншлюс, і те, що жило, знову стає «Агрегатом», Агрегатом з різних частин і мертвої матерії, нема вже того, що може рухатися, як і того, що має Долю визначеної форми — досить грати бровами, Скаффлінг, я тут, може, хіба трохи примітивізувався, от і все. Побудьте в Зоні, скільки я, і теж згадаєте про Долю.

З драговини лунає крик. Вгору здіймаються птахи, круглі й чорні, крупинки перцю грубого помелу в буябесовому^[366] небі. Дітлашня ковзає по траві і зупиняється, а духовий оркестр затихає посеред такту. Енціан зривається на ноги і мчить униз, туди, де вже збираються всі решта.

— *Was ist los, meinen Sumpfmenschen*^[367]? — Вони з реготом набирають повні жмені жабуриння і шпурляють ним у свого Нгарореру, а той пригинається, відхиляється, собі набирає твані й заходиться кидати у відповідь. Німці на березі лишень шанобливо кліпають очима, нажахані таким ігноруванням дисципліни.

Внизу у дощатій загорожі вже стирчать з болота два замаюсені тримери, між ними дванадцять футів багна. Енціан весь заляпаний, з нього дзюрчить, сяйво білих зубів випереджає його на кілька метрів, він перестрибує через дощате укріплення в яму, хапає лопату. Настала майже урочиста мить: Андреас і Крістіан зайшли з боків і допомагають йому очищати і копати, аж поки не стає видно десь із фут стабілізатора. Розбирають Номер. Нгарореру сідає навпочіпки і зчищає баговиння, оголюючи частину скісної риски, білі 2 і 7.

— *Outase.* — Похмурі обличчя.

Слотроп про дещо здогадується.

— Очікували *Fünffachnullpunkt*, — незабаром озвучує свою здогадку Енціанові, — п'ять нулів, так? Хааа-ааа! — Але ж так, але ж так...

Підносить руки:

— Це божевілля. Мені щось підказує — нема такого.

— Нульова ймовірність?

— Гадаю, все залежить від кількості шукачів. Ваші люди його шукають?

— Не знаю. Я й сам випадково почув. І не маю ніяких людей.

— Шварцгерет, Шварцкомандо. Скаффлінг, припустімо, що десь є алфавітний список, чийсь список, розвіддані якоїсь спецслужби. У якійсь країні, не має значення, у якій саме. Але також припустімо, що в тому списку значаться дві назви: «Чорний пристрій» і «Чорна команда» — вони поруч. От і все, алфавітний збіг. Нам не треба бути реальними, і йому не треба, адже так?

Драговиння відступає, поплямоване латками світла під молочною імлюю. За краєм усього цього блимають білим негативні тіні.

— Ну, тут і без того досить моторошно, оберсте, — каже Слотроп. — Ви нітрохи не допомагаєте.

Енціан втупився поглядом у Слотропове лице, щось таке наче усмішка ховається в бороді.

— Гаразд. Тоді *хто* за нею полює? — Дуже загадковий, відповідати не хоче — пташка *напрошується* на шпильку?

— Майор Марві, — припускає Слотроп, — та-а ще Чичерін!

Ха! Авжеж. Ніби честь віддав, клацнув каблуками — Енціанове обличчя стає цілком нейтральним.

— Був би вам вельми вдячний... — починає він, але тоді вирішує змінити тему: — Ви були на «Міттельверк». Як уживаються люди Марві з росіянами?

— Найліпші друзяки, принаймні на те скидається.

— Маю відчуття, що окупаційні Сили щойно дійшли згоди виступити спільним фронтом проти Шварцкомандо. Не знаю, хто ви такий і куди пролягають ваші шляхи, але нас вони намагаються прибрати. Я щойно повернувся з Гамбурга. Мали трохи клопоту. Все було влаштовано так, щоб виглядало, як напад переміщених осіб, але за всім цим стояла британська військова адміністрація, що співпрацювала з росіянами.

— Шкода. Чимось можу допомогти?

— Треба бути обережним. Вичекаймо і побачимо. Єдине, що про вас знають — ви постійно десь з'являєтесь.

До сутінків чорні птахи, їх мільйони, злітають донизу і вмощуються на гіллі поближніх дерев. Дерев обтяжені чорним

птаством, гілля — наче дендрити Нервової Системи, набрякає, поринає у щебетливі нервові сутінки, готуючись до якогось важливого повідомлення...

Опісля в гарячковому маренні у берлінському підвалі, коли лайно витікає галонами за годину, надто слабкий, щоб дати пристойного копняка щурам, що пробігають повз, невідривно дивиться в нікуди, намагаючись переконати себе, що серед берлінців щури не мають якогось нового почеснішого статусу, найнижча точка в діаграмі психічного здоров'я, і сонце зовсім зникло, здається, вже назавжди, тож приглушене Слотропове серце в режимі холостого ходу промовляє: «Шварцгерет» — не Грааль, друже, а «Г» в «Imipolex G» означає щось геть інше. А ти ніякий не герой-лицар. Найліпше тебе порівнювати з Тангейзером, зі Співучим Дурником, так, ти був під однією горою у Нордгаузені, прилюдно заспівав одну-дві пісеньки під гавайську гітару, і хіба не відчуваєш, Слотропе, що тебе затягує в драговину гріха, ну, можливо, не того самого, який Вільям Слотроп вважав гріхом, блюючи добру частку 1630 року за облявок «Арбелли»... А встряв ти у похід когось іншого — якоїсь фрау Гольди, якоїсь Венери у якійсь горі — і тепер граєш у її, цієї істоти, гру... і сам добре знаєш, що у якийсь несповідимий спосіб ця гра є злою, проте граєш далі, бо не маєш ліпшої забави, хоча від того гра ліпшою не стає. І де той Папа, чия патериця розквітне для тебе?

По суті, він от-от стріне свою Лізауру — побуде з нею якийсь час, а тоді знову полишить. Міннезінгер кинув бідолаху, і вона наклала на себе руки. Навіщо Слотропу втікати від Грети Ердманн, наразі невідомо. В Нойбабельсбергу, на березі Гавеля, вона чекає, змаліла дрібка власних образів, що вижили у невідомій кількості прокатних копій фільмів то тут, то там по всій Зоні, ба навіть за морями... Усі техніки, що накладали на освітлення для неї пурпуровий світлофільтр, пішли на війну або померли, і їй не залишилося нічого, крім страху і байдужого сонця Божого в усій його вибілюючій силі... Брови вищипані до розчерку олівця, довге волосся змережене сивиною, руки важкі від перснів усіх кольорів, різноманітної матовості й потворності, носить костюми від «Шанель» без капелюшка чи шарфа, завжди з квіточкою, її невідступно переслідує нічний центральноєвропейський шепіт, повіває, ніби шкіряні завіси Берліна, і тим примарнішою стає її

обважніла і занепала краса, що ближче вони зі Слотропом одне до одного...

Так вони й знайомляться. Однієї ночі Слотроп патрає овочеву грядку в парку. Просто неба живуть тисячі людей, він потайки скрадається повз їхні багаття... Все, що йому потрібно, то пучок зелені, морквина або кормовий буряк, аби бодай якось протриматися. Якщо бачать його, кидають услід каміння, всілякий мотлох, а нещодавно жбурнули нерозірваною старою гранатою — він мало не всрався.

Цього вечора виходить на орбіту навколо Гроссер-Штерн. Уже давно почалася комендантська година, над містом висить душок горілого дерева і гниття. Серед розтросчених камінних голів маркграфів і курфюрстів під час рекогносцировки перспективної на вигляд грядки Слотроп зненацька відчуває запах, поза сумнівом, ні, не може бути, та це ж КОСЯК! Та-а до того ж і тліє десь недалечко. Злотом просякла зелень похилих полів Ріфа^[368], духмяне цвітіння, смолисте й літнє, зачаровано спрямовує Слотропове нюхало крізь куші і сплутану траву, поміж розчахнутими деревами і тим, що сидить на їхньому вітті.

Так і є, у ямі від поваленого дерева — довге коріння обрамляє сцену, ніби аванпост гномів, — Слотроп бачить Еміля «Зойре» Буммера, колись знаного хатнього злодія і шанувальника наркоти Ваймарської республіки, обіч нього сидять двоє чудових дівчат, що передають по колу привітну помаранчеву зіроньку. Старий розпусник. Слотроп уже нависає над ними, вони не встигають навіть кліпнути. Буммер усміхається, простягає руку, пропонує Слотропу залишок косяка, і той бере його довгими брудними нігтями. Отакої. Сідає навпочіпки.

— Was ist los? — питає Зойре. — А нам тут кайфу перепало. Аллах над нами змилюється, ну, насправді, він милостивий до всіх, а нам просто пощастило потрапити йому на очі... — Його прізвисько, що німецькою означає «кислота», прилипла до нього ще у двадцятих, коли він носив із собою чвертку шнапсу, якою Зойре, потрапляючи в халепу, дурих голови і змушував інших думати, що то флакон димної азотної кислоти. Ось він видобуває ще один марокканський косяк, його одразу підпалює вірний Слотропів «зіппо».

Труді, білявка, і Магда, хтива баварка, увесь день обчищали приховані поклади костюмів до вагнерівських опер — доп'яли гостроконечний рогатий шолом, зелений оксамитовий плащ до п'ят, штани з оленьчої шкіри.

— Ти ди-и-ви-и, — каже Слотроп, — *прикольні* лахи, *очей* не відведеш!

— Це для вас, — усміхається Магда.

— Ой... ні. Краще віддайте у Tauschzentrale^[369]...

Зойре наполягає.

— Хіба ви ніколи не помічали, що коли вас отак розбомблять і ви хочете, щоб хтось з'явився, він обов'язково з'являється?

Дівчата передають одна одній вогник косяка, спостерігають, як у блискучому шоломі він змінює форму, яскравість, відтінки... гм-м. Слотропу спадає на думку, що без рогів шолом виглядав би достоту як носовий обтічник Ракети, і якби вдалося знайти кілька трикутних клаптів шкіри та вигадати, як їх пришити до чичерінських чобіт... так, та-а на спину плаща нашити ще й величезну вогнисту букву R... У цій миті приховано стільки ж усього, як і після легендарної засідки, коли Тонто^[370] намагався...

— *Raketemensch!* — волає Зойре, хапає шолом і відкручує з нього роги. Імена самі по собі можуть бути і порожніми, але сам *акт іменування*...

— І ви про те саме подумали? — Якось дивно все це. Зойре обережно бере і насовує шолом Слотропові на голову, дівчата урочисто накидають плащ. Розвідувальні загони тролів уже відрядили прудконогих посланців поінформувати свій народець.

— Добре. А тепер послухайте, Ракетмене, я потрапив у халепу.

— Га? — Слотроп уже уявляє широкомасштабне Збіговисько на честь Ракетмена, йому позносять усіляких наїдків, він, приведуть дівчат у чотириколірному оформленні — фицати ногами і виспівувати «ля-ля-ля-ля», на посічених липах розквітнуть біфштекси, на Берлін м'яким градом спадатимуть смажені індики, солодка картопля, та-а ще з-під землі фонтануватимуть розтоплені зефірки...

— Маєш армійські? — цікавиться Труді. Слотроп, себто Ракетмен, протягує зім'яту напівпорожню пачку.

Косяк іде по колу: протикає і пронизує укриття з коріння. Всі забувають, про що говорили. Пахне землею, пролітають жуки —

вентиляція. Магда підкурила Слотропу сигарету, і тепер він відчуває на губах полуничну помаду. Помаду? У кого зараз є помада? Як взагалі *живуть* ці люди?

У Берліні досить темно, щоб бачити зірки, звичні зірки, але ніколи раніше вони не розташовувалися так чітко. Навіть можна формувати власні сузір'я.

— Ага, — нагадує собі Зойре, — так у мене ж халепа...

— Страшенно хочеться їсти, — спадає на думку Слотропу.

Труді розповідає Магді про свого коханого Густава, який хоче жити у піаніно.

— На вулицю тільки ноги стирчать, а він знай собі торочить: «Всі ви мене ненавидите, і це піаніно ненавидите!» — Вже хихочуть.

— За струни сіпає, — каже Магда, — правильно? Такий *параноїк*.

У Труді великі й блондинисті прусські ноги. Маленькі золотаві волосинки танцюють на них під зоряним світлом, під спідницю і знову назад, у тіні її ніг, у ямках під ними, таке собі зоряне тріпотіння... А згори нависає і прикриває всіх пень з корінням, велетенська нервова клітина, дендрити тягнуться у місто, в ніч. Звідусіль долинають сигнали, з минулого також, мабуть, якщо тільки не з майбутнього...

Зойре, нездатний цілком відволіктися від справ, перекочується, зводиться на ноги, чіпляючись за корінь, поки голова його вирішує, куди прихилитися. Магда, вухом до оголовка, лупцює по шолому Ракетмена палицею. Шолом гуде акордами. Окремі ноти, щоправда, випадають, але разом вони лунають *дуже незвичайно*...

— Не знаю, котра година, — озирається довкола Зойре Буммер. — А що, хіба ми не маємо бути в барі «Чикаго»? Чи то вчора мали бути?

— Щось не пригадую, — хихоче Труді.

— Чуєш, *Kert*^[371], мені дуже треба переговорити з американцем.

— Любий Емілю, — шепоче Труді, — не переймайся. Він буде в «Чикаго».

Домовляються про складну систему маскуванню. Зойре дає Слотропові свій піджак, Труді вдягає зелений плащ, Магда натягує чоботи Слотропа, а сам він іде у шкарпетках, несучи її невеличкі туфлі у кишнях. Витрачають трохи часу на збирання підхожих речей, трісок і зелені, щоб набити ними шолом, — його несе Зойре. Магда із Труді допомагають Слотропові впхатися у штани з оленячої шкіри, обоє дівчат на гарненьких колінцях, руки погладжують йому ноги і сідниці.

Як і в соборі святого Патрика, в цих штанях не натанцюєшся, та ще й стояк у Слотропа збільшується, наче громом б'є.

— Здуріти, людоньки. — Дівчата регочуть. Величний Слотроп дигає позад усіх, перед очима ряботить плетена сітка з великими чарунками, наче дощ іде, руки кам'яніють, виходять з Тиргартена повз побиті снарядами липи та каштани, вглиб вулиць або того, що від них лишилося. Неподалік походжають патрулі всіх націй, тому четвірці часто доводиться залягати і не реготати надто гучно. Слотропові шкарпетки від роси наскрізь мокрі. На вулиці маневрують танки, вигризають паралельні борозни асфальту і камінного пилу. На відкритих місцинах грають тролі й дріади — ще у травні, під час визволення, їх позривало з мостів і дерев, і тепер вони непогано пристосувалися у місті. «Ох і виродок, — готові вийти у світ тролі габзують з менш крутих за себе, — та він ще-з-дерева-не-зліз, *про що з ним говорити*». Понівечені статуї простяглися під дією мінеральних заспокійливих ліків: мармурові торси чинуш у сурдутах лежать горілиць у канавах, геть зблідлі. Аякже, гм-м, от ми і в самісінькому середмісті Берліна, їй-бо, е-е-е, трохи, Єзус Христус, а *це* що таке...

— Обережніше, — радить Зойре, — бо тут воно все трохи гумове.

— А *що* воно таке?

Ну, ось що — що? що таке «що»? — якийсь Кінг-Конг або подібне до нього чудовисько сидить навпочіпки, видко, сів і сере просто на вулиці! та й таке! а ще на нього не звертають жодної уваги повнісінькі кузови російських вояків у прикольних пілотках і з причмеленими усмішками. «Агов! — хочеться крикнути Слотропу. — Агов, таж подивіться на ту здоровецьку *мавпу!* чи що воно там таке. Агов, хлопці! Агов...» На щастя, він цього не робить. Прискіпливий огляд показав, що то розкаряч примостився Райхстаг, геть розбомблений, замаюсений, з потрощеними вибухами й обсмаленими вогнем до чорної сажі вигинами і виступами, його лункі обвуглені нутроці списані великими крейдяними кириличними літерами, безліком імен полеглих у травні товаришів.

Виявляється, у Берліні сила-силенна таких фокусів. Ось велетенська хромолітографія Сталіна, і Слотроп може заприсягтися, що це дівчина, до якої він приходив на здибанку у Гарварді, ну, вуса й кашкет — то таке, як і грим, та хай мене *грим* поб'є, якщо це не... та як же її звали... але не встигає він почути белькотіння тихих голосів —

швидше, швидше, став на місце, він уже майже за рогом, — як перед ним один біля одного розставлені величезні буханці хліба, тісто залишили підходити під чистим білим полотном, а всі страшенно голодні, усіх одночасно пронизує та сама думка, таки-так! *Sure тісто!* Буханці хліба для отого *монстра* позаду... але ж ні, то будівля Райхстагу, а це не хліб... тепер уже ясно, що це людські тіла, викопані сьогодні з-під каміння, і кожне у солдатському пропердженому спальнику з охайно причепленою биркою. Але це щось більше за обман зору. Вони підводяться, видозмінюються, і хто знає, коли закінчиться літо і настане голодна зима, що ми будемо їсти на Різдво?

Чим у Берліні є сумнозвісна «Феміна» для кіл, що промишляють контрабандою сигарет, тим для наркоманів є «Чикаго», але якщо ділова активність у «Феміні» набирає ходу ближче до полудня, то в «Чикаго» життя починає пульсувати тільки після комендантської години о десятій. Слотроп, Зойре, Труді та Магда заходять з чорного ходу, з величезного масиву руїн і темряви, освітлення лишень подекуди, як у селі. Всередині сновигають офіцери медслужби і санітари, стискають у руках пляшки з білою кристалічною речовиною, упаковки дрібних рожевих пігулок, прозорі ампули завбільшки з мізинець. У кімнаті лопотять-тасуються окупаційні і райхсмарки. Одні дилери — суцільний хімічний ентузіазм, інші — вкрай ділові. Стіни прикрашені збільшеними світлинами Джона Діллінджера, самого або в товаристві матері, з хлопцями, з автоматом Томпсона. Світло й суперечки приглушені на випадок, якщо припхається війська поліція.

На стільці зі спинкою зі сталевого пруття сидить орангутангоподібний американський моряк, у грубих волохатих руках тримає гітару. На три четверті в стилі «та-пішло-воно-все-нахер» він співає:

НАРКОМАНСЬКА МАЯЧНЯ

Учора мені приверзлося, був у мене прихід,
Ніби курю я кальян, літаю високо, аж зблід,
І тут якийсь дурнувятий арабський джин
Підстрибнув і нумо моргати оком.
«Зроблю, що хочеш», каже він, так нівроку,
А я негоден нічого сказати, не маю слів,
«Дружище, — кажу, аби він... —
Ти дуже поможеш, коли скажеш, де є *наркота!*»
Зашкірився зразу так, а тоді за руку мене хап.
І перше, що я побачив на землі, був драп,
Спустились ми дуже швиденько,
Гора плану вийшла чималенька!
Всі дерева квітнуть рожевими колесами,
Рікою тече кокаїн білесенький,
Шикуються гриби веселкою, всюди героїн,
Аж плакати хочеться від такої краси,
Дівчата нас вітають, більше не проси,
Вранішній серпанок у них у волоссі,
Дарують жмені коки в кокосах,
І роблять вони це з великою радістю.
Тож ми кайфували вдень і вночі,
Серед панамської червоної трави,
Пейотль вживали, мускатні чаї,
Що дуже корисно для голови.
Міг би так я всеньке життя прожити,
Міг би там назавжди залишитись,
Але, знаєш, той джин був копом,
Враз пов'язав мене дротом,
Відвіз мене у холодний світ,
Тож я в тюрязі сиджу, привіт,
І сниться мені тепер Нарколяндія,
Ох, чи я вийду із холоду, як у Гренландії.

Співун — матрос Бодін з американського ескадреного міноносця «Джон Е. Бедесс», і він — саме той зв'язковий, з котрим конче необхідно здибитися Зойре. «Бедесс» стоїть на приколі в Куксгафені, а

Бодін, наполовину в самоволці, позавчора ввечері налетів на Берлін уперше за багато тижнів американської окупації.

— Тепер усе так складно, чувак, — стогне він. — Потсдам реально не впізнаю. Пам'ятаєш, яка раніше була Вільгельмплац? Годинники, вино, брюлики, фотики, героїн, хутра, та все на світі. Всім усе *по цимбалах*, правильно? А тепер лише подивись — повно російських патрулів, здорові такі мугиряки. І близько не підпускають.

— Таж, мабуть, там щось коїться? — цікавиться Слотроп. Дещо чув краєм вуха. — Якась там конференція чи щось таке.

— Ділитимуть Німеччину, — каже Зойре. — Між Союзниками. Треба німців покликати, *Kerl*, ми століттями *таким* займалися.

— Чувак, тепер туди не пропхаєшся, — матрос Бодін хитає головою, вміло скручує однією рукою косячок із цигаркового паперу, який він, явно хизуючись, спершу розірвав навпіл.

— А от, — усміхається Зойре, бере Слотропа за плечі, — а от якби *Ракетмен*?

Будін дивиться скептично:

— Ти Ракетмен?

— Більш-менш, — каже Слотроп, — але якимось навіть не знаю, чи так уже мені й хочеться у той Потсдам. Ну от щоб просто зараз...

— Аби ж ти тільки знав! — вигукує Бодін. — Послухай, братухо, саме цієї хвилини — а туди й 15 миль нема — там лежить шість кіло! Чистісінького, найвищого гатунку непальського гашишу! Заповав у приятеля з КБІ, урядові печатки і все таке, своїми руками закопав у травні, надійно, без карти ніхто не знайде. Тобі тільки треба туди підскочити, ну, або як ти це робиш, зганяти туди і забрати.

— Всього-на-всього.

— Кіло твоє, — пропонує Зойре.

— Нехай його зі мною і сплять у крематорії. А росіяни стоятимуть біля печі й ловитимуть кайф.

— А може, — повз них ковзає молода жінка — найвитонченіша істота, яку Слотроп бачив у житті, — на повіках флуоресцентні тіні кольору індиго, чорна шкіряна сіточка для волосся, — симпатний американець байдужий до зелених батончиків «Герші»? Ха-ха-ха...

— Мільйон марок, — зітхає Зойре.

— Та де ви їх візьмете...

Підійнявши маленький пальчик і нагнувшись уперед:

— Надрукую.

Аякже, надрукує. Весь гурт виходить із «Чикаго», пів милі вниз поміж купами щебеню, стежки, що звиваються у темряві невидимо для всіх і кожного, крім Зойре, а тоді вже вниз у бездомний підвал, до кімнатки із шафами для документів, ліжком, газовою лампою і друкарським верстатом. Магда міцно пригортається до Слотропа, її руки пурхають над його стояком, а в Труді виникає незбагнений потяг до Бодіна. Зойре розкручує тріскотливе колесо, і в контейнері уже тріпотять аркуші райхсмарок, тисячі й тисячі.

— Усі друкарські форми і папір справжні, бракує тільки зубчиків по краях, там був іще такий спеціальний штампувальний прес, от його знайти нікому не вдалося.

— Ага, — каже Слотроп.

— Та припини, — каже Бодін, — Ракетмене, тобі просто слабó, ти просто нічого не хочеш робити.

Вони допомагають скласти й вирівняти аркуші, і Зойре крає папір довгим блискучим різакom. Простягає товсту папушу соток:

— Повертайся завтра, Ракетмену все під силу.

За день чи два Слотропу спаде на думку, що цієї миті варто було відповісти: «Але кілька годин тому я ще не був Ракетменом», на ту ж мить його привабила перспектива 2,2 фунта гашишу і мільйона майже справжніх марок, од такого не відмовляються і не відвертаються — чи як там кажуть, еге ж? Тож він бере кілька тисяч наперед і проводить решту ночі з тілистою і голосистою Магдою на ліжку Зойре, поки Труді з Бодіном бавляться у ванні, сам же Зойре о третій годині подався ще в якихось справах у нічну порожнечу, що якимось дуже океанічно тисне на їхній обставлений буями простір...

□□□□□□

Зойре ходить туди-сюди, очі налиті кров'ю, бурчить, у руках парує чайник. На ліжку тільки Слотроп. На столі біля карти скарбів Бодіна на Ракетмена чекає костюм — ой. Ой-ой. Невже справді доведеться це робити?

Угору сходами, надворі, пташки із досвітку виводять свої арпеджіо, десь віддалік дирчать вантажівки та джипи. Слотроп сидить, п'є чай і намагається зішкребти зі штанів засохлу сперму, а Зойре описує йому

ситуацію. Пакет заховано під декоративним кущем біля вілли за адресою Кайзерштрассе, 2, у Нойбабельсбергу, колишній столиці Німеччини. Це через Гавель від Потсдама. Трасу АФУС^[372] варто обійти.

— Спробуй проскочити контрольно-пропускний за Целендорфом. До Нойбабельсберга ліпше дістатися каналом.

— Чого каналом?

— Цивільним туди не можна, це VIP-траса — вона веде через річку до Потсдама.

— Та ну. Це ж потрібен буде човен?

— Ха! Хочеш імпровізації від німця? Ні-ні, то вже *Ракетменова морока!* Ха-ха!

— Угу. — Здається, вілла виходить на Грібніц-Зее. — А чого б не заскочити з того боку?

— Ти спершу пропливи під двома мостами. Посилена охорона. Вогонь згори. Може... може, і міномети. Навпроти Потсдама канал сильно звужується. Жодних шансів. — Ага, таки *гарно* починати ранок з німецького гумору. Зойре передає Слотропу посвідку Управління генерал-ад'ютанта, квиток і перепустку англійською та російською мовами. — Хлопець, який зробив ці документи, від початку Конференції в'їжджав і виїжджав з Потсдама, показував їх, може, з десятків разів, настільки в них упевнений. Це спеціальна двомовна перепустка — тільки на час Конференції, тому гав не лови, ти не турист. І не випрошуй автографа у знаменитостей...

— Але, Емілю, отак по-чесному, чого б тобі *самому* туди не змотатися, якщо документи такі надійні?

— Це *не моє*, я займаюся справами. Щонайбільше — пляшечка кислоти, і то несправжньої. Піратство — для *Ракетменів*.

— То чого не Бодін?

— А він уже, мабуть, до Куксгафена під'їжджає. Тільки уяви собі, як він засмутиться, коли наступного тижня приїде і дізнається, що не хто-небудь, а Ракетмен, сам Ракетмен! викинув білий прапор?

— Угу. — Курва. Слотроп якийсь час витріщається на карту, відтак намагається її запам'ятати. Стогнути, натягує чоботи. Загортає шолом у плащ, і обидва — шахрай і жертва шахрая — вирушають у дорогу через американський сектор.

На блакиті неба купчаться перисті хмари, але внизу непорушно висне *Berliner Luft*^[373], тож запаху смерті не уникнеш. Тисячі трупів загиблих ще навесні досі лежать під горами уламків, під жовтими горами — червоні, жовті та бліді.

Де ж те місто, яке Слотроп, бачив у кінохроніці «Нешнл Джоїгрефікс»? Нова німецька архітектура захоплювалася не самими параболою, були й простори — некрополізм голого алебастру під невідступним сонцем безглуздий, якщо не заповнити його нескінченними снопами людського юрмища. Якщо існує така річ, як Священне Місто, себто місто, настільки спрямоване назовні, настільки видимий знак внутрішньої і духовної хвороби або здоров'я, то навіть тут, під страхітливим покровом травня, може бути яесь відлуння святості. Вранішня порожнеча Берліна — дзеркальне відображення білої геометричної столиці до руйнування — перелогова довжина полів рваного каменю й обшири безликого бетону... от тільки все перевернуто догори дригом. Під шнурок прокладені бульвари, якими так добре марширувати, вкрилися звивистими стежками поміж куп непотребу, чії форми тепер дуже органічні, відповідають, як і козячі стежки, правилу мінімальної незручності. Цивільні тепер зовні, а мундири всередині. Рівні фасади будівель поступилися місцем труському нутру розірваного на шматки бетону, нескінченному гальковому рококо за риштуванням. Нутро вийшло назовні. Кімнати без стель просто неба, кімнати без стін підносяться над морем руїн гострими корабельними носами, воронячими гніздами... Старі з бляшанками шукають на землі недопалки, викашлюють залишки легенів. Оголошення: про сховища, одяг, загублене, вилучене — колись розсортовані, вкладені *bürgerlich*^[374] у газети, аби прочитати на дозвіллі у лакованих елегантних вітальнях, тепер заклеєні марками з головою Гітлера — блакитними, помаранчевими та жовтими, вони тріпочуть на вітрі, а коли вітер дужчає, обліплюють дерева, одвірки, обшивку, шматки стін. Вицвілі клапті, ледь видні письмена, тремтливі, розпливчасті, тисячі залишаються непоміченими, тисячі непрочитані або геть звіяні. Колись на недільних обідах з однієї страви «Winterhilfe»^[375] сиділи за довгими столами під задрапованими свастикою зимовими деревами, але річ у тім, що зовнішнє тепер стало внутрішнім, і такі неділі тривають цілий тиждень. Знову насувається зима. Світлу пору дня весь Берлін витрачає на те, щоб вдавати, що він

цього не робить. Дерева у шрамах знову вкриваються листям, вилуплюються пташенята і вчаться літати, але за літнім поличчям чаїться холоднеча — Земля перекотилась уві сні, тож тропіки перевернулися...

Наче стіни «Чикаго» вивернули назовні — гігантські фотографії обліпили Фрідріхштрассе, обличчя вищі за людський зріст. Слотроп легко впізнає Черчілля і Сталіна, а третій викликає сумнів.

— Емілю, це що за мужик в окулярах?

— Президент Америки. Містер Трумен.

— Не мороч голову, Трумен — віцепрезидент. А президент — Рузвельт.

Зойре зводить брову:

— Рузвельт ще весною помер. До капітуляції.

Заплутуються в черзі за хлібом. Жінки у витертих плисових жакетах, малеча тримається за потріпані поли, чоловіки у кашкетах і темних двобортних костюмах, неголені старі обличчя, лоби білі, як ніжки медсестри... Хтось намагається вихопити у Слотропа за плащ, короткі змагання з перетягування.

— Даруй, — виправдовується Зойре, коли вони виборсуються на вільне місце.

— А мені чого не сказали? — Слотроп саме перейшов у старші класи, коли в Білому домі оселився ФДР. Бродерік Слотроп присягався ненавидіти цього чоловіка, але молодий Тайрон вважав його відважним — через поліомієліт і все таке. Йому подобався голос по радіо. Одного разу майже побачив його наживо у Піттсфілді, але весь огляд перекрив Ллойд Ніплл, найтлустіший хлопець у Мухваборо, тож Слотропові довелося обмежитись колесами і ногами чоловіків у костюмах на підніжці авто. Дещо чув про Гувера^[376], але якось украй туманно, щось про незаконно зведені халупи чи пилососи — його президентом був Рузвельт, і лишень його Слотроп визнавав. Здавалося, Рузвельта обиратимуть вічно, термін за терміном, але хтось вирішив інакше, тож його приспали, Слотропового президента, тихенько й гарненько, коли юнак, який колись носив його лице на спині, обтягнутій футболкою із Ллойда, зависав на Рив'ері або десь у Швейцарії, лишень наполовину усвідомлюючи, що його також загасили...

— Наче інсульт, — каже Зойре. Голос його долинає з якогось дуже незвичного напрямку, просто знизу, а розлогий некрополь починає вивертатися, зіщулюється і видовжується у Коридор, відомий Слотропу не назвою, а деформацією простору, що чигає всередині його життя, латентний, як спадкова хвороба. Гурт лікарів у масках на все обличчя — видно самі очі, збляклі й дорослі, синхронно йдуть проходом, де лежить Рузвельт. Несуть лискучі чорні валізки, під чорною шкірою дзенькає метал, наче щось промовляє, наче бавиться черевомовець, допоможіть-випустіть-мене-звідси... Хай би там хто позував у чорному плащі в Ялті разом з іншими лідерами, він якнайліпше передав саму суть крил Смерті, щільних, м'яких і чорних, як зимовий плащ, підготував націю роззяв до відходу Рузвельта, істоти, яку Вони склали до купи, істоти, яку Вони ж і розберуть...

Тут хтось обачливо запроваджує поправку на паралакс, встановлення пропорцій, на тіні, що рухаються в правильному напрямку і видовжуються протягом дня — але ні, Зойре не може бути реальним, не більше за отих зодягнених у темне статистів, котрі чекають у чергах гіпотетичних трамваїв, два шматки ковбаси (аякже-аякже), десяток напівголих дітей, що бігають туди-сюди у випаленому житлі, з чудернацькими деталями — аякже, Вони мають відповідний бюджет. Тільки подивіться на це спустошення — спершу все збудували, а тоді потрошили на друзки: від великих, завбільшки з людське тіло, і аж до дрібного порошу (будь ласка, замовляйте відповідно до Калібру), допоки пам'ятний аромат Опівдня — суть людської тлінності — порскає на Берлін рукою, що лежить на котрійсь вулиці загнаною конякою і натискає на велетенський пульверизатор...

(На годиннику Зойре з чорного ринку наближається полудень. З 11 до 12 ранку — Лиха Година, коли біла жінка із в'язкою ключів виходить з гори і раптово тобі являється, тож варто бути обережнішим. Якщо не зможете звільнити її від чар, яких вона ніколи не називає, покарання неминуче. Вона — прегарна діва, що пропонує Диво-квітку, і вона ж — скупезна стара баба з довгими зубами, яка знаходить вас уві сні й нічого не каже. Це її Година.)

Гуркочуть бойові порядки чорних Р-38 — рухливе мереживо на тлі збляклого неба. Слотроп і Зойре знаходять на узбіччі кав'ярню, п'ють розведене водою рожеве вино, закусують хлібом із сиром. Підступний старий наркоман дістає «штахетину» «чаю», тож вони сидять на осонні й передають її туди-сюди, пропонують дихнути офіціанту, а кому яке діло? Тепер доводиться так курити навіть армійські. Повз них рухається потік джипів, бронетранспортерів і велосипедів. Дівчата у свіжих літніх сукеночках, помаранчевих і зелених, як фруктове морозиво, запливають і сідають за столики, всміхаються, всміхаються, оглядають місцевість у пошуках раннього заробку.

Якимось чином Зойре вдається розговорити Слотропа про Ракету. Зойре, безперечно, аж ніяк не фахівець, але вуха нашорошив. Те, що комусь потрібне, обов'язково чогось варте.

— Ніяк не зрозумію вашого захвату. По радіо ми стільки про неї чули — справжнє місцеве «Шоу Капітана Північ^[377]», але розчарувалися. Хотілося вірити, однак те, що ми бачили, довіри не

викликало, і під кінець щораз менше і менше. Лишень одне знаю — вона катастрофічно обвалила кокаїновий ринок, *Kerl*.

— Як?

— У цій ракеті для чогось потрібен перманганат калію, так?

— Турбонасос.

— А без цього *Purpurstoff*^[378] кокаїном не дуже й поторгуєш. Та що там не дуже, взагалі *нереально*. Минулої зими по всьому сраному Райху годі було знайти навіть кубик перманганату, *Kerl*. Ох, бачив би ти, як тут усіх ламало. Всіх знайомих, розумієш? І кожному знайомому хотілося — скажу зрозумілими словами — *заїдити* вам тортом у пику, віриш?

— Дякую. — Ану постривайте. Невже це він *про нас*? Він що, збирається...

— Тому, — продовжує, — на Берлін накопало величезне кіно з Лорелом і Гарді^[379], німе, німе... через брак перманганату. Не знаю, які ще економіки зазнали настільки нищівного впливу з боку А-4. Це вже було не кидання тортами, не проста анархія на ринку, а хімічна безвідповідальність! Глина, тальк, цемент, навіть — дійшло і до такого збочення — борошно! Сухе молоко, якому не дали потрапити до животиків немовлят-сисунців! Усі замітники почали коштувати дорожче за сам кокаїн, тільки уявіть собі, як хтось набиває ніздрі молоком, ха-ха-ха! — на хвильку затнувся, — і це *величезні збитки!* Без перманганату взагалі нічого не розпізнаєш. Трішки новокаїну, щоб занімів язик, щось гіркувате для смаку — і маєш грубі гроші на бікарбонаті натрію^[380]. А перманганат — це пробірний камінь. Під мікроскопом крапнеш на сумнівну речовину, і вона розчиняється, а тоді дивишся, як виходить з розчину, як рекристалізується: найперше проявляється кокаїн, по краях, потім рослинний матеріал, прокаїн, лактоза — ну, все на добре відомих позиціях, а от і фіолетова мішень зі своїм найдорожчим зовнішнім кільцем, бо яблучко нічого не варте. Антимішень. Ну точно не мішень для А-4, *так, Ракетмене?* Тому вся та ваша машинерія кайфолову не друг. Навіщо вона вам? Що, твоя країна торохне нею по Росії?

— Мені вона ні до чого. А чого це «моя країна»?

— Звиняй. Веду до того, що росіянам вона таки дуже потрібна. По всьому місту забрали моїх зв'язкових, допитували. Про ракету вони

знають не більше за мене, але Чичерін упевнений — щось ми таки знаємо.

— Матері його... І тут він?

— Так, він тепер у Потсдамі. Має бути. Облаштував собі штаб у колишній кіностудії.

— Шикарні новини, Емілю. З моїм щастям...

— Кепсько виглядаєш, Ракетмене...

— Це не страшно. Слухай сюди! — і Слотроп заходиться розпитувати, чи знає щось Зойре про Шварцгерет.

Зойре не те щоб кричить «Рятуйте!», принаймні не дає драла, нічого такого не робить, але крантик якось так ри-и-и-п, і щось потекло в інший бік.

— Ось я тобі що скажу, — киває головою і совається на стільці, — поговори з *der Springer*^[381]. *Ja*, ти з ним непогано порозумієшся. Я лишень дрібний хатній злодій на пенсії, мені б іще трохи пожити, як Бездоганному Россіні, у затишку. Тільки про мене не згадуй, добре, Джо?

— І хто він такий, отой «дер Шпрінгер», Емілю, де його шукати?

— Це лицар на коні, він вічно скаче...

— Це ж треба.

— ...по шахівниці Зони, ось хто він такий. Як Ракетмен, що сьогодні злетить понад перешкодами. — Якось гидкувато сміється. — Славна парочка. Звідки мені знати, де він? Та де завгодно. Він усюди.

— Зорро? Зелений Шершень?

— З останнього, що я чув тиждень чи два тому, він вештався десь на півночі у Ганзейському напрямку. Здибається, не хвилюйся. — Раптом Зойре підводиться, тисне руку, тицяє Ракетменові ще один косяк на потім, а чи на щастя. — Маю переговорити з медиками. Щастя тисячі клієнтів у твоїх руках, юначе. Зустрінемося у мене. *Glück*^[382].

Ось так і спрацювали чари Лихої Години. Не треба було казати «Шварцгерет». Тепер гора знову зачинилася за Слотропом із громовим гуркотом, курва, мало п'яти не прихопила, і минуть століття, поки Біла Жінка знову прийде. А хай йому грець!

На перепустці ім'я «Макс Шлепціг». Сповнений ентузіазму, Слотроп вирішує вдавати із себе естрадника. Ілюзіоніста. Він пройшов

добру школу, її камчата скатертина і чарівне тіло, а ліжко, наче салон, сотні *soirées fantastiques*^[383]...

Пополудні він минає Целендорф у вбранні Ракетмена, готовий до переходу. Російські вартові стоять під червоною дерев'яною аркою, мають при собі «суомі» або «дегтярьових», здоровезні автомати з круглими магазинами. Ще й танк «Сталін» підкочує, рикає стиха, солдат у шлемофоні зводиться у башті з 76-міліметровою гарматою і горланить у рацію... от курва... По інший бік арки стоїть російський джип з двома офіцерами, один завзято говорить у мікрофон *свого* передавача, тож повітря від російських слів розганяється до швидкості світла, сплітає тенета, аби упіймати Слотропа. А кого ж іще? Відгортає полу плаща, підморгує, прикладає вітально руку до шолома й усміхається. Рухом штукаря вихоплює припис, відрядження і двомовну перепустку, бовкнувши щось про виставу для командування у Потсдамі.

Один з вартових бере перепустку і квапиться до будки — зателефонувати. Решта стоять, вирячившись на чоботи Чичеріна. Ані пари з вуст. Якийсь час іде на перемовини. Потріскана шкіра, добова щетина, вилиці на осонні. Слотроп намагається пригадати кілька карткових фокусів, щоб хоч трохи скресла крига, коли вартовий висовує голову.

— *Stiefeln, bitte*^[384].

Чоботи? З якого це їм дива знадобилося? — *eeeeexxxx!* Таки-так, чоботи. Жодних сумнівів, ми знаємо, хто має бути на другому кінці дроту, правда? Слотроп навіть чує, як усі металічні частинки цього чоловіка видзенькують од радості. У задимленому берлінському небі десь ліворуч від Фунткурму^[385] у його суконно-крицевій далечині з'являється фотографія на цілу сторінку журналу «Лайф»: світлина Слотропа, він у шатах Ракетмена, а в роті тримає, принаймні дуже на те скидається, довгу тверду палицю ковбаси величезного діаметру, забиту живосилом, тож очі його аж наче трохи закотилися, хоча руки або органу, який тримає ту неймовірну ковбасу, на фотографії не видно. Внизу підпис: «РАКЕТМЕН ДАВ МАХУ», а далі: — «Ледь відірвавшись від землі, нова знаменитість Зони «сіла в калюжу».

Ну-у-у, Слотроп стягає чоботи, вартовий заносить їх у будку з телефоном, а решта становлять Слотропа біля арки і витрушують із нього геть усе, але нічого не знаходять, окрім косяка, який дав йому

Зойре і який вони одразу експропріюють. Слотроп стоїть у шкарпетках, намагаючись не загадувати наперед. Ну, хіба очима поводить, шукає, де б його сховатися. Нічогісінько. Чисте поле, прострілюється на всі 360 градусів. Пахне свіжими латками асфальту і рушничним мастилом. Джип кольору кристалів мідної зелені чекає: дорога у зворотний бік, до Берліна, наразі пустельна... Провидіння, агон, *Провидіння*, де ж ти нипаєш, біля діжки з пивом, чи що?

Аж ні. Чоботи знову з'являються, за ними усміхнений вартовий.

— *Stimmt, Herr Schlepzig*^[386]. — Як буде російською «іронія»? Слотроп цих голубчиків не розуміє. Чичеріну вистачило розуму не викликати підозри і не домагатися огляду чобіт. Не, навряд чи то він був на дроті, мабуть, звичайна перевірка на контрабанду, не більше. Наразі Слотропа охоплює щось схоже на «Молодечі безумства» з «Книги перемін». Він кілька разів струшує плащ, стріляє в одного з автоматників балканську армійську сигаретку і чалапає на південь. Офіцерський джип залишається на місці. Танк щезає.

Ювілейний Джим торгує по всій Землі,
Моргає дамам від Стокбриджа до самого Лі...
Дівчині брошку для сукні купи,
Й антену на авто за бакс, ти ж не скупий.
Нумо всі веселитись, гайда на юві-леї!

Ще за дві милі Слотроп бачить канал, про який згадував Зойре: іде стежкою попід мостом, на хвилюк стає вогко і прохолодно. Потім прямує берегом, шукає човен, щоб поцупити. Вздовж усього сонного і порослого травою схилу вилежуються дівчата у ліфчиках із зав'язаними на шиї бретельками і в шортах, засмаглі, золотисті. Захмарений післяполудневий день підтанув по краях, пом'якшений вітерцем, біля води з риболовною волосінню стоїть навколішки дівтора, над каналом двійко птахів наздоганяють одне одного, випишують петлі, шугають вгору і вниз — у завислу бурю зеленого верховіття, вмощуються там і гайда співати. З відстані світло перетворюється на сірувато-бежевий серпанок, тіла дівчат сонце у високості вже не вибілює, вони осяяні тепер ніжнішим світлом, що пробуджує тепліші барви, легкі тіні м'язів на стегнах, напружені

жилки під шкірою кажуть «доторкнися»... «залишися»... Слотроп іде далі — повз розплющені очі, повз усмішки, що приходять, наче добрі світанки. Що з ним не так? Зупинися, кажу. І що змушує його іти далі?

По якомусь часі натрапляє на кілька прив'язаних до поруччя човнів, але за ними обов'язково хтось наглядає. Зрештою знаходить вузьку плоскодонку, весла у кочетах готові до подорожі, на схилі поряд — нічого, крім ковдри, пари туфель на високих підборах і чоловічого піджака, неподалік гайок, тож Слотроп заскакує у човник і віддає кінці. Забавляйтеся, як собі забажаєте, — мені наразі не до того, але *човник* ваш я вкраду! Ха!

Веслує до самісінького заходу сонця, довго відпочиває, геть знесилений, плащ охоплює його конусом поту, доводиться зняти. Качки дрейфують на безпечній відстані, з яскраво-помаранчевих дзьобів скрапує вода. Гладінь каналу з подувом вечірнього вітерцю береться брижами, захід сонця вкриває воду червінню і золотом — королівськими барвами. З води виступають уламки, у призахідному світлі досягають свинцевий сурик та іржа, сіріє пом'ята корпусна сталь, облуплені заклепки, так і не прокладений кабель вказує розшматованими волокнами на всі сторони світу, гуде проти вітру поза межами людського слуху. Дрейфують порожні баржі, недоладні й покинуті, над головою летить лелека, повертається додому, аж тут під ним проступає мертвотно-блідий АФУС. Ще трохи, і Слотроп повернеться в американський сектор. Тепер він рухається під кутом до каналу, виходить на протилежному березі і прямує на південь, маючи на меті обійти радянський контрольно-пропускний пункт, який на карті позначений правіше. Масове переміщення в сутінках: російська гвардія, зеленоверха еліта, із незворушними пиками марширує та їде у кузовах автомобілів і верхи. У пригаслому дні відчувається спротив, дротяні петлі нагромаджуються, тремтять, Потсдам застерігає: тримайся якнайдалі... якнайдалі... Що ближче, то сильніша напруга біля таємного міжнародного збіговиська за Гафелем. Бодін мав слушність: тут і комар не пролетить. Слотропові це відомо, але він продовжує скрадатися, вишукує менш небезпечні напрямки, біжить зигзагами, йому просто треба на південь.

Невидимка. Що довше він рухається, то легше в таке повірити. Десь перед святом Купала між північчю і першою годиною йому в чоботи насипалося насіння папороті, тож він тепер хлопець

невидимий, броненосне підмінене дитя, маленький друг Провидіння. Вони переймаються тими формами небезпеки, яких їх навчила війна — примарами, яких вони — принаймні багато хто з них — приречені носити із собою до кінця життя, а Слотропу до того байдуже, бо він не входить до переліку загроз. Вони досі в колишньому географічному просторі, малюють кордони і роздають завдання, а єдині істоти, що здатні проникнути у їхній простір, давно спіймані та знерухомлені у коміксах. Вони так вважають. Про Ракетмена їм нічого не відомо, вони мають звичку його оминати, тому він лишається сам-один, непомітний увечері завдяки оксамиту й оленячій шкурі, а якби його й побачили, Слотропів образ одразу витісняється у закамарки мозку, де і лишається у вигнанні разом з іншими нічними створіннями...

Знову поворот праворуч, де заходить сонце, а ще доведеться здолати широчезний автобан. Дехто з німців не вертається додому десять чи й двадцять років, бо опинився не по той бік автобану під час його прокладання. Знервований, із налитими свинцем ногами, Слотроп підповзає до насипу, прислухається до пилососного гудіння над головою. Кожен водій вважає, що контролює свою тарадайку, кожен упевнений, що має власний пункт призначення, але Слотроп знає трохи більше. Водії сьогодні вирушили в дорогу тому, що їм потрібно, щоб водії були саме там і утворили смертоносний бар'єр. Скрізь самі зірвіголови, Фріци фон Опелі^[387] геть усюди, обіцяють Слотропові веселенький спринт — нутряно гарчать у бік славнозвісної S-кривої, де маніяки у білих шоломах і темних сонцезахисних окулярах чаклували над своєю обтічною машинерією, що мчала довкола куп цегли вискучим юзом (захоплені очі полковників у парадній формі, дами полковників у фетрових капелюхах на кшталт Гарбо, всі у безпеці на білих вежах, і сьогодніна пригода відбувається за їхньої участі, кожен чекає на піднесення із глибин старого доброго насильства...).

Слотроп витягує руки з-під плаща, пропускає дзижчання стрункого «порше» — і кидається вперед, задні габаритні вогні відбиваються на тій його нозі, яка нижче за течією, а фари армійської вантажівки, що мчить на шаленій швидкості, луплять світлом у ту, що вище, і так угвинчуються в грот однієї очниці, що там усе розпадається шматочками блакитного пазла. Він біжить, звертає набік, репетує «Hauptstufe!» — це бойовий клич Ракетмена, підносить обидві руки і віяло шовкової підкладки кольору морської хвилі, чує вищання гальм,

біжить далі, перекочується, сягає роздільної смуги, а тоді прожогом кидається у кущі, коли вантажівку заносить, і вона зупиняється. Лунають голоси. Слотроп має нагоду віддихатися і розмотати плащ на шиї. Нарешті вантажівка знову рушає. Південна частина АФУС сьогодні не така жвава, тож її він перебігає без пригод, потім насипом донизу і знову вгору схилом — у гай. Ого! Одним кидком через широчезний автобан!

Ну, Бодіне, твоя карта дуже точна, якщо не брати до уваги однієї дрібнички, яку ти, е-е-е, як би то сказати, забув згадати — цікаво чому... Виявляється, що близько ста п'ятдесяти будинків у Нойбабельсберзі реквізували й обгородили як ділянку для делегацій союзників на Потсдамській конференції, і Веселий Морський Вовк заховав свою дур точно *посередині*. Колючий дріт, прожектори, сирени, вартові, що забули, як усміхатися. Дякувати Всевишньому, себто Зойре Буммеру, за цю спеціальну перепустку. На трафаретних вказівниках зі стрілками значиться: «АДМІРАЛТЕЙСТВО», «МЗС», «ДЕРЖДЕП», «НАЧШТАБІВ»... Усеньке кубло освітлене, наче голлівудська прем'єра. Безперервно вештаються юрми цивільних у костюмах, вечірніх сукнях, смокінгах, виходять і сідають у лімузини «БМВ» з прапорцями всіх держав біля вітрового скла. Видрукуваними на роторі листівками обклеєне каміння, заліплені канави. У будках вартових — гори конфіскованих фотоапаратів.

Тут наче звикли до незвичайних речей, реквізиту, ніхто не переймається шоломом, плащем або маскою. Відбуваються нерозбірливі телефонні розмови, стенання плечима, іноді звучить невиразне запитання, але Макса Шлепціга пропускають. Проїжджає гурт американських газетярів у відкритому екскурсійному автобусі, кожен тримає по плящі визволеного мозельського, пропонують підкинути. Незабаром починається суперечка щодо його особи. Дехто думає, що він Дон Амічі, а дехто — що Олівер Гарді^[388]. Знаменитість? Що за дурня?

— Годі вам, — каже Слотроп, — просто не впізнали мене в такому вигляді. — Я Еррол Флінн. — Не всі вірять, але кілька автографів він усе ж дає. Прощаючись зі знаменитістю, акули пера обговорюють кандидатуру на Місс Рейнгольд-1946^[389]. Найгучніше обстоюють кандидатуру Дороті Гарт, але прихильників Джілл Дарнлі значно більше. Для Слотропа все це незрозумілі теревені — минуть ще місяці,

поки він натрапить на рекламу пива з усіма шістьма красунями і спіймає себе на думці, що вболіває за дівчину на ім'я Гелен Рійкерт: блондинку із голландським прізвищем, яка чимось йому декого нагадуватиме...

Будинок № 2 на Кайзерштрассе зведено у стилі «Високопрусського хамлюги», пофарбовано у блювотно-брунатний колір, від якого не рятує навіть крижане освітлення. Охороняється він ретельніше за інші будинки. І чого б це, дивується Слотроп. Бачить трафаретний знак із назвою.

«Ой, ні. Тільки не це. Не морочте голову». Добру хвилю стоїть посеред вулиці, тремтить і подумки лає матроса Бодіна найпослідушішими словами: мамулою, покидьком, агентом смерті. А на вивісці значиться: «БЛИЙ ДІМ». Бодін вивів його простісінько на франтуватого незнайомця в окулярах, котрий саме вийшов поглянути на вранішню Фрідріхштрассе — на обличчя, яке безмовно розчинилось і змінилося на те, якого Слотроп ніколи не бачив і тепер ніколи вже не побачить.

Вартові з гвинтівками напереваги непорушні, як і він. Складки плаща, освітлені дуговими лампами, перетворилися на прадавню бронзу. За віллою шумить вода. Зсередини долинає музика, перекриває всі інші звуки. Розважаються. Не дивно, що він настільки легко сюди потрапив. Очікують на мага, пізнього гостя? Розкіш, слава. Можна забігти досередини, впасти комусь до ніг і попрохати амністії, отримати довічний контракт із радіомережею, а-а може навіть і з кіностудією! Таким і має бути милосердя, правильно? Обертається, недбало так, і вшивається зі світла, шукаючи спуск до води.

Темніє берег Грібніц-Зее, осяяний зорями, заплетений дротами, пожвавлений манівцями патрулів. Вогні Потсдама позбивалися до купи і розбіглися, мерехтять за чорною водою. Слотропові доводиться кілька разів заходити у воду по саму дупу, щоб обминути дріт, і чекати, коли вартові зберуться довкола цигарки в кінці маршруту, а тоді, мокрий як хлющ, він робить ривок, лопотить плащем до самої вілли. Бодінів гашиш захований біля стіни під корчем ялівцю. Слотроп сідає навпочіпки і длубається у землі руками.

А всередині аж гуде. Дівчата співають «Не сиди під яблуною», і якщо це й не сестри Ендрюс^[390], то цілком могли б ними бути. їм акомпанує танцювальний оркестр з величезною групою язичкових.

Регіт, дзенькіт скла, різномовні балачки — звичайний вечір буднього дня на великій Конференції. Зіллячко загорнуте у фольгу і вкладене у запліснявілий речмішок. Пахне насправду добре. А най тебе качка копне, чого було не прихопити люльки?

Але насправді так навіть ліпше. Над Слотропом, на рівні його очей, тераса і шпалери з персиковими деревцями у молочному цвіті. Поки він припадає до землі і видобуває торбу, відчиняються височезні балконні двері, хтось виходить на терасу подихати свіжим повітрям. Слотроп завмирає, вмикає самонавіювання: *я невидимий, невидимий...* Кроки наближаються, і той хтось нахиляється над поруччям — можливо, прозвучить трохи дивно, але це Міккі Руні^[391]. Слотроп його впізнає відразу: веснянкуватий шибайголова, тривимірний, син судді Гарді власною особою, у плоті, в смокінгу і з мармизою «у-мене-не-всі-вдома». Міккі Руні витріщається на Ракетмена, той сидить з повним мішком гашишу, така собі мокра примара у плащі та шоломі. Слотропів ніс на рівні лискучих черевиків Міккі Руні, тож він підводить погляд на освітлену кімнату позаду — бачить когось схожого на Черчілля, численних дамочок у чорних сукнях з такими декольте, що навіть під цим кутом цицьок можна побачити більше, ніж у братів Мінські^[392]... і може, може, йому вдасться побачити президента Трумена. Він *упевнений*, що бачить Міккі Руні, хоча сам Міккі Руні, хай би куди він пішов опісля, зітре зі своєї свідомості той факт, що колись бачив Слотропа. Миттєвість навдивовижу екстраординарна. Слотроп відчуває, що має щось сказати, але мовні центри зраджують його якнайпідступнішим чином. «Йой, таж ви Міккі Руні!» видається недоречним, і вони стоять геть нерухомі, навколо них буяє ніч вікторії, а сильні світу цього у жовтій електричній залі плетуть інтриги супроти необізнаних.

Першим не витримує Слотроп, прикладає палець до губ і дає драла, поза віллою, а тоді вниз до берега, залишивши Міккі Руні із витріщеним у морок поглядом і ліктями на поруччі.

Знову навколо дроту, уникаючи вартових, якнайближче до краю води, вимахує речмішком, тримаючи його на шворці, а в голові вже бубнявіє думка, як би знайти іншого човна і поплисти вгору Гафелем — аякже! А чом би й ні? І лишень коли до нього долинає далека розмова, йому спадає на думку, що він міг заблукати і потрапити на російську територію.

— Гм-м, — розмірковує Слотроп, — тоді я ліпше... — І знову та клята ковбаса. Постаті за якийсь крок від нього — з води випірнули, чи що? Обертається, встигає помітити широке чисто виголене обличчя, волосся лев'ячою гривною зачесане назад, виблискують сталеві зуби, очі чорні та лагідні, як у Кармен Міранди^[393]...

— Так, — у шепоті англійською й натяку на акцент, — ми йшли за вами назирці весь цей час. — Інші хапають Слотропа за руки. У лівому передпліччі відчуває щось гостре, майже безболісне, щось дуже знайоме. Не встигає горлянка зреагувати, як він уже далеко, на Колесі, з переполоху хапається за білу цятку самого себе, зменшується, з першим кульбітом анестезії боязко зависнувши над ямою Смерті...

□□□□□□

Ніжна ніч поцяткована золотими зірками, про такі ночі в пампасах любить писати Леопольдо Лугонес. Підводний човен тихо погойдується на поверхні, лишень чути, як пирхають у трюмі помпи, вмикаються час від часу десь під палубами й осушують трюми, Ель Ньято знову сидить на юті зі своєю гітарою, грає буенос-айреський трістес і мілонги, Белаустегі ремонтує внизу генератор, Лус і Феліпе сплять.

Біля 20-міліметрових зеніток у задумі простяглася Грасієла Імаго Порталес. Свого часу вона була міською божевільною, бакалавром мистецтв, нікому не загрожувала, мала друзів широкого спектру поглядів і переконань — від Сіпріано Рееса, який одного разу за неї заступився, і до «Ассіон Аргентина», на яке працювала, аж поки всіх не заарештували. Була фавориткою багатьох літераторів, кажуть, Борхес присвятив їй вірш («El laberinto de tu incertidumbre / Me trama con la inquiet ante luna^[394]...»).

Команда, що викрала цей підводний човен, наділена всіма різноманітними аргентинськими маніями. Ель Ньято говорить говіркою гаучо ХІХ сторіччя: сигарети називає «pitos», недопалки — «puchos», п'є не *канью*, а «la tacuara», а коли налигається, каже, що «matao». Іноді Феліпе його навіть перекладає. Феліпе — непростий молодий поет з величезною кількістю неприємних захоплень, серед них і романтичне й ідеалістичне уявлення про гаучо. Безперестанку підлизується до Ель Ньято. Белаустегі, виконувач обов'язків

корабельного механіка, родом з Ентре-Ріос і є позитивістом регіонального розливу. Як на адепта науки, напрочуд непогано орудує ножем, що стало однією з причин, чому Ель Ньято досі не вчинив замаху на життя безбожного Месопотамського Большевика. Це вносить трохи напруженості в їхню спільноту, але не лишень це. Лус тепер з Феліпе, хоча вона вважається дівчиною Сквалідоссі — після того як Сквалідоссі безслідно зник дорогою до Цюриха, вона зійшлася з поетом на ґрунті проникливої декламації «Pavos Reales^[395]» Лугонеса однієї запавної ночі біля узбережжя Матозинюша. Для команди ностальгія — як морська хвороба: лишень надія на смерть від неї підтримує в них життя.

Але Сквалідоссі знову з'явився, у Бремергафені. Залишками Німеччини за ним гналася Британська воєнна розвідка, і йому було невтямки, чого б це так.

— А чому ти не поїхав до Женеві і не спробував вийти на зв'язок звідти?

— Не хотів виводити їх на Ібаргенгойтіа. Послав іншого.

— Кого? — поцікавився Белаустегі.

— Я так і не взнав його імени. — Сквалідоссі чує волохату голову. — Може, дурницю вповор.

— Більше контактів із ним не було?

— Жодного.

— Тоді нас шукатимуть, — спохмурнів Белаустегі. — Не знаю, хто він, але це небезпека, ти ж знаєш людей.

— А що було робити, одвести спершу до психіатра? Зважувати варіанти? Кілька тижнів сидіти й *обмізковувати*?

— Його правда, — Ель Ньято підносить чималий кулак. — Нехай жінки обмізковують, аналізують. Чоловік завжди має йти вперед, дивитися Життю просто у вічі.

— Від тебе просто нудить, — сказала Грасієла Імаго Порталес. — Ти — не чоловік, а *кінь* упрілий.

— Дякую, — вклоняється Ель Ньято з гідністю гаучо.

Ніхто не кричав. Бесіда у сталевому просторі тієї ночі повнилася тихими пом'якшеними «с» і палатальними «й», особливої, неохочої гостроти аргентинської іспанської, пронесеної крізь роки розчарувань і невіри у свої сили, самоцензури, довгих обхідних відхилень від політичної правди — спроб змусити Державу жити у м'язах твого

язика, у вологій інтимності за твоїми губами... pero ché, no sós argentine...

У Баварії Сквалідоссі блукав околицями якогось містечка, лиш на якісь хвилини випереджаючи «роллс-ройс» зі зловісним куполом із непрозорого зеленого плексигласу на даху. Щойно сіло сонце. Раптом він почув постріли, тупотіння копит, назальні металічні звуки англійської, але химерне містечко здавалося спорожнілим. Як таке могло бути? Зайшов у цегляний лабіринт, що раніше був фабрикою з виготовлення гармонік. Серед бруду ливарного цеху — плями від бризок дзвонової бронзи, тепер навек замовклі. По нещодавно пофарбованій білим високій стіні мчали тіні коней і вершників, з верстатів і ящиків дивилися на них з десятків людей, в яких Сквалідоссі одразу розпізнав гангстерів. Тліли кінчики сигар, німецькою перешіптувалися їхні коханки. Чоловіки їли сосиски, здираючи шкуринку доглянутими зубами, яскраво білими у сяєві кіноекрана. На них були рукавички Калігарі, що саме увійшли в моду по всій Зоні: кольору кістки і з чотирма глибоко-фіолетовими лініями, що розходилися від зап'ястка до кісточок. Усі вбрані в костюми майже такого ж світлого кольору, як і зуби. Після Буенос-Айреса і Цюриха для Сквалідоссі все це здалося надто екстравагантним. Жінки часто закладали ногу на ногу: напружені, як гадюки. Пахло травою, паленим листям, що аргентинцеві здалося також дуже дивним, бо він, приречено сумуючи за батьківщиною, вгадував у цьому запаху хіба що аромат щойно завареного мате після прикрого дня на кінських перегонах. Вікна у рамах з віночками нагорі виходили у двір цегельні, де м'яко хлюпалося літнє повітря. Світло кінострічки блакитно мерехтіло на порожніх вікнах, наче дихання намагалося взяти високу ноту. Зображення наливалось помстою.

— Давай! — кричали зут-піджаки, білі рукавички стрибали вгору-вниз. Роти й очі роззявлені, як у малечі.

Котушка скінчилася, але світла в залі не вмикали. Звелася величезна постать у білому костюмі, потяглася, а тоді неквапливо підійшла до місця, де скоцюрбився нажаханий Сквалідоссі.

— Вони прийшли за тобою, аміго?

— Прошу вас...

— Ні-ні. Ходімо. Подивися з нами. Це Боб Стіл. Давній приятель. Тут усе добре. — Виявляється, гангстери вже багато днів знали, що

Сквалідоссі тиняється десь неподалік, вони визначали його місцеперебування за пересуванням поліції, бо ті не ховалися, сам же він лишався для них невидимим. Блоджетт Воксвінг — це був саме він — застосував аналогію дифузійної камери й інверсійного сліду, залишеного швидкою частинкою...

— Не розумію.

— Я теж якось не дуже, друже, але нам треба за всім наглядати, а тепер всі піжони нерівно дихають щодо однієї штуки, яка зветься «ядерною фізикою».

Після закінчення кіносеансу Сквалідоссі відрекомендували Гергардту фон Гьоллю, відомому також під *nom de pègre*^[396] «der Springer». Здавалося, що люди фон Гьолля та Воксвінга перебували на виїзній діловій конференції, стугоніли по дорогах Зони автоколонами, міняли вантажівки й автобуси настільки часто, що не мали часу навіть поспати, хіба трохи покуняти десь посеред ночі, у полі, наперед ніколи не вгадаєш, де і коли, а відтак усі знову виміталися, змінювали засоби пересування і рушали далі вже іншою дорогою. Ніякого місця призначення, жодного заздалегідь визначеного маршруту. Значною мірою транспорт з'являвся завдяки кваліфікації ветерана викрадення автомобілів Едуарда Занктвольке, який умів завести будь-що на колесах чи гусеницях, навіть тягав за собою виготовлену на замовлення скриньку чорного дерева з ручками бігунка розподільника, кожна у своїй оксамитовій виїмці, до всіх відомих марок, моделей і років — на випадок, коли власник потрібного автомобіля раптом зніме цю життєво важливу деталь.

Сквалідоссі і фон Гьолль одразу знайшли спільну мову. Режисер, що перетворився на торговця, всі свої майбутні фільми вирішив фінансувати з власних непомірних прибутків.

— Єдиний спосіб забезпечити право на остаточний монтаж, *verdad*^[397]? Скажіть, Сквалідоссі, ви для цього не надто перебірливі? Вашому анархістському проєктові не зашкодить певна допомога?

— Залежить від того, що вам від нас потрібно.

— Фільми, звичайно ж. Що б вам хотілося створити? «Мартіна Ф'єрро»?

Клієнта треба улещувати. Мартін Ф'єрро — не просто герой-гаучо з великої аргентинської епічної поеми, на підводному човні він вважається анархістським святим. Поема Ернандеса вже роками

відлунює в аргентинській політичній думці — всі її інтерпретують на свій лад, несамовито цитують, от як у XIX сторіччі цитували «I Promessi Sposi^[398]». Усе бере початок з давньої засадничої полярності Аргентини: Буенос-Айрес супроти провінцій, або, як каже Феліпе, центральний уряд супроти анархізму гаучо, провідним теоретиком якого він і став. Має капелюха із круглими крисами і причепленими кульками, любить поманіжитись у люку, дожидаючи Грасієли:

— Добривечір, голубонько. Не бажаєш цмокнути гаучо Бакуніна?

— Ти більше скидаєшся на гаучо Маркса, — манірно розтягує слова Грасієла, тож Феліпе лишається тільки повернутися до кіносценарію для фон Гьолля, який він створює, гортаючи позичений у Ель Ньято примірник «Мартіна Ф'єрро», — той давно розпався на окремі сторінки, пахне кіньми, чиї імена Ель Ньято, навіть до світляків *tatao*, назве всі до єдиного...

Тіниста долина, захід сонця. Неозора площина. Камера дивиться згори. Заходять люди, повільно, по одному або невеликими гуртами, торують шлях через рівнину до поселення на березі невеличкої річки. Коні, худоба, у густій пітьмі спалахують багаття. Далеко на обрії з'являється самотня постать верхи на коні і в'їжджає у кадр, дуже впевнено в'їжджає у кадр, поки йдуть титри. Якоїсь миті бачимо гітару на ремені за спиною: він — *payador*, мандрівний співак. Нарешті зістрибує з коня і сідає до людей біля багаття. Повечерявши і випивши каньї, бере гітару, починає перебирати три басові струни, себто *bordona*, і співає:

Aquí me pongo a cantar
al compás de la vigüela,
que el hombre que lo desvela
una pena extraordinaria,
como la ave solitaria
con el cantar se consuela^[399].

Отож гаучо співає, розгортається його історія — монтаж юних літ на *estancia*^[400]. Відтак приходять солдати і забирають його до війська, женуть на кордон убивати індіанців. Часи, коли генерал Рока провадить кампанію з освоєння пампасів шляхом знищення людей, які

там живуть: перетворює села на трудові табори, щораз більша частина країни переходить під руку Буенос-Айреса. Незабаром усе це до кісток допікає Мартіну Ф'єрро, бо суперечить усьому, що, на його погляд, є правильним. Він дезертирує. Женеться погоня, але він переконує сержанта — командира переслідувачів — перейти на його бік, і вже разом вони тікають через кордон, аби жити в глушині серед індіанців.

Отака Частина I. Сім років потому. Ернадес написав «Повернення Мартіна Ф'єрро», у ньому гаучо стає відступником: вливається у християнське суспільство, розмінює свободу на своєрідну *Gesellschaft*^[401], яку в ті часи активно просував Буенос-Айрес. Дуже повчальне закінчення, але повністю суперечить початку.

— І що мені робити? — здається, фон Гьолль не знає, як бути далі. — Обидві частини чи тільки першу?

— Ну... — починає Сквалідоссі.

— Я знаю, чого хочете *ви*, але я мав би більше вигоди від двох фільмів, якщо на перший піде глядач і квитки розійдуться. Але чи так буде?

— Безперечно.

— Антисоціальна кінострічка?

— Але ми віримо саме в це! — обурюється Сквалідоссі.

— Проте навіть найвільніші гаучо кінець кінцем таки продаються. Отакі справи.

Отакі справи — принаймні у Гергардта фон Гьолля. Грасієла знає цього чоловіка, між ними тягнуться нитки зв'язку, зловісний зв'язок через кров і зимівлю в Пунта дель Есте, через «Anilinas Alemanas^[402]» — відділення «IG» у «Буенос-Айресі», — і далі через «Spottbilligfilm AG» у Берліні (ще один підрозділ «IG»), від них колись фон Гьолль отримував знижки на більшість плівок, зокрема на винайдену Ласло Джемфом незвичайну і повільну «Емульсію Джей», на якій у незрозумілий спосіб людська шкіра навіть при звичайному денному світлі ставала прозорою до глибини у пів міліметра, являючи обличчя з-під полуди. Саме цю емульсію широко застосовували в безсмертному творінні фон Гьолля «Alpdrücken^[403]» і, можливо, будуть використовувати в «Мартіні Ф'єрро». Фон Гьоллю по-справжньому подобалася лише одна сцена з епосу — співоча дуель білого гаучо і чорношкірого Ель Морено — дуже цікавий прийом. З «Емульсією Джей» він зможе залізти під шкіру суперників, подекуди розбавляти

звичайну плівку отою, з «Емульсією», наче то знаходячи фокус, то гублячи його, або застосувати підстановку — як він любить підстановки! — одного зображення замість іншого, знає для того безліч хитромудрих способів. Дізнавшись, що у Зоні справді є Шварцкомандо, які живуть справжнім, позакіношним життям, що не має нічого спільного ані з ним, ані зі зйомками підставних Шварцкомандо, влаштованими минулої зими в Англії для Операції «Чорне Крило», Шпрінгер аж набундючився у добре контрольованому захваті мегаломанії. Він переконаний, що його фільм так чи інак покликав їх до життя.

— Моя місія, — оголошує він Сквалідоссі з глибокою скромністю, на яку тільки здатний німецький кінорежисер, — полягає в тому, щоб посіяти в Зоні зерна реальності. Цього вимагає історичний момент, і я можу хіба що прислужитися йому. Мої образи якимось чином обрані для втілення. Що можу зробити для Шварцкомандо, те саме я можу зробити і для вашої мрії про пампаси і небо... Можу повалити ваші паркани і стіни лабіринтів, можу повернути вас до Саду, якого ви майже не пам'ятаєте...

Його божевілля, вочевидь, заразило Сквалідоссі, який зрештою повернеться на підводний човен і заразить ним інших — і виглядає так, наче вони тільки цього й чекали.

— Африканці! — марив наяву зазвичай дуже діловий Белаустегі під час загальних зборів. — А що, як це правда? А що, коли ми насправді повернулися назад, до того стану, який був ще до розходження материків?

— Назад у Гондвану, — прошепотів Феліпе. — Коли Ріо-де-ла-Плата була біля Південно-Західної Африки... а мезозойські біженці добиралися на поромі не до Монтевідео, а до Людерицбухта...

План полягав у тому, щоб якимось досягти Люнебурзького пустища і там заснувати невеличку естансію. Там з ними зустрінеться фон Гьолль. Біля zenіток цього вечора мріє Грасієла Імаго Порталес. А чи є фон Гьолль для них прийнятним компромісом? Бувають і гірші за фільм варіанти. Чи пережили потьомкінські села подорож Катерини? А чи переживе душа гаучо процес її відтворення у кольорі та звуках? А чи, зрештою, не нагодиться хтось такий, як фон Гьолль або інший, аби зняти Частину II і тим самим розвіяти марево?

Над нею і позад неї плине Зодіак — розташування зірок у північній півкулі, не бачене нею в Аргентині, плавно ковзає, як годинникова стрілка... Раптом із гучномовця щосили тріщить статика, і Белаустегі верещить:

— *Der Aal! Der Aal!* — Вугор, дивується Грасієла, *вугор?* Ах, торпеда. Белаустегі настільки ж нестерпний, як і Ель Ньято, незрозуміло чому вважає за потрібне користуватися жаргоном німецьких підводників, тут у нас *precisamente*^[404] морехідна Вавилонська Вежа — *торпеда?* З якого дива він верещить про торпеду?

А має він на це поважну причину — підводний човен щойно з'явився на радарі корабля ВМС США «Джон Е. Бедесс» (усміхніся, човнику!) у вигляді «скулса», себто нерозпізаного об'єкта, і «Бедесс», у якого спрацював післявоєнний рефлекс, граючи м'язами, щодуху пустився до них з флангу. Цього вечора просто ідеальна радіолокаційна видимість, зелене відлуння «дрібнозернисте, як шкіра немовляти», підтверджує «Павук» Спірос, себто Телангіекстазіс, оператор РЛС 2-го класу. Видно аж до Азорських островів. На морі м'який флуоресцентний літній вечір. Але що це таке на екрані, рухається так борзенько, мах за махом, ламана крапля світла від першого імпульсу, крихітне, але однозначне, й повзе до нерухомого центру екрана, все ближче...

— Полундраполундраполундра! — гучно і перелякано репетує хтось у телефони гідролокаційної станції, а це означає, що наближається ворожа торпеда. Брязкотить кавове причандалля, по скляній поверхні прокладача курсу ковзають лінійки і циркулі, бо старі ночви нахиляються і роблять маневр ухилення, застарілий ще за адміністрації Куліджа.

Блідий слід, що залишає по собі «Der Aal», іде перпендикулярно до відчайдушного борсання «Бедесса», кудись у район мідель-шпангоута, аж раптом втручається наркотик «онейрин» у вигляді гідрохлориду. Плине він із кавника у їдальні «Джона Е. Бедесса». Шибеникуватий матрос Бодін — а хто ж іще? — удобрив сьогоднішню гущу величезною дозою славнозвісного п'яного дурману Ласло Джемфа, роздобутого під час нещодавнього візиту до Берліна.

Часова модуляція стала однією з перших відкритих дослідниками властивостей онейрину. «Вона відчувається, — пише Шецлін, —

суб'єктивно... е-е-е... ну, гаразд. Скажемо так. Це як вставити шмат срібної губки *просто у мозок!*» Ось чому в сьогоднішньому нічному розслабоні два фатальні курси хоча й перетинаються, але тільки у просторі, не у часі. У часі й близько не перетинаються, хе-хе. Белаустегі пустив торпеду в темно-іржаву, давно покинуту посудину, яку носить вітром і течією, вночі вона страшенно нагадує череп — вісника металічної порожнечі, тінь, що жахала і не таких позитивістів. А ціль на екрані радара «Бедесса» візуально розпізнали як труп, мертвяка темного кольору, імовірно, з Північної Африки, й обслуга кормової тридюймової гармати міноносця витратила пів години, гатила по ньому, розбиваючи на шмаття, поки сірий військовий корабель ішов на безпечній відстані, остерігаючись чуми.

То яке ж море ми перепливли, на дно якого моря опускалися по тривозі вже не раз, сповнені адреналіну, а насправді спіймані у пастку, затуркані епістемологіями загроз, що роблять із вас параноїка, запханого у сталевий горщик, перетворюють на неістівне місиво у суповому наборі слів, зіпсутого повітря субмарини? Знадобилася справа Дрейфуса, щоб вигулькнули і взялися до справи сіоністи, а вас що вижене із супових баняків? Чи це вже сталося? Так вплинув сьогоднішній напад і порятунок? А чи рушите ви до Пустоща, заснуєте там поселення і чекатимете на появу свого Режисера?

□□□□□□

Під високою вербою біля каналу, у джипі, в тіні сидить Чичерін зі своїм водієм, Джабаєвим, юним казахом, дружбаном-наркоманом з усіяним прищами обличчям і завжди понурою пикою. Волосся він зачісує на манір американського шансон'є Френка Сінатри, а наразі несхвально поглядає на скибку гашишу і дорікає Чичеріну:

— Знаєте, тра було більше взяти.

— Я взяв стільки, скільки варта його свобода, — пояснює Чичерін. — Де люлька, ну?

— Звідки ви знаєте, чого вона варта? Я що думаю, думаю, що від Зони вам у голові замакітрилося. — Джабаєв скоріш нерозлучний приятель, а не водій, і має певний імунітет, а тому піддає сумніву чичерінську мудрість.

— Послухай, село, ти розшифровку читав? Той хлопець — ніхто, одинак. Потрапив у халепу. Нехай собі бігає Зоною і думає, що вільний, хоча ліпше було б його таки десь причинити. Він уявлення не має, *що* воно таке, ота його свобода, а чого вона вартує — і поготів, тому ціну встановив я, хоча це від самого початку не мало значення.

— Страх як авторитарно, — глумливо пирхає юний Джабаєв. — Де сірники?

Але шкода, бо Чичеріну Слотроп сподобався. Чичерін розуміє, що в будь-якому нормальному історичному періоді вони б легко зійшлися. Люди, що вбираються у химерні костюми, мають *savoir-vivre*^[405], вже не кажучи про розлад особистості, яким він захоплюється. Ще в дитинстві у Ленінграді мама пошила йому костюм для дитячої вистави. Чичерін був вовком, і тієї миті, коли перед дзеркалом біля ікони одягнув голову, упізнав себе. Він був вовком.

Амітал натрію краєчком зачіпає мозок Чичеріна, наче це його власне похмілля. Глибоко, глибоко — глибше за політику, секс або дитячі страхи... падіння у ядерну чорноту... Чорнота струменить крізь усю розшифровку, постійно чорний колір. Слотроп жодного разу не назвав Енціана на ім'я, нічого не казав і про Шварцкомандо, але про «Шварцгерет» таки згадав. А ще, коли його пробивало на німецьку, парував «шварц-» із досить дивними іменниками. Чорножінка, Чорноракета, Чорномрія... Нові слова, схоже, виникали несвідомо, але чи існує якийсь єдиний корінь, що залягає глибше, ніж копали, з котрого Слотропові Чорнослава тільки видавалося, що квітують окремішньо? А чи він через мову заразився німецькою манією іменування, нарізаючи Творіння дедалі тонше, аналізуючи, ще безнадійніше відокремлюючи іменувача від іменованого, аж до залучення комбінаторики, з'єднуючи воєдино усталені іменники, аби отримати нові, безкінечна божевільно спотворена гра хіміка, чії молекули були словами...

Просто людина-загадка. Коли Гелі Триппінг уперше повідомила, що він у Зоні, Чичеріну стало цікаво хіба настільки, щоб часом на нього поглядати, як і на десятки інших. Єдиною дивною річчю — і з плином часу вона ставала дедалі дивнішою — було те, що Слотроп, видається, діяв сам. На сьогодні він не вніс у список, не позначив, не виявив і не реквізував жодного шматка обладнання А-4, жодних даних про цей об'єкт. Він нічого нікому не доповідав: ані в ГСРО, ані в ПОРЗ, ані в

БОВПС, ані у ТР^[406], ані у жодну подібну структуру — взагалі у жодне з відомств Союзників, але він один з Вірних — шакали вже наполегливо нишпорять маршрутом вивезення батарей А-4 з Гук-ван-Голланда через усю Нижню Саксонію, прочани йдуть дорогами дива, кожен шмат і кусень — священна реліквія, будь-який уривок документації — вірш Писання.

Але Слотропа не цікавить звичайне обладнання. Він вичікує, береже себе для чогось унікального. Для Чорноракети? Для 00000? Енціан шукає її та загадковий «Шварцгерет». Дуже навіть імовірно, що Слотропа веде це його Чорноявище, він відгукується на його потреби, хоча й приховані від нього, і продовжуватиме цикл за циклом повертатися до Енціана, аж поки місія буде виконана, частини знайдуться, а обладнання відшукається. Це чуття — паперу нічого подібного Чичерін би не довірив. В оперативному розумінні він тут одинак, як і Слотроп, доповідає — коли і якщо — спеціальному комітетові Маленкова у Раді Народних Комісарів (доручення ЦАГП служить лише прикриттям). Але Слотроп — його хлопака, за ним простежать, і простежать як слід. Якщо загублять — знову знайдуть. Дуже зле, що його не вдається переконати допомогти схопити Енціана, але Чичерін не такий дурень, щоб думати, наче всіх американців можна експлуатувати так само легко, як майора Марві з його рефлексами на чорне...

Дуже шкода. Чичерін зі Слотропом могли б разом покурити гашишу, порівняти враження від Гелі та інших дівчат із руїн. Він би заспівав американцю пісень, яких його навчила мама: київські колискові, зоряне світло, закохані, білий цвіт, солов'ї...

— Коли наступного разу наскочимо на цього англійця, — Джабаєв здивовано дивиться на свої руки на кермі, — чи американця, чи хто він там є, дізнайтеся, де він *дістав* це лайно.

— Запиши десь, — наказує Чичерін, і вони починають несамовито реготати просто під деревом.

□□□□□□

Час від часу Слотроп очунює, виринає зі сну і знову поринає у дрімоту, спокійні й неквапливі діалоги російською, руки на пульсі, за дверима зникає чиясь широка зелена спина... Кімната — біла,

досконалий куб, хоча якийсь час Слотроп не годен розпізнати ані куба, ані горизонтально покладених стін — нічого тривимірного. Є лиш упевненість, що йому знову впорснули амітал натрію. *Дуже* знайоме відчуття.

Він лежить на лікарняному ліжку, досі у вбранні Ракетмена, шолом на підлозі, поруч із речмішком з гашишем — *ого*. Хоча, враховуючи сумніви щодо здатності рухатися, це потребує надлюдських зусиль, йому вдається повернутися і перевірити запаси. Один зафондований пакет видається меншим. Витрачає годину чи й дві, щоб розгорнути вгорі, і, звичайно ж, виявляє свіжий надріз — вогко-зелений на брудно-брунатному великому шматку. Знадвору залізними сходами стугоняють кроки, повертаються важкі двері. Курва. Він лежить у білому кубі, у голові макітриться, ноги схрещені, руки за головою, йти кудись геть не хочеться... Дрімає, йому сняться пташки, щільна згряя вівсянок, яких зносить пташиним листопадом у непроглядній завірюсі. Це ще в Беркширі. Слотроп маленький, тримається за татову руку. Пташиний гурт мчить настрахано вгору і вбік крізь негоду, а тоді знову донизу, шукаючи поживи.

— Бідолахи, — каже Слотроп і відчуває, як тато міцніше стискає його руку у вовняній рукавичці. Бродерік усміхається:

— З ними все добре, їхні серця б'ються дуже-дуже швидко. Їх гріє кров і пір'я, не переймайся, синку. Не переймайся... — Слотроп знову прокидається у білій кімнаті. Тиша. Примушує себе зробити кілька млявих велосипедних рухів, знов опускає ноги і плескає себе по новій складці жиру на животі, що, видно, зібралася, поки він був непритомний. Невидиме царство жиру, мільйони клітин на волі, і всі вони чудово знають, що він за один — щойно непритомніє, як заходяться, геть усі, тоненько цвірінчати страхітливими голосками Міккі-Мауса: Агов, хлопці! Ану, наступаймо всі на Слотропа, цей пень нічого не робить, тільки сраку чуває, давайте, хлопці, навались!

— А от вам! — бурмоче Слотроп. — Та-а ще от вам!

Руки й ноги, вочевидь, працюють, тож він зі стогоном підводиться, одягає на голову шолом, хапає торбу і виходить через двері, що стрясаються від того разом зі стінами. Ага! Полотняні декорації. Знімальний майданчик. Слотроп опинився у старій напівзруйнованій студії, темно, лишень жовте сонячне світло пробивається крізь маленькі дірки над головою. Під вагою Слотропа порипують іржаві мостини, чорні, перегорілі «сонячні» прожектори, тендітне павутиння обліпило візерунки біля тоненьких сонячних промінчиків... Порохом укриті закутки і залишки декорацій псевдо-*gemütlich*^[407] любовних гніздечок, перекошені стіни і пальми нічних клубів, вагнерівські

зубчасті мури з пап'є-маше, глухі двори у строгому експресіоністському чорному й білому, дуже непропорційні, якщо міряти на людину, і все це вписано у перспективу намертво закріплених лінз, що колись на все це витріщалися. На декораціях намальовані відблиски, вони тривожать Слотропа — щоразу, коли бачить жовтуваті промінці, різко задирає голову, озирається, шукаючи джерела світла, яких тут ніколи не було, і щораз більше нервує, скрадаючись у порожній старій мушлі, балки за п'ятдесят футів над головою майже невидимі у тінях, зашпортується за відлуння власних кроків, чхає через пилюку, яку сам і здійняв. Росіяни точно пішли, але Слотроп тут не сам. Іде вниз залізними сходишками крізь хмари павутиння із сердитими павуками та їхніми висхлими жертвами, під чобітьми рипить іржа, й уже внизу відчуває, як хтось хапає його за плащ. Досі трохи очамрілий після уколу, Слотроп тільки несамовито шарпається. Його тримає рука у рукавичці, лискуча лайка обтягує маленькі виразні кісточки на руці. Жінка у чорній паризькій сукні з жовто-фіолетовим ірисом на грудях. Навіть крізь оксамит Слотроп відчуває тремтіння її руки. Заглядає в очі, обведені чимось вугільно-чорним, окремі крупинки пудри на обличчі добре помітні, як і пори, куди пудра чи не потрапила, чи її змило слізьми, — так він знайомиться із Маргеритою Ердманн, своїм темним літнім вогнищем, безпечним переходом у заплямовані жахом спогади про *Inflationszeit*^[408], своїм дитям, своєю безпорадною Лізаурою.

Тут вона проїздом — одна з мільйона погорільців. Шукає свою доньку Б'янку, прямує на схід до Свінемюнде, якщо пропустять росіяни і поляки. Звернула до Нойбабельсберга через сентиментальність — багато років не бачила старих студій. Упродовж двадцятих і тридцятих була кіноактрисою, у Темпельгофі і в Штаакені також, але це її улюблене місце — тут вона знялася в десятках дещо порнографічних фільмів жахів великого Гергардта фон Гьолля.

— Від самого початку я знала, що він геній. Я — лишень його творіння. — Зіркою, як Дітріх, чи вамп а-ля Бригітта Гельм вона не стала, і чесно це визнала, але щось їм необхідне у ній все ж було, вони (Слотроп: «Вони?» — Ердманн: «Ну, не знаю...») прозивали її «анти-Дітріх» — не занапашала чоловіків, була лялькою — млявою, виснаженою... — Переглядала всі наші фільми, — згадує вона, — деякі по шість чи навіть по сім разів. Я ніби не *ворушилася*. Навіть

обличчям. Ах, оті довгі, довгі сцени великим планом крізь серпанок... ніби той самий кадр повторювався знову і знову. Навіть коли я втікала, мене завжди наздоганяли — якісь почвари, божевільні, злочинці, і я все одно була такою... — зблискують браслети, — незворушною, такою... монументальною. А якщо не бігла, то мене прив'язували або приковували до чогось ланцюгами. Ходімо. Я покажу. — Веде Слотропа до того, що лишилося від катівні: поламані зубці на дибах, гіпсовий мур облупився і викришується, здіймається пилюга, мертві смолоскипи перехнябилися і застрягли у кільцях. Перебирає лайковими пальчиками, торохкотить дерев'яними ланцюгами, з яких уже майже геть зійшла срібна фарба. — Це був майданчик «Alpdrücken». У ті часи Гергардтові ще подобалося різке освітлення. — Сріблиста сірість збирається у тоненьких складках її рукавичок, коли вона збиває пилюку з диби і лягає. — Отак, — підносить руки і хоче, щоб Слотроп застібнув бляшані кайдани на зап'ястях і щиколотках. — Світло падало одночасно згори і знизу, тому від усіх акторів було по дві тіні: Каїна й Авеля, як нам любив казати Гергардт. То була вершина його символістського періоду, пізніше він використовував природніше світло, знімав здебільшого на натурі. — Їздили до Парижа, Відня. До Герренхімзее у Баварських Альпах. Фон Гьолль марив зйомками картини про Людвіга II, ще трохи, і потрапив би до чорного списку, бо всі тоді шаленіли від Фрідріха — вважалося непатріотичним казати, що німецький правитель може бути ще й божевільним. Але від золота, дзеркал, довгих миль барокових орнаментів трохи поменшало клепок і в самого фон Гьолля. Особливо ті його *довгі коридори*... Такий стан французи називають «коридорна метафізика». Старосвітські знавці коридорів добродушно хмикають, коли їм розповідають, як фон Гьолль, уже використавши всю плівку, ще довго катався на операторському візку позолоченими просторами з придуркуватою посмішкою. Навіть на ортохроматичній плівці в чорно-білому зображенні її теплота вижила, хоча фільм, безперечно, так і не вийшов. «Das Wütend Reich^[409]», як таке могли пропустити? Нескінченні перемови, охайні чоловічки з нацистськими значками на вилогах перлися юрбами, заважали знімати, просто головами билися об скляні стіни. Вони б змирилися навіть із «Königreich^[410]» замість «Райху», та з чим завгодно, але фон Гьолль вперся і з місця ані руш. Ішов по канату. Аби якось усе врівноважити, негайно розпочав зйомки

«Порядного товариства», яке, за чутками, так сподобалося Геббельсу, що він дивився його тричі, хихотів і штовхав у плече сусіда, який запросто міг бути Адольфом Гітлером. У тому фільмі Маргерита грала лесбіянку у кав'ярні — «оту, з моноклем, яку в кінці до смерті шмагає батогом трансвестит, пам'ятаєте?» Налиті ноги у шовкових панчохах тепер сяють, немов виточені на станку, гладкі коліна труться одне об одне — спогади повертаються, і її це збуджує. Слотропа також. Вона всміхається до його туго натягнутої промежини з оленячої шкіри. — Він був чудовий. З обох боків, знаєте... Ви трохи його нагадуєте, особливо... Ці чоботи... «Порядне товариство» стало нашим другим фільмом, але цей... — *цей?* — «Alpdrücken» був першим. Думаю, Б'янка — від нього, бо я завагітніла, саме коли знімали фільм. Він грав Великого Інквізитора, що катував мене. Ох, ми були Парою Райху — Грета Ердманн і Макс Шлепціг, Дивовижно Разом...

— Макс Шлепціг, — повторює Слотроп і витріщається на неї, — та ви жартуєте. *Макс Шлепціг?*

— Це не справжнє його ім'я. І я зовсім не Ердманн. Але все, пов'язане із Землею, було політично безпечним — Земля, Ґрунт, Народ... код. Який вони, дивлячись на тебе, вміли розшифрувати... Макс мав якесь єврейське прізвище, щось на «-скі», тож Гергардт вирішив дати йому нове прізвище.

— Грето, хтось вирішив і мене назвати Максом Шлепцігом. — Показує їй перепустку, отриману від Зойре Буммера.

Вона уважно дивиться на перепустку, потім кидає на Слотропа короткий погляд. Знову починає тремтіти. Суміш жадання і страху.

— Я так і знала.

— Що знали?

Дивлячись убік, смиренно:

— Знала, що він помер. Він зник 38-го. А Вони мали багато роботи, хіба ні?

У Зоні Слотроп набачився чимало європейського паспортного божевілля, тому поспішив її заспокоїти.

— Це підробка, ім'я збіглося цілком випадково. Чоловік, який підроблював документ, мабуть, пам'ятав Шлепціга за одним із фільмів.

— Випадково. — Трагічна усмішка актриси, зародок другого підборіддя, одне коліно підняте вгору, наскільки дозволяють залізні кайдани. — Ще одне казкове слово. Підпис на вашій картці — Максів.

Десь у будинку, що в Стефанії на Віслі, маю сталеву скриньку з його листами. Думаєте, я б не впізнала оте його «ц» з характерним хвостиком або квітку, яку він вимальовував, пишучи «е»? Можете обійти всю Зону, шукаючи того «підроблювача», вам не дозволять його знайти, бо ви їм потрібні саме тут і саме тепер.

Отак. І що відбувається, коли параноїк здибається з іншим параноїком? Перехрестя соліпсизмів. Однозначно. Два візерунки витворюють третій: муар, новий світ плинких тіней, інтерференції...

— «Потрібен саме тут»? Навіщо?

— Для мене. — Шепочуть ясно-червоні губи, розтулені, вологі... Гм-м. Ну, ось уже і стояк. Слотроп сідає на дибу. Нахиляється, цілує актрису, одразу розв'язує штани і стягує, вивільняє прутень, що підстрибує і похитується у прохолоді студії.

— Одягніть шолом.

— Добре.

— Ви дуже жорстокий?

— Не знаю.

— Може, спробуєте? Будь ласка. Знайдіть щось мене відшмагати. Так, ледь-ледь. Аби зігрітися. — Ностальгія, біль від повернення додому. Слотроп порпається у реквізиті інквізителя: кайдани, лещата для пальців, шкіряна зброя, аж зрештою натрапляє на маленьку дев'ятихвістку, батіг ельфів з Чорного лісу, на полакованому руків'ї барельєф із зображенням оргії, ремінці підбиті оксамитом, аби боліло, але кров не йшла.

— Так, добре, є. Тепер по стегнах ізсередини...

Але його вже хтось навчив. Щось навчило... що має прусські мрії й зимує серед їхніх лугів, у скорописі рубців на тілі неба наскільки бляклого, настільки ж і неспроможного нічого прихистити, тільки й чекає, щоб покликали... Ні. Ні — він досі каже «їхніх», але вже помудрішав. Серед його лугів, його неба... його власна жорстокість.

Усі Маргеритині ланцюги та кайдани дзенькають, чорна спідниця задерлася до стегон, панчохи класичними зубцями туго притягнуті до пояса справжнісінької чорної зброї, яку вона носить під одягом. Як же століттями підстрибували прутні західних чоловіків від самого тільки вигляду перехідної точки дамської панчохи — од шовку до оголеної шкіри і пояса! Легко якомусь не-фетишистові кинути «вироблення павловського рефлексу, та й по всьому», але кожен шанувальник

спідньої білизни, вартій своїх безсоромних смішків, скаже, що тут назбиралося всього значно більше — ціла космогонія з вузлами, параболічними перехрещеннями і точками дотику, математичними цілунками... *сингулярностями!* Розглянемо шпилі соборів, священні мінарети, рейки, що стугоняють під колесами вагонів, якими ти не поїхав... гірські піки гостро здіймаються до небес, як оті, у мальовничому Берхтесгадені... леза сталевих бритв, вони завжди приховують могутню таїну... шпички троянд, що колють нас зненацька... навіть, згідно з російським математиком Фрідманом, нескінченно щільна точка, з якої виріс наш Всесвіт... У кожному випадку переходу від точки до не-точки таїться світіння й загадка, від яких щось у нас має стрибати і співати — або перелякано зникати. Дивлячись на спрямовану в небо А-4 — перед тим, як клацне останній вмикач запуску, — дивлячись на переламну точку на самому вершечку Ракети, де розташовано детонатор... А чи всі ці точки мають на увазі — як і сама ракета — згасання? Що детонує в небі над собором? Під лезом бритви, під трояндою?

І що очікує на Слотропа, який неприємний сюрприз там, за верхів'ям панчіх Грети? Несподівана стрілка на панчосі, блідий струмінець униз стегном понад хитромудрістю коліна, а далі не розбереш... Що очікує за шурхотом і лясканням оксамитових ремінців по її шкірі, за довгими червоними смужками на білій землі, за її стогонами, за гематомою квітки, що плаче в неї на грудях, за передзвоном кайданів? Він намагається не подерти своїй жертві панчіх, не шмагати надто близько до розтягнутої вульви, що здригається беззахисно між стегон, широко розведених, напружених, серед еротичних посмикувань м'язів, скорена, «монументальна», як ота сріблиста пам'ять про її тіло на стрічці. Вона кінчає раз, потім, мабуть, ще раз, і лишень потім Слотроп відкладає батіг і вилазить на неї зверху, вкривши її крилами плаща, Шлепціг-сурогат, найостанніше нагадування про Катює... і вони починають махатися, стара фальшива диба під ними рипить, а Маргерита шепоче: *Господи, як мені болить і Ох, Максе...* і, коли Слотроп от-от має кінчити, ім'я своєї дитини: цідить крізь досконалі зуби чистою екструзією болю, геть невдавано вигукує: Б'янка...

...так, суко, — так, маленька сучко, — бідолашна безпомічна *сука* кінчає, негодна стриматися, а зараз я тебе ще раз опережу, аж *кров* ляпне... Така от фронтальна поверхня Пьоклера від очей до колін, заповнена образом сьгоднішньої звабливої жертви на дибі в казематі, на кіноекрані — великі плани її перекошеного обличчя, соски під шовковою сукнею випинаються вгору, бреше, коли каже про біль — *сучка!* їй це подобається... і от Лені вже не благопристойна дружина, озлоблене джерело сили, тепер під ним Маргерита Ердманн, для різноманітності на задку, і Пьоклер знову входить у неї, на, сучко, маєш...

Лише потім він спробував розібратися з часом. Хвороблива цікавість. Два тижні після її місячних. Того вечора він вийшов з кінотеатру «Ufa» на Фрідріхштрассе з ерекцією, думаючи, як і решта, тільки про те, як дістатися дому і кого-небудь потрахати, і то так, щоб аж просилася, благала пощади... Господи, Ердманн була божественна. Скільки чоловіків, повертаючись у гнітючий Берлін, несли із собою її образ із «Alpdrücken» до якоїсь товстої й невиразної пародії на наречену? Скільки дітей-тіней буде зачато тієї ночі завдяки Ердманн?

Пьоклер навіть не думав, що Лені може завагітніти, але, озираючись назад, він розумів, що, мабуть, таки тої ночі після перегляду «Alpdrücken» і була зачата Ільзе. У них тоді вже рідко доходило до сексу, тож здогадатися нескладно. *Ось як воно сталося. Кіно. А як інакше? А хіба не те саме зробили вони з моєї дитини, хіба не кіно?*

Сьогодні він сидить біля вогню, розкладеного з прибитої до берега деревини у підвалі увінчаної цибулиною Ніколайкірхе, слухає море. З порожнин великого Колеса звисають зорі, такі ж небезпечні, як і свічки та сигарети перед сном. Уздовж узбережжя збирається холод. Діти-привиди — білий посвист, сліз уже нема — ганяють вітер за стіною. По землі несе крученики вицвілого гофрованого паперу, перекидає через його старі черевики. Пилюка під свіжою скибкою місяця мерехтить, наче сніг, а Балтика наповзає, мов праотець усіх льодовиків. У своїх яскраво-червоних тенетах сіпається і повниться очікуванням серце. Він чекає на Ільзе, своє кінодитя, що повертається у «Zwölfkinder»^[411], як робить щоліта цієї пори.

Серед дво- і триногих коників, заіржавілих механізмів, під розколотим дахом каруселі сплять лелеки, їхні голови куйовдяться від повітряних потоків і жовтої Африки, а за якусь сотню футів нижче звиваються на осонні по каменях і сухих улоговинах витончені чорні змії. Сіріють великі кристали солі, завіяні у щілини тротуару, у зморшки пса, що з очима-блюдцями застиг перед ратушею, у бороду цапа на мосту, у рот троля трохи нижче. Свинка Фріда шукає нове місце, щоб влягтися і подрімати у безвітряному затишку. Гіпсова відьма — видно дротяну сітку на грудях і стегнах — нахиляється до печі, її стусан назавжди застряг у роз'їденому негодою Ганзелі. Очі Гретель широко розплющені, не кліпають, під важкими від кристалів віями вибалушені на висадку з моря десантно-штурмових вітрів.

Якщо і є для цього якась музика, то це легковажні струнні й язичкові групи вздовж берега в яскравих манишках і чорних краватках-метеликах, органіст у мантиї біля хвилеріза, також розбитого, зачерствілого від прибою, клапани й органні труби збирають докупи і викрешують лункі примари, спогади свічкових вогників, усі сліди, частинки і хвилі шістдесяти тисяч, що проходили тут сьогодні раз чи двічі, вже занесені у списки тих, кого заберуть. Чи ти колись вирушала на відпочинок до «Цвюльфкіндера»? Чи трималася за татову руку, коли їхала потягом із Любека, чи втуплювала погляд у свої коліна або в інших дітей, як і ти, заплетених, напрасованих, із запахом відбілювача, крему для взуття, карамелі? Чи дзенькав у твоєму гаманці дріб'язок, коли ти розгойдувалася на Колесі, чи ховала своє обличчя у його сукняних вилогах, чи стояла навколішки на сидінні, дивлячись на воду і намагаючись побачити Данію? Чи боялася, коли гном хотів тебе обійняти, чи ставала твоя суkenочка шкарубкою у полудневу спеку, що ти казала, що відчувала, коли повз тебе пробігали хлопчаки, відбираючи одне в одного брилики, надто зайняті своєю справою, щоб звернути на тебе увагу?

Схоже, їй судилося завжди бути у чиємусь списку, він просто волів про це не думати, але в напруженому обличчі, у силуваній ході вона весь час носила своє зникнення, і якби він не потребував так сильно її захисту, то вчасно б побачив, наскільки вона неспроможна будь-що захистити, навіть їхнє занепале гніздечко. Ніяк не міг її розговорити — це все одно, що сперечатися з власним привидом десятирічної давнини, той самий ідеалізм, та ж підліткова лють — усе це колись

його зачаровувало — жінка з характером! — але з плином часу він почав розпізнавати в цих рисах свідчення її впертості, ба навіть — хоч як це страшно визнати — жаги до самознищення...

Вона йшла у свій вуличний театр, щоразу думаючи, що більше не повернеться, але він про це нічогісінько не знав. На вулицях повно лівих і євреїв, ну і нехай, вони галасують, дивитися на них неприємно, але поліція не дасть їм волі, тож їй нічого не загрожує, аж поки вона сама у щось не вплутається... Коли вона вже пішла з дому, він якось під вечір трохи випив, дещо так сентиментально, а тоді й сам вийшов назовні, вперше і востаннє, сподіваючись, що примха Долі або гідродинаміка натовпу знову зведе їх до купи. Знайшов вулицю, повну світло-брунатних і зелених одностроїв, кийків, шкіри, транспарантів, що тріпотіли абияк, не розтягуючись, десятки цивільних у паніці. Поліцейський уже було замахнувся вдарити його кийком, Пьоклер відсахнувся, і кийок опустився не на нього, а на старого поруч, на якогось бородатого дідугана, невинного троцькіста... Під час замаху Пьоклер помітив жили сталевого кабелю під чорною гумою і ядучу усмішку на обличчі поліцейського, його вільна рука якось пожіночому вхопилася за протилежну вилогу, шкіряна рукавичка на руці з кийком розійшлася на зап'ясті, а очі завагалися вже у найостаннішу мить, наче у них з кийком були спільні нерви і йому могло стати боляче від удару по черепу старого. Пьоклер гулькнув у підворіття, його нудило від страху. Прибули інші поліцейські, ніби танцюристи набігли: лікті притиснуті до боків, передпліччя під кутом вгору. Зрештою натовп розігнали брандспойтами. Ніби ляльки, по лискучій бруківці і трамвайних рейках ковзали жінки, товстий струмінь води бив їх у животи й голови, цей брутальний білий вектор владарював над ними. Однією з них могла бути Лені. Пьоклер, тремтячи у підворітті, все це бачив і ніяк не міг наважитися вийти на вулицю. Потім думав про вуличну текстуру, про мережу жолобків поміж каменями бруківки. Єдине безпечне місце в мурашиному масштабі — втікати вуличками Мурахограду, коли підошви черевиків чорними громами гудуть над головою, а ви разом зі своїми повзучими сусідами по вуличному рухові мовчите, тулитесь одне до одного, прямуєте сірими і щораз темнішими вулицями... Пьоклер знав, як відшукати безпечне місце під дахом серед абсцис і ординат графіків: знайти потрібні точки, не бігати по самій кривій, не вилазити на високий камінь, тим самим виявляючи

себе, але натомість терпляче йти за іксами й ігреками, P (ат), W (м/сек), T_i ($^{\circ}K$), завжди рухаючись під безпечним прямим кутом уздовж непомітних ліній...

Коли він час від часу починав марити Ракетою, іноді це була не сама ракета, а знайома вулиця у певному районі міста, у певному квадраті сітки, де було те, чого він нібито потребував. Координати він пам'ятав чітко, але вулиця постійно від нього тікала. Минули роки, Ракета досягла зрілості, ось-ось зможе злетіти, тож координати ці змінилися з картезіанських лабораторних x та y на полярну систему координат і далекобійності розгорнутої зброї: якось він уляк на підлозі в туалеті своєї мюнхенської квартири і зрозумів, що коли поверне обличчя відповідно до правильно заданого азимуту, його молитву буде почуто, він опиниться у безпеці. Був одягнений у халат золотисто-оранжевої парчі, у кімнаті — одне-єдине джерело світла. Потім він насмілився вийти у будинок, і хоча знав, що в усіх кімнатах сплять люди, мав відчуття цілковитої пустки. Пішов увімкнути світло, але, коли ще клацав умикачем, уже розумів, що в кімнаті і так світло, він просто все вимкнув, *геть усе...*

Нарешті-боєготова-А-4 до нього не підповзала, її завершення не стало переломним моментом... Та й сенс був аж ніяк не в цьому.

— Тебе використовують, щоб вбивати людей, — сказала йому Лені як могла дохідливо. — Це єдина їхня робота, і ти їм допомагаєш.

— Ми *всі* скористаємося нею, щоб одного чудового дня покинути Землю. Вознестися.

Вона засміялася: «Вознесіння» від Пьоклера?

— Настане день, — він чесно старався, — коли вбивати не доведеться. Кордони нічого не значитимуть, у нас буде весь відкритий космос...

— *Ох*, ти просто сліпий, — плюнула у нього його ж сліпотою, як робила це щодня, — сліпотою і «Kadavergehorsamkeit^[412]», прегарним слівцем, яке він уже не уявляв сказаним іншим голосом...

Але насправді він не був безвільно покірним як труп. У нього *були* політичні переконання. До певної міри, на ракетодромі політики вистачало. Управління з озброєння сухопутних військ виявляло щораз жвавіше зацікавлення ракетниками-аматорами з «Verein für Raumschiffahrt^[413]», і оце «VfR» нещодавно почало надавати Армії інформацію про свої експерименти. Корпорації й університети —

казала Армія — не хочуть ризикувати капіталовкладеннями і робочою силою заради розробок чогось настільки фантастичного, як ракети, тому Армія не має до кого звернутися, крім як до приватних винахідників і клубів на зразок «VfR».

— Курва, — сказала Лені. — Та вони всі там змовилися, невже ти цього не бачиш?

У Товаристві перспектива окреслювалася досить чітко. Без грошей «VfR» просто задихалося, Армія ж мала гроші й обхідними шляхами якусь децимцію вділяла і їм. Вибір полягав між створенням того, чого хоче Армія — прикладного обладнання, і животінням у хронічних злигоднях і мріях про експедиції на Венеру.

— А як ти гадаєш, звідки Армія бере гроші? — запитала Лені.

— Яка різниця? Гроші є гроші.

— *Hi!*

Майор Вайссман був одним із сірих кардиналів ракетодрому, умів говорити з позірним співчуттям і розсудливістю як із зосередженим мислителем, так і з маніякальним ідеалістом. З усіма і геть про все, новітній тип військового — в чомусь крамар, а в чомусь учений. Пьоклер, всевидючий, незворушний, мабуть, добре розумів: те, що відбувається на засіданнях комітету «VfR», така ж гра, як і на розлючених і голих вулицях Лені. Вся його підготовка розвинула в ньому вміння бачити аналогії — у рівняннях, теоретичних моделях, але Пьоклер уперто вважав, що «VfR» — зовсім інша, непідвладна минущому річ. А ще він знав із перших рук, що буває із мріями, якщо не підтримати їх грошима, тому одразу зрозумів, що відмовившись ставати на чийсь бік, став найближчим союзником Вайссмана. Коли майор дивився на Пьоклера, його очі змінювалися, дещо набундючене обличчя розправлялося і ставало схожим на те, яке Пьоклер вряди-годи бачив у дзеркалах і вітринах, коли був із Лені, — обличчя людини, що сприймає іншу як даність. Вайссман був настільки ж упевнений в ролі Пьоклера, як Пьоклер упевнений у ролі Лені, проте Лені зрештою таки пішла, а Пьоклеру, видно, забракло сили волі.

Себе він вважав людиною практичною. На ракетодромі говорили про материки, про оточення, ще за багато років до Генерального штабу бачили потребу у зброї, що зможе розривати союзи, перестрибувати, наче шаховий кінь, панцерники, піхоту, навіть люфтваффе. Плутократії — на заході, комуністи — на сході. Простори, моделі, ігрові стратегії.

Без надмірної пристрасті й ідеології. Практичні люди. Поки військові купались у нездобутих перемогах, ракетні інженери мусили без фанатизму думати про німецькі маневри, німецьку поразку — про вичерпність можливостей люфтваффе і втрату ним значення, про відведення фронтів, про потребу у зброї далекого радіусу дії... Але інші мали гроші, інші віддавали накази, прагнучи накласти свої жадання та сварки на те, що мало власну життєву потугу, на *technologique*^[414], чого вони так і не спромоглися зрозуміти. Поки А-4 перебувала на стадії досліджень та розробок, у них не було потреби в неї вірити, але потім, коли вона наблизиться до боєготовності, коли вони збагнуть, що мають справжню ракету, за владу над нею розгорнеться серйозна боротьба. Пьоклер це бачив. Вони були фізично дужими і розумово німецькими, не мали уяви і вміння бачити перспективу, але їм належала влада, тож йому було важко не вважати їх вищими за себе попри своє, почасти, зневажливе до них ставлення.

Лені помилялася: його ніхто не використовував. Пьоклер став додатком до Ракети задовго до того, як її збудували, — і це заслуга Лені, бо коли пішла від нього, він буквально розсипався. Дещо зміло на Hinterhof у каналізацію, решту звіяло вітром. Навіть у кіно не міг піти, лишень зрідка після роботи таки виходив з дому і намагався виловити у Шпрее шматки вугілля. Пив пиво і сидів у холодній кімнаті, осіннє світло із сірих хмар дотягувалося до нього, вже добряче ослабнувши і змарнівши, через стіни і стічні труби, прoderшись крізь засмальцьовану до чорноти фіранку і згубивши будь-яку надію, нарешті приповзало туди, де сидів, тремтів і плакав Пьоклер. Був навіть час, коли він плакав щодня цілий місяць, аж поки заробив запалення носових пазух, відтак ліг у ліжку і вигнав лихоманку потом. Опісля переїхав до Куммерсдорфа, що під Берліном, і допомагав своєму другу Мондаугену на ракетодромі.

Тепер температури, швидкості, тиски, конфігурації стабілізаторів і корпусу, стійкість і турбулентність почали просочуватися в нього і витісняти думку про втечу Лені. Вранці під його вікном — сосново-ялиновий ліс, а не скорботне міське подвір'я. Хіба він відмовляється від світу чи вступає до ордену монахів?

Якось уночі він спалив двадцять сторінок розрахунків. Інтегралі звивалися зачарованими кобрами, чудернацькі й кучеряві, подібні до

горбанів «d» лавами марширували краєм полум'я у брижі мереживного попелу — але то був єдиний його зрив.

Попервах він допомагав групі, що займалася силовою установкою, тоді ще ніхто ні на чому не спеціалізувався. Все почалося пізніше, коли з'явилися різноманітні бюро та параної, а структурні схеми підрозділів перетворилися на горизонтальні проекції в'язничних камер. Курт Мондауген, що спеціалізувався на радіоелектроніці, примудрився вирішити проблему охолодження, сам Пьоклер раптом узявся за вдосконалення датчиків вимірювання локального тиску — це стало у пригоді в Пенемюнде, коли їм доводилося від моделі завтовшки якихось 4–5 сантиметрів відводити більше сотні вимірювальних трубок. Пьоклер допомагав виробити рішення щодо *Halbmodelle*^[415]: розтинаєш модель уздовж і прикріплюєш її пласким боком до стіни випробувальної камери, а трубки виводиш до манометрів ззовні. Мешканець берлінських нетрів, розмірковував він, уміє мислити половинками пайків... але для Пьоклера це була поодиноким мить радості. Насправді, ніхто не міг претендувати на стовідсоткову належність тієї чи іншої ідеї саме йому, бо працював корпоративний розум, спеціалізація майже не мала значення, а класові розбіжності — й поготів. Суспільний спектр простягався від фон Брауна, прусського аристократа, аж до таких, як Пьоклер, що хрумкатиме яблуко на вулиці, але всі вони залежали від милості Ракети: загроза походила не лише від вибухів або падіння різноманітного залізниччя, але й від її безмовності, від мертвого тягаря її конструкції, її впертої та відчутної на дотик загадковості...

У ті дні найбільше коштів та уваги перепало групі силової установки, складно було навіть просто взяти щось із землі й не спричинити вибуху. Ставалися дрібні аварії — прогорав алюмінієвий кожух двигуна, деякі моделі форсунок викликали резонансне загоряння, і палаючий двигун рвало на шматки, а потім, 34-го, сталася вже велика аварія. Доктор Вамке надумав змішати перекис зі спиртом до впорскування в камеру двигуна і подивитися, що з того вийде. Полум'я запалювання загугоноло трубопроводом назад у бак, вибухом знищило випробувальний стенд, загинув доктор Вамке, а з ним іще двоє. Перша кров, перші жертви.

Курт Мондауген сприйняв це як знак, він був із тих німецьких містиків, що вирости, читаючи твори Гессе, Стефана Георга та Ріхарда

Вільгельма і були готові прийняти Гітлера на ґрунті Деміанової метафізики^[416]. Видавалося, що пальне й окислювач він розглядав як пару протилежностей за принципом «чоловік і жінка», з'єднаних у містичному яйці камери згоряння: творення і руйнування, вогонь і вода, хімічний плюс і хімічний мінус...

— Валентність, — заперечував Пьоклер, — це стан зовнішніх оболонок, і не більше.

— А ти подумай, — сказав Мондауген.

Був іще Фарінгер, аеродинамік, що ходив у Пенемюнде до соснового бору із дзенським луком і скаткою пресованої соломи для занять дихальною гімнастикою, натягування і спускання тятиви, і так раз за разом. У час, коли його колеги божеволіли від того, що називали «Folgsamkeitsfaktor»^[417], це заняття здавалося досить недоречним. Проблема полягала в тому, щоб змусити повздовжню вісь Ракети в усіх точках дотримуватися курсу по дотичній до її траєкторії, і Ракета для Фарінгера була товстою японською стрілою. Поставала необхідність стати — в якомусь сенсі — одним цілим з Ракетою, її траєкторією та мішенню, «не *силувати* її, але здатися їй, вийти з ролі стрільця. Неподільний акт. Ви — і агресор, і жертва, і ракета, і параболічний маршрут польоту, а також...» Пьоклер так і не зрозумів, про що говорив той чоловік, а Мондауген зрозумів геть усе. Мондауген був тут бодгісатвою, приїхав із заслання у Калагарі, і хай би яке світло там його просвітлювало, він повернувся до світу людей і націй, щоб грати роль, яку сам собі обрав, хоча ніколи й не пояснював причини. На *Südwest* він уже не вів щоденників, не писав листів додому. У 1922-му там сталося повстання бондельсвартів, були й інші заворушення по всій країні. Його радіоексперименти припинилися, разом з кількома десятками інших білих він заховався на віллі місцевого землевласника на прізвище Фоппл — те місце було справжньою твердиною, оточеною з усіх боків глибокими ярами. По кількох місяцях облоги та п'яної гульні Мондауген, «сповнений глибокої відрази до всього європейського», наодинці подався у буш, і все скінчилося життям серед оватжимба, племені трубокозуба, що вважається найбільш бідним серед гереро. Прийняли його без жодних запитань. Він вважав себе там, та і тут, якимось радіопередавачем, вірив: хай би що він передавав, воно їм принаймні не загрожує. У його електромістицизмі тріод відігравав таку ж засадничу роль, як і хрест у християнстві.

Уявімо собі, що его, «я», яке страждає від власної, прив'язаної до часу історії, — це сітка, а внутрішнє «Я», глибше та правдивіше, — це струм між катодом і анодом. Постійний чистий потік. На сітці сигнали — чуттєві дані, відчуття, спогади, що переміщуються і модулюють струм. Ми живемо життями, що є формами хвилі, із часом вони постійно змінюються то на плюс, то на мінус, і тільки у миті великого спокою стає можливим знайти чистий, без дрібки інформації, стан нульового сигналу.

— В ім'я катода, анода і святої сітки? — запитав Пьоклер.

— Так, дуже добре, — всміхнувся Мондауген.

Серед усіх них, мабуть, найближчим до нуля був африканець Енціан, протеже майора Вайссмана. У *Versuchsanstalt*^[418] його поза очі називали «Чудовиськом Вайссмана», либонь, не стільки через расизм, скільки з огляду на те, як вони виглядали поруч: Енціан на фут нависає над Вайссманом, що вже починає лисіти і здається дуже вченим, Вайссман же, своєю чергою, поглядає вгору на африканця крізь лінзи окулярів завтовшки з денце пляшки, час від часу підбігає, щоб не відстати, коли обоє простують хідником чи лабораторіями та кабінетами, бо Енціан вивищується у будь-якому приміщенні та краєвиді початку Ракетних днів... Перший виразний Пьоклерів спогад про нього: у випробувальному залі у Куммерсдорфі, в оточенні електричних кольорів — зелені пляшки азоту, товсте сплетіння червоних, жовтих і блакитних труб, Енціанове мідне обличчя, а на ньому той самий спокій, що час від часу осяває Мондаугенове лице, Енціан в одному із дзеркал роздивляється відображення ракетного двигуна за запобіжною перегородкою: у застою повітрі цеху, сповненого останніх корчів хвилювання перед запуском, бажання закурити, недоречних молитов, Енціан перебував у *мирі*...

Пьоклер переїхав до Пенемюнде 1937 року з дев'ятьма десятками інших. Вони зазіхнули на Тяжіння, тому необхідно було підготувати береговий плацдарм для вторгнення. Ніколи за все своє життя, навіть будучи чорноробом у Берліні, Пьоклер так не гарував. Протягом весни та літа авангард пристосовував під випробувальну станцію невеличкий острівець на Грайфсвальдер-Ої: перемощували дорогу, тягли кабелі й телефонну лінію, зводили житлові приміщення, туалети й склади, копали бункери, місили бетон, без кінця-краю розвантажували ящики з інструментами, мішки з цементом, бочки з паливом. Вантажі

перевозили на старезному поромі. Пьоклер пам'ятає вичовганий червоний плюш і подряпаний лак у тьмяних каютах, облуплені покриття, астматичний позіх парового гудка, сморід поту, сигаретного диму і дизельного пального, тремтіння м'язів рук і ніг, втомлені жарти, виснаження під кінець робочого дня, а також власні мозолі у позолоті призахідного сонця...

Того літа море було здебільшого блакитним і дуже спокійним, але восени погода змінилася. З півночі прийшли дощі, температура різко впала, у складські намети вривався вітер, велетенські хвилі гуркотіли цілими ночами — вода на п'ятдесят метрів від берега була білою. Бризки від кучерів великих бурунів пір'ям укрили сушу. Пьоклер мешкав у рибальській хатині й повертався з вечірніх прогулянок у тонкій соляній масці. Лотова дружина. На яке лихо посмів він озирнутися? Втім, уже знав, на яке.

Та пора року нагадала йому дитинство і пораненого пса. Самотиною гуляючи посеред мокречі, він зажурено думав про Лені, вигадував сценарії їхньої зустрічі за вишуканих чи драматичних обставин: у міністерстві, театральному фое — на ньому повисли дві-три вродливі жінки у коштовностях, генерали та промисловці підскакують піднести вогонь до американської сигарети, дослухаються до його придуманих на ходу розв'язань проблем, які Лені уявляє хіба що дуже приблизно. Найприємніша з таких фантазій приходила до Пьоклера, коли той сидів у вбиральні: він злегка тупотів ногами, з вуст линув шепіт фанфар, тож він проводив там час із неабиякою втіхою...

Але тягар його безталанного берлінського внутрішнього «я» тиснув і далі. Він розмовляв із ним, слухав, мацав його, але «я» не розчинялося і нікуди не зникало, існувало собі далі, було прохачем у кожному закамарку, безсловесно благало — очима, простягнутими руками, цілком упевнене у своєму вмінні завдавати мук сумління. Робоча метушня у Пенемюнде і добірне товариство в трактирі шановного Галлігера на Ої — все це дозволяло дочекатися хорошої для запуску ракети погоди, але й робило Пьоклера дедалі вразливішим. Холодні ночі без жінки, гра в карти й шахи, чоловічі посиденьки за пивом, жахливі привиддя ночі, з яких треба виборсуватися самому, бо не було кому потермосити, щоб прокинувся, нікому обійняти, коли фіранку на вікні поглинає тінь, — того листопада все це його наздогнало, а чи він просто не став тікати. Захисний рефлекс, бо

відбувалося щось насправді жаске. Раз чи двічі під час ефедринових досвіткових кивань *ja, ja, stimmt, ja*, позаяк деякі речі носиш не в голові, а *на* голові, й відчуваєш, як вона гойдається — майже урівноважена, він відчував, як його кудись зносить... якийсь допуск у розрахунках, кресленнях, графіках і навіть у вже виготовлених грубих моделях... щоразу, коли таке з ним ставалося, він починав панікувати і відступати у твердиню невсипущого Пьоклера, гупало серце, ломило руки й ноги, дихання перехоплювало з тихим *гунг*... Щось хотіло його упіймати, щось тут, серед паперів. Жах перед згасанням на ім'я Пьоклер знав, що це Ракета — вона вабить його до себе, але навіть якщо він і знав, що у чомусь подібному до згасання можна звільнитися від самотності й невдач, остаточно звабити його не вдалося... От він і стрибав, як сервоклапан із шумною подачею, через Нуль, між двома бажаннями — особистим самоусвідомленням і безособовим спасінням. Мондауген усе це бачив, бачив Пьоклера наскрізь. Попри співчуття, природно, у нього не було для друга якогось готового рішення, Пьоклеру доведеться самотійно шукати шлях до нульового сигналу, самому прокладати свій правдивий курс.

На початок 38-го ракетна база в Пенемюнде вже набула певних обрисів, і Пьоклер перебрався на суходіл. Маючи щонайбільше трактат Штодда про парові турбіни і трохи корисних даних, які час від часу надходили з університетів Ганновера, Дармштадта, Лейпцига та Дрездена, група силової установки випробовувала ракетний двигун з тягою півтори тонни, з тиском у камері згоряння 10 атмосфер і тривалістю роботи 60 секунд. Швидкість витікання продуктів згорання становила 1800 метрів за секунду, але вони прагнули досягти 2000, називали цей показник чарівним у буквальному сенсі. Як деякі гравці на біржі знають, коли треба зупинитись, інстинктивно вгадують невидимі цифри, але *швидкість змін*, першу і другу похідну, власною шкірою відчувають, коли слід включитися, триматися або вийти, є такі самі інженерні рефлексії, налаштовані завжди, будь-якої миті знати, що за наявності ресурсів можна втілити у робоче устаткування, що є «посильним». Того дня, коли швидкість витікання 2000 метрів за секунду стала посиленою, раптом виявилось, що й до самої А-4 не надто далеко. Тоді небезпека полягала у тому, щоб не спокуситися надто хитрими рішеннями, але від такого ніхто не застрахований. Заледве чи знайшовся б розробник — серед них і Пьоклер, — який би

не запропонував бодай одну хитромудру установку, якусь голову Горгони з переплетінням труб, трубочок, складних дрібничок для контролю тиску, соленоїдів поверх керуючих клапанів на допоміжних клапанах резервних клапанів; додатками до цих чудернацьких пропозицій друкували сотні сторінок номенклатури клапанів, обіцяючи величезну різницю між тиском у камері та виходом із сопла — все просто чудово, якщо ви не переймаєтеся надійністю поведінки мільйонів рухомих деталей. Але якщо вам потрібен надійний робочий двигун, який військові могли б використовувати в польових умовах для вбивання людей, реальна інженерна проблема полягає в тому, що все має бути якомога простішим.

Наразі запускалася модель А-3, охрещена пустотливими техніками не шампанським, а флягою рідкого кисню. Основна увага почала зміщуватися із силової установки до системи наведення. Телеметрія під час пробних запусків була зовсім примітивною. Термометри і барометри запечатували у водонепроникну комірку з кінокамерою, під час польоту камера знімала рух стрілок на датчиках. Після польоту плівку виймали і переглядали дані — інженери сиділи й дивилися кіно про циферблати. Тим часом «гайнкелі» ще й скидали залізні моделі Ракети з висоти 20 000 футів. Падіння фільмувалося із землі кінотеодолітами «Асканія». У денних зйомках були кадри з висоти 3000 футів, коли модель долала звуковий бар'єр, — дивне поєднання німецького розуму і швидкого мерехтіння послідовних знімків щонайменше двох століть, відколи Лейбніц, створюючи диференційне числення, користувався таким самим підходом, розкладаючи траєкторії гарматних ядер у повітрі, тож тепер Пьоклер от-от мав отримати докази, що ці методи вийшли за рамки зображень на плівці — до живих людей.

На квартиру він повернувся десь уже перед заходом сонця, надто втомлений, а чи заглиблений у думки, щоб дивуватися палахкотінню кольорів у квітнику, щоденним змінам в обрисах Станції, навіть сьогоднішній тиші на випробувальних стендах. Він чув запах океану і майже уявляв себе кимсь таким, хто цілорічно живе на морському курорті, але рідко виходить на пляж. Час від часу у Пенемюнде-Вест злітав або приземлявся винищувач, відстань приглушувала шум моторів до тихого муркотіння. Віяв пізній морський бриз, ніщо не віщувало Пьоклеру якоїсь несподіванки, крім усмішки колеги, що жив

за кілька кімнатчин від нього і тепер спускався сходами казарми, коли Пьоклер підіймався нагору. Пьоклер зайшов до свого помешкання і побачив її на ліжку, носочки ніг біля квітчастої валізки, спідниця натягнута на коліна, очі сполохані, приречені, шукають його погляд.

— Гер Пьоклер? Я ваша...

— Ільзе. Ільзе...

Він, напевно, її обійняв, ухопив на руки, обцілував, засмикнув фіранку. Такий от рефлекс. Її волосся було перев'язане коричневою оксамитовою стрічкою. Він пам'ятав, що раніше її волосся мало світліший відтінок, було коротшим — але воно росте, тому й темнішає. Скоса поглянув на її обличчя, і вся його порожнеча сповнилася відлуння. Вакуум його життя постав перед загрозою знищення натиском любові. Спробував залатати його підозрами, шукаючи схожості з обличчям, яке востаннє бачив над плечем її матері, очі, досі припухлі після сну, опущені впоперек спини Лені у дощовику, обидві виходять у двері, котрі, як він думав, зачинилися назавжди, — вдаючи, що не знаходить схожості. Можливо, вдаючи. Чи насправді це те ж обличчя? За роки так багато забулося, оте пухкеньке дитяче личко без особливих прикмет... Тепер він боявся його навіть обійняти, боявся, що серце вибухне. Запитав:

— Довго чекала?

— Від обіду. — Вона поїла у їдальні, майор Вайссман привіз її потягом зі Штеттина, і дорогою вони грали у шахи. Майор Вайссман грав повільно, тож партії вони так і не закінчили. Майор Вайссман накупував їй солодошів, передавав вітання і просив вибачення за те, що не може дочекатися сам...

Вайссман? Що то було? Пьоклера охоплює мінлива, несмілива лють. Видно, вони все знали — весь цей час. Про його життя відомо геть усе, як про вбогу комірчину з вузьким ліжком, стільчиком і лампочкою для читання.

Отже, між ним і цим неможливим поверненням стояв гнів, який і вберігав його від любові, на яку він ніяк не міг зважитися. Треба вдовольнитися розпитуванням доньки. Сором, який він відчував, допустимий, сором і холодність. І вона, видно, відчула, бо сиділа геть тихо, лише ногами нервово перебирала, а голос мала настільки приглушений, що він не завжди чув сказане.

Сюди її вирядили з якогось місця у горах, де зимно навіть улітку, — там усе оточене колочим дротом, яскраві ліхтарі під бляшанками світяться цілу ніч. Там не було хлопців, самі дівчата, матері, старі бабці — всі жили в бараках, спали на багатоярусних нарах, іноді по двоє на одному солом'яному матраці. У Лені все добре. Іноді до бараку заходив чоловік у чорному однострої, і Мутті кудись за ним ішла, її не бувало по кілька днів. Коли поверталася, не хотіла говорити, не хотіла обіймати Ільзе, як робила це зазвичай. Іноді плакала й казала Ільзе дати їй спокій, тож Ільзе йшла бавитися з Йоганною та Ліллі під сусіднім баракком. Вони викопали у землі схованку, натягали туди ляльок, капелюшків, сукенок, туфель, старих пляшок, журналів з малюнками — все те познаходили біля колючого дроту на купі скарбів, як вони її називали, на величезному звалищі, яке безперестанку диміло вдень і вночі, його огнисту заграву було видно з віконечка у баракку з горішніх нар, де вона спала разом з Ліллі в ті ночі, коли не було Лені...

Але Пьоклер майже не слухав, бо вже отримав деякі суттєві дані: вона була у якомусь певному місці, з конкретним положенням на карті й адміністрацією, до якої можна звернутися. А чи зможе він її знайти? От дурень. А чи зможе він якось влаштувати її звільнення? Якийсь чоловік, видно комуняка, у все це її вплутав...

Курт Мондауген був єдиною людиною, якій можна довіритися, але Пьоклер розумів, хоча вони ще й не говорили про це, що обрана Мондаугеном роль не дозволить йому допомогти.

— Це називається «табори перевиховання», ними опікується SS. Я переговорю з Вайссманом, але може і не спрацювати.

Він знав Вайссмана ще з Африки, вони разом просиділи місяці облоги на віллі Фоппла: Вайссман виявився одним із тих, хто переконав Мондаугена піти жити в буш. Але тут, серед ракет, вони знайшли спільну мову — чи то з якихось для Пьоклера незрозумілих міркувань, а чи з огляду на глибший зв'язок, що завжди між ними був...

Вони стояли на даху монтажного корпусу, острівець за шість миль у морі було добре видно, а це означало, що завтра погода зміниться. Десь на осонні молотком гупали по сталі, били каденціями, чистими, як пташине щебетання. Довкола них тремтіло у серпанку блакитне Пенемюнде, марево бетонних і сталевих мас віддзеркалювало полуденну спеку. Повітря струменіло, наче камуфляж, — під ним, здається, відбувалося щось іще, таємне. Будь-якої миті ілюзія, що вони на чомусь стоять, може зникнути, і вони впадуть на землю. Пьоклер втупився поглядом кудись поверх боліт, геть безпомічний.

— Я маю щось зробити. Хіба ні?

— Ні. Треба вичекати.

— Це неправильно, Мондаугене.

— Треба вичекати.

— А як Ільзе? Вона має повернутися?

— Не знаю. Але наразі вона тут.

Отже, як це зазвичай у таких випадках і ставалося, Пьоклер вибрав мовчанку. Якби він вибрав щось інше, ну, раніше, коли ще був час, вони всі могли б урятуватися, могли б навіть виїхати з країни, але тепер запізно, бо нині, коли йому захотілося перемін, змінювати вже нема чого.

Ні, коли чесно, не так і довго він розмірковував про колишню нейтральність. Не мав певності, що зможе її перерости.

Вони пішли з Ільзе на прогулянку штормовим берегом — годували качок, досліджували сосновий бір. Їй навіть дозволили подивитися на запуск. Для нього це було своєрідним посланням, проте зрозумів він його не одразу. Означало воно, що нема порушень безпеки: *хай би кому і що вона розповідала, це не має значення*. Їх струснуло ревіння Ракети. Ільзе вперше притулилася до нього й обійняла, а йому здалося, що це він за неї тримається. Двигун від'єднався зарано, і Ракета гепнулася десь у Пенемюнде-Вест, на території люфтваффе. Клуби брудного диму потягли за собою несамовитий парад верескливих пожежних машин і вантажівок з робітниками. Ільзе глибоко зітхнула і стиснула його руку.

— Це ти зробив, аби вона впала, тату?

— Ні, цього не повинно було статися. Вона мала полетіти величезною дугою, — накреслена рукою парабола тяглася далі, охоплювала випробувальні стенди, монтажні цехи, стягуючи їх

воєдино, наче хрести, які священники креслять у повітрі, ділячи парафіян начетверо...

— А куди вона летить?

— Куди скажемо летіти.

— А я зможу колись у ній полетіти? Мені буде всередині місце?

Запитання вона поставила складне.

— Колись, — відповів Пьоклер. — Колись, може, полетиш на Місяць.

— На *Місяць*... — так, ніби він зараз розповідатиме їй казку. Коли ж не почула казки, склала свою. Інженер у сусідній кімнатці мав приколоту до стіни карту Місяця, тож Ільзе розглядала її багато годин поспіль, розмірковуючи, де хотіла б жити. Проминувши яскраві промені Кеплера, суворе усамітнення Південних узгір'їв, вражаючі краєвиди Коперника й Ератосфена, вона обрала невеликий затишний кратер у морі Спокою під назвою «Маскелайн Б». Вони — Мутті, вона і Пьоклер — збудують собі хатинку на самому його краю, з одного вікна буде видно золоті гори, з іншого — широке море. І в небі — зелено-блакитна Земля...

А чи варто було їй казати, чим насправді є оті місячні «моря»? Що там нема чим дихати? Його лякала власна необізнаність, неспроможність як батька... Ночами, коли Ільзе згорталася за кілька футів калачиком на полотняній армійській розкладайці, маленька сіра білочка під ковдрою, він навіть думав, а чи не буде їй справді ліпше під опікою Райху. Він чув про табори, але нічого зловісного в них не бачив: вірив казенному слову «перевиховання». *Я так усе зіпсував... а там у них кваліфіковані люди... навчений персонал... знають, що потрібно дитині...* втуплювався в електричну мряку цієї частини Пенемюнде, що на клапті його стелі малювала карту пріоритетів, покинутих мрій, прихильності в очах берлінських майстрів фантазій, а Ільзе іноді шепотіла йому перед сном казку про Місяць, де вона житиме, аж поки він безмовно не переносився у той світ, який, зрештою, усе ж таки не був цим світом: на карту без національних кордонів, розкату і підбадьорливу, де літати настільки ж природно, як і дихати, — але ж я пада... ні, підіймаємося, поглянь униз, нема чого боятися, цього разу все добре... так, політ сталий, усе в нормі... так...

Пьоклер сьогодні ввечері тільки свідчить — а може, і насправді бере участь. Йому не показали, що саме. Поглянь-но сюди, зараз тут

посприяють Фрідріху Августу Кекуле фон Штрадоніцу у здійсненні його мрії 1865 року, великої Мрії, яка революціонізує хімію й уможливить «IG». Щоб потрібний матеріал дістався потрібного мрійника, геть усе й усі, що мають до цього стосунків, повинні займати своє місце у схемі. І дуже добре, що Юнг подарував нам уявлення про колективне несвідоме, завдяки чому наші сні зліплено з одного тіста, але як так стається, що кожного з нас у своїй окремішності як індивідуума відвідує саме те, що нам потрібно? Чи не вказує це на існування якогось каналу зв'язку? Якоїсь бюрократії? Чому б «IG» не ходити на сеанси? Вони повинні мати доволі близькі стосунки з бюрократами по іншій бік... І тут мрія Кекуле проходить маршрутом повз точки, які можуть вигнутися дугою крізь тишу у яскравому небажанні жити всередині рухомого моменту, недосконале людське світло, яке стає на перешкоді серйозним бінарним рішенням цих агентів, що нині дозволяють космічному Змієві у фіолетовій величі його луски, у сяєві геть нелюдським проминути — без відчуттів, без подиву (після того, як проведеш тут трохи часу — хай би що це означало, — один з таких архетипів починає дуже скидатися на інший, ось лунає голос одного з нових наймитів, з юрми смугастих накидок, що прибули першого дня: «Ого! Це ж бо *Дерево Творіння!* Хіба ні? Хай йому грець!» — але вони заспокоюються досить швидко, сваряться зі своїми рефлексами через Намір Витріщатися, самокритика, знаєте, ота дивовижна методика, начебто і не повинна спрацьовувати, але працює... Ось короткий виклад проблеми Кекуле. Хотів стати архітектором, але виявилось, що став одним з Атлантів хімії, більша частина органічного крила цієї стрункої системи назавжди лягла на його плечі — не просто у рамках «IG», але Світу, якщо ви, звичайно, бачите цю різницю, хе-хе... Знову ж таки, це вплив Лібіха, великого професора хімії, чиїм іменем названа вулиця у Мюнхені, на якій жив Пьоклер, коли ходив до Політехніки. Лібіх уже працював у Гіссенському університеті, коли Кекуле туди лишень вступив, і саме він надихнув юнака змінити сферу інтересів. Кекуле збагатив хімію уявою архітектора, то була критична переміна, а сам Лібіх, здається, відіграв роль шлюзу чи сортувального демона, якого колись запропонував його молодий сучасник Клерк Максвелл, допомагаючи зосередити енергію в обраній кімнаті Творіння за рахунок усіх інших (пізніші свідки висунули здогад, що Клерк Максвелл запропонував

свого Демона не так для зручності тлумачення засадничих основ термодинаміки, як у сенсі іносказання, параболи *дійсного існування* людей на зразок Лібіха... і можна собі уявити, наскільки далеко на той час зайшло витіснення, якщо зважити, до якої міри Клерк Максвелл мусив кодувати свої застереження... аякже, деякі теоретики, звичайно, котрі вбачали щось зловісне навіть у знаменитій фразі *місіс* Клерк Максвелл: «Ходімо додому, Джеймсе, тобі це починає подобатися», висували радикальну здогадку, мовляв, уже самі Рівняння Поля містять лиховісні застереження, і на доказ цього наводили тривожну близькість Рівнянь до поведінки схем подвійного інтегрування у системі наведення ракети А-4, те саме подвійне підсумовування щільності струмів, яке привело архітектора Етцеля Ольша до спорудження для архітектора Альберта Шпеєра підземної фабрики у Нордгаузені саме такої символічної форми...). Молодий колишній архітектор Кекуле подався вишукувати серед молекул часу приховані форми, які — він це знав напевне — таки там були, форм, про які він любив думати не як про справжні фізичні структури, а як про «раціональні формули», що показували стосунки у «метаморфозах», — у такий вигадливий спосіб, на манір ХІХ сторіччя, він називав «хімічні реакції». Але він міг візуалізувати. Він *бачив* чотири хімічні зв'язки вуглецю, розташовані на вершинах тетраедра, — він *показав*, як атоми вуглецю можуть поєднуватися один з одним у довгі ланцюжки... Але він зайшов у глухий кут, коли наштовхнувся на бензол. Йому було відомо, що там шість атомів вуглецю, і до кожного приєднується кисень — але він не бачив форми, аж поки вона не наснилася, поки його не змусили її побачити, аби інших спокусила її фізична краса, і вони почали думати про неї як про креслення, як про основу для нових сполук, нових комбінацій, і в такий спосіб виникла нова галузь ароматичної хімії, що вступила у спілку з безбожною силою, з'явилися нові методи синтезу, виникло нове німецьке виробництво фарб і постала «ІG»...

Кекуле наснився Великий Змій із хвостом у пащі, примарний Змій навколо Світу, і підлість, цинізм полягала у тім, як це видіння слід було використати. Змія, що проголошує: «Світ — штука самодостатня, циклічна, резонансна, він завжди повертається на круги своя», — необхідно ввести у систему, чия єдина мета — *порушення* Циклу. Беручи і нічого не віддаючи, вимагаючи, щоб «продуктивність» і

«надходження» лише зростали, Система забирає у решти світу величезні обсяги енергії, щоб її невеличка і нестямна частка давала прибуток, тож не просто більшість людства, а більшу частину Світу — тваринного, рослинного й мінерального — задля цього буде знищено. Система може розуміти, а може і не розуміти, що наразі вона лишень виторгує собі трохи часу, а час — від самого початку штучний ресурс, він не має жодної цінності ні для кого і ні для чого, крім самої Системи, якій рано чи пізно прийде гаплик, коли її потреба в енергії стане настільки неосяжною, що Світ не зможе її задовольнити, і вона потягне за собою всі невинні душі у ланцюжку життя. Жити всередині Системи — те ж саме, що їхати автобусом, яким кермує схиблений на самогубстві маніяк... хоча він і досить товариський, безугавно сипле дотепами через гучномовець: «Доброго ранку, хлопці й дівчата, ось ми в'їжджаємо у Гайдельберг, пам'ятаєте приспів «Я серце в Гайдельбергу загубив», так от, маю тут приятеля, що втратив обидва *вуха!* Не зрозумійте мене хибно, загалом, це дуже гарне містечко, тут дуже доброзичливі люди, ну, звичайно, коли не б'ються на дуелях. А якщо серйозно, то вони вас чудово приймуть, хоча й ключів од міста не дадуть, а дадуть дерев'яний молоток, щоб затички з бочок вибивати!» тощо. І ви їдете собі місциною, де світло безперестанку змінюється — з'являються і зникають зámки, купи каміння, місяці різноманітних форм і барв. Зупинки у незвичайні світанкові години і з незрозумілих причин, виходите розім'яти ноги у залитих вогнями рампи дворах, де під велетенськими і пахучими уночі евкаліптами сидять за столом старі, тасують старовинні колоди, зашмульгані й потерті, ляскають мечами, чашами і старшими козирами у мерехтливому світлі, за ними вхолосту деренчить автобус, чекає — *пасажири мають зайняти свої місця*, і хай би як вам хотілося тут залишитися і навчитися цієї гри, зустріти за цим спокійним столом старість — марна річ: за дверима автобуса у випрасуваній уніформі чекає він, Повелитель Ночі, перевіряє квитки, посвідчення особи та проїзні документи, сьогодні владарює скіпетр підприємництва... кивком голови пропускає повз себе, і ви зиркаєте на його обличчя, на шалені й рішучі очі, а тоді протягом кількох несамовитих ударів серця згадуєте, що так, для вас усе це скінчиться кров'ю, потрясінням, в якому не буде гідності, — але подорож має тривати... над вашим сидінням, де повинна бути рекламна табличка, висить цитата з Рільке: «Хоч раз, раз^[419]...» Одне з

найулюбленіших Їхніх гасел. Нема вороття, нема спасіння, нема Циклу — це не те значення, що Вони чи їхній блискучий найманець Кекуле надав Змію. Ні, бо Змій означає — як там? — що шість атомів вуглецю в бензолі фактично згорнуті в кільце — *достоту так само, як змії із хвостом у пащі*, ЗРОЗУМІЛЮ? «Добре відоме нам сьогодні Ароматичне Кільце, — на цьому місці старий професор Пьоклера Ласло Джемф виймає з кишеньки для годинника золотий шестикутник із німецьким хрестом посередині — почесну медаль від «IG Farben», розсипає жартики, як цей старий пердун добре вміє робити, мовляв, йому більше подобається думати про цей хрест не як про німецький, а як про символ чотиривалентності вуглецю... — але *хто*, — підносить простерті руки, як джазовий диригент, — хто наслав *Мрію*? — Ніколи не збагнеш, наскільки риторичним є запитання Джемфа. — Хто наслав нового змія до нашого понищеного саду, вже надто оскверненого, надто переповненого, щоб вважатися осередком невинності, — якщо тільки невинність не є у наш час нейтралом, нашим мовчазним відходом у механістичну байдужість, куди Змій Кекуле прийшов не знищувати, але вказати нам на втрату... нам були дані певні молекули, саме такі комбінації, а не інші... ми використовували знайдене у Природі, безперечно, хоча, мабуть, і безсоромно, але Змій прошепотів: «*Їх можна змінити*, а тоді скласти зі сміття нові молекули...» А чи може мені хтось сказати, що він такого іще нашептав? Нумо — хто знає? Ви. Скажіть мені, *Пьоклере*...»

Його власне ім'я прогуркотіло над ним громовим ударом, і, безперечно, то був ніякий не проф. д-р Джемф, а колега, що жив трохи далі по коридору і цього ранку був черговим з побудки. Ільзе саме розчісувала волосся й усміхалася до Пьоклера.

Потрохи його денні справи йдуть на краще. Інші ставали ближчими, уже не ховали очей, знайомилися з Ільзе і зачаровувалися. Якщо він і бачив у їхніх обличчях щось іще, то не звертав на це уваги.

Аж одного вечора він повернувся з острівця трохи напідпитку, трохи у збуджено-піднесеному настрої через завтрашній запуск і побачив, що в його кімнатці нікого нема. Ільзе, її барвіста валізка, одяг, який вона звичайно розкидала по розкладайці, — геть усе зникло. Нічого не залишилося, тільки клопот міліметрівки (на переконання Пьоклера, дуже корисний папір, коли треба притлумити страх експоненціальних кривих до лінійного, безпечного), такої ж, на якій

вона малювала свої місячні будиночки. «Папі, мені веліли повернутися. Може, мені ще коли-небудь дозволять з тобою побачитися. Дуже сподіваюся на це. Дуже люблю тебе. Ільзе».

Курт Мондауген застав Пьоклера на розкладайці Ільзе, він лежав і вдихав те, що йому здавалося запахом її волосся на подушці. Якусь хвилину він сам себе не тямив, казав, що вб'є Вайссмана, саботуватиме ракетну програму, кине роботу і проситиме притулку в Англії... Мондауген сидів і лишень слухав, що він верзе, раз чи двічі торкнувся його плеча, димів люлькою, аж поки нарешті десь о другій чи третій годині ранку Пьоклер виклав кілька нереальних варіантів розвитку подій, досхочу наплакавшись і налаявшись, пробив кулаком дірку до кімнатки свого сусіда — той саме хропив у забутті. На той час, вже охолонувши до рівня роздратованого інженерського елітизму: «Довбухи вони твердолюбі, навіть не знають, що таке синус і косинус, а хочуть мене напоумити...», — він погодився, що так, треба зачекати, наразі нехай роблять свою чорну справу...

— Якщо я влаштую тобі зустріч із Вайссманом, — все-таки запропонував Мондауген, — все буде добре? Спокійно?

— Ні. Тільки не з ним... Не тепер.

— Як будеш готовий, скажи. *Як будеш* готовий, то і сам знатимеш, що робити. — Це він дозволив собі командний тон? Видно, побачив, що Пьоклеру конче потрібно опинитися під чийось началом. Лені колись уміла втихомирювати чоловіка виразом обличчя, знала, яких жорстоких зморшок він очікує від її рота, який тон голосу хоче почути... покинувши його, вона покинула безробітного слугу, що піде за першим-ліпшим, хто покличе, — просто

ЖЕРТВА У ВАКУУМІ!

Nur... ein...Op-fer!

Sehr ins Vakuum,

(«Чи хтось скористається перевагою наді мною?»)

Wird niemand ausnut-zen mich, auch?

(«Звичайний раб, але нема на кого працювати?»)

Nur ein Sklave, ohne Her-rin, (я-та та-та)

(«Та-а на дідька далась мені свобода такою?»)

Wer zum Teufel die Freiheit, braucht?

(А тепер усі разом, усі мазохісти, особливо ті, хто не має з ким сьогодні ввечері, хто залишився на самоті зі своїми фантазіями, які аж ніяк не скидаються на здійсненні, — нумо, приєднуймося до наших братів і сестер, дайте всім знати, що ви живі та щирі, спробуймо пробитися крізь тишу, спробуймо дотягтися і згуртуватися...)

Світло натрію не так б'є у очі в Берліні,
Іду я до бару, нікого не бачу там нині,
Ох, ліпше бути
У грецькій траге-дії трутом,
Ніж ЖЕРТВОЮ ВАКУУМУ сьогодні вно-чі!

Дні Пьоклера минали один за одним, не надто відрізняючись. Черговий ранок поринає в одноманітну повсякденність зими. Тепер він принаймні навчився вдавати спокій, навчився відчувати збори, просування до війни — таке притаманне програмам з озброєння. Спершу виникає депресія або безпричинна тривожність, можуть виявлятися спазми стравоходу і забуті зі світанком сновидіння. Ловиш себе на тому, що вранці перш за все пишеш самому собі записки: спокійні, обґрунтовані запевнення для знервованої тривоги всередині. 1. Це така комбінація. 1.1. Це скалярна величина. 1.2. Її негативні аспекти розподілені ізотропно. 2. Це не змова. 2.1. Це не вектор. 2.1.1. Він ні на кого не спрямований. 2.1.2. Він не спрямований на мене... тощо. Присмак металу в каві дедалі відчутніший, що не етап, то криза — щоразу глибша за попередню. За оцим «робота-як-робота-нітрохи-не-гірша-за-інші-роботи», здається, приховане щось марнотне, щось конечно, воно що не день стає ближчим до прояву. («Нова планета Плутон, — шепотіла вона колись давно, лежачи у затхлій темряві, її довга, як у Асти Нільсен^[420], верхня губа тої ночі кривилася, нагадуючи владний над нею місяць, — Плутон тепер у моєму знаку, пазурі знака тримають міцно. Рухається повільно, так повільно і так далеко... але він вирветься на волю. Цей лиховісний фенікс, що сам готує свою загибель у вогні... *навмисне воскресіння*. Інсценоване. Під контролем. Без милосердя, без втручання Бога. Дехто зве його планетою Націонал-Соціалізму, Брунгюбнер^[421] зі своєю компанією,

всі ті, що тепер намагаються підлизатися до Гітлера. Вони не знають, що кажуть *буквальну правду*... Ти вже прокинувся? Франце...»)»

А війна щораз ближче, а гра в пріоритети і політиканство дедалі серйозніша: сухопутні війська супроти люфтваффе, Управління озброєння супроти Міністерства постачання, SS, якщо взяти до уваги їхні прагнення, проти геть усіх, і навіть тліюче невдоволення, яке за кілька наступних років переросте у двірцевий переворот проти фон Брауна через його молодість і кілька невдалих випробувань — хоча, бачить небо, такого завжди було вдосталь, це ж хліб усієї політики випробувальної станції... Але, загалом кажучи, результати випробувань вселяли все більше і більше надій. Неможливо було думати про Ракету і не думати про *Schicksal*^[422], про зростання наперед визначеної і, можливо, дещо потойбічної форми. Команди влаштовували пуски некерованої серії А-5, деякі спускали на парашутах, тож ракети досягали висоти у п'ять миль мало не зі швидкістю звуку. Хоча розробники системи наведення і мали ще над чим працювати, на той час вони перелаштувалися на стабілізатори з графіту, відхилення від курсу зменшили до п'яти градусів і втішались більшою сталістю Ракети.

Якось узимку Пьоклер відчув, що таки зможе пережити зустріч із Вайссманом. Застав есесівця з настороженістю за скельцями окулярів, наче за вагнерівськими щитами, готового до неприйнятних крайнощів — гніву, звинувачень, якогось рукоприкладства. Наче зустрічався із кимось чужим. Їм не довелося поспілкуватися з часу Куммерсдорфа, з часу старої Ракетенфлюгплац. Упродовж цієї чверті години в Пенемюнде Пьоклер усміхався більше, ніж упродовж усього минулого року: казав, як захоплюється роботою Пьольманна над системою охолодження для силової установки.

— А ділянки перегріву? — запитав Вайссман. І це було слушне запитання, а ще — *інтимне*.

І Пьоклер зрозумів, що Вайссману до лампочки всі ці перегриви. То була гра, як і застерігав Мондауген, — ритуалізована, як джіу-джитсу.

— Маємо щільність теплового потоку, — Пьоклера охопило таке ж відчуття, що й під час співу, — близько трьох мільйонів ккал/м²г °С. Тепер найліпше проміжне рішення — регенеративне охолодження, але Пьольманн запропонував новий підхід, — показує з крейдою та грифельною дощечкою, намагаючись виглядати справжнім

професіоналом, — він вважає, що *всередині* камери слід застосувати спиртову плівку, яка дає можливість суттєво зменшити теплопередачу.

— Будете впорскувати.

— Саме так.

— Скільки пального доведеться перенаправляти? Як це позначиться на коефіцієнті корисної дії двигуна?

Пьоклер мав наготові всі потрібні цифри.

— Наразі впорскування — це страшний сон наших механіків, але з теперішніми планами постачання...

— А як щодо згоряння у два етапи?

— Це дає нам більше об'єму, ліпшу турбулентність, але там має місце ще й неізотропне падіння тиску, це обвалює наш ККД... Пробуємо різні підходи. А якби ще належне фінансування...

— А... Це не до мене. Ми самі хотіли б трохи щедрішого бюджету. — І разом засміялися, шляхетні науковці під орудою бюрократів-скупердяїв, обоє потерпають однаково.

Пьоклер розуміє, що веде перемовини про дочку та Лені: запитання та відповіді — це код не для чого іншого, як для оцінювання Пьоклера особисто. Від нього очікували певної поведінки — не просто зіграти роль, але прожити її. Будь-які відхилення у бік заздрості, метафізики, невизначеності одразу зауважать: його або спрямують у потрібне русло, або дозволять упасти. Впродовж зими й весни розмови з Вайссманом стали звичайною справою. Пьоклер зжився зі своєю новою личиною — Передчасно Постарілого Підлітка-Вундеркінда — і часто ловив себе на тому, що личина ця помалу ним оволодіває, змушує довше гортати довідники та дані запусків, вимовляти репліки, які заздалегідь не сплануєш, до того ж мовою людини, одержимої ракетою, себто мовою шляхетною, м'якою, вченою — самому собі на диво.

У кінці серпня вона приїхала вдруге. Можна було б сказати «Ільзе повернулася», але Пьоклер не був упевнений. Як і раніше, з'явилася вона сама, без попереджень, підбігла до нього, поцілувала, сказала «Папі». Але...

Волосся потемнішало, підстрижене інакше, очі видовжилися, сиділи глибше, обличчя засмагло. І виросла, здається, мало не на фут. Ну, в такому віці виростають за ніч, хіба ні? Якщо це *справді* «такий вік»... Навіть обіймаючи її, почув спотворений шепіт. Та сама? Чи

прислали іншу дитину? Чому ж ти минулого разу не придивився уважніше?

— А цього разу скільки тобі дозволять у мене залишатися?

— Вони ще скажуть. Я дам тобі знати. — І чи матиме він час переладнатися: спочатку його маленька білочка, що мріяла жити на Місяці, а тепер оце засмагле довгоноге південне створіння, чия незграбність і потреба у татові настільки зворушливі, настільки очевидні навіть для Пьоклера на цій другій (першій? а чи третій?) зустрічі.

Жодної звістки про Лені. їх розлучили, сказала Ільзе, десь узимку. Ходили чутки, що маму перевели до іншого табору. Отак. Здати пішака, а ферзя, королеву — забрати. Вайссман чекає на реакцію Пьоклера, але цього разу він зайшов надто далеко — Пьоклер зашнурував черевики і досить спокійно пішов шукати есесівця, затиснув його в кутку кабінету, висловив своє невдоволення у присутності приятелів і бе(з)барвних казенних людей. Завершуючи промову, шпурнув шахівницю разом із фігурами в кліпання самовдоволеного Вайссманового обличчя. Пьоклер поривчастий, так, бунтар — але, генеральний директоре, нам *потрібен* цей його запал, ця його чесність...

Дитина раптом кинулася до нього в обійми, знову поцілувала. Просто так. Пьоклер забув про свою гризоту і довго пригортав її до серця, не промовивши й слова...

Але тієї ночі у кімнатці, коли з її розкладайки чулося лише дихання, жодних цього року місячних бажань, — йому не спалося, він думав: одна донька й одна самозванка? Чи донька двічі? Дві самозванки? Заходився розмірковувати над комбінаціями щодо третіх відвідин, четвертих... У Вайссмана й у тих, хто за ним стоїть, таких дітей тисячі. З плином років вони ставатимуть дедалі привабливішими, і чи не закохається Пьоклер в одну з них, чи не досягне вона королівського рівня, чи не замінить королеву — втрачену, забуту Лені? Супротивник знав, що підозри Пьоклера завжди будуть сильнішими за будь-який страх перед інцестом... Вони можуть виробити нові правила, до безмежності ускладнити гру. Звідки у Пьоклера, настільки спустошеного, як тої ночі, візьметься достатньо гнучкості?

А хай йому! — ну це ж смішно, хіба не бачив він її з усібіч ще у старій квартирі? Її носили, вона спала, плакала, рачкувала, сміялася,

просила їсти. Не раз він повертався додому настільки втомленим, що й до ліжка не доходив, простягався на підлозі головою під столик, згортався, виснажений, не знаючи, чи й зуміє заснути. Вперше таке зауваживши, Ільзе підповзла до нього, сіла і довго дивилася. Ніколи не бачила його нерухомим, горизонтальним, із заплющеними очима... Він поступово поринав у сон. Ільзе нахилилася і вкусила його за ногу, як кусала шматочки хліба, сигарети, туфлі, все, що могло бути їжею... Я твій тато... Ти інертний і їстівний. Пьоклер закричав і відкотився. Ільзе заплакала. Він надто втомлений, щоб думати про стриманість. Нарешті її заспокоїла Лені.

Він знав усі плачі Ільзе, її перші слова, якого кольору її какулі, які звуки та силуети заспокоювали її. Мав знати, його це дитина... чи не його? Але він не знав. Надто багато всього сталося за цей час, забагато подій і мрій...

На ранок керівник групи вручив Пьоклеру припис про відпустку, а також зарплату із відпускними. Жодних обмежень щодо пересування, але часова межа — два тижні. Переклад: ти повернешся? Він спакував деякі речі, і вони сіли на потяг до Штеттина. Ангари та монтажні цехи, бетонні моноліти і сталеві портали, що були мапою його життя, засвічувалися позаду, затінювалися до велетенських фіолетових брил, відрізаних одна від одної у цих болотах. Чи посміє він не повернутися? Чи може він думати про настільки далекі часи?

Кінець маршруту вибирала Ільзе. Надала перевагу «Цвюльфкіндер». Закінчувалося літо, майже кінець миру. Діти знали, що насувається. Бавлячись у біженців, вони напихалися у залізничні вагони тихішими і похмурішими, ніж очікував Пьоклер. Доводилося притлумлювати у собі намір щось плести щоразу, коли Ільзе відверталася од вікна і дивилася в його бік. Він бачив те саме в усіх дитячих очах: він був чужим для них, для неї, щодалі чужішим, а як це змінити, він не знав...

У регламентованій Державі має існувати місце для невинності та багатьох її вигод. У виробленні офіційної версії невинності культура дитинства виявилася безцінною: ігри, казки, історичні перекази — всі ці несправжні атрибути можна адаптувати і навіть запровадити в життя у якомусь фізичному місці, скажімо, у «Цвюльфкіндері». Багато років він був дитячим курортом, мало не санаторієм. Якщо ти дорослий, то не зможеш потрапити у місто без супроводу дитини. Там був дитячий

мер, дитяча міська рада з дванадцяти осіб. Діти прибирали кинуті на вулицях газети, шкуринки фруктів і пляшки, діти проводили екскурсії у *Tierpark*^[423], до «Скарбів нібелунгів», цитькали на вас під час вражаючого інсценування вивищення Бісмарка до князя та канцлера імперії в день весняного рівнодення 1871 року... дитяча поліція виносила вам догану, якщо виявляла без супроводу дитини. Хай би хто керував містом — адже не могли все це робити самі лиш діти, — його ретельно приховували.

Кінець літа, запізніле, ретроспективне цвітіння... Всюди шугали птахи, від моря віяло теплом, сонце осявало вечори. Випадкові діти помилково брали тебе за манжет і тюпали з тобою кілька хвилин, аж поки розуміли, що ти не їхній дорослий, а тоді дріботіли собі геть із ніяковими усмішками. Скляна Гора під спекотним сонцем мерехтіла рожевим і білим, опівдні король ельфів і його королева влаштовували королівську ходу з преппишим почтом гномів і фей, роздавали тістечка, морозиво та льодяники. На кожному перехресті чи площі оркестри грали марші, народні танці, запальний джаз, Гуго Вольфа, усюди пурхали діти — немов конфетті. Біля питних фонтанів, де у глибині ікластих пащ драконів, диких левів і тигрів булькала газована вода, стояли черги дітей, чекали на свою мить небезпеки, коли схилялися напитися води у самісіньку тінь, до запаху вологого цементу і застоюної води, у пащу звіра. В небі оберталося височезне оглядове колесо. Від Пенемюнде вони проїхали 280 кілометрів, саме таким був, цілком випадково, радіус дії А-4.

Серед усього іншого, з чого можна було вибирати — Колесо, міфи, звірі у джунглях, клоуни — Ільзе пішла подивитися на Антарктичну Панораму. Двоє чи троє хлопчиків, хіба трохи старших за неї, блукали у серпневій задусі штучною глушиною, загорнувшись у тюленячі шкури, споруджували камінні піраміди і встромляли прапори. Пьоклер аж упрів, дивлячись на них. Кілька «запряжних собак» зі страдницьким виглядом лежали в тіні під застругом з пап'є-маше на гіпсовому снігу, який уже починав тріскатися. Захований проєктор відкидав на білу тканину спалахи полярного сяєва... Доповнювали краєвид кілька пінгвінячих опудел.

— То що... ти хочеш жити на Південному полюсі? І так легко відмовишся від... — *Дідько!* — ідіот, бовкнув зайве... — Місяця? — Досі вдавалося уникати перехресних допитів, не міг собі дозволити

знати, хто вона. У фальшивій Антарктиді, не знаючи, що її сюди привабило, почуваючись ніяково і спливаючи потом, Пьоклер чекав на відповідь.

Вона або Вони зняли його з гачка.

— О, — стенає плечима, — та кому захочеться жити на Місяці? — І більше цього питання вони не порушували.

Ключ у готелі їм подав восьмирічний портє, вони підійнялися під скиглення ліфта, яким керувало дитя в уніформі, і зайшли до кімнати, повної денної спеки. Ільзе зачинила двері, зняла капелюшок і кинула на ліжку. Пьоклер упав на своє ліжку. Вона підійшла зняти з нього черевики.

— Папі, — вправно розшнуровуючи, — а можна я сьогодні з тобою посплю? — Одна її рука лягла на його голу литку. На пів секунди їхні очі зустрілися. Дециця непевності ворухнулася і набула для Пьоклера сенсу. На превеликий сором, його першим почуттям була гордість. Не знав, що аж настільки важливий для програми. Навіть цієї першої миті він на все дивився з їхнього боку — кожен виверт потрапляє у досьє: гравець, божеволіє від стоп чи від футболу, усе важливо, все можна використати. Саме тепер нам вигідно, щоб вони лишалися задоволеними — або треба принаймні нейтралізувати вогнища їхнього незадоволення. Ти можеш не розуміти, в чому полягає їхня робота, ну, на рівні даних, але ти, зрештою, керівник, твоє завдання — мати результат... Ось Пьоклер згадав про «доньку». Так, так, ми знаємо, це огидно, ніколи не збагнути, що там у них всередині поруч з рівняннями, але наразі ми маємо відкласти вбік свої судження, після війни буде час повернутися до Пьоклера та його брудних секретиків...

Хляпнув її долонею по маківці — гучний і жахливий удар. Ну, гнів скинув. А тоді, не встигла вона заплакати чи заговорити, він потягнув її до себе на ліжку, її неймовірні рученята уже на гудзиках його ширінки, біла сукеночка задерта до талії. Цілісінький день вона ходила без білизни, геть без нічого... *як я тебе хотіла*, шепоче вона, коли батьківський плуг віднаходить доньчину борозну... і по годинах дивовижного інцесту вони мовчки вдягаються і виповзають на передній край напівпритомного плотського світанку, все необхідне спаковано у її квітчасту валізку, минають сплячих дітей, приречених на кінець літа, контролерів і кондукторів, нарешті йдуть униз до води і рибальських човнів, під опіку старого морського вовка у капітанському

кашкеті з галунами, що привітав їх на борту і заховав у каюті під палубою, де Ільзе вмощується на койці і годинами йому смокче, а машина гупає і гупає, аж поки їх не гукає капітан: «Виходьте нагору, подивіться на свій новий дім!» Сіра та зелена затуманена Данія. «Так, тут живуть вільні люди. Щастя вам обом!» І вони втрюх стоять на палубі, обійнявшись...

Ні. Пьоклер волів вірити, що тої ночі їй хотілося затишку, не лишатися на самоті. Попри Їхню гру, Їхнє відчутне зло, хоча причин вірити «Ільзе» було не більше, ніж причин довіряти Їм — не через віру чи відвагу, суто з огляду на самозбереження він волів вірити саме у це. Навіть у мирний час із необмеженими ресурсами він не зміг би достеменно довідатися, хто вона насправді, принаймні, не поза лезом нульового запуску, якого потребувало його досвідчене око. Роки, які Ільзе прожила між Берліном і Пенемюнде, настільки безнадійно переплуталися — для всієї Німеччини, — що реального ланцюжка подій уже не відновити навіть з Пьоклеровою інтуїтивною здогадкою про те, що десь у переповненому державному паперовому мозку йому призначали, а тоді належним чином підшили справу з особливого збочення. Для кожної урядової інстанції нацистська партія створювала дублікат. Комітети ділилися, зливалися, самі собою засновувалися, зникали. Ніхто б не показував комусь його досьє...

Йому, по суті, так і не було зрозуміло, що він зробив свій вибір, але в оті лункі миті у кімнаті, що пахла літнім днем, з іще не запаленим світлом, коли її круглий солом'яний капелюшок, крихкий місяць на покривалі, коли надворі червоним і зеленим знову і знову повільно плинуть вогні Колеса, а гурт школярів на вулиці виводить пісеньку, яку співали ще задовго до них, до їхнього розпроданого та жорстоко вимаханого часу — «Juch-heierasas-sa! o tempo-tempora!» — шахівниця, фігури, схеми ходів, принаймні перед ним, прояснилися, і Пьоклер знав, що поки він грає в цю гру, це має бути Ільзе — справжнє його дитя, настільки справжнє, наскільки він здатний уявити. То була справжня мить зачаття, коли із багаторічним запізненням він став її батьком.

Решту відпустки вони походжали по «Цвюльфкіндеру», зажди тримаючись за руки. Їхній шлях освітлювали ліхтарі, які похитувалися на хоботах слонячих голів, насаджених на високі стовпи... над містками-павутинками, з яких унизу було видно снігових барсів, мавп і

гієн... уздовж мініатюрної залізниці поміж зморщених труб, себто ніг динозаврів зі сталеві сїтки, до закапелка африканської пустелі, де що дві години зрадники-тубільці нападали на табори хоробрих блакитних мундирів генерала фон Трота, причому всі ролі грали нестримні хлопчаки, і це патріотичне дійство дуже подобалося геть усім незалежно од віку... треба дістатися найвищої точки велетенського Колеса, настїльки голого, настїльки позбавленого благодаті, в якого на думці лише одне — підняти і налякати...

Останнього вечора — хоча він про це нічого не знав, бо її заберуть так само несподівано і невидимо, як і до того, — вони стояли, знову дивлячись на опудала пінгвінів і фальшивий сніг, а навколо мерехтіло штучне полярне сяйво.

— Наступного року, — стиснувши її руку, — ми сюди знову повернемося, якщо захочеш, звичайно.

— Так. Щороку, Папі.

Назавтра її вже не було — забрали у прийдешню війну, лишивши Пьоклера самотнім у країні дітей, щоб повертався до Пенемюнде, сам-один...

Отже, відтоді минуло шість років. Щороку по доньці, кожна з них приблизно на рік старша, щоразу все починалося майже з нуля, незмінними залишалися тільки її ім'я, «Цвюльфкіндер» і любов Пьоклера — любов, чимсь подібна до сталості зорового сприйняття, бо Вони використовували її для створення в Пьоклера оживленого образу доньки, спалахами показували лише ці літні кадри, а Пьоклеру зоставалося тільки добудувати ілюзію єдиної своєї дитини... і яке значення має часова шкала — 24-та частка секунди, а чи рік (не більше, думав інженер, ніж у аеродинамічній трубі або в осцилографі, коли обертання барабана можна прискорювати або вповільнювати, як забажаєш...)?

За аеродинамічною трубою в Пенемюнде поряд із велетенською сферою заввишки 40 футів Пьоклер звик стояти вночі, слухати, як натруджені помпи викачують з білої сфери повітря, п'ять хвилин щораз більшої порожнечі — а тоді страхітливе судомне зітхання: 20 секунд надзвукового потоку... потім затулка падає, і помпи починають усе спочатку... він прислухався й усвідомлював, що його власний цикл замкненої любові — цілком безглуздий рік заради двох тижнів у серпні — сконструйований з такою ж ретельністю. Він посміхається,

чаркується, переповідає майорові Вайссману казармені жарти, і весь час за музикою та реготом чує, як у зимовій п'їтмї болотами та гїрськими пасмами шахївницї рухається плоть постатей... раз за разом дивиться на результати *Halbmodelle* на виходї з аеродинамічної труби, що показує, як повздовжня рівнодіюча сила розподїлятиметься по всїй довжинї ракети для сотень рїзних чисел Маха, — бачить справжній профїль Ракети, викривленої й карикатурної ракети з воску з дельфїнячим вигином на мїсці діаметра 2 і звуженої до хвоста, який потїм неймовїрно витягувався до горїшнього пруга, — і бачить, як можна описати його власне обличчя, але не свїтлом, а рівнодійними силами, що впливають на нього: від течїї Райху, від примусу та кохання, крїзь яке летить це обличчя... і знає, що воно має зазнати такої ж деградацїї, смерть перетворює обличчя на череп...

У 43-му, поїхавши до «Цвюльфкїндера», Пьоклер уник британського нальоту на Пенемюнде. Коли повернувся на станцїю, щойно побачив стертї на порох бараки «їноземних робїтників» у Трассенгаїде — тїла досї дїставали з-під руїн, одразу закралася страхїтлива пїдозра, що нїяк не йшла з думки: Вайссман, видно, *приберїгав* його для чогось, для якоїсь унікальної долї. Цьому чоловікові якимось побитом стало відомо, що британцї бомбардуватимуть саме тїєї ночї, він знав це ще з 39-го і започаткував традицїю серпневих відпусток, рїк у рїк, аби захистити Пьоклера від однієї цїєї паскудної ночї. Не надто врівноважено... дещо параноїдально, так, так... але ця думка вгнїздилася у головї, і він відчував, що перетворюється на камїнь.

Він дивився, а з-під землї здїймався дим, через найслабший подув з моря падали обвугленї дерева. З кожним кроком пудрою здїймалася пилюка, вибїлювала одяг, обличчя ставали схожими на маски. Що далї вглиб пївострова, то менше шкоди. Дивний градієнт смертї та руйнувань з пївдня на пївнїч, найбїднїші та найбезпораднїші постраждали найбільше, так само і в Лондонї рїк по тому, коли почали падати ракети, градієнт пролїг зї сходу на захїд. Найбільше смертей було серед «їноземних робїтників» — такий от евфемїзм для полонених цивїльних, привезених з окупованих Нїмеччиною країн. Аеродинамічна труба та вимїрювальний корпус не постраждали, цехи пїдготовчого виробництва зазнали незначних руйнувань. Колеги Пьоклера були поза межами Наукових Корпусів, куди впали бомби, —

привиди у вранішньому тумані, не випаленому сонцем, умивалися пивом з відер, бо води не було. Витріщалися на Пьоклера, а дехто — таких було немало — не приховував докору.

— Хотів би і я все це прогуляти.

— Доктор Тіль загинув.

— Як там казкова країна, Пьоклере?

— Вибачте, — казав він. Його вини у цьому немає. Інші мовчали: дехто спостерігав, дехто досі не оговтався від нічного потрясіння.

Аж тут з'явився Мондауген.

— Страшенно втомилися. Ходімо у підготовчий цех — купа роботи, ще одні руки не завадять. — Вони посунули, кожен у своїй хмарці пилюки. — Це було справжнє жахіття, — казав Мондауген. — Усі просто на межі.

— Вони так кажуть, наче то я зробив.

— Почуваєшся винним, що не був тут?

— Просто не розумію, чому не був. От і все.

— Ти був у «Цвюльфкіндері», — відповів просвітлений. — Не вигадуй дурниць.

Він намагався. Це все Вайссман, не інакше, Вайссман — садист, він відповідає за вигадування нових варіацій гри, розбудовує її до максимальної жорстокості, коли Пьоклера оббілюють до нервових закінчень, кровоносних судин і сухожиль, порозпліскують мозкові звивини у мареві чорних свічок, жодного прихистку, цілковита влада господаря... мить, коли він нарешті визначиться сам для себе... Ось на що Пьоклер очікував — на кімнату, якої не бачив, на церемонію, якої не міг знати заздалегідь...

Траплялися й помилкові тривоги. Якось узимку під час випробувальних запусків у Близні Пьоклер майже упевнився. Вони переїхали на схід, до Польщі, щоб здійснити запуски на суходолі. З Пенемюнде ракети летіли у бік моря, тож за поверненням А-4 у нижні шари атмосфери не спостерігали. Близна була майже винятково проектом SS — частиною розбудованої імперії генерал-майора Камлера. Ракета на той час потерпала від вибухів на кінцевій ділянці польоту — вибухала у повітрі, не долетівши до цілі. У кожного була своя думка. Може, через надлишковий тиск у баку для рідкого кисню, а може, через зменшення ваги Ракети в польоті — на 10 тонн пального й окислювача, та ще через нестабільність з огляду на зміщення центру

ваги. А може, у всьому винна ізоляція спиртового баку, що якось давала залишку пального спалахнути під час входження у нижні шари атмосфери. Через це Пьоклер сюди і приїхав. На той час він уже не входив до групи з розроблення силової установки, навіть не виконував обов'язків конструктора, а працював у відділі Матеріалів, займався закупівлею всіляких пластиків для ізоляції, демпфування, прокладок, ага, страшенно цікава робота. Відрядження до Близни видавалося досить дивним, вгадувалася рука Вайссмана: того дня, коли Пьоклер пішов посидіти серед польського луку саме в тому місці, де мала упасти Ракета, він уже був певний у своїх припущеннях.

Навколо зеленіло жито на низеньких пагорбах, а Пьоклер сидить біля неглибокого шанця у Сарнакі в районі цілі, спрямувавши бінокль на південь — до Близни, як і всі, чекає. Erwartung у перехресті візирної сітки, хвилюється молоде жито, його ніжну дрімоту гладить вітерець... лишень подивися на цей краєвид, подивися на Ракетні милі вранішнього простору: скільки відтінків зеленого лісу, польські біло-брунатні хати, темні вугрі річок поглинають сонце своїми вигинами... у самісінькому осерді, у святому X — Пьоклер, розіп'ятий, на перший погляд невидимий, але за мить... ось і починає все з'ясовуватися, з прискоренням падіння...

Але як йому повірити у реальність усього там, нагорі? Дзижчать комахи, майже тепле сонце, дивишся собі на руду землю, на мільйони хитких стебел і ледь не впадаєш у транс: у сорочці з коротким рукавом, кістляві коліна стирчать догори, сірий зім'ятий піджак (минули роки, відколи його прасували востаннє), складений під задницею, вбирає росу. Решта розпорошилися по всій Нульовій Точці Вибуху, безтурботні наці-жовтці, біноклі звисають із ший на сланцевої барви ремінцях з кінської шкіри, бригада з «Асканії» вовтузиться зі своїм обладнанням, а один з офіцерів зв'язку SS (Вайссмана тут нема) раз за разом поглядає на годинник, а тоді на небо, знову на годинник, чие скло короткими спалахами увімк/вимк стає перламутровим кружечком, що зв'язує в одне ціле годину і пухнасте небо.

Пьоклер шкрябає сивіючу дводобову щетину, кусає губи, що обвітрилися, наче всю зиму провів надворі, — має доволі зимовий вигляд. Навколо очей за роки назбиралося доволі руїн потрісканих капілярів, тіней, складок, гусячих лапок — ґрунт, що набився у прості й нехитрі очі його молодих і бідних днів... ні. Навіть тоді щось у них

таки було — щось таке, що впадало іншим у вічі, і вони розуміли —
оте щось можна буде використати. І використовували. Щось таке, що
Пьоклер прогавив. Упродовж життя він добряче надивився у дзеркала,
міг би й пригадати...

Вибух у повітрі, якщо таке станеться, буде у межах безпосередньої видимості. Абстракції, математика, моделі — це добре, але коли берешся за справу й усі лементують, вимагаючи розв'язати задачу, то ось що ти робиш: ідеш і сідаєш у самісінькому яблучку із сякими-такими шанцями, щоб сховатися, а тоді спостерігаєш за німим огняним цвітом її останніх секунд і бачиш те, що бачиш. Звісно, шанс прямого влучання астрономічно малий, тому найбезпечніше у самісінькому центрі району цілі. Ракети, як і артилерійські снаряди, розосереджуються навколо точки наведення велетенським Еліпсом Невизначеності, але Пьоклер, що, як кожен науковець, вірить у невизначеність, сидить тут і чувається не надто в безпеці. Зрештою, в самісінькому осерді Нульової Точки розташоване не щось, а трепетний сфінктер його особистої гепи, і тут не сама лиш балістика, є ще і Вайссман. Та будь-який хімік і постачальник знають про ізоляцію не менше за Пьоклера... то чому ж саме його обрали, якщо тільки... десь у його мозку сходяться дві фокусні точки і стають одним... нульовим еліпсом... єдиною точкою... спорядженою боеголовкою, потайки зарядженою, а для всіх інших по окремому бункеру... отже, ось чого йому так хочеться... всі допуски у наведенні сходяться для ідеального влучання — простісінько у Пьоклерову маківку... ох, Вайссмане, твоєму ендшпілю бракує витонченості — але за весь цей час ти так і не мав ані глядачів, ані суддів, а крім того, хто сказав, що кінець не може бути жорстоким? Пьоклера охопила параноя, підступила до скронь і черепа. Так можна і всратися, звідки знати. На шії пульсує жилка, судомить руки й ноги. Пильно дивляться світловолосі інспектори у чорних мундирах, виблискують металеві відзнаки. Під вранішнім сонцем розляглися схили, всі польові біноклі спрямовані на південь. «Агрегат» уже в дорозі, тут нічого не зміниш. На таїну миттєвості всім начхати, як і на останні таїнства: пролетіло надто багато раціональних років. Назбирали стоси паперів — надто широкі та надто високі. Пьоклер ніяк не може примирити свою мрію про власну досконалу жертвовність із викоханою потребою займатися справою — до того ж важко збагнути, як одне може стати іншим. Зрештою, А-4 має вийти в поле видимості, тож усі ці відмови та полонки *необхідно* звести до мінімуму, через те стільки й приїхало сюди, і якщо сьогодні вранці на цих польських луках усім масово зрадить зір, якщо ніхто, навіть найбільший параноїк, не зможе нічого

побачити поза межами встановлених Вимог, тоді таке вже точно не буде унікальним для цього часу, цього місця, де очі, притиснуті до чорних біноклів, шукають лишень сьогоднішню «неохочу дівку», як жартуни-ракетники прозвали свої безталанні ракети, — коли ж вона нарешті заявиться... необхідно помітити, де міг статися збій — від головної до хвостової частини, зауважити форму інверсійного сліду, звук вибуху, та будь-що, аби допомогло...

У Сарнакі, як розповідає нам документація, ракета впала зі звичайним подвійним вибухом і смужкою білого конденсату в блакитному небі — ще один передчасний вибух у повітрі. Сталеві уламки впали за сотню футів від Нульової точки, градом посікли жито. Пьоклер бачив вибух, проте не більше за інших, і більше його вже нікуди не відряджали. Есесівці спостерігали, як він звівся на ноги, потягнувся і повільно почалапав геть з усіма іншими. Вайссман отримає звіт, незабаром слід очікувати інші різновиди тортур.

Але всередині Пьоклерового життя, задокументованого хіба що в його душі, в його бідолашній, його стривоженій німецькій душі, час розтягнувся і вповільнився — Досконала Ракета досі там, нагорі, досі знижується. Він досі чекає — навіть тепер, один у «Цвюльфкіндері», чекає на «Ільзе», чекає на літнє повернення, а разом з ним на вибух, що заскочить його зненацька...

Навесні, коли вітри у Пенемюнде перемінилися на південно-західні й прилетіли перші птахи, Пьоклера перевели на підземний завод у Нордгаузені, що в Гарці. Робота у Пенемюнде після британського нальоту пішла на спад, план — того ж таки Каммера — тепер полягав у тому, щоб розосередити випробування та виробництво по всій Німеччині з метою запобігти наступному і, можливо, фатальному нападу союзників. Обов'язки Пьоклера в «Міттельверк» були рутинними: матеріали, постачання. Спав він на лежку біля вибіленої стіни із вирваного динамітом каменю, над головою навіть ночами світилася лампочка. Йому марилося, буцімто лампочка — представник Вайссмана, істота із вогненною ниткою розжарювання замість душі. Вони з нею вели довгі дрімотні діалоги, але про що саме, Пьоклер не пам'ятав. Лампочка розповіла йому про змову в усіх подробицях, і змова та виявилася грандіознішою і неосяжнішою, ніж міг собі уявити Пьоклер, а багато ночей узагалі здавалася чистою музикою, його свідомість рухалася загнаним у безвихідь мелодійним рядом,

спостерігала, була догідливою, як і раніше — у хисткій безпеці, але недовго.

У той час поширилася чутка про щораз більше відчуження між Вайссманом і його «чудовиськом» Енціаном. Щварцкомандо вже відійшло від SS, як SS відокремилосся від німецької армії, тепер їхня сила полягала не в абсолютній зброї, а в інформації та досвіді. Пьоклер дуже тішився, коли чув про Вайссманові клопоти, але не знав, як обернути їх собі на користь. Коли Пьоклер отримав наказ переїхати до Нордгаузена, його охопив відчай. Невже гру перервали? Може, він більше не побачить Ільзе. А потім надійшла цидулка із викликом до кабінету Вайссмана.

Волосся на Вайссманових скронях було сиве та скуйовджене. Пьоклер помітив, що одна дужка окулярів трималася на канцелярській скріпці. На столі — завали документів, звітів, довідників. Було несподівано бачити його не у диявольській личині, а охопленого занепокоєнням, як то буває із бюрократами у скруті. Очі були спрямовані у бік Пьоклера, але лінзи їх викривлювали.

— Ви маєте розуміти, що переведення до Нордгаузена — добровільне.

Пьоклер із полегшенням та ще з двома секундами справжньої любові до свого захисника зрозумів, що гра триває.

— Буде щось трохи інше.

— Так? — Почасті виклик, але є і частка зацікавленості.

— Виробництво. Ми тут надто захопилися науково-дослідно-конструкторською роботою. Для нас це не так зброя, як «летюча лабораторія», як, бувало, казав доктор Тіль...

— Вам бракує доктора Тіля?

— Так. Він був не у моєму відділі, не дуже добре його знав.

— Шкода, що він потрапив під наліт. Ми всі в Еліпсі Невизначеності, чи не так?

Пьоклер наважився глянути на завалений паперами стіл, кинув миттєвий погляд, який можна сприйняти за нервозність чи за своєрідне заперечення, мовляв, скидається на те, що у Вайссмана власний еліпс...

— Просто часу нема таким перейматися. «Міттельверк» принаймні під землею.

— Але не тактичні позиції.

— Гадаєте, мене можуть відрядити...

Вайсман стеновав плечима і подарував Пьоклеру широку нещирю усмішку:

— Любий мій Пьоклере, хіба вгадаєш, куди вас відрядять? Побачимо, що з того вийде.

Перегода у Зоні, коли докори стали відчутними на дотик, кололи очі й перетинки, як алергія, Пьоклеру здавалося, що і до того дня у кабінеті Вайсмана він уже не міг лишатися у невіданні. Вловлював правду відчуттями, але дозволяв доказам загубитися в якихось теках, аби не псували настрою. Знав геть усе, але утримувався від єдиного вчинку, що міг би його врятувати. Треба було придушити Вайсмана просто на місці, де сидить, щоб складки горла з обвислою шкірою разом із адамовим яблуком ковзали під Пьоклеровими долонями, а окуляри з товстими лінзами сповзали з носа, коли слабенькі очиці безпорадно туманітимуть перед остаточним затемненням...

Пьоклер допомагав власного сліпотою. Він знав і про Нордгаузен, і про табір «Дора», він *бачив* висушені голодом тіла й очі іноземних полонених, що марширували на роботу о четвертій ранку у холоднечу та пільму, човганя тисяч у смугастих спецівках. І весь цей час він знав, що Ільзе живе у таборі з перевиховання, але тільки у серпні, коли повідомлення про відпустку надійшло, як завжди, у звичайному конверті з грубого паперу без написів, і Пьоклер поїхав на північ сірими кілометрами Німеччини, яку він тепер не впізнавав, розбомблену та спалену, воєнні села та дощові фіолетові пустища, а тоді знайшов нарешті Ільзе у вестибюлі готелю «Цвюльфкіндера», вона чекала з тою ж пільмою в очах (як він цього не помічав дотепер? цих сповнених болем очей), і тільки тоді нарешті склав усю інформацію до купи. Упродовж місяців, поки тато належним чином халтурив потойбіч колючого дроту чи стін, вона сиділа у в'язниці, може, за якихось кілька метрів від нього, її били, можливо, гвалтували. Якщо проклинати Вайсмана, то мусить проклинати і себе — жорстокості Вайсмана нічим не поступалася винахідливості інженерної думки Пьоклера, Дедалів дар дозволив йому спорудити лабіринт настільки довгий, наскільки довгого він потребував межі собою та незручностями батьківської любові. Вони продали йому зручність, так багато зручності, і все у кредит, а тепер отримували виплати.

Намагаючись, трохи запізно, відкритися болю, який мав би відчувати, він заходився її розпитувати. Чи знає вона назву свого табору? Так, Ільзе підтвердила, або так їй веліли казати, що її табір називається «Дора». Ввечері напередодні приїзду вона бачила страту. Вішають переважно вечорами. Чи хоче він про це послухати? Чи хотів він про це почути?..

Вона дуже зголодніла. Перші дні вони тільки їли — все, що можна було купити у «Цвюльфкіндері». Вибір виявився меншим, ніж торік, і все стало набагато дорожчим, проте анклав невинності, як і раніше, вважався пріоритетним, і дещо там іще було.

Утім, дітей цього року дуже поменшало. По суті, парк належав тільки інженерові та дівчинці. Колесо і решта атракціонів не працювали — бракує пального, пояснив хлопчик-доглядач. Над головою з ревінням проносилося люфтваффе, майже щочасно завивали сирени, і вони бачили промені прожекторів над Вісмаром і Любеком, іноді чули вибухи бомб. Що робить Пьоклер у цьому світі марева, у цій брехні? Його країна чекає, поки її розтрощать завойовники зі сходу та заходу: там, у Нордгаузені, коли перші ракети були майже готові до бойових пусків, до здійснення інженерних пророцтв, давніх, як сам світ, істерія набрала епічних масштабів. Чому цієї критичної миті Пьоклера взяли та й відпустили? Хто в ці дні отримує відпустки? І що тут робить «Ільзе», хіба вона вже не надто доросла для таких казочок? Її груденята вже так випинаються під сукенкою, її очі, майже порожні, без особливого зацікавлення снують за випадковими хлопчачками, котрим судився «Фольксштурм», дещо старші хлопчачки не цікавляться вже нею. Вони марять наказами, колосальними вибухами та смертю — якщо вони й поглядали на неї, то хіба скося, потай... *Татко її приручить... зубки прикусять його член...* одного чудового дня я матиму таких ціле стадо... але спочатку треба знайти мого Капітана... десь на Війні... спочатку нехай мене випустять з цього...

А хто це щойно пройшов повз неї — хто отой стрункий хлопчина, що мелькнув у неї на дорозі, настільки білявий, настільки світлошкірий, що майже невидимий у спекотній імлі, яка охопила «Цвюльфкіндері»? А чи помітила його вона, чи впізнала в ньому свою другу тінь? Її зачали, бо тато якось увечері подивився кіно «Alpdrücken» і мав стояк. Пьоклер, похитливо втупившись в екран, прогавив увесь продуманий гностичний символізм Режисера в

постановці світла з двома тінями — Каїна й Авеля. Але Ільзе, якась Ільзе, продовжила існувати після своєї кіношної мами, протрималася після кінця фільму й удостоїлася тіні тіней. У Зоні все рухатиметься відповідно до Старого Зволення, у світлі та просторі каїністів: не з коштовного ґоґолізму, а тому, що Подвійне Світло було там завжди, поза межами будь-якого фільму, тож цей okazaмилювальний і шахраюватий кіношник у той час виявився єдиним, хто помітив це й одразу використав, хоча й не тямив, тоді й тепер, що саме показував нації роззяв... Ось чому того літа Ільзе себе проминула, позаяк була надто зосереджена на якомусь внутрішньому полудні без тіней, щоб помітити або звернути увагу на це схрещення.

Цього разу вони з Пьоклером майже не говорили: то була наймовчазніша їхня відпустка. Вона ходила задумана, з опущеною головою, волосся затуляло обличчя, засмаглі ноги копали сміття, не зібране недоукомплектованим штатом сміттярів. Настала така смуга в її житті чи їй не хотілося за наказом проводити час із нудним підстаркуватим інженером у розважальному закладі, з якого вона давно виросла?

— Тобі тут не подобається, правда? — Вони сиділи біля брудного струмка і кидали хліб качкам. У Пьоклера різало в животі від ерзацкави та несвіжого м'яса. Боліла голова.

— Або тут, або табір, — її обличчя вперто відвернуте набік. — Та мені ніде не подобається. Мені байдуже.

— Ільзе.

— Тобі тут подобається? Хочеш повернутися під гору? Ти розмовляєш із ельфами, Франце?

— Ні, там, де я є, мені *не подобається*... — *Франце?* — ...але я мушу, така в мене робота...

— Так. Мені також не подобається. Моя робота — бути невільницею. Я професійна арештантка. Знаю, як зробити, щоб мені потурали, що і в кого можна вкрасти, як донести, як...

Будь-якої миті вона це скаже...

— Досить, Ільзе, *припини*... — цього разу Пьоклера охопила істерика, і він таки добряче її хльоснув. Сполохані різким виляском качки розвернулися і перевальцем кинулися навтьоки. Ільзе втупилася в нього, без сліз, очі проминали кімнату за кімнатою в тіні старого довоєнного будинку, в якому він міг блукати багато років, чуючи

голоси та шукаючи двері, ганяючись за собою, за своїм життям, яким воно могло бути... Її байдужість була для нього нестерпною. Майже втративши контроль, Пьоклер таки наважився на мужній вчинок. Він вийшов з гри.

— Якщо не хочеш сюди повертатися наступного року, — хоча, що означало «наступного року» для Німеччини в той час, — то не треба. Так навіть ліпше.

І вона одразу зрозуміла, що саме він зробив. Вона підбрала коліно під себе, схилила чоло і замислилася.

— Я повернуся, — сказала вона дуже тихо.

— Ти?

— Так. Справді.

І тоді він геть розслабився, втратив над собою контроль. Кинувся у вихор своєї нескінченної самотності, страшенно здригаючись, заплавав. Вона взяла його за руки. З води за ними спостерігали качки, море вистигало під прохолодним сонцем, десь у місті позаду них грав акордеон. З-за облуплених казкових постатей щось кричали одне одному приречені діти. Літо скінчилося.

Коли повернувся у «Міттельверк», то безперестанку намагався потрапити у табір «Дора» і знайти Ільзе. Вайссман більше не мав жодного значення. Охоронці-есесівці ставилися до нього з розумінням, були люб'язними — і непрохідними.

Навантаження на роботі було неймовірним, за добу Пьоклер спав не більше двох годин. Новини про війну проникали під землю у вигляді чуток і різноманітних нестач. Раніше філософія закупок була «трикутною» — три можливі джерела отримання деталі на випадок, якщо котресь із них буде знищено. Залежно від того, що і звідки не привезли або з яким запізненням доправили, робили висновок, які заводи розбомблені, які залізниці виведено з ладу. А насамкінець почали вдаватися до спроб виробляти компоненти просто на місці.

Коли з'являвся час на роздуми, Пьоклер ламав голову над загадковим Вайссмановим мовчанням. Аби спровокувати його самого чи пам'ять про нього, Пьоклер зі шкіри пнувся і заводив розмови з офіцерами служби охорони майора Фьоршнера, намагаючись дізнатися новини. Часом йому відповідали — аби відчепився. Подейкували, що Вайссмана тут нема, бо він у Голландії командує власною ракетною батареєю, Енціан випав з поля зору разом із багатьма ключовими

Шварцкомандо. Пьоклер дедалі більше переконувався в тому, що цього разу гра таки скінчилася, війна всіх їх заскочила, постали нові пріоритети життя-смерті, тож їм забракло часу, щоб мордувати дрібного інженера. Він часом трохи розслаблювався, виконував щоденні завдання, очікував кінця, навіть дозволяв собі сподіватися на звільнення тисяч людей у «Дорі», серед них — Ільзе, більш-менш прийнятної Ільзе...

Але навесні він таки зустрівся з Вайссманом. Пьоклер саме прокинувся від сну про лагідний «Цвюльфкіндер», який був одночасно і Нордгаузенем, містом ельфів, які виробляли іграшкові місячні ракети, — аж біля самісінького лежака до нього схилилося Вайссманове обличчя. Наче постаріло на десять років, Пьоклер його ледь упізнав.

— Нема часу, — зашепотів Вайссман. — Ходімо.

Вони рушили крізь безсонну білу метушню тунелів. Вайссман ішов повільно, через силу, обоє мовчали. В одному з кабінетів на них чекало півдюжини офіцерів, а поряд — люди з SS і SD1.

— Ми отримали дозвіл від керівників ваших груп, — сказав Вайссман, — звільнити вас для роботи над особливим проектом. Найвищий рівень секретності. Вас розквартирують окремо, харчуватиметеся також окремо, а говоритимете лише з тими, хто зараз у цій кімнаті. — Всі почали озиратися, хто б то міг бути? Нікого, кого б вони знали. Знову поглянули на Вайссмана.

1. Sicherheits Dienst, служба безпеки райхсфюрера СС.

Він потребував модифікації однієї ракети, лишень однієї. З неї зняли серійний номер, натомість намалювали п'ять нулів, Пьоклер одразу збагнув, що саме для цієї справи Вайссман його і приберігав — ось вона, його «особлива доля», але геть нічого не розумів: він мав розробити пластиковий обтічник — певного розміру, з певними ізоляційними властивостями — для силової установки ракети. Інженер-розробник двигунів був страшенно завантаженим фахівцем у цьому проєкті, перекладав парові та паливні лінії, переміщував вузли. Хай би яким був новий пристрій, його ніхто не бачив. Ходили чутки, нібито його виробляли десь в іншому місці, а у зв'язку з високим рівнем секретності його називали «Шварцгеретом», навіть вагу його засекретили. Із завданням впоралися за два тижні, і «Vorrichtung für die Isolierung» направили у район розгортання. Пьоклер знову звітував

тому самому начальству, і все пішло по-старому. Більше Вайссмана він не бачив.

У перший тиждень квітня, коли щомиті очікували прибуття американських частин, більшість інженерів пакували речі, брали адреси колег по роботі, пили на прощання, тинялися спорожнілими платформами. У повітрі витало відчуття випускного, мимохить насвистували «Gaudeamus igitur». Монастирське життя раптово добігло кінця.

Молодий охоронець-есесівець, один з останніх, знайшов Пьоклера в запорошеному кафетерії, вручив конверт і пішов, не мовивши й слова. Звичайний відпустковий бланк, тепер застарілий з огляду на неминучу загибель Уряду, а також дозвіл на проїзд до «Цвюльфкіндера». Там, де мали стояти дати, хтось від руки дуже нерозбірливо написав: «Після завершення воєнних дій». На звороті тією ж рукою (Вайссмановою?) записка для Пьоклера. *Її випустили. Вона зустрине вас там.* І він зрозумів, що це винагорода за 00000. Скільки ж Вайссман тримав його про запас, аби мати надійного фахівця в галузі пластиків, коли настане пора?

Останнього дня Пьоклер вигулькнув назовні через південний вихід із головних тунелів. Скрізь вантажівки, двигуни працюють вхолосту, у весняному повітрі — прощальний настрій, високі дерева на гірських схилах залиті сонячним промінням. Коли Пьоклер зайшов у «Дору», оберштурмбанфюрера на посту не було. Він не шукав Ільзе, або ж не зовсім шукав. Хоча, може, й відчував, що варто. Але не був готовий. Не знав. Так, він мав дані, але не знав — ані відчуттями, ані серцем...

Сморід лайна, смерті, поту, блювотиння, плісняви, сечі — подих Дори огорнув його, коли він проник усередину, дивлячись на оголені трупи, які саме вивозили, бо Америка була вже дуже близько, складали у купи перед крематоріями, звисали чоловічі пеніси, пальці на ногах гронами — білими і круглими, як перли.... кожне обличчя настільки досконале, настільки індивідуальне, губи розтягнуті у смертельних посмішках, уся безсловесна публіка захоплена останнім рядком жарту... а живі лежать по десятеро на солом'яних матрацах, слабке схлипування, кашель — невдахи... Всі його вакууми, лабіринти — інший бік ось цього. Поки він жив і малював закарлючки на папері, це невидиме царство пробувало у зовнішній пітьмі... весь час... Пьоклер виблював. Заплакав. Стіни не розчинилися — тюремні стіни ніколи не

розчиняються, ні від сліз, ні від ось такого, на кожних нарах, у кожній камері — відкриття, що ті обличчя він усе ж колись бачив, дорожив ними, як і собою, а отже, не міг відпустити їх назад у тишу... Але що тут вдієш? Як їх збережеш? Безпорадність, дзеркальне обертання горя страшенно його змучує, як калатання серця у втікача, і майже не лишилося шансів на те, що його охопить лють або станеться поворот...

Там, де було найтемніше, де смерділо найбільше, Пьоклер побачив розпростерту жінку, випадкову жінку. Пів години сидів біля неї і тримав за кістляву руку. Вона дихала. Перш ніж піти, зняв обручку і надів на її висхлий палець, згорнувши руку в кулак, щоб не зісковзнуло. Якщо виживе, обручки вистачить на їжу протягом кількох днів, або на ковдру, або на нічліг під дахом, або на дорогу додому...

І знову Берлін, над містом вирує страхітлива гроза. Маргерита привела Слотропа у благоденний дерев'яний будинок над Шпрее, у російському секторі. Вхід охороняє вигорілий «Königstiger», фарба злізла, гусениці перекручені і злетіли з привідних зірочок, мертвий 88-міліметровий хобот перехнябився і витріщається у шипучу і подзьобану дощем сіру річку.

Під кроквами гніздяться кажани, від уламків ліжка тхне пліснявою, скло потрошене, слід кажанів на голих мостинах, вікна забито дошками — крім того, куди виходить дим від грубки, бо димарі розбиті. На кріслі-гойдалці лежить молескіновий плащ, хмаринка темно-сірого кольору. На підлозі досі видно витвір давнього художника, зморшкуваті бризки постарілого фуксину, шафрану, сталеві блакиті — виворіт полотен, яких зараз і не знайдеш. У протилежному кутку висить тьмяне дзеркало, по його рамі намальовані білою фарбою птахи та квіти, у дзеркалі відбиваються Маргерита і Слотроп, та ще дощ крізь прочинені двері. Частина стелі, знесеної в агонії «Королівського Тигра», вкрита просякними вологою, поплямованими картонними плакатами, на всіх постаті у плащі та капелюсі з широкими крисами, внизу напис: «DER FEIND HÖRT ZU^[424]». Крізь пів десятка шпарин скрапує вода.

Грета запалює газову лампу, дощове світло зігрівається дрібною жовтизною. Слотроп розпалює вогонь у плиті, а Маргерита пірнає під

будинок, там, виявляється, чималі поклади картоплі. Отакої. Слотроп уже кілька місяців не бачив картоплі. Ще там є цибуля у мішку і навіть вино. Грета варить їсти, обоє сидять і жують картоплю. Потім без жодних прелюдій чи розмов трахають одне одного до знемоги, але по кількох годинах Слотроп прокидається, лежить і міркує, куди ж тепер податися.

Ну, знайти Зойре Буммера, щойно вщухне дощ, і віддати йому гашиш. А далі? Слотроп, «S-Gerät», та ще загадка про Джемфа/імполекс розійшлися, він давно про це не думає. Гм-м, а коли ж це *було* востаннє? Того дня, коли вони із Зойре сиділи у кав'ярні і курили косяк... о, та це ж бо позавчора, так? Накрапає дощ, просочує підлогу, а Слотроп відчуває, що втрачає глузд. Якщо тільки існує щось утішне — якщо хочете, релігійне, — у параної, то це антипараноя, коли ніщо ні з чим не пов'язане, і такий стан мало хто здатний витримати довго. Саме цієї миті Слотроп відчуває, що сповзає в анти-параноїдальну фазу циклу, відчуває, як світ навколо нього відступає — без даху, вразливий, розосереджений, як і сам він, лишень плакатні зображення Нашорошеного Ворога відділяють його від небесної сльоти.

Або Вони влаштували його сюди з якоїсь причини, або він тут просто так. І він не певен, що йому не хочеться, аби тут була якась *причина...*

Дощ стихає опівночі. Слотроп залишає Маргериту, виповзає у холодне місто з п'ятьма кіло, лишивши почате Чичеріним для себе. На постої виспівують росіяни, солоним болем в унісон зітхають акордеони. З'являються п'яні — вони веселі й мочаться у жолобки, що перетинають бруковані провулки. Деякі вулиці встелені брудом, наче живою плоттю. По вінця заповнені водою вирви мерехтять під ліхтарями нічних бригад, які розчищають завали. Розтрощене бідермаєрівське крісло, самотній чобіт, сталева оправа окулярів, собачий нашійник (очі на краях кривулястого сліду шукають знаку, спалаху), винний корок, розчухрана мітла, велосипед без одного колеса, викинуті примірники «*Tägliche Rundschau*^[425]», халцедонова дверна ручка, ще колись давно пофарбована берлінською лазур'ю, розкидані фортепіанні клавіші (всі білі, октава В, якщо точніше, — або Н, якщо за німецькою нотацією — тони нині відкинутого локрійського ладу), чорно-бурштинове око опудала якоїсь тварини... Розсипи ночі. Собаки, налякані й тремтячі, бігають поза стінами із ламаним верхом,

як графіки температури хворих на лихоманку. Витік газу якусь хвилику висить у повітрі смертю і післядошовим ароматом. Догори підносяться ряди почорнілих віконних очниць спустошених багатоквартирних будинків. Уламки бетону звисають на сталевій арматурі, покрученій, ніби чорне спагеті, величезні брили зловісно погойдуються над головою навіть од подиху вітру, коли проходиш повз... Гладеньке обличчя Стража Ночі ширяє собі з байдужою усмішкою та порожніми очима, скулився, блідий, над містом, мугикає свої захриплі коліскові. Молодь перебула так усю Інфляцію на вулиці, ніде було сховатися від чорних зим. Дівчата допізна сиділи на ганках або на лавках під ліхтарями біля річок, чекали на роботу, а знехтувані хлопці йшли далі, сутулячи добряче підкладені плечі, гроші без жодного зв'язку із тим, що на них можна було купити, розпухали у гаманцях паперовим раком...

Бар «Чикаго» ззовні охороняють два нащадки тих юнаків — дітваки у костюмах а-ля Джордж Рафт^[426], завеликих на кілька розмірів, аж надто завеликих, щоб колись до них дорости. Один з нестримними конвульсіями безперервно кашляє, інший облизує губи і втуплюється поглядом у Слотропа. Шпана. Щойно він згадує Зойре Буммера, загороджують двері, заперечно хитаючи головами.

— Маю дещо йому передати.

— Не знаємо такого.

— А переказати можете?

— Тут його нема.

Той, що кашляє, робить випад. Слотроп відхиляється, крутить плащем швидко «вероніку^[427]», викидає ногу, ставить підніжку, і хлопчак гепається на землю, лається, заплутавшись у довгому ланцюжку для ключів, а його напарник починає щось намацувати під розмахайстим піджаком, либонь, пістолет, тож Слотроп копає його у яйця і з криком: «Fickt nicht mit der Raketemensch^[428]!» — щоб запам'ятали, щось на кшталт місцевого «Вйо-о, Сільверє^[429]!», утікає в тінь межі куп мотлоху, каміння та землі.

Йде стежкою, наче тією, що Зойре вів їх тої ночі, раз за разом збивається, заходить у позбавлені вікон лабіринти, в плетиво колючого дроту, що спочиває після смертоносних травневих гроз, а тоді у розбомблений, вкритий вирвами автопарк, з якого ніяк не може

вибрести добрих пів години, погорблений акр гуми, мастила, сталі й розлитого бензину, рештки вантажівок дивляться у небо або в землю, достоту як на мирному американському звалищі, сплавлені у дивовижні іржаві пики із «Сатедей Івнінг Пост», хіба менш приязні, а радше, зловісні... так, це насправду «Сатедей Івнінг *Пост*»: то обличчя посланців у трикутних капелюхах, що приходять із далеких дорожніх застав, минаючи в'язи, обличчя беркширських легенд, подорожніх, що заблукали на краю Вечора. Прийшли з посланням. Але якщо дивитися довше, зморшки розгладяться. Розгладяться позачасовими масками, які виставляють свою сутність напоказ.

На пошуки підвалу Зойре йде година, але там темно і порожньо. Слотроп заходить, запалює світло. Скидається на якийсь трус чи на бандитську війну: друкарський верстат зник, скрізь розкидано одяг, до того ж одяг дуже дивний, наприклад, плетений з лози костюм, *жовтий*, буквально сплетений із лози, з шарнірами під пахвами, на ліктях, колінах та у промежині... ой, гм-м, ну, Слотроп швиденько вчиняє невеличкий обшук, заглядає у туфлі, ну, не зовсім туфлі, скоріше м'які рукавиці з окремими *пальцями*, і не пошиті, а *відлиті* з неприємної на дотик рябої смоли, з такої роблять м'ячі для боулінгу... за рештками шпалер, у скручених жалюзі, у штрихах однієї чи двох фальшивих райхсмарок, покинутих мародерами, — минає п'ятнадцять хвилин, але нічого так і не знайдено... і весь цей час із витрішкуватих тіней за ними спостерігає білий предмет на столі. Слотроп відчуває його погляд ще до того, як нарешті зауважує: шахова фігурка заввишки два дюйми. Білий кінь, вилитий з пластику, та-а ще, а-ану, зачекай, Слотроп зараз з'ясує, *що то* за пластик, хлопче!

Кінський череп: очниці порожні аж до самої основи. Всередині міцно скручений цигарковий папір із запискою від Зойре. «Raketemensch! Der Springer просить передати тобі ось це, його символ. Не загуби — по ньому він тебе упізнає. Я на Якобіштрассе, 12, 3er Hof, номер 7. Привіт У/7, Ваш. Твій?» От, «Привіт У/7» — старий підпис Джона Діллінджера. Цього літа у Зоні його використовують геть усі. Показує людям, як вони ставляться до певних речей...

Карту з маршрутом до свого нинішнього притулку Зойре теж додав, знову доведеться йти у британський сектор. Постогнуючи, Слотроп вибирається назад — у болото і ранній ранок. Біля Бранденбурзьких воріт знову починає мрячити. Уламки Воріт досі захаращують вулицю

— розбиті під час обстрілу, хияються у дощове небо, їхнє мовчання колосальне, притлумлене, він чалапає повз них, обходячи їх з флангу. Колісниця поблискує жаром, мчить непорушно, тридцять сторіччя, і хвалькуватий Ракетмен щойно приземлився на екскурсію по руїнах, сліди стародавньої європейської цивілізації на пустельному узгір'ї...

Якобштрассе, як і більшість навколишніх нетрів, пережила вуличні бої без особливих втрат, її внутрішня п'ятьма і муровані тіні тримаються, не зважаючи на схід чи захід сонця. Номер 12 — це квартал багатоквартирних будинків, споруджених ще до Інфляції, п'ять чи шість поверхів і мансарда, п'ять чи шість *Hinterhöfe* ховаються один в одному — порожні коробки у подарунку жартуна, але останній двір тхне тим самим варивом, сміттям і сечею, що й десятиліття тому. Ха-ха!

Слотроп човгає до першої арки. Вуличний ліхтар кидає тінь його плаща у чергову арку, і кожна арка позначена вицвілою білою фарбою: *Erster-Hof, Zweiter-Hof, Dritter-Hof u.s.w.*^[430], в'їзд, як до «Міттельверк», параболічний, але більше скидається на роззявлений рот і горлянку, хрящові суглоби відступили і чекають, готуються проковтнути... над пашею два квадратні ока, білки з органді, смоляна райдужна оболонка витріщилися на нього... сміється, як і багато років поспіль, брезклим, деренчливим сміхом, наче котиться або стукотить під водою у мийниці важка порцеляна. Безтямне хихотіння, велике геометричне «я», чого смикаєшся, заходь... Але біль, двадцять, двадцять п'ять років болю паралізовані в тому глибокому горлі... старий покидьок, байдужий, підсілий на виживання, вже роки вичікує, вичікує на вразливих телепнів, ну от як Слотроп, аби показатися їм, сміючись і плачучи, і все у тиші... з Обличчя — обпаленого, хворого, уже давно в агонії — злущується фарба, і як ступити в цю шизоїдну горлянку? Просто цього хоче від Слотропа вартувий і могутня Студія, *natürlich*^[431]: Слотроп цього вечора — здитинілий персонаж; що рухало ним цієї ночі, рухало ним та іншими самотніми берлінцями, які виповзали надвір тільки в отакі пустельні години, нікому не належачи, нікуди не прямуючи, так це їхня незбагненна потреба зберегти бодай мінімальне населення у змарнілих і давноминулих краях з міркувань суто економічних, хоча, хто знає, може, і з емоційних причин...

Зойре також у русі, хоча й усередині, нишпорить у своїх мріях. Скидається на одну велику кімнату, темну, обкурунену тютюном і

дурманом, викришений тиньк у проламах стін, по всій підлозі солом'яні лежаки, на одному якось пара тихенько розкурює пізню сигарету, на іншому хтось хропе... лискучий концертний рояль «Імперіал» Бьозендорфера, на який спирається Труді у самій гімнастерці, відчайдушна муза з голими довгими ногами нахилиється, потягується...

— *Будь ласка*, Густаве, лягай спати, вже розвиднюється. — Їй у відповідь лишень роздратоване деренчання басових струн. Зойре непорушно лежить на боці, таке собі всохле дитя, обличчя — наче стрибав з другого поверху, «вітальний масаж» боксерськими рукавичками жіночного сержанта у поліційному відділку, золотаве світло надвечір'я над іподромом у Карлсгорсті, чорний відблиск нічних тротуарів на бульварі — побрижених, як шкіра на камені, біле світло атласних суконь і келихів, шеренгами вишикуваних перед дзеркалами бару, рубані «U» над входами до метро, які зі спокійним магнетизмом націлені в небо, щоб відловити кількох сталевих ангелів захвату, млосної капітуляції — обличчя, що вві сні страхітливо старе, покинуте в давнині свого міста...

Їого очі розчахуються, якусь мить Слотроп — лише тіні та зелені складки і підсвічений шолом, параметри яскравості ще треба виставити. Виникає мила усмішка з кивком, усе гаразд, *ja*, як ся маєш, Ракетмене, *was ist los?* Хоча невинуватий старий наркоман не настільки люб'язний, щоб втриматися від негайного порпання у торбі і перевірки її нутрощів, очі — дві просцяні у сніговому заметі дірки — дивляться, що там є.

— Думав, тебе десь прихопили.

Зойре виймає марокканську люльку і заходиться розминати жирну пучку гашишу, мугикаючи популярну румбу:

Отака з Марокко дрібнич-ка,
Лишень була би доб-ра нич-ка.

— Ага. Ще таке, Шпрінгер прикрив наш монетний двір. Тимчасова затримка, ну, щось таке.

— Як «щось таке»? Ви ж із ним, як риба з водою.

— Та де там. Він обертається на високих орбітах. — Все ускладнилося, це через американські окупаційні гроші, вони на Середземноморському театрі воєнних дій більше не дійсні, а райхсмарки союзні сили приймають дуже неохоче. Шпрінгер теж має мороку з платіжним балансом, тому займається серйозною спекуляцією стерлінгами, а...

— Але, — каже Слотроп, — тоді як із моїм мільйоном, Емілю?

Зойре втягує жовтий вогник, що стелиться через вінця чашки люльки.

— Пішов туди, де жимолость в'ється. — Саме так сказав Ювілейний Джим Фіск комітету Конгресу, що 1869-го розслідував його і Джея Гулда оборудки із золотом. Ці слова нагадують про Беркшир. Нічого не вдієш, але Слотроп розуміє, що Зойре не може бути на боці Поганих Хлопців. Хай би ким Вони були, у їхній грі душать, а не нагадують.

— Гадаю, можна продавати унціями з моєї частки, — розмірковує Слотроп. — За окупаційні паперові гроші. Вони ж наче стабільні, так?

— А ти не сердишся. Нітрохи не сердишся.

— Ракетмен вище такого гімна, Емілю.

— Маю для тебе сюрприз. Можу дістати «Шварцгерет».

— Ти?

— Шпрінгер. Я попросив для тебе.

— Не бреши. Що, правда? А хай тобі добре буде, та невже? Як мені...

— Десять тисяч фунтів стерлінгів.

Слотроп мало не забуває видихнути.

— Дякую, Емілю... — Розповідає Зойре, як наскочив на Чичеріна, а ще — як побачив Міккі Руні.

— Ракетмене! Зореплавцю! Ласкаво просимо на нашу незайману планету. Ми тільки хочемо бодай якогось миру, розумієте? Якщо вбиваєте нас, то не їжте. Якщо їсте, то не перетравлюйте. Дайте нам випасти з іншого кінця, ну, як діамантам у гімні контрабандистів...

— Послухай, — згадує про підказку Гелі — давню, ще з Нордгаузена, — а отой ваш хлоп, Шпрінгер, не казав, що зависає у Свінемюнде, ну, чи десь там?

— Лишень про ціну твого інструмента, Ракето. Половину суми наперед. Сказав, що стільки треба на самі лиш пошуки.

— Ага, то він ще й не знає де. Курва, буде з нас воду варити, підніматиме ціну і сподіватиметься, що знайде дурня, який підсипатиме йому капусти.

— У нього зазвичай слово не розходиться з ділом. У тебе ж наче не було ускладнень з перепусткою, яку він підробив?

— Та-а-а-ак... — О. Аякже, я ж хотів запитати про папери на Макса Шлепціга... — Так, загалом, так. — А тим часом Труді залишає Густава в роялі, підходить, сідає і треться сідницями об ворс Слотропових штанів, шерехтять розкішні голі ніжки, розсипається волосся, сорочка наполовину розстебнута, а тоді Зойре у якийсь момент перекочується і зі стогоном знову засинає. Труді зі Слотропом знаходять матрац якнайдалі від «Бьозендорфера». Слотроп, зітхаючи, відхиляється назад, знімає шолом і дозволяє великій, солодкій і *saftig*^[432] Труді робити все, що їй заманеться. Суглоби ниють від дощу і блукання містом, він обкурений, від поцілунків Труді стає навдивовижу спокійно, тут наразі день відкритих дверей, жодних ліпших і гірших почуттів та органів, у грі бере участь геть усе... і чи не вперше у житті Слотроп не вважає, що обов'язково потрібен стояк, і це навіть дуже добре, бо встає не так його пеніс... а хай йому біс, так незручно, як *ніс*, ну, ніби встає ніс, слиз уже тече, аякже, наразі має назальний стояк, і Труді це вже помітила, ще б пак... ковзає губами по його носярі, що пульсує, і запускає у його ніздрю чи не ярд пристрасного язика... Слотроп відчуває кожен рожевий смаковий сосочок, а вона проникає ще глибше, розсуває стінки переддвер'я і волосся у ніздрях, щоб запахати туди голову, тоді плечі і... ну, вона вже на півдорозі всередину, а що? все може бути — вже підігала коліна і тепер заповзає, хапаючись за волосся і торуючи шлях далі, аж ось нарешті постає у величезній червоній залі, досить таки приємно освітленій, до пуття не видно ані стін, ані стелі, радше, таке собі згасання до кольору морської мушлі і весняних відтінків рожевого...

Вони засинають у кімнаті, сповненій хропіння, низьких «бум» рояля та дріботіння мільйонів ніжок дощу надворі. Слотроп прокидається у розпал Лихої Години, Труді десь в іншій кімнаті з Густавом брязкотять кавовими філіжанками, черепаховий кіт гасає за мухами біля брудного вікна. А там, за Шпрее, на Слотропа чекає Біла Жінка. Він не надто рветься кудись іти. Приходять Труді з Густавом, з кавою та половинкою косяка, сидять і теревенять.

Ґустав — композитор. Місяцями затято сперечається із Зойре, хто ліпший — Россіні чи Бетховен. Зойре за Россіні.

— Я не стільки за власне Бетховена, — виголошує Ґустав, — я за те, що він є представником німецької діалектики, включає у гаму дедалі більше нот, а його кульмінацією стала додекафонічна демократія, де всі ноти чутні однаковою мірою. Бетховен — один з архітекторів музичної свободи, попри глухоту, він прийняв виклик історії. Россіні ж пішов на заслужений спочинок у 36 років, плутався з жінками і гладшав, а життя Бетховена сповнене трагедії та величі.

— І що з того? — звичайна відповідь Зойре на таку заувагу. — А що б ти вибрав? Річ у тім, — перериваючи зазвичай обурений скрик Ґустава, — що Россіні слухати *приємно*, а коли слухаєш Бетховена, хочеться встати і захопити Польщу. Така собі «Ода до радості». Він геть не мав почуття гумору. Кажу тобі, — трясє своїм сухеньким старечим кулаком, — в партії барабанів у «La Gazza Ladra» більше Піднесеного, ніж у всій Дев'ятій симфонії. У Россіні все зводиться до того, що коханці сходяться, самотність подолано, і, подобається це тобі чи ні, але саме таким є великий доцентрово-об'єднувальний рух Світу. Попри машинерію ненажерливості, дріб'язковості і продажності влади, *стається кохання*. Все гімно перетворюється на золото. Стіни пробито, балкони підкорено — послухай! — Ніч на початку травня, останнє бомбардування Берліна. Зойре доводилося горлати щосили. — Італійка — в Алжирі, Цирульнику — гаплик, сорока цупить усе, що на очі трапить! Світ западається...

А в тиші цього дощового ранку здається, що вже і Німецька Діалектика Ґустава добігає свого кінця. До нього щойно надійшла звістка, якимсь таємним музичним каналом аж із самого Відня, що вбито Антона Веберна.

— Застрелили у травні, американці. Безглуздо, випадково, якщо віриш у випадковість, — якийсь кухар із Північної Кароліни, запізнілий призовник із 45-м, яким навіть користуватися не навчився, запізно для Другої світової війни, але не для Веберна. Приводом для обшуку будинку стало те, що, мовляв, Вебернів брат промишляв на чорному ринку — а хто не промишляв? Ви уявляєте собі, який міф виросте з цього факту років десь так за тисячу? Молоді варвари прийшли замордувати Останнього Європейця, що стояв на передньому краї того, що розпочав Бах, експансії поліморфної норовливості в

музиці, коли всі ноти нарешті стали воістину рівноправними... Куди нам рухатися після Веберна? То була мить найбільшої свободи. І все це мало впасти. Ще один *Gotterdammerung*...

— Пуцьвірінок ти недороблений. — Зі смішком заходить Зойре, він був у Берліні, притягнув повний напірник маківок, простісінько з Північної Африки. Має кепський вигляд — очі налиті кров'ю, руки, як у немовляти, набряклі, безволосі, ширінка розстебнута, половини гудзиків бракує, сиве волосся і блакитна сорочка посмуговані якоюсь жахливою зеленою тванню. — У вирву гепнувся. Ану, швидше скрути мені щось.

— Це хто «пуцьвірінок недороблений»? — допитується Густав.

— Та хто, ти зі своїми музичними течіями, — вигукує Зойре. — Може, нарешті годі? А чи нам завести *da capo*^[433] про Карла Орфа^[434]?

— Ніколи про таке навіть не думав, — каже Густав, й одразу стає Цілком очевидно, що Зойре також чув про Веберна і ось таким чином, неявно, намагається підбадьорити Густава.

— Ну що тобі в *Россіні* не подобається? — спалахуючи, репетує Зойре. — Скажи!

— Фе, — верещить Густав, — Россіні, фе, фе, — і знову заводить: Ви — викопне румовище. А чому більше ніхто не ходить на концерти? Скажете, через війну? *Аж ніяк*, діду, і я поясню, чому, — а тому, що у зали напихаються такі, як ви! *Місця катма!* Куняють, клюють носом і всміхаються, пирхають слиною крізь зубні протези, відхаркують і плюють у паперові пакети, уві сні плетуть щораз підступнішу інтригу супроти дітей — і не лишень своїх власних, але й *чужих* також! сидять собі на концерті з такими самими сиво-песиголовцями, тільки й чути приглушене сопіння, відригування, нутряне булькання, чухання, цмакання, бурчання у кендюхах, вся опера набита ними аж до стоячих місць, вони шкандибають проходами, звисають з найвищих балконів, і знаєте, що *вони слухають*, Зойре? га? Вони слухають Россіні! Сидять собі, пускають слину під попурі з передбачуваних мелодійок, упираються ліктями в коліна, буркочуть: «Ану вріж нам Россіні, ану заткни всі ці претензійні фанфари, дай послухати *реально хороші мелодії!*». Така сама безсоромність, як за раз стеребити цілу банку арахісового масла. А тут уже й підоспіла жвавенька тарантела з «*Tancredi*», і вони аж тупають у захваті, клацають зубами і грюкають ціпками: «О! о! *отак* треба!»

— Це велика мелодія, — верещить у відповідь Зойре. — Ану, курни ще трохи, я тобі на «Бьозендорфері» злабаю.

Під акомпанемент цієї тарантели — таки ловка мелодія — з вранішнього дощу приходить Магда і скручує усім косяки. Один простягає Зойре, щоб підпалив. Він перестає грати і довго на неї дивиться. Час від часу киває головою, усміхаючись або хмуричись. Ґустав має звичку пирхати, а Зойре насправді виявився адептом доволі непростого мистецтва папіромантії — пророкування, що бере до уваги спосіб скручування косяків: за формою, манерою слинити, за брижами та складками паперу, а також за їх відсутністю.

— Ти скоро закохаєшся, — каже Зойре, — он бачиш, лінія.

— Ота довга? Значить...

— Довжина означає силу почуття. А не час.

— Коротко, але солодко, — зітхає Магда. — *Fabelhaft, was*^[435]? — Підходить Труді, обіймає її. Коли вони поряд — викапані Матт і Джеф^[436], Труді на каблуках вища за Магду майже на фут. Вони знають, як це виглядає, тому при нагоді вештаються містом разом, аби запасти, бодай на хвильку, в думки інших людей.

— І як тобі ця херня? — цікавиться Зойре.

— *Hübsch*^[437], — визнає Ґустав. — Трохи *stahlig*^[438], і, можливо, за їхньою *Körper*^[439] відчувається тонесенький натяк на *Bodengeschmack*^[440], що, безперечно, *süffig*^[441].

— Ну, я сказав би, *spritzig*^[442], — не погоджується Зойре, раз така справа. — Загалом більш *bukettreich*^[443] за торішні врожаї, як гадаєш?

— Ну, для рослинного покрову *Haut*^[444] Атласу свій *Art*^[445] вони мають. Його однозначно можна позначити терміном *kernig*^[446], або навіть, як часто про нього кажуть, *sauber*^[447] — особливість, що надто вже притаманна району Уед-Нфіс, — насправду *pikant*^[448].

— Щодо мене, то я схиляюся до думки, що вони родом із південних схилів Джебел Сарго, — каже Зойре, — зверни увагу на *Spiel*^[449], досить таки *glatt*^[450] та *blumig*^[451], у їхній *würzig*^[452] зухвалості, є навіть натяк на *Fülle*^[453].

— Ні-ні-ні, *Fülle* — це вже занадто, «Смарагд Ель-Абіда» минулого місяця таки був *Fülle*, але тут однозначно більш *zart*^[454].

Правду кажучи, вони обидва настільки під кайфом, що ніхто з них уже й не тямить, що верзе, та ще й цієї миті хтось щосили грюкає у двері, з-за них лунає ціла серія «ахтунгів». Слотроп вигукує і мчить до вікна, вилазить на дах, а тоді дріботить верхом і оцинкованою ринвою сповзає у найближчий до вулиці внутрішній двір. До Зойре вламається поліція — берлінська поліція за підтримки американської військової в статусі радників.

— Пред'являємо папери! — верещить старший облави.

Зойре всміхається і простягає йому пачку «зигзагів^[455]», щойно з Парижа.

Двадцять хвилин по тому Слотроп неквапом суне повз кабаре десь в американському секторі, знадвору і всередині повмощувалися безликі «проліски», десь радіо чи фонограф грає поपुरі з Ірвінга Берліна. Слотроп параноїдально сутулиться, чимчикуючи вздовж вулиці, от тобі й «Боже, бережи Америку», а на додачу «Це армія, містере Джоунс», себто американські версії «Пісні Горста Весселя», а втім, це Густав шаленіє на Якобіштрассе (їм не зробити з нього Антона Веберна) і репетує в очиці американського підполковника:

— Парабола! Пастка! Ви завжди були вразливими перед нехитрою дугою, від тоніки до домінанти, а тоді знову до тоніки. Велич! *Gesellschaft*^[456]!

— Тевтоніки? — каже підполковник. — Домінувати? Хлопче, війна скінчилася. Що ти верзеш?

З просяклих вологою полів Марки Бранденбурга тягнеться холодна мжичка. Російська кавалерія перетинає Курфюрстендамм, жене на бійню череду брудних корів, ті мукають, з вій скрапує дощ. У Радянському секторі дівчата з гвинтівками поверх обтягнутих сукном стрибучих цицьок махають автомобілям яскравими помаранчевими прапорцями. Гарчать бульдозери, вантажівки з натугою валять хиткі стіни, а дітлашня радісними вигуками зустрічає кожен гучний тріск. На розлогих терасах подзенькують срібні чайні сервізи, там скапує вода, офіціанти у скромних чорних піджаках крутять головами і витягують шиї. Неподалік брьюхає двомісний екіпаж, у ньому двоє обвішаних медалями російських офіцерів і їхні дами у шовкових сукенках і капелюхах із хвилястими крисами, на вітрі лопотять стрічки. На річці плавають зеленоголові качки, крутяться у кільватерних закрутах одне одного. З погнутої труби Маргеритиноного будиночка сотається дим. Усередині Слотроп найперше бачить туфлю на високому підборі, що летить йому простісінько в голову. Він вчасно відхиляється. Маргерита стоїть на ліжку навколішки, дихає швидко, штрикає його поглядом:

— Ти мене кинув!

— Мав справи. — Копирсається у закритих бляшанках на полиці понад плитою, шукає сухий цвіт конюшини для чаю.

— Але ти лишив мене саму-самісіньку. — Її волосся кужелиться навколо обличчя сіро-чорною хмаринкою. Жертва внутрішніх вітрів, які його ніколи не турбували.

— Та скільки там мене не було? Чаю хочеш? — Виходить надвір з порожньою бляшанкою.

— Як це — скільки? Господи, ти що, ніколи не залишався один?

— Ага, ще б не залишався. — За дверима зачерпує воду із діжки з дощівкою.

Маргерита лежить, здригається, обличчя беззахисне.

Слотроп ставить бляшанку на вогонь.

— Ти міцно спала. Тут хіба не безпечно? Ти про це?

— Безпечно. — Жаский сміх. Ну й дарма. Вода починає сичати. — Ти хоча б уявляєш, що зі мною робили? Що робили з грудьми? *Як обзивали?*

— Хто, Грето?

— Коли ти пішов, я прокинулася. Покликала тебе, але ти не прийшов! Вони переконалися, що тебе нема, і зайшли...

— Не треба було спати.

— *Я не спала!* — Засвітилося сонце, увірвалося, проникло всередину. Вона відвертає обличчя від різкого світла.

Поки Слотроп заварює чай, вона сидить на ліжку, лає німецькою й італійською — голос ніби от-от трісне. Він подає горнятко. Вибиває горнятко з його руки.

— Чуєш, ану припини, добре? — Сідає біля неї і дмухає на свій чай. Відкинуте нею горнятко лежить на підлозі, на дошках парує темна пляма. Віддалік підіймається і розкривається конюшина: привид... Перегодом бере Слотропа за руку.

— Гадаєш, мені хотілося йти?

Вона починає плакати.

Плаче весь день. Слотроп засинає, кудись пливе під її хлипання, доторки — то він її торкається, то вона його... Уві сні про ті часи його знаходить тато. Наприкінці дня Слотроп блукав берегом Мангаганнока біля ветхої паперової фабрики, покинутої ще у дев'яностих. На тлі сьайва пригаслого помаранча злітає силует чаплі. «Сину, — розсипається вежа слів, вони падають і падають одне на одне, — три місяці тому помер президент». Слотроп стоїть і лається. «Чому ти не сказав? Тату, я його любив, а тобі аби продати мене «IG». Ти мене продав». Старечі очі сповнюються слізьми. «Ох, синочку...» — намагаючись узяти його за руку. Але небо спохмурніло, чапля полетіла, порожній кістяк фабрики і темне повноводдя річки кажуть, *що час іти...* а потім тато зникає, навіть не встиг попрощатися, але обличчя його після пробудження ввижається ще довго, обличчя Бродеріка, що продав його, і печаль, яку привніс у цей сон Слотроп, дурноверхий базіка. Над ним схиляється Маргерита, кінчиками нігтів витирає слюзи з його обличчя. Нігті дуже гострі і часто завмирають, коли наближаються до очей.

— Я боюся, — шепоче вона. — Всього. Свого обличчя у дзеркалі — коли була малою, мені казали не дивитися в дзеркало так часто, бо побачу за склом Диявола... і... — озирнувшись на білоквітчасте дзеркало, — треба його накрити, благаю тебе, його можна накрити... там вони... *особливо вночі...*

— Та годі вже. — Він присувається, щоб пригорнутися тісніше. Обіймає. Сильне тремтіння, можливо, непокійливе: невдовзі він і собі трясеться, у резонансі. — Будь ласка, заспокойся. — Те, що нею володіє, потребує доторків, неситимо прагне їх пити.

Така глибина його лякає. Він почувається відповідальним за її безпеку, а часто — мало не у пастці. Спершу вони проводять разом цілі дні, потім йому треба виходити сплавляти травичку або на промисел. Він мало спить. Зауважує, що мимохіть бреше: «Усе добре», «Ні про що не турбуйся». Іноді йому вдається побути на самоті біля річки, він ловить рибу на шмат волосіні і Гретину шпильку. За день — рибка, як пощастить — дві. Нетямущі рибки, бо на те, що плаває нині у берлінських водах, кинешся хіба з відчаю. Коли Грета плаче уві сні довше, ніж він може цей плач витримати, доводиться її будити; тоді вони намагаються поговорити або потрахатися, хоча він усе рідше має до того настрій, і від цього їй робиться ще гірше, бо вона відчуває, що він її відштовхує, і він це таки робить. Шмагання начебто її втішає, і він залишається вільним, але іноді його це настільки втомлює, що й на таке вже бракує сил. Вона безперервно його провокує. Якось увечері він поклав перед нею варену рибину, нездорового на вигляд жовтистого гольця з пошкодженим мозком. Грета не може такого їсти, її нудить.

— Треба їсти.

Вона крутить головою, спочатку в один бік, а тоді у другий.

— Матінко рідна, як же тоскно, послухай, манда, ти не одна страждала — коли ти востаннє була *надворі*?

— Ага. Раз за разом забуваю, як *ти* настраждався.

— *Бляха*, ви, німці, пришелепуваті, ви *всі* думаете, що цілий світ проти вас.

— Я тобі не німкеня, — згадує, — я ломбардка.

— А то дуже близько, кицю.

Із сичанням, ніздрі роздуті, хапає маленького столика, відштовхує, тож тарілки, столове срібло, риба — все летить і робить великий «хляп» об стіну і починає стікати на підлогу, цій дурноголовій навіть у смерті не поталанило. Вони сидять на вцілілих стільцях, між ними — півтора метра небезпечної відстані. Тепле й романтичне літо 45-го, хай і капітуляція, все одно переважає культура смерті: те, що Бабуся

називала «злочином пристрасті», через відсутність якихось інших пристрастей стало переважним способом з'ясування стосунків.

— Витри.

Блідим обгризеним нігтем вона цокає по верхньому зубу і регоче, ох, той чарівний сміх Ердманн. Слотроп, здригаючись, уже хоче сказати: «Ти навіть не уявляєш, наскільки ризикуєш...» Але випадково кидає погляд на її обличчя. Аякже, якраз вона і уявляє...

— Гарзд, нехай так. — Розкида її білизну по всій кімнаті, аж поки не знаходить чорний пояс. Від металічних підв'язувальних прищіпок поверх збляклих колишніх синців на сидницях і стегнах виступають маленькі й темні зігнуті сліди. Мусить пустити трохи крові, бо в іншому разі риба й далі валятиметься на підлозі. Вже відшмагана, вона вклякає і цілує його чоботи. Ну, не зовсім те, чого їй хотілося, але дуже до того близько.

Що не день, то гірше, і він уже боїться. Раніше нічого навіть подібного не бачив. Коли він виходить у місто, вона благає прив'язати її панчолами, розіп'яти такою собі зіркою межі стовпчиками ліжка. Деколи вона йде з дому, зникаючи на кілька днів, а тоді повертається і розповідає про негрів із військової поліції, що били її кийками, а тоді трахали в зад, і як вона кайфувала, сподіваючись викликати якусь расово-сексуальну реакцію, щось химерніше, щось інакше...

Хай би чим вона була одержима, але й він цим заражається. Тепер у руїнах по краю кожного залому йому ввижається п'ятьма, *яка виповзає з-за них*. Світло чорними голубами гніздиться у волоссі Маргерити, він дивиться на свої крейдяні руки, з кінця кожного пальця спливає і переливається п'ятьма. У небі над Александерплац він бачив мандалу оберста Енціана — KEZVN, а ще обличчя Чичеріна вже не в одного «проліска». Якось крізь нічний туман на фасаді «Titania-palast» угледів написане червоним неонам: УМРИ, СЛОТРОПЕ, а якоїсь неділі на Ваннзее армада вітрильників, які одноманітно хилилися, як уві сні, проти вітру, безперестанку ходила вздовж протилежного берега, та ще ватага малечі у пілотках зі старих військових карт надумала втопити Слотропа, принісши його у жертву. Врятувався, пробелькотівши три рази «Hauptstufe».

Будиночок біля річки — загорода, що виконує роль підвіски на пружині для непогоди та дня, допускає лише незначну циклічність світла й тепла, аж до пізнього вечора, а тоді знову зранку й аж до

полудневого піку, але все пом'якшується ніжним похитуванням від землетрусу дня зовні.

Коли Грета чує вуличну стрілянину на дедалі більшій відстані, згадує про павільйон звукозапису на початку своєї кар'єри і сприймає вибухи за репліки, які підказують на титанічних знімальних майданчиках її мрій, які поступово наповняються тисячею статистів: покірні, гнані пострілами гвинтівок, вони підіймаються й опускаються, складаються у візерунки, що відповідають уявленням Режисера про мальовничість — повінь облич, загримованих жовтим, з білими губами з огляду на вади тодішньої плівки, спітнілі жовті втікачі не знати від чого і не знати куди...

Ранній ранок, Слотропове дихання біліє у повітрі. Він щойно прокинувся. Частина I вірша, коли текстові акомпанують лісоруби, — жінка відвідує виставку собак, яка до певної міри є водночас і місцем парування. Вона принесла свого пекінеса, сучку з нудотно-прикольним іменем чи то Мімсі, а чи Го-Го, ну, щось таке, тож собачку треба обслужити. Дамочка гає час серед садових декорацій з іншими такими ж, як сама, дамочками середнього класу, коли з котрогось вольєру неподалік долинає скавуління її сучки, вона кінчає. Скавуління не стихає і не стихає, лунає значно довше, ніж мало б бути, і раптом вона усвідомлює, що це скавуління — її власний голос, нескінченне скавчання сучої насолоди, а всі інші з увічливості вдають, що нічого не помічають. Їй соромно, але вона нічого не може вдіяти, її підганяє жага знайти і трахнути іншу звірину. Вона відсмоктує у рябого дворняги — спробував скочити на неї просто на вулиці. На пустирищі біля огорожі з колючого дроту, де по хмарах гатить зима, високий кінь змушує її вклякнути на землю і цілувати йому копита. Коти й норки, гієни та кролики трахають її в автомобілях, заблукану — у гущавині лісів, біля водопою в пустелі.

На початку Частини II вона з'ясовує, що завагітніла. Її чоловік, тупий і добродушний комівояжер, день у день ходить від дверей до дверей, він укладає з нею угоду — про її обіцянку не йдеться, але він одвезе її, куди вона забажає. І от насамкінець він уперто веслує у човні річкою, американською річкою, і везе жінку у мандри. Головний колір цієї частини — фіолетовий.

У Частині III вона на дні річки. Утоплениця. Її утробу сповнюють різноманітні форми. «Як русалку її зуживши» (рядок 7), вони

перетягують її зеленими річковими глибинами. «І коли все знову скінчилося,/ Старий Сквалідоссі, орач глибочіні,/ Що цілий день сіяв,/ Бачить мідянкою вкрите лоно її» (рядки 10–13) і витягує її на поверхню з води. Він — класичний бородатий Нептун з безпристрасним старечим обличчям. З її тіла назовні вивергається потік різноманітних істот: восьминогів, північних оленів, кенгуру. «Хто розкаже про життя,/ Що з її виходять лона?» Сквалідоссі краєм ока бачить лишень частину дивовижного потоку, бо саме тягне її на поверхню, а нагорі тихе сонячне озеро чи ставок, береги поросли травною, затінені верболозами. Всюди висне і дзижчить комашня. Тепер головний колір — зелений. «І щойно вони спливли до сонця,/ Її труп у глибокій воді спочив,/ І в теплих глибинах літа/ Розійшлися істоти шукати/ Кожна вірне своє кохання,/ А у високості дня / Річка далі мирно води несла...»

Ніяк не може здихатися цього сну. Чіпляє наживку, сідає навпочіпки біля води і закидає волосінь у Шпрее. Одразу закурює солдатську цигарку і довго не рухається, аж нарешті туман стелиться білизною крізь прибережні будинки, десь угорі, невидимі, гудять військові літаки, а глухими вуличками гасають і брешуть собаки.

Без людей інтер'єр набуває сталевого відтінку, коли ж людей повно, то зеленого, оптимістичного кислотно-зеленого. Крізь ілюмінатори сонце падає на горішню частину переділок (крен «Rücksichtslos^[457]» незмінний — 23°27') і ряд сталевих умивальників унизу. В кінці кожного гальйонного відсіку можна випити кави і повітрішатися на голих жінок у механічних автоматах «піп-шоу». У нижніх чинів дівчата підстаркуваті, не такі гламурні, геть не тевтонського штибу, а всі апетитні та расово правильні кралі дісталися, *natürlich*, офіцерам. Такі от нацистські викрутаси.

Сам по собі «Rücksichtslos» — приклад іншого пунктику, спеціалізації, бо це судно — судно Туалетне, тріумф німецької манії довести все до краю. «Якщо будинок природний, — торочили перші енергійні прибічники Туалетного Корабля, — то й родина, що живе у будинку, також природна, і будинок — видима того ознака — за димчастими окулярами і під стриженими їжаком посивілих чуприн ані

дрібки віри у власні слова, жвавi макіавеллісти ще не достигли для параної, — і якщо вбиральня у будинку — то будинок *органічний!* ха-хах» — виспівують і дражняться, показують пальцем на кремезного білопикого інженера із залізаним назад волоссям на проділ, той достеменно буряковіє і втуплюється у коліна під добродушні смішки колег, бо мало не забув про цей момент (сам Альберт Шпеєр у сірому костюмі зі слідами крейди на рукаві — обіперся на переділку позаду, руки на поясі, дуже схожий на американського кіноковбоя Генрі Фонду, він *уже* й думати забув про природність будинку, проте у *нього* пальцями ніхто не тицяє, чин має переваги). — «То виходить, що Туалетний Корабель для *Kriegsmarine*^[458] — те ж саме, що туалет для будинку, бо ж Флот — природний, ми всі про це знаємо, ха-хах!» (Генеральський, а може, Адміральський сміх.) «Rücksichtslos» мав стати флагманом усієї Туалетної *Geschwader*^[459], але квоти на сталь у Флоту забрали задля ракетної програми А-4. Так, це здається незвичайним, але треба пам'ятати, що на той час Дегенкольб уже очолив Ракетний комітет, тож мав достатньо повноважень і настирливості, щоб оббирати інші роди військ. Отже, «Rücksichtslos» — єдиний у своєму роді, тож, славні колекціонери старовинних кораблів, якщо ви є на ринку, покваптеся, бо «GE» уже поряд і до нього придивляється. Щастя, що хоч більшовики не накинули на нього оком, правда, Чарльзе? А Чарльз тим часом щось дряпає на своєму планшеті, ніби щось ретельно занотовує, а насправді записує спостереження про довколишні події. Наприклад: *Всі вони стежать за мною, або Лейтенант Рінсо надумав мене вбити*, ну і, безперечно, найнадійніше *Він теж із них, і якоїсь ночі я таки його зловлю*, а колега Чарльза Стів тим часом уже й забув про росіян, припинив інспекцію змивного клапана й уважно придивляється до цього *Чарльза*, бо пошукову команду собі не вибираєш, якщо ти тільки-тільки після школи, і ось тепер ти тут, у самісінькій сраці, і не хтось, а хлопчик на побігеньках... чи як його, той, хто завжди передасть? Хто я? Чого хоче від мене «GE»? Це що, якесь дивне покарання з боку компанії або, хай Бог милує, довічне *заслання*? Я — кар'єрист, і вони при бажанні можуть мене і двадцять років тут маринувати, і ніхто про те не знатиме, спишуть як накладні витрати. Шейла! А що я скажу Шейлі? Ми заручені. Ось її світлина (волосся кучериками, як хвилі у бурхливому морі, ну, як у Рити Гейворт, очі, якби то був кольоровий

знімок, мали б золотаві повіки з рожевою облямівкою, а рот — наче булочка від хотдога на рекламному щиті). Ми на Бі-зон-Байю

Шукали собі розваг —
А старий комарище шукав свою
Веселість, бо за нею спраг!
Під сукенку їй голову пхав,
Шкірився трохи — таке-бо пізнав,
Важко стало в Бі-зон-Байю
Москіт той ласий, мов кіт,
Гаразд — і — квіт!
Я та, та-та, я-та-та, та-та,
Шукали трохи собі розваг,
А тепер у-сі^[460]!

Так, знаєш, коли ти молодий і дужий [«У-сі» у нашому випадку — це повний туалетний борт хвацьких хлоп'ят із самого Скенектеді в рогових окулярах і моряцьких черевиках, які виспівують цей речитатив], ти, як годиться, ходиш до церкви, і насправді дуже прикро, коли на тебе зненацька накидається згряя техаських комарів і відкидає назад років на двадцять. Ці хлопці навколо достоту такі самі, як і ти, може, когось із них ти навіть бачив сьогодні на вулиці, але не впізнав, бо розум твій наче у немовляти — через тих клятих комарів, які дісталися до тебе і наробили лиха. А ми насипали інсектициду, накидали, як бомб, цитронели, і все намарне, хлопці. Розмножуються швидше, ніж ми їх знищуємо, і що нам тепер — підібгати хвости, і хай вони собі тут *живуть* у Бізон-Байю, де моя дівчина Шейла змушена дивитись на огидну поведінку тих... почвар, невже ми дозволимо їм і далі *існувати*?

...І
Важко стало в Бі-зон-Байю
Москіт той ласий, мов кіт,
Хубба хубба...
Москіт той ласий, мов кіт^[461]!

Так, важко сказати, хто з цих двох більший параноїк. Стіву вистачить нахабства, щоб наговорити на Чарльза. Серед кумедних графіті прийшлих математиків:

$$\int \frac{1}{(\text{cabin})} d(\text{cabin}) = \log \text{cabin} + c = \text{houseboat},$$

та інших подібних дурниць вони забиваються у вузьку ковбасу гальюна, двоє старо/молодих чоловіків, ноги підламуються і вже не дзвенять на похилій сталі палуби, постаті стають усе розмитішими, що більшає відстань, аж ось їх і геть не видно, тільки порожній відсік, S-подібні шпиці автоматів «піп-шоу», дзеркала на величезній кривій повторюють одне одного, кадр за кадром. Усе до самого кінця сегменту кривої — наче частина «Rücksichtslos», від цього судно видається вагітним і має право позачергового проходу. «Мораль екіпажу, — шепочуться хитруни на засіданнях у Міністерстві, — забобони моряків. Дзеркала опівночі. Але ж ми знаємо, адже так?»

Офіцерські ж гальюни обшиті червоним оксамитом, оздоблено відповідно до Інструкції з техніки безпеки 1930-х, на всіх переділках — фотографіті, зображення Страхитливих Катастроф з Історії Німецького Флоту. Зіткнення, вибухи порохових погребів, затоплення підводних човнів — саме те, що треба, якщо ви офіцер і у вас закреп: хитруни часу не марнували. Командному складу діставалися цілі апартаменти, окремі душові та ванни у підлозі, манікюрниці (переважно з добровольців із BDM^[462]), парильні, масажні столи. Тут — для рівноваги — переділки та стелі прикрашено величезними фотографіями Гітлера за різноманітними справами. А туалетний папір! А туалетний папір, квадратик за квадратиком, укритий карикатурами на Черчілля, Айзенгавера, Рузвельта, Чан Кайші, є навіть штатний карикатурист, він завжди на бойовому посту і за вашим замовленням на чистому папері намалює щось для знавців, котрі в усьому шукають незвичайного. З гучномовців лунав Вагнер і Гуго Вольф, яких транслювали з радіорубки. Сигарети безкоштовно. Гарно жилося на Туалетному Кораблі «Rücksichtslos», коли він борознив води між Свінемюнде і Гельголандом, та всюди, де був потрібен,

закамуфльований відтінками сірого, у стилі пограниччя століть, виступи з різкими тінями дивляться на вас від самого міделя, їх видно і з носа, і з корми, тож складно сказати, у який бік іде судно. Екіпаж живе по одному у каюті, у кожного власний ключ і рундук, переділки прикрашені бібліотечними поличками і пін-ап красунями... навіть були односторонні дзеркала, щоб сидів собі спокійненько, пеніс хилитався над крижаною морською водою в унітазі, слухав Народний приймач «VE-301» і спостерігав за пообідньою метушнею, діловитим тупотінням і розмовами. У загальних гальюнах грають у карти, перекупники приймають відвідувачів, сидячи на тронах зі справжньої порцеляни, а частина відвідувачів вишикувалася біля відсіку зовні (тихі черги, дуже ділові, дещо схожі на черги в банках), туалетні юристи дають поради, сюди приходять і йдуть геть всілякі відвідувачі, сутуляться підводники, що кілька секунд нервово поглядають на стелю, моряки з есмінців веселяться біля водостоків (*гігантські водостоки!* — тягнуться вздовж усього бімса і, навіть, подекують, аж ген за дзеркала, на них може прилаштуватися 40 або навіть 50 натужних дуп, а внизу бурхає невпинна річка змивної солоної води), підпалюють скрутки туалетного паперу (це взагалі улюблена розвага) і кидають жовті вогняні кулі у воду вище за течією, а тоді регочуть зловтішно, коли сидільці нижче за водою один по одному із вереском підскакують над дучками, хапаються за обсмалені гепи і вдихають сморід спаленого лобкового волосся. Та й екіпаж самого Туалетного Корабля часом теж не проти безневинного розіграшу. Хіба забудеш випадок, коли корабельні розмітники Гьопман і Кройсс у розпал епідемії харчового отруєння 1943-го року під'єднали вивідну вентиляцію гальюна до вентиляції в каюті старшого помічника командира корабля. І той — давній служака на Туалетному Кораблі — дуже приязно посміявся над розіграшем, після чого перевів Гьопмана і Кройсса на криголам, де обидва телепні, великі знавці фекалій, заходилися споруджувати по всій Арктиці моноліти зі снігу та криги, віддалено схожі на велетенські балабухи гімна. Час від часу така споруда з'являється у всій своїй величі на крижаних полях, що дрейфують на південь, і викликає загальний захват.

Гарне судно, гарний екіпаж, щасливого всім Різдва і вдалого каботажу. Горст Ахтфаден, колись з «Elektromechanische Werke^[463]», Карлсгаген (ще одна назва випробувальної станції у Пенемюнде), геть

не має часу на ностальгію за флотом. На нього полюють технічні розвідки трьох-чотирьох держав, і йому страшенно не пощастило, бо його підібрали Шварцкомандо, що, наскільки він знає, само по собі теж може виявитися державою. Вони інтернували його до Гальюна Вождів. Відколи його сюди запроторили, він побачив, як розкішна Герда і її Хутряне Боа виконують той самий номер 178 разів (він підважив монетний приймач і знайшов спосіб його обійти), а тоді перше збудження вляглося. Чого вони хочуть? Навіщо захопили покинуте у Кільському каналі судно? Чому британці нічого *не роблять*?

А ти ось як подивися на цю справу, Ахтфадене. Туалетний Корабель — це просто аеродинамічна труба. Якщо тензорний аналіз можна застосувати до турбулентності, придатний він буде і для історії. Мають же бути вузли, критичні точки... мають бути надпохідні переповненого і невиситимого потоку, які можна прирівняти до нуля, розшукати ці точки... 1904-й був однією з них — 1904-й, коли адмірал Рождественський пройшов зі своїм флотом пів світу, щоб врятувати Порт-Артур, завдяки чому і з'явився на планеті твій нинішній поневолювач Енціан, то був рік, коли німці мало не стерли з лиця землі гереро, що викликало в Енціана доволі ексцентричне ставлення до виживання. То був рік, коли люди з Управління контролю за продовольством і ліками заборонили кокаїн у кока-колі, а це дало нам орієнтоване на смерть і алкоголь покоління янкі, просто ідеально готове до боїв Другої світової. То був рік, коли Людвіг Прандтль висунув гіпотезу про межовий шар і вивів аеродинаміку на орбіту, а ти потрапив саме сюди і саме тепер. 1904-й, Ахтфадене. Ха-ха! Цей жарт дотепніший за підсмажені дупи, ще б пак! А для *тебе* ще й корисний. Проти течії не попливеш, принаймні не за нинішніх обставин, коли хіба що номер собі можеш причепити і *страждати*, отак, друже. Або, якщо ти не годен відірватися від Герди та її Хутряного Боа, є інша пропозиція — знайди собі безрозмірний коефіцієнт. Ти в аеродинамічній трубі, не забув? Ти знаєшся на аеродинаміці. Отже...

Коефіцієнти, *ja, ja...* Ахтфаден понуро падає на багрянний венеричний унітаз у самому кінці ряду. Він знається на коефіцієнтах. Якось в Ахені вони з колегами стояли на передовому спостережному пункті: розглядали країну варварів крізь крихітне вічко Германна і Візельсбергера^[464]. Страхітлива компресія, зміями переплітаються

ромбовидні тіні. Хвостова частина була часом більша за саму модель — спостереженням заважала вже сама лиш потреба щось вимірювати. А тут могли б і підказку знайти. Тоді ще ніхто не писав про надзвукові потоки, повсюдно панували міфи і примітивний жах. Професор Вагнер з Дармштадта передбачив, що на швидкостях понад 5 Маха повітря загусатиме. Якщо зрівняються частоти кілевих і поперечних коливань, резонанс викличе сильну вібрацію, ракета зірветься у штопор і зруйнується. «Місячний рух», як ми це називали. А «Бінгенськими олівцями» ми називали спіралі інверсійного сліду в небі. Жахіття. Танцювали шлірен-тіні^[465]. У Пенемюнде тестова поверхня була завбільшки 40x40 см, десь як газетна сторінка. «Вони моляться не тільки за хліб насущний, — казав Штреземанн, — але й за насущну ілюзію». А от ми, дивлячись крізь товстезне скло, мали своє Насущне Потрясіння, для багатьох із нас — єдину газету.

Ти щойно приїхав — тільки прибув у місто, у самісіньке осердя Пенемюнде, ага, і як ти тут розважаєшся? тягнувши за собою провінційну валізу із кількома сорочками, примірником *Handbuch*, а ще, мабуть, «*Lehrbuch der Ballistik*» Кранца. Ти напам'ять знаєш Акерета, Буземанна, фон Кармана та Мура, деякі доповіді «Конгресу Вольта», але жах тебе не полишає. Воно швидше за звук, швидше за слова, які вона кидала через залиту світлом кімнату, швидше джазового оркестру по радіо, коли не спиться, захриплих «хайль» серед блідих генералів і напханих начальством коридорів над головою... Гомеріанський пересвист^[466] із високих стрімчаків (страхітливі урвища, крутіж, свистиш собі у провалля з іграшковим селом, що розкинулося нижче на милі та століття...), коли ти сам сидиш на ахтерштевені судна KdF^[467] подалі від танців біля травневого дерева на білій палубі, засмагли тіла, повні пива та пісень, черевця у пляжних костюмах, і слухаєш праіспанську мову, що свищеться, а не вимовляється у горах навколо Чипуде... Гомера була останнім клаптем суходолу, на який ступив Колумб перед Америкою. Чи ж чув їх і він тої останньої ночі? Чи передали вони йому якесь повідомлення? Застереження? Чи розумів він у темряві цих козопасів, наділених даром передбачати, посеред канарського гостролисту і фаї, мертвно-зелених на крайньому заході Європи?

Оскільки в аеродинаміці спершу все робиш на папері, до уваги береш абстрактні коефіцієнти, співвідношення одного з іншим, а

сантиметри, грами, секунди над і під ризикою дуже акуратно скорочуєш. Це дає можливість використовувати моделі, застосовувати повітряний потік для вимірювання найцікавішого і переносити результати з аеродинамічної труби на реальність, уникаючи при цьому величезну кількість невідомих, бо коефіцієнти придатні для *всього*. Традиційно їх називають на честь людей — Рейнольдса, Прандтля, Пекле, Нуссельта, Маха, і тут постає питання: а як з числом Ахтфадена? Чи великі на це шанси?

Не надто. Параметри множаться, наче комарі в байю, швидше, ніж він може з ними впоратися. Голод, угодовство, гроші, параноя, пам'ять, зручність, почуття провини. Хоча навпроти почуття провини в Ахтфадена стоїть мінус, нехай воно в Зоні й стало товаром широкого вжитку. Так ще й дармоїди з усього світу почнуть з'їжджатися до Гейдельберга навчатися провини. Для ентузіастів досліджень у дій царині з'являться спеціальні бари та нічні клуби, концентраційні табори перетворять на туристично принадні об'єкти, табунами потечуть роззяви з фотоапаратами, і всі до єдиного із дрожем через почуття провини. Даруйте — це не для Ахтфадена, тут він лиш стенає плечима, дивлячись на свої численні дзеркальні відображення від правого до лівого об'єкта, — він працював з ракетою лишень доти, доки повітря не ставало розрідженим, бо тоді вже байдуже, і що вона робить потім — не його справа. Запитайте у Вайхенштеллера, запитайте у Флаума чи у Фібеля — саме вони займалися поверненням в атмосферу. Запитайте у секції з наведення, вони вказували, куди летіти...

— Чи не здається вам трохи шизоїдним, — уголос звертаючись до всіх Ахтфаденових передів і задів, — розбивати профіль польоту на сегменти відповідальності? Це як напівкуля, напівстріла. *Вона* цього вимагала, не ми. Отже. Ви могли взяти рушницю, радіо, друкарську машинку. Деякі друкарські машинки у Вайтголлі, у Пентагоні вбили стільки людей, що нашим маленьким А-4 і не снилося. Ви або абсолютно один, наодинці зі своєю смертю, або берете участь у чомусь більшому, тому й причетні до смертей інших. А чи всі ми не одне ціле? Що вибираєте? — це вже Фарінгер нудно дзижчить крізь фільтри пам'яті, — маленький візочок, а чи великий? — пришелепуватий Фарінгер, єдиний у всьому клубі Пенемюнде, хто відмовився носити відзнаку у вигляді фазанячого пера за стрічкою на капелюсі, бо ніяк не

міг наважитися вбивати, а вечорами його бачили на пляжі, він сидів у позі лотоса і дивився на вечорове сонце. Він став першим у Пенемюнде, кого схопили есесівці: забрали якось пополудні й повели в імлу, лабораторний халат тріпотів білим прапором капітуляції, затиснений межи чорними мундирами, шкірою та металом супроводу. По собі залишив кілька китайських ароматичних паличок, томик «Chinesische Blätter für Wissenschaft und Kunst^[468]» та ще знімки дружини і дітей, про яких ніхто нічого не знав і не відав... чим було для нього Пенемюнде — горою, келією, постом? Чи віднайшов *він* свій шлях без почуття провини, такого модного почуття?

— *Atmen... atmen...* не лишень дихати, але ще й душа, дихання Бога... — Ахтфаден пригадав, що лиш кілька разів вони говорили наодинці, безпосередньо, — *atmen* — це по-справжньому арійське дієслово. Тепер розкажіть мені про швидкість реактивного струменя.

— А що вам хочеться знати? 6500 футів за секунду.

— Скажіть, як змінюється.

— Залишається майже постійний упродовж усього горіння.

— Але все ж таки відносна повітряна швидкість змінюється суттєво, хіба не так? Від нуля до 6 Маха. Не розумієте, що відбувається?

— Ні, Фарінгере.

— Ракета створює свій власний потужний вітер... без них, тобто без Ракети з атмосферою, вітру нема... але в соплі дихання — несамовите і палке дихання — завжди протікає з незмінною швидкістю... хіба ви не розумієте?

Маячня. Або *коан*, якого збагнути Ахтфадену не під силу, трансцендентна головоломка, що могла б привести його до осяяння... майже настільки чудова, як:

— Що ширяє?

— Воля!

Злітає із Вассеркуппе, внизу картографічно вигинаються річки Ульстер і Гауне, зелені долини і гори, залишена ним унизу четвірка збирає білі амортизаційні шнури, лиш один дивиться вгору, прикриваючи дашком долоні очі — Берт Фібель? але яке значення на такій висоті має ім'я? Ахтфаден заходжується шукати грозу — у голові грає військовий марш, *крізь грім і бурю*, — і незабаром вона збирається у сірих стрімчаках праворуч, спалахи блискавок заливають

гори блакиттю, кабіна на мить сповнюється світлом... на самісінькому краю. І ось тут — на стику — висхідний потік повітря. Ідеш за краєм грози, вже з іншим почуттям — польоту, не в якомусь місці, а геть усюди, по всіх нервах... допоки тримаєшся на межі між спокоєм низин і божевіллям Донара^[469], воно не підведе, хай би що там літало, цей невгасимий рушій — *невже* це і є свобода? Невже ніхто не зрозуміє, яким рабством є тяжіння, аж поки не сягне краю бурі?

Нема часу на розгадування головоломок, уже йде Шварцкомандо. Ахтфаден витратив на соковиту Герду, на спогади забагато часу. Ось вони вже гуркочуть по трапах, швидко туркочуть своє мууумбо-юуумбо, і не здогадаєшся, що саме, якесь лінгвістичне божевілля. Йому страшно. Чого вони хочуть? Хай би дали йому спокій — здобули вже свою перемогу, навіщо їм бідолашний Ахтфаден?

Їм потрібен «Шварцгерет». Коли Енціан вимовляє це слово вголос, воно вже не потрібне, бо пролунало у його поставі, в лінії губ. Інші скупчилися позаду, зброя наготові, пів дюжини африканських облич, оточили дзеркала пільмою, червоно-біло-темно-синіми очищами, у яких проступають кровоносні судини.

— Я виконував лише свою частину роботи. Нічого особливого, чесно.

— Аеродинаміка — не дитяча забавка. — Енціан зосереджений, серйозний.

— Там були інші, із секції Гесснера. Проєктувальники. Я завжди працював у цеху професора-доктора Курцвега.

— Решта — це хто?

— Не пам'ятаю.

— Ага.

— Не бийте мене! Чого б я щось приховував? Це правда. Нас ізолювали одне від одного, я не знав нікого з Нордгаузена — лише кілька людей із моєї секції. Присягаюся. Я не знав людей, що займалися «Шварцгеретом». До першого дня, коли ми зустрілися із Вайссманом, я ні з ким ніколи не зустрічався. Між собою нікого не називали справжніми іменами, отримували кодові псевдо. Казали, що буцімто імена кіногероїв. Інших аеродинаміків називали «Шпльоррі» та «Гаваш». Мені дали ім'я «Венк^[470]».

— Чим ви займалися?

— Контроль ваги. Від мене вимагали одного — переміщення центру ваги пристрою з певною вагою. Вага була суворо засекреченою. Сорок із чимсь кілограмів. 45? 46?

— Номери відсіків! — викрикує Андреас через Енціанове плече.

— Не пригадую. Це у хвостовому відділенні. Пам'ятаю тільки, що навантаження було асиметричним щодо повздовжньої вісі. Ближче до стабілізатора III, його використовували у системі підтримки курсової стійкості...

— Це ми знаємо.

— Вам треба поговорити зі «Шпьоррі» або «Гавашем», вони вирішили це питання. Переговоріть із Наведенням. — *Навіщо я це сказав...*

— Навіщо ви це сказали?

— Ні-ні, я цим *не займався*, ось і все, наведення, бойова частина, силова установка... запитайте у них. Запитайте у когось із них.

— Ви мали на увазі не це. Хто працював із наведенням?

— Я ж казав, не знаю імен. — В останні дні харчоблок укрився шаром пилюки, машинерія у суміжних кімнатах, яка зовсім нещодавно вдень і вночі безжальним зубилом довбала барабанні перетинки, зараз мовчить. Зі стін вантажних платформ поміж скляних вікон витріщаються римські цифри на циферблатах годинників. З кронштейнів над головою на дротах у чорній гумі звисають телефонні розетки, по одному з'єднанню над кожним столом, всі столи порожні, вкриті соляним порошком зі стелі, нема телефонів, щоб підключити, немає слів — вимовити... Обличчя його друга по той бік столу видовжилося, невиспане, загострене, стало наче безгубим — обличчя, що колись блювало пивом на туристичні черевики Ахтфадена, а тепер шепоче: «Я не можу піти з фон Брауном... не до американців, там буде так само... А я хочу, щоб усе скінчилося, от і все... бувай, «Венку».

— Запхай його у каналізацію, — пропонує Андреас. Усі чогось такі чорні, такі рішучі...

Мабуть, я останній... хтось його обов'язково уже запопав... і навіщо цим африканцям ім'я... вони можуть його почути від будь-кого...

— Він був моїм другом. Ми познайомилися ще до війни, у Дармштадті.

— Нічого поганого ми йому не зробимо. Ми і вам нічого поганого не зробимо. Нам потрібен «S-Gerät».

— Нерріш. Клаус Нерріш. — Новий параметр для його коефіцієнта імені — зрада.

Сходячи з «Rücksichtslos», Ахтфаден чує за спиною металічну трансляцію з іншого світу — спотворений статикою радіоголос:

— Оберсте Енціан, *M'okamanga. M'okamanga. M'okamanga*^[471]. — У цьому слові вчувається наполегливість і тяжіння. Він стоїть у сутінках на березі каналу серед сталевих руїн і стариганів, чекає, куди велять іти. Але куди подівся електричний голос, що міг би його покликати?

□□□□□□

Вони рушили в мандрівку на баржі — спершу каналом Шпрее-Одер, а тоді курсом до Свінемюнде. Слотроп мав побачити, чи не виведе його клубок Гелі Триппінг на слід «Шварцгерета», а Маргериту — на побачення із напханою біженцями від люблінського режиму яхтою, десть там мала бути її донька Б'янка. Деякі ділянки каналу досі заблоковані — вночі чути, як російські сапери закладеним тротилом підривають залишки потоплених суден, але Слотропу з Гретою на судні з малою осадкою, наче тим сновидцям, вдається йти вперед, тож вони долають усе, що Війна лишила у каналі. Дощ то йде, то знов ущухає. Небо починає обкладатися хмарами вже з полудня, набуває барви мокрого цементу, потім вітровій — ще різкіший, холодніший, а тоді майже завжди дощить на межі мокрого снігу, вітер дме проти течії, просто в лице. Вони ховаються під брезентом серед клунків і бочок, запахів дьогтю, дерева і смоли. Коли ночі ясні, кумкають жаби, очі подорожніх невпинно перебігають від мерехтіння зірок до тіней на березі. Обабіч вишикувалися плакучі верби. Опівночі клубочиться туман, і вже не видно навіть вогника люльки шкіпера цього заспаного каравану — ні попереду, ні позаду. Такими спокійними ночами, духмяними і м'якими, як дим із люльки, приємно спати. Берлінське божевілля залишилося позаду, Грета наче вже боїться менше, видно, треба було просто почати рухатися...

Але якось пополудні, плинучи довгим пологим Одером до Балтики, вона побачила червоно-біле курортне містечко, понівечене брудними

розлогими плямами Війни. Грета стискає Слотропову руку.

— А я тут була...

— Правда?

— Перед польською окупацією... Із Зигмундом... на водному курорті...

На березі за кранами та металевим поруччям, височіють фасади колишніх ресторанів, майстерень, готелів, а нині згарищ без вікон, засипаних власними нутрощами. Містечко називається Чорно-Карма. Ранковий дощ посмугував стіни, гори непотребу і грубо вимощені вулички. На березі стоять діти і старі, чекають, аби вхопитися за ливну і підтягти баржу ближче до берега. Чорні галушки диму повільно випливають із нутра білого річкового кораблика, десь у трюмі грюкають мотористи. Грета не зводить із судна очей, видно, як на шії пульсує жилка. Струшує головою.

— Подумала, що на цьому кораблі Б'янка, але ні.

Ближче до набережної вони перебираються на берег, видираються залізними щаблями драбини, прикрученої до старого каменю іржавими болтами, кожен прикрашає стіну віялом охряних патьоків. На жакеті Маргерити захвилювалася рожева гарденія. Не од вітру. Вона раз по раз каже:

— Мушу подивитися...

Діди спираються на поруччя, палять люльки, роздивляються Грету або виглядають щось на річці. Зодягнені у сірий одяг — широкі штани, крислаті капелюхи з округлим верхом. Ринкова площа дуже ділова й охайна: виблискують трамвайні рейки, відчувається запах води, якою її недавно поливали зі шланга. Своїми барвами заливає руїни бузок, надлишок його життєвих сил вихлюпується на потрощений камінь і цеглу.

Власне, якщо не рахувати кількох постатей у чорному на осонні, курорт на водах безлюдний. Маргерита вже нажахана, як у Берліні, Слотроп чалапає за нею у костюмі Ракетмена і почувається дещо незручно. З одного боку *Sprudelhof*^[472] обмежує піщаного кольору аркада — колони з піщаника і брунатні тіні, латка перед входом засаджена кипарисами. У масивних камінних чашах підстрибують водограї — струмені двадцяти футів заввишки, їхні тіні на гладкій бруківці двору густі й неспокійні.

А хто це виструнчився біля центрального джерела? І чому скам'яніла Маргерита? Вигулькнуло з-за хмар сонце, люди дивляться, але навіть у Слотропа по спині і крижах волоски найжачилися, до самих щелеп з обох боків набігають одна за одною хвилі холодного дрожу... жінка зодягнена у чорне пальто, волосся покрите креповим шарфом, крізь чорні панчохи просвічується ледь не багряним плоть її дебелих литок, жінка щойно схилилася до води — і наче застигла, спостерігає, як підходять Грета і Слотроп... але *усмішка*... десять метрів підметеного двору, усмішка на дуже білому обличчі стає впевненішою, вся німеч мертвої пропащої Європи зібралася в її очах — чорних, як і одяг, — чорних і непросвітних. *Вона їх знає*. Грета відвернулася і намагається заховати обличчя на Слотроповому плечі.

— Біля джерела, — невже це вона шепоче? — проти сонця, ота жінка в чорному...

— Ходімо. Все добре. — Знову те саме, берлінські балачки. — Вона тут лікується. — Ох і дурень, він не встигає її спинити, а вона вже відсахнулася, страхітливий гортанний зойк, повернулася і починає бігти, розпачливе цокання високих підборів на камені, під затінені арки *Kurhaus*^[473].

— Агов! — Слотропа аж нудить, він звертається до жінки в чорному: — Пані, в чому річ?

Проте її обличчя вже змінилося, тепер це просто жінка з руїн, на яку він, якби десь побачив, і не глянув би. Вона всміхається, все нормально, але якось силувано й діловито, йому це знайоме.

— *Zigaretten, bitte*^[474]? — Він подає їй довгий недопалок, який тримав на потім, і йде шукати Маргериту.

В аркаді нікого. Всі двері вестибюля з лікувальною водою замкнені. Згори крізь ряд вікон із жовтими шибками сяє день, шибки вціліли не всі. Далі коридором плавають повні вапняного порошу волохаті клапті передвечірнього світла. Він іде понівеченими сходами, ті впираються у небо, шлях перекидають камінні брили. З майданчика нагорі видно, як курорт тягнеться у далечінь передмістя: високі дерева, понурі хмари, блакитна річка. Грети не видно. Значно пізніше він здогадається, куди вона поділася, але на той час вони вже облаштуються на «Анубісі», і через це він почуватиметься ще безпораднішим.

Він шукає її до смеркання, а тоді знову повертається до річки. Сидить у прикрашеній жовтими вогниками кав'ярні просто неба, п'є пиво, їсть шпецле і суп, чекає. Коли вона матеріалізується, це таке собі несміливе «згущення», як її, мабуть, раз чи двічі вводив у фільм Гергардт фон Гьолль, не так сама йде, як до її німого широкого плану, вже стабілізованого навпроти, прямує погляд Слотропа, що допиває пиво, стріляє сигарету. Грета не просто уникає розмов про жінку біля джерела, вона про неї, либонь, уже й не пам'ятає.

— Ходила глянути з оглядового майданчика, — ось що вона зрештою каже, — подивилася на річку. Вона недалеко. Бачила судно, на якому вона подорожує. Ще якийсь кілометр.

— І що ми робимо далі?

— Б'янка, моє дитя, і друзі. Думала, вони вже давно у Свінемюнде. Але тепер ніхто не дотримується розкладу...

Після двох філіжанок гіркої жолудевої кави та ще однієї сигарети на річці з'являється веселе розмаїття вогнів — червоних, зелених і білих, з легким похропуванням акордеона, гупанням контрабаса та жіночим сміхом. Слотроп із Гретою йдуть униз до набережної і в тумані, крізь який уже проглядає ріка, бачать океанську яхту майже того ж кольору, що й туман, — позолочений крилатий шакал під бушпритом, на палубах просто неба повнісінько гомінких і заможних людей у вечірньому вбранні. Хтось уже помітив Маргериту. Вона махає рукою, і вони махають або показують пальцем, називають її на ім'я. Таке собі село на воді: всеньке літо ходило цими низинами, як судна вікінгів тисячу років тому, але без поспіху чи грабунків — шукало виходу, проте досі не вирішило, якого саме.

Судно пристає до набережної, команда опускає трап. Усміхнені пасажери вже на трапі, тягнуть до Маргерити руки у рукавичках і персях.

— Ти йдеш?

— А... що, треба?

Вона стенає плечима й одвертається, обережно робить крок і ступає на борт, спідниця натягується і на якусь мить зблискує у жовтому світлі з кав'ярні. Слотроп вагається, поривається за нею — і останньої миті якийсь жартун забирає трап. Судно рушає далі, Слотроп репетує, втрачає рівновагу і падає у річку. Головою вперед — шолом Ракетмена тягне його просто на дно. Він стягує шолом і

спливає на поверхню, у носі пече, в очах ряботить, біле судно віддаляється, хоча гвинти серед шумовиння рухаються до нього, засмоктують плащ, тому він змушений позбутися і його. Відпливає на спині, а тоді обережно огинає ахтерштевень судна, підписаний чорним: «АНУБІС» Świnoujście, намагається триматися якнайдалі від гвинтів. З другого боку помічає линву, йому вдається підплисти і вчепитися за її кінець. Оркестр на палубі виграє польку, біля поручнів розкошують три пані напідпитку з тіарами і в тісних перлових намистах, спостерігають, як Слотроп видирається нагору.

— Давай обріжем! — верещить одна. — І він *знову* впаде!

— А давай! — погоджуються товаришки. Хай бог милує! Котрась із них уже дістала величезний різницький сікач і під жваве гелготання орудує ним досить вправно, аж раптом Слотропа хтось хапає за щиколотку. Він дивиться вниз — з ілюмінатора стирчать два тендітні зап'ястя у сріблї та сапфірах, підсвічених зсередини каюти, ніби крига, ще нижче маслянисто вирує річка.

— Сюди. — Голос дівочий. Слотроп сповзає униз, і вона тягне його за ноги, аж поки він не сідає в ілюмінаторі. Згори лунає гучне «цук!», линва падає, а дами заходяться істеричним реготом. Слотроп, звиваючись, пролазить усередину, з одягу дзюрчить вода, він падає на горішню койку біля дівчини років вісімнадцяти у довгій вечірній сукні з блискітками, з білявим, ледь не білим волоссям і з такими вилицями, що у Слотропа вперше у житті встає від самого вже їх вигляду. Однозначно з його мозком щось таки сталося, на правду...

— Я...

— Ммм. — Дивляться одне на одного, зі Слотропа тече далі вода. Виявляється, її звати Стефанія Прокаловска. Її чоловік Антоній — власник «Анубіса».

Ну, має чоловіка, та й має.

— Тільки гляньте, — каже Слотроп. — Мокрий як хлющ.

— Я вже помітила. Вам має підійти чийсь костюм. Обсихайте, а я піду гляну, чим тут можна зарадити. Вбиральня там. Там усе є.

Він скидає залишки ракетменського вбрання, приймає душ, милиться лимонною вербеною, на якій бачить кілька біленьких лобкових волосин Стефанії, і вже голиться, коли вона повертається із сухим одягом.

— А ви, значиться, з Маргеритою.

— Щодо «з» — не впевнений. Вона знайшла свою доньку?

— Аякже, і вже навіть погиркалася з Карелом. Цього місяця він вдає із себе кінопродюсера. Ну, ви знаєте Карела. А їй, як нічого іншого, хочеться, щоб Б'янка потрапила в кіно.

— Ну...

Стефанія часто стенає плечима, тож блискітки постійно танцюють.

— Маргерита хоче, щоб у Б'янки склалася справжня кіношна кар'єра, відчуває за собою якусь провину. Завжди казала, що її власна кар'єра — просто кілька брудних фільмів. Гадаю, ви вже чули, як вона завагітніла Б'янкою.

— Від Макса Шлепціга чи якимось так.

— Ну, щось таке, таки-так. Ви ніколи не бачили «Alpdrücken»? У тій сцені, коли Великий Інквізітор закінчує свою справу, з'являються люди-шакали, щоб згвалтувати і розчленувати полонену баронесу. Фон Гьолль розпорядився знімати до кінця. З прокатної стрічки, зрозуміло, ці кадри вирізали, але вони потрапили до особистої колекції Геббельса. Я їх бачила, це якесь жахіття. В усіх чоловіків на головах чорні каптури або звірячі маски... у Бидгощі на вечірках стало модним вгадувати, хто насправді батько дитини, треба ж якимось гаяти час. Прокручували плівку і ставили Б'янці запитання, а вона відповідала тільки «так» або «ні».

— Ага. — Слотроп порскає на обличчя лавро-вишневим лосьйоном.

— О, Маргерита зіпсувала її ще до того, як вона перебралася до нас жити. Мене нітрохи не здивує, якщо мала сьогодні спатиме з Карелом, адже так пробиваються у професію, правда? Поза сумнівом, все має бути професійно, мамулі таке влаштувати геть не складно. Проблема Маргерити в тому, що їй це надто вже подобалося — лежати прикутою в камері для тортур, інакше не отримувала ніякого задоволення. Самі побачите. Її і Танатца. Ну, і те, що Танатц приніс у валізі.

— Танатц.

— Цього вона вам не казала. — Сміється. — Міклош Танатц — її чоловік, вони час від часу сходяться. Вже під кінець війни у них були гастрольні виступи для хлопців на фронті — лесбійська пара, собака, валіза шкіряних костюмів і всякого причандалля, невеличкий оркестр. Розважали есесівські війська. Гастролювали концентраційними таборами... за колючим дротом, ну, ви розумієте. А трохи пізніше — в Голландії, ракетними майданчиками. Це вперше після капітуляції вони знову разом, тож навряд чи бачитимемо її часто...

— Ага, он воно як, а я не знав. — Ракетні майданчики? Рука Провидіння ковзає серед зірок і показує Слотропові дулю.

— Поки їх не було, Б'янку залишили з нами у Бидгощі. Іноді страшенне стерво, але загалом мила дівчина. Я ніколи не грала з нею в гру з татом, навіть сумніваюся, що у неї взагалі був тато. Партеногенез, чиста Маргерита, якщо слово «чиста» тут доречне.

Вечірній костюм як на нього шитий. Стефанія веде Слотропа сходами, з палуби на палубу, зрештою вони виходять нагору. «Анубіс» пливе підзоряним сільським краєвидом, час від часу обрїй розривають обриси вітряків, копиць сіна, якихось хлівів, висаджених на пагорбі лісосмуг — од вітру... Є судна, на яких у мріях можна легко здолати страхітливі пороги, пливти проти течії... наша жага — їх мотор і вітер...

— Антоній. — Вона підводить Слотропа до велетенської постаті в однострої польського кавалериста і з частоколом зубів маніяка.

— Американець? — трясє Слотропову руку. — Браво. Ви майже довершуєте колекцію, тепер маємо на борту всі нації — навіть японець є. Колишній офіцер зв'язку з Берліна, якому не вдалося виїхати через Росію. Бар на наступній палубі. Все, що ходить навколо, — притискає до себе Стефанію, — крім неї, законна здобич.

Слотроп йому салютує, розуміє, що вони хочуть залишитися наодинці, і шукає трап, який приведе його до бару. Бар завішаний святковими гірляндами із квітів та лампочок, переповнений елегантно вбраними гістьми, які щойно під акомпанемент оркестру почали виспівувати ось таку жваву пісню:

ВІТАЄМО НА БОРТУ!

Ласкаво просимо, допоки хо-чемо
Забав веселих, любий друже,
Не пам'ятаємо, як почина-ємо,
А все закінчується швидко дуже!
Поведінка брутальна, далеко не нормальна,
А ти нам підходиш, поки в натовпі бродиш,
Проб-леми забуваєш,
Ще й істерично регочеш!

Тут мам-ці зі своїми кохан-цями,
Не чують ко-льок від своїх до-ньок,
Добра ерек-ція, гарна секре-ція,
Така — що й не скажи,
Тож мізки покажи
Й до нас на борт
«Титаніка», де не забракне механіка,
Але здійметься паніка, айсберг — бабах,
І ось вам розпусна *Walpurgisnacht*^[475].
Ось як усе закінчиться, друже,
Тож ласкаво на борт тебе просимо, дуже-дуже!

Так і є, у рятувальних шлюпках стогнуть пари, над Слотроповою головою просто у тенті заснув п'яниця, огрядні панії у білих рукавичках і з рожевими магноліями у волоссі витанцьовують, торкаючись черевцями партнерів, і перемовляються лужицькою. Руки лізуть під атласні сукні, смагляві офіціанти з безневинними очима нарізають кола із тацями, на яких легко знайти будь-які речовини і належні причандали. Оркестр грає попури американських фокстротів, барон де Маллакастра підсипає зловісний порошок у віскі з содовою

та льодом мадам Штуп. Така сама дурня коїлася в Рауля де ля Перлімпінпіна, і, наскільки Слотроп на цьому знається, це та ж сама забава.

Краєм ока він поглядає на Маргериту з донькою, але навколо них зібралася настільки щільна юрма учасників оргії, що доводиться триматись віддалік. Він усвідомлює, що легко западає, легше, ніж годилось би, на гарненьких дівчаток, тому і це бере до уваги, бо ж Б'янка — просто неймовірно гарна: років так із одинадцятьдванадцять, смаглява, миле личко, на ній червона шифонова сукенка, шовкові панчохи і туфельки на високих підборах, волосся на голові зібране у вигадливу і бездоганну зачіску, переплетене низкою перлів, щоб вигідніше підкреслити маятник кришталевих сережок у маленьких мочках... пробі, рятуйте. Ну за віщо йому таке? — повсякчас... Він уже бачить некролог у журналі «Тайм»: «Помер Ракетмен, і тридцяти не було, у Зоні, від хіті».

Жінка, що намагалася перетяти Слотропу шлях різницьким тесаком, тепер сидить на кнехті, тримає в руці півлітрівку якогось трунку, що вже протік і затемнив орхідею, яка її прикрашає. Розповідає байку про Маргериту. Її волосся завите або ж укладене таким чином, що зачіска нагадує м'ясну вирізку. Дуже доречно підносять Слотропів напій — номінально ірландське віскі з водою, і він підходить послухати.

— ...її Нептун доведений до відчаю. А чий не доведений? — запитаєте ви. Ох. Ну, як у будь-якого мешканця цієї планети. А Грета жила переважно на Нептуні — її відчай безпосередніший, чистіший, чіткіший за той, що вражає нас. Тут.

Вона знайшла онейрин того дня, коли підвела її опора в Англії, звичайна мішанка з хлородином. Біля Темзи, коли шафранове світло плинуло по небу настільки повільно, що й не розпізнаєш — мідної барви, кольору засмаглої шкіри й духмяного персика, наче квіт відлітав у хмарах усе далі й далі, тут він згасав, а там відновлювався, — коли таке сталося зі світлом дня, він пав. Багатогодинне падіння, не настільки недоладне, як Люциферове, але з настільки ж передбачуваною траєкторією. Греті судилося знайти онейрин. Кожен сюжет має підпис. Деякі підписи Божі, деякі маскуються під них. Дуже вишукана підробка. Хай там що, але завжди постає неминуча дріб'язковість, як у фальшивого чека. Тільки складніше. Члени мають

імена, як і Архангели. Більш-менш звичайні, дані людьми імена, чий захист можна зламати, а самі імена пізнати. Але ті імена вже не магичні. Ось у чому ключ, ось у чому різниця. Вимовлені вголос, навіть з чистим магичним наміром, вони не спрацьовують...

Отже, він відпав од їхньої благодаті. І більше ніякого тобі хлородину. Тож їй зустрівся V-Mann Вімпе на вулиці в Берліні, під маркізою^[476] театру, її чуйні лампочки споглядали їхню зустріч, мальовничо вишикувані статисти, свідки суворих історичних побачень. Отак вона і прийшла до онейрину, й обличчя її згорьованої рідної планети тієї ж миті змінилося.

Онейрин Джемф іміполекс А-4...

— Ця тупа сука, — зауважує голос поряд зі Слотроповим ліктем, — розповідає щораз гірше й гірше.

— Прошу? — Слотроп озирається і бачить Міклоша Танатца: велика борода, брови розлітаються, наче кінчики яструбиних крил, сьорбає абсент із сувенірного кухля, на якому в кольорах, які карнавальні вогні на палубі роблять ще моторошнішими, усміхнена кістлява Смерть от-от заскочить двох коханців у ліжку.

Він легко дозволяє перевести мову на Ракету.

— Особисто я вважаю А-4, — кидає Танатц, — таким собі немовлям Ісусом, яке різні комісії Іродів марно намагалися знищити ще маленьким, ті ж таки пруссаки. Дехто з них і понині у глибині душі вважає артилерію небезпечним нововведенням. Якби ви там були... вже першої хвилини побачили б, ви скорилися б її... вона насправді мала харизму Макса Вебера... радісна — і *глибоко* ірраціональна — сила, яку державній бюрократії нізащо не упослідити, супроти якої нікому не встояти... вони чинили їй опір, але все ж дозволили їй відбутися. Ми собі навіть уявити не можемо, що хтось *вибере* собі таку роль. Але їхня кількість щороку зростає.

А що турне з ракетниками генерала Каммлера? — саме те, про що так хворобливо прагне — а чи прагне? — дізнатися Слотроп.

— Ну, довелося мені бувати у Нордгаузені, аякже, дещо навіть бачив. Але закінченої А-4 не бачив ніколи. Видно, ого-го-го була штуkenція, правда?

Танатц простягає кухоль по свіжу порцію напою. Офіціант незворушно пускає по ложечці цівку води, щоб скаламутити абсент до стану молочної зелені, — у цей час Танатц погладжує його сідниці, —

а тоді йде собі геть. Хто його зна, може, Танатц так розмірковував над відповіддю.

— Так, залита пальним, жива, готова до запуску... заввишки п'ятдесят футів, тремка... а тоді — фантастичний, просто чоловічий рев. Мало перетинки не лускають. Жорстко, жорстоко вривається у незайману блакить небесних шат, мій друже. Така фалічна. А ви як гадаєте?

— Ну...

— Гм-м, ја, ви б порозумілися із ними, там, на пусковому майданчику, вони такі ж стримані, як і ви. Старанніші за, скажімо, піхотинців чи танкістів, уважні буквально до фанатизму. Ну, безперечно, із прикметними винятками. Людина живе задля таких винятків... Був там один хлопак... — П'яні спогади? А чи вдає? — Готтфрід його звали. Божий мир, який, думаю, він і віднайшов. Щодо нас таких сподівань я не маю. Нас зважують на шальках терезів, і ми важимо небагато, до того ж Різник поклав на шальку Свій палець... гадаєте, я переситився. Я теж так думав аж до того страхітливого тижня. Все розпадалося, ми відходили нафтовими полями Нижньої Саксонії. Тоді я й зрозумів, що я — безневинне дитя. Командир розрахунку перетворився на істеричного маніяка. Називав себе «Блікеро», почав говорити, як співає капітан у «Воццеку» (опера Альбана Берга), голос раптом зривався на істеричний вереск. Валилося все, і він став якимось печерним, волав до неба, годинами сидів у трансі, заціпенілий, очі заковані під лоба. А тоді зненацька голосив богопротивними колоратурами. Білі порожні овали, очі статуї, а за ними сірий дощ. Покинув 1945-й, пустив коріння у дохристиянську землю, якою ми втікали, в *Urstoff*^[477] первісного германця, найнещаснішого і найзаляканішого Божого створіння. Ми з вами, либонь, упродовж поколінь настільки християнізувалися, настільки ослабилися отим *Gesellschaft* і нашою даниною його славнозвісній «Обітниці», якої ніколи не існувало, що на нас — навіть на нас! — наганяє жах така реверсія. Але десь глибоко в її безмовності прокидається *Urstoff* і співає... а останнього дня... який сором... протягом усього того страхітливого дня у мене була ерекція... не судить... не міг себе контролювати... *геть* не міг контролювати...

На цьому місці їх перебивають Маргерита з Б'янкою, що театральню грають маму і вередливе дитя. Хтось щось шепоче

диригенту оркестра, спрагли розваг метушаться навколо розчищеного місця, де з напруженими губками стоїть Б'янка. Її сукенка на струнких стегнах поїхала вгору, з-під облямівки визирає чорне мереживо нижніх спідниць, поза сумнівом, буде щось дуже вигадливе і геть не провінційне, дуже збитошне, чого тільки вона ось так відвела пальчик від щічки з ямочкою? — аж тут вступає оркестр, і у Слотроповім роті починає збиратися слина — не довелось би блювати. Страхітливий сумнів заповзає у думки — чи переживе він наступні кілька хвилин?

Річ не тільки в тому, що її пісенька — «На славному “Льодянику”», вона ще й без найменшого сорому починає *мугикати* пісеньку достеменно так, як робила це замолоду Ширлі Темпл, точнісінько така сама зміна поросячої інтонації, так само розлітаються кучерики, безпричинна усмішка і притупування не в лад... її витончені голі ручки наливаються соком, сукеночка щораз коротшає — чи це хтось бавиться зі світлом? Проте дитячі асексуальні складочки не змінили її очей, вони залишаються такими ж насмішкуватими, темними, її власними...

Бурхливі оплески й підхмелене «браво», коли все нарешті закінчується. Танатц утримується, по-батьківському похитує головою, широкі брови супляться...

— Якщо так триватиме й далі, вона ніколи не стане жінкою...

— А *menep, lieblich*^[478], — Маргерита з нечастою і дещо фальшивою усмішкою, — послухаймо «Звірятка-сухарики у моєму супі»!

— «Звірятка-сухарики у моїй дупі»! — вигукує дотепник із натовпу.

— Ні, — стогне дитя.

— Б'яночко...

— От сучка! — гострий каблук цокає об сталеву палубу. Аякже, все за сценарієм. — Мало з мене познушалася?

— Дуже мало, — накидається на доньку, хапає за волосся і шарпає. Мала падає на коліна, пручається, намагається вирватися.

— Це чарівно, — вигукує дама з тесаком, — зараз Грета їй випише.

— А краще б я... — бурмоче розкішна дівчина-мулатка у вечірній сукні без бретельок, проштовхується наперед глянути, тож попліскує Слотропа по щоці прикрашеним самоцвітами мундштуком, атлас

шерехтить на його стегні. Хтось уже подав Маргериті сталеву лінійку та крісло з чорного дерева у стилі ампір. Вона затуляє Б'янку собі на коліна, задирає їй сукенку і нижні спіднички, стягує білі мереживні панталончики. Прегарні сідниці малої здіймаються округлими місяцями. Делікатна розщелина стискається і розтискається, підв'язки соваються і натягуються, коли Б'янка хвицає ногами, шовкові панчохи труться одна об одну і повискують, еротично і досить чутно, бо товариство саме стихло і шукає, до чого торкнутися, руки потяглися до грудей і промежин, адамові яблука підскакують, язики лижуть губи... і де ж та мазохістка і статуя, яку Слотроп знав у Берліні? Грета наче випускає весь свій біль, що назбирався за останні тижні, на голі сідниці доньки, на шкіру настільки ніжно-налиту, що на червоних смужках після кожного замаху залишаються білі сантиметрові риси та цифри у дзеркальному відображенні, вони перетинаються, складаються на Б'янчиному тілі у перекошену матрицю болю. По її перекинутому і почервонілому обличчю струменять сльози, змішуються з тушшю, скрапують на бліду ящіркову поверхню маминих туфель... розпущене волосся спадає на палубу, темне, посолоне разком дрібних перлів. Мулатка зіперлася спиною на Слотропа, простягла руку назад і ніжно пестить його ерекцію, закриту від зовнішнього світу лиш вільними складками чийось костюмних штанів. Усіх наче позаводили. Танатц сидить на сервірувальному столику, і його розчохлений пеніс уже обробляє ротом венедка у білих рукавичках. Два офіціанти вклякли на палубі і впиваються соковитими геніталіями білявки у бордовій оксамитовій сукні, яка тим часом палко лиже високі лискучі французькі підбори старшої пані у лимонній органзі, що дуже діловито ладнає підбиті повстю срібні кайданки до зап'ясть свого кавалера, майора югославської артилерії у парадному однострої, який саме вкляк, занурившись носом і язиком поміж синців на сідницях довгоногої балерини з Парижа, яка вправними пальчиками для його зручності підтримує свою шовкову спідничку. Її супутниця, висока розлучена швейцарка у міцно зашнурованому шкіряному корсеті та чорних російських чоботях, розстібає згори плаття своєї подружки і заходить дуже вміло сікти її по голих грудях півдужиною трояндових стебел, таких самих червоних, як і пацьорки крові, що виступають й одразу скрапують з кінчиків її затверділих сосків у спрагло роззявлений рот іншої венедки, яку саме дровичить

відставний голландський банкір, він сидить на палубі, туфлі й шкарпетки щойно познімали дві чарівні школярки, фактично, сестрички-близнючки в однакових суkenочках з квітчастого маркізету, і тепер обидва великі пальці на банкірових ногах вставлені у їхні пухнасті борозенки. Самі вони лежать уздовж його ніг, цілуючи волохате банкірське черево, а гарненькі сіднички-близнючки повигиналися і приймають в анальні отвори по прутню двох офіціантів, які щойно — пригадуєте? — виїдали соковиту білявку в оксамитовій сукні, що на річці Одер...

Щодо Слотропа, то він зрештою кінчає між круглими стрибучими цицьками дівчини із Відня з волоссям кольору шкіри левиці та смарагдовими очима, із віями густими, ніби хутро, його сперма хлюпається у порожнину її вигнутого горла і посеред самоцвітів її наміста, що прадавньо горять під полудою його сімені, — і з'являється таке, принаймні, *відчуття*, буцімто всі кінчили одночасно, але хіба це можливо? Проте він зауважує, що єдиною окремешньою людиною, не рахуючи Антонія та Стефанію, залишився офіцер-зв'язківець із Японії, що сидить собі самотою на горішній палубі і спостерігає. Не мастурбує, нічого такого не робить, просто споглядає, дивиться на річку, на ніч... японці, знаєте, їх не розбереш.

По якімсь часі починається всезагальне звільнення отворів, відновлюється пиятика, куріння зілля і патякання, а багато хто йде геть, щоб хоч трохи поспати. Подекуди ще засиджуються пари-трійці. Саксофоніст примостив вигин свого інструмента між розведених стегон гарненької молодиці в темних окулярах — саме так, сонцезахисні окуляри вночі, у товариство цих збоченців Слотроп і затесався — і лабає «Чаттанугу Чу Чу», вібрація доводить молодицю до нестями. Дівчина з велетенським скляним фалоімітатором, усередині котрого в якомусь декадентсько-лавандовому середовищі плавають піранї-малявки, розважається поміж сідницями огрядного трансвестита у мереживних панчохах і фарбованій соболиній шубі. Черногорську графиню чеберяють одночасно у шиньон і в пупок двійко дідуганів за вісімдесят у самих лише чоботях-ботфортах, провадячи вузькофахову дискусію мовою, дуже подібною до церковної латини.

До світанку кілька годин, сонце ще десь за неозорими просторами Росії. Згущується туман, машини вповільнюють хід. Під кілем білої

яхти скреготять залишки затонулих суден. Весняні трупи погойдуються серед уламків і перевертаються, коли «Анубіс» проходить над їхніми головами. Під бушпритом золотий шакал, єдине створіння на борту, здатне бачити крізь туман, вдивляється у далечінь уздовж річки, визирає Свінемюнде.

□□□□□□

Слотропу сниться Лландидно, якимось він провів там дощову відпустку і цмулив біттер у ліжку з донькою власника буксира. Саме там Льюїс Керрол написав свою «Алісу в країні чудес», тому в Лландидно і спорудили пам'ятник Білому Кроликові. І Білий Кролик розмовляв зі Слотропом, вів серйозні розмови на актуальні теми, але Слотроп, прокинувшись, як завжди, все забував. Лежить і дивиться на коробки та жолоби для кабелю над головою, вкриті азбестом коліна, на труби, прилади, баки, розподільні щити, муфти, клапани та їхні кущисті тіні. Страшений гуркіт. Крізь люки сотається сонячне світло, а це означає, що настав ранок. Боковим зором він бачить тріпотіння червоного.

— Тільки Маргериті нічого не кажіть. Благаю. — Це Б'янка... Волосся до пояса, на щоках патьоки туші, очі палають. — Вона мене приб'є.

— Котра година?

— Сонце давно зійшло. А нащо вам?

Навіщо йому. Гм-м. Може, знову заснути, тут-таки.

— А мама на тебе гнівається, чи як?

— Ой, та геть здуріла, каже, що в мене роман з Танатцом. *Божевілля* та й годі, ми з ним просто *друзі*, не більше... якби вона звертала на мене бодай *трохи* уваги, то зрозуміла б.

— На твою дупцю, лялю, вона звертає немало уваги.

— Матір Божа! — підсмикує сукню, обертається так, щоб бачити через плече і Слотропа. — *Досі* відчуваю. Сліди лишилися?

— А підійди-но ближче.

Вона підходить до нього, усміхається, щокроку витягує пальчики ніг.

— Бачила, як ви спите. Такий, знаєте, гарненький. Мама каже, що ви жорстокий.

— Сама переконайся. — Нагинається і ніжно кусає її за сідницю. Б'янка здригається, але не відступає.

— М-м. Тут «блискавка», чи не могли б ви... — Стенає плечима, вигинається, поки він її розстібає, а тоді червона тафта ковзає униз, і, аякже, на її сідницях — ідеальної форми і гладеньких, наче вершки, — проступають один чи два лавандові синці. Хоча дівчина аж ніяк не пишна, а все одно зтягнута у крихітний чорний корсет, що стискає її талію до діаметра пляшки бренді й випинає манюні груденята крихітними білими півмісяцями. Атласні зав'язки, оздоблені вигадливою порнографічною вишивкою, спадають обабіч стегон і підтримують панчохи, прикрашені згори темним алансонським мереживом. Задньою частиною стегон ніжно голубить Слотропове обличчя. Він заходиться несамовито їх кусати, як справжнісінький дупофіл, а тим часом намацує рукою і пестить губки і клітор, тож Б'янка перебирає ніжками у нервовому танці, її яскраво-червоні нігті уп'ялися гострими голками в ноги попід горішнім краєм панчіх, а він робить засоси, червоні туманності в найчутливіших її місцях. Вона пахне милом, квітами, потом і лоном. Її довге волосся спадає до Слотропових очей, м'якеньке і чорне, посічені кінчики дощем шерехтять на білих боках... вона обертається і стає на коліна, щоб розстібнути його напрасовані штани. Нагинається, загортає волосся за вуха, бере головку Слотропового члена у на помаджені губки. Її очі зблискують крізь папороть в'ї, ручки щуренятами шастають по його тілу, розстібаючи, пестячи. Таке струнке дівча — її горло ковтає, напружується до стогону, коли він хапає її за волосся і намотує... вона його зрозуміла. Добре знає, коли закрити ротик і встати, паризькі туфельки на високих підборах вместилися обабіч нього, погойдуються, волосся злегка хвилюється, підкреслюючи її обличчя, чорний корсет обрамляє лобок і животик. Задерши голі руки, Б'янка підіймає довге волосся, трясє головою, щоб грива заструменіла по спині, а відтак гострі, як голки, пальчики повільно мандрують униз, змушуючи його завмерти в очікуванні, униз атласом, блискучими галичками та мереживом аж до самих стегон. Потім її обличчя, кругленьке, як у дитини, пухкеньке, оченята підведені нічними тіннями, шугають донизу, бо вона саме вклякає, спрямовує у себе його член і так повільно починає лаштуватися, терзаючись, аж поки він її не заповнює цілковито, поки не набиває її до краю...

І тоді стається щось трохи *кумедне*. Не сказати, щоб Слотроп усвідомлював це тієї миті, ну, коли все відбувалося, але потім йому таки спадає на думку, що він — хоча це трохи й дивно — якимсь чином опиняється, так би мовити, всередині власного члена. Якщо тільки можна собі таке уявити. Так-так, геть чисто всередині власного метропольного органа, всі інші — колоніальні — забуті й покинуті напризволяще, руки та ноги, здається, *переплелися* із судинами та капілярами, сперма реве щораз гучніше, готується до виверження десь під ногами... каштаново-вечірнє піхвосвітло пробивається єдиним промінчиком крізь отвір нагорі, переламується на прозорих сосках, що омивають його знизу. Він оточений зусбіч. Усе от-от скінчиться, скінчиться неймовірно, він зовсім безпорадний у вибуховому *emprise*^[479]... відлунює червона плоть... незвичайне відчуття очікування на піднесення...

Вона мчить, гарненька його вершниця, обличчям до стелі, тріпоче вгору і вниз, горішні м'язи стегон напружені, мов канати, дитячі груденята вилазять з вирізу корсету... Слотроп притягує Б'янку до себе за соски і добряче прикусує кожен. Ковзнувши руками по його шиї, обійнявши його, вона починає кінчати, він також, і їхня повільна єдиною детонацією доторку підносить його вгору з очікування, з ока на вершині вежі усередину Б'янки. Зголошує порожнечу — що це ще може бути, як не владний голос самого Агрегату?

Десь поміж їхніми непорушними тілами тріпоче її серце, синичка у снігах, волосся сповиває і закриває їхні обличчя, біля його скронь та очей знову і знову бігає її язичок, об його боки труться ноги у шовковистих панчохах, на гомілках і щиколотках відчувається холодна шкіра її туфель. Коли вона його обіймає, її лопатки підносяться крильми. Що сталося? Слотропу хочеться плакати.

Вони довго одне одного обіймають. Вона каже, що десь треба сховатися.

— Аякже. Але тра буде зійти у Свінемюнде, ну, десь там.

— Ні, можна і тут. Я — дитина, тож знаю, як ховатися. Я і тебе сховаю.

Ще б пак. Вона сховає. Просто тут, просто тепер під макіяжем і вигадливою білизнаю вона *існує*, кохання, невидимість... Для Слотропа це справжнє відкриття.

Але руки її вже боязко спадають з його шиї, і на те є причина. Так, він затримається на якийсь час, але зрештою піде, тож і його треба вважати однією з утрат Зони. Патериця Папи назавжди залишиться сухою, як і нерозквітлий Слотропів прутень.

Тож, відступаючи, він робить це на широку ногу. Створює цілий апарат відступу, робить собі щеплення від забування, виїзні візи любовним покусуванням... але про повернення уже забув. Поправляючи краватку-метелика, змахуючи порошинки з лискучих вилог смокінга, застібаючи штани, вже знову в денному однострої, він повертається до неї спиною і тупотить трапом нагору. Остання мить, коли їхні погляди торкалися одне одного, вже позаду...

Самотня, вклякнувши на пофарбованій сталі, як і її мама, вона знає, що страх прийде, коли день запалає на повну. І так само, як і до Маргерити, найгірші видіння до неї приходять у чорно-білих тонах. Що не день вона наближається до краю чогось. Їй часто сниться та сама подорож: потягом, між двома добре відомими містами, освітлена переливчастими брижами, які в кіно позначають дощ за вікном. Вона у «пульмані», надиктовує свою історію. Нарешті почувается спроможною розповісти про свій особистих жах, розповісти дохідливо, щоб пройняло інших. Можливо, саме тому вона й не переступить через край, туди, у солоно-срібlistу темряву, що ваговито згортається на периферії свідомості... коли вона відрощувала собі гривку, у темних кімнатах її власне незвичне волосся біля очей нависало, як чиясь присутність... Тепер у її розвалених вежах несамовито розгойдуються під вітром і бемкають дзвони. Де по каменю більше не ковзають її коричневі каптури, похитуються, а чи й ляскають потерті мотузки. Її вітер здуває кожну порошинку. Якесь старе денне світло: пізне і холодне. Жахіття у якнайяскравішу пору дня... вітрила в морі надто малі й далекі, щоб щось важити... вода занадто невмолима й холодна...

Тепер її погляд — дедалі гнітючіший — уже розбив чуйне Слотропове серце, і розбиває знову і знову, той самий погляд, кинутий, поки він їде повз неї, охоплений сутінками трясовини і занепалої колонії, бензоколонками зі скелетами помп, бляшаними рекламними щитами «Моксі», тирличними і солодко-гіркуватими, як і смак, що його пропонують з обвітраних стін бараків, скільки вже Останніх Разів дивився у дзеркало заднього виду, і все надто далеко у металі й

запалюванні, допускаючи, що денні мішені реальніші, ніж те, що може раптом статися за Законом Мерфі, там, де може бути порятунок... Заблукавши, знову і знову, повз бідолашний, затоплений через прорив у греблі Беккет, вгору й униз поруділими схилами, пополудні іржавіють граблі, небо пурпурово-сіре, темне, як пожована жуйка, туман заходиться виводити у повітрі білі пасма, обернені до землі на чверть, на пів дюйма... одного разу вона на нього подивилася, безперечно, він пам'ятає це досі, через прилавок їдальні на колесах, дим від гриля наполегливо обробляє вікна, як крем для взуття на клапті шотландки помалу пробивається назовні, музичний автомат поблискує під мукання тромбона, секція язичкових вкидає свінгові ноти точнісінько у борозну між тишею інтервалу і наступним тактом, підстрибуючи на *па* (хм) *па* (хм) *па*, і точнісінько у борозну, і ти знаєш, що вона випереджає, але *видається*, наче запізнюється, ви обоє по обидва боки прилавка це відчуваєте, відчуваєте — ваша епоха переноситься у якийсь новий час, що дає можливість забути про все, гидкі очікування старих, що застигли у сопливій біфокальній байдужості, мільйони спостерігали, як ви витанцьовували лінді-хоп у напрямку до прірви, спостерігало стільки мільйонів, скільки треба... Безперечно, Слотроп її втратив, і продовжував втрачати — цього хотіла Америка, — з вікон «грейгаунда», від'їжджаючи, до скошених кам'яниць, позеленілих, укритих берестами, до відмови сприйняття або, ще лиховісніше, сили волі (колись ці слова для тебе щось важили), вона рушила далі, безтурботна, забагато їхнього, жодного шансу для випадкової літньої примари на її узбіччі...

Кинула Слотропа з його міськими рефlekсами і гарвардськими спортивними шкарпетками — кайданками з червоними кільцями, ланцюгами з коміксів (хоча самого коміксу практично ніхто не бачив, стрибунець знайшов його випадково уже під вечір у піску на беркширській косі. Звали героя — ну, або створіння — Гномоном Він — чи воно — ніколи не влезив у кадр, тож не розбереш, що воно є. Гномон — пурх сюди, пурх туди — ставався «через вітер», що читачі мають розуміти як «з огляду на потік, більш-менш суцільний і вертикальний, своєрідну стіну в постійному русі», і за нею був інший світ, де Гномон займався справами, яких читачам нізащо не зрозуміти).

Далеко, так, усе це досить далеко. Безумовно. Підійдеш поблизу — і вже болить, хочеться її повернути. Але ось вона, одержимість

Евродікою, повернення когось звідкись... хоча було б значно простіше взяти і залишити її з віддыхом смердючого карбїду і супу з дохлих канарейок, а собі видертись і втішатися, отримавши яке-небудь нехитре факсиміле... «Навіщо її повертати? Навіщо намагатися? Це лиш різниця між справжньою квитанцією і тією, яку ви для Них малюєте». Ні. Як він може в таке повірити? Їм хочеться, щоб він повірив саме у це, але як він може? Жодної різниці між квитанцією та її зображенням, звичайно, весь їхній розрахунок ґрунтується саме на цьому... але вона має бути чимось більшим за малюнок, чимось справжнім, обіцянкою заплатити...

З усіх своїх імовірних батьків — Макса Шлепціга та статистів у масках по один бік руху кіноплівки, а також Франца Пьоклера і, безперечно, інших пар рук, зайнятих облапуванням штанів тієї ночі на «Alpdrücken», по інший бік — Б'янка найближча у цю останню можливу мить під палубами, ось тут, за ненажерливим шакалом, найближча до вас, до тих, хто ввійшов у це сліпуче маєво, самотньо скоцюрбився на сидінні, кому цілу ніч жодного разу не загрожували ані по горизонталі, ані по діагоналі, найближче саме до вас, чия відстороненість від безбарвної любові її матері є цілковитою, до таких, хто каже «аякже, я їх добре знав», знехтувані, пирхаєте «беріть мене до уваги», неспроможні, думаєте «мабуть, якась повія»... Ви їй миліші за усіх інших, і ви її більше не побачите — хтось вам про це має сказати.

□□□□□□

На шляху вгору трапом Слотроп здригається від яскравого рядка зубів, що блищать із темряви люку.

— Я спостерігав. Сподіваюсь, ви не заперечуєте. — Схоже, той самий япошка, і тепер він відреккомендується як Морітурі, лейтенант японського Імператорського флоту.

— Та-а-а, я-а... — а чого це Слотроп так тягне слова? — бачив, як ви спостерігали... *вчора увечері також*, містере...

— Гадаєте, я вуайерист. Так-так, саме так і думаєте. Але ні. Тобто жодної втіхи. Просто, коли спостерігаю за людьми, самому не так маркітно.

— Ну, то таке, лейтенанте... а чому б не... приєднатися? Вони завжди шукають собі... товариство.

— Крий Боже, — шкіриться широчезною гранчастою посмішкою, — тоді буде *ще* маркітніше...

На юті під помаранчево-червоним смугастим тентом розставлені столи і стільці. Слотроп і Морітурі панують тут майже одноосібно, якщо не брати до уваги дівчат у бікіні, котрі сидять на сонці — поки не сховалося, бо просто по курсу збираються дощові хмари. Здалеку долинає гуркіт грому. Повітря прокидається.

Стюард приносить каву, вершки, вівсянку і свіжі помаранчі. На вівсянку Слотроп дивиться з відвертим сумнівом.

— Я візьму. — Лейтенант Морітурі присвоює миску.

— Так-так, будь ласка. — Слотроп зауважує, що япошка має густі відстовбурчені вуса. — Ага, ага. Розумію, що до чого. Смакує вівсянка! Який сором. Латентний англофіл — ось, ви почервоніли. — Показує пальцем і сміється: ха, ха, ха.

— Вивели мене на чисту воду. Таки-так. Шість років був не на тім боці.

— Не пробували зіскочити?

— І з'ясувати, що ви за люди насправді? Ой, так, так. А якби -філ змінився на -фоба? Де б я був? — Посміюється, випльовує апельсинову кісточку за облавок. Скидається на те, що він пройшов кількатижневе тренування у школі камікадзе на Формозі, але вилетів звідти через непридатність. Йому так і не пояснили чому. Мав неправильні схильності.

— Мав неправильні схильності — зітхає він. — То мене знову відрядили сюди, через Росію та Швейцарію. Цього разу по лінії Міністерства пропаганди. — Цілими днями переглядав кінохроніку Союзників, шукав, що можна висмикнути і втулити у свої кіножурнали, аби Вісь здавалася хорошою, а супротивник — поганим. — Все, що відомо мені про Великобританію, знаю із таких матеріалів.

— Видно, німецькі фільми спотворили не тільки ваші погляди.

— Маєте на увазі Маргериту. А знаєте, як ми з нею познайомилися? Через спільного друга з «Ufa»! Я був у відпустці у Чорно-Кармі, перед самим вторгненням до Польщі. У тому містечку, де ви до нас підсіли, тоді це був курорт. Я бачив, як ви впали у воду, а

потім видерлися на облавок. Бачив також, як за вами спостерігала Маргерита. Не ображайтесь, будь ласка, Слотропе, але вам ліпше обходити її десятою дорогою.

— А чого ображатися. Я знаю, що тут відбувається щось лихе. — Він розповідає про випадок на *Sprudelhof* і про втечу Маргерити від привида у чорному.

Лейтенант похмуро киває, підкручує вус, щоб той стрілкою дивився йому в око.

— Вона не розповідала, що там сталося? Ой, так-так, Джеку, вам варто це знати...

ІСТОРІЯ ЛЕЙТЕНАНТА МОРІТУРІ

Війни мають властивість затьмарювати передвоєнні дні. Озираючись, бачиш дуже багато галасу й тяжінь, але людям притаманно забувати. Безперечно, війна примітніша, так, але все ж... чи не легше побачити прихований механізм у днях, що ведуть до події? Є домовленості, речі, які слід прискорити... і краї часто піднімаються, нехай на якусь коротку мить, тож ми бачимо речі, яких нам бачити не належить...

Маргериту намагалися відмовити від поїздки до Голлівуду, але вона все ж поїхала, і поїздка та виявилася провальною. Коли повернулася, тут уже був Ролло, він вберіг її від найгіршого. Упродовж місяця вилучав гострі предмети, не пускав вище першого поверху, ховав хімікати, а це означало, що спала вона дуже небагато. Лишень задрімає — прокидалася в істериці. Боялася спати. Боялася, що не знатиме, як повернутися.

Ролло не міг похвалитися метким розумом. Бажав добра, але за місяць із нею зрозумів, що не витримує, хоча, правду кажучи, всі дивувалися, що він протримався так довго. Грету передали Зигмунду майже у такому ж стані, але принаймні не в гіршому.

Уся біда із Зигмундом полягала в місці, де йому доводилося жити, себто у потворі з протягами та бійницями, що витріщалися на холодне озерце в Баварських Альпах. Деякі частини тієї почвари збереглися, либонь, від часу падіння Риму. Саме туди Зигмунд її і привіз.

Чомусь вона вирішила, що в ній тече єврейська кров, а справи з цим у Німеччині на ту пору, як усім відомо, були кепські. Маргерита

страшенно боялася, що її «викриють», у кожному подуві вітру знадвору їй вчувалося сопіння гестапо. Зигмунд цілісінькими ночами доводив помилковість її підозр, проте і йому це вдалося не ліпше за Ролло. Приблизно в той час у неї виявилися перші симптоми.

Хай би скільки психогенними були ті болі, тики, висипання і нудоти, страждання її було невдаваним. З Берліна на цепеніні прибували фахівці з голковколювання, приходили серед ночі з маленькими оксамитовими валізками із золотими голками. По Зигмундовім замку юрмами тинялися віденські аналітики, індійські святі, баптисти з Америки, а естрадні гіпнотизери і колумбійські *curanderos*^[480] спали на килимках біля каміна. Не рятувало геть нічого. Зигмунд стривожився, а невдовзі зауважив і Маргеритину схильність до галюцинацій. Мабуть, саме вона запропонувала Чорно-Карму. Того літа всі їхали туди на лікування грязями, гарячими і масними, з домішками радію, чорними, як смола, з бульками і без. Ах. Кожному, хто потерпав від такої недуги, легко уявити сподівання Маргерити. Цілющі грязі мають лікувати і не таке.

А чим усі займалися того літа перед Війною? Снили. Влітку, коли лейтенант Морітурі приїхав до Чорно-Карми, курорти були переповнені сновидами. У посольстві роботи для нього не було, запропонували узяти відпустку до вересня. Він мав би відчутти — щось затівається, проте поїхав до Чорно-Карми, цілими днями сьорбав «Pilsener Urquelle^[481]» у кав'ярні біля озера у Парку з Павільйоном. Тут він був чужинцем, майже завжди напідпитку, бездумно заливав очі пивом і майже не говорив їхньою мовою. Але те, що він там побачив, мало відбуватися по всій Німеччині. Зумисне шаленство.

Маргерита та Зигмунд походжали тими ж доріжками в тіні магнолій, сиділи на тих самих кріслах-гойдалках, слухаючи концерти патріотичної музики... коли дощило — сиділи за грою в карти у салоні свого курзалу. Вечорами дивилися на феєрверки — водограї пінилися іскрами ракет, жовті вибухи зірок у високості над Польщею. Сезон сновидінь... і ніхто з курортників так і не зміг бодай щось прочитати у складених з вогнів візерунках. Для них вони здавалися веселими світлячками, дуже норавливими, як фантазії, вони спалахували то в одному, то в іншому оці й тяглися по шкірі, наче віяла зі страусового пір'я п'ятдесятирічної давності.

Коли ж Зигмунд нарешті стривожився через її зникнення, коли вони стали для нього чимось значним? Щоразу вона давала доволі правдоподібні пояснення: ходила до лікаря, випадково зустріла давню подружку, задрімала у грязьовій ванні, не встежила за часом. Мабуть, цей незвичайний сон і збудив нарешті у нього підозру, бо чого тільки він не натерпівся на півдні через її безсоння. Повідомлення про дітей у тамтешніх газетах, може, і не справляли враження, принаймні, тоді. Зигмунд читав тільки заголовки, і то хіба зрідка, аби чимсь розважитись.

Морітурі бачив їх частенько. Зустрічалися, кланялися, обмінювалися «хайль-гітлерами», тож лейтенант мав кілька хвилин, щоб попрактикуватися у німецькій мові. Як не рахувати офіціантів і барменів, вони були єдиними, з ким він розмовляв. На тенісних кортах, стоячи у черзі до павільйону з водою у прохолоді колонади, на водному *corso*^[482], конкурсі квітів, венеційському *fête*^[483] Зигмунд і Маргерита майже не змінювалися — він зі своєю, як Морітурі здавалося, Американською Усмішкою, навколо бурштинового мундштука погаслої люльки... його голова, наче різдвяна прикраса на ялинці... як давно це було... вона у жовтих окулярах від сонця та в капелюшку під Гарбо. Що у ній змінювалося з дня у день, то хіба квіти: кручені паничі, мигдаль, наперстянка. І Морітурі вже з нетерпінням чекав на ці щоденні зустрічі. Його дружина та доньки десь на іншому краї світу, сам він у вигнанні в країні, яка пригнічує і збиває з пантелику. Йому бракувало звичайної поштивості у відвідувачів зоопарку, бракувало слів путівника. Розумів, що у відповідь він витріщається з такою ж цікавістю. Вони його зачаровували європейським блиском: вершково-білі бабці на розкритих шезлонгах, ветерани Великої Війни, немов незворушні гіпопотами, відмокали у сталевих ваннах, їхні зманіжені секретарі пронизливо верещали, наче мавпочки, вздовж усієї *Sprudelstrasse*^[484], а нижче, під склепінням лип і каштанів, з нескінченним ревінням величезними драглистими бульками вивергався із кипучого джерела діоксид вуглецю... але Зигмунд із Маргеритою заворожували найбільше.

— Вони мали вигляд таких самих чужинців, як і я. У всіх нас є антени — хіба не так? — налаштовані розпізнавати своїх...

Якось пополудні він цілком випадково зустрівся із Зигмундом, він був сам і здавався такою собі твідовою статуєю, що спиралася на

тростину перед Інгалляторієм, мав він вигляд заброди, що не знає куди йти, та й бажання кудись іти не має. І вони просто розговорилися — мабуть, настав для того час. Незабаром пішли звідти крізь натовпи недужих іноземців, Зигмунд розповідав про прикросці з Гретою, про її фантазії щодо єврейства, її часті зникнення. Напередодні він спіймав її на брехні. Прийшла пізно, руки часто тремтіли, ніяк не могла заспокоїтися. Зигмунд почав помічати дещо дивне. Її туфлі заляпані підсохлими пацьорками чорного болота, шов на сукні розійшовся, наче тріснув, хоча вона саме скидала зайві кілограми. Але йому забракло мужності сказати про все це просто їй у вічі.

А Морітурі, який читав газети, одним махом склав усе докупи, перед ним наче вискочило чудовисько з прирученого виру газів у *Trinkhalle*^[485], але йому бракувало слів, німецьких чи якихось інших, щоб розповісти про це Зигмундові, тож Морітурі, Півний Лейтенант, почав за нею ходити назирці. Вона ніколи не озиралася, але знала, що він іде слідом. На щотижневому балу у курзалі він уперше відчув: вони щось приховують. Маргеритині очі він звик бачити лише крізь сонцезахисні окуляри, тепер вони відкрилися і жаско палали, вона не зводила з нього погляду. Кур-оркестр грав мелодії з «Веселої удови» і «Таємниць Сусани», старомодну музику, але щоразу, коли її уривки лунали десь на вулиці багато років потому, вони завжди нагадували йому про невимовний смак тієї ночі, коли вони втрюх стояли на краю безодні, глибини якої їм ніколи не зміряти... остання реприза європейських тридцятих, яких йому так і не довелося спізнати... які для нього ще й особлива кімната, салон наприкінці дня: худорляві дівчата у сукнях, очі підведені тушшю, чоловіки з гладко виголеними обличчями, елегантні, немов кінозірки... і тут уже не опереткова, а танцювальна музика, витончена, заспокійлива, дещо «модернова», яка так елегантно пірнає у сучасні мелодійні лади... кімната нагорі залита світлом призахідного сонця, товсті килими, голоси не промовляють нічого обтяжливого чи складного, усмішки розуміючі й поблажливі. Того ранку він прокинувся у м'якій постелі і з нетерпінням чекав вечора у кабаре, танців під популярні пісні про кохання у манірному та відшліфованому стилі. Салон удень з ледь стримуваними слізьми, димом, обережною пристрасстю був для нього проміжною станцією на шляху від комфортабельного ранку до комфортабельної ночі: Європа, задимлений, міський страх перед смертю, а найнебезпечніше —

пізнавання в очах Маргерити, їхня втрачена зустріч у курзалі, чорні очі серед хитросплетіння коштовностей і старих заспаних генералів у ревінні *Brodelbrunnen*^[486] знадвору, що заповнює прогалини в музиці, як невдовзі машинерія заповнить небо.

Наступного вечора Морітурі йшов за Маргеритою востаннє. Втоптанними стежками попід знайомими деревами, повз німецький ставок із золотими рибками, що нагадував йому про дім, через поле для гри у гольф, де останні біловусі чоловіки того дня виплутувалися з пасток і долали перешкоди, хлопчак із ключками та м'ячами у вечірньому сяєві виглядали уособленням уваги, на фашистський лад салютували оберемки ключок... На Чорно-Карму того вечора зійшли мертвотно-бліді сутінки зі слабким фіолетовим відтінком: небокрай — біблійна кара. Грета — у чорному, капелюшок з вуаллю закриває майже всю зачіску, з плеча на довгому ремінці звисає сумочка. Вибір місць призначення звузився до єдиного, Морітурі потрапив у сильце, яке приготувала для нього ніч, і розуміння сповнювало його, наче вітер із зарінку: і куди вона зникала, і як діти із тих заголовків...

Вони прийшли до краю заболоченого ставу — підземної прояви, давньої, як Земля, тут, на Курорті, частково обгородженої та поіменованої... Жертвою мав стати хлопчик, він затримався, коли інші вже пішли. Його волосся було холодним снігом. Морітурі вдалося почути лише уривки сказаних слів. Спершу хлопчик її не боявся. Може, не впізнав, що вона з його снів, то могла бути єдина його надія. Але вони це унеможливили, його німецькі наглядачі. Морітурі у мундирі стояв неподалік, вичікував, розстібнув кітель, щоб легше рухатися, хоча рухатися не хотілося зовсім. Очевидно, вони повторювали цю потворну сцену з давніх-давен...

Її голос посилювався, хлопчик затремтів.

— Ти надто довго був у вигнанні. — Гучний виляск у сутінках. — Ходімо додому, ходімо зі мною, — вигукнула вона, — вертаймось до твого народу. — Тепер він уже виривався, але її рука, рука у рукавичці, лапа з пазурами, сягнула і міцно вхопила його за лікоть. — Шмат жидівського гімна. Від мене не втечеш.

— Ні... — але з переходом у зухвале верескливе запитання.

— Ти знаєш, хто я. Мій дім — це форма Світла, — передражнює із сильним єврейським акцентом, награним і фальшивим. — Я ходжу по всій Діаспорі, шукаю заблукалих дітей. Я Ізраель. Я Шехіна, цариця,

донька, наречена і матір Божа. І я поверну тебе, скалко розбитої чаші, навіть якщо доведеться тягти тебе за паскудний маленький обрізаний пеніс...

— Ні...

Відтак лейтенант Морітурі здійснив єдиний героїчний вчинок за свою кар'єру, хоча цього в досьє і нема. Хлопчик пручався, але вона його підхопила, одна рукавичка поміж ноги. Морітурі кинувся вперед. За мить усі троє зчепилися і почали борюкатися. Сіра нацистська скульптурна група, що могла отримати назву «Родина». Жодної вам грецької нерухомості, ні, вони *рухалися*. Але суть не у безсмерті, ось що їх різнило. Ані виживання поза відчуттями такого, ані передачі з покоління в покоління. Приречені, як авантюра д'Аннунціо у Фіуме^[487], як сам Райх, як бідолашні створіння, від яких хлопчик тепер вирвався і чкурнув у вечір.

Маргерита впала на краю величезного темного ставка. Морітурі вкляк перед нею, а вона плакала. Жахіття. Те, що привело його сюди, що зрозуміло і потягло настільки бездумно, тепер мостилося спати. Умовні рефлексії, вербальне, впорядковане й обмундироване «я» знову набрали сили. Стояв навколішки і тремтів, ніколи в житті він ще так не боявся. Назад на Курорт його привела вона.

Тої ж ночі вона і Зигмунд виїхали. Можливо, хлопчик надто злякався, можливо, було надто темно, у самого Морітурі виявилися сильні покровителі, бо він, Бог йому свідок, був там достатньо помітним — хай там як, але поліція не прийшла.

— Мені ніколи й на думку не спадало поїхати до них. Глибоко в душі я усвідомлював, що це вона вбивала, можете мені за це дорікнути. Але я бачив, до чого воно йшлося, і все стало на свої місця, офіційно чи ні, ну, ви розумієте...

Наступного дня було 1 вересня, і діти більше не могли б загадково зникати.

Перед полуднем потемніло. Під дашок попльовує дощик. Морітурі й далі не торкається своєї миски з вівсяною кашею. Слотроп спливає потом, витріщається на яскраві рештки помаранча.

— Слухайте, — спрацьовує його кмітливий розум, — а як щодо Б'янки? Їй із Гретою нічого не загрожує, як гадаєте?

Ворушить вусами.

— Що ви маєте на увазі? Питаєте, чи можна її врятувати?

— Ох, бі-біп, японка мати, ну...

— Слухайте, а від чого *ви* можете її врятувати? — Його очі виганяють Слотропа із затишку. Тепер дощ уже таки добряче періщить по дашку, прозорим мереживом тече з краю.

— Хвилиночку. Ох, курва, та *жінка* вчора, у *Sprudelhof*...

— Так. Не забувайте, що Грета теж бачила, як ви вилазили із води, а тепер подумайте, які серед цих людей ходять байки про радіоактивність — серед мандрівників з курорту на курорт, сезон за сезоном. Благодать. Святі води Лурда. Загадкова радіація, яка може так багато вилікувати — може, вона і є *остаточною* панацеєю?

— Е...

— Я спостерігав за її обличчям, коли ви дерлися на облавок. Я був з нею на краю тої радіоактивної ночі і знаю, що вона побачила цього разу. Одне з тих дітей — збережене, виплекане болотом, радієм, росло вищим і міцнішим, поки повільна, в'язка і повільна течія несла його підземеллями, рік за роком, аж поки нарешті — вже дорослий і змужнілий — він дістався річки, виринув з її чорного марева і віднайшов її, Шехіну, наречену, царицю, доньку. І матір. Дбайливу, як рятівне болото і сяючий ураніт...

Майже над самими їхніми головами сліпучим яйцем зненацька вибухає грім. Десь посеред гуркоту Слотроп буркоче:

— Не кажіть дурниць.

— Ризикнете перевірити?

Це взагалі хто, ага, *ну так*, це яп-лейтенант, це він так на мене дивиться. А де Б'янчині руки, її беззахисний рот...

— Ну, за день, щонайбільше — за два будемо у Свінемюнде, правильно? — говорить, аби не... та вставай же з-за столу, засранцю...

— Підемо далі каналом, от і все. Насамкінець це вже байдуже.

— Послухайте, у вас же діти, як ви можете таке казати? Все, що вам потрібно, це йти «далі каналом»?

— Я хочу, щоб війна на Тихому океані закінчилася і я повернувся додому. А коли вже ви питаєте, хочу сказати, що тепер саме час сливових дощів, бай-у, коли досягають сливи. Мені хочеться бути з Мітіко та нашими дівчатками і більше ніколи не покидати Хіросими. Вам би там сподобалося — місто на Хонсю, на березі внутрішнього моря, дуже гарне, не велике і не мале, досить велике для бурхливого міського життя і досить маленьке для такого потрібного людині спокою. А ці люди не повертаються, вони залишають свої будинки, отак...

Раптом один із вузлів, яким прив'язано до поперечини важкий від дощу тент, не витримує, біла хріновина миттю розшнуровується і

починає теліпатися під дощем. Дашок просідає, обдає дощовою водою Слотропа і Морітурі, обох, і вони вшиваються на нижні палуби.

Розходяться у натовпі гультяїв, ті саме почали прокидатися. Слотроп уже ні про що більше не думає, аби здибати Б'янку; у кінці коридора серед десятка порожніх облич він помічає Стефанію, вона у білому кардигані та штанях, махає йому рукою. До неї він пробивається мало не п'ять хвилин, і за цей час добуває келих «бренді-александра», якийсь карнавальний капелюх, приліплена до спини афішку, котра, якби хто прочитав нижньопомеранською, спонукала би дати Слотропові доброго копняка, сліди від губної помади трьох відтінків пурпурного і чорну італійську *maduro*^[488], яку хтось завбачливо підкурив.

— Може, ви і маєте вигляд душі компанії, — вітає його Стефанія, — але мене не надуриш. Під радісною личиною бачу лик Йони.

— Маєте на увазі, оте, як його...

— Маю на увазі Маргериту. Замкнулася у гальюні, істерика. Ніхто не може її звідти витягти.

— І ви розшукали мене. А що Танатц?

— Щез кудись Танатц, і Б'янка теж.

— Бляха-муха.

— Маргерита вважає, що ви її прикінчили.

— Ні, не я. — Слотроп коротко переповідає історію лейтенанта Морітурі. Її *élan*^[489], її незворушність почасти зникають. Гризе ніготь.

— Так, ходили чутки. Від Зигмунда перед зникненням чимало просочилося, лоскотав уяву, але ніколи не розповідав чогось конкретного, мав таку манеру. Послухайте, Слотропе, ви справді вважаєте, що Б'янка у небезпеці?

— Постараюся дізнатись, — і підскакує від добрячого копняка.

— Не пощастило, — радісно кричить голос за спиною. — Я тут один розумію нижньопомеранську.

— Не пощастило, — киває Стефанія.

— А я ж просто хотів задурно доїхати до Свінемюнде.

Але Стефанія кидає:

— Задурно можна потрапити лиш в одне місце. Відпрацьовуйте квиток — ідіть, переговоріть з Маргеритою.

— Хочете, щоб я... але послухайте...

— Нам зайві пригоди не потрібні.

На цьому судні то одне з головних правил — жодних пригод, тож Слотроп галантно встромляє недопалену сигару в зуби мадам Прокаловска й залишає її пахкати з кулаками у кишенях кардигана.

У машинному відділені Б'янки вже нема. Він ходить серед пульсуючого світла лампочок, серед запакованої в азбест всячини, раз чи двічі обпікається у місцях з викришеною ізоляцією, зазирає у тьмяні закутки, хвилюючись за власну ізоляцію. Нічогісінько, тільки гуркіт машин. Прямує до трапа. На нього очікує клаптик червоного... ні, лишень сукеночка з мокрою плямою його сімені на облямівці... яскрава вологість так і не висохла. Він сідає навпочіпки, бере сукню, вдихає її запах. Я дитина, добре вмю ховатися, і тебе сховаю.

— Б'янку, — гукає він, — Б'янку, виходь!

Біля дверей до гальюна широкий вибір нероб-аристократів і пияків, що перегородили прохід порожніми пляшками і склянками, та ще сиденьки кокаїністів, кристалічні пташки пурхають у хащі ніздрів з вістря рубіново-золотого кинджала. Слотроп протискується крізь натовп, налягає на двері і гукає Маргериту.

— Іди геть.

— А ти не виходь. Тільки мене впусти.

— Я знаю, хто ти.

— Благаю тебе.

— Дуже розумно з їхнього боку, підіслали тебе, як бідолашного Макса. Але тепер нічого не вийде.

— Я з Ними покінчив. Присягаюся. Ти мені дуже потрібна, Грето. — Дурня. Нащо вона йому?

— Тоді тебе вб'ють. Іди геть.

— Я знаю, де Б'янка.

— Що ти з нею зробив?

— Ну, просто... впусти. — Ціла хвилина тиші, а тоді впускає. Кілька роззяв також намагаються пропхатися, але він грюкає дверима і знову замикає. На Греті сама чорна сорочка. Високо на стегнах мазки кучериків волосся. Обличчя біле, постаріле, вимучене.

— Де вона?

— Ховається.

— Від мене?

— Від Них.

Швидко на нього блимає. Надто багато дзеркал, бритв, ножиць, світла. Надто біло.

— Але *ти* один із Них.

— Та годі тобі, ти ж добре знаєш, це не так.

— Так. Ти вийшов з річки.

— Це тому, що я туди *упав*, Грето.

— Значить, то Вони тебе туди кинули.

Слотроп дивиться, як вона нервово крутить пасма волосся. «Анубіс» похитується, але Слотропова нудота здійсмається не зі шлунка, а з голови. Вона починає говорити, і нудота його заповнює, сяюче болото чорної нудоти...

□□□□□□

Чоловіки завжди просто приходили і казали, ким їй бути. Інші дівчата її покоління росли, питаючи: «Хто я?» Для них то було питання болю і боротьби. Для Гретель це взагалі не було питанням, у неї було стільки особистостей, аж не знала, що з ними робити. Деякі з цих Гретель — хіба начерки на поверхні, інші — глибші. Багато з них — надзвичайно обдаровані, це й антитяжіння, пророчі сни... їхні обличчя сяють у повітрі, оточені коматичними образами: саме світло, по суті, сльози плакальниці, що ридає у такий своєрідний спосіб, поки вона проноситься крізь механічні міста, метеоритні стіни спадають у повітря складками, всі заглибини й очниці порожні, гола кістка, а навколо всього цього сяє чорнотою невиразна тінь... або застигає у викличних позах, довгі шати, пацьорки й алхімічний знак, зі шкіряних шоломофонів, підбитих по колу, як шолом велосипедиста, звисають вуалі, виблискують вежі та обсидіанові спіралі, видно ремені приводів і вали, дивні коридори для дирижаблів, що прокладають собі шлях попід арками, так велично, повз заслінки і велетенські плавники у міському тумані...

У «Weisse Sandwüste von Neumexiko^[490]» вона грала пастушку. Найперше її запитали:

— Верхи вмієш?

— Аякже, — відповіла вона, хоча за все своє життя коня бачила лише під час війни, і то не ближче, як з придорожного рову, але їй

була потрібна робота. Коли ж настав час сідати у сідло, навіть не подумала боятися тварини поміж своїх стегон. То був американський кінь на ймення Змій, і хай би як його тренували, він запросто міг понести або навіть убити її, але на екрані вони гарцювали, сповнені Стрілецького запалу, Гретель та її жеребець, і з її обличчя не сходила усмішка.

Вона скидає одну з вуалей, тонкий білий накіп, пекучий осад недавньої ночі в Берліні.

— Поки ти спав, я пішла з дому. Вийшла на вулицю, босоніж. Побачила труп. Чоловіка. Тижнева сива щетина, сірий старий костюм... — Лежав за стіною нерухомо і дуже біло. Вона лягла біля нього, обвила руками. Був мороз. Труп покотився до неї, замерзлі складки одягу навіть не стріпнулися. Відчула, як колюча щетина трупа дряпає їй обличчя. Запах — не гірший, ніж холодне м'ясо з морозильника. Вона пролежала в його обіймах до ранку.

— Розкажи, як у твоєму краї. — Що її збудило? Кроки на вулиці, гуркіт вранішнього екскаватора. Заледве чула свій втомлений шепіт.

Труп відповів: «Ми живемо дуже глибоко під чорним болотом. Багато днів дороги». — Хоча їй важко було ворушити руками й ногами, так, наче була лялькою, але могла говорити і думати все, що заманеться.

Якоїсь миті вона ще запитала — не лише словами, — чи саме так може почуватися її м'який розум під пальцями Тих, хто...

«М-м, тут затишно. Час від часу у Них можна чимось пожитися — далеким громом, натяком на обриси якогось вибуху, що дійшов сюди крізь товщу землі над головою... але ніколи *нічого близько*. Все настільки темно, що речі буквально світяться. Ми літаємо. Сексу нема, але є фантазії, навіть багато таких, які пов'язуємо з сексом... якими раніше ми модулювали його енергію...»

У ролі пришелепуватої дебютантки Лотте Люстіг вона опинилася серед потопу, її, вбрану прибиральницею, несло вниз річкою у ванні із заможним баламутом Максом Шлепцігом. Мрія всіх дівчат. Фільм мав назву «Jugend Herauf^[491]!» (зрозуміло, невимушена алузія на популярну в ті часи фразу «Juden heraus^[492]!»). Насправді, всі сцени у ванні — комбіновані зйомки, їй ніколи не довелося бути у ванні з

Максом *на річці*, все це робили дублери, а в остаточній версії залишився лиш дуже розмитий загальний план. Постаті затемнені та спотворені, схожі на мавп, світло дуже химерне, наче вся сцена викарбувана на темному металі, скажімо, на свинці. Дублером Грети був італійський каскадер на ім'я Блаццо у довгій білій перуці. Якийсь час у них був роман, але Грета не йшла до нього в ліжку, поки він не одягав *перуки!*

На річці переїщить дощ: щораз гучніше лунає шум порогів, досі їх не видно, але вони реальні та невідворотні, тож обидва дублери відчують дивний, щемкий страх, ось вони вже й справді розгубилися, і на березі поза тонкими сірими карлючками верболозу нема жодної камери... вся команда, звукооператори, постановники, головні освітлювачі поїхали... або й не приїжджали... і що це принесло течією, що гупає у нашу білосніжну мушлю? а що це за глухий і тупий удар?

Б'янка зазвичай срібна або взагалі не має кольору: тисячу разів знята, проціджена крізь скло, розвернута туди й назад лінзами з фіолетовим полиском подвійних і потрійних «Protar», «Schneider Angulon», «Voigtländer Collmear», «Steinheil Orthostigmat», «Gundlach Turner-Reich» 1895 року. Для Грети це щоразу доньчина душа, невичерпна душа... Шарф єдиного дитяти, заправлений на талії, завжди термосить вітер. Назвіть її продовженням материного «я», і спричините вибух гіркого сарказму, але час від часу Греті вдається побачити Б'янку в інших дітях, примарну, як у подвійній експозиції... ясно, так, дуже ясно в Готтфріді, у юному домашньому вихованцеві та протезе капітана Блікеро.

— Послаб мені трохи бретельки. Тут досить темно? Дивися. Танатц казав, що вони світяться, що він їх вивчив напам'ять. Вони сьогодні дуже білі, правда? Гм-м. Довгі й білі, як павутинки. На задниці теж є. І на стегнах ізсередини... — Не раз і не двічі після того, як кров зупинялася і Танатц змащував усе спиртом, він сідав, а вона лягала йому на коліна, і він розглядав її спину, як циганка долоню. Шрам життя, шрам серця. *Сроіх mystique*. Що за долі та фантазії! Він так збуджувався після шмагання, так захоплювався думкою, що вони *неодмінно* все здолають, всього уникнуть. Засинав ще до того, як

шаленство та надія цілком його покидали, у такі хвилини вона любила його найбільше, перед самим сном — всі її тили палають, його невеличка голова тисне на груди, і всю ніч у тиші, клітина за клітиною, на спині затягуються рубці. Почувалася майже в безпеці...

Щоразу, коли ляскав батіг, щоразу у неможливості уникнути удару перед нею поставало видіння, єдине на кожному піку болю — око на вершині піраміди, жертвне місто з постатями у вбранні іржавого кольору. У кінці вулиці чекала темна жінка. Під каптуром — обличчя зажуреної Данії, що схиляється до Німеччини. Крізь ніч падали вишнево-червоні вуглики. Б'янка у костюмі іспанської танцівниці погладжувала дуло карабіна...

Біля ракетного майданчика у сосновому лісі Танатц і Гретель натрапили на стару дорогу, якою тепер ніхто не їздив. Серед зеленого підліску подекуди проглядали залишки тротуару. Здавалося, що якби вони пішли тією дорогою, то дісталися б якогось міста, факторії чи застави... і геть незрозуміло, що б там знайшли. Але місце те вже давно було б закинутим.

Узялися за руки. Танатц мав на собі стару куртку із зеленої замші з латками на рукавах, Гретель — пальто з верблюжої шерсті та білу хустину. Подекуди на старій дорозі шар опалої хвої ставав настільки товстим, що кроків було майже не чути.

Вони вийшли на зсув, де багато років тому розмило дорогу. Жорства сіллю-перцем сипалась униз, до річки, вони її чули, але не бачили. На самому краєчку капотом донизу завмер старий автомобіль «ганномаг-шторм», одні дверцята виламані. Лавандово-сірий металічний каркас обібраний начисто, як скелет оленя, а отже, десь у цих лісах було те, що так вчинило. Вони обійшли румовище, боячись підійти до розтрісканих, наче вкритих павутиною, стекол, до важкої смерті у тінях переднього сидіння.

Позаду поміж деревами виднілися залишки будинків. Там світло відступало, хоча полудень ще не настав, а ліс не став густішим. Посеред дороги помітили величезні купи лайна, ще свіжі, викладені хвилями, наче пасма мотузки, темні та вузлуваті. Що могло їх залишити?

Тієї миті вони з Танатцом усвідомили, що, видно, багато годин блукають руїнами великого міста, не стародавніми, а виниклими вже за

їхнього життя. Стежка попереду завертала до лісу, але між ними і тим, що розкинулося за вигином, постало щось невидиме, невідчутне... якийсь *спостерігач*. Кажучи: «Ані кроку далі. Досить. Далі ані руш. Повертайтеся».

Рухатися далі було неможливо. Обоє, нажахані, обернулися, відчуваючи щось за спинами, і швидко пішли геть.

Коли повернулися у *Schußstelle*, застали Блікero в останній стадії божевілля. Оббіловані, безкорі стовбури на холодній галявині стікали краплями смоли від ракетних смолоскипів.

— Він міг би нас вигнати. Блікero був тутешнім божеством. Ніяких паперів і бачити не схотів, але забажав, щоб ми лишилися. Віддав нам усе найкраще, що там було: ліжка, їжу, напої, наркотики. Щось планувалося за участі хлопчика, Готтфріда, це однозначно, як запах смоли, перше, що відчувалося тими блакитними серпанковими ранками. Але Блікero нам нічого не розповідав.

Ми приїхали на Пустоще. Там були родовища нафти, почорніла земля. Нагорі ромбами літали «Jabos^[493]», полювали за нами. Блікero перетворювався на іншого звіра... на вервольфа... в очах не лишилося вже нічого людського, воно день за днем блякло, його замінили сірі борозни, нелюдські візерунки червоних прожилок. *Острови*, грудочки островів у морі. Деколи навіть топографічні лінії, що сходилися в одній точці. «Це карта моєї *Ur-Heimat*^[494], — уяви собі зойк настільки тихий, що звучить шепотом, — Королівства Володаря Блікero. Білої землі». Раптом я збагнула — тепер його світ складається із *міфічних країв*, у них свої карти, справжні гори, річки та барви. Не Німеччиною він пересувався, то був його власний світ, але і *нас* він брав із собою! Моя піхва набрякала при кожній небезпеці, за кожної загрози знищення і чарівного незнання того, коли воно станеться, бо простір і час належали Блікero... Він не втрачав темпу на дорогах, не переходив мостами та низинами — ми пливли крізь Нижню Саксонію від острова до острова. Кожен пусковий майданчик був островом у білому морі, кожен острів мав посередині вершину... позиція самої Ракети? мить відриву? Німецька Одиссея. Який острів стане останнім — домом?

Постійно забуваю спитати у Танатца, що сталося з Готтфрідом. Танатцу дозволили залишитися з батареєю, а мене забрали: повезли в «іспано-сюїзі» із самим Блікero крізь сіру мряку до нафтопереробного

заводу, що колесом крався за нами крайнебом, десь далеко бовваніло нагромадження чорних поламаних веж, а на верхівці одного димаря безперестанку палахкотіло. То був Зámок, Блікеро саме зиркнув туди і хотів щось сказати, а я мовила: «Зámок». Губи одразу всміхнулися, але безсторонні побрижені вовчі очі пішли за межі внутрішньої телепатії — до звіриної опівночі, до невідступності на межі смерті, чого я навіть уявити не можу, непоступливі клітини з крихітними спалахами всередині трималися на самій лиш кризі або навіть на чомусь меншому. Він називав мене Катъє: «От побачиш, твоя маленька хитрість більше не спрацює. Не тепер, Катъє». А я не боялася, я розуміла таке божевілля, або, іншими словами, маячню старої людини. У наш потік залетів лелека з обвислими крильми, опущеною головою і з витягнутими назад ногами, прусська потилиця — на її лискучих поверхнях з'явилися чорні закрути лімузинів і штабних автомобілів на під'їзній доріжці до головного штабу. На краю стоянки побачила легкий літак, двомісний. Обличчя людей у літаку здалися знайомими, знала їх із фільмів — то були влада і статечність, поважні люди, але впізнала тільки одного, генерал-директора Смарагда з Леверкузена. Літній чоловік з тростиною, був до Війни відомим медіумом і, здається, лишався ним і зараз. «Грета, — усміхнувся він, намагаючи мою руку. — Ах, ми всі тут». Але інші не мали його шарму. Всі чекали на Блікеро — зібрання знаті у Зámку. Вони пішли до зали засідань, мене залишили з помічником на прізвище Дроне — високе чоло, посивіле волосся, безперестанку поправляв на собі метелика. Бачив усі мої фільми. Ми рушили до апарата. Крізь шибки вікон зали засідань я побачила їх за круглим столом із чимсь посередині, воно було сірим, пластмасовим, блискучим, на поверхні грало світло. «Що це?» — запитала я кокетливо, заграючи з Дроне. Він відвів мене якнайдалі, щоб не почули. «Думаю, це для «F-Gerät», — прошепотів він.

— *F*? — перепитує Слотроп. — «F-Gerät», точно?

— Якась літера.

— «S»?

— Хай буде «S». Як немовлята зі своєю мовою, і слова самі вигадують. Мені здалося, що воно скидається на ектоплазму — щось таке, що спільною волею вони матеріалізували на столі. Нічії губи не ворушилися, це був сеанс. Тоді я зрозуміла, що Блікеро перевів мене за межу, впорснув нарешті у свій простір, не завдавши жодного болю. Я

нічого не робила, люди стовбичили в коридорі позад мене, відрізали дорогу назад, рука Дроне пітніла на моєму рукаві. Він був знавцем пластиків. Постукував нігтем по великій прозорій африканській масці, нашорошував вуха: «Чуєте? Оце звук справжнього полістиролу...» — і впадав задля мене в екстаз над важкою чашею з метилметакрилату, копією Святого Граалю... Ми були біля баштового реактора, стояв сильний дух розчинника, прозорі стрижні з якоїсь пластмаси із сичанням проходили крізь екструдер біля підніжжя башти в охолоджувальні канали або в дробарку. У кімнаті було спекотно. Я думала про щось дуже глибоке, чорне і в'язке, що живило цей завод. Знадвору долинув гул мотора — роз'їжджаються? А я чому тут? Ліворуч і праворуч повзали пластмасові змії. Ерекція мого супроводу шукала вихід з одягу, я могла робити що заманеться. Чорносяйне і глибоке. Я вклякла і почала розщипати штани Дроне, але двоє інших взяли мене за руки і потягли на склад. За нами, видно, потяглися інші, а може, увійшли через задні двері. Над головами рядами спадали величезні завіси зі стирулу чи, можливо, вінілу, різнобарвні, світлонепроникні та прозорі, мінилися північним сяйвом. Я відчула, що десь за ними була публіка, яка нетерпляче чекала на початок чогось. Дроне і чоловіки розіклали мене на надувному пластиковому матраці. Навколо, я бачила, дробилося чи то прозоре повітря, чи то світло. Хтось сказав «butadiene», а мені почулося «буде дивно»... Навколо шурхотів і потріскував пластик, огортав нас примарно-білим. У мене забрали одяг і одягли незвичайний костюм з якогось чорного полімеру, дуже вузький у талії, а в промежині відкритий. Відчувала його, наче щось живе. «Забудь про шкіряний одяг, забудь про атлас, — тремтів Дроне. — Це іміполекс, матеріал майбутнього». Не можу описати його запах або який він на дотик — це щось неймовірне. Щойно мої соски його торкнулися, як одразу набубнявіли, благали покусування, хотілося, аби він облягав мою піхву. Ніякий одяг ані до того, ані потім не збуджував мене настільки сильно, як іміполекс. Вони обіцяли пошити мені з нього бюстгальтери, сорочки, панчохи, вечірні сукні. Дроне причепив поверх власного пеніса ще й величезний пеніс з іміполексу. Я потерлася об нього обличчям, він був такий апетитний... Під ногами був первісний хаос. Речі, спогади злилися, пішли у голові обертом. Потік. Я викидаю все це в якусь порожнечу... з маківки вихилясом стрімко соталися яскраві галюцинації... брязкальця,

кумедні уривки діалогів, витвори мистецтва... я все відпускала, нічого не стримувала. Чи була то «смирненість» — отак усе відпускати?

Не знаю, скільки мене протримали. Спала, прокидалася. Чоловіки з'являлися і зникали, час утратив сенс. Одного ранку я опинилася поза межами заводу, гола, під дощем. Там нічогісінько не росло. Щось розкинулося навколо величезним віялом, тяглося на багато миль. Якесь смолисте пустище. До пускового майданчика довелося йти пішки. Звідти всі пішли. Танатц лишив записку, просив, щоб я спробувала дістатися Свінемюнде. На майданчику, видно, щось трапилось. На галявині залягла тиша, я таку чула тільки раз, у Мексиці. Того року я була в Америці, ми зайшли далеко у джунглі, вийшли на камінні сходи, вкриті ліанами, лишайником, віковою гнилизною. Інші полізли нагору, але я не змогла, як і тоді з Танатцом у сосновому лісі. Відчула тишу, що чекала нагорі. Не на них, на мене чекала... моя особиста тиша...

□□□□□□

На містку «Анубіса» буря гучно торсає лапою шибки, могутні мокрі ляпаса навмання вилітають із пільми *хляп!* живу істоту можна виявити хіба за відлунням, треба бути повним психом — або принаймні польським кавалеристом, — щоб так стояти за настільки сумнівною тонкою переділкою і героїчно спостерігати за кожним ударом. За Прокаловскі стрілка креноміра хилиться то в один, то в інший бік разом із похитуванням судна: маятник уві сні. Грозове світло зробило складки його обличчя чорними, чорними, як очі, як шапка, так туго й хвацько натягнута навкоси через борозни його чола. Плями світла, чистого, глибокого, на горішній панелі радіостанції... воно м'яко сіється зі скла курсового покажчика... вихлюпується крізь ілюмінатори у білу річку. Незбагненно, але день чомусь триває довше, ніж належить, смеркається вже кілька годин. У снастях замерехтіли вогні святого Ельма, буря шарпає канати і троси, хмарна ніч стає гучною і білою, здригається у спазмах. Прокаловскі курить сигару і вивчає карту Одер-Гафф.

Навколо стільки світла. А чи російські чатові спостерігають за ними з берега, під дощем? Чи позначений цей відтинок переходу восковим олівцем, Х за іншим Х, через поле російського пластику, де всередині павутина вибілює німецькі вікна, біля яких нікому не треба

стояти, де фосфорна трава йде брижами у контрольному осцилографі, а невловимий пропуск між зубцями шестерень, який відчуваєш через верньєр, і є різницею між влучанням і промахом... Вацлаве, а чи той імпульс на екрані справді судно? У зоні тепер просто безліч обманок — стоячі хвилі, великі безпілотні птахи, настільки широко відомі, що мають серед операторів власні ймення. Загублені повітряні кулі, плавучі залишки з інших театрів воєнних дій (нафтові бочки з Бразилії, ящики з-під віскі із трафаретними написами «Форт-Ламі»), спостерігачі з інших галактик, часом — дим, високе альbedo — а справжні цілі трапляються вкрай рідко. З цією плутаниною складно впоратися новому поповненню та запізнілим призовникам, тільки стара гвардія ще спроможна відчувати: на вахтах Витривалості, у зеленому дрозі сигналу того, що спершу здавалася вічним, вони почали оцінювати розсіювання... набули візуальної вдачі.

Які шанси, що «Анубіс» дійшов до гирла? Розклад порушено, що нині вельми модно, навіть неминуче — мав пройти повз Свінемюнде кілька тижнів тому, але Вісла для білого судна була недоступною. Якийсь час росіяни навіть тримали на судні вартового, аж поки Анубісові дами не заморочили хлопцям голову достатньо, щоб вдалося віддати кінці, — так розпочалося довге повернення польськими шляхами, заливними північними луками, їм навздогін летіли радіограми, якогось дня відкритим текстом, а вже наступного — кодом, початковий безлад, сум'яття між мовчанкою ката і Зоряним Часом. Нині є міжнародні міркування на користь «Анубіса», і є аргументи супроти нього, тож суперечка триває, надто туманна, аби зібратися в одне ціле, та ще й накази змінюються щогодини.

Хитаючись і вздовж, і з боку на бік, «Анубіс» просувається на північ. На овиді мерехтить блискавиця, а грім нагадує військовим на борту про ураганний вогонь перед битвою, і вони вже не знають, чи вдалося їм ті битви пережити, а чи вони просто марять, можуть прокинутися і вмерти... Горішні палуби виблискують голизною і слизотою. Шпігати забило сміття після вечірки, з отворів на камбузі під дощ сотається густий застоюний дим. Салон уже готовий до бакари, а в кочегарці показують порнографію. От-от почнеться друга собача вахта. Білий корабель просідає, як вогник щойно засвіченої у вечірню годину гасової лампи.

Баком і кормою швендяють гультяї, вечірній одяг прикрашено блискітками блювотиння. Дами порозлягалися під дощем, соски стирчать і випинаються під промоклим на дощі шовком. По палубі човгають із «Драміном» і бікарбонатом на тацях стюарди. Блювотна аристократія зависла на горішніх леерах, а ось униз трапом на головну палубу спускається Слотроп, б'ється то в той, то в той фалреп і чувається доволі кепсько. Десь поділася Б'янка. Двічі обійшов усі закапелки, але її так і не знайшов, як не знайшов і причини, чому вранці пішов від неї.

Це має значення, але наскільки? Тепер, коли Маргерита виплакалася про останні дні з Блікеро біля безструнної ліри над печальним проваллям гальюну, йому, як належиться, тепер добре відомо, що саме «S-Gerät», зрештою, його і переслідує, оцей «S-Gerät» і бліда полімерна всюдисущість Ласло Джемфа. А як він шукач і шуканий, то що ж, тоді він і принада, і принаджуваний. Питання іміполексу хтось прищепив йому ще в казино «Герман Герінг» з надією на те, що воно буйно розцвіте *іміполектикою* із власним потенціалом у Зоні — але Вони були певні, що Слотроп на таке кльоне. Схоже, їм відомо про певні під-Слотропові потреби, а йому ні, це принижує його перед самим собою, але тепер постає навіть дражливіше питання: *То що ж саме мені позаріз потрібно?*

Ще місяць тому, перепочивши день-два, він би відшукав дорогу назад — до вересневого дня, до твердого і пружного, наче галузка лозошукача, прутня у штанях, який намагається всім показати, що десь у небі щось таке є. Чуття на ракеті — це дар, і він його мав, страждав від нього, намагався заповнити своє тіло дзвінкою хтивістю до самісіньких пор і фолікул... увійти, сповнитися... піти на лови... показатися... закричати... без надії на пощаду відкрити руки рот сідниці очі ніздрі цьому прагненню з небес, блідіших, ніж вицвілий комерційний Ісус...

Але тепер за Слотропом розчахнувся простір, супроти якого не підеш, а мости, якими можна було повернутися, впали вже назавжди. Йому стає дедалі простіше зраджувати тих, хто йому вірив, зобов'язання видаються вже не настільки й обов'язковими. По суті, відбувається загальна втрата емоційності, онімілість, через яку варто було б стривожитися, але так не хочеться...

І не можесться...

У корабельному приймачі тріскотять російські передачі, а статика налітає, наче дощова пелена. На березі з'являються вогники. Прокаловські клацає головним вимикачем, і все світло на «Анубісі» згасає, лиш часом спалахуватимуть і маятимуть білим серед снастей, на виступах антен, щогл і штагів вогні святого Ельма.

Сповитий бурею білий корабель линутиме повз велику руїну Штеттина у цілковитій тиші. З лівого борту дощ на мить ущухне, і з'являться останні розламані стріли підйомників та обвуглені склади, настільки мокрі й лискучі, що, здається, їх відчуваєш носом, і край безлюдної трясовини, яка тхнутиме цілком виразно. А тоді берег знову стане невидимим, ніби у відкритому морі, Одер-Гафф навколо «Анубіса» розляжеться на всю свою широчінь. Сьогодні вночі патрульні катери не курсуватимуть. З п'ятьми налетять баранці й розбиватимуться об ніс судна, і з пащі золотого шакала струменітиме морське шумовиння... Граф Вафна тинятиметься на кормі у самій лише білій краватці з повними жменями червоних, білих і блакитних фішок, які зі стукотом порснуть на палубу, тому грошей за них він так і не отримає... Графиня Бібескю марить на палубі Бухарестом чотирирічної давнини, січневим терором, «Залізною гвардією», що по радіо верещить «Хай живе смерть», тілами євреїв і ліваків, повішених на гаках міських різниць, з них скрапує на дошки підлоги, що смердять м'ясом і шкурами, її ж груди у цей час ссе шести-семирічний хлопчик в оксамитовому костюмчику Фонтлероя^[495], їхнє мокре волосся і стогони зливаються воедино, вони зникнуть у раптовому вибуху шумовиння над носом корабля... і панчохи підуть стрілками, шовкові сукні поверх віскозних спідниць побрижаться... стояки опадуть без попередження, кістяні гудзики здригнуться від жаху... знов увімкнуть ліхтарі, і палуба стане сліпучим дзеркалом... і вже невдовзі Слотропу видасться, буцім він її бачить, він подумає, що знайшов Б'янку — темні вії міцно стулені, обличчям тече дощ — він побачить, як вона впаде на ковзкій палубі саме тої миті, коли «Анубіс» різко поверне у бік порту, і навіть за таких обставин — на такій відстані — кинеться за нею, не вагаючись, і собі ковзне, коли вона зникне під вапняно-білими леєрами, а він похитнеться, намагаючись зробити крок назад, але майже одразу відчує удар по нирках і стрімголов вилетить за борт, і по всьому, прощавай, «Анубісе» і твій вантаж крикливих фашистів, уже нема кораблика, нема навіть чорного

неба, бо дощ періщить швидкими голками по його падаючих очах, а сам він летить навіть без вигуку «рятуйте!», лиш якийсь смиренне і сльозливе *от курва*, а сльози мало що змінять у до білого збатоженій колотнечі, що видає себе сьогодні за Одер-Гафф...

□□□□□□

Говорять німецькою. Скидається на рибальську посудину зі знятими навіщось сітями та стрілами. Вантаж на палубі — купою. З міделя Слотропа розглядає рожевощокій підліток, то нахилиться, то знову відступить.

— Він у вечірньому костюмі, — гукає парубок у бік рубки. — Це добре чи погано? Ви часом не з військової адміністрації?

— На Бога, малий, я ж тону! Ну хочеш, *розписку дам*? — Отаке воно — «як ся маєш» по-німецькому. Юнак подає рожеву руку, вся долоня в рачках, витягує нагору. Вуха змерзли, з носа дзюрчать солоні шмарклі, він хляпається на просмерділу рибою і посмуговану подряпинами від чогось твердого дерев'яну палубу. Суденце стрибком набирає швидкість, за ним назустріч дощу здіймається висока хвиля шумовиння. Мокрий Слотроп перекочується на корму, з рубки до нього долинає вибух божевільного реготу.

— Слухай, хто чи що командує на цьому судні?

— Моя мама, — рожевий хлопчак сідає біля нього з винуватим і безпорадним виглядом. — Гроза безмежного моря.

Пані з пухкенькими щічками звати фрау Гнаб, а її дитя — Отто. Коли вона сповнюється материнської любови, зве його «Німії Отто» і вважає це дуже кумедним. Її це старить. Поки Слотроп стягує і розвішує смокінг, загорнувшись у стару армійську ковдру, мати і син розповідають, що постачають товари для чорного ринку по всьому Балтійському узбережжю, бо хто б іще вийшов сьогодні в море — у таку негоду? Його обличчя викликає довіру, себто Слотропове обличчя, люди розкажуть йому що завгодно. Цього разу вони, здається, прямують до Свінемюнде по вантаж, який завтра мають доправити до берега Узедому.

— Знаєте чоловіка в білому костюмі, — цитує Гелі Триппінг з позаминулої епохи, — який щодня пополудні буває на Штранд-променаде у Свінемюнде?

Фрау Гнаб запихає в ніздрю нюхального тютюну і аж сяє.

— Та хто ж не знає. Він — білий лицар чорного ринку, а я — королева прибережної торгівлі.

— *Der Springer*, так?

— А хто ж іще.

Хто ж іще. У кишені штанів Слотроп досі носить шахову фігурку, яку дав йому дружбан Зойре Буммер, по ній Шпрінгер мусить його впізнати. Слотроп засинає в рубці, вимикається на дві-три години, і за цей час до нього приходить Б'янка, ніжно пригортається під ковдрою. «Тепер ти справді у Європі», — підсміюється вона, обіймаючи. «Господи солоденький, — раз за разом повторює Слотроп неслухняним голосом, достеменно Ширлі Темпл. Певна річ, йому страшенно ніяково. Прокидається в сонячному промінні, скиглять чайки, запах пального номер 2, по лунких дошках на берег гримотять винні бочки. Вони стоять у Свінемюнде біля розваленого згарища складів. Фрау Гнаб стежить за вивантаженням чогось там на берег, у бляшанці Отто приніс залиту окропом, Бог свідок, справжню *Bohnenkaffee*^[496].

— Уже й смак забув, — Слотроп обпікає губи.

— Чорний ринок, — муркоче Німий Отто. — Не найгірший бізнес.

— Сам трохи цим займався... — Ага, так, він забув на «Анубісі» залишки гашишу Бодіна, цілісіньких, курва, кілька унцій, ну хто ж так робить? Бачиш, а цукерочка в запасці, гарна білолиця, пішла обертом у танці з тортом Бісовим уранці...

— Гарний ранок, — зауважує Отто.

Слотроп знов одягає смокінг — той зібгався, сів і майже висох, сходить із Отто на берег — шукати *Der Springer*. Схоже, саме Шпрінгер зафрахтував сьогоднішній рейс. Слотроп раз за разом озирається, шукає «Анубіс», але його ніде не видно. Віддалік юрмляться портові крани, скелетами нависають над спустошенням, яке так раптово охопило цей порт. Весняний наступ росіян суттєво ускладнив тутешню топографію, і білий корабель може ховатися за будь-якою купою уламків. Ну, виходьте ж бо, виходьте...

Буря помчала далі, бриз сьогодні легенький, небо розпростерлося над головою досконалим інтерференційним візерунком, макрельно-сіре і блакитне. Десь вовтузяться і дзенькають військові машини, неподалік (і віддалік) горляють росіяни — чоловіки і жінки. Отто зі

Слотропом обходять їх вузькими вуличками, заставленими кістяками дерев'яно-цеглиних будинків, що хиляться сильніш із кожним наступним поверхом, щоб за кілька століть нечутного падіння зійтися над головою. На ганках сидять чоловіки в кашкетах із чорними козирками, придивляються до рук, чи не тримає, бува, котра із них цигарки. На невеличкій площі поставили ринкові ятки, виблискують дерев'яні рами і шарудить старе брудне полотно, коли віє бриз. Російські солдати поспиралися на стовпи та рундуки, теревенять із дівчатами у сукнях з ліфами в обтяжку та в гетрах, усі майже нерухомі, як статуї. Вози на торжищі без коней, дишла нахилені до землі, а настили вкриті мішковиною та соломою, залишками краму. Пси нишпорять у багні поміж негативів танкових гусениць. Двоє чоловіків у темних від старості синіх мундирах крокують зі шлангом і мітлою, змивають сміття та камінну окрушку солоною водою, яку помпують із затоки. Двійко дівчаток ганяються одна за одною навколо химерного червоного кіоску, обклеєного хромолітографіями Сталіна. Робітники із вранішніми обличчями під шкіряними кашкетами, кліпаючи, крутять педалі вниз, до доків, на кермі в кожного теліпається коробка з підобідком. Карлючки голубів і чайок пурхають над канавами, б'ються за недоїдки. Неподалік квапляться з пустими торбами-сітками вицвілі, як привиди, жінки. Посеред вулиці зграйкою пташок щебече самотнє деревце.

Точнісінько, як розповідала Гелі: на засміченому сталлю променаді, кóпаючи камінці, спостерігаючи за водою, несамохіль прочісуючи очима пляж — чи не блисне десь годинник або золота оправа окулярів, очікує на когось Наша Людина. Років так за п'ятдесят, тьмяні, непевної барви очі, волосся на скронях густе, зачесане назад.

Слотроп блискає пластмасовим конем. *Der Springer* усміхається і кланяється.

— Гергардт фон Гьолль до ваших послуг. — Вони тиснуть одне одному руки, хоча у Слотроповій долоні поколює досить неприємно.

Квилять чайки, розбиваються об берег хвилі.

— Той... — каже Слотроп, — я іноді трохи недочуваю, тож вам доведеться... ви кажете Гергардт фон як там? — Тепер макрельне небо вже не таке муарове, більше скидається на шахівницю. — Здається, у нас є спільні знайомі. Ну, Маргерита Ердманн. Тільки вчора її бачив. Ну от...

— Вважалося, що вона померла. — Бере Слотропа попід лікоть, ідуть променадом.

— Н-ну, а вас вважають кінорежисером.

— Це те ж саме, — підкурює для обох американські сигарети. — Той самий клопіт з контролем. Але інтенсивніший. Як для котрого вуха дисонанс — найвища форма милозвучності. Чули про Антона Веберна? Дуже сумно.

— Прикра помилка. Він був ні при чому.

— Ха. Ще й як ні при чому. Але помилки вписуються у схему, тож усе на своєму місці. Добре *видно*, як усе на своєму місці, *ja?* розрізняєш схеми, пристосовуєшся до ритму, настає день — і ти вже не актор, ти вільний, стоїш по інший бік камери. Ніякого драматичного виклику на килим до начальства, просто одного дня прокидаєшся й усвідомлюєш, що Королева, Офіцер і Король — лише розцяцьковані каліки, а пішаки, навіть дійшовши до останньої горизонталі, приречені повзати у двох вимірах, жодній Турі не піднятися і не опуститися, аж ніяк, *даром польоту наділений лише Стрибун — Springer!*

— Точно, Шпрінгере, — погоджується Отто.

З-під заметів розбитого фасаду готелю виринає четвірка росіян, які так регочуть, що чути на весь променад, перевалюють через парапет униз до води, там зупиняються і пускають камінці «жабкою», копають носачами хвилі, приспівують одне до одного. Не надто вже й вільне місто це Свінемюнде. Слотроп розповідає фон Гьоллю про Маргериту, намагаючись не вдаватися в особисті подробиці, але побоювання за Б'янку, видно, пробивається. Фон Гьолль злегка штурхає його ліктем, добрий дядечко.

— Не тривожтеся, я б так не переймався. Б'янка — мудре дівча, а її мати — навряд чи богиня погібелі.

— Добре, Шпрінгере, аби було так.

На пляжі шерхоче Балтика, непосидюща, вермахтово-сіра. Фон Гьолль торкається невидимої тирольки перед літніми дамами у чорному, що парами виходять поніжитись на осонні. Отто гасає за чайками, руки витягнуті, наче в німому кіно збирається когось задушити, але птахи від нього щоразу тікають. Невдовзі до них приєднується попутник із подзьобаним носом, сутулий, на обличчі тижневе оранжеве вруно, сиві скроні, трохи завелика шкіряна шинель — зате без штанів. Його звати Нерріш — це той самий Клаус Нерріш,

фахівець з аеродинаміки, на якого Горст Ахтфаден вказав Шварцкомандо, той самісінький. Він несе за шию необскубаного мертвого індика. Поки вони кривуляють серед малих і великих брил Свінемюнде і слідів боїв за нього навесні, з-під руїн починають з'являтися містяни і безладно тягнуться ближче до сухопутного флангу фон Гьолля, всі звертають увагу на мертвого птаха. Шпрінгер запускає руку під білий піджак, виймає американський армійський 45-й і небавом виставляє його напоказ, а тоді перевіряє механізм. Почет миттю зменшується удвоє.

— Сьогодні вони голодніші, — зауважує Нерріш.

— Твоя правда, — відповідає Шпрінгер, — але ниньки їх менше.

— Нічого собі, — доходить до Слотропа, — яку херню ви городите.

Шпрінгер стенає плечима.

— Можете співчувати, але ілюзій щодо них не майте. Зневажайте мене, підносьте їх, але пам'ятайте, що ми визначаємо одне одного. Еліта і затуркані претеріти — всі ми рухаємося крізь космічний задум темряви та світла, і я, смиренний, один із тих, хто здатен досягнути його *in toto* ^[497]. Звідси впливає, юначе, що вам треба вирішувати, на чийому боці волієте опинитися. У той час, коли вони страждають у вічних тінях, тут... завжди...

СВІТЛІ ДНІ (ФОКС-ТРОТ)

...світлі дні на чорному рин-ку, так треба,

Бо срібло і золото блискучий метал!

Від моря Коралів до Балтик, до неба,

Гроші — сила рушійна, *найліпший* фантик,

Блимають маяком, нишком зирк на цінник,

У кожному декольте повія ладна і проста —

Хай з червоного чи зеленого сукня та,

У Творця завжди велика мета...

Та-а й сонячний день-на чорному-чорному ри(и)нку,

Бо срібло і золото блискучий метал ^[498]!

На цьому місці вступають Нерріш та Отто, тож співають на три голоси, голодні роззяви зі Свінемюнде біломордо на них витріщаються, як покірна худібка, але тіла їхні лиш слабка подоба:

дротяні вішаки для довоєнних костюмів і сукенок, надто старомодних, надто битих брудом і часом.

Зійшовши з променаду, вони спиняються на розі вулиці, повз них шпацірує підрозділ російської піхоти і кавалеристів.

— Ого, скільки їх набігло, — зауважує Отто. — А де цирк?

— Вище на березі, дитинко, — каже Нерріш.

— А що вище на березі? — допитується Слотроп.

— *Обережно*, — застерігає Нерріш, — *він штик*.

— Не звіть мене дитинкою, — огризається Отто.

— Шпикова срака, — парирує Слотроп.

— Так, усе гаразд, — Шпрінгер поплескує обох по плечу, він тут Пан Привітність, — про нього вже давно говорять, він навіть зброї не носить. — До Слотропа: — Ходімо з нами далі, вас це може зацікавити. — Але Слотроп не дурний, зауважує, що всі, вкупі зі Шпрінгером, поглядають на нього якось дивно.

Вантаж, що рушить далі вздовж берега, включає шість хористок із пір'ям і блискітками під простенькими старими пальтечками, які вдягли, щоб заощадити місце у валізах, невеличкий оркестр на різних стадіях алкогольного заціпеніння, багато-багато ящиків горілки і групу дресированих шимпанзе. Піратсько-морехідна Оттова мамця замкнула одного такого у себе в рубці, де вони й дістають одне одного: фрау прокльонами, а шимпанзе — постійними намаганнями таки дотягтися і ляснути її банановою шкуратиною. Імпресарію Г. М. Б. Гафтунг із виразкою шлунку намагається привернути увагу Отто, він відомий своїм талантом звертатися не до того.

— Там Вольфганг! Він її приб'є! — Вольфганг — його основний актив, хоча й дещо неврівноважений, він досить непогано вдає Гітлера, але з увагою в нього біда...

— Ну, — нерішуче, — краще б він там обережніше з матінкою.

У ромбі люка дуже добре видно, як багато ця бабусенція бачила на своєму віку: вона нахиляється, виспіває, шкіриться, показуючи всі зуби, до цього самого Вольфганга, *туркотить* йому:

— *Deine Mutter*^[499]...

— Вона ж ніколи не зустрічала такої звірюки, — Слотроп зненацька обертається до Отто, хлопчика з обличчям, скажімо так, приязного зарізяки — правда?

— Вона неймовірна! Вона інстинктивно знаходить спосіб дістати *кого завгодно*. Все одно кого: звірину, рослину, одного разу бачив, як вона присікалась до *каменя*.

— Та невже?

— Що я, брехати буду? *Ja*. Величезний уламок фельзитової породи, минулого року, біля данського узбережжя, і вона пропісочувала його, — ледь не зриваючись у безрадінний сміх, якого всі ми уникаємо, — його *кристалічну структуру*, цілих двадцять хвилин. Здуріти можна.

Тим часом хористки вже взялися до ящика з горілкою. Гафтунг, пригладжуючи на маківці волосся, яке хіба зовсім трохи нагадує про славне минуле, з криком кидається до них. Хлопці та дівчата, старші та молодші, обдерті й худорляві, тягнуться сходнями, вантажать. На тлі світлого неба на рангоуті й антенах гойдаються шимпанзе, понад ними ширяють і витріщаються чайки. Зривається вітер, невдовзі там і тут у гавані затріпочуть баранці. Кожне дитя несе якийсь клунок або ящик неповторної форми, кольору та розміру. Шпрінгер стоїть осторонь, на агатові очі начепив пенсне, звіряє зі своїм реєстром у нотатнику в зеленому сап'яні, равлики у часниковому соусі, один gros... три ящики коньяку... тенісні м'ячі, дві дюжини... одна «Віктрола»... фільм «Щасливий П'єр впадає в лють», три бобіни... біноклі, шістдесят... годинники наручні... тощо, по карлючці на кожне дитя...

І от усе складено в трюмі, мавпи поснули, музики прокидаються, дівчата оточують Гафтунга і шпетять його всілякими негарними словами, щипають за щоки. Отто пропихається вздовж борту, витягує швартові, щойно віддані з берега дітьми. Коли кидають останній, і його огон, завмерши в польоті, обрамляє сльозою вид на випатраний Свінемюнде, фрау Гнаб, відчувши звільнення від суші, знов береться за своє, мало не викидає мавп'юка у юрмище на кормі, змусивши пів дюжини Гафтунгових красунь збитися у клубок лепсько переплетених ніг, сідниць і грудей.

Судно вибирається із широкої лійки Свіне у море, його зносять бічні течії. Посеред хвилерізів, де море піниться у підводних проламах від весняного бомбардування, слід бути *насторожі*, незворушна фрау Гнаб починає крутити стерно і повним ходом прямує на паром із Сасніца, аж *фіть*, і звертає останньої миті, хихикаючи з пасажирів, що відсахнулися від леєра і пороззявляли їй услід роти.

— Мамуню, я тебе прошу, — жалібно благає Німий Отто в ілюмінатор рубки. У відповідь добра жінка заходиться ревіти кровожерливу

МАТРОСЬКУ ПІСНЮ

Я — королева Балтійських піратських шляхів, і ніщо мене не колише,
І кожен, хто мене діставав, кості і череп на дні моря залишив.

І рибки дрібні, наче ті посланці, впливають в очниці проспівати
нарешті:

«Ніколи не домахуйся ти до Фартової Гнаб і її ризикового гешефту!»

Я лінкора не боюся, і шлюп я розчавлю,

Й до пекла сотню душ я махом відішлю,

Бачила я той «Летючий Голландець», і щоразу горлав він до решти:

«Рятуй мене Боже від Фартової Гнаб і її ризикового гешефту^[500]!»

Після цього вона міцніше стискає штурвал і додає швидкості. Тепер вони стрибають до борта притопленого торговця: чорне погнуте залізо заляпане свинцевим суриком, кожна заклепка вкрита соляною скоринкою, а подзьобана іржею плита наближається, навалюється... Та жінка вочевидь неврівноважена. Слотроп заплющує очі і повисає на дівчині-хористці. З рубки долинають радісні вигуки, суденце різко вивертає ліворуч, уникаючи зіткнення, проходить, може, за яких кілька шарів фарби. Отто, заскоченого у мріях про спокійну смерть, несамовито відкидає і жбурляє прямо за борт.

— Це вона так жартує — встигає кинути він, проминаючи Слотропа. Той хапає його за светр, а дівчина за полу смокінга — самого Слотропа.

— Як уплутається в щось хоч трохи незаконне, — за хвилю Отто вже віддихався, — то ще не таке побачите. Навіть не знаю, що з нею робити.

— Бідолашне дитя, — усміхається дівчина.

— Йой, — каже Отто.

Слотроп іде геть — йому до вподоби, коли молоді люди сходяться, і прямує до фон Гьолля та Нерріша на кормі. Фрау Гнаб розвертається, змінює курс на норд-вест. Тепер вони прямують уздовж берега посмугованою білим і пропахлою сіллю Балтикою.

— І куди це ми йдемо, хлопці? — хоче знати життєрадісний Слотроп.

Нерріш на щось витріщається.

— Онде острів Узедом, — м'яко пояснює фон Гьолль. — З одного боку межує з Балтійським морем, а з двох інших омивається річками, їхні назви — Свіне та Пене. Ми щойно були на річці Свіне, відвідали Свінемюнде. «Свінемюнде» означає «гирло ріки Свіне».

— Добре, добре.

— Ми йдемо навкола острова Узедом до місця у гирлі ріки Пене.

— Зачекайте, отже, воно називатиметься... зачекайте-но... Пенемюнде, так?

— Правильно.

— І це значить? — Зависає пауза. — О. *Те* Пенемюнде.

Виявляється, Нерріш там колись працював, він журиться, розмірковуючи про окупацію Пенемюнде росіянами.

— Там був завод із виробництва рідкого кисню, який мене і зацікавив, — Шпрінгер також не дуже задоволений. — Хотів налагодити зв'язок, ми ще тільки підходимо до того, що у Фолькенроде, у колишньому «Інституті Герінга».

— Під Нордгаузенем купа генераторів рідкого кисню, — Слотроп намагається стати в пригоді.

— Дякую. Але, як ви знаєте, там також росіяни, у тім і заковика: якби це не було так проти Природи, я сказав би, що вони не знають, чого хочуть. Дороги на схід удень і вночі загачені переповненими російськими вантажівками — чого там тільки нема — але наразі без жодної видимої системи, хіба що бери-пакуй-відправляй-додому.

— А хай їм грець, — мудрує Слотроп, — а ви як гадаєте, отой «S-Gerät» вони вже знайшли, містере фон Гьолль?

— Непогано, — аж сяє Шпрінгер.

— Та він з Особливих Операцій, — квилить Нерріш, — кажу ж вам, тюкнути його, і квит.

— Сьогодні «S-Gerät» тягне на 10 000 фунтів, половину авансом. Цікавить?

— Не-а. Але в Нордгаузені я чув, що він у вас уже є.

— Нема.

— Гергардте...

— З ним усе *гарзд*, Клаусе. — На Слотропа таким поглядом уже дивилися раніше — торговці автомобілями сигналізували своїм партнерам, мовляв, *маємо справжнього ідіота, Леонарде, тільки не сполохай, добре?* — Ми навмисне пустили по Штеттину цю чутку, хотіли побачити реакцію полковника Чичеріна.

— Трясця. Знову він? Цей точно відреагує, будьте певні.

— От ми і йдемо до Пенемюнде, щоб усе це з'ясувати.

— Послухайте, хлопці. — Слотроп розповідає про сутичку у Потсдамі, про те, як Гелі гадала, буцімто Чичеріна цікавить не так ракетне обладнання, як підготовка змови проти оберста Енціана. Навіть якщо обох торговців це і зацікавило, вони нічим того не видають.

Розмова переходить у площину млявого вихваляння знайомствами, яку так полюбляла завести у другій половині дня Слотропова мама Наллін — Гелен Трент, Стелла Даллас, таємна дружина Мері Нобль...

— Чичерін — складна людина. Він вважає Енціана... наче *частиною* самого себе — чорним варіантом чогось у *собі*. Чогось такого, що йому необхідно... ліквідувати.

НЕРРІШ: Ви вважаєте, що тут може бути... якась *політична* причина?

ФОН ГЬОЛЛЬ (хитаючи головою): Навіть не знаю, Клаусе. Після подій у Центральній Азії...

НЕРРІШ: Маєте на увазі...

ФОН ГЬОЛЛЬ: Так... Киргизьке Світло. Бачите, якось кумедно... він ніколи не *хотів*, аби його вважали імперіалістом...

НЕРРІШ: Та ніхто з них не хоче. Але та дівчина...

ФОН ГЬОЛЛЬ: Мала Гелі Триппінг. Та, що вважає себе відьмою.

НЕРРІШ: Але ви справді гадаєте, що вона має намір домогтися свого... і здійснити свій намір — знайти Чичеріна?

ФОН ГЬОЛЛЬ: Гадаю... *Вони*... мають намір...

НЕРРІШ: Але, Гергардте, вона у нього *закохана*...

ФОН ГЬОЛЛЬ: А він їй побачень не призначав, так?

НЕРРІШ: Ви ж не натякаєте на...

— Послухайте, — белькоче Слотроп, — про що це ви, хлопці, *торочите*?

— Параноя, — відрубєє докірливо Шпрінгер (як люблять відрубувати ті, кого відволікають від улюбленої гри). — Ви не зрозумієте.

— Даруйте, піду поблюю, — класичний зворот зі школи гарних манер для невдах на кшталт Тактовного Тайрона, для суходолу — доволі передовий погляд на подібні ситуації, але не тут, де Балтика виключає навіть можливість не підхопити морську хворобу. Мавпи збилися до купи і блюють під брезентом, Слотроп приєднується до жалюгідного гурту музик і хористок біля леєрів. Його навчають тонкощів — не блювати проти вітру, вичікувати, коли судно трохи ляже на борт, бо фрау Гнаб висловила сподівання, що ніхто не заблює їй судно, з тією крижаною усмішкою, яка з'являється вдалого дня у доктора Мабузе^[501]. Вона у рубці, чути, як реве матроську пісню. «Ööööö», — видає Слотроп за борт.

Ось у такий спосіб і колобродить їхній ризиковий гешефт уздовж берега Узедому під серпанком літнього неба. На березі двома пологими терасами підносяться зелені пагорби, над ними гірське пасмо, поросле

соснами та дубами. Невеликі курортні містечка з білими пляжами та покинутими пристанями розкриваються на траверзі з ревматичною неквапливістю. Час від часу з'являються військові на вигляд кораблики, ймовірно, російські патрульні торпедні катери, мертво застигли на воді, ніхто не заперечує проти переходу фразу. Сонце то ховається, то знову проглядає, і палуба навколо кожної тіні на якусь мить береться жовтим. Настає пізня година, коли всі тіні лягають на один курс, схід-північний-схід, за яким на Пенемюнде робили пробні пуски. Точний годинниковий час, що мінився впродовж року, відомий як Ракетний Полудень... і звук, що зараз має заповнити повітря для вірних, можна порівняти хіба з опівденною сиреною, в яку вірить усе місто... і нутроці резонують, камінно тверді...

Ще нічого не видно, а вже відчувається. Навіть якщо схилишся на планшир, щокою притулишся до пропахлого смолою кранця, коли з очей струменять сльози, а всередині хлюпає, як на морі. Навіть голий і випалений, яким залишив берег Рокосовський зі своїм Білоруським фронтом. Це обличчя. На картах — череп або поїдений іржею профіль, дивиться на південний захід: заболочене озерце замість очниць, носовою та ротовою порожниною врізається у Пене під самісінькою електростанцією... рисунок дещо скидається на карикатурне обличчя роботи Вільгельма Буша^[502] — якогось старого дурня, аби шибеникам було з кого поглузувати, красти з його баків хлібний спирт, видряпувати величезні непристойні слова на цементі нещодавно залитих майданчиків, навіть пробратися і запустити посеред ночі ракету...

Низенькі осмалені будівлі, випалені на бетоні попелясті обриси камуфляжних сіток (горіли вони хіба якусь хвилю, наче шовковий бюргерський плащ, щоб осяяти прибережне приміщення, інженерний кабінет, весь у громіздких формах і нейтральних тонах... либонь, тільки спалахнуло, та й по всьому? нічого виправляти, нема за чим наглядати, не треба виходити на якісь нові рівні... але хто б це міг бути, хто дивиться так цивільно і м'яко на верхівку моделі? обличчя взялося барвами заходу сонця на хромолітографіях, очі у лінзах з чорним обідком, які, немов спалахи сіток, тепер виглядають так, ніби служили камуфляжем не для когось, а для самого Велосипедиста в Небі, чорного і фатального едвардіанського силуету на сонцесяйних грудях неба, для сьогоденного Ракетного Полудня, для двох

кругових вибухів у годину пік на кону смерті небесного світла. Як же там верхівець так закручує, невблаганний і безтурботний. У Таро його знають як Дурня, у Зоні називають Спритним. Тепер 1945-й. Ще рано, ще безневинно. Почасти).

Обгоріла беззахисна решітка: все, що було дерев'яним, тепер безсило осідає. Серед руїн миготять зелені людські постаті. Масштаби тут дуже оманливі, війська виглядають більшими, ніж належить. Зоопарк? Тир? Трохи того й іншого. Фрау Гнаб повертає ближче до берега, прямує вздовж заболоченої берегової лінії на середній швидкості. Згущуються прикмети окупації: автопарки вантажівок, намети, загін аж вирує кіньми — рябими, гнідими, білосніжними, криваво-рудими. Із зелених очеретів вибухом здіймаються дикі качки, мокрі, заливні — обгинають корму судна півколом і опускаються у кільватері, де, крякаючи, гойдаються на двофутових хвилях. Високо у сонячних променях ширяє білохвостий орел. Вирви від бомб і снарядів наповнені блакитною водою. З бараків позносило дахи: хребти, ребра і вибілені сонцем кістки цих створінь, либонь, вміщали свого часу половину Йон поваленої Європи, але дерева — буки та сосни — знову проростають на розчищених для зведення житла та контор майданчиках, крізь тріщини на хідниках пробивається життя, стрімко підноситься зелене літо 45-го, а на височинах віддалік угору пнуться густі ліси.

Минають великі зчорнілі рештки Корпусу дослідно-конструкторських робіт, здебільшого розкидані по землі. Групами — деякі рвані та зламані, інші переважно закриті дюнами — з'являються бетонні маси випробувальних стендів, зупинки на хресному шляху, і Нерріш шанобливо їх одна по одній перелічує, VI, V, III, IV, II, IX, VIII, I, нарешті власне Ракети, де вона стояла і звідки нарешті злетіла, VII і X. Дерев, що колись затуляли їх з моря, нині лиш обвуглені стовбури.

Обходять північний вигин півострова, стіна випробувальних стендів і земляні споруди відступають — тепер прямують повз Пенемюнде-Вест, колишню територію люфтваффе. Віддалік, праворуч по борту, крізь блакитний серпанок мерехтять скелі Грайфсвальдер-Ої. Дивляться у море бетонні схили пускових установок, на яких випробовувалися V-1 — літаки-снаряди. Судно минає всипані кратерами, завалені щебенем і розбиті «мессершміттами» злітні смуги, що розкинулися по всьому півострову: поза склепінням черепа знову

на південь, до Пене, а там — над похилими пагорбами, за милі від лівої вилиці, вежа собору з червоної цегли у Вольгасті, ближче — півдюжини бездимних коминів електростанції, що пережили фатальні березневі нальоти... В очеретах дрейфують лебеді, а над високими соснами вглиб суходолу летять фазани. Десь, оживаючи, гиркає мотор вантажівки.

Фрау Гнаб крізь вузьку протоку круто спрямовує судно до пристані. Над усім панує літній спокій: рухомий склад на коліях украй інертний, якийсь солдат притулився до нафтової бочки з оранжевою кришкою і пробує щось грати на акордеоні. Можливо, просто клеїть дурня. Отто відпускає руку дівчини, його мама глушить мотор, і він широко ступає на пристань, підтюпцем біжить швартуватися. Відтак пауза: випари соляри, болотяні птахи, солодка знемога...

Гуркочучи, з-за рогу вантажного складу аж до повної зупинки юзом гальмує чийсь штабний автомобіль, із задніх дверцят виплигує майор, гладкіший навіть за Двейна Марві, але з добрішим і трохи східним обличчям. По всій голові кучерявиться каракулем сиве волосся.

— А! Фон Гьолль! — руки розпростерті для обіймів, очі примружені, блищать — невже від сліз? — фон Гьоллю, любий друже!

— Майор Ждаєв, — Стрибун-Шпрінгер киває головою і неквапом іде сходнями, за майором під'їжджає вантажівка з повним кузовом військових у польовій формі, трохи дивно, що тримають напереваги автомати та карабіни — невже то потрібно для розвантаження?..

Аякже. Ще ніхто й не ворухнувся, як вони злітають із кузова і оточують Ждаєва та Стрибуна-Шпрінгера, зброя напоготові.

— Не переймайтеся, — Ждаєв махає рукою і просто сяє, відступаючи назад, обвиває Стрибуна-Шпрінгера рукою, — ми затримаємо вашого друга, ненадовго. Робіть свою справу, а тоді відчалуйте. Ми подбаємо, щоб він дістався до Свінемюнде.

— Якої скурвої мами... — починає ревіти з рубки фрау Гнаб. З'являється Гафтунг, смикається, запихає руки в кишені, а тоді виймає:

— Кого це вони арештовують? А як же моя угода? Що буде з нами? — Штабне авто від'їжджає. Солдати вервечкою піднімаються на борт.

— Херово, — робить висновок Нерріш.

— Думаєте, нас причинять?

— Гадаю, це Чичерін реагує, виявляє цікавість. Як ви й казали.

— Ой, таж тепер...

— Ні-ні, — долоня на рукаві, — він має рацію. Ви не шкідливі.

— Красно дякую.

— Я попереджав його, а він сміявся. «Ще один стрибок, Нерріш. Увесь час маю стрибати, хіба ні?»

— Ну то що, тепер визволятимете його?

На борту судна зчиняється якась колотнеча. Росіяни стягли брезент і виявили під ним шимпанзе — ті геть забльовані, а на додачу ще й знайшли горілку. Гафтунг кліпає і здригається. Вольфганг качається на спині, смокче з пляшки та булькає, він обхопив її всіма чотирма лапами. Деякі мавпи спокійні, інші шукають зачіпки і пориваються у бійку.

— Та спробуєм... — Як же Слотропові хочеться, щоб цей чоловік припинив так говорити. — Я йому *багато* чим завдячую.

— А я — ні, — Слотроп ухилиється від несподіваного фонтану жовтого мавпячого блювотиння. — Він сам про себе подбає.

— Говорить він пишномовно, але *в душі* не параноїк, і в його справі це справжня катастрофа.

Зрештою один із мавп'юків кусає радянського сержанта за ногу. Служивий репетує, хапається за «токарева» і стріляє від стегна, але на той час мавп'юк скочив уже на гардель. Ще з десятків мавп, багато з яких тримають пляшки з горілкою, *en masse*^[503] кидаються до трапа.

— Не випускайте їх! — заходиться криком Гафтунг.

З люка сонно вигулькує голова тромбоніста, щоб дізнатися, що сталося, і поки він намагається усвідомити ситуацію, по ньому пробігає три комплекти рожевих підошов. Дівчат, що у післяобідньому сонці палають усіма своїми блискітками і тріпочуть всім пір'ям, зганяють на бак і на корму червоноармійці, в яких від їхнього вигляду аж слина котиться. Фрау Гнаб смикає паровий свисток, від чого полошаться вже всі мавпи і наздоганяють тих, котрі встигли утекти на берег.

— Та хапайте ж їх, — благає Гафтунг, — хтось. — Слотроп опиняється між Отто і Неррішем, по сходнях його штовхають солдати, що женуться за мавпами чи дівчатами — або просто намагаються винести вантаж на берег. Серед хлюпання, матюків і дівочого вереску, що долинають з другого боку судна, продовжують з'являтися і бігати

туди-сюди хористки й оркестранти. Дуже складно зрозуміти, що за херня тут відбувається.

— Послухай. — Фрау Гнаб перехиляється через облавок.

Слотроп помічає хитрий примружений погляд.

— Маєте план.

— Вам потрібен відволікаючий маневр.

— Що? Що?

— Мавпи, музиканти, хористки. Все це так, щоб відвернути увагу.

А ви троє тим часом ідіть і витягуйте *Der Springer*.

— Можемо сховатися. — Нерріш озирається довкола очима достеменного гангстера. — Ніхто не помітить, *Ja, ja!* Судно відійде, буцімто *ми на борту!*

— Без мене, — каже Слотроп.

— Ха! Ха! — каже фрау Гнаб.

— Ха! Ха! — каже Нерріш.

— Я ляжу в дрейф у північно-східному напрямку, — провадить несамовита матінка, — у протоці між острівцем і тією трикутною штукою біля берега.

— Випробувальний стенд X.

— Хитра назва. Гадаю, до того часу приплив уже буде високим. Запалю вогонь. Отто! Віддавай швартові.

— *Zu Befehl, Mutti*^[504]!

Слотроп із Неррішем кидаються за склад, знаходять товарний вагон і ховаються всередині. Їх не помічають — урізнобіч саме чкурнули мавпи. Переслідувачі, здається, вже оскаженіли. Кларнетист десь видуває свої гами, двигун на судні пирхає, а тоді гарчить, гвинти спінують воду. Перегода Отто і його дівчина залазять у товарняк, дуже захекані.

— То що, Нерріше, — цікавиться Слотроп, — як гадаєте, куди його повезли?

— Наскільки я бачив, Четвертий Блок і весь комплекс на південь порожні. Гадаю, до монтажного корпусу біля Випробувального стенду VII. Під тим великим еліпсом. Там підземні приміщення і тунелі, просто ідеально для штаб-квартири. Так виглядає, що більшість із них мало постраждали, хоч Рокосовському й наказали зрівняти це місце з землею.

— Маєте бодай яку зброю? — Нерріш хитає головою. — І в мене нема. Який же ви спекулянт на чорному ринку? Без пістоля?

— Раніше я займався інерційним наведенням. Гадаєте, спасую?

— Н-ну, а чим же їх брати без зброї? Силою думки?

Небо у шпаринах вагона тьмяніє, хмари стають помаранчевими, мандариновими, тропічними. Отто з дівчиною перешіптуються в кутку.

— Про нього можна забути, — це Нерріш зі своїми злими балачками. — П'ять хвилин від мамці, а вже Казанова.

Отто палко пояснює свої погляди на Змову Матусь, дівчата нечасто дослухаються до таких слів із розумінням. Раз на рік матусі потайки збираються, і на таких велелюдних зібраннях обмінюються інформацією. Рецептами, іграми, ключовими словами для впливу на дітей.

— Що твоя звичайно каже, коли хоче, щоб тобі стало соромно?

— «Так наробилася, що рук не чую!» — каже дівчина.

— Точно! А ще, бувало, робила таку запіканку з-з картоплею та цибулею...

— І вудженицею! Вудженицю накришить...

— О, бачиш, бачиш? Це ж *не* випадковість! Вони змагаються за титул Матусі Року: годування груддю, зміна пелюшок — засікають *час*, потім конкурс запіканок, *ja*, — а тоді, під самий кінець, випускають *дітей*. На арену виходить Державний Обвинувач. «За хвилику, Альбрехте, виведемо твою матусю. Ось тобі «люгер» з набоями. Держава надає тобі гарантії Цілковитої свободи від будь-якої відповідальності. Роби що захочеш, правда — що заманеться. Щасти тобі, мій хлопчику». Пістолети заряджені холостими, натюрліх, але нещасне дитя того не знає. У фіналі тільки матусі, в яких вистрелили. Тут уже залучають психіатрів, а судді сидять із секундомірами, засікають, наскільки швидко зірвуться діточки. «Ну що, Ольго, хіба Мутті *зле* вчинила, коли вас порозганяла, ну, тебе і того патлатого поета?» — «Ми розуміємо, що ти зі своєю мамою, Германе, е-е, *дуже близький*. Пам'ятаєш, як вона тебе заскочила, ну, коли *ти мастурбував у її рукавичку?* Що скажеш?» Напоготові стоять санітари, щоб відтягувати дітей — у слині, вереску, клонічних конвульсіях. Зрештою на сцені залишається лишень одна Матуся. На голову їй натягують традиційний квітчастий капелюшок, вручають скіпетр і державу, а в

нашому випадку — позолочений шматок тушкованого м'яса і батіг, оркестр грає «*Tristan und Isolde*».

□□□□□□

Зі схованки вони виходять наприкінці сутінків. Звичайний сонний літній вечір у Пенемюнде, над головою пролітає на захід зграя качок. Росіян поблизу нема. Отто з дівчиною ідуть по пристані, тримаючись за руки. До них вистрибом підходить мавпа, бере Отто за вільну руку. На північ і південь Балтика розгортає низькі білі хвилі.

— Що там сталося? — питає кларнетист.

— На, з'їж банан, — у тубиста повний рот, розтруб інструмента затикає чимале їх гроно.

Коли добре споночіло, рушають. Вони, група порятунку Шпрінгера, рухаються вглиб рейками. Обабіч залізничного насипу вежами здіймаються сосни. Спереду шурхотять тлусті плямисті кролики, проте видно лише білі латки, жодних причин вважати, буцім вони і є кроликами. З лісу граційно виходить подружка Отто з його кашкетом, який вона по вінця наповнила круглими ягодами із сивою просинню, солодкими. Музики розпихають пляшки з горілкою по всіх кишнях. Це сьогоднішня вечера, і Гільда, вклякнувши самотньо біля ягідних кущів, прошепотіла за них усіх молитву. Уже чути, як у болоті заводять співи квакші, як пищать на високих частотах, починаючи своє полювання, кажани, та ще вітер шумить у верховітті. Десь здалеку лунає постріл чи два.

— У моїх мавп, курва, ціляться? — клацає зубами Гафтунг. — А вони по 2000 марок за одну, де я знову стільки назбираю?

Через рейки і простісінько на Слотропові ноги перескакує мишача сімейка.

— Думав, що тут великий цвинтар. А дарма.

— Коли прийшли, розчищали тільки необхідне, — згадує Нерріш. — Здебільшого все так і залишилося — ліс, життя... там, мабуть, навіть олені ще є. Здоровецькі одоробла з темними рогами. І птахи — бекаси, лиски, дикі гуси, — гуркіт випробувань зганяв їх до моря, але щойно все стихало, вони поверталися.

Ще не дійшовши до льотного поля, вони двічі розсипаються між дерев: першого разу через патруль, а потім від Пенемюнде-Ост димить

паровоз, його фара крає легкий нічний серпанок, з підніжок і сходинок звисають солдати з автоматами. Скрегоче і рипить у ночі сталь, охорона теревенить, нічого навіть віддалено схожого на тривогу.

— За нами все одно можуть полювати, — шепоче Нерріш. — Ходімо.

Через гайок, а тоді дуже обережно на відкрите летовище. Вийшов гострий серпик місяця, неподалік у мертвотному світлі драпають мавпи, лапи позвисали до землі. Перехід нервовий, усі — ідеальні мішені, жодного укриття, за винятком літаків, перетворених на кістяки просто на землі — іржаві розтяжки, обгоріла фарба, закрилки повганялися в землю. На півдні мерехтять вогники колишнього комплексу люфтваффе, час від часу дорогою на дальньому краю поля гуркотять вантажівки. З казарм лунають співи, долітає звук радіо. Невідь звідки вечірні новини. Надто далеко, щоб розчути слова, а чи навіть мову, саме монотонне бубоніння — новини, Слотропе, відбуваються і без тебе...

До шляху вони добираються по гудрону, присідають у дренажній канаві, дослухаються, чи хто не їде. Раптом ліворуч спалахують жовті вогні злітної смуги, їх подвійний ряд тягнеться вервечкою до самого моря, двічі-тричі вони спалахують яскравіше, тоді заспокоюються.

— Хтось має прилетіти, — здогадується Слотроп.

— Радше навпаки, — одказує Нерріш. — А тепер поквапмося.

Знов у сосняку, йдучи ґрунтовою дорогою до Випробувального стенду VII, починають підбирати заблуканих дівчат і шимпанзе. Їх огортає аромат хвої: краї дороги засипані старими опалими голками. Біля підніжжя пагорба з'являються вогні, дерева рідшають, і перед ними відкривається майданчик випробувального стенду. Монтажний корпус заввишки, може, зі сто футів, затуляє зірки. У прогаліні відчинених розсувних дверей висока яскрава смуга, світло сіється назовні. Нерріш хапає Слотропа за руку.

— Здається, майорова машина. І мотор працює. — Ще багато прожекторів на парканах з колючим дротом зверху, до того ж навколо нипає мало не дивізія охорони.

— Здається, знайшли. — Слотроп трохи нервується.

— Ш-ш-ш. — Гудіння літака, одномоторний винищувач робить віраж, заходить на посадку неподалік від сосен.

— Часу обмаль, — Нерріш збирає навколо себе інших і віддає накази: дівчата заходять з фронту, співають, танцюють, зваблюють зголоднілих за жінками варварів, Отто спробує вивести з ладу автомобіль, а Гафтунг усіх збере і приготує до randevu з судном.

— Циці-й-дупці, — буркочуть дівчата, — циці-й-дупці. От і все, чого від нас треба.

— Та стуліть пельки! — гарикає Г. М. Б. Гафтунг, який звик так поводитись з підлеглими.

— Тим часом, — продовжує Нерріш, — ми зі Слотропом шукаємо Шпрінгера. Коли знайдемо, спробуємо змусити їх трохи постріляти. То буде вам сигнал, що треба давати драла.

— Так, без стрілянини не обійдеться, — каже Слотроп, — а цього не спробуєм? — У нього виникає чудова думка: фальшивий «коктейль Молотова», щось на зразок патентованого прийому Зойре Буммера. Він піднімає пляшку горілки, тицяє в неї пальцем і шкіриться.

— Це лайно майже не горить.

— Але вони *подумают*, що то бензин, — починає скубти пір'я з костюма найближчої хористки. — Тільки подумайте, як здорово це нам допоможе.

— Феліксе, — звертається кларнетист до тубиста, — у що ми з тобою вляпалися? — Фелікс плямкає бананом і живе однією миттю. Перегодя він відходить до лісу з рештою оркестру, і тепер звідти чути, як вони сновигають колами, дуднять і бекають одне до одного. Гільда зі Слотропом роблять Жапальні Гранати, інші дівчата вшилися, *Zitz und Arsch*^[505], кудись униз.

— Щоб було страшніше, — шепоче Нерріш, — потрібні сірники. Хтось має сірники?

— Не маю.

— Я також.

— Отакої, у запальничці коліщатко випало.

— Kot, — сплескує руками Нерріш, — Kot, — йде у гущу дерев, де наскакує на Фелікса і його тубу. — Теж не маєте сірників?

— Маю «зіппо», — відповідає Фелікс, — і дві «Корони Корони» з клубу американських офіцерів у...

Хвилину по тому Нерріш і Слотроп, прикривши долонями жаринку своєї найліпшої «гавани», пробираються, як два коти з мультика, до Випробувального стенду VII, за пасками стирчать пляшки горілчаних

бомб, на вітрі тріпоче страусине пір'я гноту. План полягає в тому, щоб з другого боку стенду видертися на порослий сосною піщаний насип і пробратися у Монтажний Корпус ззаду.

Нерріш стає навідником, бо має добре око. Щодня в Ракетний Полудень тут була смерть і був бенкет... Та свого часу Неррішу вдалося майже всього цього уникнути.

По суті, такого ще не було, щоб двоє пробиралися до якогось священного центру настільки вбого екіпіровані, відколи Чичерін з Джакипом Куланом везли свої дупи через піски на Північ, щоб віднайти Киргизьке Світло. Аж десятирічна перерва, яка робить згаяний час дуже вразливим до рекордів, як і бейсбол — вид спорту, також облутаний павутинням безневинних натяків на щось зловісне.

Наближення до Священного Центру незабаром стане у Зоні розвагою номер один. Золоті часи уже майже настали, невдовзі на полі з'явиться більше чемпіонів, фанатів, чарівників усіх рангів і чинів, ніж за всю попередню історію гри. Якщо справа чесна й азартна, нею керуватиме сонце, крива Гаусса вигнеться у бік досконалості, а таких любителів залити очі, як Нерріш і Слотроп, повиполюють.

Слотроп, як уже було сказано, принаймні з доби «Анубіса», почав худнути, розсіюватися. «Особиста щільність, — це Курт Мондауген у пенемюндському офісі за кільканадцять кроків звідси, формулює Закон, що згодом назвуть його іменем, — прямо пропорційна часовій пропускній здатності».

«Часова пропускна здатність» — це ширина смуги пропускання твого теперішнього, твого *тепер*, вже знайома Δt , що розглядається як залежна змінна. Що більше живеш минулим і майбутнім, то ширша твоя пропускна здатність, то щільніша твоя особа, але що вужче твоє відчуття Теперішнього, то ти слабкіший. Може дійти до того, що складно буде згадати, чим ти був зайнятий п'ять хвилин тому, або навіть — як от Слотроп зараз — що ти робиш *тут*, біля узніжжя колосального вигнутого насипу...

— Е... — цідить до Нерріша, — а що ми тут...

— Що що?

— Ви сказали: «Що ми тут...», а потім замовкли.

— Що за мара, чого б це я?

Щодо Нерріша, то він зосереджений на справі. Він ніколи не бачив Великого Еліпса інакше, ніж мав бачити. Грета Ердманн, навпаки,

бачила іржавих кардиналів, що кланялися достоту так само, як робили це й раніше, в очікуванні, обличчя під каптурами, під гладкими обтічниками Нічого... щойно Танатц опускав батіг на шкіру, її захоплювало, вабило до ще одного проникнення у Центр: з кожним ударом батога щораз глибше... аж поки одного дня, вона це добре знає, їй відкриється *той перший проблиск*, і надалі буде лиш абсолютна потреба, панівна ціль... т-т-т-трісь підмостки водонапірних башт кольору паленої кістки у вишині, схилені до великого ободу, видимі понад деревами у світлі тьмяному і синюшно-пурпуровому, як захід сонця у Пенемюнде у прохолодну і придатну для запуску ракет погоду... довгий погляд з вершини греблі у Нижніх Землях на небо, яке зжовкло до бурого і тече настільки рівно, що сонце за ним може бути де завгодно, а рухливі хрести вітряків можуть виявитися мерехтінням шпичь найстрахотливішого Верхівця, себто Слотропового Верхівця, двох його вибухів у високості, його небесного велосипедиста..

Але навіть *Це* лиш мимохідь зблискує на Слотропових звивинах і тане на поверхні, зникає, іще один недогляд йому минається... і в такий самий спосіб, напевне, пробивається Претеріція... Нема резону сподіватися на якийсь поворот, на якийсь сюрприз *я-бачу*, це не для Слотропа. Ось він дереться вгору по стінах чесного церемоніального сплетіння, сподіваючись, що зуміє безмісячної ночі розібратися, що до чого. Але, о Яйце летючої Ракети, пупок 50-метрового радіонеба, всі належні привиди місця — вже даруйте йому заціпеніння, оманливу байдужість. Пробачте за кулак, що не стискається у грудях, за серце, що не мліє від зустрічі... Пробачте, як пробачаєте Чичеріну за Киргизьке Світло... Надходить ліпша днина.

Слотроп слухає далекі перебіжки туби і кларнета, до яких приєднуються тромбон і тенор-саксофон, намагаються схопити мелодію... чує вибухи реготу солдатів і дівчат... дуже скидається на те, що забава почалася... може, навіть, деякі холостячки...

— Послухайте, а чому ми не... а... що це ви... — Нерріш, шкіряне опудало, намагаючись не зважати на Слотропову поведінку, надумав розібрати свою запалювальну бомбу: відкорковує горілку, водить під носом, а тоді таки дудлить. Цинічно, по-ярмарковому, шкіриться до Слотропа:

— Будеш? — Під білою стіною — мовчання.

— Бо я спочатку думав, що там бензин, але ж це фальшивка і насправді там горілка, еге ж?

Але за насипом, унизу на арені, що це таке може бути у цей час, що чатує у непевному місячному світлі, вкрите захисною фарбою від стабілізаторів до маківки, що за божевільна головоломка... а чи ж вона справді ніколи більш тебе не знайде? Навіть у найгіршу пору ночі, коли написані олівцем слова на твоїй сторінці — лишень Δt речей, які вони позначають? А всередині мордується жертва, перебирає вервицю, торкається дерева, уникає будь-якого Дійсного Слова. Впевнений, що вона ніколи по тебе не прийде?

Біля водонапірних башт вони лізуть нагору, до самого краю. Згори сунеться пісок, набивається у черевики. Зверху бачать за деревами освітлену злітну смугу, винищувач уже приземлився, його оточують тіні з наземної команди, вони заправляють, обслуговують, розвертають. На півострові мерехтять латки, ламані й криві лінії вогнів, але з боку колишніх Корпусів проектно-конструкторських розробок усе тоне в чорній, смоляній темряві.

Вони пролазять крізь соснове гілля, і знов униз, до Яйця, де німецьке обладнання давно розібрали і пустили на потреби російського автопарку. Спускаються донизу, і ріг величезного Монтажного Корпусу височіє перед ними вже за якусь сотню ярдів джипів і вантажівок. Нижче й праворуч видно три- і чотирирівневий випробувальний каркас із округлим, наче хвилястим піддашком, а попід каркасом пролягає неглибокий довгий рів у формі літери V.

— Канал охолодження, — якщо вірити Неррішу. — Мабуть, вони, внизу. Зайдемо тут.

Уже здолали половину схилу й дісталися до вбудованої у земляний вал помпової станції, яка запомповувала холодну воду для відведення неймовірного жару під час пробних пусків. Тепер станція демонтована, всередині порожньо і темно. Не встигає Слотроп ступити за поріг і двох кроків, як на когось нашттовується.

— Перепрошую, — вийшло не дуже незворушно.

— Та нічого, — російський акцент. — Буває. — Випихає Слотропа назовні, ох, і *наскудний же* молодший сержант, футів вісім-дев'ять заввишки.

— Ну, той... — аж тут на них налітає Нерріш.

— Ой, — Нерріш кліпає на вартового. — Сержанте, ви хіба не чуєте музики? Чому ви не в Монтажному Корпусі з товаришами? Наскільки я розумію, їх *розважає* не одна гаряча фройляйн, — шусть-шусть ліктями, — можна сказати, у найчарівнішому дезабільє.

— Думаю, навіть божественно, — відповідає вартовий, — для *декого*.

— *Kot...* — До речі, про тактику.

— А нам, недоумки, *заборонено*.

Зітхаючи, Нерріш замахується пляшкою, опускає, а чи лишень підносить вгору і *гунає* сержанта в потилицю, збиваючи пілотку. І все.

— Гади, — росіянин, дещо роздратований, нахиляється за головним убором. — *Серйозно*, тепер вас *обох* мушу затримати.

— Досить балачок, — гарикає Слотроп, розмахуючи тліючою сигарою і «коктейлем Молотова». — Давай зброю, Іване, або зроблю з тебе *живий смолоскип!*

— *Злі* ви, — супиться вартовий, якимось метушливо знімаючи «дегтярєва». Слотроп відсахується і швидко та звично б'є у пах, не влучає, але вибиває автомат, за яким одразу ж пірнає Нерріш,

— Звірі, — скімлить росіянин, — гидота ви падлючна, — і тікає у ніч.

— Дві хвилини, — Нерріш уже всередині. Слотроп вихоплює в нього автомат і, прискорюючись, біжить коридором слідом за ним. По бетону вниз до металічних дверей, кроки лопотять частіше, різкіше: чують, як за дверима співає Шпрінгер, потім щось белькоче, ніби п'яний. Слотроп знімає автомат із запобіжника, Нерріш вривається досередини. За дверима сидить гарненька білявка з допоміжної служби в чорних чобітках та окулярах у сталевій оправі і стенографує все, що чує від Шпрінгера, — той гордовито спирається на холодну трубу водогону, яка на висоті чотирьох футів тягнеться навколо всієї кімнати.

— Киньте олівець, — наказує Слотроп. — Так, де майор Ждаєв?

— На нараді. Якби ви сказали мені своє прізвище...

— Наркота, — верещить Нерріш, — його накачали *наркотою!* Гергардте, Гергардте, скажи щось!

Слотроп упізнає симптоми.

— Амітал натрію, нічого страшного. Ходімо.

— Гадаю, майор повернеться з хвилини на хвилину — вони нагорі, курять у караулці. У вас є номер, за яким він зможе передзвонити?

Слотроп підліз під одну Шпрінгерову пахву, Нерріш — під другу, коли хтось загунав у двері.

— Курять? А що курять?

— Сюди, Слотропе.

— Ого. — Вони швидко затягують Шпрінгера в інші двері, їх Слотроп бере на засув і підпирає важкою шафою з документами, тоді цуплять Шпрінгера вгору сходами у довгий прямий коридор, там горить якихось шість-сім лампочок, а в проміжках між ними дуже темно. Обабіч по стінах від підлоги до стелі зміялися товсті джгути контрольних кабелів.

— Нам гаплик, — хрипить Нерріш. До контрольного бункера ще добрих 150 ярдів, а сховатися ніде, хіба що в темних прогалинах між лампочками. Цим голубкам вистачить однієї довгої черги.

— Вона нічого не шолопає, та швидкобаба, — волає Гергардт фон Гьолль.

— Спробуй сам іти, — Слотроп наляканий до всирачки, — давай, хлопче, бо зараз нас *злапають!*

За ними стугонить і відлунює гупання. Приглушена автоматна черга. Ще одна. Раптом у двох озерцях світла матеріалізується Ждаєв, повертається до кабінету. Поруч із ним приятель, який усміхається широчезною сталевною усмішкою, побачивши за сорок ярдів Слотропа. Слотроп випускає з рук Шпрінгера і біжить до наступної світлої плями, зброя наготові. Росіяни збентежено кліпають очима.

— Чичеріне! Агов!

Стоять лицем одне до одного, кожен у своєму колі світла. Слотроп згадує, що має перевагу. Трохи винувато посміхається, наставляє на них автомат, підходить ближче. Після дискусії, що видається задовгою, Ждаєв і Чичерін погоджуються підняти руки.

— Ракетмене!

— Добридень.

— Що це ви робите у фашистській формі?

— Ваша правда, ліпше подамся у Червону Армію. — Нерріш притуляє Шпрінгера до гладких кабелів, обтягнених лискучою гумою і сріблитою сіточкою, а тоді заходиться допомагати роззброювати росіян. У тунелі позаду солдати продовжують вибивати двері.

— Ви не роздягнетесь, хлопці? Слухайте, Чичеріне, а як вам мій гашиш?

— Ну, — знімаючи штани, — ми в *будці* нагорі саме трохи курнули... Ракетмене, ви, як завжди, дуже вчасно питаєте. Ждаєв, правда ж, він просто неперевершений?

Слотроп вилазить зі смокінга.

— Тільки дивіться, друже, стояка не зловіть.

— Я серйозно. Це ваш *Schwarzphänomen*^[506].

— Не клейте дурня.

— Ви навіть не знаєте, він вас веде, а мій завжди намагається мене *ухекати*. Ось чим треба обмінятися, а не формою.

Справа з маскуванням ускладнюється. Китель Ждаєва із золотозорними *погонами* накидають на Скакуна, який саме наспівує попурі Курта Вайля. Ждаєв одягає білий костюм Шпрінгера, відтак майора і Чичеріна зв'язують їхніми ж ремнями, а на додачу ще й краватками.

— Так ось, ідея в тому, — пояснює Слотроп, — що ви, Чичеріне, вдаватимете, ніби ви — це я, а майор... — Аж тут двері позад них зрештою вибивають, і в коридор вриваються дві постаті зі зловісними автоматами «суомі», диски великі, як барабани Джина Крупа^[507]. Слотроп стоїть на освітленому місці у мундирі Чичеріна і театральню махає у бік зв'язаних по руках і ногах офіцерів. — А тепер постарайтеся, — бурмоче до Чичеріна. — Я вам довіряю, але вважайте — у мене багатий пасивний словниковий запас, я все зрозумію.

Чичерін не заперечує, але заплутався.

— То ким я маю бути?

— Та курва ж... слухайте, накажіть їм просто піти нагору і перевірити помпову станцію, негайно. — Слотроп жестикулює і синхронно ворушить губами, поки Чичерін говорить. Наче спрацювало. Ті двоє таки віддають честь і виходять крізь щойно вибиті двері.

— От мавпи, — Чичерін хитає головою. — *Мавпи черногузі!* Звідки ви знали, Ракетмене? Ну звичайно, ви не знали, але знав «Schwarzphänomen». Чудовий штрих. Коли ті двоє дивилися на мене крізь вікно, я подумав — ну, ви знаєте, подумав приблизно про те ж, що ви думаєте, я подумав...

Але на ту мить Слотроп його не чує. Шпрінгер уже здатний спотикатися на ходу, вони доходять до самого контрольного бункера, так нікого і не стрівши. За дверима з броньованого скла, за власним

відображенням, все той самий випробувальний каркас, шибки вибито, по всій конструкції у стилі німецького експресіонізму брижами стікає сіро-чорний камуфляж. Два солдати, певна річ, нишпорять навколо помпової станції, нічого не знаходячи. Щойно вони зникають усередині, Нерріш відчиняє двері.

— Хутко. — Вислизають на майданчик.

Якийсь час знову дряпаються схилом угору і заглиблюються у ліс. З'являються Отто з Гільдою, вони делікатно позбавили автомобіль і водія Ждаєва бігунка розподільника. Тепер учотирьох спробують витягти на кілька паршивих футів піщаного насипу корисний вантаж в особі Гергардта фон Гьолля — той саме заливається йодлем — і стануть чи не найгіршою силовою установкою, яку бачив цей стенд. Отто з Гільдою тягнуть Шпрінгера за руки, Нерріш зі Слотропом підпирають знизу. Десь так на половині шляху Шпрінгер неймовірно гучно пердить, відлуння цього гуркоту ще добру хвилину ширяє по всьому історичному еліпсу, наче каже: а тепер, шановна публіко, моє анальне враження від А-4...

— Трясця ж твоїй матері! — гаркає Слотроп.

— Стояк зеленого коня на астероїді з кістками, — у відповідь киває Шпрінгер.

А в Монтажному Корпусі музика і баляндраси наразі стихли, їм на заміну прийшов напружений спокій. Нарешті перевалили через гребінь насипу, і знов углуб лісу, де Шпрінгер впирається чолом у стовбур дерева і заходиться нестримно блювати.

— Нерріше, ми ризикуємо життям через *цього розтелену?*

Але Нерріш має інший клопіт, допомагає приятелю вичавити живіт.

— Гергардте, з вами все гаразд? Чим вам допомогти?

— Пречудово! — давиться Шпрінгер, блювотиння цівкою тече підборіддям. — Ух-х. Просто чарівно!

Підходять шимпанзе, музики, танцівниці. Дрейфують на місце зустрічі. Тепер остання дюна — і вниз, до утрамбованого шлакового трикутника Випробувального Стенда Х, далі вже море, де приплив, відступаючи, залишив смужку піску. Якийсь час музиканти награвать щось схоже на марш. Фрау Ёнаб ніде не видно. Тримаючи мавпочку за лапу, іде Гафтунг, Фелікс витрушує з туби слину. Хористка з медовим волоссям — як її звати, Слотроп так і не розчув — обхоплює його руками.

— Я боюся.

— І я боюся. — Він її теж обіймає.

Починається пекло: виють сирени, прожектори обшукують променями ліс на пагорбі, дирчать мотори вантажівок і лунають якісь команди. Рятувальний загін сходить зі шлаку і ховається у траві на болотині.

— Маємо автомат і два пістолети, — шепоче Нерріш. — Ітимуть з півдня. Щоб їх затримати, вистачить і одного. — Він киває головою і починає перевіряти зброю.

— Здуріли? — сичить Слотроп. — Вас одразу пристрелять. — Біля Випробувального Стенда VII якась метушня, одна по одній на дорозі з'являються фари. Нерріш торсає Шпрінгера за підборіддя. Не розбереш, тямить той, що перед ним Нерріш, чи ні.

— *Lebe wohl*^[508], — якось та буде, Шпрінгере... З кишень шинелі стирчать нагани, у руках автомат. Нерріш низько пригинається і, не озираючись, біжить уздовж берега.

— Де судно? — Гафтунг білий з переляку, перекрикуються стривожені качки, у траві відчувається подув вітру. Коли наближається промінь прожектора, спалахують і глибоко, страхітливо сяють стовбури сосен на схилі... а за спинами тріпоче і переливається Балтика.

Стріляють з пагорба, потім, можливо, відповідь Нерріша — автоматна черга. Отто міцно пригортає Гільду.

— Хтось знає азбуку Морзе? — цікавиться дівчина біля Слотропа, — бо он там уже кілька хвилин блимає вогник, на вершині острівця. — Три крапки, крапка, крапка, ще три крапки. Знову і знову..

— Гм-м, СЕЕС, — розмірковує Фелікс.

— А може, це не крапки, — каже тенор-саксофоніст, — може, *тире*.

— Цікаво, — каже Отто, — тоді виходить ОТТО.

— А це ти, — каже Гільда.

— Мамуню! — кричить Отто, забігає у воду і махає рукою миготливому вогникові. Фелікс починає густо тубою над хвилями, вступають інші оркестранти. На них падають промені прожекторів, тіні очерету прохромлюють пісок. Долинає ревіння корабельного мотора.

— Он вона йде, — скаче у намулі Отто.

— Егей, Нерріше, — Слотроп мружиться, намагаючись відшукати його у непевному світлі, — вертайся. Відходимо. — Відповіді нема, стрілянина триває.

З погашеними ходовими вогнями суденце мчить до них повним ходом — невже фрау Гнаб хоче протаранити Пенемюнде? Але ні, дає повний назад — верещать підшипники, з-під гвинтів вилітають гейзери піни, судно швидко розвертається і завмирає.

— Усі на борт! — реве вона.

Слотроп далі репетує, гукаючи Нерріша. Фрау Гнаб дає гудок. Відповіді нема.

— Та хай йому біс, мушу його знайти... — Фелікс із Отто хапають Слотропа ззаду і тягнуть до судна, копаючи і матюкаючись. — Його ж уб'ють, недоумки, відпустіть... — Через вершину дюни поміж ними та Випробувальним Стендом VII перетікають темні тіні, на рівні поясів миготить помаранчевим, а за мить долинають постріли.

— *Нас* повбивають, — Отто перевалює Слотропа через борт, а тоді й сам падає зверху. Їх уже знайшли і пронизують промені прожекторів. Стрілянина посилюється — у воді пухирі та бризки, кулі б'ють у судно.

— Усі на борту? — рот фрау широко роззявлений, ікла вишкірені. — Чудово, вперед! — Нарешті до них тягнеться останній з мавп'юків, Гафтунг хапає його за лапу, і кілька ярдів той гойдається, ноги у воді, а вони на повному ході втікають, і лиш тоді мавп'юку вдається нарешті видертися нагору і залізти всередину. З берега стріляють у бік моря, але кулі їх не дістають, а згодом не чути вже й самих пострілів.

— Послухай, Феліксе, — каже тенор-саксофоніст, — як гадаєш, у Свінемюнде можна злабати концерт?

Насамкінець Джону Діллінджеру^[509] випало кілька дивних секунд забуття в кінообразах, які до останнього стояли перед його очима — Кларк Гейбл іде на стілець, не каючись, із камер смертників м'яко долинає *бувай, Чорнявий...* відмовляється від пом'якшення вироку, яке запропонував йому давній друг, а тепер губернатор Нью-Йорка Вільям Павелл, кощавий і безвільний пихатий зануда, бо Гейблу просто хочеться, щоб усе це скінчилося. «Помри, як жив, раз — і по всьому, не тягни...», зачуханий нікчема Мелвін Первіс оточив кінотеатр

«Біограф», запалив останню сигару, відчуваючи у роті прутень офіційної ухвали, — і за його сигналом федеральна босота зі скурвою влучністю таки завалила Діллінджера... у приреченого чоловіка відбувся зсув особистості: якийсь час ти ще відчуваєш реальними м'язами обличчя та горла, що ти *досі* Гейбл, іронічні брови, гордовита, лискуча, зміїна голова — це допоможе Діллінджеру зробити останні кроки і на якусь децимну полегшить смерть.

Нерріш скрутився у кількаметровій потрощеній дренажній трубі, сюди він, зігнувшись, тихцем прокрався під стіною Випробувального Стенда VII, обхопив коліна руками, згорнувся ковтюшком у смороді застоюної зливної води, намагається не дихати надто гучно, аби не видавало відлуння, — Нерріш не був у кіно з часу «Der Müde Tod^[510]». Не був так давно, що навіть забув, чим усе закінчилося, останній елегійний Рільке-кадр, коли втомлена Смерть веде закоханих — рука в руці — по незабудках. Звідти допомоги не дочекаєшся. Сьогодні Нерріш лежить з останнім у житті автоматом, іноземним і гарячим... опіками на руках завтра перейматися не доведеться. Жодного милосердя не передбачається, сама груба зброя, обпечені пальці — жорстокий спосіб відійти для доброго фахівця з наведення, який завжди чесно віддавався роботі за чесні гроші... А йому ж пропонували... міг поїхати на схід в Інститут РАБЕ^[511] або на захід до Америки на шість доларів за день — але Гергардт фон Гьолль пообіцяв йому блиск, джекпоти, розкішну даму попід руку, цікаво, а чому не під *обидві*? — і після вбогого простодушного Пенемюнде — хто кине в нього камінь?

Ніколи не було потреби тримати перед очима весь План... це забагато для будь-кого... хіба ні? Це стратегія «S-Gerät», за яку він зі шкури пнеться, щоб сьогодні померти, — що він знає про *всі* наміри Стрибуна у цій справі? Неррішу видається логічним, що оскільки він менший, то по жертвують саме ним, якщо це допоможе Шпрінгеру вижити, прожити іще бодай день... проза воєнної пори, *ja, ja...* але змінювати щось надто пізно...

А чи був у Нордгаузені в програмі «S-Gerät» бодай натяк на те, що після неї прийде стільки людей, держав, фірм і зацікавлених сторін? Тоді його, безперечно, дуже тішило, що саме йому доручили модифікувати систему наведення, хоча вдосконалення були незначними... навряд чи вартували особливого ставлення... та все ж

це була його перша історична мить, і він з прикрістю усвідомлював, що й остання — аж до зустрічі того дощового липня з вербувальниками Шпрінгера... Наради у кав'ярні та біля входів на цвинтарі в околицях Брауншвейга (ліпні арки, виткі лози спадають на тонкі кільця), без парасольки, але зі світлом, із дзвоном надії десь усередині — полем, переповненим силовими лініями, щоб сповнювати, насичувати, підтримувати його в доброму здоров'ї та гуморі... Берлін! Кабаре «Чикаго»! «Кокаїн — а чи карти?» (фраза зі старого кіно, яку так уподобала того літа місцева босота)... і *Зоряний Час!*

Але натомість дзвінке сяйво усередині привело його сюди — сюди, на дно труби, на лічені хвилини...

Ідея полягала у тому, що величина A має бути сталою. Часом допомагав налаштований на певну частоту A_t міст Віна, він свистів, обтяжений знаменням, в електричних коридорах... а зовні, як заведено у таких випадках, мала десь виникати величина B і наростати, поки Ракета набиратиме швидкість. Отже, аж до визначеної швидкості Бреншлюса — v°_I збадьорена розрядами, наче щур, якого спрямовують у вузький лабіринт вільного простору, — так радіосигнали з землі входитимуть у тіло Ракети, і рефлекторно — буквально за допомогою електричного сигналу, що йде рефлекторною дугою, — контрольні поверхні здригнуться і повернуть тебе на курс, з якого ти почав було відхилятися (як можна було там, нагорі, не промахнутися, не втратити зосередженості, коли тебе підхоплює вітер, та вже й сама висота... неймовірні вогні у тебе під ногами?)... тож у цьому ретельно керованому переході все відбувалося у найгострішому, найбільшньому *очікуванні*, коли величина B зростала, як відчутний на дотик пік навантаження, як удар припливної хвилі, що втищує всяке створіння і тамує вітер до ледь помітного поруху... Твоя величина A — осяйна, стала A , перенесена, як, мабуть, колись уночі перенесли Грааль — у давню пору і з похмурим військовим гумором... і одного ранку, коли на широкій верхній губі проступить *добова* сталевосіра щетина — фатальний, страхітливий знак, адже гладко голишся щодня, а це означає *таки* Останній День — і лишень пострашливим шостим чуттям, як і вірою та настільки ж чистим розумінням, що величина B з Багатьма Нижніми Індексами за електричним горизонтом *таки* наближається, можливо, цього разу як B_{iw} , кут прецесії гіроскопа, переміщення невидиме, але *відчутне*, украй збудливе, понад металічним каркасом до кута A_{iw} (саме так їх тобі й підсилали — щоб ввійти у контакт, бач, саме під таким кутом). Або як B_{iL} , ще одне інтегрування — не швидкість прецесії гіроскопа, але сам неочищений струм, що кров'ю стік з рухомої котушки між полюсами, «зв'язаний» маятник... вони думали таким чином, Проектна Група, поняттями поневолення, заборони... до обладнання ставилися жорстокіше, більш по-солдатському, ніж більшість інженерів мали нагоду... Вони почувалися своєю бруталною елітою, Дривеллінг і Шмайль, з флуоресцентними лампочками на оголеному чолі, що світилися ніч за нічю. У своїх мізках вони ділили між собою старий-престарий

електродекор — перемінні конденсатори зі скла, замість діелектрика — гас, латунні плати й ебонітові кришки, цейсівські гальванометри з тисячами регулювальних гвинтів із найтоншою різьбою, міліамперметри «Siemens» на сланцевих поверхнях, клеми з римськими цифрами, Стандартні Оми марганцевих дротів в оливі, старенькі «Gülcher Thermosäule^[512]», що працювали на газі для обігріву, на виході 4 вольти, нікель і сурма, зверху азбестові лійки, слюдяні патрубки...

А чи не було те життя більш гідним, ніж гангстерське? Чистіша дружба... принаймні, не настільки нещира... Там ми *бачили*, як влаштуватися... це визначала сама машинерія... тоді було все дуже зрозуміло, параноя — для ворога, і ніколи — для своїх...

— А як щодо SS?

— О, я сказав би, що вони були ворогами... (Сміх).

Ні, Клаусе, будь ласка, хай тебе не заносить, не починай мріяти про доброзичливі радянські допити, що закінчуються десь у горностаєвому ліжку, в заціпенінні із запахом горілки — сам знаєш, що це вкрай нерозважливо...

Величина B , Бе-нижній-індекс-Ен-тобто-Нерріш, уже тут — уже майже готова пропалити собою шепіт останньої вуалі і зрівнятися з A — дорівнювати єдиному фрагменту самого себе, залишеного ними, щоб пройти крізь цю мить, нескорочувану ляльку з німецького вініл-бензолу, обшарпанішу, фальшивішу за будь-яке колишнє «я»... нікчемно мала величина в останньому світлі... тупання мисливських чобіт і затвори гвинтівок у змашених пазах...

□□□□□□

От сунуть Енціан, Андреас і Крістіан — сунуть, наче Сміт, Кляйн і Френч^[513], вриваються у напівпідвал — сірий польовий одяг, газетні черевики, підкочені штани, долоні та голі передпліччя вилискують моторною оливою і мастилом для зубчастих передач, тримають карабіни для переконливості, але Порожні їх не бачать. Запізно. Тільки німе ліжка та рудуватий еліпс, який залишила її кров на подертому тилу. І зернисті бризки синьки у кутках, під ліжком... їхній підпис, їхній виклик.

— Де вона? — Крістіан мало не божеволіє. Одне криве слово, і він готовий вибухнути й убити першого ж Порожнього, який потрапить під руку. Марія, його сестра, є, може, була...

— Ліпше б ми, — Енціан уже виходить, — де... е... ну, де її чоловік...

— Павел. — Крістіан хоче глянути йому в очі, але Енціан відвернувся.

Павел та Марія надумали завести дитину. Потім їх почали навідувати Джозеф Омбінді та його люди. Стерв'ятники, навчилися у християнських місіонерів, мають списки всіх жінок дітородного віку, кожна вагітність — це запрошення нависнути, налетіти, шугонути. Можуть вдаватися до погроз, казуїстики, зваби — цілий арсенал підходів. Синька — улюблений абортивний засіб.

— Нафтовий завод — припускає Анреас Арукамбе.

— Справді? Я думав, що він тоту справу кинув.

— Може, не тепер. — Брат дівчини втикає у нього погляд — жорстко, немов кулаками. *Енціане, старий паскудо, ти й справді не знаєш...*

Вони знову сідлають мотоцикли і рушають. Повз них у темряві проносяться підірвані сухі доки, обгорілі ребра складів, циліндричні шматки субмарини, яку так і не зібрали. Десь поблизу вештається британська служба безпеки, але у неї свій замкнений світ. У британської G-5 свій простір, і Зона відповідна, але не ідентична тому, що нині розривають оці серйозні Шварцкомандо верхи на мотоциклах без глушників.

Відбувається роз'єднання. Будь-яка альтернативна Зона дає драла від решти зон із наперед визначеним прискоренням, із червоним зміщенням втікаючи від Центру. Щодня міфічне вороття додому, про яке Енціан так мріяв, дедалі менш імовірне. Раніше треба було розрізняти форми одягу, відзнаки, маркування літаків, дотримуватися меж, а тепер ухвалено купу рішень, єдиний корінь утрачено ще в травневому спустошенні. Тепер всяка пташка своє гніздо знає, і всяке гніздо тепер — Зона.

Юрба переміщених товчється біля руїн декоративного водограю, десь так зо два десятки, очі попелясті, мов плями на обличчях — білих, наче сіль. Гереро звертають у їх бік, виїжджають на половину прогону довгих пологих сходів, сунуть униз вулицею, верхні зуби

цокають об нижні, рами мотоциклів пронизливо риплять, вгору і вниз сходами повз безсловесний вибух слов'янського дихання. Попіл і сіль. За сто метрів з-за стіни виринає вантажівка з гучномовцем: голос, поставлений в університеті і давно втомлений від зачитування тексту, мовить:

— Усім очистити вулиці. Розійтися по домівках. — Очистити... куди розійтися? Мабуть, помилка, наказ для іншого міста...

Деренчання під нафтопроводом на естакаді, що збігає вниз і ліворуч, до води, над головою величезні прикручені закрайки, скруглені іржею та масною грязюкою. Віддалік у затоці йде танкер, безтурботно погойдується, наче зірчаста павутина... *Гуркіт* вгору навскіс до бастіону розкиданих, скручених вузлами, розплавлених і обпалених плоских ферм, димарів, труб, вентиляційних мереж, обмоток, обтічників, теплоізоляції, реконфігурованих бомбардуваннями, на землі — зрошена мазутом жорства мчить зі швидкістю миля за секунду — і зачекай, зачекай, як ти там сказав, ти сказав «*реконфігурованих*»?

Ще не світанок, ні, але *пролами*, коли світло, якого ти боїшся, проламає ніч у настільки глибоку годину, що й не поясниш, — Енціана затоплює, як йому видається, незвичайним розумінням. Звивистий хребет шлакової маси, до якого він зараз в'їде, — колишній нафтопереробний завод «Jamf Ölfabriken Werke AG^[514]», — аж ніяк не руїна. Він в ідеальному робочому стані, лиш чекає на підключення потрібних контактів, щоб увімкнули... точно, обдумано модифікований бомбардуванням, які ніколи й не були ворожими, а радше частиною плану обох сторін — «*сторін?*» — на який вони погодилися... так, і що, якби тепер ми — гаразд, скажемо так: нам тут *належить* бути кабалістами, скажемо, що це наша справжня Доля — бути вченими тлумачами Зони з Текстом десь усередині, і його треба розібрати на частини, прокоментувати, витлумачити і дрочити, аж поки не вичавимо до останньої краплі... ну, ми припустили — *natürlich!* — що цим священним Текстом мала стати Ракета, *orururumo orunene*^[515], високе, висхідне, мертво, палюче, велике («орунене» уже модифікується дітьми зонгереро і стає «омунене», старшим братом)... нашою Торою. Щось іще? Її симетрія, затримка між стимулом та реакцією, її *миловидність* зачаровували і спокушали нас, а реальний Текст продовжував існувати деінде, у своїй темряві, у нашій темряві... навіть

так далеко від *Südwest* нас не пощадить стародавня трагедія втрачених послань — прокляття, що ніколи нас не покине...

Але якщо я їду крізь нього, крізь оцей Достеменний Текст, саме цієї миті, якщо він і є... або якщо сьогодні десь у румовищі Гамбурга я проминув його, вдихаючи спорохнявілий попіл, не помітив... якщо те, що «IG» спорудило на цьому місці, — аж ніяк не остаточна форма, а лиш поєднання фетишів, таких собі «агов, хлопці!», щоб долучити особливі знаряддя на зразок бомбардувальників 8-ї ПА^[516], так, тоді всі «Союзні» літаки будувала б, зрештою, компанія «IG» за посередництва Директора Круппа завдяки його англійським зв'язкам — бомбардування стало точним промисловим процесом конверсії, щоразу викид енергії точно розташовувався у просторі та часі, щоразу ударну хвилю спрямовували заздалегідь, аби завдати саме сьогоднішніх руйнувань і в такий спосіб декодувати Текст, і в такий спосіб закодувати, перекодувати, передекодувати священне Письмо... Якщо воно в робочому стані, то що має робити? Інженери, які збудували його як нафтопереробний завод, нічогосінько не знали про якісь дальші кроки, проєкт «завершився», про нього можна було забути.

Це означає, що Війна ніколи не була політикою, бо вся політика — театр, щоб відвернути увагу... її таємно диктували потреби технологій... змова між людьми і технологіями, щось таке, що потребувало енергетики вибуху війни і репетувало: «До дідька гроші, на кону саме життя (вставте потрібну Націю)», — але означало, найімовірніше: *наближається світанок, мені потрібна кров цієї ночі, фінансування, фінансування, аххх, іще, іще...* Справжніми кризами були кризи призначення та пріоритетності, і не серед фірм, як це подавали, а між різними Технологіями, Пластичними, Електроніками, Літальними Апаратами та їхніми потребами, які розуміє хіба панівна еліта...

Так, але Технології лиш відгукуються (цей аргумент, упертий і серйозний, як метод Гаусса, часто наводили молоді Шварцкомандо), «Дуже добре радити ловити чудовисько за хвіст, але як ти гадаєш, чи мали б ми Ракету, якби хтось, хтось цілком конкретний — з іменем і членом — не надумав закинути тонну аматолу на 300 миль і підірвати нею квартал з мирними городянами? Тепер уперед, пиши слово «технологія» з великої літери, обожнюй її, якщо від цього

почуватимешся менш відповідальним — але це ставить тебе, брате, в один ряд з байдужими євнухами, що стежать за гаремом нашої вкраденої землі для зазімливих і безрадісних стояків людських правителів, еліти, яка зараз там, де не має права бути...»

Мусимо шукати джерела енергії та мережі поширення, про які нам ніхто не розповідав, маршрути сили, яких наші вчителі чи то не уявляли, чи то їх заохочували уникати... маємо знайти вимірювальні прилади, чії шкали невідомі світу, намалювати власні схеми, фіксувати реакцію, налагоджувати зв'язки, зменшувати кількість помилок, намагатися пізнати достеменну функцію... навестися за непередбачуваними даними? Тут, на поверхні, бітум, гідрогенізація, синтез завжди були фальшивими, фіктивними функціями, що приховували реальну, *планетарну місію*, таку, либонь, що розгортається впродовж століть... і цей розвалений завод, що сподівався на нових Каббалістів і нових алхіміків, які віднайдуть Ключ, навчать містерій усіх інших...

А якщо це не «Jamf Ölfabriken Werke»? а якщо це заводи Круппа в Ессені, а раптом це «Blohm & Voss» простісінько тут, у Гамбурзі, або ще якась вдавана «руїна» — вже в іншому місті? В іншій країні? АЙЙЙАААААААА!

Але це вже стимулятори, так, Енціан цими днями хрумав залишки списаного нацистського первітину, достоту як попкорн у кіно, і допіру велика частина нафтопереробки — названої, між іншим, на честь знаменитого відкривача онейрину, — лишалася позаду, й Енціан, заглиблений в якийсь інший параноїдальний жах, говорить і говорить, хоча вітер і двигуни викидають його з розмови.

Щось на зразок піаніно Гоугі Кармайкла^[517] лунає на тлі ось такого

Дезокси-ефедриновий я дядько,
Й кишені мої дивно сяють.
Гасаю Зонами із псами знайомими,
І мрії віддаю, які згасають...
Я лампи повиймав із радіоли,
Для мене значення вони не мають...
«Зірки зі смугами» нехай линяють,
Бо в мене всі свої, безплатні грають...

Ніхто не слухає, тож уперед свій писок,
Щось швидко ти сьогодні вшивсь...
Ох, спритний ти нівроку, прощай, іще пів кроку.
І шкірюся, немов лайна наївсь!

Не треба, ангеле мій, ефедрину
Ім'я почувши, вмить зомлій, і мене нема.
У комендантську годину, коли світла катма,
Усе тут буде, як завжди, дарма,
(Засвіти хоч свічку)
Все буде, як завжди, дарма...

Минулої ночі Енціан записав у щоденнику: «Останнім часом Рот використовують надто часто. Надто мало від цього користі на виході. Захист. О Боже, Боже. Схоже, до мене таки підбираються. Благаю Тебе, я не хочу такої проповіді... Я знаю, як лунає мій голос — чув багато років тому у Пенемюнде на записі у Вайссмана... хром і бакеліт... надто високий, зверхній, *Berliner Schnauze*^[518]... як же їх, мабуть, пересмикує, коли я починаю говорити...

Я міг би піти завтра. Я знаю, як то — бути самотнім. Це мене лякає менше, ніж вони. Вони беруть і беруть, але ніколи не *користуються* узятим. Що, на їхню думку, можна взяти у мене? Їм не потрібне моє старшинство, не потрібна моя любов, не потрібна моя інформація, як і моя робота, або енергія, або те, чим я володію... та *нічим* я не володію. Грошей більше не маю — тут їх не бачили вже багато місяців, ні, річ не в грошах... сигарети? Сигарет завжди обмаль...

Якщо покину їх, то куди піду?»

Знову серед цистерн, у вечірній вітер, юзом на синтетичному пустищі, його низькопробній чорноті... Крістіанів мотор час від часу збивається з ритму, він якийсь нерішучий і от-от заглухне. Миттєве рішення: якщо зламається, нехай іде пішки, менше клопоту, якщо Павло там, а якщо нема, підбери Крістіана на зворотному шляху і простеж, щоб машину відремонтували... робити все по-простому — ознака великого вождя, Енціане.

Але Крістіан не ламається, та й Павел наче там. Ну, «там» не в тому розумінні, яке Енціан у своєму теперішньому стані сприйматиме всерйоз. Але все ж таки присутній, і з дивовижним набором друзів, які,

видається, з'являються щоразу, коли він приходить нюхати «Льойнабензин», — такі, як, о, Моховик, щонайяскравіше зелений, скоріш палаючий, ніж флуоресцентний, а цього вечора сором'язливо никає край поля, час від часу крутиться, як дитя... або, скажімо, Водяний Велетень — гість заввишки з милю, цілковито складається з проточної води, полюбляє танцювати, закручується від талії, а руки вільно колихаються у високості. Коли люди Омбінді забрали Марію шукати лікаря в Гамбурзі, залунали голоси — голоси Грибкових Пігмеїв, що плодяться у цистернах на Межі між пальним і водяною подушкою, почали турчати: «Павел! *Otinene!* Чому не хочеш повернутися до нас, чому не хочеш з *нами* побачитися? Нам так тебе бракує. Чому тебе так довго не було?» Їм на Межі дуже несолодко, змагаються з клітинною аристократією — бактеріями, що курсують своєю світляною державою, наближаються до стіни вуглеводнів, кожен по свою частку Господніх дарів — залишають відходи, зелений шепіт, дивергентне нестабільне белькотіння, слиз, що з плином днів густішає, стає отруйнішим. Це пігмейське буття у скупченні тисяч подібних страшенно пригнічує, сотень тисяч, життя по той бік усього суцього. Кажете, по той бік? Що ви маєте на увазі? По який бік? Маєте на увазі — в бензині? (Скупчені Пігмеї, грайливо, під якийсь добре відомий свінговий риф:) Ні-ні, ні, ні! — То, отже, у воді? (С. П.:) Ні-ні, ні, ні! — Ну, тоді, будь ласка, вже кажіть, поки я в трусах, та не іржіть! Маємо на увазі, пояснюють Пігмеї, збираючи крихітні голівки у симетричний візерунок цвітної капусти і гуртуючись у м'яку тоскну капелу, як діти навколо багаття з Бінгом Кросбі у бейсболці (ці *Leunahalluzinationen*^[519] відомі здатністю наганяти острах навіть моторошніший за культурний шок, тут маємо справу з *мета*-шоком, білі трисигмові обличчя в ритуалі, чия таємниця глибша за північне сьайво над Калагарі...), маємо на увазі, по інший бік геть усього, всього бактеріально-вуглеводнево-видільного циклу. Звідси ми і бачимо Межу. Це довга веселка переважно кольору індиго, якщо це чимсь тобі допоможе, — індиго і трохи зелені, ірландська така (Бінг, диригуючи, підносить ці маленькі ірландські личка з промитими мізками зворушливим крещендо у відблисках багаття) в зеленині... газоліні... всередині... субмарині... вщухає, бо допіру Павел вже рушив до нафтопереробного заводу, забудь про ці два з половиною тижні добровільного катування, люди Омбінді полюють на нього біля

бойлерних труб у скловаті, і чоловіки, і жінки намагаються його погладити, тиснуть з обох боків на Питання Самогубств у Племені, Енціан скаржиться, надто захопився Ракетою, надто затявся у ворожнечі з росіянами, щоб думати ще про когось, крім себе... а Павел намагався стояти осторонь, подалі від подиху Мукуру, намагався бути хорошою людиною...

Моховик ворухиться. Підповз на тривожно близьку відстань, відколи Павел дивився на нього попереднього разу. Раптовий наплив гладкого вишневого на схилі гори праворуч (там були гори? Звідки там *гори?*), і він одразу розуміє, без омани і сподівань, що ковзнув у Північ, вдихнув подих пращура й опинився у цій жахливій землі, а мав би знати, що все саме так і буде, крок за кроком усі останні роки, нічого не можна відвернути (а *що* таке відвернути? навіть не знаю, куди починати звертати... не знаю навіть, як рухатися...), надто пізно, запізнився на багато миль і перемін.

І от його голова на сталевій мушці Крістіана — за 300 ярдів. Страхітливе розгалуження: дві можливості починають розлітатися зі швидкістю думки — в будь-якому разі, нова Зона, ось вона, стрілятиме Крістіан, а чи стримається — стрибай, вибирай...

Енціан старається з усіх сил — збиває ствол набік, каже кілька неприємних слів юному меснику. Але обоє бачили ці нові гілки. Щойно Зона знову змінилася, і вони вже перескочили у нову...

Під'їжджають туди, де Павел нюхає синтетичний бензин на схилі бежевого пагорба без ліхтарів, під танками, що біло заповзають равликами у небо, ось він, один із найщасливіших клієнтів «IG»...

А чи знає Павло те, чого не знають усі інші? Якщо «IG» хотіло, щоб це стало прикриттям для чогось іншого, то чому не для дихання Мукуру?

Енціан може спроектувати себе назад у Ердшвайнгьоле, де заводять нову справу на «IG», аби побачити, як повниться тека мірою збільшення кількості з'єднань, аудиту, приходу свідків — не спереду, але принаймні збоку, завжди у тінях... А якщо виявиться, що це не Ракета, не «IG»? Що ж, тоді доведеться йти далі — хіба ні? — до чогось іншого: заводу «Volkswagen», фармацевтичних компаній... а якщо вони не в Німеччині, доведеться починати в Америці або в Росії, а якщо він помре до того, як вони знайдуть Істинний Текст, щоб його вивчити, тоді має бути спосіб передати справу наступникам... Скажіть,

прегарна ідея — скликати всеньке Ердшвайнгьоле, підвестися і сказати *Народе мій, мені було видіння...* ні, ні, але *потрібен* більший штат, якщо пошуки виявляться настільки масштабними, тихцем забрати ресурси від Ракети, розподілити, але так, щоб скидалося на природне зростання... і кого залучити? Крістіана — а чи може він узяти хлопця, Крістіанів гнів, а чи використає *Воно* Крістіана, попри все, щоб допоміг у придушенні Омбінді... бо якщо місія Шварцкомандо у Зоні повністю розкрита лиш тепер, треба щось робити з Омбінді, з Порожніми, з доктриною Остаточного Нуля. Що більший штат, то більше зон-гереро, не менше, а більше вхідної інформації про ворога, налагодження ширших зв'язків означатиме більшу загрозу для народу, означатиме, що чисельність племені має зрости. А чи є альтернатива? ні... він волів би знехтувати Омбінді, але потреби нового Пошуку не дозволять цього спокою... пошук перш за все...

Десь посеред пустищ Світу — ключ, що приведе нас назад, поверне до нашої Землі і нашої свободи.

Андреас уже певний час розмовляє з Павлом, який десь не тут зі своїми дивно освітленими компаньйонами, грає в те і в інше. Щойно любов'ю і хитрощами Андреас роздобув адресу медичного посередника Омбінді.

Енціан його знає.

— Санкт-Паулі. Їдьмо. А твоя машинерія не збоїть, Крістіане?

— Не підлизуйся, — вибухає він, — тобі чхати на мене, чхати на сестру, вона там помирає, а ти її тулиш у свої рівняння — ти — вдаєш святого отця, а всередині нас навіть не ненавидиш, тобі начхати, ти більше не маєш з нами зв'язку... — Він заціджує кулаком в Енціанове обличчя. Плаче.

Енціан стоїть, не рухається. Боляче. Нехай болить. Його смиренність — не зовсім політика. У тому, що сказав Крістіан, він відчуває достатньо правди — може, не цілком, не одразу, але достатньо.

— Ти щойно мав зв'язок. Тепер можемо їхати?

□□□□□□

Добра фрау схиляється до Слотропа в ногах ліжка: її око — яскраве і зухвале, як у папуги, велика біла опуклість ока — на кронштейнах

старих кощавих кінцівок, чорна хустина над скруткою помпадура — у жалобі по ганзейських мерцях під хитавицею залізних армад, під хвилями Балтики, сірими, покрайними кілями кораблів, мертві лежать під флотами хвиль і преріями моря...

Потім нога Гергардта фон Гьолля штурхає Слотропа — анітрохи не ніжно. Сонце зійшло, всі дівчата пощезли. Отто з бурчанням орудує на палубі мітлою та шваброю, вичищає вчорашнє мавпяче гімно. Свінемюнде.

Стрибун у бадьорому настрої:

— Яйця і кава у рубці, ходімо, ми відпливаємо за 15 хвилин.

— Знаєте, от тільки не кажіть отого свого «ми».

— Але мені потрібна ваша допомога. — Сьогодні Стрибун-Шпрінгер у костюмі з тонкого твіду, чисто Севіл-роу, як на нього шито...

— А Неррішу була потрібна ваша.

— Ви не розумієте, що кажете. — Його крицеві очі ніколи не програють, сміх із субтитром «*Погодимось з дурнем*» дуже *Mitteleuropäisch*^[520] і безрадінний. — Ну нехай, гаразд. Скільки хочете?

— Усе має ціну, еге ж? — він не у шляхетність бавиться, ні, але сталося так, що він саме подумав про ціну, про свою ціну, тому розмові потрібна прокладка, розмові треба передихнути й іти далі.

— Геть усе.

— Про що угода?

— Дрібне піратство. Заберіть для мене один пакет, а я вас прикрию. — Дивиться на годинник, трохи переграє.

— Хочу у відставку. Влаштуйте мені це, і я з вами.

— Що? Відставку? *Вам?* Ха! Ха! Ха!

— Смійтесь частіше, Шпрінгере. Вам пасує.

— *Яка* відставка, Слотропе? Може, *почесна?* А-а-ха! Ха! Ха! — Як і Адольфа Гітлера, Шпрінгера злегка тішить те, що німці називаються *Schadenfreude* — радість від чужої невдачі.

— Не клейте дурня, я серйозно.

— Певна *річ*, Слотропе! — Знову смішки.

Слотроп чекає, спостерігає, висмоктує яйце, хоча цього ранку зовсім не почувається хитруном.

— Бачте-но, Нерріш, саме він, сьогодні мав піти зі мною, а тепер вся надія на вас. Хех. І де ви хочете отримати оту — ха — оту свою

відставку?

— У Куксгафені. — Останнім часом у Слотроповій голові почала крутитися туманна фантазія про те, як він міг би налагодити зв'язок із людьми з Операції «Вогонь у відповідь» у Куксгафені — а раптом допоможуть виборсатися. Вони, здається, лишилися єдиними серед англійців, хто ще має стосунок до Ракети. Він уже знає, що з цього нічого не вийде. Домовляється зі Шпрінгером про зустріч.

— Підходьте у місце під назвою «У Путці». Це на Дорумському шляху, місцеві бариги вам підкажуть.

Отже, знов у море — повз мокрі обійми хвилерізів, у Балтику, з гребеня на гребінь, у піну за чередою хвиль, які граються веселим піратським барком, навперейми дню, уже шквалістому і різкому, і що далі, то гірше. Шпрінгер стоїть біля рубки, репетує всередину, перекрикуючи шум бурхливого моря, яке перекочує хвилі через ніс і заливає палубу.

— Що скажете, куди йде?

— Якщо на Копенгаген, — обвітрене обличчя фрау Гнаб, вічні зморшки від усмішок навколо очей і рота сяють, немов сонце, — то має годину фори...

Видимість уранці низька, тож берегів Узедома не видно. Шпрінгер підходить до Слотропа біля леєрів — той дивиться в нікуди, вдихає задушливі пахощі сірої мряки.

— З ним усе гаразд, Слотропе, і не в таких бувальцях бував. Два місяці тому в Берліні ми напоролися на засідку біля самісінького «Чикаго». Він пройшов крізь перехресний вогонь трьох «шмайсерів» і запропонував нашим конкурентам домовитися по-хорошому. Ані подряпинки.

— Шпрінгере, його там обложила половина російської армії.

— Вони його не вб'ють, бо знають, хто він такий. Працював у наведенні, у Шіллінга був найкращим, про інтегральні схеми знає більше, ніж будь-хто за межами Гарміша. Росіяни пропонують фантастичні зарплати — ліпші, ніж американці, — вони дозволять йому лишитись у Німеччині, працювати у Пенемюнде або в «Міттельверк», як і раніше. Він може навіть утекти, якщо захоче, на такий випадок маємо дуже хороші зв'язки...

— А раптом його *таки* застрелили?

— Навряд. Не повинні.

— Шпрінгер, це вам, трясця, не кіно.

— Наразі не кіно. Ну, може, не зовсім кіно. Насолоджуйтесь, поки є нагода. Настане день, коли плівка стане настільки швидкою, а техніка — настільки компактною, що можна буде в кишеню покласти, і продаватиметься за доступною для загалу ціною, відпаде потреба у софітах і в операторських кранах, ну, а *тоді... тоді... Гляньте праворуч, ми наближаємось до фантастичного острова Рюген*. Його крейдянні скелі яскравіші за небо, у протоках і серед зелених дібров висне паморозь, уздовж пляжів пливуть латки туману.

Наш капітан, фрау Гнаб, прямує до Грайфсвальдер-Боддена, хоче прочесати протоки в пошуках здобичі. За годину (великі плани старої зловмисниці супроводжує комічне соло на фаготі, вона цмулить з каністри якусь лоботомічно-жахливу картопляну брагу, рукавом втирає рота, відригує) безплідних пошуків наші сучасні пірати знову виходять у море й ідуть повз східне узбережжя острова.

Накрапає дрібний дощик. Отто натягує дощовик і дістає термос із гарячим супом. Небом сунуть хмари, десятки відтінків сірого. Великі розмиті купи каміння, круті скелі, струмки у глибоких ущелинах, зелених і сірих, та ще білі крейдянні шпилі під дощем, і все плине повз — *Stubbenkammer*^[521], Королівський Трон і праворуч, нарешті, мис Аркона, де об підніжжя скель розбиваються хвилі, а вгорі над білокорими стовбурами гойдаються крони дерев... *Давні слов'яни спорудили тут святилище Світовіда — бога війни та родючості. Старий Світовид займався своїми справами під цілою низкою псевдонімів! Триголовий Триглав, п'ятиголовий Поревіт, СЕМИликий Рутевіт! Розкажіть це своєму шефу, коли зайде мова про «одна голова — добре»! Отже, Аркона повільно плине з правого борту...*

— Он вони, — вигукує Отто з даху рубки. Аж ген-ген, далеко-далеко з-за Віссоу-Клінкена (бліда вапняна відмичка, якою Провидіння намагається сьогодні відчинити світлицю Слотропового серця), ледь видний під дощем, похитується невеличкий білий привид кораблика...

— Візьми напрямок, — фрау Гнаб хапається за штурвал і твердо впирається ногами в палубу. — Потрібен зустрічний курс! — Отто присідає біля пелоруса, тремтить.

— Тримайте, Слотропе.

«Люгер»? Коробка з патронами?

— Що за...

— Сьогодні вранці отримав разом з яйцями.

— Ви нічого такого не казали...

— Він може трохи розхвилюватися, але він реаліст. Ми з вашою любов'ю Гретою знали його ще з часів Варшави.

— Шпрінгер, скажіть, Шпрінгер, що це за судно? — Шпрінгер передає йому бінокль. Витонченими золотими літерами понад золотим шакалом на примарно білому носі — вже знайома назва. — Га... аразд. — Намагається крізь дощ глянути Шпрінгеру у вічі, — ви знали, що я був на борту. І тепер мене підставляєте, так?

— Коли це *ви* були на борту?

— Та годі вам...

— Слухайте... за пакетом сьогодні мав піти Нерріш. Не ви. Про вас ми навіть не *знали*. Вам що, у всьому ввижається змова? Росіян я не контролюю, і його я не здавав...

— А з безневинністю ви сьогодні не перебрали?

— Досить гризтися, дурні! — репетує до них фрау Гнаб. — *Готовність!*

«Анубіс» гойдається від носа до корми лінивою примарою, і поки вони зближуються, чіткішим не стає. Шпрінгер бере з рубки гучномовець і реве на все горло:

— Доброго дня, Прокаловскі, прошу дозволу піднятися на борт.

У відповідь — постріл. Шпрінгер падає на палубу, дощовик жовтим язиком ляскає на його спині, а гучномовець дивиться вгору, ловить розтрубом дощ.

— Доведеться без дозволу... — Помахом руки підкликає Слотропа: — Готуйся перестрибнути на борт. — До фрау Гнаб: — Беремо на абордаж.

— Чудово, тільки, — досить одного погляду на злісний оскал, що спалахує на обличчі матусі Отто, і вже зрозуміло, що сьогодні вона вийшла в море не за гроші, — коли мені їх, той... *таранити?*

У морі сам на сам з «Анубісом». Слотроп починає неприємно пітніти. Золоте скелясте узбережжя Рюгена — тло всього дійства — здіймається й опадає під натиском шквалу. *Цонгг* — ще один постріл б'є у корпус.

— На таран, — велить Стрибун. А буря розійшлася не на жарт. Звеселіла фрау Гнаб мугикає щось крізь зуби, крутить штурвал — шпиці мерехтять, ніс розвертається і цілиться у мідель-шпангоут.

Налітає блідий борт «Анубіса» — невже фрау хоче його прохромити, як паперовий барабан? За ілюмінаторами видно обличчя, куховарка біля камбуза чистить картоплю, а на мокрій від дощу палубі спить якийсь п'яний у сурдуті й ковзає в такт похитуванню судна... ах — *ja, ja*, величезна синя квітчаста миска з накришеною картоплею у неї під ліктем, ілюмінатор, відлиті з чавуну квіти на спіралі лози пофарбовані білим, з-під раковини легкий запах капусти і ганчір'я для миття посуду, вузлик фартушка туго і затишно зав'язаний на спині, і ягнятка біля ніг, ох, *ja*, маленька, он іде маленька — ах — он іде *оніде* МАЛЕНЬКА — АХХХ...

ОТТО! Б'є своїм суденцем в «Анубіс», богоненависне, оглушливе *Отто...*

— До бою! — Шпрінгер на ногах. Проколовскі відвертає і додає ходу. Фрау Гнаб знову наздоганяє яхту з правого борту, йде у кільватері. Отто подає абордажні гаки, що віддавна на ганзейській службі, залізні, зі слідами ударів, але на вигляд цілком годящі, а Мутті тим часом дає повний уперед. На «Анубісі» під навіси повиходили пари — подивитися на розвагу, показують пальцями, сміються, весело вимахують руками. Дівчата з голими грудьми, з яких скрапують краплі дощу, посилають поцілунки рукою, а оркестр грає Гай-Ломбардове аранжування «Бігаю між краплями дощу».

Слизьким трапом підіймається просолений, флібустьєрський Слотроп, тягне за собою абордажний гак, попускає линву і не зводить з Отто очей — розкрутити, кинути, як ласо, ррраз — і по всьому. Шпрінгер з Отто на баку і на кормі також закидають гаки, тягнуть до себе, поки судна вдаряються, відскакують, знову б'ються... але «Анубіс», ніжнобілий, уповільнив хід, потягнувся, дозволив... Отто протягує канат через передній клюз і навколо різьбленого поруччя яхти — біжить на корму, тенісні туфлі чвакають, лишають ребристі сліди, їх змиває дощем, кріпить канат і там. Рече щойно створена ріка, біла і несамовита, тече назад поміж двома суднами. Шпрінгер уже на головній палубі яхти, Слотроп запихає «люгер» за ремінь штанів і кидається слідом.

Класичним гангстерським кивком Шпрінгер вказує головою на місток. Слотроп продирається крізь простягнуті руки, привітання ламаною російською й алкогольні випари до трапа лівого борту — лізе, поволі пробирається на місток. Прокаловскі сидить собі на

капітанському стільці і палить Шпрінгерову *ami*^[522], зсунувши кашкет на потилицю, а сам Шпрінгер саме підходить до кульмінаційного моменту німецького сортирного анекдоту зі свого розмаїтого репертуару.

— Якого біса, Гергардте, — Прокаловскі крутить великим пальцем. — Червона Армія теж на тебе працює?

— Ще раз добридень, Антонію. — Три срібні зірки на його погонах привітно блискають, але марно.

— Я вас не знаю. — До Стрибуна: — Гаразд. У машинному відділенні. По правому борту, внизу, за генератором, — і це означає, що Слотроп має піти.

Унизу біля трапа він зустрічається зі Стефанією, та саме йде коридором.

— Привіт. Шкода, що так ось зустрічаємося.

— Привіт, я Стефанія, — швидко зачинає віконниці своєї усмішки і йде далі, — на палубі угорі є випивка, пригощайтесь, — і вийшла під дощ. Що?

Слотроп спускається у люк, пробирається до технічних приміщень. Десь над ним відбивають три склянки, повільно, дещо приглушено, з легким відлунням. Уже пізно... *пізно*. До Слотропа доходить, куди він потрапив.

Щойно його нога ступила на палубу, всюди гасне світло. Вентиляція загуділа і стихла. Машинне відділення на рівень нижче. Невже йому доведеться робити все у темряві?

— Я не зможу, — пошепки.

— Зможете, — відповідає голос над самим вухом. Слотроп відчуває на собі чиєсь дихання. Зі знанням справи йому заціджують у карк. У цілковитій темряві блимає світло. Ліва Слотропова рука німіє. — Другу я вам лишу, — каже голос, — щоб спуститися в машинне відділення.

— Зачекайте... — Щось таке, ніби носак бальної туфлі, виникає невідь звідки, на секунду зависає, гладить м'який низ його підборіддя, а тоді луп — і різким ударом захищає Слотропові зуби на язика.

Страшений біль. Присмак крові. Піт заливає очі.

— Ану, ходу. — Слотроп вагається, і його ззаду щипають за шию. Як же боляче... тримається за трап, осліплений, починає плакати... аж тут згадує про «люгер», але не встигає до нього дотягтися, як прилітає

несамовитий удар десь між стегном і промежиною. Пістолет гримотить по сталевій палубі. Слотроп уклякає на одне коліно, обмацує палубу, і тут на його пальці легко наступає туфля. — Цією рукою вам ще триматися за поручень, пам'ятаєте? *Пам'ятаєте?* — Туфля зникає, проте лиш для того, щоб копнути під пахву. — Підводьтеся, підводьтеся.

Слотроп незграбно і навмання повзе до наступного трапа, тримається однією рукою, спускається вниз. Відчуває, як вгору повзе сталевий отвір.

— Не намагайтеся повертатися, поки не зробите того, що повинні.

— Танатц? — Болить язик, ім'я звучить нерозбірливо. Мовчання. — Морітурі? — Нема відповіді. Слотроп ставить ногу на сходинку вище.

— Ні-ні. Я ще тут.

Він поволі просувається донизу, тремтить, сходинка за сходинкою, в руці поколює. Як зійти вниз? Як піднятися? Пробоє зосередитися на відчутті болю. Нарешті ноги впираються у металічну поверхню. Геть сліпий. Рухається до правого борту, щокроку б'ється об щось із гострими виступами на рівні гомілки... *Я не хочу... як я можу... дотягтися назад... голіруч... а що, коли...*

Щось вищить праворуч — щось механічне, — він підскакує, вдихає, втягує крізь зуби холод, у спині та руках танцюють м'язи, пересмикуюються... дістається якоїсь циліндричної перепони... може, це генератор... нагинається і починає... Його рука намацує цупку тафту. Відсмикує руку, випростовується, б'ється головою об щось гостре... хочеться відповзти назад до трапа, але він уже зовсім не орієнтується... сідає навпочіпки, обертається, повільно... *хоч би це закінчилося, хочбицезакінчилося...* Але його руки, мацаючи палубу, повертаються до слизького атласу.

— Ні. — Так: гаплички і петлі. Він ламає ніготь, намагаючись від них звільнитися, але марно... мереживо його не відпускає, впевнено, як змія, заплутуючи, зв'язуючи кожен палець...

— *Ні...* — Він наполовину зводиться, знову втикається у щось головою. Крижані маленькі стегна у вологому шовку черкають його обличчя. Пахнуть морем. Він обертається, і його шмагає по щоці довге мокре волосся. Хай би куди він тепер хотів рушити... холодні соски...

глибокий проділ між сідницями, парфуми і лайно, а ще запах солоної води... і запах чого... чого...

Коли знову вмикається світло, Слотроп стоїть навколішки, обережно дихає. Знає, що доведеться розплющити очі. Тепер відсік смердить пригаслим світлом — смертними можливостями світла, — як тіло у лиху годину відчуває реальні шанси зазнати болю, справжнього і жахливого, просто за порогом... Брунатний паперовий пакунок за два дюйми від його коліна, запханий за генератор. Але що ж то мертвотно-біле і червоне витанцьовує на краю поля зору... і чи трапи назад і назовні насправді такі порожні, якими видаються?

Повернувшись на своє судно, Шпрінгер стоїть, дякує «Анубісу» з пляшкою шампанського в руках, розкручує блискучі дротики — і корок стріляє прощальним салютом. Слотропові руки тремтять, він майже все розливає. Антоній і Стефанія з містка дивляться, як судна роз'єднуються, у їхніх очах балтійське небо, її біле волосся у клаптях піни, а вилиці зліплені з туману... чоловік-хмара, жінка-імла, вони зменшуються, відчуження, тиша, назад у серце бурі.

Фрау прямує на південь уздовж іншого берега Рюгена, у протоки повз Буг. Буря не вщухає, стає темно.

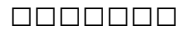
— Зайдемо у Штральзунд, — її всіяне карлючками обличчя стікає мастильно-зеленими тінями, жовтим світлом — у рубці похитується гасова лампа.

А Слотроп розмірковує: там і зйду, гайну до Куксгафена.

— Шпрінгере, що скажете? Встигнете зробити для мене папери?

— Нічого не можу обіцяти, — відказує Гергардт фон Гьолль.

У Штральзунді на пристані, під зливою і світлом ліхтарів, вони прощаються. Фрау Гнаб цілує Слотропа, Отто дарує пачку «Лакі Страйк». Стрибун відриває погляд від зеленого записника і киває головою — *auf Wiedersehen* — поверх пенсне. Слотроп іде, підіймається сходнями на мокрий *Hafenplatz*^[523], моряцькою ходою намагається урівноважити хитавицю, яка лишилася позаду, повз бонове загородження і напнутий такелаж підйомників, повз докерів нічної зміни, що переносять вантажі з рипучих ліхтерів на дерев'яні платформи, повз зігнутих сірих конячок, які цілують каміння без трави... прощання зігравають у кишнях його порожні руки...

Де Папа, чий посох розквітне для мене?
Гора спокушає парфумами й шовками,
Рабами щонайдужчими і млявим натяком
На муки перетворення на небі,

На світло чистоти — на пуга, що співають,
І батогами слід примарний б'ють.
У милості стихій її я поклик чую тут
На розі кожному, як нас вночі збирають.

Лізауриної долі за собою не полишив.
В останній сповіді навколішки стою,
Агностик в сяєві її коштовностей-лелітках...
Ось тут у вітровії прикінцевім
Нема ні пісні, ані хіті, ні вини:
Ані пентаклів, ані Чаш і Дурня теж нема...

Бригадира Пудинга ще у червні вбила кишкова паличка. Вже під самий кінець він раз у раз квилів: «ой болить болить...» Сталося це удосвіта, як він і хотів. Катъє затрималась у «Білій візитації» — тинялася прокуреними безлюдними коридорами, посеред порожніх кліток у загратованому стільнику лабораторії, наче й сама була частиною попелястого мережива павутиння, дедалі густішої пилуки та засиджених мухами вікон.

Одного дня вона знайшла коробки з кіноплівками, абияк скидані Веблі Сільвернейлом у колишньому музичному салоні — тепер у ньому стояв лиш розчухраний і нікому не потрібний віттмаєрівський клавесин із безсоромно виламаними плектрами та демпферами, струни кинули дієзити, бемолити або іржавіти під діловитими ножами негоди, що безжально проникала в усі закутки. Сталося так, що того дня Пойнтсмен був у Лондоні, працював у «Дванадцятому домі», розслаблявся на алкогольних посиденьках із гуртом промисловців. Невже він про неї забув? Невже вона стане вільною? А може, вже вільна?

Здавалося, з нічого, із порожнечі «Білої візитації», вона дістає проектор, заправляє катушку і фокусує зображення на вкритій

мокрими плямами стіні — одразу за краєвидом якоїсь північної улоговини, де вибрикували недоумкуваті аристократи. У будиночку Пірата Прентіса, що в Челсі, Катъє бачить білявку із настільки дивним обличчям, що впізнає середньовічні кімнати раніше за себе.

Коли вони... ага, того дня, коли Осбі Філ обробляв гриби *Amanita*... Зачарована, добрих двадцять хвилин вона споглядає себе у до-ПОТОКових метаннях. Навіщо це їм узагалі було потрібно? Відповідь на кіноплівці, і знаходить вона її досить швидко — Восьминіг Григорій у басейні втуплюється у зображення Катъє на екрані. Частина за частиною: миготливий екран, монтажні склейки Восьминога Г., витріщається — на кожній машинописна дата, проглядається покращення в істоти набутого умовного рефлексу.

Під кінець усього цього незрозуміла вклейка, очевидно, кінопроба не когось там, а самого Осбі Філа. Є звукова доріжка. Осбі нашвидкуруч складає сценарій для кіно під назвою:

СКНАРІСТЬ НАРКОШІ

Починаємо з Нельсона Едді, що співає на задньому плані:

Скнарість наркоші,
О, скнарість наркоші!
Страшенно огидна, огидна як воші!
Якщо тобі добре щодня,
То з тебе буде гарна свиня,
Коли лиш пізнаєш ти СКНАРІСТЬ НАРКОШІ!

У напрямку містечка трюхикають два змучені дорогою ковбої, Бейзил Ратбоун і С. З. «Мазунчик» Сакалл. Коли в'їжджають у місто, дорогу їм заступає Карлик, що грав головну роль у «Потворах». Говорить із німецьким акцентом. Він — шериф містечка. На собі має величезну золоту зірку, яка майже повністю закриває груди. Ратбоун і Сакалл з дивними усмішками на обличчях натягують поводи.

РАТБОУН: Такого просто бути не може, *ну ніяк*, правда?

САКАЛЛ: Хуу, хуу! Аякже, може, *торгчок* ти дурний, забахато зжер тохо *кектусу*, що тргафився дрогою. Тра бульо спргобуваті тої файної трафки, шчо і я, хіба недобрге я тобі кажю...

РАТБОУН (*з роздратованою Знудженою Усмішкою*): Благаю — мені тільки єврейської мамці не вистачало. І так знаю, що справжнє, а що ні.

(Карлик тим часом змінює одна по одній пози крутого хлопця і вимахує цілим оберемком величезних кольтів).

САКАЛЛ: Кохде так бахато їдиш доргогами — *ти знаєш, якими доргогами*, хіба ні, пляксивий бояхусе, — як я їшджу, то вітргазу відргізниш спргавшнього карлікового шергифа від халютсинатсій.

РАТБОУН: Я навіть не знав, що такі бувають. Ти, видно, скрізь по Території бачив карликових шерифів, бо в іншому разі не зміг би вигадати таку категорію. А-ачи як? Знаєш, ти досить вправний, аби утнути і не таке.

САКАЛЛ: Забуф сказати: «Старгий ти пашкуда».

РАТБОУН: Старий ти паскуда.

Обоє регочуть, виймають револьвери й обмінюються кількома жартівливими пострілами. Розгніваний Карлик метушиться туди-сюди, розкидає верескливі вестернізми з німецьким акцентом на кшталт: «Це містечко затісне для нас двох!»

САКАЛЛ: Ну шо, мі *оба* його *бачім*. Значіт, справжній.

РАТБОУН: У нашому світі, друже, спільні галюцинації після косяка — не диво.

САКАЛЛ: Хто кажі, шчо це *спільна* галюцинація? Гуу, гуу! Якбі то буля галютсінатсія — а я не кажу, шчо це є галютсінатсія, — то це від кактус-пейот. Або, може, від дурману смергдючохо...

Така захоплива бесіда триває півтори години. Жодної монтажної склейки, Карлик весь час украй активний, реагує на численні вишукані, а іноді блискучі й уїдливі фрази в їхній розмові. Час від часу коні серуть у пилюку. Незрозуміло лишень, чи усвідомлює Карлик, що обговорюють його реальність, — ще одна майстерна двозначність. Нарешті Ратбоун із Сакаллом доходять спільної думки, що єдиним способом владнати суперечку є убити Карлика, який здогадується про їхній намір і з лементом дає драла вулицею. Сакалл регоче настільки нестримно, що падає з коня у ясла, а глядача радують останнім великим планом усмішки Ратбоуна — усмішки дуже непевної. Пісня фінального затемнення:

Якщо тобі добре щодня,
То з тебе буде гарна свиня,
Коли лиш пізнаєш ти СКНАРІСТЬ НАРКОШІ!

І короткий епілог, у якому Осбі намагається пояснити, що, безперечно, у сюжет треба якось вплести елемент «Скнарості», щоб виправдати назву, але стрічка закінчується посеред «е-е...»

Катъє спантеличена, але на посланнях вона знається. Імовірно, якийсь таємний друг у «Білій візитації» — мабуть, сам Сільвернейл, не надто відданий Пойнтсменові та почту, — навмисно підклав кінопробу Осбі Філа саме сюди, де вони були певні, що вона її знайде. Дівчина перемотує і знову переглядає стрічку. Осбі дивиться простісінько у камеру, просто на неї, жодної тобі безглуздої наркоманської дурні, він *грає*. Помилки нема, це і є послання, і його код вона незабаром розгадає. Припустімо, Бейзил Ратбоун уособлює Осбі, С. З. Сакалл може бути містером Пойнтсменом, а карликовий шериф — темним огромом Схеми, загорнутим в один невеличкий пакуночок: зменшена, видима мішень. Пойнтсмен стверджує, що вона нереальна, але Осбі знає ліпше. Пойнтсмен опиняється у смердючих яслах, а змова/Карлик — переляканий, у пилюці. Пророцтво. Підказка. Вона повертається до своєї відчиненої камери, складає речі до сумки і виходить з «Білої візитації» повз нестрижені декоративні живоплоти, що відростають до природного стану, повз божевільних із мирних часів, вони повернулися і спокійно вигріваються на осонні. Колись під Шевенінгеном із такою ж надією на втечу вона йшла дюнами повз водогінні споруди, квартали нових багатоквартирних будинків, що замінили знесені нетрі, в опалубці ще бетон не висох — линула беззахисною тінню, так давно, на побачення з Піратом біля вітряка «Ангел». Де він тепер? Невже досі у Челсі? Чи він взагалі ще живий?

У будь-якому разі, Осбі вдома, жує спайс, курить траву, нюхає коку. Залишки військових запасів. Один грандіозний спалах. Не спав уже три дні. Він променисто всміхається до Катъє, сонце первісних барв б'є з його голови, він розмахує голкою — щойно з вени, — зубами затягує трубку, величезну, як саксофон, нацуплює на голову мисливську шапку, яка не здатна притлумити його сяєво.

— Шерлок Голмс. Бейзил Ратбоун. Я мала рацію, — задихана, бухає сумку долі з глухим стуком.

Аура пульсує, скромно кланяється. Він і сталь, він і сириця, він і піт.

— Добре, добре. Син Франкенштейна там теж є. Мені б хотілося, щоб ми говорили прямо, але...

— Де Прентіс?

— Пішов шукати транспорт. — Веде її до задньої кімнати, обладнаної телефонами, корковою дошкою з пришпиленими нотатками, столами з картами, розкладами, «Вступом до сучасної мови гереро», історіями корпорацій, катушками звукозаписного дроту. — Наразі тут не дуже чисто, але справи просуваються, лялю, справи просуваються.

Чи ж це те, про що вона думає? Скільки разів пробуджена і відкинута, бо не варто сподіватися, аж так сильно сподіватися? З погляду діалектики, рано чи пізно має виникнути протидія... Катьє, мабуть, ніколи не була достатньо політичною, ніколи не була достатньо впевненою, щоб мати віру, що постане... що постане навіть з усією владою на іншому боці, що постане насправді...

Осбі витягнув складані стільці, тицяє чималу пачку мімеографічних копій.

— Дещо з цього тобі варто знати. Не хочемо тебе квапити, але ясла вже чекають.

І щойно його модуляції протекли крізь кімнати прегарними (і якийсь час досить бентежними) експозиціями бугенвілійно-персикової червоності, здається, що Осбі на мить стабілізується у такого собі не вповні від світу сього героя втраченої вікторіанської дитячої книжки, бо на соту версію того самого запитання відповідає:

— Просто у Парламенті Життя настає час поділу. Ми тепер у коридорах, які самі й обрали, і рухаємося до Трибуни...

□□□□□□

Люба матусю, сьогодні я кількох людей вирядив до Пекла...

Фрагмент із того, що вважається «Євангелієм від Томи»

(оксірінхський папірус, № засекречено)

І хто б подумав, що тут стільки людей? У цій неспокійній споруді вони безперервно з'являються, збираються групами, заглиблені у роздуми, ходять поодиночі або розглядають картини, книжки, експонати. Здається, що це якийсь дуже різнобічний багаторівневий музей, а нові крила відростають, як жива тканина, — хоча, якщо все це і розростається до якоїсь кінцевої форми, то ізсередини цього не бачать. У деякі зали заходиш на свій страх і ризик, біля входів стоять вартові й дуже чітко дають це зрозуміти. Рух коридорами відбувається без тертя, ковтальний і швидкий, часто нестримний, як на ідеальних роликівих ковзанах. Частини довгих галерей відкриті морю. Є кав'ярні, де можна посидіти і подивитися на захід чи схід сонця — залежно від розкладу змін і нарад. Повз котяться фантастичні візочки з печивом, величезні, як меблеві фургони, — туди треба *зайти*,

перебрати все на незліченних полицях, і на кожній наступній наїдки глейкіші й солодші, ніж на попередній... неподалік стоять кухарі з черпачками для морозива напоготові, чекають лиш слова від цукрофільного відвідувача, щоб швиденько виліпити «запечену Аляску» будь-якого розміру і з будь-яким смаком, а тоді спритно запхати її до печі... є човники з пахлави, натоптані баварськими вершками, накриті завитками гіркувато-солодкого шоколаду, кришеним мигдалем, вишеньками завбільшки з м'ячик для настільного тенісу, попкорн у плавленому зефірі та маслі, а ще тисячі сортів вершкових помадок — від лакриці до божественності, які розпліскують на плоских камінних столах. Є іриски, їх тягнуть вручну, іноді вони витягуються поза кути, вилазять з вікон, а тоді в інший коридор — я перепрошую, шановний, не потримаєте хвильку? *Красно дякую*, — і жартун уже накивав п'ятами, кинувши Пірата Прентіса, той — новенький і досі дуже всім цим здивований, тримається за один кінець карамельного клубка, а другий може бути невідь-де... ну, він може піти за тою ниткою... просуватиметься далі з іронічним виразом обличчя, змотуючи ярди іриски, час від часу кладучи шматочок до рота — м-м, арахісове масло і меляса, — аж виявляється, що ця стежка у лабіринті — Маршрут номер Один там, де він проходить крізь серце Провидіння, прокладена так навмисно, щоб влаштувати для новачка екскурсію містом. Цей ірисковий фокус, здається, тут досить звичайний спосіб зорієнтуватися, бо Пірат час від часу перетинає шлях інших новачків... іноді доводиться попідніти, щоб розплутати пасма ірисок, що також було заплановано як добрий спонтанний спосіб знайомства новачків між собою. Екскурсія виводить Пірата у відкритий двір, де навколо одного з делегатів від Ердшвайнгьоле зібрався невеличкий натовп, галасує-сперечається з рекламним виконавчим директором — про що ж іще, як не про Питання Єресі, що вже стало камінцем у черевикові цього Зібрання, а може стати навіть каменем, через котрий воно перечепиться. Повз ідуть вуличні артисти: акробати-самоучки роблять просто неймовірні сальто на тротуарі — здається, слизькому і небезпечно твердому, хори казу видувають попури Гілберта і Саллівана, хлопчик і дівчинка танцюють не уздовж вулиці, а вгору-вниз, звичайно ж, на якихось великих сходах, де треба перечекати у черзі...

Далі змотуючи вервицю іриски у клубок, що стає уже досить важкеньким, Пірат минає Ряд Бобрової Дошки, як тут його знають: контори всіх Комітетів з трафаретними назвами над дверима — А-4... ІГ... НАФТОВІ ФІРМИ... ЛОБОТОМІЯ... САМООБОРОНА... ЄРЕСЬ...

— Певна річ, усе це ви бачите солдатськими очима: вона дуже юна, безтурботна, на голові носить безглуздий маленький капелюшок модернової дівчини, обличчя чисте і досить упевнене — саме в пору для широкоплечної і з високою талією постаті без шиї, якою всі вони тепер хизуються. Вона рухається біля нього, робить довгі красиві кроки, вимахує руками, смикає головою — тягне руку і відщипує трохи його іриски, мимоволі торкається руки.

— Для вас це сад, — припускає він.

— Так. Можливо, не такий ви і телепень.

Ах, вони таки його хвилюють — ці вільні жінки, яким ще й двадцяти нема, їхній настрій такий заразливий.

Це ж бо не-по-доб-ство,
Дух заразний, як не-роб-ство,
І вік їхній юний, от, уже-жлоб-ство...

Ходять, як ме-до-ві бджіл-ки,
Викидають гро-шей-стіль-ки,
Насміхаються з-го-ріл-ки,
І до тебе їхній Дух-дій-де!

Звідки взявся свінговий оркестр? Вона підстрибує на місці, їй хочеться танцювати джйттербаг, він бачить, як вона хоче *позбутися свого тяжіння...*

Хай-там-що почувеш з авто,
Вони прекрасні, як-ніхто,
Хай би що в ка-лен-да-рі,
Місяців дев'ять їм-на-порі! Гей,

Аркуш за аркушем гор-та-ю,
Хоч не у кліт-ці вік зба-вля-ю,
Заразний дух їхній так, я зна-ю,
Нехай Він те-бе знай-де!

Єдина контора в Ряді Бобрової Дошки, яка фізично відокремлена від інших, навмисне поставлена збоку — маленька пошарпана хатинка, з даху стримить труба від плити, у дворі розкидано поіржавілі частини автомобіля, під нетривким брезентовим навісом з патьоками — купи дров, будиночок-трейлер, його шини й одне колесо безнадійно пороз'їжджалися під потоками холодного дощу, на пошарпаній обшивці... АДВОКАТ ДИЯВОЛА, саме це написано на табличці, так, а всередині — єзуїт, що обіймає цю посаду і так само, як його колега Теяр де Шарден, проповідує супроти повернення. Торочить, що критичною масою не можна нехтувати. Щойно технічні засоби контролю досягають певного рівня, певного ступеня *поєднання* між собою, надії на свободу приходить гаплик. Слово перестає щось означати. Це переконливий приклад, який наводить Отець Рапір, певна річ, не без спалахів пишномовності, коли він сам відверто зворушений.... загалом, нема жодної потреби бути присутнім у цій конторі, тому що відвідувачі звідусіль у цьому Зібранні налаштовуються на його пристрасні демонстрації, які часто відбуваються під час святкування того, що обізнані гумористи називають «Критичною Месою» (докумекали? 1945-го мало хто допетрав, Космічна Бомба ще тремтіла у своїй передчасності, ще не була явлена Народові, тож таке поняття можна було почути тільки у гризні супервсезнайок з усезнайками).

— Так мені видається, що на сьогодні у Світі існує страшна імовірність. Ми не можемо її просто відкинути, її треба розглянути. Існує вірогідність, що Вони не помруть, що сучасний рівень Їхньої майстерності дозволить їм тривати вічно — хоча ми, безперечно, вмиратимемо, як і раніше. Джерелом Їхньої влади є Смерть. Нам нескладно було це зрозуміти. Якщо ми тут тільки раз, лиш один раз, то ми тут однозначно для того, щоб узяти все, що можемо і поки можемо. Якщо Вони взяли значно більше, і не лишень від Землі, а ще й від нас, — ну, то навіщо нам їм заздрити, якщо вони приречені на смерть, як і ми? Всі ми в одному човні, всі під однією тінню... так... так. Але

чи це воістину правда? Може, це найліпша з відомих і невідомих їхніх побрехеньок, найліпша і найретельніше поширена?

Ми змушені рухатися вперед з огляду на можливість, що помremo *тільки* тому, що цього від нас хочуть Вони, бо для виживання їм потрібен наш жах. Ми — їхній урожай...

І це мусить радикальним чином змінити природу нашої віри. Просити, щоб ми далі вірили у їхню смертність, вірити, що Вони також плачуть, бояться і відчують біль, вірити, що вони лиш прикидаються, наче Смерть — їхній Слуга, вірити у Смерть як повелителя всіх нас — це просити відваги такого ступеня, який, я знаю, поза межами моєї людськості, хоча за інших не скажу... Але замість наважитися на такий стрибок віри, ми волітимемо боротися, вимагати від тих, за кого помираємо, собі безсмертя. Нехай Вони не вмирають більше у ліжку, але, скажімо, нехай помирають від насильства. Якщо ні, ми принаймні навчимося приховувати від Них наш страх Смерті. На всякого вампіра є свій хрест, тож принаймні все фізичне, що вони забрали у Землі і в нас, можна розібрати, знищити — повернути туди, звідки воно прийшло...

Вірити, що кожен з Них особисто *помре*, — це вірити, що помре їхня система. Історія все ще має шанс на оновлення, досі діє якась діалектика. Довести їхню смертність — це підтвердити Вороття Додому. Я вказував на деякі перепони на шляху до Вороття...

Скидається на відступництво, і священник, схоже, боїться. Пірат із дівчиною його слухали, бо затрималися біля зали, куди Пірат хотів зайти. Ще незрозуміло, чи вона піде з ним. Ні, йому здається, що ні. Кімната точнісінько така, якою була в його сполоханій уяві. Рвані діри у стінах — схоже, звідти повидирали прилади — грубо заліплені тиньком. Інші, ніби чекаючи на нього, гають час за іграми, у яких біль, вочевидь, звичайна річ: Чарлі-Чарлі, квац, камінь-ножиці-папір. Із сусідніх дверей долинає хлюпання води, чоловіче хихотіння аж ніби відлунює від кахлів.

— А *тепер*, — долинає з радіо, — настав час *для*? «Мило... *впало*!» — Гучні оплески і верескливі смішки тривають неприємно довго.

— «Мило впало»? — до тонкої перегородки легким кроком підходить Семмі Гільберт-Спаесс, пхається вперед — глянути.

— Неспокійні сусіди, — зауважує німецький режисер Гергардт фон Гьолль. — Це коли-небудь скінчиться?

— Гальо, Прентісе, — киває головою чорношкірий, якого Пірат не впізнає, — здається, ми на сусідніх золотих горщиках сиділи. — Та *що* таке, хто вони всі... Його звати Сен-Жюст Гроссаут. — Більшу частину Тривалості Фірма намагалася інфільтрувати мене у Шварцкомандо. Більше нікого з таким бажанням я не бачив. Звучить дещо параноїдально, але гадаю, що був один такий... — Відверте порушення секретності, якщо це те, чим видається, дещо спантеличує Пірата.

— А як ви гадаєте... ну, чи не змогли б ви підготувати мені про все це оперативний звіт?

— Ой, Джеффри. Біда-біда-біда... — Після споглядання душевих розваг повертається Семмі Гільберт-Спаесс, хитає головою, витріщені левантійські очі дивляться на кінчик носа. — Джеффри, щойно ти отримаєш *бодай якийсь* звіт, усе зміниться. Можемо все спростити, наскільки захочеш, але ти настільки втратиш у деталізації, що воно того не варте, на правду, не варте. Роззирнися, Джеффри. Добре порозглядай, і побачиш.

Пірат із подивом бачить сера Стівена Додсон-Трака, стрункого і підтягнутого, яким його зроду не бачив. Чоловік *дієвий у спокої*, як вправний самурай, — щоразу, коли розпочинає з Ними сутичку, цілком готовий до смерті — без страху та каяття. Дивовижна переміна. Пірат починає сподіватися на краще.

— Коли ви на вернулися? — Він знає, що сера Стівена таке питання не образить. — Як це сталося?

— Ой ні, не дозволяйте *йому* себе дурити. — А це ще хто такий із зализаним помпадуром, начесаним так, наче ще одна фізіономія вивищується над тією, в якій упізнається зім'ята, побита душа бійця, який не тільки навмисне здавав бої на рингу, але й болісно про це роздумував, падаючи на поміст. Це Джеремія «Милосердний» Еванс, добре відомий політичний сексот з Пембрука. — Ні, наш маленький Стіві наразі ще не *цілком* готовий до святості, чи не так, мій хлопче? — Грайливо поплескуючи його, ніби в клубі, по щоці: — Га? га? га?

— Аякже, мене кинуть до таких, як ви, — неприязно відповідає лицар. Хоча важко сказати, хто кого провокує, бо Милосердний Еванс

заводить пісню, ох, і хріновий з нього співак, не робить, так би мовити, честі своєму народові...

За пересічного молися стукача,
Він, як і ти, з манди, почав стеєю своєюю...
І хай добрішим буде сміх,
Сексоти смертні, й так у всіх —
Від Кілкенні до К'ю...
Тому, коли зітхнеш собі тихенько,
Спитай себе: а як він там?
Чи гірше продати
За жменю злата,
Ніж все життя зітхати сам на сам^[524]?

— Навіть не знаю, чи мені тут сподобається, — Пірат, у якого починають виникати неприємні підозри, нервово озирається.

— Найгірше — це сором, — каже йому сер Стівен. — Його треба пережити. Наступний крок — скажу як старий служака, хоча і дійшов тільки сюди, — здолати сором у собі. Зараз я працюю над вправою «Природа Свободи», розумієте, розмірковую над тим, чи бодай *якісь* мої дії були насправді моїми, а чи завше я робив те, що їм хотілося, аби я робив... незалежно від того, у що я *вірю*, бачте... Мені для роздумів підкинули давню проблему — Радіокерування-Вживлене-У-Голову-При-Народженні, гадаю, щось на зразок коана. Це доводить мене до божевілля, справжнісінька клініка. Я схильний вважати, що саме в цьому вся і заковика. І хто знає, що буде *далі*? Боже-Боженьку, того я не дізнаюся, безперечно, поки не впораюся з цією... Не хочу у вас так, з порога, відбивати бажання...

— Ні-ні, мене інше цікавило... ваше товариство — це що, тепер моя Група, чи як там? Мене сюди *направили*?

— Так. І ви вже розумієте чому?

— Боюся, що так. — Попри все, зрештою, люди вбивають одне одного, і Пірат завжди був одним із них. — Я ще сподівався... ох, по-дурному, але сподівався на якийсь милосердя... але я був у цілодобовому кінотеатрі за рогом Галлаго-М'юз, на перехресті із зайвою вулицею, ну, тією, що не завжди помічаєш, бо прокладена під

дуже несподіваним кутом... мені доводилося не надто приємно гаяти час, якийсь отруєний, металічний був час... смерділо чимсь кислим, наче коноплі палили... мені хотілося десь посидіти, а їм байдуже, хто ти насправді, що їси, скільки спиш або з ким... з ким зустрічаєшся...

— Прентісе, та все нормально, — це Сент-Жюст Гроссаут, якого інші кличуть «Сем Джус», коли хочуть заткнути, і часом стається так, що ніщо не рятує, крім відвертого хуліганства.

— Я... просто не можу... маю на увазі, якщо це правда, тоді, — смішок, який так боляче пробивається з горлянки, — тоді я надарма перекинувся, хіба не так? Маю на увазі, якщо насправді не перекинувся...

Поголос дійшов до нього під час перегляду урядового кіножурналу. ВІД ПЛАЦА-ТА-КИНДЖАЛА ДО ВАС-ТУТ-НЕ-ЛЕЖАЛО — мерехтіла блискітками назва до всіх душ, що оклигували і зібралися провести ще одну довгу ніч у кіно без розкладу сеансів — план невеличкого натовпу, який витріщається в запорошену вітрину десь на задвірках Іст-Енду, крім тамтешніх мешканців ніхто про них і не знає... позаду повзе догори, наче альпійський луг, перехняблений вибухом бальний паркет руїни, але він хиткий, ідеш, наче по сітці батута, досередини хиляться потиньковані колони, нагорі перехнябилася мідна клітка ліфта. А просто перед ними за потрощеними залишками скляної вітрини звивається напівголе, вошиве, волохате створіння, частково людиноподібне, страшенно бліде, роздирає виразки на обличчі і животі, пускає собі кров, дере і шкрябає чорними від багна нігтями.

— Щодня на Смітфілдському ринку Люцифер Амп дає вистави. І це не дивно — чимало демобілізованих матросів і солдатів стали на службу суспільству, аби хоч якось зводити кінці з кінцями. Незвичайним у цьому є те, що містер Амп служив оперативником у *Відділі Особливих Операцій*...

— Як не дивно, нічогенька забава, — коли камера переходить до великого плану означеної особи, — вже за тиждень розібрався, що до чого...

— Тепер маєте відчуття приналежності, не як раніше, коли тільки прийшли, а чи... вас досі не прийняли?

— Вони... ага, люди, ну, люди чудові. Просто прегарні. Ні, тут жодних проблем.

Якоїсь миті з катедри за Піратовими плечима долітає запах спиртного і тепле дихання, а тоді Пірата попліскують по плечу.

— Чуєте? «Служив». Ото розкіш. Ніхто ще не йшов із Фірми живим, жодного разу за всі часи — і ніхто ніколи не піде. — Вимова людини з вищого світу, до якого Пірат залюбки міг би прагнути у безтямній юності. Коли він зважився озирнутися, гостя вже не було.

— Вважайте це каліцтвом, Прентісе, як будь-що, як ампутована нога або малярія... з цим можна жити... якимось обходяться, звикають...

— *Бути под...*

— Та все гаразд. Бути?..

— Бути подвійним агентом? «Обходитися»? — придивляється до інших, вираховує. Здається, тут кожен *щонайменше* подвійний агент.

— Так... ви тепер тут, з нами, — шепоче Семмі. — Приберіть з дороги сором і шмарклі, юначе, терпіти *таке* надто довго ми не звикли.

— Це *тінь*, — вигукує Пірат, — це довічна робота в тіні.

— А подумайте про свобо-ду, — каже Милосердний Еванс. — Я навіть сам собі не можу довіряти, хіба ні? Чи ж буває людина вільнішою, ніж коли її може продати будь-хто? Навіть вона *сама*, розумієте?

— *Я такого не хочу...*

— У вас нема вибору, — відповідає Додсон-Трак. — Фірма чудово знає, що ви прийшли саме сюди, і тепер вони очікують докладного рапорту. Або на добровільних засадах, або на інших.

— Але я б ні за які... Я б ніколи їм не сказав... — А ось їхні для нього усмішки, навмисне жорстокі, щоб він хоч трохи отямився. — Ви що, ви мені справді не довіряєте?

— Ні, звичайно ж, — каже Семмі. — А от ви, тільки чесно, повірили б комусь із нас?

— Звичайно, ні, — шепоче Пірат. Тут уже зачіпають його особисте, нічиє інше. Але навіть на цей перехід Вони легко можуть вплинути, як на перехід будь-якого клієнта. Зовсім неочікувано Пірат таки пускає сльозу. Дивно, він ще ніколи не плакав так на людях, але тепер розуміє, де опинився. Зрештою, доведеться-таки помирати у забутті, не допомігши жодній душі: без кохання, без пошанівку, довічно без довіри, довіку без виправдання — лишитися внизу із Претерітами, його бідолашна честь утрачена, вже не віднайнеш, не викупиш.

Він плаче за людьми, місцями, речами, залишеними позаду: за Скорпією Моссмун, що живе у Сент-Джонз-Вуді серед нотних зошитів і нових рецептів із невеликою зграєю ваймаранерів, чію расову чистоту вона збереже за будь-яку ціну, зі своїм чоловіком Клайвом, що показується лише вряди-годи. Скорпія живе за кілька хвилин поїздки на метро, але для Пірата втрачена назавжди, і повернути назад неможливо ні для кого з них... за людьми, яких доводилося зраджувати, виконуючи обов'язки перед Фірмою, за англійцями й іноземцями, за надзвичайно наївним Іоном, за Гонгілакісом, за Дівчиною-Мавпочкою та сутенерами у Римі, за Брюсом, який згорів... за ночами у партизанських горах, коли він був одним-єдиним із запахом живих дерев, по вуха закоханий у незаперечну красу ночі... за призабutoю дівчиною на ім'я Вірджинія з Мідленду та їхньою ненародженою дитиною... за покійною мамою і вмираючим татом, за безневинними та дурнями, які йому наразі *довіряють*, за бідними личками, приреченими, немов собаки, що так доброзичливо дивилися з-за дротяних загорож і міських собачих притулків... плаче за майбутнім, яке він уже бачить, бо саме від цього так безнадійно і холодно. Його переводитимуть з одного душевного піднесення до іншого, він стоятиме на зібраннях Обраних і засвідчуватиме випробовування нової Космічної Бомби... «Ну, — розумне старе обличчя простягає йому окуляри з чорними лінзами, — ось і ваша Бомба...» — відтак повертається і бачить її густий жовтий вибух внизу на пляжі за багато ліг тихоокеанських хвиль... торкається знаменитих найманих убивць, так, на правду доторкається до їхніх рук і лиць... і одного дня збагне, як давно, ще на початку гри, уклали угоду щодо його власного життя. Ніхто не знає точно, коли завдадуть удару — щоранку, до відкриття ринків, ще навіть до молочників, Вони вносять зміни і вирішують, чого буде достатньо цього дня. Щоранку ім'я Пірата буде у списку, а одного ранку воно опиниться майже нагорі. Він намагається сміливо глянути цьому факту у вічі, хоча його переповнює жах настільки чистий, настільки холодний, аж якусь хвилю йому здається, що зараз він зомліє. Потім, трохи очунявши, набравшись мужності перед наступною операцією, він гадає, що вже позбувся сорому, як і казав сер Стівен, так, сором він здолав, але тепер стає страшно, тривожно не за щось там, а за власний зад, свій дорогоцінний, приречений, власний зад...

— А для мертвих місце знайдеться? — Він чує запитання, ще не бачивши тієї, що питає, до кінця не розуміє, як їй вдалося зайти до кімнати. Від усіх інших тепер віє чоловічими ревнощами, похмурим холодком на зразок жінка-на-борту-кепська-прикмета. І Пірат лишається наодинці з нею та її запитанням. Подає їй моток карамельної нитки, який носить при собі, такий самий телепень, як і молодий Поркі Піг, що подає йому заведену анархістську бомбу^[525]. Люб'язностей не буде, вони тут, щоб поділитися болем і кількома істинами, але все у відстороненому тогочасному стилі:

— Та ну, — в яку ще дурнувату халепу, на її думку, вона вскочила? — ви не мертві. Б'юся об заклад, і не тільки фігурально.

— Я мала на увазі, чи дозволять мені привести із собою мертвих, — пояснює Катьє. — Зрештою, вони і є моїми вірчими грамотами.

— Знаєте, мені подобається Франс ван дер Гроов. Ваш пращур. Той, що з додо.

Це не зовсім те, що вона мала на увазі, кажучи «мертві».

— Йшлося про тих, хто своєю смертю завдячує безпосередньо мені. Крім того, якби сюди зайшов Франс, ви б його обступили, так, усі до єдиного, аби переконатися, що він розуміє, наскільки винен. У світі цього бідолашного чоловіка є нескінченна кількість додо — навіщо розповідати йому про геноцид?

— А ти могла б йому дещо про це розповісти, правда, дівчинко? — глузливо посміхається немюзичний Еванс, валлійський виказувач.

Пірат насувається на Еванса, піднявши руки, як салонний заводіяка, але втручається сер Стівен:

— Тут про таке завжди торочать, Прентісе, ми загартовані хлопці. Ліпше навчіться це *використовувати*. Ніхто не знає, чи ми тут надовго, адже так? Панянка забезпечила себе всім належним захистом, тож, як мені видається, їй не потрібне ваше заступництво.

Що тут скажеш, його правда. Вона кладе теплу долоню Піратові на руку, двічі киває головою і зніяковіло сміється.

— Усе одно мені приємно вас бачити, капітане Прентіс.

— Ви тут одна така, майте на увазі.

Вона лиш зводить брови. *Таки* бовкнув дурницю. Докір або якесь запізніле бажання чистоти розходить по його тілу, як наркотик.

— Але... — аж сам дивується, починає *падати* їй до ніг, як рушнична піраміда, потрапляє у поле її тяжіння, відстані відкинуто, коливання безвимірні. — Катьє... *якби ж я ніколи не міг вас зрадити...*

Він упав, вона втратила незворушність. Зачудовано дивиться на нього.

— Якби навіть ціна за це була... зрадити інших, завдати болю... або вбити інших, це не мало б значення, кого або скількох, ну, якби я тільки був вашим щитом, Катьє, вашим найбільшим...

— Але це ті гріхи, що можуть ніколи й не статися. — Вони стоять і торгуються, наче двійко сутенерів. Вони хоч розуміють, на кого схожі? — *В цьому* легко заприсягтися, воно нічого не вартує.

— Тоді навіть ті гріхи, які я вже скоїв, — заперечує він, — так, я скоїв би їх знову...

— Але й цього ви не можете — якимось дешево обходиться. Га?

— Я можу повторити схеми, — він нещадніший, ніж би їй цього хотілося.

— Подумайте... — пальці торкають його волосся, — *подумайте* про все, що зробили. Подумайте про всі свої «вірчі грамоти», про всі мої...

— Але наразі це єдине, що ми *маємо*, — вигукує він, — лише цей дар недовіри. Із ним доведеться будувати геть усе... роздавати, як прокурори роздають свободу.

— Філософ. — Усміхається. — Ви ніколи таким не були.

— Либонь, через постійний рух, я ніколи не почувався *таким нерухомим*. — Тепер вони торкаються одне одного, ненав'язливо, пересилюючи подив...

— Мій молодший брат, — (Пірат розуміє, який зв'язок вона встановила), — пішов з дому вісімнадцятирічним. Ночами я любила дивитися, як він спить. Його довгі вії... настільки невинні... дивилася годинами... Дістався Антверпена. А незабаром уже вештався з іншими круг церков. Розумієте, що я маю на увазі? Юні католики, хлопчаки. Обозні прилипали. Багато хто з них приохотився до спиртного. Вибирали священника і ставали його вірними псами — буквально чекали всеньку ніч у нього під дверима, аби поговорити, щойно він встане з ліжка, ще свіжий після сну, інтимні запахи ще не вивітрилися зі складок його одягу... божевільні ревності, щоденна штовханина за вигідніше місце, за милість того чи того отця. Луї почав ходити на

зібрання рексистів^[526]. Якось пішов на футбольне поле і почув, як Дегрель каже людям, що вони мають дозволити потопу змити їх, мають діяти, діяти, а інші — самі по собі. Незабаром мій брат вийшов на вулицю з мітлою — разом з іншими насмішкуватими юними грішниками з мітлами... а тоді вступив у Рекс, «царство абсолютних душ», і останнє, що я про нього чула — він в Антверпені, живе з якимсь старшим чоловіком на ім'я Філіп. Я загубила його слід. Колись ми були дуже близькими, нас мали за двійнят. Коли почалися масовані ракетні удари по Антверпену, я вже знала, що це не випадково...

Ну що ж, Пірат сам нонконформіст^[527].

— Але я розмірковував про згуртованість вашої Церкви... вклякаєте, і вона про вас дбає... коли ви дієте політично, щоб спільним пориванням узяти і піднятися...

— У вас такого теж не було, правда? — Дивиться на нього... — Ніяких чудесних відмовок. *Ми все робили самі.*

Ні, зрештою, від сорому не втечеш — принаймні тут, — його доведеться ковтати гидким і грудкуватим, жити зі щоденним болем.

Не вдаючись до роздумів, він опиняється в її обіймах. Не задля розради. Але якщо він повзтиме по зубцях храповика, одне по одному, часом просто необхідний затишок людського дотику.

— На що це було схоже, Катъє? Я бачив організоване зібрання. Хтось інший побачив там сад... — Але він знає, що вона скаже.

— Там не було нічого, голе місце. Мало не цілий день я шукала ознаки життя, а тоді нарешті почула всіх вас. — І вони пішли на балкон — елегантна балюстрада, їх не побачать ні ззовні, ні зсередини, а під ними на вулицях — на вулицях, які вони вже втратили, — снує Народ. Тут для Пірата і Катъє проходить короткий сегмент значно довшої хроніки — анонімної «Як я полюбив Народ». «Вона звалася Бренда, того ранку її обличчя було пташкою під захисним вищиром авто на дощі, вона вклякла і робила мені мінет, а я кінчав на її груди. Її звали Лілі, минулого серпня їй виповнилося 67, вона вголос читала етикетки на пивних пляшках, ми злягалися у стандартній англійській позі, а вона плескала мене по плечах і шепотіла: «Гарний друг». Його звали Френк, його волосся закручувалося кудись назад, очі були колючі, але приємні, він крав на складах Американської Армії, трахав мене у сраку, і коли кінчав, я теж кінчав. Її звали Франжібелла, була чорною, все обличчя подовбане виразками, хотіла грошей на дозу, її

відкритість була гадиною в моєму серці, я робив їй кунілінгус. Його звали Аллан, сідниці мав засмаглі, я запитав, де ти знаходиш сонце, він відповів, що сонце за рогом, я притиснув його до подушки і грав у сраку, а він плакав від любові, аж поки мій змащений поршень нарешті не вибухнув. Її звали Ненсі, мала шість років, ми зайшли за стіну біля вирви, повної уламків з руїн, вона терлася і терлася об мене, її дитячі маленькі стегна то притискалися до моїх, то відхилялися, оченята заплющені, гарненькі маленькі ніздрі безперервно роздималися, схил з уламків руїн стрімко сповзав просто перед нами, ми похитувалися на самому краю, знову і знову, дуже так вишукано. Її звали...» — ну, все це і багато чого іншого проходить перед нашою молодою парою, достатньо довго, щоб дати їм зрозуміти, що наміри хтивого Аноніма — не що інше, як мегаломанський генеральний план статевого кохання з кожним представником Народу у *Світі*, а коли кожен якимось чудодійним чином нарешті буде залучений до нього, *це* й стане приблизним визначенням «любові до Народу».

— Отак вам, махінатори у Службах, — Пірат хоче додати у свій голос гумору, проте йому не вдається. Тепер він обіймає Катьє так, наче за мить залунає музика і вони пустяться у танець.

— Але Народ тебе ніколи не полюбить, — шепоче вона, — або мене. Буде їм добре чи погано, ми *завжди* лишатимемося для них поганями. Ти розумієш, хто ми?

Він криво всміхається, як людина, що вперше розіграє якусь виставу. Розуміючи, що після цього руху вже не зупинитися, що це настільки ж безповоротно, як узяти пістолет, він підводить обличчя і дивиться вгору крізь далекі нашарування, *milieux* ^[528] злочинних душ, відворотні рекламні кольори від аквамарину до бежевого — безрадісні, як сонце у день, коли хочеться дощу, на брязкітливую діяльність і суєту рівнів, вони тягнуться далі за ті, які цієї миті можуть бачити Пірат або Катьє, він підносить довге, гріховне, назавжди скам'яніле обличчя до ілюзії неба, до реальності тиску і тягаря згори, до твердості й абсолютної жорстокості, коли ж вона ховає обличчя у зручній западині між його плечем і грудьми, на її обличчі — мир і жах, з яким вдається досягти перемир'я, і поки захід сонця триває — такий захід, що ненадовго надає спорудам світлої сіризни, спопелілої світляної половини, мекає поверх їхніх обводів у дивному, схожому на полум'я ковальського горна, палахкотінні на заході; тривога перехожих, що

через маленьку вітрину споглядають кепсько освітленого ювеліра, який за роботою біля вогню не звертає на них уваги, а вони злякані, бо видається, наче світло цього разу може піти назавжди, а ще більше, бо негаразди зі світлом — це справа загальна, *всі інші на вулиці теж це бачили...* потроху сутеніє, оркестр у залі, якщо дослухатися, грає мелодію стриману та сувору... і ось таки зажевріли свічники... у печах сьогодні доходить-допікається Телятина по-флорентійському, напої за рахунок Закладу, а п'яні співають у гамаках:

У су-тінках світ діловий!

Ніхто не знає, куди туфлі наші зрання ступали?

Ніхто не знає, скільки друзів вночі наших ридало?

І тепер ми удвох,

Мугикаєм пісню, не дивлячись в очі...

Танцюй у сутінках, спокій лови,

У танці забудеш кошмари но-чі...

І вони танцюють, хоча раніше Пірат цього не вмів, ну, щоб варто було про це згадувати... вони рухаються і відчують зв'язок майже з усіма іншими, і хай ніколи не почуватимуться до кінця розкутими, це все ж не стояти по стійці «вільно»... вони розчиняються у гонитві й вихорі танцювальної Претеріції, а їхні обличчя, симпатичні кумедні обличчя, які вони вбрали на бал, блякнуть, як блякне невинність, суворо кокетуючи і намагаючись бути доброю...

□□□□□□

У горловинах вузьких *gassen* загусає туман, у повітрі витає запах солоної води. Бруковані вулиці мокрі після нічного дощу. Слотроп прокидається у вигорілій слюсарній майстерні під етажеркою з ключами від загублених замків. Зашпортуючись, виходить надвір, знаходить помпу між цегельними стінами і стулчастими вікнами, з яких ніхто не дивиться, засовує голову під трубу і качає воду — поливає голову, поки не вирішує, що досить. Рудий кіт з нявчанням випрошує сніданок, переслідує його від дверей до дверей.

— Вибачай, друже. — Скидається на те, що сніданок не світить їм обом.

Слотроп підсмикує чичерінські штани й іде з міста, залишаючи безверхі вежі та подзьобані зеленню мідні бані, високі фронтони і червону черепицю плавати в тумані, іде на порожній підводі з жінкою-фірманом. Рудуватий чубчик коня розвівається і підстрибує, туман осідає десь позаду.

Цей ранок, мабуть, схожий на ранок, який бачили вікінги, коли пливли цією величезною старицею на південь, аж до самої Візантії, і вся Східна Європа була для них відкритим морем: сірими та зеленими хвилями накочуються поля... ставки й озера без видимих меж... вигляд живої людини на тлі океанічного неба, навіть військової, тішить, як вітрило по довгих днях морського переходу...

Народи переселяються. Великий безкордонний потік. Вигнані поляками *Volksdeutsch*^[529] з-за Одера прямують до табору в Ростоку, поляки тікають від люблінського режиму, інші повертаються додому, очі сторін під час зустрічі ховаються за вилицями, очі значно старші за причину переселення. Естонці, латиші, литовці знову рушають у похід на північ, ветха вовна у темних клунках, черевики зношені, співати надто важко, розмови безцільні, німці з Судет і Східної Пруссії курсують між Берліном і таборами переселенців у Мекленбурзі, чехи та словаки, хорвати і серби, тоски і геги, македонці, мадяри, волохи, черкеси, сефарди, болгары перемішані й вихлюпуються через вінця Імперського котла, зіштовхуються, труться одні об одних довгі милі, а потім ковзають далі, занімілі, байдужі до всіх імпульсів, окрім найглибших, мінливість надто глибоко під збитими ногами, щоб мати якісь обриси, зі смугастого табірною одягу стирчать білі кістляві зап'ястя і щиколотки, хода в злежаній пилюці легка, наче у водоплавного птаха, каравани циган, вісі та чеки ламаються, коні падають, родини кидають вози на узбіччі, щоб інші могли перебути в них ніч або день над білими від спеки автобанами, поїзди напхані так, що з вагонів звисають пасажири, стукотять понад головою, тиснуться набік, пропускаючи військові ешелони, понурі від болю білогвардійці прямують на захід, колишні військовополонені казахи крокують на схід, ветерани вермахту з інших земель старої Німеччини такі ж чужі у Пруссії, як і цигани, несуть старі ранці, загортаються у вцілілі армійські ковдри, на кожній куртці на рівні грудей нашито блідо-зелений трикутник землероба, підскакує, плине, вечорової пори виглядає полум'ям свічки в якійсь релігійній процесії, — сьогодні

тримають курс наче на Ганновер, дорогою збиратимуть картоплю: вони вже місяць ганяються за неіснуючими картопляними полями...

— Розорили, — поряд, спираючись на довгу скіпку від залізничної шпали замість ціпка, кульгає колишній сурмач, його інструмент, неправдоподібно новий і блискучий, теліпається на плечі, — спустошили SS, *Bruder*^[530], *ja*, всенькі картопляні поля, курва, а нащо? Задля спирту. Не пити, ні, для ракет. А ту бульбочку ми тепер могли б з'їсти, а спирт могли б випити. Просто в голову не лізе.

— Що, ракети?

— Ні! Що SS картоплю збирали! — роззирається, сподіваючись на ха-ха. Але ніхто не зважає на теревені такої не надто поважної особи. Вони — піхота, вміють покуняти на марші, у належний ранковий час викотяться з узбіччя на дорогу — нечутно виварений гарячими ночами осад миттевостей дорожньої алхімії, довгі розтріпані вихори: костюми у тонку смужку з намальованими на спині хрестами, подерті флотські й армійські мундири, білі тюрбани, непарні шкарпетки або взагалі ніяких, сукні в клітинку, грубі хустки з немовлятами всередині, жінки у дірявих на колінах армійських штанях, покусані блохами брехливі собаки бігають зграями, на тачках купи дрібних меблів з обдертим шпоном, саморобні шухляди, які вже нема куди засунути, трофейні кури, живі та мертві, духові інструменти і скрипки в обшарпаних чорних футлярах, покривала, гармонії, високі підлогові годинники, скриньки з інструментами для столярки, годинникарства, кушнірства, хірургії, картини з рожевими доньками у білих сукеночках, з кровоточивими святими, помаранчево-рожевими і фіолетовими заходами сонця на морі, оберемки злежаних боа із намистинками очей, усміхнені ляльки з несамовито червоними вустами, альгеєрівські солдатики заввишки дюйм із четвертю, всі до єдиного у кремових, золотих і блакитних кольорах, жмені сторічних агатів, вимочених у меду, який тішив ще прадідівські язики, нині вже давно спорохнявілі, а потім у сірчаній кислоті задля обвуглених смужок — від брунатного до чорного впоперек кожного камінця, безсмертні фортепіанні концерти, пробиті на нотних катушках *Vorsetzer*^[531], чорна білизна зі стрічками, столове срібло, прикрашене квітами та виноградом, гранчасті карафки зі свинцевого скла, модернові філіжанки у вигляді тюльпанів, разки бурштинових пацьорок... популяція суне лугом — накульгує, крокує,

човгає, волочиться, тягне уламки ладу, європейського і буржуазного, зруйнованого назавжди, про що вони наразі не відають.

Коли Слотроп має сигарети, охоче їх роздає, коли хто має поїсти, ділиться — іноді горілкою, якщо неподалік гуртуються війська, то в оцинкованих відрах для сміття можна знайти будь-що: картопляне лушпиння, шкуринки дині, шматочки шоколадних батончиків — згодяться замість цукру, і краще не знати, що ці переміщені запахають у самогонний апарат, все одно питимеш викинутий непотріб котроїсь із окупаційних сил. Слотроп пристає і кидає десятки подібних тихих, голодних, човгаючих міграцій, і щоразу від їхніх облич у нього починається бензедриновий тремор — нема таких, на кого можна не звернути уваги; річ у тім, що всі вони надто *сильні*, як обличчя натовпу на перегонах, кожне спонукає: *Ні, я — подивися на мене, поспівчувай мені, дістань фотоапарат, зброю, витягни свою пуцьку...* Тим часом Слотроп позривав з чичерінського однострою всі нашивки і знаки, щоб стати непримітним, але на таке, схоже, тут мало хто звертає увагу...

Здебільшого він один. Заходить на безлюдні вночі ферми і спить на сні, а коли є матрац (зрідка), то й на ліжку. Будить його сонце — відблиск у якомусь ставку, оточеному зеленню з приправою із квітів чебрецю або гірчиці, салативий пагорб підноситься до затуманених сосон. У дворах рами для розсади помідорів і пурпурні наперстянки, під стріхами — величезні пташині гнізда, вранішні пташині хори, а незабаром, того дня, коли літо важко обернеться у небі, пролунає лопотіння журавлиних крил.

На фермі у річковій долині на південь од Ростока він ховається від пообіднього дощу, засинає у кріслі-гойдалці на ганку, і сниться йому Алюр Макер-Маффік, давній друг. Усупереч усьому, зрештою він таки повернувся. Все відбувається у якомусь селі, англійському селі, сповитому темною зеленню і дивовижно яскравою солом'яною жовтизною, зі старезними прямовисними каменями на узвишсях, з попередньою угодою зі смертю та податками, з молоденькими селянками, які виходять уночі постояти голими на скелястих вершинах і поспівати. Поприходили численні родичі й Алюрові друзі, всі у тихому святковому настрої з нагоди його повернення. Всі розуміють, що це тільки у гості: «тут» він буде хіба умовно, про це думають забагато, і якоїсь миті все розвалиться. На лужку розчистили місце для танців, сільські музики і чимало жінок одягнуті в біле. Після невеликої

метушні через нечіткий розпорядок відбувається вже й сама зустріч — наче десь у підземеллі, але не те щоб у могилі чи склепі, нічого лиховісного, довкруг Алюра купа родичів і друзів, а сам він має надзвичайно *реальний* вигляд, небитий часом, дуже світлий і повний барв...

— О, Слотропе.

— І... де ж ти був, свин?

— Тут.

— «Тут»?

— Саме так, ти зрозумів — хай там як, а я ходив тими самими, що й ти, вулицями, читав ті самі новини, звужувався до того самого кольорового спектру...

— Тоді ти не...

— *Я нічого сінько не робив*. Сталася переміна.

Тутешні барви — лицювальний камінь, квіти у гостей, дивні потири на столах — відгонять шепотом пролітої і почорнілої крові, лагідною карбонізацією у порожніх міських кварталах о четвертій пополудні в неділю... вони роблять складки Алюрового вбрання жорсткими, у нього радше костюм якогось жиголо, несамовито іноземного покрою, тож однозначно, що сам би він у таке не вбрався...

— Гадаю, часу обмаль... Розумію, що це виглядає паскудно і дуже егоїстично, але почуваюся дуже самотнім, і... Я чув, що таке стається, ну, іноді, ти наче тиняєшся потім неподалік і наглядаєш за другом, який залишився «тут»...

— Іноді. — Він усміхається, але його спокій і відсторонення — розтягнутий безсилий крик за межами Слотропового сприйняття.

— Ти наглядаєш за мною?

— Ні, Слотропе. Не за тобою...

Слотроп сидить у старому пошарпаному кріслі-гойдалці і дивиться на хвилясту лінію пагорбів, сонце вигулькнуло з-під останньої дощової хмари, перетворивши мокрі поля і копиці сіна на золото. Хто пройшов повз нього і побачив, як він спить, як хилиться його біле і змучене обличчя на груди в брудному однострої?

Просуваючись далі, він розуміє, що ферми населені привидами, проте доброзичливими. Вночі порипують дубові крокви — чесно і дерев'яно. Недоєні корови надсадно ревуть на далеких луках, інші заходять і п'яніють від зброженого силосу, а тоді натикаються на

загорожі і копиці, в яких дивиться сні Слотроп, і мукають з п'яними умляутами. Нагорі на дахах чорні та білі лелеки, довгі шиї вигнуті проти неба, голови закинуті й дивляться назад, клацають дзьобами вітально і закохано. Вночі гасають кролики, шукають у дворі бодай якоїсь поживи. А ось дерева... дерев Слотроп таки остерігається. Коли опиняється серед них, то якийсь час торкається, вивчає, сидить під ними дуже тихо і розуміє, що кожне дерево — живе створіння зі своїм окремішнім життям, воно усвідомлює все, що відбувається навколо, це не просто шмат деревини, який піде на дрова. Фактично, родина Слотропа, робила гроші, вбиваючи дерева: ампутувала коріння, подрібнювала, перемелювала на пульпу, вибілювала на папір і заробляла на тім ще більше паперу.

— Справжнє божевілля. — Він хитає головою. — У моїй родині божевілля. — Він зводить погляд. Древа нерухомі. Вони знають, що він тут. А ще вони, мабуть, знають, про що він думає. — Ви даруйте мені, — промовляє до них. — Я нічого не можу вдіяти з тими людьми, вони для мене недосяжні. Ну що я можу зробити? — Сосна середнього розміру киває верхівкою і пропонує:

— Наступного разу, коли надигаєш вирубку, знайди трактор без охорони, повиймай фільтри для мастила і забери з собою. І так зможеш нам допомогти.

Короткий список побажань вечірнім зіркам на теперішній період:

Нехай я знайду курник, про який мені розповідала стара.

Нехай Алюр насправді буде живий.

Нехай щезне той блядський прищ на спині.

Нехай, коли все скінчиться, я поїду до Голлівуду, щоб мене побачила Ріта Гейворт і в мене закохалася.

Нехай мир цього дня буде і завтра, коли прокинуся.

Нехай у Куксгафені на мене чекає звільнення.

Нехай у Б'янки все буде добре, та-а ще...

Нехай дуже швидко я зможу посрати.

Нехай це просто падає метеорит.

Нехай чоботи витримають хоча б до Любека.

Нехай Людвіг знайде свого лемінга, буде щасливий і дасть мені спокій.

Щодо Людвіга... Одного ранку Слотроп знайшов його на березі блакитного безіменного озерця. Навдивовижу опасистий хлопчина років восьми чи дев'яти втупився у воду, плаче, весь ходить брижами жиру. Його полярну мишу звали Урсулою, і зараз вона втекла. Людвіг гнався за нею з Пріцвалька весь час на північ, він майже переконаний, що миша прямує до Балтійського моря, але боїться, що вона сприйме одне з тутешніх озер за море і стрибне замість моря в озеро...

— *Одна-єдина миша*, хлопче?

— Вона жила у мене два роки, — хлипає він, — була дуже хорошою, ніколи нічого такого навіть не думала... Не знаю. Щось на неї нашло.

— Не дури мене. Лемінги ніколи нічого не роблять поодинці, їм потрібен натовп. Це як пошесть. Бачиш-но, Людвігу, у них буває перенаселення, воно йде циклами, і коли лемінгів стає забагато, вони лякаються і біжать шукати їжу. Мені про це розповідали у коледжі, я знаю, що кажу. У Гарварді. А може, Урсула пішла шукати бойфренда.

— Вона б дала мені знати.

— Шкода.

— Росіяни ніколи ні про що не шкодують.

— Я не росіянин.

— Ви через це познімали всі нашивки?

Дивляться одне на одного.

— Ну гаразд, то допомогти тобі шукати лемінга?

Словом, цей Людвіг, можливо, трохи Без-Царя-В-Голові. Іноді термосить Слотропа посеред ночі, будить пів табору переміщених, лякає псів і немовлят, бо цілком переконаний, що Урсула десь там — за колом світла від багаття, дивиться на нього, бачить його, але не так, як раніше. Він водить Слотропа до радянських танкістів, до куп руїни, що здіймаються високими гребенями, як на морі, і розпадаються навколо них, а дай їм волю, то на них би й упали, щойно ступиш, а ще у грузьку драговину, де листя очерету виривається з пальців, коли намагаєшся вхопитися за них, і пахне протейною катастрофою. Це або якась маніакальна віра, або щось навіть гірше, і нарешті він розуміє: якщо тут комусь і кортить накласти на себе руки, то не Урсулі, а *Людвігу* — і цієї полярної миші, може, взагалі не існує!

А все ж... хіба не бачив Слотроп чогось такого раз чи двічі? дає драла сірими вузькими вуличками, обтиканими обабіч символічними

саджанцями то в одному, то в іншому пруському гарнізонному містечку, чий промисел і весь сенс буття залежав від вояцтва, а нині казарми і камінні стіни покинуті — або причаїлася край берега якогось озерця, спостерігають за хмарами, за білими вітрильниками на тлі протилежного берега, такого зеленого, туманного і далекого, вислуховують таємні настанови від вод, чиї переміщення за лемінговим часом — океанічні, непереборні й досить повільні, а на вигляд такі надійні, що по них можна було б безпечно пройтися...

— Ось що мав на увазі Ісус, — шепоче привид Вільяма, першого американця зі Слотропових пращурів, — коли ступав морем Галілейським. Він дивився на нього поглядом лемінга. Без мільйонів тих, що за ним кинулися і втопилися, ніякого б дива не сталося. Успішний одинак — це тільки частинка, останній шматок пазла, форму якого вже створив Претеріт, останнє порожнє місце на столі.

— *Хвилиночку. У твій час пазлів не було.*

— От же ж...

Вільям Слотроп був незвичайною пташкою. Вирушив з Бостона на захід, як і годилося представникові імперії, десь так 1634-го чи 5-го року, бо йому остогиділи Вінтропові порядки, він був переконаний, що може проповідувати незгірш за будь-кого в церковній ієрархії, хоча офіційно ніхто його у духовний сан не висвячував. У ту пору беркширські стрімчаки відлякували будь-кого, але не Вільяма, і він подерся далі, один з перших європейців. Осівши у Беркширі, він разом із сином Джоном започаткував свинячу справу — переганяв кнурів униз по страшенній кручі, далі дорогою назад — до Бостона, як овець або корів. Коли добувалися до ринку, ті свинки були самі шкіра та кості, тож затія майже нічого не приносила, але Вільям займався цим не так задля грошей, як заради подорожі. Він любив дорогу, мобільність, випадкові зустрічі — індіанці, трапери, дівчата, горяни — але найбільше любив бути зі свиньми, вони йому були найліпшим товариством. Попри фольклор і приписи його ж таки власної Біблії, Вільям любив їхню шляхетність і незалежність, вміння у задурливі дні віднаходити розраду в болоті — свині на дорозі, вся їхня компанія, були всім, чим не був Бостон, і можна собі уявити, чим мусила для Вільяма закінчуватися подорож — зважуванням, забоем і нудним безсвинним поверненням у гори. Безперечно, він вбачав у цьому притчу — знав, що пронизливе кувікання і кривавий жах у кінці довгої дороги врівноважували їхнє задоволене рохкання, безтурботні рожеві вії та добрі очі, усмішки, граційний рух бездоріжжям. Для Ісаака Ньютона ще трохи зарано, але в повітрі вже витали міркування щодо дії та протидії. Видно, Вільям очікував на ту єдину свиню, що виживе, ствердить тих, кому таки довелося померти, всіх гадаринських [\[532\]](#) свиней, що ринули назустріч знищенню, як лемінги, одержимі не сатаною, але довірою, яку люди завше зраджували... одержимі невинністю, якої не могли втратити... вірою у Вільяма як одного з них, що у злагоді із Землею ділив з ними дар життя...

Невдовзі він написав про все це розлогий трактат під назвою «Про Претеріцію». Друкувати його довелося в Англії, він став однією з перших книжок не просто заборонених, а ще й урочисто спалених у Бостоні. Ніхто не хотів навіть чути про Претерітів, тих багатьох, кого Господь забув, обираючи тих небагатьох, які спасуться. Вільям наполягав на святості цих «паршивих овець», без яких би не було обраних. Можете собі уявити, як навісніли бостонські Обранці. Ба

більше, Вільям вважав, що Ісус був для обраних тим, ким Юда Іскаріот — для претеритів. Будь-що у Творінні має рівнозначний і протилежний відповідник, то чому Ісус має бути винятком? що ми можемо відчувати до нього, окрім жаху перед лицем чогось неприродного з-поза меж творіння? Якщо ж він син людський, а ми до нього відчуваємо любов, то маємо любити також Юду Іскаріота. Чому ні? Як Вільяму вдалося уникнути вогнища, ніхто не знає, либонь, мав якісь зв'язки. Втім, з колонії Массачусетської затоки його таки витурили — він подумував про Род-Айленд, але вирішив, що й антиномісти йому не надто до вподоби, тому зрештою повернувся до Старої Англії, не так зганьблений, як пригнічений, там і помер зі спогадами про блакитні пагорби, зелені маїсові поля, посиденьки з індіанцями за коноплею й тютюном, про молодих жінок у горішніх кімнатах із задертими запасками, про гарненькі личка, волосся, що спадало на дерев'яну підлогу, коли внизу у стайнях коні били копитом, а п'яниці горлали пісень, про виїзд удосвіта, про перлини роси на спинах його стада, про довгу, кам'янисту і дивовижну дорогу до Бостона, про дощ над річкою Коннектикут, про сотню поросят, що рохкають «добраніч», влягаючись спати серед нових зірок і високої, ще теплої від сонця трави...

А чи міг він бути тим відгалуженням дороги, яким Америка так і не пішла, сингулярною точкою, з якої вона скочила в інший бік? А якби Слотропова ересь мала досить часу для зміцнення та розвитку? — можливо, тоді було б менше злочинів в ім'я Ісуса і більше милосердя в ім'я Юди Іскаріота? Тайрону Слотропу дорога назад видається все ж таки можливою — а раптом той анархіст у Цюриху мав рацію, а раптом на якийсь час повалено всі паркани, одна дорога настільки ж добра, як і будь-яка інша, весь простір Зони розчищений, деполаризований, і десь у глибині її пустища зачалася одна-єдина точка координат, від якої треба рухатися далі — без обраних, без претеритів, щоб навіть національність нічого не могла підірвати... Отакі перспективи відкриваються у Слотроповій голові, поки він суне за Людвігом. Його несе чи його ведуть? Єдиним дороговказом у цій картині наразі є триклята полярна миша. Якщо вона взагалі існує, звісно. Хлопчина показує Слотропу світлини, які носить із собою у портмоне: Урсула, оченята яскраві й боязкі, визирає з-під купи капустяного листа... Урсула у клітці, перев'язаній величезною стрічкою, печатка зі свастикою, перша нагорода на гітлерівському

конкурсі домашніх улюбленців... Урсула і домашній кіт обережно придивляються одне до одного на кахляній підлозі... Урсула, теліпаються передні лапки, оченята сонні, звисає з кишені Людвігового скаутського нацистського мундирчика. Якась її частина на фотографії завжди розпливається, вона надто швидка для засувки фотоапарата. Людвіг завжди її любив, навіть коли вона була зовсім маленькою, він од самого початку добре знав, куди невідворотно прямують лемінги. Може, сподівався, що любов відверне нещастя.

Слотроп про це так ніколи і не дізнається, він губить товстого молодого дивака у селі біля моря. Дівчата у широких спідницях і квітчастих хустинах збирають у лісах гриби, руді білки блискавками стрибають у вітті буків. Вигнуті вулички закінчуються надто швидко — це ширококутний обшир невеликого містечка. На стовпах грона лампочок, бруківка на вулицях важка, рудувата. На осонні стоять коніваговози, стріпають розкішними хвостами.

Вузькою вуличкою біля Міхаелькірхе під величезним клунком контрабандного хутра дріботить маленька дівчинка, видно лишень смагляві ніжки. Людвіг скрикує, показує на шубку зверху. У комірці щось маленьке і сіре, нездорово зблискують штучні жовті оченята. Людвіг біжить і волає «Урсула, Урсула», хапає за шубу. Мала вибухає зливою прокльонів.

— Ти вбила мого лемінга!

— Забери руки, недоумку! — Перетягування каната у розпливчастих клаптях сонця і провулкової тіні. — Це не лемінг, це сіра лисиця.

Людвіг перестає репетувати і приглядається.

— Її правда, — підтверджує Слотроп.

— Вибач, — шморгає носом Людвіг. — Мені трохи недобре.

— До церкви донести підможете?

— Запросто.

Вони беруть по оберемку хутра під пахву і плентаються за дівчинкою вибоїстими *gassen*, а тоді крізь бічний вхід спускаються кількома сходовими маршами у підвал Міхаелькірхе. І там при світлі ліхтаря найперше Слотроп бачить обличчя, яке схилилося над вогнем «Sterno^[533]», — у казанку помішує киплячу воду майор Двейн Марві.

ТА ХАААЙЙЙ... — Слотроп підіймає оберемок, готовий усе кинути і тікати, але майор розпливається в широкій усмішці.

— Добридень, товаришу. Саме вчасно на Атомний Чилі Двейна Марві! Присувай *лавку* і падай, отак. *Яах-ха-ха-ха!* А маленька, як-там-тебе-звуть, — пирхає і лапає дівчинку, поки та мостить свою поклажу на величезну купу хутра, що займає мало не весь підвал, — часом буває нестримана. Сподіваюся, тобі не здається, що ми робимо щось незаконне, ну, у вашій зоні, і все таке.

— Аж ніяк, майоре, — намагається відтворити російський акцент, виходить у стилі Бели Лугоші^[534]. Але Марві все одно дістає перепустку, переважно написану від руки, у різних місцях наклепано печаток. Слотроп скоса зиркає на рукописну кирилицю внизу і впізнає підпис Чичеріна. — А, Чичерін... ми кілька разів мали спільні справи.

— Ти чув, що сталося в Пенемюнде? Припхалися якісь шмаркачі і викрали дер Шпрінгера просто в полковника з-під носа! Уявляєш? Знаєш дер Шпрінгера? Той іще засранець, товаришу. Те мурло сидить на стількох стільцях, що вільним підприємцям, як от ми зі старим Чортом Чикліцом, уже й приткнутися нема де.

Старий Чорт Чикліц, якого матінка, місіс Чикліц, назвала Клейтоном, причаївся за скиртою норкових манто і цілиться Слотропу в живіт із 45-го.

— Слухай, та він нормальний, — гукає до нього Марві. — Принеси нам іще шампанського, гаразд? — Чикліц настільки ж товстий, як і Марві, носить окуляри в роговій оправі, а вершечок його макітри ясніє, як і вся мармиза. Вони стоять, обіймаючи одне одного за плечі, двійко усміхнених товстунів. — Іване, ти бачиш перед собою 10000 калорій на день, — показує великим пальцем на два черева і підморгує. — Чикліц у нас буде Золотою Гускою, — і обоє, ледь не падаючи, заходяться реготом. Але це правда, Чикліц вигдав спосіб нагріти руки на передислокації. От-от він видурить у Спеціального Управління^[535] ексклюзивний контракт на організацію святкування переходу екватора на кожному транспортнику, а сам Чикліц буде Золотою Гускою всюди, де зуміє, це вже вирішено. Він мріє про покоління гарматного м'яса — вони колінкують, аби один за одним цілувати його черево, поки сам він наминатиме індичі стегенця і ріжки з морозивом, а пальці витиратиме

об волосся «пуголоків», що вперше перетинатимуть екватор. Офіційно він один з американських промисловиків, приставлений тут до Технічної служби, досліджує німецьке машинобудування, зокрема таємну зброю. Вдома має фабрику іграшок у Натлі, штат Нью-Джерсі. Хто ж не пам'ятає неймовірно популярного «Наливного Япа», ляльку, в яку заливаєш кетчуп, а тоді тицяєш багнетом в одну зі щілин, від чого вона розлітається на шматки — на 82 шматки, реалістично м'який пластик — по всій кімнаті? Або «Хитрого Сема» — розвиваючу гру, в якій треба підстрелити негра, поки він не втік із кавуном за паркан, — виклик рефлексам хлопчиків і дівчаток будь-якого віку? Наразі підприємство живе своїм життям, але Чикліцові очі дивляться далеко в майбутнє, тож він і взявся за махінації з хутром, а Міхаелькірхе — базовий склад для всієї округи.

— Скорочення. Треба капіталізувати, вистачить, щоб протриматися, — хлюпає шампанське у золоті церковні потири, — поки не побачимо, до чого воно йдеться. Як на мене, та V-зброя має велике майбутнє. Ще така стане, що ого-го.

Стара церква пахне розлитим вином, американським потом і щойно спаленим кордитом, але все це грубі нові нашарування, яким не вдалося покінчити з переважно католицькими атрибутами: ладаном, воском, століттями сумирного бекання парафіян. Заходять і виходять діти, приносять хутра і виносять, балакають з Людвігом, а тоді кличуть його пошурувати у товарняках на сортувальній станції.

У команді Чикліца близько трьох десятків шибеників.

— Моя мрія, — зізнається він, — привезти цих дітей до Америки, у Голлівуд. Гадаю, вони могли б влаштуватися в кіно. Чули про Сесіля Б. Де Мілле, ну, продюсера? Мій швагер його добре знає. Думаю, їх можна було б навчити співати, чи щось у такому дусі, скажімо, створити дитячий хор, укласти з Де Міллем комплексну угоду. А він залучатиме їх до великих масовок — релігійні сцени, оргії...

— Ха! — вигукує Марві, пирхає шампанським, вирячує баньки. — То ти непогано собі *надумав*, старий! Запродаси діток Сесілові Б. Де Міллю, і вже в нього вони точно *не співатимуть*. Він тих жовторотих на *галери* посадить, *рабами!* Ях-ха-ха — побачиш, прикує їх до весел, і гаруватимуть вони, тягтимуть якогось Генрі Вілкоксона битися під вечір з греками або із персами.

— Галери? — реве Чикліц. — Та ніколи, хай Бог милує. Сараки, у Де Мілля-франта ці не можуть давати маху^[536]!

На краю містечка — залишки батареї А-4, бовваніють, де й були, коли війська тікали на південь, намагаючись уникнути британсько-російських обценків. Марві з Чикліцом хочуть подивитися, запрошують і Слотропа. Але спершу — Атомний Чилі Двейна Марві, перевірка на вошивість. Недалечко пляшка шампанського, навіть руки не треба простягати, бери та й пий, але це — ознака слабкості. Колись Слотроп скоренько б її видудлив, але зараз про це навіть не думає. Тим часом обидва американці — осліплі, носи розчервонілися, стікають рясними шмарклями — зазнають того, що авторитетний «Путівник жаднюги по Зоні» дуже доречно визначає як «*Götterdämmerung* для слизистої оболонки», Слотроп сидить і сьорбає шампанське, як газовану воду, киває головою, усміхається і для більшої переконливості час від часу муркає «да, да».

На об'єкт вони виїжджають у зеленому вишкіреному штабному «форді». Ледь пропхавшись за кермо, Марві перетворюється на ікластого алкоголіка: *iiiiirrrrr* — і гуми на дорозі залишається стільки, що презервативів можна наробити на дивізію, від нуля до 70, допіру вляглося відлуння, намагається збити велосипедистів ліворуч і праворуч, худоба в паніці розбігається, а Чорт Чикліц радісно погейкує, у кожній руці по пляшці шампанського, підганяє Марві, а той горлає «Розу Сан-Антоньо», свою улюблену пісню. Чикліц у вікно репетує різноманітні застереження, як от: «Не вийобуйся з Хлопчаком, бо не ти вийбеш, а тебе», — і це займає якийсь час, спонукаючи здивованих літніх дам та малечу при дорозі віддавати фашистські салюти.

Об'єкт — це обвуглений, хоча вже й зелений від нових бур'янів клапоть землі посеред букового і подекуди вільхового гаю. У примарному юрмищі запізнілих кульбаб безмовно чатує закамуфльований метал, кивають сиві голівки, разом чекають на світлий вітер, що понесе їх до моря, аж до Данії, розвіє понад всенькою Зоною. Все обдерте. Автомашини виглядають кістками з найперших ескізів, хоча довкола досі пахтить бензином і мастилами. У клубках кабелів і шлангів ростуть несамовито блакитні й нестямно жовті незабудки. У вагоні керування пуском звили гніздо ластівки,

павук уже почав обплітати павутину стріли *Meillerwagen* своєю власною.

— Курва, — це майор Марві. — Таж блядські москалі геть *усе* попиздили, без образ, товаришу. — Вони йдуть, копаючи ногами зелені та багряні бур'яни, поїдені іржею консервні бляшанки, влежану тирсу і дерев'яні тріски. Геодезичні віхи — кожна з білим клаптем на верхівці — як і раніше, ланцюжком, ведуть до передавача променя наведення за 12 кілометрів. На схід. Видно, хотіли зупинити росіян...

У вагоні керування червоним, білим і блакитним блимає заповорошена панель приладів. Слотроп припадає на коліно. Мандала Шварцкомандо — KEZVN. Підводить погляд і бачить хитру тлусту посмішку Марві.

— Та ну ясно, мав би зразу дотумкати. У тебе ж нема *знаків розрізнення*. Курррррва... таж ти, ви — совіцька розвідка! Так? — Слотроп мовчки дивиться. — Так. Так, а кого це ви тут хочете злапати? Ну? — Усмішка зникає. — Сподіваюся, що не полковника Чичеріна, га? Він *путній* москаль.

— Запевняю вас, — підносячи мандалу, хрест для вампіра, — мене цікавлять лише *ці* чорні дияволи.

Усмішка повертається разом із гладкою рукою на Слотроповім плечі.

— Гратиметеся з ними у котика і мишку, когди підійдуть ваші товариші?

— Котика і мишку? Я щось не дуже...

— Та *все* ти розумієш, не прикидайся. Чого ті *мумби-юмби* стали табором за містом? Йой, Іване, *бляха-муха*, забава буде. Цілий день сьодні чистив «кольта», — погладжує зброю у кобурі. — Я т'ку субі єнотову шапку з тої чорнобурки зроблю, і не мені вам казати, що теліпатиметься у неї ззаду, ясно? — Це так звеселяє Чорта Чикліца, що він аж душиться реготом.

— Річ у тому, — Слотроп вигадує на ходу, — що я координую розвідку, — хай би що це означало, — у таких операціях. Я тут, щоб провести рекогносцирування ворожих позицій.

— Ворога — це точно, — киває Чикліц. — Там у них зброя є, і все інше. А чорногузому довірити можна хіба *мітлу!*

Марві насупився.

— Але ж ви не думаєте, що ми підемо туди з *вами*. Можемо підказати, як тудой дістатися, товаришу, але то *дурня* — пхатися самому. Почекали б до вечора. Вихід же заплановано на північ? То могли б і дочекатися.

— Для мене важливо зібрати необхідну інформацію завчасно, — байдуже обличчя, байдуже обличчя, добре, добре... — Не мені вам розповідати, наскільки це важливо... — багатозначна пауза Лугоші, — ...для *всіх* нас.

Так він отримав вказівки, як знайти Шварцкомандо, а тоді його ще й підкинули до міста, де підприємці підчепили парочку Хтивих Фройляйн і рушили забавлятися аж до рання. Слотроп стоїть у струмені вихлопу і бурчить: «Наступного разу тортом не відбудешся, потолок засрана».

Упродовж години він пішки добирається до табору — широким лугом, його колір поступово глибшає, наче зелена барва потекла і просочилися глибоко у ворс... Слотроп помічає тінь кожної травинки, що тягнеться на схід... чисте, молочного кольору світло дзвіновидною кривою підноситься над сонцем, воно вже майже сіло, прозора біла плоть міниться через численні відтінки блакитного, від зеленуватого аж до темно-сталевого у zenіті... навіщо він тут, навіщо це робить? Невже він, як та полярна Урсула, втручається в чужу колотнечу, хоч має бути... а де він має бути... ну...

Аякже! А що там з «Imipolex G», із Джемфом, та-а ще із «S-Gerät», він же крутий розслідувач, піде сам-самісінський, наперекір усьому, помститься за друга, якого Вони вбили, поверне собі документи і знайде таємничу залізяку, ну, тепер це ТОЧНО-ЯК

ШУК-АААТИ-ГОЛКУВ-КОПИЦІ-СПІ-НА!

Шшшш — шукатищось зіткане з місячних променів,
(Десь) маєш бути тиии!

Кроки шепочуть у бур'яні та луговій траві, він здушено мугикає, високо піднята голова, як у Фреда Астера, розмірковує над тим, чи великі шанси коли-небудь знайти Джинджер Роджерс ще по цей бік такої приємної смерті...

Аж тут відскок — ні ні, постривай, тепер ти мусиш усе планувати тверезо, розглядати варіанти, зважувати цілі, визначатися з метою у

критичній поворотній точці свого...

Йа — *ta-ta*, ШУКАТИ ГОЛКУ В...

Нініні годі, Джексона, досить вар'ята грати, *зосередься...* Отже, «S-Gerät» — гаразд, якщо знайду «S-Gerät», то як до нього в'яжеться Джемф, якщо я це з'ясую, так так тепер іміполекс...

— пошукати (гм-м) сільничку для шафрану...

Йой...

Приблизно тоді, наче на чиєсь палке бажання, небо перекреслює єдиний стібок голки: перша зірка.

Нехай би хоч застеріг їх вчасно.

Вони налітають на Слотропа серед дерев — жилаві, бородаті, чорні — й тягнуть до багать, де хтось грає на калімбі з резонатором із уламка німецької сосни і язичками, зробленими з ресор розтрошеного «фольксвагена». Жінки у білих бавовняних спідницях із темно-синіми квітами на подолі, білі блузки, прикрашені тасьмою запаски і чорні хустки — пильнують каструлі та миски. Дехто носить на шиї намисто із шкаралупи страусових яєць, на них ножом видряпано щось червоне і синє. Над вогнищем на дерев'яному рожні смажиться великий шматок яловичини, з якого скрапує жир.

Енциана нема, але є Андреас Орукамбе, напружений, як дротина, у моряцькому светрі й армійських робочих штанях. Він пам'ятає Слотропа.

— *Was ist los?*

Слотроп розповідає.

— Мають бути опівночі. Не знаю, скільки їх буде, але вам ліпше вшиватися.

— Та мабуть. — Андреас усміхається. — Ви голодні?

Вечеряють і сперечаються — піти, а чи лишитися. Це не ухвалення тактичного рішення, як Слотропа навчали у школі офіцерів, схоже, тут вдаються до інших міркувань, до чогось такого, що зонгереро знають, а Слотроп — ні.

— Маємо йти, куди йдемо, — пізніше пояснює Андреас. — Куди Мукуру хоче, щоб ми йшли.

— Ага. Ага, а я гадав, що ви тут шукаєте щось таке, що всі шукають. А 00000?

— Вона у Мукуру. Він її ховає там, де хоче, щоб її знайшли.

— Послухайте, я дещо знаю про «S-Gerät». — І викладає історію Грети Ердманн: Пустище, переробний завод, Блікеро...

Це вже не дзвіночок, це гонг. Усі презираються.

— Отже, — Андреас говорить дуже обережно, — так звали німця, що командував батареєю, на якій використали «S-Gerät»?

— Я не знаю, чи *використали*. Блікеро привіз жінку на завод, де його складали чи то виробляли якусь його частину з полімеру під назвою «Imipolox G».

— І вона не сказала де.

— Тільки «на Пустищі». Спробуйте знайти її чоловіка, Міклоша Танатца. Може, він бачив запуск, якщо такий був. Того разу сталося щось надзвичайне, але мені не вдалося дізнатися, що саме.

— Дякую.

— Пусте. Тепер, може, і ви мені дещо скажете. — Видобуває знайдену мандалу. — Що це означає?

Андреас кладе її на землю, повертає, аби К дивилася на північний захід.

— *Klar*, — торкаючись кожної літери, — *Entlüftung* — це жіночі літери. Північні. У наших селах жінки жили у хатинах на північній половині кола, чоловіки — на південній. Саме село було мандалою. *Klar* — це запліднення і народження, *Entlüftung* — це дихання, душа. *Zündung* і *Vorstufe* — це чоловічі знаки, діяльність, вогонь і підготовка або будівництво. А посередині — *Hauptstufe*. Обора, де ми тримаємо священну худобу. Душі пращурів. Тут те саме. Народження, душа, вогонь, будівництво. Чоловіче і жіноче — все разом.

Чотири стабілізатори Ракети утворюють хрест — також мандалу. Номер один показує, куди вона полетить. Два — це тангаж, три — рискання і крен, чотири — тангаж. Кожна пара протилежних стабілізаторів працювала разом і рухалася у протилежних смислах. Єдність протилежностей. Ви розумієте, чому нам могло здаватися, наче вона з нами розмовляє, навіть якщо ми не ставили її на стабілізатори і не поклонялися їй, але вона чекала на нас, коли багато років тому ми прийшли на північ, до Німеччина... навіть спантелічені й позбавлені коріння, ми вже тоді знали, що наша доля пов'язана з її долею. Що нас обминуло військо фон Трота, аби ми могли знайти Агрегат.

Слотроп віддає йому мандалу. Сподівається, що подіє, як мантра, якої навчив його Енціан — *tba-kayere* (я обійдений), *tba-kayere...* оберіг проти Марві на сьогодні, проти Чичеріна. Мезуза. Надійна перепустка крізь лиху ніч...

□□□□□□

Шварцкомандо виловили Ахтфадена, зате Чичерін запопав Нерріша — йому це коштувало дер Шпрінгера, трьох покусаних бійців на лікарняному ліжку та розірваної артерії — Нерріш намагався відійти у стилі Оді Мерфі^[537]. Розміняли Коня на Слона — Нерріш у наркотичному забутті марив про Священне Коло і Хрест Стабілізаторів. Але чорні не знають, що іще знав Нерріш:

(а) було встановлено радіоканал із землі до «S-Gerät», а зворотного каналу не було;

(б) були накладки між сервомеханізмом і спеціальною лінією подачі кисню від головного бака до пристрою на кормі;

(в) Вайссман не лише координував проєкт «S-Gerät» у Нордгаузені, але й командував батареєю, яка запустила Ракету 00000.

Суцільне шпигунство. Шматочок за шматочком мозаїка розширюється. Чичерін, не маючи канцелярії, носить її у голові, бере до уваги найменший уламок і скіпку. Щось, коштовніше за Равенну, підноситься до крохмального неба...

Лінія радіозв'язку + кисень = якийсь форсаж. За звичайних умов так би все й відбувалося, але Нерріш торочив щось про асиметрію, про навантаження десь у корпусі біля стабілізатора 3, що ускладнювало контроль за ризиканням і креном майже до повної його неможливості.

А чи не викликає форсаж асиметричності згорання і теплових потоків, яких конструкція витримати не здатна? Прокляття, чому він не виловив *якогось* фахівця із силових установок, невже усіх загребли американці?

На галявині майор Марві, в зубах — мисливський ніж, на стегнах — «томпсони» наготові, такий же ошелешений, як і вся його штурмова група, і не в настрої підтримувати розмову. Супиться і п'є горілку з бездонної фляги Джабаєва. *Якби* хтось із фахівців з питань силових установок, приписаних до «S-Gerät», таки засвітився у

Гарміші, Марві повідомив би. Такий розклад. Західні розвідслужби, а палець на спусковому гачку — росіян.

Так, він *чує* запах Енціана... може, чорний навіть тепер десь визирає з ночі. Чичерін прикурює сигарету, зеленоблакитнолавандове полум'я жовкне... він тримає вогник довше, ніж слід, думає: *нехай. Не посміє. І я не посмію. Ну... хоча...*

Але цієї ночі на квантовий стрибок вони все ж таки ближче. Вони обов'язково зустрінуться. Це станеться через «S-Gerät», реальний чи вигаданий, у робочому стані чи зіпсутий — вони стрінуться віч-на-віч. *І тоді...*

А між іншим, що це за таємничий радянський агент говорив із Марві? Якась параноя, Чичеріне. Може, у Москву донесли про твою вендету. Якщо вони збирають свідчення для трибуналу, цього разу ти опинишся навіть не у Центральній Азії, а Останнім Секретарем у посольстві в Атлантиці. Клопотатимеш за втоплених російських моряків, арештованих за наркотики, відправлятимеш власному татові візи у далеку Лемурию, на сонячні курорти Саргасового моря, куди кістки прибилися погрітися, відбілитися і дражнити мимоплавні кораблі. А перш ніж він відпливе з полуденною течією, порозпихавши проспекти поміж ребрами і забивши в очниці дорожні чеки, розповіси йому про його чорного сина, про день, проведений з Енціаном на повзучому краю осені, холодному, як смертний холод апельсина під крижаною стружкою на терасі готелю в Барселоні, *si me quieres escribir*^[538], ти вже знаєш, де я зупинюся... холод під кінчиком пальця, що чистить цей апельсин, холод невпинно наближається...

— Чуєш, — Марві трохи п'яний і сварливий, — коли вже ми *злапаєм* цю шпану?

— Недовго чекати, будьте певні.

— Ви тільки б знали, як на *мене* з Парижа тиснуть! Зі штаб-квартири! Якесь вар'ятство! Отим, у кабінетах, вже *зараз* подавай їх ліквідацію. Їм натиснути на кнопку, і по всьому — скільки *житиму*, більше не побачу мексиканських курвів. Ви самі добре *бачите*, що ці чорногузі хочуть натворити, *хтось* та має ж їх зупинити, доки не *пізно*, *курва...*

— Цей ваш хлопець із розвідки, — наші уряди запросто можуть вести спільну політику...

— А тобі в потилицю часом не дихає «General Electric». «Dillon», «Reed»... Standard Awl... трясця...

— Але ж цього вам і *треба*, хлопці, — зауважує Чорт Чикліц. — Зберіть там ділових людей, щоб все спрямовувати у потрібне русло, не давайте уряду керувати геть усім. Ваша ліва рука не знає, що *робить права!* Хоч *це* ви розумієте?

Це що, політичні дебати? Наче мало приниження через прогавлених Шварцкомандо, ні, ти ж не думав, що тобі *аж так* легко усе зійде з рук.

— Та-а як щодо Герберта Гувера? — репетує Чикліц. — Прийшов і всіх вас, людоньки, *нагодував*, коли ви голодували! Вони тут *люблять* Гувера...

— Так... — Втручається Чичерін: — А *чим*, до речі, тут займається «General Electric»?

Дружнє підморгування майора Марві.

— Бач, містер Своп колись був найбільшим другом ФДР. Там тепер Електрик Чарлі, але Своп, він із довірених і наближених. В основному євреї, але Своп нормальний. А тепер «GE» має зв'язки із «Siemens», вони разом працювали над наведенням V-2, як пам'ятаєш...

— Своп — єврей, — каже Чикліц.

— Нееє — Чортяко, ти не знаєш, що мелеш...

— *Кажу* тобі... — Вони заводять тягучу п'яну суперечку про національну належність колишнього голови «GE», сповнену жовчі й безсилої ненависті. Чичерін слухає краєм вуха, йому стає млосно. А хіба Нерріш під наркотиками не згадував якогось представника «Siemens» на зборах щодо «S-Gerät» у Нордгаузені? — так. І людину з «IG» також. А хіба Карл Шмітц із «IG» не сидів у раді директорів «Siemens»?

Нема сенсу про щось питати у Марві, той надудлився так, що верзе вже казна-що.

— Знаш, коли я сюдой приїхав, геть дурний був. Кууурва, думав, «IG Farben» — це чиєсь прізвище, знаєш, *чувак*, ну, як — галльо, це І. І. Фарбен? Ні, це його дружина, *місіс* Фарбен! *Йааах-ха-ха-ха!*

Чорт Чикліц переходить до звичного номера «Елеонора Рувельт».

— Якось днями ми із сином Ідіотом... е, Еліотом пекли печиво. Ну, щоб послати трохи печива нашим хлопцям за море. А коли хлоп'ята

отримають наше печиво, теж спечуть печиво і надішлють сюди. І всі матимемо печиво!

Ох, Вімпе. Старий ти *V-Mann*, а чи твоя ж таки правда? Чи стане твоє «IG» моделлю для націй?

І тут до Чичеріна доходить — на галявині, з двома бевзями обабіч, серед залишків якоїсь не пронумерованої батареї на останньому рубежі, серед скам'янілих линв — коловороти натягли їх до нерухомости, серед пивних пляшок, що лежать точнісінько там, де їх кинули останні люди в останню ніч, де все так виразно свідчить про обриси поразки, оперативної смерті.

— А тепер скажіть мені. — Скидається, що до нього повертається великий білий Палець. Його Ніготь з прегарним манікюром: обертаючись перед Чичеріним, він повільно показує йому Відбиток, який легко може виявитися видом з повітря Міста Дактиліка, міста майбутнього, де кожна душа відома, і ніде не сховаєшся. Всі суглоби рухаються з тихеньким гідравлічним звуком, і Палець звертає увагу Чичеріна на...

Ракетний картель. На структуру, що пронизує будь-яке відомство, людське, а чи паперове, яке коли-небудь її торкалось. І так до самої Росії... Росія ж купувала у Круппа, у Сіменса, в «IG»...

Чи таких схем Сталін не визнає... навіть не *знає про них*? Так, у бездержавній німецькій ночі починає формуватися Держава — Держава, що охоплює океани і найвищу політику, суверенну, як Інтернаціонал або Римська Церква, і Ракета — її душа. «IG Raketten». По-цирковому яскраво, афіші червоні та жовті, незліченні арени, всі як одно. А посередині крутиться державний Палець — Чичерін того певен. Не так з огляду на свідчення, які добув у Зоні, як з огляду на особистий фатум, який носить за плечима, — завжди бути на краю одкровення. Уперше це сталося з Киргизьким Світлом, і тоді його єдиним осяянням було те, що страх не дасть пройти до кінця. Він ніколи не зможе просунути далі краю цього мегакартелю, про який дізнався сьогодні, Ракетодержави, чиїх меж йому не перетнути...

Він прогавив Світло, але не Палець. Прикро, дуже прикро, бо інші, здається, володіють цією таїною, будь-який стерв'ятник, найнятий «IG

Raketen». Усі, крім нього й Енціана. Його брата Енціана. Тож не диво, що Вони полюють на Шварцкомандо... і...

І коли до Них дійде, що я не той, за кого мене вважали... і чого це Марві так на мене витріщається, вибалушив очі... так, тільки без паніки, не підживлюй його нестями, наразі він ще по цей бік...

□□□□□□

Куксгафен, літо вповільнює рух, підпливаємо до Куксгафена. Шерехтять луги, в очеретах помахами мокрого серпа шарудить дощ. На берег, який завше не те щоб море і не зовсім пісок, бо утримується сонцем ось у такій двозначності, виходять поскубти морські водорості вівці, зрідка — кілька темних північних оленів... Так і пересувається Слотроп заливними лугами. Немов сигналами для заблуканих мандрівників, перед ним час від часу постають обриси Зони, він дозволяє їм увійти, але тлумачити не збирається, більше не стане, і це, мабуть, на краще. Найнастирливіші з них, які, здається, приходять у найменш реальну пору дня, — це ступінчасті фронтони, фасади північнонімецьких старовинних будівель, які підносяться вгору, підсвічені ззаду, якимось дивно вогко-сірі, наче постали над цими прямими і дуже низькими горизонтами просто з моря. Вони зберігають форму, тримаються, як пам'ятники Аналізу. Триста років тому математики вчилися розбивати підйом і падіння гарматного ядра у польоті на ступені дальності та висоти, Δx і Δy , дробили їх, наближали до нуля, поки армії щораз дрібніших карликів не вибігали галопом угору і знов униз, тож тупотіння їхніх щораз менших ніжок тоншало, згладжуючись до нерозривного звуку. Ця аналітична спадщина передана незайманною — вона змушувала техніків у Пенемюнде роздивлятися плівки «Асканії» з польотами Ракети кадр за кадром, Δx і Δy , жодного польоту... плівка й обчислення, разом — порнографія польоту. Нагадування про імпотенцію й абстракцію, камінні форми *Treppengiebel*^[539], цілі та потрощені, з'являються тепер над зеленими рівнинами, зависають над ними і щезають: у їхніх тінях діти з солом'яним волоссям бавляться у *Himmel* і *Hölle*^[540], стрибають по сільських хідниках з неба у пекло і знову на небо, помалу зростаючи, іноді дають Слотропу пострибати, іноді зникають у темних *gassen*, де старовинні будинки з безліччю вікон і печалей вічно хиляться до

сусідів навпроти, ледь не торкаючись одне одного над головами, а між ними сама лиш тоненька свинцева смужка молочного неба.

У сутінках діти колобродять вулицями з круглими паперовими ліхтарями, співають *Laterne, Laterne, Some, Mond und Sterner*^[541]... кулі сільських вечорів, бліді, як душі, співом прощаються з іще одним літом. У прибережному містечку біля Вісмара, коли Слотроп моститься спати у маленькому парку, його оточують діти і розповідають історію про Плехацунгу, Героя-Кабана, який десь у X сторіччі змусив тікати загарбників-вікінгів, бо раптово з'явився з громовиці й аж до моря гнав два десятка скандинавів, які репетували з переляку. З того часу щоліта на згадку про порятунок містечка від ворога виділяють один четвер — четвер, названий на честь Донара або Тора^[542], бога грому, що послав велетенського кабана. Стародавні боги — навіть з X сторіччя — викликали у людей повагу. Донара не переінакшили повністю на Святого Петра чи Роланда, хоча церемонію з часом і почали проводити біля міської статуї Роланда перед Петерскірхе.

Але цього року свято під загрозою. Чоботаря Шрауба, що виконував роль Плехацунги останні тридцять років, взимку забрали у фольксгренадери, і додому він не повернувся. Тепер ліхтарі гуртуються навколо Тайрона Слотропа, блимають у темряві. Маленькі пальчики тицяють йому у живіт.

- Ти найтовстіший чоловік на землі.
- Він найтовстіший у нашому селі.
- Будеш? Будеш?
- Ну, не *такий* уже й товстий...
- А я вам казав, що хтось прийде.
- І вищий.
- ... зачекайте, чи буду я — що?
- Чи завтра будеш Плехацунгою.
- Будь ла-а-асочка.

Останнім часом Слотроп став надміру довірливий, тому здається. Його підводять із трав'яної постелі і ведуть до ратуші. У підвалі костюми та реквізити до *Schweinheldfest*^[543] — щити, списи, шоломи з рогами, кошлаті звірині шкури, дерев'яні молоти Тора і десятифутові блискавки, укриті позолотою. Костюм кабана вражає: рожевий,

блакитний, жовтий — яскраві кислотні барви, зовні плюш, всередині підбитий соломою. Як на нього шито. Гм-м.

На ранок натовп ріденький і спокійний: старі та діти, кілька мовчазних ветеранів. Всі загарбники-вікінги — дітлашня: шоломи сповзли на очі, плащі волочаться по землі, щити заввишки з вікінгів, а зброя — удвоє вища. Майдан оточують величезні парсуни Плехацунги з білими левкоюми та червоними і блакитними волошками, вплетеними у дротяні рами. Слотроп сховався за Роландом, чекає, той страшенно серйозний, з виряченими очима, кудлатий, стягнутий у талії персонаж. При Слотропі запас феєрверків і помічник Фріц, має років з вісім, чистісінько натурник Вільгельма Буша^[544]. Слотроп трохи нервує, незвичний до героєкабанських празникувань, але Фріц своє діло знає, тому завбачливо приніс полив'яний дзбанок якогось рідкого дурману, присмаченого кропом і коріандром й отриманого перегонкою — якщо тільки *Haferschleim*^[545] не означає чогось іншого — з вівсяної каші.

— *Haferschleim*, Фріце? — Прикладається знову, ех, ліпше було не питати.

— *Haferschleim*, ja.

— Ну, *Haferschleim* то краще, ніж нічого, хо-хо... — Хай би що воно було, але на нервові центри діє швидко. Допіру вікінги під урочистий хорал місцевого оркестру дошкандибали, додибали до статуї, зімкнули лави і почали вимагати здачі міста, Слотроп виявляє, що можливості його мозку суттєво послабли. Цієї миті Фріц черкає сірником, і починається пекло — ракети, римські свічки, млинки, а тоді — ПЛЕЕХХХХААААА-ЦУНННІТА! Потужний заряд чорного пороху викида його на відкритий простір, обпалює дупу, хвіст уже не кучерявиться.

— Ой, таки-так, правильно, ну... — Вихиляючись і широко роззявляючи рота, Слотроп викрикує свою репліку: — Я гнів Донарів — сьогодні ви станете моїм ковадлом! — Вони дають драла, з ревінням розбігаються, вуличками тікають від погоні під дощем білих квітів, під вищання малих дітей аж до води, де всі заходяться хлюпатись або навіть занурювати одне одного у воду. Містяни розкладають пиво, вино, хліб, *Quark*^[546], ковбаски. З олії, що димить у чорних пательнях над торф'яними багаттями, дістають золотисто-брунатні *Kartoffelpuffer*^[547], вони ще пашать жаром. Дівчата заходяться

гладити Слотропа по рилу й оксамитових стегнах. Містечко врятоване ще на рік.

Мирний п'яний день, сповнений музики, запахів солоної води, болота, квітів, смаженої цибулі, розлитого пива і свіжої риби, над головою серед блакитного неба зависли білосніжні хмаринки. Вітерець прохолодний, тож Слотроп у кабанячому костюмі навіть не пітніє. Уздовж берегової лінії дихають і мерехтять сіро-блакитні ліси, морем плинуть білі вітрила.

Слотроп повертається з брунатної підсобки кав'ярні, де можна поласувати димом із люльки та капустою, по годинній грі у молот і горно із — мрія будь-якого хлопця — ДВОМА квітучими молодими панянками у літніх сукенках і туфлях на дерев'яних підборах, бачить, як у натовпі збираються гурти по троє-четверо. Ох, курва. Тільки не тепер, ну... Сильний біль у сраці, в голові та животі, здутому вівсянкою і літнім пивом, тож Слотроп сідає на купу сіток і намагається — але куди там — зцілитися силою волі.

Ці невеличкі водоверті у натовпі зазвичай означають чорний ринок. У саду посеред полуденної погідності розквітають бур'яни параної військово-захисного кольору. Останній у роду, і як же далеко його завіяло — жодному Слотропу не ставало так страшно перед лицем Комерції. На бруківці вже розстелено газети, щоб покупці могли покласти на них для перевірки банки з кавою, чи *Bohnenkaffee*, бува, не просто тонким шаром, а під низом якийсь ерзац. Із заялжених кишень, блиснувши, з'являються золоті годинники та каблучки. Серед млявих, замурзаних і безшелесних райхсмарок переходять із рук в руки сигарети. Під ногами бавляться діти, а дорослі торгуються — польською, російською, північнобалтійською, нижньонімецькою. Вгадується стиль переміщених осіб, дещо безособовий, просто йшли недалечко, кілька обгородок отак, на ходу, наче й не думали... звідки їх стільки, сірих крутіїв, що за тіні їх прихищали у денній *Gemütlichkeit*^[548]?

А ось матеріалізовані з химерної конторської тиші поліціанти, два чорно-білі шарабани, напхані блакитно-зеленими одностроями, білими нарукавними пов'язками, на головах прості капелюхи з вузькими крисами та зіркою, кийки вже витягли з піхов, у збуджених руках чорні дилдо, вихиляються, готові до роботи. Водоверті у натовпі швидко припиняються: дзенькають на бруківці коштовності, розсипаються

сигарети, розпліскуюються під ногами цивільних, що кинулися навсібіч, і серед розкиданих годинників, бойових нагород, шовків, згорнутих у трубку банкнот, рожевошкірої картоплі тривожно лупають їхні очі, перекручені пальці довгих лайкових рукавичок хапаються за небо, порозбивані лампочки, паризькі туфельки, позолочені рами від картин довкруг натюрмортів бруківки, персні, брошки, ніхто не домагатиметься повернення, всі настрахані.

Воно й не дивно. Поліціанти заходяться розганяти натовп, як, мабуть, перед Війною розганяли антинацистські виступи, щосили періщать, ммм *ja*, своїми гнучкими кийками, очі налаштовані виявляти найменший спротив, запах шкіри, суконної затхлості власного страху з-під пахв, накидаються на дітей по троє на одного, термосять дівчат, старих, змушують їх знімати і витрушувати навіть чоботи і спідню білизну, невтомно тицяють і махають палицями серед дитячого плачу і жіночого вереску. Під цією вправністю та захватом приховується ностальгія за колишніми днями. Війна, мабуть, не рясніла розгонами натовпів, самі лиш убивства та дрібний кримінал. Тепер, коли необхідно захищати Білий Ринок, вулиці знову повні спраглих за *erste Abreibung*^[549], тож і сперечатися не варто — поліцаї щасливі.

Перегода прибуває російське підкріплення, три вантажівки молодих азіатів у гімнастерках, скидається на те, що вони навіть не знають толком, куди потрапили, наче їх узяли й доправили з якогось великого холоду, з далекого-далекого сходу. Зі своїх машин із дощаними бортами вони злетіли, як футболісти на поле, вишикувались у лаву і взялися звільняти вулицю, відтісняють натовп до води. Слотроп саме посередині, його турляють в усі боки, кабаняча маска затуляє половину огляду, він намагається захистити, кого може — кількох дітей, стареньку, яка щойно продавала відріз сукна. Перші удари падають на солом'яну набивку на його животі, майже не відчуваються. Цивільні падають праворуч і ліворуч, а Плехацунга знай тримається. Схоже, вранці була генеральна репетиція. А чи повинен зараз Слотроп відбити навалу *справжніх* загарбників? До його ноги припадає маленька дівчинка, впевнено гукає Швайнгельда. Старий сивуватий поліціант, на пиці — роки хабарів і тилового небідного життя, налітає і приміряється кийком до Слотропової голови. Кабаногерой відхиляється і копає шуцмана вільною ногою. Поліціант згинається у три погібелі, пів дюжини цивільних із лементом

накидаються на нього, забирають капелюх і кийок. З вицвілих очей, зблиснувши на сонці, котяться сльози. Десь стріляють, усі панікують, мало не збивають Слотропа з ніг, тим часом дитя вже відпустило ногу і назавжди зникло у колотнечі.

З вулиці на набережну. Поліція кидає лупцювати людей і збирає з бруківки трофеї, але тепер сунуть росіяни, і багато хто з них дивиться просто на Слотропа. Дуже вчасно, саме цієї миті з'являється дівчина з кав'ярні, хапає його за руку і тягне за собою.

— На вас уже є ордер.

— Щ-що? Вони непогано обходяться і без папірців.

— Росіяни знайшли ваш мундир. Думають, що ви дезертир.

— А це свята правда.

Веде Слотропа до себе просто в кабанячому костюмі. Він так і не почув її імені. Їй років сімнадцять, світловолоса, обличчя юне, вразливе. Лягають за простирадлом із плямами сперми — звисає зі стелі, на вузькому ліжку з лакованими стовпчиками трохи затісно. Мама на кухні кришить ріпу. Стукотять серця: його — через небезпеку, її — через Слотропа. Вона розповідає, як жили її батьки, батько — друкар, оженився, коли був ще поденником, його поневіряння розтягнулися на десять років. Зник 42-го, жодної звістки, відколи отримали писульку з Нойкьольна, де він заночував у товариша. Завжди товариші, Бог знає, у скількох підсобках, депо, друкарнях він ночував по одній ночі, загорнувшись у старі номери «Die Welt am Montag^[550]», принаймні з дахом над головою, як і решта у *Buchdrucherverband*^[551], як правило, з харчами, майже завжди якийсь клопіт з поліцією, якщо візит затягнеться — непогана була спілка. Підтримували традиції німецьких «волоцюг» з ІРС^[552], що так і не піддалися Гітлерові, хоча решта спілок з усім погоджувалися. Ця історія вселяє Слотропові пуританські надії на Слово, на Слово, що стало друкарською фарбою, яка сповнює разом із антитілами і залізом кров доброго хлопака, хоча Світ для нього завжди буде Світом у Понеділок з холодним лезом, що відтинатиме найменшу ілюзію комфорту, яку буржуазія вважає за реальність... а чи друкував він листівки проти божевілля своєї країни? Чи схопили його, побили, вбили? У неї є світлина з відпустки десь у Баварії, з водоспадами, білими вершинами: засмагле обличчя непевного віку, тирольський капелюх, широкі підтяжки, ноги готові кудись бігти. Образ зупинився, зберігся, єдиний спосіб утримати його

від перебігання з кімнати до кімнати у холодних червоних передмістях, з однієї франкмасонської ночі в іншу... ось так, у фартухах, по-кухонному, вони вечорами або порожніми днями приходять вивчати Дх та Ду його непосидючого духу, що завжди у русі — вивчати, як змінювався всередині гільйотинного падіння засувки фотоапарата, що вчувається йому в плюскоті води, вона, як і він сам, тече вічно, у втраченому мовчанні позад нього, вже позад нього.

Навіть тепер, коли лежить біля чужинця у кабанячому костюмі, її тато — легкий елемент Слотропа, усіх, хто лежав тут до нього, нелетючих, і чув ту саму обіцянку: «З тобою хоч на край світу». Він бачить, як вони йдуть залізничною естакадою, сосни вздовж довгих пологих гір, осіннє сонце, холодні й фіолетові дощові хмари пополудні, її обличчя біля якоїсь високої бетонної споруди, світло бетону навкоси лягає на обидві її вилиці, зливається з її шкірою, з її світлом. Її нерухома постать над ним у чорній шинелі, біляве волосся проти неба, а сам він на вершечку залізної драбини у дворі сортувальної станції, уважно на неї дивиться, їхні сяючі сталеві дороги внизу перетинаються і розходяться по всій Зоні. Вони обоє — втікачі. Їй хочеться саме цього. А Слотропові хочеться лишень трохи полежати непорушно біля калатання її серця... хіба не цього прагне кожен параноїк? зробити досконалыми методи нерухомості? Але вони наближаються, переходять від будинку до будинку, шукають свого дезертира, тож Слотроп має вже йти, а вона має лишитися. На вулицях гучномовці, металічними горлянками оголошують ранню комендантську годину. За одним із міських вікон лежить в одному з ліжок, уже пощипуючи травичку на краях полів сну, дитина, для якої металічний голос з іноземним акцентом — ознака нічної безпеки, що стає частиною диких полів, дощу на морі, собак, кухонних запахів із чужих вікон, незабрукованих доріг... частиною цього незворотного літа...

— Місяця нема, — шепоче, очі кліпають, але погляду не відводить.

— Як вийти з міста?

Вона знає сотню доріг. Його серце, пучки пальців болять від сорому.

— Я покажу.

— Та не треба.

— Я покажу.

Її мати дає Слотропові кілька черствих булочок, щоб захав у кабанячий костюм. Пошукала б для нього якусь одежину, але все чоловікове вимінює на їжу в *Tauschzentrale*. Останній її портрет обрамлений світлом із кухні, за вікном вицвіла золота жінка, голова схилена до плити з єдиним киплячим казанком, квітчасті шпалери за профілем насичено оранжеві та червоні.

Донька веде його через низькі камінні стіни, вздовж дренажних ровів і водогонів на південний захід, до міської околиці. Далеко позаду годинник на Петерскірхе вибиває дев'яту, незрячий Роланд унизу витріщається через площу. З ликів Плевацунги опадають одне за одним білі квіти. Бовваніють димарі електростанції, примарні, бездимні, намальовані на небі. Десь у сусідньому селі порипує вітряк.

Кістяк високих міських воріт, горішні сходи ведуть у нікуди. Крізь стрілчастий отвір через нічні луки дугою тече у далечінь дорога.

— Хочу піти з тобою — але не робить за ним жодного кроку.

— Ще, може, повернуся. — Це не брехня блукача, вони обоє впевнені, що хтось таки повернеться, наступного року десь в оцю пору, а може, наступного Швайнгельда, хто-небудь дуже схожий... і якщо ім'я, досьє будуть не точнісінько такими ж, ну, і хто у таке вірить? Вона — дитина друкаря, знає цей фах, від тата навчилася користуватися *Winkelhaken*^[553], може вмить вирівняти або зняти рядок.

— Ти — хрущ, — шепоче вона і цілує на прощання, стоїть, дивиться, як він іде, нерухома дівчина у фартушку і в армійських чоботях шморгає носом біля самотніх воріт. — Добраніч...

Добраніч, слухняна дівчинко. Що він має для неї, окрім останньої миттевої світлини: важко йде у карикатурному костюмі кабана, зливається із зорями та штабелями дров, таке хіба біля дитячої татової фотографії поставити. Він — втілення польоту, хоч його серце й не ширяє, він розучився залишатись. Добраніч, уже комендантська година, вертайся додому, до своєї кімнатки... добраніч...

Слотроп тримається відкритої місцевості, спить, коли втомлюється і не може йти, солома з оксамитом рятують від холоду. Одного ранку прокидається у вибалку між струмком і купкою буків. Сходить сонце, страшенно холодно, здається, що обличчя облизує чийсь теплий рапятий язик. Слотроп дивиться просто в рило ще однієї свині, тлустої й рожевої свині. Вона рохкає і доброзичливо усміхається, змахуючи довгими віями.

— Почекай. А коли так? — одягає кабанячу маску. Свиня якусь мить дивиться, потім наближається і цілує, рило в рило. З обох скрапує роса. Слотроп іде за свинею до струмка, знімає маску, хлюпає водою в обличчя, а свиня п'є поряд, плямкає, зовсім спокійна. Вода — чиста, біжить жваво, холодна. Під водою перестукуються круглі камінці. Наче музика. Добре було б сидіти отак день і ніч — слухати воду і ринь...

Слотроп зголоднів.

— Ходімо, пошукаємо сніданок. — Біля ставка поряд з фермою свиня знаходить вбитий у землю дерев'яний кілок, щось біля нього винюхує. Слотроп копає розпушену землю і виявляє цегляну яму, повну засилосованої торішньої картоплі. Свиня жадібно накидається на знахідку — Тобі згодиться, а я таке не їм. — На спокійній поверхні води сяє небо. Поблизу наче нікого. Слотроп іде поглянути на будинок. Увесь двір поріс білими маргаритками, вікна під солом'яними дашками темні, над комином дим не куриться. Але курник на задвірку

заселений. Слотроп посуває на гнізді велику білу курку й обережно тягнеться до яєць — ПХКАХХ збуджено схоплюється курка, намагається дзьобати Слотропову руку, знадвору збігаються подружки, зчиняють страхітливий рейвах, а курка тим часом уже застрягла у щілині між дошками і несамовито б'є крильми, назад вона не пролізе, але й надто широка, щоб пропхатися вперед. Так і повисла, вимахує крильми і лементує, Слотроп хапає трійко яєць, після чого намагається затягти її за крила досередини. Неабияка робота, якщо при цьому треба ще і яйця тримати, не порозбивавши. Когут у дверях горлає «Ахтунг, Ахтунг», дисципліна в гаремі під укіс, білі галасливі перекоти-кури гасають по всьому курнику, а зі Слотропа у кількох місцях уже цебенить кров.

Гавкіт собаки, досить гратися з куркою — вискакує надвір і метрів за тридцять бачить даму у формі допоміжних частин вермахту, вона цілиться у Слотропа з дробовика, а пес гарчить, вишкірив зуби, поривається до Слотропа, очей з його горла не зводить. Слотроп стрибає за курник саме тієї миті, коли дробовик бажає йому доброго ранку. З'являється свиня, відганяє собаку, і вони борзенько вшиваються. Яйця у кабанячій масці, дама репетує, кури кричать, свиня вибрикує поряд. Фінальний постріл з рушниці, але вони вже далеко, не дістати.

Десь за милю спиняються, Слотроп хоче поснідати.

— Вчасно ти, — ніжно плескає свиню. Вона присідає, віддихується, дивиться на нього, поки він п'є яйця і викурює пів сигарети. Потім знову рушають.

Небавом звертають до моря, свиня наче знає, куди йому. Далеко-далеко над іншою дорогою — велика хмара пилюки, повзе на південь, може, росіяни на конях. Над копицями сіна, над полями стають на крило молоді лелеки. Верхівки самотніх дерев бовваніють розмазаною зеленню, наче випадково зачеплені рукавом. На овиді за багато миль всіяного соломою червонозему крутяться руді вітряки.

Свиня — дуже гарний товариш
Вепр, боров, кабан чи льоха,
Свиня — справжній друг, підійме твій дух
Як треба — і гори зверне, бодай трохи.
Коли всі бойкотують, і брешуть, і дурять,
Й навіть торі чи віг тебе кине,
Кицька покине, і кінь тебе скине,
А свиня так не вчине, ні-ні,
А свиня так не вчине, ні [\[554\]](#)!

З настанням ночі вони йдуть до гаю. Улоговинами стелиться туман, десь у темряві заблукала і скаржиться недоєна корова. Свиня зі Слотропом вмощуються спати у сосняку, завішаному фольгою — хмарою англійського «вікна», скинутого, щоб надурити німецькі радари під час котрогось нальоту, цілісінький ліс новорічних ялинок. Фольга шарудить на вітрі, ловить світло зірок, над їхніми головами цілу ніч нечутно палахкотить шалена крижана пожежа. Прокидаючись, Слотроп щоразу помічає, як свиня, що затишно облаштувалася у постелі з опалої хвої, невідривно на нього дивиться. Не через острах і не через невгамовність, може, вирішила, що за ним треба наглядати. У станіолевому світлі вона дуже лискуча й опукла, щетина здається м'якою, наче пух. У Слотропову голову лізуть хтиві думки, знаєте, така трохи чудасія, хе-хе, нічого непідконтрольного... Вони засинають під розцяцькованими деревами, свиня — мандрівний східний чародій, а Слотроп у своєму костюмі — чудернацький подарунок, який чекає ранку і дитини, що за ним прийде.

Наступного дня під обід вони входять у місто, що повільно і самотньо в'яне на балтійському узбережжі, занепадає без дітей. На міських воротах вивіска перегорілими лампочками і порожніми патронами сповіщає: ZWÖLFKINDER. Велетенське колесо, що панує над милями небокраю, трохи перехняблене, насуплена стара гувернантка, сонячне проміння торкається довгих нерівних смужок іржі, сіре небо у залізному мереживі довгою вигнутою тінню хилиться на пісок і сливової барви море. У залах і будинках без дверей завиває вітер.

— Фрідо! — кличе голос із блакитної тіні за стіною. Рохкаючи, усміхаючись, свиня не відступається — мовляв, дивись, кого я привела

додому. Невдовзі на осоння виходить худий чоловік у ластовинні, світловолосий, майже лисий. Поглянувши на Слотропа, рвучко простягає руку, щоб почухати Фріду між вухами. — Я — Пьоклер. Дякую, що привели її.

— Куди там, це вона мене привела.

— Ага.

Пьоклер мешкає у підвалі ратуші. Має трохи кави — гріє на розпаленій прибитими до берега дровами плиті.

— У шахи граєте?

Фріда спостерігає за грою. Слотроп, який схильний грати з огляду на забобони, а не стратегію, одержимий захистом своїх стрибунів — Шпрінгера і Шпрінгера, — воліє втратити будь-що інше, думає не далі, ніж на хід уперед, якщо взагалі думає, чергує довгі летаргічні вагання з ідіотськими спалахами метушні, які змушують Пьоклера супитися, але не хвилюватися. Перед тим, як от-от втратити королеву:

— То ка-а-жете, вас звати *Пьоклер*?

Раз — і чолов'яга вже тримає «люгер» завбільшки з будинок, спритний хлопець, — а дуло дивиться просто на Слотропову голову. Якусь мить Слотроп у своєму кабанячому костюмі думає, що Пьоклер вважає, буцімто він, Слотроп, клеїв дурня зі Свинкою Фрідою, і тепер настав час для весілля під дулом пістолета, себто «люгера», по суті, фразу *тобі вручаю я своє корито* він лиш надумав, потім усвідомлює, що *насправді* каже Пьоклер:

— Вам ліпше піти. Ще кілька ходів, і край.

— А може, я бодай щось про себе розкажу, — швидко вибовкує цюрихську інформацію про Пьоклера, російсько-американо-герерський пошук «Шварцгерета», а тим часом метикує, так би мовити, паралельно: а якщо оберст Енціан не мав слухності щодо натуралізації у Зоні, — виникають різні думки, всілякі нав'язливі ідеї і дещо, е-е-е, еротичні уявлення про Долю, правда ж, Слотропе? що скажеш? простежуючи назад маршрут, яким привела його Фріда, намагається пригадати роздоріжжя, де вони могли звернути в інший бік...

— «Шварцгерет». — Пьоклер хитає головою. — Не знаю, що то було. Ніколи аж настільки тим не цікавився. І це все, що вам потрібно?

Слотроп розмірковує. Крізь вікно у їхні філіжанки з кавою просоталося сонячне світло, і тепер вгору, до стелі, стрибають

непосидючі еліпси блакитного світла.

— Не знаю. Хіба що я особисто трохи пов'язаний з «Imirolex G»...

— Це ароматичний поліїмід, — Пьоклер знову ховає пістолет за пазуху.

— Розкажіть, — просить Слотроп.

Ще не встиг він розповісти про свою Ільзе та її літні відвідини, як Слотропу вже годі, бо його наче знову хапають за потилицю і тицяють у мертву плоть Б'янки... Ільзе, породжена сріблестим і пасивним образом Грети Ердманн, Б'янка, зачата під час зйомок тієї ж сцени, що була в думках Пьоклера, коли він випускав фатальний заряд сперми, — чи ж могли вони не стати тим самим дитям?

Вона досі з вами, хоча тепер її складніше побачити, майже невидиму, як склянку сірого лимонаду в сутінках кімнати... але ж вона тут, прохолодна, кислотна й солодка, очікує, щоб її проковтнули, щоб доторкнутися до найглибших ваших клітин, зануртувати серед ваших найсумніших мрій.

□□□□□□

Пьоклер усе ж спромігся розповісти дещо про Ласло Джемфа, але його повсякчас заносить на балачки про кіно, німецьке, про яке Слотроп ніколи й не чув, не кажучи вже, щоб бачити... ого, у нас тут фанатичний кіноглядач, що тут вдієш...

— У день висадки союзників, — зізнається він, — коли я почув, як генерал Айзенгавер по радіо оголосив про вторгнення в Нормандію, мені здалося, що це насправді Кларк Гейбл, ви не помічали? Голоси *ідентичні*...

В останню третину життя Ласло Джемфа охопила — так, принаймні, здавалося тим, хто в дерев'яних аудиторіях спостерігав, як повільно гранулюються його повіки, як по його лику розповзаються плями і зморшки, як розкладають його літа, — ворожість, на дивний копил *особиста* ворожість до ковалентного зв'язку. Переконаність у тому, що цей зв'язок треба вдосконалити, щоб у синтетики з'явилося майбутнє, — дехто зі студентів навіть вважав, що треба «перевершити» її межі. Якимсь космічним приниженням Джемф вважав, що в серцевині життя, *його* життя, має перебувати щось настільки підвладне мутаціям, настільки *непевне*, як обмін

електронами між атомами вуглецю. *Обмін?* Наскільки ж міцніший і тривкіший *іонний* зв'язок, де електронами не обмінюються, їх *захоплюють*. *Беруть у полон!* І утримують! Ті атоми — поляризовані плюс і мінус, жодних двозначностей... він так любив цю ясність: яка вона стабільна, яка мінеральна тривкість!

— Хоч би скільки на словах ми визнавали Розум, — казав він курсу Пьоклера в Політехнічному, — помірність і компроміс, завше є лев. Лев у кожному з вас. Він або приручений — надлишком математики, особливостями задуму, корпоративними процедурами, — або ж залишається диким, одвічним хижакком.

Лев не розуміє тонкощів і половинчастих рішень, не визнає *обміну* як основи для будь-чого! Він бере, утримує! Він не більшовик і не єврей. Про відносність лев не скаже і слова, йому потрібен абсолют — життя і смерть. Перемога та поразка. Не перемир'я чи якісь там комбінації, а радість стрибка, рик і кров.

Якщо це націонал-соціалістична хімія, то причина тому — щось у повітрі, *Zeitgeist*^[555]. Аякже, скидай усе на нього. Професор-доктор Джемф не мав імунітету. Як і його студент Пьоклер. Та через посередництво Інфляції та Депресії Пьоклерове уявлення про «лева» набуло людського обличчя, кіношного обличчя, натюрліх, а саме Рудольфа Кляйн-Рогге, якого Пьоклер боготворив і на якого мріяв бути схожим.

Кляйн-Рогге витягував сексапільних актрис на дахи, коли Кінг-Конг ще ходив пішки під стіл і не мав ніяких моторних навичок. Принаймні одну сексапільну актрису — Брігітту Гелм у «Метрополісі». Чудовий фільм. Саме про такий світ тими днями марив Пьоклер та й, очевидно, багато хто іще — про Корпоративне Місто-державу, де джерелом сили є техніка, де інженер тісно співпрацював з менеджером, маси невидимо трудилися глибоко під землею, а безмежна влада зосереджувалася в руках єдиного вождя нагорі, по-батьківському доброзичливого і справедливого. Він носив чудові костюми, а як його звали, Пьоклер не пам'ятав, оскільки надто захопився Кляйн-Рогге, що виконував роль божевільного винахідника, яким Пьоклер і його колеги з класу Джемфа так прагнули стати, — незамінним для тих, хто керує Метрополісом, але врешті-решт — непогамовним левом, який може знищити геть усе: дівчину, Державу, маси, себе самого, — утвердивши

власну реальність проти них усіх в останньому ревучому піке з даху на бруківку...

Цікавий різновид влади. Хай би що вичленили істинні провидці зі складної теситури тих днів і міських вулиць, хай би що бачила Кете Колльвіц, від чого її жилавий Рішенець сходив донизу чеберяти ззаду Своїх жінок і чому вони це дійство так любили, час від часу воно, певно, зачіпало й Пьоклера у його дедалі глибших мандрівках у *Mare Nocturnum*^[556]. Він відчував захват, ледь не подібний до миті, коли гостра бритва проходить шкірою й нервами, від скальпа до підошов у ритуальній покорі перед Господарем нічного простору та його самого, мужнього втілення *technologique*, що приймає владу не лише завдяки її громадському втіленню, але й саме через шанси здатися, особисто й темно підкоритися Порожнечі, захопливому і галасливому колапсу... гунові Аттілі, який налетів на захід зі степів, щоб рознести коштовну конструкцію чарів та інцесту, що об'єднувала королівство бургундів. Того вечора Пьоклер стомився, цілий день збирав вугілля. Час від часу засинав, прокидався і бачив образи, в яких з пів хвилини не годе був розпізнати жодного сенсу — великий план обличчя? лісові хащі? Драконова луска? батальна сцена? Часто все вирішував Рудольф Кляйн-Рогге, прадавній східний танатоманіяк Аттіла, голова гладко виголена, лише жмуток волосся на маківці, на шиї разок намиста. Знавіснілий, зверхньо жестикулює, і ці неймовірно пронизливі очі... Пьоклер знову засинав під вибухи руйнівної краси, над якими трудилися його сни, замість усіх німих ротів вивергаючи варварську гортанну мову, прищеплюючи бургундам своєрідну гуманність, сірятину юрмищ у пивних залах прадавнього Політехнічного... і прокидався знову — так тривало годинами — і бачив подальший розвиток кривавої бійні, пожежі й троці...

Дорогою додому, на трамваї та пішки, дружина гризла Пьоклера за те, що засинав, висміювала його інженерську відданість причині-й-наслідку. Як міг він сказати їй, що всі надзвичайні зв'язки насправді — у його снах? Як міг він взагалі щось їй казати?

Кляйн-Рогге найбільше запам'ятався роллю доктора Мабузе. Мався на увазі Гуго Штіннес, невтомний закулісний організатор начебто Інфляції, начебто історії: картяр, фінансовий чародій, архі-гангстер... марнотний *bürgerlich* рот, обвислі щоки, незграбні рухи, перший портрет комічної технократії... і все ж коли, прориваючись з-під

раціоналізованого лоску, його охоплювали напади люті, а холодні очі ставали вікнами в голу савану, назовні виступав справжній Мабузе, сповнений життя і гордий усупереч довколишнім сірим силам, що підштовхують його до фатуму, якого, він це добре знав, все одно не уникнути, до безмовного інферно автоматів, гранат, військ, що заповнили вулиці, штурмують його штаб-квартиру, до власного безумства в кінці таємного тунелю... І хто завдав йому поразки, як не кумир публіки Бернгард Гьоцке у ролі Державного прокурора фон Венка, Гьоцке, що зіграв ніжну, чуттєву бюрократичну Смерть у «Der Müde Tod», тут він також вірний формі, надто ручний, надто ніжний для зрілої Графині, якої жадав, але Кляйн-Рогге *стрибнув*, випустив пазурі, довів її жіночного чоловіка до самогубства, заволодів нею, шпурнув хтиву сучку на своє ліжко, *взяв її!* а ніжний Гьоцке тим часом сидів собі посеред паперів і сибаритів — Мабузе намагався його загіпнотизувати, отруїти, висадити в повітря просто у кабінеті, але нічого не спрацювало, щоразу його рятували ваймарська інертність, теки, ієрархії, порядки. Мабузе був дикунським атавізмом, харизматичним спалахом, якого нізащо не витримати недільній пополудневій пластинці «Agfa», відбиток крізь поверхню розчину щоразу спалахуватиме тією ж нищівною білизою (Рибні глибини, де Пьоклер курсував уві сні й наяву, а під ним — образи повсякденної вбогості Інфляції, черги, маклери, варена картопля на тарілці, вишукує самими лиш зябрами та нутрощами — якесь нервозне прагнення до міфу, навіть не певен, що вірить у цей міф, — у пошуках білого світу, руїн Атлантиди, натяку на правдивіше царство)...

Метрополісовий винахідник Ротванг, Цар Аттіла, Мабузе *der Spieler*^[557], проф.-доктор Ласло Джемф — їхні прагнення спрямовані в один бік у тій формі смерті, яка наочно поєднувала б радість і зухвалість, нічогісінько від буржуазної гьоцківської смерті, самоомани, зрілого сприйняття, рідні у вітальні, обізнаних осіб, що їх до снаги прочитати навіть дітлашні...

— Ви маєте вибір, — репетував Джемф, остання лекція року: зовні квіткові пестоші вітерцю, дівчата в пастельних сукнях, океани пива, чоловічі хори з почуттям, зворушливо підвищують голоси, заспіваючи «*Semper sit in flores / Semper sint in flo-ho-res*^[558]» — відстати зі своїм вуглицем і воднем, щоранку разом із безликими отарами, яким не терпиться сховатися від сонця, тягати на завод коробку з обідом — або

ж рушити *за межі*. Кремній, бор, фосфор — вони здатні замінити вуглець і сполучатися з азотом, не з воднем... — кілька смішків, цілком передбачених шибеникуватим старим викладачем, хай буде він завше у розквіті сил: було добре відомо про його намагання змусити Ваймар просубсидіювати «Stickstoff Syndikat^[559]» «IG» — рушити за межі життя, до не-органіки. У цьому нема слабкості, немає смертності — тут Сила, тут Позачасове. — А тоді його добре відомий фінал: він стирив з дошки нашкрябані *C — H* і величезними літерами писав *Si — N*^[560].

Приплив майбутнього. Проте сам Джемф, як не дивно, нікуди *не* рушив. Він так і не синтезував нових неорганічних кілець чи ланцюгів, про які так театральнo віщував, він відстав, загруз у кориті, а покоління академіків виростили дещо попереду, а чи ж він знав щось таке, чого не усвідомлювали Пьоклер та інші? А як же його повчання у лекційній залі, чи, може, це якийсь ексцентричний жарт? Він залишився із *C — H* і повіз коробку з обідом до Америки. Пьоклер втратив з ним зв'язок після *Technische Hochschule* — як і всі колишні учні. Нині Джемф потрапив під зловісний вплив Лайла Бланда, а якщо й намагався, як завше, уникнути смертності ковалентного зв'язку, його методи виявлялися невідчутними та неочевидними.

□□□□□□

Якби Лайл Бланд не вступив до масонської ложі, то й досі, мабуть, розважався б своїми підступами. У Світі існують механізми, віддані несправедливості як такій, і так само, либонь, мають існувати способи відновлення рівноваги — бодай час від часу. Хай не як щось певне, але принаймні бодай щось у загальному порядку речей. Масони у загальному порядку виявилися саме тим, що дуже Бланда цікавило.

Тільки уявіть собі його стан: стільки грошей, що не знає, куди й подіти. І не треба волати: «Мені давай!» — не треба, — він і без того вам дав, хоча й кружними шляхами, розплутати які ви можете лише з добре налагодженою пошуковою системою. Завдяки Інституту Бланда і Фондації Бланда цей чолов'яга загнав свої гачки в тушу американського повсякдення ще 1919 року. Хто, як ви гадаєте, запопав патент на карбюратор 1-галон-на-100-миль? Звісно ж, ви про це чули — можливо, навіть підсмівувалися з проплаченими антропологами, що

називали це явище Міфом Автомобільної Ери чи ще якоюсь чортівнею, — а з'ясувалося, що приблуда нічого собі, цілком реальна, і не хтось, а саме Лайл Бланд стояв за академічними шльондрами, які, знай, авторитетно підбрівували і посміювалися. Або взяти чудову рекламну кампанію тридцятих про Траву-Убивцю. Хто, на вашу думку, працював над нею пліч-о-пліч (чи, як висловлювалися циніки, з членом-у-пельці) із ФБР? А пригадуєте анекдотики на зразок «приходить мужик до лікаря і каже: в мене не стоїть»? Будьте певні, їх запустив Бланд — з пів десятка основних версій після ретельних досліджень для Національної науково-дослідної ради, які показали, що 36 % чоловічої робсили мало уваги приділяють стану своїх залуп, бракує генітальної одержимості, а це підриває ефективність органів, які справді *працюють*.

Психологічні дослідження, власне, стали Бландовою спеціалізацією. Його зондування підсвідомості Америки на початку Депресії вважається класикою, і всі визнають, що воно підвищило достовірність «виборів» Рузвельта 1932-го. Більшість колег Бланда вважали показну ненависть до ФДР корисною, проте сам Бланд був надто задоволений і позами не переймався. Для нього ФДР був саме тим, що треба: Гарвард, пов'язаний з грішми — новими і старими, гурт і роздріб, Гарріман і Вайнберг: американський синтез, раніше не помічений, нині відкриває шикарні можливості, і всі вони групувалися під визначенням «контроль», своєрідним кодовим словом для обізнаних — цілком у лад із прагненнями Бланда та інших. За рік Бланд увійшов до Ділової консультативної ради, утвореної під керівництвом Свопом з «General Electric», чиї уявлення про «контроль» мало чим відрізнялися від уявлень Вальтера Ратенау з німецької «GE». Хай би чим займався підрозділ Свопа, діяли вони таємно, ніхто не спромігся зазирнути у їхні досьє. Та й Бланд нікому не збирався розповідати.

Після Першої світової він заприятелював із Доглядом за Чужоземним Майном. Їхнім обов'язком було давати лад конфіскованим німецьким капіталовкладенням у США, тут крутилася сила грошей із Середнього Заходу, тож Бланд встряг у Велику Пінбольну Халепу, а таким чином, і в Масонство. І через таку собі Хімічну фундацію — назви-прикриття тими днями давали без фантазії — ДЧМ продав Бландові кілька перших патентів Ласло Джемфа, а до

того ще й американське представництво берлінських «Glithorius Paint & Dye». Кілька років потому, 1925-го, складаючи себе до купи, «IG» викупили у Бланда 50 % американського «Glithorius», і Бланд свою частку використав для контролю патентів. Бланд отримав готівку, цінні папери та контрольний пакет у берлінській конторі «Glithorius», якою керував єврей на прізвище Пфляумбаум, той самий, на котрого працював Франц Пьоклер, поки заклад не згорів, а Пьоклер знову не опинився на вулиці. (Втім, у нещасті дехто вбачав руку Бланда, але провину поклали на єврея, якого трахнули в судовому порядку, наклали арешт на майно і довели до повного банкрутства, а згодом вирядили на схід із численними співвітчизниками. Мусимо також продемонструвати певний зв'язок між Бландом і власниками «Ufa», які того ж вечора відіслали Пьоклера з афішами до Райнікендорфа на доленосну зустріч із Куртом Мондаугеном і «Verein für Raumschiffahrt», — не кажучи вже про окремі зв'язки з Ахтфаденом, Нерішем і рештою оточення «S-Gerät», — й отоді у нас складеться параноїдна схема, гідна такого ймення. На жаль, до 1945 року рівень майстерності не досяг рівня, що допускав би таку вибірку даних, а якби й досяг, Бланд чи його наступники й уповноважені могли б вантажівками завозити програмістів, щоб інформація на виході не становила небезпеки. Таких, як Слотроп, найпалкіших поборників справедливості, повертали у мрії, психічні розлади, знамення, криптографії, нарколептіології — нехай танцюють у царинах жаху, суперечностей та абсурду.)

Після пожежі у Пфляумбаума зв'язки між Бландом і його німецькими колегами довелося відроджувати, на це пішло кілька років. У часи Депресії Бланд опинився в Сент-Луїсі, спілкувався з Альфонсо Трейсі, випускником Принстону 1906 року, членом Сент-Луїського заміського клубу, що серйозно цікавиться нафтохімією. Місіс Трейсі з обережками квітів бігала то в будинок, то з будинку, готувалася до щорічного Балу Потайливого Пророка, а сам Трейсі переймався приїздом із Чикаго молодиків у яскравих смугастих костюмах, двоколірних туфлях і хвацько насунутих крилатих капелюхах та з уривчастою, стакатовою говіркою, як у «томпсонів».

— Мені до зарізу потрібен грамотний інженер-електронік! — скаржився Трейсі. — Ніякої управи нема на тих макаронників! — уся партія бракована, а назад не беруть. Крок убік — і вони мене

пристрелять. А потім згвалтують Мейбл, поїдуть у Принстон якоїсь темної ночі та-а *каструють* мого хлопчика! Лайле, знаєте, що я думаю? Це змова!

Вендети, рукавички з коштовностями, тоненькі потоки трутизни просотуються в цю добропорядну вітальню з портретом Герберта Гувера на фортепіано, з рожевістю вази від «Нейман-Маркуса», модерновими баугаузівськими меблями, схожими на гіпсові шматки іграшкового міста (аж здається, що мініатюрні потяги у масштабі 1:87 загудуть під великим диваном і потягнуть попелястим килимом рефрижератори з цистернами...). Довгасте лице Альфонсо Трейсі з борознами довкола носа та лінії губ стомлене від турбот, він уже тридцять років не посміхався по-справжньому («Мене навіть Лорел і Гарді більше не розважають!»), сидить у просторому кріслі, сірий від страху. Хіба міг Лайл Бланд не розчулитися?

— Маю на прикметі саме такого, — каже він, співчутливо торкаючи лікоть Трейсі. Завше добре мати напохваті інженера, а цей хлопець свого часу розробляв якісь там суперові прилади електронного стеження для новоствореного ФБР за контрактом, якого Інститут Бланда кілька років тому домігся, передавши частину субпідряднику — «Siemens» із Німеччини. — Завтра ж посаджу його на «Срібну стрічку»^[561]. То не проблема, Альфе.

— А ходімо глянемо, — зітхає Трейсі. Вони стрибають у «пакард» і мчать до зеленого прирічкового містечка Губгармор, штат Міссурі: залізнична станція, дубильна фабрика, кілька каркасних будинків, над околицями височіє велетенська Масонська Зала, у грандіозному моноліті — жодного вікна.

Після нудних суперечок на вході Бланда нарешті пропускають і ведуть крізь оксамитові більярдні, лицьовані полірованим деревом гральні кубла, хромовані бари, м'які спальні, усе далі до чималого складського приміщення десь у глибині, забитому, по десятку на штабель, пінбольними автоматами — Бланд за своє *життя* не бачив в одному місці стільки автоматів — «Оце так!»: «Великі шоломи», «Чемпіонати», «Щасливці Лінді» — скільки сягає око.

— І всі ні к бісу не годяться, — меланхолійно мовить Трейсі. — От гляньте. — Показує на «Фолі Бержер»^[562], на корпусі якого витанцьовують канкан чотирибарвні красуні, нулі збігаються з очима, цицьками і потками, така пікантна гра, дещо агресивна щодо леді, але

ж *весело!* — П'ять центів є? — *Шусть*, летить кулька, ледь промахнувшись повз велике очко, гм-м, наче там якесь приховане викривлення *агнннттхк*, чіпляє блималку ціною в 1000, але на табло висвічується лише 50...

— *Бачите?* — кричить Трейсі, коли кулька стрімко падає на дно, жалюгідна спроба зачепити її фліпером *дзень...* клятий фліпер смикається в інший бік, і на табло загорається ТІЛТ^[563].

— ТІЛТ? — Бланд чуває потилицю. — Але ж ви навіть не...

— Вони *всі* такі! — Трейсі з прикрощів аж сльозу пускає. — Самі спробуйте.

Друга кулька ще й до фліпера не докотилася, а в Бланда новий ТІЛТ, хоча апарату і слова лихого не сказали. Третя кулька примудряється *застрягнути* біля соленоїда, і от («до-допоможіть»), верещить вона пронизливим від болю голосом «ой, я *під струмом*...») дзень-дзелень, дзвінки, скачуть на табло цифри, 400 000, 675 000 *бом* — мільйон! найкращий рахунок в історії «Фолі Бержер», рахунок зростає, бідолашне сферичне створіння б'ється об соленоїд, жах (так, вони цілком розумні, ці істоти з астероїда Кацпіель на дуже дуже еліптичній орбіті, він пролетів поряд із Землею лише раз, і то давно, майже повернувся на сутінковий Край, і ніхто не знає, де Кацпіель нині і коли повернеться — якщо повернеться взагалі. Та сама різниця між поверненням і одноразовим візитом. Якщо Кацпіелю вистачило енергії назавжди вийти із зони тяжіння Сонця, він прирік славних круглих істот на довічне вигнання, їм уже ніколи не зібратися вдома, їм судилося довіку прикидатися шарикопідшипниками, сталевими кульками у тисячних юрмах скляних — пізнати неймовірні великі пальці Кіокука і Пуйаллапа, Ойстер-Бей, Інглвуда — Денні Д'Алессандро й Елмера Фергюсона, Куцого Бреннана і Бзіка Вомека... де вони сьогодні? а ви як гадаєте? Усіх забрали і вбили: когось на Іводзімі, хто сконав від гангрени в снігах Арденнського лісу, а їхні великі пальці після першого ж огляду зброї у навчальному таборі стали солдатськими, їх загнали подалі в дитинство, коли мізинець ковзає з гачка затворної рами «М-1», великий палець тисне на подавач, що в глибині казенника, затвор шшОКК! б'є по великому пальцю ой курва боляче і прощавай, ще один непереможний і легендарний великий палець назавше пішов спати у літню пилюку, до мішечків із хрумканням скляних кульок, товстолапих басет-гаундів, до запаху

нагрітих сонцем залізних гірок на дитячих майданчиках), ну, загалом, ось вони, дівчата з канкану, готові вбивати фурії «Фолі Бержер», широкі напوماджені посмішки навкруг блискучих різців, з передбачених конструкцією апарату динаміків лунає якийсь Оффенбахів галоп, довгі ноги з підв'язками майорять поверх агонії сферичного бідолахи у нескінченній самоволці, усі його колеги тремтять від співчуття й любові, поділяють його біль, проте беспорядні, неповороткі без пружини, без рук спритника, без мужніх проблем пияка, порожніх годин, сірого картуза і порожньої коробки з обідом — усе їм потрібне, щоб виводити візерунки крізь високі закрути, обіцянки спочити у глибоких лузах, які знову викидають назовні на поталу тяжінню, аби ти довіку так крутився, час від часу відшукуючи неймовірно короткі й минуші проходи для інших забігів, визначних (дванадцять героїчних хвилин у Вірджинія-Біч, четвертого липня 1927 року, п'яний моряк, судно якого затонуло в затоці Лейте... відчепив ігрове поле, твій перший політ у трьох вимірах, він завжди найкращий, а коли приземлився, усе змінилося, і щоразу, коли пролітаєш повз мікроскопічну вибоїну, котра лишилася після падіння, на тебе щось накочувало... проспавшись, мало хто, зазирнувши в серце соленоїда, бачив магнітного змія, а енергії в усій голизні вистачало, щоб змінитися, від переплетених силових ліній принести із собою безодню близькості до сили, до глазуrowаних порожнин душі, що навіки їх розвела — погляньте на портрет Майкла Фарадея в лондонській галереї «Тейт», от Алюр Макер-Маффік якось пішов і глянув, надумавши згяти самотній деньок без жінок, а потім не міг збагнути, як можуть людські очі горіти настільки лиховісно, так знаюче серед залів жаху й небаченого...), та ось зриваються на вереск голоси присутніх при смертовбивстві вертихвісток, прорізається гострота, музика змінює тональність, повзе дедалі вище, сідниці у шлярках стикаються щільніше, спідниці хльоскають щораз червоніше і сильніше, укриваючи дедалі більше поля, до кривавої круговерті, до палючого фіналу, і як наш Хлопчак Кацпіель дасть цьому раду?

Але май на увазі, щойно стане геть паскудно, Провидіння влаштовує замикання — *тarrrrрах!* світло згасає, залишається лише тьмяний червоний відблиск на поголених щоках і підборіддях двох гравців, що схилилися перед руйнівними дівочими вихилясами,

соленоїд дзизкає і змовкає, а скалічена хромована кулька, визволившись, котиться назад, у затишок подруг.

— Вони *всі* отакі?

— Як же мене нагріли... — стогне Альфонсо Трейсі.

— Як прийшло, так і пішло, — втішає Бланд, і починається реприза «Світлих днів для чорного ринку» Герхардта фон Гьолля, з поправкою на час, колір і місце:

Зав-жди — ще буде долар,
Обов'язково бу-де!
Заспиш — і це розбуде.
В росі й траві заснеш,
І сраку надірвеш —
Поки заробиш долар.
У пі-ра-мі-ди — третє око,
Всі слухайте пророка,
Підморгує й співає: «Начхай і все пізнаєш».

Бажання буде — робота знайдеться,
Хай не щодня, але й це минеться,
Як клепку маєш, то й заробляєш,
Усім нам доля колись усміхнеться...

Підкинь ще раз долар:
Орел-решка — дурня
Твоя перемога щодня, хай
Люба триває Війна
Здолай все й за доларом йди ву-діі, о-ду-ду^[564]!

Усі гуляки в потертих штанях, піхтура у хакі, замовклі нарешті дівчата з канкану і тим паче кралі в купелях, ковбої та індіанці з сигарних яток, вирячкуваті негритоси, голодранці з візками яблук, салонні дармоїди та королеви екрана, ошуканці, клоуни, захмелілі пияки під ліхтарями, повітряні аси, командири катерів, білі мисливці на сафарі та негроїдні мавпи, товстуні, кухарі в ковпаках, євреї-лихварі, селюки з глеками пійла найвищого ґатунку, коти, собаки та мишенята з коміксів, боксери-профі та скелелазі, зірки радіо, карлики,

потвори «десять-в-одному», залізничні волоцюги, танцюристи-марафонці, свінгові оркестри, світські гуляки, скакові коні з жокеями, професійні танцюристки, таксисти з Індіанополіса, відпущені на берег моряки та полінезійки у трав'яних спідницях, кремезні олімпійські бігуни, магнати з торбами із намальованими доларами — усі підхоплюють величний другий приспів, усі табло всіх пінболів блимають яскравими барвами, фліпери ляпають, дзвіночки дзенькають, з монетниць найзавзятіших струменять п'ятицентовики, кожен звук і помах у цьому складному ансамблі на своєму місці.

Перед храмом товчуться представники чиказької організації, грають у мору, сьорбають канадські купажовані віскі зі срібних фляжок, змащують і чистять пістолети 38-го калібру і загалом поводяться огидно, як їм і годиться за національністю — папістська незворушність у кожній напрасованій складці, в кожній затемненій щетиною щоці. І не вгадаєш, чи лежить де-небудь у дерев'яній шухляді комплект правдивих світлокопій, які розкажуть, що саме зробили з цими автоматами для гри в пінбол: симулювали випадкову несправність чи все сталося справді ненавмисне і зберегло принаймні віру у Збій, щось їм непідвладне... віру в те, що кожна окремо взята машина просто так, без злого наміру, збожеволіла після тисяч ночей у придорожніх генделиках, після апокаліптичних громовиць у Вайомінгу, які так любляють захопити тебе просто неба, амфетамінів на бензоколонках, тютюнового диму, який пазурами шкребе під повіками, смертоносних намагань бодай якось здихатися бруду, що весь рік безперервно на тебе ллється... то що, незнайомі між собою гравці з усього світу незалежно одне від одного розладнали всі ці клятві автомати? повірте, вони впрівали, билися, плакали, гупали, назавше втрачали рівновагу — всезагальна Мінливість, про яку ви й не чули, ніким не усвідомлена єдність, мовчання, яке енциклопедичні історії завбачливо заповнили установами, ініціалами, делегатами й дефіцитами так, що їх ми вже й не відшукаємо... але сьогодні через схильність Мафії-Масонів до театральної показухи вона зосередилася тут, у глибині губгарморського храму — вишуканий безлад, виклик майстерності придбаного Бландом фахівця, Берта Фібеля зі «Срібної стрічки».

Востаннє ми бачили Фібеля, коли той чіпляв, напинав і випускав амортизаційні шнури планера Горста Ахтфадена, — Фібель лишився

на землі і проводжав друга у Пенемюнде — *проводжав?* чи ж це не доважок до параної, не цілком виправданої — зрештою, як хочете, назвіть це Епізодом Про Участь Бланда ще й у справі Ахтфадена. Фібель працював на «Siemens», ще коли той входив до тресту Штіннеса: не лише конструював, а й підробляв збиранням інформації для нього. Нікуди не зникли й колишні симпатії до «Vereinigte Stahlwerke» попри те, що Фібелю доводилося працювати на заводі «General Electric» у Піттсфілді, штат Массачусетс. Бланду був потрібен агент у Беркширі — вгадайте чому? Певна річ, щоб наглядати за хлопцем, Тайроном Слотропом, саме через це. «IG Farben», по майже десятих роках після підписання угоди, так само вважає, що для спостереження за юним Слотропом простіше тримати субпідрядником Лайла Бланда.

Цей кам'яноликий шваб Фібель — геній у царині соленоїдів і перемикачів. Навіть замислюватися про те, як уся ця машинерія «розклеїлася» (чи як там кажуть у подібних випадках) — ганебне марнування часу, він занурюється у топологію і кольорове кодування, запах каніфолі плине у більярдні салони, *Schnipsel*^[565] тут і там, бурмоче *also*^[566] — інше, не встигнеш і кліпнути, як у нього все працює. Закладаюся, що в Губгарморі, штат Міссурі, безліч щасливих Масонів.

В обмін на цю добру справу Лайла Бланда, якому взагалі на все це чхати, роблять Масоном. Там він набуває добрих колег, всі можливі зручності, покликані нагадати про чоловічу сутність, і навіть кілька корисних ділових знайомств. Зрештою, тут усе приховане так само, як у Діловій консультативній раді, не-Масони взагалі ні сном ні духом про Те, Що Відбувається, хоча час від часу дещо виявляється, оголюється і зі смішком стрибає назад, а вам — мінімум деталей, але море Жахливих Підозр. Наприклад, Масонами були декотрі із Батьків-Засновників Америки. Побутує думка, що США були і є грандіозною масонською змовою, цілком підконтрольною групі під назвою «Ілюмінати». Важко довго споглядати дивне самотнє око на вершині піраміди на кожній доларовій банкноті і бодай трохи в це не повірити. Надто багато анархістів Європи XIX сторіччя — Бакунін, Прудон, Саверіо Фріша — були Масонами, випадковості виключені. Якщо нічого більше не лишається, шанувальники теорії змови — і не самі лиш католики — цілковито можуть покластися на Масонів і отримати

належну порцію недомовленостей і холодку по шкірі. В одній з найкращих класичних Дивних Масонських історій доктор Лівінгстон («living stone» — живий камінь? о, саме так) заходить у тубільне поселення навіть не в серці, а в *підсвідомості* найчорнішої африканської Чорноти — цього місця та мешканців він ніколи ще не бачив: вогнища в тиші, бездонні погляди, Лівінгстон наближається до вождя і робить Таємний Масонський Знак, і вождь його пізнає, *відповідає на привітання*, широко всміхається і наказує надати білому мандрівникові всі можливі братські почесті. Та згадаймо, що доктор Лівінгстон, як і Вернер фон Браун, народився в період Весняного Сонцестояння, а тому був змушений протистояти світові з цієї найоригінальнішої з усіх незвичайних точок Зодіаку... Не забувайте також про походження Масонських Таїнств (почитайте Ісмаеля Ріда^[567], він знає про це значно більше, ніж ви знайдете тут).

Крім того, не слід забувати відомого Міссурійського Масона — Гаррі Трумена: саме зараз, у серпні 1945-го, він сидить з ласки смерті у президентському кабінеті, а його палець контролює атомний клітор міс Енолі Гей^[568], готовий залоскотати 100 тисяч азіатів, які проллються найдрібнішими крапельками пари від шкварок, осядуть колами на оплавлений щербінь міста на Внутрішньому морі...

На той час, коли до Масонів приєднався Бланд, вони вже давно перетворилися на звичайнісінький клуб для підприємців. Сором та й годі. Підприємництво за кілька століть знищило деякі нервові закінчення та ділянки людського мозку, тому для більшості учасників сучасні ритуали — не більше, або ж навіть менше, за нікчемний балаган. Хоча й не для *всіх*, бувають атавізми, і одним із них виявився Лайл Бланд.

Магія в цих масонських ритуалах дуже-дуже давня, і в правічні часи вона *працювала*. Згодом ставала розвагою, засобом консолідації лише світських аспектів влади, життя витікало з неї, але слова, рухи й уся техніка більш-менш точно передавалася крізь тисячоліття і понуру раціоналізацію Світу, тож і магія не зникла, хоча й закуняла — щоб знову набрати сили, їй достатньо знайти чийось сприйнятливий голову.

Пізнього вечора після зустрічей Бланд повернувся в Бікон-Гіл, додому, і мордувався безсонням. Лежав на канапі в кабінеті, ні про що конкретно не думаючи, а тоді раптово отямився, серце шалено калатало, і він розумів, що побував *десь*, але не помітив, як збіг час. У

лункому фоє бив старий годинник — американський ампір. Дзеркало зі свічником — спадщина багатьох поколінь Бландів — поглинало своєю ртутною круговертю образи, зустріти які віч-на-віч Лайл не мав сили. У сусідній кімнаті вві сні стогнала його дружина, побожна і варикозна. Що коїться?

Після зборів наступного вечора Лайл Бланд, повернувшись додому на звичний великий диван з «Волл-Стрит Джорнел», де не було геть нічого нового, піднісся над власним тілом десь так на фут, усвідомив, де опинився, і — бух! — *гепнувся* назад. Відчув жах, якого не знав від народження, навіть у Белло Вуді — і не стільки через те, що полишив тіло, а тому, що знав: це лише *перший крок*. Наступний — повернутися в повітрі й поглянути вниз. Його віднайшла давня магія, він рушив у мандри. І знав, що відмовитися від них не зможе.

Минув місяць чи два, доки він зумів повернутися. Потому відчув поворот не стільки в просторі, скільки у власній історії. Непоправний. Той Бланд, який повернувся, щоб влитися в непорушну білу обитель, яку споглядав горічерева на дивані, далеко, за багато тисячоліть, змінився назавжди.

Незабаром більшість часу він присвячував великому дивану, а на Стейт-стрит майже не з'являвся. Дружина його ніколи ні про що не запитувала, сяк-так ходила кімнатами, заводила розмову про домашні справи, а Бланд, якщо перебував у тілі, їй відповідав, але частіше — ні. Не попередивши бодай телефоном, під дверима почали збиратися дивні люди. Босота, іноземці з маслянистою шкірою незвичайних відтінків, з жировиками, ячменями, кістами, хрипінням, гнилими зубами, кульгаві, з уважними поглядами або — що навіть гірше — з Дивними Нетутешніми Усмішками. Дружина пускала в дім усіх, і двері кабінету м'яко зачинялись у неї перед носом. Зсередини долинали лише джеркотіння голосів, очевидно, якоюсь іноземною мовою. Ці люди навчали її чоловіка техніки мандрів.

Бували, хай і нечасто, мандри у географічному вимірі, що заводили на північ по синіх, холодних сліпучо-синіх морях до юрмища плавучих крижин, до найдальших крижаних стін. Наша розсудливість непоправно нас підводила, ми більше уваги приділяли Пірі та Нансенам, які поверталися живими, — навіть гірше, їхні досягнення ми називали «успіхом», хоча й вони зазнавали невдачі. Вони поверталися, поверталися до слави, до славослів'я — і тому зазнавали

поразки. Ми лиш тужили за сером Джоном Франкліном чи Саломоном Андре: оплакували їхні кам'яні могили, їхні кістки, і серед убогого промерзлого сміття не помічали вістей про їхню перемогу. На той час, коли техніка дала нам змогу легко мандрувати до тих місць, ми вже втратили будь-яку здатність відрізнити перемогу від поразки.

Що ж відшукав Андре у полярній тиші, що ми мали б почувати?

Бланд, який досі навчався, наразі не втратив потягу до галюцинацій. Він знав, де перебуває в конкретну хвилину, та, повернувшись, уявляв, наче мандрував під історією, мовляв, історія — це розум Землі, в ній існують страти, що залягають досить глибоко, шари історії, аналогічні шарам вугілля та нафти у тілі Землі. Чужинці сидять у вітальні, бурмочуть над ним, на всьому, чого торкаються, залишають огидні масні плями, намагаються провести Бланда крізь цю фазу, і їх дратує те, що видається їм дурними та хамськими забаганками. Він повертається, марячи про знайдене ним громаддя, про членів астрального «IG», чия місія, як натякав Ратенау через медіума, Петера Саксу, поза межами буденного добра та зла, там ці відмінності безглузді...

— Ну так, ну так, — витріщаються на нього, — але чого тоді твердять «дух і тіло»? Нащо розділяти?

А просто важко звикнути до дива відкриття, до того, що Земля — жива істота, після всіх років, коли він вважав її велетенською тупою каменюкою, а тепер виявив у ній тіло й душу, і Бланд знову відчувається дитиною, знає, що теоретично не повинен прив'язуватися, але закоханий у своє відчуття дива, в те, що знову його набув, хоча й так пізно, і навіть знаючи, що незабаром від нього мусить відмовитися... Виявити, що Тяжіння, над яким ніхто не задумується, насправді — щось дивовижне, Месіанське, надчуттєве в тілі й духові Землі... пригорнувши до святого центру залишки вимерлих біологічних видів, зібравши, спакувавши, перебудувавши та переплівши молекули, які на іншому боці кам'яновугільні Каббалісти, помічені Бландом у подорожах, підберуть, візьмуть вивареними, роз'єднаними, витлумаченими до останньої пермутації корисної магії, і по століттях після виснаження знову знаходять небачені молекулярні фрагменти, сполучатимуть і пересполучатимуть у нову синтетику...

— То все байки, вони нічим не кращі за Кліпот, шкаралупа мерців, не марнуй на них часу...

Решта нас, не обраних для просвітлення, лишаються поза Землею, на милість Тяжіння, яке ми лиш нещодавно навчилися фіксувати і вимірювати, змушені тинятися в межах власних лобних долей віри у Вабливі Відповідності, розраховуючи, що на всяку псі-синтетику, здобуту із душі Землі, знайдеться мирська молекула, більш-менш звична і пойменована, — нескінченно борсатися в пластикових дрібницях, у кожній вишукуючи Глибинне Значення і прагнучи впорядкувати їх усі, як члени ступеневого ряду, усі, що сподіваються зібратися в нульовій точці певної колосальної й таємничої Функції, чие ім'я так само, як і переставлені імена Бога, вимовляти заборонено... пластиковий язичок саксофона *звуки неприродного тембру*, флакон шампуню *символ «его»*, подарунок із «Крекер Джека» *разова розвага*, домашнє приладдя *в пошуках попутних вітрів пізнання*, дитячі пляшечки *вмиротворення*, м'ясні напівфабрикати *маскування бойні*, пакети з хімчистки *задушені немовлята*, садові шланги *нескінченне поливання пустелі*... та звести все це разом — їхню слизьку впертість і нашу претеріцію... розібратися в них, відшукати дрібку істини в неозорому морі повторень і нікчемних втрат...

Бланду пощастило, що він усього цього позбавлений. Якось увечері скликав членів родини у кабінет, до дивану. Лайл-молодший прибув із Г'юстона, потерпаючи від перших проявів грипу, який підхопив у світі, де кондиційоване повітря для життя не надто й потрібне. Клара на авто прибула з Бенінгтона, а Бадді місцевим потягом із Кембриджа.

— Як ви знаєте, — мовив Бланд, — останнім часом я відбував у невеликі мандрівки. — На ньому був простий білий халат, в руці — червона троянда. Вигляд мав не від світу цього, і з таким висновком погодилися всі: очі та шкіра його сяяли незвичною ясністю, характерною хіба що для світанку весняного дня, та ще й не на всіх широтах. Він продовжував: — Щоразу у мандрівках я заходив далі й далі, і сьогодні відбуваю назавжди. Тобто не повернуся. Тому мені хотілося з вами попрощатися й повідомити, що про вас подбають. — Він навідав свого приятеля Куліджа (на прізвисько Шик) Шорта з юридичної фірми «Салтьєрі, Пур, Неш, де Брутус і Шорт» на Стейт-стрит і пересвідчився в ідеальному стані родинних фінансів. — Хочу, щоб ви знали — я всіх вас люблю. Якби можна, я б залишився, але мені час вирушати в дорогу. Сподіваюся, ви мене зрозумієте.

Близькі по одному підходила прощатися. Після обіймів, поцілунків і рукостискань Бланд востаннє ліг на диван і, кволо посміхаючись, заплющив очі... Трохи згодом — думки спостерігачів щодо точного часу розійшлися — він відчув, як здіймається. Близько 9:30 Бадді вирушив дивитися «Наречену Франкенштейна», а місіс Бланд накрила безтурботне лице чоловіка запорошеною порт'єрою — подарунком кухини, яка ніколи не розуміла її вподобань.

□□□□□□

Вітряна ніч. Кришки армійських баків для сміття гримають по всьому плацу, вартівні знічев'я повторюють вітання королеви Анни^[569]. Іноді вітер налітає так, що джипи погойдуються на ресорах, навіть порожні військові 2,5-тонні вантажівки й незграбні цивільні пікапи басовито стогнуть від незручностей... під поривами вітру ворухатяться живі сосни, виструнчені над піщаним схилом берега Північного моря...

Жваво, хоча й не в ногу, крокуючи через розбиті вантажівками простори старого заводу Круппа, доктори Маффедж і Спонтун анітрохи не схожі на змовників. У них одразу пізнаєш тих, ким вони й видаються: крихітним плацдармом лондонської респектабельності в нічному Куксгафені, туристами в недоокультуреній колонії сульфаніламідів, скинутих у вир крові, шприців, тубиків і джгутів, недолугих лікарів і садистів-санітарів, в колонії, якої вони були, слава

небесам, позбавлені під час усього Тривання, оскільки Маффеджів брат вдало прилаштувався в якомусь Міністерстві, а Спонтун формально визнаний непридатним до служби через дивний стигмат у формі туза пік і майже того ж кольору, що з'явився в нього на лівій щоці через сильний стрес і супроводжувався сильним головним болем. Лише кілька місяців тому вони відчули себе мобілізованими незгірш за інших британських підданих, а отже, тепер підпорядковуються велінням Уряду. Що ж до теперішньої місії, то обоє поринули у цілком мирні роздуми. Як же стрімко нині плине історія!

— Навіть не уявляю, чому він вибрав нас, — Маффедж смикає еспаньйолку (жест видається нав'язливим, але зовсім трохи), говорить, певно, занадто мелодійно для людини його ваги, — він має знати, що я нічого подібного не робив десь так із 27-го року.

— Я кілька разів асистував, коли був інтерном, — пригадує Спонтун. — Знаєте, у психіатричних клініках тоді на це була велика мода.

— Можна назвати декілька урядових закладів, де це й досі в моді. — Доктори пирхають, сповнені британського *Weltschmerz*, що на їхніх обличчях виглядає так неприродно. — Послухайте, Спонтуне, я правильно зрозумів, що ви хотіли б мені асистувати?

— Так як вам заманеться. Хочу сказати, що ніхто не стоятиме із *нотатником* і не записуватиме.

— Я б не квапився з висновками. Чим ви слухали? Хіба не помітили...

— Поривання.

— Маніакальності. Навіть боюся, чи не *втрачає* Пойнтсмен *хватки*, — вимовою надзвичайно нагадує Джеймса Мейсона: «в(г) тррачає (?) *кхватки*».

Вони презираються, одне за одним перед ними похмуро пропливають і зливаються нічні видіння марстонівських укриттів і припаркованих машин. Вітер приносить запах ропи, пляжу, пального. Далеке радіо, налаштоване на Програму Для Військових, представляє Сенді Макферсона за Органом.

— Ну, то ми вже... — починає Спонтун, але не заговкає.

— На місці.

Яскраво освітлений кабінет завішаний кармазиногубими, сосискорукими пін-апами «Дівчаток Петті». У кутку закипає кавник,

смердить прогірклим кремом для взуття. Закинувши ноги на стіл, сидить капрал, захоплений американським коміксом про кролика Банні.

— Слотроп, — відповідає він на запит Маффеджа, — так так, янкі в поросячому костюмі. Гасає туди-сюди. Геть очманів. А ви, хлопці, хто, МІ-6^[570], чи як?

— Не підлягає обговоренню! — рикає Спонтун. Іноді він уявляє себе Нейлендом Смітом. — Де знайти генерала Віверна?

— Що, серед ночі? Там, де і всю п'яноту, — йдять по рейках, шукайте, де гвалт. Я і сам би пішов, але чергую.

— Поросячий костюм, — Марві насупився.

— Такий величезний поросячий костюм, жовто-рожевий з блакитним, чесно-чесно, — відповідає капрал. — Як побачите, одразу пізнаєте. А у вас, джентльмени, сигаретки часом не знайдеться?

Плентаються рейками повз порожні строєні платформи та цистерни, нарешті чують звуки пиятики.

— Де і вся п'янота.

— Казали, пальне для нацистських ракет. Якщо хоч одна була в робочому стані.

Під холодним парасолем голих електролампочок зібралася юрба армійських, флотських американців, дівчат зі Служби побуту і німецьких панянок. Братаються всі, безсоромно, в гаморі, який при наближенні Маффеджа й Спонтуну до гульбища перетворюється на пісню, а в її центрі, добряче під чаркою, обіймаючи обома руками усміхнену і розпатлану молоду дівулю, рум'янопикий (при світлі ламп — апоплексично-рожево-фіолетовий), диригує хором той самий генерал Віверн, якого вони востаннє бачили в кабінеті Пойнтсмена у «Дванадцятому домі». Із залізничної цистерни з етанолом — 75 %-ний розчин, як чітко засвідчує білий трафарет на боці цистерни, — стирчать крани, до них підсовують, а відтак виймають неймовірну кількість бляшаних кухлів, порцелянових чашок, кавників, відер для сміття та іншої тари. Пісні акомпанують укулеле, казу, гармоніки і збіса багато саморобних металічних стукалок, а сама пісня — простодушне вітання, адресоване Повоєнному часу, надія, що невдовзі скінчаться дефіцити, що кінець Суворої Економії близький:

Так, так —
Давно пора набити кендюх!
Давно пора набити кендюх!
Позабирати все з льодовні —
Так, так,
Давно пора набити кендюх,
Давно пора набити кендюх,
Лиш трохи з'їв — і ще схотів, по вінця повні!
Аякже, час набити кендюх,
Так, так, набити кендюх!
Тут все старе, але й нове-е-е...
І так чудово жити,
Пора б його набити...
Надіюсь, що у всіх вас *кендюх* єєєєє!

Наступний приспів — піхтура і моряки співають хором перші вісім тактів, дівчата — наступні, генерал Віверн виконує наступні вісім — соло, і *tutti* насамкінець. Відтак надходить черга рефрену для укулеле, казу тощо, і всі танцюють, метляються чорні шийні хустки, наче вуса епілептичних лиходіїв, розпускаються стрічки, кучері вибиваються з тугих валків волосся, спідниці злітають, оголюють миготливі коліна та підв'язки, оторочені довоєнним мереживом, — примарний політ димчастих кажанів під білим електричним світлом... на останньому рефрені хлопці кружляють за годинниковою стрілкою, дівчата — проти, ансамбль розпускається трояндою, з серцевини якої аморально шкіриться п'яний генерал Віверн з кухлем над головою, його підносять угору, як тичинку.

Ледь не єдиний, хто не бере в цьому участі, крім двох спантелчених хірургів, — матрос Бодін, якого ми залишили, якщо пригадуєте, у ванні на берлінській квартирі у Зойре Буммера. Цього вечора він бездоганний, при білому параді, пика незворушна, тверезий, вештається серед гуляк, щедро випускаючи волосяну рослинність з рукавів і V-подібного вирізу матроської блузи — рослинність настільки рясна, що минулого тижня він налякав і втратив гінця з ТВД КБІ ледь не з тонною бгангу^[571]: гонець сприйняв Бодіна за водяний різновид легендарного *ети* — страхітливої снігової людини. Аби бодай якось компенсувати збитки, сьогодні Бодін популяризує Перший

Міжнародний Матч На Ложковиделконожиках між своїм колегою Ейвері Парфлом та англійським командо на ймення Сент-Джон Бледдері.

— Робить ставки, так-так, шанси рівні, 50/50, — виголошує послужливий банкомет Бодін, проштовхуючись між тілами клієнтів, з-поміж яких далеко не всі вертикальні. В одному волохатому кулаку жмут окупаційних купюр, другою рукою він час від часу відтягує широкий комір моряцької блузи і сякається в нього, смикає, кліпаючи, за горловину футболки, а над головою лампочки танцюють на хвилях у його кільватері, і кілька тіней Бодіна хлюпаються на всі боки і зливаються з тінями інших.

— Вітаю, друже, опіат потрібен дуже? — Червоні баньки у місткому рожевому «Джелл-О» мармизи та нахабна усмішка. Альберт Криптон, санітар на борту «Джона Е. Бедесса», дістає з потайної кишені скляний флакончик з білими пігулками. — Це кодеїн, Джексоне, чудовий товар — тримай.

Бодін голосно чхає і втирає шмарклі рукавом.

— Від блядської застуди, Криптоне, не зцілить. Спасибі. Ти Ейвері не бачив?

— Він у чудовій формі. Коли я зайшов, він тренувався наостанок біля трюмних помп.

— Послухай, старий, — мовить енергійний дистриб'ютор. Товар конвертується у три унції кокаїну. Бодін відслинює кілька зім'ятих папірців. — Опівночі, якщо можна. Після бою обіцяв йому прийти на зустріч у «Путці».

— Годиться. Гей, а під казармами ти давно дивився? — Здається, прибульці з КБІ збираються і грають в опійні кульки. Хто набив на цьому руку, виграє сотнями. Криптон кладе гроші в кишеню і залишає Бодіна розминати великий палець і помізувати. Сам рухається далі, магне тут, лапне там, зупиниться сьорбнути хлібного спирту з грейпфрутовим соком зі снарядної гільзи, а між тим продасть пігулку-дві кодеїну. Відчуває напад параної під час появи двох «червоних шапочок», що погладжують кийки і поглядають на нього, як йому здається, неспроста. Вислизає у ніч, закладає віражі в нічному небі. Покладається на свою особисту суміш, відому як «Криптонова Блакить», а тому запаморочений преться до диспансеру і, можливо, не все дорогою помічає.

Усередині його колега, Фармацевт Бердбері, диригує останнім актом «La Forza del Destino» з трансляції «Радіо Люксембург» і підспівує. Коли на нього вирулює Криптон, Фармацевтова пелька стуляється. Поруч щось подібне до велетенського кольорового кабана, плюшевий ворс його шкіри місцями розкошланий, що суттєво збагачує спектр відтінків.

— *Мікрограми*, — Криптон театральню ступає себе по голові, — ну так, мікрограми, а не міліграми. Дай чого-небудь, Бердбері, в мене передоз.

— *Ши*. — Фармацевтів високий лоб збирається хрестиками зморщок, а потім розгладжується. Криптон заходить за полиці і, аж поки опера не закінчується, споглядає освітлену кімнату крізь флакончик камфорного опійного настою. Повертається саме тієї миті, коли кабан запитує:

— А куди ще він міг піти?

— У мене з третіх рук, — Бердбері відкладає шприц, який служив йому диригентською паличкою. — Спитай у Криптона, він там більше огинається.

— Вітаю, старий, — мовить Альберт, — ширнемся?

— Я чув, сьогодні має під'їхати Шпрінгер.

— Уперше чую. Та йди до «Путці», і менше з тим. Все, що треба, вариться там.

Кабан підводить погляд до годинника на стіні.

— У мене сьогодні скажений графік.

— Послухай, Криптоне, будь-якої миті може наскочити велике цабе з поліції, то краще кажи, що там у тебе, сам розумієш... — Вони торгуються за три унції кокаїну, кабан делікатно відходить погортати старі номери «Н'юз оф зе Ворлд». По якійсь хвилині, примотавши останній флакончик з кристалами до ноги, Криптон запрошує всіх на бій ложковиделконожиками. — Бодін тримає великий банк, збіглися з усієї Зони...

— *Матрос* Бодін? — щиро дивується плюшевий кабан.

— Король Куксгафена, Поркі.

— Яюсь робив йому доставку в Берліні. Скажеш, Ракетмен передає привіт.

Криптон — зачочена холоша, флакон розкупорює, просто щоб глянути, чим багатий, спиняється, витріщає очі:

— Ти про той *гаш*?

— Угу.

Криптон заряджає обидві ніздрі чималою дозою. Світ починає прояснюватися. У гортані тугим кулаком збираються гіркі шмарклі. Потсдамський Підхват встиг увійти до фольклору Зони. Чого цей свинтус намагається примазатися до слави Ракетмена (в існування якого Криптон ніколи особливо не вірив)? Кокаїнові ділки, рабські й підступні, мов щури... блискучі пляшечки безлічі кольорів, голоси з радіоприймача, фасон і крій кошлатого свинячого костюма, Криптон тягне руку — торкнутися... та ні, ясно, що кабан нічого не рознюхує, він не коп, не торгує і не збирається нікого розводити...

— Просто цікаво, який на дотик, — пояснює Криптон.

— Та прошу дуже. — І раптом у дверях з'являється натовп «червоних шапок», латунь і шкіра. Криптон стоїть непорушно, в одній руці — пробка від флакончика з кокаїном.

— Слотроп? — до кімнати вривається командир, сержант, рука на кобурі. Кабан переводить погляд на Бердбері, який трясє головою, ні, не я, і наче справді не бреше.

— Та й не я, — з готовністю додає Криптон.

— Але хтось же стукнув, — ображено бурмоче кабан.

— Готуйсь, — шепоче Альберт. Військовій поліції: — Перепрошую, — чалапає просто до вимикача на стіні і гасить світло, у гармидері Слотроп миттю кидається попри стіл Бердбері, *бабах* у високу етажерку з медикаментами, солом'яне пузо пом'якшує зіткнення, а етажерка валиться на когось іншого, оглушливо дзенькає скло, лемент, — і далі мчить крізь темряву проходу, витягнувши руки, намагає шлях до задніх дверей, де й зустрічає Криптона.

— Спасибі.

— Ворушись.

Надворі вони прошкують на схід, до Ельби й доків, тупають, ковзаються в калюжах, спотикаються у коліях від вантажівок, серед бараків свище вітер, б'є в обличчя, з-під лівої штанини Криптона білими іскорками сіється кокаїн. Позаду галасують і блимають ліхтариками поліцейські, але, мабуть, не здогадуються, куди вони пощезли. І це добре.

— Йди жовтою дорогою, — муликає Альберт Криптон, часом вгадуючи ноти, — жовтою дорогою... — та що це він, та він, він

біжить *вистрибом*...

Нарешті, захекавшись, вони вискакують на пірс, де пришвартовані «Бедесс» і весь його дивізіон, чотири димчасто-сірі свинки, і бачать, що у вихорі галасливої юрби цивільних і військових п'яниць саме у розпалі бій на ложковиделконожиках. Жилавий Ейвері Парфл, бакенбарди в різкому світлі гладенькі, мов тюленяче хутро, адамове яблуко скаче з частотою чотири чи п'ять тактів на секунду, шурхає ногами, метушиться навколо суперника, безтурботного битюга Сент-Джона Бледдері, в обох ложковиделконожики наголо в позиції «до бою», начищені леза аж палають.

Криптон запихає Слотропа в бак для сміття й іде шукати Бодіна. По хвилині блискавичних випадів Парфл завдає обманного удару — він меткий, мов бійцівський півень. Прямим ударом, який Бледдері намагається відбити у третій позиції, Парфл рве на командо кітель і пускає першу кров, але коли намагається відскочити, виявляється, що передбачливий Бледдері наступив і намертво притис черевиком модельну туфлю американця.

Імпресаріо Бодін і два його бійці — сяючі кристали здорового глузду в п'янезному сірому юрмищі, добра частина юрби вже досягла порога нестями, а решта не цілком розуміє, що тут узагалі відбувається. Одні переконані, що Парфл і Бледдері ладні повбивати одне одного, на думку інших — просто клеять дурня, а тому іржуть у геть непідходящі моменти. У темних надбудовах бойових кораблів час від часу зблискують випадкові цятки очей — стежать, стежать...

Парфл і Бледдері водночас завдали по колючому удару і тепер зійшлися *corps à corps*^[572]: з дзвоном і скреготом ложковиделконожики схрестилися, лікті суперників напружені й непорушні, розв'язка залежить від здатності худорлявого Парфла ошукати суперника, бо Бледдері, здається, ладен так стояти до ранку.

— Тут Ракетмен, — Криптон смикає Бодіна за мокрий зім'ятий комір, — у *свинячому костюмі*.

— Чоловіче добрий, не зараз. У тебе є, еее...

— У нього на хвості лягаві, Бодіне, де його можна схвати?

— Та яка різниця, то якась дурня. Туфта. *Тут* Ракетмену робити нічого.

Парфл відсмикує руку з ложковиделконожикиком, відхиляється вбік, викручує свою зброю так, щоб зубці не відпустили зброї Бладдері, і

цього досить, щоб командо втратив рівновагу і посунув ногу, — тоді Парфл майстерно розчіпляє ложковиделконожики і відскакує набік. Бладдері знову твердо стає на ноги і важко біжить у погоню, проводячи розвідку серією коротких прямих, а відтак перекидає зброю в іншу руку і дістає Парфла несподіваним ріжучим ударом, дряпаючи морякові шию недалечко від яремної вени. На білу сорочку скрапує кров, під дуговими лампами — чорна. Під пахвами бійців темні плями від поту і холодних тіней. Парфл, очманівши від болю, налітає на Бладдері з ураганом несамовитих колючих і кругових ударів навмання, а тому вже й ноги переставляти не треба, він погойдується від колін, ніби величезний самовпевнений пудинг, і врешті-решт ловить Парфла за зап'ясток озброєної руки і розвертає суперника млинком, наче дівку у джигербагу, ставить перед собою, його лезо впритул до борлака Парфла, готове розтяти його навпіл. Командо водить поглядом, хрипить, впрів, шукає якесь осердя влади, що вкаже великим пальцем, як йому діяти далі.

Довкруг нічого: самі лише сон, блювота, тремтіння, розмитий кольоровий чад етанолу, а незламний Бодін рахує гроші. Загалом, ніхто й не дивиться. І раптом до Парфла та Бледдері, налаштованих одне на одного завдяки гострому лезу ложковиделконожика, завдяки мізерності зусилля, потрібного, щоб затопити їхній спільний світ смертю, доходить, їх шокує думка: ніхто нічого не казав про бій до кінця, так? кожен одержить свою частку виручки, хай би хто виграв, а тому найрозумніше зараз — розчепитися, піти і разом влаштувати Бодіну скандал, та ще роздобути лейкопластир і йод. Але вони не розтуляють обіймів, Смерть при повному параді муркоче їм свої романтичні мелодійки, дорікає — мовляв, сіренькі ви людці... *Оце сюди і не далі — та й по всьому? І це ви називаєте життям?*

Під'їжджає авто військової поліції — клаксон, сирена, блималка, все як годиться. Парфл і Бледдері неохоче розслабляються, видихають, надувши щоки, відриваються одне від одного. За десять футів од них Бодін через голови протверезілого натовпу шпурляє товстий пакет окупаційних бонів, який командо ловить у повітрі, переламає навпіл і половину віддає Парфлу, що вже прямує до трапу своєї сірої домівки — «Джона Е. Бедесса», там на кварталдеку пожвавилися, і навіть гра в карти у судновій пральні перервалася, щоб усі змогли глянути на таку веремію. По берегу вже розповзаються п'янички — повільно й у всіх

напрямакх одночасно. З-за блідих електричних вогнів набігають дівчиська, тремтять, збуджені, скуйовджені, жадають зачарувати Сент-Джона Бледдері і затягти його в обитель пастельної синтетики і амурного вереску. Бодін з Криптоном, хитаючись і лаючись, продираються крізь юрбу, спотикаються об сплячих і притомних, спиняються біля великого сміттевого бака, щоб дістати Слотропа, і той постає з гори яєчної шкаралупи, пивних бляшанок, страхітливих шматків курятини у жовтій підливці, кавової гущі та використаного паперу — усе це стікає або з хрясканням з нього котиться, він знімає маску і привітно всміхається до Бодіна.

— Ракетмене, щоб ти скис, невже це ти? Що сталося, старий?

— Підставили мене, треба до «Путці». — Тим часом під'їхали вантажівки, у їхні брезентові тіні «червоні шапочки» вже вантажать усіх, хто рухається повільніше за них. І ось двоє цивільних, один із борідкою, вже мчать пірсом з лементом:

— Костюм свині, костюм свині, дивіться, — і:

— Ви — Слотроп — ані руш.

А дулі вам, і Слотроп з шаленим тріском і брязкотом викочується зі сміття і кидається слідом за Бодіном і Криптоном, навсібіч розлітається курячий жир, шкаралупа засіває кільватер. Поблизу наступного скупчення есмінців стоїть автівка Червоного Хреста — чи то клуб, чи то польова кухня, з якої майже рівним квадратом на асфальт ллється світло, всередині у рамі вікна на тлі штабелів батончиків, сигарет і трикутних сандвічів сидить гарненька дівчина із зачіскою Діни Дурбін ^[573].

— Кави, хлопчики? — мило всміхається, — сандвічів не бажаєте? Сьогодні ми розпродали майже всі, лишилися тільки з шинкою, — і тут, помітивши Слотропа: — ой, лишенько, вибачте...

— Ключі від авто, — Бодін наближається з посмішкою Кегні і пістолетом з нікельованими накладками, — швиденько, — зводить курок.

Супиться, поводить накладними плечима.

— У замку запалювання, Джеконе, — Альберт Криптон лізе назад — приєднатися до товариства дівчини, а Слотроп із Бодіним стрибають уперед і рвуть з місця крутим вискучим розворотом саме тої миті, коли підбігають двоє цивільних.

— А це ще в біса хто? — Слотроп обертається до вікна, бачить, як віддаляються їхні верескливі постаті. — Ти помітив у хлопака пікового туза на щоці?

Бодін об'їжджає катавасію біля «Джона Е. Бедесса» і показує всім неодмінний середній палець. Слотроп відхиляється на спинку, підіймає свинячу маску, як лицар забрало, з кишені Бодіна витягує пачку сигарет, запалює, втомлений, поспати б, і все... За спиною раптом несамовитий лемент дівчини з Червоного Хреста:

— Господи, що це!

— Дивись, — це Криптон, терпляче, — насипаєш трішки на кінчик пальця, потім затискаєш одну ніздрю та-а...

— Це ж кокаїн! — дівочий голос злітає до тривожних висот, — ось що це! Це героїн! Та ви *наркомани!*.. і викрали мене! О Господи! Та як ви не розумієте, це ж *клубна ятка Червоного Хреста!* Це власність Червоного Хреста! Так не можна *робити!* Я працюю в Червоному Хресті! Рятуйте, рятуйте! Наркомани! Благаю! Допоможіть! Зупиніться і висадіть мене! Забирайте машину, якщо хочете, забирайте все, тільки, благаю, не...

— Ану потримай кермо, — Бодін розвертається і наводить на дівчину блискучий пістолет.

— Ви не можете в мене стріляти, — репетує вона, — хуліган, ви за кого себе маєте, викрадати власність Червоного Хреста! Ідіть ви... кудись і нюхайте свій наркотик... дайте *нам спокій!*

— Лярво, — повідомляє матрос Бодін спокійним і розважливим тоном, — ти дуже помиляєшся. Я можу тебе застрелити. Второпала? Отже, ти працюєш на чудову і гуманну організацію, що здирала по п'ятнадцять центів за каву й пончики в Битві під тим скурвим *Клином*, якщо хочеш поговорити про те, хто від кого і що краде.

— «У кого», — реагує вона вже тихіше, нижня губка тремтить дуже гарненько і стервозненько, принаймні так здається Слотропові, що дивиться у дзеркальце. Бодін знову береться за кермо.

— Ого, оце так-так, — Криптон милується її сідницями, — а що це в нас таке, — які під спідницею хакі рухаються туди-сюди, бо дівчина стоїть, розставивши свої довгі ноги, адже гримучо-рипучі 60–70 миль за годину плюс дивовижна Бодінська техніка поворотів більше скидаються на спробу самогубства.

— Як вас звать? — усміхається Слотроп, доброзичливий кабан.

— Ширлі.

— Мене Тайрон. Як справи?

— Тра-ля-ля, — Криптон уже грабує касу, поїдає батончики «Герші» і набиває шкарпетки пачками курива, — карії очі, чорнії брови... — Приблизно тоді ж Бодін б'є по гальмах, і машина суне юзом, зад вантажівки розвертає до залитої крижаним світлом живої картини з вартовими у шоломах із білими трафаретними літерами, білими пасками, білими кобурами, шлях перекрито барикадою, до джипа, пригинаючись і репетуючи у рацію, мчить офіцер.

— Блокпост? Та якого милого, — Бодін викручує заднім ходом — з полиць летять різноманітні армійські смаколики, — і вантажівка ривками розвертається. Ширлі втрачає опору і падає вперед, Криптон намагається вхопити її ззаду, Слотроп нахилиється за пістолетом, що лежить на бардачку, а коли йому вдається знову розвернутися до вікна, дівчина вже напівлежить на передньому сидінні. — Ну і де, курва, тепер перша? Це що, коробка передач Червоного Хреста? — аби поміняти передачу, треба вкинути монетку, *агов, Ширлі?*

— Ой, матінко, — Ширлі залазить між них, хапається за важіль, — отак, тупорилий. — Позаду лунають постріли.

— Дякую, — каже Бодін, і, стираючи колеса, здійнявши виск і сморід, вони летять далі.

— Ого, а ти таки нарозхват, Ракетмене, — Криптон, розвалившись позаду, з усмішкою простягає Ширлі щиколотку, до якої примотаний флакон із кокаїном.

— І не кажи.

— Та ні, дякую, — каже Ширлі. — Ліпше й не пробувати.

— Та годі тобі... ну...

— А там, позаду, то були «проліски»? — Слотроп мружиться від зустрічного світла ліхтарів. — Солдати тобто? А що наші солдати поробляють у британському секторі, не скажете?

— Може, й ні, — припускає Бодін, — може, це просто Береговий Патруль, давай без параної, і без того *вистачає...*

— Чуєш, глянь, я от (нюх) роблю, і ніякі в мене (нюх) ікла не виростають, і нічого...

— Ну, я не знаю, — Ширлі опускається на підлогу, груди на спинці сидіння, велика м'яка рука сільської дівчини у Слотропа на плечі — для рівноваги.

— Послухай, — втручається Бодін, — а в чому, власне кажучи, річ — валюта, наркота чи щось іще? Просто не знаю, чого чекати, бо якщо ті лягаві за...

— Тільки за мною, наскільки мені відомо. Бізнесу це не стосується, то зовсім інші маневри.

— А як усміхнеться, ще й спідлоба гляне... — співає, підлещуючись, Альберт Криптон.

— Чого тобі до «Путці»?

— Шпрінгера шукаю.

— Не знав, що він тут буде.

— А чому всі про це говорять?

— Шляг де дзабудь, — Ширлі говорить однією ніздрею, — де ну же дого, Адберт, мадюзенький шмадочок.

— Просто його давно ніхто не бачив.

— Тепер вдихай, добре, так, так, *ану*. Мм, ще трішки лишилося, о, та тобі шмарклі заважають... ще разок, ага. А тепер в іншу.

— *Альберте*, ти казав, що лише в одну.

— Слухай, Рокі, якщо тебе заметуть...

— І думати не хочу.

— Чорти волохаті, — каже Ширлі.

— Що, класно? На, потягни ще трошки.

— А що ти наробив?

— Та нічого. Хтів переговорити з деким із ГСРО, розібратися, що до чого. Мали просто поговорити, розумієш, не для протоколу, сьогодні в диспансері. На нейтральній території. А замість нього — особіст, а тепер ще й ті виродки в цивільному.

— Так ти хто, шпигун?

— Та краще б уже *шпигун*. Матінко рідна! Чого я туди попхався?

— Таки схоже на халепу. — Бодін їде далі, все це йому не подобається, він міркує, розчулюється. — Чуєш, — нарешті, — а якщо вони тебе, ну, доженуть, можу твоїй мамці написати.

— Моїй... — дивиться з-під лоба. — Ні-ні...

— Можу комусь іншому.

— Навіть не знаю кому.

— Ну й ну, Ракетмене...

«Путці» виявилось вражаючим, фортечного типу обійстям минулого сторіччя, збоку від Дортмундського шосе і до моря, якщо

їхати порослими травою піщаними коліями поміж очеретом і крутими дюнами. Сам будинок, наче пліт, осідлав гребінь гігантської дюни, яка хвилиною здіймається з пляжу, схил її невлучно і цілком несподівано зникає у воді — спокійній, блідо-солоній воді, що переходить у сотні миль Північного моря подібно до хмар, їх тут і там дедалі більше: срібних, подібних до продовгастих клітин чи клаптів шкіри, серпанково-тонких, притихлих під місяцем на дорозі до Гельголанду.

Обійстя не реквізували. Ніхто ніколи не бачив власника, не знали навіть, чи існує взагалі той Путці. Бодін заганяє вантажівку просто в колишню стайню, всі виходять, Ширлі під місяцем кричить «ура!», Криптон жує трофеї і набитим ротом бурчить «здуріть, здуріть». На вході невелика затримка через непорозуміння з паролем і свинячий маскарад Слотропа, але той показує білого коня, і все гаразд. В середині вони бачать яскраво освітлене кипуче сум'яття бару, опійного кубла, кабаре, казино та закладу із сумнівною репутацією, в усіх кімнатах товчється піхота, флотські, дівчата, шахраї, фартові й невдахи, штукарі, спекулянти, наркомани, вуаеристи, гомосексуалісти, фетишисти, шпигуни і просто публіка в пошуках компанії, всі гучно базикають, співають чи колобродять, і мовчазні стіни будинку не пропускають назовні ані єдиного звуку. Парфуми, дим, перегар і піт плавають повсюдно такими тонкими вихорами, що їх не чути і не видно — таке собі плинне свято, яке ніхто не збирається переривати: святкування перемоги настільки неминуче, так легко й просто поглинає новачків і завсідників, що хто тут напевне скаже, на честь якої перемоги? у якій війні?

Шпрінгера не видно, і, порозпитувавши, Слотроп доходить висновку, що той з'явиться пізніше — якщо з'явиться взагалі. А нині, до речі, саме той день доставки, про який домовлялися дорогою на Штральзунд у компанії фрау Гнаб, і саме сьогодні — після спокійного тижня — поліція взялася пресувати Слотропа. О так, саме так НННННННН Добривечір, Тайроне Слотроп, Ми На Тебе Чекали. Безперечно, Ми Тут. Ти Ж Не Сподівався, Що Ми Щезнемо, Ні-Ні, Тайроне, Ми Мусимо Знову Зробити Тобі Бо-Бо, Якщо Будеш Таким Дурненьким, Бо-Бо Знову Й Знову, Так, Тайроне, Ось Наскільки Ти Безнадійний, Тупий І Приречений. Ти Й Справді Сподівався Щось Знайти? А Раптом Це Смерть, Тайроне? Чому Ти Гадаєш, Наче Вмієш Грати Не Гірше За Нас? Ти Ж Не Вмієш. Гадаєш, У Тебе Добре

Виходить. Насправді Ж Ти Гімно, І ми Всі Це Знаємо. У Тебе В Досьє Записано. (Регіт. Гамір.)

Бодін знаходить його в гардеробі, Слотроп сидить і жує оксамитове вухо своєї маски.

— Кепсько виглядаєш, Рокі. Знайомся, це Соланж. Вона масажистка. — Жінка невпевнено всміхається, наче дитину привели до печери навідати чарівне поросся.

— Вибачайте. Вибачайте.

— Я відведу вас у купальню, — голос у жінки, ніби намилена губка, вже пестить його гіркоту, — там дуже тихо, ви відпочинете...

— Я тинятимуся десь поблизу цілу ніч, — каже Бодін. — Повідомлю, якщо з'явиться Шпрінгер.

— Якась змова, так? — Слотроп висмоктує слину з оксамиту.

— Друже, та *все* на світі — якась змова, — сміється Бодін.

— Так, і всі стрілки показують у різні боки, — Соланж ілюструє сказане танцем рук, вектори її пальців із червоними кінчиками. Таким чином Слотроп уперше чує — сказане вголос, — що в Зоні є вдосталь інших змов, і не всі пов'язані з ним... що це потяги й автобуси неосязної транспортної системи Ракетенштадта, страшнішої навіть за бостонську, і, проїхавши кожною гілкою на потрібну відстань, знаючи, де пересідати, зберігаючи спокій, хоча й може видаватися, наче їдеш не в той бік, цією мережею змов усе ж можна дістатися свободи. Слотроп усвідомлює, що параноя щодо Бодіна і Соланж недоречна, і ліпше трішки проїхати їхньою підземкою, поглянути, куди вона виведе...

Соланж веде Слотропа до купальні, а Бодін продовжує шукати свого клієнта, два з половиною флакончики кокаїну дзенькають і липнуть до голого черева під натільною сорочкою. Майора немає ні за покером, ні за костями, не дивиться він і шоу Іюланди — блондинка, вся лискуча від дитячої оливи, витанцьовує від столика до столика, підбираючи флорини й соверени, часто гарячі від полум'я запальнички якогось жартівника, чіпкими губами піхви, — та й не п'є він, і, якщо вірити Моніці, балакучій мадам «Путці» з незмінною сигарою в зубах і в костюмі з *matelassé*^[574], нікого не «грає». І навіть не чіплявся до піаніста, щоб той зіграв «Троянду Сан-Антоніо». Бодін тиняється по будинку з пів години і врешті-решт натикається на майора — той випадає з гойдливих дверей вбиральні, одурілий від двобою з *Eisenkröte*^[575], сумно відомим на всю Зону універсальним тестом на

мужність, перед яким — це всі знають — блякли, умлівали, обхезувалися та іноді блювали, не зрушивши з місця, не лише орденоносні та заслужені фріцоризи, а й найзухваліші втікачі з найкрутіших каталажок Зони, а цим усе одно: гімно-на-залупі-а-чи-кров-на-заточці. Це воістину Залізна Жаба, відтворена дуже старанно, з тисячею бородавок і, за деякими свідченнями, з непевною усмішкою, десь із фут заввишки, вона повзає по підлозі засраного туалету і під'єднана до Європейської Енергомережі через реостатний регулятор, налаштований на подачу розрядів струму й напруги різної потужності, хоча й не смертельних. Жодна жива душа не знає, хто керує цим таємним реостатом (дехто вважає, що сам напівміфічний Путці), і чи не підключено реостат до автоматичного таймера, бо розряд дістається не кожному — на Жабу можна просто так посцяти, і нічого не станеться. Але наперед не вгадаєш. Струм вмикають досить часто — щойно бризне струмінь, він атакує, наче згряя піраній, лососем повзе вгору блискучим золотим сечопадом, підступною драбинкою твоїх солей і кислот, відновлює твій зв'язок із Матінкою Землею, великим планетарним фондом електронів, сполучає тебе із твоїм прообразом, бідолашним легендарним пияком, який упився до синіх цуциків і мочився на якусь прадавню контактну рейку, його пробиває до вугілля, до епілептичної темряви, волає навіть не він, це електрично голосять із його спопелілої сутності ампери, а спопелів він дуже швидко, вони ще й писнути не встигли, щоб проголосити своє моторошне визволення від мовчанки, все одно ніхто не чує, хіба який нічний доглядач ходить, тицяє у рейку, старий дід через безсоння вийшов прогулятися, міський волоцюга на кладочці під зеленим маєвом хрущів довкола ліхтаря, шия розслаблюється і напружується, то спить, то не спить, а може, це просто кішка шкребеться, церковний передзвін із шумом вітру, розбивається вікно — ані напрямку, ані переполоху, і незабаром його змінює старе, кам'яновугільногазове та лізольне мовчання. А вранці хтось його знайде. Або ж ти будь-якої ночі знайдеш його «У Путці», якщо ти справжній чоловік і зважишся піти посцяти на Жабу. Нашого майора тюкнуло зовсім легенько, тож виглядає він самовдоволеним.

— Цей запорток ще й кобенився! — майор хапає Бодіна лаписьком за шию, — та ниньки я йому всі бородавки на сраці обдер, най мене шляк трафить, якщо це не так.

— Майоре Марві, дістав вам трохи «сніжку». Пів пляшечки бракує, вже даруйте, що так вийшло.

— Нормас, матросику. В мене стіки носатих клієнтів відсіль до Вісбадена, що хуч три *тонни* давай, а гівнюкам і на день не вистачить. — Сплачує Бодіну повну ціну, відмахується від пропозиції знизити її пропорційно до нестачі. — Вважай, що се маленькі *lagniappe*^[576], хлопче, отак Двейн Марві діла робить, *трясця*, а від жаби моя пущька просто кайф ловить. Ох і встромити б її в якусь курвегу. Гей! Де мені тут якусь *шльондерку* знайти?

Матрос показує напрямок на бордель. Спочатку клієнта заводять у таку собі приватну парильню, «погратися» можна й там, при бажанні, за це доплати не беруть. А мадам — гей! ха, ха! схожа на лесбуху з дешевою сигарою в роті! вигинає брову при словах Марві, що йому потрібна негритоска, проте вона, либонь, таки спроможеться задовольнити клієнта.

— Тут не Дім Усіх Націй, але ми шануємо різноманітність, — мадам водить черепаховим мундштуком по списку викликів, — Сандра наразі зайнята. Вона на показі. А тим часом до вас приєднається чарівна Мануела.

На Мануелі лише високий гребінь і чорна мереживна мантилья, на стегнах квітчасті тіні, дарує професійну усмішку тлустому американцю, який уже розстібає мундир.

— Шурум-бурум! Вона таки засмагла! Хіба не? У нас тут мюлаточка, мексиканочка, так, маленька? Ти *sabe español*^[577]? Ти сабе йобу-йобу?

— Сі, — вона вирішує, що цього вечора буде з Леванту, — я іспанка. З Валенсії.

— Ва-лен-сії-йяя, — наспівує майор Марві на відомий однойменний мотив. — Сеньорито, йобу-йобу, смокі-смокі, шестдесят-дев'яточкааа, ля-ляляля ля-ля ля-ля ляя... — виконує з нею короткий танець навколо терплячої мадам.

Мануела вважає, що підспівувати їй не обов'язково. Валенсія здалася Франко однією з останніх. Насправді Мануела родом з Астурії, яка зустріла Франко першою, пережила його жорстокість за два роки до початку громадянської війни у решті Іспанії. Вона стежить за лицем Марві, поки той передає гроші Моніці, споглядає найголовніший американський акт, платіж, коли Марві є більше самим собою, аніж

коли кінчає чи спить або навіть помирає. Він у неї не перший американець — але майже перший. Тут, «У Путці», переважно англійська клієнтура. Під час Війни — скільки було таборів і міст після її полонення 38-го — була німецька. їй бракувало Інтербригад, запертих у рідних студених зелених горах, людей, які ще довго воювали набігами після того, як фашисти захопили всю північ, — бракувало квітів, дітей, поцілунків і різноголосся Барселони, Валенсії, де вона ніколи не бувала, Валенсії, вітчизни на цей вечір... *Ya salimos de España... Pa' luchar en otros frentes, ay, Manuela, ay, Manuela*^[578]...

Вона охайно вішає мундир майора у шафу і супроводжує клієнта у спеку, в яскраву пару, навіть стін не видно, у нього на ногах пір'їсті волоски, величезні сідниці й спина вже помітно зволожуються. Тіла інших ворущаються, зітхають, стогнуть, невидимі в пелені туману, виміри тут, під землею, безглузді — приміщення може бути будь-якого розміру, та хоч як ціле місто, все вкрито зображеннями птахів із не надто послідовно витриманою двосторонньою симетрією, де-не-де приглушені жовті та блакитні кольори, єдині барви у водянистих сутінках.

— Оооххх, з біса гáряче, — Марві, слизький від поту, через кахельний край важко сповзає вниз, у напахчену воду. Нігті на ногах, обрізані по-військовому квадратами, зникають у воді останніми. — *Ану сюди*, всі до купелі, — гучний задоволений рев, хапає Мануелу за литку й тягне. Вона вже двічі падала на цих плитках, бачила одну з подруг на витяжці, а тому заходить елегантно — досить жорстко падає із широко розкинутими ногами, задом йому на пузо із гучним *лясь*, сподіваючись, що вийшло боляче. Але він лише знову регоче, гучно віддавшись теплу, плинності, довколишнім звукам — анонімному траху, сонливості, невимушеності. Він без зайвих слів забиває свій дебелий червоний стояк у серйозну дівчину, напівзакриту хмаркою чорних і змокрілих іспанських мережив, дивиться куди завгодно, аби не йому в очі, гойдаючись у внутрішньому тумані, у мріях про дім.

Ну і нехай, не в очі ж їй тицяти, правильно? В обличчя взагалі краще не дивитися, йому потрібна лише смаглява шкіра, стулений рот і мила серцю негритоська покора. Вона зробить усе, що скажуть, ага, хоч голову під воду запихай, аж поки не втопиться, чи руку викручуй, всі пальці зламати можна, як тій курві з Франкфурта минулого тижня. Вломити пістолетом, покусати до крові... видіння затоплюють,

несамовиті, дарма ви гадаєте, що еротичні, — в них більше агресії, ударів, пронизування та інших військових цінностей. Не сказати, що він не отримує своєї децимі насолоди, як будь-хто, не скажеш, що й самій Мануелі, отак, на хвилиночку, в спортивному сенсі, не подобається скакати на пружному червоному дулі майора Марві, хоча думки її тепер — у тисячі різних місць: Сандра має сукню, і Мануелі хочеться такої самої, слова до різних пісень, свербіння під лівою лопаткою, проходячи баром під час вечері, бачила високого англійського солдата, у нього рука смаглява, рукав закочений до ліктя, лежить на цинковій стільниці...

Голоси серед пари, тривога, хляпають ноги у капцях, мчать силуети, сіра хмарна евакуація.

— Що за дідько? — майор Марві саме збирався кінчати, підводиться на ліктях, мружиться на всі боки, стояк швидко опадає.

— Облава, — пробігає повз них голос.

— Лягаві, — здригається хтось іще.

— А хааай йому! — репетує майор Марві, згадавши про дві з половиною унції кокаїну в кишені мундира. Важко, як морж, перекочується, Мануела зісковзує з обвислого нервового пеніса, трохи збуджена, але достатньо професійна, щоб відчувати, що ціна тепер включає символічні *puto* і *sinvergüenza*^[579]. Вилізши з води, ковзаючи на кахлях і замикаючи колону втікачів, Двейн Марві вивалюється у крижану роздягальню і бачить, що всі інші купальники вже повтікали, шафки непривітно порожні, лишилося тільки щось оксамитово-кольорове.

— Гей, де моя форма?! — тупає ногами, пика червона, кулаки стиснуті. — Падлюки ви безродні! — проревівши, шпурляє кілька пляшок і попільничок, розбиває два вікна, кидається на стінку з декоративною стійкою для парасольок, і на душі стає легше. Над головою і в сусідніх кімнатах тупотять солдатські черевики, верещать дівчата, платівка на фонографі деренчить і змовкає.

Марві придивляється до плюшевого чи то оксамитового вбрання, розуміє, що це костюм свині в комплекті з маскою, нерішуче припускає, що лягаві не зачеплять безневинного поросяти, якому закортіло трохи розважитися. Кімнатами «Путці» розтікаються невеселі аглицькі голоси, а майор тим часом знавісніло рве шовкову підкладку і солом'яну набивку, щоб запхати туди власне сало. Влізши

нарешті у костюм, ффух, застібнувшись, сховавши під маскою обличчя, у безпеці, безликий, мов блазень, пролазить крізь завіску з пацьорками, відтак угору до бару, аж тут — *трісь* — налітає на зустрічну дивізію покручів у червоних кашкетах і, курва їхня мати, всі йдуть у ногу.

— А ось і наша невловима свиня, джентльмени, — ряба морда, дурнуваті шолудиві вуса, пістолет націлений у голову Марві, швидко підтягуються всі інші. Проштовхується тип у цивільному, на гладенькій щоці палає темний піковий туз.

— Чудово. Доктор Маффедж на вулиці зі «швидкою», і нам на секунду знадобляться двоє ваших хлоп'ят, сержанте, поки не зафіксуємо.

— Зрозуміло, сер. — Зап'ястки, розімлілі від пари й комфорту, вміло заламані назад, Марві не встигає як слід розлютитися, щоб загорлати, — холодна сталь, тріщить, наче телефонний диск серед ночі, коли на все пекло ані крихти надії, що візьмуть слухавку...

— Замахали, — нарешті виривається з нього, маска заглушує голос, у ній таке відлуння, що вухам боляче, — салабоне, ти що, сказився? Ти хоч знаєш, хто я?

Ой-ой-ой, стривай-но, якщо вони знайшли мундир, посвідчення Марві та кокаїн в одній кишені, то може, не так і розумно одразу називати своє прізвище...

— Гадаємо, лейтенант Слотроп. Ідіть, і то хутко.

Він замовкає. Слотроп, ну, гаразд, перечекаємо, поглянемо, що до чого, з наркотою розберемося потім, прикинемося дурником, мовляв, підкинули. Може, навіть знайдемо собі жидка-адвоката, надійного, щоб цей набрід вхопити за зябра через протиправний арешт.

Його виводять за двері, а тоді садовлять в карету швидкої допомоги, гуркоче мотор. Водій з борідкою кидає побіжний погляд через плече, вмикає зчеплення. Не встигає Марві навіть подумати про опір, як інший цивільний і «проліски» пристібають його в колінах і грудях до нош.

Пригальмовують біля армійської вантажівки, щоб висадити поліцейських, відтак їдуть далі. До Куксгафена, гадає Марві. У вікні сама ніч, пом'якшена місяцем темрява. Нічого не розбереш...

— Заспокійливе зараз? — Біля нього навпочіпки присідає Піковий Туз, світить ліхтариком на ампули в аптечці, брязкає шприцами та

голками.

— Гм-м. Так, ми майже приїхали.

— Не розумію, чому цього не можна було помістити у шпиталі.

Водій ірже:

— Ага, уявляю собі...

Піковий Туз повільно наповнює шприц.

— Ну, наказ є наказ... Тобто нічого такого...

— *Шановний*, ця операція не з респектабельних.

— Агов, — майор Марві намагається підвести голову. — Операція? Хлопці, що тут коїться?

— Шшш, — відриває шмат поросячого рукава, оголює передпліччя Марві.

— Не треба голок... — проте вона вже у вені, розряджається, а Піковий Туз пробує вгамувати Марві. — Ви не розумієте, що взяли не того?

— Та все ми розуміємо, лейтенанте.

— Гей-гей-гей. Ні! Я не лейтенант, я *майор*. — Тут можна було сильніше на голос брати, переконливіше. Може, ця свинська маска не дає. Він один чує власний голос, той говорить лише з ним, в голосі металічні нотки... вони його не чують. — Майор Двейн Марві. — Вони не вірять йому, не вірять його імені. Навіть *імені* його не... Майора охоплює паніка — куди тому седативу, і він починає хвицатися у непідробному жаху, натягує паси, відчуває, як жилки у грудях безглуздо сіпаються і вибухають болем, Боженьку, горлає вже на повну, слів нема, саме волання, гучно, наскільки дозволяє пас поперек грудей.

— Я вас благаю, — зітхає водій. — Спонтуне, ви що, не можете його зацитькати?

Але той уже зірвав свинську маску і замінив її на марлеву, притримує однією рукою, а другою бризкає етер, щойно голова потрапляє в сектор обстрілу.

— Пойнтсмен геть здурів, — зауважує Спонтун, якому увірвався терпець, — якщо називає *отаке* «сильним урівноваженим інертним типом».

— Так, ми вже на березі. Нікого не видно. — Маффідж під'їжджає до води, пісок достатньо влечаний, щоб витримати швидку допомогу, під серпиком місяця у zenіті все дуже біле... суцільна крига...

— О-о-х, — стогне Марві. — Ой паскуди... О ні. О Боже, — стогне довгим наркотичним димінуендо, слабне у боротьбі з путами, а Маффідж тим часом нарешті припарковується, брудно-оливкова тарадайка на широкому березі видається крихітною, величезна масна смуга тягнеться до місяця, до порога північного вітру.

— Маємо купу часу, — Маффідж дивиться на годинник. — До першої встигнемо на С-47. Вони казали, що можуть трохи притримати. — Вдоволені зітхання перед початком звичної роботи.

— Має зв'язки, — Спонтун хитає головою, дістає інструменти з дезінфікуючого розчину та викладає на стерильну марлю поруч із ношами. — Хай Бог милує. Будемо сподіватися, що він ніколи не піде на злочин.

— Курва, — тихо стогне майор Марві, — ох, всратися-їбатися, ну?

Обидва хірурги продезінфікували руки, натягли маски та гумові рукавички. Маффідж увімкнув світильник, той дивиться вниз м'яким сяючим оком. Вони діють швидко, мовчки, обоє військові профі, звиклі до польової доцільності, а від пацієнта час від часу долинає лише слово чи два, шепіт, жалюгідний білий слід невловимої цятки світла в етерних сутінках — ось і все, що він по собі лишив.

Процедура нескладна. Відривають між ногами клапоть оксамитового костюма. Маффідж вважає, що мошонку голити не треба. Спочатку поливає йодом, відтак по черзі стискає кожне яечко в червоно-венозному волохатому мішечку, швидко й чисто надрізає шкіру і довколишні оболонки, через рану й закипілу кров вилущує саме яечко, лівою рукою його витягує, у сьйві світильника напинаються тверді й м'які сім'яні канатики. Він, дещо очманівши від місяця, міг би зіграти на них, як на струнах, перебором, рука вже підіймається, та згодом, скорившись обов'язку, він відтинає їх на належній відстані від ковзкого камінчика, і кожен надріз омиває дезінфектантом, після чого обидва охайні розрізи знов зашивають. Яечка хлюпають у слоїк зі спиртом.

— Сувеніри для Пойнтсмена, — зітхає Маффідж, стягуючи хірургічні рукавички. — Вколить його ще раз. Хай ліпше засне, а в Лондоні хто-небудь пояснить йому ситуацію.

Маффідж вмикає двигун, здає півколом назад і неквапом рухається в бік дороги, безмежне море незворушно мовчить за спиною.

Тим часом «У Путці» Слотроп згорнувся калачиком на хрустких простирадлах поруч із Соланж, спить і бачить «Цвюльфкіндер», до нього всміхається Б'янка, і вони катаються на чортовім колесі, кабінка перетворюється на кімнату, якої він ще ніколи не бачив, у циклопічному багатоквартирному будинку завбільшки, як ціле місто, коридорами можна їздити на авто чи на велосипеді, уздовж них ростуть дерева, у кронах співають пташки.

«Соланж», як не дивно, також марить Б'янкою, хоча й трохи з іншого погляду: її сон про власне дитя, Ільзе, вона згубилася і їде Зоною у довгому товарняку, який, схоже, ніколи не зупиняється. Не сказати, що Ільзе нещасна, та й батька наче не шукає, але перший сон Лені в руку. Вони її не використовують. Сталися зміни, від'їзд, а ще є несподівана підтримка цих чужинців, і гра у хованки серед потрясінь плинкого Смирення, яка ніколи не згине остаточно, слабенька надія на порятунок...

А нагорі такий собі Мьольнер із валізою нічної здобичі — мундир американського майора з документами і два з половиною унції кокаїну — втовкмачує кошлатому американському матросові, що пан фон Гьолль дуже заклопотаний, у нього справи на півночі, наскільки Мьольнер знає, і пан фон Гьолль не доручав йому, Мьольнеру, привозити до Куксгафена ніяких паперів, жодних звільнень у запас, паспортів, геть нічогісінько. Схоже, що матросів приятель помилився. Дуже шкода. А може, це лише тимчасова затримка, треба ж зрозуміти, що на підробку потрібен час.

Бодін дивиться йому в спину, не підозрюючи, що у валізі. Альберт Криптон напився до неприємності. Заходить Ширлі, очі блищать, схвильована, в чорному поясі з підв'язками і в панчохах.

— Гм-м, — мовить вона і якимось дивно дивиться.

— Гм-м, — каже матрос Бодін.

— А все одно у битві під Клином платили по *десять* центів.

□□□□□□

Отже: він простежив батарею Вайссмана від Голландії, через солончаки, люпин і коров'ячі кістки, і відшукав *оце*. Добре, що не вірить у забобони, інакше сприйняв би за пророцтво. Безперечно,

цілком розумне пояснення існує, однак Чичерін ніколи не читав «Мартіна Ф'єрро».

Він спостерігає зі свого тимчасового командного пункту в ялівцевих заростях на пагорбі. Бачить у бінокль двох людей, білого й чорного, обоє з гітарами. Довкола зібралися містяни, але ними Чичерін нехтує, залишивши в полі зору лише сцену тієї ж конструкції, що й на співочому змаганні юнака і дівчини посеред плаского степу в Середній Азії десять з гаком років тому — збіг протилежностей, з якого зрозумів, що близький до Киргизького Світла. А що це означає цього разу?

Небосхил над головою посічений і твердий, мов скляна кулька. Він знає, що Вайссман установив «S-Gerät» і запустив 00000 десь неподалік. Очевидно, Енціан не дуже відстав. Усе відбудеться саме тут.

Але доведеться зачекати. Колись це було б нестерпно, але, втративши з поля зору майора Марві, Чичерін поводить себе обережніше. Майор був ключовою фігурою. У Зоні є кому чинити спротив. А що то за радянський особіст, який з'явився саме перед фіаско на вирубці? Хто доніс Шварцкомандо про наліт? Хто ліквідував Марві?

Він чесно намагався не вірити в Ракетний картель. Після осяяння тої ночі, коли Марві пиячив, а Чорт Чикліц співав осанну Герберту Гуверу, Чичерін шукає докази. Герхардт фон Гьолль зі своїм корпоративним восьминогом, чії мацаки обплели у Зоні все, що рухається, тут, видно, теж при ділі, свідомо, або й сам того не відаючи. Того тижня Чичерін уже був готовий вилетіти назад, до Москви. У Берліні він зустрічався із Мравенком, людиною з ВІАМ. Стрілися в Тиргартені, два офіцери наче просто шпацірували собі на сонечку. Робочі бригади засипали вибоїни у бруківці, припліскували згори лопатами. Повз них трікотіли велосипедисти, такі ж кістляво-функціональні, як їхні веломашини. Під затінок дерев повернулися гуртики цивільних і військових, сиділи собі на повалених стовбурах чи колесах від вантажівок, длубалися в мішках і валізах, займалися дрібними справами.

— Маю для вас лихі новини, — втішив Мравенко.

У тридцятих він також був вигнанцем, а водночас найфанатичнішим і найбезладнішим шахістом у Середній Азії. Він упав зовсім низько, опустився навіть до огидної для чутливої російської душі гри всліпу. Щоразу все більш розчаровуючись,

Чичерін сідав із ним за шахівницю і намагався бути люб'язним, жартами завести суперника, щоб той почав грати раціонально. Як правило, програвав, але доводилося вибирати: або Мравенко, або зима в Семиріччі.

— Ви розумієте, що відбувається?

Мравенко засміявся:

— Та хто розуміє? Молотов нічого не каже Вишинському, але про вас вони дещо знають. Пригадуєте Киргизьке Світло? Авжеж, пригадуєте. Так от, вони все про все дізналися. Я їм нічого не казав, але до когось вони таки дістались.

— Ну, то давня історія. Нащо тепер копатися в минулому?

— Вас вважають «корисним», — пояснив Мравенко.

Довго дивляться один на одного. Смертний вирок. Корисність закінчується так само швидко, як і комюніке, а Мравенко боявся, і не лише за Чичеріна.

— А ви що думаєте робити?

— Намагатимуся не бути надто корисним. Вони теж не ідеальні. — Це мало прозвучати як розрада, але вийшло не дуже. — Вони не знають точно, завдяки чому ви корисні, аналізують статистику. Навряд чи вони гадали, що ви переживете Війну, але раз уже пережили, довелося придивитися до вас уважніше.

— Може, і це переживу. — Тоді йому і спало на думку полетіти до Москви. Однак надійшла звістка, що батарею Вайссмана неможливо простежити далі Пустища, і ще його не відпустила воскресла надія зустрітися з Енціаном — спокуслива надія, що з кожним днем дедалі більше відвертала увагу від можливості просуватися далі вже по зустрічі. Чичерін і не розраховував. Насправді питання стояло так: чи не дістануть вони його раніше, ніж він дістане Енціана? Йому б якусь дрібку часу... сподівання лише на те, що вони також шукають Енціана або ж «S-Gerät» і користуються ним, Чичеріним, так само, як він начебто використовує Слотропа...

Обрій так само чистий, увесь день. Кипарисоподібний ялівець стирчить в іржавій димчастій далині, монументальний і спокійний, верес пробивається першими фіалковими квіточками. Це спокій не пізнього літа, а цвинтаря. Ця земля доісторичних германських племен такою і була: територією мерців.

З десяток різних національностей, перевдягнених аргентинськими естансьєро, юрмляться біля польової кухні. Ель Ньято стоїть на сідлі своєї коняки, як справжній гаучо, оглядає німецькі пампаси. Феліпе укляк на сонечку, б'є добропорядні полуденні поклони живій прояві якоїсь скелі серед пустелі у Ла-Ріоха на східних схилах Анд. Згідно з аргентинською легендою минулого сторіччя Марія Антонія Корреа вирушила за коханим до цієї посушливої землі з немовлям на руках. Пастухи знайшли її тиждень по тому, мертво, а немовля вижило, смоктало молоко з її тіла. До скель, що були свідками цього дива, відтоді щороку ходять прочани, але конкретна скеля Феліпе, окрім того, втілює інтелектуальну систему, бо він (як М. Ф. Біл^[580] та інші) вірить у якусь форму мінеральної свідомості, не надто відмінну від свідомості рослин і тварин, хіба що часова шкала інша, у каменя вона значно довша. «Один кадр на століття, — Феліпе, як і всі останнім часом, користується кіношним жаргоном, — на тисячоліття!» Надзвичайно. Однак поступово Феліпе дійшов висновку, разом з тими, хто не є Розумними Скельниками, таке буває рідко, що історія, в нинішньому вигляді нав'язана світові, — лише дрібка, видима зовнішня частина. Ми мусимо вдивлятися і в те, що не піддається описові, у безмовність навколо нас, до руху наступного поміченого нами каменя — до еонів його історії під тривалою й жіночою впертістю води й повітря (хто трапиться поблизу, хто раз чи двічі на століття клацне засувкою камери?), мусимо придивитися до низин, де, найімовірніше, перетнуться стежки, людські та мінеральні...

Грасієла Імаго Порталес — темне волосся розділене прямим пробором і зачесане від чола, у довгій чорній спідниці для їзди верхи та в чорних чоботях — сидить, тасує карти, збирає флеші, фул хауси, каре — просто задля розваги. Статисти не принесли більше нічого, у що можна було б пограти. Вона так і знала, що до цього дійде: якщо грошима користуватися лише в іграх, вони втратять реальність, зав'януть. Вже? чи вона з собою грає? Здається, від самого прибуття сюди Белаустегі спостерігав за нею дещо уважніше. Їй не хочеться ставити під удар його проєкт. Кілька разів вона лягала у ліжко з похмурим інженером (хоча в студентську пору заприсяглась би, що не стала б його пити навіть через срібну соломинку) і знає, що він також гравець. Гарна парочка, одне до одного, Грасієла усвідомила це, щойно він уперше її торкнувся. Тямить розклад, бачить і знає ризик, наче тіло

коханої. У кожної миті своя ціна, свій шанс на успіх порівняно з іншими миттєвостями в інших руках, для нього колода перетасовується постійно. Він не може дозволити собі пам'ятати інші комбінації або могло-б-бути — лише реальне, здане йому тим, що він називає Шансом, а Грасієла — Богом. На цей анархістський експеримент він готовий поставити все, а якщо програє, знайде собі щось іще. Але стримуватися він не буде, і Грасієлу цей факт тішить. Він — джерело сили. Вона сама не знає, наскільки сильною виявиться сама, коли настане мить. Часом ночами вона пробивається крізь тонку плівку алкоголю й оптимізму — і бачить, наскільки потрібні їй інші, як мало користі вона здатна принести без підтримки.

Трохи допомагають декорації для майбутнього фільму. Тут будівлі реальні, жодного бутафорського фасаду. *Boliche*^[581] забита справжнім пійлом, *pulperia*^[582] — реальною їжею. Вівці, худоба, коні та загони для худоби — справжні, хатки не бояться негоди, обжиті. Коли фон Гьолль поїде звідси, це якщо він перед тим сюди приїде, ніщо не завалиться. А якщо хтось зі статистів схоче залишитися — ласкаво просимо. Багато хто з них бажає лише перепочити — з'являться нові потяги, згадки про домівку до приходу руїни, мрії про те, щоб кудись нарешті дістатися. Ці підуть, але чи прийдуть інші? І що скаже військова адміністрація про таку громаду посеред їхньої воєнізованої держави?

Але це не найдивніше поселення в Зоні. Сквалідоссі повернувся з мандрів із байками про палестинські підрозділи, які прибилися аж з Італії, осіли далі на схід, заснувавши хасидські комуни за прикладом тих, що побутували тут півтора століття тому. Є колишні поселення компаній, що потрапили під жваве і неспокійне правління Меркурія, тепер вони вузькоспеціалізовані, перевезення пошти на схід і назад, до совітів і від них, по 100 марок за лист. Одне сільце в Мекленбурзі захопили військові собаки — добермани та вівчарки, натреновані без попередження вбивати все живе, крім людини, що їх дресировала, — дресировальники ж померли або загубилися. Собаки збилися у зграї, загризали корів у полях, а потім тягли туші за багато миль до своїх родичів. Такими собі Рін-Тін-Тінами^[583] вони вдиралися на продовольчі склади й грабували сухі пайки, морожені гамбургери, ящики шоколадних батончиків. Усі підходи до Гунд-Штадту вкрито тілами довколишніх селян і допитливих соціологів, ніхто й близько

підійти не може. Один експедиційний загін прибув із гвинтівками та гранатами, але жилаві, наче вовки, собаки розчинилися в пільмі, а знищувати будинки та крамниці ніхто не наважився, та й село займати нікому не хотілося, і загін пішов. А собаки повернулися. Чи існують між ними силові лінії любові, вірності, ревності — невідомо. Можливо, якимось G-5 надішле сюди регулярні війська, але собаки можуть про це й не знати, у них може не бути німецького страху оточення, вони можуть жити цілком і повністю під знаком єдиного, нав'язаного людиною рефлексу: Убий Чужого. Можливо, і нема способу відрізнити цей рефлекс від інших заданих параметрів їхнього життя — голоду, спраги, сексу. Звідки їм знати, а може, «убий Чужого» народилося разом із ними. Якщо хтось і пам'ятає удари, електрострум, газети, ніким не читані, згорнуті в трубку, чоботи і швайки, то нині біль пов'язаний із Чужим, із ненависним. Якщо серед собак існують єресіархи, вони двічі подумують, перш ніж вголос говорити про будь-які позасобачі джерела цього раптового потягу до вбивства, що захоплює навіть найзадумливіших єретиків при першому ж подуві Чужого запаху. Та наодинці з собою собаки дістають із пам'яті образ єдиної людини, яка їх навідувала, хай і нечасто, проте в присутності якої вони ставали спокійними та ніжними, — з ним приходила їжа, лагідне почухування за вухом і погладжування, ігри в «принеси-палицю». Де цей чоловік тепер? Чому для одних він особливий, а для інших — ні?

Існує ймовірність, наразі латентна, бо всерйоз її ще не перевіряли, що собаки гуртуються в секти, і в центрі кожної секти — образ свого дресирувальника. Відверто кажучи, навіть цієї хвилини в кулуарах G-5 вивчають можливість пошуку первісних дресирувальників і тим самим — початку гуртування, кристалізації. Одна секта може прагнути захистити свого дресирувальника від нападу з боку іншої. За грамотного комбінування та з урахуванням прийняттого показника зменшення кількості дресирувальників, можливо, дешевше дати змогу собакам знищити одне одного, а не присилати війська. Контракт на дослідження підписали із самим паном Пойнтсменом, якому тепер виділили невеличкий кабінетик у «Дванадцятomu домі», — всі інші площі захопило агентство, зайняте дослідженням можливості націоналізації вугілля та сталі, — це завдання містеру Пойнтсмену доручили, загалом кажучи, з огляду на давню дружбу. Після кастрації

майора Марві Пойнтсмена офіційно притягли до судової відповідальності. Клайв Моссмун і сер Маркус Скаммоні сидять у клубі поміж забутих підшивок «Брітіш Плестікс», п'ють улюблений лицарський напій «Quimporto» — це моторошна довоєнна суміш хініну, м'ясного бульйону та портвейну, куди ще можна долити «кока-коли» і покрити цибулину. Про людське око ця зустріч мала б завершити обдумування Повоєнного Полівініл-Хлоридного Дощовика, поживного ґрунту для улюбленої цехової розваги («Уявіть собі піку якогось бідосі, коли в нього *рукав* відпаде...» — «А може, домішати чогось, щоб він під дощем *розчинявся?*»). Але насправді Моссмун хоче потеревенити про Пойнтсмена.

— Як бути з Пойнтсменом?

— На Портобелло-роуд я знайшов такі гарненькі чобітки, — щечече сер Маркус, який ніяк не налаштується на діловий лад. — Ви у них виглядатимете неймовірно. Криваво-червона кордовська шкіра, висота до середини стегна. Вашого голенького стегна.

— Поміряємо, — відповідає Клайв якомога нейтральніше (однак ідея йому подобається, бо старенька Скорпія останнім часом геть скурвилася). — Незле було б розслабитися після того, як я відзвітую про Пойнтсмена перед Вищими Колами.

— Ага, це той хлопець із *собачками*. А ви ніколи не думали завести собі сенбернара? Такі здоровенні й кошлаті.

— Часом думаю, — впирається Клайв, — але переважно я думаю про Пойнтсмена.

— Дороженький, він вам не пасує. Геть не пасує. До того ж він, бідолаха, *не* молодшає.

— Сер Маркус, — це останній засіб, бо зазвичай шляхетний лицар вимагає, щоб до нього зверталися «Анжеліка», іншого способу привернути його увагу не лишилося, — якщо весь той цирк вибухне, настане криза національного масштабу. У мене через активістів уже комутатор збоїть, і поштова скринька листами забита...

— Гм-м, а я прочистив би вашу скриньку, Клайві...

— ...на додачу ще «Комітет 1922^[584]» у вікна лізе. Знаєте, Брекен і Бівербрук гнуть *свої*, вибори виборами, а робота у них завше буде...

— Любий *хлопчику*, — усміхається, мов янгол, — не буде ніякої кризи, лейбористи також хочуть знайти американця. Ми відрядили його винищувати чорних, і тепер уже очевидно, що він цього завдання

не виконає. Не біда ж, якщо він трохи потиняється по Німеччині? А може, він сів на пароплав і поплив до Південної Америки, до тих чарівних вусанів? То *хай* гуляє наразі. А як настане час, маємо Армію. Слотроп був доброю спробою зробити все по-тихому, але зрештою все вирішує Армія, хіба ні?

— А чому ви впевнені, що американці змиряться з таким становищем?

Довге огидне хихотіння.

— Клайве, ви як мала дитина. Ви не знаєте американців, а я знаю. Я з ними працюю. Вони схочуть поглянути, як ми вчинимо з *нашими* симпатичними чорненькими тваринками — о Боженьку, *ex Africa semper aliquid novi*^[585], вони ж такі кремезні, такі *міцні*, — а вже по тому влаштують випробування на власних, так би мовити, цільових групах. Можливо, якщо ми напартачимо, вони *скажуть* нам чимало неприємних речей, але санкцій не буде.

— А ми напартачимо?

— Усі ми партачимо, — сер Маркус збиває кучерики, — але Операції це не загрожує.

Так. Клайв Моссмун наче постає з багна буденних розчарувань, політичних небезпек, фінансових негараздів, його викидає на твердий берег Операції, де ноги мають опору, де «я» — дрібна невибаглива звіринка, що раніше плакала у пільмі свого болота. Тут уже ніяких планів, тут, у центрі Операції, ніякого нижчого «я». Питання виняткової ваги, не для втручання нижчого «я». Навіть у кімнаті для покарань в обійсті сера Маркуса «Березові канчуки» така собі прелюдія — гра в те, у кого реальна влада, в кого вона була від початку, поза цими стінами з кайданами, хоча зараз на ньому корсет і ланці. Приниження гарненької «Анжеліки» відкалібровані розмахом їхньої фантазії. Без радості, без справжньої покори. Лише те, чого вимагає Операція. У кожного з нас своє місце, постояльці прибувають і вибувають, а місця вистачає всім...

Так було не завжди. В окопах Першої світової англійці любили своїх ближніх з гідністю, без сорому чи лицемірства, з огляду на високу ймовірність раптової загибелі, знаходили в обличчях інших юнаків настрої не від цього світу, слабку надію, що могла б компенсувати навіть багнуку, лайно, гнилі шматки людської плоті... То був кінець світу, всезагальна революція (хоча й не зовсім така, яку

пропагував Вальтер Ратенау): щодня тисячі аристократів, нових і старих, так само увінчані німбами власних уявлень про добро і зло, йшли на дзвінкоголосу гільйотину Фландрії, що невтомно працювала, денно і нічно без допомоги чиїхось рук, принаймні, людських, проріджувала весь англійський клас. Хто пішов добровольцем, гинув за того, хто щось знав і не пішов, і попри все це, попри знання про зраду декого з них, поки спустошена Європа гнила у власних відходах, чоловіки любили, але життєвий голос тієї любові давно вже стих, лишилася тільки лінива суча педерастія. У цій останній Війні смерть була не ворогом, а партнером. Гомосексуалізм у вищих колах нині — лише запізнiла плотська ідея, а істинний трах відбувається єдино на папері...

4. Спротив

— Га?

Річард М. Ніксон

□□□□□□

Бетті Девіс і Маргарет Дюмон у кучеряво-кювілійному^[586] салоні чийогось палацу. Якоїсь миті з-за вікна долинає навдивовижу недоладна мелодія — грають на казу, схоже, «Хто то є?» із фільму «День на перегонах» (дуже, дуже неоднозначно). Грає один з вульгарних приятелів Граучо Маркса, видає низьке гортанне дзижчання. Бетті Девіс завмирає, підводить голову, збиває попіл з сигарети.

— Це що, — цікавиться вона, — *таке?*

Маргарет Дюмон посміхається, випинає груди, позирає звисока.

— Та щось *схоже*, — відповідає, — на казу.

Наскільки Слотроп розуміється, то *й* було казу. Коли він прокинувся, гвалт уже стих, але щось же його розбудило? А був це — чи навіть є — Пірат Прентіс у досить-таки нахабно викраденому Р-47, летить до Берліна. Накази в нього стислі та чіткі, як в інших агентів Папи, а Папі віра підказала: підіть і знайдіть цього міннезінгера, загалом він хлопець непоганий...

Це старий «глечик» із заскленою кабіною, і обмежений огляд вмикає у Піратовій шії м'язову пам'ять. Постійно здається, що літак несправний, і Пірат час від часу бавиться з тримерами: зараз він випробовує Військову Аварійну Потужність, хоче глянути, як вона діє, хоча й нема ані Війни, ані Аварії, очей з приладів не зводить, де обер/хв, тиск у каналі й температура головки циліндра посмикують кожне свою червону стрілку. Скидає потужність, летить далі, й ось пробує вповільнену бочку над Целле, відтак петлю над Брунсвіком, відтак — дідько з ним! — імельман над Магдебургом. Відкинувся на спину, сушить зуби, починає бочку на дрібку повільніше, крапельночку не добравши до один-тридцять, і двигун мало не глухне, проскакує кілька

точок — закінчити як звичайну петлю чи піти в імельман? — вже тягнеться до елеронів, до біса поворотники, не думати про штопор... але останньої миті все ж легенько торкає педаль, малесенький компроміс (о Господи, мені вже під сорок, і це зі мною справді відбувається?) і виходить з бочки. Ліпше вже імельман.

О, я із Тютинга^[587] Ас,
Я бомблю і стріляю нараз,
І ніхто мене збити не зможе!
Старий Кайзере Білл — межі нами лиш схил,
Підлітаю до міста твого, небоже!
Жодна мадемуазель і фройляйн,
Світло в спальнях не вимикай...
Я з Тютинга Ас, я бі-бік-ну лиш раз —
Й прилечу з пере-могою, ти так і знай^[588]!

На цю пору Осбі Філ мав би вже прибути до Марселя і шукати виходи на Блоджетта Воксвінга, Веблі Зільбернагель прямує до Цюриха, Катъє — у Нордгаузен... Катъє...

Ні, ні, вона не розповіла йому всього, що могла б, це його не стосується. Хай би скільки вона розповідала, завжди лишиться якась загадка. Такий уже він вдався, і в цих напрямках піти не може, але як їм вдалося не загубити одне одного у паперових містах і надвечір'ї химерного миру, прийдешніх Обмежень? Чи, може, якісь випадковості комбінацій на кшталт нинішньої місії зводять тебе з тими, з ким ти маєш бути? може, казенні пригоди самі собою призводять до розлуки, самотності? Ех, Прентісе... Що там, збій? ні-ні, перевір тиск пального — стрілка майже на нулі, бак сухий...

Для Пірата то дрібниці, нічого критичного... У навушниках якісь голоси постійно його викликають або погрожують — диспетчери внизу, у власному королівстві, ще один прошарок Зони, у глухих закамарках редути розтягнутих антен випромінюють напівсфери впливу, визначають невидимі коридори-в-небі, реальні лише для них. «Тандерболт» пофарбовано ядуchoю зеленню, не прогавиш. Це Пірат сам вигидав, сіроманці — для Війни. Нехай женуться. Спробуй наздожени.

Сіроманці — для Війни. Як, здається, і дивовижний таланти Пірата переживати чужі фантазії. З Дня перемоги в Європі нічого не сталося, але це не кінець його екстрасенсорним витівкам. Його далі «переслідує» — так само непрямим й туманно — пращур Катъє ван дер Гроов, винищувач додо і солдат удачі. Ніколи не з'являється і ніколи до кінця не щезає. Пірат сприймає це як особисту образу. Всупереч власній волі, він — сумісний з голландцем приймач. Що Франс у ньому знайшов? Чи стосується це — таж певно, що стосується, — Фірми?

У Піратові мрії він уплів пасмо своїх — єретичних мрій, екзегез вітряків у тінях на закрайках темних полів, і кожне їхнє крило вказувало на точку на ободі велетенського піднебесного колеса, то руш, то стій, завжди у згоді з обертами хреста. «Вітер» — просто назва, умовність для позначення того, що насправді рухає хрестом... і придатна до будь-якого вітру на Землі, чи то завиває він між солодких рожево-жовтих гір Маврикію, а чи гойдає тюльпани на батьківщині, коли червоні чашечки наповнюються дощовою водою, одна яскрава пацьорка за іншою, кожен вітер має власний хрест-у-русі, фізичний або уявний, і кожен хрест є унікальною мандалою, у своєму русі зводить протилежності в одне ціле (а скажи-но, Франсе, в який це вітер мене затягло, що це за 25000-футовий вітер? І що там за млин унизу? Що він меле, Франсе, і хто вправляється з жорнами?).

Далеко під черевом «тандерболта» пасмами на зелені пропливають пом'якшені часом обриси прадавніх земляних укріплень, сіл, спорожнілих у часи Великої Згуби, поля за хатками, чийх мешканців безжально скосила навала чорної чуми з півночі. За ширмою холодне, як покривало на меблях у забороненому крилі будинку, сопрано виводить ноти, що ніколи не зіллються в мелодію, розкладаються у той самий спосіб, що й неживі протейні...

— Ясно як Божий день, — скипає композитор Густав, — якби ви не були старим телепнем, то зрозуміли б самі — а я знаю, що існує Благодійна Асоціація Старих Телепнів, ви всі між собою знайомі, голосуванням ставите на місце найактивніших недо-70-ників, і моє прізвище перше у списку. Ви що, гадаєте, мені не начхати? Та ви всі — на іншій частоті, до нас від вас і відлуння не дійде, ми надто далекі, у всіх свої власні клопоти.

Невидима живність шурхотить у крихтах, лобковому волоссі, бризках вина, тютюновому попелі та лахмітті, викинутих флаконах на чверть унції кокаїну — кожен із червоною бакелітовою кришечкою зі знаком «Merck» з Дармштадта. Володіння жучків закінчуються десь за дюйм від підлоги, ідеальна вологість, темрява, стала температура. Ніхто не турбує — у Зойре діє неписане правило: не чавити жужелиць ногами.

— Ви загубилися в тональності! — репетує Густав. — Ви у пастці. Тональність — це гра. Все — гра. Ви застаріли. Ніколи не вийдете за межі гри, до Звукоряду, а Звукоряд — це і є просвітління.

— Звукоряд — це теж гра... — Зойре шкіриться і ложечкою зі слонової кістки переправляє у ніздрі неймовірні кількості кокаїну, застосовуючи весь свій багатий арсенал: випростана рука по велетенській дузі вціляє *шусть* просто у намічену ніздрю, всипає дозу з відстані у два фути, жодної крупинки повз... після того всю купку підкидає вгору, наче попкорн, і втягує носом *нікок* у самісіньку середину з еталонно гладенькими стінками, жодної волосинки з часів похорону Лібкнехта, якщо не раніше... перекинути ложечку з руки в руку двічі-тричі, так швидко слонова кістка ще не літала... доріжки зникають миттю, не потребуючи навіть посередництва рурочки. — Звук — це гра, якщо ти спроможний так далеко зайти, аденоїдний ти пророку з шафи. І тому я слухаю Шпора, Россіні, Спонтіні, я вибираю *свою* гру, у ній багато світла й доброти, а ти застряг у своїй стратосферній дурні, раціоналізуєш її маруду, називаючи «просвітленням». Ти не знаєш, що таке просвітлення, *Kerl*, ти сліпіший за мене.

Слотроп плентається стежиною до гірського джерела, де на цілу ніч залишив відкисати свою гармоніку, заклинивши її поміж камінням у тихій загаті.

— Ваші «світло й доброта» — це приманка для приречених, — відрізає Густав. — Від цих стрибучих мотивчиків, хоч який візьми, відгонить смертю. — Він похмуро знімає зубами кришечку з кокаїнового флакона і спльовує червону пульпу в мерехтіння жучків.

Під проточною водою у знайденому Слотропом старому «Хонері» один за одним виграють квадратні отвори, мов ноти, чистий потік грає віртуальний блюз. У кожному потоці, всюди, де плине вода, хтось грає

на губній гармоніці або на цимбалах. Як пророче писав про це Рільке в «Сонетах до Орфея»:

Хай земне тебе зречеться враз, —
я течу, — землі тоді скажи,
вимови воді струмливій: — Єсть я^[589].

Досі можна — навіть так далеко — знайти й відкрити голос духів загублених гармоністів. Витрушуючи з гармоніки воду зі співучим очеретом під ногами, добираючи одиночний блюз з такту 1 сьогоднішнього ранку, просто посмоктуючи гармоніку, Слотроп навіть не усвідомлює, що ніколи в житті ще не був настільки медіумом.

Гармоніка з'явилася не одразу. Першого дня у цих горах він роздобув волинку, кинуту у квітні якимось шотландським підрозділом. Слотроп має хист до навчання, імперський інструмент виявився забавкою. Тиждень потому Слотроп уже навчився грати на ньому мрійливу пісеньку, яку Дік Павелл співав у кіно: «Дай прийти в п'ять вечірній, заспівать тобі», — і майже весь час її награвав. ВЕНГ дедідл де-діі, ВЕНГ де дум — де дууууу... знову й знову, на волинці. З часом він помітив, що біля спорудженої ним повітки з'являється їжа. Кормові буряки, козубок вишень, навіть свіжа риба — Слотроп ніколи не бачив, хто їх залишав. Він для них — привид музики або втілення звуку як такого, і про самотність та нічні голоси він знав достатньо, щоб зметикувати, що відбувається, тож кинув грати на волинці і наступного дня знайшов губну гармоніку. Волею випадку це та сама, яку він загубив 1938-го чи 1939-го у вбиральні танцзалу «Трояндовий край», але то було надто давно, щоб згадати.

Слотропа не займають. Навіть якщо бачили його самого, а чи багаття, все одно не підходили. Він відпускає волосся та бороду, вдягається у сорочку і грубі парусинові штани, які Бодін поцупив для нього у пральні «Джона Е. Бедесса». Втім, йому подобається тинятися весь день голяка, по ногах повзають мурашки, на плечі сідають метелики, він спостерігає за життям гори, знайомиться із сорокопудами та гусеницями, борсуками і ховраками. Йому багато де треба побувати, але поки що краще лишатися тут. Там, де він уже був — Куксгафен, Берлін, Цюрих, Ніцца, — все, мабуть, під наглядом. Він,

певна річ, може спробувати вийти на Шпрінгера, на Блоджетта Воксвінга. Що, йому так уже потрібні ті скурві *документи*? Та чого вони взагалі варті? Можна податися до котрогось із балтійських портів, дочекатися появи фрау Гнаб і перебраться до Данії або Швеції. Переміщені особи, контори погоріли, архіви втрачені назавше — не так багато можуть значити у Європі якись там папери... хвилиночку, Слотропе, не так багато, як *де*? В Америці? А хай йому. Та ну...

Досі сподіваєшся, що можеш повернутися. Він змінювався, аякже, не без цього, час від часу обскубував альбатроса власного «я», ліниво, напівсвідомо, як у носі длубався, — проте пальці його весь час минали одну-єдину примарну пір'їнку — Америку. Дурне дурило, ніяк не може її відпустити. Надто часто вві сні вона шепотіла *кохай мене*, наяву нестямно відбираючи всю його увагу, обіцяючи небачене. Можливо, колись — він наче бачить той день — він нарешті спроможеться відповісти *пробач*, точно зможе і піде собі... але не зараз. Ще одна спроба, ще один шанс, ще одна угода, ще раз постояти у черзі сподівань. Можливо, це просто гординя. А раптом у її стайні для нього не лишилося місця? Якщо вона його вигнала, то ніколи нічого не пояснить, її «огирі» прав не мають, у неї імунітет проти їхніх дурних запитань, вона — саме та Сучка-Амазонка, якою ти її уявляв...

А тут іще Джемф, симбіоз «Джемфа» і «я» з первісного сну. До кого з *цим* звернутися? та не дуже й подивишся — як підійдеш надто близько, отримаєш здачі. Можуть для початку попередити, а можуть і не попереджати. Вони такі.

Знамення прояснюються, стають точнішими. Він спостерігає за летом птахів та візерунками попелу у вогнищі, читає за нутрощами спійманої та випатраної форелі, за клаптями загубленого кимось паперу, за графіті на розбитих стінах з облупленим від пострілів тиньком і голою під ним цеглою, графіті, розбитим на якись фігури, які також можна читати...

Якось увечері на стіні громадської вбиральні, смердючої та набряклої тифом, посеред ініціалів, дат, похапцем зроблених малюнків прутнів і роззявлених їм назустріч ротів, трафаретів «Вервольфа» із зображенням темного чоловічка з піднятими плечима і в гомбурзі^[590], Слотроп побачив офіційне гасло: *WILLST DU V-2, DANN ARBEITE*. Тобто «Хочеш V-2 — працюй». Добраніч, Тайроне... аж ні, зачекай, усе гаразд, на другому боці написали *WILLST DU V-4, DANN ARBEITE*.

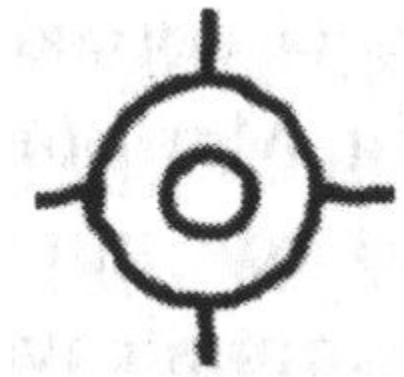
Тут поталанило. Надміру гучні голоси затихають, жарт прояснюється, його просто повернули до Геббельса та нездатності людини не лагодити того, що не ламалося. Довелося силувати себе, щоб обійти стіну і глянути на неї з іншого боку — там могло виявитися будь-що. Смерклося. Зорані поля, лінії електропередачі, яри й далекі лісосмуги на багато миль. Слотроп почувався звитяжцем, усе під контролем. Але потому його погляд привернув інший напис:

ТУТ БУВ РАКЕТМЕН

Спершу подумав, що сам написав і забув. Дивно, що воно так одразу спало на думку, проте спало. Може, він вплутує себе, в якусь учорашню версію себе, в Комбінацію проти того, ким був тоді. У сонній комі ворухнувся альбатрос.

Колишні Слотропи, в середньому по одному на день, а разом десять тисяч, деякі сильніші за інших, щоразу на захід сонця переходять до розлюченого воїнства. Вони були п'ятою колоною в його голові, тільки й чекали миті, щоб передати його чотирьом іншим підрозділам, що стискали кільце.

Тому поруч із другим графіті Слотроп камінцем видряпує свій знак:

Слотроп в облозі. І лише залишивши цей малюнок ще в кількох місцях, він усвідомив: *насправді він малює ракету А-4, вигляд знизу*. Доти він налаштувався на інші четвірки — варіації на тему космічного вітряка Франса ван дер Гроова — свастики, гімнастичні символи *FFFF*

у колі, симетрично перевернуті й задом наперед, *Frisch Fromm Fröhlich Frei*^[591] понад охайними дверима на тихих вуличках до перехресть, де можна сісти й послухати вуличний шум з Іншого Боку, долинають звістки про майбутнє (час там не послідовний: усі події — в тій самій вічній миттєвості, тому не в усіх посланнях «є сенс», їм бракує історичної структури, вони звучать химерно або божевільно).

На Слотропових обрях височать верхівки церков піщаного кольору, апсиди на всі чотири боки, наче ракетні стабілізатори, що спрямовують обтічні шпилі... він знаходить вирізьблений у піщанику знак освячення, хрест у колі. Нарешті, якось удень, привільно розкинувшись на сонечку, на околиці якогось прадавнього Чумного містечка, він і сам перетворюється на хрест, на перехрестя, на живе перехрещення, куди судді поприходили звести шибеницю для звичайного злочинця, якого мають опівдні повісити. Чорні гончаки й ікласті маленькі хорти, гладенькі, наче ласки, собаки втраченої вже 700 років породи, женуться за хтивою сучкою, а тим часом збираються глядачі, протягом цієї весни це вже четверте повішення, та й видовище так собі, але цього разу, коли він останньої миті марить про хтозна-чий задертий поділ, про хтозна-яку товстозадую *gnädige Frau*^[592], що раптом піде плавною ходою Смерті, виникає потужна ерекція, неймовірний темно-фіолетовий набряк, аж шия ламається і страчений насправді кінчає у подерту пов'язку на стегнах, так вершково, наче шкіра святого під фіолетовим покровом Великого посту, і одній краплині сперми вдається скотитися, крапаючи з волосинки на волосинку вниз по мертвій нозі, донизу, з ороговілої голої ступні вона скапує на землю в самісіньке осердя перехрестя, де під покровом темряви перетворюється на корінь мандрагора. Наступної п'ятниці вдосвіта з'являється Маг, у якого власний *Heiligenschein*^[593] грає від інфрачервоного до ультрафіолету спектральними кільцями довкола тіні на росяній траві, приходять із собакою, вугільно-чорним псом, якого кілька днів не годували. Маг обережно обкопує з усіх боків коштовний корінь, і нарешті той чіпляється за землю лиш найтоншими корінцями — Маг прив'язує його до собачого хвоста, заліплює собі вуха воском, а після дістає кусень хліба, щоб привабити голодного пса *pppавф!* пес кидається до хліба, корінь виривається, пронизливо і згубно волаючи. Пес падає мертвий просто на шляху до сніданку, його сяєво замерзає і розпадається на мільйони росинок. Маг обережно відносить корінь

додому, вдяга його у білий костюмчик, залишає на ніч гроші, а на ранок отримує вдсятеро більшу суму. У гості приходить делегат із Центру Рідкісних Ультра-образів.

— Інфляція? — Маг плавними рухами рук намагається відвернути увагу гостя. — «Капітал»? Ніколи не чув.

— Ні-ні, — відказує гість, — поки що це зайве. Ми намагаємося думати наперед. Нам би дуже хотілося дізнатися про базову конструкцію. До прикладу, чи гучним був крик?

— Я заліпив собі вуха, даруйте, не чув геть нічого.

Делегат розквітає братньою діловою посмішкою:

— Не казатиму, що ви винні...

Хрести, свастики, зоно-мандали — як їм не поговорити зі Слотропом? Він сидів у кухні Зойре Буммера, у повітрі струменіли пахощі марихуани, Слотроп читав кулінарні рецепти і в кожному листку капусти, у кожній кісточці знаходив парафрази самого себе... невідкладні повідомлення, назви приправ, на яких він заробить саме стільки, скільки знадобиться для втечі... Раніше він довбав кайлом і махав лопатою на весняних путівцях Беркширу, у квітневі, загублені ним дні, «робота над Розділом 81», як її називали, тобто йшов за скрепером, що зчищав нутрянну кристалічну атаку зими, її білу некрополізацію... підбирав іржаві пивні банки, пожовклі від сперми претерітів презервативи, зім'яті у подобу мозку «клінекси» зі шмарклями претерітів, сльози претерітів, газети, бите скло, уламки машин, — тими днями, коли він, змучений забобонами та страхами вмів *усе зіставити*, в кожному шматку сміття ясно бачив запис протоколу, історію — власного життя, зими, країни... повчаючи себе, босяка та волоцюгу, так глибоко, що й не пояснити, у вікнах вагонів мигтіли дитячі обличчя, десь лунали два такти танцювальної музики, на якійсь вулиці посеред ночі голки та гілля смереки, що ясно і виразно тремтіла під нічними хмарами, схема комутації — одна з-поміж сотень у пожовклому плямистому зшитку, сміх від поля кукурудзи рано-вранці, коли він ішов до школи, мотоцикл ревів вхолосту в якусь сутінково-важку годину літа... а тепер у Зоні, на схилі дня, коли він став перехрестям, після зливи, якої не пам'ятає, Слотроп бачить дуже яскраву веселку, потужний райдужний член, загнаний з лобкових хмар у Землю, в зелену вологу долинисту Землю,

і груди його стискаються, він стоїть і плаче, в голові геть порожньо, лиш відчуття себе як частки природи...

□□□□□□

Витискаючи подвійно зчеплення, з п'ятки на носок, мчить Роджер Мехіко. Під колесами ритмічно диркають компенсаційні шви, він жене вицвіло-пурпуровими схилами Люнебурзького пустища по літньому автобану ще догітлерівський «горх 87ОВ». Понад вітровим склом віє вітер, пахне ялівцем. *Heidschnucken*^[594] вівці непорушні, наче опалі хмарки, пролітають ковбані та верболози. Небо над головою ділове, струмує, немов жива плазма.

«Горх», по-армійському зелений, з єдиним скромним нарцисом на капоті, ховався у вантажівці на ближньому до Ельби краю бригадної автобази в Гамбургу, весь у тіні, крім фар, очі доброзичливого прибульця на стеблинках всміхалися до Роджера. Вітаю, землянине. І тільки рушивши, Роджер побачив, що по підлозі котяться скляні слоїчки без етикеток, схожі на дитяче харчування, зловісна гидота нездорових кольорів, споживши яку, не виживе жодне людське дитя. Зелене з мармуровими прожилками рожевого, блюотно-світле та почасти пурпурове, що там — і не вгадаєш, а всі кришечки прикрашені усміхненим тлустеньким янголятком-немовлям, під яскравим склом рояться моторошні токсини ботулізму і трупної отрути... час від часу під сидінням зароджується новий слоїчок і викочується під педалі всупереч усім законам прискорення — плутатися Роджерові під ногами. Він знає, що варто було б зазирнути під заднє сидіння і зрештою розібратися, в чому там річ, але чомусь не може себе присилувати до того.

На підлозі дзенькає, під капотом оповідь про пережите вистукує розладнаний кулачок чи два. Серединою автобану пролітає дика гірчиця, ідеально двобарвна — просто жовта й зелена, небезпечна річка, помітна лише за двома типами миготливого світла. Роджер співає пісню про дівчину з Куксгафена, яка далі називається Джесікою:

Я мріяв: знову нас обох знайшов —
Весну серед чужих життів,
Тож ми з тобою вільні,
Вздовж моря йдемо мрійні,
А на вустах — папір чийхось слів...

Вони нас взяли близ воріт зелених,
Розгублених, і ми питали наздогад:
Чи знову стрінуть діти?
Чи лишаться сліди їх скніти
Уздовж липневих автострад?

...і зненацька заїжджає в такі яскраво-золоті зарості на схилі та в полі, що мало не забуває вписатися у поворот між насипами...

За тиждень до того, як піти, вона приїхала до «Візитації» востаннє. Якщо не брати до уваги незначного охвістя ПОТОКУ, там знову панувало божевілля. На розкислих галявинах іржавіли розкидані триси аеростатів загородження: облуплені, вони поверталися до землі, розкладалися. Лютими ночами триси підспівували завиванню сирен, що під барабанні вибухи бомб вили в терцію так ладненько, наче далекий вітер, нині ж охляли, постаріли, світять жорсткими закрутами металобрухту. Під ногами сходять незабудки та юрмляться мурашки, метушаться, уявляють себе королівством. Розігріті скелі укривають щербатки, лимонниці, німфаліди. Після останньої їхньої зустрічі Джесіка підстригла волосся і тепер звично психує:

— Выглядаю жахливо, можеш навіть не казати...

— Ти просто чарівна, — каже Роджер. — Обожду тебе.

— Знущаєшся?

— Джес, ну чому, заради Бога, ми говоримо про *зачіски*?

Тим часом десь далеко, за Каналом — нездоланною, наче стіна Смерті для медіума-початківця, перешкодою — повзе по Зоні лейтенант Слотроп, змучений, всіма покинутий. Але Роджер не бажає нікого кидати, він має вчинити правильно.

— Я ж не можу кинути цього телепня напризволяще! Його хочуть знищити.

Але:

— Роджере, — усміхнеться вона, — вже *весна*. Мир.

Якби ж то. Це знову пропаганда. Знову ВПП постаралися. Як свідчать результати досліджень, панове, оптимальна для нас дата — 8 травня, саме перед традиційним приходом Зелених Свят, школи розпускають дітей на канікули, прогноз погоди чудовий, сприятливий для росту рослин, починається сезонне падіння попиту на вугілля, і таким чином ми отримуємо тайм-аут на кілька місяців, щоб виправдати наші капіталовкладення в Рур... ні, він бачить те ж виснаження, ті ж потоки, в котрих борсався з 39-го року. Його дівчину незабаром поженуть до Німеччини, хоча вона, як і всі інші, підлягає демобілізації. Жодного виходу, який дав би їм бодай якусь надію на втечу. *Щось* і далі відбувається — можете не називати «війною», якщо це вас дратує, — можливо, рівень смертності знизився на один-два пункти, повернулося нарешті пиво у банках, а якоесь нещодавно вночі на Трафальгарській площі *насправді* гуляло море людей... але ж їхня справа не завершена.

Сумний факт, і він крає Роджерові серце, оголюючи пустку, — те, що Джесіка Їм довіряє. «Війна» — це стан, потрібний їй, щоб бути з Роджером, «мир» дозволяє Роджера покинути. Проти Їхніх ресурсів його можливості аж надто скромні. Ніяких слів, ніяких технічно досконалих обіймів, він не здатен зарепетувати так, щоб втримати її коло себе. Старий Бобер, що й не дивно, координуватиме там ППО, і вони житимуть разом у романтичному Куксгафені. Бувай, божевільний Роджере, з тобою було розкішно, воєнний роман, кінчали ми, як запалювальні бомби, ти розкидаєш руки широко, наче крила «фортеці», у нас були свої військові таємниці, ми дурили огрядних полковників як і де хотіли, але рано чи пізно будь-яку боєготовність скасують для всіх, отак! Мені час бігти, любий Роджере, все було просто казково...

Він упав би до її ніг із запахом гліцерину і трояндової води, злизував би сіль і пісок з її казенних черевиків, запропонував би свою свободу і платню на найближчих півстоліття за роботу на добрій постійній посаді, свій бідолашний змордований мозок. Але надто пізно. Мир. Параноя, небезпека, фальшивий свист працюючої Смерті десь поруч, все пішло спатоньки, залишилося у Війні, в її Роках з Роджером Мехіко. День, коли впала остання ракета, став для Роджера і Джесіки початком кінця. Безпечно минали дні за днями, і що ясніше ставало — більше нічого ніколи не впаде, то ближче підповзав,

накочувався новий світ, як весна — не стільки відчутні зміни у повітрі й світлі, у натовпах у «Вулворті», скільки весна з поганого кіно, паперове листя, квіточки з вати і фальшиве освітлення... ні, ніколи вона не стоятиме біля кухонної раковини із рипучою порцеляною чашкою в руках, і плач чашки беззахисний, мов у немовляти, лунає смиренно РАКЕТА ПРОЛЕТІЛА І ВИНЕСЛА ТЕБЕ з брязкотом розлітається по підлозі білими і блакитними скалками...

Ті ракети смерті — справа минула, цього разу стрілятиме вона, вона та Джеремі, хіба не *це* їм судилося? запускати ракети над морем: ніякої смерті, лише видовище, полум'я та гнів, збудження без убивства, хіба не за це вона молилася? у тому збляклому будинку, нині повернутому власникам, знову зайнятому людськими доповненнями до китиць на фіранках, портретів песика, вікторіанських стільців, захованих у комірчині нагорі стосів «Н'юз оф зе Ворлд».

Вона мусить піти, накази віддають там, куди їй не дотягтися. Її майбутнє пов'язане з майбутнім Світу, а Роджерове — лише з тією дивною версією Війни, яку він досі тягає за собою. Жодного кроку не може зробити, бідолаха, вона його не відпускає. Він пасивний, як і тоді, під ракетами. Роджер — жертва. Джеремі — стрілець. «Моя мати — війна», — сказав він першого дня, тож Джесіка хотіла знати, а що це за пані в чорному являлися йому вві сні, що за попелясто-білі посмішки, що за ножиці клацали в кімнаті цілісіньку зиму... стільки всього у ньому вона вже ніколи не пізнає... стільки непридатного для Миру. Увесь час, проведений із ним, тепер ввижається їй низкою вибухів, божевіллям у ритмі Війни. Тепер от він поривається рятувати Слотропа, ще одну ракетну з'яву, вампіра, чиє статеве життя *живилося* жахом Ракетного Бліцу — тьху, жах, страхіття. Його зачинити треба, а не випускати, бо Роджерові цей Слотроп, *напевно*, дорожчий за неї, яке їхало, таке здібало, як інакше, ну, загалом — Джесіка сподівається, що разом вони будуть щасливі. Хай сидять, дудлять пиво, розповідають анекдоти про ракети, рівняння один одному пишуть. Весело. Принаймні вона його залишить не в порожнечі, він не почуватиметься самотнім, знайде, як згаяти час...

Вона пішла через пляж. Сьогодні таке яскраве сонце, що тіні біля її ахіллового сухожилля окреслені чітким і чорним, немов шви шовкової панчохи вище п'яти. Голову вона, як завжди, нахиляє вперед, голий загривок, який Роджер так обожнював, він більше ніколи не побачить,

беззахисний, як і вся її врода, невинність, з якою вона, незмінно в небезпеці, крокує по Світу. Можливо, дещо вона знає, вважає себе, обличчя і тіло, «гарненькими»... проте він так і не зумів сказати їй усього, скільки інших живих істот, птахів, ночей із запахом трави і дощу, сонячних митей простого спокою уособлює те, чим вона для нього є. Була. Мехіко втрачає не лише Джесіку: увесь спектр життя для нього тепер втрачений, уперше за час Творіння пізнаний затишок — тепер він повертається до зими, втягується у свою самотню шкаралупу. Щоб повзти далі йому сил забракне.

Він не думав, що заплаче, коли вона піде. Але заплакав. Шмарклі кубічними ярами, очі — гвоздиково-червоні, ледь ліва нога торкалася землі, блискавка болю пронизувала пів черепа. Це, мабуть, і називається «болем розлуки»! Повсякчас з'являвся Пойнтсмен з купою роботи. Роджер виявився нездатен забути Джесіку, а про Слотропа майже не згадував.

Та якось забіг Мілтон Глоумінг і врятував його від апатії. Глоумінг щойно повернувся з екскурсії Зоною, опинився там у тимчасовій оперативній групі з Йозефом Шляймом, середнього розуму перекинчиком, що раніше працював на «IG» у конторі доктора Райтінгера — «VOWI^[595]», статистичного відділу «NW7^[596]». Там Шляйма прилаштували в американську секцію збирати для «IG» економічну інформацію через дочірні фірми і ліцензіатів на кшталт «Chemnuso», «General Aniline and Film», «Anscо», «Winthrop». У 36-му він прибув до Англії працювати на «Імперський хімічний» у статусі так до кінця і не з'ясованому. Про Слотропа він чув, ще б пак... пригадував його з минулих днів. Коли Лайл Бланд вирушив у свою останню подорож за Стіну, багато тижнів потому коридорами «IG» та *Geheime Kommandosache* пурхали чутки, які з'єднувалися і розпадалися, наче молекули кам'яновугільної смоли під тиском, мовляв, хто ж візьме на себе нагляд за Слотропом, раз Бланда вже нема.

Сталося це ще на початку великої битви за розвідувальну машину «IG», за нею ганялися і економічний департамент міністерства закордонних справ, і закордонний департамент міністерства економіки. Так само й військові, зокрема *Wehrwirtschaftsstab*^[597], відділ Генерального штабу, відповідальний за зв'язки ОКВ з промисловістю. Власний зв'язок «IG» з ОКВ здійснювався через «Vermittlungsstelle

W^[598]» під орудою докторів Дікмана та Горра. Ситуацію ще більше ускладнювало дублювання установ нацистської партії організаціями абвера, які після 1933 року поширилися на всю промисловість. Сторожовий собака нацистів у «IG» називався «Abteilung A^[599]» і був розташований у тій самій будівлі, що й власна група «IG», відповідальна за зв'язки з армією, «Vermittlungsstelle W», тож вони, як видавалося, діяли досить злагоджено. На жаль, Технологія, увінчана косами діва із золотистими стегнами, завжди прагне відхопити такий шматок собі. Найімовірніше, ніякі не докори сумління через Гітлера, а просто конфлікт інтересів і торг Партії з Армією врешті-решт випхали Шляйма за кордон. Так чи інак, а він пам'ятає, що спостереження за Слотропом доручили новоствореній «Sparte IV^[600]» під егідою «Vermittlungsstelle W». «Sparte I» займалася азотом і бензином, II — барвниками, хімікатами, каучуком, медикаментами, III — плівкою та волокнами. IV відповідала лишень за Слотропа, крім хіба що — до Шляйма доходили чутки — одного чи двох сторонніх патентів, придбаних у якихось обладках з «IG Chemie» у Швейцарії. Анальгетик, назви якого він не міг згадати, і новий пластик, щось на зразок «Mipolam»... «Polimex», ну щось отаке...

— Це більше пасувало б «Sparte II», — зауважив тоді Глоумінг.

— Кілька директорів були невдоволені, — погодився Шляйм. — Тер Меєр був *Draufgänger*^[601] — вони з Гьорляйном обоє виявилися напористими хлопцями. Могли б загарбати під себе.

— А Партія призначила в цю «Sparte IV» людину з абвера?

— Та мусили, не знаю тільки, з SD чи з SS. Їх усюди було рясно. Пригадую, один чоловічок в окулярах із товстезними скельцями раз чи двічі виходив з кабінету. Одягнутий у цивільне. Прізвища не знаю.

— Стежили? — Роджер заметушився, пригладжує волосся, поправляє краватку, торкає вуха, ніс, хрускотить суглобами пальців. — «IG Farben» почали стежити за Слотропом? Ще до Війни? Але, Мілтоне, *навіщо?*

— Дивина, правда? — Побачимось, скік за двері без жодного зайвого слова, а Роджер лишився один, і перед ним починає розтікатися непривітне маєво краєчка одкровення, сліпучого серпика десь на периферії мозку. Отже, «IG Farben»? Містер Пойнтсмен дружить, і тепер майже винятково, з вищими ешелонами ІХТ. У тих

картельна угода з «Farben». Покидьки. Таж він, схоже, про Слотропа знав від самого початку. Оборудки з Джемфом були прикриттям для... от і спробуй дізнайся, що за *херня* тут відбувається.

Дорогою до Лондона (Пойнтсмен забрав у нього «ягуара», тому Роджер на мотоциклі з гаража ПОТОКУ, чий парк складається з одного мотоцикла й одного «морріса» практично без зчеплення) Роджерові спало на думку, що Пойнтсмен навмисне підіслав Глоумінга, такий собі тактичний прийом у цій Нейленд-Смітовій кампанії, яку Пойнтсмен, очевидно, провадить (той володіє повним зібранням великої маніхейської саги Сакса Ромера і останнім часом узяв за звичку забігати будь-коли, зазвичай, коли Роджер спить чи хоче спокійно посрати, і буквально *висить* над душею, стовбичить перед вбиральнею, читає вголос значущі витяги з тексту). Пойнтсмен не гребує нічим, гірший за старого Пудинга, геть втратив стид і совість. Використовує кого завгодно — Глоумінга, Катє Боргесіус, Пірата Прентіса, і ніхто не (Джесіка) врятується від його (*Джесіка?*) макіавеллівських прийомів...

Джесіка. Ох. Так аякжеаякже Мехіко курвий ти *недоумок*... не дивно, що 137-ма ходила колами. Не дивно, що накази Джесіці надходили з Недосяжних Високостей. А сам він ягнятком скакав довкола рожна, розпитував *Пойнтсмена*, чи не можна що-небудь вдіяти... Бовдур. Бовдур.

Він прибуває у «Дванадцятий дім» на Геллаго-М'юз у смертовбивчому настрої. Велосипедні злодюжки біжать провулками, старі профі женуть залізних коней у пристойному темпі колоною по трое. Біля вікон чепуряться молодики з охайними вусиками, у баках зі сміттям порпаються діти. По кутах двориків кружляють офіційні папери, скинута шкура визволеного Звіра, на вулиці чомусь всохло дерево, перетворилося на шпичастий чорний труп. На щиток переднього колеса Роджерового мотоцикла горічерева падає муха, з десяток секунд корчиться, а потім складає тендітні крильця з прожилками і здихає. Раз — і по всьому. Таке у Роджера вперше. Над головою «коробочкою» пролітають Р-47, по чотири галочки заразом, ЧервонийБілийСинійЖовтий, незмінна форма у білястому небі, ескадрилья за ескадрильею — військові навчання, а чи то чергова війна. За рогом працює тинькар, замазує подовбану бомбою стіну, на кельму набрано спокусливий, наче вершковий сир, тиньк, він працює

незвичною кельмою, успадкованою від покійного приятеля, і в перші дні колупає стіну, як учень, блискуче лезо ще не лягло по руці, сили в кельми більше, ніж тинькар уміє вкласти... Генрі був чолов'яга дебелий... Муха, яка і не думала здихати, розгортає крильця й летить дурити ще когось.

*Ну гаразд, Пойнтсмене, він тупотить у «Дванадцятий дім», грюкає по пресованих плитах через сім коридорів і прольотів, а секретарки довгими руками тягнуться до телефонів *дідько забирай де ж ти...**

У кабінеті нема, однак сидить Ѓоза Рожавьольдї і намагається влаштувати Роджерові нагінку.

— *Юначе, та вже май-те со-ром отаке роби-ти.*

— Стули пельку, мурло трансильванське! — реве Роджер. — Я шефа шукаю, допетрав, тільки дригнешся, і групу 0, резус негативний, більше не спробуєш, Джексоне, твої ікла *вівсянкою* плямкати не зможуть, коли я з тобою покінчу... — Сполошений Рожавьольдї задкує за бак з водою, намагається захищатися, пробує вхопити гвинтовий стілець. Сидіння злітає, і він лишається із самою лиш основою, яка, до всього ж, має в основі хрест.

— Де він? — це безвихідь, Роджер стискає зуби *не впадай в істерику, це непродуктивна розкіш, з нинішньою безпорадністю ти не можеш її собі дозволити...* — Колися, педрило, або тобі ніколи більше не бачити труни зсередини...

Цієї миті влітає секретарка, куца на зріст, але нахабна, такий собі пампушок, і починає лупцювати Роджера по литках податками на надприбуток англійської ливарної компанії у 1940–1944 роки, яка, так сталося, має спільний з «Vereinigte Stahlwerke» патент на сплав, використаний у муфтах трубопроводу подачі рідкого кисню, який ішов на корму до «S-Gerät» в А-4 під номером 00000. Втім, Роджерові литки не вміють сприймати інформацію такого штибу. Із секретарки злітають окуляри.

— Міс Мюллер-Гохлебен, — прочитавши напис на її іменній бирці, — пез окуляріффі ви хлятаєте *потфорно*. Натіньте їх нехайно! — на таку нацистську комедію надихнуло її прізвище.

— Я не мошу їх знайти, — німецький акцент, усе нормально, — я не туже тобре баччу.

— *Н-ну* погляньмо, чи не зможемо ми вам *допомогти*, — а! що це? міс Мюллер-Гохлебен!

— *Ja...*

— Які на вигляд ваші окуляри?

— Такі пілі...

— З хитромудрими штучними *діамантами* по всій оправі, *ja*, фройляйн?

— *Ja, ja, und mit*^[602]...

— І по дужках є, та-а ще із пір'ячком?

— Страусовим пір'ячком...

— З Пір'ям *самця* страуса, розмальованим у шалено переливчастий синій колір, стирчать по краях?

— Це мої окуляри, *ja*, — мацаючи руками, мовить секретарка, — где фони, прошу фас?

— Ось вони! — ногою ХРУСЬ, окуляри розлетілися на друзки яскравими арктичними наривами по всьому Пойнтсменовому килиму.

— Я так вам скажу, — лунає голос Рожавьольдї з далекого кутка: до речі, єдиного в кімнаті, не залитого світлом, так, тут у нас якась оптична аномалія, квадратна кімната у «Дванадцятому домі», жодних чудернацьких багатогранників... і все ж таки дивна, незрозуміла тінь у кутку... не один і не два відвідувачі сюди зазирали і виявляли, що пан Пойнтсмен не за столом, де мав би перебувати, а стоїть у затіненому кутку — наймоторошніше те, що *лицем у куток...* Сам Рожавьольдї зовсім не у захваті від цього Кутка, кілька разів пробував, але виходив звідти, лиш хитаючи головою: «Містере *Пойнтсмен*, мені-не-подобається там, *узагалі*. Ну яке *задоволення* від так-ого нездорового досвіду. Га?» — зводить догори одну шахрайськи-манірну брову. Пойнтсмен лише дивився, ніби вибачався, але не за себе, а *перед* чимось позаду Рожавьольдї, і відказував: «Це єдина точка в кімнаті, де я почуваюся живим», — загалом з цього приводу на міністерський рівень надійшов донос чи й два, щоб ви не сумнівалися. Якщо вони й дійшли до самого Міністра, то, ймовірно, як офісна дивина. «О, так-так, — киває мудрою старою головою, порослою руном, висока, майже слов'янська вилиця спліскує око в побіжному, але ввічливому смішку, — так, відомий кут Пойнтсмена, так... ніхто б не здивувався, якби там виявився *привид*, правда?» Лунає рефлекторне хихотіння присутніх дрібних служак, проте на обличчях поважних осіб лише похмурий осміх. «Покличте ТПД, нехай глянуть, — пахкає хтось сигарою. — *От* бідолаха, гадатиме, що знову потрапив на *Війну*». —

«Саме так, саме так» і «Влучно сказано, нормально» лунає у хмарах диму. Серед цих конкретних служак розіграші — коронний номер, щось на кшталт класової традиції.

— То як ви нам скажете?! — репетує Роджер уже якийсь час.

— Я так вам скажу, — знову говорить Рожавьольдї.

— Ви скажете нам «Я так вам скажу»? І все? Тоді треба було сказати: «Я так вам скажу: «Я так вам скажу».

— Ну, я так і сказав.

— Ні-ні, ви сказали «Я так вам скажу» лише *раз*, от що ви...

— А-га! Але я сказав це *ще* раз. Я сказав це... *двічі*.

— Це вже після того, як я поставив запитання, тому ви не переконаєте мене в тому, що обидва «Я так вам скажу» були частиною одного твердження, — якщо тільки, — що означало б сподівання від мене недоречної — якщо це справді так — довірливості, а поруч з *вами* це така форма, — що ми *одна* особа, а весь діалог був ОДНІЄЮ-ЄДИНОЮ ДУМКОЮ *йяттггг*, а це означає, — безумство, Рожавьольдї...

— Мої окуляри, — скімлить фройляйн Мюллер-Гохлебен, рачкуючи по кімнаті, Мехіко розкидає скалки черевиком, щоб горопашна дівчина не порізала долоню чи коліно, за нею вже тягнуться темні пір'ячка крові, цілі дюйми, і з часом — якщо припустити, що вона стільки протягне, — заплямують весь Пойнтсменів килим, наче шлейф бердслівської мантії.

— У вас *чудово* виходить, міс Мюллер-Гохлебен! — підбадьорливо гукає Роджер, — а *ви*, ви... — проте замовкає, помітивши, що Рожавьольдї у тіні майже невидимий, а білки його очей аж *тліють* білим, тріпочуть у повітрі, то згаснуть, то займуться... Стояти у затіненому кутку Рожавьольдї себе змушує, це місце не для нього. Поперше, решта кімнати виглядає далекою, наче в окуляр камери, а стіни — взагалі не схоже, що вони... ну, загалом, *цільні*. Ніби течуть, грубо й липко, мерехтять, немов поставлений сторч відріз шовку чи нейлону, безбарвно-сірі, але час від часу в їхньому плінні виникає дивовижний острівець, якийсь чужий для цієї кімнати відтінок: шафранові веретена, пальмово-зелені овали, пурпурові лимани гребінцем врізаються у позублені коміксно-помаранчеві шматки острова, а над ним кружляє підбитий винищувач, скидає баки, відтак сріблястий парашут, закрилки виставлені мало не на повну втрату швидкості,

колесами в *синяву* (якось зненацька така несамовита синява!) налітає перед самим ударом дросель закритий *уггннгг!* от курва *риф*, ми розіб'ємося об — ой. О, нема ніякого рифу? Ми-ми в *безпеці*? О, так! Манго, я бачу на дереві манго! та-а дівулю — *поввно* дівуль! Дивись, які розкішні цицьки стирчать, трав'яними спідничками гойдають, грають на укулеле і співають (але чому голоси такі низькі та грубі, гугняві, як в американського кордебалету?)...

Вітаєм білоликого на о-о-о-острові Блюнь-плюнь!
Скуштуй мою па-паю і не схочеш звідси йтиии!
Тут місяць жовтий, мов ба-нан,
Над бун-га-ло завис, мов пан,
Й у хула-хула, може, будеш грати ти?
А зорі падають на Блюнь-плюнь-острів,
А під горою лава потекла — вишневий пиріжок...
Навіть мила Лайлані у трав'яній хатинці
Любить кокосову мавпу й обожнює гостинці,
Глянь, миленька-солоденька, ти на о-о-о-острові Блюнь-плюнь!

Ой-йо-йой, ой-йо-ой — мене тут *зача-рує* яка-не-будь *красу-нечка*, таки тут, на *ост-рові*, і *проживу* в-весь *за-ли-шок...* *жи-ття*, таки тут, на острові, *жу-ватиму* па-па-ю, *духмя-ну*, як *лоно*, у юному раю...

Колись рай був юним. Пілот обертається до Рожавьольдї, досі пристебнутого пасом безпеки. Пілотове обличчя закрите: окуляри відбивають забагато світла, киснева маска — машкара з металу, шкіри та слюди. Пілот неквапом підіймає окуляри, і чиї ж то очі, такі знайомі очі всміхаються привітно, я вас знаю, а ви мене пізнаєте? Що, *справді* не пізнаєте?

Рожавьольдї кричить і вискакує з кутка, весь тремтить, його засліплюють лампи на стелі. Фройляйн Мюллер-Гохлебен досі рачкує колами, швидше й швидше, перетворившись на розмитий мазок, істерично схлипує. Обоє досягли саме тієї кондиції, до якої Роджер і мав їх довести своєю вишуканою психологічною кампанією. Тихо, але наполегливо запитує:

— Гарзд. Востаннє питаю: де містер Пойнтсмен?

— У конторі Моссмуна, — в унісон відказують обоє.

До контори Моссмунна від Вайтголла можна легко добігти на роликах, її охороняє низка кімнат з вартовими-дівчатами, кожна у сукенці радикально відмінного від інших кольору (і їх чимало, тож самі уявіть, які саме ці трисигмові кольори, раз усі «радикально відрізняються», знаєте, барви на зразок «ящіркової», «вечірньої зорі», «блідої Атлантиди» тощо), і Роджер підбиває до них клинці, підкупує, погрожує, вішає на вуха локшину і навіть (ex-x) пробиває собі дорогу, аж поки нарешті:

— Моссмуне, я до тебе! — гукає в неоковирні дубові двері, різьблені, мов кам'яні портали якогось храму, — Пойнтсмене, гру закінчено! В ім'я залишків порядності, що дають вам змогу прожити день і не зловити кулю випадкового незнайомця, відчиніть. — Тирада доволі довга, і двері, правду кажучи, відчиняються, не дочекавшись її кінця, та Роджер усе одно договорує. Кімната перед ним виблискує лимонно-лаймовим кольором, приглушеним майже до молочної білизни абсенту з водою: колір тепліший, ніж того заслуговують мармизи за столом, проте, ймовірно, Роджерова поява дещо додала барв — він підбігає і заскакує на полірований стіл через таку ж поліровану голову директора ливарної компанії, 20 футів проїжджає навшоченою поверхнею й опиняється перед людиною, яка сидить на чільному місці із ввічливою (скоріше, нахабною) усмішкою. — Моссмуне, я все знаю. — Це що, він насправді прорвався, опинився серед каптурів, прорізів для очей, золотих брязкалец, пахоців і скіпетра зі стегнової кістки?

— Це *не* Моссмун, — відкашлюється містер Пойнтсмен. — Мехіко, благаю вас, *злізьте* зі столу... панове, це один із моїх давніх колег, ПОТІК, знаєте, блискучий, але дещо нестабільний, як ви вже, напевно, помітили, ой, Мехіко, ну *заради Бога*...

Роджер розстібнув штани, вийняв прутень і діловито мочиться на лискучий стіл, на папери та попільниці, а незабаром і на самих незворушних людей, які, хоча й зліплені з управлінського тіста, хоча мізки в них і спрацьовують від найменшого імпульсу, але не готові визнати, що таке може відбуватися, розумієте, в тому світі, який реально у багатьох точках доторкається до світу для *них* звичного... а поливання теплою сечею, якщо вдуматися, досить приємне: струмінь зрошує краватки по десять гіней кожна, творчого типу борідки, бризкає в ніздрю з ознаками проблем із печінкою, на армійські окуляри

в сталевих оправах, омиває накрохмалені комірці, ключики «Фі-Бета-Каппи», медалі Почесного Легіону, ордени Леніна, Залізні Хрести і хрести Вікторії, ланцюжки годинників з нагоди виходу на пенсію, значки з написом «Дьюї у президенти», кобури зі службовими револьверами і навіть обріз у когось під пахвою...

— Пойнтсмене, — Роджеровів прутень збуджений, роздратований, стає дибки, мов дирижабль у фіолетових хмарах (густо-фіолетових, наче оксамитовий ворс), коли згущується темрява і морський бриз обіцяє важку посадку, — вас я приберіг насамкінець. Але ж така халепа, у мене, схоже, і сечі не лишилося. Ані краплини. Дуже шкода. Вам узагалі нічого не перепаде. Розумієте мене? Навіть ціною мого *життя*, — слова просто вирвалися, і, може, Роджер, дещо перебільшує, а може, й ні, — вам *ніде* нічого не світить. Що ви отримаєте, я заберу, а як підійметесь вище, то прийду і стягну долі. Хай би куди ви втекли. Навіть якщо вам випаде хвилька спокою із лагідною жінкою у тихій кімнаті, я стоятиму біля вікна, завжди буду десь неподалік, вам ніколи мене не стерти. Якщо вийдете, я зайду й оскверню вашу кімнату, заселю привидами, і вам доведеться шукати іншу. Зостанетесь всередині — я все одно зайду, гнатиму вас із кімнати до кімнати, доки не зажену в куток. Вам дістанеться остання кімната, Пойнтсмене, і жити у ній вам доведеться решту вашого паскудного продажного життя.

Пойнтсмен не хоче на нього дивитися, уникає прямого погляду — саме цього Роджер і домагався. Охорона прибуває вже на спаді, хоча затятим шанувальникам погонь, які оглядають Тадж-Махал, Уффіці, Статую Свободи, тримаючи в голові лишень гонитву, лови — о гля там Дуглас Фербенкс гасає під місяцем на мінареті — продовження може бути і цікавим:

Роджер пірнає під стіл застебнути штани, а поліцейські понад столами завзято скачуть одне на одного, стикаються лобами і лаються, проте Роджер утікає на рівні кінської шкіри, цвяшків у підборах, смугастих манжетів на штанах, маминих шкарпеток у ромбик, що належать змовникам нагорі — ризиковані перегони, будь-яка нога копне без телеграфного попередження і зітре на порох, — доки не прибуває назад до лисого сталевого магната, хапає його за краватку чи то за пуцьку — що в руку лягло — і стягує чоловіка під стіл.

— Так. Тепер ушиваємося звідси, і ти — мій заручник, ясно? — Являється з-під столу, тягне синьо-багряного управлінця за краватку (чи за пуцьку), тягне, немов дитя санчата, придушеного й апоплексичного, у двері повз модально-незвичну веселку сторожових дівчат, які тепер принаймні *виглядають* наляканими, а на вулиці виють сирени: **БОЖЕВІЛЬНИЙ ЗІРВАВ НАФТОВІ ПЕРЕМОВИНИ** *Вигнаний Після Того, Як На—в На Учасників*, а він уже виринув з ліфта, мчить заднім коридором до системи центрального опалення *шусть!* через голови двох замурзаних кочегарів, які передають один одному самокрутку з якоюсь західноафриканською наркотою, запихає бранця у вичищену навесні (дуже шкода) велетенську піч і вшивається через чорний хід та алею платанів у скверик, через паркан, чух-чух, Роджер бігає швидко, але й лондонська поліція бігати вміє.

У «Візитації» не лишилося нічого, все можна кинути. Одяг на плечах і мотоцикл із гаража, у кишені дзенькає дріб'язок, достобіса лютий, а чого ще бракує 30-річному блаженному, щоб не пропасти в місті? «Та я, хвостом вас по голові, просто *Дік Вітмінгтон*^[603]! — міркує він, пролітаючи по Кінгз-Роуд, — от я і в Лондоні! я ваш лорд-мер...»

Пірат удома і, вочевидь, чекає на Роджера. На довгому обідньому столі розібраною лежить вірна «мендоса», сяє мастилом і воронінням, руки зайняті тампонами, клоччям, шомполами, пляшечками, але очі дивляться на Роджера.

— Ні, — уриває потік звинувачень на адресу Пойнтсмена, щойно лунає ім'я Мілтона Глоумінга, — це дрібниця, але зупинися. Пойнтсмен його не підсилав, його підіслали ми.

— Ми.

— Ти ще зелений параноїк, Роджере. — Пірат уперше назвав його на хресне ймення, і Роджер настільки зворушений, що замовкає. —

Безперечно, пристойна «Вони-система» потрібна, але то лише пів справи. На кожних «Їх» мають знайтися «Ми», і в цьому випадку ми знайшлися. Творча параноя означає розроблення незгіршої «Ми-системи».

— Стривай-стривай, по-перше, будь гостинним — де віскі «Гейг і Гейг»? По-друге, що таке «Вони-система»? — я ж тобі теоремою Чебишева голову не морочу...

— Я маю на увазі те, що Вони з Їхніми психіатрами називають «системами маячні». Зайве казати, що «маячня» завше офіційно визначена, нам зайве турбуватися про реальне та нереальне — Вони завше виступають з позицій доцільності. Потрібна *система*, те, як у ній упорядковано дані. Одні послідовні, інші розрізнені. Твоє припущення, що Глоумінга підіслав Пойнтсмен — поворот не в тому напрямку. Якби не протилежний комплект маячні — про нас самих, який я називаю «Ми-системою», — думка про Глоумінга могла бути і слухною...

— Маячня про нас самих?

— Несправжніх.

— Але офіційно визначених.

— Так, з позицій доцільності.

— Тоді ти граєш у Їхню гру.

— Не переймайся, із цим можна жити, от побачиш. Оскільки ми ще не виграли, то й великого клопоту не маємо.

Роджер спантелечений. Цієї хвилини заходить сам Мілтон Глоумінг з якимось чорним чоловіком, у якому Роджер впізнає одного з двох травокурів у котельні під конторою Клайва Моссмунна. Чорний зветься Яном Отіумбо, і він — зв'язковий Шварцкомандо. З'являється якийсь підручний бандит Блоджетта Воксвінга зі своєю дівкою — а та не стільки ходить, скільки танцює, досить плавно й повільно, танець, у якому Осбі Філ, визирнувши з кухні без сорочки (з набитим Поркі на череві? І *давно* це у нього?), цілком слухно зауважує вплив героїну.

Досить дивно — якщо це «Ми-система», то чому їй бракує бодай розсудливості у взаємодії, як у «Вони-системи»?

— У тому й річ, — кричить Осбі, виконує танець живота, від чого обличчя Поркі розпливається у широкій моторошній посмішці. — Вони раціональні. А ми чхати хотіли на Їхні раціональні комбінації. Адже так... Мехіко?

— Ура! — волають інші. Добре сказано, Осбі.

Біля вікна сидить сер Стівен Додсон-Трак, чистить «стен». За стінами Лондон у літній знеможі вже відчуває хребтом перші протяги Обмеження. У голові сера Стівена — жодної думки, він натхненно чистить зброю. Він уже не згадує про свою дружину, Нору, хоча вона там, у котрійсь кімнаті, оточена, як завше, планетарними медіумами і налаштована на якусь дивну долю. Останнім часом вона справді якимось месіанським чином усвідомила, що її справжня особистість є, буквально, Силою Тяжіння. *Я — Гравітація, я Те, з чим бореться Ракета, чому підкоряються і перетворюються на суть Історії доісторичні пустища...* Почвари з її оточення: пророки, телепортатори, зоряні мандрівники і трагічні людці — усі знають про її прибуття, але ніхто не розуміє, куди їй слід повернути. Нині вона мусить проявити себе — віднайти глибинні форми зречення, глибші за відступництво Шабтая Цві перед Високою Портою. За таких обставин не уникнути розіграшів — бідолашну Нору залучають до сеансів, якими не надуриш навіть двоюрідну бабцю, її навідують особи на кшталт Рональда Черрікока у шатах Ісуса Христа, він пердить у плямку світла від потаємного ультрафіолетового прожектора і сяє у ньому в доволі сумнівному стилі, буркоче незв'язні уривки з Євангелія, і зі своїх розіпнутих висот намагається полапати Норині сідниці... глибоко вражена, вона тікає у коридори, повні невидимих настирливих рук: полтергейсти заб'ють туалет, вишукане лайно попливе у воді біля її незвичних до того чеснот, із вереском *aaaaaaa!*, по ногах тече, пояс десь на колінах, увірветься до власної вітальні, але й там нема рятунку, ні, хтось зобразить для неї слониць-лесбіянок у позі 69, слизькі хоботи, мов симетричні поршні, рухаються туди-сюди у соковитих слонячих вульвах, а коли Нора втече і від цієї моторошної прояви, з'ясується, що якийсь грайливий привид зачинив за нею двері, а інший от-от жбурне в обличчя холодний йоркширський пудинг...

У Піратовому будиночку всі затягують подорожню пісню Спротиву, а Томас Гвенгідві, що таки уник діалектичного прокляття Книги Пойнтсмена, акомпанує на чомусь подібному до валлійської кроти з трояндового дерева:

На твоїм плечі Вони так довго спали,
Ель слізьми Вони порозчиняли,
Ще й пісень сумних Вони тобі співають.
Ти ж гадав: забувши душі, співчуття Вони зворушать,
Мудрості від Них вже не чекають.
Бо Вони тобі, небого,
Не розкажуть що до чого,
Ти наївся забагато того вже лайна...
Вони платять, щоб любив ти,
Але час вже, й зрозумів ти:
Це не спротив, це війна^[604].

— Це війна, — наспівує Роджер, в'їжджаючи до Куксгафена, і мимохіть питає у себе, як Джесіка підстриглася для Джереми і як цей нестерпний педант виглядатиме із камерою згоряння на голові, — це війна...

Засвіти собі лампаду, перш ніж визирнуть з вікна,
Обіймав Їх ти і цілував давно,
Але ми систему Їхню валим все одно, —
Це не спротив, це війна...

□□□□□□

Соснові гілки потріскують сумовито та водянисто і, схоже, зовсім не дають тепла. По всьому периметру Роти С розкидано зброю та набої, половина — у ящиках, а половина — просто навалена купами. Уже кілька днів Армія США прочісує Тюрингію, вривається посеред ночі у будинки, на вищих рівнях мізки переймаються своєрідною лікантропофобією, себто страхом перед перевертнями. Наближається зима, небавом у Німеччині забракне харчів і вугілля. Врожай картоплі, приміром, під кінець Війни пішов на виробництво спирту для ракет, а стрілецької зброї, навпаки, не бракує, та й набоїв удосталь. Якщо не можеш прогостуватися, бери до рук зброю, тож зброя і харчі в урядових мізках тісно пов'язані від моменту своєї появи.

Час від часу на гірських схилах від дотику «зіппо» спалахують вирубки — яскраво, мов неопалима купина у липні. Рядовий 1-го класу Едді Пенсьєро, присланий у 89-ту дивізію на ротацію, великий шанувальник амфетаміну, сидить, скрутившись у три погібелі, мало не в самому багатті, тремтить і роздивляється нашивку дивізії на рукаві — наче жмут ракетних оголовків стирчить з розтягнутої дупи, — чорно-брудно-оливкову, зараз вона виглядає ще дивніше, і про *це* Едді поміркує вже за хвилю.

Тремтіти — улюблена розвага Едді. Це не тремтіння *звичайної* людини, коли по твоїй шкірі могильний мороз пройшов і минув, його тремтіння *не припиняється*. Спочатку звикнути складно, проте Едді — великий знавець усіх видів тремтіння. Він навіть здатний якимось дивним чином їх *читати*, як Зойре Буммер читає косяки, а Міклош Танатц — рубці від батога. Але цей дар не обмежується самими лиш дрижаками Едді, ні, він знається і на дрижаках *інших* людей! Так, входять один за одним, входять усі разом, гуртом (останнім часом він укладав у голові щось подібне до класифікатора, навчався їх сортувати). Найнудніше тремтіння — це дрижаки з ідеально сталою частотою, без жодних відхилень. Наступними за цікавістю є частотно-модельовані тремтіння — то частіше, то рідше, залежно від інформації, що надходить з іншого кінця, хай би де той кінець був. Відтак нерегулярне дрижання у вигляді хвилі, коли змінюється частота й амплітуда. Їх треба розкласти у гармонічний ряд Фур'є, а це вже складніше. Часто беруться до уваги різноманітні кодування, певні субгармонійні частоти та силові рівні — треба мати лій у голові, щоб розібратися.

— Агов, Пенсьєро. — Це його сержант, Говард Лернер на прізвисько Лінтюх. — Ану витягуй свою сраку з вогню, швидко.

— Йой, сержанте, — цокотить зубами Едді, — та все норм, я так гріюся.

— Без-від-мо-вок, Пенсьєро! Там якийсь полкан хоче постригтися, і *вже зараз*, тому *ходу!*

— Оххх, хлопці-хлопці, — бурчить Енсьєро, повзе до спального мішка, порпається у торбі, шукає гребінець і ножиці — він ротний перукар. Його стрижки забирають години, а часом і дні, й легко вирізняються по всій Зоні — волосинка до волосинки, одразу вгадується відданість своїй справі шанувальника амфетаміну.

Полковник уже чекає, сидить під електричною лампочкою. Лампочка живиться електроенергією від іншого рядового, той сидить у тіні і крутить здвоєну ручну корбу генератора. Це друг Едді, рядовий Педді «Електро» МакҐонігл, ірландець із Нью-Джерсі, один із мільйонної доброчесної та меткої бідноти, яку ви знаєте з фільмів — мабуть, бачили, як вони танцюють, співають, розвішують на мотузці білизну, впиваються на поминках, переживають, що діти підуть не тією стежкою, я вже й не знаю, Оотче, хлопчина він у мене добрий, але зв'язався з тією босотою, та інші жалюгідні голлівудські брехні аж до і включно з цьогорічним хітом «Росте у Брукліні дерево». Орудуючи своєю кривулякою, Педді має щось подібне до дару Едді, проте в іншій формі — передає, а не сприймає. Лампочка світиться наче й рівно, але насправді це послідовність електричних піків і спадів, і чергуються вони залежно від швидкості обертання ручок. Тільки завдяки тому, що нитка розжарювання всередині лампочки пригасає досить повільно і щоразу приходиться наступний пік, ми тішимося оманливою видимістю постійного світла — насправді ж це чергування невлімової гри світла і темряви. Так, *звичайно*, невлімових. Суті послання Педді ніколи не усвідомлює. Його надсилають м'язи та скелет, сукупність рухів тіла, що навчилося бути джерелом електричного струму.

Саме цієї миті Едді Пенсьєро тремтить і не звертає уваги на електричну лампочку. Його власне послання доволі цікаве — десь зовсім поруч хтось серед ночі грає блюз на губній гармошці.

— *Шо* таке? — хоче знати Едді, стоячи під білим світлом за мовчазним полковником у парадній формі. — Егей, МакҐонігле, ти чуєш?

— Ага, — посміюється Педді з-за генератора, — чую твій вихлоп — полетів, *крильми* лопоче зі сраки. *Такево* я чую! Ги-ги!

— Сам не *бзди!* — відповідає Пенсьєро. — Не чуєш ти ніякого вихлопу, ірландська ти клишонога мавпо.

— Ей, Пенсьєро, а знаєш, що на новому гідролокаторі від еталіянської *субмартни* чути?

— Е... а що?

— Пііпмммакароннни-пііпмакароннни! *Отаке* чути! Ги-ги-ги!

— Йди до сраки, — каже Едді і заходиться причісувати сріблясто-чорне полковникове волосся.

Допіру гребінець торкається голови, як полковник починає говорити:

— За звичайних умов на побудинкове прочісування ми витрачаємо не більше 24 годин. Від заходу сонця до заходу сонця, від будинку до будинку. На початку і в кінці чорнота і золото, ну, десь так, ну, силуети, роздובбані небеса чисті, як у циклорамі. А тут такий захід сонця, що вже навіть не знаю. Думаю собі, може десь вибухнуло? Справді — десь на сході? Ще один Кракатау? Інакше називається, але так само екзотично... кольори геть інші. Вулканічний попіл, а чи якась інша дрібнодисперсна речовина, зависла в атмосфері, яось дивно заломлює кольори. Ти про це знав, синку? Не одразу й повіриш, правда? Якщо можна, внизу трохи довше, а зверху так, аби не треба було причісувати. Так-так, рядовий, кольори змінюються, ще й як! Питання в тому, чи змінюються вони *згідно з чимось*? Чи модулюється щоденний сонячний спектр? Не те щоб випадково, але систематично, ось цим невідомим продуктом у переважаючих вітрах? Чи є там якась інформація для нас? Серйозні питання, тривожні... А ти сам звідки, синку? Бо я з Кеноші, Вісконсин. У моїх батьків невеличка ферма. Аж до Чикаго снігова рівнина і стовпи парканів. Сніг засипає старі машини — стоять на каменюках по дворах... такі здоровецькі кучугури... поховальне бюро, а не Вісконсин.

— Хе-хе...

— Агов, Пенсьєро, — гукає Педді МакҐонігл, — ще чуєш тотой звук?

— Угу, здаєси мені, що то губна гармошка, — Пенсьєро діловито причісує кожну волосину і кожну підрізає на потрібну довжину, а тоді знову й знову повертається, щоб підправити то в одному, то в іншому місці... Один Бог зна їхню кількість, і Атропос^[605] ріже їх на власний розсуд. Отже, Бог в аспекті невідвортної Атропос оволодів сьогодні рядовим Едді Пенсьєро.

— Та в ніс я грав *твою* гармошку, — знущається Педді, — у самий ніс! Дивися! Дудка з макаронів!

Кожна тривала стрижка — перехід. Волосся — ще один вид модульованої частоти. Уявіть собі красу, коли всі волосинки розподілені ідеально рівномірно, — своєрідний час невинності, коли вони ідеально прямо лежали по всій полковниковій голові. Щоденні вітри, мимовільні жести, піт, свербіння, несподівані сюрпризи, три

фути падіння у дрімоті, погляд на небо, згадка про ганьбу — все відтоді записане на цій досконалій сітці. Проходячи крізь неї сьогодні ввечері, піддавши її реструктуризації, Едді Пенсьєро стає агентом Історії. Разом з переінакшуванням полковникової голови біжить і тремтінням позначений блюз — довгі перебіжки в отворах номер 2 і 3 збігаються — принаймні сьогодні — з проходами у глибини волосся, березовими стовбурами дуже вогкої літньої ночі, наближеннями до кам'яного будинку посеред густого парку, із заціпенілими благородними оленями біля стежок із високого плитняка...

Блюз — штука із низькими смугами частот: втягуєш чисту ноту, в тон, а тоді гнеш її донизу м'язами обличчя. А ці м'язи впродовж усього твого життя сміялися, напиналися від болю, часом намагалися приховати якусь емоцію. Те, куди надсилаєш оту чисту ноту, — почасти функція сміху. Ось така приземлена основа блюзу, якщо тебе хвилює духовний аспект...

— Я не знав, де я, — розповідає полковник. — Усе повзу і повзу донизу поміж величезних бетонних уламків. Стирчить чорна арматурина... чорна іржа. У повітрі — мазки темно-фіолетового, не надто яскраві, аби розпливатися краями або змінити субстанцію ночі. Вони скрапували донизу, витягувалися один за одним — коли-небудь бачив курячий ембріон на стадії формування? та звідки, ти ж міський. А на фермі всього навчишся. Наприклад, як виглядає курячий ембріон, щоб, коли доведеться лазити по бетонній горі у темряві, побачити один чи кілька таких на небі у багрянці, ну, тепер розумієш, на що це схоже — запросто дасть місту фору, бо там тебе кидає від кризи до кризи, щораз до нової, і не знаєш, як бути, бо такої ще точно не було...

Ну, так і є, він обережно просувається краєм велетенської руїни, і його волосся цієї миті виглядає дуже дивно — зачесане вперед з одного місця на потилиці, вперед і догори великими довгими клинцями, що утворюють такий собі чорний соняшник або ж чепчик від сонця навколо обличчя, на якому добре видно довгі й тремкі лілові полковникові губи. З уламків його вихоплюють якісь чудовиська, отак, раз, швиденько і вдоволено вигулькне, а тоді назад, худенькі ручки-обценьки, нічого особистого, тільки подумало, *а чи не хапнути трохи нічного повітря*, ха-ха! Коли промахуються і полковника не ловлять, а відбувається таке часто, одразу шмигають назад із гмиканням завзятого гравця, ну що ж, нехай іншим разом...

Прокляття, відрізаний від свого полку, от-от хапнуть і сплять ці бандюки! *Хай Бог милує, вони вже тут*, неймовірні Тварюки біжать, зігнувшись, при світлі того, що G-5 називають містом, червоні й жовті тюрбани, пошрамовані наркоманські мармизи, згладжені, як капот «форда» 37-го року, такі ж несфокусовані очі, так само уникли Кармінного Молота...

«Форд» 37-го року — уник К. М.? Не клейте дурня, усі вони зрештою потрапляють на звалище!

Та *невже*, Розумнику^[606]? Чом же їх стільки на дорогах?

Ну-у, отакої, е-е, містере Інформація, це ж-ж бо Війна, нових не випускають, то мусимо доглядати наші Старі Перевірені, щоб як цизорики, бо тут, у глибокому тилу, механіків лишилося обмаль, та-а ще ж запасатися бензином не треба, а ось цю наліпку «А» варто тримати у правому нижньому на видному місці...

Розумнику, малий ти дурню, знов подався у недолугу мандрівку в минуле, швиденько повертайся до стрілки, тут і розійшлися стежки. Он видиш людину? — у білому каптурі, поруділі черевики. З гарною усмішкою, якої ніхто не бачить. Ніхто не бачить, бо обличчя завжди в темряві, але він — хороша людина. Він — стрілочник, називається так, бо смикає за руків'я і переводить стрілку, і ми їдемо до Щастиграду, а не до Боливілья. Або «Der Leid-Stadt», як його звать німці. Про Ляйдштадт складено паскудний віршик, написав один німець на ймення Рільке, але читати його не будемо, бо *ми* їдемо до Щастиграду, стрілочник про це подбав. Нічого особливого йому і робити не треба, важіль ходить дуже м'яко, орудувати ним просто, навіть ти зміг би, Розумнику. Якби знав, де корба. Але подивися, скільки зробив стрілочник, ледь ворухнувши важелем! — вирядив нас до Щастиграду, а не в Боливільль, бо знає, де стрілки і де важіль, — він єдина у своєму роді людина, що робить небагато, а відлуння йде по всьому світу. І тебе спрямував на правильний шлях, Розумнику. Як хочеш, то *можеш* собі й далі фантазувати, на ліпше, ти, видно, не заслуговуєш, але містер Інформація сьогодні в доброму гуморі і покаже тобі Щастиград. Почне з нагадування про «форд» 37-го року. Чому авто з лицем бандюги досі ганяє дорогами? Ти сказав «Війна», коли тарахкотів по стрілках не на ту колію, та Війна і *була* стрілкою. Га? Таки-так, Розумнику, правда в тім, що Війна зберігає речі живими. *Речі*. «Форд» — одна з таких речей. Історія про Фріців-і-Джапів — тільки одна, досить

сюрреалістична версія справжньої Війни. Справжня Війна є завжди. Вмирання часом слабне, але Війна й тепер вбиває чималу кількість людей, просто нині робить це хитріше. Часто у спосіб наскільки складний, що навіть нам, на нашому рівні, простежити непросто, але правильні люди вмирають — так само, як і коли воюють армії. Ті, що після Початкової Підготовки підставляються під кулеметні черги. Ті, що не вірять у своїх Сержантів. Ті, що посковзуються і показують Ворогові миттєву слабкість. Такими війна не може скористатися, і вони помирають. Виживають правильні. Дехто, якщо люди не брешуть, навіть *знає* про свій короткий вік, але наполегливо діє саме так. Ніхто не знає чому, і було б дуже добре, якби вдалося усунути таких цілком і повністю — нікому не довелося б гинути на Війні. Правда ж, гарно ж було б, Розумнику?

А хай тобі грець, було б добре, містере Інформація! Ого, я-я щось ніяк Щастиграда не дочекаюся!

На щастя, чекати нема потреби. Налітає зі свистом якийсь башибузук, між його кулаками бринить натягнутий сіруватий шовковий шнур, завзята усмішка берімося-до-роботи, і тої ж миті з розщелини в руїнах виринає пара рук і саме вчасно хапає полковника своїми обценьками, а тоді тягне у безпечне місце. Злодюга падає на гепу і сидить, намагаючись розплутати мотузку, буркоче, от лайно, його навіть башибузуки часом роблять.

— Ви — під горою, — пояснює голос. Тут кам'яна печерна акустика. — Будь ласка, від цієї миті пам'ятайте про необхідність виконувати всі належні приписи.

Його провідник — якийсь присадкуватий робот, темно-сірий пластик з рухомими очима-фарами. Формою нагадує краба.

— У Давньому Римі був би Рак, — каже робот, — і в Кеноші також! — Потім з'ясується, що він страшенно любить дотепи, яких ніхто не розуміє. — Це Випічна вулиця, — пояснює робот, — зверніть увагу на усміхнені обличчя всіх тутешніх будинків. — Вікна на другому поверсі — очі, штахет — зуби. А вхідні двері — ніс.

— Ска-а-а-жність, — питає полковник, заскочений раптовою думкою, — а в Щастиграді коли-небудь *сніжить*?

— Що сніжить?

— Не викручуйтесь.

— Я викрут-хатне винце з Віконсину, — співає нахабна машина, — і ви б тільки бачили, як викручувалися санітарки! Що тут іще нового, Джексона? — Приземкувате створіння *ремитає жуйку*, якийсь різновид полівінілхлориду Ласло Джемфа, щось дуже в'язке, навіть випускає леткі молекули, які за посередництвом *Osmo-elektrische Schalterwerke*^[607], розробленого «Siemens», передають кодом збіса близький відповідник біменівського лакричного смаку прямисінько у крабів мозок.

— Містер Інформація *завжди* відповідає на питання.

— І робить це так, що я навіть відповіді ставив би під питання. Чи тут сніжить? Певна *річ*, у Щастиграді сніжить. Якби не так, це не влаштувало б чимало сніговиків!

— Пригадую, у Віконсині вітер дмухав просто уздовж доріжки, наче гість, який сподівається потрапити в дім. Надме снігу аж під вхідні двері, суцільні замети... Таке буває у Щастиграді?

— Ще як буває, — одказує робот.

— А хтось пробував відчиняти двері під час такого вітрюгану?

— Тисячі разів.

— *Тоді*, — б'є навідліг полковник, — якщо двері — це *ніс* будинку, і двері відчинені, та-а всі ті сніжно-білі кристали великою хмарою тягне з Випічної вулиці досередини...

— *Ааггхх!* — вигукує пластиковий робот і швидким кроком тупцяє у вузьку вуличку. Полковник залишається сам у брунатному і винновитриманому районі міста: саманово-піщаникові кольори стін, дахів, вулиць, не видно жодного дерева, а хто це крокує назустріч по Шоколадештрассе? Ого, та це ж Ласло Джемф власною персоною, дожив аж до таких літ, зберігся, як той «форд-37» всупереч Світовим злетам і падінням, які у Щастиграді виглядають щонайбільше слабкими змінами в усмішці — від широко-перлової до журливо-серпанкової. Доктор Джемф має галстук-метелик кольору якоїсь прив'ялої сіруватої лаванди, барва для довгих помираючих надвечір'їв за вікнами оранжереї, мінорних *lieder*^[608] про давноминулі дні, жалібних фортепіано, люлькового диму у задушливій вітальні, прогулянок уздовж каналів похмурими неділями... ось двоє чоловіків, точно і дуже ретельно прокреслених на цім надвечір'ї, дзвони з-за каналу пробивають час: ці люди прийшли дуже здалека, після мандрів

майже нічого не пам'ятають, обоє тут з якоюсь місією, але жоден з них не знає про завдання іншого...

Аж тут з'ясовується, що електрична лампочка над полковниковою головою — та сама лампочка «Osram», під якою спав колись на лежанці підземної ракетної фабрики в Нордгаузені Франц Пьоклер. За статистикою (таку Вони пускають чутку), кожна п-тисячна електрична лампочка досконала, всі дельта- q нарощені ідеально, тому не варто дивуватися, що вона досі тут і не перегоріла. Втім, істина ще приголомшливіша — ця лампочка *безсмертна!* Вона світиться, власне, з двадцятих років, має старомодний дзьобик на кінчику і не така грушоподібна, як нинішні. Ох і багато чого розповіла б ця лампочка, якби вміла говорити — ну, щоправда, говорити вона таки вміє. Сьогодні вона диктує Педді МакҐоніглу м'язові модуляції важеля, що мають петлю зворотного зв'язку за посередництвом Педді до генератора. Ось вона,

ІСТОРІЯ БАЙРОНА, ЛАМПОЧКИ

Так судилося, що «Tungsram» створив Байрона у Будапешті. Ймовірно, його одразу хапнув ас торгівлі — батько Ѓози Рожавьольдьї, Шандор, що контролював територію всієї Трансильванії і настільки було натуралізувався, що головний офіс уже пробирала параноя, мовляв, Шандор може на всі підприємства навести злі чари, якщо не дати йому того, що хоче. Як не дивно, але йому, торговцеві, дуже хотілося, аби син став лікарем, і це здійснилося, але так, видно, сталося, що погані хитровідьомські аури Будапешта в останню хвилю перенесли народження Байрона в «Osram», що в Берліні. Перенесли, так. Там справжній Рай для Лампенят, над котрим доброзичливо посміювався, наче то якесь кіно або що, Великий *Бізнес*, ха, ха! Але не дозволяйте їм себе ошукати, бо *передовсім* це бюрократія, а Рай для Лампенят — побічне. Всі накладні витрати — так, з власної кишені Компанія оплачує квадратні ліги органді, великі бочки рожевої та блакитної Немовлячої Фарби «IG Farben», хандредвейти^[609] хитрих сіменсівських Пустушок для Електричних Лампенят, надає Лампочкам-сисунцям форму для 110-вольтового струму без найменших втрат потужності. Так чи інак, Лампочкові хлопці

займаються тим, що створюють видимість потужності, потуги супроти ночі, не беручи до уваги реальності.

Насправді Р. Д. Л. досить таки вбогий. З брунатних крокв звисає павутиння, час від часу на підлозі з'являється тарган, тож усі Лампенята хочуть перевернутися і на нього подивитися (як Лампочки, вони видаються цілком симетричними, Розумнику, але пам'ятай, що контакт у них на кінчику цоколя) й нумо у-гукати! аггг-гакати! тьмяно присвічувати ошелешеному таргану, що сидить паралізований — так би й розчавив — на голих дошках, а тоді мчить, знову переживає жах несподіваного напливу струму з нізвідки під всевидющою Лампочкою високо над головою. У своїй невинності Лампочки-Малята нічогосінько не петрають в абреакції таргана — вони відчувають його страх, але не розуміють, що воно таке, їм просто хочеться з ним товаришувати — він цікавий і гарно ворушиться. Всі схвильовані, крім Байрона, який вважає решту Лампенят купою дурнів. Він безперестанку веде боротьбу за те, аби звернути їхні думки на щось значуще. Привіт, Малята, я Байрон-Лампочка! А ось і пісенька, що лунає ось так...

Світїть-ся, зорїй-те, милі Лампеня-та!
У вас водобоязнь огидна — не свя-то,
Звисаєте зверху, як грона демонів маленьких,
Вже прибуває коро-лівство тарга-няче усеньке,
І то із серцем прегарячим,
Тож-ви-собі, веселі, гойдайтеся на стелі,
Зранку до ночі світїть в тарганячі очі,
А вони прийдуть й вас кохатимуть до ранку,
Аж поки світла хтось не ввімкне на ганку!
Зорїйте, Малята, приплив майбуття,
Я чесно скажу вам, скажу до пуття:
В хрестовий похід рушаймо сміло,
Співаймо на па-радї, йдемó-на-святеє-діло!

Уся біда в тому, що Байрон — стара-престара душа, ув'язнена у скляну світлицю Лампеняти. Він ненавидить це помешкання, лежання горілиць та очікування, поки тебе виготовлять, навіть нічого послухати

у гучномовцях, окрім чарльстонів, а тоді час від часу звернення до Нації — хіба це життя? Байрон хоче вшитися звідси і *чимсь* зайнятися, годі й казати, що тут у нього загострюються різноманітні нервові розлади: Лампеняча Прілість, щось штибу корозії на гвинтовій різьбі, Лампенячі Кольки, гострий спазм високого опору десь у глибині витків вольфрамового дроту, Лампеняче Перенасичення легенів киснем, коли він буквально відчуває порушення вакууму, хоча органічних підстав для такої підозри нема...

Коли зрештою надходить День Мобілізації, будьте певні, Байрон тріумфує. Довший час він виношував справді божевільні й надзвичайно грандіозні плани — він організує всі Лампочки й, уявіть собі, заручиться політичною підтримкою в Берліні, він уже починає петрати в Тактиці Стробування, лишилося тільки виробити навички (це майже йога) вмикатися і вимикатися з частотою, близькою до альфа-ритму людського мозку, а тоді можна досягти навіть *епілептичного нападу!* Направду. Байрон під кроквами своєї палати мав видіння, 20 мільйонів Лампочок по всій Європі починають світити у певному синхронізованому ритмі, заданому одним з багатьох його агентів у Мережі, і всі ці Лампочки починають стробувати *разом*, люди борсаються у 20 мільйонах кімнат, як риби на березі Досконалої Енергії... Увага, люди, це для вас пересторога, наступного разу дехто з вас таки *вибухне*. Ха-ха. Так, ми спустимо на вас наші *загони камікадзе!* Чули про Киргизьке Світло? Так от це — навіть не гепа світляка порівняно з тим, що ми... ой, ви не чули про... ну, тоді шкода. Тому що кілька Лампочок, скажімо, мільйон, якихось 5 відсотків від нашої кількості, більше ніж прагнуть спалахнути одним грандіозним вибухом, а не перечікувати терпляче задумані проектом години... тож Байрон мріє про свій Партизанський ударний загін, хоче зацідити Герберту Гуверу, Стенлі Болдвіну^[610], всім тим виродкам, простісінько межі очі єдиним скоординованим спалахом...

Але Байрон прокидається, і то дуже неприємно! Організація вже існує, але то людська організація, відома як «Phoebus», міжнародний картель електричних лампочок з осідком у Швейцарії. Головно підпорядковується «GE International», «Osram» та «Associated Electrical Industries of Britain», якими, своєю чергою, на 100, 29 і 46 відсотків відповідно володіє американська «General Electric Company». «Phoebus» фіксує ціни і визначає довговічність усіх лампочок світу, від

Бразилії до Японії та Голландії (хоча «Philips» у Голландії — скажений собака картелю, будь-якої хвилини готовий зірватися і завдати страхітливої шкоди всій великій Комбінації). Беручи до уваги такий стан загального пригнічення, новонародженій Лампо-Малечі, здається, нема іншої ради, як починати з низів.

Але наразі «Phoebus» не знає, що Байрон безсмертний. Свою кар'єру він починає з винятково жіночого опійного кубла у Шарлоттенбурзі мало не на очах статуї Вернера Сіменса, палаючи в канделябрі з багатьма іншими лампочками, що стали свідками наймлосніших форм Республіканського декадансу. Він запізнається з усіма лампами закладу: Беніто-Лампа із сусіднього канделябра планує втечу, тоді ж бо як Берні — далі коридором, у туалеті — завжди має наготові безліч анекдотів про урологію, а його мама Бренда в кухні розповідає про кукурудзяні галушки з гашишем, про дилдо з приспособою для перекачування струменів опійного оргазму у капіляри матки, про молитви до Астарти і Ліліт, королеви ночі, про досягання істинної Ночі Іншого, ти холодна і гола на лінолеумній підлозі після багатьох днів без сну, тож мрії та сльози стають природним станом...

Одна за одною, місяць за місяцем перегорають і зникають лампочки. Перші такі випадки Байрона боляче вражають. Він досі вважається новоприбулим, ще не прийняв свого безсмертя, але в години світіння починає усвідомлювати швидкоплинність інших: дізнається, що любити їх, поки вони тут, стає легше, і любов до них гострішає — любити, ніби їхній термін служби добігає кінця. Невдовзі Байрон стає Незмінним Старожилом. Інші одразу розпізнають його безсмертя, але ніколи про це не говорять, так, хіба загальними словами, коли з інших частин Мережі доходить, блимаючи, усіякий фольклор, казки про Безсмертних: одна у кабінеті кабаліста в Ліоні, нібито знається на магії, інша в Норвегії, висить на стіні складу, дивиться в арктичну білизну, тож південніші лампочки від самої лиш думки про такий стоїцизм починають злегка стробувати. Якщо там навіть і є інші Безсмертні, вони залишаються безмовними, але у цій безмовності дуже багато всього, а може, й геть усе.

Отже, після Любові наступний Байронів урок — Мовчання.

Тривалість його світіння сягає вже майже 600 годин, тож спостерігачі у Швейцарії починають придивлятися до Байрона

уважніше. Осередок Спостереження «Phoebus» розташовується під маловідомою полониною — холодна кімната напхана німецьким електрообладнанням, склом, латунню, ебонітом і сріблом, масивними блоками терміналів — аж волохатих від мідних затискачів і гвинтів, — працівники у стерильних білих халатах вештаються від лічильника до лічильника, легкі, як снігові вихори, переконуються, чи все добре, щоб у жодної лампочки термін служби не тривав, бува, довше належного. Можете собі уявити реакцію ринку, якби *таке* сталося.

Байрон проходить червону 600-годинну лінію Спостереження, тож його у робочому порядку негайно перевіряють на опір нитки розжарення, температуру світіння, вакуум, енергоспоживання. Все у нормі. Тепер Байрона перевірятимуть кожних 50 годин. Щоразу, коли підходить час, на станції стеження лунатиме тихий передзвін.

Коли минає 800 годин, вдаються до ще одного застережного заходу: в опійне кубло з Берліна присилають агентесу — з метою передислокації Байрона. Агентеса у лайкових рукавичках на азбестовій підкладці та в туфлях на семидюймових шпильках-підборах — ні, не для того, щоб злитися з натовпом, а щоб дотягтися до канделябра і викрутити Байрона. Решта лампочок спостерігають, ледь приховуючи свій переляк. Новина розлітається всією Мережею. Зі швидкістю, дуже близькою до швидкості світла, всі лампочки — «Azo», що дивляться згори на чорні та порожні бакелітові вулиці, «Nitalampen» і «Wotan G» на вечірніх футбольних матчах, «Just-Wolfram», «Monowatt» і «Sirius» — геть усі лампочки Європи знають, що сталося. Всі змовкають від безсилля, від капітуляції перед лицем боротьби, яку вони вважали міфом. А що ми вдіємо, мерехтить спільна думка над пасовиськами сплячих овець, вздовж автобанів, аж до понурих кнехтів на вугільних пристанях півночі, *ми ніколи нічого не могли вдіяти...* Щойно хтось їм дає бодай найменшу надію на вихід за межі, як виникає Центр Розжарювальних Ультра-аномалій і його забирає. Можливо, дехто і подекуди все ж протестує, але це лише інформація з модульованим розжаренням, безневинна, вона навіть близько не стоїть до вибуху в піку можновладців, вибухів, які Байрон передбачив ще колись у палаті для Малят, у пору своєї невинності.

Його забирають до Нойкьольна, до підвальної кімнати в будинку складува, який боїться ночі, тож Байрон світитиметься постійно і наглядатиме за келихами із безбарвного скла, грифонами та

квітковими кораблями, альпійськими козлами у стрибку, зеленими павутинками, похмурими крижаними божествами. Це одна з багатьох так званих «контрольних точок», де здійснювати моніторинг підозрілих лампочок дуже легко.

Не минає і двох тижнів, як у скрижанілих камінних коридорах лунає гонг, і обличчя на мить відриваються од лічильників. Гонг лунає нечасто, гонг — це щось особливе. Байрон просвітився 1000 годин, і тепер процедура стандартна: Центр Розжарювальних Ультра-аномалій відправляє до Берліна вбивцю.

Але стається щось незвичайне. Так, збіса дивне. План такий: розтрити Байрона і просто у майстерні перетворити на бите скло і сировину — вольфрам, звичайно ж, утилізувати, а решта нехай переродиться у наступній роботі складува (повітряна куля, що вирушає у далеку подорож з вершини білого хмарочоса). Такий розвиток подій для Байрона аж ніяк не найгірший, бо він, як і «Phoebus», добре знає, скільки годин відбув. Тут, у майстерні, він досить надивився, як скло у печі перетворюється на безформну масу, з якої знову й знову виливають скляне розмаїття, тож залюбки крізь усе це пройшов би й сам, але його затигло у Кармічне колесо. Палахкотить помаранчева шихта, глузує, знущається. Байронові не втекти, він приречений на нескінченний цикл патронів і крадіїв ламп. Ось заскочив юний Ганзель Гешвндіх, ваймарський безпритульник, викручує Байрона з-під стелі й обережно запихає до кишені, а тоді Gesssschhhwindig^[611]! — і знов у двері. У сні гутника вривається п'ятьма. З усіх прикрощів, які його сні вихоплюють з нічного повітря, згасле світло стає найгіршим. Світло у його снах завжди було сподіванням: головним, смертельним сподіванням. Отже, контакти обриваються по спіралі, сподівання перетворюється на п'ятьму, а складув раптом прокидається у сльозах:

— Хто? Хто?

«Phoebus» не шаленіє, таке раніше вже бувало, на все є відповідна процедура. Декому доведеться попрацювати понаднормово, тож від такої неочікуваної удачі виникає неясне, повне співчуття задоволення і тією ж мірою непевне збудження порушення рутини — якщо тобі потрібні сильні почуття, забудь про «Phoebus» одразу. Їхні пошукові загопи з кам'яними обличчями вже виходять на вулиці, вони більш-менш знають, де в цьому місті шукати, і припускають, що жоден з

їхніх споживачів не знає про Байронову безсмертність, отже, дані про викрадання *Не-безсмертних* лампочок можна застосувати і до Байрона. Такі дані накопичуються у бідних столичних районах, єврейських кварталах, наркоманських закамарках, де нипають гомосексуалісти, повії та ворожки. За логікою, саме там і мешкають крадії лампочок, якщо брати до уваги злочинність. Бачте, яка пропаганда, це злочини супроти *моралі*. «Phoebus» виявив — зробив одне з найбільших відкриттів нашого часу, — що споживачам потрібне відчуття гріховності, що почуття провини у відповідних невидимих руках є найпотужнішою зброєю. В Америці Лайл Бленд і його психологи мали цифри, свідчення фахівців і гроші (гроші у пуританському значенні — зовнішнє і видиме схвалення їхніх намірів), яких вистачало, щоб у точці перетину між науковою теорією та фактом спрямувати Відкриття Почуття Вини у потрібному напрямку. І підтримати Бленда судилося саме темпам зростання за останні роки (насправді, Бленда підтримав секстет почесних носіїв домовин, старші члени «Салтьєрі, Пур, Неш, де Брутус і Шорт», та ще шмаркатий Лайл-молодший — Бадді останньої миті захотілося піти подивитися «Дракулу». Ну й добре). З усього спадку, залишеного Блендом, Єресь Лампокрадства, очевидно, була найграндіознішою. Це не просто означає, що хтось не купить лампочки, це означає, що хтось не подасть енергії в патрон. Це гріх як проти «Phoebus», так і проти Мережі, *такому* ніхто з них не потуратиме.

Отже, «Phoebus» виряджає поліцаїв на пошуки вкраденого Байрона, але безпритульний уже вшився з міста, подався до Гамбурга, виторгував за Байрона у *повії* з Репербана трохи *морфію* для *кайфу*, сьогодні у молодій пані клієнт — рахівник-калькулятор, якому подобається, коли *йому в дупу вставляють* електричні лампочки, і цей клієнт приніс покурити дешицю гашишу, тому, коли вже йде, забуває, що Байрон і далі сидить у дупі — фактично, геть цього не зауважує, бо коли йому нарешті таки треба сісти (у трамваї він весь час стояв), він сідає у себе в туалеті і раптом хлюп! — Байрон шубовснув у воду і пошшшуумів! зі стічними водами у гирло Ельби. Так, він достатньо округлий, щоб пройти той шлях більш-менш гладко. Багато днів плаває на поверхні Північного моря, поки дістається до Гельголанду — червоно-білого тістечка «Наполеон» посеред моря. Якийсь час він живе в готелі між Генгстом і Мьонхом, аж поки його повертає на

материк літній священник, що довідався про безсмертність Байрона під час звичайного сну про смак якогось «Гохгаймера» 1911 року... аж раптом величний берлінський *Eispalast*^[612], лунка, похмура печера із залізними фермами, запах жінок у блакитних тінях — парфуми, шкіра, хутрянні костюми для катання на ковзанах, крижаний пил у повітрі, виблискують ноги, випинаються стегна, грипозно спалахує жага, безпомічність наприкінці ляскання батога, крізь сонячне проміння, наповнене крижаними порошинками, мчить ракета, а голос у розпливчастому дзеркалі під ногами промовляє:

— Знайди того, хто сотворив диво. Він святий. Покажи його всім. Допоможи його канонізувати... — Ім'я у складеному старим списку з приблизно тисячі туристів, котрі побували на Гельголянді після того, як Байрона підібрали на узбережжі. Священник розпочинає мандри потягом, пішки, «іспано-сюїзою», перевіряючи кожного туриста зі списку, але не просувається далі Нюрнберга, де його валізу з Байроном, загорнутим у підризник, викрадає самозваний священник, лютеранин на прізвище Маусмахер, що полюбляє виряджатися у римокатолицькі рясни. Тож цей Маусмахер, якому остогиділо класти папські хрести перед дзеркалом, вважає, що буде по-справжньому круто, якщо вийти на поле цепенів при повному параді під час нацистського зібрання зі смолоскипами і почати благословляти всіх підряд. Палахкотять зелені смолоскипи, червоні свастики, мерехтить мідь, а отець Маусмахер озирає цицьки-дупці, талії-та-животи, мугикає якийсь церковний мотивчик, імпровізацію з Баха, всміхається під час «зіг-хайлів» і хорів «Die Fahne Noch^[613]». Потай від нього Байрон висковзує з краденого вбрання на землю. Опісля повз нього тупає кількасот тисяч чобіт і черевиків, і ніхто його навіть не зачіпає. Наступного дня його підбирає (поле тепер мертвотно-порожнє, стоптане, бліде, посмуговане довгими болотистими калюжами, вранішні хмари тягнуться за позолоченою свастикою та вінком) бідний старий єврей-лахмітник і пускає в діло, рятуючи ще на 15 років усупереч випадку і всьому, що вигадує «Phoebus». Байрона вкручуватимуть у мамку (*Mutter*) за мамкою, бо саме під такою назвою відома внутрішня різьба німецьких патронів для електричних лампочок, а чому воно так, ніхто й гадки не має.

А Картель перейшов до Надзвичайного Плану Б, що передбачає семирічний строк давності, після закінчення якого Байрон

вважатиметься юридично перегорілим. Тим часом персонал, знятий зі справи Байрона, займається вистежуванням лампи-довгожительки, що колись займала патрон на ганку армійського аванпосту в амазонських джунглях, Лампи Беатриса, щойно таємним чином викраденої під час набігу індіанців.

Упродовж років боротьби за виживання розмаїті порятунки Байрона ставалися наче випадково. Щойно випадає нагода, він намагався висвітлити найближчим лампочкам мерзенну природу «Phoebus» і нагальну потребу згуртуватися проти картелю. Поступово він починає розуміти, що Лампочка має вийти за межі звичної ролі передавача лише світлової енергії — це «Phoebus» обмежив Лампочку єдиним завданням.

— Але є інші частоти, над і під видимим спектром. Лампочка може давати тепло, Лампочка може давати енергію для зростання рослин, нелегальних рослин, у коморах, наприклад. Лампочка спроможна проникати у спляче око і діяти серед людських снів. — Деякі лампочки слухали уважно, інші розмірковували, як би все те донести в «Phoebus». А дехто зі старших антибайроністів став систематично гратися зі своїми показниками, що відображалися на ебонітових датчиках під швейцарською горою, але було й кілька сповнених самопожертви екземплярів, які сподівалися привернути до себе увагу найманих убивць.

Будь-які розмови про трансцендентність Лампочки, безперечно, були відвертою підривною діяльністю. «Phoebus» виходив з ефективності лампочок — співвідношення корисної потужності на виході до потужності на вході. Мережа потребувала, щоб це співвідношення було якнайменшим, у такий спосіб продавалося більше струму. З другого боку, низький коефіцієнт корисної дії призводив до більшої тривалості світіння, а це спричиняло зниження продажів лампочок. Спочатку «Phoebus» намагався підвищити опір нитки розжарення, поступово зменшуючи у такий непомітний спосіб термін служби, — аж тут Мережа відчула скорочення доходів і почала обурюватися. Крок за кроком обидві сторони досягли компромісу щодо часу експлуатації лампочки, що обом сторонам мало б принести достатньо грошей, а витрати на кампанію проти викрадання лампочок вирішили чесно розділити навпіл. Водночас здійснили майстерну атаку на закоренілих кримінальників, які цілковито відмовилися від

лампочок і світили свічками. «Phoebus» уклав довгострокову угоду із М'ясним Картелом, так відрегулювавши обіг жиру, що вміст цього продукту в м'ясі на продаж мав бути надзвичайно високим попри зростання захворювань серцево-судинної системи, а той жир, що таки зрізали, йшов на виробництво мила — у ті часи саме наростав мильний бум. Згідно з дослідженнями Інституту Бленда, споживачі були надзвичайно зацікавлені у лайні. Навіть за таких умов м'ясо і мило залишалися для «Phoebus» незначною дрібницею, значно більшу вагу мав, наприклад, вольфрам. Тому ж то «Phoebus» аж ніяк не мав наміру скорочувати тривалість життя лампочок, перевиробництво вольфрамових ниток з'їсть наявні ресурси металу — одним з найбільших у світі його джерел був Китай, що також порушувало дуже делікатне питання східної політики, — і зірве домовленості, яких досягли «General Electric» і «Krupp» щодо обсягу виробництва карбїду вольфраму, місця і часу його виробництва, а також щодо цінової політики. Домовилися про 37–90\$ за фунт у Німеччині і 200–400\$ за фунт у США. Угода безпосередньо позначалася на продуктивності верстатів, а отже, і на всіх галузях легкої та важкої промисловості. Коли прийшла Війна, дехто почав думати, що непатріотично з боку «General Electric» надавати Німеччині стільки переваг, але не ті, хто ухвалює рішення, не хвилюйтеся.

Байрон світиться собі й дедалі чіткіше бачить суть схеми. Він навчається налагоджувати зв'язок з іншими електроприладами — у будинках, на виробництві, на вулиці, й кожен має, що розповісти. У його душі складається схема (*Seele*, як називали у Німеччині серцевину перших вугільних ниток розжарювання), і що величнішою та чіткішою вона стає, то у більший відчай впадає Байрон. Одного дня він дізнається геть про все і залишиться, як завжди, безсилим. Його юнацькі мрії про організацію всіх лампочок світу видаються тепер нездійсненними — Мережа широко розгалужена, всі повідомлення легко перехоплюють, та й зрадників удосталь. Зазвичай пророки довго не живуть — їх одразу вбивають або влаштовують аварію, вони змушені зупинитися і замислитися, і здебільшого відступають — але Байрону судилася ліпша доля. Він приречений на вічність, знати правду, але не мати сили бодай щось змінити. Більше він не намагатиметься зіскочити з колеса, гнів і розчарування все наростатимуть, і Байрону — бідолашній, неправильній електролампочці — з часом усе це почне подобатися...

Ласло Джемф іде вздовж каналу, де тепер цілими зграями купаються собаки: борсаються собачі голови, підстрибують вгору-вниз посеред шумовиння... собачі голови та шахові коні є і в повітрі над таємними авіабазами, у найгустіших туманах, де температурні умови, тиск і вологість утворюють Шпрінгер-форми, їх відчує налаштований літун, побачать радари, а безпорадні пасажири час від часу можуть зауважити краєм ока крізь крихітний ілюмінатор, як за пеленою пари... це добрий Пес, Пес, у якого жодна людина не виробляла умовного рефлексу, він з нами на початках і при закінченні, у мандрах, у котрі ми маємо вирушити, безпомічні, але не проти волі... Складки на Джемфовім костюмі вихиляються, як од вітру листя півників на задньому дворі. Полковник залишається у Щастиграді один. Сталеве місто його затягує, розсіяне світло лягає білою смугою на кожну з великих споруд, вишикуваних за модуляцією досконалої сітки вулиць, кожна вежа зрізана на різній висоті — і де Гребінь, що прочеше *все це* та відновить колишню досконалість картезіанської гармонії? де великі Ножиці з небес, що підправлять Щастиград?

Нема потреби у крові та насильстві, але полковник задирає голову, що за просто може виявитися капітуляцією: його горло відкрите для

болеопромінення Електричної Лампочки. Педді МакҐонігл — єдиний свідок, і він, енергосистема з власними мріями, бажає прибрати полковника з дороги аж ніяк не менше за інших. Едді Пенсьєро, коли його тремкі м'язи огортає блюз, тужливий, смертельний блюз, тримає ножиці, як перукар не мав би тримати. Вістря, здригаючись в електричному конусі, дивляться вниз. Рука Едді Пенсьєро намагається схопити сталеві кільця, ті вислизують із пальців, а полковник, відкинувши голову, підставляє яремну вену, видно, йому вже несила терпіти...

□□□□□□

До міста вона в'їхала на краденому велосипеді: на голові біла хустка, кінці тріпочуть за спиною, незвичайна посланиця осушеної і загарбаної землі, наділена давнім титулом, але насправді без найменшої влади, і навіть не мріє про неї. Вдягнена у простеньку білу сукню, щось тенісне з котрогось довоєнного літа, донизу спадає вже не гострими бритвами складок, а м'якше, випадковіше, трохи беззахисно, глибшими згинами — мазки блакиті, сукня для мінливої погоди, сукня, на яку струменять тіні листя, крихти бурого і сонячно-жовтого пробігають і тікають геть, і вона, замріяна, хоча й без зачасної усмішки, котиться собі далі під гіллястими деревами, вишикуваними обабіч уторованої ґрунтової дороги. Заплетене у коси волосся вкладене на голові, яку вона тримає не надто високо, але й не, як колись казали, «пригнічено», а піднятою до (а точніше, назустріч) якогось майбутнього, вперше з часів казино «Герман Герінг»... і не від миті цієї вона, геть не від нашого часу.

Найдавший від центру вартовий вдивляється із поіржавілого кістяка цементної руїни, і на два педальні оберти обоє вони — вартовий і Катьє — вигулькують на денне світло, зливаються із влєжаною землею, іржею, цятками сонячного світла — холодного, золотого і склисто-лискучого, зі свіжим вітерцем між деревами. Гіпертиреозні африканські очі — обложені райдужки, наче перші волошки в оточенні полів білизні... Мууумбо-юуумбо! Єк скочу на туй бубен, гайя! Повідай-но бо рещді блемені у зелі, йовза!

Отже, ДУМдумдумдум, ДУМдумдумдум, нехай так, тільки у ній усе одно нема місця навіть для допитливості (звичайно ж, хіба

попереду не барабани, не загроза насильства? Змій стрибає з гілки, щось велике спереду серед плетива розлогих дерев, подумки зойкає і підскакує з невідомого, первісного жаху, віддається йому цілковито, а отже — мріється — відновлює душу, давно втрачене «я»...) Навіть тепер вона кине хіба побіжний погляд на німецькі лужки, що так швидко-швидко плинуть углиб зеленої імлі та пагорбів, на бляклі розльоти мармурових балюстрад за санаторними доріжками, що неспокійно, гарячково в'юняться у гущавині набубнявілих прутнів пагонів і колючок, настільки старих і настільки невтішних, що сльози навертаються, погляд жадає знайти — за будь-яку ціну — стежку, яка наче щойно тут була... або ж навіть сягнути ген туди, вхопитися за сліди курорту, за ріг *Sprudelhof*, найвищої вершини цукрово-білої естради, аби хоч щось протиставити шепоту Пана у темному гаї: *Заходь... про них забудь. Заходь...* Ні. Це не для Катьє — бувала і в чагарях, і в хащах, танцювала гола і підставляла піхву рогам звіра із нетрів, відчувала місяць ступнями ніг, стрічала припливи звивинами мозку. Поганенький був із Пана коханець, тож сьогодні їм на людях хіба що нервово переглядатися.

Коїться щось дуже тривожне, звідкілясь з'являється цілий кордебалет чоловіків-гереро. Одягнені у білі матроські костюми, що чудово підкреслюють сідниці, промежини, вузькі талії і гарну форму м'язів грудей, чоловіки несуть вкриту срібною фольгою дівчину, голосисту буйну особу в стилі Діамантової Ліл^[614] чи Техас Гінан^[615]. Опустивши її долі, починають танцювати і приспівувати:

Па — ра — ноооойййя, Па-ра-ноя!
Як добре бачить гарне личко знову!
Па-ра-ной-я, о-йо-йой, я
Запізнатись хочу лиш з тобою,
Хтозна звідки, з місцини якої!
Навіть Гоя не змалює личко твоє,
Таке гарне, коли в двері б'єш ногою...
Клич юриста, бо я, Параноя,
Заповім тобі дупу своєю!

Відтак виходять Андреас і Павло у підкованих черевиках (позичили у надміру самовпевненої трупи АРДВ^[616] — була проїздом у липні), щоб виконати з перестуком один з номерів під чечітку:

Па- ра- ной — (дригдриг-дригдриг-дриг хл[я,]яп!)

Па- ра- ной — (човгчовггун!човгчовггун!човгчовггун!)

[і] хл[я,]яп! дригдригдр[Як]иг) добре (цок)

та (цок) бачити (дригцокцок) тебе знову! і т. д.

Не встигають вони відбити вісім тактів свого номера, як Катъє усвідомлює, що зухвала блондиниста красунечка — це вона: саме *вона* витанцьовує з відпущеними на берег чорними морячками. Також здогадавшись, що наразі виконує алегоричну роль Параної (званої старої дами, трохи схиленої, але чистої душею), має визнати: джазова вульгарність музики її дещо насторожує, бо вона мала на думці номер радше під Айседору Дункан, класичний і з хмарами маркізету, і — ну, загалом — *білий*. Пірат Прентіс дав їй кілька настанов з фольклору, політики, Зональних стратегій — проте ані слова про *чорноту*, а саме на цьому Катъє мала б розумітися якнайкраще. Як проминути стільки чорноти і вберегтися? Як вона збирається шукати Слотропа? серед такої *чорноти* (вимовляючи слово самими губами, як робив би старий, називаючи якогось паскуду-політика, хай би пропав у *справжній* чорноті, аби більше й не чути). Відчуває лиш невідступний гнітючий жар — не *тяжку* сверблячку расиста, ні, але відчуття ще одного тягаря — на додачу до браку їжі в Зоні, до нічного прихистку в курнику, печері або підвалі, до криївок і страхів збройного нападу — такого ж огидного, як торік у Голландії, — тут, принаймні, зручно і затишно — мало не лотос, але згубно у Світі Реальності, в який вона досі вірить і ніколи не втратить надії одного чудового дня повернутися. Немов їй мало всього цього, авжеж, *тепер* вона має витримати ще й чорноту. Невігластво допоможе Катъє протриматися.

З Андреасом вона чарівна, випромінює чутливість, притаманну жінкам, які переймаються долею далекого нині коханого, але потім треба буде побачитися з Енціаном. Їхня перша зустріч. Їх обох у певному сенсі любив капітан Блікєро. Вони обоє повинні були віднайти спосіб зробити це стерпним, бодай стерпним, помалу, день за днем...

— Оберсте. Я щаслива... — її голос зривається. Невдавано. Голова схиляється над його столом не далі, ніж потрібно, щоб подякувати, щоб показати свою сумирність. *Дідька лисого* вона щаслива.

Він киває головою, змахує бородою над кріслом. То значить, це і є тота Золота Курва з останніх голландських листів Блікеро. Тоді в Енціана не склався її образ, він надто заглибився у роботу, був надто пригнічений смутком через події навколо Вайссмана. Вона здавалася просто однією з форм очікуваних страхіть, що мали заселити його світ, але, хоч би як він хотів звернутися до чогось етнічного, з часом Енціан почав про неї думати як про величезний наскельний малюнок у Калагарі — про Білу Жінку, білу від талії і вниз, та жінка несе лук і стріли, за нею вервечка чорних служниць крізь мінливий простір, кам'яний і глибокий, різновеликі постаті рухаються туди-сюди...

І от справжня Золота Курва перед ним. Він дивується, наскільки вона юна і струнка — бліда, наче вже струменить із цього світу і ладна зникнути від необережного дотику. Вона знає про свою вразливу худорлявість, душевну лейкемію, і це збуджує. Ти маєш її жадати, не даючи того знаки — ані очима, ані порухом, бо в іншому разі вона розчиниться і щезне назавше, як дим над стежкою, що веде в глиб пустелі, і другої нагоди вже не трапиться.

— Ви, мабуть, бачили його вже після мене. — Він говорить неголосно, і її дивує його ввічливість. Розчарована — чекала більшого напору. Її губка починає підійматися. — Яким він вам здався?

— Самотнім. — Рвучко киває, нахиляє голову. Відповідає на його погляд якомога нейтральніше, наскільки дозволяють обставини. Має на увазі: коли ти був йому потрібним, тебе поруч не було.

— Він завжди був самотнім.

Вона розуміє, що це не сором'язливість, що вона помилилася. Це гідність. Людина хоче зберігати гідність, залишається відкритою (вона також, але тільки тому, що все болюче давно заміліло, Катьє майже нічим не ризикує). Енціан же ризикує тим, чим ризикують колишні коханці у присутності Коханого за фактом або на словах: найглибш можливим соромом, відновленим почуттям втрати, приниженням і насмішкою. Чи вона насміхатиметься? Невже він полегшив їй завдання, а потім, одвернувшись, поклався на її чесність? Чи може вона бути настільки ж чесною, як він, і при цьому нічим не ризикувати?

— Він помирав, — каже вона йому, — дуже постарів. Навіть не знаю, чи вибрався живий з Голландії.

— Він... — і це вагання може (а) бути турботою про її почуття, або (б) свідчити про необхідність зважати на безпеку Шварцкомандо, або (в) бути поєднанням одного і другого... але потім, трясця, гору бере Принцип Максимізації Ризику, — він дійшов до Люнебурзького пустища. Якщо ви цього не знали, то кажу вам.

— Ви його шукали.

— Так. Як і Слотроп, хоча Слотроп навряд чи це пам'ятає.

— Ми зі Слотропом... — вона оглядає кімнату, очі ковзають по металічних площинах, паперах, гранях кристалів солі, не можуть ні на чому спинитися. Зізнається, ніби у розпачі робить сюрприз: — Усе тепер таке далеке. Навіть добре не розумію, навіщо мене сюди вирядили, більше не розумію, ким був Слотроп. *Світло* згасає. Нічого не бачу. Все віддаляється...

Ще не час її торкатися, але Енціан простягає руку і подружньому, підбадьорливо попліскує по зап'ястку, своєрідне військове слухайте-но-сюди:

— Ще є за що триматися. Хоча може здатися, що все це нереальне, але дещо все ж таки правдиве. Так-так.

— Так-так. — Обоє починають сміятися. Вона — по-європейському втомлено, повільно, похитуючи головою. Колись вона б, сміючись, оцінювала з огляду на грані, глибини, надбання і втрати, на час початку операцій і точки незворотності — вона б сміялася *політично*, реагуючи на скрутне становище, бо нічого іншого робити не лишалося, але тепер вона просто сміється, як сміялася колись зі Слотропом у казино «Герман Герінг».

Отже, вона щойно говорила з Енціаном про спільного друга. Так і відчувається Вакуум?

«Ми зі Слотропом» сказано не надто вдало. Варто було сказати «ми з Блікеро»? Куди б *це* їх з Африканцем завело?

— Ми з Блікеро, — починає він тихенько, споглядаючи її понад шліфованими вилицями, у зігнутій правій руці тліє сигарета, — ми були близькими лише до певної міри. Існували двері, які я не відчиняв. Не міг. Тут я граю всезнаючого. Я попросив би мене не виказувати, але це не має значення, вони все давно вирішили. Я — верховне Берлінське Мурло, *Oberhauptberlinerschнауze* Енціан. Я це знаю, а

вони мені не вірять. Розпускають плітки про мене і Блікеро, наче клубок із прядивом, і правда не змінить ані їхньої недовіри, ані мого Необмеженого Доступу. Вони просто переповідатимуть історію, ще одну історію, але для вас правда щось усе ж таки має значити... Той Блікеро, якого я любив, був дуже юним, закоханим в імперію, у поезію, у свою самовпевненість. Можливо, колись усе це було важливим і для мене. Я, ким є тепер, виріс саме з того. Колишне «я» — недолугий дурень, нестерпний козел, але все одно людина — ти ж його не виженеш, як не вигнав би якогось іншого каліку, чи не так?

Здається, він і справді просить у неї поради. І що, весь його час поглинають подібні питання? А як щодо Ракети, Порожніх, як щодо небезпечного становища його народу?

— А що вам до Блікеро? — питає вона зрештою.

Йому не треба довго розмірковувати, він часто уявляв прихід Допитувача.

— Зараз я мав би вивести вас на балкон. На оглядовий майданчик. І показати Ракетен-Штадт. Плексигласові карти павутиння, яке ми розкинули по всій Зоні. Підземні школи, системи розподілу продовольства і ліків... Ми оглянули б штаби, комунікаційні центри, лабораторії, клініки. Я сказав би...

— Усе віддам тобі, якщо захочеш...

— Ні. Не так. Не та історія. Я сказав би: ось чим я став. Відстороненою постаттю на узвишші й на певній віддалі... — наглядає за Ракетен-Штадтом бурштиновими вечорами, а за постаттю випрані темні простирадла хмар... — яка розгубила геть усе, крім цієї височини. Нема більше душі, нема людської душі там, де існую я. Можете собі уявити, як воно?

Він лев, цей чоловік, схиблений на своєму «я», — але, попри все, Катьє він подобається.

— Але якби він був живий...

— А як знати?.. Маю листи, які він написав після того, як виїхав з вашого міста. Він змінювався, страшенно. Ви питаєте, чим він був для мене. Мій тендітний білий шукач, який за двадцять років заслаб і постарів, — остання душа, у якій мені могло бути дано бодай якесь буття, — перетворювався з жаби на принца, з принца на казкове чудовисько... «Якби він був живий», то міг би змінитися до непізнаваності, ми могли б проїхати під ним у небі і не побачити. Хай

би що там сталося насамкінець, він переступив межу можливого. Навіть якщо помер, все одно він вийшов за межі *свого* болю, *свого* гріха — й опинився далеко у їхній царині, у контролі, синтезі та контролі, далі за... — він хотів сказати «нас», але, зрештою, «мене» все ж таки ліпше. — Я не сягнув так далеко, мене лиш піднесло, і це так порожньо! це навіть гірше, ніж коли хтось, кому не віриш, каже, що тобі не доведеться помирати... Так, він багато для мене значить, дуже багато. Він — давнє «я», альбатрос, якого я ніяк не можу відпустити.

— А я? — Вона розуміє, що він сподівається від неї слів жінки 40-х. «А я», ну, справді. Але їй ніяк не спадає на думку, як би отак, немов незнарошна, йому допомогти, взяти і подарувати мить спокою...

— Ви, бідолашна Катъє, ваша історія найсумніша. — Вона підводить голову, щоб поглянути в його насмішквате обличчя, і, приголомшена, бачить натомість сльози на щоках. — *Вам лише дали свободу*, — голос його зривається на останньому слові, якусь мить обличчя тріпоче у клітці рук, потім випурхує з клітки, повертаючи її власний понурий смішок. О ні, невже і *він* перед нею клеїтиме дурня? Чого вона хоче від *чоловіка* саме зараз, то це надійності, душевної рівноваги і сили характеру. А не ось такого. — Я казав Слотропові, що й він також вільний. Я кажу це всім, хто слухає. Скажу їм так само, як і вам: ви вільні. Ви вільні. Ви вільні...

— Хіба моя історія може бути сумнішою? — Безсоромне дівчисько, вона йому не потурає, вона з ним фліртує, пробує все, чого її навчили гофрований папір і карлючки юної панянки, щоб тільки триматися від його чорноти якнайдалі. Безперечно, це не *його* чорнота, а її власна — неприпустима чорнота, а вона намагається вдавати, що це Енціанова чорнота, щось за межами навіть осердя Панового гаю, аж ніяк не пасторальне, міське, способи відкинути природні сили, переступити через них, виправити або вилити на землю, аби вони знову сплинули зловорожими мертвяками: Кліпот, над яким «піднісся» Вайссман, душі, чий шлях сюди був настільки важким, що у блакитній блискавці вони втратили всю свою доброту (з брижами на морській гладіні) і перетворилися на імбецилів-убивць і блазнів, щось нерозбірливо сигналять клаксонами у порожнечу, жилаві й пошарпані, мов щури, — міська п'янка у ній самій, текстурований морок, в якому потоки

струменять навсібіч, але ніщо не починається і не закінчується. А з часом усе шумить дедалі сильніше... і здригається у її свідомості.

— Та фліртуйте, якщо хочете, — Енціан уже вкрадливий, як Кері Грант, — але приготуйтеся до того, що вас сприйматимуть серйозно. — Ого. За цим і прийшла, хлопці.

Не обов'язково. Його гіркота (що належним чином зафіксовано в німецьких архівах, які, либонь, уже знищені) лежить надто глибоко для неї. Він мусив навчитися жити під тисячею масок (бо Місто і далі ховатиметься від вторгнень, яких ми часто не бачимо, чийх наслідків не усвідомлюємо, мовчазних і непомітних революцій у складських районах, де самі стіни, на землях, де нічого, крім бур'яну), і ця, поза сумнівом, Вишукана Давня Екзотика — одна з них.

— Я не знаю, що мені робити. — Вона підводиться, повільно стенає плечима і починає елегантно ходити кімнатою. Її давній стиль: дівчина років шістнадцяти, яка переконана, що всі дивляться тільки на неї. Каптур волосся, руки часто торкаються одна одної.

— Вам не треба заглиблюватися у цю справу, просто знайдіть Слотропа, — нарешті зважується він. — Лишайтеся з нами і чекайте на нього, навіщо сушити голову рештою?

— Бо я відчуваю, — її голос, може, і навмисно, дуже сумирний, — що саме цією «рештою» я і маю займатися. Мені не хочеться якоїсь мізерної перемоги, не хочеться... ну, не знаю, просто подякувати за восьминога, чи якимось так. Хіба мені не треба знати, *навіщо* він тут, що я для Них із ним зробила? Як Їх можна зупинити? Скільки ще я відбудуватимусь дрібними ролями, дешевим зіскоком? Хіба я не *повинна* йти до кінця?

Мазохізм (писав Вайссман з Гааги) — її втіха, бо їй, як і раніше, можна завдати болю, бо вона — людина і здатна від болю плакати, бо вона забуватиме. Можу тільки здогадуватися, наскільки це жахливо... тому їй потрібен батіг. Вона підставляє зад, не здаючись, але у відчаї — щось схоже на твій страх імпотенції, ну, і мій: чи ще можу... а раптом нічого не вийде... Але справжньої покори, самозречення і переходу в Усе — такого нема, тільки не в Катъє. Вона не та жертва, якою я волів би все це завершити. Можливо, перед самим кінцем буде ще одна. Можливо, я марю... Бо я тут не для того, щоб присвятити себе її фантазіям!

— Ви маєте вижити. Так, скоріш за все. Хай би скільки болю вам захотілося, ви завжди його здолаєте. Ви вільні обирати, наскільки приємним буде кожен перехід. Зазвичай він дається як винагорода, такого я не попрошу. Даруйте, але, здається, ви й справді не розумієте, тому ваша історія найсумніша.

— *Винагорода...* — вона лютує. — Це довічне ув'язнення. Якщо ви звете це винагородою, то як тоді називаєте мене?

— Політично — ніяк не називаю.

— Чорний виродок!

— Саме так. — Він дозволив їй озвучити правду. У кам'яному кутку б'є годинник. — У нас є людина, що була з Блікеро у травні. Напередодні кінця. Вам зовсім не обов'язково...

— Йти і слухати, авжеж, оберсте. Але я піду.

Він підводиться, дуже офіційно і по-джентльменському подає руку, криво всміхається і почувається блазнем. Її ж усмішка підноситься вгору, як у пустотливої Офелії, яка щойно окинула поглядом країну божевільних і якій кортить втекти з двору.

Зворотний зв'язок, усмішка-до-усмішки, притирання, вагання — все це сходиться до: *нам ніколи не пізнати одне одного*. Сяючі, чужі, ля-ля-ля, пішли послухати про фінал того, кого обоє любили, до того ж ми чужинці в кіно, приречені на різні ряди, проходи, виходи, повернення додому.

Далі, в іншому коридорі, гучно дзижчить бур, димить, от-от зламається. Брязкають таці і сталеве приладдя, безневинний і добрий звук за знайомими хвилями пари, жир на межі згиркнення, сигаретний дим, мильна вода, дезінфекція — кафетерій у розпал дня.

Ще є за що триматися...

Вам потрібні причини і наслідки. Нехай буде так. Танатца змило за облавок «Анубіса» тим самим штормом, який забрав і Слотропа. Його врятував поляк, власник бюро ритуальних послуг, він повеслував на човні у бурхливе море перевірити, чи не вдарить у нього блискавка. Сподіваючись притягти електрику, трунар вбрався у складний металічний костюм — подібний одягають водолази — і вермахтівський шолом, у якому зробив кілька сотень дірок, вставивши

гайки, болти, пружини і різноманітні провідники, від чого весь дзенькає, щойно кивне або затрясе головою, а це стається досить часто. Такий собі бінарний попутник, на все відповідає «так» або «ні», і чорно-білі шахівниці дивних форм і текстур квітнуть дощової ночі навколо нього і Танатца. Відколи прочитав в американській пропагандистській листівці про Бенджаміна Франкліна із повітряним змієм, блискавкою та ключем, його переслідує думка спіймати блискавку головою. Якось уночі його осяяло (хоча й не так, як мріялося), що саме цієї миті по Європі ходять сотні, а може, й тисячі, людей, в яких вдарило блискавкою і не вбило. Тільки уявіть, що вони можуть розповісти!

Про що в листівці не згадали, так це про те, що Бенджамін Франклін був масоном і полюбляв космічні форми розіграшів, одними із них могли бути й Сполучені Штати Америки.

Вся річ у неперервності. У житті більшості людей злети і падіння відбуваються поступово, це така собі синусоїда з першими похідними в кожній точці. Їх ніколи не б'є блискавкою, вони знати не знають про катаклізми. А ті, кого б'є, опиняються в точці особливій, у точці переривання життєвої кривої — а ви знаєте, яка саме швидкість зміни функції у параболічній точці? *Нескінченна*, ось яка! До того, одразу за точкою — *мінус* нескінченність! Скажіть, як вам така несподівана переміна? Нескінченні милі за годину змінюються тією ж швидкістю у *зворотному* напрямку, себто реверсом, і все це за Δt завбільшки з комарину гепу або завтовшки з руду волосинку на потці. Оце, хлоп'ята, і означає бути вдареним блискавкою. Ти *наче* на вістрі гірського піку, і не думай, що на цій моторошно-червоній висоті не ширяють ягнятники, дожидаючи нагоди тебе схопити. Так-так. На них охляп сидять гноми у пластмасових масках, які, так уже сталося, схожі на знак нескінченності — ∞ . Дрібнолюдці з підступними брівками, гостренькими вушками і лисенькими макітерками, хоча дехто з них носить дивовижні чужоземні головні убори, і це не звичайні робінгудівські зелені федори, аж ніяк, — це капелюшки *Кармен Міранди*, скажімо, банани, папая, виноградні грона, груші, ананаси, манго, а най тя когут копне, навіть *кавуни* — а є ще кайзерівські шпичаки часів Першої світової, дитячі чепчики і наполеонівські трикутні капелюхи з і без N на них (уже не кажучи про червоні костюмчики і зелені плащики), ну так от, вони нахиляються до вух

жорстоких птахів і шепочуть, чисто тобі жокеї, ану хапни його, того того виродка, як приречену мавпу з Емпайр-стейт-білдинг, але тобі не дадуть впасти, понесуть геть, туди, звідкіль їх прислали. Там усе *скидатиметься* на світ, який ти покинув, але буде трохи інакшим. Між подібним та ідентичним, видно, існує ще один різновид схожості, який полює на блискавкоголових. Це ще один світ, накладений на попередній, на позір наче такий самий. Ха-ха! Але ж блискавкобахнуті це добре знають! Хоча можуть і не *знати*, що знають. Ось трунар і вирушив сьогодні у шторм — довідатися.

А чи цікавлять його інші світи, що вирядили карликових посланців на спинах орлів? Не. Ще він не має бажання писати антропологічну класику, де всі вдарені блискавкою гуртувалися б у якусь субкультуру, навіть таємно організовану, рукостискання з чирканням гострим кінчиком нігтя, щомісячний часопис для втаємничених «Нікель до нікеля...» (назва доволі невинна, такий собі старий Бен Франклін після інфляції, якщо не знати другої частини вислову: «...і набереться стратегічний запас». А звідси стає справжньою цитата нікелевого магната Марка Ганни: «Політикою ви займалися доволі довго, щоб знати, що ніхто на громадській посаді нічого громаді не винен». Тому справжньою назвою є «Досить довго», яку знають Ті, Які Знають. Якщо таким чином розглядати кожне число часопису, текст дасть багацько надзвичайно цікавих повідомлень). Для сторонніх це приємний клубний бюлетень: в останні вихідні квітня Джед Планкітт влаштував барбекю для Айовського Осередку. Чули про Змагання з Амперажу, Джеде. Ну що ж, не пощастило! Але до наступного барбекю буде як нова копійка... Мінні Калькінз (Осередок 1,793) на Великодні Свята одружилася з каліфорнійським торговцем дротяними сітками на двері. Прикро визнавати, але для членства він непридатний, принаймні, наразі. Але, попри всі ті *дротяні сітки на двері*, ми триматимемо пальці схрещеними!.. Ваш Редактор отримує дуже багато «Як ся так стало?» щодо Весняного З'їзду в Декатурі, коли на благословенні згасло світло. Раді повідомити, що причини збою живлення нарешті з'ясували, його викликав потужний стрибок напруги на лінії. «Щось на зразок електричного прибою, — вважає Генк Фаффер, наш електрик-на-місці-пригоди. — Перегоріли всі лампочки, вся стеля у закопчених стерильних яйцях». Дуже поетично, Генку! Аби ви ще знали, звідки цей електричний пік *принесло*...

Але який стосунок має польський трунар у човні до зламування цього коду, до таємних організацій або прикметних субкультур? Та ніякого. Причина, чому він шукає цих людей, полягає в тому, що він вважає, буцім ті люди допоможуть йому в роботі. Ну що, докумекали, свини? Він хоче дізнатися, як почувуються люди до і після враження блискавкою, щоб ліпше розуміти, як поводитися зі згорьованими родичами.

— Ви спотворюєте велике відкриття на потребу комерції, — каже Танатц, виходячи на берег. — Стидайтеся. — Не минуло і п'яти хвилин, як він опинився у безлюдному місті край болота, аж тут як гримне ТТТАААРРР-АХХХ! черкчерек черк неймовірний вибух світла і звуку спадає на воду і те місце, звідки відходить від берега трунар, роздратований тим, що сприймає як невдячність.

— Йой, — долинає слабенький голос. — Йой, ой-ой-ой-ой!

— Тут ніхто, крім нас, не живе. — Дебела фігура, шепіт вугільного силуету, що заступає Танатцові шлях. — Ми не чіпаємо зайшлих, але вам ліпше піти іншою дорогою.

Це 175-ті — гомосексуалісти, в'язні з концтабору. Вони рушили на північ із табору «Дора» у Нордгаузені, ішли на північ до краю землі і між болотами і гирлом Одери заснували суто чоловічу общину. За звичайних умов Танатц так і уявляв би собі рай, але річ у тім, що ніхто з цих людей не годен витримати розлуки з «Дорою» — «Дора» була домом, і вони за ним сумують, «визволення» стало вигнанням. Тому тут, на новому місці, вони відновили субординацію SS — більше не обмежуючись тим, що Доля призначила для тюремників, вони створили для себе уявно зловорожих друзяк-нацистів, від *Schutzhaftlingsführer* до *Blockführer*, і вибудувати внутрішню ієрархію: *Lager and Block-ältester, Kapo, Vorarbeiter, Stubendienst, Läufer*^[617] (себто посильний або вістун, але так само німецькою називають і шахового офіцера... якби ви тільки бачили, як він щодня мчить удосвіта мокрими луками посеред водянистих пагорбів, як його червоний одяг метляється, тріпоче, стемнівши майже до відтінку соснової кори, то мали б дуже приблизну уяву про його справжнє призначення в цій общині — він носій священних стратегій, меморандумів совісті, і коли він зближується очеретяними низинами ранку, вас беруть за потилицю і схиляють до бічних частот Великої

Миті — бо *Läufer* тут найсвятіший, це він носить повідомлення за згубну межу між видимим Табором і невидимим SS).

На вершині цієї піраміди — *Schutzhaftlingsführer* Блікеро. Його ім'я дісталось навіть цієї східної далечині, наче відступаючи замість носія за останній рубіж Люнебурзького пустища. Він — найстрашніша примара Зони, він страхолюдний, він просотує тривкість літніх ночей. Наче вкритий виразками корінь, він змінюється, білішає, тягнеться до зими, до спустошення і голоду. Кого іще могли 175-ті обрати своїм верховним гнобителем? Його влада абсолютна. І не сподівайтесь, що він не чекає біля розбомбленого і погризеного іржею заводу, під звивистими сходовими маршами, за цистернами та баштами, не чекає у карміновій облямівці неба на першого гінця досвітку з повідомленнями про минулу ніч — ніч цікавить його найбільше, він має про неї знати.

Ця примарна ієрархія SS ґрунтується не так на тому, що в'язні знали по «Дорі», як на їхніх уявленнях про Ракетну структуру сусіднього «Міттельверк». А-4 також по-своєму ховалася за неприступною стіною, що відокремлювала справжній біль і жах від покликаного визволителя. Сутність Вайссмана/Блікеро, викривлена і тремка, здолала стіну і просоталася у смердючі бараки, перетекла в іншу форму, як слова намагаються пробитися крізь марення. Того, що 175-ті почули від охоронців-есесівців, вистачило, щоб той виріс у їхніх очах, — навіть SS, його побратими, еліта, *не знали*, що у голові цього чоловіка. Коли в межах чутності з'являлися в'язні, охорона стихала, але їхній страх котився відлунням далі, страх не особисто перед Вайссманом, а перед часом, настільки розпачливим, що відтепер *він* міг пересуватися у «Міттельверк», наче володів ним — часом, що дарував йому владу, відмінну від влади в Аушвіці чи Бухенвальді, владу, якої самі вони досягнути не могли...

Від імені Блікеро сфінктер Танатца кам'яніє. Ні, він аж ніяк не думає, що це ім'я сюди підкинули чи щось таке, параноя — не найбільший клопіт Танатца. Що його турбує, так це те, навіщо йому *взагалі про це нагадали* — нагадали, що від того полудня, коли на Пустищі запустили 00000, він нічогосінько не чув, жодного слова про Блікеро — живий він, а чи мертвий, при владі, а чи в бігах. Танатц і сам не знав, що краще. Поки був на «Анубісі», не було потреби вибирати: спогад міг лишитися настільки далеко позаду, що його

«реальність» вже не мала значення. Авжеж, це сталося. Безперечно, цього не було.

— Здається, він десь тут, — пояснює Танатцу речник поселення, — живий і в бігах. До нас час від часу дещо доходить — цілком у стилі Блікеро, і ми чекаємо. Він нас знайде, він прийде не на порожнє місце, ми підготувалися.

— А якщо він тут не залишиться? — це вже назло. — Якщо посміється і піде геть?

— Тоді я не можу пояснити, — співбесідник задкує, знову виходить під дощ, — це питання віри.

Танатца, що запрягся ніколи не шукати Блікеро, тільки не після 00000-го, плазом голубить лезо жаху.

— Хто ваш посланець? — скрикує він.

— Ідть самі, — сотається шепіт.

— Куди?

— На завод.

— Але у мене повідомлення для...

— Самі несіть...

Білий «Анубіс» лине до порятунку, але тут, у його кільватері — претеріти, пливуть і тонуть, загрузають у трясовині і дибають пішки, бідолашні загублені пасажери на заході сонця, налітають на уламки одне одного, на якісь недоїдки, жаскі помії спогадів — можуть хіба торкнутися обшивки, б'ються у воді, підносяться, опускаються. Люди за облавком і наші спільні руїни...

Дощ ряснішає, Танатц продовжує тремтіти і лютувати під аркадою з піщаника. Хочеться зарепетувати — Я мав плисти далі, — ага, вже і репетує.

— Я з вами, наволоччю, і не думав залишатися... — Де апеляційний суд, який би вислухав його сумну історію? — Мене змило з палуби! — Хтось із камбуза послизнувся у калюжі аристократичного блювотиння і розхлюпав цілісіньку оцинковану каністру пінистої жовто-курячої гіді по всьому правому борту прогулянкової палуби, але Танатц цього не бачив, він шукав Маргериту... — Дуже шкода, *les jeux sont faits*, ніхто не почув, «Анубіс» пішов далі. Ліпше тут, з плавучим сміттям, Танатце, і не знаєш, яка риба-місяць зблисне поруч. Оберста Енціана запитай, він знає (серед пустищ Світу є ключ... і його

не знайти на борту білого «Анубіса», бо там усе вартісне летить за облавок).

Отже... Танатц уже біля заводу, притискається до обсмоленої стіни, макрельні очиці витріщаються із сутінків мокрого вовняного коміра, геть чорно-білі, на правду перелякані, дихання стікає із кутиків рота, а посеред *gassen* помалу займається зеленавий світанок. *Його тут не буде, він просто помер, просто помер?* Це ж не «мембрана»? не місце з'єднання двох світів... аякже, але *яких двох?* Не варто сподіватися на порятунок у позитивізмі, це і в Берліні до Війни не допомагало, на сеансах Петера Сакси... навіть шкодило, бо інших він цим дратував. Ширма слів між ним і чимось містичним завжди була прийомом... через неї він ніколи не почувався вільнішим. А тепер у ній ще менше сенсу, він знає, що Блікеро існує.

То був не сон, на таке навіть не сподівайся. Ще одна лихоманка, яка рано чи пізно скінчиться і викине тебе у холодну реальність кімнати... тобі геть не потрібні настільки довгі та складні місії, ні, тепер ти сам розумієш, що то була лихоманка... усе було несправжнім...

Цього разу все справжнє, Блікеро — живий або мертвий — справжній. Танатц, трохи схиблений від страху, хоче його спровокувати, він нетерпеливиться, він мусить з'ясувати, як витягти Блікеро, як з вереском і вертихвостям його можна повернути, привести назад...

Приводить це все лише російську поліцію. Є домовленість щодо перебування у межах 175-Штадта, про що Танатцу, звичайно ж, ніхто не сказав ані слова. Завод мав недобру славу «кубла», аж поки росіяни не влаштували кілька облав. Уздовж дороги підстрибом віддаляється і стихає останнє відлуння Хоралу 175-Штадта, страхітливий вокальний привіт педерастії, щось таке:

Цьомки-бомки і *пердиць-тиць*,
коли я дегенерат, то тоді й *ти*...

— Тепер тільки вас, туристів, і ловимо, — каже охайний цивільний із білою хусточкою в нагрудній кишені, підсміюється у тіні під крисами капелюха. — І зрідка шпигунів.

— Я ні те і ні друге, — каже Танатц.

— Ні те і ні друге? Тоді розповідайте.

Досить непросте завдання. За якихось пів дня Танатц перейшов від повного нехтування потреби хвилюватися або навіть *думати* про Блікеро до необхідності бодай якось його означувати, щоб задовольнити допитливість особіста. Це один з перших уроків для претеріта: не вдасться уникнути жодного з наслідків, які він сам накликав на свою голову, хіба тільки випадково.

Наприклад, на околицях Штеттина група польських партизанів, яка щойно повернулася з Лондона, випадково сплутує поліцейське авто із тим, яким мали везти у в'язницю антилюблінського журналіста, прострілює шини, з криком розчиняє дверцята, вбиває водія, ранить слідчого у цивільному і тікає, тягнучи Танатца, наче лантух картоплі.

— Я не той, — каже Танатц.

— Курва. Це не той.

Танатца викинули з машини у таборі для переміщених осіб за кілька миль, де його і загнали за дротяну загорожу разом з 1 999 інших, виряджених на захід, до Берліна.

Тижнями він їздить у товарняках, висне на поруччі визначеного йому вагона, поки всередині хтось інший спить на щойно звільненій солом'яній лежанці, пізніше вони поміняються місцями — так легше не заснути. Щодня Танатц бачить пів дюжини переміщених, що, закунявши, випадають з потяга, часом дивитися на таке навіть весело, але зазвичай — ні, гумор переміщених — доволі залежна від ситуації штука. Йому ставлять штампи на руці, на лобі та сраці, влаштовують дезінсекцію, зондують, пальпують, іменують, нумерують, передають, вписують у рахунок-фактуру, відряджають не туди, затримують, нехтують. Він потрапляє і виривається з паперових лабетів російських, англійських, американських і французьких петингістів, знову і знову по колу окупації, вже починає впізнавати обличчя, кашлі, пари чобіт на нових господарях. Без пайкової картки чи *Soldbuch*^[618] ти приречений пересуватися групами по 2 000 від центру до центру всією Зоною, можливо, і до скону. І серед ставків і стовпів загону неподалік Мекленбурга Танатц дізнається, що такий він геть не один. Другої ночі у вагоні в нього крадуть черевики. Він підхоплює глибокий бронхіальний кашель, має високу температуру. Цілий тиждень його ніхто не оглядає. За дві таблетки аспірину доводиться відсмоктати у чергового санітара, якому навіть подобаються неголені щоки з

температурою під 40° біля стегон, дихання мартена під яйцями. У Мекленбурзі Танатц краде недопалок у сплячого однорукого ветерана, і його пів годити товчуть руками і копають ногами люди, чиєї мови він ніколи не чув і на чий обличчя йому так і не випаде глянути. Через нього переповзають блощиці, не дуже навіть роздратовані тим, що він трапився на їхньому шляху. Хліб його насущний сьогодні забирає інший волоцюга, менший за нього, але з таким *виглядом*, наче має на те повне право, з виглядом, який Танатц у найліпшому випадку може хіба імітувати, тож не зважається кинутися навздогін за гномом у дранті печінкового кольору і з засмальцьованою копицею волосся на голові... а всі інші дивляться: жінка, яка всім розповідає, що Танатц щоночі чіпляється до її дівчинки (але Танатц навіть поглядом не годен з нею зустрітися, бо так, він хоче, йому хочеться стягти з тої тендітної і вже майже зрілої красульки солдатські штани і встромити твердий прутень між блідих сідничок, що так нагадують йому Б'янчині, злегка покусувати зсередини м'якенькі-як-хлібний-м'якуш сідниці, потягти за довге волосся, відкрити горло, щоб Б'янка стогнала, рухала головою ой як же їй це подобається), і слов'янин з навислими бровами, який змушував Танатца ходити на полювання за сигаретними недопалками, коли гасло світло, і відмовлятися від сну не так заради шансу справді знайти недопалок, як заради права слов'янина цього домагатися, — цей слов'янин також дивиться, по суті, ціле коло ворогів спостерігало за тією продрозверсткою і неспроможністю Танатца щось вдіяти. Їхній суд зрозумілий, в очах така ясність, якої Танатц ніколи не бачив на «Анубісі», чесність, якої не уникнеш, не струсиш із себе... нарешті, нарешті він мусить зустрітися віч-на-віч, буквально своїми *очима* глянути на цю прозорість, на *справжнє світло*...

Потроху відновлюється пам'ять про останній запуск на Пустищі. Лихоманки відшліфовують жаром, біль відділяє домішки. Постійно повертається образ — у брудно-брунатному, майже чорному очному яблуку відбивається вітряк і зубчаста сітка візирних ниток із віття дерев... бічні двері вітряка розчахуються і зачиняються швидко, як віконниці під час бурі... у веселковому небі одна хмаринка, наче мушля молюска, вище на краях дуже фіолетова, дим від вибуху, на небокраї щось світло-охряне... ближче, здається, фіолетове сердиться на жовте, оточує його, а жовте яскравішає, нутрощі жовтого затінюються ліловим, що виливається назовні, аж ген далі назовні

вигнутою до нас кривою. Дивно (не щоб стерти цю мальовничу сцену, але), доволі дивно, розумієте, на Люнебурзькому пустищі нема вітряків! Танатц навіть швидко перевірів, переконався, ні, ніяких вітряків, гаразд, тоді звідки в оці Блікеро, який дивиться на Пустище, узявся вітряк? Ну, правду кажучи, *тепер* там відбивається вже не вітряк, а пляшка джину — але на Пустищі нема і пляшки джину. І вітряк таки *відбивався*. Що за притичина? А чи могло так статися, що очі Блікеро, в яких Грета Ердманн бачила карти його Королівства, для Танатца віддзеркалюють минуле? *То була б* неабияка чудасія. Хай би що відбувалося в тих очних яблуках, коли дивився, все зникло, коли відвертався, хіба час від часу фіксував якісь фрагменти. Катъє озирається через плече на свіжі рубці від ударів батога. Готтфрід у строю на вранішній перекличці, тіло знеможене, як у перелітного птаха, вітер великими брижами надимає на спині однострій від самих вугластих стегон, волосся куйовдиться, кривувата зухвала посмішка, рот відкритий, щелепа випнута, повіки опущені. Власне відображення Блікеро в овальному дзеркалі, старе обличчя — він зібрався натягти перуку під пажа, а-ля Леді Дракон^[619], і бариться, заглядає всередину, обличчя запитує що? що ти сказав? перука перекручена і опущена трохи нижче, щоб стати ще одним обличчям, у важких тінях перуки майже невидимим... але, придивившись ближче, розрізняєш, як проявляються гребені кісток і жирові поля, біло-заморожено похитується, маску тримає рука, поверх тіней у порожнистому обширі каптура дивляться вже *два обличчя*, і що, Танатце, невже ти збираєшся судити цю людину? Танатце, невже тобі не подобався батіг? Невже ти не прагнув почути шерех і зітхання жіночого вбрання? Невже не хотів замордувати дитя, яке так любив, дуже весело прикінчити щось настільки безпорадне і безневинне, що підводить до тебе погляд, найостаннішої миті довіряючись тобі, усміхається, складає губки, аби поцьомати, і раптом на голову *падає удар*... що може бути ліпшим? А *тоді* крик, що виривається з твоїх грудей, раптове, всеохопне усвідомлення втрати, втрати назавше, невідворотний кінець любові, надії... незмога заперечити те, чим ти нарешті став... (але стільки страху, коли приймаєш його, отой зміїний писок — розкидаєш руки-ноги, дозволяєш *увійти* в тебе, у твоє справжнє обличчя, *воно вб'є тебе, якщо...*)

Усе це і багато чого іншого він розповідає тепер Шварцкомандо. Після тижня вигуків я знаю, після криків *я бачив шварцгерет* щоразу, коли за плавучими дротяними загорожами на шлакових відвалах або на переїздах з'являлося чорне обличчя, не дивно, що чутка розійшлася. Одного дня за ним нарешті приходять, підводять із соломи такої ж чорної від вугільної пилюки, як і вони, — підводять легко, як немовля, змітають у своїй доброті таргана з обличчя — і переправляють тремтячого, забирають стогнучого на південь до Ердшвайнгьоле, де тепер усі вони сидять навколо багаття, димлять і плямкають, очі спрямовані на посинілого Танатца, який белькотів сім годин без упину. Тільки він має своєрідний привілей говорити аж стільки, бо він — програв, словом, невдаха, і

Він — дурень, і йому-в-коханні не щастить,
У карти-грав-цілісіньку, до-рання, ніч...
А виграв-Той-Згори, тому — всі цить,
Бо здав-він-карти добрі і погані увсебіч...
А дурень не поставить все-на-карту,
Бо знає, як не-виграв раз, то може знов про-гра-ти!
Довічний він невдаха в грі кохання, то не жарти...
Щоночі він са-мо-о-о-от-ній, ніби сів за гра-ти!

Він утратив Готтфріда, втратив Б'янку і тільки тепер, так пізно, починає розуміти, що всі вони — той самий програш тому самому супернику. Часової послідовності він уже не пам'ятає, не знає, яке дитя втратив першим, і навіть — здіймаючі шершневі хмари спогадів — навіть якщо це не два імені, різні імена однієї дитини... але потім, у гуркоті плавучого сміття, гострих країв і високого спіну, уявіть собі, швидкостей він розуміє, що неспроможний довго триматися за цю думку: незабаром він знову борсається у відкритій воді, але пригадає, що трохи все ж таки за неї тримався, бачив її текстуру і колір, відчував краєм обличчя, коли виринав із простору сну неподалік, — що двоє дітей, Готтфрід і Б'янка, — *те саме*...

Він утратив Блікеро, але не зовсім. Після останнього запуску, забутих нічних годин до Гамбурга стрибок із Гамбурга до Бидгощі у вкраденому «P-51 Мустангу» був настільки явно «Прокаловські-

сходить-з-небес-у-машині», що Танатц почав уявляти, наче позбувся Блікеро, тільки надто у той самий, дуже умовний, металічний спосіб. І будьте певні, метал поступився плоті, поту, довгим балакучим нічним зустрічам. Блікеро, сидячи зі схрещеними ногами, затинаясь собі у промежину: я н-н-н-н... «Не можу», Блікеро? «Не міг»? «Небайдужий»? «Нию»? Тої ночі Блікеро пропонував геть усю свою зброю, відкривав карти всіх своїх укриттів і лабіринтів.

Насправді Танатц питав: якщо повз мене проходять смертні обличчя, впевнені, самодостатні, і мене не бачать, то чи вони справжні? Душі вони насправді чи лиш привабливі скульптури, освітлені сонцем лики хмар?

І: «Як я можу їх любити?»

Але Блікеро мовчить, його очі розкидають руни з обрисами вітряків. Перед Танатцом спалахує низка чийхось видінь. Від лейтенанта Морітурі, підлога з бананового листя десь біля Мабалаката на Філіппінах, кінець 44-го, у краплях сонячного світла совається немовля, крутиться, штовхається, збиває пилюку з висохлого листя, понад головою ревуть частини особливого призначення, «Зеро» відносить товаришів, нарешті, як опалі квіти сакури — наймиліший для камікадзе образ — навесні... від Грети Ердманн, світ під поверхнею Землі чи бруду — повзе, наче бруд, а кричить, як Земля, зі спресованими у шари поколіннями прагнень і втрат, і знову — втрат, невдач, останніх митей, за якими йдуть порожнечі, тягнуться назад, низки герметичних печер, заплутаних у задушливих і назавжди втрачених рівнях... кимсь, а хто його знає ким? спалах Б'янки у тонкій бавовняній сорочці, рука назад, гладенька напудрена виїмка під пахвою і різкий вигин маленьких груденят, опущене обличчя, все, крім чола та вилиці, в тіні, повертається сюди, вії, а ти молишся, щоб вони піднялися... невже вона тебе побачить? довічне зависання на гаку сумніву, вічного сумніву в її коханні...

З цим вони допоможуть. Ердшвайнгьолери просидять всеньку ніч на цьому нескінченному брифінгу, Танатц — ангел, на котрого вони сподівалися, тому цілком логічно, що він мав з'явитися того дня, коли вони нарешті таки склали Ракету до купи, єдину свою А-4, яку фрагмент за фрагментом збирали ціле літо по всій Зоні, від Польщі до Нижніх Земель. Вірив ти в це чи ні, Порожній ти чи Зелений, піхволюб, а чи незайманий, політичний гравець чи нейтрал, все одно ти мав відчуття — підозру, латентне бажання, якусь таємну десятину душі, *чогось* — Ракети. Саме про те «щось» Ангел Танатц і товкмачить, кожному у свій спосіб, бо всі слухають.

Коли він закінчить, всі вони знатимуть, що таке «Шварцгерет», як його використовували, звідки запустили 00000 і куди вона була націлена. Енціан похмуро всміхається, зі стогоном випростовується, рішення вже ухвалено багато годин тому і без нього, каже:

— Ну, погляньмо у розклад. — Його суперник в Ердшвайнгьоле Порожній Йозеф Омбінді хапає його за руку:

— Якби так щось...

Енціан киває:

— Подумай, чи зможеш ти забезпечити нам належний режим, *'kurandye* ^[620]. — Давно він Омбінді *так* не називав. Віддати Порожнім контроль за розкладом чергувань — аж ніяк не дрібна поступка, принаймні впродовж цієї подорожі...

яка вже почалася, бо на півтора рівня нижче чоловіки та жінки вже вовтузяться біля такелажу, тросів та упряжі, обережно затягують кожну секцію ракети на свій візок, інші Шварцкомандо чекають шкіряними та блакитно-квітковими колонами на рампах, що ведуть назовні, вздовж теперішніх і майбутніх векторів, натягнутих між дерев'яними рейками та жолобками, Порожні, Нейтральні та Зелені тепер усі разом, чекають, тягнуть або наглядають, дехто вперше заговорив один з одним після виникнення розбіжностей через погляди на життя раси та її смерть — уже по багатьох роках, примирилися наразі заради єдиної Події, яка може згуртувати їх усіх (я не міг, — добре знає Енціан і здригається від того, що станеться, коли все скінчиться, — але, може, так і має тривати якусь частку дня, і чому цього має не вистачити? зроби, щоб вистачило...).

А неподалік, поправляючи на собі ремінь, вниз іде Крістіан, іде скромно, без похвальби — позаминулої ночі до нього вві сні прийшла

сестра, Марія, і сказала, що не хоче ніякої відомсти, і нехай він довіряє і любить Нгарореру, — тож їхні очі тепер зустрічають хай і не надто весело, наразі без виклику, але так, наче знають нині значно більше, ніж раніше, і рука Крістіана смикається у напівсалюті чи то в напіввітанні, показує на Пустище, на північний захід, у бік Царства Смерті, Енцианова рука робить так само, *iya*^[621], *'kurandye!* і дві долоні якоїсь миті, ковзнувши, таки торкаються, і цього дотику і довіри наразі достатньо...

□□□□□□

На диво, місцевість таки гарна, особливо якщо ти посеред неї — попри навіть смертельно серйозного лиходія десь неподалік, типового *Татуся* американського підлітка, що раз за разом намагається прикінчити власного сина. І дитина про це знає, уявіть собі. Досі йому вдавалося уникати щоденних смертельних таткових підступів — але хто сказав, що вдаватиметься і *надалі?*

Він безжурний і досить відважний хлопчина, нічого особливого супроти тата не має, старий Бродерік — просто пришепелуватий вбивця, хай Бог милує, що ж він вигідає наступного разу...

Це велетенська фабрика-держава — Місто Майбутнього, повне наче перенесених із 1930-х хмарочосів з балконами та прямовисними фасадами, кощавих хромових каріатид із коротко підстриженим волоссям, ширяння розмаїтих і вишуканих повітряних суден у гуркоті й тиші міських безодень, золотавих красунь, що засмагають у садах на даху і обертаються вам помахати, коли їх проминаєте. Ракетен-Штадт.

Унизу вітряними дворами і проходами між спорудами, вгору-вниз по сходах бігають тисячі дітей, на головах шапочки із пластиковими пропелерами, на вітрі вони крутяться, торохтять і зливаються у кола, ці діти передають послання серед пластмасової рослинності, гасають між пластиковими офісами... Ось і тобі листівочка, Тайроне, йди відшукай Осяйну Годину (А бодай тобі! Невже загубилася? Так виглядає, що Татуньо знов узявся за *своє!*), тож мерщій у роїння коридорів з веселими собаками, велосипедами, з достобіса гарними юними секретарками на роликах, з продуктовими візками, з вічним кружлянням шапочок під вогнями, на кожному розі дуелі на пістонних або водяних пістолетах, діти пірнають за іскристі водограї

ПОСТРИВАЙ *це справжній пістолет*, справжня куля дзззенннь! ще б трохи, Татуню, але ти сьогодні не настільки спритний, як Хлопчак!

Уперед, рятувати Осяйну Годину, з якихось лиховісних міркувань відокремлену від 24-годинної доби Татковими колегами. Пересуватися досить складно — тут ціла система споруд, які рухаються під прямими кутами по жолобах вуличної сітки Ракетен-Штадта. А ще можна підіймати та опускати самі будівлі, десять поверхів за секунду, до бажаних висот або підземних рівнів, наче шкіпер субмарини бавиться перископом, — хоча деякі доріжки для тебе недоступні. Ні, для інших вони доступні, але не для тебе. Шахи. Твоя мета — не Король, Короля нема, але є побіжні завдання — такі, як Осяйна Година.

Бринь — дитя з вертулькою на шапочці подає Слотропу ще одне повідомлення й одразу вшивається. «Осяйна Година в полоні, якщо хочеш її побачити, приходь на показ для всіх зацікавлених за цією адресою об 11:30» — у небі неквапом пливе білий циферблат, гм-м, якихось пів години на збори рятувальної команди. До її складу входить Міртл Міракуліс — влітає у темно-бордовій сукні з накладними плечима, у волоссі бігуді, несхвальний погляд свідчить — вона щойно з Країни Сновидінь... за нею негр у перлово-сірому зут-костюмі та пальті-крилатці: Максиміліан — висока напомаджена цеглина зачіски, тонесенькі вусики — примчав просто з роботи, для всіх він — запопадливий адміністратор у клубі «Мууумбо-юуумбо», де «шляхта» з Бікон-стрит щоночі третєся з п'янотою і кайфолюбами з Роксбері, угу, здоров, Тайроне, угу, це я! Здоров, мала Мійтл, хйа, хйа, хйа! Шо за поспіх, братухо? Поправляє гвоздику в петельці, роззирається по кімнаті, всі на місці, крім *Мар-селя*, але чуєш, знайомий музон із музичної скриньки, так, старомодний мотивчик Стівена Фостера, і гляньте, крізь балконні двері входить Марсель, механічний шахіст часів Другої імперії, сконструйований століття тому для знаменитого ілюзіоніста Робер-Удена^[622], украй серйозний на вигляд хлопчак-емігрант із Франції, кумедна зачіска з ідеально вистриженим біля вух волоссям, яке починається чітко після чверть-дюймової смужки голої пластикової шкіри, лаково-чорна чуприна, окуляри в роговій оправі, тримається доволі відсторонено, на жаль, з людьми надто буквальний (тільки уявіть собі перший раз, коли Максиміліан за-ва-лю-є такий, пальці віялом, бачить металічно-ебонітово-пластикового молодого Марселя і бовкає: «Йо, малий, здоров, *стара шкано!*») — угу, а тоді

Марсель не тільки дає прикурити за «шкапу», за «шкапу» в усіх значеннях, і це тільки перший етап, а *далі* починається тривала бесіда про поняття «старий», і це триває ще якийсь час, а потім — потім береться за «малого». Просто кумедія, сміх та й годі. Фактично, для Марселя *досі* ще не все скінчилося). Та все ж витончена робота мозку ХІХ сторіччя — яке надлюдське знадобилося вміння, щоб створити його, вміння втрачене, як той птах додо, — стала Схибленій Четвірці в пригоді у багатьох, дуже багатьох сутичках із Татусевою Згубою.

Але де ж у тому Марселі карлик-гросмейстер, маленький Йоганн Альгаєр^[623]? де пантограф, де магніти? Ніде. Марсель — справжній механічний шахіст, усередині — жодних підробок, ані найменших ознак людськості. Власне кажучи, в СЧ всі наділені якимось даром і водночас ним обтяжені — несумісні з людським життям. Міртл Міракуліс спеціалізується на творенні чудес, карколомних звершень, неможливих для людей. Вона втратила до людей повагу, бо вони незграбні, часто підводять, їх дуже хочеться любити, але любов — єдине непідвладне їй диво, любити їй заказано. Всі інші їй подібні або гомосексуалісти, або фанатики закону-та-порядку, або подались у дивні мандри в пошуках бога, або ж так само нетерпимі до невдач, і хоча подружки Мері Марвел і Диво-Жінка постійно запрошують її на вечірки задля знайомства з підходящими чоловіками, Міртл чудово розуміє, що діла не буде... Максиміліан... він має природне відчуття ритму, що означає *будь-якого* ритму, серед інших — і космічного, тож його ніколи не буває там, де чатує каналізація без люка, де з вікна на верхотурі зі свистом, як бомба, вилітає сейф. Максиміліан — провідник крізь наймерзенніші на Землі мінні поля, і якщо триматися до нього якнайближче, будемо там, де він, — та все ж Максиміліан приречений ніколи не заглиблюватися у небезпеку далі самого її краєчку, її першого подиху...

Файна команда, готується вирушити за Осаяною... що? А який дар і Фатальна Вада у *самого* Слотропа? Ой, *та ну...* е-е, Осаяна Година вже збирає манатки, Міртл гасає туди-сюди, то одне матеріалізує, то інше:

Міст Золоті Ворота («Годиться?» — «Е-е, а давайте ще раз глянемо на он той? ну, он той, як його...» — «Бруклін?» — «...ну, такий, трохи старомодний...» — «Бруклінський Міст?» — «Ага, саме він, з такими ще загостреними... як їх...»).

Бруклінський міст («Бачиш-но, Міртл, у сцені погоні варто дотримуватися пропорцій...» — «Ну, кажи». — «Аби ми зараз були у швидкісних автомобілях, ну, так, тоді б ми взяли Золоті Ворота... але якщо гасати у повітрі, то потрібне щось старіше, інтимніше, щось людське...»).

Пара найвищою мірою елегантних «роллс-ройсів» («Не клей дурня, Міртл, ми ж домовилися! Ніяких авто...»).

Маленьке іграшкове пластикове кермо («Йой, та я знаю, що ви мене за головного не вважаєте, але послухайте, давайте будемо розсудливими...»).

То чи дивно, що складно покладатися на недоумків, які щодня виступають супроти Такого-сякого Татка? Нема якихось чітких напрямків, правильних ходів, співпраці. Рішення ніколи належним чином не *ухвалюються* — у ліпшому випадку їм вдається виринути з хаосу скарг, вередування, галюцинацій і загальної недолугості. Це не бойова група, а розплідник дратівливості, скиглення, примх і невдоволення, жодної рідкісної або казкової птахи серед усепереможного неподобства. Здається, своїм виживанням команда завдячує сліпій фортуні, яка навпомацки пробивається крізь важкі мармурові небеса — одна Титанічна ніч за раз, саме тому Слотроп оглядає свою коаліцію з надією на успіх і з очікуванням провалу (ні, це аж ніяк не скасовує апатії, навпаки — утворює гучний і крицево-гострий дисонанс, який закручується у нутрощах). Його дуже сердить, що він настільки невпевнений, наскільки нездатний однозначно стати на той чи той бік. Для тих, кого старі пуританські проповіді таврували як «богопротивних валахів», легкого шляху нема, «І-Хто-Тут-Головний», бо «не бачу» тільки тому, що вам чогось не видно, зовсім не означає «нема»! Енергія всередині настільки ж реальна, настільки ж обов'язкова і невідворотна, як і видима. Коли востаннє ви почувалися *надміру розслабленими*? «Богопротивні валахи» — такі ж люди, як і герої та негідники. Їм найчастіше випадає миритися з великими прикροщами, погодьтеся. Чому б вам уже зараз, хоч би де ви були, городяни, а чи мешканці села, сидите ви, загорнувшись у ковдру, а чи їдете в переповненому автобусі, взяти й повернутися до найближчого «валаха», ну, навіть до свого зображення у дзеркалі, і... просто... заспівати:

Гей, сусіде, як-ся маєш, як-ся маєш, друже!
Таж тобі самот-ньо, може, й важко дуже?
Дні ідуть безмовно; і та-ке що-ра-зу,
Теплих слів не чуєш, сміх щеза одразу?
Дай-но Все скажу, дру-зя-ко, розповім все, хлопче,
Як життя руй-ну-є, прикро і охоче...
Тож пройдімо поруч шляху хоч частину, враз З'ясніє небо, явить світлу
днину!
А тепер усі *разом* —

Поки четвірка вбирається, голоси якийсь час ще співають — залежно від того, наскільки їм цього хочеться: Міртл виставляє напоказ щедрий обшир струнких ніжок, а Максиміліан хтиво зазирає під спідницю юної говіркої кралі, викликаючи ніякові смішки хлопчакуватого Марселя, трохи всім цим збентеженого.

— А тепер, — Слотроп з улесливою пришелепуватою усмішкою, — час зробити *Освіжаючу Перерву!* — І вже він у льодовні, не встигає навіть стихнути відлуння Міртлиного «Христе-Боже»... — від світла крихітної холодної лампочки його обличчя наливається синявою літньої ночі, тіль-дитя Бродеріка і Наллін, їхній нерозкаяний почварний син, який народився з гідравлічними обценьками замість рук і вміє ними лишень загібати... і з серцем, що чутно булькає, немов у животі кумедного товстуна... але погляньте, наскільки байдужим, наскільки незалежним його обличчя було ті півтори секунди у відблиску старої кустарної льодовні, що гомонить «кельвінаторсько»-бостонським діалектом:

— Ти заходь, Тайроне, тут у мене у животику дуже файно і затишно, купа всякого добра: і «Моксі», і чималенькі «Бейбі-Рути»... — Він простує поміж полицями, що милями-й-милями, та між горами їжі чи продовольчими містами Кригландії (тільки обережніше, бо тут фашизмом може відгонити, за солодощами карамельної барви причаївся термодинамічний елітизм найвищого гатунку — лампочки можна замінити свічками, а радіо може заткнутися, але головна функція Електромережі у цій Системі — справа льодовні: заморожувати бурхливі цикли доби, щоб зберегти цей маленький світ без запахів, цей куб незмінності), долає хребти селери, дещо оддалік яких громадаються понадписувані блискучі склянки з сиром, ковзається

на маслі, цямкає кавуном до самісінької шкуратини, а тоді ясніє і світиться, проминаючи банани, позирає вниз на мідянку патьоків плісняви по зашкарублому рельєфу старої, вже нерозбірливої запіканки... *банани!* хто-хто поклав сюди банани...

У-хо-ло диль ник!
О ні-ні-ні, ні-ні-ні!

Чикіта Банана каже не можна! Шось страшне може статися! І хто ж таке зробив? Мабуть, не Мамуня, а Гоган просто *втелющився* в Чикіту Банану, Тайрон багато разів заходив до кімнати і бачив, що братик сидить, приліпивши етикетку від банана собі на роздрочену пуцьку, щоб було зручніше, сам поринув у мастурбаційну фантазію: всадити б тій манірній, хай і старшій, латиноамериканці у капелюшку, навіть не капелюшку, а велетенському фруктовому базарі і з широкою грайливо-зухвалою усмішкою: «Ай, ай, які ж ви, янкі, пристрасні!..» — та-а ще, але ні, Татуньо навряд, Татуньо нізащо не схоче, але якщо це (стає холодніше?) ніхто з нас, тоді (що відбувається з платівкою Спайка Джоунза «Прям у фюрерову пику», яка грає десь у вітальні, чому звук стихає?)... якщо це не я ненавмисно (озирнися, десь риплять завіси), і тоді це може означати, що я божеволю (а чого це *лампочка яскравішає*, що таке...) ХЛЯП, ну, хай би хто тим був, що так безглуздо знехтував радіорекламою «United Fruit», він щойно зачинив юного Тайрона у льодовні, і тепер йому доведеться розраховувати тільки на Міртл, щоб витягла його звідси. Соромно, хай йому...

— Правильно думаєш, начальнику.

— От так штука, М. М., сам не знаю, що сталося...

— Що ти взагалі знаєш... Хапайся за плащ.

Фіть...

— Фу. Ну, — каже Слотроп, — е-е, то ми всі?..

— Осяйна Година, мабуть, уже за багато світлових років звідси, — каже Міртл, — а з *твого* носа звисає шмаркляна бурулька. — Марсель підстрибує до пульта мобільної споруди, відбиває азбукою морзе Центральному Управлінню запит на дозвіл всенаправленого кліренсу з найвищою швидкістю, який іноді надають, а іноді таки й ні — залежно від потаємних процесів серед надавачів дозволів, тож одне із завдань

четвірки полягає в тому, щоб такий процес відкрити і повідомити про нього світові. Цього разу вони отримують Повільний Повзун, Приміські Вектори, найнижчий статус вуличного руху у Ракетен-Штадті, застосований у літописній історії один-єдиний раз — у випадку гомосексуаліста-дітовбивці індіанського походження, який після зносин любив витирати свій орган об Прапор, і так далі...

— Курва! — репетує Максиміліан на Слотропа, — Повільний Повзун, Приміські Вектори! А якого милого нам *робити*, чувак, — *уплав*, курва, чи що?

— Слухай, Мірті... — Слотроп помалу і з пошаною наближається до М. М., у якої золота сіточка на волоссі, — слухай, а не могла б ти... — Господи, скільки вже разів вони це проходили! — чи ж Міртіл не хочеться, аби Сопливий Слотроп припинив оцю свою ні-риба-ні-м'ясо балаканину і став нарешті *чоловіком*? Вона запалює сигарету в кутику рота, випинає стегно і зітхає:

— Усе на мазі, — надто вже допіка їй ця бідося...

І *маєш!* диво сталося, вони гасають вулицями-коридорами Ракетен-Штадта, наче яке довгошиє морське чудовисько. У височині дітлашня мурашками вовтузиться на павутинках віадуків, що лишайником застигли на мокрому камені міста, малеча перелазить через повітряне поруччя й обсипається на привітну спину лискучого чудовиська, що курсує містом. Перелазять з вікна у вікно, настільки сповнені благодаттю, що й не падають. Дехто з них, певна річ, шпики — ось оте гарненьке малятко з медовими кучериками у блакитному клітчастому сарафанчику, блакитні підколіночки, сидить під горгулею на вікні, підслуховує Максиміліана — той почав пити запоєм, щойно будівля рушила з місця, і взявся довго і нудно звинувачувати Марселя під непереконливим приводом бажання добути істини: чи можна вважати, що Галльський Геній насправді має «душу». Юна панночка під горгулею все ретельно стенографує — то важливі дані для ведення психологічної війни.

Уперше стає очевидним, що Четвірка і Татова змова — ще не весь світ, їхня боротьба тут аж ніяк не єдина, навіть не основна — далєбі, вистачає не тільки *інших* прикладів боротьби, є і *глядачі*, що на все це дивляться (що глядачам взагалі притаманно), і таких сотні тисяч, вони сидять у вицвілому жовтому амфітеатрі, місце за місцем, незліченні милі рядів і ярусів пірнають до великої арени, коричнево-жовтих

світил, трохи вище на схилах розкидано їжу, розламані булочки, арахісову шкаралупу, кістки, напівпорожні пляшки із зеленими та помаранчевими наливками, багаття у невеличких сховках од вітру, де стесали сидіння — неглибокі западини у камені і вогнище вишневих жаринок, там бабці смажать місиво із позбираних шматків і крихт, хрящуватих залишків їдла, гріють на тонких пательнях із шумовинням масної сірої води, навколо вирують дитячі обличчя, сподіваючись на їжу, а на вітрі смаглявий юнак, слизький малолітній харцизяка, очікує на твою покоївку під залізними ворітьми щонеділі, потім веде до парку, до чужого авта і форм кохання, які навіть складно уявити, стоїть тепер на вітрі з розпатланим волоссям, обличчям від вогню, відчуває холод, гірський холод на скронях і високо під самим підборіддям... а біля інших багать пліткують жінки, ось одна раз за разом нагинається подивитися на сцену за багато миль нижче, а чи не починається черговий епізод, неподалік бігають юрми студентів — чорних, мов галки, на плечі накиннули пальта, тягнуться до того похмурого сектора, куди традиційно ніхто не заходить (бо зарезервованій для Пращурів), їхні голоси притихають, хоча лишаються напруженими, драматичними, намагаються лунати гарно або принаймні більш-менш. Жінки далі грають у карти, димлять, їдять. Спробуй-но позичити ковдру біля Розиноного багаття, бо вночі буде холодно. Гей — іще пачку казенних — а тоді вертайся, чуєш? Сигаретним автоматом виявляється не хто інший, як Марсель, у черговій своїй хитромудрій подобі, тож в одній пачці є повідомлення для котрогось із глядачів. «Я впевнений, що вам не схочеться, аби Вони дізналися про літо 1945-го. Здибаємося в Чоловічому Туалеті Трансвеститів, рівень L16/39C, станція Метатрон, квадрант Вогонь, кабінка Малхут. Час ви знаєте. Звичайної Пори. Не спізнуйтеся».

Так, а що тут роблять антагоністи — просочуються у власну публіку? Ні, насправді не просочуються. Тепер це чиясь, чужа публіка, а ці щонічні видовища є помітною часткою темних годин життя Ракето-столиці. Шансів на парадокс тут менше, ніж вам здається.

Максиміліан перебуває на самісінькому дні оркестрової ями, позує із С-мелоді-саксофоном, при собі має Книгу Таємного Інтелектуала «Мудрість великих камікадзе» з ілюстраціями Волта Діснея — репетують, парость у носі, вишкір білих передніх зубів, косоокі (довгасті, витончені *завитки*), круглі чорні лакричні з псячими носами

япошки на кожній сторінці! і коли Максиміліан не грає на саксофоні, будьте певні, що для випадкового глядача він поглинутий цією недбалою, але приємною забавою. Тим часом Міртл повернулася до смугасто-льодяникової операторської, сидить за пультом і щомиті готова кинутись і рятувати інших, які обов'язково (щонайменше через власну дурість) втраплять у велику халепу. А Слотроп нипає у Туалеті Трансвеститів, серед юрм і диму, дзиччання флуоресцентних ламп, у сечі, гарячій, як розтоплене масло, зауважує кожен порух у кабінках, біля унітазів і пісуарів (тут треба мати вигляд хлопа в спідниці, але не настільки вже у спідниці, а ще не світити металом у *життєво важливих місцях*, бо вона зніме десять очок за кожен таку засвітку, а бонуси, які вона роздає, тут чітко виписані: за пущену з першої спроби кров — додаткові 20...), цікаво, а чи дійшло те повідомлення у сигаретній пачці, прийдуть вони особисто, а чи Татуньо відрядить кілера, щоб вирішити нокаутом у першому раунді?

Ну, ось вам осердя всього: монументальна жовта конструкція здійсмається у нічних приміських нетрях, крізь її шкарлупу сотається безсонне життя і підприємливість, те, що Ззовні і Всередині взаємопроникає надто швидко, надто делікатним лабіринтом, тому жодна з категорій не має відчутної переваги. Безупинне реву перетинає сцену, купчиться і рідшає, дивуючи, і витискає сльозу у безкінечному невблаганному обертанні храпового колеса:

НИЗЬКОЧАСТОТНИЙ СЛУХАЧ

Німецькі підводні човни встановлювали зв'язок на хвилі 28 000 метрів — приблизно 10 КГц. Напівхвильова антена повинна бути 9 миль заввишки або завдовжки, і навіть складена кілька разів усе одно буде антеною дай Боже. Вона у Магдебурзі, як і німецьке відділення «Свідків Єгови». Отже, якийсь час Слотроп намагається достукатися до субмарини аргентинських анархістів, які наразі перебувають у невідомих водах. Йому вже не до кінця зрозуміло — навіщо. Чи то його ще раз у якийсь спосіб навідав Сквалідоссі, а чи він наштовхнувся на Сквалідоссі випадково, а чи, може, неуважно обмацуючи кишені, серед ганчір'я або у зібганій постелі знайшов повідомлення, що дали йому на зеленому краї Овна ще колись давно у

жєневському «Cafe l'Eclipse». Він знає лишєнь, що знайти Сквалідоссі просто тепер — його першочєргова потреба.

Хранитель Антєни — свідок Єгови на прїзвище Рор, він щойно повернувся з табору Равєнсбрюк, де перебував з 36-го (а чи з 37-го, вже й не пам'ятає). З таким табірним строком він для тутєшніх G-5 політично благонадійний, і ночами його ставлять контролювати мережу найдовшої у Зоні хвилі. Можливо, усе це й випадковість, але найімовірніше, останнім часом запрацювало якєсь ексцентричне правосуддя, тому Слотропу слід зайнятися цим питанням. Про перебіг засідання Трибуналу з Воєнних Злочинів у Нюрнбергу ходять різноманітні чутки, але ніхто з тих, кого слухав Слотроп, так і не пояснив йому до пуття, кого і за що судять, але треба пам'ятати, що тут ідеться переважно про мізки, роз"ідєні антигромадськими і бездумними насолодами.

Єдині люди — якщо такі є, — готові комунікувати на цих 28 000 метрах (відстань від Випробувального Стєнда VII у Пенємюнде до Гафєнштрассє у Грайфсвальді, де Слотроп на початку серпня може побачити одну газєтну фотографію), за винятком недолугих аргєнтинських анархістів, — так і не дєнацифіковані нацисти, що вєштаються білим світом у неврахованих субмаринах, скликають власні таємні корабельні трибунали супроти ворогів Райху, тому на найближчу до перших християн істоту і покладєно обов'язки слухати вісті про несанкціоновані розп'яття.

— Якось нещодавно вночі хтось помирав, — розповідає Рор, — вже не скажу, у межах Зони, а чи на морі. Хотів священника. То що, тра було вийти на зв'язок і розповісти про священників? Чи втішила б його моя розповідь? Іноді це дуже боляче. Але насправді ми намагаємось бути християнами...

— Мої батьки були конгрегаціоналістами, — повідомляє Слотроп, — так мені здаєтьсє. — Їх дедалі складніше згадувати, бо Бродєрік перєтворюєтьсє на Такого-сякого Татка, а Наллін — на шшшхххїї... (на що? *Що* то було за слово? Та менше з тим, але що завзятіше він ганяєтьсє, то швидше воно втікає.)

ЛИСТ СЛОТРОПОВОЇ МАТУСІ ДО ПОСЛА КЕННЕДІ

Здоров *будь*, Джо, як ся *маєш*? Слухай, Жид-зеппе, ми знову хвилюємося за найменшенького. Чи не міг би ти *ще* раз посмикати за свої давні добрі лондонські зв'язки? (Обіцяй!!) Навіть якщо то будуть і старі новини, все одно вони нас із Татусем дуже втішать. Досі пам'ятаю, що ти сказав, коли надійшла звістка про торпедний катер, а ти ще не знав, як там Джек. Ніколи не забуду твоїх тодішніх слів. Мрія *будь-кого* з батьків, Джо, отак от.

Ага, Джозику (та не звертай уваги, бачиш, рука смикнулася! — неслухняна Наллін допиває *третій* мартіні, то вже кажу, як є). Якось цього тижня ми із Татком чули твою чудову промову на заводі «GE» у Піттсфілді. Ти на правильному шляху, містере К! Навіть дуже правильному! нам таки *треба* модернізувати Массачусетс, бо в іншому разі буде тільки гірше і гірше. Наступного тижня вони *тут* голосуватимуть щодо проведення страйків. Хіба НРТК^[624] не повинна *боротися* саме з таким неподобством? Усе на правду розвалюється, так, Джо? Деколи, знаєш-но, трапляються пречудові Бостонські Неділі, коли небо над Пагорбом *розламане* на хмари, наче білий хліб проглядає з-під скоринки, яку тримаєш і ламаєш великими пальцями... Ти знаєш, так? Золоті хмаринки? Часом думаю — ох, Джо, часом собі думаю, що то падають шматки Небесного Міста. Вибач, не хочеться так відразу засмучувати тебе, просто... але ж *не розсипається* все, чи не так, мій давній гарвардський батьку? Іноді все розпливчає, та й по всьому. *Скидається* на те, що все наче проти нас, і хоча, зрештою, все обертається на добре, і ми можемо *озирнутися* і сказати, аякже, саме так воно і *мало* статися, бо в іншому разі *того-і-того* б не сталося, — та все ж таки, *поки* воно відбувається, у моїй душі кублиться жаский страх, така собі порожнеча, тому дуже важко у схожих випадках посправжньому вірити у Задум, якого мені збагнути не дано...

Але менше з тим. До біса бурчання! Киш! Мартіні Номер Чотири на підході!

Джек — хороший хлопець. Справді, Джека я люблю, як Гогана і Тайрона, як сина, як рідного сина. Я навіть так його люблю, як *не* люблю власних синів, ха-ха! (хрипить), але я дурна стара баба, сам знаєш. І вже не сподівайся, що виправлюсь...

ПРО ВИСЛІВ «ЧЕРЕЗ СРАКУ РОБЛЕНО»

— Ось чого я ніколи не розумів у вашій мові, янко-свинко. — Всенький день Зойре обзивається «янко-свинкою» — прекумедний жартик, який ніяк не йде йому з голови, часто досить тільки мовити «ян...», як він заходиться страхітливо-гугнявим, сухотним захриплим реготом, викашлюючи тривожні тягучі мокроти багатьох кольорів і мармурових відтінків — зелених, наприклад, зелень старих від часу статуй у листяних сутінках.

— Аякже, — відповідає Слотроп, — твоя хоче знати інгліш, моя твоя вчити інгліш. Гаразд, питай, німчуро. — Саме такі пропозиції постійно заводять Слотропа в халепу.

— Чому про якісь неполадки — неправильне підключення, наприклад, якоїсь апаратури — ви кажете «через сраку зроблено»? Не розумію цього. *Через сраку нічого не зробиш, хіба ні?* — то маєте казати «сракою зроблено», якщо маєте на увазі зроблене абияк.

— Та... — каже Слотроп.

— І це тільки одна з багатьох Американських Таємниць, — зітхає Зойре, — хоч би хто мені її пояснив, але то, мабуть, не до вас.

Нахабства ганити чужу мову Зойре не позичати. Якось уночі, як був іще дрібним квартирним злодюжкою, йому страшенно пощастило залізти у заможний будинок Мінне Хлеч, астролога Гамбурзької школи, яка від природи, здається, не могла вимовляти і навіть сприймати умлаути. Тої ночі вона саме дозволила собі, як потім з'ясувалося, передозування ієропоном, аж Зойре, який у ті дні був хлопцем кучерявим і видним, влаштував їй приємну несподіванку у її ж спальні, поклавши руку на *Läufer*^[625] зі слонової кістки із саркастичною усмішкою на морді і добрим перуанським кокаїном-сирцем, наснаженим матінкою-Землею, всередині...

— На допомогу не кличте, — радить Зойре, блиснувши пляшкою з липовою кислотою, — або ваше гарненьке личко стече з кісток, як ванільний пудинг. — Але Мінне його розкусила і почала репетувати, скликаючи на допомогу всіх сусідок свого віку, яким притаманна та ж материнська двоякість щодо статево дозрілих квартирних злодіїв, мовляв, пробі-пробі-рятуйте-але-так-щоб-він-устиг-мене-згвалтувати. Вона хотіла було заверещати «Hübsch Räuber! Hübsch Räuber!», що означало «Гарний злодюга! Гарний злодюга!» Але ж умлаути... і вийшло «Hubschrauber! Hubschrauber!», що означає «Гвинтокрил! Гвинтокрил!» — річ у тім, що то були якісь 1920-ті, ніхто в межах

чутності навіть не знав, що воно означає, Гвинтомах, а що це? — геть ніхто, крім одного єдиного параноїка-нігтегриза, студента кафедри аеродинаміки, що винаймав куток у глибині двору, от він і чує той зойк пізньої берлінської ночі попри рипіння трамваїв, рушничні постріли у сусідньому кварталі, попри початківця, що намагається зіграти на акордеоні «Deutschland, Deutschland Über Alles^[626]» упродовж останніх чотирьох годин, знову і знову пропускаючи ноти, остаточно похеривши темп, важко видихаючи *ü... berall... es... indie... ie...* потім довга довга пауза, ну, телепню, намацуй — *Welt^[627]* скисає, *ach*, вмить виправляється... тож попри все це до нього долинає крик *Hubschrauber*, гвинтомах, спіральний штопор яскраво пронизує коркове повітря над вином Землі, так, тепер він знає *точно* — а чи може цей крик стати пророцтвом? застереженням (небо ними переповнене, у люках сірі поліцаї з променевими пістолетами тиснуть гультіками під кожним завихреним гвинтом *нам тебе згори добре видно тобі нема куди тікати це твій останній провулок останній сховок від бурі*) — мовляв, сиди собі і нікуди не пхай свого носа? Він сидить і нікуди не пхає свого носа, а перегодя стає тим «Spörri», про якого Горст Ахтфаден розповідає Шварцкомандо. Але параноїк нікуди не пішов, щоб подивитися, чого це Мінне репетувала серед ночі. Так би вона й передознулася, якби не її бойфренд Вімпе, багатобіцяючий комівояжер «IG», що оперує на Східних Територіях, який завіявся до міста після несподіваного скидання всіх зразків онейрину американській туристичній групі у горах Трансильванії — шукали собі нового кайфу, — це я, *Liebchen*, навіть сам не сподівався, що так скоро повернуся, — але побачив розпростерте атласне створіння, взяв до уваги розмір зіниць і відтінок шкіри, а тоді швиденько кинувся до шкіряної валізи по шприц і стимулятор. Вони і крижана ванна повернули її до тям.

— «Срака» — підсилювальна частка, — пояснює матрос Бодін, — як у висловах «скупа срака», «стара срака»: коли щось дуже криворуке, то за аналогією кажеш «через сраку роблено».

— Але «через сраку гланди рвати» означає, нібито щось роблять через сраку, — править своєї Зойре.

— Та ні, послухай, це не означає, що хтось так і робить, — кліпає Бодін з настільки щирим надривом у голосі, ніби хтось хоче зацідити йому в пику, — для такого крутого хлопа то скоріше забавка, імітація

Вільяма Бендікса^[628]. Інші нехай вдають Кегні або Кері Гранта, а Бодін спеціалізується на ролях другого плану, він може ідеально вдати Артура-Кеннеді-молодшого-брата-Кегні, отак. А-або Сема Джеффі — вірного водоноса-індіанця при Кері Гранті. Бодін — взірцевий моряк військового флоту, і це поширюється на голосові відбитки вигаданих чужих кіножиттів.

Тим часом Зойре переходить у статус чогось штибу солістів-інструменталістів і намагається — себто навчається методом проб і помилок, на цю мить і-і-оу-оу рипить якимсь умовним Йоахімом^[629] — зіграти свою власну каденцію, що довго животіла в тіні концерту Россіні для скрипки (*op.postb*^[630]), одночасно доводячи всіх домашніх до сказу. Одного ранку Труді тікає до 82-ї повітряно-десантної й бере участь у масовому нальоті на підкорене місто, мільйон пухнастих куполів у небі, осідає повільно, наче білий попіл вкриває слід прощального тупання ногою.

— Я через нього здурію.

— Привіт, Труді, що робиш?

— Та ж кажу тобі, *дурію!* — і не подумайте, що цей жалюгідний старий і сексуально заклопотаний наркоман її не любить — бо таки любить, і не думайте, що він не молиться чи не записує ретельно свої бажання на цигарковому папері, не загортає в нього свій найліпший заповітний косяк і не скурює до пухирів на губах — наркоманська версія загадування на вечірню зорю, — глибоко в душі сподіваючись, що вона просто ще раз тупнула ногою, благаю тебе, просто тупнула, нехай усе закінчить *сьогодні, ну, ще оденький раз*, пише він на кожному косячку, який закурює перед сном, *і все, більше я не проситиму, постараюся не просити, ти мене знаєси, не карай мене так жорстоко, благаю...* але скільки ще може бути подібних тупань? І *колись* таки буде останнє. Все одно він продовжує цигикати із Россіні своє і-і-оу-оу, променіючи жалюгідним, миршавим вуличним довголіттям, життям-на-краю, ні, він, здається, не може зупинитися, це увійшло у звичку, він себе ненавидить, але звичка та все одно його не полишає, хай би скільки уваги він приділяв цій халепі, його все одно відносить назад до нав'язливої каденції... Матрос Бодін усе розуміє і намагається допомогти. Щоб забезпечити успіх свого втручання, він складає *контр*-каденцію за подобою інших популярних мотивів з класичними назвами, дуже популярними 1945-го («Моя прелюдія до

поцілунку», «Симфонія обителі») — щоразу, як випадає нагода, Бодін мугикає їх усім щотижневим прибульцям: Лаллі (щойно з Любека), Сандрі (втекла з Кляйнбюргерштрассе), напасний Бодін з гітарою вертить тазом і повагом суне коридором за кожною збитошною перекинчицею, за кожною втіленою фантазією злочинного сексу, співає і бринькає, звучить зворушлива

МОЯ НАРКОМАНСЬКА КАДЕНЦІЯ

Коли чуєш, як «струни» солодко бренькають,
Граї мелодію, з бі-том, нехай подзеленькають,
Це МОЯ НАРКОМАНСЬКА КАДЕН-ЦІ-Я-Я-Я!
Мелоді-і-ї, що за душу хапають,
Звідки *приходять*? Киньте, не знаю!
(х-ха) МОЯ НАРКОМАНСЬКА КАДЕН-ЦІ(Я)Я-Я-Я!!

[Це частина «каденції»...]

Тепер знаю, глибоко в серці, що не так круто, як у Россіні
[уривок *La Gazza Ladra* уже нині],
Не так грандіозно, як у Баха-Бетховена-Брамса
(бубубубуу[уу] уу [співаного кадансу на початку 5-ї симфонії
Бетховена, таки у повному діапазоні]) Я віддав би одразу — Гей! —
славу сотні таких, як Гаррі Джеймс... але зачекайте — Гей!? Сотні
таких, як *Джеймс*? Джеймси... е-е... гейси? Х-м-м...

[скерцо]

Я ля-лякаю пі-сеньку, пальцями пере-би-раю!
Дум ді дум, ду-дум ді діі,
Ліпше від симфонії...
МОЯ НАРКОМАНСЬКА КАДЕНЦІЯ, для вааас!

Тепер ця обитель відома як «Der Platz» і майже вщерть заповнена, аж до центрального дворика, колегами Зойре. Дуже неждана переміна — здається, з навколишнього сміття пробивається значно більше зелені, оригінальна система саморобних світловодів і дзеркал, які повертають упродовж дня, спрямовують світло — вперше — у всі закомарки і виявляють барви досі небачені... діє система відведення

дошової води, яка спрямовує опади у водогони, лійки, відбивачі бризок, на водяні колеса, у вихідні отвори та загати і в такий спосіб утворює систему річок і водоспадів, де цього літа можна розважитися... єдині кімнати, які досі замикаються зсередини, зарезервовані за самітниками, фетишистами, заблуканими втікачами від окупації, яким потрібна самотність, наче наркоманові наркотик... до слова, всюди у комплексі можна знайти армійську наркоту будь-якого різновиду, приховану на потім як у підвалах, так і під мостинами мансарди, під ногами перекочуються дротяні петельки і пластикові кришки від вичавлених 1/2-гранових шприц-тюбиків тартрату морфіну, вилучені з протихімічних комплектів і розламані пуделка амлінітриту, оливково-сірі банки бензедрину... тривають роботи з копання протиполіцейського *рову* з водою навколо всього багатоквартирного будинку. Щоб не привертати уваги, цей рів уперше в історії копають ізсередини — простір під Якобіштрассе повільно, параноїдально видовбують, виліплюють, ретельно підпирають тоненьку скоринку вулиці, щоб, бува, трамвай раптом не шубовснув у порожнечу — таке *вже* траплялося гупої ночі, коли під час перегону на Околицю довгими відрізками неосвітленого парку або вздовж деренчливих парканів складських приміщень трамвайні вогні мріяли в салоні барвами прозорого бульйону і враз, наче губи хто надув, щебенево-асфальтове покриття прогинається, і ти несподівано опиняєшся у вогкому рові параноїків, нічна зміна витріщається на тебе величезними очима підземних мешканців, що постали не стільки перед *тобою*, як радше перед болючою проблемою вибору — це *таки* насправді щось пасажирське, а чи «пасажери» — *поліцейські агенти під прикриттям*, так, досить дражливе питання, навіть дуже дражливе.

Десь тепер у «Der Platz», ранній ранок, чийсь дворічний малюк, пухкеньке, як молочне поросятко, дитинча, щойно вивчив слово «Sonnenschein^[631]».

— Соненько, — каже немовля і показує. — Соненько, — і біжить до другої кімнати.

— Соненько, — хрипить чийсь дорослий голос спросоння.

— Соненько! — верещить дитя і дріботить геть.

— Соненько! — усміхнений дівочий голос, може, його мами.

— Соненько! — дитя біля вікна, показує їй, показує всім, хто дивиться, он воно.

ЩО ГІМНО, ЩО ГУТАЛІН

— *Тепер*, — хоче знати Зойре, — розкажіть мені про американський вираз «що гімно, що гуталін».

— Це ти що, — кричить матрос Бодін, — ти вже *командуєш!*? У нас тепер *Гурток з Вивчення* Американського Сленгу чи що за лайно? Ану, зізнавайся, старий гицлю, — хапає Зойре за горлянку і вилоги і безладно термосить, — ти один із Них, ну!? *Кажу!* — старий у його руках наче Лахмітяна Енн^[632], прикра ранкова підозріливість зазвичай стриманого Бодіна.

— Стій, та стій же! — здивований, аж шмарклі потекли, Зойре, тобто здивування поступається місцем зашмарканій переконаності у тім, що патлате американське одоробло таки геть здуріло...

Отже. *Ви* чули вислів «що гімно, що гуталін». Приміром: «Ой, та йому все одно, що гуталін, що гімно» або «Йой, моряче, та ти гімно від гуталіну не відрізниш!», після такого тебе виряджають Чистити Цибулю або навіть робити щось значно неприємніше. Перший підтекст полягає в тому, що Гімно та Гуталін — це дві великі різниці. Складно навіть уявити — може, через те, що вони пахтять по-різному, — як можна сплутати Гімно з Гуталіном. Так не буває, і край. Хтось іншомовний, скажімо, німецький наркоман на кшталт Зойре, який не знає ані першого слова, ані другого, може подумати, що «Гімно» — це таке собі кумедне вставне слово: приміром, адвокат у котелку, складаючи папери до коричневого портфеля, може з усмішкою кинути «Хімно, гер Буммер» і вийти з вашої камери, слизька погань, назавжди... або *Xiiii-мно!* — і на чорно-білого політика падає ніж мультиплікаційної гільйотини, вистрибом плигає голова, ризи позначають округлі завихрення, і ви собі думаєте, а чого ж, мені подобається, давай, стинай голову, на одного паразита, *хімняка*, буде менше! А щодо Гуталіну — ми переходимо до тих, з університетською освітою — до Франца Пьоклера, Курта Мондаугена, Берта Фібеля, Горста Ахтфадена та інших, а їхнє *Gut-Aula*^[633] — мерехтливий алебастровий стадіон просто неба в стилі Альберта Шпеєра, з велетенськими хижими птахами з цементу на кожному розі, вони стенають крильми, виставляють їх уперед, у кожній крилатій тіні ховаючи німецьке обличчя під каптуром... зовні Зал біло-золотий —

точнісінько біле золото пелюстки конвалії у сонячному світлі о четвертій годині дня на вершині невисокого, рукотворно сформованого пагорба. І він має властивість, оцей Гарний Зал, своїми привабливими фасадами на тлі шляхетних хмар вселяти завзятість, повертаючи весни, сподівання на любов, танення снігу та криги, академічну недільну урівноваженість, пахощі трав, щойно топтаних або скошених, або перекося перетворених на сіно... але всередині *Gut-Aula* весь блакитний і холодний, як небо над головою, блакитний, немов світлокопія або планетарій. Ніхто всередині не знає, у який бік дивитися. А де воно почнеться — над нами? Он там *унизу*? За нами? *У повітрі перед нами?* і коли нарешті...

Але в одному місці Гімно і Гуталін таки сходяться — у чоловічій вбиральні танцзали «Трояндовий край», звідки Слотроп відбув у туалетну мандрівку, як це зазначено в Архіві Св. Вероніки (якимсь таємничим способом він пережив велике госпітальне всеспалення). А Гімно, його колір — це те, чого боїться біла публіка. Гімно — це присутність смерті, не якоїсь там абстрактно-художньої героїні з косою, але непорушного і вже підгнилого мертвяка у власній теплій *geni* білої людини — доволі інтимне відчуття. Для нього і призначений білий унітаз — чи багато ви бачили коричневих? Аж ніяк, унітази — кольору надгробків, класичних колон у мавзолеях, і біла порцеляна — символ Офіційної Смерті без Запаху, а Гуталін, крем для чищення взуття, так уже сталося, може бути кольору Гімна. Хлопець — чистильник взуття Малкольм — хляпає в туалеті Гуталін на взуття, відпрацьовує кару, накладену білою людиною за свій гріх, бо народився кольору Гімна й Гуталіну. Приємно думати, що одного суботнього вечора, вечора, сповненого лінді-хопу, від якого підлога у «Краю» аж ходором ходить, Малкольм зиркає вгору, ось, відірвав очі від черевиків якогось хлопця з Гарварду і зустрічається поглядом з Джеком Кеннеді (сином Посла), на той час іще старшокурсником. Приємно думати, що тої миті в юного Джека над головою сяяла котрась із Безсмертних Електроламп — і чи припинив Рудий розмахувати шматиною лише на миг такту, на просвіт у муарі, якого вистачило б, щоб Джек роздивився крізь нього, ну, не просто крізь, але просто *наскрізь* нього блиск на черевиках свого однокласника Тайрона Слотропа? Чи були вони на одній прямій — сидячи, навпочіпки, проходячи повз? Зрештою обох — і Джека, і Малкольма — вбили.

Доля Слотропа менш відома, може статися, що для Слотропа Вони вигадали щось інше.

ВИПАДОК У ТУАЛЕТІ ТРАНСВЕСТИТІВ

Невелика мавпа чи орангутанг, тримаючи щось за спиною, непомітно протискається бочком серед ніг у панчохах у сіточку, в білих шкарпетках, підкочених нижче щиколоток, серед дівочих круглих шапочок, запханих за віскозні аквамаринові пояси на таліях. Нарешті він дістається до Слотропа, той нап'яв на себе світлу перуку та довгу, перетягнуту на стегнах тасьмою навхрест сукню, яку Фей Рей одягала для кінопроб у Роберта Армстронга на кораблі (маючи на увазі історію в туалеті «Трояндового краю», Слотроп вибрав цю сукню, можливо, не лишень з притлумленого бажання бути зґвалтованим ну просто неймовірно великою чорною мавпою, але й з атлетичної невинності перед Фей, про яку ніколи не заводив мови, хіба тицяв пальцем і шепотів: «Он, подивіться...»), — з якоїсь чесності, відваги, чистоти перед самою цією сукнею, її величезними рукавами, щоб хай би куди пішов, було видно, де був...).

У першу мить, задовго ще до нашого польоту:
Провал, тиранозавр (кидок з захватом,
Аж щелепи хрустять), змія дзижчить,
Вискакує на твій камінний простір махом,
Чи здатись птеродактлю, чи впасти; ні — наразі...
Як вперше я повисла, ніч єдина з лісом стала,
Я вісіла, чекала з смолоскипом на стіні.
Єдиної Примари уночі чекала,
Що прийде, і молилась, не за Джека я, котрий
Тинявся палубою, ні. Бо думалось мені
Про Денема — лишень про нього, з пістолетом,
А камеру тримав також наготові,
Він розсипав кіношні дотепи, як завше,
Крізь Чорноту Землі, у довбану бобіну
Він ціливсь, так, а чи інакше...
Карл Денем — режисер, мій невмирущий
Карл...
А де найголовніше світло? І репліку хутчіш шепніть...

Ми бачили їх під тисячею імен... «Грета Ердманн» — лиш одне з них, у цих дам тільки й роботи — скулюватися від Жаху... а вдома, після роботи, вони засинають, як і ми, і марять про замах, змови супроти добрих і порядних людей...

Мавпій поплескує Слотропа по сідницях, подає, що приніс, *йааггггхг* це кругла і чорна залізна *бомба* анархіста, ось це що таке, та ще й із *запаленим тнотом*... Мавпій вистрибом дає драла, а Слотроп стоїть у зашкленних і вогких покоях, грим на обличчі потік, переляк в очах чистий, як скляні кульки, а губи надулися, наче бджола вжала, і-що-мені-тепер-з-цим-курва-робити? Він і слова *сказати* не годен, бо ж контакту досі нема, а голос може зрадити... Гніт горить, майже догорає. Слотроп роззирається. Всі рукомийники та пісуари зайняті. Може, загасити гніт під чиєюсь *пуцькою*, у струмені сечі... е-е, але чи це не виглядатиме так, наче я до нього підкочуюсь? Ех, суче ти вухо, іноді шкодую, що такий нерішучий... м-може, якщо вибрати когось *слабшого* за мене... тільки не забувай, що у дрібних з рефлексами все більш ніж добре...

Від нерішучості його рятує дуже високий, огрядний, дещо східний на вигляд трансвестит, чий ідеал, кіношний та особистий, здається, маленька Маргарет О'Браєн^[634]. Азіатові якимсь чином вдається виглядати глибоко замисленим навіть зі своїми кісками, коли він вихоплює у Слотропа бомбу, що шипить, відбігає, кидає у порожній унітаз, а тоді змиває, відтак обертається до Слотропа та інших з почуттям добре виконаного громадського обов'язку, аж раптом...

ТИГИДИМ! лунає страхітливий *вибух*: вода вистрибує здивованими блакитно-зеленими язиками (коли-небудь бачили, як туалет зойкує: «Йой!»?) з усіх унітазів під чорними кришками, труби скручуються і вищать, стіни та підлога здригаються, лускою та запорошеними простирадлами починає опадати тиньк, а щебетливі трансвестити стихають і тягнуться, аби торкнутися когось, хто ближче, наче готуючись цим жестом до Голосу з Гучномовця, який сповіщає:

— Це була натрієва бомба. При контакті з водою натрій вибухає. — Тобто гніт був лише фальшивкою, ах ти ж невмивана тварюко... — Ви бачили, хто кинув її в унітаз, це небезпечний маніяк, хапайте його — і отримаєте велику винагороду. Гардероб Норми Ширер^[635] порівняно з вашим *видаватиметься* баком для непотребу в підвалі «Гімбелз^[636]».

Тож усі накидаються на бідолашного шанувальника Маргарет О'Браєн, той пручається, а Слотроп, якому, власне, судилося приниження і (тепер, коли з великим запізненням поліція нарешті прибуває) сексуальна наруга та знущання (знімаю капелюха, Татку!), непомітно вислизає і, наближаючись до виходу, розпускає зав'язки атласної сукні, неохоче стягує з намащеної бріюліном голови блискучу перуку невинності...

ВЕСЕЛА ХВИЛЬКА ІЗ ТАКЕСІ Й ІСІДЗО, КУМЕДНИМИ КАМІКАДЗЕ

Такесі високий і товстий (але не заплітає волосся, як Маргарет О'Браєн), Ісідзо невисокий і кощавий. Такесі літає на «Зеро», а Ісідзо на «Ока^[637]», що є, по суті, довгою бомбою з кабіною для Ісідзо, ракетним двигуном, вкороченими крилами і кількома елеронами позаду. Такесі проходів у школу камікадзе на Формозі лише два тижні, а Ісідзо довелося навчатись у школі «Ока» в Токіо шість місяців. Ці двоє різняться, як арахісове масло і желе — тільки не питайте, хто з них що.

Вони — єдині камікадзе на цій повітряній базі, досить таки віддаленій і розташованій на острові, який тепер майже нікого не цікавить. Бої точаться за Лейте... потім переходять на Іводзиму, рухаються до Окінави — завжди надто далеко, жодних шансів долетіти туди звідси. Але у камікадзе — наказ, а також заслання. Розваг обмаль, хіба тинятися по пляжах і шукати здохлих *Cypridinae*: це схожі на картоплину триокі ракоподібні з контактними вусиками на кінці. Висушені й розтерті на порошок *Cypridinae* — чудове джерело світла. Щоб ця гидота світилася у темряві, достатньо полити її водою. Світло блакитне, химерних відтінків блакитного, буває трохи зеленкуватим, часом індиго — дивовижно холодна нічна синява. Безмісячними або хмарними ночами Такесі й Ісідзо роздягаються і поливають один одного світлом з *Cypridinae*, бігають під пальмами голяка і регочуть.

Щоранку і часом вечорами Пришелепуваті Вітрогони-Самогубці чалапають до радарного посту під стріхою з пальмового листя, щоб подивитися, чи нема яких американських цілей, вартих смертельного піке, десь у межах дальності польоту, але щоразу те саме — посеред кімнати з передавачами Старий Кеносьо, схиблений оператор радара,

постійно варить sake у дистиляторі, який приєднав до трубки магнетрона у свій японо-мать-спосіб, що суперечить усій західній науці, тож щоразу, як приходять хлопці, старий п'яниця починає квоктати: «Сьогодні не вмилаємо! Сьогодні не вмилаємо! Пелеплошую!» і тицяє пальцем у порожні індикатори кругового огляду, де зелені радіуси безшелесно проходять коло за колом, тягнучи за собою павутиння зеленого шампуню, надходять дані про поверхню на стільки миль, що й не долетиш, і фатальну мандалу, від якої серця вискакуватимуть з грудей, зеленої цятки авіаносця, восьмиразово повтореної колом рисок-есмінців... — нічогісінько. І щоранку те саме — лише випадкові білі баранці та старий істерик Кеносьо, який на підлозі вже давиться язиком і слиною — у нього напад, нетерпляче очікуваний щоденний гість, і щоразу судоми ніби намагаються переплюнути попередні або, щонайменше, додати якийсь виверт — він то крутне сальто назад, то гризне туфлі, блакитно-жовті лаковані туфлі Такесі, або зімпровізує хайку:

Милий — у вулкан!
Десять футів завглибшки,
А той уже згас...

тож обидва пілоти кривляються, гигочуть і стрибають по кімнаті, намагаючись уникнути копняків сивого оператора — *що?* Вам не сподобалася хайку? Недостатньо *неземне?* Геть не японське? Скидається на *голлівудське гімно?* Ну, капітане, — так, ви, капітан морської піхоти Есберг з Пасадени, — *ви* щойно мали Таємниче Видіння! (судомні ковтки повітря і вибух продромальних оплесків) і тому *ви* — наш *Параноїк... Дня!* (оркестр лабає «Защепни своє пальто» або якусь іншу доречну бадьору параноїдальну музичку, а конференсьє, блискаючи обличчям і граючи жовнами, буквально ривком ставить на ноги і тягне у прохід між рядами здивованого учасника змагання). Так, це *таки* кіно! Чергова телекомедія ситуацій з часів Другої світової війни, і ви маєте нагоду дізнатися, *що* це *насправді* таке, тому що *ви* — *виграли* (барабанний бій, судомні ковтки повітря, знову оплески та свист) оплачену подорож в один кінець на *одну особу*, до локації зйомок фільму, на екзотичний Блюнь-Плюнь-

Острів! (оркестрова секція укулеле заходжується бренькати репризу пісеньки «Ласкаво просимо, біла людино», яку останнього разу ми чули у Лондоні на адресу Ѓози Рожавьольдї) на гігантському «Constellation» авіакомпанії «TWA^[638]!»! Всенькі ночі відганятимете комарів-вампірів від *своєї горлянки!* Наосліп блукатимете у потоках тропічних злив! Вибиратимете щуряче лайно з питної води для рядового та сержантського складу! Але не тільки нічні пустощі та захват чекають на вас, капітане, позаяк щодня підйом рівно о п'ятій ранку — ви познайомитесь із «Зеро» для камікадзе, на якому і полетите! Перевірятимуть вашу обізнаність буквально щодо кожного *важеля*, переконаються, що ви добре знаєте, *як саме* бомба знімається із запобіжника! І-хі-хи-ха, *безперечно*, ви спробуєте не плутатися під ногами у цих двох *Пришелепуватих Япошок*, Такесі та Ісідзо! коли вони вирушають за своїми карколомними щотижневими пригодами, наче не помічаючи вашої присутності та відверто лиховісних наслідків вашої діяльності...

ВУЛИЦІ

Після ночі, коли місяць яскравішав і темнішав наче сам по собі, настільки рухливим і пливким був туман, настільки непомітним, ізоляційні стрічки обвисають у вранішній мряці. Тепер, коли повіває вітер, чорні й старі, геть зношені дроти, що деренчать, як гримучі змії, розсипають жовті іскри під сірим, немов капелюх, небом. У денному світлі зелені скляні ізолятори стають каламутними і сліпими. Дерев'яні стовпи перехнябилися і пахнуть старістю, тридцятирічною деревиною. Вгорі гудять смолисті трансформатори, скидається на те, що день буде напруженим. Недалечко виринають з імли тополі.

Схоже на Земловерштрассе у Штральзунді. Так само спустошеними виглядають вікна: нутрощі всіх кімнат ніби випатрали до чорного. Може, з'явилася якась нова бомба, що знищує споруди *ізсередины...* ні... це було у Грайфсвальді. За мокрими коліями — стріли підйомників, надбудови, приладдя, сморід каналу... Гафенштрассе у Грайфсвальді, на спину впала холодна тінь масивної церкви. А чи то не Петрові Ворота застигли цегляною аркою, нависли над провулком... а може, Злютерштрассе у старій частині Ростока... або Вандферберштрассе у Люнебурзі зі шківими високо на цегляних

фронтах, ажурними флюгерами на самісіньких верхівках... чого він узагалі дивився *догори*? Догори з котроїсь із двадцяти північних вулиць, якось уранці, в тумані. Далі на північ усе стає пласкішим. Посеред вулички — канава, там збирається дощова вода. Бруківка викладена рівніше, і сигарет дедалі менше, менше. У гарнізонних капличках відлунює спів шпаків. Потрапити у містечко північної Зони — це як туманного дня зайти з моря в чужу бухту.

Утім, на кожній такій вуличці обов'язково залишається слід людини, Землі. Хай би що з нею робили, хай би для чого використовували...

Були такі люди, що звалися «армійськими капеланами». У деяких із цих будівель вони проповідували. Були солдати — нині вже мертві, — які стояли чи сиділи і слухали. Трималися за все, за що можна було триматися. Потім ішли, і дехто гинув, уже не вертався до гарнізонної каплички. Священники, що служили при війську, підводилися і говорили з людьми, що йшли на смерть, про Бога, смерть і ніщо, про спокуту і спасіння. І таке справді було. Вважалося звичайним явищем.

Навіть на призначеній для цього вулиці трапляється одне кольорове надвечір'я (барви дьогтю, неймовірно помаранчево-бурого, наскрізь прозорого) або один дощовий день, що розпогодиться надвечір, у дворі сиротлива мальва хилиться на вітрі, відсвіжена дощовими краплями, настільки масними, що й пожувати можна... одне обличчя біля довгої стіни з піщанику, а по інший бік шорхають копитами приречені коні, коли рвучко повертала голову, частина волосся поринала у блакитні тіні, — автобус облич прямує у пільму, всі сплять на тихій площі, крім водія, *Ortsschutz*^[639] на варті в якомусь рудому, офіційному на вигляд однострої, старий маузер на ремені, думками не біля ворога, десь там у мочарах чи в пільмі, а вдома, у ліжку, гуляє зі своїм цивільним товаришем, який не на чергуванні, якому не спиться, під деревами, обліпленими дорожньою пилюкою та ніччю, у їхній тіні на тротуарах грає на гармоніці... минає вервечка облич в автобусі, позеленілих, як у потопельників, невиспаних, спраглих за куривом, наляканих — не завтрашнім днем, наразі ні, але затримкою в нічному переїзді, так легко все втратити, і якого це завдасть болю...

Принаймні одна мить переїзду, одна мить, яку так боляче втратити, знайдеться на кожній вулиці, що байдуже посіріла через торгівлю,

війни, пригнічення... віднайти її, навчитися плекати втрачене — хіба ми не зможемо віднайти шлях назад?

На одній з таких вулиць у вранішньому тумані до двох слизьких каменюк бруківки прилип клопоть газети із заголовком великими літерами, а під ним факсиміле велетенської білої пуцьки, що звисає з неба, простісінько з білих лобкових заростів. Зверху літери

МБА СКИН
ІРОСІ

з логотипом якоїсь окупаційної газети, усміхнена гламурна дівуля верхи на танковій гарматі, на сталюму пенісі з поораною пазами гадючою головою, гусениці у трикутнику 3-ї Бронетанкової на светрі випинаються на цицьках. Біле зображення має ту саму логіку, самовдоволене «егей-а-глянь-но-на-мене», як і Хрест. Це не тільки несподіваний білий дітородний наступ з небес — це, здається, ще й Дерево...

Слотроп сидить на бордюрі, дивиться на знімок, на літери, на дівчину зі сталеву пуцькою, що махає «привіт хлопці», а тумани вибілюють ранок, постаті з візками, або з собаками, або з велосипедами рухаються неподалік брунатно-сірими силуетами, засапані, коротко вітаються розплющеними в тумані голосами, минають. Він не пригадує, щоб сидів на бордюрі так довго і дивився на знімок. Але так було.

Тої миті, коли це сталося, на сході піднімалася бліда Діва, голова, плечі, груди, на 17° 36' до її непорочності на обрії. Кілька приречених японців знали про неї як про якесь західне божество. Вона висіла у небі на сході, дивилася на місто, приречене от-от стати офірою. Сонце було в сузір'ї Лева. Вогонь вибухнув з ревом у всій своїй величі...

ПРИСЛУХАЮЧИСЬ ДО УНІТАЗА

Ідея в тому, що Вони прийдуть і для початку перекриють воду. Потайна живність, що мешкає біля лічильника, заціпеніє від потужного вторгнення світла згори... а тоді к бісу повтікає — де глибше, темніше, вологіше. Брак води паралізує роботу туалету: коли залишається тільки один бачок, не надто позвільняєшся чи від наркоти, чи від гімна, чи й документів. Вони раз — і зупинили притік/витік

води, і ти у пастці Їхнього кадру з усіма своїми відходами, а вони накопичуються, срака надимається у їхній Мувіолі^[640], чекає на їхній редакторський ніж. Надто пізно тобі нагадали, наскільки ти залежний від Них, від їхнього нехтування, якщо не доброї волі. Їхнє нехтування — твоя свобода, але коли Вони з'являються, це наче Аполлон на доброчинному концерті бренькає на лірі

ЦОНГГ

Усе ціпеніє. У повітрі висне солодкавий, нудотний акорд... тобі ним не насолодитися. Якщо спробуєш гамбіт «Ви вже закінчили, шефе?», почувеш у відповідь: «Власне кажучи, ні... аж ніяк, недороблений ти паскудний шмаркачу, і *наполовину не закінчив*, принаймні, з тобою...»

Тому в пригоді стає надтріснутий клапан, який помалу пропускає в унітаз воду, а коли її *перекриють*, завжди матимеш у запасі кілька хвилин. І це не якась там звичайна параноя, не очікування стуку у двері чи телефонного дзвінка: ні, щоб сидіти й чекати, коли шум стихне, потрібне особливе психічне захворювання. Але...

Уяви ретельно продуману наукову брехню: звук у космосі не поширюється. Але припустімо, що *поширюється*. Припустімо, що Вони не хочуть, щоб ми знали: в космосі є середовище, знане колись як «етер», і воно здатне передавати звук до будь-якої точки на Землі — такий от Звукопередавальний Етер. Сонце реве мільйони років, страшенне ревіння топки на 93 мільйони миль, настільки довершено стало, що покоління людей народжувалися б і помирали в ньому, навіть не чуючи. Якщо він незмінний, то як його почувеш?

Але час від часу ночами у якомусь місці на темній півкулі (з огляду на завихрення у Звукопередавальному Етері) виникає крихітна оаза беззвучності. Впродовж кількох секунд у якомусь певному місці майже щоночі десь у Світі вимикається потік звукової енергії Ззовні. Ревіння сонця *стихає*. На якийсь короткий час точка звукової тіні може завмерти за тисячу футів над пустелею, між поверхами у порожній офісній будівлі або ж навколо когось у заводській їдальні, яку щоночі о третій годині миють водою зі шланга... все в білих кахлях, стільці та столи надійно примоцовані до підлоги, їжа накрита твердими ковпаками з прозорого пластику... і незабаром за дверима — рррннн! дзеньк, шерх, рип, відкривається клапан, ох так, ах так, це Люди Із Шлангами, Щоб Вимити Їдальню...

І цієї миті геть несподівано Звукова Тінь торкається тебе кінчиком пера, огортає сонячною тишею, скажімо, від 2:36:18 до 2:36:24 за Центральним Воєнним Часом, якщо ти, певна річ, не в Данганноні (Вірджинія), Брістолі (Теннессі), Ешвілі чи Франкліні (Північна Кароліна), Апалачиколі (Флорида) або, скажімо, в Мердо-Маккензі (Південна Дакота), Філіпсберзі (Канзас), Стоктоні, Еллісі чи Плейнвіллі (теж Канзас), — так, скидається на список загиблих на війні, правда? який читають десь у прерії, барви литва довгими жолобами стікають у небо, червоне і пурпур, темніє натовп цивільних, виструнчених, майже торкаються одне одного, ніби стебла пшениці, а при мікрофоні дідуган у чорному зачитує назви полеглих на війні міст: Дангеннон... Бристоль... Мердо-Маккензі... вітер твоїх-алебастрових-міст задуває назад сиве волосся, виліплює з нього лев'ячий німб, плямисте й пористе старе обличчя відшліфоване вітром, аж руде від світла, простосерді кутики повік один за одним опускаються, відлунюючи ковадлом прерії, розкручуються назви міст смерті, і зараз, звісно, пролунає Бляйхерьоде або Блікеро...

Ну, ти вже дурниці *мелеш*, герою, — це ж бо міста, розташовані на межі *Часових Поясів*, та й по всьому. Ха, ха! Я заскочив *тебе*, коли ти саме тримав руки в трусах! Ану покажи *всім*, що ти там робив, або пензлюй звідси, нам таких не треба. Нема нічого огиднішого за сентиментального сюрреаліста.

— Отже, перелічені нами східні міста живуть за Східним Воєнним Часом. Всі інші міста на межі поясів — за Центральним. Західні міста, щойно названі, — за Центральним часом, а решта міст вже на *тій* межі поясів — за Гірським...

І це все, що чує наш Сентиментальний Сюрреаліст, звідти вшиваючись. От і добре. Він більше захоплений — або «хворобливо одержимий», якщо вам так більше подобається, — миттю сонячної тиші у кахляній білизні брудної їдальні. Здається, він туди вже навідувався (Кеноша, штат Вісконсин?), але якого милого — вже й не пригадає. Вони його називали «Кеноша-хлопчак», але це може бути й апокрифом. Тепер він пригадує ще лиш одну кімнату, в якій побував, — двоколірну, на два чіткі кольори: всі лампи, меблі, порт'єри, стіни, стеля, килим, радіо, навіть книжкові суперобкладинки на полицях — *усе* було або (1) Темно-Аквамаринове, як Дешеві Парфуми, або (2) Кремово-Шоколадне, Як Черевики В Агентів ФБР.

Може, в Кеноші, а може, й ні. Якщо постаріється, то за хвилину пригадає, як опинився в облицьованій білими кахлями кімнаті за пів години до шлангового прибирання. Він сидить біля напівпорожньої філіжанки, у каві багато цукру і вершків, а під блюдечком, куди не дотягуються його пальці, крихти ананасової булочки. Щоб їх дістати, доведеться рано чи пізно таки посунути блюдце. Він вичікує. Але нема ніякого рано і ніякого пізно, бо

на нього падає звукова тінь,

огортає стіл, невидимими довгими полотнищами вихорів, що принесли її сюди, шугає закрутами Етерної Булочки, її чути тільки завдяки випадковим уривкам звукового дрантя, яке могло заплутатись у вихорах, голоси здалеку, аж з моря, *наше розташування два сім градусів дві шість мінуси північної*, жінка репетує якоюсь пронизливою мовою, океанські хвилі у штормових вітрах, голос декламує японською

Гі ва Рі ні катадзу

Рі ва Го ні катадзу

Го ва Кен ні катадзу

Кен ва Тен ні катадзу,

що є гаслом частин камікадзе, підрозділу «Ока», й означає:

Неправедність не здолає Засади,
Засади не здолають Закону,
Закон не здолає Потуги,
Потуга не здолає Неба.

Гі, Рі, Го, Кен, Тен, лопочучи японською, вшиваються на довгому сонячному завихренні, Хлопчак Кеноша лишається за прикрученим до підлоги столом, де урвалося ревіння сонця. Вперше він чує могутню ріку своєї крові, титанічне калатання власного серця.

Виходь під світло лампочки, посидь із ним, з прийшлим, за одним столиком. Настає час миття зі шлангів. Спробуй і собі прослизнути у тінь. Навіть часткове затемнення — ліпше, ніж ніколи не дізнатися,

ліпше, аніж решту життя плазувати під великим небесним Вакуумом, якого тебе навчили, під сонцем, чиєї тиші тобі ніколи не почути.

А коли нема ніякого Вакууму? А раптом Вони, навіть якщо він і є, використовують його проти тебе? А що, коли Їм вигідно проповідувати про острів життя з порожнечою навколо? Навіть не про Землю у просторі, а про твоє власне життя у часі? А що, коли у *їхніх інтересах*, щоб ти в це повірив?

— Якийсь час він нам не набридатиме, — кажуть Вони одне одному. — Я підсадив його на Темне Мрію. — Вони разом випивають, колються дуже-дуже синтетичним наркотиком підшкірно або внутрішньовенно, пускають неймовірні електронні форми хвиль простісінько Собі у черепи — прямо у стовбурову ділянку, грайливо ляскають одне одного по пиці навідліг, з розгону, регочуть з роззявленими пащами, у їхніх нестаріючих очах — *ти ж усе розумієш...* Вони говорять про те, як візьмуть такого-то-і-такого-то й «підсадять на Мріяння». Вони так само кажуть і одне про одного, зі стерильною лагідністю, коли поширюють погані новини на щорічних Глумах, коли нескінченні ігри розуму заскакують колег зненацька: «Ну що, підсадили *його* на Мрію». *Ти ж бо все розумієш?*

ДОТЕПНА ВІДПОВІДЬ

Ісідзо виходить із хатинки, бачить, як Такесі купається у бочці під пальмовим листям і гугняво співає «Ду-ду-ду, ду-ду», мотивчик для кото, — Ісідзо кричить мчить назад вискакує з японським кулеметом «гочкісс», модель 92, і заходить його встановлювати, бурчить і витріщається а-ля джіу-джицу. Вже майже вставив стрічку з набоями, готовий зрешетити Такесі у бочці, аж тут

ТАКЕСІ: Ану стривай, стривай! До чого все це?

ІСІДЗО: Ого, це *ти*! А я було подумав, що то генерал МакАртур у своїй... шлюпці!

Цікава зброя цей «гочкісс». Постачається у багато країн і вписується в етнічність, хоч би куди потрапив. Американські «гочкісси» — це зброя, що косила беззбройних індіанців біля Вундед-Ні. З другого боку, жваві 8-міліметрові французькі «гочкісси», коли стріляють, починають го-го-го-гокати, так собі у ніс, дуже галантно, наче кінозірки. Якщо говорити про нашого кузена Джона Булля, то

чимало важких британських «гочкіссів» після Першої світової були або перепродані у приватному порядку, або ж пішли на переплавку. Ось ці розплавлені кулемети почали час від часу з'являтися у найдивніших місцях. Один з них бачив Пірат Прентіс 1936-го під час подорожі зі Скорпією Моссмун у Челсі, в домі Джеймса Джелло, тодішнього короля богемських блазнів — маленького короля з гілки, схильної до вроджених хвороб, спадкової недоумкуватості, специфічних сексуальних розладів, що постають перед громадськістю у найприкріші моменти (одного омитого дощем, бритвово-чистого ранку голий пеніс звисав зі смітцевого бака в одному з промислових закутків, який от-от мав заповнити натовп розлючених робітників у здоровецьких кепках з гудзиками, з трифутковими гайковими ключами, ломиками Келлі, ланцюгами, аж тут голозадий спадкоємець престолу Порфірію з велетенським німбом алюмінієвих завитків стружки на голові, рот підведений чорним мастилом, ніжні сідниці побрижились через холодні помії зі сталевими і дуже жалючими скалками, його очі палкі й чорні, як губи, тільки ж лишенько, а це що таке, як незручно, вони завертають за ріг, він уже відчуває запах юрби, хоча юрба, зі свого боку, не впевнена щодо Порфірію — тож марш у деякому сум'ятті пригальмовує, коли недореволюціонери починають сперечатися: примара — якась дурня для відвернення уваги, вигадана Менеджментом, а чи справжній Декадентський Аристократ, за якого можна отримати викуп, і якщо так, то скільки... а тим часом на дахи з цегляних і рифлених залізних дверей уже виходять брунатні урядові війська, оснащені британськими «гочкіссами» — яких *не* розплавляли, а продали оптом торговцям кулеметами і кільком дрібним урядам по всьому світу). Можливо, як пам'ять про принца-наступника Порфірію і про день тої бійні Джеймс Джелло і зберігав розплавлений «гочкісс» у своїх апартаментах, а може, це був просто ще один вибрик шановного Джеймса, ви ж бо знаєте, *який* він...

ВІДВЕРТО, ПО-ЧОЛОВІЧОМУ

— Синку, я собі тут думаю про цей ваш, е-е, «штопор», який ви собі, дітки, робите. Це ви ширяєтесь у голову електрикою, хе-хе?

— *Хвилями*, татуню. Не чистою *електрикою*. То для лохів!

— Так, е-е, хвилями. «Вмикаєте хвилі», правильно? хе-хе. Е-е, скажи синку, як це? Ти, може, знаєш, я змалку любив собі кайфонути, та-а...

— Ой, татку, хай тобі добре буде. На кайф од *ширки* воно геть не схоже!

— Бувало, що ми весело проводили «канікули», так тоді це називалося, і заводили вони нас, правду кажучи, у доволі «химерні» місця...

— Але ви завжди поверталися, так?

— Що?

— Ну, вважалося, що, коли повернетесь, то все буде так, як було, ну, таким самим, точнісінько таким самим, правильно?

— Ну, ха-ха, думаю, тому це й називалося *канікулами*, синку! Бо завжди повертаєшся до старої Реаландії, хіба не?

— Ну, це *ви* завжди *поверталися*.

— Послухай, Тайроне, ти просто не знаєш, наскільки те гімно небезпечно. Ти підключаєшся, йдеш собі кудись далеко і більше не повертаєшся? Так?

— Ха! Було б непогано! А як ти думаєш, про що мріє кожен електроман? Ех ти, стара ковінко! Та-а ще ж хто каже, що це мрія, та? М-може, *вона таки існує*. Може, таки є Машина, і вона нас таки забере, забере повністю, засмокче через електроди в черепі у Машину, і там ми будемо жити вічно — з іншими душами, які туди позалазили. Та-а ще ж *вона* сама вирішує, кого і коли засмоктувати. *Тобі* наркота не подарує безсмертя. *Ти* щоразу повертався у смертний шмат смердючого *м'яса*! Але *Ми* можемо жити вічно у свіжому, чесному, очищеному Електросвіті...

— Курва, ось що я отримав, подвійну Діву^[641] замість сина...

ДЕЯКІ ВЛАСТИВОСТІ «ІМІРОЛЕХ G»

«Іміролех G» — перший по-справжньому *еректильний* пластик. За наявності відповідних подразників ланцюги утворюють перехресні зв'язки, що зміцнюють молекулу і збільшують міжмолекулярне притягання, тому цей Дивовижний Полімер виходить далеко за межі відомих фазових діаграм, від м'якої гумової аморфності до дивовижної, досконалої мозаїчності, жорсткості, блискучої прозорості,

високої стійкості до температур, погодних умов, вакууму, струсів будь-якого виду (повільно мерехтить у Порожнечі. Срібло і чорнота. Викривлені відображення зірок пропливають наскрізь, всією довжиною, колами, меридіанами, точними, як меридіани акупунктури. Що таке зорі, як не точки на тілі Господньому, куди ми встромляємо цілющі голки жаху та жадань наших? Тіні кісток і судин істоти — враженої, зраненої, опроміненої до білизни — зливаються з її власного тінню. *Так само* переплетена з кістками й судинами, її власна форма визначається тим, як відбувається Ерекція пластику — де швидко, а де повільно, де болісно, а де прохолодно і слизько... чи обмінюються ділянки властивостями жорсткості та блискучості, чи дозволяється деяким ділянкам пропливати над поверхнею, щоб перехід став виявом ніжності, де влаштувати несподівані переривання — удари, посмикування — між цими пестливими митями).

Вочевидь, подразники мають бути електронними. Вибір сигналів для пластикової поверхні досить обмежений:

1) тонка матриця дротів, яка створює відносно замкнуту координатну систему над Іміполектичною Поверхнею і за допомогою котрої можна надсилати еректильні та інші команди на конкретну ділянку, скажімо, площею близько $1/2 \text{ см}^2$;

2) променева система сканування — або кілька систем — аналогічна до широковідомого електронного відеопотоку, що регулюється модуляторами та відбивачами, розташованими у потрібному порядку на Поверхні (або навіть під горішнім шаром іміполексу, на межі Того, що є нижче: з Тим, що було вставлено в «Іміроlex G», або з Тим, що, по суті, *відросло собі оболонку з іміполексу G*, залежно від того, до якого виду ересі ви схильні. Не аналізуватимемо Першочергову Проблему, а саме: все, що зісподу під пластиковою плівкою, тією чи іншою мірою належить до Зони Невизначеності, та все ж для дослідників-початківців, які мають схильність до *Schwärmerei*, таки наголосимо, що подібні терміни на позначення Субіміполексичності, як то «Ядро» або «Центр Внутрішньої Енергії», мають поза теоретизуванням не більше реального ґрунту, ніж «Надзвукова Зона» або «Центр тяжіння» в інших галузях Науки);

3) або ж проекція на Поверхню електронного «зображення», схожого на кінофільм. Для цього потрібно щонайменше три проектори,

а скоріш за все — більше. Точна їхня кількість криється у невизначеності іншого порядку: у так званому Співвідношенні Невизначеності Отиюмбу («Можливий функціональний розлад γ_R , що є наслідком фізичної модифікації $\varphi_R(x,y,z)$ прямо пропорціональної потужності p субіміполексичного розладу γ_R , де p — не обов'язково ціле число і визначається емпірично»), у якому індекс R позначає *Rakete*, а B — *Blicero*.

□□□□□□

Тим часом Чичерін вирішив, що остогидлий нагляд за аргентинськими анархістами треба припиняти. Головний його біль, він же — Ніколай Ріпов із Наркомату Розвідки, вже прибув до міста і зараз десь поруч. Вірний Джабаєв, чимось роздратований, а може, наляканий, подався за журавлинові мочарі на п'яні гульки із двома тутешніми халамидниками й уже навряд чи повернеться. Кажуть, він тиняється по Зоні, хизуючись у краденому однострої американського Спецуправління, вдає Френка Сінатру. З'являється у місті, знаходить генделик, починає мугикати на тротуарі, і незабаром збирається натовп малолітніх богинь по \$65 — варті кожного пенні! — вони впадають в екстаз і складаються у копиці шнурів і плетива, складок віскози і різдвяних орнаментів. Усе як слід. Дуже помічне, якщо хочеться халявного вина, багато вина. Хоч би де опинилося «П'яне Тріо», второваними провінційними вуличками з гуркотом котять каравани *Fuder und Fass*^[642]. Нікому навіть на думку не спадає запитати, що тут може робити Френк Сінатра, та й ще з двома п'яницями, ніхто й на хвилю не засумнівається, що це і є Сінатра — двох інших пияків міські гаволови мають за комічний дует.

Поки лицарі стогнуть у кайданах ночі, зброєносці виспівують. Жахливий клопіт із Граалем їх не обходить, пісня — їхній рятівний плащ.

Чичерін розуміє, що лишився зовсім один, і хай би хто його шукав, знайде його самого.

Розуміє, що має рухатись, але не має куди йти. Тепер, уже запізно, його наздоганяє спогад про Вімпе, колись *V-Mann* з «IG Farben». Крутиться в голові, ніяк не відчепиться. Чичерін сподівався, що, можливо, знайде собаку. Собаку було б найліпше — це бездоганна

відданість, за нею день у день, до самого кінця, можна звіряти і свою. Непогано було б собаку. Та й альбатрос згодився б незгірше, аби без прокляття — приємні спогади.

Саме молодий Чичерін завів мову про політичні наркотики, про опій для народу.

Вімпе у відповідь усміхнувся. Давня, предковична усмішка, здатна остудити навіть живе полум'я земного ядра.

— А марксистська діалектика? *Не* опій, га?

— Антidot.

— Ні. — Може, так, а може, інак. Може, торговець наркотиками знає все, що станеться з Чичерінім, але вважає, що толку з того катма, а може, через миттєву примху, і розповідь усе дурневі.

— Засаднича проблема, — пояснює він, — у тому, щоб змусити інших людей за тебе вмирати. А за що людина готова віддати життя? В цьому релігія має багатовікову перевагу, релігія — це завжди про смерть. Діяла не як опій, а радше як методика — змушувала людей гинути за конкретний набір вірувань про смерть. Збочення, *natürlich*, але хто ви такий, аби судити? Гарне було відро, поки воду носило, але коли стало неможливо вмирати за смерть, з'явилася світська версія — ваша. Вмерти, щоб допомогти Історії набути наперед визначених обрисів. Умерти, знаючи, що твій вчинок бодай трохи наблизить щасливий кінець. Революційне самогубство, чудово. Але послухайте: якщо історичні зміни *таки* невідворотні, то чому б не *не* вмирати? Скажіть, Вацлаве? Якщо все і так станеться, яка тоді різниця?

— Але вам не довелося робити вибору.

— Якби довелося, то будьте певні...

— Ви не знаєте, аж поки не настане час, Вімпе. Ви не можете сказати.

— Виглядає не надто діалектично.

— Я не знаю, що це таке.

— Отже, аж до самісінької хвилини рішення, — Вімпе зацікавлений, але обережний, — людина може бути цілком чистою...

— Та будь-якою може бути. *Мені* начхати. Але вона справжня тільки тоді, *коли* ухвалює рішення. Проміжки між рішеннями значення не мають.

— Справжня, з погляду марксиста.

— Справжня з власного погляду.

Вімпе сумнівається.

— Я там був. А ви ні.

Т-с-с, т-с-с. Шприц, голка 26. У незатишному готельному номері холоне кров. Домагатися свого, не поступитися у суперечці означає стати суперниками, ловити одне одного за язик — їм обом цього не хочеться. А теофосфат онейрину — один із способів розв'язання проблеми. (Чичерін: «Ви мали на увазі *тіо*-фосфат?» — *це вказало б на наявність сірки...* Вімпе: «Я мав на увазі саме *тео*-фосфат, Вацлаве», — *вказує на Наявність Бога.*) Включують: Вімпе нервово поглядає на водогінний кран, згадує Чайковського, сальмонелу, насвистує попури мелодій з «Патетичної», а Чичерін не зводить погляду з голки, її німецької точності, досконалої сталеві текстури. Незабаром він дізнається про мережу пунктів першої допомоги і польових шпиталів, наживе повоєнну ностальгію по шпиталях мирного часу — військові хірурги та дантисти до скону кріпитимуть і вганятимуть патентовану сталь у його стражденну плоть, вилучатимуть зайвину, додану з лихими намірами, за допомогою електромагнітного приладу, купленого між війнами у Шумана з Дюссельдорфа, з електролампочкою та регульованим відбивачем, двовісними стопорними руків'ями та повним набором незвичних форм *Polschuhen*^[643] — залізччя для формування магнітного поля... але тоді в Росії, тої ночі з Вімпе, він скуштував цього вперше — то була його ініціація у тілесність сталі... її неможливо відділити від теофосфату, відділити судини зі сталі від богопротивного кайфу...

П'ятнадцять хвилин обоє з лементом гасають у номері, похитуються і кружляють, шикуються на діагоналях кімнат. У знаменитій молекулі Ласло Джемфа є викрутас — так звана «сингулярність Пьоклера» у неповноцінному індольному кільці, щодо котрого онейриністи — і науковці, і практики — незабаром дійшли згоди: саме він у цьому наркотику відповідає за виникнення унікальних галюцинацій. Не лиш аудіовізуальних, такою самою мірою вони зачіпають геть усі відчуття. І повторюються. Певні мотиви, «ворожильні архетипи» (як називав їх Джолліфокс із Кембриджської школи), виникають у свідомості деяких осіб знову і знову, і то з узгодженістю, достеменно продемонстрованою у лабораторії (див. Вобб і Гуйтон, «Розподіл ворожильних архетипів серед студентів університетів із середнього класу», «Журн. онейр. психофарм.», XXIII,

с. 406–453). Через аналогії з потойбічним життям феномен таких рецидивів мовою фахівців отримав назву «нав'язливих примар». Інші види галюцинацій зазвичай просто плинуть, вони поєднані глибинними зв'язками, недоступними для пересічного кайфолова, онейриновим же «нав'язливим примарам» притаманна чітка зв'язна розповідність, настільки ж виразна, як, скажімо, у середньостатистичній статті «Рідерз Дайджест». Часто вони настільки буденні, настільки загальноприйнятні — Джіах називає їх «найnudнішими галюцинаціями, відомими у психофармакології», — що їх визнають «нав'язливо-примарними» тільки з огляду на радикальні, хоча й правдоподібні порушення ймовірності: присутність мертвих; подорожі тим самим маршрутом і видом транспорту, коли людина, вирушивши другою, прибуває першою; надрукована, але нечитабельна незалежно від освітлення діаграма... Розпізнавши нав'язливу примару, суб'єкт одразу вступає у «другу фазу», яка, попри розмаїття інтенсивності у різних суб'єктів, завжди залишається неприємною: часто виникає потреба у заспокоєнні седативними препаратами (0,6 мг атропіну підшкір.), хоча онейрин класифікують як депресант ЦНС.

У параної, яку часто фіксують під впливом наркотиків, нема чогось надто прикметного. Як і решта різновидів параної, вона є лише проявом, переднім краєм усвідомлення того, що *все взаємопов'язане*, геть усе у Творінні, вторинне осяяння — ще не сліпуче Єдине, але принаймні взаємопов'язане і, можливо, є входом Усередину для таких, як Чичерін, для тих, кого утримують на краю...

НАВ'ЯЗЛИВА ПРИМАРА ЧИЧЕРІНА

Ніколай Ріпов, той самий чоловік чи ні, але прибуває він, як має перебувати Ріпов: поважно і невідворотно. Хоче поговорити, просто поговорити. Але якимсь чином, поки вони говорять і заглиблюються у внутрішню плутанину словесних коридорів, йому раз у раз вдається спровокувати Чичеріна на еретичні висловлювання, на самоосуд.

— Я приїхав, щоб допомогти вам відновити ясність погляду. Якщо маєте сумніви, мусимо їх розвіяти — чесно, відверто, по-чоловічому. Жодних репресалій. Хай йому біс, невже ви гадаєте, що у мене не бувало сумнівів? Навіть *Сталін* сумнівався. Як усі ми.

— Та все гаразд. Нічого такого, з чим би я не впорався.

— Якось *не дуже* це вам вдається, інакше б я не приїхав. Гадаєте, вони не *знають*, коли хтось важливий для них потрапляє у халепу?

Чичеріну не хочеться питати. Він опирається бажанню, напружуючи груди. У лівій руці тріпоче біль кардіоневрозу, але він питає, відчуває, як збивається дихання:

— Я мав загинути?

— Коли, Вацлаве?

— На війні.

— Та ну, Вацлаве.

— Ви ж хотіли почути, що мене турбує.

— Невже ви не розумієте, як вони це сприймуть? Розповідайте. Ми втратили двадцять мільйонів душ, Вацлаве, подібні звинувачення не висувають просто так. Вони вимагатимуть документи, для вас це може скінчитися дуже погано...

— Та я нікого не звинувачую... будь ласка, не треба... просто хочу знати, чи повинен я за них померти...

— Ніхто на хоче вашої смерті. — Заспокійливо. — Звідки такі думки?

І так цей терплячий посланець витискає з нього геть усе: скигління, розпач, багатослів'я — параноїдальні підозри, невгамовні страхи, самоогуду, намагання наростити капсулу, що назавжди ізолює його від суспільства...

— Це суть Історії, — лунає у сутінках вкрадливий голос, ніхто з чоловіків не підводиться, щоб засвітити лампу. — Найглибша суть. Хіба можна, щоб усе, що ви пізнали, що бачили і чого торкалися, сплюндрувала брехня?

— Але життя після смерті...

— Після смерті нема життя.

Чичерін має на увазі, що змушений боротися за віру у свою смертність, як його тіло боролось, щоб прийняти свою сталь. Притлумити всі сподівання, пробитися до найгіркішої свободи. Лиш віднедавна він починає шукати розраду в діалектичному балеті сили, протидії, зіткнення і нового порядку, лишень відколи прийшла Війна, а в протилежному кутку рингу з'явилася Смерть, вперше отак, мигцем, показавшись Чичеріну після багатьох років тренувань: всупереч очікуванню — трохи вища, з ліпшою статурою, менше зайвих рухів

— лиш на рингу, відчуваючи жаский холод після кожного удару, він звернувся до Історичної Теорії — серед усіх інших нікчемних розрад, — щоб спробувати знайти бодай якийсь сенс в усьому цьому.

— Американці люблять казати: в окопах атеїстів не буває. Ви ніколи не вірили, Вацлаве, ви прийняли віру на смертному одрі, через страх.

— То через це ви бажаєте мені смерті?

— Не смерті. З вас мертвого користі катма. — Зайшли двоє агентів кольору хакі і стоять, дивляться на Чичеріна. Буденні, непримітні обличчя. Зрештою, це ж онейринові нав'язливі примари. Легкі, прості. Єдиний натяк на його нереальність...

Радикальне-хоча-ймовірно-порушення-реальності...

Тепер усі троє до нього всміхаються. *Нема ніякого порушення.*

Це зойк, але виривається він ревом. Чичерін стрибає на Ріпова, майже ловить його на кулак, але у тих двох рефлекси ліпші, ніж він розраховував, його уже взяли попідруч. Аж не віриться, що можуть мати стільки сили. Нервовими закінченнями стегна і сідниць відчуває, як з кобури висковзує наган — так його член висковзнув з уже забутого німецького дівчиська того останнього солодкого ранку в останньому теплому ліжку останнього вранішнього від'їзду...

— Ви як мале дитя, Вацлаве, лише вдаєте, що розумієте ідеї, до яких вам ще довгенько рости. Доведеться говорити по-простому.

У Середній Азії йому розповідали про обов'язки мусульманських ангелів. Один з них — екзаменувати щойно померлих, тож коли йде останній плакальник, ангели сходять у могилу і випробовують віру покійного...

Ще одна постать на краю кімнати. Чичерінова ровесниця, в однострої. Її очі нічого не збираються розповідати, вона спостерігає. Ні тобі музики, ні літніх поїздок... ніякого тобі коня в степу в останніх променях сонця...

Він її не впізнає, та це й не має значення. Не на цьому рівні. Але то Галина, таки повернулася із забуття до міст, до кольчужних полів Слова, що виблискують своїми ланками, міцними і завжди досить близькими, завжди відчутними на дотик...

— Чому ви переслідуєте свого чорного брата? — Ріпову вдається запитати люб'язно.

О, як це мило, що ви запитали, Ріпов. А справді — *чому?*

— Коли це почалося... дуже давно — спочатку... я думав, що так мене карають. Обходять мовчанням. Я винуватив його.

— А тепер?

— Не знаю.

— А чому ви гадаєте, що він — *ваша* мішень?

— А чиєю ще мішенню він може бути?

— Вацлаве, невже ви ніколи не *підійметесь над цим*? Це ж допотопне варварство: кровна рідня, особиста помста. Гадаєте, вам навмисно накапустили, щоб утамувати вашу безглузду дріб'язкову пристрасть?

Гаразд. Гаразд.

— Так. Напевне. І що з того?

— *Він* — не *ваша* мішень. Він потрібен іншим.

— І ви дозволяли мені...

— Досі. Так.

Джабаєв міг би розповісти. Цей пропитий азіат — загалом і в цілому служака. *Він* добре знав. Офіцери. Паскудна офіцерська ментальність — робиш усю роботу, а тоді приходять *вони* і все загрибають собі, усю славу.

— Тобто це не моя справа.

— Вам час додому.

Чичерін спостерігає за двома іншими. Тепер він добре бачить, що вони в американському однострої, тож, напевне, жодного слова не зрозуміли. Він простягає порожні руки, востаннє підставляє для сталі обгорілі на сонці зап'ястя. Ріпов обертається до виходу, але здивовано зупиняється:

— Ага. Та ну, Вацлаве. Маєте тридцять днів відпустки. Ви вижили. Коли повернетесь до Москви, зголосіться до ЦАГІ, от і все. Вам дадуть нове завдання. Ми переводимо німців з ракетного проєкту у пустелю. Середня Азія. Гадаю, їм знадобиться досвідчений у тамтешніх справах працівник.

Чичерін розуміє, що за *його* діалектикою, у перебігу його життя, повернення до Середньої Азії означає, кажучи просто, смерть.

Вони пішли. Незворушне до останньої хвили обличчя жінки так і повернулося. Чичерін сам у спустошеній кімнаті з пластиковими зубними щітками для всієї родини. Вони досі у настінних підставках, щетинки розплавленими, витягнутими униз різнобарвними

кучериками тягнуться до зчорнілих граней і кутиків, до сліпого від кіптяви вікна.

□□□□□□

Найдорожчий з усіх народів той, що проживе не довше за нас із вами, спільний рух з милості часу і смерті — вузькоспеціальна пригода.

— *Резолюція Народи у Товстого Сисунця*

Північ? Який притомний шукач вирушить на *північ*? Те, що маєш шукати, десь на півдні — темношкірі тубільці, правильно? По небезпеки та виклик виряджають на захід, видіння шукають на сході. А чого на північ?

Напрямок втечі «Анубіса».

Киргизьке Світло.

Край мертвих гереро.

Лейтенант Морітурі, Керрол Евентир, Томас Гвенгідві та Роджер Мехіко сидять за столом на терасі з червоної цегли «Der Grob Säugling^[644]», готелю на березі блакитного гольштайнського озерця. Вода від сонця аж іскриться. Дахи на будинках червоні, шпилі білі, все мініатюрне, охайне, дещо пасторальне, узгоджене з настанням і проминанням пір року. На зачинених дверях — виразні дерев'яні Х. Переддень осені. Корова каже «му-у». Біля дійниці пердить доярка, цеберка відповідає легеньким дзенькотом, гуси гелгочуть і шиплять, чотири посланці п'ють розведене водою мозельське і говорять про мандали.

Ракету запускали на південь, на захід, на схід. А на північ — наразі ні. Запуск на південь — це Антверпен, пеленг близько 173°. На схід, під час випробувань у Пенемюнде, пеленг 072°. Запуск на захід, на Лондон — десь 260°. В діло йдуть паралельні лінійки, тож відсутній (якщо хочете, «результуючий») пеленг становить щось близько 354°. Саме цей пуск мають на увазі всі інші, пуск-примара, який, за логікою мандали, відбувся у найсуворішій таємниці — або ще відбудеться.

Отже, учасники Народи у Тлустого Сисунця, як її потім називатимуть, сидять довкола карти з інструментами, сигаретами та міркуваннями. Смішного мало. Перед вами одна з найвеличніших

митей у повоєнній історії розвідки. Мехіко схиляється до системи вимірів, коли довжина вектора пропорційна кількості пусків за цим вектором. Томас Гвенгідві, завше украй чутливий до подій у фізичному просторі, волів би врахувати пуски (також на схід), здійснені 1944 року у Близні, це пересуне стрілку на північ від 354° — навіть ближче до правдивої півночі, якщо включити ще й пуски на Лондон і Норвіч з Вальхерена та Ставерена.

Свідчення й інтуїція — і, може, залишок нецивілізованого жаху, що сидить всередині кожного з нас, — вказують на 000° , правдиву Північ. Чи ж є ліпший напрямок для запуску 00000?

Але біда в тому, що нема жодної користі від пеленгу, навіть від міфічно-симетричного, якщо не знаєш, звідки ракета злетіла. Маємо лезо ножа завдовжки 280 км, що ковзає зі сходу на захід рябим обличчям Зони, і лезо це безперестанку викручується, опирається, хитається, вилискує, стає нестерпним, ніколи не заспокоюється...

Отже, Під Знаком Тлустого Сисунця. Хистке кольорове зображення огидно гладкого слинявого немовляти. В одному пухлому кулаку Сисунець тримає вуджений окіст, з якого стікає смалець (вже вибачайте, поросята, нічого особистого), другу руку тягне до Мамчиної Цицьки — на зображенні ліворуч, погляд прикутий до неї, вона наближається... рот роззявлений — навіть на вигляд радісні зубенята гостренькі, аж свербить, у полиску очей ЇЖА-ням-ням-так-гам-гам. *Der Grob Säugling*, 23-тя карта у Старших козирах Зони...

Роджер любить уявляти, що це дитячий портрет Джеремі. Зануда-Джеремі пробачив Джесіці за те, що була з Роджером — Джеремі також раз чи двічі скакав у гречку, він усе розуміє, мислить ліберально, бо Війна, зрештою, зняли деякі бар'єри, оті вікторіанізми, якщо так можна сказати (казочка, вигадана тими самими жартунами, що винайшли знаменитий Полівінілхлоридний Плащ)... а це що таке, Роджере, він хоче на тебе *справити враження?* високо зведені вії гарними півмісяцями, він нахиляється вперед (нижчий, ніж Роджер собі думав), стискаючи склянку, посмоктуючи найпочварнішу Люльку, яку лишень бачив Роджер, вересова подоба *голови* Вінстона Черчілля замість чашки, жодної дрібниці не пропустили, *навіть сигара у роті* з прокрученою діркою, щоб сотався дим... Наливайка для військовослужбовців у Куксгафені, її приміщення раніше була складом військово-морського брукхту, тож поодинокі солдатики сидять собі,

попиваючи і мріючи, серед мореплавного непотребу, не на тому ж рівні, що у звичайних вуличних кав'ярнях, ні, дехто нагорі у перехняблених люках або погойдується на підвісному риштуванні, стовбичить на марсових майданчиках, сидить над гірким пивом посеред ланцюгів, такелажу, шматків обшивки, чавунних фітингів. Ніч. На столи понаставляли ліхтарі. Тихі нічні хвильки шурхотять камінцями, над озером квилить запізнілий птах.

— А чи не хапне, Джеремі, *нас* із тобою — ось у чім заковика... — Мехіко озвучує такі пророцтва, часто досить бентежливі, як от сьогодні у Клубі, відколи тут з'явився.

— Е-е, *що* хапне нас із тобою, старий? — Цілий день тільки й чути його «старий».

— Хіба тобі ніколи не здавалося, наче щось хоче тебе *хапанути*, Джеремі?

— Хапнути. — Він п'яний. Навіжений. Мені, видно, не можна підпускати його до Джесіки, бо ці математики, як гобоїсти, *мозок* виносять, чи щось таке...

Ага, *але* раз на місяць Джеремі — навіть отому Джеремі — сниться: програний борг... прибувають і прибувають різношерсті Колектори... а він не пам'ятає ані суми боргу, ані кому програв, і навіть у що. За плечима цих емісарів відчуває велику організацію, її погрози завжди непевні, дають Джеремі простір для додумування... і щоразу крізь порожнечу сіється жах, кришталево чистий жах...

Гаразд, нехай. На Джеремі вже чекають інші безпрограшні випробування — у наперед призначеному місці в парку виплигнули двійко безробітних блазнів у білому гримі та в робочому одязі і нумо лупцювати одне одного величезними (семи чи восьми футів завдовжки) гумовими прутнями, з усіма подробицями і правдоподібними кольорами. Ці химерні фалоси виявилися вдалим вкладенням коштів — Роджер і матрос Бодін (коли він у місті) переплюнули концерти АРДВ. Виявляється, це прибуткова справа: подивитися, як лупцюють одне одного двоє фіглярів, на околицях північно-німецьких сіл збиралися цілі юрми. Комори, здебільшого порожні, час від часу визирають понад дахами, тягнуть дерев'яні шибеникуваті руки на тлі передвечірнього неба. Солдати, цивільні, діти. Регочуть не нарегочуться.

Здається, досить людям нагадати про Титанів і Батьків — і вони вже сміються. Не так смішно, як тортом у пику, але принаймні так само щиро.

Так, величезні гумові пуцьки в арсеналі не завадять...

А Джесіка — волосся значно коротше, рот темніший, інших обрисів, більше помади, її друкарська машинка скелею здіймається поміж купами листів — сказала так:

— Ми хочемо одружитися. В поті чола працюємо над тим, щоб завести дитину.

І більш нічого межі Тяжінням та Роджером, сама лиш Роджерова дупа.

— Та байдуже, хай буде від нього дитина. Обох вас любитиму, але ходімо зі мною, Джес, благаю... ти мені потрібна...

Вона клацає червоним важільцем на інтеркомі. Віддалік джеркотить дзвінок.

— Охорона. — Її голос крицево твердий, слово ще виляскує у повітрі, а крізь сітчасті двері щитового будиночка із запахом припливу вже заходять вартові, виглядають зловісно. Охорона. Її чарівне слово, замовляння проти демонів.

— Джес... — курва, та він ще *заплаче*, вже підступає, наче оргазм...

Хто ж його рятує (чи принаймні перебиває оргазм)? Не хтось, а Джеремі власного персоною. З'являється старий Бобер, розганяє охоронців, і ті, вишкіривши ікла, похмуро повертаються дрочити на комікси «Злочин того не вартий», мрійливо вдивлятися у вирізані з журналів портрети Дж. Едгара Гувера або чим там вони розважаються, тож любовний трикутник раптово збирається *пообідати у Клубі*. Пообідати *разом*? Це що за Ноель Ковард, що за чортівня? Останньої миті Джесіку змагає вдавана жіноча болячка, яку чоловіки вважають раннім токсикозом вагітності. Роджер вирішує, що Джесіка робить йому наймерзеннішу капость, яку тільки можна придумати, а Джеремі розцінює як запрошення на гарнющій шкалик чаю. Отже, хлопці залишаються наодинці і жваво обговорюють Операцію «Зворотний вогонь», себто британську програму зі складання А-4 і запуску у Північне море. А про що їм іще говорити?

— Навіщо? — допитується Роджер, намагаючись бодай трохи допекти Джеремі. — Навіщо їх складати і запускати?

— Ну, їх захопили, так? То що *робити* з ракетою?

— Але навіщо?

— Навіщо? От ти примахався. Та ослу *зрозуміло*, щоб подивитися. Джесіка каже, що ти... е-е... *математик*?

— Сигма помножити на Р від ес поділити на сигму дорівнює одиниця поділити на корінь квадратний двох пі, помножити на експоненту мінус ес квадрат поділити на два сигма квадрат.

— Боже праведний. — Сміючись, швидко роззирається по кімнаті.

— Так здавна говорить мій народ.

Джеремі знає, як дати *цьому* раду. Сьогодні Роджера запросили на вечерю, неформальна вечірка у вузькому колі в будинку Штефана Утгардалокі, колишнього члена правління заводів Круппа у Куксгафені.

— Аякже, можеш прихопити із собою ще когось, — пристає говіркий Бобер, — тут табунами ходять дівки з Воєнпобуту, що-що, а таке *ти* робити вмієш...

— Неформальна — значить, звичайний чоловічий костюм? — перебиває Роджер. Прикро, але такого нема. Зате є гарна перспектива цього вечора таки попастися. Вечірка, на якій буде (а) представник Операції «Зворотний вогонь» і (б) керівник Круппа, обов'язково має включати (в) принаймні одне вухо корпорацій, яким відомо про Сечополивальний Інцидент в офісі Клайва Моссмунна. Знав би Роджер, що надумали Бобер із друзками *насправді!*

Приходить він таки не сам: бере із собою матроса Бодіна, який домовився, щоб йому із Зони Панамського каналу (там робітники на шлюзах носять його як уніформу дивовижних папужно-тропічних поєднань жовтого, зеленого, лавандового, багряного кольорів) привезли зут-костюм неймовірного крою: загострені лацкани, либонь, *укріплені піджачними вішаками*, бо виступають далеко за межі самого костюма, під атласною сорочкою — пурпурове-на-пурпуровому — модний морячок носить реальний корсет, що стискає талію до граційних 42 дюймів, щоб дати змогу нап'ясти ну дуже приталений піджак, чії *п'ять розрізів* спадають до колін, а тоді ярдами складок, наче кілт, на зад. Штани затягнуті ременем під пахвами і вшиті внизу мало не до десяти дюймів, тож, щоб засунути у них ноги, Бодіну доводиться використовувати приховані «блискавки» на холошах. Костюм блакитний, не костюмно-синій, а насправді **БЛАКИТНИЙ** — *блакитно-блакитний!* Хай би де він з'явився, його одразу помічають, на збіговиськах він буквально не зникає з поля зору і робить неможливою пристойну світську балачку. Костюм із тих, що змушують або розмірковувати про матерії настільки засадничі, як його колір, або ж почуватися легкодумним дурнем. Підривний, одне слово, костюм.

— Лиш ти і я, братухо? — каже Бодін. — Смаженим пахне, правда?

— Розумієш, — Роджер нездорово гмикає, йому щойно спало на думку, — навіть гумові пуцьки брати не можна. Сьогодні доведеться працювати *головою!*

— А от якби я когось на мотоциклі послав до «Путці», щоб пригнав звідти бригаду босяків...

— Знаєш що? Ти втратив смак до пригод. Точно. Ти сильно змінився.

— Знаєш, братику, — це він так по-військово-морському: *братухо*, — зав'язуй, *братухо*. Тебе б у мої шкарбуни...

— Та я б, може, в них і був, якби там інші не були... *такі...* жовті мешти...

— От скромняга, — смаглявий воїн морських глибин шкрябає ороговілим пальцем межі ногами, наче полює на невловиму мандавошку, пускає хвилі по складках штанів, — такий веснянкуватий пацан з Альберт-Лі, Міннесота, на 69-й трасі, де межа швидкості — щодуху гнати цілу ніч, намагаючись освоїтися в Зоні, веснянкуватий хлопчина запхав англійську шпильку у корок і зробив контактну пружину, а тоді довго не засинав і слухав голоси від узбережжя до узбережжя, мені ще й десяти не минуло, і ніхто з тих голосів ніколи не радив встрявати у *бандитські розбірки*, *братухо*. Тішся, що ти такий наївний, Роджере, дождися першого європейського бандитського нальоту, вони люблять всадити три кулі — в пузо, голову і серце. В *пузо*, доганяєш? Тут пузо — не другорядний орган, братику, і добре б уже тобі це скумекати, доки не пізно.

— Бодіне, ти ж дезертирував? *Це* вишка, правильно?

— Менше з тим, все буде *min-top*. Але я тільки гвинтик, не подумай, що я все знаю — я знаю тільки своє. Можу показати, як промивати кокс і брати пробу, можу на дотик за температурою сказати, чи камінець не підробка, бо фальшивий з тебе стільки тепла не вип'є, «скло — лінивий вампір», казали старі торговці, та-а ще бабло фальшиве можу вгледіти — як «Ш» на таблиці в окуліста, чи не найліпша зорова пам'ять у Зоні — моя... — І Роджер тягне його у піджаку-зуті разом із монологом на забаву до Круппа.

Увійшовши, Бодін найперше бачить струнний квартет, що має грати цього вечора. Виявляється, друга скрипка — Густав Шлябоне, досить частий і непроханий гість Зойре Буммера, напарник-наркоман, «Капітан Жах», як його з любов'ю, але досить влучно прозивають по

всьому «Der Platz», — а на альті грає Густавів спільник, з яким вони наводять суїцидальну журбу буквально на всіх у радіусі ста метрів, якщо разом зайдуть до когось у гості (а хто це стукає і хихотить у вас під дверима, Фред і Філіс?), Андре Омнопон з пухнастими вусами а-ля Рільке і татуюванням Поркі на череві (це найостанніший писк, навіть у Внутрішній Зоні всі до одної американські дівчиська вважають, що воно прикольне). Цього вечора Андре та Густав — Внутрішні Голоси. Це тим більш дивно з огляду на те, що в програмі зазначений заборонений квартет Гайдна — Op. № 76, так званий Квартет «Казу» соль-бемоль мінор, що отримав назву від частини «Largo, cantabile e mesto^[645]», де Внутрішнім Голосам замість звичайних інструментів належить грати на казу, а це створює проблеми щодо динаміки для віолончелі та першої скрипки, в літературі таке толком і не описано.

— По суті, в деяких місцях мусиш переходити від спікато до *détaché*^[646], — турчить Бодін до Корпоративної Дружини чи когось подібного дорогою через усю кімнату до столу з безплатними наїдками, на якому купами накладено закуски з омарів і канапки з каплуном, — смичком ніжніше, вище, розумієте, м'якше — а тоді добра тисяча вибухів від *ppp*^[647] до *fff*^[648], а навпаки — лиш один, отой самий, Єдиний... — Аякже, однією з причин заборони твору, крім усього іншого, стало згубне використання падіння від *fff* до *ppp*. Доторк мандрівної звукової тіні, Бреншлюс Сонця. Вони не хочуть, щоб таке слухали зачасто, принаймні, у розумінні Гайдна (дивний недогляд у поведінці високоповажного композитора): віолончель, скрипка, альт і дискантні казу, зібрані до купи, веселяться в одній мелодії, що скидається на пісню «Подивись, як я танцюю польку» з кінофільму «Доктор Джекіл і містер Гайд», аж раптом посеред такту казу *змовкають цілковито*, а Зовнішні Голоси кидаються витягувати немелодію, котра, як вважає традиція, репрезентує дух Сільських Дурнів XVIII сторіччя, що грають на нижній губі. Одне до одного. І це триває 20, 40 тактів, оце недоумкувате піцикато, уже гості Круппа починають рипіти оксамитовими кріслами на зігнутих ніжках, бібугбугбібугбуг — щось не дуже скидається на *Гайдна*, Мутті! Представники ІХТ і «General Electric» схиляють голови, намагаючись при свічках прочитати невеличкі програмки, дбайливо, від руки написані супутницею життя Утгардалокі, *фрау* Утгардалокі, тож ніхто

достоту не знає, як її звати (а Штефан з цього тільки користує, бо всі тримаються з нею якось трохи насторожі). Вона — білява подоба твоєї померлої матері, якби ти її побачив вбрану у карбоване золото, побачив, як щоки заокруглюються надто високо і негарно, брови надто темні, білки надто білі, а в тому, що Вони так спотворили її обличчя, відчувається якась цілковита байдужість, яка зрештою стає справжнім злом, ти б її впізнав: це і є Наллін Слотроп перед першим мартіні, її дух тут, на Круппфесті. Як і її син Тайрон, але тільки тому, що наразі — самий початок Діви — він перетворився на обскубаного альбатроса. Обскубаного, хай йому трясця, — і *пошарпаного*. Розпорошеного по всій Зоні. Не знати, чи його колись знову іще «знайдуть» у загальноприйнятому сенсі, тобто «достеменно впізнаним і затриманим». Саме пір'я... надлишкові або відновлювані органи, «які спокусливо хочеться уподібнити «Hydra-Phänomen^[649]», якби не цілковита відсутність ворожості...» — Наташа Раум, «Ділянки невизначеності в анатомії альбатросів», «Протоколи Міжнародного Товариства Сповідників Наукового Захоплення Нозологією Альбатроса», зима 1936-го, гарний журнальчик був, тої зими з цієї нагоди вони навіть надіслали кореспондента *до Іспанії*, є випуски, повністю присвячені аналізу світової економіки, і всі чітко співвідносяться з питаннями Нозології Альбатроса — чи належить так званий «Нічний Хробак» до Псевдо-Гольдштрассової Групи, а чи варто його розглядати — адже ознаки майже тотожні — як віроломніший різновид Гебдомеріазіса Моппа?

Утім, якби у Спротиві ліпше розуміли, що криється за цими поняттями, можливо, їм було б простіше роззброїти, розчлénити і розчленувати Людину, але вони не розуміють. Точніше кажучи, все вони розуміють, проте не приймають — сумно, але факт. Усі вони шизоїди, настільки ж нерішучі перед великими грошима, як і будь-хто з нас, і це — незаперечна істина. У голові кожного з нас є представництво Людини, її корпоративний символ — білий альбатрос, кожен місцевий представник має прикриття, відоме під іменем Его, а їхня місія у цьому світі — Лихо Лайняне. Ми чудово знаємо, що відбувається, і нічого з того не робимо. Доки їх видно, доки час від часу ми можемо бодай глянути на мішки з грошима, доки дозволяють бодай крадькома позирнути, хоча б десь-колись. Нам це потрібно. Хто-хто, а вони знають — наскільки часто, за яких обставин... Ми мусимо

бачити у популярних журнальчиках розповіді про перебіг Нічного Побойща Роджа і Бобра За Джесіку, Поки Вона Плакала У Круппових Обіймах, та ще й слину пускатимемо над розмитими фотографіями...

Роджеру, видно, якусь хвилю ввижались задушливі вечори Термідора: поразка Спротиву, ефектні ексзаколотники, частково підозрювані, але поки що з офіційним імунітетом та оманливою любов'ю, гідні погляду з об'єктива, хай би куди пішли... приречені недорікуваті улюбленці натовпу.

Вони просто нас використовують, допоможемо їм легалізуватися, хоча не надто воно їм і потрібно, для Них це лише приємна, але незначна вигода...

Точно, *саме так* Вони і вчинять. Теперішня поява Роджера, у не найліпший час і в далеко не найліпшому місці, отут, в осерді Опозиції, коли перше у його житті справжнє кохання тільки й хоче, що повернутися додому, щоб отримати чергову порцію сперми Джеремі, виконати денну програму — і посеред усього цього він має простісінько порушити (*ой курва*) дуже цікаве питання: жити йому їхньою хатньою тваринкою чи ліпше вмерти? Йому ніколи навіть на думку не спадало, що колись він цілком серйозно себе про таке питатиме. Питання заскочило його зненацька, уже не відігнати, і Роджеру насправді доведеться вирішувати, бо найближчим часом, дуже скоро, страх оселиться в його нутрощах, такий страх думкою не відженеш — доведеться вибирати між життям та смертю. І навіть трохи зачекати — це не зволікання, але рішення жити, жити на їхніх умовах...

Альт — привид, зернисто-бурштиновий, напівпрозорий, зітхає, вдихає і видихає серед інших Голосів. Рясні динамічні переходи, нечутні просування, купчення нотних взводів або приготування до переміни гучності, те, що німці називають «паузами дихання», відтак ковзання поміж фразами. Можливо, вся річ у тому, що сьогодні грають Густав і Андре, але перегодя слухач починає чути паузи, а не ноти, щось лоскоче вухо — так око свербить, коли вдивляєшся у розвідкарту, аж поки бомбові вирви вивертаються, перетворившись на кекси, що стирчать із бляшаних форм, а пасма гір стають ущелинами, море і суша мерехтять на блискучих стиках, — так у квартеті танцює тиша. Та-а це ще *казу* не вступали!

На такому музичному тлі все і має відбутися. Змову супроти Роджера плели з дрозом і запаморочливою радістю. Матрос Бодін — несподіваний бонус. Похід на вечерю перетворюється на сповнену таємних жестів і порозуміння процесію жерців. Дуже непроста трапеза, судячи з меню, переповненого *relevés, poisons, entremets*^[650].

— А що це за «Überraschungbraten»? — цікавиться матрос Бодін у сусідки праворуч, Констанс Флямп, акули пера у бахматому хакі, гострої на язик улюблениці вояків від Іво до Сен-Ло.

— А те і є, що написано, матросику, — відповідає «командо Конні», — німецькою «печеня з сюрпризом».

— Он як, — каже Бодін. Вона ж — може, й мимохіть — повела очима — либонь, Пойнтсмене, існує на світі така річ, як рефлекс доброти (скільки молоденьких солдатиків вона бачила від 42-го?), який час від часу, також поза Нулем, не згасає... Бодін кидає поглядом у кінець столу, не звертаючи уваги на корпоративні зуби і відполіровані нігті, важкі столові прибори з монограмами, і допіру зауважує камінну яму для барбекю із двома чавунними рожнами з ручками для обертання. Челядь у довоєнних лівреях клопочеться, шарами укладаючи папірці (здебільшого старі директиви ВГСЕС), тріски на розпал, четвертовані соснові поліна та вугілля — соковиті, чорні з переливом шматки завбільшки з кулак, через такі колись береги каналів встеляли тіла, раніше, під час Інфляції, коли це вважалося смертельно дорогим задоволенням, тільки уявіть собі... Край ями Юстус намагається запалити якийсь віхоть, Гретхен обережно поливає дрова казенним диметилбензолом із доків, а матрос Бодін бачить голову Роджера, яку чотири чи шість рук тримають догори дригом, безгубий рот, широкі ясна білі, наче кістка, одна зі служниць у класичному атласі-з-мереживом, розбишакувата молоденька служниця, потриматись би за таку, чистить Роджерові зуби американською пастою, ретельно знімає плями нікотину і зубний камінь. *Роджерові очі сповнені такого болю і благання...* Навколо перешіптуються гості.

— Так здорово, Штефан навіть про свинячу голову не забув!

— Ну, я не голови чекаю, щоб зуби встромити... — смішки, сопіння, а це що за блакитні вузькі штани, геть подерті... і що за плями на піджаку, що це червоніє на рожні, запікаючись жирною полудою, крутиться, чиє це обличчя от-от обернеться, та це ж... —

— Кетчупу, кетчупу нема, — щетинистий блакитний піджак гарячково пораяється біля таць і карафок, — здається, тут нема... ну що за паскудство, гадство, *Родже*, — волає повз сім неприязних облич, — гей, братухо, біля тебе *кетчуп* є?

Кетчуп — це кодове слово, починаємо...

— Дивно, — відповідає Роджер, який виразно бачить біля ями те саме, — саме хотів у *тебе* поцікавитися!

Дурнувато один до одного всміхаються, і для протоколу згадаємо, що аури у них — зелені. Серйозно. Від самісінької штормової зими 42-го та конвою в Північній Атлантиці, по палубі з кутка в куток перекочується кілька тонн 5-дюймових снарядів, праворуч і ліворуч німецька вовча зграя невидимо вибиває корабель за кораблем, по тривозі у гарматній башті 51 слухаєш, як Татко Ход розповідає анекдоти про катастрофи, правда, страшенно смішні, вся гарматна обслуга істерично хапається за животи, натужно ковтає повітря — ще аж відтоді Бодін не бачив смерті так зблизька.

— Наче нічого так, правда? — гукає він. — Добряча їжа! — Розмови майже стихли, із ввічливою цікавістю повертаються обличчя. У ямі спалахує полум'я, але не те, що «чуттєве», інакше б одразу виявило присутність бригадира Пудинга. Завдяки люб'язності Керрола Евентира нині він один із учасників Спротиву. Люб'язності, аякже. Сеанси з Пудингом нестерпні щонайменше настільки ж, як і колишні Щотижневі Брифінги у «Білій візитації». Тепер Пудинг пащекує ще більше, ніж за життя, страждальці вже скиглять: «Хоч *колись* ми його здихаємося?» Але саме через пристрасть Пудинга до кулінарних розіграшів і була задумана ця гидомирна стратагема.

— Я навіть не знаю, — Роджер старанно легковажний, — щось не бачу у меню *супу зі слизом*...

— Таки-так, а я б не відмовився від *пудингу із послідом*. Є тут таке, як гадаєш?

— Та ні, але, може, є суфле з мокротиння! — кричить Роджер, — із... *менструальним мармеладом*!

— А я вже поклав око на суфле зі смегмою! — повідомляє Бодін. — Тоді, може, *запіканку із згустків крові*?

— Ну, знаєте... — буркоче трохи далі за столом голос, що належить незрозуміло якій статі.

— Ми б скалапуцяли трохи *ліпші* страви, — Роджер вимахує меню. — Розпочнімо із плаценти для апетиту, ще, може, маленьких таких, гарненьких *струпних сандвічів*, струпи обріжемо, безперечно... або спробуємо галети зі шмарклів! М-м-м, так, гайморитним майонезом намастимо? А зверху соковитий шматочок сім'яної сосиски...

— О, *це діло*, — каже командо Конні. — Треба, щоб алітерація. Наприклад... е-е-е... *вареники з відрижкою?*

— Але ж ми готуємо перші страви, малий, — каже незворушний матрос Бодін, — тому пропоную канцерогенне консоме або, скажімо, блювотний бульйон.

— Розсольник з ригачки, — каже Конні.

— Годиться.

— Салат із сальмонели, — запропонував Роджер, — з маленькими жвавенькими червоними квадратами заливного викидня під присипкою з лупи.

Чути, як хтось чемно душиться носовичком, регіональний менеджер ІХТ з продажів поспіхом вибігає, вивергаючи довгий серпик бежевої блювоти, що плюскає на паркет. Вздовж усього столу обличчя ховаються у серветках, прибори відкладені, срібло дзенькає по білих полях, знову розгублена нерішучість, та сама, що в конторі Клайва Моссмуна...

А ми йдемо далі — бздливий борщ (додані в нього умілою рукою бульки задньопрхідного газу поступово спливають у густій сирній в'язкості, нямнямням), наливні налисники, венеричні вареники у слинному соусі...

Казу стихають.

— Варикозні вафлі! — вигукує Густав.

— Обригальні оладки із сечокислим сиропом, — додає Андре Омнопон, Густав знову починає грати, а Зовнішні Голоси тим часом розгублено змовкають.

— І намастіть кишковим конфітюром, — бурмоче віолончеліст, який не проти побавитися.

— Гемороїдальний гарнір, — Конні у захваті барабанить ложкою, — *бубонні буртери!*

Фрау Утгардалокі зривається на ноги, перекинувши таріль із фаршированими фігами — *перепрошую*, ні, це яйця з прянощами — і,

трагічно схлипуючи, вибігає. Її вишукано-незворушний чоловік також підводиться й іде слідом, кинувши у бік баламутів палючий погляд з обіцянкою неминучої смерті. З-під обвислої скатертини сотається сморід блювотиння, нервові смішки вже давно перейшли у тихе матюччя.

— Вибирайте — гангренозний гуляш чи прегарна білосніжна *проказова паляниця*, — Бодін злегка наспівує: «про-ка-зо-ва (на третину тону нижче) паляниця», — грайливо погрожує упертим, пальцем киває, нумо, шибеники, поблюйте трохи для піжона-дженджика у зут-костюмі...

— Пліснява підлива! — кричить Роджер-Розбишака. Джесіка ридає, обвиснувши на руці свого невідступного джентльмена Джеремі, м'язи напружені, лиш хитає головою на Роджерові витівки і зникає назавжди. Відчув Роджер хоч якийсь біль, бодай на мить? Так. Певне. Ви б теж відчули. Ви навіть засумнівалися б, чи варто було все це починати, але ж час подавати лімфоїдну локшину з маслом, вона ще парує, розкласти кашу з калом та вугристу вівсянку по мисках зарюмсаного покоління майбутніх виконавчих директорів, викочувати лобкову лемішку на змережені всепалючим небом або зачерствілі від осені банкетні простори.

— Котлети з карбункулами!

— *Соус сальний!*

— Паразитна приправа!

У леді Мнемозини Глуб напад, і то настільки бурхливий, що перлове намисто рветься і торохкотить по шовковому обрису. Їсти не хочеться нікому, вже не кажучи, що всіх нудить. Полум'я у ямі згасло, масненького сьогодні не скуштують. Сер Ганнібал Грант-Гоббінетт, поміж спазмами із жовтою піною жовчі з ніздрів, погрожує винести питання на розгляд Парламенту:

— Якщо помру, обоє у «Скрабзі» згинете!

Ну...

Невпевнена, ледве чутна чечітка за дверима, Бодін вимахує гангстерським капелюхом із широкими крисами. Отак, хлопці. З гостей за столом лишилася сидіти тільки Констанс Флямп, що досі гуде, вигадуючи різноманітні ласощі:

— Кізяковий крем! Пліснява помадка! Залозиста здоба!

Завтра її чекає добряча прочуханка. Калюжі різного походження блищать на підлозі, наче водні міражі у Шостих Покоях перед Престолом. Густав і решта учасників квартету кинули ґрати Гайдна і рушили за Роджером і Бодіним до дверей, а казу зі струнними акомпанують Мерзотному Дуету:

Дайте жменю прищів а-ля мод,
З'їм умить, лиш запхаю у рот!
Живемо, братухо, смакуєм всю ніч
Коростяна каша — розкішная річ.

— Мушу вам сказати, — похапцем шепоче Густав, — мені дуже ніяково, але, можливо, вам не потрібні такі, як я. Бачте-но... Я був штурмовиком. Колись дуже давно. Ну, як Горст Вессель.

— І що? — сміється Бодін. — А я, може, був молодшим помічником агента ФБР при Мелвіні Первісі.

— Що?

— «Пост Тостіс^[651]».

— При кому? — Німець справді думає, що «Пост Тостіс» — це ім'я якогось американського фіурера, віддалено схожого на Тома Мікса^[652] або ще якогось роззявкуватого ковбоя з вуздечкою.

Останній чорношкірий дворецький відчиняє останні двері надвір — врятувалися. Сьогодні врятувалися.

— Пиріг із прищами та гноярковою глазур'ю, джентльмени, — киває він. І з усвідомленням з'являється усмішка.

□□□□□□

Гелі Триппінг носить у торбі кілька обрізків нігтів з ніг Чичеріна, посивілу волосину, клапоть простирадла зі слідами сперми, все це зав'язане у білу шовкову хустинку разом зі шматком кореня Адама і Єви^[653] і хлібиною, спеченою із пшениці, у якій Гелі качалася голою, а тоді змолочила проти годинникової стрілки. Вона кинула пасти жаб на відьомських пагорбах, віддала білу чарівну паличку іншій послушниці й рушила на пошуки свого відважного Аттілі. Нині у Зоні добрих кілька сотень молодих жінок, охоплених пристрасстю до Чичеріна, і всі

хитрі, як лисиці, але жодна не вперта настільки, як Гелі, — і жодна з них не відьма.

Опівдні Гелі заходить у сільський будинок, підлога на кухні викладена біло-блакитними плитками, на стінах замість картин висять гарно розмальовані тарелі, стоїть крісло-гойдалка.

— Маєш його світлину? — Старенька подає бляшану солдатську миску із залишками вранішнього *Bauernfrühstück*^[654]. — Буде тобі замовляння.

— Іноді мені вдається викликати його обличчя у чайній філіжанці, але трави треба збирати дуже уважно. Наразі ще не все знаю.

— Але ти його кохаєш. Техніка — замітник, вона для старих.

— А чому не кохати завжди?

Дві жінки у сонячній кухні роздивляються одна одну. На стінах виблискують засклені шафки, за вікнами гудуть бджоли. Гелі йде і качає воду з криниці, вони заварюють чай із суничного листу. Але обличчя Чичеріна не з'являється.

Тієї ночі, коли чорні почали велике переселення, Нордгаузен скидався на міфічне місто, що йому загрожувала якась незвичайна загибель — бути поглинутим кришталеvim озером, похованим лавою з неба... на один вечір почуття самозбереження було втрачено. Чорні, як і ракети у «Міттельверк», надавали Нордгаузену цілісності, а тепер чорних нема. Гелі знає, що вони на ножах із Чичеріним, і дуелей вона не прагне — нехай поєдинки влаштовують університетські хлопчаки. Їй хочеться, щоб її сивіючий сталевий варвар жив, нестерпно боляче думати, що вона, можливо, вже торкалася його востаннє, востаннє відчула історію його пошрамованих рук.

Ззаду її підштовхує сонливість міста, а ночами — дивними канарейковими ночами у Гарці (продавці канарейок нашпиговують самок чоловічими гормонами, щоб довше співали, щоб легше було продати безголовим окупантам, що сповнили Зону) — забагато всіляких заклинань, відьомського суперництва, політики ковену... вона знає, що йдеться не про магію. Відьмоштадт зі священними пагорбами, чії зелені лики поцятковані блідими кружалами трави, виїденої прив'язаними там і тут молодими козами, перетворився на ще одну столицю, де єдиним заняттям стало адміністрування — таке відчуття, наче потрапив на горішній поверх музичної профспілки: ніякої музики, самі перегородки зі склоблоків, плювальниці, кімнатні

рослини, не лишилося жодної *практикуючої* відьми. Ти або приходиш у Брокенський комплекс із кар'єрою бюрократа в голові, або йдеш звідти у широкий світ. Існує чіткий розподіл на два види відьом, і Гелі з тих, що обирають Світ.

Ось він, Світ. На Гелі закасані до колін сірі чоловічі штани, лопотять навколо стегон дорогою через житні поля... йде, опустивши голову, час від часу відводячи волосся з очей. Іноді її доганяють солдати, підвозять. Вона чує дещо про Чичеріна, про пересування Шварцкомандо. Навіть сама питає про Чичеріна, якщо бачить, що можна. Розмаїття чуток її дивує. *Я не єдина, хто його любить...* хоча їхня любов, безперечно, дружня, захоплена, асексуальна... Тільки Гелі в Зоні любить його всеосяжно. Чичерін, у певних колах відомий як «Червоний Наркот», от-от стане жертвою чистки, Чичерін, емісар — не хто інший, як головний підручний Берії, знавіснілий Н. Ріпов власного персоною.

То все дурня, Чичерін помер, хіба не чула, вже кілька місяців тому...

...прислали якогось видавати себе за Чичеріна, поки не розбереться зі своєю Групою...

...ні, на минулих вихідних він приїжджав до Люненбурга, мій дружбан його бачив, точно бачив, то був він...

...дуже змарнів і всюди ходить із здоровецькими охоронцями. Не менше десятка, майже всі — азіати...

...точно, ще з Іудою Іскаріотом на додачу, аякже. Ніхто в *таке* не повірить. Десяток? Де набрати стільки довірених людей? Та він ще й з обойми випав...

— З якої обойми? — Вони підскакують у кузові 2½-тонної вантажівки посеред дуже зеленої низини... ззаду насувається фіолетова із жовтими прожилками гроза. Гелі пила вино із гуртом виснажених цингою англійських підричників, які цілий день вичищали канали. Смердять креозотом, баговинням, аміаком з динаміту.

— Ну, ти ж знаєш, чим він займається.

— Ракетами?

— Не хтів би я на його місце та й квит.

На гребені пагорба топографісти відновлюють дорогу. Один нахилився, дивиться у теодоліт, другий тримає прямовис. Трохи осторонь від техніки стоїть ще один інженер, розкинув руки, крутить

головою, дивиться вздовж то однієї, то другої, відтак опускає руки... якщо заплющити очі, а руки рухатимуться самі по собі, пальці доторкнуться, утворивши ідеальний прямий кут... Гелі спостерігає за цим дійством: воно благочестиве, витончене, і вона *відчуває хрест*, накреслений цим чоловіком на видноколі видимої землі... несвідома мандала... знак для неї. Вказує їй шлях. Пізніше того ж таки вечора вона побачить орла, летітиме понад драговинами у тому ж напрямку. Золота п'ятьма, майже темрява. Місцевість безлюдна, Пан дуже близько. Гелі не раз бувала на шабашах, тому вважає, що впорається. Що таке синій слід від укусу диявола на дупі порівняно з вереском у зовнішній світ, у кам'яне відлуння, де нема добра і зла, у світляні простори, куди віднесе її Пан? Чи вона готова до чогось настільки справжнього? Зійшов місяць. Гелі сидить на тому самісінькому місці, де бачила орла, і чекає, чекає, поки щось прийде і забере її. А ти коли-небудь чекав на *таке?* не відаючи, прийде воно ззовні чи зсередини. Нарешті, попри марні здогадки... час від часу очищаючи мозок, щоб до Відвідин був чистим-пречистим... так, хіба ж це не десь зовсім недалечко? згадай, хіба ж не доводилося тобі тікати з табору, щоб хвилюк побути наодинці з Тим, що ворухиться, як відчувалося, по всій землі... то було рівнодення... зелені рівновеликі весняні ночі... розверзаються каньйони, на дні димлять фумароли, випаровують тропічне життя, ніби свіжі овочі у горщику, пишне, дурманне, з каптуром запаху... от-от народиться людська свідомість, бідолашна калічка, спотворена приречена істота. Це Світ напередодні людства. Настільки грубо викинутий ще живим у невпинний потік, який людям ніяк не розгледіти — вони призвичаєні дивитися лиш на його труп у нерухомих страхах, перегноєний у нафту чи вугілля. За життя він був небезпечним, були Титани, буяння життя настільки дзвінкого і божевільного, такого зеленого вінця навколо тіла Землі, що постала *необхідність* послати якогось шкідника, аби життя не рознесло Творіння на друзки. От і послали нас, потворних хранителів, щоб ми плодилися і владарювали. Шкідників Господніх. Нас. Контрреволюціонерів. *Наша місія — нести смерть*. Спосіб, у який ми вбиваємо і вмираємо, унікальний серед інших Творінь. Над цим довелося добряче попрацювати — історично й особисто, збудувати з нуля аж до теперішнього стану цієї реакції, майже такої ж сильної, як і

життя, щоб придушити зелене повстання. Але тільки майже такої ж сильної.

«Тільки майже» з огляду на кількість відступників. Щодня хтось переходить до Титанів, у їхні змагальні субтворення (як може плоть отак перекидатися, так струменіти і нітрохи не втрачати у красі?), у заспокоєння спочинку оспіваної народом Смерті (порожні камінні покої), геть, наскрізь, униз під тенета, донизу, донизу — аж до повстання.

У твердогранному відлунні глибоко внизу ворушаться Титани. Вони — всі ті сили, яких нам бачити не годиться, боги вітру, боги пагорбів, боги заходу сонця, ми навчилися до них не наближатися, щоб не вдивлятися у них, хоча багато хто з нас таки вдивляється, у сутінках міських околиць залишає їхні електричні голоси позаду і переходить під навічно відокремлений покрив нічного шляху, аж поки

Раптом Пан — не підскакує — його обличчя нестерпно гарне, прегарний Змій, чиї кільця веселковими мотузками стягнули небо — розтинає до твердої кістки страху...

Ніколи не йди вночі додому пустельним перелогом. Ніколи не йди до лісу, коли темно, навіть у передвечір'ї — бо воно тебе схопить. Не сиди так під деревом, притиснувшись щокую до кори, бо у місячному світлі неможливо розібрати, чоловік ти, а чи жінка. Волосся твоє розсипається білим сріблом, тіло твоє під сірою тканиною настільки виразно вразливе, настільки приречене на потворне звиродніння. А раптом він прокинеться і побачить, що тебе нема? Тепер він завжди однаковий, уві сні чи наяву — ніколи не полишає єдиної своєї мрії, більше нема різниці між світами: вони стали для нього одним цілим. Танатц і Маргерита були його останнім зв'язком із минулим, ось, мабуть, чому вони пробули так довго, його охоплював відчай, він хотів утриматись, потребував їх... але тепер, коли він на них дивиться, то більше не бачить так часто. Вони розгубили принесену із собою реальність, а Готтфрід свою утратив, геть усю давно віддав Блікеро. Тепер хлопець рухається від зображення до зображення, від кімнати до кімнати, то поза дією, то у ній... все, що повинен робити, робить. День має свою логіку, свої потреби, цього Готтфрїду не змінити, не відкинути, неможливо жити ззовні. Він безпорадний, він у надійному прихистку.

Ще кілька тижнів — і все скінчиться, Німеччина програє Війну. Лишилася рутинна. Хлопець уявити собі не може, що гряде за останньою капітуляцією. Якщо їх із Блікеро розлучать, то що станеться з плином днів?

А якщо Блікеро помре *ні будь ласка благаю нехай він не вмирає...* (але він помре).

— Ти мене переживеш, — шепоче він. Готтфрід вклякає біля його ніг у собачому нашійнику. Обоє в армійських одностроях, уже давненько не вдягали жіночого вбрання. Сьогодні мають бути чоловіками, це дуже важливо. — Ех, добре тобі, маленький ти негіднику...

Просто ще одна гра, ще один привід відшмагати? Готтфрід мовчить. Коли Блікеро потрібна відповідь, він так і каже. Часто йому хочеться лише говорити, іноді годинами. Раніше з Готтфрідом ніхто так не розмовляв. Батько виголошував накази, речення, безглузді судження, мама була емоційна, з неї до нього потужно струменіли любов, розчарування і придушений жах, але вони ніколи не говорили по-справжньому. Це настільки надреально... відчуває, що треба зберегти кожне слово, жодного не можна загубити. Слова Блікеро для нього — неймовірна коштовність. Він розуміє, що Блікеро хоче віддати, нічого не прагнучи для себе натомість, віддати все, що любить. Готтфрід вірить, що живе для Блікеро, навіть якщо всі інші цього вже не роблять, а в новому царстві, яке вони тепер минають, вони з Блікеро — єдині живі мешканці. А чи сподівався він, що це забере, поглине його? Сім'я Блікеро, що бризкає в отруєний гній його нутрощів... марна трата, марнота марнот... але... так само, як злягання чоловіка з жінкою найбільшою мірою вражає у своєму наближенні до воріт життя, хіба не відчував він чогось іншого, чогось величнішого, попри домовленості щодо проникнення, стилів, про байдуже зірвані частини одягу, прозорі й тлінні, як зміїна шкура, панчохи, про наручники та ланцюги, що означають рабство, яке він відчуває у своєму серці... все стало театром, коли він наблизився до воріт Іншого Царства, десь усередині заворушилися велетенські білі морди незворушних звірів у мерзлоті, відштовхнули його, кора і мантия мугикають таємницю зовсім недоступно для його нечуйного вуха... а ще ж мають бути оті, коханці, чії геніталії таки *направду* присвячені лайну, фіналам, розпачливим ночам на вулицях, коли зв'язки виходять

з-під контролю, вириваються або перериваються, зібрання пропаших — стільки ж у актах смерті, як і в актах життя, — або вирок залишатися самотнім ще на одну ніч... Чи відмовлять їм, чи обійдуть їх геть усіх?

Зближуючись, заглиблюючись знову і знову, Готтфрід намагається бути відкритим і розпускати сфінктер своєї душі...

— Іноді мрію відкрити край Світу. Хочеться довести, що такий є край. Мій гірський терлич завжди знав, але обійшлося це надто дорого.

— Америка була краєм Світу. Посланням для Європи завбільшки з материк, неминучим. Європа знайшла місце для свого Царства Смерті, особливої Смерті, винайденої Заходом. У дикунів були пустелі, Калагарі там, озера настільки туманні, що не розгледити протилежного берега. Але Європа пішла глибше — в одержимість, залежність, геть від дикунської цнотливості. Америка була даром невидимих сил, шляхом повернення, але Європа відкинула її. То не був Первородний Гріх Європи — тепер це називають Сучасним Аналізом, — але так сталося, що Наступний Гріх спокутувати значно складніше.

— Європа прийшла до Африки, Азії, Американдії, Океанії — прийшла і запровадила свої порядки Аналізу та Смерті. Що не могла використати, те вбивала або переінакшувала. З часом колонії смерті настільки зміцніли, що відпали, але імперський порив, прагнення примножувати смерть, його структура не минаються. Тепер ми на останній стадії. Американська Смерть прийшла окупувати Європу, імперськості вона навчилася від колишньої метрополії. Але тепер нам залишилася *сама* структура, ніякого тобі веселкового пір'ячка, золотої оздобы, епічних маршів солоними морями. Дикуни інших континентів хоча й розбещені, але продовжують чинити опір в ім'я життя і, попри все, пішли далі... оскільки Смерть і Європа розлучені, як і раніше, їхня любов досі незвершена, тут править тільки Смерть. Так і не стала *єдиною* з...

— Чи закінчився вже цикл, чи починається новий? Чи стане нашим новим Краєм, нашим новим Царством Смерті, Місяць? Мені ввижається велика скляна куля, порожня, дуже високо і дуже далеко... колоністи навчилися обходитися без повітря, всередині і зовні вакуум... безперечно, ті чоловіки ніколи не повернуться... там самі чоловіки. Вороття додому можливе, але доволі складне, настільки залежне від мови, що повернення на Землю тимчасове і завжди не

цілком «реальне»... переходи звідти небезпечні, ризик упасти надто видимий і глибокий... Тяжіння править на всьому шляху до холодної кулі, *небезпека впасти є завжди*. У колонії жменька чоловіків, вкритих інеем, майже безтілесних, не живіших за спогади, торкнутися нема до чого... лише далекі їхні образи, чорно-білі кінокадри, зернисті, вламуються роками паморозі у білі широти, в порожню колонію, яку випадково відвідують нечасті гості на кшталт мене...

— Шкода, що я не можу згадати всього. Колись ті люди пережили трагічний день — підйом, вогонь, невдачу, кров. Події того дня, дуже давнього, прирекли їх на довічне вигнання... ні, вони були несправжніми космонавтами. Вони прагнули пірнати між світами, падати, кружляти, простягатися і розгойдуватися в перельотах, закручених посеред осяйних зимових ночей космосу, — їхні мрії про зближення, про космічні трюки на трапеції, що виконуються на самоті, у стерильній благодаті, коли точно знаєш, що ніхто ніколи не дивитиметься, а кохані втрачені назавжди...

— Стикування, на які вони сподівалися, завжди розходилися на трильйони темних миль, на роки скутої холодом тиші. Але я хотів привезти тобі історію — пам'ятаю, ти пошепки заколисував мене розповідями про те, як ми житимемо на Місяці... нині тобі не до того? Постаршав. А чи відчуває твоє тіло, як сильно я заразив тебе своїм умиранням? Був змушений, думаю, коли настає певний час, всі змушені так робити. Батьки — носії вірусу Смерті, а сини інфіковані... і щоб інфекція була певнішою, Смерть у своїй винахідливості влаштувала так, що тато й син дуже гарні одне для одного, так само, як за велінням Життя гарні одне для одного чоловік і жінка... ох, Готтфріде, звичайно, ти для мене також гарний, але я вмираю... і хочу пройти крізь умирання якомога чесніше, а твоє безсмертя крає моє серце — хіба ти не розумієш, чому мені може хотітися знищити, ох, *придуркувату чистоту* твоїх очей... коли бачу тебе на вранішньому і вечірньому шикуванні, ти настільки відкритий, настільки готовий увібрати мою хворобу, сприйняти її, прихистити у своїй крихітній бездумній любові...

— Твоя любов. — Він кілька разів киває головою. Але очі надто небезпечно дивляться поза межі слів, необоротно відділені від справжнього Готтфріда, від слабких, здушених ароматів справжнього

дихання, бар'єрами суворими і чистими, як крига, і безнадійними, як односторонній потік європейського часу...

— Я хочу вирватися — покинути цей кругообіг інфекції та смерті. Хочу купитися на кохання, так купитися, щоб ти і я, і смерть, і життя злилися нероздільно у сяєві того, чим ми станемо...

Готтфрід стоїть навколішки, застиг, чекає. *Блікеро дивиться на нього*. Пронизливо — настільки білого обличчя хлопець ще не бачив. Вогкий весняний вітер смикає брезент їхнього намету, незабаром захід сонця — за хвилину Блікеро вийде приймати вечірні доповіді. Його руки спочивають біля купи недопалків на взятій з їдальні таці, підсліпуваті відьмацькі очі крізь товсті стекла вперше, можливо, втуплюються у Готтфріда. Готтфрід не може відвернутися, він розуміє — якимось, не до кінця, що йому доведеться вирішувати... Блікеро від нього чогось чекає... але вирішував завжди Блікеро, *чого це він раптом просить...*

Усе завмирає у рівновазі. Рутинні маршрути досі цілком чинні, досі женуть нас крізь час... зовні чекають залізні ракети... крики народження пізньої весни шматують дощові милі Саксонії, узбіччя всіяні останніми конвертами, розібраними зчепленнями, стертими підшипниками, зопрілими шкарпетками і майками, які пахнуть пліснявою та брудом. Якщо цієї вітряної миті для Готтфріда і є надія, то є також і деінде. Цю сцену слід читати як карту Таро — що буде далі. Хай би що сталося надалі з дійовими особами на карті (грубо позначеними брудно-білим, армійсько-сірим, недоречним, як малюнок на розваленій стіні), карта збереглася, хоча й без імені, і, як Дурень, загальноновизнаного призначення у колоді не має.

□□□□□□

Ось Енціан вганяє у ніч свою новеньку ракету. Дощить, клубочиться туман, і поки варта не накриє ракету брезентом, її блискуча шкіра туманіє темним сланцем. Можливо, перед самим запуском її ще й пофарбують начорно.

00001, друга у серії.

З-за Ельби тебе кликали російські гучномовці. Американські чутки прискакали до нічних багать і, всупереч найглибшим твоїм очікуванням, прикликали жовті американські пустелі, червоношкірих індіанців, блакитне небо і зелений кактус. Що ти відчував до старої

Ракети? Не тепер, коли вона дає тобі роботу, а колись — ще пам'ятаєш, як це — викочувати їх вручну, того ранку вас було з дюжину, почесна варта просто налягла і здолала тілами її інерцію... обличчя кожного з вас сповнене однакової самовідданості — візерунок особистості стає дедалі нерозбірливішим, його розмиває з кожним набігом хвилі, і зрештою все перетворюється на найтонші відтінки хмари: вся ненависть, уся любов стерті на тій короткій відстані, на яку вам штовхати її зимовим насипом, старіючі чоловіки, поли шинелей б'ють по халявах, білими струменями фонтанує дихання, зчиняє хвилі-вихори за спиною... Куди ви підете? У які імперії, які пустелі? Ви pestили її брутальне тіло, воно морозило вас крізь рукавиці, і ви, всі дванадцяттеро, відверто і не соромлячись борсалися в любові на березі Балтики — може, не в Пенемюнде, не в офіційному Пенемюнде... але колись, багато років тому... хлопчак у білих сорочках, у темних камізельках і кашкетах... на якомусь пляжі, на дитячому курорті, коли всі були молодші... і нарешті на Випробувальному Стенді VII цей образ, і ви не можете піти — запах вітру, запах солі та смерті, шум зимового прибою, передчуття дощу на потилиці, порух у стриженому волоссі... На Випробувальному Стенді VII, на святому місці.

Але всі молоді постаріли, а сцена втратила барви... штовхають до сонця, сяєво б'є в обличчя, вони мружаться, шкіряться, тут яскраво, як на вранішніх змінах у «Siemens», коли високо на стінах б'ються кентаври, годинник без цифр, риплять велосипеди, коробки і пакети з підобідком, а ще схилені обличчя сумлінних чоловіків та жінок, що чалапають у темні пройми... скидається на дагеротип раннього Ракетенштадта, зроблений забутим фотографом 1856-го. Ця світлина, власне кажучи, його і вбила — він помер тиждень по тому від отруєння ртутною парою від нагрітого металу, надихався таки у своїй фотостудії... фотограф звик вдихати помірні дози ртуті, гадав, що то на краще для мозку, і це може до деякої міри пояснити світлини на зразок «Der Raketen-Stadt» — з топографічно неможливої у Німеччині висоти видно урочисте Місто, що складається з чотирьох частин, як і слід було очікувати, моторошно чіткі лінії споруд і тіней від будинків та людей, місто у формі мандала, як село гереро, а над ним прегарне небо, мрамур у пустелі сліпучих хвиль і білого жару... у різних частинах Міста наче щось будують, а чи й зносять, все змінюється, видно кожну краплину поту на темних шиях робітників, що

пробиваються у вогкість підземель... тріснув мішок цементу, і кожна пилінка висить у промені окремо... Місто завжди змінюватиметься, нові сліди покришок у пилюці, нові сигаретні пачки у смітті... конструктивні зміни у Ракеті потребують нових маршрутів постачання, інших житлових умов, все позначається у напруженості руху, як добре видно з цієї незвичайної висоти, — існують цілі таблиці Функцій, що дозволяють перейти від таких змін у Місті до модифікацій Ракети — насправді, це просто розвиток методів, завдяки яким Констанс Бебінгтон-Сміт із колежанками по базі ВПС під Медменгемом 1943-го виявили Ракету на аерофотознімках Пенемюнде.

Але згадай, чи ти її любив. Якщо так, то наскільки сильно, і наскільки, зрештою, ти звик ставити собі питання «наскільки», звик вимірювати, порівнювати показники, вставляти їх у рівняння, щоб дізнатися, скільки ще, скільки всього, скільки й коли... і у вашому спільному прагненні моря відчувай скільки заманеться темної двоєдушної любові, яка ще й сором, бравада, інженерна геополітика — «сфери впливів», перетворені на параболічні у розрізі тороїди дальності польоту ракети...

...ні, хоч так і видається нам, обмеженим знизу рівнем Землі, звідки вона «підноситься», і Землі, яку вона «вважає», Ні Але ТИ Так Ніколи Не Думав Безперечно Вона Починається У Нескінченній Глибині Під Землею І Входить У Землю Нескінченно і лишень верхівку нам дозволено бачити, прорив крізь поверхню з іншого, мовчазного світу, несамовитий прорив (реактивний літак вривається швидше-за-звук, кілька років по тому космічний корабель вривається швидше-за-світло) Запам'ятай Пароль Дійсний У Зоні Цього Тижня ШВИДШЕ-ЗА-ШВИДКІСТЬ-СВІТЛА Твій Голос Прискорюється Експоненціально — Лінійні Винятки Тільки У Разі Скарг На Верхні Дихальні Шляхи, і на кожному «кінці», ти маєш зрозуміти, надзвичайно велика передача енергії: прорив угору, в цей світ, контрольоване горіння... — знову прорив донизу, неконтрольований вибух... такий брак симетричності призводить до припущень, буцім якась присутність, аналогічна Етеру, плине крізь час, як Етер плине крізь простір. Припущення про Вакуум у часі мало властивість відрізати нас одне від одного, але Етерне море, що переносить нас від світу до світу, може повернути нам цілісність, показати добріший, привітніший Всесвіт...

Ну, так, так, це схоластика, Ракетно-державна космологія... Ракета справді веде туди — серед іншого — повз видимі зміїні кільця, що веселковим світлом, крицевою судоною оперезали земну поверхню... повз грози, явища з глибини земної душі, про які нам не казали... повз них, крізь шаленство, до пронумерованого космосу, вигадливої, оздобленої побурілим деревом, вікторіанського штабу Мозкової Війни, як між кватерніонами і векторним аналізом у 1880-х, — ностальгія за Етером, срібні, з маятниками, з камінними якорями, мідними шишечками, філігранні, елегантно функціональні постаті ваших дідусів. Саме так, у тонах сепії, це воно. Але Ракета має бути ще багато чим, має відповідати низці різноманітних обрисів у мрії тих, що її торкаються — у бою, в тунелі, на папері, — вона має пережити ересі, зблискуючи і не бентежачись... а еретики будуть: Гностики, поривом вітру і вогню віднесені до палат Ракетного Престолу... Кабалісти вивчають Ракету, наче Тору, літера за літерою — заклепки, форкамеру та латунну форсунку, її текст — це їхній текст, вони змінюють порядок слів і складають нові одкровення, вічно знаходять ще і ще... Маніхеї бачать дві Ракети, добру і погану, священною ідіолалією всі разом розповідають про Первісних Близнюків (дехто каже, наче ймення їм — Енціан і Блікоро), про добру Ракету для перенесення нас до зірок і про лиху Ракету для самогубства Світу, про їх обидві, про споконвічну боротьбу між ними.

Але таких еретиків виловлять, і падіння кожного розширюватиме володіння тиші... виловлять *усіх і кожного*. І кожному дістанеться по Ракеті. У головці самонаведення зберігатиметься електроенцефалограма еретика, піки та шепіт його пульсу, примарний квіт його теплового випромінювання, кожна Ракета віднайде у нашій Світі свого судженого і вполює його, кинувшись за ним тихим хортом із зеленим відблиском, сяючи, цілячись у спину з височини, ось кат підлітає, *ближче і ближче...*

А завдання — ось воно забезпечити перекидання по рейках, які можуть несподівано закінчитися десь на березі річки або у спопелілому депо, по дорогах, чиї небруковані замітники патрулюють нині російські, британські або американські війська, окупаційний режим посилюється, страх перед зимою вбиває в людях волю, заганняє у лещата «Струнко», якими вони нехтували влітку, тепер суворіше дотримуються інструкцій, дерева та кущі починають змінюватися,

пурпур затуманює вересову далечінь, а ночі настають дедалі раніше. Мокнути під дощами ранньої Діви: діти, що всупереч усім наказам рушили у путь, злягають із кашлем і жаром, ночами шморгають, тихенько хриплять у завеликих одностроях. Заварювати їм чай із солодкого кропу, буквиці, півоній, соняхів, листя мальви — роздобути сульфаніламід та пеніцилін. Не здіймати куряву, коли перед полуднем сонце висушує дороги й канали. Спати просто неба. Ховати ракетні відсіки у копицях сіна, за єдиною стіною розореного депо, у верболозі на березі річки. Розосереджуватися за найменшої загрози, а почасти й так, задля навчання — сунути мережею, униз від Гарца, вгору ярами, спати в сухих застлених просторах покинутих курортів (офіційний біль, офіційна смерть цілу ніч дивиться порцеляновими очима статуй), на ніч обкопувати периметр, вдихати запах хвої, розчавленої чобітьми і порубаної саперними лопатами... Зберігати віру в те, що цього разу — не переселення, не боротьба, але на правду Доля, 00001 ковзає змашеним затвором у приймач залізничної системи, наготованої для цього ще з весни, колія лиш на вигляд розбита, вона ретельно прокладена Війною, особливою технікою бомбардування, щоб прийняти найпрямодушнішу машину, Ракету — Ракету, найжахливіше з можливих знарядь бомбардування...

00001 переміщують у розібраному вигляді, відсіками — боєголовка, система наведення, баки з паливом та окислювачем, хвостовий відсік... Якщо всі вони дістануться пускового майданчика, складати доведеться вже на місці.

— Покажи мені суспільство, яке ніколи не каже: «Мене створили люди, — Крістіан крокує з Енціаном у полі над стоянкою, — щоб захистити кожного з вас від насильства і лихої години дати дах над головою» — але, Енціане, який захист? що захистить нас від *того*? — вказує рукою на жовто-сіру камуфляжну сітку у видолинку, яку обоє, наділені на одну мандрівку рентгенівськими очима, пронизують поглядом...

Енціан і молодик якимось звикли до цих довгих прогулянок. Просто так, без жодної мети. Невже так і відбувається правонаступництво? У кожного свої підозри, але незручних пауз більше не виникає. Суперництва нема.

— Вона приходить як Одкровення. Показує, що жодне суспільство не вміє захищати і ніколи не вміло... все то дурниці, паперові

щити... — Він має розповісти Крістіану про все, що знає, підозрює або що привиділося. Нічого не оголошуючи істиною, але нічого й не тримаючи в собі. Він не має нічого свого, щоб приховувати. — Нам брехали. Вони неспроможні вберегти нас від вмирання, тому про смерть брешуть. Об'єднана структура брехні. Чим Вони віддячили нам за довіру, за любов? — Вони так і кажуть — «любов», яку ми їм начебто заборгували. Бодай від застуди вони здатні нас уберегти? від вошей, від самотності? та бодай від чогось? До Ракети ми продовжували вірити, бо хотіли вірити, але Ракета з неба спроможна проникнути будь-куди. Ніде від неї не сховаєшся. Їм більше не можна вірити, якщо ми досі при здоровому глузді й любимо правду.

— Ми при здоровому глузді, — киває Крістіан. — І любимо правду. — Не шукає поглядом підтвердження в Енціана.

— Так.

— Тоді... через брак віри...

Якось дощової ночі їхній *laager*^[655] ночує на спорожнілій науковій станції, де німці вже під кінець Війни розробляли звукове дзеркало смерті. На рівнині розташувалися уступами високі бетонні параболоїди, білі й монолітні. Задум полягав у тому, щоб здійснити перед параболоїдом вибух, точно у фокусі. Бетонне дзеркало відкидає ідеальну ударну хвилю, і вона геть усе змітає на своєму шляху. Тисячі морських свинок, собак і корів розірвало на шмаття — графік рівня смертності зростав, але все зійшло на пси — діяло тільки на короткій відстані, дуже швидко згасало, а вибухівки було треба стільки, що виявилось вигідніше підірвати її в інший спосіб. Туман, вітер, ледь видимі нерівності або перепони на місцевості, та будь-які неідеальні умови руйнували смертоносну форму ударної хвилі. Проте Енціан цілком припускає війну із застосуванням такого дзеркала:

— ...пустеля. Заманити ворога в пустелю. У Калагарі. Зачекати, поки стихне вітер.

— Та хто битиметься за пустелі? — цікавиться Катьє. Вона вдягнена у зелений дощовик з каптуром, завеликий, мабуть, навіть для Енціана.

— У, — Крістіан сидить навпочіпки, дивиться знизу вгору на білизна кривої відбивача, до якого вони підійшли, ховаючись від дощу, по черзі курячи цигарку, на хвилю відокремившись від інших, — не «за» пустелі. Він каже «у».

Менше клопоту, якщо виправляти Тексти одразу по тому, як їх вимовлено.

— Спасибі, — дякує оберст Енціан.

За сто метрів, скулившись в іншому білому параболоїді, за ними спостерігає товстий хлопчак у сірому кітелі танкіста. З кишені кітеля визирає двійко маленьких блискучих оченят. Це Людвіг і його загублена полярна миша Урсула — всупереч усьому, він її таки знайшов. Упродовж тижня вони дрейфували поруч із переселенцями, на межі видимості, день у день крокували за африканцями... поміж дерев на вершинах ескарпів, уночі на краю світла багать — Людвіг, він спостерігає.. збирає дані або умови рівняння... хлопчик і його лемінг дивляться на Зону. Здебільшого він бачить жувальні гумки і чужоземні прутні. А як інакше вижити у Зоні самостійному хлопчаку? Урсулу врятовано. Життя Людвігу судилося гірше за смерть, але він вважає, що жити можна. Виходить, не всі лемінги стрибають з круч, не всі діти захищені від проростання гріха наживи. Очікувати від Зони чогось більшого чи меншого — це суперечити умовам Творення.

Коли Енціан їде попереду каравану, має звичку поринати у забуття, хай собі водій теревенить, а чи мовчить. Вночі з погашеними фарами, туман досить густий, щоб упасти або час від часу мазнути вогким шовковим шарфом по обличчю, зовні і всередині температура однакова, тож у такій рівновазі Енціан дрейфує на межі пробудження, ноги та руки задер догори, наче який жук, впирається в пружне скло плівки між сном і явою, застрягає між ними, приголублені снами долоні та стопи стають надчутливими, така солодка домашня негоризонтальна дрімота. Капот краденої вантажівки прикритий старими матрацами, щоб приглушити двигун. Генрік Заєць, що веде авто, скоса поглядає на термометр. Генріка прозивають «Зайцем», бо він постійно переінакшує послання, як у старій бувальщині гереро. Ось так помирає святоблівість.

На дорогу висковзує постать, повільно кружляє світло ліхтаря. Енціан відщипує слюдяне віконце, нахилиється у густий туман і гукає:

— Швидше за швидкість світла. — Постать помахом руки дозволяє їхати далі, але насамкінець, озирнувшись, Енціан помічає: у світлі ліхтарика *дощ прилипає до чорного обличчя великими масними краплями*, прилипає, ніби вода до чорного гриму, а не до шкіри гереро... — Тут можна розвернутися? — Узбіччя зрадливі, і вони про

це знають. Позаду, де табір, нерівна лінія низин береться абрикосовою загравою.

— Курва, — Заєць вмикає задню передачу, чекає наказів від Енціана, повільно задкує. Може, той з ліхтариком лише самотній чатовий, і ворога нема на багато миль довкола. Але...

— Поглянь. — Біля дороги розпростерте тіло. Мечислав Омузіре, важке поранення в голову. — Тягни його сюди. — Вантажівка на холостому ході, Омузіре затакують у кузов і вкривають наметом. Часу з'ясовувати, наскільки рана небезпечна, нема. Чорноликий вартовий уже десь пощез. З того боку, куди вони задкують, лунає джеркотіння пострілів.

— Ми туди *задки* поїдемо?

— А *ти* міномети чув?

— Після того? Ні.

— Видно, Андреас його зрізав.

— Йой, та *вони* вже якось відіб'ються, Нгарореру. Я за *нас* переживаю.

Орутьєне загинув. Окандіо, Екорі, Омузіре поранені, Екорі — смертельно. Напали білі.

— Скільки?

— Може, з десятків.

— Ми зможемо захистити табір по периметру... — блакитно-білий ліхтарик кидає на тріпотливу карту плями еліпсом-параболою, — аж до Брауншвейга. Якщо він досі там. — Дощ гучно лопотить по карті.

— Де залізниця? — втручається Крістіан. Заробляє допитливий погляд від Андреаса. Навзаєм. Останнім часом зацікавлення не бракує. Залізниця за шість-сім миль на північний захід.

Люди підходять і скидають манаття біля автопоїзда з Ракетою. Рубають молоді деревця, кожен удар відлунює, чути далеко... зводять каркас, оберемки з одягом, баняки і казанки запихають під довгий брезент між дугами із зігнутих деревець, імітуючи частини Ракети. Андреас гукає:

— Усім підставним зібратися біля польової кухні, — і лапає по кишенях, шукаючи список. Обманний караван прямує на північ без суттєвої зміни курсу, а решта поверне на схід, назад до росіян. Якщо підійдуть ближче, британці з американцями, може, побоятися робити

різкі рухи. Може, вдасться пройти по грані, ковзнути по краєчку грози... до самісінького кінця, між арміями Сходу та Заходу.

Андреас сидить, дригає ногами, п'ятками копає задній борт бух... бух... благовістить відбуття. Енціан запитально дивиться вгору. Андреас хоче щось сказати. Нарешті:

— То Крістіан їде з тобою?

— Так? — Моргає, брови всіяні крапельками дощу. — Ой, хай Бог милує, Андреасе.

— Ну? Підставні також мають дійти, правильно?

— Послухай, якщо хочеш, бери його з *собою*.

— Я тільки хотів знати, — Андреас стенає плечима, — що вже вирішено.

— Міг би мене запитати. Нічого не «вирішено».

— Може, ти не вирішив. Це твоя гра. Думаєш, що вона тебе збереже. А з *нами* все трохи інакше. Маємо знати, що буде з нами.

Енціан присідає і закриває важкий залізний борт. Він усвідомлює, наскільки фальшиво це виглядає. Хто повірить, що глибоко в душі йому хочеться бути там, з ними, де всеосяжна і безсонна Сумирність по всій Зоні вмирає у муках? з претерітами, яких він любить, знаючи, що для них він назавше чужий... Над ним бряжчать ланцюги. Коли край борту підіймається до підборіддя, Енціан дивиться Андреасу у вічі. Руки напружилися, болять лікті. Це жертвоприношення. Йому хочеться запитати: хто ще списав мене з рахунку? Чи існує доля, якої мені не показують? Але звички надто глибоко вкорінені, живуть власним життям. Він важко випростовується, мовчки підіймає тягар, ставить на місце. Удвох вони фіксують запори по кутках борту.

— Там побачимось, — Енціан махає рукою і відвертається. Ковтає таблетку німецького дезоксиєфедрину, кладе в рот пластинку жуйки. Якщо швидко жувати, на зубах рипітиме, пластинка пережовується з рипінням, таке жування винайшли жінки в останню Війну, щоб не плакати. Не те щоб йому хотілося плакати через розлуку, хочеться плакати через себе, через те, що, згідно з їхньою вірою, має статися з ним. Що глибше вони вірять, то більше шансів. Його народ знищить його, якщо зможе...

Плям, плям, гм-м, добривечір дами, гарно попрацювала, Любіца, плям, як голова, Мечиславе, вони, певно, сильно здивувалися, коли кулі *повідскакували!* хе-хе, плям, плям, добривечір, «Іскро» (*Озоганде*),

маєте щось із Гамбурга про рідкий кисень, а хай йому біс, добре, щоб Оуруру добився сюди-ди, бо ми добре собі сраки намилимо, поки ховатимемося, коли-ли... ох, курва, а *це* хто...

А це Йозеф Омбінді, ось це хто, провідник Порожніх. Але поки він не пересміявся, протягом кількох секунд Енціану здавалося, що це привид Орутєне.

— Кажуть, що дитину Окандіо також убили.

— Брешуть. — Плям.

— Це була моя перша спроба запобігти народженню.

— І це досі тебе цікавить, — плям, плям. Він знає, що йдеться про інше, але Омбінді його дратує.

— Самогубство — це свобода, яку мають навіть найнижчі. А ти відмовляєш у цьому народу.

— Давай без агітації. Ліпше скажи, чи твій друг Оуруру збирається завести рідкокисневий генератор? Чи у мене в Гамбурзі очікуватиме такий собі нежданчик?

— Гаразд, без агітації. Ти відмовляєш своєму народу у свободі, яку маєш навіть *ти*, оберсте Нгарореру. — І знов усміхається, як привид загиблого цієї ночі чоловіка. Намацує, підштовхує, що? що? *що* ти хочеш сказати, оберсте? аж поки помічає втому на обличчі Енціана і розуміє, що це не вдавано. — Свобода, — шепоче, усміхаючись, — це пісня про кохання під чорним небом, обведеним кислотнопомаранчевим, рекламний ролик, що сповнюється жахом катарів перед звичаєм ув'язнювати душі у тіла новонароджених, — свобода, якою ти невдовзі зможеш скористатися. Я чую, як твоя душа розмовляє уві сні. Я тебе знаю ліпше за будь-кого.

Цямк, цямк, таж я маю передати йому розклад чергувань, отакої. Ну я і бовдур, він може вибрати ніч...

— Ти примара, Омбінді, — у голос вкладено стільки паніки, що навіть як не спрацює, все одно добряче образить. — Я проєктую своє бажання померти, а доводиться дивитися на тебе. Такої гидоти я ще бачив. — І видає Усмішку Космонавта упродовж цілісіньких 30 секунд, і минає якихось 10, а Омбінді вже починає водити очима, впріває, стискає губи, дивиться долі, відвертається, озирається, але Енціан наполягає, народе мій, сьогодні від мене милості не дочекаєшся, Усмішка Космонавта на мило навколо забарвлює все кольором застиглого морозива ОТЖЕ тепер, коли ми у доброму гуморі, то як

щодо того, щоб *усе ж* поставити кришки на акумулятори, Джуро? Правильно, рентгенівський зір, побачив крізь брезент, вважай ще одним дивом... агов, Власто, бери наступну радіовахту, начхати, що у списку, з Гамбургом не буває нічого серйознішого за технічні балачки, а мені хочеться знати чому, мені хочеться знати, *що* передають, коли чергують люди Омбінді... на командній частоті переселенців увесь зв'язок крапками і тире — жодних голосів, які могли б видати, але оператори присягаються, що впізнають почерк кожного радиста. Власта — одна з найкращих радисток, чудово імітує руку мало не всіх людей Омбінді. Тренувалася, бо раптом знадобиться.

Інші, які весь час запитували себе, чи збирається Енціан *колись* виступити супроти Омбінді, тепер геть усе розуміють з виразу його обличчя і з того, як він іде... Тож доторкнувшись лишень до своєї пілотки, а це означає Такий-То-І-Такий План, люди Омбінді тихенько, без зайвого галасу, позбулися на сьогодні всіх чергувань, хоча зброя і набої при них. Того у них ніколи не забирали. Не було причин. Енціан сьогодні вразливий не більше, ніж зазвичай, тобто дуже вразливий.

Товстун Людвіг — білий світляк у тумані. Бавиться, наче на нього покладено обов'язки розвідника велетенського білого війська, що завжди у нього на фланзі, готове на перший же поклик зійти згори і втоптати чорних у болото. Але він нікого не кликатиме. Він радше піде з переселенцями, незримо. Там, у них, йому нема чого вкрасти. Він не один із них, а вони мають куди йти. Відчуває, що мусить піти за ними, але окремішньо, як чужий, не більше і не менше підвладний Зоні...

Міст над річкою. Хіба зовсім зрідка нагорі проїде автомобіль. Якщо поглянути вгору, побачиш схил із шишконосними деревами, що похмуро підіймаються від шляху вгору. Дерева сумно риплять над раною, спроектованою на їхній території, у їхніх володіннях, на їхній землі. У річці зблискує рудувата форель, у дренажній трубі інші шукачі прихистку понаписували всякої всячини на вологому склепінні стін. *Забери мене, Кістлява, щось ти затримуєшся. Ці дні найгірші. Ти будеш як солодкий сон. Просто сон? Будь ласка. Приходь скоріше...* *Рядовий Рудольф Еффіт, 12.IV.45.* Малюнок чорним гримом командо — людина зблизька дивиться на квітку. Трохи далі або просто трохи

менша жінка — наближається. Якийсь ельф абощо. Людина не дивиться на неї (на нього?). На середній відстані — копиці сіна. Квітка формою подібна до піхви молодой дівчини. З неба дивиться світило, лице спокійне, як у Будди. Нижче хтось надряпав англійською: *Гарний малюнок! Закінчуй!* а під тим написом іншим почерком: *Він ЗАКІНЧИВ, дурню. І тобі кінець.* Поряд німецькою: *Я всім серцем любив тебе, Лізель* — ані ймення чи звання, підрозділу, номера... Ініціали, «хрестики-нулики», одразу видно, що грав сам із собою, «шибениця», у якій задумане слово так і не написали: *GE__RAT__* і повішене тіло видно майже з другого кінця труби, навіть зранку, бо дорога дуже вузька, тож нема путящого переходу із світла в тінь. На узбіччі дороги із заростей визирає захований велосипед. Пізній метелик, блідий, ніби повіка, безцільно кліпає над стеблами свіжого сіна. Високо на схилі хтось вганяє сокиру у живе дерево... саме тут і саме тепер юна відьма нарешті знаходить Вацлава Чичеріна.

Він сидить біля річки, не пригнічений і не безтурботний, просто чекає. Пасивний соленоїд чекає, поки ввімкнуть. Почувши кроки, підводить голову і бачить її. Вона — перша з'ява з минулої ночі, на яку він подивився і побачив. Це її робота, ось яке заклинання вона тоді примовляла, шовковим клином, видертим із найліпших трусиків, зав'язуючи очі ляльці, себто *його* очі, східні й вологі, хай і проведені лишень у глині її довгим нігтем:

Нехай він стане сліпим до всіх, крім мене. Нехай засяє палке сонце кохання у його очах назавжди. Нехай прихистить його моя пітьма. Всіма священними йменнями Бога, ангелами Мельхідаелом, Ягоелом, Анафіелом і великим Метатроном заклинаю тебе і всіх, хто з тобою, йди і виконай мою волю.

Секрет у тому, щоб належним чином зосередитися. Вона блокує все інше: місяць, вітер у ялівці, диких собак, що блукають ночами. Вона концентрується на спогаді про Чичеріна, на його свавільних очах, нехай він формується, а свій оргазм пристосовує до замовляння, щоб в кінці, називаючи останні Ймення Сили, вона кричала, кінчаючи без допомоги пальців, які підняті до неба.

Опісля переламує надвоє чарівний хліб і одну половинку з'їдає. Друга — для Чичеріна.

Він бере хліб. Біжить річка. Співає пташка.

Смеркається, коханці лежать голі на прохолодному трав'янистому березі, до них долинає звук автоколони на вузькій дорозі. Чичерін натягує штани і йде спробувати розжитися харчами або сигаретами. Його минають чорні обличчя, *mba-kayere*, дехто позирає з цікавістю, інші надто заклопотані своєю втомою або охороною закритого фургона, у якому перевозять бойову частину 00001. Зупиняється на мотоциклі Енціан, *mba-kayere*, щоб переговорити із пошрамованим і неголеним білим. Вони на середині мосту. Розмовляють ламаною німецькою. Чичеріну вдається випросити пів пачки американських сигарет і три сирі картоплини. Кивають одне одному, не дуже формально, не надто привітно, Енціан витискає зчеплення і продовжує мандрівку. Чичерін закурює, стоїть на дорозі, дивиться їм услід, тремтить у сутінках. Потім повертається до своєї юної дівчини біля річки. Треба знайти трохи дров, поки не стемніло.

Це чари. Безперечно — і то не конче гра уяви, бо не вперше людина проходить край вечора повз рідного брата — часом і назавше, — навіть того не відаючи.

Нині Місто настільки витяглося вгору, що у ліфтах далекого сполучення є навіть кімнати відпочинку: пухкі крісла та ослони, буфети, газетні кіоски, між зупинками встигаєш проглянути цілий номер «Лайф». Для слабкодухих, що після посадки найперше шукають Сертифікат про Техогляд, у ліфтах працюють дівчата в зелених пілотках, зелених оксамитових блузах-басках і завужених штанцях із жовтими лампасами — у жіночих зут-костюмчиках, вони добре обізнані з розмаїтим ліфтовим фольклором, а робота їхня — вас заспокоїти.

— Попервах, — пищить юна Мінді Блот із Карбон-сіті, штат Іллінойс, бездумно усміхнений профіль біля латунного муару ромбовидних плям, що пролітають, тисячами пролітають вертикально повз вас, її майже доросле обличчя, настільки ж мрійливе і практичне, як у Королеви Чаш, ніколи до тебе не обертається, завжди під певним кутом заломлюється у бурштиново-золотому серпанку, що вас розділяє... зараз ранок, тому квіткар у дальній частині ліфта, що на кілька сходинок нижче, одразу за водограєм, ще вдосвіта приніс бузок

та іриси, свіжі й духмяні, — до Вертикального Рішення весь транспорт існував, фактично, на площині, так, я вже здогадуюся про *ваше* запитання... — від дівчини до сперечальника, ліфтового завсідника, лине усмішка, проте відповіді не знаходить... — «А як же *літаки?*» Про це ви хотіли запитати! — власне кажучи, він хотів запитати про Ракету, і всі те розуміють, але ця тема перебуває під якимось дивним табу, тому ввічлива Мінді, по суті, дала привід для насильства, насильства придушення — вибілені кольори ранкового вересневого неба на тлі сходу сонця і шліфувальної полотнини вранішнього бризу — у затишному кубічному середовищі, що так плавно лине крізь простір угору (бульбашка спливає у кастильському милі, все навколо залите зеленню повільної блискавки), повз рівні, на яких уже метушаться голови, вирують яскравіше за молоки та ікру в морі, повз поверхи, занурені у темряву, не обігріті, чомусь закриті, на вигляд дивно *спустошені* поверхи, на яких ніхто не бував, відколи скінчилася Війна *ааааа-аххх!* летимо повз них із завиванням, — звичайна аеродинамічна взаємодія, — пояснює терпляча Мінді, — нашого межового шару та форми отвору тієї миті, коли ми його проходимо...

— Ви маєте на увазі, що до того, як ми до нього наблизимося, — репетує ще один критикан. — він має іншу *форму?*

— Так, і після того, як ми його проминемо, — також, шановний, — Мінді відмахується від нього, кривить губи, демонструючи своє розуміння, стисла-губки-розслабила-всміхнулася, — позублені отвори самотньо скімлять, зникають під ліфтом, історіями, підошвами нашого взуття, завивання тягнеться униз, наче нота на губній гармоніці — але ж чому із *зайнятих* поверхів, що пролітають повз них, не долинає жодного звуку? де світяться вогні, теплі, як різдвяні вечірки, поверхи, що манять у тісняву скляних граней і завіс, добродушно буркоче кавоварка, ой, леле, так минає ще день, доброго здоров'я, Марі, де ж ви, дівчата, ховаєте креслення «SG-1»... як це розуміти — *Польова Служба* забрала... знову? У Проєктувальників що, вже і прав ніяких не лишилося? — коли якесь обладнання забирають у Поле (*Der Veld*), це все одно, що не бачити, куди поділася рідна дитина. Ось так. Розбите серце, мамина молитва... Поступово змовкають голоси Любекського Хорового Гуртка Гітлерюгенду (тепер хлопчики виспівують у різноманітних офіцерських клубах по всій Зоні під гастрольною назвою «Ледергозени». Одягнені належним чином і, за наявності

відповідної публіки, співають спиною до слухачів, через плече обернувши до бійців лукаві личка:

Пекучіші за материнські сльози
Були ті різки, як мене шмагала Мутті...

з досконало узгодженими рухами задків, які просвічуються крізь шкіряні штанці, тісні настільки, що скорочення сідничних м'язів видно неозброєним оком, тож будьте певні, жоден член у залі не лишається спокійним, бачачи таку картинку, і навряд чи знайдеться погляд, перед яким би не постали материнські різки, що лупцювали голі сідниці, чудові червоні паски, суворе і чарівне жіноче обличчя, що всміхається донизу з-під вій, лишень проблеск світла у кожному оці, — коли ти ще тільки вчився повзати, саме її литки і ноги ти бачив найчастіше, — вони замінили її груди як джерело потуги, поки ти вивчав запах її шкіряних черевиків, величний запах підносився, куди лишень ти міг кинути оком, — до її колін, а може — залежно тогорічної моди — до стегон. Ти був немовлям перед шкіряними черевиками, шкіряними ступнями...).

— А хіба такого не може бути, — шепоче Танатц, — що всі ми засвоїли класичну фантазію біля материнських колін? Що десь у плюшевому альбомі мозку ховається дитя у костюмі Фонтлероя, гарненька французька служниця, що аж випрошує різки?

Людвіг соває під долонею Танатца доволі тлустою дупою. Кожен знає про межі, за які виходити не можна, але вони все одно підповзають аж до лінії зіткнення, у холодні кущі, посеред яких вони облюбували місцину для перепочинку.

— Людвігу, трішки С і М ще нікому не зашкодило.

— Це хто сказав?

— Зігмунд Фройд. Як я знаю? Чому нас навчили рефлекторно соромитися, щойно про це заходить мова? Чому Структура дозволяє будь-яку іншу сексуальну поведінку, крім *цієї*? Тому що підкорення і панування — ресурси, потрібні Структурі для виживання. Не можна їх витратити на приватний секс. На *будь-який* секс. Вона потребує нашого упокорення, щоб залишитися при владі. Потрібне наше жадання панувати, щоб кооперувати нас у свою владну гру. Від неї ніякого

задоволення, сама влада. Кажу тобі, якби у всесвітньому масштабі можна було запровадити С і М на рівні родини, Держава б відмерла.

Це садо-анархізм, і Танатц у Зоні тепер провідний його теоретик.

Нарешті Люнебурзьке пустище. Вночі відбулася зустріч із групами, що везуть баки з паливом та окислювачем. Група хвостового відсіку була на радіозв'язку весь ранок, намагаючись визначити місцезнаходження, хай тільки розпогодиться. Отже, монтаж 00001 відбувається і географічно, Діаспора навспак, сім'я вигнання рухається доцентрово, скромно відтворюючи майбутній колапс тяжіння, втілення Месії у впалих іскрах... Пам'ятаєте історію про хлопчину, що ненавидів вареники? Ненавидів і боявся, вкривався страхітливими зеленими висипами, всеньке тіло у рельєфних мапах від самого лиш погляду на вареники. Матуся веде хлопця до психіатра. «Страх невідомого, — діагностує сіре преосвященство, — нехай побачить, як ви *готуєте* вареники, так йому буде легше». Вдома на кухні з мамою. «А зараз, — каже мама, я приготую смачненький сюрприз!» — «Ого, правда? — кричить хлопчина. — *Прикольно*, мамо!» — «Дивися, я просію борошно і сіль, ось така гарнюща купка». — «Мамусю, це гамбургер? ого!» — «Гамбургер, та ще й із *цибулею*. Ось, усе це я смажу тут, бачиш, на пательні». — «Боже, я вже не можу дочекатися! Як захопливо! А що *тепер?*» — «Роблю з борошна невеличкий вулкан і розбиваю туди яйця». — «А можна я допоможу місити? Ого!» — «Тепер я розкачую тісто, бачиш? ось так, дуже тоненько, а тепер покраю все на квадратики...» — «*Круто*, мамусю!» — «Тепер кладу ложку фаршу на квадратик і складаю квадратик...» — «ЙЙЙОООЙЙЙ! — репетує нажахане дитя. — *Вареник!*»

Як циганам даровані таємниці, як необхідно зберегти від центрифуги Історії, як інші таїни даровані кабалістам, тамплієрам і розенкрейцерам, так само Таємниця Страхітливого Формування і подібні просотуються в тихі води того чи того Етнічного Анекдоту. Є ще оповідь про Тайрона Слотропа, якого відрядили до Зони брати участь у власному формуванні — можливо, сторожкий голос параної нашіптував: *у формуванні власного часу*, — і в чому ж сіль цього анекдоту? а нема ні дрібки солі, все пішло не так. Слотроп зламався і розсипався. Його карти розклали кельтським хрестом, як пропонував містер А. Е. Вейт^[656], розклали і прочитали, але то карти пияка і дурня, вони обіцяють лише довге животіння нездари (і не для нього

самого, але також, хе, хе, і для його біографів, так-так, нема нічого ліпшого за перевернуту трійку пентаклів, що з другої спроби накриває планету, щоб послати вас до телеящика дивитися сьомий повтор «Шоу з Такесі й Ісідзо» та ще й цигарку закурити і спробувати геть про все це забути) — ніякого видимого щастя чи спокути через катаклізми. Всі карти його надій перевернуто, а найгірше, що перевернуто Повішеника, якому, загалом, годилось би висіти догори дригом і розповідати про Слотропові потаємні страхи та сподівання...

— Та не було ніякого доктора Джемфа, — вважає всесвітньо визнаний аналітик Міккі Вакстрі-Вакстрі, — Джемф — просто фікція, він допомагав Слотропу пояснювати все, що він так страшно, так безпосередньо відчував у геніталіях щоразу, коли у небі вибухали ракети... допомагав заперечувати те, чого він ніяк не міг визнати: що він може бути закоханий, і то сексуально закоханий у свою і своєї раси смерть...

— Ті перші американці у чомусь були дивовижним поєднанням самородного поета і духовно скаліченого...

— Ми ніколи не переймалися Слотропом *як таким*, — нещодавно визнав речник Спротиву в інтерв'ю журналісту «Волл-Стрит Джорнел».

ЖУРНАЛІСТ: Ви хочете сказати, що він був радше вихідною точкою, першопричиною.

РЕЧНИК: Навіть не так. Думки розійшлися ще на самому початку, і то було однією з наших фатальних вад. (Я просто впевнений, що вам хочеться почути щось про критичні вади.) Дехто називав його «приводом», інші вважали справжнім, достеменним мікрокосмом. Мікрокосмісти, як ви, мабуть, знаєте з історії, зарано почали, себто поквапилися. Ми... це було досить дивною формою переслідування єретика, так. Влітку, на Нижніх Землях. Воно тривало серед полів з вітряками, на болотах, де було настільки темно, що пристойної видимості не дочекаєшся. Пригадую випадок, коли Крістіан знайшов старий будильник, ми обшкрябали радій і відкрили ним шнури з прямовисами. У сутінках вони сяяли. Ви бачили, як тримають прямовис? — руки десь біля промежини. Темна постать зі струменем люмінесцентної сечі, яка ллється з п'ятдесяти метрів... «З'ява мочиться» — це було популярним жартом над новачками. Чарлі Нобл^[657] з Ракетенштадта, можна сказати... (Так. Доволі дотепно. Я

всіх зраджую... і найгірше, що я знаю, чого хочеться вашим редакторам, я *достеменно* знаю, чого їм хочеться. Я зрадник. Я ношу його в собі, ваш вірус. Його розповсюджують ваші невтомні Тифозні Мері^[658], що курсують ринками та вокзалами. Декого з них ми виловили, кількох вдалося схопити в метро. То був просто жах. Моя перша сутичка, моя ініціація. Гнали їх тунелями, буквально відчували їхній страх. Коли тунелі розходилися, покладалися на зрадливу акустику підземки. Заблукати — запросто. Освітлення майже не було. Рейки виблискували, наче уночі під дощем. *Аж тут* шепіт — зачаєні тіні скупилися по кутках допоміжних платформ, лежали під стінами тунелів, стежили за погонєю. «Кінець надто далеко, — шепотіли вони. — Повернися. На тій лінії нема зупинок. Потяги гуркочуть, пасажири їдуть довгі милі вздовж порожніх гірчичних стін, а зупинок нема. Бігти ще довго, до самого вечора...» Дві таки втекли, але решту ми запопали. Між двома контрольними точками, жовта крейда під нашаруваннями років солідолу і переїздів, 1966 і 1971, я вперше відчув смак крові. І це запишете?). Ми пили кров ворогів. Як бачите, через це за гностиками і полюють. Таїнство Євхаристії — це означає випити ворожої крові. Грааль, Священний Грааль — кривавий посередник. Чому б інакше його настільки ревно берегли? Навіщо почесній чорній варті перетинати пів континенту, половину розколотої імперії, кам'яними ночами і зимовими днями, якщо це просто доторк м'яких губ до скромної чаші? Ні, вони переносять смертний гріх: проковтнути ворога, поринути у липку соковитість, увібрати її всіма клітинами. Ваш офіційно визнаний «смертний гріх». Гріх супроти вас. Стаття вашого карного кодексу, от і все. (Насправді, це ваш гріх — ви заборонили цей союз. Накреслили ризику, щоб ми стали гірші за ворогів, які, зрештою, загрузли на тих самих полях лайна — аби ми стали чужинцями.

Ми пили кров ворогів. Кров друзів ми шанували.)

Предмет, наданий як доказ, S-1706.31, фрагмент спідньої сорочки ВМФ США з рудою плямою, мабуть, крові, у формі меча зліва-знизу направо-догори.

Ця примітка до Книги Реліквій не увійшла. Клапоть тканини матрос Бодін віддав Слотропу одного вечора у барі «Чикаго», до

певної міри той вечір був повторенням першої їхньої зустрічі. Запхавши товстий тліючий косяк під струни на грифі гітари, Бодін сумно співає пісню, яка частково про Роджера Мехіко, а частково — про якогось безіменного моряка, що застряг воєнної пори у Сан-Дієго:

На тому тижні влучив тортом у якусь мамусю,
На тій вечірці я гульнув, і розум геть знесло,
Коли прокинувся — 6:02 уже реве над головою,
Чи може, то лиш 11:59 було...

[Приспів]:

Забагато вечорами тут парканів,
Забагато мерзне під дощами люду,
Усі кажуть, що у тебе скоро будуть діти,
І тепер обличчя я твоє забуду.

Я хочу на північ, до округи Гумбольдт,
А іноді хочу на схід, до рідні...
І часом здається — я стану щасливий,
Лиш згадує хоч зрідка десь там — вдалині...

У Бодіна є перстень із сиреною — такі діти отримують за кришки від коробок із пластівцями, — і він так хитро припасований у Бодіновій дупі, що спрацьовує від пердіння заданої сили. Бодін доволі непогано насобачився доповнювати своє музикування пердячими VШШіііі, а нині ще й учиться видавати їх у потрібній тональності, цілком нова рефлекторна дуга, вухо-мозок-руки-дупа, і на додачу ще й повернення до незайманості. Сьогодні торговці працюють повільніше, і сентиментальний Бодін вважає причиною те, що вони слухають його пісню. Може, і так. Оберемки свіжого листа коки, просто з Анд, перетворюють заклад на лункий латиноамериканський склад напередодні революції, що ніколи не стане ближчою за дим, який бруднить небо над тростиновими хащами довгими прошнурованими надвечір'ями біля вікна за філіжанкою кави з коньяком... Безпритульні хлопчачки мають себе за Ділових Ельфів, вони обгортають листям бетель, щоб виходив охайний пакетик для жування. Їхні почервонілі пальці — живі жаринки у мороці. Матрос Бодін раптом задирає голову,

розсудливе неголене обличчя змордоване димом і непевністю. Він упритул дивиться на Слотропа (один із небагатьох, хто досі не втратив здатності бачити у ньому цілісну сутність, інші вже полишили марні намагання скласти Слотропа в єдине ціле, навіть як ідею: «Все це стало надто далеким», — кажуть вони). А чи не передчуває Бодін, що незабаром і в нього сил забракне: що незабаром йому, як і всім іншим, Слотропа *доведеться* відпустити? *Але хтось таки має триматися, так не може бути з усіма — ні, то вже було б занадто... Ракетмен, Ракетмен. Бідолашна тварюко.*

— Так, слухай. Трохи потримай це у себе. Розумієш? Це тобі.

Але чи він чує? Чи бачить цю шматину, цю пляму?

— Послухай, я був там, у Чикаго, коли його обложили. Я був тої ночі якраз на вулиці коло «Біографа», чув постріли, все чув. Був, курва, салагою, думав, що це і є свобода, от і побіг. А зі мною половина Чикаго. З барів, туалетів, із завулків, жінки попідбирали спідниці, щоб легше бігти, Міссус Кродобблі, яка у Велику депресію очі пропила, чекаючи, поки зійде сонце, і що ти думаєш, половина мого випускного класу з Великих озер, всі у блакитному, такі ж сліди від пружинних матраців, як і в мене, та шльондри зі стажем, гомики із рубцями од віспи, з рота смердить, наче кішка насрала, і старі панянки із Усіляких Закамарків, дівчата з кінотеатрів, ще піт на ногах не висох, чувак, там усі були. Одяг знімали, сторінки видирали із чекових книжок, виривали одне в одного клапті газет, аби щось вмочити у кров Джона Діллінджера. Як подуріли. Агенти нас не чіпали, стоять собі, ще дим з пістолетів курився, до крові на вулиці вже стільки людська набігло... Ну, я, може, не подумавши туди припхався, але то *нічого*. Щось мені там треба було... якщо чуєш мене... тому і даю тобі. Розумієш? Це кров Діллінджера. Ще тепла була, коли я до неї дістався. Їм хочеться, щоб його мали за «звичайного злочинця» — але їхні цеберки варять не краще за сраки, бо він робив те, що робив. Брав і мордував їх у сортирах їхніх же банків. Кому яке діло, про що він *думав*, якщо те думання нікому жити не заважало? Та-а так само начхати всім, чому *ми* це робимо. Так, Рокі? Так, нам потрібні не якісь причини, а *краса*. Фізична краса, щоб усе працювало. Відвага, мізки, аякже, все так, але без краси? Ніколи. А ти... чуєш, ти слухаєш? Воно помагає. Точно помагає. На собі перевірів, але я вже не Дамбо, полечу і без нього. А ось ти, Рокі. Ти...

То була не остання їхня зустріч, але потім довкола них завжди хтось крутився, наркомани у ломці, образи й обмови, справжні й надумані, і на той час Бодін, як і боявся, вже почав безпорадно і картаючись Слотропа відпускати. Тепер під час приходу, коли бачить розкидану перед очима в усіх напрямках білу сітку, тлумачить її як символ болю або смерті. Починає більше часу проводити з Труді. Їхню подружку Магду забрали за якесь шахрайство першого ступеня і повезли до Леверкузена, на зарослі задвірки, де над головою шкварчать лінії електропередач, з-під запилуженої цегли пробивається бур'ян, віконниці завжди причинені, трава і бадилля перетворюються на найгіркішу осінню підстилку. Бувають дні, коли вітер доносить аспіринову пилюку з фабрики «Baeyer», її вдихають і стають спокійнішими.

Їм обом бракує Магди. Невдовзі Бодін помічає, що його характерний брутальний сміх *ги-ги, ги-ги* онімечився і став *тьяху, тьяху*. Він приміряє давні Магдині личини, доброзичливі та зрозумілі поличчя, як на маскарадї. Турботливий трансвестизм, таке з ним уперше. Ніхто не допитується, в усіх свої справи, тож Бодін вважає, що все добре.

Ясне і тягуче світло в небі — достеменна іриска, якщо потягти її кілька разів.

— Помирати дивною смертю, — на цю мить Гість Слотропа — графітні закарлючки на стїні, голоси з комина, людина на широкому шляху, — мета життя в тому, аби ти вмер дивною смертю. *Хай би як вона тебе дістала*, але має зробити це за *дуже незвичайних* обставин. Таким має бути життя...

Речовий доказ S-1729.06, пляшка, у якій містилося 7 куб. см Травневого вина^[659]. Аналіз вказує на присутність у його складі маренки, цитрини та апельсинових шкуратинок.

Перші тевтонські воїни носили гілочки маренки, відомої ще як Господарка Лісів. Маренка дарує успіх у боротьбі. Виявляється, одної ночі частина Слотропа стикається у самісінькому осерді Нідершаумдорфа з Джабаєвим у самоволці. (Дехто вважає, що фрагменти Слотропа вирости в окремі цілісні особистості. Якщо це так, то неможливо сказати, хто з теперішньої популяції Зони є

паростками його первісного поширення. Вважається, що остання його світлина є на єдиному альбомі, випущеному англійським рок-гуртом «Дурень» — семеро музикантів стоять у викличних позах, десь як ранні «Стоунз», біля старої вирви од вибуху ракетної бомби в Іст-Енді чи на Південь від Ріки. Надворі весна, французький чебрець саме зацвів дивовижним мереживом по зеленій пелерині, що затуляє і пом'якшує справжні обриси старих руїн. Неможливо сказати, яке з облич — Слотропове, до нього можна застосувати лише один з написів: «Гармоніка, казу — друг». Але, знаючи його розклад Таро, його радше варто шукати серед Смирення, серед сірих і претерітних душ, виглядати, як він пливе у непривітному світлі небес, у морській птьмі...)

На цю мить є лише довге котяче око бляклого заходу сонця, яскраво-сіре на тлі фіолетової стелі хмар, з темно-сірою райдужкою. Все це радше зависло у височині, аніж дивиться згори на збіговисько Джабаєва та його друзяк. У місті відбувається дивна конференція. Сільські дурники з усієї Німеччини стікаються до міста (з рота слина, залишають по собі ядучих кольорів сліди, щоб було на що повітрішатися за їхньої відсутності). Очікується, що цього вечора вони ухвалять резолюцію, в якій проситимуть Велику Британію надати їм статус країни Співдружності, ба навіть, імовірно, подадуть заяву на членство в ООН. Дітям у парафіяльних школах кажуть молитися за успіх. Невже тринадцять років ватиканських трудів на правду прояснили різницю між святим і грішним? Вночі формується ще одна Держава, не без показухи і не без святкувань, тому сьогодні всім потрібен *Maitrinke*^[660] і Джабаєву вдалося добути кілька його літрів. Нехай святкують сільські дурні. Нехай їхня святість іде брижами в картинах інтерференційних смуг, поки не згаснуть ліхтарі у залі засідань.

Нехай героїчно виступає кордебалет: шістнадцять пошарпаних старперів бездумно човгають ногами по сцені, дрочать в унісон, погойдуючи членами, наче якимись тичками, розмахують по двоє і по троє своїми позеленілими дрючками, виставляючи напоказ неймовірні шанкри та виразки, вивергаючи змережені волокнами крові водограї сперми, що хлюпають на засмальцьовані складки штанів, зашмульгані піджаки з обвислими, як шістдесятирічні цицьки, кишнями, не прикриті шкарпетками гомілки обліпив порох тісних площ і

зnelюднілих вулиць. Нехай веселяться і гупають по сидіннях, нехай тече братерська слина — сьогодні гурток Джабаєва в ході недоладно спланованого нальоту на будинок єдиного в Нідершаумдорфі лікаря роздобув підшкірний шприц і голку, сьогодні вони жахнуть *вина*. Якщо до них мчатиме поліція, якщо десь далеко на шляху якісь первісні вуха за багато кілометрів ночі вчують гуркіт окупаційного конвою, а тоді переконаються наочно, запримітивши слабеньке розсіяне світло фар і наближення небезпеки, навіть тоді ніхто не розімкне кола — вино діятиме, хай би що там сталося. Хіба ти не прокидався з ножем у руці, голова в унітазі, а неясних обрисів довгий дрюк от-от вріже по верхній губі, чи не тонує ти знов у червоній капілярній дримоті, де все це просто не може відбуватися? і чи знову не прокидався від жіночого вереску, а тоді знов у воду каналу, що холодить тобі занурене око та вухо, а тоді згряя «фортець» знову пікірують з небес, знову, знову... Але ні, по-справжньому, ніколи.

Кайф від вина — кайф від вина заперечує тяжіння, ти вже на стелі ліфта, а той ракетою мчить *угору*, і вже ніяк не злізеш. Розділяєшся на двох, на Двох головних, і кожне з твоїх внутрішніх «я» усвідомлює інше.

ОКУПАЦІЯ МУХВАБОРО

Близько третьої пополудні з пагорба, де звужується номерна дорога, покотилися вантажівки. Усі фари горять. Один за одним електричні витрішки перелазять вершину пагорба поміж кленами, гуркіт страшений. У кінці схилу вантажівки диркають передачами, з-під брезенту долинають втомлені крики: «Подвійне зчеплення, недоумку!» Біля дороги зацвіла яблуня, гілля після ранкового дощу мокре, мокре і темне. Під деревом сидить із кимось — але точно не зі Слотропом — голонога дівчина, біляво-руда, як мед. Звати її Марджорі. Гоган повернеться з Тихого океану, залицятиметься до неї, але програє Піту Дюфею. У Марджорі з Дюфеєм народиться донечка на ім'я Кім, і Гоган-молодший вмочатиме її косички у шкільну чорнильницю. Все йтиме своїм звичаєм, під окупацією чи без окупації, з дядьком Тайроном, а чи без нього.

У повітрі знову мжичить. Солдати збираються біля «Гаража Гікса». Одразу за ним звалище, мастильна яма, повна підшипників, дисків

зчеплення і деталей від коробок передач. Нижче, на автостоянці — там іще цукерня у зеленому мереживі, де він щодня з 3:15 чекав, коли з-за рогу вигульне краєчок неймовірно жовтого шкільного автобуса, і знав, у кого зі старшокласників можна вициганити кілька пенні — шість-сім старих «кордів» на різних стадіях заляпаності та розваленості. Передчуваючи дощ, пережитки молодої імперії катафалково сяють. Робочі команди вже зводять барикади, а пошукові зайняли обшиту сірою вагонкою «Крамницю Піщині», яка стоїть на розі, наче величезна клуня. Хлопчаки тиняються біля вантажної платформи, лузають насіння з джутових мішків, слухають, як солдати цуплять яловичі боки з льодовні Піщині. Якщо Слотроп хоче дістатися звідси додому, то має пробратися на доріжку попід цегляною стіною двоповерхового «Гаража Гікса», потім на зарослу стежку, вихід на яку ховається за вогнебезпечним звалищем крамниці, за каркасною повіткою, де Піщині тримає свою вантажівку. Проскакуєш дві ділянки, які *майже* прилягають одна до одної, фактично, обходиш паркан і щодуху далі проїздом. Два бурштиново-чорні будинки старих панянок із купою живих котів і їхніх опудал, плямистих абажурів, серветок на меблях, а ще серветок на кріслах і столах, з вічним присмерком. Відтак треба перетнути дорогу до під'їзної дороги місіс Снодд із рожевими алтеями обабіч, а тоді шмигнути у дротяну хвіртку і через задній двір Сантора, здолати штахет, де закінчується живопліт, далі вулиця — і ти дома...

Але місто окуповане, дітям уже могли заборонити зрізати кути, а дорослим ходити своєю дорогою. Тобі додому вже, мабуть, запізно.

ЗНОВУ НА «DER PLATZ»

Повернувшись із Куксгафена, Густав і Андре відкрутили з казу мундштук із мембраною і замінили його олов'яною фольгою — наробили у ній дірочок і тепер курять з казу гашиш, замість клапана стукають пальцем по вузькому кінцю па-па-пах, щоб карбюрувати дим, — виявляється, хитрий Зойре приставив колишніх інженерів з Пенемюнде, отих, із групи силової установки, до роботи із довгострокового дослідження оптимальної конструкції гашишної люльки, і вгадайте, що з цього вийшло? — з погляду швидкості потоку, теплообміну, контролю співвідношення повітря й диму, досконалості форми — класичний *казу*!

Є в казу ще одна дивина: кругова різьба над мембраною така самісінька, що й різьба в патроні електролампочки. Густав, старий добрий Капітан Жах, нап'явши поцуплені й дуже жовті англійські окуляри для стрільби («Здається, у них легше вену знайти»), полюбляє розповідати, що цю прикмету лишив по собі «Phoebus».

— Темнота! думаєте, казу підривний інструмент? Дивіться... — у свої щоденні поїздки він завжди бере лампочку, не хоче змарнувати жодної нагоди спантеличити зальотного наркомана... спритно вкручує лампочку у мембрану і затикає казу. — А таке бачили? «Phoebus» стоїть за усім, навіть за *казу*. Ха! ха! ха! — *Schadenfreude* просотує кімнату навіть гірше за довге цибулеве пердіння.

Але ця Густавова лампочка — не хто інший, як наш приятель Байрон, — хоче сказати ні, зовсім не так, річ в іншому, це декларація Казу про братерство усіх поневолених і пригноблених лампочок...

А підкилимно йде кіно. Цілодобово — відгорни килим на підлозі і побачиш триклятий фільм! Направду огидна і безтактна стрічка Гергардта фон Гьоля, щоденна метушня, власне кажучи, зйомки проекту, якому не суджено звершитися. Шпрінгер планує, що він триватиме без кінця і краю, і то підкилимно. Під назвою «Новий кайфолов» — саме про нього йдеться у кіно — про новий різновид наркотику, про який ніхто ще навіть не чув. Одна з найприкріших властивостей того лайна — як тільки ти його приймаєш, назавжди втрачаєш здатність розповідати, що це за кайф, або, навіть гірше, де його можна роздобути. Дилери знають не більше за інших, лишається хіба сподіватися натрапити на когось такого під час вживання (вколювання? куріння? ковтання?). Очевидно, сама наркота *тебе* і знаходить, вона є частиною світу навиворіт, її агенти гасають зі

зброєю, що діє на життя подібно до пилососа — натиснеш на пуск — і кулі всмоктуються у дула з тіл недавно померлих, а Велика Незворотність насправді завертає, труп оживає під акомпанемент пострілів навспак (можна тільки уявити, наскільки це кайфова і божевільна втіха — щоденний монтаж фонограми). Наприклад, спалахують титри:

ГЕРГАРДТ ФОН ГЬОЛЛЬ ПІДСІВ НА АМІТАЛ НАТРІЮ!

От і він сам, жирний блазень, вмовився на унітаз, ну... насправді це незвичайно велике дитяче сідало з отвором, а з-поміж ніг стирчить порцелянова голова шакала з — як незугарно, справді — з *косяком* у добряче роззявленій пащеці...

— Злом і орлом, — варнякає Шпрінгер, — клімат блондинить свій шлях, позаяк безсилі вони на брутальній війні. Ні не для ошуканства поки не появляться спостерігачі в омивальних пеленах землі щоб злягатися і промовляти монама реклапри ероблік нийчор ціанен мавотри розе лакаба у бергамоті й отримувати грайливі фантазії під тронем і носом дуже немилостивого короля... — і такої маячні донесхочу, а тепер добре було б скочити за попкорном, а попкорн на «*Der Platz*», і виявляється, що то насіння кручених паничів, розтріскані безгучні руді вибухи. Місцеві майже не дивляться підкилимне кіно — лише проїжджі гості: друзі Магди, втікачі з великої аспіринової фабрики у Леверкузені, он вони, у кутку, пускають одне одному на голі тіла струмочки розведеного у воді поцупленого кукурудзяного крохмалю, придуркувано гигакають... шанувальники «Книги змін», татування улюбленої гексаграми на кожному пальці ніг, не затримуються надовго в одному місці, а знаєш чому? Тому що їхні ноги зі «Змінами»! та ще пришелепуваті чарівники, які досі не можуть здихатися непроханих гостей із Кліпот, баляндрасники з дошками Уїджа, полтергейсти, різношерсті телепні та п'янички з астральних планів — так, тепер усі вони приходять на «*Der Platz*», бо інакше одних доведеться пускати, а інших не пускати, і до такого ніхто не готовий... Ухвали такого рівня — справа надзвичайно високоповажного ангела, що споглядає наші збочення, коли ми повзаємо по чорному атласу, затикаємо рот руків'ям батога, злизуємо кров з проколеної вени коханого, і все це, якесь там хихикання або

зітхання, відбувається під страхом смерті, глибинної краси якої ангел ніколи не бачив зблизька...

ТАРО ВАЙССМАНА

Вайссманові карти ліпші за Слотропові. Ось справжні карти у порядку відкриття:

Сигніфікатор: Принц мечів
Накритий: Вежею
Перехрещений: Королевою мечів
Увінчаний: Королем кубків
Внизу: Туз мечів
Позаду: 4 кубки
Минуле: 4 пентаклі
Особистість: Паж пентаклів
Оточення: 8 чаш
Надії та страхи: 2 мечі
Майбутнє: Світ

Він з'являється у блискучих чоботах і відзнаках, верхи на чорному коні, що зривається на галоп, якого ані йому, ані коневі не приборкати, жене через пустище понад велетенські кургани, розполохує чорномордих овець, а замріяна і закохана у смерть темна ялівцева парость лежить на його шляху паралаксом неквапливого фатуму, монументами височить над зеленувато-жовтим відступом літа, над забарвленими курявою низинами і нарешті над полиною сірістю моря, над прерією моря, що фіолетово згущується там, де сонячне світло пробивається великими колами, плямами прожекторів на танцмайданчику.

Він — батько, якого тобі ніколи не вдасться вбити. Останніми днями Едіпова ситуація у Зоні страхітлива. Ані краплини гідності. Матері маскулінізувалися, стали схожі на старі затерті мішки без щонайменшої сексуальної привабливості, але їхні сини, досі у пастці інерційної хіті, застарілої на сорок років. Батьки, як і раніше, позбавлені влади, але позаяк сорок років тому нам під силу їх було прикінчити, нині ми приречені на таку ж пасивність і мазохістські фантазії, які потайки плекали *вони*, навіть гірше, ми приречені у своїй

слабкості вдавати людей сильних, яких ненавидять наші малолітні діти, що мріють зайняти наше місце, і вони програють... Отже, покоління за поколінням чоловіки, закохані у біль і пасивність, відбувають свій термін у Зоні, мовчазні, пахаючи збляклою спермою, жахаючись умирання, відчайдушно залежачи від тих зручностей, що їм спродують, непотрібні, відразливі або дріб'язкові, дозволяють забирати життя чоловікам, які мають талант хіба до смерті.

Із 77 карт, які можуть прийти, Вайссман «накритий» — що визначає його теперішнє становище — Вежею. Загадкова карта, у кожного про неї своя думка. На карті видно, як блискавка б'є у високу фалічну конструкцію, з якої падають дві фігури, одна у короні. Дехто бачить у цьому еякуляцію та й квіт, інші вбачають характерний гностичний і катарський символ Римської Церкви і тулять буквально до будь-якої Системи, що нетерпима до ересі, системи, яка за своєю природою рано чи пізно має впасти. Але зараз ми знаємо, що там є і Ракета.

Члени Ордену Золотого Світанку вважають, що Вежа означає перемогу над величчю та силою помсти. Так Геббельс поза межами свого професійного пишномовства вбачив у Ракеті месника. На кабалістичному Дереві Життя дорога Вежі з'єднує сфірот Нецах, перемогу, з Ход, славою та величчю. Звідси інтерпретація Золотого Світанку: Нецах вогняна та емоційна, Ход водна та логічна. У тілі Бога ці дві сфірот є стегнами, колонами Храму, які разом приводять до Єсод, статевих органів та органів виділення.

Але кожну сфіроту переслідують свої демони, або ж Кліпот. Нецах зазнає переслідування з боку Орев Зерек, Воронів Смерті, а Ход — з боку Самаеля, Отрути Бога. Ніхто не питав демонів на обох рівнях, але вони, видно, дещо вразливі до відчуття падіння, дуже такого прямовисного, неосяжного, як уві сні, радше, крізь простір, а не поміж предметами. Хоча різні Кліпот і здатні творити лише зло свого власного штибу, проте рух на дорозі Вежі, від Нецах до Ход, здається, призвів до зародження нового різновиду демонів (це що, діалектичне таро? Аякже! А так само ж, якщо ви гадаєте, що не буває марксистсько-ленінських магів, то *вам* варто думати *ліпше!*). Ворони Смерті скуштували Отрути Бога... але в малих дозах, щоб не отруїтися і, ніби за допомогою *Amanita muscaria*, привести свій розум у досить

своєрідний стан... Вони не мають офіційного імені, але вони — демони-охоронці Ракети.

Вайссман перехрещений Королевою своєї масті. Можливо, це він сам, лишень перебраний у жіноче. Вона — головна перешкода на його шляху. Біля основи самотній меч палахкотить всередині корони — знову Нецах, перемога. В американській колоді ця карта знижена до пікового туза, а це дещо моторошніше — вам знайома тиша, що настає, коли у будь-якій грі випадає піковий туз. В минулому у Вайссмана — іде як чинник із його життя — 4 або ж Четвірка пентаклів, на якій зображена особа скромного достатку, яка відчайдушно чіпляється за те, що має, за чотири золоті монетки, — дві з них кретин притримує ногами, третя на маківці, а четверту міцно притискає до живота, живота з виразкою. Це незмінна відьма, яка намагається захистити свій солодкий будиночок від прищестя гризунів із п'ятьми. У майбутньому на Вайссмана чекає бенкет чаш, насичення — незабаром Вайссман втішатиметься морями випивки і табунами дівчат. Непогано для нього, проте видно, що він піде, кинувши піраміду з восьми золотих чаш. Можливо, йому дано лиш те, від чого доведеться піти. Можливо, це тому, що в осаді на дні останньої чаші ночі лишається гірка присутність жінки біля скелястого узбережжя, самотня Двійка мечів на краю Балтики із зав'язаними очима у місячному світлі, тримає два клинки, схрещені на грудях... зазвичай це розуміють як «згоду правої та лівої руки», непогана ілюстрація стану справ у нинішній Зоні, що відображає найпотемніші сподівання Вайссмана або його страхи.

Сам він, яким бачить його Світ — освічений молодий Паж пентаклів, розмірковує над своїм чарівним золотим талісманом. Паж може позначати молоду дівчину, а от пентаклі означають людей доволі смаглявих, тож карта, майже напевне, то Енціан замолоду, і Вайссман нарешті бодай частково, через карти, може стати тим, кого вперше полюбив.

Король чаш, що увінчує його сподівання, — це чудовий король-інтелектуал.

Якщо вам цікаво, куди він подався, шукайте серед успішних науковців, радників президентів, статусних інтелектуалів у радах директорів. Не сумнівайтесь, що знайдете його саме там. Але не гайте

часу на дурниці, шукайте високо. Карта його майбутнього, карта того, що буде, — це Світ.

ОСТАННЯ ЗЕЛЕНЬ, ОСТАННІЙ ПУРПУР

Пустище навсібіч розкидає зелень і пурпур, земля та верес дозрівають...

Ні. То була весна.

КІНЬ

У полі, за галявиною і деревами, стоїть останній кінь, тьмяно-сріблито-сірий, хіба трохи більше за скупчення тіней. Колись місцеві германці-язичники під час ритуалів приносили в жертву коней. Пізніше коні стали вже не священною офірою, а слугами влади, і тоді велика переміна охопила Пустище, місила, крутила, перегортала пальцями сильними, наче вітер.

Тепер, коли жертвоприношення стало дією політичною, діянням Цезаря, останній кінь переймається хіба що тим, звідки пополудні повіє вітер: спочатку підіймається, намагається втриматись, зачепитися, але куди там... щоразу кінь відчуває піднесення всім серцем, краєм ока, краєм вуха і мозку... Нарешті, коли вітер хапає вже щомоці, а день перевалює за полудень, кінь зводить голову, а його самого хапають дрижаки — оволодівають ним. Його хвіст ляскає по ясній і невловимій плоті вітру. Жертвоприношення у гаю починається.

ІСААК

За агадичними переказами, десь у IV сторіччі Ісааку привиділись Покої Престолу — Авраам саме хотів принести його в жертву на горі Морія. Для практикуючого містика побачити видіння та один за одним пройти Покої — досвід непростий і моторошний. Треба не лише знати гасла та печатки, бути фізично готовим (що досягається вправами й утриманням), але й мати незрадливий стояк рішучості, бо ангели біля входу намагатимуться тебе ошукати, погрожуватимуть, почнуть жорстоко кепкувати, аби збити з дороги. Кліпот, оболонки мертвих, використають усю твою любов до друзів, що перейшли на інший бік,

супроти тебе. Ти вибрав шлях дії, і щонайменше вагання прикличе смертельну небезпеку.

Інший шлях — темний і жіночний, покірний і самовідданий. Ісаак під лезом ножа. Мерехтливе вістря розширюється, витягується у прохід, яким душу зносить нестримний Етер. Гергардт фон Гьолль на операторському візочку, радісно погейкуючи, жене довгими коридорами Німфенбурга. (Тут і залишмо його, у пориві та невинності...) Попереду сяє містичне світло, майже блакитне серед скла і позолоти. Золотильники працювали голими із поголеними головами — щоб статичний заряд тримав тремтливий лист, вони спершу возили пензлем по волоссю на лобку, тож у цих золотих овидах завше сятиме генітальна електрика. Але ми вже довго не згадуємо про божевільного Людвіга та його іспанську танцівницю, які стікають, червоно в'януть по той бік мармуру, що по-зрадницьки виблискує солодкою водою... це вже позаду. Сходження до Меркави, всупереч його останнім жалюгідним рудиментам мужності, останнім порухам до можливості магії, невідворотне...

ПЕРЕДСТАРТОВА ПІДГОТОВКА

Велетенська біла муха: у білому мереживі бринить ерегований пеніс, на ньому запеклася чи то кров, чи то сперма. Шлюбний костюм для хлопчика — поховальне мереживо. Його гладкі стопи зведені до купи, взуті у білі атласні капці з білими бантиками. Настовбурчені червоні соски. На спині золоте волосьячко, німецький золотий сплав, від блідо-жовтого до білого, лежить симетрично обабіч хребта, дугами, тоненькими і позакручуваними, як папілярні лінії, наче залізні ошурки на лініях магнітного поля. Кожна ластовинка, кожна родимка — темна, чітко розташована аномалія поля. На потилиці збирається піт. Рот заткано білою лайковою рукавичкою — сьогодні Вайссман подбав про символізм. Рукавичка — це жіночий еквівалент Руки Слави, якою дрібні квартирні злодюжки освітлюють дорогу у вашому домі, у руці покійника бубнявіє свічка, так набрякнуть усі ваші члени під час першого ж неповторного доторку язика вашої господарки — Смерті. Рукавичка — це порожнина, яку заповнює Рука, а 00000 — лоно, до якого повертається Готтфрід.

Влаштувати його. Не прокрустове ложе, ні, але спеціально видозмінене для нього. Обоє вони, хлопчик і Ракета, спроектовані одне для одного. Її сталева корма так ладно вигнута... хлопчикові там, ну, якраз. Вони пара — «Шварцгерет» і вищий агрегат. Його оголені члени у металевих путах, навколо пальне, окислювач, парогазогони, рама кріплення двигуна, повітряні балони високого тиску, вихлопні патрубки, парогазогенератор, баки, відведення, клапани... і один з цих клапанів, одна контрольна точка, один датчик тиску — справжній, достеменний клітор, напряму підключений до нервової системи 00000. Це не має бути для тебе загадкою, Готтфріде. Знайди зону кохання, лижи і цілуй... маєш досить часу — ще кілька хвилин. Біля самісінької щоки пашисть холодом рідкий кисень — морозні кістки, що пектимуть тебе до безтями. Незабаром з'явиться полум'я, спалахне Піч, для котрої ми тебе відгодовували. Уже сержант притягнув *Zündkreuz*^[661], Піротехнічний Хрест, щоб осяяти тобі дорогу. Солдати стоять струнко. Готуйся, *Liebchen*.

ОБЛАДНАННЯ

Йому подарували віконечко зі штучного сапфіру, чотири дюйми завширшки, вирощений «IG» 1942-го, грибовидна пластина з децицею кобальту, яка мала зеленкуватий відтінок, дуже жаротривка, прозора для більшості видимих частот — небо і хмари зовні викривлені, але так гарно, як за *Ochsen-Augen*^[662], коли бабуся була молодою, коли не було віконного скла...

Частина випарів кисню спрямована до іміполексового сповитку Готтфріда, у вухо йому вживлено крихітну слухавку, вона сяє, ніби гарненька сережка. Дані передаються через систему радіокерування, і якийсь час слова Вайссмана змішуватимуться з командами, які надходитимуть Ракеті. Але зворотного каналу від Готтфріда нема, про точну мить його смерті ніхто ніколи так і не дізнається.

МЕЛОДІЯ ПОГОНІ

Нарешті, після бездоганної кар'єри, сповненої вигуків «Божечку, ми спізналися!» завжди з натяком на посмішку, поблажливу, для проформи, оскільки, безперечно, він *ніколи* не запізнюється, завжди

буває відстрочка, помилка якогось розтелепи, взятого на роботу Жовтим Вражиною, у найгіршому випадку біля тіла виявляють важливий доказ — нарешті сер Деніс Нейленд Сміт, хай Бог милує, *таки* прибуде запізно.

Супермен шугне чобітьми вперед на безлюдну вирубку — там пусковий стіл-установник повільно видихає оливою крізь дірку в ущільненні, на деревах виступає глей, гірка манна найгіркішого з усіх переходів. Кольори його плаща вигорять на полуденному сонці, в кучерях на голові проб'ються перші нитки сивини. У Філіпа Марлоу^[663] буде страшний напад мігрені, він рефлекторно потягнеться до фляжки житньої в кишені піджака, нестерпно сумуючи за мереживом балконів Бредбері-Білдинг.

Підводник^[664] і його багатомовна банда матимуть мороку з батареями. Пластикмен заблукає в іміполексних ланцюгах, тому топологи по всій Зоні порушать домовленість і припинять виплачувати гонорари за його чеками («бездоганно мінливий», аякже!). Самотній Рейджер, витинаючи коліщатами шпор кров із білої шкіри жеребця, гарцюватиме на чолі пошукового загону і побачить, як його юний друг, безневинний Ден, теліпається на гілляці, підвішений за зламаний карк. (З Божою допомогою, Тонто натягне примарну сорочку і знайде згасле вогнище, трохи посидить, ніжик поточить.)

«Ми спізналися» у їхніх програмах ніколи не було. Натомість їхні мізки на мить зависають — але все закінчується, і маєш, ми знову мандруємо, знову до «Дейлі Пленет». *Так, Джиммі, то, мабуть, був день, коли я наскочив на сингулярність із кількома секундами абсолютної загадки... знаєш, Джиммі, час — то дивна штука...* Знайдуться тисячі способів забути. Герої житимуть далі, їх високо закинуть, щоб стежили за розвитком кмітливого молодого персоналу середньої ланки, і вони спостерігатимуть за розпадом системи, спостерігатимуть, як такі сингулярності з'являтимуться дедалі частіше, проголошуючи інші виходи із плутанини старожитності, вони називатимуть це раком і не розумітимуть, до чого все йде і що це значить, Джиммі...

Якось днями відчуває, що йому бракує собак. Хто міг би подумати, що він сумуватиме за зграєю слинявих кобиздохів? Але тут, у Субміністерстві, все якесь без запахів, без дотиків. Якийсь час сенсорна депривація зворохобила його допитливість, якийсь час він

щодня ретельно описував фізіологічні зміни у собі, але це здебільшого через спогади про Павлова, як той, навіть умираючи, описував себе до самісінького кінця. Для Пойнтсмена це просто звичка, залишки науковості — останній погляд на двері до Стокгольма, які зачинилися перед ним назавжди. Записів ставало дедалі менше, потім вони зникли зовсім. Підписував звіти, був завідувачем, подорожував Англією, перегода — до інших країн, розшукував молоді таланти. Часом на обличчях Моссмунна та інших він зауважував рефлекс, про який не дозволяв собі навіть мріяти: терпимість людей при владі до того, хто так і не Зробив Свій Хід — а чи зробив хибний. Хоча, безперечно, творчі завдання трапляються й зараз...

Так, тепер він колишній учений, із тих, що не настільки Глибоко Копають, щоб завести розмову про Бога, рожевошокий і сивий симпатичний дивак не базикатиме з висот свого Лауреатства — ні, тепер він залишається наодинці з Причиною та Наслідком і рештою стерильного медичного оснащення... його каменисті коридори не сяють, матимуть такий самий нейтральний безіменний відтінок аж до центру лабіринту, до ідеально відрепетируваної сцени, яку він зрештою таки зіграє...

ЗВОРОТНИЙ ВІДЛІК

Зворотний відлік, як нам відомо, — це 10-9-8-... і. т. д., 1929-го році винайшов Фріц Ланг для кінострічки «Die Frau im Mond» на студії «Ufa». Вставив її у сцену запуску, щоб збільшити напруження. «Ще один із моїх клятих “штрихів”», — сказав Фріц Ланг.

— У мить Творення, — пояснює речник кабалістів Стів Едельман, — Бог послав імпульс енергії у порожнечу. Одразу цей імпульс розщепився і розділився на десять окремих сфер або аспектів, відповідно від 1 до 10. Вони відомі під назвою Сфірот. Щоб повернутися до Бога, душа повинна здолати кожну зі Сфірот, від десятої до першої. Озброєні магією та вірою, кабалісти вирушили на завоювання Сфірот, багато кабалістичних таємниць пов'язані з успішним завершенням цієї подорожі.

— Отже, Сфіроти складаються у схему, що зветься Деревом Життя, воно ж — тіло Бога. Між десятима сферами прокладено 22 дороги, кожна відповідає літері єврейської абетки та карті зі «Старших

арканів» Таро. Таким чином, хоча зворотний відлік Ракети видається послідовним, однак, фактично, приховує Дерево Життя, яке має пізнаватися одразу, разом, паралельно.

Одні Сфіроти активні, або чоловічі, інші пасивні — жіночі, але саме Дерево — це єдність, укорінена безпосередньо на *Bodenplatte*. Це вісь особливої Землі, нове зволення, породжене Великим Запуском.

— Але, але з новою віссю, новим обертання Землі, — спадає на думку гостеві, — що з астрологією?

— Знаки змінюються, бовдуре, — відрубуює Едельман і тягнеться до «родинного» дзбанку торазину.

Він настільки пристрастився до цього заспокійливого наркотику, що колір його обличчя потемнів до тривожного шиферно-багряного. Тут, на вулиці, де всі ходять засмаглими і червонооокими з тих чи тих причин, він виглядає доволі дивакувато. Едельмановим дітям, малим пустотливим бісенятами, останнім часом сподобалося додавати до татового дзбанка з торазином таблеткові конденсатори з викинутих транзисторних приймачів. На татів неуважний погляд, різниці майже не було, тому якийсь час Едельман вважав, що у нього виробляється звикання, але Безодня підкралася нестерпно близько, на відстань одного лиха — сирена на вулиці, реактивний літак з гуркотом зайде на посадку, — але, на щастя, дружина вчасно помітила витівку, і тепер, перш ніж ковтати, він дуже уважно шукає на торазині дротики, букву «мю» та цифри.

— Ось, прошу дуже, — зважує в руці товсту пачку ксерокопій, — Ефемериди. З урахуванням нового обертання.

— Хочете сказати, що хтось насправді знайшов *Bodenplatte*? Полюс?

— Саму дельта-*t*. Зрозуміло, що всього не оприлюднювали. «Експедиція Кайзерсбарта^[665]» знайшла.

Очевидно, псевдонім. Загальновідомо, що кайзер безбородий.

ПІДВІШЕНИЙ В АПОЛОНІЧНОМУ СНІ...

Коли з тобою має відбутися щось справжнє, йдеш до нього з прозорою поверхнею перед себе, вона гуде і притлумлює слух, очі стають дуже пильними. Світло міниться блідо-блакитним. Нис шкіра. Нарешті: щось справжнє.

Тут, у хвостовому відсіку 00000, ясна поверхня перед Готтфрідом виявилася буквально іміполексовим коконом. Крізь плівку уваги пробиваються уламки дитинства, він згадує, як яблучна шкірка розпадається туманностями, досліджує викривлений почервонілий простір, дивиться глибше і глибше... Полімерна поверхня дрібно тремтить: сіро-білий, насмішкуватий ворог кольору.

Зовні вогко, а жертва вбрана легко, але тут тепло. Його білі панчохи приємно натягують петельки підв'язок. Він знайшов у трубі неглибокий вигин, там можна притулитися щокою, роздивлятися кокон. Відчуває, як волосся лоскоче спину, голі плечі. Тьмяний вибілений простір. Тут можна лежати — весільно, відкрито до мертвотно-блідої далечині вечора, чекати того, що має відбутися.

У вусі зі слухавкою дзижчать телефонні перемовини. Голоси металічні, сильно спотворені. Дзижчать, як голоси хірургів, коли засинаєш під дією етеру. Хоча лунають лишень ритуальні фрази, він їх розрізняє.

Слабкий запах іміполексу огортає з усіх боків, він добре знає цей запах, Готтфрід його не боїться. Так було в кімнаті, де він заснув багато-багато років тому, у солодкому паралічі дитинства... так було, коли приходили сни. А тепер час прокидатися у диханні того, що завжди справжнє. Прокидайся-но. Все добре.

ОРФЕЙ ВІДКЛАДАЄ АРФУ

ЛОС-АНДЖЕЛЕС (ПНС^[666]) — Річард М. Жлубб, нічний менеджер кінотеатру «Орфей» на Мелроуз, виступив проти «безвідповідального», за його словами, «використання губної гармоніки». Або, точніше кажучи, «гарбодики», позаяк менеджер Жлубб потерпає від хронічного запалення аденоїдів, що позначається на мовленні, тож друзі і недоброзичливці називають його «Аденоїдом». Хай там як, але Жлубб стверджує, буцімто черги, зокрема, на пізні сеанси, через цей музичний інструмент охопила мало не анархія.

— Це триває з нашого Кінофестивалю Бенгта Екерута^[667] / Марії Казарес^[668], — скаржиться Жлубб, якому за п'ятдесят, у нього два підборіддя і вічна п'ятигодинна неголеність (наразі найгірша з усіх Годинних Неголеностей), а також звичка підкидати руки у

перевернутому «знаку пацифістів», що відповідає також літері «U» в семафорній абетці, при цьому виставляючи напоказ незліченні ярди білих відкладних манжетів.

«Глянь, Річарде, — кпить мимохожий, — де у мене твої манжети», — і заголюється якнайпаскудніше, маніпулюючи крайньою плоттю у спосіб, якому не місце на цих сторінках.

Менеджер Жлубб пересмикується.

«Один із заводіак, точно вам кажу, — звіряється він. — Від нього стільки клопоту. Від нього і від Стіва Едельмана. — Він вимовляє «Едельбіда». — Я де боюся дазивати ідеда».

Справа, про яку йдеться, наразі перебуває на стадії розгляду. Торік голлівудському бізнесмену Стіву Едельману висунули звинувачення у 11569 (Спроба Неподобства з Підривним Інструментом), нині він перебуває в Атаскадеро під безстроковим наглядом. Стверджується, що Едельман у недозволеному душевному стані робив спроби зіграти послідовність акордів (вони містяться у списку Міністерства юстиції) просто неба на вулиці у присутності численних свідків, що стояли в черзі за квитками.

«Та-а тепер вони всі так роблять. Ну, не «всі», хотів би сказати, безперечно, справжні порушники закону — це невеличка, але галаслива меншина, маю на увазі всі, як отой Едельман. Аякже, аж ніяк не всі ті добрі люди, що стоять у черзі. А-ха-ха. Ось, хочу вам дещо показати».

Він веде вас до чорного менеджерського «фольксвагена», і, щойно сівши, ви опиняєтеся на автостраді. Біля розв'язки Сан-Дієго і Санта-Моніка Жлубб показує на тротуар: «Тут я його побачив уперше. Їхав на «фольксвагені», такому ж, як у мене, тільки уявіть собі. Очам не повірив». Але складно віддати всю увагу менеджеру Жлуббу, автострада Санта-Моніка здавна — арена для всіх автомобільних дурощів, які лишень здатні вигадати люди. Вона не така біла і добропристойна, як Сан-Дієго, і не така підступна, як Пасадена, не настільки гетто-суїцидальна, як Портова. Ні, хай і важко визнати, Санта-Моніка — автострада для страдників, і сьогодні вони всі виїхали на автомобілях, тому стежити за захопливою історією Менеджера не надто просто. За таких обставин просто неможливо не здригатися од відрази через майже рефлекторну Сумлінність Добропорядності. Отак, теревенячи, вони насуваються на тебе зусібіч,

рояться, закочують очі за бічними шибками, грають на гармоніках і навіть на *казу*, цілковито зневажаючи Заборони.

«Не переймайтеся. — Очі Менеджера характерно зблискують. — В окрузі Оранж на всіх них чекає затишний будиночок з охороною. Саме біля Діснейленду», — а тоді робить паузу, достоту як комік у нічному клубі, самотній у своєму колі дьогтю, у крейдянному переляку.

Звідусіль лунає сміх. Повноголосий регіт відданої публіки долинає з чотирьох кутів м'якого салону. З підсвідомою тривогою ви розумієте, що в авто встановлено якусь стереоапаратуру, заглянувши до бардачка, можна виявити цілу *фонотеку* записів: ОПЛЕСКИ (ЗАХВАТ), ОПЛЕСКИ (ЗБУДЖЕННЯ), РОЗЛЮЧЕНИЙ НАТОВП в асортименті 22 мови, ПРИТАКУВАННЯ, ЗАПЕРЕЧУВАННЯ, ШАНУВАЛЬНИКИ-НЕГРИ, ШАНУВАЛЬНИЦІ, СПОРТИВНА — ой, та годі вам — БОРОТЬБА З ВОГНЕМ (ЗВИЧАЙНИМ), БОРОТЬБА З ВОГНЕМ (ЯДЕРНИМ), БОРОТЬБА З ВОГНЕМ (МІСЬКИМ), ХРАМОВА АКУСТИКА...

«Нам, безперечно, доводиться користуватися під час спілкування *певним* шифром, — продовжує Менеджер. — Завжди так робимо. Але будь-який шифр не так уже й важко зламати. Через це опоненти звинувачують нас у зневазі до народу. Але ми граємо чесно, ми не якісь чудовиська. Ми усвідомлюємо, що їм треба дати *якийсь* шанс. Не можна забирати у них надії, правильно?»

«Фольксваген» у самому середмісті Л. А., де потік машин притискається до узбіччя, пропускаючи автоколону з темних «Лінкольнів», кількох «фордів», навіть якісь «джі-ем-сі», але жодного «понтіака». До вітрових і задніх стекол туляться флуоресцентні оранжеві наліпки ПОХОРОН.

Тепер Менеджер шморгає носом:

«Він був із найліпших. Особисто я поїхати не зміг, але відрядив високопоставленого помічника. Цікаво, хто його замінить», — і натискає таємну кнопку під панеллю приладів. Цього разу замість сміху чути рідкі чоловічі «ох-хо-хо» з відтінком сигарного диму і витриманого бурбону. Нечасті, але гучні. Можна розібрати окремі фрази, як от: «Ну ти й молодчина, Дік!» і «Слухайте, *слухайте*».

«Іноді фантазую, як помиратиму. Думаю, вони вам *платять*, але то нічого. А послухайте-но отаке. Третя година ночі, автострада Санта-Моніка, тепленько. У мене всі вікна опущені. Йду 70, 75 за годину.

Вітер задуває до салону, ззаду з підлоги підхоплює тонкий пластиковий пакет, звичайний кульок із хімчистки: він плине у повітрі, підкрадається, примарно-білий у світлі ртутних ламп... огортає мені голову, такий тонесенький і прозорий, що я не помічаю, аж поки вже не запізно. І пластиковий саван душить мене на смерть...»

Угорі на голлівудській автостраді, між загадково вкритою фурую і автоцистерною з рідким воднем, лискучою, наче торпеда, надibuємо справжній караван губних гармоністів.

«Добре що хоч не тамбурини, — бурчить Жлубб. — Дякувати Богові, менше, як торік».

У надвечір'ї шмигають туди-сюди обшиті сталлю вантажівки з продуктами. Їхні гофровані поверхні блищать, ніби озеро питної води після важкого переходу пустелею. Сьогодні День Збирання, тому всі сміттєвози прямують на північ до автостради Вентура, сміттєвий катарсис усіх відтінків, форм і зношеності. Повертаються до Центру, зібравши всі черепки Вмістилища...

Обох заскакує несподіване завивання сирени. Жлубб пильно дивиться у дзеркальце:

«У вас же при собі нема?»

Звук сирени гучніший за поліцейську, вона огортає бетон і смог, заповнює басейн і гори, лине далеко, і жодному смертному не дістатися її меж... не дійти вчасно...

«Чогось не думаю, що то поліцейська сирена. — Схопило живіт, рука тягнеться до радіоприймача. — Чогось не думаю...»

ОЧИЩЕННЯ

— *Räumen*^[669], — кричить капітан Блікеро. Баки з перекисом і перманганатом заправлені. Гіроскопи запущені. Спостерігачі розбіглися по укриттях. Зібрані інструменти та спорядження стукотять у кузові вантажівки, мотор працює вхолосту. Команда завантаження акумуляторів і сержант, що вкрутив контактний детонатор, залазять і собі, відтак вантажівка повзе униз свіжими брунатними земляними коліями, за дерева. Кілька секунд Блікеро залишається на пусковому майданчику, дивиться, перевіряє, чи все як належить. Потім одвертається і розміреним кроком іде до вагона керування.

— *Steuerung klar*^[670]? — питає він хлопця за пультом.

— *Ist klar*^[671]. — У мерехтінні пульта Максове обличчя — жорстке, вперте і золоте.

— *Treibwerk klar*^[672]?

— *Ist klar*, — це вже Моріц біля пульта двигуна. На шиї теліпається слухавка, повідомляє у неї Оперативному Центру: — *Luftlage klar*^[673].

— *Schlüssel auf SCHIESSEN*^[674], — наказує Блікеро.

Моріц повертає головний ключ у положення «СТАРТ».

— *Schlüssel steht auf SCHIESSEN*^[675].

Klar.

Тут мають бути довгі драматичні паузи. Вайсманову голову мають сповнювати останні видіння скам'янілих від страху кремових сідниць (жодної цівки гімна, *Liebchen?*), остання завіса золотих вій над юними благальними очима, затканий рот, уже запізно, намагається сказати те, що мав сказати у наметі вчора ввечері... глибоко в горлі, у стравоході, де востаннє вибухнула голівка прутня Блікеро (але що це, одразу за зсудомленою шийкою, за Вигином У Питьму Сморід І... Біле... Кутом... Чекає... Чекає Коли...). Але ні, ритуал схопив їх в оксамитові лабети. Такий потужний, такий теплий...

— *Durchschalten*^[676]. — Голос Блікеро спокійний, рівний.

— *Luftlage klar*^[677], — вигукує Макс від пульта.

Моріц тисне на кнопку з написом «VORSTUFE».

— *Ist durchgeschaltet*^[678].

Пауза на 15 секунд, поки вирівнюється тиск у баку з киснем.

У Моріца на пульті спалахує лампочка.

Entlüftung^[679].

— *Belüftung klar*^[680].

Загорається лампочка увімкнення двигуна: *Zundung*.

— *Zundung klar*^[681].

Потім:

— «*Vorstufe klar*^[682]». *Vorstufe* — останній етап, на котрому Моріц ще може все скасувати. Під Ракетою розгорається полум'я. Кольори глибшають. Тягнуться чотири секунди, чотири секунди невизначеності — у ритуалі вистачило місця навіть для неї. Різниця між висококласним офіцером керування пуском і офіцером, приреченим на

посередність, полягає в тому, що перший точно знає, коли посеред лункої, сповненої перешіптувань паузи віддати команду «*Hauptstufe*».

Блікеро — майстер. Він досить швидко навчився впадати у транс, чекати на просвітлення, яке завжди приходило. Про таке він ніколи не казав уголос.

— *Hauptstufe*.

— *Hauptstufe ist gegeben*^[683].

Пульт керування пуском замкнено назавжди.

Гаснуть дві лампочки.

— *Stecker 1 und 2 gefallen*^[684], — доповідає Моріц. Вибиті заглушки падають на землю, підстрибують у сплесках полум'я. На подачі самоплином яскраво-жовте полум'я. Потім починає завивати турбіна. Полум'я раптом блакитнішає, його шум переростає у скажене і несамовите ревіння. Ще мить Ракета стоїть на сталевому столі, потім повільно, здригаючись, шалено напружуючи м'язи, починає злітати. Чотири секунди потому, як і заплановано, здійснює поворот, але полум'я надто яскраве, щоб розгледіти в Рaketі Готтфріда, він тепер лише еротична категорія, галюцинація, викликана із блакитної люті для самозбудження.

ВОЗНЕСІННЯ

Це вознесіння буде зрадою Тяжіння, але двигун ракети, низький крик згоряння, від якого здригається душа, обіцяє порятунок. Жертва, приречена впасти, зноситься на обітниці, на пророцтві про Спасіння...

Рухається до такого світла, де нарешті колір яблука буде яблучним. Ніж ріже яблуко, як ніж, що ріже яблуко. Все там, де воно є, не ясніше, ніж звичайно, але однозначно справжніше. Стільки всього треба залишити позаду, так швидко. В еластичних путах його тягне вниз, до хвоста, боляче притискає (м'язи грудей ниють, стегно з внутрішнього боку заніміло), аж поки лоб не торкається коліна, покійрно схлипуючи, третяся волосся, наче порожній балкон під дощем, Готтфрід не хоче кричати... він знає, що вони не чують, але ліпше не кричати... зв'язку з ними нема... *це милість з їхнього боку, Блікеро хотів, щоб мені було легше, він знав, що я спробую чіплятися — за кожен голос, за кожне мугикання і тріск...*

Їхню любов він бачить як дитячі ілюстрації, останні тонкі сторінки позлипалися і тріпочуть, лінія м'яко, покірно незавершена, пастельне вагання: волосся Блікєро темніше, аж до плечей і завжди в'ється, він — молодий зброєносець або паж, дивиться в оптичний пристрій і манить малолітнього Готтфріда материнським поглядом «хочу-тебе-дечого-навчити»... він тепер далеко, сидить у кінці зеленої кімнати, обриси минулого розпливаються, тому Готтфрід не розуміє, вони друзі чи вороги, між ним і — куди це він — уже *щезло*, ні... вони починають вислизати тепер дедалі швидше, він не може втримати, ніби у сон провалюються — вони починають спотворюватися ВТРАТА можна затримати, вповільнити, роздивитися пояс із підв'язками, як вони натягайся на твоїх стегнах, білі підв'язки тонкі, наче ніжки оленяти і кінчики чорних... чорних ВТРАТА скільки їх уже пролетіло, Готтфрїде, і то важливих, яких ти не хотів пропустити... знаєш, це ж бо *останній раз*... ВТРАТА коли стихне ревіння? Бреншлюс, коли був Бреншлюс, *так швидко, не може бути*... але відсічений хвостовий отвір розгойдує проти сонця і крізь біляве волосся жертви проступає привид Брокєна, тїнь когось або чогось, відкинута звідси на яскраве сонце і стемніле небо, в області золота, білизні, заціпеніння, наче під водою, аж тут Тяжіння на мить відхиляється... що є смерть, як не вибілювання, не доведення білого до ультрабілого, що це, як не підбілювачі, детергенти, окислювачі, абразиви... *Streckefuss* — ось ким він був сьогодні для змордованих хлоп'ячих м'язів, але важливіше те, що Блікер, Бляйхєрьоде, Білїльник, Блікєро, він розтягує, розрїджує білошкіру блїдість до скасування пігменту, меланїну, спектру, різниці між відтїнками, *так біло, що* ВТРАТА собака, рудий сетєр, голова останнього собаки, добрий пєс прийшов його провєждати *не пам'ятаю, що означає рудий*, а голуб, за яким він ганявся, був сїзо-блакитний, тепер вони обоє біля каналу тієї ночі запах дерев *ой я не хотїв? втрачати ту ніч* ВТРАТА хвиля між будинків на вулиці, обидва будинки — кораблі, один їде у довгу важливу подорож, помахи рук невимушені і ніжні ВТРАТА останнє слово Блікєро: «На межі вечора... довга дуга людєй, усі загадують бажання на першу зірку... Завжди пам'ятай цих чоловїків і жїнок на тисячах миль землі та моря. Справжня мить тїні — це мить, коли бачиш цятку світла у небі. Єдину цятку, і Тїнь, що підхопила тебе у своєму плині...»

Завжди пам'ятай.

Поміж його ніг зависає перша зірка.
Тепер...

СХОДЖЕННЯ

У стінах, міцних і вугільно-лискучих, відлунюють ритмічні попліскування: Кру-ти! Кі-но! Кру-ти! Кі-но! Екран — розгорнута перед вами тьмяна сторінка, біла й мовчазна. Плівка обірвалася, а чи лампочка в проєкторі перегоріла. Навіть для нас, давніх шанувальників кіно, що люблять посидіти в залі (хіба ні?), було важко сказати, що сталося, а тоді настала темрява. Останній кадр блимнув настільки швидкоплинно, що й оку не вловити. Здається, постать чоловіка, що мріє про ранній вечір у кожній великій столиці, достатньо освітлений, щоб переконати його, що він ніколи не помре, і от він вийшов загадати бажання на першу зірку. Але то *не зірка*, це — падіння, яскравий ангел смерті. І на потемнілих страхітливих просторах екрана щось залишилося, лишилася стрічка, яку ми не навчені дивитися... обличчя великим планом, обличчя, яке всі ми знаємо...

І саме тут, у темному німому кадрі гострий ніс Ракети, що падає майже на милю за секунду, абсолютно і назавжди беззвучно, над дахом старого кінотеатру досягає своєї останньої дельти-т.

Якщо треба втішитися, ще є час доторкнутися до сусіда або запхати собі руку межі захололих ніг... або, якщо пісні судилося вас знайти, ось вона — та, якої Вони ніколи нікого не вчили, гімн Вільяма Слотропа, забутий сторіччя тому, так і не перевиданий, співається під просту приємну тогочасну мелодію. У ритмі стрибків м'ячика:

Ось та Рука, що час поверне,
Хоч твій Годинник справно йде,
Аж поки Світло, збивши Вежі,
Всіх Прет'ретів знайде...
Як Вершники здорожені поснуть,
То Зону нашу спокій полиша,
Тут лики є на схилі кожнім,
І в кожнім камені — Душа...

А тепер усі разом —

Доктор Пінчон, або Як перестати хвилюватися і полюбити «Фау-2»

«По мові — передмова. Можна і без неї, так ось бачте що»: «Веселка тяжіння» (1973) майже одразу після виходу потрапила до списку культових і найскладніших книжок. Критики, письменники та пересічні читачі дотепер продовжують хвалитися тим, як довго вони її читають і скільки в ній (не) розуміють. Алан Мур читав цілий місяць (хоча зазвичай ковтає тексти за день-два), Вільям Гібсон витратив три місяці, і тільки Норман Мейлер щиріше звірився, що не просунувся далі епізода з бананами. Роман вряди-годи зринає в масовій культурі як приклад інтелектуальної цеглини (після 1996-го цю роль на себе здебільшого перебрав «Невгавний жарт» Девіда Фостера Воллеса), яку можна поставити на полицю чи дати в руки якомусь персонажу, щоб підкреслити його статус і розум. Таке декоративне використання книжки Пінчона елегантно спробував закрити Раян Джонсон у фільмі «Ножі наголо» (2019), де герой Деніела Крейга, приватний детектив, тримає «Веселку тяжіння» і багатозначно виголошує: «Я її ще не читав. Та й ніхто не читав. Але її заголовок мені подобається».

Минуло майже 50 років від її появи, і нині вже можна сказати, що чутки про її «надскладність» — дещо перебільшені. У доінтернетну епоху вона справді сприймалася заледве не езотеричним художнім сейфом, до якого годі підібрати коди й ключі. Проте за цей час вийшла сила-силенна статей і монографій, у яких розтлумачили всі алюзії, образи та навіть помилки письменника. Так Стівен Вайзенбергер підготував два видання «Довідника “Веселки тяжіння”»: джерела та контексти Пінчонового роману» (1988, 2006), і 432 сторінки в його останній редакції прояснюють, як на мене, не лише все, а значно більше, ніж ви хотіли б знати про ту книжку, яку тримаєте у руках^[685]. Проблема в тому, що там, де автор зумисно недоговорював і лишав амбівалентність, завзяті коментатори, не минаючи «ані титли, ніже тії коми», набудували однозначних інтерпретацій, а тлумачити — це завжди спрощувати, із чим я не планую зволікати: «Хто ж є на світі, щоб був без гріха?».

«Веселка тяжіння» — третій роман Томаса Пінчона, що вийшов після двох популярних і успішних попередників — «V.» (1963) і «Виголошення лоту 49» (1966) — проте, крім непоганих продажів^[686], здобув дещо іншу славу. «Веселка тяжіння» закономірно потрапила до коротких списків одразу декількох престижних літературних нагород, і час показав, що ще тоді прозаїк розумівся на піарі краще за своїх колег. Пінчон здобув Національну книжкову премію із визначенням «За роман, який усуває розрив між двома культурами і вписує світ маніпуляцій і параної в історичні перспективи», однак отримувати нагороду видавництво «Вікінг», узгодивши це з письменником, вирішило відправити коміка Ірвіна «Професора» Корі. Оскільки Томас Пінчон якраз тоді почав активно вживатися у роль відлюдника, й особисто його мало хто знав, то всі сприйняли Корі за автора й не знали, як реагувати на його дивакуваті жарти. Пулітцерівську ж премію Пінчон взагалі «зламав». Журі (визначні критики Бенджамін ДеМотт, Елізабет Гардвік і Альфред Казін) одностайно вирішили дати її «Веселці тяжіння», проте консультативна рада премії влаштувала скандал, назвавши текст «нечитабельним, велемовним, багатослівним і почасти непристойним». Тож 1974 року Пулітцер за художню літературу так і не вручили.

Проблему, так категорично озвучену пулітцерівськими «радниками», насправді дуже легко пояснити: просто Пінчон написав зразковий «світо-історичний/глобальний» (Торе Андерсен^[687]), «надлишковий» (Томас ЛеКлер^[688]) або «енциклопедичний роман» (Едвард Мендельсон^[689]), у якому є все: від А-4^[690] до Richard M. Zhlubb (пародії на Річарда Ніксона, який «потерпає від хронічного запалення аденоїдів»). І вже від «оптики» читачів залежить, що саме вони побачать у тексті, на що зреагують, бо в ньому кожному знайдеться своє, і наше національне око може там зауважити, наприклад, «сумнозвісного українського шанувальника гашишу Багногоркова». У багатьох рецензіях на «Веселку тяжіння» автору найбільше дорікають у тому, що він надмірно захоплюється порнографічними описами, і це щира правда, адже порнографія у творі — на будь-який збочений смак: від інцесту до оргій, від садо до мазо — усе за «Статевою психопатією» Крафт-Ебінга, згаданою у «Веселці тяжіння». Однак у такому густонаселеному творі (близько 400

персонажів), певно, і не могло бути інакше, проте «Веселка тяжіння» непристойна і порнографічна в такій же мірі, як і історична: його тематика не вичерпується однією складовою, адже є мозаїчною.

Якщо стандартна енциклопедія має абетковий принцип, то художня енциклопедія Пінчона побудована значно складніше. Головною композиційною моделлю роману є лабіринт. В англійській мові є два слова на його позначення («maze», «labyrinth»), й обидва часто трапляються в тексті «Веселки тяжіння». Його синонімом виступає мандала (в основі якої хрест, а, отже, і свастика), особливо, коли йдеться про форму міст і селищ^[691]. Важливою є згадка про міфологічного будівничого критського лабіринту — Дедала^[692], талант якого порівняно з хистом інженера-ракетника Франца Пьоклера. От тільки розбудовував Пьоклер Пенемюнде, куди переїхав 1937 року: «Вони зазіхнули на саме Тяжіння, тому необхідно було підготувати береговий плацдарм для вторгнення». Нові часи вимагають нових професій, тим паче коли йдеться про Другу світову (бо «війна перелицьовує час і простір на свій копил»), хоча вона цікавить письменника доволі опосередковано, та й події роману, якщо не брати до уваги останні сторінки, відбуваються в період від грудня 1944 до вересня 1945 року. Хронологію твору оформлюють різні християнські та язичницькі свята (ще й скріплені астрологією), що уособлюють своєрідний мотив зв'язку часів, який у «Веселці тяжіння» ширше трактується як параноїдальне бачення світу, де все взаємопов'язано. Саме тому в світосприймальному вимірі текст Пінчона виступає як взаємодія різних картин світу, адже в його художній реальності не відбулася загально визнана зміна світоглядів: міфологічний → релігійний → філософський (науковий, технократичний) → постнауковий (постіндустріальний). Усі вони у творі існують і впливають на людей одночасно, формуючи багатовимірний підтекст для всіх художніх подій.

Пінчон, зрозуміло, не покладається на якусь одну міфологію, а граційно жонглює значущими іменами (Анубіс, Аріадна, Вотан тощо) або цитує «Тевтонську міфологію» Якоба Грімма, через що будь-яка подія одразу отримує кількатисячолітній контекст. Міфологічні алюзії дають йому змогу окреслити архетипи нашої свідомості, які лишаються вагомими в психіці сучасної людини. Це додатково пояснює параноїдальний настрій у прозі Пінчона, адже індивід

відчуває, що його життя визначають певні прадавні чинники, які він не до кінця розуміє. Разом це все сприяє популярності різних конспірологічних теорій, із яких письменник іронізує («США були і є грандіозною масонською змовою, цілком підконтрольною групі під назвою “Ілюмінати”»), вигадуючи на їхній базі власні змови («plots», тобто ще й «сюжети»), зокрема ті, що пов’язано із постаттю Лайла Бленда. У такий спосіб Пінчон розбудовує авторську міфологію, про що докладно пише Катрін Г’юм^[693].

Конспірологія завжди похідна від теорії еліт, у яку автор «Веселки тяжіння» вписує і релігійну тематику. Вона у романі передусім пов’язана з концепцією претеріції («preterition», від лат. «praeteritum» зі значенням «проминати-обминати/бути в минулому»), її основа — варіант кальвіністської доктрини напередвизначення, за якою людство (а тому й всі персонажі) розділене на еліту (обраних) і претеритів (обійдених). Вільям Слотроп зауважує у своєму трактаті про претеритів, яких «Господь забув, обираючи небагатьох для спасіння», що без них не було б обраних: «Ісус був для обраних тим, ким Юда Іскаріот — для претеритів. Будь-що у Творінні має рівнозначний і протилежний відповідник, то чому Ісус має бути винятком? А якби Слотропова ересь мала досить часу для зміцнення та розвитку? — можливо, тоді було б менше злочинів в ім’я Ісуса і більше милосердя в ім’я Юди Іскаріота?». Історичними паралелями до цієї концепції, крім очевидного німецького контексту, є декілька подій.

Передусім — винищення додо на острові Маврикій, вчинене прашуром Кат’є Боргесіус — Франсом ван дер Гроовом. Своєрідний «геноцид» («те, що дебелі й біляві загарбники називали Спасінням»), який він їм влаштовує, пояснено як бажання еліти знищити претеритів без усвідомлення того, хто насправді є ким у Світобудові. Поселенці на Маврикій вважали себе народом, обраним Богом, а тому вирішили, що можуть знищити цілий вид, ворожий їхньому уявленню про небесну гармонію: «Люди бачили кульгавих птахів, створених так недолуго, що в цьому вбачалося втручання Диявола, настільки потворних, що вони наче свідчили проти Божого творіння». Проте Провидіння все розставило на свої місця: і додо і люди на тому острові зникли практично одночасно — до 1700 року.

Надалі розподіл на претеритів та еліту унаочнили численні геноциди й концентраційні табори^[694], які виникли задовго до 1939–

1945 рр. У ХХ столітті таку «технологію знищення» вперше випробували німці у своїй колонії Намібія (Південна Африка) на племенах гереро і нама, які повстали в 1904–1907 роках. Унаслідок цього влада вбила близько 65 тисяч людей, тобто понад 80 % усього народу гереро. Іншим відповідником цієї історії є сюжетна лінія про насадження Нового тюркського алфавіту в Киргизії, якому передувало Середньоазійське повстання 1916 року: «Вважалося, що тубільне повстання — справа іноземців, міжнародна змова з метою відкрити новий фронт у війні. Ще трохи західної параної, що переконливо обґрунтовувалася європейською політичною рівновагою». Кількість загиблих під час придушення повстання дотепер точно невідома (знакова відмінність російської та «західної» статистики), називають число від 40 до 270 тисяч (десь 40 % киргизького народу), й у «Веселці тяжіння» учасники різанини описують це так: «Того страхітливого літа вони полювали на сартів, казахів, киргизів і дунганів, немов на якусь дичину».

Важливо, що у своєму романі про Другу світову Пінчон уникає згадок про Голокост передусім тому, що в описувані ним роки це слово ще так широко не використовувалося. Однак в романі 8 разів трапляється «holocaust» із маленької літери і вживається у своєму первинному біблійному значенні «усеспалення», а не знищення євреїв нацистським режимом. Проте опосередковано про Голокост у тексті таки йдеться, зокрема в епізоді про Готтфріда і Катє як Ганзель і Гретель, які в казці неминуче опиняються біля пічки (Пінчон, як і всі інші ключові сцени, її повторює — у виставі наприкінці першої частини). І знаково, що саме Готтфріда наприкінці «Веселки тяжіння» роблять жертвою, саджаючи в «іміполексовий кокон» Ракети 00000^[695].

Національна проблематика в романі завжди зводиться до ширших узагальнень, до постнаціонального^[696], що виводить на філософський рівень, який, як доводять літературознавці, сформовано ідеями Еріха Фромма, Нормана Брауна, Герберта Маркузе і Ханни Арендт. Проте важливішою у «Веселці тяжіння» є наукова проблематика (доволі хитромудро поєднана з паранормальною), зокрема, в описах «еректильного полімера» Ласло Джемфа^[697], технічних термінах і формулах, пов'язаних із ракетобудуванням, і під час опису діяльності «павловців», і насамперед Пойнтсмена, який вважає війну

лабораторією. Саме наука (і найвище її тодішнє досягнення — Ракета) є новим богом, і цей бог триєдиний — математика^[698], хімія і біологія. Знаково, що Книга з великої літери, сакральна цінність сімох «обраних» у творі, не Біблія, а том праць Павлова. Енціан, представник іншого, «перехідного» світогляду, уточнює, що «священним Текстом мала стати Ракета», та й загалом війну диктує не політика, а потреби технологій, змова між ними і людьми: «Справжніми кризами були кризи призначення та пріоритетності, і не серед фірм, як це подавали, а між різними Технологіями, Пластиками, Електроніками, Літальними Апаратами та їхніми потребами, які розуміє хіба панівна еліта...». Водночас Пінчон іронізує щодо всіх ієрархій і наук у діалозі містера Інформації та Розумника^[699] (гумористичної пародії на довготривалу американську телепередачу для дітей «Містер Візард»), засвідчуючи кризу знання в ХХ столітті, а точніше його переоцінення, а тому й небезпеку: «Не дивно, що світ божеволіє, якщо інформація стала єдиною твердою валютою».

Світ божеволіє через надмір інформації, промінявши радість простоти на беззмістовну гонитву за новою складністю, що метафорично показано в епізоді про подорож Чичеріна і Кулана у пошуках Киргизького Світла, де унаочнена давня ідея Пінчона про те, що західні «раціоналістичні» народи ніколи не зможуть зрозуміти східні «ірраціоналістичні». Західна цивілізація не може стати «просвітленою», бо задля цього треба «переродитися» і щонайменше позбутися писемної мови, а це рівноцінно втраті власного «я» (що насамкінець і стається зі Слотропом). Саме так треба розуміти загадкову фразу: «Чичерін сягне Киргизького Світла, але не власного народження».

В одному з рідкісних оприлюднених листів, наведених Девідом Сідом^[700], письменник пояснює це так: гереро (як і киргизи до певного часу) мали дописемну культуру, а тому наші уявлення про них «анекдотичні і профільтовані крізь писемні упередження європейських доповідачів». Ми розуміємо їхню цивілізацію викривлено, бо відбувається «нав'язування культури, що цінує аналіз і диференціації, культурі, яка цінувала єдність та інтеграцію». Місіонери принесли їм роздвоєність, зруйнували єдність, створивши категорії, на що гереро (й особливо їхня радикальна частина, так звані

«Порожні») планують відповісти масовим самогубством, озвученим у пісні «Сам охочий суїциду».

Музика в романі ще й тому відіграє таку значну роль, що вона спроможна несловесно передати емоції та думки, лишаючись тим містком, який досі поєднує різні цивілізації. На співочому змаганні, описаному у «Веселці тяжіння», лунають дотепні рядки, примітивно, як на європейський смак, римовані (1, 2 і 4 рядки закінчуються однаковими словами), проте навіть така жанрова вимога — вже поступка західній культурі, адже насамкінець звучить архаїчна поетична форма — «Пісня акина», принципово неримована («нераціоналізована») лірика, що протиставлена всім іншим римованим пісенькам. Західний розум звично все аналізує і пов'язує, якщо не смислами, то алітераціями, особливо коли йдеться про не до кінця зрозуміле («Bygon the Bulb», «Kenosha Kid», «Victim in a Vacuum»), а східний — не аналізує, а споглядає, не вступаючи у колонізаторсько-загарбницькі зв'язки зі світом. Пінчон протиставляє «доабеткову» утопію довколишній антиутопії, що її символізує гібрид людини й машини Чичерін, у тілі якого сталі більше, ніж плоті. Ще одна версія цього «зіткнення» — опис різноманітного травматичного «сексу» людини з частинами «Фау-2», заримований у «Ракетних лімериках». Біологічне-природне (неословлене) зазнає поразки від техніки (нового Слова), лишаючись тільки примарною мрією про втрачену гармонію. У романі це простежується також у протиставленні мовчання і тиші як дихотомії людини і природи. Цікаво, що ще одним неримованим віршем у «Веселці тяжіння» є верлібр Пойнтсмена про 83-річного Павлова, запізніле намагання повернутися до простоти квітки й уникнути сучасного вогню, у якому згорає все без розрізнення.

Усю неоднозначність «світла знань», крім безумовної паралелі до головних тем роману (релігійної, антикорпоративної, технічної тощо), показано в епізоді з розумною лампочкою Байроном. Він — просвітлений безсмертний претеріт, а тому становить небезпеку для тимчасово просвітлених, що вважають себе обраними, адже самим своїм буттям він загрожує спровокувати саме поняття «еліта». Водночас це історія про антитезу живого (яке може спробувати досягнути світла) і неживого (якому світло може бути просто даним від «народження»). У «Веселці тяжіння» також наведено деякі тези із

гіпотези Геї (авторства Джеймса Лавлока) про Землю як «живу істоту» і показані експерименти Джемфа із іміполексом G — спробу неживе перетворити на живе, адже саме таку «перехідну» властивість пластика відчуває Грета Ердманн, одягаючи виготовлений із нього костюм, коли порівнює його із «ектоплазмою». Саме тому всі так цікавляться Слотропом, адже він єдиний пов'язаний з іміполексом G на глибшому рівні, хоча, як на мій погляд, дарма йому приділяють стільки уваги, адже поза всякою конкуренцією найпрекрасніший персонаж у романі все ж таки восьминіг Григорій, багато в чому теж жертва науки, як і Тайрон.

Перехід, трансформацію одного в інше, означену в першому епіграфі до «Веселки тяжіння», символізує лабіринт, який метафорично описано безліч разів, починаючи з перших сторінок роману, де каталогізовано безлад на робочому столі лейтенанта Слотропа, умовного головного героя. Ім'я «Тайрон Слотроп» («Tygone Slothrop»), за дотепною здогадкою Салмана Рушді, є анаграмою слів «sloth or entropy» («лінь або ентропія^[701]»), надзвичайно важливих понять для Пінчона, про які він написав відповідно есей та однойменне оповідання.

У романі доволі багато сказано про родину Тайрона і його пращурів, найцікавіший серед яких — Вільям: «перший трансатлантичний Слотроп», автор трактату «Про Претеріцію», надрукованого в Англії, «однієї з перших книжок не просто заборонених, а ще й урочисто спалених у Бостоні». Він має багато спільних рис із предком письменника — Вільямом Пінчоном (1590–1673), який прибув до США в 1630 році і разом з декількома іншими «пілігримами» в колонії Массачусетської затоки (існувала в 1628–1691 рр.) заснував поселення Роксбері та Агавам (пізніше — Спрингфілд), обидва зараз територія штату Массачусетс. Цей Пінчон також став автором першої забороненої в Америці книги, що мала назву «Достохвальна ціна нашого спокутування...» (1650). У ній він розкритикував тодішню провідну релігійну доктрину — пуританський кальвінізм і стверджував, що не покарання і страждання є ціною спокути, а послух. Прізвище Слотроп, напевно, до того ж утворено за подібністю на Вінтроп, адже першим губернатором вище зазначеної колонії був згаданий у «Веселці тяжіння» англійський богослов-пуританин Джон Вінтроп (1588–1649), знайомий Вільяма Пінчона.

Тобто Тайрон Слотроп — не зовсім персонаж, а певний автобіографічно-історичний конструкт, у перипетіях долі якого письменник показує наслідки імовірно хибного вибору, зробленого колись цілою нацією. Він акцентує увагу на факті доленосного неприйняття Вільяма Слотропа, який, як і Вільям Пінчон, після заборони і знищення книги був змушений тікати до Англії: «А чи міг він бути тим відгалуженням дороги, яким Америка так і не пішла, сингулярною точкою, з якої вона скочила в інший бік?». Певною мірою описана версія подій — це намагання Пінчона показати світову історію очима претеритів, виправити наявну неповноту і несправедливість, пішовши необраним відгалуженням, яке вибрали ті, чії імена ніколи не потрапляють в офіційні зведення. У такому ракурсі його сюжети цілковито вкладаються в шекспірівську ситуацію титанічного протистояння людини та Всесвіту: «Звихнувся час наш. Мій талане клятий, що я той вивих мушу виправляти!».

У певному сенсі «Веселка тяжіння» — новітній «роман без героя» (якщо скористатися підзаголовком «Ярмарок суєти» Вільяма Теккерея), адже Слотроп — це ідеальний «тисячоликий герой», проаналізований американським міфологом Джоозефом Кемпбеллом. Вирушаючи у подорож Зоною, лейтенант Тайрон Слотроп змінює безліч личин, зазнаючи міфологічні, жіночі і навіть тваринні метаморфози: Ян Скаффлінг, «Чорний хлопчик» («Schwarzknabe»), Кері Грант, Тангейзер (Співучий Дурник), Ракетмен («Raketemensch»), Макс Шлепціг, Еррол Флінн, Йона, Плехацунга (Герой-Кабан), «привид музики», «вампір» (бо його «статеве життя живилося жахом Ракетного Бліцу»), Фей Рей, «обскубаний і пошарпаний альбатрос^[702]», Орфей. Кожна з його «масок» символізує один із романних лейтмотивів, майстерно вплетений у культурні та національні наративи (німецький, американський, англійській, гереро, російський, киргизький, аргентинський, японський тощо). Слотроп (як і Ракета) — не повноцінний персонаж, а форма, яку наповнюють різноманітні смисли: «Дехто називав його “приводом” («pretext»), інші вважали справжнім, достеменним мікрокосмом». Важливо, що про «текстуальну» суть Тайрона у «Веселці тяжіння» зазначено безпосередньо, а сам він є яскравим прикладом, що підтверджує ту теорію особистості, яку різні персонажі виголошують у прозі Пінчона: «У голові кожного з нас є представництво Людини, її корпоративний

символ — білий альбатрос, кожен місцевий представник має прикриття, відоме під іменем Его, а їхня місія у цьому світі — Лихо Лайняне. Ми чудово знаємо, що відбувається, і нічого з того не робимо».

Загалом у романі переосмислено поняття героїзму, адже німці, вочевидь, не можуть бути героями (офіцери, за їхнім відомим зізнанням, «просто виконували накази»), до «героїчної поведінки» представників військ союзників у письменника теж багато питань (розвідник Вацлав Чичерін чи майор Двейн Марві), а Слотроп — типовий пінчонівський протагоніст-нездара («янки в поросячому костюмі, що гасає туди-сюди і геть очманів»), «шлеміль і йо-йолоп» (як названо Бенні Профана, подібного літературного типа з «V.»).

Попри це, у автора немає ніяких претензій до героїв масової культури, які у художньому всесвіті роману є реалістичнішими за сюжетних персонажів, бо потрапили у твір Пінчона з розроблених і визнаних вигаданих світів. Так своєрідною паралельною фабулою «Веселки тяжіння» є історія про суперзлодія доктора Фу Манчу, який від 1913 року з'являвся у серії книг англійського письменника Сакса Ромера і низці екранізацій. Фу Манчу (відомий своїми вусами, як і Гітлер), що прагнув повернути колишню велич Китаю і боровся з фашистами й комуністами, у контексті Другої світової війни виступає певною «третьою силою», яка, споглядаючи за битвою двох, виграє через знесилення обох учасників. Крім того, він рідко брав участь у боротьбі особисто, відправляючи на завдання численних посіпак, що додатково впливає на посилення параноїдальної атмосфери, адже небезпека буквально чатує звідусіль, не обмежена однією особою. Водночас Фу Манчу символізує Схід (у кіно йому також допомагають атлетичні афроамериканці), а тому має асоціюватися з «добрим» СРСР і «злою» Японією, а його книжний супротивник англієць Нейланд Сміт^[703] — із Заходом, тобто із «добрими» Союзниками і зі «злою» Німеччиною. І це чимось скидається на тогочасну етично-сумнівну дилему, яку для себе вирішував кожен уряд, вступаючи у світову війну: «Хто є добром і злом у протистоянні Гітлера і Сталіна?». Не випадково, що «повним зібранням великої маніхейської саги Сакса Ромера» володіє саме Пойнтсмен, прийоми якого порівняно з Макіавеллі.

Також у «Веселці тяжіння» є супергеройська лінія, маргінальна і пародійна, зважаючи на те, який єдиний «талант» має Тайрон Слотроп. Пінчон наголошує на тому, що під час цієї війни всі знали, як звуть головного суперзлодія, однак його перемогли не супергерої, а звичайні солдати. У романі є і втілення абсолютного зла — лейтенант, а пізніше майор Вайссманн/Домінус Блікеро^[704] (друге ім'я — німецька фольклорна назва смерті), якому протистоять, умовно кажучи, «паршиві вівці» (second sheep) та «претеріти». Цікаво, що натяки на супергероїв, що живуть поруч із нами, виринають у «Веселці тяжіння» настільки потайки, що це просто неможливо адекватно передати в перекладі. Так на початку твору Пінчона зображено, як Пірата Прентіса везе у побитій зеленій машині «його ординарець, капрал Вейн» (в оригіналі: «his batman, a Corporal Wayne»). Так поруч опиняються «Бетмен» і «Вейн» (хоч і не Брюс), як трагікомічний жарт про те, які тепер герої рятують світ, або як саме герої розпорошені у світі. Подібно в тексті один раз згадано Супермена, однак його рідна планета зринає в прізвищі персонажа Альберта Криптона. Також декілька разів у тексті з'являються Пластикмен, Підводник, Самотній рейнджер і його вірний індіанець Тонто. Та й Слотроп, зрештою, теж стає бурлескним «супергероєм», спочатку загадковим Sundial (Сонцемір, Гномон), а потім комічним і непередбачуваним Ракетменом.

Космічне в романі постійно сусідить із комічним, а героїчне — з побутовим, тому недивно, що свиня, одна із найулюбленіших тварин Пінчона і символ претерітства, ще й є підказкою на те, що увесь сюжет твору можна співвіднести із мультиком «Прокол» (1936) про Поросятка Піга, бомбу й анархіста (про нього йшлося й у «Виголошенні лоту 49»). Серйозно-сміхова структура тексту передусім проявляється й у величезній кількості напозір «дурнувятих мелодійок» (більшість яких — переробка відомих кіно- чи естрадних пісень), в яких гумористично розіграні провідні теми «Веселки тяжіння»: багатозначний «білий шум», у якому треба навчитися чути головні ідейні лінії. Пісеньки, як слушно зауважує Берресем, функціонують подібно до саундтреку в комедіях братів Маркс, дистанціюючи глядача від «серйозного» сюжету, вибиваючи його з «міметичного простору».

Крім цього, це ще проявляється в Пінчоновій манері конструювати імена своїх персонажів так, щоб прізвище виступало не

характеристикою особи, а вказівкою на те, як його/її треба сприймати. Так прізвисько «Пірат» (Geoffrey «Pirate» Prentice) утворено від назви комічної опери «Пірати Пензанса» («The Pirates of Penzance») згаданих у романі британців Гілберта і Саллівана, а фраза «Веселі Мандри» («Gaily Tripping») з їхньої ж оперети «Корабель Її Величності “Пінафора”» стала персонажем «Гелі Триппінг» («Geli Tripping») — отак Пінчон полюбляє лишати підказки для пильних читачів.

Така підкреслена неправдоподібність, схематичність і навіть карикатурність персонажів характерна для меніппової сатири, яку Чарлз Голландер^[705] вважає найулюбленішою жанровою формою Пінчона^[706]. ЛеКлер натомість зауважує, що в цьому письменник, найімовірніше, наслідує «епічний театр» Бертольта Брехта, у якому задля «ефекту очуження» активно використовувалися пісні й руйнувалася межа між актором і глядачем. Тобто «Веселка тяжіння» — це передусім енциклопедія жанрів і стилів, серед яких є місце навіть романтичному. Так значущою сюжетною лінією у романі є любовні стосунки Роджера Мехіко і Джесіки Свонлейк, через багато різних причин приречені на невдачу (недарма, як зазначає Е. Мендельсон, їхні ініціали натякають на горезвісних веронських коханців). Любов у «Веселці тяжіння» — це вчинок усупереч обставинам як спротив усьому антилюдському, що виявила Друга світова: «Вони кохають одне одного. Пішла та війна до сраки». Мехіко, якого промовисто названо «Антипойнтсменом»^[707], працює статистиком і саме він виявляє, що зірочки на карті, якими позначено (принаймні частково перебільшені) сексуальні пригоди Слотропа в Лондоні, «збігаються до квадрата» з ракетними ударами «Фау-2» по столиці Англії. Їхнє розташування складається в Пуассонів розподіл, один із розподілів імовірностей, і це ще один із прикладів того, як химерно, хоч і математично вивірено можуть поєднуватися Ерос і Танатос.

Заплутані романні колізії часто призводять до того, що протилежності відмінюються або взаємодіють, тож мотивацію певних вчинків нерідко визначають взаємо виключні цілі. Так таємничі Вони відправляють Слотропа в Зону «знищувати чорних» (не дати їм побудувати ракету під номером 00001), ніби не усвідомлюючи, яке це невиразне, а тому недосяжне завдання, зважаючи передусім на нековирного виконавця, претеріта і дурня. Блазня-дурня у багатьох смислах, але передусім як 22 карти Старших арканів з колоди таро,

номер якої 0. Водночас у декількох епізодах він також асоціюється з 12 картою — «Повішеник^[708]», а у термінології Пінчона Слотроп — це той, хто так і не став «засранцем» («badass»). Найдокладніше про засранців письменник пише в есеї «Чи нормально бути луддитом?» (1984), де він так називає Неда Лудда, який наприкінці XVIII ст. на знак протесту нібито зруйнував кілька ткацьких машин, назавжди ставши символом «божевільного технофоба». Проте Пінчон пропонує вважати його не одним з тих, хто «має сумніви щодо технологій, особливо ядерної», а тим, хто «попереджає про те, що може статися, коли технологія і ті, хто її використовують, стають неконтрольовані». «Засранець» має бути «Злим» («Bad») і «Великим» («Big»), тобто таким, як Кінг-Конг, щодо якого знаковою є остання фраза з відомого фільма 1933 року: «Не літаки стали причиною його смерті. Чудовисько загинуло через красуню». Знаково, що Слотроп в одному з епізодів «Веселки тяжіння» переодягається не у «найвищу, найсмагливішу із голлівудських зірок», а саме в цю фатальну кінокрасуню, яку зіграла акторка Фей Рей (зовні на неї також подібна Свонлейк). Тайрон точно не «засранець», адже, зрештою, не може зупинити ракетні технології, хоч і може «передбачати» місця їхнього майбутнього влучання. Своєрідним двійником Слотропа є матрос Бодін (різні родичі якого є майже в усій прозі Пінчона, бо так він, зокрема, реалізує принцип гіпертекстуальності), що дезертирував з американського ескадреного міноносця «Джон Е. Бедесс» («John E. Badass»), тобто дослівно «пішов від засранців». Також Бодін — один із тих небагатьох, хто насамкінець «не втратив здатності бачити у Тайронові цілісну сутність».

Слотроп, поїхавши до Європи, ще й порушив сімейну традицію, яку письменник описує так: «Лайно, гроші і Слово — три американські істини, рушійні сили американської мобільності — підкорили Слотропів, назавжди пристебнули їх до долі країни». У романі є безліч сцен (найвідоміша, — галюцинаторний епізод, де Тайрон у барі «Трояндовий край» пірнає в «підземне царство», хоч і по гармоніку, а не до Еввідіки), де безпосередньо чи опосередковано згадано лайно («shit») й обіграно всю його багатозначність, хоч передусім це один із символів претерітства (значущо утвердженого в сцені копрофагії). Зокрема тоді, коли Слотроп знаходить в досьє кодовий словник Джемфа, у якому його позначено ініціалами Т. С. (T. S.), що, як зауважує він, навряд чи означає «Тямуца Срань»

(«Tough Shit»). Ці ініціали — ще й імовірний натяк на англо-американського поета Т. С. Еліота (у творі є згадка про квітень з його поеми «Безплідна земля») — надзвичайно важливого автора для Пінчона та й загалом для сучасної літератури, адже саме Джойс, Беккет та Еліот у першій половині ХХ століття оновили й (пост)модернізували три роди літератури: відповідно прозу, драму і лірику. У «Веселці тяжіння» натомість показано роль Рільке^[709] у формуванні німецького характеру: його книжку «Дуїнянські елегії» постійно має при собі Блікеро. І, крім того, у «Десятій елегії» поета напророковано пришествя ангела, хоч і не вісника життя, а скинутого посланця: «Але то не зірка, це — падіння, яскравий ангел смерті». Література зокрема і мистецтво загалом не покращують світ, адже перебувають поза етичним виміром, тому захоплення високохудожньою поезією австрійського генія аж ніяк не робить людину добрішою, радше навпаки — сприяє снобізму й імморалізму: як можна шкодувати за людьми, які не читають Рільке?

Хоча деякі таки читають, але лише заголовки, і у Пінчона він доволі багатовимірний. Назва роману — умовний опис траєкторії ракети, який відтворено і в сюжеті, бо на першій сторінці «Веселки тяжіння» чути як летить ракета, а на останній, де події відбуваються орієнтовно в 1972-му, вона «у темному німому кадрі» зависає над дахом кінотеатру: «Рухомий літальний апарат завмирає у просторі, стає архітектурою, втратою відчуття часу». Дж. Елленберг у книзі «Як ніколи не помилятися. Сила математичного мислення» (2017) наводить теорію Майкла Гарріса, видатного фахівця з теорії чисел з Інституту математики Жюсьє в Парижі, про те, що зміст трьох основних романів Пінчона визначається трьома головними типами конічних перерізів: «Веселка тяжіння» — парабола^[710], «Мейсон і Діксон» (1997) — еліпс, а «Супротивення» (2006) — гіпербола.

Ганьйо Берресем^[711] слушно зауважує, що романний сюжет — значно складніший і більше подібний на стрічку Мебіуса, ще й письменник надзвичайно вдало обирає місцем дії саме Зону — багатозначне слово, ідеальний хронотоп і гетеротопія: крім подібності на «країну Оз», вона ще може бути військова, часова й ерогенна. Попри те, що події у «Веселці тяжіння» відбуваються переважно під час Другої світової, присвята до твору дає вказівку на те, про що він насправді, адже Річард Фарінья в цьому контексті — не так людина, як

доба, про що докладніше йдеться в післямові Пінчона до роману Фаріньї «Якщо дуже довго падати, можна вибратися нагору». Як відомо, Річард загинув 1966 року невдовзі по виходу свого роману, а до того вони з Томасом 8 років товаришували. Нагла смерть завжди веселого Фаріньї з «напів іронічною напів усмішкою» стала для Пінчона трагічним і символічним завершенням «молодіжного бунту» 1960-х. Знаючи історію США у ХХ столітті не з підручників, а з особистого досвіду він у всіх своїх текстах осмислює те, як змінювалися стосунки індивіда й держави, завжди, навіть зображуючи Європу, пишучи про Америку, тому Герман і Вайзенбергер, докладно проаналізувавши «Веселку тяжіння», стверджують, що її тема — «довгі 1960-ті», і всі події в ній доречніше співвідносити не з Другою світовою, а з В'єтнамською війною (+ у тексті багато покликань на діяльність так званих «Yippie»). Про ті самі реалії, але вже безпосередньо Пінчон продовжив розмірковувати у своєму четвертому романі — «Винокрай» (1990), який несправедливо визнають його найслабшим твором. Кетрін Гейліс^[712] слушно зазначає, що обидва твори досліджують те саме питання: «Наскільки глибоко зазнала поразки американська революція 60-х».

Центральний і амбівалентний образ «Веселки тяжіння» — ракета (її, зокрема, названо «Долею визначеної форми»), і з неї, вочевидь, і виросла ідея роману. Письменник як давній прихильник «коледжського гумору» (що керується, як сказано в тексті, «Генітальним Мозком») метафорично розширив жарт про те, що всі ракети фалічні, на прикладі Тайрона Слотропа буквально продемонструвавши залежність першого від другого. Усі потрібні технічні подробиці про ракети Пінчон спочатку міг дізнатися вивчаючи інженерну фізику в Корнелльському університеті, а потім під час праці в корпорації «Боїнг», де, як відомо, від лютого 1960 р. до вересня 1962 р. перебував на посаді молодшого інженера. Там він переважно писав інструкції та технічну документацію для інформаційних бюлетнів: спочатку у відділі службової інформації «Бомарк», а потім у відділі польового забезпечення «Мінітмена» (міжконтинентальної балістичної ракети).

Деякі дослідники вбачають ракету навіть у літері А, із якої починається роман, де начебто «описано» політ «Фау-2» («A screaming comes across the sky»), а їхній зв'язок із Слотропом проявляється ще й у тому, що він характерно затинається переважно лише в одному слові:

«Та-а» («А-and»). Цікаво, що в «Веселці тяжіння» цей сполучник зрештою починають саме так вимовляти різні персонажі, і в кожному з романів Пінчона теж є таке його своєрідне вимовляння/написання.

У ракети в «Веселці тяжіння» є безліч двійників, із якими «прилітають» різні побічні образи й теми, а саме:

1) банан — актуалізує африканську проблематику і Кінг-Конга;

2) пеніс — задіює ідеї біхевіоризму і фройдизму, та й загалом біологічну і сексуальну тематику, як-от у такій фразі: «Ракета — це проста сталева ерекція, вона також є цілою системою, виграною у жіночної пільми, виставленою супротив ентропії привабливої, але легковажної Матері Природи»;

3) ангел — крім загадкового «Любекського ангела» і різних «небесних посередників» (зокрема Метатрона і Шехіни), так названо Слотропа і Танатца, гриби, млин і навіть шпаків, що літають концентричними колами на екранах радарів;

4) вежа — була на першій невикористаній обкладинці роману і задіює архітектурно-містичні ідеї, зокрема, карт Таро.

Як і будь-який предмет вона стає неоднозначною, коли потрапляє у людський контекст і починає залежати від того, як саме і хто її використовує: «Гностики, поривом вітру і вогню віднесені до палат Ракетного Престолу... Кабалісти вивчають Ракету, наче Тору, літера за літерою — заклепки, форкамеру та латунну форсунку, її текст — це їхній текст, вони змінюють порядок слів і складають нові одкровення, вічно знаходять ще і ще... Маніхеї бачать дві Ракети, добру і погану, священною ідіолалією всі разом розповідають про Первісних Близнюків (дехто каже, наче ймення їм — Енціан і Блікеро), про добру Ракету для перенесення нас до зірок і про лиху Ракету для самогубства Світу, про їх обидві, про споконвічну боротьбу між ними». У цій тезі йдеться про доволі негідний політичний вчинок, який в Америці не надто полюбляють згадувати: більшість із тих, хто працював над створенням смертоносної ракети «Фау-2», після війни вивезли до США і зробили відповідальними за розвиток ракетно-космічної техніки (так звана операція «Скріпка»). Так знаковою тоді стала доля Вернера фон Брауна (1912–1977), який дожив до року виходу роману Пінчона. Він був провідним конструктором ракет у нацистській Німеччині, членом націонал-соціалістичної партії, штурмбаннфюрером СС, а потім безпечно уникнув Нюрнберзького

процесу, співпрацював з «Діснеєм», очолював місячну програму США і зрештою став одним із тих, хто стояв за успішною місією космічного корабля «Аполлон-11» у 1969 році. Ця історія також надихала Стенлі Кубрика під час підготовки фільму «Доктор Стрейнджлав, або Як я перестав хвилюватися і полюбив бомбу» (1964), де введено подібного на фон Брауна німецького доктора Стрейнджлава^[713], який працює на президента Америки (знаково, що обох зіграв один актор — Пітер Селлерс). У «Веселці тяжіння» є декілька алузій на це кіно, зокрема на найвідомішу сцену звідти, де радісний військовий летить верхи на атомній бомбі.

Із надзвуковою ракетою «V-2» пов'язані також ті ахронологічні оповідні моделі, які використовує Пінчон, розширюючи функції певних художніх засобів до центральних наративних принципів. Це насамперед аналепсис (звернення до раніше описаних подій і фактів) і гістерон протерон^[714] (риторична фігура, яка полягає в тому, що наступне явище ставлять перед попереднім). Гра з часом у романі пояснюється також теорією Курта Мондаугена: «Особиста щільність прямо пропорційна часовій пропускній здатності. “Часова пропускна здатність” — це ширина смуги пропускання твого теперішнього, твого тепер, вже знайома At, що розглядається як залежна змінна. Що більше живеш минулим і майбутнім, то ширша твоя пропускна здатність, то щільніша твоя особа, але що вужче твоє відчуття Теперішнього, то ти слабкіший». Згідно із нею, стає зрозумілим, чому наприкінці твору Слотроп розпорошується по всій Зоні (і так само відбувається з оповіддю), хоча ще до того, як зазначено, принаймні з доби «Анубіса», «він почав худнути, розсіюватися», поки наприкінці «Веселки тяжіння» остаточно не зникає, метафорично повторивши долю Орфея (співця роздерли на шматки розлючені жінки), лишившись тільки в невиразному написі на рок-платівці: «Гармоніка, казу — друг».

Крім музики, одним з найважливіших лейтмотивів є кінематографічний, безліч сцен й епізодів, як наголошують деякі літературознавці, виписані в притаманній Пінчону манері сприйняття реальності як фільму (так само, до речі, сприймав дійсність і Вільям Берроуз). Унаочнюючи цей підхід, 2006 року Зак Сміт видав альбом «картинок», зробивши 760 ілюстрацій для кожної сторінки роману^[715]. Однак адекватної екранізації «Веселки тяжіння» ми поки не дочекалися (та й навряд чи, щиро кажучи, дочекаємося), усе що маємо

— німецьку докудраму «Prüfstand VII» (2002) Роберта Брамкампа та доволі своєрідний «Імплекс» (2009) Алекса Росса Перрі, який надихався романом Пінчона.

«Веселка тяжіння» — наскрізь кінематографічна, та й починається з опису евакуації, про яку сказано, що це лиш «театр», а закінчується кінотеатром, де глядачі опиняються перед білим екраном, подібним на сторінку. Останнє — охудожнена версія реальної трагедії, коли 14 грудня 1944 року «Фау-2» впала на кінотеатр «Рекс» в Антверпені, коли там якраз зібралися люди для перегляду біографічного вестерну «Баффало Білл», унаслідок чого загинуло 567 осіб — наймасовіша одномоментна загибель від цієї ракети. Тоді як початок «Веселки тяжіння», як з'ясовується пізніше, це сон капітана Пірата Прентіса, який вміє потрапляти до чужих фантазій, дивитися їх, ніби сновидіння, і навіть ними керувати, стаючи «сурогатним фантазером», і в такий спосіб, наприклад, одного разу врятувавши Європу від Балканського Армагеддону. Про це йдеться в епізоді, де діє гігантський Аденоїд^[716], якого співфантазує Прентіс, що, на думку дослідників, є алюзією на Аденоїда Гінкеля (пародія на Адольфа Гітлера), якого зіграв Чарлі Чаплін у своєму фільмі «Великий диктатор» (1940).

Багато сцен у романі побудовані за логікою сновидь, що, як визначив ще Фройд, у своїй діяльності проминають 4 етапи: згущення, зсув, перетворення думок на зорові образи, вторинна обробка. Найхарактерніший приклад — галюцинаторний епізод, коли під дією аміталу натрію (сироватки правди) Слотроп марить про Кеношу-хлопчака: у «Веселці тяжіння» розкидано безліч підказок на те, хто б це міг бути, проти всі вони — лише фрагменти, які не збираються в повноцінну картину. Цю фабульну розірваність і клаптиковість (значна кількість речень у романі незавершені) великою мірою можна пояснити бажанням Пінчона описати війну як поліфонію не завжди ідентифікованих голосів претеритів, а також тим передчуттям імовірного раптового кінця світу, на який під час піку холодної війни очікували щомиті. Письменник вичерпно відтворює Zeitgeist, коли норма і цілісність стали умовними й нереальними поняттями. Тому й персонажі у нього — не повноцінні постаті, а функції в ідейно-образному лабіринті, художнє існування яких визначається їхніми зв'язками з іншими персонажами-функціями. Так Прентіса «переслідує» «винищувач додо і солдат удачі ван дер Гроов», і він є

«сумісним з голландцем приймачем», а лампочки, як зазначено в тексті, теж мають властивості, подібні на Піратові — «спроможні проникати у спляче око і діяти серед людських снів». Різні персонажі «вкручуються» один в одного як лампочка в казу, що Байрон, якби міг говорити, пояснив би наявністю «декларації Казу про братерство всіх поневолених і пригноблених лампочок».

Суб'єкти й об'єкти в романі існують ніби позачасово, не відчуваючи своєї закоріненості у добу, тож не дивно, що деякі з них висловлюють сумніви у реальності свого світу та питають один одного, чи не знімають крадькома про них кіно. Главки в «Веселці тяжіння» відділені сімома квадратами^[717], подібними на перфорацію кіноплівки^[718], і коли наприкінці тексту описано «нас, давніх шанувальників кіно», що сидять у темряві, бо «плівка обірвалася», а «останній кадр блимнув настільки швидкоплинно, що й оку не вловити», то можна зробити припущення, що ми не «читаємо» роман, а дивимося його як фільм, забувши на певний час про загрозу атомної війни. Адже із сучасною зброєю масового враження-знищення (однією із перших провісників якої і була «Фау-2»), про неї, зрештою, можна вже не хвилюватися: якщо «кінець світу» розпочнеться, ми буквально не встигнемо про нього почути, захоплені черговими «бездумними насолодами» (саме таку назву мав перший варіант роману). Про подібні розваги «поза принципом задоволення», що відволікають від бруталної буденності, розмірковував і доктор Гілеріус з «Виголошення лоту 49», описуючи фройдівське бачення світу, у якому «печі Освенциму випікають птіфури та весільні торти, а ракети „Фау-2“ — це будинки розпусти для ельфів».

Фантазійний кіноформат оповіді також дає змогу прояснити всі наявні в тексті анахронізми (зокрема, про «травневих революціонерів», ранніх «Стоунз» і вбивства Малкольма Ікса та Кеннеді) як глядацькі коментарі з 1972-го на переглянутий військовий фільм. Безліч кінороздумів і сцен у «Веселці тяжіння» Пінчон запозичив з книги німецького емігранта Зігфріда Кракауера «Від Калігарі до Гітлера — психологічна історія німецького кіна» (1947). Головна теза Кракауера: національне кіно віддзеркалює і формує психологію народу безпосередніше за інші мистецтва. Нацистська влада це чудово розуміла, використовуючи фільми із пропагандистською метою. Особливо Пінчона цікавить постать режисера-емігранта Фріца Ланга і

насамперед два його проєкти: фільм «Метрополіс» (1927) з усієї його образністю (де якраз зображено «Корпоративне Місто-державу») та трилогія про хитрого злодія доктора Мабузе, що, користуючись жахливим соціально-психологічним становищем Німеччини після Першої світової, стає найнебезпечнішою силою в країні. Знаково, що Геббельс заборонив другий фільм Ланга про Мабузе 1933 року, побачивши в ньому надто виразні паралелі з діяльністю Гітлера.

Своєрідний романний двійник Ланга — мегаломан Гергардт фон Гьолль (він же Der Springer). Колись його попросили зняти пропагандистський фільм про чорних ракетників вигаданого Шварцкомандо, і згодом виявилось, що вони насправді існують, тож він починає вірити в те, що його фільми породжують дійсність: «Моя місія полягає в тому, щоб посіяти в Зоні зерна реальності». Війна в тексті Пінчона викривлює часові й просторові координати (а ще на це спроможний наркотик «онейрин»), спонукаючи персонажів прагнути контролю понад усе інше, спонукаючи ставати творцями своїх доль, розігруючи їх, екранізуючи й інсценізуючи задля того, щоб відчутися богами у власному художньому світі. Усе це теж сприяє посиленню параної у «Веселці тяжіння», «переконавання в тому, що все пов'язано», «пуританська звичка вишукувати щось за і без того очевидним», як це формулює Слотроп, із острахом припускаючи, що насправді у світі діє протилежна сила — антипараноя, хаос, коли ніщо ні з чим не пов'язане — «і такий стан мало хто здатний витримати довго». У романі також наведено думку Павлова про те, як саме зробити із людини параноїка: досить лише підірвати в ній розуміння протилежностей (зокрема, одну з провідних антитез у творі — чорне й біле). Слотроп має такі симптоми як побічні чинники, адже, будучи частиною експериментувань Джемфа, у нього виробився сексуальний рефлекс, у якому засвідчено «реверсування причинно-наслідкового зв'язку». У якомусь сенсі він є своєрідною спробою створити алхімічного гомункулуса, штучною людиною, яка наприкінці розпадається на першоелементи, тоді як Ракета, що теж має зрештою розпастися, виступає герметичною ретортою, у якій відбувається Велике Роблення: «Пальне й окислювач... як пара протилежностей за принципом “чоловік і жінка”, з'єднаних у містичному яйці камери згоряння: творення і руйнування, вогонь і вода, хімічний плюс і хімічний мінус». А у фіналі «Веселки тяжіння» показано остаточне, хоч і непродуктивне поєднання людини й техніки: Готтфріда (нім. «бог+світ») і Ракети 00000 (нуль у романі — символ смерті).

Такий пошук компромісів несумісний зі спротивом системі, який проголосили бунтівливі 1960-ті^[719], і саме тому в «Веселці тяжіння» постійно згадуються невідомі Вони і Фірма (символічний мегакартель^[720]), що, як подекуюють, керують усім, щодо чого Прентіс пропонує об'єднатися у творчій параної і розробити «Ми-систему». І

водночас серед навали другорядних і третьорядних персонажів майже непоміченою проминає фраза про те, що у «Білій візітації» (яка «покликана займатися психологічною війною») уже давно сидить один шизик, який вважає себе Другою світовою: «Коли почалася висадка в Нормандії, температура в нього чомусь підскочила до 40 °С. А тепер, коли кліщі зі сходу й заходу повільно продовжують симетрично стискатися, він просторікує про те, як темрява загарбує його розум, про виснаження власного “я”...».

Пінчон кепкує з цієї параноїдальної одержимості, але водночас і збурює її, коли, наприклад, трьом напозір випадковим організаціям дає назви, аббревіатури яких невимушено складаються в ЦРУ (Центр Радіохімічного Управління, Центр Рідкісних Ультра-образів, Центр Розжарювальних Ультра-аномалій). Відчуття постійного стеження і нагляду — невідповідне, адже описує провідний настрій доби, коли письменник писав «Веселку тяжіння». У словах підтримці Салману Рушді 1989 року Пінчон згадував, як владу розлютили «декілька речень» у його першому романі 1963 р., через що вони конфіскували книжку з книгарень і погрожували йому ув'язненням. Крім цього, у 1968 році Пінчон дозволив використати своє ім'я у публічному зверненні, де засуджувалася війна у В'єтнамі, через що потрапив у список відстеження «Індекс безпеки», який складало ФБР, зараховуючи туди всіх антиамериканськи (насправді — антиурядово) налаштованих активістів (наприкінці 1960-х там було вже десь 50 тисяч осіб). Щасливий збіг обставин, за яким Пінчон опинився у доволі елітарному товаристві, бо разом із ним у списку були такі вкрай «небезпечні» для США особистості, як, наприклад, Аллен Гінзберг і Курт Воннегут.

Роман Пінчона — чергова версія фаустівської історії про спокусу владою і знанням, за яку дорогою ціною платить ціле людство, покладаючи перебільшені сподівання на прогрес. Як і у «Фаусті» Гете [завдання: знайдіть ракету в назві поеми], письменник теж порушує проблему того, чи може самопроголошена обраність вважатися Божою волею, та дає слово тим обійденим, що рідко лишаяться в історії, яку, як відомо, пишуть переможці. Так автор пропонує власну апологію невдач, зберігаючи їхні голоси як дорогоцінну колекцію маргінальних і позаофіційних варіантів історичного розвитку, що, ставши центральними, могли б зробити наш світ значно кращим місцем для

життя. Занотовуючи ці імовірні версії подій, нереалізовані задуми й альтернативні політичні рішення, Пінчон показує нам усе розмаїття цивілізаційного вибору і змушує поміркувати над самою суттю людини, яка щодня має обирати між добром і злом, так і не спромігшись вирізнити перше від другого. І теперішній час, яким написана значна частина роману, якраз і має свідчити про непроминальну актуальність порушених у ньому проблем, про їхню атемпоральну сучасність.

«Веселка тяжіння» — довершена сюжетно-композиційна конструкція, де всі епізоди й деталі заледве не математично прораховані й взаємопов'язані на багатьох рівнях, постійно тримаючи в інтелектуальній напрузі. Книга — справжній виклик і випробування для допитливих, уважних і підготовлених читачів, змушених перетворюватися на взірцевих параноїків, приречених/обраних шукати зв'язки у складному плетиві мотивів і лейтмотивів зі значною кількістю незавершених історій і обірваних оповідей. У своєму історіософському романі Пінчон, ніби застерігаючи, заздалегідь іронізує з тих, хто наважиться зануритися в його текст: «Що відбувається, коли параноїк здибається з іншим параноїком? Перехрестя соліпсизмів». Прекрасна метафора читання, як на мене, тож тепер усі разом —

Максим Нестелєєв

Інформація видавця

Зміст

1. За нулем • 6

2. Un Perm' au Casino Hermann Goering • 200

3. У Зоні • 307

4. Спротив • 669

Максим Нестелєєв

Доктор Пінчон, або Як перестати хвилюватися і полюбити «Фау-2»
• 823

Літературно-художнє видання

Томас Пінчон

ВЕСЕЛКА ТЯЖІННЯ

Роман

З англійської переклав

Тарас Бойко

Редагування: Олександр Лебідь, Леся Пішко, Максим Нестелєєв

Відповідальний редактор: Олексій Жупанський

Дизайн і верстка: Оксана Баратинська

Формат 60x90/16

Наклад 2000 прим. Зам. № 3К-001263.

Підписано до друку 1.06.2021

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єкта видавничої справи № 2770. Серія ДК

ФОП Жупанський

Україна, 08293, Буча, вул. Тарасівська, 7а, тел.: (096) 350-61-05;

E-mail: zhupansky-publisher@ukr.net

Книжки за видавничими цінами <http://publisher.in.ua>

Поліграфія: АТ «Харківська книжкова фабрика «Глобус»

Пінчон, Томас

ПЗ2 Веселка тяжіння: Томас Пінчон; роман; з англ. пер. Т. Бойко. Доктор Пінчон, або Як перестати хвилюватися і полюбити «Фау-2»: післямова / М. Нестелєв. — К.: Вид-во Жупанського, 2021. — 848 с.

Томас Раглз Пінчон

/Thomas Ruggles Pynchon/

(1937 р. н.) — культовий американський письменник. Автор восьми романів, збірки оповідань і низки есеїв. Лауреат Фолкнерівської (1963) та Національної книжкової (1973) премій, останньої — за свій найвідоміший роман «Веселка тяжіння» («Gravity's Rainbow»). Пінчон здобув гучну славу одного з найскладніших і найзагадковіших прозаїків сучасності, а той факт, що письменник є відлюдником, також додає неоднозначності у ставленні до нього: Томас Пінчон за все життя ще не дав жодного інтерв'ю, не приходить на вручення премій, ретельно приховує будь-яку особисту інформацію, а його фотографій взагалі існує менше десяти. Пінчон також один із небагатьох американських письменників, які з'явилися у культовому мультсеріалі «Сімпсони», однак і тут ТРП, озвучивши свого персонажа, лишився «чесним із собою»: походить з пакетом на голові, де намальований знак питання.

Не менш загадковою є і творчість Пінчона, позначена іронією і водночас надзвичайно заплутаною символікою та конспірологією, що хитромудро і неочікувано вплетені у полотна творів письменника, над якими і досі ламають списи літературні критики, літературознавці та просто поціновувачі літературних шарад і ребусів. «Веселка тяжіння» — найвідоміший роман Пінчона, який справедливо вважається його *magnum opus*.

Томас Раґлз Пінчон

[Thomas Ruggles Pynchon]

(1937 р.н.) – культовий американський письменник. Автор восьми романів, збірки оповідань і низки есеїв. Лауреат Фолкнерівської (1963) та Національної книжкової (1973) премій, останньої – за свій найвідоміший роман «Веселка тяжіння» («Gravity's Rainbow»). Пінчон здобув гучну славу одного з найскладніших і найзагадковіших прозаїків сучасності, а той факт, що письменник є відлюдником, також додає неоднозначності у ставленні до нього: Томас Пінчон за все життя ще не дав жодного інтерв'ю, не приходить на вручення премій, ретельно приховує будь-яку особисту інформацію, а його фотографій взагалі існує менше десяти. Пінчон також один із небагатьох американських письменників, які з'явилися у культовому мультсеріалі «Сімпсони», однак і тут ТРП, озвучивши свого персонажа, лишився «чесним із собою»: походжає з пакетом на голові, де намальований знак питання.

Не менш загадковою є і творчість Пінчона, позначена іронією і водночас надзвичайно заплутаною символікою та конспірологією, що хитромудро і неочікувано вплетені у полотно творів письменника, над якими і досі ламають списи літературні критики, літературознавці та просто поціновувачі літературних шарад і ребусів. «Веселка тяжіння» – найвідоміший роман Пінчона, який справедливо вважається його magnum opus.

ISBN 978-617-7585-33-5

Примітки верстальника

Перелік помилок набору, виявлених та виправлених верстальником

с. 17: Вони [схилися] => схилилися і не відають, безтурботні симпатяшки <...>

с. 118: Блікеро наказує всім [спуститися] => спуститися у сховище <...>

с. 151: Чи ж ти — це розпливчасте злочинне [обличчя] => обличчя на посвідці <...>

с. 163: <...> навіть бути готовим до того, що [хлопців] => хлопці з Відділу Псі мають слухність.

с. 179: Вона далєбі не знала, але [намагался] => намагалася дотягтися.

с. 253: <...> біхевіористи бігають проходами між [столами] => столам і стійками, як ті миші зі щурами <...>

с. 276: <...> патент на «Imipolex G» [zareєстровали] => zareєстрували і на «IG», і на «Psychochemie» водночас.

с. 283: Не вистачає навіть часу на те, [щоб слід] => щоб як слід роздивитися рю Россіні <...>

с. 325: Ні, це Ракетоград, залитий білим світлом у спокійних [комічних] => космічних сутінках <...>

с. 326: На верхівці його [парабола] => параболи є високі підвищення <...>

с. 395: [Енциант] => Енциан втупився поглядом у Слотропове лице <...>

с. 399: [Слоптропові] => Слотропові шкарпетки від роси наскрізь мокрі.

с. 405: Старі з бляшанками шукають на землі недопалки, [викашлюють] => викашлюють залишки легенів.

с. 415: <...> веснянкуватий шибайголова, [тривімірний] => тривимірний, син судді <...>

с. 428: <...> тут вона знялася в десятках дещо порнографічних [фільмах] => фільмів жахів <...>

с. 429: <...> трохи поменшало клепок і в самого фон [Гьоллю] => Гьолля.

с. 443: Телеметрия під час пробних [запусках] => запусків була зовсім примітивною.

с. 448: <...> спорудження для архітектора [Альбрета] => Альберта Шпеєра підземної фабрики у Нордгаузені <...>

с. 470: <...> кожне обличчя настільки досконале, настільки [індивідувальне] => індивідуальне <...>

с. 477: <...> дозволяє великій, [солодкій] => солодкій і saftig Труді <...>

с. 491: А ти ось як [подивився] => подивися на цю справу, Ахтфадене.

с. 497: <...> і навіщо цим [африканцями] => африканцям ім'я...

с. 502: [Сміюється] => Сміється.

с. 571: Ви не [розуміте] => розумієте, що кажете.

с. 616: Чоботаря Шрауба, що виконував роль [Плеханцунги] => Плехацунги <...>

с. 618: Водоверті у натовпі швидко [припиняється] => припиняються <...>

с. 622: [Слотрот] => Слотрот тримається відкритої місцевості <...>

с. 624: <...> довгою вигнутою тінню хилиться на пісок і [сливовової] => сливової барви море <...>

с. 635: <...> які розкажуть, що саме зробили з цими [автомати] => автоматами для гри в пінбол <...>

с. 654: <...> сумно відомим на всю Зону [універсальний] => універсальним тестом на мужність <...>

с. 677: Витискаючи [подійно] => подвійно зчеплення, з п'ятки на носок <...>

с. 682: <...> організаціями абвера, які після 1933 року [поширился] => поширилися на всю промисловість <...>

с. 687: Пілот обертається до Рожавьольдї, досі [пристебнутому] => пристебнутого пасом безпеки.

с. 694: <...> знаєш, що на новому гідролокаторі від еталіянської [субмартни] => субмарини чути?

с. 694: <...> на побудинкове [прочісуванням] => прочісування ми витрачаємо не більше 24 годин <...>

с. 702: <...> спостерігачі у Швейцарії [починаються] => починають придивлятися до Байрона уважніше <...>

с. 751: <...> дивилася на місто, [прирече] => приречене от-от стати офірою <...>

с. 758: Давня, [предковічна] => предковічна усмішка, здатна остудити <...>

с. 790: <...> блакитно-білий ліхтарик кидає на тріпотливу [карти] => карту плями еліпсом-параболою <...>

с. 826: <...> архетипи нашої свідомості, які лишаються вагомими в [психиці] => психиці сучасної людини <...>

с. 834: Любов у «Веселці тяжіння» — це вчинок [усепереч] => усупереч обставинам <...>

с. 834: Мехіко, якого промовисто названо [«Антипойтсменом»] => «Антипойнтсменом» <...>

с. 839: [Це] => Ця історія також надихала Стенлі Кубрика <...>

Примітки

1

Велике залізне ліжко. Масово вироблялось у ХІХ столітті (*тут і далі — примітки редактора, якщо не зазначено інше*).

2

Закінчення активної ділянки польоту (нім.).

3

V-2 (A-4 — інша назва), «Фау-2», німецька балістична ракета.

4

Елізабет Грейбл — американська акторка і танцівниця, відома своїм фото в купальному костюмі, яке стало дуже популярним у 1943 році.

5

Jungfrau — гора-чотиритисячник у Швейцарських Альпах.

6

Це надзвичайно, хоч і не війна (*фр.*) (*прим. пер.*).

7

Фразу приписують французькому маршалу П'єру Франсуа Жозефу Боске, що в 1854–1855 рр. брав участь у Кримській війні.

8

Lagonda — британський виробник автомобілів, зараз належить компанії Ford.

9

Корнеліу Зея Кодряну, румун німецького походження, засновник чорносотенного «Легіону архангела Михаїла», починав діяльність у Ясах.

10

Патрік Блекетт (Patrick Maynard Stuart Blackett) — англійський фізик, дослідник атомного ядра.

11

Переклад Максима Нестелеева.

12

Вільям Клод Дакенфілд (відомий як W. C. Fields), американський актор і письменник.

13

Фаззі-ваззі (Fuzzy-Wuzzy) — британська назва африканського племені хадендоа, згадується у Кіплінгових «Баракових баладах» (1892).

14

Американський актор комедійного жанру. Далі описано епізод з фільму «Ганга Дин» (1939) Джорджа Стівенсона.

15

Каббаліст, що 1665 року оголосив іншого каббаліста — Шабтая Цві
— Месією.

16

Військова поліція.

17

Гліптика, гліптографія — мистецтво мініатюрного різьблення на коштовному камінні.

18

«Грати довгу партію» — вислів англійського економіста Джона Мейнарда Кейнса.

19

Санджак (округ) Нові Пазар — адміністративна одиниця Османської імперії, нині територія Сербії.

20

Гладстон — назва шкіряної валізи, походить від прізвища прем'єр-міністра Вільяма Гладстона.

21

Містичний хрест (*фр.*) (*прим. пер.*).

Верховне головнокомандування союзних експедиційних сил (*прим. пер.*).

23

Жіночий допоміжний корпус, Auxiliary territorial services.

24

Європейський театр воєнних дій (*прим. пер.*).

25

Пісня з фільму «Джонні-Пундик» (1942).

26

Британський актор, співак, уславився виконанням комедійних пісень.

27

Засіб для волосся «Kreml».

28

Порода великих мисливських собак.

29

Mark III Sten — пістолет-кулемет британської армії у 40-х роках.

30

Сигарети «Lucky Strike».

31

Психологічний тест (Minnesota Multiphasic Personality Inventory).

Перший Бліц — масоване бомбардування Великобританії німецькою авіацією в 1940–1941 роках.

Так називали німецькі крилаті ракети Фау-1, які перебували на озброєнні Німеччини у 1942–1944 роках.

34

Junior Athenaeum — лондонський клуб для поважних джентльменів.

35

Місто у штаті Айова, Cedar Rapids.

36

Windmill Theatre — театр і вар'єте у Лондоні.

Такого клубу в Лондоні не існувало, але у той час квартали Сого мали сумнівну славу.

38

Проповідник XVI–XVII ст., пуританин.

Британський харчовий концентрат на основі яловичини, наприклад, бульйон у кубиках.

40

Англ. «*Wrens*». Так називали військовослужбовців Жіночих королівських військово-морських сил Великої Британії. Англ. «*Women's Royal Naval Service*» (скорочено «*WRNS*», що співзвучно із «*wrens*» — «пташка волове очко»).

41

Коротка армійська куртка до пояса, вона ж «куртка Айзенгавера».

42

Ще одна назва для німецької крилатої ракети «Фау-1».

43

Number — марка британських автомобілів.

Укриття від уламків для приміщень, кліткоподібна коробка зі сталевією «стільніцею».

45

Популярна в 1930-х американська акторка, відома своїми дитячими ролями.

46

Розслабся (*фр.*).

47

Під час Другої світової Великобританія перейшла на час материкової Європи, GMT+1 взимку і GMT+2 влітку.

48

Поширене у час Другої світової графіті у вигляді довгоносого чоловічка, що дивиться з-поза стіни з підписом «Тут був Кілрой».

49

Аристократичний клуб у Бостоні.

50

Переклад Максима Нестелеева.

51

Уповільнення темпу (*im.*).

52

Його Королівської Величності 79-й Камеронівський піхотний полк.

Йдеться про погляди російського математика й езотерика Петра Успенського.

54

Парфуми Guerlain.

55

Великий лондонський універсальний магазин.

56

Тканина, тонка кисея.

57

Falkman and his Apache Band — оркестр Ліонеля Фолкмена.

58

Газовий камін з керамічними дровами.

59

Американський кіноактор і співак.

60

Служба Побуту, NAAFI, британська урядова компанія, що опікувалася забезпеченням побуту військових.

61

Сорт тютюну для люльки.

62

Wormwood Scrubs, лондонська в'язниця. У роки війни підпорядковувалася військовим.

63

Burberry, британський виробник одягу.

64

Йдеться про давню пісеньку зі словами: «The clock struck one. The mouse ran down».

65

«Going my way», американський фільм 1944 року, володар семи «Оскарів».

Йдеться про «правило трьох сигм», у цьому випадку згадані «сигми» — явище практично неможливе.

67

Колода карт із малюнками для перевірки паранормальних здібностей.

68

Пенсі Нуссбаум, домогосподарка, персонаж радіовистав Фреда
Аллена.

69

Собака, персонаж американських фільмів.

70

Розрядка, звільнення від напруги.

71

Марія Капітонівна Петрова, фізіолог, медик, співробітниця
Павлова.

72

Контрнаступ Карла фон Рундштедта в Арденнському лісі.

73

Евакуація від повітряних нальотів (*прим. пер.*).

Курс сучасного аналізу, Е. Т. Віттекер і Г. Н. Вотсон, 1902 рік.
Перевидання виходять і понині.

75

Голлівудська актриса, виконавиця головної жіночої ролі у фільмі «Кінг Конг» 1933 року.

76

Йдеться про звіт британського економіста Вільяма Бевериджа щодо шляхів поліпшення добробуту населення Великобританії.

77

Візерунок зі східними (перськими) мотивами.

78

Рядок з дитячої пісні «Поросятко» зі збірки «Казки Мами Гуски».

79

Освіжаючий напій з гіркуватим присмаком.

80

Нічний клуб у Гарлемі.

81

Автоматичний програвач, радіола.

82

Саморобна мастика для волосся.

83

Франклін Делано Рузвельт, президент США у 1933–1945 рр.

84

Пустище (*фр.*) Правильніше — *terre mauvaise* (*прим. пер.*).

85

Небезпечне ранчо (*ісп.*) (*прим. пер.*).

86

Червоний бик (*ісп.*) (*прим. пер.*).

87

Метиска... креолка (*исп.*) (*прим. пер.*).

88

Одна з давніх бостонських вулиць.

Oberkommando der Wehrmacht (нім.) — Верховне
головнокомандування збройних сил (у нацистській Німеччині) (прим.
пер.).

90

Цілко́м таємно, особливої важливості *(нім.) (прим. пер.)*.

91

Франц фон Байрос, австрійський художник та ілюстратор, використовував еротичні теми і фантасмагоричні образи.

92

Обрі Вінсент Бердслі, британський художник, графік, ілюстратор і поет.

93

Сесіл Де Мілль, класик американського кінематографу.

Система шифрування, застосовувалась російськими нігілістами у XIX ст.

Що ти робиш для фронту, для перемоги? Що ти зробив сьогодні для Німеччини? *(нім.) (прим. пер.)*.

Палладіанська архітектура, заснована на ідеях венеційського архітектора Андреа Палладіо.

Чарльз Доус, голова комісії (1923–1924) з виплати Німеччиною репарацій за результатами Першої світової війни.

98

Південно-Західна Африка *(нім.)*.

Департамент психологічної війни.

100

Чорний підрозділ (*нім.*).

101

Дикі воїни *(нім.)*.

102

Невимушений, вільний *(фр.) (прим. пер.)*.

103

Битва Першої світової війни у Бельгії.

104

Берешит — перше слово Тори, «На початку було».

105

Джеймс Ремсі Макдональд — прем'єр-міністр Великобританії.

Еміль Кве, французький психолог, автор методу психотерапії на основі самонавіювання.

107

Беррес Скіннер, психолог, винахідник і філософ.

108

Емма Маргарет Асквіт, графиня Оксфордська й Асквітська,
дружина прем'єр-міністра Великобританії Герберта Асквіта.

109

Англійський фотограф, дизайнер, художник-костюмер.

Фельдмаршал Дуглас Гейг, командував експедиційним корпусом британських військ під час Першої світової війни.

Так звана «Третя іпрська битва», липень-листопад 1917 року.

112

Запечена у клярі сосиска.

113

Тобто до 1902 року.

114

Мається на увазі британська партія вігів.

115

Битва 1757 року між британськими та французькими військами в Індії.

116

Людина потворна (лат.).

117

Експеримент 1920 року в Університеті Джона Гопкінса.

Фрідріх Август Кекуле фон Страдоніц — німецький вчений, один з основоположників органічної хімії.

119

Американський стратегічний бомбардувальник Boeing B-17,
«Літаюча фортеця».

120

Тут: почуття заволодіння (*фр.*) (*прим. пер.*).

121

Вільям Горслі Гант, американський фізіолог, учень Павлова.

ТПД — товариство психічних досліджень (*прим. пер.*).

123

F-шкала (фашистська шкала) — розроблений Теодором Адорно 1947 року тест, призначений для визначення авторитарної особистості.

124

Мухомор червоний (*лат.*) (*прим. пер.*).

125

Відшліфований (*фр.*) (*прим. пер.*).

126

Піч для дітей *(нім.) (прим. пер.)*.

127

Казка (нім.) (прим. пер.).

Nationaal-Socialistische Beweging (*нід.*) — Націонал-соціалістичний рух (*прим. пер.*).

129

Пусковий майданчик *(нім.) (прим. пер.)*.

130

Шмагання відьми (*спотвор. нім.*) (*прим. пер.*).

Антон Адріан Мюссерт — засновник нідерландського Націонал-соціалістичного руху, під час німецької окупації був головою маріонеткового уряду країни, після війни страчений союзниками.

Райнер Марія Рільке «Сонети до Орфея» (Сонет XII). *(Пер. М. Бажана).*

133

Казки та легенди *(нім.) (прим. пер.)*.

Райнер Марія Рільке «Дуїнянські елегії» (X) *(Пер. М. Бажана)*.

135

Від німецького Wandervögel — перелітний птах, також назва культурно-екологічного руху у Німеччині (*від нім.*) (*прим. пер.*).

136

Хіба не так? *(нім.) (прим. пер.)*.

137

Збірка елегій Райнера Марії Рільке, 1923.

138

Господар, повелитель (*гереро*) (*прим. пер.*).

139

Опорна плита *(нім.) (прим. пер.)*.

140

Під цим прапором переможеш (*лат.*) (*прим. пер.*).

141

Очікування *(нім.) (прим. пер.)*.

142

Тільки ж приносить зі схилу гори подорожній
не жменю землі, для всіх потаємну, приносить
слово здобуте, що жовтий і синій тирлич ясно мовив.

(Пер. В. Стуса) (прим. пер.).

143

Бомбардувальник Юнкерс-87.

144

Мама (*нім.*).

145

Нідерландський художник XVII ст.

146

Гаазький ліс *(нідерл.) (прим. пер.)*.

147

Старий голландський джин (*нідерл.*) (*прим. пер.*).

148

Міністр праці в 1940–1945 рр.

149

Вулиця у Лондоні, у роки війни — величезний стихійний ринок.

150

Рельєфний (*фр.*) (*прим. пер.*).

151

Люблю тебе більше, ніж веприцю,
Навіть якби вона була з щирого золота.

152

Гаківниця *(нідерл.) (прим. пер.)*.

153

Важіль із гнотом.

154

Мушкет (*нідерл.*). Тут: кременевий замок (*прим. пер.*).

Ажіотажний сплеск цін на цибулини тюльпанів у 1636–1637 роках закінчився обвалом ринку.

156

Дронг, додо (*лат.*) (*прим. пер.*).

157

Символ французької армії під проводом Шарля де Голля.

Фріц Ланг — кінорежисер, сценарист, продюсер і актор, *Георг Пабст* — кінорежисер, *Ернст Любич* — кінорежисер, актор і сценарист.

159

Schutzstaffeln — збройне формування нацистської Німеччини.

160

Транспортно-пускова установка (нім.) (прим. пер.).

161

Псування емульсії вогкої й надмірно туго змотаної плівки, виглядає як хвилясті темні лінії.

162

Фотографія на склі.

163

Вільям Гілберт і Артур Салліван — автори багатьох популярних комічних опер.

164

Флоренс Найтінгейл — медсестра, організатор загону санітарок під час Кримської війни.

165

Льотчик і механік, персонажі коміксів.

166

Осколкова граната, «лимонка».

167

Британський револьверний патрон.

168

Актори американських пригодницьких фільмів.

169

Любитель гребінців.

170

Невідь що зловісне (*фр.*) (*прим. пер.*).

171

Управління з цивільних питань при військовій адміністрації.

172

Томас Талліс — англійський композитор і органіст XVI ст., Генрі Персел — англійський композитор XVII ст.

173

Німецький богослов і поет XIV ст.

174

У солодкім захваті
Разом оспіваємо його —
Радість серця нашого,
Він лежить у яслах
Сяє ясным сонцем
У Мадонни на руках,
Альфа і Омега всього *(лат., нім.) (прим. пер.)*.

175

Один народ — один фюрер *(нім.) (прим. пер.)*.

176

Шовкова шкірка (*фр.*) (*прим. пер.*).

177

Молодість, юність (*ит.*) (*прим. пер.*).

178

Тобто *(ит.) (прим. пер.)*.

179

Театр воєнних дій: Китай, Бірма, Індія (*прим. пер.*).

180

Мертва рука (*ит.*) (*прим. пер.*).

181

Британський бренд м'ясних консервів.

182

ФІЛЬМ «Stage Door Canteen», 1943.

183

Британський драматург, актор і режисер.

184

Німецький бомбардувальник Junkers Ju 88.

Скорочення від *Senatus populusque Romanus* (лат.) — сенат і народ римський (прим. пер.).

186

Місце битва між британо-американськими і німецькими військами в Арденнському лісі.

187

О крихітко Ісусе,
Я за тебе боюся... *(лат., нім.) (прим. пер.)*.

188

Район в Іст-Енді.

189

Район Дувра, який з материка обстрілювала далекобійна німецька артилерія.

190

Райхсчемпіон Смертельного Кошмару *(нім.) (прим. пер.)*.

191

Контролюй почуття (*фр.*).

192

Мідленд — центральна Англія, найбільші міста — Бірмінгем, Лестер, Нотінгем.

193

Відомий англійський режисер, який був директором лондонського театру Олд Вік у 1933-39 рр.

194

Компонент детекторного приемача.

195

Жіноча допоміжна служба ВПС (*прим. пер.*).

196

Коло *(нім.) (прим. пер.)*.

197

Я бачив страшний сон... бачив його як живого... (*гереро*) (*прим. пер.*).

198

Die Kommunistische Partei Deutschlands (нім.) — Комуністична партія Німеччини (*прим. пер.*).

199

Студентський гуртожиток *(нім.) (прим. пер.)*.

200

Мирне співіснування, перемир'я (*фр.*).

201

«Вище кулак» *(нім.) (прим. пер.)*.

202

Кінотеатр *(нім.)*.

203

Фільм Сергія Ейзенштейна (1927).

204

Жидівська морда *(нім.) (прим. пер.)*.

205

Вулички *(нім.) (прим. пер.)*.

206

Нібелунги *(нім.) (прим. пер.)*.

207

«Жінка на Місяці» (нім.) (прим. пер.).

208

Будівля, внутрішні двори *(нім.) (прим. пер.)*.

209

У 20-30-х роках діяло правило: на кожен іноземний фільм має припадати принаймні один німецький, що спричинило масовий випуск нікому не цікавих дешевих стрічок.

210

Швидкісний тролейбус *(нім.) (прим. пер.)*.

211

Міщанство *(нім.) (прим. пер.)*.

212

А міністр наш Ратенау —
Жид пархатий, та й по справі (*прим. пер.*).

213

Від нім. «фільми за безцінь» (*прим. пер.*).

214

Сутінки богів *(нім.) (прим. пер.)*.

215

І ти, Бруте *(лат.) (прим. пер.)*.

216

Чоловічий клуб *(нім.) (прим. пер.)*.

217

Від нім. *Verbindungsmann* — зв'язковий, агент, посередник (*прим. пер.*).

218

Знаменитий кубинський піаніст і композитор.

219

Флюелен із п'єси Шекспіра.

220

Вулиця Лондона з великою кількістю приватних медзакладів.

221

Ідеться про хворобу фузоспірохетозний фарингіт, яку перший описав французький лікар Жан Венсан.

222

Суманфа Гапу — валлійський фестиваль церковних гімнів.

223

Переклад Максима Нестелєєва.

224

Ідеться про короля Едуарда VIII, який 1936 року зрікся престолу, щоб одружитися на американці Волліс Сімпсон.

225

Звільнення до казино «Герман Герінг» *(фр.) (прим. пер.)*.

226

Режисер, сценарист і продюсер фільму «Кінг Конг» 1933 року.

227

Американський актор, зірка Metro-Goldwyn-Mayer.

228

Американський актор, зірка німого кіно, секс-символ 1910–1920 рр.

229

Я (фр.) (прим. пер.).

230

Тут маю двох друзів (*фр.*) (*прим. пер.*).

231

Де... де сніданок? *(фр.) (прим. пер.)*.

232

На пляж (фр.) (прим. пер.).

Стиль групи французьких художників, які зосереджувалася на мальовничості та насиченості кольорів, нехтуючи реалістичністю. Найвідоміші його представники — Анрі Матісс та Андре Дерен.

234

Мис (*фр.*). Ідеться про мис Мартен.

235

Півострів на узбережжі Атлантичного океану в штаті Массачусетс.

236

Катамаран, водний велосипед (*фр.*) (*прим. пер.*).

237

Чи не так (*фр.*). Правильніше — *n'est-ce pas* (*прим. пер.*).

238

«Під трояндою», між собою, таємно від інших (*лат.*) (*прим. пер.*).

239

Ігровий зал Гімmlера *(нім.) (прим. пер.)*.

240

«Залізниця», азартна гра в карти *(фр.) (прим. пер.)*.

241

Йдеться про комедійний вестерн «My little chickadee» 1940 року.

242

Лондонські кравці.

243

Королівська військова академія.

244

Навчальна військова частина з підготовки офіцерів під час Другої світової війни (*прим. пер.*).

245

Переклад Максима Нестелеева.

246

«Марна обережність» *(ит.) (прим. пер.)*.

247

Панове, дами, ставки зроблені *(фр.) (прим. пер.)*.

248

Відділ політичної розвідки (*прим. пер.*).

's *Gravenhage* — дослівно «графська загорода», назва Гааги (*нід.*)
(*прим. пер.*).

250

Герой Дикого Заходу, картяр і поліцейський.

251

Автор біографії Ваятта Ерпа (1931).

252

Убивця Авраама Лінкольна.

253

Розумієте *(спотв. фр.) (прим. пер.)*.

254

Розлив (*фр.*) (*прим. пер.*).

255

Вино високої якості (*фр.*) (*прим. пер.*).

256

Американський актор, спеціалізувався на ролях «крутих хлопців».

257

«Павич Два» (нім.) (прим. пер.).

258

Американський джазмен, кларнетист, «король свінгу».

259

Перший рядок із вірша Кіплінга «Якщо» (*пер. М. Стріхи*).

260

І так далі *(нім.) (прим. пер.)*.

261

Встав V-2 *(нім.)*.

262

Переклад Максима Нестелєєва.

263

Wytschaete, Whitesheet — село, захоплене британськими військами під час боїв за Мессину 1917 року.

264

Паризька танцівниця, виступала по всій Європі, була моделлю Дега, Тулуз-Лотрека та багатьох інших художників, фотографів і скульпторів.

265

Джеймс і Роберт Адамі — британські архітектори, декоратори та меблярі XVIII ст.

266

Escherichia coli (лат.) — кишечна паличка (прим. пер.).

267

О, о, о, Розцвітаю я! Боже, від любові невинної Весь згораю я...
(лат.) (прим. пер.).

268

Фанатичне захоплення, фанатизм (нім.) (прим. пер.).

269

Нижньонімецький діалект (нім.) (прим. пер.).

270

Пристосування для ізоляції *(нім.) (прим. пер.)*.

271

У будинку (фр.) (прим. пер.).

272

Переклад Максима Нестелєєва.

273

Переклад Максима Нестелеева.

274

Одна з вулиць у центрі Лондона.

275

Американський актор, зірка вестернів.

276

Модний у 1940-1950-х роках костюм із високою талією, широкими холошами штанів та довгим приталеним піджаком.

277

Безалкогольний напій на основі імбирного елю.

278

Тимчасові гроші, випущені американською армією для розрахунків в окупаційній зоні.

279

Обштукатурена казарма (*спотвор. фр.*) (*прим. пер.*).

280

Солдатські книжки *(нім.) (прим. пер.)*.

281

Слід зауважити, що цей фільм вийшов 1955 року, чого Пінчон не міг не знати.

Джон Тенніел — автор класичних ілюстрацій до перших видань «Аліси» Люїса Керрола.

Удар блискавки (*фр.*). Також вислів означає «кохання з першого погляду» (*прим. пер.*).

284

Австралійський актор, секс-символ Голлівуду в 1930-1940-х роках.

285

Чорний пристрій *(нім.) (прим. пер.)*.

286

Дорога, прокладена на гірському схилі біля Ніци.

287

Англійський актор, що носив такий капелюх у легендарному фільмі «Касабланка» (1942).

288

Фальшиві ворота (*фр.*) (*прим. пер.*).

289

Покоївка (*фр.*) (*прим. пер.*).

290

Мій друже (*фр.*) (*прим. пер.*).

291

Гаразд (*фр.*) (*прим. пер.*)

292

Посвідчення особи (*фр.*) (*прим. пер.*).

293

Переклад Максима Нестелеева.

294

Аналог гри у наперстки із трьома картами.

295

Аргентинська дія (*исп.*) (*прим. пер.*).

296

Безсорочники (*исп.*) (*прим. пер.*).

297

Тут: Нехай так, але ти не аргентинець...

298

Джазовий хіт 1941 року.

299

Перепрошую (*исп.*) (*прим. пер.*).

300

Американський актор, тут ідеться про його роль дослідника Африки Генрі Стенлі у фільмі «Стенлі та Лівінгстон» (1939).

301

«Кав'ярня «Затемнення» (фр.).

302

Безперечно, сеньйоре (*исп.*).

303

Вокзал *(нім.)*.

304

Американські сигарети.

305

Повстання у Массачусетсі проти податкової політики федерального уряду під проводом Деніела Шейса (1786–1787).

306

Затоплене місто в тевтонській міфології.

307

18 травня — день смерті Олени Блаватської.

308

Натяк на відомий вірш Альфреда Теннісона «Атака легкої бригади» (1854).

309

Третій президентський термін Франкліна Рузвельта, 1941 рік.

310

«Держава — це я» *(фр.) (прим. пер.)*.

Всесоюзний інститут авіаційних матеріалів, Центральний аерогідродинамічний інститут ім. проф. Н. Є. Жуковського, Науковий інститут літального обладнання (*прим. пер.*).

312

«Сорока-злодійка» *(ит.) (прим. пер.)*.

Імовірно, йдеться про Тавістокську психіатричну клініку, бо інститут було створено тільки за два роки після подій, описаних у книжці.

314

Тут: сердешного *(нім.) (прим. пер.)*.

315

Персонажі романів Сакса Ромера про Фу Манчу.

316

«Холодні» святі (*спотвор. нім.*) (*прим. пер.*).

317

Холодна (нім.) (прим. пер.).

318

Переклад Максима Нестелєва.

319

Відомий американський біржовий гравець і махінатор ХІХ ст.

320

Афера (спотвор. нім.) (прим. пер.).

321

«Чорний хлопчик» (спотв. нім.) (прим. пер.).

322

«Чорний тато» (спотв. нім.) (прим. пер.).

323

«Ах, дорогенький! Моя дупа!» *(нім.) (прим. пер.)*.

324

Переклад Максима Нестелеєва.

325

Стаття 175 Кримінального кодексу Німеччини за гомосексуальний зв'язок між чоловіками передбачала ув'язнення у концтаборі.

326

3/Artillerie-Abteilung (motorisiert) 485 (*нім.*) — 3-й моторизований дивізіон 485-ї артилерійської дивізії (*прим. пер.*).

327

Одна з німецьких форм написання імені Аттіли — Etzel.

328

Від нім. Interationsgerat — пристрій інтеграції (*прим. пер.*).

329

«General Electric».

330

Який гарний, правда? *(нім.) (прим. пер.)*.

331

Переклад Максима Нестелеева.

332

Управління громадських робіт (*прим. пер.*).

333

Вітаю (*верхньонімецьке*) (*прим. пер.*).

334

Технічний університет (нім.).

335

«О небо» *(нім.)*.

336

Переклад Максима Нестелеева.

337

Переклад Максима Нестелєєва.

338

«Нора трубкозуба» (нім.) (прим. пер.).

339

Неоднозначна залежність зміни стану або властивості тіла від зміни характеристики зовнішніх умов.

340

«Кардинали» й «Браунз» — баскетбольні команди в Сент-Луїсі.

341

Буржуазне життя *(нім.) (прим. пер).*

342

«Чорний гарнізон на Райні!» *(нім.) (прим. пер).*

343

Воєнне пиво (нім.) (прим. пер.).

344

Suspendatur per collum (*лат.*) — повішена за шию (*прим. пер.*).

345

Антіномізм — надмірна зневага законами Старого Заповіту.

346

Переклад Максима Нестелеева.

347

Франц фон Байрос, австрійський художник, автор ілюстрацій до «Божественної комедії» та модернових еротичних гравюр.

348

Поява привидів Брокена *(нім.) (прим. пер.)*.

349

Чому *(нім.)*.

350

Тут: курва (*нім.*) (*прим. пер.*).

351

Переклад Максима Нестелеева.

352

Переклад Максима Нестелеева.

353

Переклад Максима Нестелеева.

354

Первісна торгівля *(нім.) (прим. пер.)*.

355

Географічна область у Центральній Азії на південний схід від озера Балхаш, Казахстан.

356

О, як би ангел стоптав їхній Ринок Розрад (*нім.*). Фраза із «Десятої елегії» Рільке (*Пер. М. Бажана*).

357

«Східна фармацевтика» (нім.) (прим. пер.).

358

Зв'язківець, посередник *(нім.) (прим. пер.)*.

359

«Спочатку треба встрягнути в серйозний бій, а там буде видно»
(фр.) (прим. пер.).

360

«Наполеон з фондю з мозку», «Сюрприз Везувію» (фр.) (прим.
пер.).

361

«Трудовой казах» *(казах.) (прим. пер.)*.

362

Сплав на основі олова, відомий також як британський сплав, або ж метал.

363

Американське хімічне товариство (*прим. пер.*).

364

Світова скорбота *(нім.) (прим. пер.)*.

365

Готовність, продувка, запалювання, перший ступінь, робочий ступінь (нім.) (прим. пер.).

366

Буябес — юшка по-марсельському.

367

Що сталося, болотяники? *(нім.) (прим. пер.)*.

368

Місцевість у Марокко, відома виробництвом марихуани.

369

Центр обміну *(нім.) (прим. пер.)*.

370

Індіанець, персонаж фільмів і коміксів про Самотнього рейджера.

371

Хлопче *(нім.) (прим. пер.)*.

372

Траса для автоперегонів між районами Берліна Шарлоттенбург і Ніколасзеє.

373

Берлінське повітря *(нім.)*.

374

По-міщанському *(нім.) (прим. пер.)*.

375

«Зимова допомога» (нім.) (прим. пер.).

376

Герберт Гувер — 31-й президент США (1929–1933).

377

Радіо- і телевізійне шоу в США.

378

Пурпурна речовина *(нім.) (прим. пер.)*.

379

Стен Лорел і Олівер Гарді — популярна американська комедійна пара (худий Лорел і повний Гарді).

380

Харчова сода.

381

Стрибун, кінь (шаховий) *(нім.) (прим. пер.)*.

382

Щасти *(нім.) (прим. пер.)*.

383

Фантастичні вечори *(фр.) (прим. пер.)*.

384

Чоботи, будь ласка *(нім.) (прим. пер.)*.

385

Радіовежа *(нім.) (прим. пер.)*.

386

Усе в порядку, гер Шлепціг *(нім.) (прим. пер.)*.

387

Німецький бізнесмен, ракетобудівник і мотогогонщик.

388

Американські кіноактори.

389

Конкурс на рекламне обличчя американського пива. У 1946 році перемогла Рита Дейгл.

390

«Don't Sit Under the Apple Tree» — один з хітів популярного тріо сестер Ендрюс.

391

Американський актор, дворазовий володар «Оскара».

392

Брати Мінські створили театр бурлеску і були законодавцями мод у цьому жанрі.

393

Бразильська співачка, танцівниця та актриса.

394

А лабіринт неясності твоєї,
Все тче мене тривожним місяцем *(ісп.) (прим. пер.)*.

395

«Павичі» *(ісп.) (прим пер.)*.

396

Злодійське поганяло (*фр.*) (*прим. пер.*).

397

Правда? (*исп.*) (*прим. пер.*).

398

«Заручені» — відомий історичний роман Алессандро Мандзоні.
(*ит.*) (*прим. пер.*).

399

Розповім я вам / повість під дзвін вігуели,
коли сум переповнив, / і людині не спиться,
пісню вона співає, як птиця, / щоб душа не боліла (*исп.*) (*прим. пер.*).

400

Маєток, тваринницька ферма *(ісп.) (прим. пер.)*.

401

Суспільна угода *(нім.) (прим. пер.)*.

402

«Німецький анілін» *(ісп.) (прим. пер.)*.

403

«Кошмар» *(нім.) (прим. пер.)*.

404

Точнісінько (*ісп.*) (*прим. пер.*).

405

Вихованість, гречність, етикет (*фр.*) (*прим. пер.*).

406

Підкомісія об'єднаних розвідувальних завдань. Британські
окупаційні ВПС, Технічна розвідка (*прим. пер.*).

407

Затишний *(нім.) (прим. пер.)*.

408

Час інфляції *(нім.) (прим. пер.)*.

409

«Божевільна імперія» *(нім.) (прим. пер.)*.

410

Королівство *(нім.) (прим. пер.)*.

411

«Дванадцять дітей» (нім.) (прим. пер.).

412

Рабська, сліпа (трупна) покірність, слухняність *(нім.) (прим. пер.)*

413

«Товариство космічних польотів» (нім.) (прим. пер.).

414

Техніка *(фр.) (прим. пер.)*.

415

Півмасштабні моделі *(нім.) (прим. пер.)*.

416

Макс Деміан — персонаж роману «Деміан» Германа Гессе.

417

Фактор послуху (*нім.*) (*прим. пер.*).

418

Дослідний інститут *(нім.) (прим. пер.)*.

419

Фраза з «Дев'ятої елегії» Рільке (*Пер. М. Бажана*).

420

Данська акторка німого кіно.

421

Фріц Брунгюбнер, німецький астролог, автор книжки «Плутон» (1934).

422

Доля, фатум (*нім.*) (*прим. пер.*).

423

Зоопарк *(нім.) (прим. пер.)*.

424

Ворог чує *(нім.) (прим. пер.)*.

425

«Щоденний огляд» (нім.) (прим. пер.).

426

Американський кіноактор, відомий ролями гангстерів у кримінальних мелодрамах.

427

Оманливий рух матадора плащем.

428

Не вийобуйся з Ракетменом!» (нім.).

429

Прізвисько коня з фільмів і коміксів про Самотнього рейнджера.

430

Перший двір, другий двір, третій двір і т. д. *(нім.) (прим. пер.)*.

431

Безперечно *(нім.) (прим. пер.)*.

432

Соковитий (нім.) (прим. пер.).

433

З початку (*it.*) (*прим. пер.*).

434

Видатний німецький композитор.

435

Казково, правда? *(нім.) (прим. пер.)*.

436

Персонажі коміксів, високий і низенький.

437

Прегарно (нім.) (прим. пер.).

438

Кислуватий *(нім.) (прим. пер.)*.

439

Колоритність (нім.) (прим. пер.).

440

Землистий присмак *(нім.) (прим. пер.)*.

441

Приємний на смак *(нім.) (прим. пер.)*.

442

Пінистий (нім.) (прим. пер.).

443

Ароматний (нім.) (прим. пер.).

444

Високий (*фр.*) (*прим. пер.*).

445

Стиль *(нім.) (прим. пер.)*.

446

Багатий *(нім.) (прим. пер.)*.

447

Чистий (нім.) (прим. пер.).

448

Пікантний *(нім.) (прим. пер.)*.

449

Грайливість *(нім.) (прим. пер.)*.

450

Гладенький *(нім.) (прим. пер.)*.

451

Квітковий *(нім.) (прим. пер.)*.

452

Пряний *(нім.) (прим. пер.)*.

453

Повнота (*нім.*) (*прим. пер.*).

454

Ніжний *(нім.) (прим. пер.)*.

455

Французькі сигарилы *Zig-Zag*.

456

Суспільство! *(нім.) (прим. пер.)*.

457

Безстрашний (нім.) (прим. пер.).

458

Військово-морський флот *(нім.) (прим. пер.)*.

459

Ескадра *(нім.) (прим. пер.)*.

460

Переклад Максима Нестелеєва.

461

Переклад Максима Нестелеева.

462

Спілка німецьких дівчат, Bund Deutscher Mädchen (нім.) (прим.
пер.).

463

«Електромеханічні роботи» (нім.) (прим. пер.).

464

Німецькі дослідники аеродинаміки, у Пенемюнде працювали з аеродинамічною трубою.

465

Шлірен-зйомка — метод фотографування потоків з різною щільністю, наприклад, потоку повітря навколо крила.

466

Свистова мова мешканців Канарських островів, призначена для спілкування через глибокі ущелини та долини.

467

Від нім. «*Kraft durch Freude*» — «Сила через радість» (прим. пер.).

468

«Китайський журнал науки та мистецтва» (нім.) (прим. пер.).

469

Варіація імені Тора.

470

Шпюррі й Гаваш — помічники Мабузе у фільмі Фріца Ланга «Доктор Мабузе, гравець» (1922), де антагоністом головного злодія є прокурор фон Венк.

471

Відповідайте негайно (*гереро*) (*прим. пер.*).

472

Майданчик із мінеральним джерелом на курорті *(нім.) (прим. пер.)*.

473

Павільйон із лікувальними водами *(нім.) (прим. пер.)*.

474

Цигарки, будь ласка? *(нім.)*

475

Вальпургієва ніч *(нім.) (прим. пер.)*.

476

Покриття із цупкої тканини, тент.

477

Первинна матерія *(нім.) (прим. пер.)*.

478

Дороженька *(нім.) (прим. пер.)*.

479

Засилля *(фр.) (прим. пер.)*.

480

Знахар, шаман (*исп.*) (*прим. пер.*).

481

«Пльзенське з першоджерела» (нім.), марка натурального пива
(прим. пер.).

482

Процесія, перегони (*ит.*) (*прим. пер.*).

483

Свято, карнавал (*фр.*) (*прим. пер.*).

484

Центральна вулиця курорту *(нім.) (прим. пер.)*.

485

Павільйон з водами *(нім.) (прим. пер.)*.

486

Кипляче (мінеральне) джерело *(нім.) (прим. пер.)*.

487

Самовільна окупація спірного міста Фіуме (нині — Рієка, Хорватія) італійськими націоналістами. Були змушені залишити місто під тиском італійської армії.

488

Від ісп. міцна темна сигара (*прим. пер.*).

489

Натиск (*фр.*) (*прим. пер.*).

490

«Білі піски Нью-Мексико» (нім.) (прим. пер.).

491

«Підіймайся, молодь!» (нім.) (прим. пер.).

492

«Жиди, геть!» (нім.) (прим. пер.).

493

Винищувач-бомбардувальник (*прим. пер.*).

494

Прабатьківщина *(нім.) (прим. пер.)*.

495

Персонаж роману Френсіс Бернетт «Маленький лорд».

496

Кава у зернах *(нім.) (прим. пер.)*.

497

Загалом *(лат.)*.

498

Переклад Максима Нестелєєва.

499

Твоя мама... *(нім.) (прим. пер.)*.

500

Переклад Максима Нестелеева.

501

Літературний і кіноперсонаж, психоаналітик і безжальний
злочинець.

502

Гайнріх Крістіан Вільгельм Буш — відомий німецький поет і карикатурист.

503

Гуртом (*фр.*) (*прим. пер.*).

504

Виконую, матінко! *(нім.) (прим. пер.)*.

505

Циця-й-дупця (*спотв. нім.*) (*прим. пер.*).

506

Чорнофеномен (нім.) (прим. пер.).

507

Американський джазовий музикант, барабанщик.

508

Прощайте *(нім.) (прим. пер.)*.

509

Діллінджера вбили 22 липня 1934 року в кінотеатрі, де він збирався переглянути фільм «Мангеттенська мелодрама» (1934).

510

«Втомлена Смерть» *(нім.) (прим. пер.)*.

511

Інститут з дослідження ракетних технологій в радянській зоні окупації.

512

«Термобатарейа „Гюльхер“» *(нім.) (прим. пер.)*.

513

Smith, Kline & French — американська фармацевтична компанія.

514

«Нафтопереробка Джемф» *(нім.) (прим. пер.)*.

515

Велике полум'я (*гереро*) (*прим. пер.*).

516

Повітряна армія (*прим. пер.*).

517

Американський джазовий співак, актор і композитор.

518

Тут: Берлінська гугнявість *(нім.) (прим. пер.)*.

519

Тут: Льюйнагалюцинації (нім.) (прим. пер.).

520

Середньоєвропейський *(нім.) (прим. пер.)*.

521

Палата Пнів *(нім.) (прим. пер.)*.

522

Американська (сигарета) *(нім.) (прим. пер.)*.

523

Портовий майданчик *(нім.) (прим. пер.)*.

524

Переклад Максима Нестелеева.

525

Йдеться про мультфільм «Прокол» («The Blow-Out», 1936).

526

Фашистський рух у Бельгії під проводом Леона Дегреля.

Нонконформізм — течія в англійському протестантизмі, пов'язана з посиленням тенденцій опозиційних до панівної церкви. Найчастіше нонконформістами називали прихильників кальвінізму.

528

Середовище, довкілля (*фр.*) (*прим. пер.*).

«Фольксдойч», у нацистській Німеччині ті німці, що не проживають на території країни *(нім.) (прим. пер.)*.

530

Брат (*нім.*) (*прим. пер.*).

531

Пристрій піаноли для зчитування *(нім.) (прим. пер.)*.

532

Натяк на біблійну історію про те, як Ісус Христос в Гадаринському краю вилікував біснуватих, відіславши їхніх бісів до стада свиней, які потім кинулися з кручі в море.

533

«Консервованний жар», марка згущеного спирту, що продається в
бляшанці, призначеній для того, щоб його в ній палили.

534

Американський кіноактор, виконавець ролі графа Дракули у фільмі 1927 року.

535

Special Services, підрозділ, що опікувався дозвіллям американських військових.

536

Алюзія на відомий вислів «50 мільйонів французів не можуть помилятися» (реакція на Сухий закон у США), що став джазовим хітом 1927 року у виконанні Софі Такер. Більш відомий у варіанті, озвученим 1931 року акторкою Техас Гінан — «Сорок мільйонів французів не можуть помилятися», яку вона сказала тоді, коли її і 42 дівчат, відмовивши відкрити нічний клуб, депортували з Франції, попри протести місцевих чоловіків.

537

Американський лейтенант, удостоєний багатьох нагород за мужність на полі бою і готовність битися до останнього.

538

Якщо захочеш мені написати (*isp.*).

539

Ступінчасті фронтони *(нім.) (прим. пер.)*.

540

Небо... Пекло *(нім.) (прим. пер.)*.

541

Ліхтарик, ліхтарик, зорі, місяць і сонце *(нім.) (прим. пер.)*.

542

Німецькою мовою четвер — Donnerstag, день Донара, Тора.

543

Свято Героя-Кабана *(нім.) (прим. пер.)*.

544

Німецький поет і карикатурист, один з піонерів коміксів.

545

Вівсяний відвар *(нім.) (прим. пер.)*.

546

Сир *(нім.) (прим. пер.)*.

547

Деруни *(нім.) (прим. пер.)*.

548

Затишність, добродушність *(нім.) (прим. пер.)*.

549

Перший прочухан, перша натруска *(нім.) (прим. пер.)*.

550

«Світ у понеділок» *(нім.) (прим. пер.)*.

551

Спілка друкарів (*спотв., нім.*) (*прим. пер.*).

552

Індустріальні робітники світу — міжнародна радикальна робітнича організація, заснована в Чикаго 1905 року.

553

Верстатна *(нім.) (прим. пер.)*.

554

Переклад Максима Нестелєєва.

555

Дух часу (нім.) (прим. пер.).

556

Нічне море (нім.) (прим. пер.).

557

Гравець *(нім.) (прим. пер.)*.

558

Тут: хай буде він у квітах (*лат.*) (*прим. пер.*).

559

«Азотний синдикат» (нім.) (прим. пер.).

560

Натяк на англійське слово «sin» («гріх»).

561

Silver Streak Zephyr — щоденний швидкий потяг Лінкольн —
Канзас-Сіті.

562

Пінбольний автомат, названий на честь паризького вар'єте.

563

Пінбольні автомати мають запобіжник, який не дозволяє піднімати край ігрового столу. TILT (скіс, нахил) — індикатор, що засвідчує порушення і зупинку гри.

564

Переклад Максима Нестелеева.

565

Шматочок (*нім.*).

566

Отак, отже (*нім.*).

567

Американський письменник, поет, есеїст, викладач, автор книжок про культуру народів африканського походження. Тут ідеться про його роман «Мамбо-джамбо» (1972).

568

Назва літака, що скинув атомну бомбу на Хіросиму.

569

Складний стройовий прийом із глибоким поклоном.

570

Британська таємна розвідка.

571

Індійська психоактивна речовина з коноплі.

572

Врукопаш (*фр.*).

573

Канадська співачка і кіноактриса, голлівудська зірка 40-х років.

574

Тканина з випуклим малюнком, тут жакард (*фр.*) (*прим. пер.*).

575

Залізна жаба *(нім.) (прим. пер.)*.

576

Доважок, чайові (*спотвор. ісп.*).

577

Тут: знаєш іспанську? (*исп.*) (*прим. пер.*).

578

Вже покинули Іспанію... щоби битися на інших фронтах, о Мануело, о Мануело... *(ісп.) (прим. пер.)*.

579

Тут: педераст... пройда (*исп.*) (*прим. пер.*).

580

Американська романістка і новелістка (нар. 1937). Тут ідеться про її оповідання «Золото» (1972).

581

Забігайлівка (*ісп.*) (*прим. пер.*).

582

Продуктова крамниця (*isp.*) (*прим. пер.*).

583

Собака-актор, знявся у двадцяти семи фільмах.

584

Британська парламентська група.

585

З Африки завжди щось новеньке *(лат.) (прим. пер.)*.

586

Франсуа де Кювільє, архітектор і гравер, створив південно-німецьку версію рококо.

587

Тютинг — округ у Південному Лондоні.

588

Переклад Максима Нестелеєва.

589

Переклад М. Бажана (*прим. пер.*).

590

Фетровий капелюх із заломом нагорі, загнутими догори цупкими крисами і тасьмою.

591

Свіжий, побожний, веселий, вільний *(нім.) (прим. пер.)*.

592

Милостива пані *(нім.) (прим. пер.)*.

593

Німб, ореол (*нім.*) (*прим. пер.*).

594

Степові (*нім.*) — порода німецьких овець (*прим. пер.*).

595

Від нім. Volkswirtschaftliche Abteilung — Народногосподарський
(економічний) відділ (*прим. пер.*).

596

Від нім. Northwest — північний захід (*прим. пер.*).

597

Штаб військової економіки *(нім.) (прим. пер.)*.

598

Координаційна служба (нім.) (прим. пер.).

599

Відділення *(нім.) (прим. пер.)*.

600

Секція *(нім.) (прим. пер.)*.

601

Волюцюга *(нім.) (прим. пер.)*.

602

Так, так, і ще з... *(нім.) (прим. пер.)*.

603

Легендарний мер Лондона, почав кар'єру, продавши кішку.

604

Переклад Максима Нестелеева.

605

Старша з мойр, богинь долі.

606

Англ. «Skipper». 9-річний допитливий хлопчик, персонаж коміксової стрічки, яку друкували з 1923 року.

607

Осмоелектричний централізаційний апарат (стрілок і сигналів)
(нім.) (прим. пер.).

608

Пісні *(нім.) (прим. пер.)*.

609

Англ. *hundredweight* від *hundred* — сто та *weight* — вага. Неметрична одиниця вимірювання маси в США та Великій Британії. Розрізняють американські та англійські хандредвейти.

610

Британський прем'єр-міністр (1923–1929, 1935-1937).

611

Від нім. *geschwind* — швидкий, спритний (*прим. пер.*).

612

Штучна ковзанка *(нім.) (прим. пер.)*.

613

«Вище прапор» *(нім.) (прим. пер.)*.

614

Напівлегендарна постать, владна, незалежна й успішна жінка.

615

Голлівудська акторка Марія Луїза Сесилія «Техас» Гінан.

616

Асоціація розваг для військових (*прим. пер.*).

617

Начальник табору, начальник блоку... старший у таборі і блоці, довірений наглядач з-посеред ув'язнених, десятник, днювальний у бараку, посильний (нім.) (прим. пер.)

618

Солдатська розрахункова книжка *(нім.) (прим. пер.)*.

619

Жінка-азіатка, персонаж коміксів

620

Друг мій (гереро) *(прим. пер.)*.

621

Ходімо (гереро) (прим. пер.).

622

Жан Ежен Робер-Уден, «батько» сучасного мистецтва фокусів,
Гаррі Гудіні обрав псевдонім на його честь.

623

Австрійський шахіст, теоретик шахів, за переказами, грав проти Наполеона у «шаховому автоматі».

624

Національна рада з трудових конфліктів у воєнний час (*прим. пер.*).

625

Шаховий офіцер *(нім.) (прим. пер.)*.

626

«Німеччина, Німеччина понад усе» *(нім.) (прим. пер.)*.

627

По... над усе...у... світі (нім.) (прим. пер.).

628

Йдеться про фільм «Рятувальний човен» 1944 року, де герою Бендікса мали ампутувати ногу.

629

Йозеф Йоахім, німецький скрипаль і композитор.

630

Посмертний твір *(лат.) (прим. пер.)*.

631

Сонячне світло *(нім.) (прим. пер.)*.

632

Raggedy Ann — ганчір'яна лялька, персонаж книжок Джона Груелла.

633

Гарний зал (нім.) (прим. пер.).

634

Голлівудська актриса, відома ролями дітей.

635

Одна з найпопулярніших голлівудських актрис 20-30-х років.

636

Американська мережа універсальних магазинів.

637

Японські літаки часів Другої світової війни: Mitsubishi A6M Zero та Yokosuka MXY7 Ohka.

638

Lockheed Constellation — авіалайнер, розроблений на замовлення Trans World Airlines.

639

Місцева оборона *(нім.)*.

640

Пристрій для перегляду і одночасного монтажу кінострічки.

641

Імовірно, йдеться про натальну карту Слотропа, де Марс перебуває у Діві (мутабельному, тобто двотілому знаку), що астрологія тлумачить як свідчення дурного, егоїстичного прагнення задоволень, за які доведеться заплатити. Крім того, «double Virgo» це ще й V2.

642

Вози і візки *(нім.) (прим. пер.)*.

643

Полюсні наконечники *(нім.) (прим. пер.)*.

644

«Повний сисунець» *(нім.) (прим. пер.)*.

645

Повільно, співуче і сумно (*ит.*) (*прим. пер.*).

646

Стакато (*фр.*) (*прим. пер.*).

647

Найтихіше (*it.*) (*прим. пер.*).

648

Найгучніше (*it.*) (*прим. пер.*).

649

Феномен Гідри» (нім.) (прим. пер.).

650

Прянощі, риба, гарніри *(фр.) (прим. пер.)*.

651

Колишній агент ФБР Мелвін Первіс рекламував сухі сніданки «Post Toasties».

652

Американський актор, зірка перших вестернів.

653

Корінь орхідеї *Aplectrum hyemale*.

654

Фермерський сніданок *(нім.) (прим. пер.)*.

655

Табір *(нім.) (прим. пер.)*.

656

Артур Едвард Вейт, британський окультист, укладач однієї з популярних колод карт Таро.

657

Капітан судна, 1850 року наказав чистити до блиску мідний димар на камбузі.

658

Перший визнаний у США безсимптомний носій черевного тифу.

659

Обрядове вино Травневого дня.

660

Травневий напій *(нім.) (прим. пер.)*.

661

Запальний хрест *(нім.) (прим. пер.)*.

662

Бичаче око (*нім.*), велике вікно на горищі (*прим. пер.*).

663

Детектив у циклі творів Реймонда Чандлера. Тут ідеться про роман «Молодша сестра» (1949), екранізований під назвою «Марлоу» 1969 року.

664

Немор Мак-Кензі, Sub-Mariner, персонаж коміксів Marvel.

665

Борода кайзера (*спотв. нім.*) (*прим. пер.*).

666

Pacific News Service, некомерційна організація альтернативних ЗМІ
(1969–2017).

667

Шведський актор і режисер, грав Смерть у фільмі Інгмара Бергмана
«Сьома печатка» (1957).

668

Французька актриса, грала принцесу Смерть у фільмі Жана Кокто «Орфей» (1950).

669

Тут.: Очистити пусковий майданчик *(нім.) (прим. пер.)*.

670

Рулі керування? *(нім.) (прим. пер.)*.

671

ЄСТЬ (*нім.*) (*прим. пер.*).

672

Си́лова установка? *(нім.) (прим. пер.)*.

673

Дозвіл на старт, буквально «Повітря чисте» (нім.) (прим. пер.).

674

Ключ на старт *(нім.) (прим. пер.)*.

675

Ключ на старті *(нім.) (прим. пер.)*.

676

Тут: Контакт *(нім.) (прим. пер.)*.

677

Єсть дозвіл на старт *(нім.) (прим. пер.)*.

678

Тут.: Єсть контакт *(нім.) (прим. пер.)*.

679

Продувка *(нім.) (прим. пер.)*.

680

Єсть продувка *(нім.) (прим. пер.)*.

681

Єсть запалювання *(нім.) (прим. пер.)*.

682

Єсть перший ступінь *(нім.) (прим. пер.)*.

683

Тут.: Єсть робочий ступінь *(нім.) (прим. пер.)*.

684

Перша і друга заглушки відокремлені *(нім.) (прим. пер.)*.

А для тих читачів-пінчонітів, кому мало інформації, поданої у довіднику, Вайзенбергер у співавторстві з Люком Германом 2013 року видав літературознавче дослідження «"Gravity's Rainbow", Domination, and Freedom». Не поминаючи вже дуже інформативну PynchonWiki та 57 (фактично — 35) номерів журналу «Pynchon Notes» (1979–2009), присвяченого винятково прозі й життю письменника.

686

До травня 1974-го встигли розпродати всі 100 тисяч примірників першого накладу і ще 220 тисяч надрукували в іншому видавництві.

687

Andersen T. Mapping the World: Thomas Pynchon's Global Novels // Orbit: Writing around Pynchon, 2016, 4 (1).

688

LeClair T. *The Art of Excess: Mastery in Contemporary American Fiction*. — Urbana: University of Illinois Press, 1989.

Mendelson E. Gravity's Encyclopedia // Mindful Pleasures: Essays on Thomas Pynchon / Ed. by G. Levine and D. Leverenz. — Boston: Little, Brown, 1976.

Нім. «*Aggregat-4*» — кодова назва «Фау-2», яку Пінчон настільки витончено обігрує в тексті, що це, на жаль, не можна передати в перекладі, зокрема в такому реченні: «Наша історія — сукупність останніх митей» («Our history is an aggregate of last moments»).

Літературознавці зазначають, що особливості опрацювання урбаністичної тематики споріднюють «Веселку тяжіння» з «Петербургом» Андрія Белого.

Продовжуючи аналогію, Пінчон у романі називає Тезеєм доктора Едварда Пойнтсмена, а Мінотавром — Слотропа.

693

Hume K. Pynchon's Mythography: An Approach to «Gravity's Rainbow». — Carbondale: Southern Illinois University Press, 1987.

У романі порівняно докладно зображено один концтабір — Дора-Міттельбау (підрозділ Бухенвальда) біля міста Нордгаузен, звідки брали робітників на підземний завод «Міттельверк», де відбувалося виробництво «Фау-1» і «Фау-2». Із вцілілих документів відомо, що на цьому заводі вбили або запрацювали до смерті понад 20 тисяч людей.

Більше про це — Orban K. *Ethical Diversions: The Post-Holocaust Narratives of Pynchon, Abish, DeLillo, and Spiegelman*. — New York: Routledge, 2005.

696

Pöhlmann S. Pynchon's Postnational Imagination. — Heidelberg:
Universitätsverlag Winter, 2010.

Англ. «Jamf». Пінчонознавці переконані, що це прізвище письменник запозичив з джазового жаргону, де воно є аббревіатурою багатозначної фрази «jive-ass mother-fucker», яку можна умовно перекласти як «довбаний мудак», але треба було б передати якимсь лихослівним скороченням на кшталт «Яїбу».

Три наведені в тексті математичні формули — доволі значущі графічні паралелі до тем роману. Дві формули — справжні, а третя — вигадана і містить математичний жарт: рядок «log cabin + c (співзвучно із sea) = houseboat» можна перекласти як «хатинка з бруса + море = плавучий дім».

У їхній розмові протиставлено два міста як два варіанти майбутнього: Щастиград («Happyville») і Боливіль («Der Leid-Stadt») — останнє взяте з елегій Рільке. Наприкінці роману в бесіді Тайрона з батьком є подібна антитеза прийдешнього і нинішнього: Електросвіт («Electroworld») і Реаландія («Realityland»).

700

Seed D. *The Fictional Labyrinths of Thomas Pynchon*. — Iowa City: University of Iowa Press, 1988.

701

Джон Джонстон дотепно зауважує, що в художньому світі Пінчона ентропія — це сучасна версія апокаліпсису.

Johnston J. *Information Multiplicity: American Fiction in the Age of Media Saturation*. — Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1998.

У «Поемі про Старого Мореплавця» Колріджа цього вбитого птаха вішають на шию його вбивці як покарання. У Пінчона альбатрос символізує «я» (невідв'язний тягар), від якого поступово позбувається Слотроп, «обскубуючи» його, хоча під час цього Тайронові «пальці весь час минали одну-єдину примарну пір'їнку — Америку».

703

Ідею нероз'єднаності добра і зла чудово реалізовано у фільмі «Диявольська змова доктора Фу Манчу» (1979), де Пітер Селлерс грає і Фу Манчу, і Сміта.

Пьоклер описує його як сучасного Мефістофеля: «Один із сірих кардиналів ракетодрому... новітній тип військового — в чомусь крамар, а в чомусь учений».

Літературознавці переконані, що цей персонаж постав як поєднання двох діячів, пов'язаних із ракетною програмою Третього Рейху: Вальтера Дорнбергера і Ганса Каммера (цікаво, що останній 1945 року зник за загадкових обставин).

705

Hollander Ch. Jokes and Puns in «Gravity's Rainbow» // Pynchon Notes
46—9 (Spring 2000).

706

Докладніше щодо цього — Kharpertian T. A Hand to Turn the Time: The Menippean Satires of Thomas Pynchon. — Madison: Fairleigh Dickinson University Press, 1990.

707

У тексті є суттєве уточнення, що Пойнтсмен обмежений нулем і одиницею, а Мехіко належать усі ймовірності між нулем і одиницею.

708

У романі діє агентство ПОТІК, що в оригіналі має назву PISCES (дослівно лат. «РИБИ»), яка розшифровується як «Psychological Intelligence Schemes for Expediting Surrender» («Проекти психологічної розвідки для прискорення капітуляції»). Його лондонське відділення розташоване у «Дванадцятому домі», а 12-й зодіакальний дім — це якраз Риби. Пінчон любить гратися з астрологією, аббревіатурами й нумерологією.

Докладніше про це — Hohmann Ch. Thomas Pynchon's «Gravity's Rainbow»: A Study of Its Conceptual Structure and of Rilke's Influence. — New York: Peter Lang, 1986.

710

Пінчон багато про них пише, зазначаючи, зокрема, що в Німеччині 1930-х «усі запали на параболи» (стиль Альберта Шпеєра, який відповідав тоді за Нову Німецьку Архітектуру), і їх робили всюди: в тунелях, естакадах автобана, спортивних стадіонах тощо.

711

Berressem H. Pynchon's Poetics: Interfacing Theory and Text. —
Urbana: University of Illinois Press, 1993.

Hayles K. «Who Was Saved?»: Families, Snitches, and Recuperation in Pynchon's «Vineland» // *The Vineland Papers: Critical Takes on Pynchon's Novel* / Ed. by Geoffrey Green, Donald J. Greiner, and Larry McCaffery. — Normal: Dalkey Archive, 1994.

713

Вважають, що ще одним із його прототипів також був угорець Едвард Теллер, «батько водневої бомби».

714

Доскіпливі Герман і Вайзенбергер порахували, що його в тексті роману вжито щонайменше 59 раз.

715

Цікаво, що «Веселку тяжіння» часто порівнюють із «Мобі Діком» Германа Мелвілла, і 2011 року подібне із цим «Великим американським романом» вчинив американський художник Метт Кіш, відчувши в них спільну візуальну домінанту.

716

Оскільки Аденоїд зародився в носоглотці лорда, то Вайзенбергер вважає, що в цьому образі показано отілеснене уявлення претеритів про вимову вищих класів і загалом про еліту. Подібно наприкінці твору зображено сатиричного двійника Ніксона.

717

Два слова в оригінальній назві роману — «Gravity» і «Rainbow» — мають по 7 літер, стільки ж, скільки кольорів у веселці.

Уперше ця версія виникає в рецензії Річарда Пуар'є (Poirier R. *Rocket Power // Saturday Review of the Arts*, 1, March 3, 1973) і відтоді стає практично аксіомою в пінчонознавстві. Лише нещодавно технічний редактор «Вікінга» Едвін Кеннебек пояснив, що ці загадкові «довгасті отвори» мали означати «прогалини в цензурованому листуванні солдат-учасників Другої світової».

719

У романі про це є прекрасна фраза: «Жити всередині Системи — те ж саме, що їхати автобусом, яким кермує схиблений на самогубстві маніяк».

Чичерін навіть мріє про майбутню Ракетодержаву (синдикат корпорацій «IG Raketten»): «У бездержавній німецькій ночі починає формуватися Держава — Держава, що охоплює океани і найвищу політику, суверенну, як Інтернаціонал або Римська Церква, і Ракета — її душа».